número 1 Juny 2011

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL FERRER DE BAIX

Als baixos d'aquesta casa durant la major part del segle 20è hi va haver una ferreria. Al poble n'hi havien dues de ferreries, aquesta i una altra al carrer Nou, i per distingir-les, una era anomenada el Ferrer de Baix, i l'altra, el Ferrer de Dalt.
Però no sempre dins les parets de la casa s'havia escoltat el rítmic repic del mall sobre l'enclusa, ni del martell sobre la ferradura roenta, acabada de sortir de la fornal del ferrer, sinó que en els orígens de la casa l'únic so que s'hi podia haver sentit era la lleu remor de les passades de l'agulla o els cops de tisora d'un sastre.
La casa la va fer un sastre que, per diferenciar-lo dels seus col·legues del raval, era conegut amb el sobrenom del "Sastre Gras", segurament fent referència a la seva constitució física, i cal Sastre Gras va ser el nom de la casa fins el 1895, com a mínim.

Foto Sabina Calmet

Cal Ferrer de Baix actualment

El Sastre Gras
Segons un document d'octubre de 1797, Josep Miquel, sastre, va vendre's un pati rocós annexa a la casa que ell s'havia construït. El terreny on hi havia la casa i el pati venut els havia comprat el 17 de març de 1788 a Josep Pelfort, sastre de Fonollosa. El Pelfort tenia el terreny des del 13 de maig de 1779, quan l'havia comprat a l'amo de cal Roca.
Podem concloure doncs, que aquesta casa va ser edificada pel Sastre Gras poc després de 1788.
El novembre de 1808 Josep Miquel va adquirir a l'amo de Caselles un trosset a la vora de la riera, a l'alçada del Raval del Paisà. Aquest hortet tenia una superfície equivalent a mig quartà de sembradura de cànem i en va pagar 20 lliures. El venedor va donar permís al sastre per agafar cada any de l'obaga de Caselles la brossa que necessités per adobar la terra. En aquell temps que els fems valien el seu pes en or, perquè gairebé no hi havia animals, l'única manera d'adobar la terra amb matèria orgànica era fer formiguers o piles de brossa.
L'única informació sobre la família del Sastre Gras ens la proporcionen uns capítols matrimonials datats el maig de 1814. Es va comprometre Josefa, filla de Josep Miquel i Anna Maria Serra, amb Anton Soteras Gras, un pagès de Castellolí. El dot va ser de 60 lliures, 30 en efectiu i 30 per comprar vestits i roba.
La darrera notícia del personatge ens la dóna el testament de Francesc d'Assis Sallés, de Fonollosa, fet el maig de 1825. Per alguna malifeta sense especificar, el Sallés estava condemnat a mort i en el testament va fer constar que el Sastre Gras li devia un duro i que els hereus li havien d'exigir.

El descendent del Josep va ser el seu fill Ramon Miquel Serra, que també va tenir l'ofici de sastre. L'amo de Bacardit de les Olles va declarar el 1830 que Ramon Miquel menava a parts una vinya situada a la partida del Capdevall de la Mayola de Bacardit. El Ramon era conegut amb el sobrenom de "sastre negre".
Deuria fer alguna modificació a la casa, ja que la llinda actual del portal està gravada amb la inscripció: "Ramon Miquel 1850".
Ramon Miquel va morir el 2 d'abril de 1862, però un any abans, el 8 de març de 1861, havia fet testament en presència del rector de Fonollosa. El testament s'ha perdut, com la resta de l'arxiu parroquial, però el contingut es va transcriure en els registres de la Comptadoria d'Hipoteques.
Va fer marmessors al seu cunyat Isidre Comallonga i al seu germà Damià, que era rector a la parròquia de Sentfores. Va fer hereu al seu fill gran Josep i li va encomanar de tenir cura de la seva mare vídua Agnès Trullàs. Als altres fills Antoni, Maria i Agnès els va llegar la quantitat simbòlica de dos rals, perquè ja havien rebut el dot que els pertocava. Va declarar que Josefa Escolà, la seva nora, havia portat un dot consistent en 50 lliures, una calaixera, dos vestits, tres mantells, una dotzena de camises, dos llençols, dues tovalloles, dues estovalles, quatre tovallons, dos coixins i una vànova.

El patrimoni que va rebre l'hereu Josep Miquel Trullàs estava format per la casa, assenyalada amb el número 2, una peça de 5 quarteres i mitja del mas Querol, part vinya

i part sembrat, que era coneguda com “la Vinya del Sastre”, i l’hort de la vora de la riera. En l’inventari que es va fer a finals de maig es va valorar el contingut de la casa en 500 lliures.
Josep Miquel va continuar l’ofici del pare i de l’avi, treball que alternava amb el de pagès, ja que la sastreria no donava per a viure. Es va casar amb Josefa Escolà Tella i va tenir quatre fills i tres filles.
El fill gran Ramon va esdevenir propietari a Balsareny en casar-se amb Dolors Sala Claret. Se sap amb certesa que el Florenci va néixer el 1875, perquè el 1908 el jutge va certificar-ho, malgrat que la partida de naixement original faltava a causa de la destrucció que va patir l’ajuntament de Fonollosa per una entrada dels carlins. El Florenci va embarcar-se cap Amèrica i el 1905 estava establert com a comerciant a la ciutat de Quiaca, del departament de Potosí de Bolívia.
El Josep es va casar amb Maria Pla Pich de Sant Joan de Vilatorrada. Va morir el 1905 deixant dos nens petits.
Joan Miquel, nascut el 1874, va aconseguir una bona posició social, perquè va estudiar per metge. Tenia la consulta a la Plaça de Sant Domingo de Manresa i el 1901 es va casar amb Teresa Miró Camps, filla del metge i prohom manresà Oleguer Miró Borràs.
Totes les tres mosses es van aparellar amb homes de Sant Joan. La Maria ho va fer amb Antoni Fainé Carreras, mentre que l’Agnès i l’Antònia ho van fer amb els germans Salvador i Jaume Galobart Bailina, ambdós majordoms de fàbrica.

L’agost de 1867 Josep Miquel va quedar-se un hort de dos quartans situat a les Hortes de Serarols. Una part de

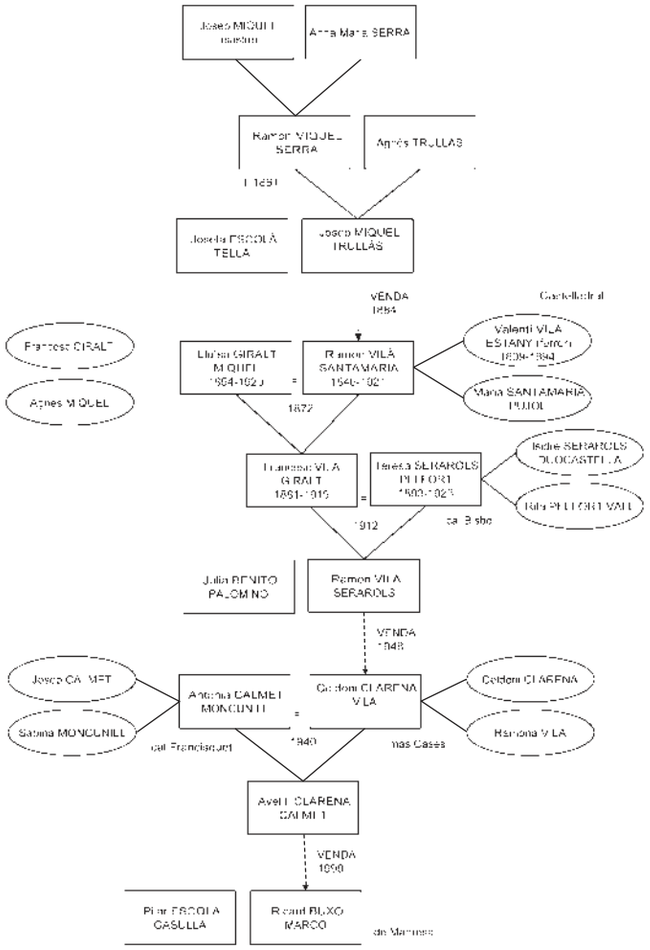

l’hort era franc, però una porció pagava un cert cens al mas Cerarols. El desembre de 1869 va fer un préstec de 96 escuts al seu veí Francesc Soldevila, de cal Xisco de la Font. Els hi va deixar sense interès amb la promesa de restituir-los al cap d’un any. L’escut era la nova moneda de plata que havia implantat la reina Isabel el 1864 i que va ser substituïda el 1869 per la pesseta. Quan es va realitzar aquesta operació el Josep comptava 36 anys d’edat, de manera que podem suposar que havia nascut el 1833.
No sabem com s’ho va fer, però el cert és que el sastre Miquel va aconseguir acumular al llarg de la seva vida molts diners, tal com veurem en l’inventari dels béns que va deixar en morir. Potser per aquest motiu va decidir marxar del seu poble natal i establir-se a Sant Joan de Vilatorrada.

Foto Sabina Calmet

Llinda 1780

El 1878 la casa estava llogada a Salvador Vila Bernadich, un sastre vingut del poble de Llobera, i la seva dona Vicenta Morera Trulls, de cal Miquel del carrer Nou. Amb ells hi vivia la iaia Rita Bernadich, vídua de Francesc Vila, de Riner. L’abril de 1878 van enterrar la Rita i el 1882 un fill d’un any i mig.

El 10 de juny de 1884 el Sastre Gras va vendre a Ramon Vilà Santamaria, ferrer de Fonollosa, la casa i l’hort de les Hortes de Serarols, per 3.200 pessetes, pagades en monedes d’or i plata. Per poder inscriure les finques al Registre, el comprador va haver d’abonar 96 pessetes en concepte de drets.
S’ignora on va viure entremig, però el juny de 1903 va comprar un solar al carrer del Pont de Sant Joan de Vilatorrada a la companyia fabril de Magí Gallifa i tot seguit s’hi va fer una casa nova.

Josep Miquel Trullàs va fer testament el 14 d’octubre de 1886. Va deixar 2.000 pessetes a cada fill, a les noies per casar-se, als nois per pagar un substitut per no haver d’anar al servei militar. Al primogènit només li va llegar 5 pessetes, ja que aquest ja havia rebut amb escreix el dot quan s’havia casat.
Va morir el 17 de desembre de 1904 i el juny de l’any següent la vídua Josefa Escolà va fer fer l’inventari. En ell ja no hi figura res de Fonollosa, només la casa de Sant Joan i una vinya d’una quartera i vuit quartans al Mas d’en Pla de Manresa, que el Josep havia comprat a finals de 1899. L’inventari enregistra 24.400 pessetes en efectiu i cinc crèdits a favor amb un valor total de 53.860 pessetes.

El Ferrer de Baix
Ramon Vilà Santamaria era fill del ferrer Valentí Vilà Estany i de Maria Santamaria Pujol. Es va criar a la ferreria del seu pare al carrer Nou i d’ell en va aprendre l’ofici.
El novembre de 1872 es va casar amb Lluïsa Giralt Mi-

quel. Van arribar els fills, però la majoria d'ells se'ls va endur la mort al cap de pocs mesos d'existència. Només en van sobreviure quatre, el Francesc, la Maria, la Beneta i el Ramon.
El Ramon potser es va discutir amb el pare, perquè el 1883 el trobem vivint al Molí de Querol, on va tenir un altre nen. Li van posar Domingo, però també va morir al cap de dos mesos d'haver nascut.

El juny de 1884 va ocupar la casa del Sastre Gras i la va transformar en una ferreria. A partir d'aleshores ell es va convertir en el Ferrer de Baix. Ferrant mules i llossant eines es guanyava la vida, però tampoc negligia el treball de pagès, que era la millor garantia que no faltés menjar a taula.
El febrer de 1901 Ramon Vilà va comprar per 195 pessetes a l'amo del mas Cerarols el dret que tenia aquest de rebre parts del seu hort. El juny de 1905 va fer una inversió i va comprar a la mestressa de la Morera un tros d'una quartera a la Feixa de l'Oratori. Li va costar 750 pessetes.
El 1908 va comprar a la Morera un tros de 10 quartans situat darrera del regle de cases que anava de cal Baldric a cal Bauma. També en va pagar 750 pessetes.
El maig de 1920 va morir la Lluïsa Giralt, a l'edat de 66 anys, i el febrer de 1921 va morir el Ramon. Tenia llavors 75 anys.

El seu successor al davant del negoci havia estat el seu fill Francesc Vilà Giralt, però, per desgràcia, el fill va morir un any abans que el pare, de manera que no va quedar cap home per treballar.
El Francesc s'havia casat el 1902 amb Teresa Serarols Pelfort, de cal Bisbe de Camps. El sogre Isidre Serarols havia promès que donaria als nuvis 1.000 pessetes, fraccionades en quatre pagues iguals al llarg de quatre anys. L'aixovar de la Teresa va consistir en una calaixera, un matalàs de llana i algunes peces de roba. Van tenir quatre criatures, la Teresa, el Ramon, el Lluís i el Miquel. Aquest darrer va néixer només uns mesos abans de la defunció del pare.
La Teresa no va tenir una vida gaire llarga tampoc. Va ser acollida amb la canalla a cal Bisbe, a cal seu nebot Martí Serarols, i allà va morir l'estiu de 1923 deixant quatre nens petits.
El gran, Ramon Vilà Serarols, nat el 1915, va ser adoptat pel seu oncle Jaume Serarols Bacardit que era l'encarregat d'un molí fariner a Palència. A l'edat de nou anys i mig el nen va marxar a Palència i es va criar a casa del tiet i de la seva dona, la Rosa Causerias, de Barcelona.
El tutor es va encarregar de pagar per compte del menor la legítima als seus oncles Ramon i Maria, 500 pessetes a cadascun. Més tard va haver de dar als seus germans Luís, Miquel i Teresa 1.000 pessetes pel mateix concepte.
Ramon Vilà no va ser sastre sinó que va treballar tota la vida de moliner. Es va casar amb Júlia Benito Palomino, amb qui va tenir quatre fills.
Segueix vivint a la ciutat de Palència i encara no ha oblidat del tot el seu català, malgrat l'edat, ja que està a punt de complir els 97 anys.

Llogaters
Quan el xicot va marxar de Fonollosa es va llogar el taller a un ferrer de fora.
El nou Ferrer de Baix va ser Ramon Baraldés Pons. Era

Arxiu Ajuntament

Pere Perramon treballant

fill de Miquel Baraldés Miralles, de cal Balandrès de Fals, i Maria Pons Piqué, de cal Met d'Aguilar. De jove el van posar d'aprenent al taller del ferrer de Rajadell, on va aprendre l'ofici.
El Baraldés es va casar amb Cecília Ferrer Piguillem, de Castellfollit de Boix, i van tenir dos fills a Fonollosa, la Maria (1932) i el Pepito (1936).
Els "Baraldesos", a més del taller tenien vaques lleteres. En van arribar a tenir quatre i les tenien estabulades als baixos. Les munyien i repartien la llet per les cases del poble.
Ramon Vilà va mantenir la casa fins el 21 de juliol de 1948, que la va vendre per 48.000 pessetes a Celdoni Clarena. Junt amb la casa hi anaven les tres peces de terra. Coincidint amb el canvi d'amos, el ferrer Baraldés va desllogar la ferreria i va anar-se'n a una caseta de pagès als afores de Sabadell. Es va endur les vaques i al cap d'un temps va obrir una petita botiga de comestibles a la ciutat, on despatxava la llet.

Celdoni Clarena Vila era fill de Celdoni i Ramona, els amos del mas Cases.
El 1940 havia contret matrimoni amb Antònia Calmet Moncunill, de cal Francisquet. El Celdoni Clarena no era del ram del metall, sinó que la seva indústria era la fabricació de pa. Va seguir vivint a casa seva, dita el Forn del Celdoni, i va llogar la ferreria.
El següent ferrer va ser Pere Perramon, que venia de Rajadell. Es va donar d'alta de la Contribució Industrial el 1948. La dona del Perramon era Maria Pujol, una manresana que treballava de modista. Van tenir quatre fills, els nois Josep i Pere i les noies Montserrat i Maria Carme.
A la dècada dels 80, van marxar a Manresa, però el ferrer va mantenir la ferreria oberta fins que es va posar malalt i no va poder continuar.

El 23 de setembre de 1988 el Celdoni va traspassar la casa al seu fill petit Avel·lí Clarena Calmet, el qual estava casat a Rajadell.
El 10 de desembre de 1999 l'Avel·lí se la va vendre als propietaris actuals, que són Ricard Buxó Marco i Pilar Escolà Gasulla, naturals de Manresa. El Ricard és graduat social i treballa en una gestoria, mentre que la Pilar és administrativa. Tenen dos fills, el Nil i el Roger.

CAL BALDRIC

La primera casa

El nom de la casa és un vulgarisme del cognom de la família, que és Viladrich. La casa és relativament moderna, i va ser construïda pels Viladrich quan aquests ja feia uns quants anys que exercien a Fonollosa el seu ofici de fuster, ofici que, com veurem, es van anar passant de generació en generació.

El primer fuster va ser Celdoni Viladrich, el qual es va instal·lar a Fonollosa procedent de Santa Sussana de Riner, un poble del Solsonès. Els seus pares eren Pau i Sussana Cabot i es calcula que va néixer als voltants del 1816. Se'l deuria conèixer com el "Cabot", ja que durant uns anys la seva casa solia ser denominada **cal Cabot**.

El maig de 1844 Celdoni Viladrich va arribar a un acord amb els amos de la Morera per tal de fer-se la casa. Els Morera tenien un casalot inacabat situat a la part que termenejava amb la propietat del mas Closa, a prop de l'església i al peu del camí ral de Casteltallat. Van vendre-li una tercera part de la casa, amb el compromís que l'havia d'acabar de construir abans de tres anys. La fusta que necessités li donarien de franc. El preu de la venda va ser de 90 lliures.

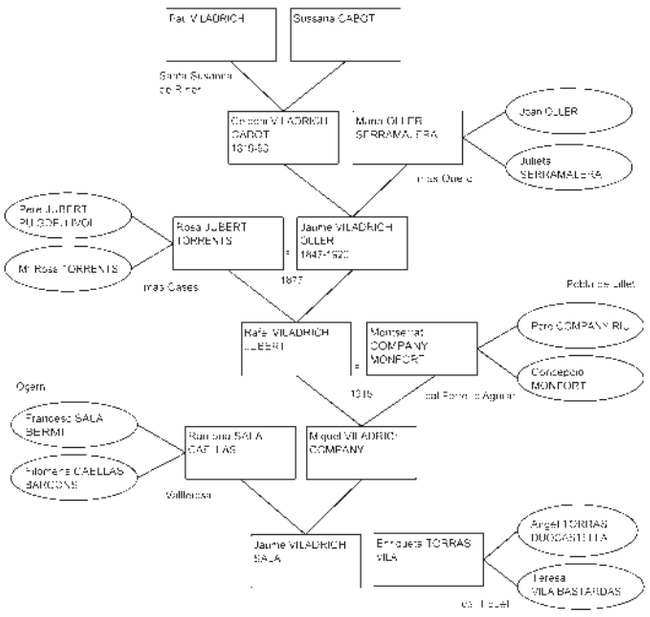

El fuster va acabar la casa i va instal·lar el seu taller als baixos que eren molt petits. Clar que la major part de la feina la feia a domicili, fabricant per encàrrec portes i finestres, bigues i encavallades. Les eines bàsiques eren el xerrac, per tallar llates i taulons, i diferents tipus d'aixes, per quadrejar els troncs dels pins i convertir-los en les bigues de les cases.

La feina de fuster no era continuada i el Celdoni l'havia d'alternar amb la de pagès, que proporcionava el pa, el vi i la verdura de la taula. El 1848 va comprar un hort de un quartà i mig a la filla de Pere Closa, al Raval del Paisà, pel preu de 135 lliures, i el febrer de 1861 va comprar als amos de la Morera un hort de dos quartans, pel qual en va pagar 100 lliures. Aquest hort se'l va revendre el 1884 a Joan Llobet Claret, de Fonollosa, per 1.040 pessetes. També menava una vinya a parts al Pla de Querol.

Foto Sabina Calmet

Garlopes

El Celdoni va arribar solter a Fonollosa i es va emparentar amb famílies locals, en concret amb tres, ja que es va casar tres vegades. La primera dona va ser Maria Oller, una filla del mas Querol. Van tenir un fill i una filla. Poc després el Celdoni va enviudar. El maig de 1864 va signar un rebut al seu cunyat Josep Oller Serramalera conforme havia rebut les 90 lliures del dot, les dues caixes, els tres vestits, els dos coixins i la resta de roba de l'aixovar de la difunta Maria Oller.

La segona muller va ser una veïna. La Maria Comallonga era vídua de Pere Closa, l'amo de cal Bauma. La vídua va rebre de la cunyada 300 lliures, que es van fer efectives el setembre de 1851. Va tornar a enviudar i encara va tenir esma de casar-se per tercer cop. La tercera va ser Teresa Casas, de Fals.

El seu únic fill Jaume va ser l'hereu, mentre que la filla Teresa la va casar el novembre de 1863 amb Josep Selga Vila, de cal Teixidor de Fonollosa. En els capítols que van fer a posteriori, el Celdoni va donar a la Teresa un dot de 640 rals de billó.

Celdoni Viladrich va fer testament el 30 d'abril de 1865, quan només tenia 49 anys i li quedava molta corda. Va demanar un funeral de quatre oficis i que li fessin dir 25 misses. Va destinar 15 lliures per a cada fill, en cas que en tingués algun altra amb la dona actual. Va deixar a la filla Teresa 10 rals, i va manar a l'hereu que es fes càrrec de la seva madrastra Teresa Casas. Si aquesta volia marxar de casa i casar-se de nou li havia de dar les 60 lliures que havia portat de dot.

El Celdoni no va morir fins el 6 de desembre de 1893.

La casa nova

Quan van enterrar el Celdoni ja feia anys que els Viladrich no s'estaven a la casa que havia arreglat el 1844. El 18 de març de 1869 els amos de la Morera, que eren la pubilla Maria Antònia Morera i el seu consort Joan Bacardit, van vendre a Jaume Viladrich un tros de 42 per 75 pams que formava part d'una peça de terra dita la Feixa del Devant, situada al termenal de la Morera amb el mas Closa. En va pagar 64 escuts. L'escut era una moneda de plata que feia poc temps el govern de la reina Isabel havia posat en circulació. La venda tenia aquesta clàusula:

> ... queda reservada a favor de la dueña María Antonia Morera una parte, o sean, quince palmos de la superficie, vulgo, pla terreno, debajo el arco o

primer techo de la casa que se edifique en el designado pedazo de tierra ...

El Jaume va edificar doncs, la casa que avui és cal Baldric. La va fer de 80 m2 de planta, amb dos pisos, i va deixar un pati al costat de separació amb cal Pep.

Què va passar mentrestant amb la primera casa?. Segurament després del trasllat a la casa nova la van seguir utilitzant com a desembaràs, fins que el 20 de març de 1882 el Jaume la va vendre a Francesc Biosca Devant per 640 pessetes. La casa va passar a dir-se cal Xisco, pel Francesc, però com que la mare del Francesc era la Rosa, la casa va acabar adoptant el nom actual de ca la Rosa.
Jaume Viladrich, fuster com el seu pare, va fer capítols el maig de 1877 amb Rosa Jubert, una filla dels amos del mas Cases, Pere Jubert i Maria Rosa Torrents. El dot no va estar gens malament, 325 lliures, i l'aixovar va consistir en una calaixera, sis camises de lli, un parell de llençols, unes estovalles de 15 pams, sis tovallons, una tovallola, un coixí amb coixinera, un vestit de color, un mantell, una vànova i un matalàs.
El Celdoni va fer hereu al fill, amb l'obligació de mantenir la madrastra Teresa Casas

... y caso que alguna desavenencia se considerase prudente una separación, o en caso que ella no pudiere o no quisiere hacer vida común con el donatario y su venidera esposa, le señala para su habitación el cuarto de casa que actualmente ocupan, con su cama arreglada y provista de ropa de abrigo de invierno y de verano, pudiendose valer de los puestos comunes y de tránsito de la casa, valerse de la lumbre para guisar, y además una cuarta de tierra del huerto, para que pueda sembrar en él las hortalizas que le convengan...

Si un dia decidia marxar de casa, l'hereu li hauria de donar llavors cada any cinc quarteres de blat, dues càrregues de vi clar i dues lliures carnisseres de tocino de la matança.

El Jaume i la Rosa van tenir cinc fills, la Teresa, la Maria, la Dominga, el Josep i el Rafel. La primera a casar-se va ser la Maria, que ho va fer el 1914 amb Pancràs Piguillem Laimon. Era de Manresa, però estava relacionat amb Fonollosa perquè la seva germana havia entrat de jove a cal Ferrer de Dalt. El Pancràs i la Maria van anar a viure a Terrassa. La Teresa es va casar amb Vicenç Bonvehí Grau. A cada noia els va tocar un dot de 125 pessetes, més 50 pessetes per comprar roba. El Josep Viladrich Jubert va unir-se amb Dolors Fàbrega. El Josep va morir jove, deixant un fill dit Faustí, que va tenir un estanc al carrer de les Piques de Manresa.
L'hereu Rafel es va casar amb Montserrat Company Montfort, de cal Ferrer d'Aguilar. Era filla de Pere Company Riu, un ferrer de la Pobla de Lillet, i Concepció Montfort. Segons els capítols que es van signar el 16 de maig de 1915, el dot de la núvia va ser de 50 pessetes. El pare va destinar a la filla soltera Dominga Viladrich Jubert el mateix dot que les germanes i al nét Faustino 75 pessetes.
Jaume Viladrich va morir el març de 1920, a l'edat de 73 anys.

El taller del fuster

Es diu que Rafel Viladrich era un bon fuster. De jove, el Rafel havia treballat de fuster a la via del tren i en una fàbrica tèxtil de Sant Joan. Un cop es va quedar a Fonollosa anava per les cases i feia tota mena de feines de fusteria. Com que hi havia demanda, fabricava i reparava bótes i portadores, i també va fer els bancs actuals de l'església. Algunes vegades comprava les llates de pi a la serradora de la Vall. Als baixos de la casa hi tenia el taller i a fora hi deixava els taulons perquè s'eixuguessin. Primer treballava amb eines manuals, però més endavant, amb l'ajuda econòmica del cunyat Pancràs de Terrassa, va poder comprar una màquina d'obrar elèctrica. A cal Baldric encara es conserven moltes de les eines i dos bancs de fuster.
Una de les coses més útils que fabricava eren els baguls per enterrar els difunts del poble. Sempre en tenia al taller un parell o tres posats sobre unes lleixes a la paret, però si convenia els feia a mida. Emprava fusta de pi i els folrava amb tela negra, amb un serrell al voltant. Els baguls dels albats eren blancs. El Rafel també ajudava a vestir els morts i assistia als enterraments.

Després de la guerra va aconseguir llicència per l'estanc del poble. Despatxava al menjador de casa i venia segells de correus, paper de fumar i paquets de picadura dits "el pot del rector". El 1957 va traspassar l'estanc a Josep Pintó. Li va vendre l'estoc de tabac per 7.000 pessetes.
També exercia d'agutzil, i durant la llarga temporada que el càrrec de secretari de l'ajuntament va estar vacant per malaltia del secretari titular el 1961, el Rafel signava les actes i documents oficials. Li van assignar un sou de 2.000 pessetes anuals. Una altra tasca que li va encarregar l'ajuntament va ser tenir cura de la bomba d'aigua potable instal·lada al pou, i donar corda i fer el manteniment del rellotge del campanar de l'església. Li daven 1.000 pessetes per la bomba i 800 pel rellotge. Aquestes tasques les va heretar el seu fill Miquel.

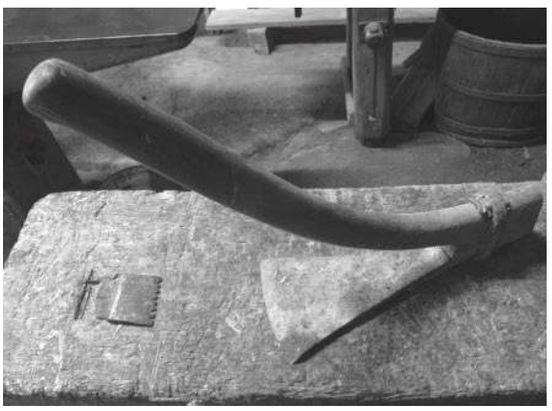

Foto Sabina Calmet

Aixa

El Rafel i la Montserrat Company va fer pujar tres fills, la Rosa, el Miquel i el Benvingut. La Rosa es va casar el 1942 amb Joan Duocastella, un fill de cal Tomaset. El Benvingut es va casar a Manresa i el Miquel va ser l'hereu, i es va quedar a casa.
El Rafel va morir el 2 de febrer de 1968, mentre que la seva dona Montserrat Company va morir el 28 d'octubre de 1977, als 84 anys,

Miquel Viladrich era de la quinta del biberó i va haver d'anar a la guerra. Després de sobreviure un atac a la batalla de l'Ebre, va desertar. Des d'un lloc dit la Roca Foradada va marxar a peu cap a casa, orientant-se pel sol. En arribar es va haver d'amagar per por que el trobessin

els exaltats del poble. La gossa "Viola" va ser la primera a reconèixer-lo.
Es pensaven que havia mort i la seva mare ja portava dol. Es va amagar a la barraca de la vinya del Pla de Querol. La mare li portava queviures amb l'excusa de fer herba pels conills. Després es va ajuntar amb altres emboscats i va passar per diversos amagatalls. El seu germà petit Benvingut feia d'espieta al Cafè, on escoltant les converses de les autoritats s'assabentava de les seves intencions.

Uns dies abans de passar el front es va instal·lar a cal Baldric el comandament republicà. Als baixos tenien les oficines i al primer pis dormien i cuinaven. Van respectar els béns dels amos. Aquests van marxar a cal Pere Moliner, amb qui tenien amistat.
Quan van entrar els nacionals, alguns soldats es van allotjar a la casa i van fer-hi destrosses. Van endur-se moltes coses i van buidar el quartet on el metge del poble hi guardava els medicaments i alguns llibres.

Miquel Viladrich es va casar amb Ramona, filla de Francesc Sala Bermí, d'Ogern, i Filomena Caellas Barcons. La Ramona havia nascut a cal Jordi de Vallferosa, però quan era petita la família es va traslladar a cal Ribera d'Aguilar i cap el 1942 van entrar de masovers a la Vall. Eren nou germans; Jaume, Miquel, Joan, Alfons, un altre noi, Lola, Roser, Angeleta i Ramona. Els masovers tenien conills i aviram. Un dia va pujar a fer uns conillers el fuster Rafel Viladrich i, veient tantes noies, va animar al seu fill Miquel a triar-ne alguna. La Ramona va ser l'escollida. Mentrestant però, els Sala van marxar cap a la masoveria del Soler de Puigredon, més enllà de Torà, la qual cosa va dificultar el festeig dels joves.

El Miquel va seguir la tradició i va ser fuster. També era l'encarregat del rellotge del campanar i va heretar el càrrec d'agutzil del seu pare, tot i que, qui l'exercia era la seva dona Ramona. Aquesta va ser la primera dona del poble que es va treure el carnet de conduir. El seu home ho va intentar, però un dia que feia pràctiques al camp de futbol va topar amb el pal d'una porteria i ho va deixar córrer.
La Ramona amb la seva furgoneta blava comprava ous a la part de Torà i Calaf i a les tres de la matinada els baixava a vendre al mercat de Terrassa.
Van tenir dos fills: el Jaume i la Dolors.

El consultori mèdic
A cal Baldric molts metges s'hi van estar a dispesa. Menjaven amb la família i disposaven d'un quartet al cap de munt de l'escala, anomenat "el botiquin". Abans de la guerra s'hi va estar el metge Lletjós, i després el seu fill. També van tenir els metges Pla, Lluch, i algun altre, abans que el metge del poble passés a viure al pis que l'Ajuntament va arranjar a la planta superior del Cafè.
També hi van passar alguns dels mestres de l'escola nova de Fonollosa. L'Isidro Temprano va ser un d'ells. Després en va venir un de València, el qual va ser substituït la resta del curs per Ramon Escales. Cap el 1970 va arribar Amado Beltran, un mestre de Tiritg, província de Castelló. Va arribar un dia de setembre, just en el moment que s'havia declarat un incendi al paller de l'era de cal Closa i tot el poble s'afanyava per apagar-lo. Els homes formaven una cadena humana, passant-se galledes d'aigua des la cisterna de cal Bauma i el safareig de cal Baldric. El nou mestre es va treure l'americana, es va arremangar i es va posar a ajudar. Aquest mestre es va acabar enamorant de la filla de la casa, la Dolors Viladrich, també mestra. Es van casar i van marxar a l'escola de Gironella i, més tard, a Sant Vicenç dels Horts i Xirivella

A cal Baldric hi viu ara la Ramona Sala, vídua, i el seu fill Jaume Viladrich, l'hereu, el qual està casat amb Enriqueta Torras Vila, de cal Tiquet, i té dos fills, el Xavier i el Marc. El Jaume va treballar molts anys a la fàbrica tèxtil del poble, i quan aquesta va tancar les seves portes va trobar una nova ocupació als Sanitaris Forn de Manresa. S'ha trencat la tradició de quatre generacions de fusters, però no la de donar corda al rellotge públic, que el Jaume va portar a terme puntualment fins el dia que es va automatitzar la maquinària.

UN DERBY ACCIDENTAT

Les relacions actuals entre Fonollosa i Camps són bones, però no sempre ha estat així. Fent volar la imaginació, molts anys enrere, a l'edat de les cavernes, les tribus dels dos poblats se les tenien sempre. El robatori de dones i de bestiar era habitual i els presoners de guerra eren sacrificats ritualment a la plaça. Amb l'arribada de la civilització els costums van tornar-se menys salvatges i les formes més suaus. Com a conseqüència, la relació amb els veïns va millorar i al final van acabar formant part del mateix municipi. Va quedar però, un rerefons de bel·licositat atàvica i aquesta, ara i adés, es manifestava en els partits de futbol de festa major.

Els avis ens expliquen "batalletes" referents a encontres amistosos que acabaven amb insults, empentes, i algun mastegot. Un d'aquest episodis extra esportius va tenir un cert ressò i va acabar sortint-ne una crònica a la Vanguardia.

Ens preguntarem com és possible que un incident ocorregut en un remot poblet de la Catalunya interior mereixés l'atenció del prestigiós diari de la capital.
La resposta és que el diari va comptar durant uns anys amb un corresponsal a Fonollosa, el qual enviava cròniques regularment a la redacció del diari. Les sigles del corresponsal eren M.C., que segons hem pogut confirmar, corresponen a Mariano Serarols, precisament el protagonista principal de la història que relatarem a continuació. El jove Mariano Serarols, a més d'esportista, era una persona instruïda que va deixar testimoni escrit dels esdeveniments de la seva època.

En l'hemeroteca digital de la Vanguardia hem trobat dues notícies que fan referència al fet. La primera és del 24 de gener 1926 i anuncia l'homenatge que el club de futbol de Fonollosa farà a un dels seus jugadors que va ser lesionat greument en un partit disputat contra els de Camps.

Cromo

El Club Deportivo anuncia unos solemnísimos actos como homenaje a su secretario y jugador, el joven Mariano Serarols, con motivo del accidente de que fue víctima el día 8 del pasado mes de noviembre en el campo del Camps F. C. Se cuenta con las valiosas adhesiones del dignísimo Ayuntamiento, que presidirá los actos, representado por el alcalde y por las sociedades Unión y Coro de San José, además de las muchas que de varios pueblos vienen recibiéndose. El programa se desarrollará en el orden siguiente:
Por la mañana, oficio en la parroquial, cantándose la misa Pío X por el coro de San José, acompañado por una renombrada orquestina.
Por la tarde, partido de fútbol en el campo del Club Deportivo, contendiendo el primer de éste con el Joanenc F. C. En el descanso la directiva y comisión organizadora del homenaje hará ofrecimiento del mismo y entrega de una valiosa obra de arte que colectivamente y como recuerdo de compañerismo ofrecen a Mariano Serarols todos los integrantes del Club Deportivo.
Habrá algunos parlamentos alusivos al acto. Seguidamente gran baile de honor en el salón de la entidad Unión, amenizado por una orquestina.

La segona crònica va sortir en el diari del 12 de febrer i dóna més detalls de la lesió del futbolista del Fonollosa, que sembla que va patir una entrada contundent d'un dels defenses rivals bastant destraler.

Con todo esplendor el domingo próximo pasado celebró este pueblo el homenaje que el Club Deportivo dedicó a su secretario y equipier Mariano Serarols al objeto de patentizar el sentimiento unánime de todo el pueblo, con motivo de haberse fracturado la tibia y peroné izquierdo dicho joven el día 8 de noviembre último.
En el campo del Club Deportivo destacábase una artística tribuna con banderas rojo y gualda y guirnaldas de verde boj. Aguardaba la llegada del homenajeado una multitud que seguramente ascendía a más de setecientas personas.
Precedidos de una renombrada orquestina, la cual dejó oír un airoso pasodoble, fue acompañado por los dos equipos que más tarde debían
contender en partido amistoso, desde su hogar hasta el campo de deportes, el equipier Serarols, el cual fue recibido con ensordecedores aplausos.

Ocuparon la presidencia el homenajeado señor Serarols, quien tenía a su derecha al alcalde don Luis Garriga y al cura párroco don Nicolás
Aragall, y a su izquierda al presidente del Club Deportivo, don Vicente Fábregas, al señor cura párroco de San Juan de Vilatorrada, don José Casanovas, y al médico don Gonzalo Suñé. En sitios preferentes estaban don Salvador Adresias. maestro nacional de la localidad, el padre del festejado, concejales del Ayuntamiento, con su secretario don Valentín Calmet, y otras personas de la localidad que sentimos no conocer. Ocupaban otros sitios de preferencia los miembros de la directiva del Club.
Al levantarse el médico señor Suñé fue objeto de un caluroso aplauso; acallado éste y con la venia del señor alcalde, como miembro de la comisión organizadora, hizo elocuentemente una disertación sobre el acto que se estaba celebrando, enalteciendo el deporte dentro de la legalidad reglamentaria donde dijo que no es posible desgracias como la que sufrió el que hoy homenajeamos, y sí una innumerable serie de beneficios físicos y morales para la juventud; al propio tiempo ofreció en sentidísimas frases, en nombre del Club Deportivo, un artístico pergamino con la siguiente dedicatoria:
«La Junta, equipiers y socios del C. D. Fonollosa dedican este homenaje a su secretario y equipier Mariano Serarols, en prueba de compañerismo. Al mismo tiempo esta entidad se conduele del incidente que sufrió el día 8 de noviembre de 1925. Fonollosa, 7 de febrero de 1926"

Remat

Al terminar, fue entusiásticamente aplaudido por el público. Seguidamente, con frases cariñosas, el reverendo Don Nicolás Aragall demostró el sentimiento
que tuvo al tener noticia de la lesión grave del amigo Serarols. El Rdo. don José Casanovas, cura párroco de San Juan de Vilatorrada, con magistral elocuencia, pronunció un discurso asociándose al acto.
Queriendo cooperar a la fiesta el equipo «Joanec F. C.», y con la amabilidad que les caracteriza, contendió en partido amistoso con el equipo local, quedando con el resultado de tres a uno a favor suyo. Tiró el «kick-off» el alcalde don Luis Garriga.

Con frase clara y elocuente pronunció el discurso de gracias el equipier Serarols, diciendo, entre otras cosas, que no podía por menos que en aquellos momentos para él tan simpáticos demostrar el agradecimiento que en su corazón sentía por el acto que se le acababa de tributar, dando en primer lugar las más expresivas gracias a las dignas autoridades civil y eclesiástica, así como al Club Deportivo, al igual que a la comisión organizadora, al pueblo de Fonollosa y a las valiosas personalidades de los pueblos que asistieron a tan solemne acto, siendo aclamadísimo por la multitud con vivas al deporte.
Corresponsal.

El futbol ja era llavors un fenomen de masses, tal com ho demostra la presència de més de 700 persones en l'acte. Entre les autoritats s'hi comptava el president del club Vicenç Fábregas (de cal Ferrer de Dalt), l'alcalde, el mestre, el metge, el rector i la resta de forces vives de Fonollosa. No consta la presència de cap representant de Camps.

POSTALS DE FONOLLOSA

Arxiu Calmet

Avis a la plaça. C. 1930

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 2 Agost 2011

Quaderns de la memòria històrica

FONOLLOSA

CA L'ESCLOPER

Els orígens d'aquesta casa estan perfectament documentats. La seva història comença el 3 de juny de 1791, quan el vell amo del mas Cerarols, l'Anton Serarols, acompanyat del seu fill Isidre, van establir a Valentí Vilalta un terreny de mitja quartera on podia fer-s'hi una casa d'un sol foc. El lloc de l'establiment es definia com "la partida de les casetas de part demunt de can Balaguer", que correspondria a la part més alta de l'actual Raval del Paisà. Cal tenir en compte que al moment d'aquest establiment la carretera no existia i el camí per anar a Pere Jutge passava més avall.

Les condicions de l'establiment eren les corrents; plantar vinya espessa i olivers allà on es pogués i donar el quart de la collita a l'amo. Referent a la construcció de la casa, el contracte ho expressava així:

(...) vos dit Adquisidor tinguiau la facultat de poder fer y fabricar una casa en dita pessa de terra, de la capacitat y amplitut vos apareixira, per vos y los vostres, podent arrencar o trencar pedra en la matexa pessa de terra per edificacio, solament no nos donau dany (...)

L'amo també va donar permís per fer un forn adossat i destinar un tros al costat de la casa per femer. Tot a canvi d'un cens de 10 sous, que s'haurien de fer efectius cada any el dia de la Marededéu d'agost.

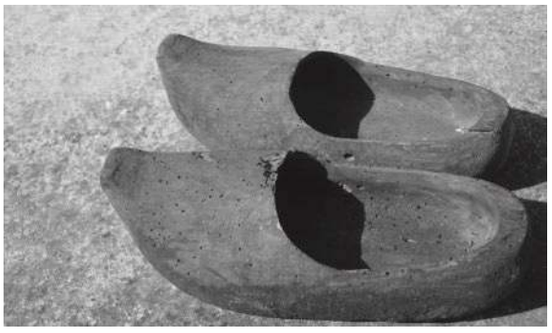

Foto Sabina Calmet

Esclops antics (col.lecció cal Seuba)

Una casa no s'entenia sense l'hort corresponent, així que el Serarols va establir-li també un tros de terra per dedicar-la a hort, d'una superfície de mig quartà de sembradura de cànem, situat en un indret conegut com Hort del Canyer. Per protegir-lo de les esllavissades el va autoritzar a aixecar una paret o marge:

(...) puguiau tambe trencar pedra a la part de tremuntana per poder fer una paret al hort, sens poder pujar aquella mes amunt del single que es al camí per lo qual se va de Fonollosa al mas Caselles, y no puguiau tocar terra espesa ni molla de allí ahont trencareu la pedra per la paret del hort y si sols la pedra trencareu (...)

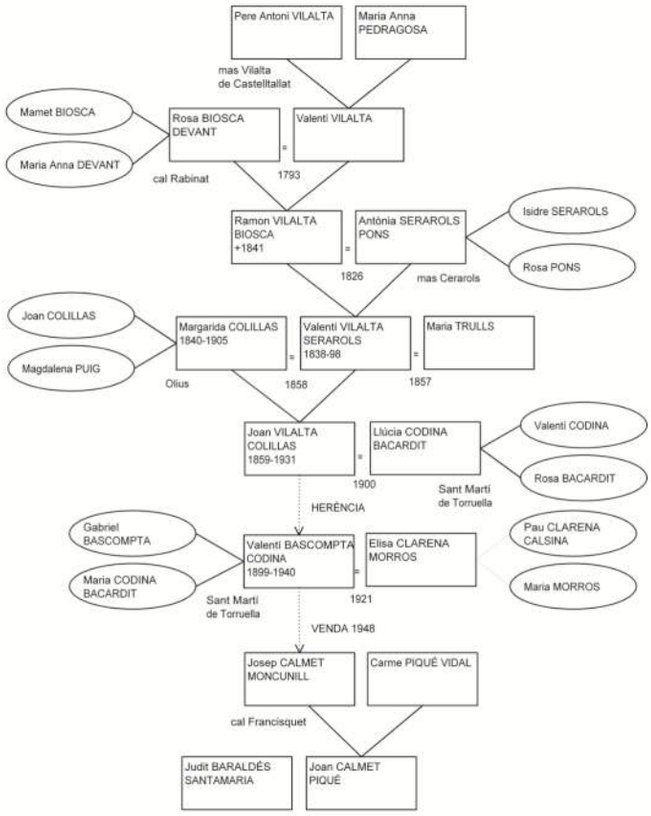

El Valentí va anar per feina i aquell mateix any ja estrenava la casa, tal com ho recorda la llinda del portal, que està gravada amb la inscripció "1791 VALANTI VILALTA". La casa deuria ser petiteta, però posteriorment va ser engrandida, ja que la llinda d'una de les finestres porta la data 1819.

Un cop preparat el niu, el Vilalta va buscar parella. El darrer dia de l'any 1793 va fer capítols amb la noia Rosa, filla de Mamet Biosca i Maria Anna Devant, de cal Rabinat. El dot va ser de 25 lliures i l'aixovar comprenia un parell de vestits, l'un format per unes faldilles i un gipó d'estamenya de centelles i una caputxa d'escot de color negre, i l'altre per un gipó de "sempredura" i un davantal de "blavets".

Què se sap però, de Valentí Vilalta, el constructor de la casa ?. Era fill de Pere Antoni, l'amo del mas Vilalta de Castelltallat i de Maria Anna Pedragosa, la seva segona muller. Tenia l'ofici de fuster, més concretament d'escloper, i per això la casa va ser batejada amb aquest nom. Al mas Vilalta s'hi va quedar el seu germà Pere, l'hereu, mentre que ell va haver d'escampar la boira i guanyar-se la vida fent esclops. Altres germans seus van trobar-se en la mateixa situació i un d'ells, l'Antoni, també va aprendre l'ofici de fuster i es va acabar establint a Camps, on va fundar la casa coneguda com cal Fuster.

L'Escloper alternava el seu ofici amb l'activitat de pagès, o tal vegada de prestamista de diners a propietaris amb dificultats, i el trobem en diverses ocasions traficant amb terres i amb parts de collites.
El febrer de 1808 va comprar a l'amo de Caselles el dret de percebre les parts d'una peça pel preu de 235 lliures. Aquestes parts no van ser recuperades fins el 1817 quan va entrar el nou amo de Caselles. El 1811 el Caselles va empenyorar-li a canvi de 60 lliures una vinya d' una quartera i mitja a la Devesa. El 1816 va deixar 60 lliures més al Caselles, el qual va respondre amb un tros de 3 quarteres de l'Obaga, a la part situada dins del terme de Fals.
El novembre de 1817, Josep Vall, masover de Caselles, li va vendre a gràcia, per 110 lliures, una quartera situada al costat dels horts de Caselles, i uns mesos més tard la cinquena part de la collita de cereals d'un camp de 9 quartans, per 100 lliures. Aquests empenyoraments trigarien molts anys a redimir-se i passarien per herència al nét del Valentí.
El març de 1818 Salvador Devant, de cal Sastre Coix, va vendre-li les parts de cinc collites d'una vinya de dues quarteres a la partida de les Alzines, al Raval de la Poca Farina, que menava el parcer Jaume Bacardit. Passats els cinc anys, el Devant no estava en disposició de tornar els diners, sinó que en necessitava més, així que li va cedir les parts d'una altra vinya, situada a costat de l'anterior i que menava Isidre Puigdellívol, àlies Canigó. Van pactar que si les vinyes esdevenien improductives, llavors el Devant li cediria els censos que cobrava de les casetes que hi havia dins dels terrenys, que deurien ser cal Canigó i cal Simon.
El gener de 1828 va comprar a gràcia els drets d'una vinya de 4 quarteres al Pla de Querol al parcer Francesc Morera. La vinya pagava el cinquè al mas Querol.
En relació a la vida privada del Valentí Vilalta només sabem que amb la seva dona Rosa Biosca va tenir un fill, el Ramon, i una filla, l'Antònia. La noia la van casar el 1814 amb Agustí Bonvehí Llobet, de Fals. El dot va ser de 50 lliures. No va trigar en enviudar, perquè el 1820 va repetir casament amb Isidre Puigdellívol Centelles, fill de l'amo de cal Molineret. El dot que havia rebut el primer consort es va transferir íntegrament al segon.

Ramon Vilalta va pactar matrimoni el juny de 1826 amb Antònia, filla d'Isidre Serarols i Rosa Pons. El pare va aprofitar l'ocasió per nomenar hereu al Ramon. Per altra banda, els amos del mas Cerarols van dotar a la filla amb 150 lliures, però no les hi van donar en efectiu, sinó que li van traspassar un crèdit d'igual valor que tenien d'un tal Josep Munt, el qual havia venut als Serarols la meitat del rendiment d'una peça dita la Solana. Tot plegat un xic complicat, però en tot cas, els diners estaven segurs i garantits per aquesta propietat de la Solana. Els pares també van regalar a la filla i al gendre el cens que ca l'Escloper estava obligat a pagar al mas Cerarols, segons els pactes de l'establiment original.
L'aixovar de la noia estava en consonància amb la categoria de la casa de procedència. Anava en dues caixes noves, de les denominades de "monja", i estava format de dos vestits bons, dos llençols de tres tallades, sis camises, unes estovalles de dotze pams, quatre tovallons, una tovallola, dos coixins farcits de llana amb les seves coixineres, i una flassada de color verd. El vestit millor consistia en un gipó de vellut anglès, faldilles de sobre d'indiana, faldilles de sota de baieta i una mantellina de baieta de "conxé".

Les eines de l'escloper
Del que va transcórrer entre el casament i la seva defunció poca cosa se sap, tret que va tenir dos fils, el Valentí i la Maria.
El 24 de setembre de 1841 van avisar al rector Josep Massanés perquè acudís urgentment a ca l'Escloper, perquè el Ramon es moria i volia fer testament. El rector va fer una còpia de les darreres voluntats del malalt en un llibre amb cobertes de pergamí. El llibre, que recollia els testaments dels parroquians a partir de 1790 s'ha perdut, però l'abril de 1848 un notari va transcriure el testament del Ramon a petició de la família.
El Ramon havia mort el 25 d'octubre de 1841 i com que la seva vídua Antònia Serarols tenia intenció de tornar-se a casar va demanar que es fes inventari, per tal de poder recuperar el dot. El seu segon marit va ser Isidre Santasusana Coma, de cal Majà.
En el testament el Ramon havia deixat a la dona l'usdefruit, al primogènit Valentí l'herència quan arribés a la majoria d'edat i a la filla Maria 50 lliures per casar-se. Va demanar ser enterrat en un funeral de quatre capellans i que li fessin dir 40 misses per l'ànima. Un dels apartats del testament fixava un llegat obligatori al Govern: "llego al real erari tres pessetes que es la manda pia forsosa".

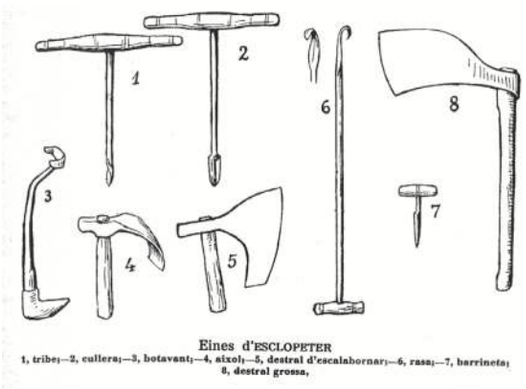

Eines d'escloper o esclopeter

En l'inventari demanat per la vídua hi figuren l'hort i les dues vinyes que anaven a parts, la del Serarols i la de la Devesa, d'un valor en conjunt de 95 lliures, i la casa de ca l'Escloper, que es valora en 150 lliures.
Al seu interior hi ha tota mena de coses, però el més curiós de tot són les tretze eines de fer esclops. L'esclop era un estri imprescindible pels pagesos, ja que aïllava els peus de l' humitat dels camps enfangats o quan s'havia d'escurar el femer. La tècnica de buidar els esclops, fets a partir d'un bloc de fusta tova, era complexa i implicava la

utilització de diferents estris acabats amb talls esmolats corbs, així com diferents ganivetes per donar-los la forma externa. Aquest ofici ha desaparegut, com la resta d'oficis artesanals, però ocasionalment encara es pot veure en alguna fira algun escloper en acció utilitzant eines similars a les que figuren en l'inventari.

A més de les eines d'escloper, a la casa hi havia roba i mobles en diversos estats de conservació. Citarem solament el següent: dues cadires de cul de boga, un bressol, una premsa de dos cargols, 17 llençols, dos entrecavadors, una magalla ampla, una fanga, un trill, una forca, un forcat, un banc escó, cinc graners, 12 cistelles, 4 coves, 20 càrregues de vi, 3 quarteres i 11 quartans de blat, una mesura de mig quartà, i un ase amb el bast i l'albarda.
En una caixeta hi havia moneda de plata i coure.
En l'inventari hi figuren quatre crèdits a favor del difunt Ramon, alguns d'ells heretats del seu pare. Eren diners deixats i garantits per propietats. En total sumen 533 lliures.
En l'inventari també s'hi relacionen els deutes pendents de pagament, ja que l'hereu o l'usufructuari els ha d'assumir obligatòriament. En total pugen a 24 lliures i un sou, compresos set jornals de collir olives a raó de 5 sous per jornal.

Un matrimoni de curta durada

El gener de 1858 el jove Valentí, aconsellat i recolzat pels seus tutors Isidre Puigdellívol i Josep Serarols, va rebre 180 lliures de Julita Serramalera, la mestressa vídua de Querol, qui va recuperar així les parts d'una vinya de 3 quarteres que el seu home havia empenyorat a Ramon Vilalta el 1836.
L'hereu Valentí va esdevenir major d'edat en complir els 25 anys. El 22 de novembre de 1863, acompanyat dels seus tutors, va demanar un nou inventari, però no cal comentar-lo perquè no afegeix gran cosa a l'anterior. Llavors el Valentí tenia 26 anys i ja s'havia casat dues vegades.
El primer matrimoni es va concertar el març de 1857 amb la noia Maria, filla de Joan Trulls i Francesca Soldevila, de Castelltallat, qui van fer una aportació de 150 lliures. La felicitat va durar poc i al cap d'un any, l'abril de 1858, el Valentí va pactar un nou matrimoni amb Margarida, filla de Joan Colillas i Magdalena Puig, pagesos d'Olius. En aquest cas el dot va ser més minso, només 50 lliures. Després de perdre la primera dona tan ràpidament, el Valentí deuria prendre consciència de la fragilitat de la vida humana i va voler deixar-ho tot arreglat pel cas de sobrevenir-li alguna desgràcia. El mateix dia de signar els capítols va fer testament. Va fer hereu al primer fill que tinguessin.

El febrer de 1864 Valentí Vilalta va recuperar de l'amo del mas Caselles les 100 lliures que el seu avi Valentí havia donat a Josep Vall el 1817 a canvi de poder disposar dels fruits d'un camp de l'heretat Caselles.
El desembre de 1868 el Valentí va haver de demanar un préstec de 2.880 rals de billó a Ramon Biosca Duocastella, de Casteltallat. En garantia, va hipotecar l'hort de casa. L'agost de 1879 va tornar els diners i va recuperar l'hort.
El març de 1890 va vendre's a Damià Serra, de cal Canigó, el dret de rebre parts de la seva vinya. Aquest dret l'havia adquirit, com hem vist més amunt, el seu avi Valentí el 1818.

Si el primer matrimoni, per breu, no va donar cap fruit, el segon en va donar en abundància. El Valentí i la Margarida van criar vuit fills, anomenats Joan, Joan Baptista, Francesca, Antònia, Teresa, Carme, Dolors i Benet.
El Joan Baptista va estar de pega i el 1892 va morir asfixiat en una tina del mas Caselles. Deuria ser el típic accident produït per acumulació de gas carbònic al fons de la tina. El jove era solter i comptava 28 anys. Dels altres no en sabem res, excepte de la Francesca, que es va casar amb Joan Camps Junyent d'Aguilar el 1887, i de la Carme que el 1959 va morir vídua a la ciutat de Perpinyà.
Valentí Vilalta Serarols ho va fer a Fonollosa el setembre de 1898, a l'edat de 60 anys, mentre que la seva dona Margarida Colilles li va anar a fer companyia al cementiri el febrer de 1905, a l'edat de 65 anys.

Foto Sabina Calmet

Ca l'Escloper (2011)

El següent hereu va ser Joan Vilalta Colillas, el qual va celebrar matrimoni a l'església de Fonollosa el juliol de 1900 amb Llúcia Codina Bacardit, filla de Valentí i Rosa, de Sant Martí de Torruella. No eren pas gaire joves, el Joan en tenia 39 i la Llúcia 33.
Al cap d'un any just va néixer un nen a qui van posar Càndid, però la criatura va morir al cap de vuit mesos. El 1904 van tenir el Florenci, però tampoc va sobreviure. No en van tenir més de fills, o si en van tenir, cap d'ells va tirar endavant.
El Joan i la Llúcia van fer-se vells i quan els van faltar les forces van acollir a casa seva el seu nebot Valentí Bascompta Codina, el qual era fill de la Maria Codina Bacardit, germana de la Llúcia. El noi va venir de Sant Martí, es va establir a ca l'Escloper i el novembre de 1921 es va casar amb Elisa Clarena Morros, filla de Pau Clarena Calsina i Maria Morros. No és clar d'on era filla l'Elisa, perquè els seus pares canviaven sovint de casa.
El 1926 la població de ca l'Escloper es va incrementar amb l'arribada d'una nena a qui van batejar amb el nom de Justina. En compensació, poc abans de Nadal de 1931 van enterrar a Joan Vilalta, que comptava llavors 72 anys.
El 1832 l'Elisa va infantar una altra criatura, batejada amb el nom de Maria.
L'abril de 1939 l'ajuntament va canviar qui havia estat agutzil durant la guerra i va nomenar al seu lloc a Valentí Bascompta, que era dels seus. El càrrec li va durar poc, perquè el juny de 1940 va morir de desgràcia, deixant les quatre dones, la iaia, la vídua i les dues nenes, sense recursos ni manera de guanyar-se la vida.
L'hereva va ser la filla Justina, la qual es va casar a Manresa i durant molts anys va tenir una parada de gra cuit al mercat. La seva germana Maria es va fer monja.

El 21 de novembre de 1948 la Justina es va vendre la casa a Josep Calmet Moncunill, de cal Francisquet. També li va vendre l'hort i els drets de quatre vinyes; dues del mas Cerarols, una del mas Closa i una altra de Querol.

Foto Sabina Calmet

Llinda del portal

Una casa de turisme rural

A cal Pepis hi havia un pastor anomenat Joan Guarch Miralles, àlies Joan Xic, que guardava un dels ramats de l'Armengol de cal Pastor. Van tenir algunes diferències i el Pastor va desnonar al Joan Xic. Aleshores el Guarch amb la seva dona Nati Alert Llopart va anar de lloguer a ca l'Escloper, on s'hi estaria uns 30 anys. El 1944 van acollir a casa a la sogra Josefa Llopart Rigol, que s'havia quedat sola a Collbató, i poc després naixerien els fills Lluís i Isabel.

Els llogaters de ca l'Escloper vivien dels pocs ingressos que guanyava el Joan Xic fent de pastor. Joan Guarch va morir al bosc el maig de 1958, mentre guardava el ramat del mas Massana de Fals. Per mantenir la família la vídua es va dedicar a fer feina per les cases. Després d'enterrar la mare el 1966, la Nita va deixar ca l'Escloper i va anar al pis de sobre del Cafè del Serarols, allà on hi solia residir el metge del poble.

Entre 1980 i 1994 la casa va estar llogada a nou persones diferents, la majoria per una sola temporada. Hi va haver tres llogaters però, que s'hi van estar més temps. Francesc Vilanova, un industrial de Manresa, (1980-1982), Gonçal Mascuñan Boix, periodista i director de Regió-7, (1983-1986), i els pares de Pere Mosella, de cal Seuba, (1988-1994).

Quan va morir Josep Calmet el 1982 va deixar la casa en herència al seu fill petit Joan Calmet Piqué. Aquest està casat amb Judit Baraldés Santamaria, de Sant Fruitós, i ha fet obres a la casa, habilitant-ne una part per llogar-la en la modalitat de turisme rural.

CA LA TERESETA

Aquesta casa es va dir als inicis **cal Mariano**, però en una relació de 1920 ja se la coneixia com "Treseta", el nom que ha perdurat.

D'on provenen aquests noms ?. Mariano era el nom de la persona que la va construir i Teresa o Tereseta era el nom de la seva dona.

Arxiu Miquel Duocastella

Vista de la façana nord (1987)

El 25 de març de 1844, Josep Serarols, amo del mas Cerarols, va fer donació al seu germà Mariano, que s'havia casat feia poc, en concepte de drets de legítima, un tros de terra perquè aquest s'hi pogués fer la casa. No li va donar la terra al costat de la pròpia masia, sinó en una punta de la propietat, allà on confrontava amb les terres dels masos Querol i Closa, a prop d'un conjunt de cases conegut com el Raval del Paisà. A més del pati per la casa li va donar un tros de terra a la vora del Torrent de Caselles per fer-hi l'hort.

Per compensar la diferència entre el valor del terreny de la casa i l'hort, que es va estimar en 80 lliures, i els drets de la legítima, que eren 50 lliures, es va fixar un cens perpetu sobre la casa de 10 sous, que s'havia de pagar un cop a l'any el dia 25 de març.

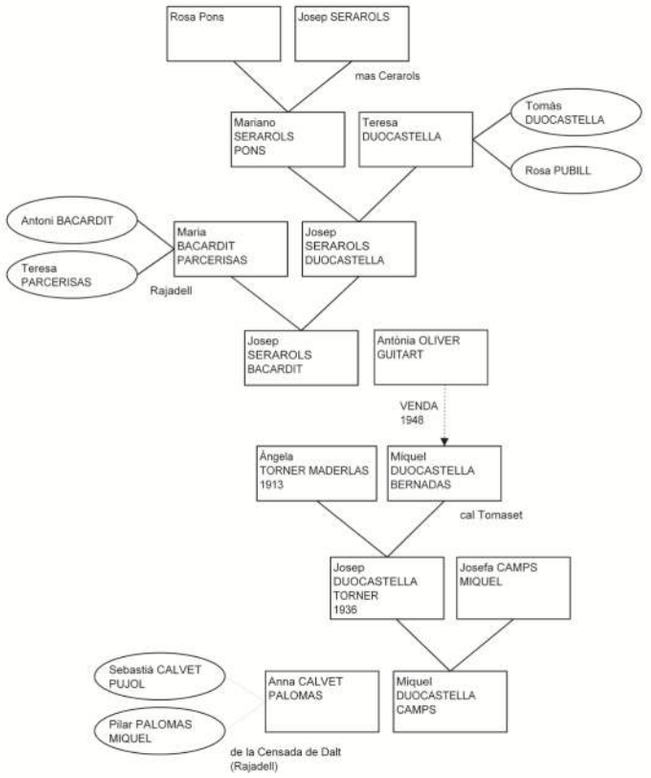

El Mariano probablement va començar la casa de seguida, però no podem assegurar quan va estar acabada. La primera referència de la casa de cal Mariano és en un inventari del mas Cerarols de 1863, on hi consta la percepció d'un cens de 5 rals i 12 maravedís per la casa de cal Mariano.

Mariano Serarols Pons era fill d'Isidre Serarols i de Rosa Pons. Va casar-se amb Teresa Duocastella, la Tereseta que dóna nom a la casa, i va tenir, que sapiguem, quatre fills, el Josep, l'Isidre, l'Antònia i la Margarida. L'Isidre es va casar amb Caterina, una filla de cal Pere Pelfort de Camps, i es va establir a Aguilar. L'Antònia la van donar el 1875 a Jaume Tomasa Pallarols de Castellfollit, junt amb un dot de 15 lliures (45 pessetes), més 15 pessetes per comprar-se la caixa de núvia, una flassada de llana i un vestit de color negre. La seva germana Margarida va ser per Ramon Miquel Otgés, de la Fassina de Fals.
El Mariano deuria morir jove, abans de 1875, i en la relació de cases de 1879 ja consta com a propietari el seu fill Josep Serarols Duocastella.

Josep Serarols era paleta i el 1869, encara solter, va donar poders a un procurador per cobrar deutes en nom seu. Quan ho va fer tenia 28 anys, així que podem calcular que deuria néixer cap al 1840.
Era un home previsor i el 17 de juliol de 1870 va baixar a Manresa a fer testament. Va encarregar-ne l'execució al seu germà Isidre i al cunyat Josep Bacardit Parcerisas. Va ordenar que li fessin dir 25 misses, va deixar l'usdefruit a la dona i va fer hereus als fills a parts iguals. Quan va fer el testament estava casat amb Maria Bacardit Parcerisas, però encara no havien tingut cap fill o si n'havien tingut algun s'havia mort. Més endavant sí que consta que van haver de passar pel tràngol d'enterrar algunes criatures. El 1877 se'ls va morir un nen de tres mesos i mig i el 1879 un de tres mesos. La Maria deuria tenir els pits plens i es va oferir per fer de dida d'una expòsita acollida en una institució de Barcelona. La nena anava marcada amb el plom número 495 i, com solia passar, no va durar gaire i va anar al cementiri al cap d'un mes. En aquests casos la feina de dida era pagada, però la prematura defunció de la nena va deixar a la Maria sense ingressos. El 1883 van enterrar un nen de mig any, però enmig de tantes morts d'albats hi va haver un noi nascut el 1881 que va sobreviure i va ser el futur hereu. Li van posar Josep, com el pare.
El Josep va engrandir la casa, ja que la llinda d'una de les finestres del segon pis està marcada amb la inscripció "Jose Sararols año 1884". A més d'obres en cases particulars, al Josep li van encarregar construir el cementiri nou de Fonollosa. Es va fer per subscripció popular i les obres van començar el desembre de 1892. Hi va haver algun desacord en el preu de les obres que va acabar en un judici de conciliació entre el paleta i els promotors, el setembre de 1893.

En desconeixem el motiu, però el fet és que el paleta Josep Serarols va decidir canviar d'aires i el 1894 ja consta que s'està a Sabadell. Durant molts anys la casa va estar buida o tal vegada llogada a alguna família.
Algú recorda haver sentit dir que s'hi estava una dona dita Marcelina. Aquesta dona tenia un ruc i cada matí es llevava d'hora per posar-li el bast, però el ruc era rebec i la dona l'havia d'estomacar fort per fer-lo creure.
Mentre es van fer les obres de la carretera, entre el 1925-1931, a la casa hi dormien treballadors. La nova carretera la van fer passar molt a prop de les parets de ca la Tereseta i va caldre fer un mur de contenció per evitar que s'esllavissés cap avall. La carretera va separar aquesta casa i les dues veïnes, de les altres cases del Raval que van quedar a la part de sota de la carretera.
La casa, abandonada, servia de refugi als pobres itinerants que passaven captant per les cases. Quan es va reconstruir el pont, volat per l'exèrcit roig en retirada, a ca la Tereseta s'hi van aixoplugar alguns dels treballadors forçats. Amb els anys, la casa es va anar espatllant i a la dècada dels 40 li faltava part de la teulada i amenaçava ruïna.

Arxiu Miquel Duocastella

Golfes de ca la Tereseta (1987)

Josep Serarols Bacardit va viure i morir a Sabadell i la seva vídua Antònia Oliver Guitart va vendre's per 1.500 pessetes la casa ruïnosa a Miquel Duocastella Bernadas, de cal Tomaset. El contracte es va signar el 15 de maig de 1948. A finals del mateix any el Tomaset va obtenir permís de la Direcció General de Carreteres per fer obres a la casa. Es va refer la teulada, es van ensorrar les voltes dels baixos, es va eliminar la tina que es trobava adossada a la part nord i al seu lloc s'hi va obrir una portalada, i es van apujar algunes parets mal acabades. Les obres les va fer el paleta Àngel Bastardas de cal Miquelet. L'edifici es va fer servir aleshores per guardar el carro i per emmagatzemar la trepadella i el farratge dels animals. Als baixos hi havia la cort dels porcs i a la pallissa, el galliner.
La casa va passar per herència a Josep Duocastella Torner i el 1987 el Josep la va donar al seu fill Miquel Duocastella Camps, el qual la va reformar totalment per fer-la habitable. Actualment hi viuen el Miquel i la seva muller Anna Calvet, que procedeix de la Censada de Dalt de Rajadell, i el seu fill Oriol. El nom de la casa ha canviat i es diu **cal Duocastella**, però el nom tradicional és tossut i es resisteix a desaparèixer.

UN HEROI LOCAL

El nucli de Fonollosa no té gaires carrers i no es preveu que en el futur n'hagi de tenir massa més, però no se sap mai, i podria ser que un dia la zona urbanitzada s'expandís i l'ajuntament es veiés en la necessitat de posar nom als nous carrers.
Batejar un carrer és un tema delicat i difícil de resoldre a gust de tothom. Tradicionalment s'utilitzaven noms de sant o de l'ofici dels veïns del carrer. Després, els carrers es van dedicar a la glòria d'un personatge, ja fos d'àmbit universal o local. En èpoques d'afirmació nacionalista els carrers prenien noms de les batalles o dels generals victoriosos. Dissortadament a casa nostra no hem tingut mai poetes, ni artistes, ni inventors, ni grans fets històrics per commemorar, de manera que l'elecció dels noms de les futures vies urbanes seria un afer complicat.
Les nostres recerques però, ens han permès descobrir un heroi local, un personatge singular, la biografia del qual exposarem a continuació, i que seria mereixedor de figurar en el futur nomenclàtor de carrers del poble.

Josep Morera Trulls

Oficial Zuavo Carlista

ha mort a l'edat de 75 anys en sa casa pairal de Fonollosa, lo dia 11 del present, a les cinc i mitja tarda, havent rebut els Sants Sagraments i la Benedicció Apostólica

A. C. S.

Els que'l ploren: sa vídua Antonia Puigdellívol; fills: Rosa, Carme, Jaume; filla política: Ramón Puigdellívol, Antonio Fusté, Elvira Sentías; nets, germana Vicenta, germans polítics, nebots, cosins i demés família, al participar a llurs amistats tan greu pérdua els pregan lo tinguin present en sas oracions.

Fonollosa, 21 novembre de 1928.

Esquela apareguda en el "Correo Catalán"

El personatge en qüestió és Josep Morera Trulls i la seva història la començarem al revés, és a dir, en comptes de començar amb el naixement i acabar amb la defunció, com s'acostuma, partirem de la seva esquela per anar reconstruint la seva vida.
L'esquela i la notícia del seu òbit va sortir publicada a la primera plana del diari "El Correo Catalán" el 21 de novembre de 1926, un dia després de la defunció. Josep Torras Puigdellívol, de cal Pere Moliner, el seu besnét, conserva a casa un retall de la plana del diari, parcialment rosegada per les rates, però una oportuna visita a la hemeroteca de l'Arxiu de la Ciutat de Barcelona ens va permetre aconseguir-ne una còpia on es pot llegir l'elegia que el diari va dedicar al difunt Josep Morera.

(...) Contaba 75 años y desde los 16, que ingresó en las filas carlistas fue siempre un verdadero adalid de las ideas tradicionalistas.
En los primeros hechos de armas en que tomó parte, revelóse ya como intrépido guerrillero, siendo pronto ascendido a cabo del Batallón de Tristany, a cuyas órdenes peleaba.
Sus superiores le confiaron ya entonces delicadas misiones y algunos cargos de confianza que llenó siempre satisfactoriamente.
Fue más tarde destinado al Cuerpo de Zuavos Carlistas, asistiendo al fuego de Berga en donde, por su valentía y arrojo, se le concedió la cruz de mérito militar con distintivo rojo y la medalla conmemorativa de aquel hecho, creada por el llorado Don Carlos.
Ascendido a sargento, asistió a la batalla de Alpens, en donde conquistó la medalla de dicho sitio y otra de mérito militar, también con distintivo rojo.
Figuraba en las avanzadas de las fuerzas que entraron en Igualada, asistiendo al intrépido abanderado Wills en sus últimos momentos. Por su heroico comportamiento fue ascendido a oficial.
Siguió a su Regimiento al Centro y Norte, dando en todas partes heroicas pruebas de su valentía y fidelidad a la Santa Bandera de las patrias tradicionales, viéndose honrado con expresivas y laudatorias comunicaciones del mismo don Carlos y de los Infantes, preciados autógrafos que guardaba respetuosamente, siéndole concedida una nueva medalla y la gran placa del mérito militar.
Terminada la guerra, siguió al querido Caudillo en su destierro, siendo después amnistiado y regresando a su pueblo natal, donde contrajo matrimonio.
Fuéle ofrecido por Martinez Campos el mando de fuerzas expedicionarias a Cuba, a lo que rehusó a pesar de habérsele ofrecido respetar sus sentimientos e ideales.
Fué en todo momento amante fervoroso de los principios, en cuya defensa arriesgara tantas veces la propia vida. Los requetés tuvieron siempre en el valeroso veterano un verdadero amigo y un maestro de técnica militar apreciabilísimo.
*(...) En los hechos de San Feliu de Llobregat demostró todavía su temple de batallador y defensor de nuestros ideales, sufriendo la soledad de la cárcel, que obró el efecto de acrecentar en su corazón el fuego del amor a los principios que fueron el pan de todos sus días, con todas las satisfacciones y los sacrificios que hiciera para lle*gar a *la muerte con el espejo de su lealtad sin mancha.(...)*

Val a dir que el "Correo Catalan" era un periòdic partidista, la veu oficial del partit tradicionalista de Catalunya, per la qual cosa els elogis dedicats al correligionari mort s'han de contemplar amb una certa prevenció.
Josep Morera Trulls va veure la llum al carrer Nou de Fonollosa el 1854, en una casa dita cal Miquel o ca la Miquela. Era fill de Vicenç Morera, pagès, i Rosa Trulls, mestressa de casa.
No se sap res de la seva infància i joventut, ni qui va influir-lo perquè un dia deixés l'aixada i el magall i s'apuntés en una de les bandes de guerrillers carlins que recorrien l'interior del país. Segons l'article del diari es va incorporar a la lluita als 16 anys, o sigui, als inicis de la tercera guerra carlina.

Farem ara una mica de repàs d'història, sobre el tema de les guerres carlines. La primera guerra va començar el 1833 i va acabar el 1840, amb un empat tècnic entre els cristins, o partidaris de la reina Isabell II, i els carlistes, o partidaris del pretendent Carlos. La causa de la guerra no era tan solament la qüestió dinàstica, sinó que s'enfrontaven visions irreconciliables de la política, raons que per la seva complexitat requeririen un espai molt més adient que aquests Quaderns.
Després de la treva, els carlins van optar per la via parlamentària, però això no va evitar diverses revoltes, més o menys descontrolades, com la Guerra dels Matiners o dels Tristanys. Els tradicionalistes van arribar a tenir 57 diputats a les Corts, però en les eleccions de 1872 van

sofrir una forta davallada. També la proclamació de la República va influir en el descontentament i l'abril de 1872 Carlos VII, des de l'exili, va fer una crida a la insurrecció i va començar la tercera guerra carlina.
Des del desembre de 1872 fins l'octubre de 1973 els carlins van aconseguir victòries al Centre i al país basc, però després la sort va canviar i el general Arsenio Martinez Campos va batre els carlins en tots els fronts. El febrer de 1876 Carlos VII va travessar la frontera amb els darrers soldats.

El comandant Ignacio Wils

Josep Morera deuria participar en alguna de les accions militars al centre i al nord d'Espanya, però la seva participació més important va tenir lloc a Catalunya.
Aquí l'aixecament el van dirigir primer els cabdills veterans Joan Castells, Francesc Savalls i Rafel Tristany, però a finals de desembre de 1872 el comandament de les forces carlines el va prendre l'Infant don Alfonso Carlos, germà del pretendent a la corona. L'Infant va fer la campanya acompanyat de la seva dona Maria de la Nieves de Braganza, també coneguda com donya Blanca, amb qui s'havia casat la primavera de 1872. No s'entén massa això de portar la dona a la guerra, amb les incomoditats i perills que comporta. Potser estaven molt enamorats i no volien separar-se. La parella va passar l'estiu de 1873 per la nostra comarca i en la memòria oral encara perdura la seva visita. Els amos de diverses cases del terme i de les rodalies encara mostren orgullosos la cambra on va passar la nit la "reina donya Blanca", encara que de fet no passava de ser una infanta.

Segons l'elegia fúnebre, l'oficial Josep Morera va prendre part amb gran heroisme en diverses accions militars.
El 27 de març de 1873 els carlins es van apoderar de Berga. Van abandonar-la al cap de poc carregats amb un botí considerable. Segons les memòries del mateix Carlos VII, es van endur 500 fusells Remington, 8.500 fusells Berdan, 1.200 carrabines i 340.000 cartutxos. Va ser una operació molt profitosa, ja que les bandes carlines anaven sempre molt mal equipades.
L'acció més brillant va ser, de bon tros, la batalla d'Alpens. El 8 de juliol es van concentrar a Alpens les forces del general Savalls i les del l'Infant Alfonso.

Van dormir al poble i a l'endemà van fer veure que marxaven, però el que van fer va ser amagar-se als voltants. L'exèrcit del brigadier Cabrinetty, que venia a marxes forçades de Súria, va caure de potes dins del parany. Els republicans van entrar a Alpens, però ja no els van deixar sortir i es van haver d'atrinxerar dins de les cases. La senyora Maria de las Nieves, espectadora de la batalla com si fos una veritable corresponsal de guerra, va escriure en el seu diari:

> (...) el comandante de los zuavos, don Ignacio Wills, frente a dicha casa, desde la que les mandaban una lluvia de acero, consultaba con sus oficiales (...) En esto subió Wills sobre el muro, bajo la terrible descarga, y cogiendo la bandera gritó "Zuavos, si apreciáis vuestro honor, id a coger vuestra bandera" Y la arrojó en medio del enemigo, saltando tras de ellos y seguido, en primer lugar por el capitán Giner y simultáneamente, como una avalancha, se precipitaron también los demás zuavos, yendo con éstos también don Francisco de Borbón. El enemigo, estupefacto ante aquell inesperado salto (...) Los zuavos penetraron en el edificio e hicieron prisioneros a todos los que se hallaban en él ...

Cap esment del nostre heroi local, però segur que era un dels 120 " zuavos" de l'escorta de don Alfonso que va atacar a la baioneta i per això es va guanyar la segona medalla.
A Alpens en van matar molts, entre ells el cap, el brigadier Cabrinetty, que va rebre dos trets, un al pit i l'altre al coll. El general cristí havia tingut uns dies abans la gosadia de dir que *"si agafava a donya Blanca, en faria salsitxes i se les menjaria amb arròs".*
El 19 de juliol els carlins van atacar la vila d'Igualada. Va encapçalar l'assalt, una vegada més, el comandant Wills, portant la bandera. Ignacio Wills era d'origen holandès i havia format part del cos dels "Zuavos Pontificios", on havia conegut l'Infant Alfonso. La bandera que duia havia estat beneïda i era el senyal dels "Zuavos Carlistas". Wils va ser ferit de mort a Igualada i va ser atès pel xicot de Fonollosa, segons explica l'article del "Correo Catalan". El seu coratge li va valdre l'ascens a oficial.

La companyia dels "Zuavos Carlistas" era un cos d'èlit que va ser creat per don Alfonso, inspirant-se en els "Zuavos Pontificios", on ell havia servit amb el grau de tinent. Feien de guàrdia d'honor de l'Infant i la seva inseparable muller, i era considerada una unitat de xoc i d'assalt dins de les forces carlines de Catalunya i el Maestrat. A diferència dels altres soldats carlins, que anaven vestits de qualsevol manera, els guàrdies portaven un bell uniforme. Estava copiat del dels "zuavos" francesos, amb pantalons bombatxos, jaqueta curta, armilla, faixa, polaines i una boina amb borla, de clara influència basca. La roba era de color grisenc, els soldats duien boina blanca amb borla groga i els oficials boina vermella amb borla groga.

El punt d'inflexió de la tercera guerra carlina a Catalunya va ser el setge de la Seu d'Urgell, que va durar cinc mesos i va acabar el 27 d'agost de 1875 amb la rendició dels carlins. Les darreres accions militars les va protagonitzar el general Segarra el febrer de 1876 a Tarragona. Amb la

Uniforme d'oficial "zuavo"

derrota, els soldats van retornar a casa, mentre els caps van marxar a l'exili. Josep Morera deuria formar part del seguici de l'Infant quan aquest va abandonar Catalunya a finals de 1875.

Calmades les aigües del temporal, Josep Morera va retornar a Fonollosa, on el 27 de febrer de 1878 es va casar amb Antònia, filla de Pere Puigdellívol i Rosa Simon, de cal Pere Moliner. Va fer capítols tres dies abans a Manresa.
Sembla ser que no es van quedar a Fonollosa, sinó que es van establir a Barcelona. Allà es deuria moure en els cercles carlins i és possible que es fiqués en política, fins al punt de presentar-se en algunes eleccions a diputat. No en tenim cap prova d'això, però el cert és que la seva casa del carrer Nou va ser coneguda aquells anys com cal Diputat, un nom que reflexa tal vegada la visió que en tenien d'ell els seus coetanis de Fonollosa.
La seva militància el va dur fins i tot a la presó rel dels incidents de Sant Feliu de Llobregat.
El Josep i la seva dona van tenir tres fills. La Carme es va casar a Barcelona, el Josep va ser capellà a l'església de Santa Maria del Pi, i el Jaume va estudiar per mestre. Aquest Jaume va tenir molts anys la casa de cal Jepet de Fonollosa.
Quan es va retirar, Josep Morera Trulls, amb la seva dona i la filla Rosa, van tornar a Fonollosa. Va morir el 11 de novembre de 1928, a l'edat de 75 anys, i el "Correo Catalan" va publicar uns dies després la notícia que ha donat peu a aquest article.

POSTALS DE FONOLLOSA

Arxiu Miquel Duocastella

Vista del poble (c.1940)

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 3 Octubre 2011

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

MAS QUEROL (3ª part)

La regència de Julita Serramalera

Quan va morir Joan Oller a finals de 1843 va quedar usufructuària la seva vídua Julita Serramalera, qui va haver de tirar endavant la família, formada per tres nens petits, i l'heretat.

De seguida que va prendre possessió es va veure pressionada per les demandes de diversos parents que exigien els drets. La situació era complexa, perquè la seva sogra Maria Teresa Mas s'havia casat en segones núpcies amb un tal Jaume Escayola i els seus descendents volien un tros del pastís de Querol. La manca de numerari va obligar a la vídua, amb el vistiplau dels curadors, a crear un censal de 150 lliures a favor de l'Hospital dels Pobres de Santpedor, i un altre de 150 lliures a favor de la Causa Pia de Pere Casals. El febrer de 1850 va aconseguir 100 lliures més, i va establir als germans Cots un casalot enrunat al Torell, amb permís per reedificar-hi una casa. Seria la casa dita cal Pistol.

Foto Sabina

Eines de pagès

A continuació va poder fer un primer pagament a Jaume Escayola de 999 lliures, que en part eren pel dot de la seva cunyada Josefa Oller, casada amb Rafel Escayola, fill del Jaume, i en part pels interessos de demora de les 1.066 lliures que la seva sogra Maria Teresa Mas tenia en dipòsit a Querol. En anys successius va pagar dots de diverses filles de Querol i d'altres parents.

El 1858 va recuperar a Valentí Vilalta, de ca l'Escloper, les parts d'un tros de 3 jornals de Querol que el seu difunt marit havia empenyorat el 1836 per 180 lliures, i també va pagar un deute antic de 133 lliures a Pere Biosca de Fonollosa. El 1860 va redimir el censal de l'Hospital de Santpedor pagant 598'5 rals. L'operació li va sortir bé de preu, perquè en virtut d'un reial decret de 1859 les rendes dels organismes religiosos havien passat a l'estat i havien estat parcialment condonades.

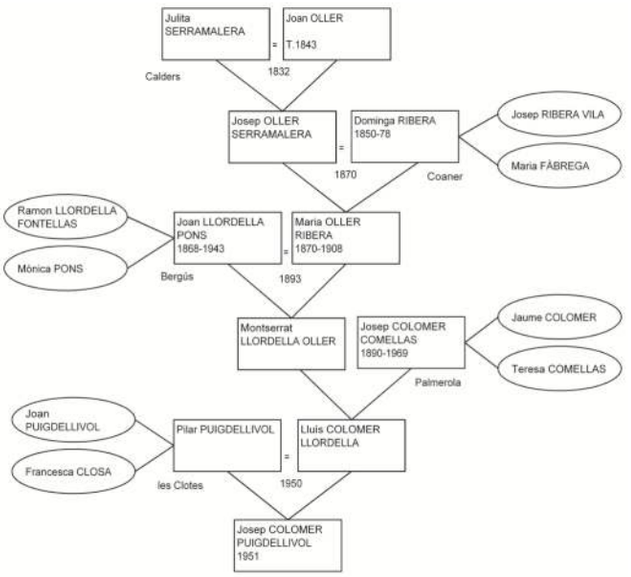

El nou hereu

Josep Oller Serramalera va arribar a la majoria d'edat, als 25 anys, el 1863. Llavors va fer inventari i va prendre possessió de l'herència. El mas tenia una extensió de 481 quarteres, de les quals 28 eren camps, 180 vinya cedida a parcers, 225 bosc i 48 erm. Estava valorat en 12.330 lliures.

Aquell mateix any va comprar a la vídua de Josep Roig, àlies Pere Negre, que s'estava a Vacarisses amb la seva filla, una tina de 40 càrregues de capacitat amb un cobert per la boixa de 8 pams quadrats.

El maig de 1864 va pagar la resta del dot de la seva tia Maria, casada amb Celdoni Viladrich Cabot. El 1866 va fer tres establiments de vinya a sengles parcers i el 1867 era l'encarregat de cobrar les quotes dels socis de la "Sociedad de Quintas del pueblo de Fonollosa". Va tenir alguns problemes de morositat que van acabar al Jutjat de Pau.

El 7 de març de 1870 Josep Oller va fer capítols amb Dominga Ribera Fàbrega, filla de Josep Ribera Vila i Maria Fàbrega, pagesos de Coaner. Ell tenia 32 anys i ella era

deu anys més jove. El dot va ser de 533'333 escuts, i l'aixovar consistia en una calaixera, un vestit de seda i un de llana de merino, dotze camises, dotze tovallons, dos llençols, unes estovalles, un cobrellit, dos coixins, dues tovalloles i la roba de soltera.
La Dominga li va donar tres criatures, la Maria, la Teresa i la Julita, però en infantar la quarta, el maig de 1878, va morir del part.

Foto Sabina

Rellotge francès de la sala

El juny de 1874 els parents li van reclamar allò que els tocava de l'herència de la seva iaia Maria Teresa Mas Puig. Després de descomptar les 800 lliures que van pujar les despeses dels funerals, Teresa Viladrich Oller, la dona de Josep Selga Vila, de cal Teixidor, va rebre 155'25 pessetes, Jaume Escayola Irla, 346, i els germans Rafel i Jaume Oller Serramalera es van repartir 310 pessetes.
A primers de desembre de 1878 va fer un contracte privat amb tots els que tenien casa al Raval del Paisà, autoritzant-los a fer passar un camí de carro per les seves terres, a la part de l'obaga, que connectés amb el camí carreter que baixava a Manresa. Aquest camí carreter de Fonollosa a Manresa, que passava pels plans de Querol i la Creu de Fals, s'estava obrint aquells dies i era la primera via pública del municipi que permetia el trànsit de carros.
El Josep va fer algunes millores dins de la casa, si més no, en queda com evidència la taula llarga de la sala, obrada de la fusta d'un sol pi, que du gravada al caire la data 1893.

La casa de Querol estava obligada a pagar cada any les pensions de diversos censals, heretats dels avantpassats, la qual cosa era una sagnia per l'economia. La majoria eren del segle XVIII, però inclús n'hi havia un de creat el 1647. Els censals que gravaven la casa eren: 150 lliures de la Comunitat de Preveres de Sallent, 380 lliures de l'església de Rajadell, 100 lliures de l'església de Fals, una prestació anual de 6 quartans de blat i tres censals amb un valor conjunt de 220 lliures de l'església de Fonollosa. Una norma que deixava els censals de les parròquies de l'Arxiprestat de Calaf en mans del Bisbe de Vic va permetre al Josep el 1878 pactar la liquidació dels censals a canvi d'una quantitat fixa. Va satisfer 6.954 rals (1.738 pessetes) i els censals van quedar abolits.

El dietari de Josep Oller
L'amo de Querol era un home instruït i un bon administrador de la seva propietat. Tenia un dietari on, amb bona cal·ligrafia, hi apuntava les dades referents a les collites, de manera que aquest document és per nosaltres una eina valuosa per estudiar la producció agrícola i la climatologia del país. Dissortadament, el seu interès es limitava a les collites i no hi enregistrava fets d'interès social, perquè en aquest cas el seu dietari seria útil per conèixer la història del poble.
La primera part consisteix en una fitxa extensa de cadascuna de les 31 vinyes que tenia donades a parts a 21 parcers diferents, la majoria pagesos de Fonollosa. Quatre vinyes li pagaven el terç, deu el quint, i la resta el quart. La majoria de vinyes eren conegudes amb el nom o el sobrenom del parcer, per exemple del Xito, del Moliner de Carol, del Pere Negre, de la Tuiana o del Jaumetó de l'Obaga, però d'altres duien el nom de l'indret, com per exemple, vinya de l'Obaga, de les Foses, de la Caseta, dels Tres Pins, o de la Devesa de Querol. També apareixien noms de lloc com la Font dels Ases, la partida del Pinyer, o el Conreu de les Esqueletes, topònims que actualment ja estan perduts sense remei. Val a dir que una part de les vinyes de Querol estaven situades en terme de Fals.
Les dades anuals de les collites de verema, olives i grans d'espiga van del 1886 al 1905. És interessant el relat d'una anyada de vi de 1889, catastròfica a causa del míldiu, i també la invasió de la fil·loxera que va començar el 1894 amb una davallada espectacular de la collita de raïm.

Foto Sabina

Panoràmica de la casa i els coberts

No en sabem el motiu, però alguna cosa o altra deuria passar, perquè el novembre de 1889 Josep Oller i les seves tres filles es van empadronar al municipi de la Molsosa, ja que havien establert el domicili a Prades. No van trigar a tornar a casa i l'11 d'abril de 1893 es van signar els capítols entre la seva filla gran Maria amb Joan Llordella Pons, de Cardona, fill de Ramon Llordella Fontellas i Mònica Pons. Aquell dia el Josep va fer hereva la filla, amb una reserva de 300 lliures per dotar les altres filles. El pubill Llordella va portar de dot una calaixera, un matalàs, 250 pessetes per comprar roba i es va comprometre a fer una aportació 1.000 pessetes en metàl·lic al cap de dos anys.
La parella va tenir cinc fills, anomenats Montserrat, Trinitat, Rafel, Jaume i Teresa. El setembre de 1908 la pubilla Maria va morir de tifus. Comptava 38 anys. Poc després van portar al cementiri el nen Jaume. A casa encara quedava soltera la Teresa Oller Ribera, mentre que l'altra germana, la Julita, havia mort amb 21 anys el 1896. Dels oncles concos només quedava viu el Jaume, ja que el Rafel Oller Serramalera havia traspassat el 1903.

Josep Oller va fer testament a Querol amb el notari Azpeitia el 12 de febrer de 1909 i va morir el 3 de març. En el testament va llegar a les nétes Montserrat, Trinitat i Teresa Llordella Oller, 800 pessetes a cadascuna. Va fer hereu al nét Rafel Llordella Oller i va deixar l'usdefruit al seu gendre Joan Llordella. Un cop mort el seu sogre, el Joan es va negar a acceptar l'usdefruit i va inscriure els béns a nom del seu fill Rafel, de 12 anys d'edat.

Com que l'hereu Rafel va morir el 17 de març de 1923, a l'edat de 23 anys i solter, la propietat va passar a la seva germana gran Montserrat Llordella Oller.
Al capdavant de la casa hi va quedar el Joan Llordella, el qual va ingressar uns bons centimets el de maig de 1909, quan va donar permís a Lluís Garriga Puig per tallar els pins d'una part de l'obaga a canvi de 1.150 pessetes. No seria l'única vegada que ho faria. Així, l'abril de 1915 va vendre a Ignasi Grifé els pins d'una part de l'obaga per 1.000 pessetes. En aquella època la fusta es pagava bé i el bosc era la riquesa dels grans propietaris. El Joan es va veure ficat, com els altres amos, en el conflicte dels rabassaires, que es negaven a pagar el tradicional quart de la verema. En cinc ocasions, l'octubre de 1932, va haver de recórrer a la Comissió Arbitral de Manresa, que va determinar que els parcers només havien de donar la vuitena part a l'amo. El conflicte rabassaire va passar per diverses etapes i va culminar amb la guerra civil.
Joan Llordella Pons va morir als 75 anys el 8 de gener de 1943. De la seva descendència només quedaven la Trini i la Teresa, que es van fer velles esperant trobar marit.

El Pi Gros
El següent hereu va ser el seu nét Lluís Colomer Llordella, fill de Josep Colomer Comellas i Montserrat Llordella Oller. El Colomer havia nascut el 1890 a Palmerola (província de Girona) i sabem, per una llicència de 1911, que no va fer el servei militar per ser curt de talla. Va fer capítols amb la Montserrat el 7 d'octubre de 1917, i després de tenir el Lluís i una nena que va morir a la infància, el Josep va enviudar. Va passar molts anys en aquest estat, fins el 1969 que va morir.

Lluís Colomer va continuar el dietari iniciat per Josep Oller. No va anotar gaires dades sobre les collites, sinó que es va limitar als comptes de la casa, la qual cosa té cert interès des del punt de vista històric.
El 1945 va enregistrar una efemèride. Es va vendre per 410 pessetes la fusta del Pi Gros al Franciscó. Aquest arbre monumental era un punt de referència a tot el terme. En el capbreu del Duc de Cardona de 1793 el Pi Gros assenyala la frontera entre els termes de Fals i Fonollosa, que tallava pel mig el Pla de Querol. Segons testimonis oculars, el pi era impressionant, calien tres homes per encerclar-lo amb els braços, i a sota s'hi aixoplugava del sol un ramat sencer. Ja molt vell, el va acabar de matar un llamp, i el 1945 va ser xerracat pel Franciscó. L'arbre no hi és, però el seu record perdura en la toponímia, ja que aquella part es diu la partida del Pi Gros.

En el dietari hi trobem també que el 1945 el Lluís va rebre una coça de mula i les despeses de les visites del curandero Bisbal i del metge del poble i una placa de rajos X van pujar a 1.882 pessetes. El 1946 va fer fer un cobert per les gallines i els conills, que va requerir 52 jornals de paleta, 22 de manobre i 1.000 teules. El 1947 es va vendre al ferrer el carro vell. N'hi va dar 400 pessetes. El 1948 el Selga li va cobrar 9.416 pessetes per fer arribar la llum a Querol. Aquell any el paleta Miquelet va fer les reformes de l'escala per accedir a la sala del primer pis. El 1949 el Lluís va comprar un aparell de ràdio, marca "Clarion" que li va costar 3.147 pessetes, i va contribuir amb una donació de 500 pessetes a les obres del campanar de l'església de Fonollosa. El 1952 va comprar una màquina de segar (5.672 pessetes), una trilladora per fer la palla (800 pessetes) i una sembradora de cinc relles (800 pessetes). El 1954 va fer 20.500 pessetes tallant 1.235 pins del bosc, diners que invertir el 1957 amb l'adquisició d'una arreu marca "Gramun".

Vista de ponent

Els temps van canviar, es van arrencar les vinyes i van ser substituïdes per cereals. Les parts eren poca cosa, però, en canvi, el bosc era productiu, perquè periòdicament s'hi podien fer tallades. A finals de desembre de 1960 el Lluís es va vendre a Josep Grau Bonvehí, el masover del mas Feixa de Camps, 2.321 pins per 122.500 pessetes. El 1963 va vendre al mateix 3.547 pins per 160.000 pessetes. El 1970 Marcelino Feliu Ribera, comerciant de Callús, va endur-se 3.822 pins del Pla de Querol a canvi de 80.000 pessetes, i el 1975 Pere Porta Viladrich de Manresa va tallar 3.000 pins, que va pagar a 520 pessetes /tona.
El febrer de 1960 el Lluís Colomer Llordella va segregar un tros de 12 quarteres de Querol i el va vendre a Francesc Vall Biosca, de cal Franciscó. Aquesta terra feia moltes generacions que la menava a parts el Franciscó. El novembre de 1965 hi va afegir 3.000 pams quadrats de terreny. Posteriorment també va vendre un tros de finca als de cal Pistol, autoritzant-los per fer una conducció per agafar l'aigua d'un pou seu.

L'Alzina de Querol
El Lluís es va casar amb Pilar Puigdellívol, de les Clotes i va tenir dos fills, el Josep i el Joan. El primer és l'actual amo de Querol, mentre que el seu germà té l'ofici de mecànic i està casat a Artés.
Querol és una casa molt antiga i conserva molts vestigis de la seva antiga esplendor. A la part de ponent hi ha dues tines de gran capacitat on hi posaven les parts dels parcers. A l'interior de la casa, entrant a mà dreta hi ha

la quadra amb una menjadora amb capacitat per a tres o quatre animals. A la mateixa estança hi ha les restes d'una tina antiga, a la qual s'accedia per una obertura de la paret de llevant, ara barrada, perquè s'hi va adossar el corral.

Foto Sabina

La casa des de sota l'alzina

De l'entrada de la casa es davalla als dos cellers, on en un d'ells es conserva una gran bóta de cadireta. Abans n'hi havia dues més de gran capacitat. En un costat del celler hi ha una pica d'oli excavada a la mateixa codina.

Hi ha un cobert que sembla molt antic a la part de migdia de la masia, parcialment excavat a la roca, on s'hi troba una premsa. El bastidor superior és fet d'una sola peça de fusta d'alzina i mesura un 70 centímetres de costat. Hi ha inscrita la data 1871. A sota del cobert hi aflora aigua. La volta de pedra té unes obertures per on s'hi baixaven les olives per moldre. El cobert ha estat reformat modernament per tal de guardar-hi la maquinària.

A ponent de la casa hi una gran bassa, construïda aprofitant un cingle de pedra. Servia per regar els horts i abeurar el bestiar.

Hem deixat pel final l'element de la casa que més la caracteritza; l'Alzina Grossa de Querol. Un arbre inclòs en el catàleg d'arbres monumentals, que s'ha convertit en el símbol del poble i també en el logotip dels Quaderns que tenen al davant. L'Alzina de Querol és lloc de trobada i un entorn incomparable per a tota mena d'activitats culturals i festives. Llarga vida a l'Alzina de Querol.

CAL JEPET

El Jepet Oller

El nom de la casa prové de la persona que la va fer, que va ser Josep Oller Biosca. El lloc on se situa la casa rebia el nom de Pla de les Garrigues o el més genèric de Raval de la Poca Farina.

Les Garrigues era una masoveria que pertanyia des de temps antic al mas Morera i el 27 de gener de 1848, Joan Bacardit, amo de la Morera, va establir un terreny a Josep Oller per edificar-s'hi la casa. El solar mesurava 22 passes de llarg per 30 passes de fons i li va vendre pel preu de 60 lliures i la prestació d'un cens anual de 3 diners. La casa es va fer tot seguit, tal com n'és testimoni una teula de la teulada original que s'ha conservat, que està gravada amb punxó amb la inscripció: "Teula Obrada als mes de jun de 1849" (veure foto).

Foto Sabina

Teula original datada el 1849

El Jep Oller era de Castelltallat i quan es va fer la casa a Fonollosa ja era un home casat i afillat. La seva dona era Josefa Bonvehí i tenia un nen petit dit Joan. Es guanyava la vida com gairebé tothom, menant a parts una vinya. La seva vinya es trobava dins del terme de Castelltallat, tenia 4 quarteres i pertanyia al mas Bacardit.

El Jep va tenir una vida curta. Va emmalaltir i, tement un fatal desenllaç, la família va fer avisar el rector de Fonollosa, perquè li prengués testament. Ho va fer el dia 16 de desembre de 1851 i tres dies després ja era mort i enterrat.

En el testament va nomenar responsables del seu fill fins a la majoria d'edat al seu germà Joan, als propietaris Joan Bacardit i Pere Jubert. La seva dona va gaudir de l' usdefruit fins el 17 d'octubre de 1870 que va morir.

Un mes més tard Joan Oller Bonvehí, que ja havia fet els 22 anys, va presentar-se a cal notari per fer l' inventari de l'herència dels pares. Va declarar la casa, que constava de planta baixa, un pis i golfes, a més d'una tina, una petita era i un hortet, i el domini útil de la vinya de Castelltallat. La casa es va valorar en 500 pessetes i la vinya en 700. Dins de la casa no hi havia gran cosa per inventariar, just un llit, una taula, quatre estris de cuina i les eines de pagès. Tot plegat es va valorar en 100 pessetes.

Joan Oller es va casar dues vegades. La primera dona va ser Rosa Torras Tatger, una filla de cal Petit de Camps. Cal Jepet de Fonollosa toca amb el terme de Camps i cal Petit està a escassos metres del terme de Fonollosa, de manera que no va haver de caminar gaire per anar a buscar la muller.

El matrimoni va donar dues filles, la Paula i la Rosa, però

va tenir un final tràgic. El 8 de març de 1882 el tercer embaràs va acabar de mala manera amb la mort de la mare i d'una nena acabada de néixer.
El vidu no va tenir gaire temps pel plany, a les filletes els calia una mare amb urgència. Es van mobilitzar els parents i coneguts i el dia u de juny el Joan va contraure matrimoni amb la noia soltera Filomena Pons Guilella de Vallmanya.

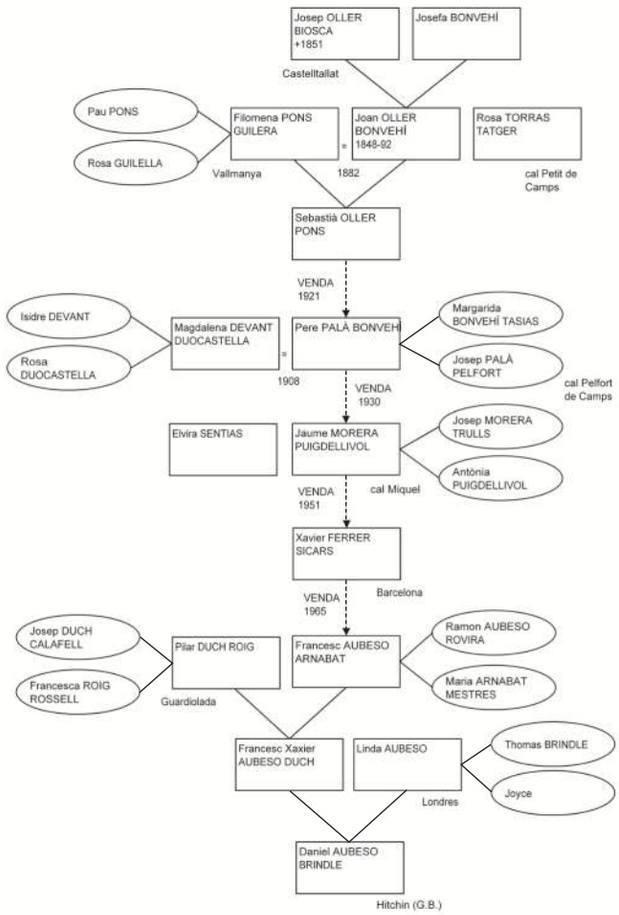

La segona muller li va donar quatre fills, el Lluís, el Sebastià, l'Eudald i la Filomena, sense comptar-ne d'altres que se'ls van morir a la infantesa.
El Joan tampoc va tenir una vida llarga, va traspassar a l'edat de 44 anys, el març de 1892.
En aquesta època hem trobat la casa citada com cal Manuel o Jep Manuel, però no atinem a donar-ne el motiu. També de vegades se l'anomena Jepet del Fosser, per distingir-la de les altres dues cases del municipi que es diuen Jepet.

La casa va passar a Sebastià Oller Pons, que va esdevenir hereu en morir el seu germà Lluís als 9 anys. En una data sense precisar el noi va marxar de Fonollosa i va anar a viure a Sant Llorenç d'Hortons, en la casa anomenada can Bosch.
Mentrestant a la casa s'hi estava la família formada per Pere Palà Bonvehí i la seva dona Magdalena Devant Duocastella. Es van casar el gener de 1908 i el desembre del mateix any van tenir a cal Jepet el seu fill Alfons.
El 7 d'abril de 1921 el Sebastià Oller es va vendre a Pere Palà Bonvehí la casa i un hort de regadiu de 1'5 quartans situat a Sant Mateu. El preu de la venda fou de mil pessetes per la casa i dues-centes per l'hort. El mateix dia es va vendre la resta de l'hort, un quartà, a Isidre Selga Casellas.
L'operació va comptar amb la conformitat de la seva mare vídua Filomena Pons Guilella, habitant al carrer Pi i Maragall de Rubí, i la seva germanastra Paula Ollé Torras, també vídua, habitant a les Barraquetes de Castellnou de Bages.
Els Palà no s'hi van estar gaire més temps, ja que als voltants de 1922 van abandonar-la per agafar la masoveria de Bacardit de les Olles, on s'hi estarien fins el 1993.

El "Mestrillo"

El 9 de setembre de 1930 Pere Palà Bonvehí es va vendre la casa per 375 pessetes a Jaume Morera Puigdellívol. Segons les escriptures, la casa, l'era i la mica de terreny que l'envoltava mesuraven en total 410 m2
Jaume Morera era fill de cal Miquel del carrer Nou i era conegut com el Maestrillo, perquè era mestre nacional. Quan va comprar la casa tenia la plaça a Vilobí, però poc després el van destinar a l'escola de nens de Fonollosa, on hi va ser durant la guerra. Durant el conflicte van conviure a cal Jepet entre sogres, cunyats i nebots, nou persones en total. La seva dona era l'Elvira Sentias, natural de Barcelona, amb qui tenia un fill, però segons les enraonies del poble tenia fama de doner. També es conta d'ell que tenia molta fe en les propietats màgiques de les herbes i en penjava en diversos indrets de la casa.
Van destinar el Maestrillo al col·legi de Palau de Plegamans i durant molts anys la casa va quedar buida, tret de les temporades d'estiueig.

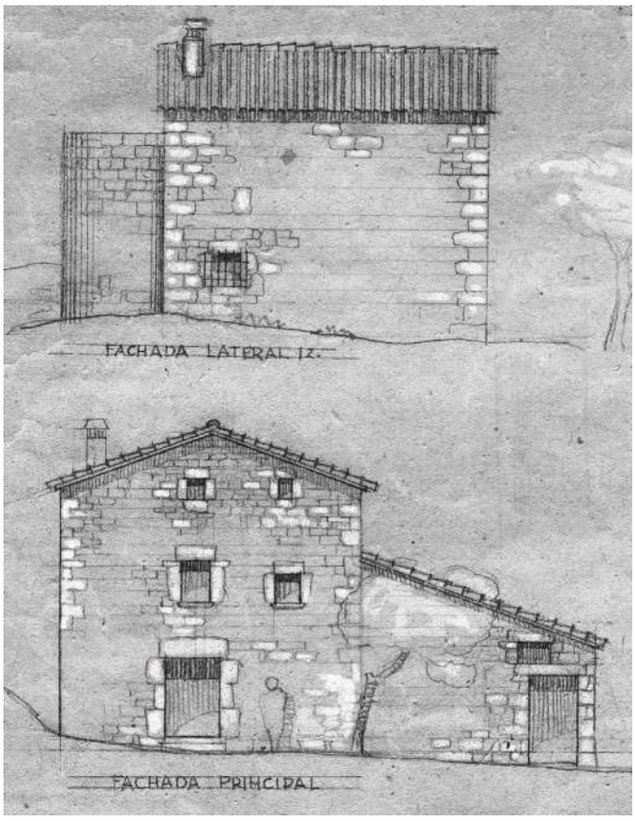

Arxiu Jepet

Projecte de reformes de 1951

Un dia Jaume Morera va llegir un anunci d'un senyor de Barcelona, un tal Xavier Ferrer, que buscava una casa en una zona tranquil·la. El 8 de juny de 1951 es va posar en contacte amb ell per carta, oferint-li una casa per ven-

dre a Fonollosa. A més de les característiques de la casa, sòlida, parets de tres pams, un pis, golfes i una pallissa annexa, li va explicar que disposava d'electricitat i tenia una cisterna amb capacitat per 300 càrregues d'aigua. Per beure, es podia anar al pou de cal Fosser, situat a 30 metres, que tenia l'aigua molt bona. Li va fer propaganda de Fonollosa, exagerant una mica, tot sigui dit.

> En toda la comarca de Manresa se conoce Fonollosa por el pueblo de la salud, pues tiene un clima muy sano, seco y sin ninguna clase de nieblas. En el pueblo hay varias fuentes de agua muy buena, entre ellas una medicinal, sulfurosa.

També li va parlar de les bones comunicacions amb el món exterior. El cotxe del Pau connectava a l'estació de Manresa amb el tren que arribava a les vuit del matí i només trigava mitja hora en recórrer els 17 Km fins a Fonollosa. El bitllet valia sis pessetes. De la parada fins a cal Jepet només hi havia una agradable passejada de 20 minuts.

Segons el venedor, el poble tenia de tot i força; diverses botigues, dos cafès, dues carnisseries, forn de pa, telèfon, i metge, i es podia comprar a les cases de la rodalia verdura, conills, ous, vi i oli de bona qualitat i molt bé de preu.

Li va oferir la casa, junt amb les tres quarteres de les Garrigues que menava a parts, per 40.000 pessetes. Xavier Ferrer va pujar a veure la casa, va quedar convençut i el 30 de juny de 1951 la va comprar. Segons les escriptures, en va pagar 5.000 pessetes. Al mateix moment va adquirir en propietat les tres quarteres a Pau Palà Casellas de cal Pelfort, que era l'amo de la terra.

Xavier Ferrer Sicars era procurador dels tribunals i s'estava a la Via Laietana de Barcelona. El desembre de 1951 va encarregar a un arquitecte un projecte de restauració de la casa, però el projecte no es va fer mai realitat. El 3 d'abril de 1952 es van segregar 88 àrees de les Garrigues per afegir-les al terreny que envoltava cal Jepet.

Durant alguns estius la casa va estar llogada al botiguer Llobet de Manresa, el qual tenia intenció de fer-se una caseta a la zona. Fins i tot va emparaular un terreny de 3 quarteres darrera de cal Jepet a l'amo de les Garrigues, però va desistir del projecte quan el pou que va encarregar va resultar eixut. El pou encara existeix, però es troba tapat per motius de seguretat.

El pou el va fer el Tomàs "pouaire". Es guanyava la vida excavant pous per encàrrec. Per determinar el lloc usava una verga de fusta d'avellaner. Els foradava amb una barrina i cartutxos de dinamita i pujava la runa del fons del pou a la superfície amb una corriola amb l'ajuda de la seva dona. Aquesta era una dona molt valenta, que quan el seu home tenia altra feina, també feia anar el pic i la barrina.

Els Anglesos

El 26 de gener de 1965, Xavier Ferrer va vendre's la casa a Francesc Aubeso Arnabat, de Barcelona. L'Aubeso havia estat ficat en diferents negocis. Contava ell mateix que, quan van sortir les primeres màquines de rentar a Barcelona, llogava a domicili rentadores a tant l'hora, que transportava amb una furgoneta desballestada. Pujava sovint a Fonollosa, on es dedicava a recollir aram i ferros vells per les cases, que després es venia a pes. Si trobava una peça interessant, la portava a un antiquari. Cal Jepet li servia de magatzem.

Cap el 1985 va venir a viure definitivament a Fonollosa, a casa de la seva filla Carme a cal Ferrer de Dalt. Dos anys més tard va llogar el mas Bruquesses de Sant Amanç, on disposava de més espai per emmagatzemar els trastos vells.

Arxiu Jepet

La casa cap el 1975

Mentrestant, el 1983 van tornar d'Anglaterra Francesc Xavier Aubeso Duch, la seva dona Linda, de soltera Brindle, i els seus tres fills Daniel, Antony i Natasha. Havien viscut durant 11 anys a Hitchin, un poble de la perifèria de Londres, on tenien un restaurant.

Van venir a Fonollosa i es van instal·lar permanentment a cal Jepet, després de buidar la casa i la pallissa de ferregots. Entre el 1984 i el 1986 van fer obres de restauració i ampliació a la casa, que va canviar radicalment de fesomia. Els treballs els va fer el paleta Josep Maria Vall. La casa era coneguda aquell temps com **ca els Anglesos**

El 21 de desembre de 1989 Francesc Aubeso Arnabat va vendre's la casa al seu fill i nora. El Francesc Xavier va posar-hi cavalls i tota mena d'animals de granja. D'ofici era cambrer i restaurador, va tenir un temps la cafeteria del gimnàs Viasport i el 1996 va llogar el bar "Anxaneta" de Manresa.

Va morir relativament jove i ara la casa és de la vídua i del seu fill Daniel. Aquest fa classes d'anglès i també té un negoci de manteniment i petites reparacions per empreses i cases particulars.

LA BANDA DELS PUIGDELLÍVOL

El dia de santa Llúcia de 1601 quatre amics de Fonollosa van anar a Rajadell per gaudir d'un dia de festa. Eren el Magí Monconill, el Pere Camp, el Cristòfol Oller i el Joan Galant. Se suposa que s'ho van passar la mar de bé, però quan tornaven a casa, en passar per les Obagues de Querol, van tenir una trobada que els va omplir el cor d'esglai.
Es van trobar amb una colla homes armats, formada pel Puigdellívol de Castelltallat i la seva companyia. Amb actitud desafiant, el Puigdellívol va demanar-los qui era el qui anava al davant. Estaven espantats i no van gosar moure's ni contestar, però de sobte, el Cristòfol Oller va arrencar a córrer costa avall. Els Puigdellívol van sortir a perseguir-lo, cridant que s'aturés i disparant-li tres o quatre trets de pedrenyal. No el van encertar i l'Oller va poder tornar a casa seva il·lès. Aprofitant la confusió, els altres tres fonollencs es van fer fonedissos.

Bandoler

Els nois van denunciar els fets al Batlle i el dia 17 de desembre van ser convocats al castell de Cardona, la seu del poder judicial dels termes de Fonollosa i Castelltallat. Havien pogut identificar la majoria dels assaltants. El cap era Salvador Puigdellívol i anava acompanyats dels seus germans Magí Puigdellívol, àlies Tonalló o Tonallona, Janot Puigdellívol, àlies lo Llagastre, i Antoni Bonvehí.
La primera declaració va ser la de Joan Galant, el qual va narrar els fets:

> ... y quant foren ab ells digueren quis lo qui va devant, y quant en Cristofol Oller los viu, per causa que ell aportava diners que li aviem donats, pensant que eren lladres, se pasa a fugir, y lo ereu Puix de Llivol, lo Llagastre, son germa, y lo Bon Vey anaran darera dit Oller, credant grans crits y tirantli tres o quatre tirs de pedrenyall, los quals Puigdellívol y Bonvey tots anaven armats de pedrenyalls de tres palms, y nosaltres per por y temor nons gosarem moure, sino que ferem nostre camí, y ja apres saberem que no lavien tocat al dit Oller.

Entretant, hi va haver un episodi violent a Castelltallat protagonitzat per alguns membres de la colla del Puigdellívol.
Mentre es deia la missa dominical van entrar a l'església els germans Puigdellívol, els germans Valentines, l'hereu Comallonga, Magí Cuixart de Cervera i altres, tots ells sense capa i amb les armes a la mà o "a la xarpa". Acabada la missa, i abans que el rector digués els goig del Roser, van sortir tots a la plaça i van armar les pedres als gallets dels pedrenyals. Amb aquestes, van arribar Toni Cornet i Toni Bonvehí amb un pedrenyal en una mà i un bordó a l'altra. Mentrestant el batlle intentava posar pau sense gaire èxit.
Els insults van acabar en un tiroteig i un dels bàndols es va refugiar a la propera masia de Joan Soldevila. Els de fora van apilar garbes a la porta i van calar-hi foc. Quan van poder entrar van tirar més de 20 trets, però sembla ser que ningú va prendre mal.

A instància del batlle, els acusats van ser detinguts i tancats a la presó del castell de Cardona. Per tal d'aclarir els fets, els oficials del jutge van procedir als interrogatoris dels testimonis i dels acusats. El punt clau de l'acusació no era un tret de més o de menys, sinó la mida de les armes. Per combatre el bandolerisme, el gran flagell de la societat catalana durant els segles XVI i XVII, les autoritats havien emès decrets prohibint les armes de canó curt, que es podien dissimular fàcilment sota les capes. El procés es va allargar força, ja que la justícia, ni abans ni ara, s'ha caracteritzat per la celeritat.

El 13 de març de 1602, Antoni Bonvehí va ser portat a la Sala Gran del castell per contestar les preguntes del jutge. Va dir que sí, que van trobar als de Fonollosa tornant de la festa de santa Llúcia i que havien perseguit a un d'ells que fugia, cridant-li "no mou al Rei", però no sabien qui era. En demanar-li per què el van perseguir, va contestar que es pensaven que era un tal Joan Sala, el qual havia amenaçat a la seva companyia dient-los que els fotria escopetades. En saber que era Cristòfol Oller el Bonvehí va mostrar-se penedit davant el jutge ja que l'Oller era home de bé i fins i tot eren parents.

El 30 d'abril de 1602 es va interrogar al testimoni Joan Malsot, un treballador occità del mas Bacardit de Fonollosa. Aquest va dir que venia de Manresa a cavall d'una de les mules que menava. A les Obagues de Querol va trobar els de Fonollosa i la colla del Puigdellívol, formada per l'hereu, el Llagastre, lo Tanolla, el Bessó i d'altres. Li van demanar d'on era, ja que a les fosques no el reconeixien. La companyia armada es va entravessar al camí i no els deixava passar. El Cristòfol Oller va demanar quatre vegades; qui sóu?, qui sóu?, però ells van callar. Aleshores l'Oller es va posar a córrer i ells el van perseguir i li van tirar tres o quatre trets.

El 13 de maig de 1603, Miquel Cellés, un mosso del mas Vilalta, va declarar que el dia de sant Joan van casar una filla del mas, dita Caterina, amb el Vila d'Anglesola. A la festa de la vesprada els convidats van galejar amb les seves escopetes. L'hereu Salvador Puigdellívol també hi era. Demanat si l'arma del Puigdellívol era curta o llarga, va respondre que era d'un pam o dos. Interrogat Pere Vilata, germà de la núvia Caterina, sobre el mateix, va dir que aquell dia estava enfeinat i no va veure res.

El 25 de juny de 1603 es va procedir a l' interrogatori del testimoni Miquel Cayrell, de 30 anys d'edat, de Camps. Va explicar que uns 15 mesos enrere, un dia va tornar de Manresa en companyia de Salvador Puigdellívol. Van anar plegats fins al mas Oms de Fals. El Puigdellívol portava un pedrenyal de tres pams.
Li van demanar què en podia dir de la fama que tenia el Puigdellívol de fer moneda falsa. Va declarar que no sabia que fes moneda falsa, ni que la retallés, però sí que era cert que corria la brama al mercat de Manresa que ho feia, fins al punt que quan algú es trobava algun ral xic o curt, la gent l'anomenava "ral de puigdellívol".

El 2 de juliol de 1603 va declarar el presoner Salvador Puigdellívol sobre els fets del dia de sant Llúcia i els de la plaça de Castelltallat. Va dir que aquell dia havia anat amb la colla a Rajadell per alguns negocis. Anava amb els seus germans Magí i Janot, el Bonvehí i el Jaume Comallonga de Sant Mateu. Quan li van demanar quina mena d'armes duien, va dir que ell portava la reglamentària de quatre pams, però no sap què portaven els companys, ja que ell no té el costum de mirar a sota les capes de les altres persones. Va negar haver-se mogut del camí i haver disparat a l'Oller. El jutge li va demanar quina arma havia fet servir per galejar a Vilalta i ell va contestar que havia fet servir un arcabús curt. Demanat si era de metxa o de pedra foguera, va contestar que de pedra.

Com passa amb la majoria de processos judicials que es troben als arxius, no se sap com va acabar aquesta història. La sentència no hi figura. Les diverses declaracions semblen apuntar cap a la culpabilitat del Salvador Puigdellívol, però res era senzill en una època caracteritzada per violents enfrontaments entre bàndols. Normalment les baralles s'acabaven amb una multa o amb la signatura d'una treva temporal, el compliment de la qual es garantia amb una suma important de diners.

POSTALS DE FONOLLOSA

Arxiu Xisquet de la Font

Visita pastoral a Fonollosa el maig de 1941

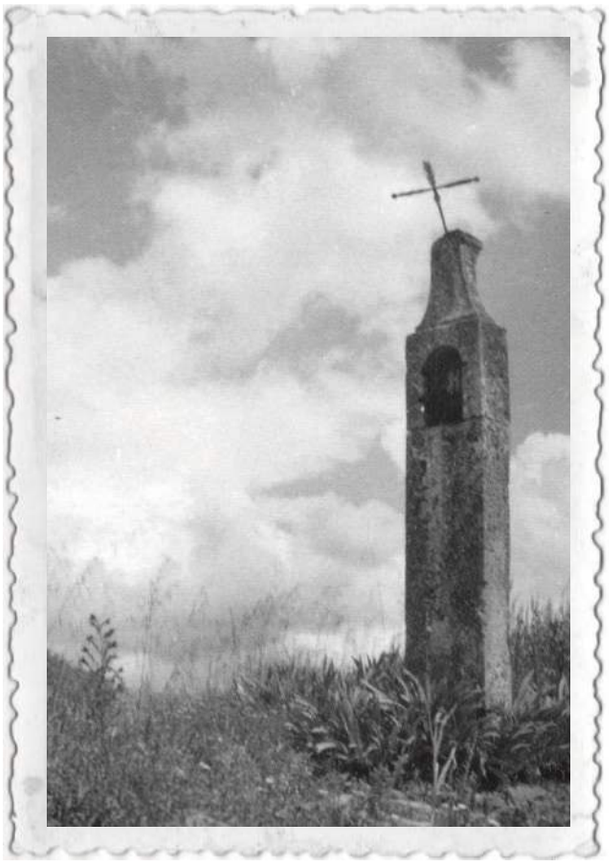

Arxiu Villegas

Oratori del Raval del Sastre. Foto tirada per J.M.Font el 1.5.1936

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 4 Desembre 2011

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

MAS CASES (3ª part)

La situació econòmica s'estabilitza

Pere Jubert va fer capítols el 7 de gener de 1832 amb Maria Rosa, del mas Torrents de Castellgalí. Resultava que al mas Torrents no havien tingut hereu, només dues noies, l'Antònia, la gran, i la Maria Rosa, la petita. La pubilla es va casar amb un tal Josep Feixas, el qual es va convertir en pubill del mas. Quan el Cases es va voler casar amb la Maria Rosa, va haver de pactar les condicions amb el Feixes i la pubilla.

Es va estipular un dot de 500 lliures, que va ser correspost amb un escreix de 300 lliures. Un altre tema que van concretar en els capítols va ser l'acolliment de la mare del Pere Jubert, que ja era vídua.

> (...) y si esdevingues, lo que Deu no permetia, lo haberse de separar per no poder viure junts la dita Maria Rosa ab sa sogra Francisca o be ab lo hereu y successors de casa Juvert, deura lo possessor de dits bens donar estada en casa a la dita Francisca, en lo quarto de sobre la porta principal, ab lo trasteix de la cuina y demes puestos comuns y necesaris per la desent habitacio, podentse valer de foch, donantli la llenya necesaria, ab un llit parat ab roba de ivern y estiu, ab obligacio de mudarli sempre que convinga a igual del amo de la casa, y entregar a la dita Francisca quatre quarteras de blat, quatre carregas de vi, dos cortans de oli, una quartera de fasols, quinse lliuras carnisseras de carn salada y sis lliuras en moneda, tot del bo, igual al bo que se acostuma a collir en las terras de casa Juvert ...

El març següent el Pere va cobrar 200 lliures del dot, però les restants 300 no les va rebre fins l'agost de 1846, quan ja feien 14 anys de casats.

El juny de 1845 el Pere va recuperar el dret de pasturar les herbes i les pampes de les vinyes de la seva heretat, que estaven empenyorades per 50 lliures a l'amo de la Vall el 1778. Però per altra banda, va poder cobrar de Ramon Vall les 1.531 lliures de la venda del mas Sadernà, efectuada pel seu pare a Francesc Vall el 1806. Aquests diners no va anar a parar a la seva butxaca sinó que els va rebre a l'instant Joan Pou de Boixadors, per tal de recuperar la venda a gràcia feta el 1806, del quart de la verema i el quint dels cereals que pagaven els parcers del mas Cases. Amb aquesta operació, el Cases va aconseguir recuperar la seva font principal d'ingressos,

Foto Sabina

Finestró

les parts de les collites de les terres donades a parcers. La part negativa va ser la descapitalització de l'heretat en perdre el mas Sadernà.

El 1861 la situació econòmica va permetre treure's de sobre unes càrregues que gravaven el mas. A base de pagar el capital corresponent el Pere va quitar dos censals, un de 64 rals de la rectoria de Fonollosa, i un altre de 58 rals de la Comunitat de Preveres de Prats de Rei.

Malgrat que sa mare, que conservava l'usdefruit, va morir el 1848, el Pere no va encarregar l'inventari de l'herència fins el 1865. En aquell moment la propietat consistia en dues cases, la masia i la caseta annexa, amb 10 quarteres de terra, d'un valor conjunt de 2.300 lliures, equivalents a 24.533 rals. Separada de les quintanes, hi havia una peça de terra de 87 quarteres, de les quals 44 les menaven parcers. El valor es va estimar en 2.237 lliures. També un bosc de 8 quarteres, situat dins del terme de Castelltallat, que termenejava amb el mas Sadernà. El valor del bosc era de 400 lliures.

El 21 d'agost de 1876 Pere Jubert va testar. Va fer hereu el fill gran Isidre i va deixar 300 lliures als altres dos fills, el Josep i la Rosa, a cobrar quan es casessin. La Rosa ho va fer l'any següent amb el fuster Jaume Viladrich.

El 13 de maig de 1878 van enterrar l'amo vell del mas Cases.

Desmembrament de la propietat

El seu fill i successor Isidre Jubert Torrents ja era un home casat i afillat. El 8 d'agost de 1873 s'havia compromès per vida a l'altar major de Fonollosa amb la noia Filomena Casafont Serarols, de Sant Pere d'Arç. La Fi-

lomena es va endur a Fonollosa al seu pare Miquel, ja molt ancià, el qual va morir el 1882.
L'Isidre i la Filomena van fer pujar cinc fills, batejats amb els noms de Pere, Joan, Elena, Jaume i Maria Consolació, però com a mínim en van perdre dos més a la infantesa, un nen el 1879 i una nena el 1883. Després de perdre el nen, la Filomena va fer de dida d'una nena de pares desconeguts recollida en una casa d'orfes. La petita només va sobreviure cinc mesos.

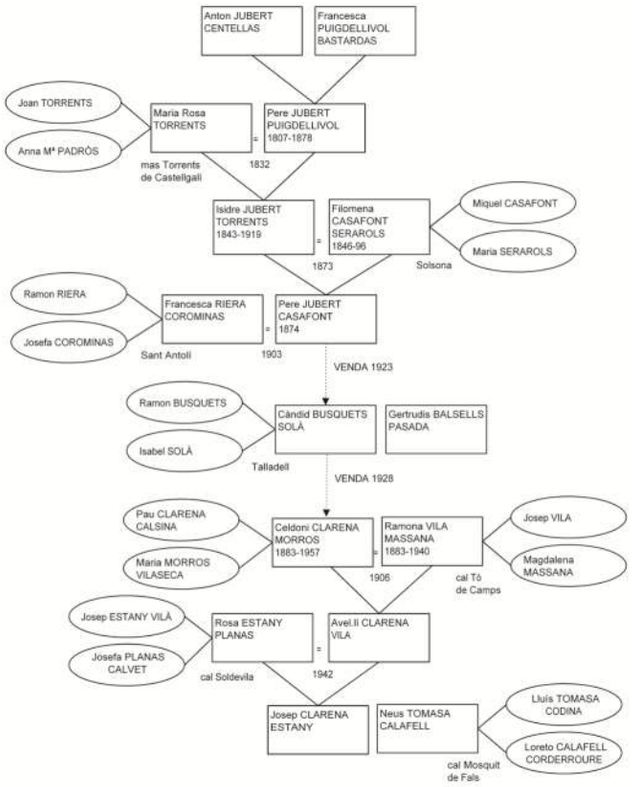

Isidre Jubert va fer una cosa que hauria horroritzat els seus avantpassats; vendre's la terra. Es va vendre trossets dins del nucli de Fonollosa a veïns que volien eixamplar els seus patis i a emprenedors com Ramon Bascompta o Lluís Garriga, que van construir els dos cafès del poble, el 1884 i el 1909, respectivament. També va anar venent porcions de l'heretat als parcers que li menaven vinyes i hi tenien cases edificades. La seqüència del fets és massa llarga per a ser transcrita aquí, així que només citarem que alguns dels compradors dels retalls del mas Cases van ser els amos de cal Ramon, Vilaseca, Molineret, Calet, Mestre Valentí, Guenyo, Ferrer de Dalt i altres. Les 87 quarteres que havia heretat del seu pare es van convertir en el no-res i les 10 quarteres de les quintanes que envoltaven la casa van quedar reduïdes a la meitat després de les nombroses segregacions.

Foto Sabina

Porta vella

Aquestes vendes anaven alternades amb préstecs, sempre avalats per la propietat. Els préstecs solien tenir una vigència de 2 a 4 anys, i tributaven invariablement un interès del 6%. Per cancel·lar-ne un, calia demanar-ne un altre de la mateixa quantitat o superior.

Filomena Casafont va abandonar aquest món l'agost de 1896 i l'Isidre el gener de 1919. Curiosament el domicili dels finats era la Caseta de cal Cases, així que suposem que havien deixat la casa gran pel fill i els dos avis s'estaven a la Caseta.
El fill i hereu era Pere Jubert Casafont, el qual s'havia casat a començaments de 1903 amb Francesca Riera Corominas, natural del lloc de Sant Antolí. La Francesca era vídua de Celdoni Bertan, de qui tenia una filla petita. D'acord amb el contracte matrimonial que van signar, el Pere havia de fer-se càrrec dels seus germans Elena, Consol i Jaume, dotar-los quan es casessin i pagar-los el llegat de llur mare, que eren 106 pessetes. Aquesta disposició es va fer efectiva molts anys més tard, l'octubre de 1919. Llavors l'Elena ja era una dona vídua i la seva germana Consol era la muller del manresà Miquel Vilajuana Oms.
En els mateixos capítols hi consta l'aixovar que la vídua Francesca Riera va portar a la casa del marit; una calaixera, dos llits parats, 13 llençols, 12 cadires, 18 camises, 6 pantalons, 6 enagües, 5 vestits de llana i un d'indianes, un anell d'or, una agulla de pit, unes arracades, i altres peces de roba de menor importància.
Al cap de nou mesos justos va néixer el primer fill, a qui van posar Isidre, com l'avi. Es va donar la coincidència que una germana de la Margarida, casada amb el moliner del Molí de Boixeda, va infantar un nen aquella mateixa setmana. A aquest nen el van batejar amb l'estrany nom de Siridión.
El primogènit Isidre va morir als 10 mesos d'edat, així com tres altres criatures que també van morir abans de l'any. Ignorem si els va quedar cap descendent viu.

Venda del mas

Al Pere li va pervenir un patrimoni ben escàs i força deutes. Poc després de la defunció del pare ja es va veure obligat a demanar més diners per sobreviure. L'octubre del 1919 Ricard Valls Mas, comerciant de Manresa, li va deixar 1.500 pessetes per un període de quatre anys i un interès del 6% anual, amb el mas Cases en garantia, i el maig de 1921 Lluís Garriga n'hi va deixar 2.000 sota les mateixes condicions.
No tenint manera de tornar aquests diners, es va produir l'inevitable, la venda del mas. El 12 d'octubre de 1923 Pere Jubert se'l va vendre a Càndid Busquets Solà pel preu de 5.000 pessetes. La finca comprenia unes 4 quarteres de terra, la casa principal, amb la seva tina, corral, paller, era i un pou, la caseta senyalada amb el nº9, composta de baixos i un pis, i un hort d'un quartà a la vora de la riera de Fonollosa. El mas estava afectat per una hipoteca dotal de 1.287 pessetes a favor de la Francesca Riera, la qual hi va renunciar en l'acte de la venda.

Càndid Busquets era un forner de Talladell que tenia llogada la caseta, com a mínim, des de 1912. La seva dona era Gertrudis Balsells Pasada, que tenia relació amb Fonollosa, ja que el seu pare Joan Balcells Closa havia sortit de cal Pep. Els Busquets van tenir cinc fills, tots nascuts a Fonollosa, i un d'ells, el Joan Busquets Balsells, va fer fortuna a Asunción (Paraguay) amb una fàbrica de calçotets.

El 17 de març de 1926 Càndid Busquets va manllevar 4.000 pessetes a Francesc Vall Casellas, de cal Mestre Valentí, a condició de tornar-les al cap de quatre anys i pagant un interès del 5% anual. Va hipotecar a favor del Vall el mas Cases, el qual li va exigir que contractés una pòlissa d'incendis per assegurar la propietat. Aquesta hipoteca es va cancel·lar el 23 de setembre de 1942, però ja no ho va fer el Busquets, que havia marxat a Igualada, sinó el nou amo del mas Cases, Celdoni Clarena Morros, que havia comprat la propietat al forner el 30 de març de 1928. Segons fonts familiars, el Mestre Valentí va fer possible la compra, ja que el Celdoni no disposava de capital i el Vall es va avenir a anar cobrant els diners de la hipoteca mica a mica, fins arribar a la cancel·lació definitiva el 1942, tal com hem esmentat.

Foto Sabina

La part del sol , per Contrafort a la part de migdia

Els Clarena

La genealogia dels Clarena de Fonollosa és enigmàtica. És un fet provat que no provenen, com seria d'esperar, del mas Clarena de Camps. Del segle XVIII ençà trobem a Fonollosa dues branques principals, en principi no relacionades entre elles. El Celdoni va néixer el 1883 a cal Toneta, una casa mig rònega que havien comprat dos anys abans els seus pares Pau Clarena Calsina, de Fonollosa, i Maria Morros Vilaseca, de Prades de la Molsosa. Durant la seva infantesa i joventut la família va canviar diverses vegades de residència, pelegrinatge que ell va continuar quan va formar la seva pròpia família, i que va durar fins el dia que va aconseguir comprar cal Cases.

Es va casar el 1906 amb Ramona Vila Massana, de cal Tò de Camps. Entre 1907 i 1916 van engendrar sis fills que van néixer a ca l'Esteve Torres, una casa de Camps que tenien llogada. El 1917 i 1920 van tenir dues criatures a cal Mateu Gascó de Fals, i el 1922 i 1924, dues més mentre ocupaven la masoveria de Bacardit de les Olles, on s'hi van estar fins el 1928, quan es van instal·lar al mas Cases.

Foto Sabina

Entrada

Dels deu fills, dos van morir infants i vuit van arribar a adults. El gran, el Gabriel, va marxar de casa en casar-se amb la pubilla de cal Sastre Seuva. El Celdoni es va casar amb Antònia Calmet de cal Francisquet i el 1943 el seu pare li va vendre la Caseta del Cases, que va passar a dir-se el Forn del Celdoni, perquè ell era el forner. El Josep es va casar amb Francesca Sallés Oller, pubilla de cal Marc Nou de Marganell. El Valentí ho va fer amb Margarida Vila de Barcelona. La Conxita i la Maria es van casar amb homes de Manresa, la primera amb Agustí Padrós, un treballador del tèxtil, i la segona amb Joan Martínez, que treballava a la Pielsa. El xicot Rossend va morir solter el 1943 a resultes dels patiments de la guerra.

L'Avel·lí, malgrat no ser el primogènit, va ser qui es va quedar a casa. Va fer núpcies amb Rosa Estany Planas, de cal Soldevila, i va tenir dos fills; la Pepita, casada amb Francesc Perramon d'Aguilar, i el Josep, l'hereu.

L'Avel·lí menava la terra pròpia i dues vinyes a parts que pertanyien a la Morera i a Querol. Durant uns anys també va fer de mosso a les Clotes.

La Ramona va morir el 1940 i el vell Celdoni la va sobreviure fins el 1957. En el seu enterrament va ser la darrera vegada que va pujar el cotxe dels morts de la funerària Fontanet de Manresa, un cotxe arrossegat per dos cavalls negres guarnits.

L'amo actual del mas Cases és Josep Clarena Estany, que té una empresa constructora. Està casat amb Neus Tomasa Calafell, de cal Mosquit de Fals, i tenen tres noies, la Rosa, l'Anna i la Gemma. Fa uns anys el Josep es va fer una casa nova a prop de l'antiga pallissa del mas Cases i des d'aleshores la vella masia està deshabitada, si exceptuem les sessions de la Nit Viva de Fonollosa, quan les estances de l'admirable casal medieval s'omplen de públic.

CAL FRANCISQUET (1ª part)

Una família de metges i apotecaris d'Artés

Els orígens de la família els podem iniciar amb l'enllaç matrimonial que van protagonitzar el 1752 l'apotecari Josep Verdaguer i la jove Maria Francesca Planas. El Josep era fill de Francesc Verdaguer, doctor en medicina, i de Clara Vila Danis, mentre que els pares de la Francesca eren Francesc Planas, cirurgià de Manresa, i Teresa Gravelosa.

L'apotecari tenia la botiga on elaborava el medicaments a la vila d'Artés, però de solter havia passat uns anys a Manresa, segurament perfeccionant l'art. La parella va tenir tres fills. El gran, el Josep, el van fer estudiar a la universitat i va esdevenir doctor, el segon, l'Ignasi, va anar al seminari i va aconseguir el grau de doctor en

sagrada teologia, mentre que la noia, l'Agnès, la van casar a Camps. Aquest fet seria l'inici d'una relació dels Verdaguer amb el nostre poble que s'allargaria un parell de generacions.

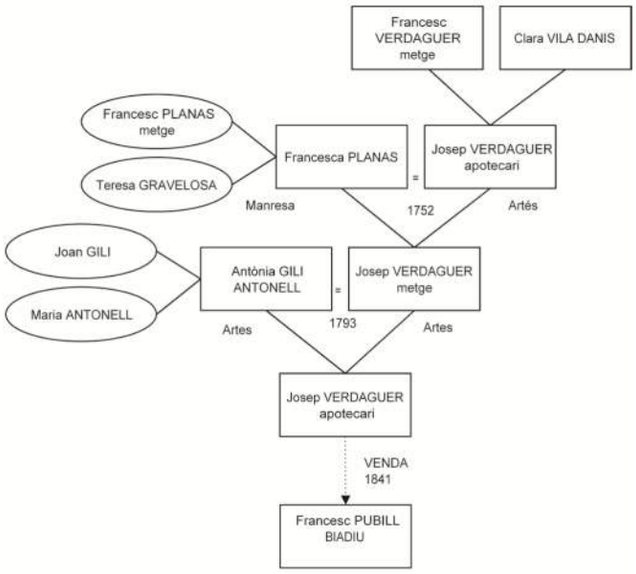

L'Agnès la van aparellar el 1788 amb Joan Comas Caselles, el fill del propietari del mas Caselles de Camps. El dot s' esqueia al poder econòmic de les famílies emparentades, 350 lliures, i a més a més un aixovar de categoria.

Coincidint amb el casament, Josep Verdaguer, el jove doctor, va establir la seva consulta a Fonollosa, on no hi havia metge des que el 1783 s'havia mort Pere Serra, dit el Doctoret.

Primerament va llogar una casa a Anton Moncunill, l'amo del mas Closa. Podria ser cal Governa, una caseta situada a la plaça de la Constitució, el rovell de l'ou del nucli habitat. Cal remarcar que a l'entrada del carrer Nou hi tenia l'establiment el farmacèutic Francesc Oliveras.

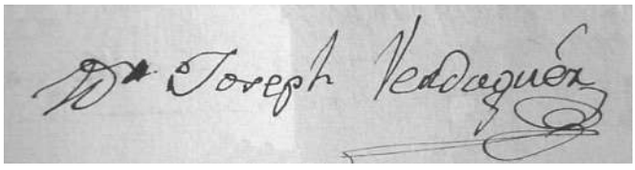

Signatura Dr Verdaguer (1832)

Als voltants de 1790 el paleta Tomàs Duocastella (de cal Tomàs Fideuer) va fer algunes reparacions a la casa del metge. Hi va invertir sis jornals i mig, que facturats a 12 sous, fan 3 lliures i 18 sous. També va donar feina a Valentí Estany, el fuster del poble, el qual va fer 7 jornals serrant fusta i 12 jornals treballant dins de la casa. També va cobrar 1 lliura i 17 sous per 6 llates, 4 frontisses i 25 claus.

La casa del Raval del Sastre

El metge Verdaguer va prosperar. No faltaven malalts a la consulta i moltes famílies havien optat per pagar la conducta al metge, per si un dia tenien un mal de ventre. Per això, va decidir fer-se una casa i establir-se definitivament al poble. El setembre de 1797 va comprar a Pere Serra, el fill del metge anterior, un solar rocós que mesurava 40 per 40 pams, situat entre la casa del teixidor Selga i la del Doctoret. En va pagar 40 lliures, diners que van anar molt bé al jove Pere Serra, perquè aquest es trobava en una mala situació des que s'havia quedat sense pares i amb germans per mantenir.

Foto Sabina

Llinda del balcó

El doctor Verdaguer es va trobar amb unes dificultats inesperades, que van fer posposar l'inici de les obres. Les va provocar el batlle de Fonollosa, càrrec que ostentava aquell any Jaume Bacardit de les Olles. El batlle, segurament influït per alguns dels veïns del Raval, va imposar a la construcció de l'edifici unes normes, que avui en diríem urbanístiques. Va fer marcar amb fites un camí per la part de baix del solar edificable, per permetre el pas a la resta de cases del Raval. Aquest camí retallava uns pams del terreny del metge i aquest va protestar enèrgicament i va amenaçar en portar el batlle als tribunals, argumentant que, ni en el contracte de compra ni en l'establiment original, no s'esmentava aquesta servitud de pas. Deia que el camí normal per arribar a les cases era per la part de dalt, just on ell tenia intenció d'obrir-hi el portal d'entrada de la casa. Sembla ser que el conflicte es va allargar, però al final el metge no es va sortir amb la seva i el camí va acabar passant per on estava planificat.

A més, altres dificultats van endarrerir les obres, que no van acabar fins el 1800. Segons la veu popular, transmesa de generació en generació, alguns veïns del metge li feien brometa, tot dubtant que fos capaç d'acabar la casa. Per això, el dia que la va cobrir, va fer posar una pedra a la part de dalt del frontispici gravada amb la inscripció següent: "JA ESTA FETA". Els veïns van continuar fotent-se'n, dient: "ja està feta, però no està pagada"

La casa no quedava adossada a la del veí Selga, sinó que entremig hi havia un passadís estret. Molt més tard aquest espai va ser edificat. La casa no tenia una porta, sinó tres, una al davant, una a migdia i l'altra a tramuntana. Va fer posar sobre el portal de baix la data 1800, i a la llinda de la finestra del primer pis la inscripció: "DOCTOR JOSEPH VERDAGUER DE ARTES 1800".

Els conflictes amb l'ajuntament no van acabar amb la disputa pel camí, sinó que el desembre de 1812 el metge es va enfrontar de nou amb les autoritats a causa d'una exacció, que ell considerava desmesurada.

El país es trobava immers en una dura guerra contra les tropes napoleòniques i per combatre l'invasor francès el govern va decretar impostos extraordinaris a la població. S'havien de recollir 30.000 duros per fer front a les despeses de la guerra, dels quals en tocaven 108 a Fonollosa. Els encarregats de recaptar els diners eren l'alcalde Francesc Soldevila (de cal Soldevileta) i el regidor decà Josep Serarols (de cal Roca).

El metge va criticar la forma en què s'havia fet el repartiment:

(...) esto no obstante, abusando ustedes de la facultades concedidas se han excedido en el re-

parto, porque dexandolo de hacer entre los mas pudientes lo han repartido entre los menos pudientes, de tal forma que han compreendido en él hasta la clase de los mas pobres, habiendolo exigido hasta la cantidad de una peseta y al requiriente diez duros ...

Argumentava que la seva única font d'ingressos era l'ofici de metge i que la sola riquesa que posseïa era la casa i alguns béns a Artés. Havia de mantenir set persones de la seva família a Fonollosa, sense comptar el cavall, més cinc parents a Artés que depenien econòmicament d'ell.

Com que s'havia negat a pagar, el batlle li havia pres de la casa dues quarteres i nou quartans de blat, amb la qual cosa es trobava sense poder menjar. Va fer una instància demanant que se li restituís el blat.

L'empenyorament de la casa i altres negocis

Per pal·liar les seves penúries, el Verdaguer va manllevar el novembre de 1814 200 lliures a Valentí Viladés de Rajadell, comprometent-se a tornar-les l'agost de l'any següent. Els primers anys de la guerra havia estat ell qui havia deixat diners a persones del poble. El 1808 va deixar 25 lliures sense interès a Miquel Roig, de cal Jaumetó de Camps. L'abril de 1814 n'hi va deixar 100 més, sota la garantia de dues feixes, una a la Soleia de Caselles i l'altra que tocava amb el canal del Molí.

El gener de 1817, Josep Verdaguer es va vendre a Gonsales Febrer, apotecari de Navarcles

(...) tota la botiga de apotecari que tinch en dita vila de Artes, com hereu que so de Joseph Berdaguer, apotecari de la matexa vila, ab tots sos pots, capsas, ingredients dins de aquells, y demes utensilis corresponents al ofici de apotecari.

El preu de la venda va ser de 750 lliures, que el Gonsales havia de pagar en tres anys i tres terminis.

Foto Sabina

JA ESTÀ FETA

El maig de 1819 el metge i la seva muller van empenyorar per 500 lliures la casa a Francesc Riera de Fals. Van acordar que fins que no li tornessin el valor de la hipoteca, seguirien vivint a la casa, però pagant un lloguer anual al Riera de 25 lliures. Els diners que el va donar en efectiu eren de diverses monedes, la majoria dobles d'or. Els necessitaven per pagar el dot de dues minyones de casa, una filla i una cunyada, com veurem en l'apartat dedicat a la família.

En dos pagaments, el 1826 i el 1828, va recuperar les 100 lliures del dot de la difunta Teresa, una altra germana de la seva dona. El març de 1832 va signar un reconeixement a Pere Biosca de diversos deutes acumulats al llarg dels anys, que pujaven en total més de 175 lliures. S'especifica que eren per comprar menjar i altres necessitats de la família.

La família

Quan es va instal·lar a Fonollosa era solter, però al cap de poc temps va trobar una dona adient per compartir la vida. El 13 de juny de 1793 va fer capítols amb Antònia, filla de Joan Gili Vila del Solés i Maria Antonell, d'Artés. Els pares la van fer pubilla, però mentrestant li va assignar un dot de 500 lliures. Una de les clàusules del contracte prematrimonial establia que el gendre havia de viure sota el mateix sostre que els sogres i que en cas d'incompliment, els hauria d'indemnitzar amb 100 lliures anuals. Per altra banda, el pare Josep Verdaguer va nomenar hereu al fill, reservant-se com de costum l' usdefruit mentre visqués ell i la seva segona muller Francesca Vinyas.

El Verdaguer no tenia cap intenció de cohabitar amb els sogres i va endur-se la dona a Fonollosa. Uns anys després, el maig de 1806, Joan Gili li va enviar a través d'un emissari jurat un requeriment exigint que anés a Artés o si no que pagués les 100 lliures. Per la mateixa via va contestar al sogre que no l'atabalés, i que si li volia alguna cosa, que ho portés als tribunals.

El metge de Fonollosa i la seva muller van criar una colla de fills. El Josep i l'Ignasi van tirar pel cantó de la medicina, com veurem. El Llibori va casar-se amb Rosa Ferrer i va dedicar-se als negocis. La Maria la van casar el 1819 amb Josep Torra d'Aguilar. Va marxar amb un dot de 400 lliures, una calaixera, cinc vestits, quatre mantellines i molta altra roba. L'Anna Maria la van donar a Ramon Duocastella, un moliner d'Aguilar, juntament amb un dot de 200 lliures, mentre que l'Antònia va ser per Francesc Vilarrúbia, argenter.

Entremig, el metge també va haver de buscar un bon partit per la Valentina, la germana petita de la seva dona, que convivia amb ells a Fonollosa. El 1809 van pactar el seu matrimoni amb Francesc Cots, l'amo del mas Bruquesses de Sant Amanç. El dot fou de 250 lliures. Aquestes despeses pels casaments de les noies expliquen les necessitats de numerari que el van obligar a endeutar-se diversos cops.

El darrer dia de desembre de l'any 1827 Josep Verdaguer va lliurar al notari un testament clos amb lacre que ell mateix havia redactat. L'octubre de 1831 i el juliol de 1832 el va modificar. El 6 de desembre de 1832 es van fer públiques les seves darreres voluntats.

Amb respecte als funerals va disposar que hi participessin sis capellans i que després se li diguessin 25 misses a Sant Francesc de Santpedor i 25 als Caputxins de Manresa. Al fill Ignasi li va llegar:

... la meytat del que costin els graus de la facultat que esta cursant medica quirurgica fins a arribar a ser metge cirurgia y mentrestant sigui mantingut, pagant jo la meytat y la meva muller altra meytat dels seus bens ... Va ordenar que mentre estudiés se li havia de donar una paga de 25 lliures per les seves despeses, i quan acabés, tres camises de bri amb mànigues de tela, un llençol de bri de sis canes i tres tovallons. Al fill Llibori li va deixar algunes peces de roba, l' usdefruit d'una casa a Artés, situada precisament al carrer de Sant

Llibori, i un hort amb capacitat per plantar-hi 400 cols o l'equivalent d'altres verdures. A les noies casades els va deixar poca cosa, perquè ja havien percebut el dot.

Va acabar el testament amb una recomanació a l'hereu:

(...) si la casa que habito y edifiqui a mas costas en est lloch de Fonollosa ha de llogar se, mano sie preferit per inquilino lo metge que se trobara domiciliat en dit lloch si voldra habitarla, so es, preu per preu y pactes per pactes ...

Josep Verdaguer no era metge com el pare, sinó apotecari com l'avi. Va marxar de Fonollosa i va situar-se a Artés.

El 28 d'agost de 1841 el Josep va traspassar la casa al sastre Francesc Pubill per 180 lliures en efectiu i l'assumpció d'un cens de 390 lliures de capital i 12 lliures de pensió anual. La casa va canviar radicalment de funció, ja no hi van acudir mai més malalts amb l'esperança de recobrar la salut, sinó que es va convertir en un lloc on els pagesos anaven per fer-se una armilla o unes calces de vellut. Les llancetes del cirurgià van donar pas a l'agulla i les tisores del sastre.

La darrera notícia que tenim del Josep Verdaguer és de juny de 1843, quan va pagar al seu cunyat Ramon Duocastella les darreres 40 lliures del dot de l'Anna Maria.

LES REFORMES DE L'ESGLÉSIA

A partir de mitjans del segle XVIII la població de Fonollosa va començar a créixer a causa del desenvolupament de la vinya. Els propietaris cedien trossos erms o coberts de bosc a parcers vinguts de fora mitjançant contractes de rabassa i en pocs anys veien com el valor de la terra es multiplicava. El vi es pagava cada vegada més i la riquesa que generava atreia a més pagesos de les comarques veïnes, els quals construïen cases a Fonollosa en solars que els mateixos amos els establien. Aquest creixement demogràfic va fer possible en pocs anys la creació dels actual ravals del Sastre, Poca Farina, Paisà i les cases del carrer Nou.

Malgrat que no tenim dades precises, pel nombre de focs i altres indicadors gosaríem dir que entre els anys 1750 i 1800 la població es va doblar com a mínim. Quan augmenta la població en un municipi cal incrementar els serveis, però en aquell temps no n'hi havia de serveis. Bé, hi havia l'església parroquial i el cementiri.

Certament que l'església de Fonollosa ja havia sofert algunes ampliacions des dels seus orígens. La primitiva esglesiola romànica havia donat pas a una església

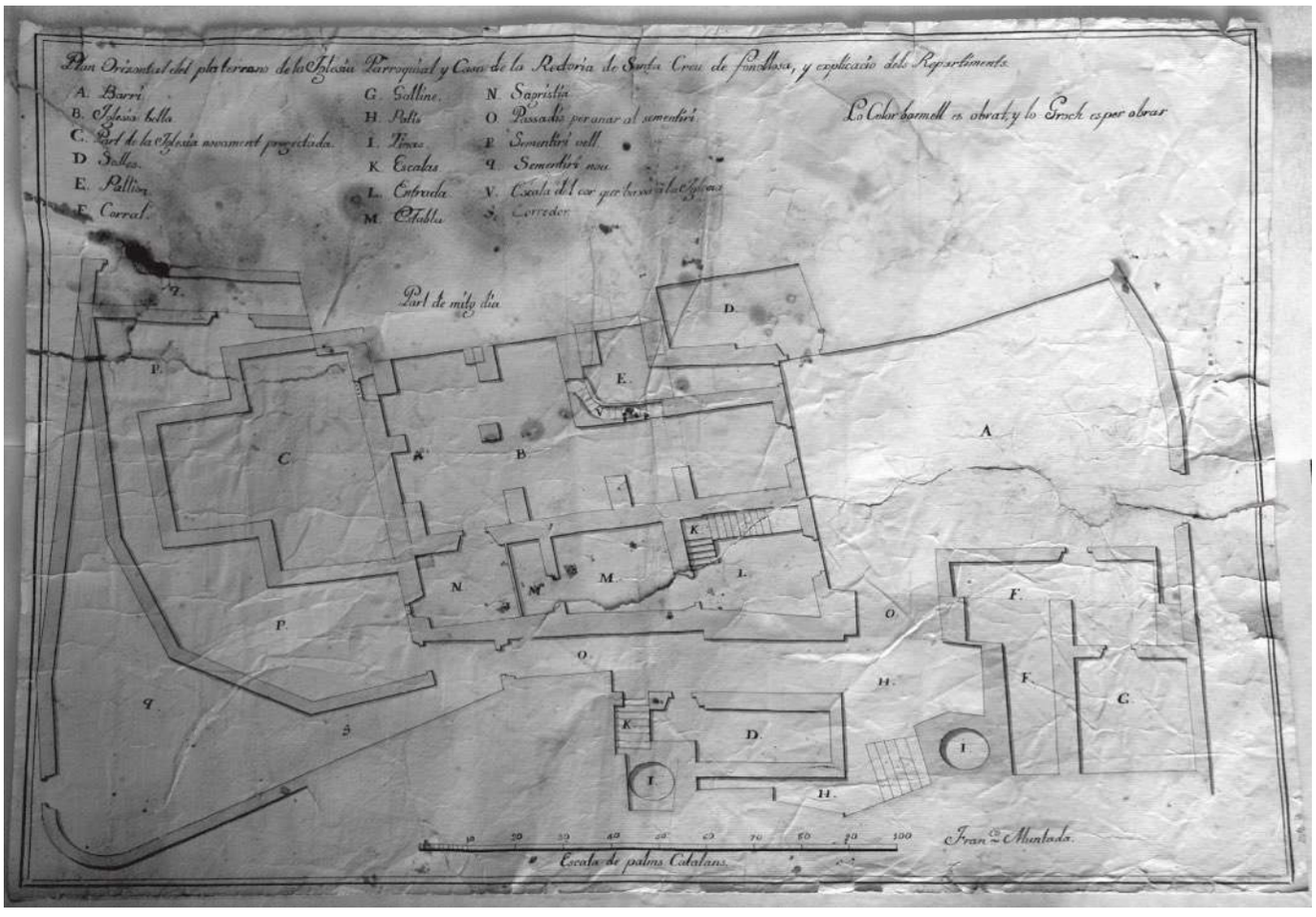

Arxiu Tomás

Plànol de l'església

barroca, de molta més capacitat, però el creixement demogràfic que hem comentat va fer que l'edifici resultés clarament insuficient i en les funcions dominicals una bona part dels fidels no s'hi pogués encabir. Ens podem imaginar els propietaris i llurs famílies confortablement asseguts als bancs i una munió de parcers pobres i criatures amuntegades a fora intentant escoltar alguna cosa del sermó.

Arxiu Tomás

Croquis de l'altar

El primer indici que es planejava una ampliació el trobem el març de 1804. El Bisbat, suposem que a petició dels parroquians, va accedir a destinar les rendes del benefici de Nostra Senyora del Roser a la construcció d'una nova església. Ho sabem perquè l'amo de la Vall, que n'era el patró, va mostrar la seva disconformitat. Per altra banda, en la visita pastoral del 18 de maig de 1805, el visitador va fer constar:

> (...) exhortamos al Sr Rector y Obreros procuren edificar una Iglesia nueva segun tienen projectada, en atencion de ser tan reducida la actual que apenas pueden caber en ella los muchos parroquianos, y asimismo exhortamos a los Priores y Prioras de la Cofrarias procuren con el esmero que havemos observado en ahorrar gastos y recoger limosnas para tener algun caudal para dicho fin.

Els encarregats de les obres van ser els propietaris Francesc Morera i Isidre Cererols, comissionats pel comú, i Francesc Vall, en representació de la parròquia. Van encomanar un projecte a un dibuixant i es va redactar el plec de condicions de l'obra, especificant les característiques i els terminis d'execució i pagament. Aquestes condicions o "taba" es van fer públiques l'agost de 1807 i l'obra es va posar a subhasta.
D'entre els 23 articles destaquem:

> 1...Sapia lo Impresari que deurá fer la addició en totas sos parts, ço es, lo Presbiteri y crusero, que señala los plans y perfil, pero entenén que los brassos del crusero no deuran extendrerse mes de lo que directament demanan las parets de la Iglesia vella, á las que deu juntarse, pues las presents circumstancies no permeten major extensió, ab tots los cerchs del crusero, la alsada y demes deu ser fet enterament comfome al perfil.
> 3...Item lo Impresari deura fer las quatre cantonadas de dita addició de cantons broquejats, aprofitant si vol los de la cantonada vella, entenen que si per ocasio de asó se arribava a foredar la paret vella de la Iglesia vella, deguia inmediatament taparlos ab argamasa.
> 4...Item deura lo Impresari rebossar totas las parets novas per fora, a pedra vista, y tapar ab un embá sensill de mahons y rebossar las oberturas, desde la volta vella fins a la nova, lo quarto del Roser y demes
> 5...Item deurá fer los rafechs de las Capellas y cuberta tota la addició, ab los gruxos de rajola y teula.
> 10...Item Deurá fer tambe los dos grahons del Presbiteri de pedra broquejada, de un palm de alsada y dos de pisada.
> 11...Item deurá enrajolar ab obra cuyta lo pavim del crusero y Presbiteri, y recompondrer lo vell en lo cas que lo pis no quedás pla, pero lo abaixar lo vell será a carrech de los Comisionats.
> 12... Item Será del Impresari cubrir la Iglesia, embigarla y enllatarla
> 13... Item Será carrech del Impresari lo portarse la aygua necesaria per morter y demes de la balsa del Comú, quan aqui ne faltia sia obligacio dels Comisionats portarla en lo mateix puesto de la balsa o lloch corresponent.
> 14... Item. Va a carrech del Impresari trencar tota la pedra necesaria per la addició de la Iglesia y quarto nou del Sr Rector, ben entes que ha de ser extreta de las quatre pedreras se señalarán inmediatas a la Iglesia, y que ha de comensar a trancarne dins quinse dias despres de la firma del contracte.
> 17...Item. Sapia lo Impresari que deurá comensa estas obras a lo menos als ultims de octubre del present any y que la Iglesia deurá ser cuberta per la primera Pasqua de vinent any mil vuyt cents y vuyt, y tenirla despues acabada y a punt per collocar lo altar major en lo dia setse de agost del mateix any, que será dos dias antes de Sta Elena.
> 18... Item Que sia arbitrable a dits Comisionats lo fer visurar la obra quant y en qualsevol ocasió, y en cas de no trobarla comfome al plan y taba, puga una y altra part elegir son expert y concordar aquestos lo modo de compondrerse, y si estos no convenen, pugan ells matexos y degan elegir un tercer, qui deurá terminar y sentensiar la cosa sens que de asó puga apartarse ninguna de las parts.
> 22...Item Si recaygues la obra en algun arquitecto foraster se li donaria habitació coresponent en dit poble, haguda rahó de la escassés de casas y de lo que necesitia lo numero de mestres que edificaran.

El 15 d'agost es va procedir a la subhasta per part de Francesc Sanmarti, agutzil de la vila de Calaf, i el major postor, qui sap si l'únic, va ser el mestre d'obres Tomàs Duocastella, el qual es va comprometre a fer les obres per sis- centes tres lliures. Com a garant del compliment del contracte va signar el seu germà Francesc Duocastella.

Tomàs Duocastella era fill d'Aguilar i el 1786 s'havia establert a Fonollosa, on va construir-se la casa coneguda com cal Tomàs. Rosa Duocastella, l'actual mestressa de la casa, és descendent en línia directa del Tomàs que va fer les obres de l'església, així que li vam demanar si en sabia alguna cosa. La nostra sorpresa va ser indescriptible quan ens va mostrar uns papers que guardava a les golfes. Es tractava dels plànols originals que havia fet servir el Tomàs Duocastella per les obres.

N'hi ha tres, un alçat de l'altar major (que no figurava en el contracte), una planta de l'església i una de la casa rectoral. Els plànols mesuren 56 x 45 cms, porten la signatura de Francisco Muntada, estan dibuixats a escala amb les mides expressades en pams catalans, i els dibuixos estan fets a llapis i acolorits en dos colors; rosa per mostrar l'estat present, i groc per les construccions previstes. Les diferents dependències estan numerades i al marge hi ha la llegenda.

A més d'allargar la nau de l'església, les reformes contemplaven la construcció d'un nou mur perimetral del cementiri, que deuria estar ple, i unes obres menors a la cuina de la rectoria.

En l'estat dels plànols es nota el pas del temps; un té un estrip reparat, els marges estan una mica esquinçats i el de l'església té una gran taca vermellosa, de vi segurament.

POSTALS DE FONOLLOSA

Arxiu Miquel Duocastella

Visita de la Verge de Fàtima (28 i 29 d'abril de 1950). Els pastorets són Mercè Palà, Pilar Clarena i Jaume Duocastella.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 5 Febrer 2012

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL METGE (1ª part)

Una nissaga de metges

Al segle XVIII de metges n'hi havia pocs i els seus serveis només estaven a l'abast dels rics, mentre que els pobres s'havien de conformar amb les herbes i els pegats d'algun curandero. A tall d'exemple, a Manresa el 1787 tenia una població de 8.160 ànimes i només hi havia set metges i quatre cirurgians.

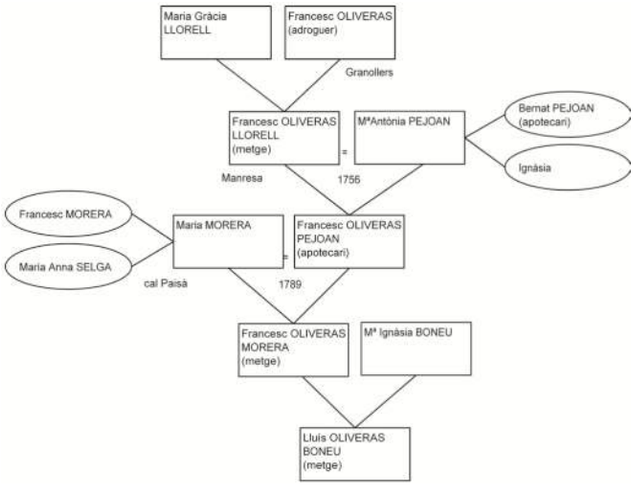

Un d'aquests cirurgians de Manresa era Francesc Oliveres Llorell, fill de l'adroguer Francesc Oliveres, natural de Granollers, i de Maria Gràcia Llorell. Un adroguer vindria a ser un farmacèutic d'avui en dia.

Francesc Oliveras va fer capítols el desembre de 1756 amb Maria Antònia Pejoan, la qual també procedia d'una família del ram de l'adrogueria de Manresa. El seu pare Bernat Pejoan era fill de l'apotecari Fructós Pejoan, i dos dels seus germans, el Miquel i l'Anton, també tenien aquest ofici. El dot va ser de 250 lliures i l'aixovar considerable, ja que dins de la calaixera hi anava, entre d'altres coses, 18 camises de lli amb mànigues de tela guarnida, unes faldilles de domàs blau i blanc, un cosset de drap de color blanquinós, una cotilla de domàs, unes faldilles i una gavardina de tafetà, i un mocador brodat i dos guarnits de puntes.

El cirurgià Oliveras exercia habitualment a Manresa, al carrer del Born, però quan l'avisaven d'una casa de pagès forta s'hi desplaçava per passar visita. Consta que el 21 d'agost de 1771 estava al mas Bacardit de Llomàs, on deuria atendre algú de la família, i es va escaure que un mosso es va posar greument malalt i ell li va escriure el testament.

Francesc Oliveres i la seva muller van tenir, que sapiguem, dos fills i dues filles. La Ignàsia la van casar el 1784 amb el fabricant de vels de seda Maurici Soler i la Maria el 1790 amb el comerciant Domingo Sala. Les dues van rebre un dot de 500 lliures. Els dos nois van fer carrera, el gran, el Gaietà, va fer la llicenciatura de cirurgia i el segon, el Francesc, va ser apotecari.

El metge Gaietà Oliveras va adquirir certa notorietat durant la Guerra del Francès, ja que va ser un dels membres de la Junta de Defensa de la ciutat de Manresa i representant de la ciutat a la junta central del Principat.

Després d'exposar els antecedents familiars ens centrarem en la figura de l'apotecari Francesc Oliveras, qui es va establir a Fonollosa i va construir la casa que ens ocupa. No comprenem massa les raons que van moure al jove apotecari a abandonar Manresa, una ciutat comercial amb bones oportunitats laborals i econòmiques, i venir a Fonollosa, un poblet petit i mal comunicat.

Ca l'Apotecari

El 30 d'abril de 1792 el rector de Fonollosa, que era mossèn Josep Bagà, va establir a l'apotecari un trosset, on abans hi havia hagut un paller, al carrer Nou. El tros mesurava 20 per 20 pams i formava part d'un terreny major que el 1737 la parròquia havia establert a diferents persones. El solar afrontava, a l'est, amb la Bassa del Comú, al sud, amb l'hort del sastre Pere Devant, a l'oest, amb l'hortet de Magí Calvet, i al nord amb el carrer Nou. A canvi d'un cens anual de 7 sous i sis diners, l'Oliveras podia fer-s'hi una casa.

Aquest establiment seria el nucli del gran casalot que més endavant s'aixecaria al cap del carrer Nou i rebria el nom de ca l'Apotecari.

Morter d'apotecari

Francesc Oliveras va acordar matrimoni el març de 1789 amb Maria Morera, una filla de cal Paisà. Seria aquesta la raó que va portar l'apotecari Oliveras a Fonollosa ?. El sogre Francesc Morera va oferir un dot de 200 lliures i del futur matrimoni en van resultar sis fills, quatre nois i dues noies.

L'apotecari va prosperar a Fonollosa i una prova n'és l'activitat econòmica que va dur a terme. El maig de 1811 va comprar a carta de gràcia diverses peces a la Devesa a l'amo del mas Caselles, que tenia una insaciable necessitat d'efectiu. Va adquirir tres vinyes per 310 lliures i un hort per 65 lliures.
El febrer de 1812 va comprar un hort d'un quartà al seu veí Magí Calvet per 55 lliures. L'hort tocava per la banda de ponent amb la seva casa i segurament li va servir per engrandir-la. L'abril de 1812 l'amo de Caselles li va vendre per 900 lliures el dret de recol·lectar les parts que havien de pagar els parcers d'un tros de 10 quarteres i un hort a la Devesa. Podia fer servir una de les tines de Caselles pel raïm de les parts. El 1813 l'amo de Caselles va manllevar-li 76 lliures més i va signar a favor seu un debitori de 12 lliures per una quartera de blat i 4 lliures, 8 sous i 5 diners en concepte de gènere que s'havia endut de la botiga de l'apotecari.
El mas Caselles va anar a parar a les mans del comerciant Joan Planell i l'agost de 1817 l'Oliveras va aconseguir recobrar del nou propietari 730 lliures dels crèdits anteriors.

Balcons de la façana

L'apotecari es va anar fent vell. El 15 de desembre de 1815 va baixar a Manresa, a l'estudi que el notari Raurés tenia a la Plaça Major, a fer testament. Va nomenar marmessors al seu germà Gaietà, el metge, al seu nebot Joaquim Oliveras, beneficiat de la Seu, i a la seva dona. A la dona li va deixar l'usdefruit, justificant la decisió d'aquesta manera:

> *"Deixo y llego a Maria Oliveras Morera, carissima muller mia, per los bons y agradables serveys que de ells tinch rebuts, y en avant espero rebre, senyora majora, poderosa y usufructuaria de tota la mia heretat y bens ..."*

Quan va fer aquest testament, una de les filles, l'Antònia, ja s'havia casat. A aquesta li va llegar només 10 rals. A la filla soltera Maria li va destinar 200 lliures, i als fills Gaietà, Francesc i Ramon, impúbers, 50 lliures. Va fer hereu al primogènit Josep, que aleshores era estudiant de gramàtica, és a dir, es preparava per ser sacerdot.
L'Antònia s'havia casat el 1814 amb Manel Abadal de Castellar. Va marxar de casa amb un dot de 325 lliures, que es van sumar a les 25 que li va donar Gaietana Roca, una tia de Manresa. Posteriorment va perdre el marit i el 1828 va repetir matrimoni amb Pere Prat de Castellar.

D'entre els altres fills de l'apotecari n'hi ha un que podem destacar. Ramon Oliveras Morera va dedicar-se a l'ofici de teixidor de vels de seda, l'especialitat tèxtil que va fer famosa Manresa. Més tard va ser estanquer i revenedor a Fonollosa. El gener de 1865, estant greument malalt al llit, va fer testament. Comptava 55 anys i estava amb la segona dona Paula Raurich, que li havia donat dos fills, el Francesc i la Flora. Amb la primera havia tingut l'hereu Lluís Oliveras Corrons. Els fills encara no havien assolit la majoria d'edat i va nomenar tres tutors *" a los cuales tribuye todos los poderes al efecto necesarios para que cuyden de la buena educacion y conservacion de bienes de los referidos hijos, relevandoles de prestar fianza por la mucha confianza que le merecen"*
No va trigar a morir, ja que a primers de febrer la vídua va demanar que es publiqués el testament.
Allò que s'ignora és la data de defunció del seu pare, l'apotecari de Fonollosa, però certament va ser abans de 1828, ja que aleshores la seva dona Maria Morera ja figurava com a vídua. El març de 1830 aquesta va crear un censal de 100 lliures per misses, a favor del rector de Rocafort, que era justament el nebot Joaquim Oliveres. Maria Morera va morir el 1837

Detall d'una llinda de 1847

Cal Metge

Descartat el capellà, la casa va passar al seu germà Francesc Oliveras. Aquest va estudiar medicina i va esdevenir metge.
El 30 de juny de 1836 Salvador Devant de cal Sastre Coix, va vendre al metge per 40 lliures un solar de 24 pams d'ample i de llarg, tota la casa del comprador. Una condició de la venda era que només podia utilitzar 21 pams per edificar, havent de deixar un passadís de 3 pams i una porta perquè el Devant pogué entrar al seu l'hort. El 5 de març de 1838 el Devant li va vendre per 25 lliures un tros més de terreny, que afrontava pel nord amb l'hort del metge i per l'est amb la Bassa del Comú.
El Francesc va aprofitar el solar per engrandir el doble la casa per la part de migdia i va fer fer un nou balcó, la llinda del qual porta la inscripció "Doctor Francisco Oliveres, Medico y Cirujano" i la data 1847. La casa va ser anomenada llavors cal Metge. Però encara va voler eixamplar més la seva propietat. El gener de 1843 Francesc Oliveras va comprar a Celdoni Serarols, de cal Roca, un hort de tres quarteres de superfície al carrer Nou. L'hortet termenejava pel cantó de l'est amb la Bassa del Comú i la rasa que hi menava l'aigua, per sud amb terra de la Morera, per l'oest amb terra del Devant i pel nord amb el mateix comprador. En va pagar 40 lliures. El 1846 va comprar un altre hort que tocava per la part del nord amb l'hort de casa seva. El va comprar a Isidre Massana, un veí del carrer Nou. Li va costar 25 lliures.
Un cop completades les obres va quedar una casa gran amb dos pisos d'alçada i al costat una altra de petita d'un pis, que s'anomenava la Caseta.

El novembre de 1862, Francesc Oliveras, "profesor de medicina y cirugia", va manllevar moneda d'or per valor de 600 lliures a Josep Feixas, l'amo del mas Feixes de Camps. El préstec es va fer per una durada màxima de cinc anys, amb un interès anual del 5%. Va avalar amb una vinya de 2 quarteres a la Devesa, heretada del seu pare.
En una relació del mateix any 1862 hi apareix Francesc

Oliveres posseint un cavall. Aquesta dada és significativa, perquè de cavalls n'hi havia molt pocs. Els pagesos que s'ho podien permetre tenien una mula, que és un animal per treballar, però un cavall era un luxe, que servia només per no haver de caminar. Clar que per un metge rural no era tal vegada un luxe sinó una necessitat, ja que en cas d'urgència havia de visitar malalts a domicili, en ocasions a gran distància del nucli de Fonollosa.

Finestreta que dona al carrer Nou

Tenia 56 anys quan es va posar bastant malalt i, no veient-se amb cor de baixar a Manresa, va fer pujar a Fonollosa el notari Francesc Suanya. El 10 de març de 1865 li va dictar les últimes voluntats. Va voler deixar a cada un dels fills, Francesc, Josep, Gaietà, Antoni, Ramon, Concepció, Josefa, Dolors i Ignàsia, 200 lliures, que cobrarien en el moment de marxar de casa, en casar-se o en complir els 25 anys. Va fer hereu al fill Lluís, que seria substituït en cas de que no deixés descendents, pel Gaietà. La mare dels deu fills del metge havia estat Maria Ignàsia de Boneu.
Encara va fer un altre testament, el 3 de novembre, que no modificava substancialment les disposicions. Va deixar aquest món el 13 de juliol de 1868.
En l'inventari que es va fer a continuació destaca la qualitat del mobiliari. Entre moltes altres coses, hi havia els següents mobles de caoba, una fusta de primera; una

Cal Metge

calaixera, dos llits, un tocador amb mirall, sis cadires i una taula amb escriptori. A més a més, una calaixera de xicranda, quatre quadres amb marc daurat, un rellotge de paret i una escaparata amb una imatge de la Dolorosa.

El Lluís va ser metge i el Ramon farmacèutic, seguint la tradició dels avantpassats. En morir el pare els nois es van allunyar de Fonollosa. El Ramon es va establir a Manresa, mentre que l'hereu Lluís Oliveras de Boneu va anar a exercir la medicina a Capellades, on el metge Antoni Oliveras Guilamany li va traspassar la clientela a canvi de 12.000 rals. Posteriorment obriria consulta a la ciutat de Badajoz.
La casa va quedar buida i al cap d'un temps va ser venuda, però aquesta és una història que continuarà a la segona part.

CAL PENTINER

El dia u de desembre de 1802 Salvador Devant, el Sastre Coix, va fer una altra segregació d'un terreny que tenia, a la partida del mas Alzina, i que es convertiria en l'actual Raval de la Poca Farina.
Va establir un solar per edificar a Josep Morera, que mesurava 5 canes d'ample i 25 canes de llarg, i que termenejava per l'est amb el torrent de Torruella o de les Garrigues i pel sud amb el solar establert anteriorment a Jaume Colomer.
El Devant li va posar les mateixes condicions que als primer pobladors del Raval; havia de deixar un pas per circular davant de casa i podia agafar aigua del torrent per regar un dia a la setmana, posant-se d'acord amb els veïns per fixar la tanda. El Morera no va haver de pagar res, únicament el gest simbòlic de donar al venedor una tassa d'aigua, però la casa va quedar gravada a perpetuïtat amb el cens de quatre quartans de blat segolós.
Un any i pocs mesos més tard la casa ja estava acabada, segons ens indica la data de la llinda del portal, 1804. Aquest portal, orientat al sud, es troba ara a l'interior de la casa, degut a una ampliació que va afegir un cos a l'edifici per aquest cantó.

La família no conserva el document de l'establiment, perquè l'original, junt amb la major part de la documentació es va destruir quan van cremar la casa els carlins. El foc, segons memòria oral, va ser provocat per una partida carlista que passava en direcció a la Serra de Castelltallat. Els veïns van córrer i van apagar el foc amb galledes d'aigua, però els carlins, veient-ho, van fer marxa enrere i van tornar a incendiar la casa. Quan es van fer les darreres obres encara es va poder observar les bigues socarrimades del primer pis i altres evidències del foc.
Quan va construir la casa, Josep Morera feia poc que s'havia casat. El 7 de juny de 1802 Josep Morera, fill de Josep Morera Devant i Cecília Grau Soldevila, va signar els capítols matrimonials amb Jacinta, filla de Josep Braquets i Paula Costa. El seu fill i successor va ser Gregori Morera Braquets.

El maig de 1836, Francesc Bacardit, amo del mas Bonvehí de Castelltallat, va establir al Gregori un tros de tres quarteres de bosc perquè les convertís en vinya. L'entrada de l'establiment va ser de 45 lliures. El 1842

el Bonvehí anava necessitat de diners i es va vendre al Gregori les parts que li pagava com a parcer a canvi de 45 lliures al comptat. La venda no era perpetua, sinó que era més aviat un préstec, l'interès del qual eren les parts que el Gregori deixava de donar. Aquesta situació es podia allargar tant com trigués a restituir-li les 45 lliures. L'agost de 1850 el Bonvehí va cedir-li una quartera i mitja més. El parcer havia de reduir a vinya la tercera part i dedicar la resta a sembradura, tret d'un trosset per l'era. La part a pagar a l'amo era la sisena de la collita. També li va donar permís per fer una barraca de pedra.

Llinda del primitiu portal, datada 1804

El 1854, Joan Devant, l'amo de cal Sastre Coix, va vendre-li a mitges, a ell i al seu veí Damià Serra, àlies Canigó, una era de batre per 15 lliures. Les dues cases van compartir l'era molts anys, fins que el Canigó va renunciar-ne a favor del Pentiner.

Dos documents ens informen sobre la família del Gregori. El primer prové de la parròquia de Castelltallat, on el 1895 van enterrar Dominga Morera, una dona de 50 anys que era filla de Gregori Morera i Maria Serra, de Fonollosa. La difunta era la muller de Josep Munts. El segon és el testament que Gregori Morera Braquets va fer davant del rector de Fonollosa el 27 de novembre de 1859. Va morir el 2 de desembre i l'herència va ser pel seu fill Ramon Morera Serra.

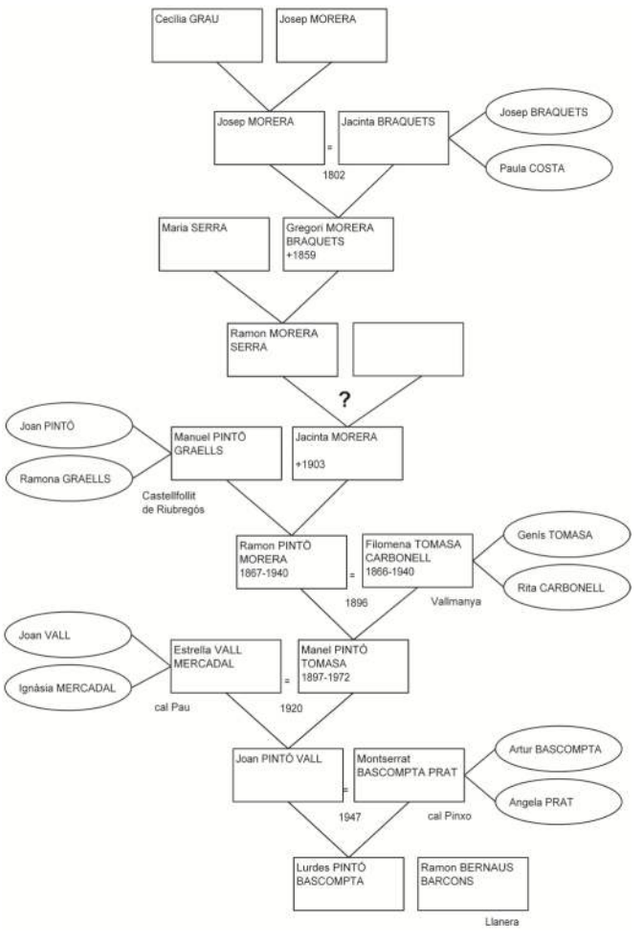

No tenim cap notícia de Ramon Morera, el successor del Gregori, si bé el cert és que la casa va passar a la pubilla Jacinta Morera, que tant podria ser filla del Gregori com del Ramon. La pubilla es va casar amb Manuel Pintó Graells.

Arxiu Pentiner

Manel Pintó i Estrella Vall (davant) i els seus fills Joan, Ramon, Rossend i Pere (darrere)

El Pintó procedia de Castellfollit de Riubregós, però primer havia passat uns anys en una masoveria del mas Puigdellívol de Castelltallat, que s'anomena encara avui cal Pentiner Xic. Es diu que el nom de la casa ve del fet que es dedicaven a pentinar llana, un pas de la sèrie d' operacions necessàries per transformar la matèria primera en fil i, posteriorment, en teixits.
El Pintó estava descontent a la masoveria, perquè el tractaven malament, fins al punt que no podia ni arrencar mates de romaní de l'heretat pel consum de la llar. A Fonollosa, a més de la Jacinta, va trobar més i millor terra.
Un germà del Manuel, el Sebastià Pintó Graells, era paleta i també es va instal·lar en aquesta terra. El 1869 va construir una casa a Camps que és coneguda com cal Sebastià.

Després del Manuel i la Jacinta va venir Ramon Pintó Morera (1867-1940). El Ramon va fer alguns dinerets, que va invertir comprant terra. El desembre 1917 va comprar a Maria Rius Oller una vinya de 9 quartans per 600 pessetes. La venedora era de cal Paisà i havia comprat la terra uns mesos abans a Josep Sala Viura. El febrer de 1920 va comprar als amos de cal Paisà, a mitges amb Pere Miquel Ribera, el mas Sadernà de Castelltallat, una heretat formada bàsicament per bosc. A l'antiga masia s'hi estaven uns masovers, però van marxar-ne i la casa va decaure. Ara és un munt de runa.
Finalment, el juny de 1922 va comprar a Pere Jubert Casadesús, l'amo del mas Cases una peça de 8 quarteres dita el Racó de la Solana, per 500 pessetes.
Ramon Pintó es va casar el 30 de juny de 1896 amb Filomena Tomasa Carbonell, filla de Genís i Rita, pagesos de Vallmanya. Van tenir dos xicots, el Manel i el Pere.
Ramon Pintó va fer testament a la rectoria de Fonollosa el 7 de setembre de 1939. Va fer constar que tenia tres vinyes, que anomenava Solanes del Cases, del Paisà i la Garrigueta, a més de la pineda de Sadernà. Va deixar 50 pessetes al Pere i la resta al Manel. Va morir uns mesos

més tard, a finals de gener de 1940. La vídua Filomena li va anar a fer companyia el setembre d'aquell mateix any.

Els germans Manel i Pere Pintó Tomasa es van casar amb dues germanes, l'Estrella i l'Aurora Vall. El primer de casar-se va ser el germà gran, qui ho va fer el 1920 amb l'Estrella, mentre que el Pere va desposar l'Aurora el 1928. Naturalment el Manel va romandre a casa, mentre que el Pere va instal·lar-se a la casa de les Garrigues Velles, una masoveria de cal Pelfort de Camps. Uns anys més tard, es traslladaria a una masoveria de Salelles, i després al regadiu de Manresa, en una casa que es coneix com cal Pintó.
Manel Pintó va fer obres, alçant el nivell de les golfes de la casa. Les obres les va fer el Miquelet i un altre paleta dit el Rosset de cal Milhomes. La sorra pel morter la van extreure de la Saulonera de cal Patusca, un lloc on hi ha pedra sorrenca dins de l'heretat del Closa. Durant molts anys era el lloc on els paletes anaven a buscar aquest material. La pedra es trencava amb el pic i s'esmicolava a cops de mall. La calç sortia dels forns de calç de la rodalia, però quan van parar de treballar s'havia d'anar a buscar a Manresa amb el carro.

El Manel i l'Estrella van tenir quatre nois; Ramon, Joan, Pere i Rossend.
El Ramon era de la quinta del biberó i va combatre a la batalla de l'Ebre. En recular, el Ramon, que no sabia nedar, va travessar el riu recolzat en dos nois més del poble, el seu parent, Joan Pintó de cal Sebastià, i Peret Tomasa, de ca la Manela de Fals. Els tres es van deixar endur pel corrent riu avall fins que van arribar a l'altra riba. Aleshores van tornar a Fonollosa, seguint una línia elèctrica. Van trigar cinc dies, però el Ramon no va aconseguir arribar a casa, ja que va emmalaltir a causa de l'esforç i l'ensurt, i va morir a la Morera de Castelltallat. Els emboscats d'allà el van enterrar al peu d'una feixa. Uns anys després el seu germà va voler recuperar els ossos i enterrar-lo al cementiri, però ningú va ser capaç de trobar el lloc exacte.
En morir el primogènit, el Joan va esdevenir l'hereu. El 1947 va casar-se amb Montserrat Bascompta Prat, de cal Pinxo. El Rossend ho va fer amb Elvira Pelfort de cal Pere Pelfort, i el Pere amb Joana Badrenas de cal Molinaret. A aquest darrer el pare li va donar de dot un tros dit la Vinya del Nen Xic.

Arxiu Municipal

Cal Pentiner (1974)

Manel Pintó era borni a causa d'un accident que va tenir amb un cartutx de dinamita mentre excavava el pou de casa. Per això rebia de la Germandat de Sant Sebastià una petita pensió, que li discutien argumentant que no estava impossibilitat pel treball. Va morir l'agost de 1972.
El seu fill Joan Pintó va ser pagès, i va ser un dels primers de posar bestiar. Va començar amb una dotzena de truges i després va anar ampliant la granja. Amb la seva dona Montserrat van tenir dues filles, trencant el predomini masculí de les generacions anteriors. L'Estrella i la Lourdes van treballar de solteres a la fàbrica de Fonollosa. L'Estrella es va casar amb el paleta Joan Duocastella i la Lourdes amb Miquel Bernaus Barcons, de Llanera. La Lourdes és la pubilla i ara és vídua i viu a cal Pentiner amb el seu pare Joan i la seva filla Montserrat.

CAL TEIXIDOR

Construcció de la casa
El 4 de gener de 1770 Josep Serarols, l'amo del mas Roca, va vendre a Josep Selga

> ... aquell pati que es ja clos de parets, que es vuy pallissa, desde terra fins al cel, a fi y effecte de fabricarhi casa, de tinguda trenta vuyt palms de amplaria y de quaranta palms de llargaria, poch mes o menos ...

El pati limitava a solixent amb la casa del fuster Valentí Puigdellívol, al nord amb l'era del mas Roca i al sud amb un cingle. El venedor va avenir-se a cedir una franja de dos pams a partir de la paret del cantó est, perquè el Selga s'hi pogués fer el forn, un equipament imprescindible en una llar.
El preu de la venda va ser de 60 lliures, pagades al comptat. El Selga no tenia aquest capital, així que es va veure obligat a crear un censal per aquest import a favor de Francesc Monconill, l'amo riquíssim dels masos Closa de Fonollosa i Montconill de Fals. A canvi dels diners va contraure l'obligació d'haver de donar cada any al Monconill 1 lliura i 16 sous. L'operació encara li va sortir barata, ja que no feia pas gaires anys que un decret del Govern havia reduït el tipus de la pensió del censals, passant del 5 al 2'66%.

La casa es va construir ràpidament, ja que una de les finestres que dóna a la banda del sol porta inscrita la data 1770. Josep Selga era teixidor de lli, per això la casa que va construir va ser coneguda com a cal Teixidor, nom que ha mantingut fins ara.
Les notícies sobre aquest home són més aviat escasses. Se sap que el 1785 va casar una filla, dita Agnès, amb Joan Muns, un fadrí del mas Vila de Castelltallat. Li va prometre un dot de 25 lliures, que no va acabar de pagar fins vuit anys més tard. El 1786 va intervenir en qualitat de testimoni en l'inventari que van fer a cal Roca.
El seu fill i successor va ser Josep Selga Bosons, a qui va ensenyar l'ofici de teixidor de lli. El Josep va fer capítols el setembre de 1790 amb Rosa Biosca Parcerissa, de Rajadell. Els pares li van donar 60 lliures de dot, més

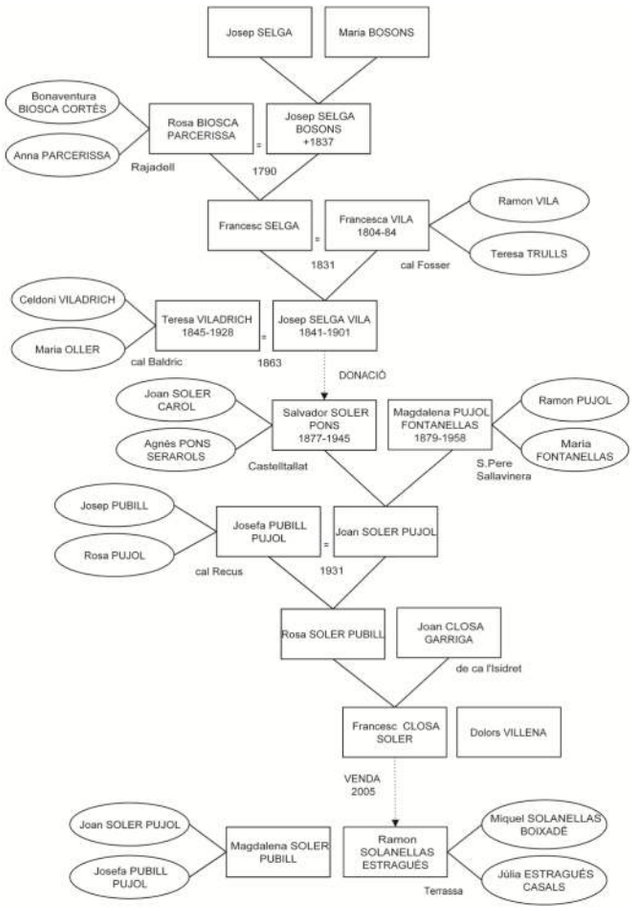

unes faldilles de sarja blava, un gipó de "durantàs" i una caputxa d'escot, tres camises de bri, una de mitja tela, dos llençols, quatre tovalloles, dos tovallons, dues coixineres i unes tovalles de dues canes, tot de bri. També 5 lliures per contribuir a la compra d'una flassada.
El Josep i la Rosa van tenir, si més no, una noia dita Rosa i dos xicots, el Francesc i l'Isidre, que també van ser teixidors. La Rosa es va casar el 1841 amb Josep Camprubí de Rocafort.

Un casament doble

Josep Selga va morir sense fer testament el 24 de gener de 1831, però abans de traspassar va tenir la satisfacció de veure casats els nois. El gener de 1831 es va pactar un casament doble entre els de cal Teixidor del Raval del Sastre i els de cal Fosser de Camps.
El primogènit Francesc va casar-se amb Francesca Vila. Com que aquesta ja tenia els pares morts i el seu germà gran Gabriel feia quatre anys que no es podia aixecar del llit, va haver de ser la seva cunyada Josefa l'encarregada de donar-li les 25 lliures del dot, la caixa de pi nova, i la roba, que consistia en dos vestits, quatre camises, dos llençols, quatre tovallons i dues tovalloles. El vestit més bo estava format d'unes faldilles d'indiana, un gipó de vellut de cotó de color negre i una caputxa de baieta. El segon vestit era usat; unes faldilles negres d'estamenya i un gipó de "panyo".
L'Isidre va entrar de pubill a cal Fosser en casar-se amb la pubilla Francesca Vila, neboda de la dona del Francesc.

Francesc Selga va ampliar la casa en comprar l'abril de 1833 un solar quadrat de 44 pams de costat, adossat a casa seva per la part del sud. El va comprar a Josefa Serra, doblement vídua, a qui li havia pervingut de l'herència del primer marit Josep Closa. Va pagar-ne 20 lliures en el moment de la compravenda i 20 lliures el mes d'agost següent.
L'octubre de 1855 va comprar un hort que era part d'un de més gran dit "lo Hort de la Premsa". El va comprar a Joan Devant per 30 lliures. Aquest Devant era fill de Fonollosa, però no podia cuidar l'hort perquè estava establert a Castellgalí.
El novembre de 1863, Francesc Selga, que llavors comptava 56 anys d'edat, va voler inscriure les propietats al Registre i per això va haver de fer inventari. A més de la casa pròpia tenia drets de parceria sobre dues vinyes; una de 4 quarteres del mas Roca i una altra de 4 quarteres i 3 quartans del mas de la Vall. La casa estava valorada en 5.000 rals de billó i cada vinya en 2.660 rals.

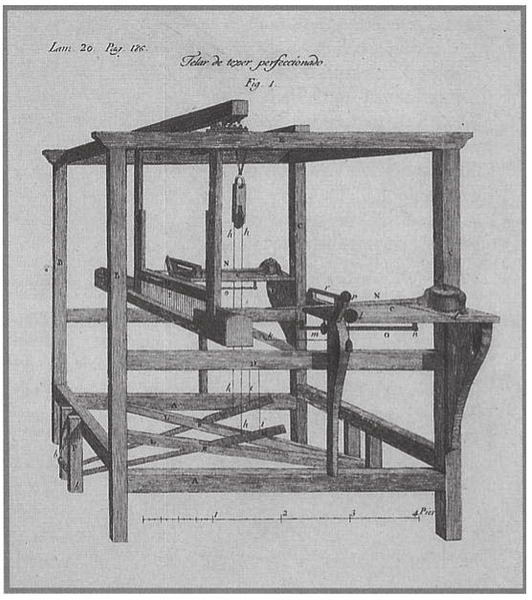

Teler

El següent teixidor va ser Josep Selga Vila, que deuria néixer cap el 1841. El maig de 1863 va fer capítols amb Teresa, una filla del fuster Celdoni Viladrich, de cal Baldric.
La noia va rebre de dot 640 rals en efectiu i els pares li van regalar, a més, una calaixera, valorada en 200 rals, i un lot de roba, valorat en 300 rals. En el moment dels capítols el pare va fer hereu al Josep, destinant als altres dos fills, Isidre i Antònia, 80 i 160 rals, respectivament. El pare va proposar viure tots junts, els vells i els joves, però en el cas que no s'avinguessin, pel fill quedaria la vinya de la Vall i el segon quarto de la casa.
L'octubre de 1865 el Josep va adquirir un hort de dos quartans, situat a la vora del torrent, a l'amo de mas Morera per 100 lliures. El 1874 els van arribar uns diners amb els quals ja no hi comptaven gaire. Van ser 155'25 pessetes procedents de l'herència de la iaia materna de la Teresa. Els hi va pagar l'amo de Querol, ja que la iaia havia estat casada a Querol.

El Josep i la Teresa no van tenir fills i van donar la casa a la jove parella Salvador Soler i Magdalena Pujol a canvi de que els cuidessin a les velleses. El Salvador era de Castelltallat i la Magdalena de cal Baldiri de Sant Pere Sallavinera. Quan va morir el Selga el 1901, el Salvador

es va encarregar dels tràmits de l'enterrament. La vídua Teresa Viladrich va morir el 1928 i llavors la casa va quedar pel Salvador Soler i la seva descendència.
Van pujar sis fills, anomenats Joan, Antoni, Josep, Trinitat, Eugènia i Marina. Encara se'ls va morir un nen d'un any i dues nenes de 15 i 7 mesos.

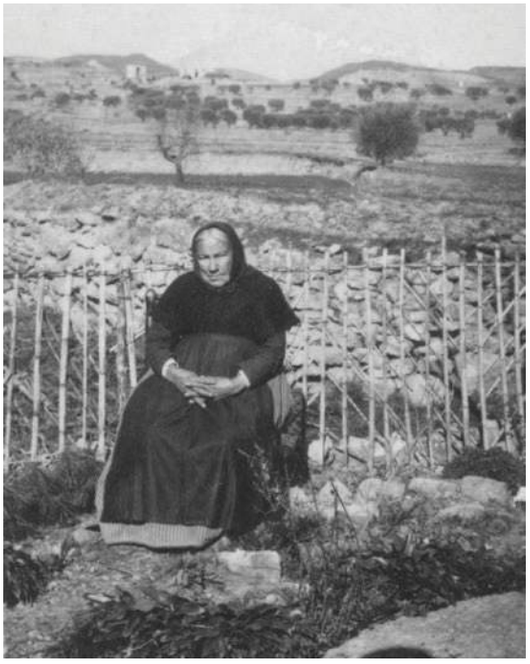

Arxiu Teixidor

Teresa Viladrich

Un casament triple

Els de cal Teixidor van forjar una ferma aliança amb els de cal Recus, ja que es van formar tres parelles entre els seus fills. La Marina es va casar amb Francesc Pubill, l'hereu de cal Recus, el Pepet ho va fer amb Rosina Pubill i Joan Soler amb Josefa Pubill.
Una altra particularitat d'aquesta família és que els tres nois van estar compromesos amb partits polítics d'esquerres durant la guerra, la qual cosa els va portar a l'exili. Dos van tornar, però el Ton es va quedar per sempre més a França. A la Trini també la va afectar la política. Va ser la primera muller d'Andreu Claret, amb qui es va casar a Rajadell cap el 1930. A l'exili d'Oceja, l'Andreu es va divorciar d'ella per casar-se amb una noia jove que els feia de serventa. Amb la Trini va tenir un fill, el Joan, i amb la segona muller tres, el Lluís i el Gerard, músics cèlebres, i l'Andreu, periodista.
El Pepet va marxar aviat del poble per treballar en una fàbrica tèxtil de Terrassa, posteriorment va ser col·lector de la masia dels amos. El Ton era paleta i es va casar amb Pilar Casals de cal Teixidor d'Aguilar. Eugènia Soler va ser teixidora abans de casar-se amb Pepito Soler, l'hereu de cal Badal de Sant Pesselaç.

Dels telers al turisme rural

L'hereu Joan Soler es va casar amb Josefa Pubill el 1931. Quan va entrar per jove a cal Teixidor la Josefa encara va veure als baixos un antic teler que havia estat l'eina de treball dels teixidors Selga. La fusta estava corcada i no va trigar a anar al foc. El Joanet i la Pepeta no van tenir cap noi, sinó dues noies, la Rosa i la Magdalena. La gran, la Rosita, es va casar amb Joan Closa de ca l'Isidret. Es van estar un temps a Fonollosa, on el Joan feia de forner, però cap el 1960 van desplaçar-se a Terrassa i van posar una botiga de queviures.
La seva germana Magdalena es va casar amb Ramon Solanellas Estragués, nat a Terrassa, encara que els seus pares eren de Cercs i Fígols d'Organyà.

El 1958 el Joan Soler, recomanat pel seu germà Pepet, va trobar feina a Terrassa com a conserge en una fàbrica. Es va endur la dona i la filla petita, i a cal Teixidor s'hi va quedar la seva filla gran amb el seu marit Joan Closa. Quan van marxar dos anys més tard, el lloc va ser ocupat pel matrimoni format per Ramon Pubill, cunyat del Joan Soler, i la seva muller Elvira Bacardit. Venien de cal Bacardit de Sant Amanç, d'on l'Elvira era propietària, però van fer el canvi perquè la casa estava situada en un racó de món i no tenia l'ambient de Fonollosa. Es van estar a cal Teixidor uns tres anys, abans de marxar cap a Terrassa, per variar. Aleshores la casa va romandre buida durant uns quants anys.

Arxiu Teixidor

Magdalena Pujol

En morir el Joan, cap el 1980, la propietat va passar a la seva filla Rosita. Uns anys després la Rosita va fer donació de la casa al seu únic fill Francesc Closa Soler, el qual hi va fer algunes obres per poder-hi venir els caps de setmana amb la seva muller Dolors Villena. El 2005 van posar la casa a la venda i abans que no la comprés algú de fora, ho van fer els seus oncles Ramon Solanellas i Magdalena Soler, els quals van modernitzar la vivenda i la van adequar per dedicar-la a turisme rural.
Els nous propietaris ja feia anys que vivien a Fonollosa, ja que el 1970 havien comprat la vinya que pagava parts al mas Roca, i cap el 1980 s'hi havien construït una casa nova, que rep el nom de la "Vinya del Teixidor". Ramon Solanellas va crear a Terrassa una empresa del sector de les arts gràfiques, que actualment està en mans dels seu fill Joan. L'altre fill Josep s'està a Andorra amb la seva muller Imma Bascompta, una filla de cal Rabinat.

LA DISTRIBUCIÓ DE LA TERRA A FONOLLOSA EL 1852

El 1850 es va crear per decret el municipi de Fonollosa, el qual agrupava els antics termes de Fals, Fonollosa i Camps. Poc després és va fer un inventari de les finques, amb la finalitat d'actualitzar les dades del cadastre i ajustar la contribució a la riquesa real de cada propietari. Aquest inventari i el llibre de Comptes de 1857 són els documents més antics que es troben a l'Arxiu Municipal de Fonollosa, que es deurien salvar de miracle de les destrosses que va patir l'ajuntament durant una irrupció dels Carlins.

L'inventari comprèn totes les propietats del terme, amb l'excepció de cal Roca, que per error va ser omesa. Es detalla el tipus de terra i la modalitat d'explotació. A més de l'extensió de cada mena de conreu, s'hi especifica quina part de la terra es menada directament per l'amo i quina part es donada a parts.
L'estudi va ser encomanat per la "Administración de Contribuciones, Estadística y Fincas del Estado" i va ser realitzat la tardor de 1852 per dos agrimensors, auxiliats per dos pagesos del poble que coneixien els termenals. Els tècnics no van fer les estimacions de les superfícies sobre plànols ni amb instruments de mesura, sinó a cop d'ull. Malgrat que eren experts en el tema, no es pot descartar un cert marge d'error.

El mas més gran era la Vall, amb gairebé 900 quarteres, seguit a molta distància de la Morera i la seva masoveria de les Garrigues, amb unes 500 quarteres. Aquestes dades contrasten amb els masos de Fals, on les propietats més grans eren els masos Jaumeandreu i Massana, que passaven de les 1.000 quarteres, el mas Montconill, amb gairebé 900 quarteres, i els masos Boixeda, Gabriela i Serra, que superaven de llarg les 500 quarteres.

A Fonollosa els conreus principals eren la vinya i el sembrat, que ocupaven el 19% i el 15%, respectivament, de la superfície total. L'olivar també tenia una presència notable, amb 64 quarteres dedicades a la producció d'oli.
La resta del territori eren boscos, que ocupaven gran extensions, especialment al mas de la Vall.
Si comparem aquesta distribució de la terra el 1852 amb l'estudi que es va fer del terme de Fals, ressalta el fet que a Fals la vinya ocupava el 22%, molt per sobre dels sembrats, el 8'90%, i l'olivar, el 0'67%.
En valors absoluts, la superfície de vinya a Fals era més de quatre vegades superior a la de Fonollosa, i la de sembrat aproximadament el doble. En canvi, hi havia més oliveres a Fonollosa que a Fals. La raó d'aquestes diferències s'explica amb les característiques del terreny, molt més pla a Fals.

mas	cereal	olivar	vinya	bosc	ermot	parcers	cereal	olivar	vinya	total
Bacardit Olles	45	3	4	161	15	(6)	6		41	275
Vall	58	2	5	635	54	(23)	29	14	91	888
Biel				15	5	(1)	5	1		26
Closa	33		3	50	33	(8)	11	2	50	182
Cases	10	4	9	8	14	(17)	13	10	43	111
Garrigues	10	3	1	46	19	(7)	6	4	32	121
Morera	42		9	143	51	(21)	27	6,5	86,5	365
Sastre Coix	14	4	6		1	(11)	10	5,5	18,5	59
Cerarols	17	1	5	90	28	(9)	7	2,5		150,5
Querol	24		6	123	50	(9)	13	2	60	278
totals	253	17	48	1271	270		127	47,5	422	2455,5

		%
cereal	380	15,48
vinya	470	19,14
olivar	64,5	2,63
bosc i erm	1541	62,76
total	2455,5	

A la relació s'hi podria afegir el mas Roca, que comptava aleshores amb unes 35 quarteres de terra, la major part donada a parts. Analitzant les dades es veu que el terme de Fonollosa estava distribuït entre deu propietaris (11 si comptem cal Roca), un dels quals, el mas Querol, tenia la terra repartida en dos termes; 278 quarteres a Fonollosa i 289 quarteres dins del terme de Fals. També era el cas del mas Bacardit de les Olles, que tenia una quarta part de la propietat a Castelltallat, i el Cases que tenia el mas Sedernà de Castelltallat.

El mode d'explotació de la vinya era similar en els dos termes. El que predominava era el conreu de la vinya a parts; un 82% de les vinyes eren menades per parcers a Fals i el 89% a Fonollosa.

Finalment una reflexió sobre la constitució del municipi de Fonollosa. Considerant que el terme de Fals era molt més gran que el de Fonollosa, 8.880 i 2.455 quarteres, respectivament, que la producció agrícola de Fals triplicava, pel cap baix, la de Fonollosa, i que la distància amb la capital de la comarca era menor, no comprenem la raó per la qual Fonollosa va ser escollida per ser el centre administratiu del nou municipi. Aquest enigma és un repte pels que estudiem la història local dels nostres pobles, i que tindrem ocasió de tractar en algun dels articles que apareixeran en els Quaderns.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 6 Abril 2012

Quaderns de la memòria històrica

FONOLLOSA

CAL METGE (2ª part)

La casa de la Vila i l'escola de nenes

Lluís Oliveras Boneu, que exercia la cirurgià a la ciutat de Badajoz, es trobava amoïnat pels interessos d'uns deutes. Un d'ells, de 600 lliures, l'havia heretat del pare, mentre que l'altre, de 1.600 lliures, eren uns diners que ell havia manllevat el 1875. Els interessos eren del 5% i els cobrava l'amo del mas Feixes de Camps.

Per poder alliberar-se dels deutes i pagar interessos endarrerits, el 31 de març de 1882 va decidir desfer-se de les propietats de Fonollosa, que, ben mirat, cau una mica lluny de Badajoz.

La venda la va portar a terme el seu germà Ramon, farmacèutic de Manresa, a qui va enviar poders per correu. La venda incloïa la casa principal, amb el seu pati de 12 per 14 metres, una casa més petita adossada, coneguda com la Caseta del Metge, un hort emmurallat de dos quartans, i la peça de terra de la Devesa.

El comprador va ser Ramon Biadiu Morera, l'amo d'una casa de Fals dita ca l'Isidró. Va pagar-ne 3.500 pessetes per les dues cases, 700 per l'hort i 2.720 per la terra. El Biadiu va donar al venedor només 4.240 pessetes, la resta van ser pel Feixes.

Foto Sabina

Llinda del balcó

A Ramon Biadiu només li interessaven les dues quarteres de la Devessa, així que tan aviat com va tenir l'oportunitat es va desprendre dels immobles del carrer Nou de Fonollosa. El 24 d'agost de 1884 es va vendre les dues cases i l'hort a Gaietà Cruxent, pel preu de 3.500 pessetes.

El senyor Gaietà Cruxent Roussalet, de 52 anys, era de Barcelona i constava com "empleado cesante". Sembla que només volia la casa per especular, ja que el 15 de setembre de 1885 la va revendre per 4.000 pessetes.

Foto Sabina

Reixa de ferro fos

El següent comprador era de casa, mossèn Josep Trullàs Padrós, rector de Camps. Algú es pot meravellar de com un rector de poble era capaç de fer tal despesa, però mossèn Trullàs solia fer operacions d'aquesta mena, ja que havia comprat i venut diverses cases i terrenys a Camps. Les compravendes no les feia en nom de la parròquia sinó com a particular. Però d'on treia els diners? En aquest cas podem contestar la pregunta. El rector va manllevar aquell mateix dia 1.000 duros a Mònica Pubill Miquel, la pubilla de cal Francisquet. El seu marit Valentí Calmet Brau hi va haver de donar el consentiment.

L' interès del préstec es va fixar en el 6% i, en garantia, el rector va hipotecar les finques a nom de la Mònica.

Sembla que el rector va comprar la casa amb finalitats altruistes, perquè la seva intenció era portar a Fonollosa una institució que tingués cura de l'educació de les nenes, inspirada en els principis de la religió, i calia un local per acollir els ensenyaments. Suposem que després de contactes i gestions el mossèn va trobar les persones adequades, i l' u de juliol de 1886 es va efectuar la venda de la casa. Les compradores van ser les senyoretes Josefa Rifà Baucells, Lluïsa Marull Sala, Carme Viladoms Marcet, i Francesca Florensa Escagarrell, mes-

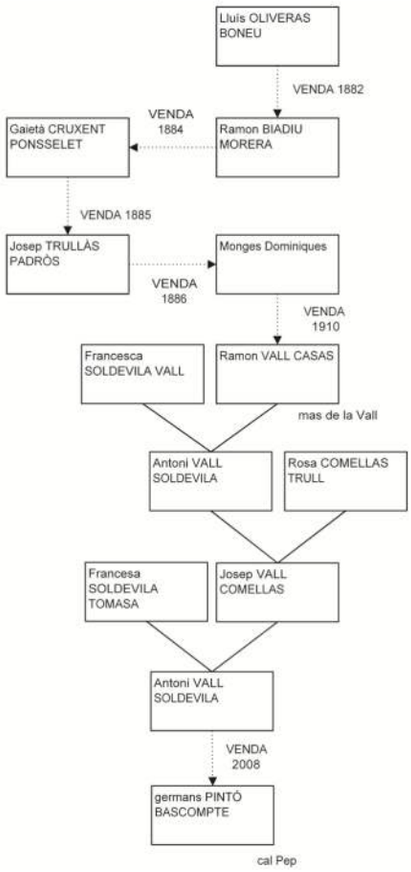

tres d'instrucció primària, la primera de Vic i les altres de Manresa. Eren totes solteres, i encara que no consti enlloc, suposem que eren monges d'alguna congregació especialitzada en l'educació de les nenes.
Mossèn Trullàs no va fer negoci, ans el contrari, ja que els va vendre la casa gran i l'hort per 1.500 pessetes, molt menys del que n'havia pagat.
La casa petita, amb el seu pati o hort, se l'havia venuda uns mesos abans al paleta Joan Piqué. Posteriorment en aquesta casa s'hi farien les classes als nois.
Segons un opuscle del rector de Fonollosa, Valentí Noguera, l'activitat de les Germanes Terciàries Dominiques va anar de 1886 a 1903. Més tard, al primer pis de la casa del Metge hi van ensenyar les mestres enviades pel Ministerio de Instrucción Primaria.

El 30 de desembre de 1910 Lluïsa Marull i Carme Viladoms, de Manresa, amb poders atorgats per Josefa Rifà i Francesca Florensa, de Vic, van vendre a Ramon Vall Casas, l'amo del mas Vall, la casa amb un pati de 12 m2 i un hort encerclat de parets de 1 quartà i 2 picotins.
Poc a poc, el nom primitiu de la casa va decaure i va passar a ser anomenada la casa de la Vall.

El Pastor

Cap el 1905 va arribar a Fonollosa l'andorrà Pere Antoni Armengol Xusca. L'home havia nascut el 1860 a cal Tit de Fonta, una casa del llogarret de Sispony, parròquia de la Massana. El seu pare Antoni Armengol Sans també era de Sispony, però el seu avi i padrí Pere Antoni Armengol Mas era del lloc veí d'Erts.
L'Antoni, de jove, havia treballat en unes mines a França i havia resultat coix d'un accident laboral. Tractava amb bestiar. Baixava bestiar d'Andorra i el venia a la fira de la Torregassa de Solsona. Allà va conèixer a l'amo de la Vall, qui li va oferir venir a Fonollosa a ocupar-se del seu ramat. Va estar uns anys de pastor a la Vall, però amb el temps va tenir ramat propi.
Malgrat viure a Fonollosa, el Pastor i els seus descendents van conservar la nacionalitat andorrana i figuraven al padró com residents estrangers. Conten que durant els tres anys de la guerra van tenir penjada al balcó la bandera d'Andorra, una manera d'assenyalar que estaven al marge de les lluites partidistes que convulsionaven el seu país d'acollida.

El 1906 Pere Antoni Armengol es va casar amb Àngela Vall, de cal Franciscó. Ell ja tenia 45 anys, però l' Àngela era 15 anys més jove i encara tenia edat de poder criar. Van anar a viure a la casa petita del mas Cases, allà on posteriorment hi va haver el forn. Allà van tenir dos anys més tard l'únic fill, el Jaume.
El Pastor tenia un ramat d'ovelles d'uns 120 caps i algunes cabres. El tancava al corral del masos on pasturava les herbes. El Pastor anava coix i caminava amb un bastó. Un dia de temporal baixava de tancar-lo al mas Feixes, i en passar les passeres que creuaven el torrent que baixa de Serarols i de cal Ravinxela, li va fallar un peu i l'aigua se'l va endur riu avall. El van trobar l'endemà a prop del Molí de Querol.
Va deixar vídua i un fill de 14 anys, que va haver de fer-se càrrec tot sol del ramat.

Gots per servir la barreja (col.lecció Vall)

Jaume Armengol Vall es va casar a finals d'octubre de 1931 amb Pilar Biosca Junyent, de cal Lluís de Camps. Uns dies abans havien signat els capítols a cal notari. El dot va ser de 160 pessetes i, a més, la Pilar va dur a casa del marit una calaixera nova i una màquina de cosir.
Van llogar el primer pis de la casa de la Vall, que llavors va passar a dir-se cal Pastor. L'accés a la casa no era pel portal de la façana, sinó per una porteta situada al carrer Nou. S'ignora quan pujava el lloguer en aquell moment, però en una nota de 1946 hi consta que el lloguer era de 300 pessetes anuals.
Quan hi van entrar a viure van veure que la cambra principal del pis tenia el sostre decorat amb pintures molt elaborades. En una altra cambra es veu que havia tingut l'estudi el metge o l'apotecari, perquè les rajoles del terra estaven molt atacades per substàncies o àcids corrosius. Al costat de la casa hi havia un pati molt gran, amb un corral on hi tancaven una dotzena de cabres, que munyien per fer llet per vendre.

Es veu que després de casar-se, el botiguer Pepet Puig va reclamar al Jaume uns deutes antics per articles que li havia fiat. Per satisfer-los, el Pastor es va haver de vendre un gos d'atura, anomenat "Menut", que era un animal excel·lent. Era un gos que "gordava sol". Després de pagar tots els deutes encara li van sobrar diners, però va passar una mala temporada ensinistrant el gos substitut. Amb els anys, el Jaume va arribar a tenir dos ramats, un dels quals el guardava un pastor contractat. Per pasturar els animals, llogava per períodes anuals les herbes de propietats del poble i de fora. El 1946 va pagar 1.200 pessetes per les herbes de l'heretat de la Vall. Els termes llogats més habitualment eren els de la Vall, Morera, Serarols i Garrigues Velles (Fonollosa), Feixes (Camps), Oller (Aguilar), Torre (Fals), Perich, Prim, Dalmau i Centelles (Rajadell). Les ovelles anaven d'un lloc a l'altre i s'estabulaven a la nit al corral de cada casa. L'amo es quedava els xerris o fems, un adob molt valuós.

El Jaume i la Pilar van tenir tres fills. El Jaume (1933), casat amb Enrica Clotet de Fals, es va establir a Terrassa en una peixateria. L'Angelina, casada amb Lluís Colom Vilà, de cal Tavenassa de la Llavinera, va anar a Barcelona. El petit Ignasi, que es va quedar a casa fent de pastor, es va casar amb Rosa Clarena Devant, de cal Seuba. Tenen dues noies; Glòria i MªÀngels.
A cal Pastor venien llet i carn dels xais que mataven regularment. Més endavant van llogar un petit local del Serarols, just al davant de l'entrada de casa, on van muntar una carnisseria.
Abans de la guerra Jaume Armengol va comprar una casa del carrer Nou dita cal Pepis i antigament cal Molsosa. La casa pertanyia a Mercè Devant, la jove de cal Bauma. Va ocórrer que se'ls va morir l'animal i no tenien cèntims per comprar-ne un altre. El Jaume els va canviar la casa per un cavall bo, que ell mateix va anar a comprar en una fira de bestiar.
El seu fill Ignasi va adquirir el 1970 la finca de cal Mesquita a Pere Roig, de cal Sastre Coix, i el 1976 va comprar a l'amo de la Vall un tros del pati i de l'hort de la casa amb la intenció d'edificar-hi una casa nova. Les obres van començar l'abril de 1977 i es van acabar el 1981. Llavors va desllogar el vell casalot i s'hi va traslladar amb la família.

La Casa de la Vall
Si el primer pis de la casa estava ocupat pel pastor, al segon pis hi havia el col·legi de les nenes i la vivenda de la mestra. L'Ajuntament pagava un lloguer a la Vall. Al llarg dels anys hi van passar moltes mestres i moltes generacions d'escolars. L'activitat escolar va durar fins que es van construir les noves escoles als afores del poble a la dècada dels 70, però ara no és el moment de tractar de la història dels col·legis, que serà motiu d'un proper article dels Quaderns.
Quan es van buidar les escoles, l'Ajuntament va traslladar al segon pis de la casa de la Vall les oficines municipals des de la casa del costat. El canvi es va fer per guanyar espai, ja que les dependències municipals es limitaven a una habitació petita o despatx. Allà hi va haver, doncs, la seu de l'Ajuntament fins que es va construir l'edifici nou al costat de l'església. També l'estança de la mestra va servir un temps de consultori del metge del poble.

Pots de caramels de la botiga del Pepet (col.lecció Vall)

A la planta baixa de cal Metge hi havia la botiga del Pepet de la Vall. L'home era un fadrí de la Vall i a la botiga s'hi venia una mica de tot, però sobretot era una taverna on els homes podien prendre un got de vi o de barreja. El poble no anava pas mal servit en aquest aspecte, ja que a més a més dels dos cafès, el del Serarols i el del Calet, es podia fer el got a la botigueta de cal Pep.
El Pepet de la Vall es vestia amb una bata beix de botiguer. No vivia a la botiga sinó que anava a menjar i a dormir a la Vall.
Justament, un dia que anava a dinar a casa, el setembre de 1945, es va trobar malament, es va aturar a descansar sota l'alzina de l'ermita de la Vall i va morir de sobte.
El 1946 els baixos van ser llogats a la "Hermandad Sindical de Agricultores y Ganaderos", l'organisme oficial que va substituir els sindicats camperols, on tots els agricultors hi estaven afiliats obligatòriament. Es pagava un lloguer de 50 pessetes al mes, que després va passar a 75 i, a finals de 1958, a 100 pessetes. Al local hi guardaven guano, sofre, sulfat, etc. Els dissabtes es repartia a la menuda. Durant molts anys se'n va cuidar Joan Duocastella de cal Tomàs, el qual feia servir com a escriptori un dels pupitres de l'escola.

Després de passar-hi tanta gent, finalment la casa va quedar buida. La propietat de la finca havia passat successivament de Ramon Vall Casas al seu fill Antoni, al seu nét Josep i al seu besnét Antoni Vall Soldevila, l'actual hereu de la Vall. El 19 de febrer de 2008 Antoni Vall es va vendre la casa als tres fills del Josep Pintó i la Dolors, de cal Pep. Els propietaris són ara Esteve, Josep Domènec i Meritxell Pintó Bascompte.
Mentrestant la casa segueix el lent procés de degradació, fins que un dia o altre hi entraran els paletes i podrà recuperar la condició de casa senyorial que tenia quan era habitada pels metges.

MAS BACARDIT DE LES OLLES (3ª part)

Establiment de cases

Aquest mas està situat a cavall de dos termes, Fonollosa i Castelltallat. A mitjans del segle XIX el mas Bacardit tenia pràcticament la mateix extensió que la que li havia quedat al final de l'edat mitjana; 360 quarteres, 260 de les quals dins del terme de Fonollosa i 100 dins de Castelltallat.

Vista general

Cap a finals del segle es van mostrar els primers signes de les dificultats econòmiques que culminarien amb la pèrdua del mas Bacardit. Al davant hi havia llavors el vell Francesc Bacardit, mentre que el seu hereu Magí residia a Manresa i no semblava massa interessat en l'activitat rural dels seus avantpassats.

Una prova que el mas passava una crisi de liquiditat són les segregacions que el Bacardit va fer de la seva propietat. És sabut que vendre és un pecat capital pels propietaris i un recurs que només s'aplica en últim extrem.

La divisió de la propietat va començar el 1870, quan Joan Bacardit va reclamar al seu pare i germà allò que li tocava de legítima. Com que no li podien satisfer les 510 lliures, van optar per fer-li un establiment perpetu d'un tros de 16 quarteres, un hort i una casa, tot dins de la part de l'heretat situada al cantó de Castelltallat.

El 6 de juny de 1879 va ser un dia assenyalat. Els Bacardit van fer cinc establiments per construir cases dins del seus termenals. Van establir a tres pagesos de Fonollosa les cases que després es dirien cal Nen Xic, cal Cara de Plata i cal Ramonet de la Vall, i a dos pagesos més, cases dins del terme de Castelltallat. En tots els casos hi anava un hort comprès. El valor de cada tros establert era el mateix, 200 pessetes, que donava un cens anual de sis pessetes, equivalent al 3% del capital. Aquest cens monetari, convertit en espècie per voluntat dels establidors, eren dues gallines, que els parcers havien de lliurar a Bacardit cada any. Independentment d'aquesta càrrega, hi havia una entrada en efectiu de 25 pessetes.

El 1882 hi va haver un establiment semblant a favor de Francesc Puigdellívol, que va edificar la casa de les Clotes a Fonollosa, i a Miquel Camps i Josep Figueras, a la part de Castelltallat.

Aquests vuit establiments van representar uns ingressos en efectiu i unes rendes, però per altra banda, una descapitalització de l'heretat.

Endeutament i venda del mas

El 11 d'octubre de 1885 va morir el vell amo i va agafar les regnes Magí Bacardit Puigdellívol. En l'inventari dels béns del difunt es va valorar el mas en 25.700 pessetes. Quan va enterrar el pare, el Magí era un home de 56 anys, que estava casat des de 1856 amb Margarida Bacardit Morera. La seva dona era de Bacardit de Llomàs, una casa prou forta. Havia arribat amb un dot de 400 lliures, a més d'un aixovar considerable, format, entre d'altres coses, de sis vestits de qualitat.

Van tenir diversos descendents, si bé una part d'ells no va tenir una vida gaire llarga. Dues de les seves filles van morir amb 16 i 17 anys, i van viure la Maria, la Serafina, la Càndida i l'hereu Pere. Aquest darrer ja no va ser pagès, sinó fabricant, i es va casar a Manresa el 1907 amb Camila Closa Costa, del Vilar de Castellbell.

Reprenent la història econòmica del mas, després d'aquesta pinzellada de l'entorn familiar, trobem l'inici d'un procés d'endeutament coincidint amb el moment que el Magí es va fer càrrec de la gestió.

Va començar el setembre de 1886 manllevant 2.500 pessetes amb un 6% d'interès anual a Josep Coll, procurador dels tribunals, hipotecant el mas en garantia. Durant els propers anys va demanar cinc préstecs més, destinant part d'ells a cancel·lar-ne d'anteriors. El 1890 va demanar a Ramon Bernadà 5.000 pessetes i més endavant 5.500 més. El 5 de març de 1895 va vendre al Bernadà a carta de gràcia el mas Bacardit per poder tornar-li els diners i també per satisfer a la resta de creditors. Hi havia una clàusula que deia que si no recuperava els béns empenyorats abans de dos anys, la venda a gràcia passaria a ser perpètua, i el Bernadà es quedaria el mas. Mentrestant podia seguir ocupant la casa a

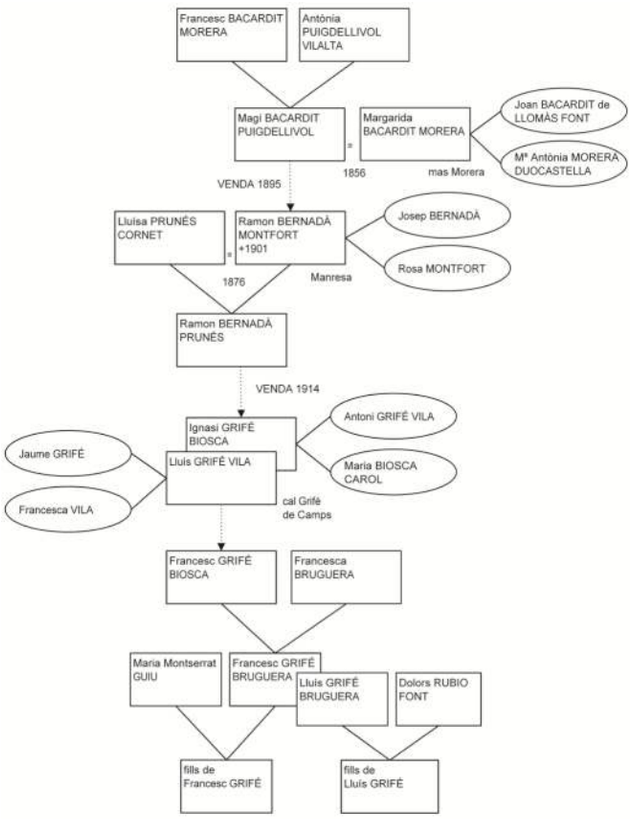

canvi d'un lloguer anual de 200 pessetes. La venda es va fer per 14.100 pessetes, però el Magí només en va rebre 2.000, perquè la resta va servir per eixugar els deutes.
Magí Bacardit no va poder tornar els cèntims ni pagar el lloguer i el mas Bacardit de les Olles, en poder de la família des de temps immemorial, va quedar pel Bernadà.

Els negocis del Bernadà
Ramon Bernadà Monfort, fill de Josep i Rosa, era de Calaf, però feia molts anys que havia vingut a Manresa. La seva ocupació era serraller, havia fet bons negocis i havia invertit els estalvis en préstecs i béns immobles.
També va invertir cabals en altres activitats del tot diferents. Així, el 1889 es va vendre als altres quatre socis la part que tenia en una societat destinada al servei funerari en cotxe de cavalls i a la neteja dels carrers de la ciutat. La societat, fundada el 1887, tenia un capital social de 7.500 pessetes.
Amb el seu cunyat Francesc Lletjós van fundar una societat per la venda de cereals en un local o magatzem a la carretera de Vic, amb un capital de 25.000 pessetes. Al costat del magatzem hi tenia el pis on vivia. També era un dels socis de la foneria Ubach, Arola i Cia i tenia 27.000 pessetes ficades en l'empresa Bartomeu Canal i Companyia.
Va fer algunes obres a Bacardit, com substituir el portal d'entrada i afegir una pallisa a la part de llevant. La llinda del balcó porta la següent inscripció en record de les reformes: "FET FE RAMON BERNADA AY 1899"

Balcó de la façana, datat 1899

En referència a la seva vida privada, se sap que l'abril de 1876 es va casar amb Lluïsa Prunés Cornet, una vídua encara jove. Segons els capítols que van signar l'agost d'aquell any, després d'haver-se casat, el dot de la viuda va consistir en un teler, valorat en 400 pessetes, un vestit de seda i un de llana fina, valorats en 100 pessetes.
El 6 de setembre de 1890 va fer testament. Va llegar 500 pessetes a cadascun dels fills que la seva dona havia tingut amb el primer marit. De fills propis en tenia tres, el Ramon, el Josep i la Irene. Va encomanar a la dona que pagués un substitut, perquè el Josep no hagués d'anar al servei, i també que el posés d'aprenent d'un ofici que li agradés. Però, si el noi mostrava predisposició a estudiar, que li pagués una carrera curta, com mestre d'obres o agrimensor. Va deixar l'herència als fills, amb les següents proporcions; Ramon 40%, Josep i Irene 33 %.

Inscripció de la pallissa

Ramon Bernadà va morir el 18 de març de 1901 i la vídua va fer inventari mig any després. A més del mas Bacardit de les Olles, tenia una casa de tres pisos, dividida en dues botigues, al carrer de Sant Bartomeu de les Escodines, una casa a la Ctra. de Vic, una altra a la cantonada amb el carrer Puigterrà, i una casa al raval de la Creu dels Set Forats de Guardiola, comprada a gràcia el 1871. El capital invertit en empreses i crèdits a favor pujava a 46.500 pessetes, mentre que els pagarés i deutes pujaven 27.000 pessetes.
El desembre de 1901 la vídua es va vendre la casa de les Escodines per tal de pagar un deute de 9.000 pessetes que el Ramon tenia amb Francesc Abadal, precisament l'amo del mas Soler de Camps.

Nous propietaris
El 30 d'octubre de 1914 Lluís Grifé Vila, resident al carrer Còrsega de Barcelona, i el seu nebot Ignasi Grifé Biosca, de Camps, van comprar el mas a la vídua Lluïsa Prunés i als seus tres fills. El van comprar a mitges i en van pagar 32.500 pessetes. Aquell dia van lliurar 9.000 pessetes en bitllets del Banc d'Espanya a la vídua i al Ramon, i 6.750 als seus germans, d'acord amb els percentatges del repartiment de l'herència. Les 10.000 que faltaven ja les havien donat abans en concepte d'arres.

D'on havien tret tants diners els Grifé és un misteri, perquè provenien d'una família ben pobre. Els pares del Lluís eren uns simples parcers que menaven terra d'altri i vivien a la caseta dita cal Grifé. Sembla ser que el Lluís era molt emprenedor i havia obert una botiga de plats i olles al costat del mercat de la Boqueria, negoci que havia prosperat fins el punt d'enriquir-se d'aquesta manera. Per altra banda, el seu nebot Ignasi havia fet diners comprant boscos per tallar. No s'aturaria aquí, sinó que el 1918 va comprar el mas Feixes de Camps, abans de marxar cap a la Seu d'Urgell per engegar noves aventures empresarials.
El Lluís era solter i va acabar comprant la meitat de l'Ignasi. Quan va ser gran va cedir la propietat al seu nebot Francesc Grifé Biosca, amb qui ja feien societat a la botiga de Barcelona. Li va cedir a canvi de poder disposar d'una cambra del mas pel seu ús privat i una pensió vitalícia que li permetés passar una vellesa sense angúnies econòmiques.

Escalinata d'entrada a la casa nova

Francesc Grifé es va casar amb Paquita Bruguera i van tenir quatre fills, Francesc, Lluís, Ramon i Antoni. Va donar una gran empenta al negoci de plats i olles. Va obrir una botiga al carrer Ferran dedicada a la venda de vaixelles, coberteries, objectes de decoració i molts més articles. Va fundar una societat limitada fent entrar com a soci el Sr. Escoda, el comptable de l'empresa des dels inicis, que va dir-se "Grifé i Escoda S.L.". Més endavant va obrir dues botigues més a Barcelona, al Passeig de Gràcia i al carrer Morera, i va introduir els seus fills a l'empresa.
Tres dels fills van dedicar-se al negoci, però l'Antoni Grifé Bruguera va estudiar medicina i és conegut per haver estat l'introductor de l'especialitat de radiologia al nostre país. La firma Grifé-Escoda va experimentar una gran expansió, amb sucursals i magatzems a moltes parts d'Espanya. Mentre el Paco exercia de director des de Barcelona, el Lluís supervisava els nous establiments a la zona sud, a Canàries, Màlaga, Ceuta i altres llocs. El Ramon s'ocupava sobretot de la botiga de Madrid.

Quan el Francesc va morir el 1939, l'herència va passar als fills, però el Francesc i el Lluís van comprar als altres dos la seva part, de manera que van quedar amos, a mitges, del mas Bacardit. El 1942 s'hi van fer unes reformes importants, que van anar a càrrec del paleta Àngel de cal Miquelet. De resultes, van quedar dos espais separats, una vivenda pels amos i una pels masovers. La família Grifé solia passar una setmana de vacances a l'estiu a Fonollosa i llavors aprofitaven per fer dir al rector una missa a la capella privada del mas, dedicada a Sant Magí.

Paco Grifé es va casar amb Maria Montserrat Guiu i van tenir sis fills, anomenats Francesc, Montserrat, Maria José, Manel, Lluís i Joan Carles. Segons va aparèixer a la premsa, el 1963 es va celebrar un matrimoni doble entre Francesc i Maria José Grifé i una filla i un fill de José Antonio de Pascual Alomar, Director Provincial del Instituto de Previsión, i Fernada Coll Descallar, filla d'un general de divisió. Aquest enllaç exemplifica la posició assolida pels Grifé dins de la societat barcelonina. Francesc Grifé, després de molts anys d'activitat empresarial, va ser guardonat amb la Medalla del Mèrit al Treball.

Del matrimoni entre Lluís Grifé Bruguera i Dolors Rubio Font van sortir-ne cinc descendents; Maria Dolors, Montserrat, Maria del Pino, Lluís i Francisco José.
Després de la defunció dels germans Grifé, els seus 11 descendents són els propietaris actuals del mas Bacardit de les Olles.

Masovers
A partir del moment en què Magí Bacardit va renunciar a menar les seves terres, van ser els masovers els encarregats de fer-ho.
Hem sentit a dir que els primer masovers foren uns que van venir de cal Xito, una casa avui enrunada de Castelltallat, però no hem pogut esbrinar els seus noms. Està comprovat que el 1900 la masoveria estava ocupada per Jaume Clarena Biosca, la seva segona dona Ramona Arnau Gangonells i els fills respectius. Un d'ells, el Francesc Clarena Prat, ja tenia 28 anys i estava casat des del 1898 amb Maria Selvas Duocastella. Convivien les dues famílies, que aquell any 1900 es van veure beneïdes amb l'arribada de dos nadons, un del pare i l'altre del fill. El Francesc i la Maria van criar sis fills, anomenats Pilar, Filomena, Cecília, Irene, Delfina i Mariano, fins que el 1918 la Maria Selvas, encara jove, va deixar-los. El 1923 va morir a Bacardit la Ramona Arnau, deixant dos fills del segon matrimoni, Antoni i Teresa Clarena Arnau. A continuació s'hi van estar una curta temporada uns altres Clarena que no tenien cap parentesc amb els anteriors. Eren el Celdoni Clarena Morros, la seva dona Ramona Vila i una colla de fills que tenien. El febrer de 1925 els va néixer a Bacardit una nena a qui van posar Maria. S'hi van estar poc, perquè el Celdoni va comprar el mas Cases i van anar a viure al vell casalot.

El masovers que van entrar llavors van ser Pere Palà Bonvehí i Magdalena Devant Duocastella. El Pere era fill de cal Patusca, però s'estava a cal Jepet. Quan va arribar a Bacardit ja tenia quatre fills, l'Alfons, l'Hermenegildo, el Josep i la Josepa.
Pere Palà va morir el 1963, però la masoveria va seguir en mans del seu fill Alfons. El Pepet s'havia quedat conco i també treballava amb ell, però els altres germans s'havien casat a fora; l'Hermenegildo a cal Cisteller i la Josefa amb l'amo del Marquet de Castelltallat.
L'Alfons va fer parella amb Avel·lina Junyent Casellas, de Grevalosa. El 1937 van tenir el Pere i el 1940 la Mercè. El Pere va casar-se amb Teresa Bacardit de la Molsosa, i la Mercè amb Josep Torras, de cal Calet Vell.
El masover, a part de sembrar unes 70 o 80 quarteres i cuidar els olivers i altres conreus, també s'ocupava de supervisar els treballs quan es tallava el bosc, una de les fonts d'ingressos de la propietat. Els Palà van marxar de Bacardit el 1992 i la casa ha quedat sempre més buida, amb l'excepció del temps que l'estança dels amos va ser ocupada per Antoni Guitart (Toio) i la seva muller Montserrat, filla del Paco Grifé. El Guitart, en fer fallida la fàbrica de teixits de llana que tenia a Sabadell, va posar una granja de conills en una feixa a sota de Bacardit. Cap el 2002 va tancar-la i se'n va anar a viure a Mallorca. Les 180 hectàrees de la finca les continuen menant els de cal Calet, mentre que la masia, després de tants anys d'abandonament, presenta signes alarmants de ruïna i està a l'espera que surti algú disposat a restaurar-la i a tornar-li l'antiga dignitat.

SANTA MARGARIDA I EL MESTRE DE FONOLLOSA

Santa Margarida, verge i màrtir

La noia va néixer a Antioquia de Pisídia, en una família benestant, ja que el seu pare era sacerdot del temple local. Va quedar òrfena de petita i la va criar una dona pagesa. Aquesta era cristiana i la nena es va convertir al cristianisme. Es va prometre a si mateixa que no es casaria amb cap home i dedicaria la vida a servir a Déu. Quan va arribar a l'edat de contraure matrimoni el pare la va reclamar, però davant de la seva ferma negativa es va enfurismar i la va castigar cruelment. Al final, veient que no se'n sortiria, li va canviar la roba bona per roba de pastora i la va enviar a guardar el seu ramat. Envoltada de les ovelles i vivint amb simplicitat la Margarida va ser feliç.

Un dia, mentre guardava les ovelles, la va veure Olibri, general de l'exèrcit de l'emperador Aurelio i governador de la província de Pisídia, i es va enamorar perdudament de la bonica pastoreta. L'endemà la va fer portar a palau i li va demanar que renunciés al cristianisme i es convertís en la seva senyora. La Margarida no va voler i el governador la va fer assotar amb una branca nuosa fins que la seva sang va tacar el terra. El botxí ja estava cansat i el poble demanava clemència per una noia tan valenta, però l'Olibri se sentia insultat i va doblar els turments. Va manar que li premessin els peus i les mans entre planxes de ferro roentes i que amb ganxos li obrissin les ferides.

Quan va estar mig morta la van tancar en una cel·la. Allà se li va aparèixer el dimoni en forma de drac, però ella va fer el senyal de la creu i el va fer recular. Després de la victòria va sentir una veu celestial i al moment se li van curar les ferides i va recuperar la bellesa.

El governador se'n va meravellar i, després d'una nova negativa de la donzella, la va fer torturar cremant-la amb teies enceses, i submergint-la a continuació, perquè fes més mal, en un safareig d'aigua gelada. La Margarida mentrestant, no perdia el somriure. De sobte hi va haver un terratrèmol i es va sentir una veu que cridava a la santa a ocupar el seu lloc al cel. Davant del prodigi molts dels assistents es van convertir al cristianisme, però el governador, per evitar la sedició, la va fer decapitar. Aquests fets van passar el 20 de juliol de l'any 175, i per això, aquest dia se celebra santa Margarida.

La devoció a santa Margarida

Encara queden al poble algunes Margarides, però molt poques en comparació amb les que hi havia hagut abans, perquè Margarida era un dels noms de dona més populars.

La devoció a un determinat sant era més aviat una qüestió de modes, cada lloc i cada època ha tingut els seus predilectes. Als sants se'ls exigien miracles o, si més no, protecció contra les malvestats que temien els nostres avantpassats, com males collites, desastres naturals, plagues o malalties. Si un sant no complia, pitjor per ell, se'l canviava per un altre de millor. Amb el patró del

Foto MEV

Retaule de Santa Margarida

poble, que ocupava l'altar major, s'hi solia tenir més paciència, però a les capelles laterals de les esglésies hi han desfilat diversos sants al llarg de la història.
A l'església parroquial de Fonollosa hi va haver un altar dedicat a Santa Margarida, una santa a qui invocaven les dones en el moment del part. També era una de les preferides dels pastors degut a que, ella mateixa, va ser pastora abans de convertir-se en màrtir. No sabem en quin lloc es trobava l'altar, que potser va ser suprimit durant la remodelació de l'església a començaments del segle XIX, però hi ha constància que estava decorat amb un retaule de fusta pintat amb diverses escenes de la vida de la verge i màrtir. El nom del pintor del retaule és desconegut, però els experts en història de l'art l'han designat com "el mestre de Fonollosa", perquè aquest retaule de santa Margarida és la obra més reeixida del conjunt de les que li són atribuïdes.
Quan el retaule va quedar obsolet a l'església de Fonollosa, d'una manera o altra, va anar a parar a la col·lecció d'art sacre que va aplegar el bisbe Morgades. Actualment es troba restaurat i dignament exposat en una de les sales del Museu Episcopal de Vic, museu que compta amb excel·lents obres i que val la pena de visitar.

Posats en contacte amb Marc Sureda i Jubany, conservador del Museu Episcopal de Vic (MEV), aquest ens va mostrar amablement el retaule i ens va parlar de les seves característiques. A petició nostra ens ha tramès l'escrit que ve a continuació, per a ser publicat en els Quaderns, col·laboració que li agraïm sincerament, ja que els seus coneixements i prestigi professional donen un valor afegit a la tasca de divulgació del nostre patrimoni que ens hem proposat.
Així mateix agraïm al Museu que ens hagi facilitat la fotografia del retaule que acompanya aquest article.

Fonollosa a les col·leccions del Museu Episcopal de Vic

Com succeeix sovint en el món de la Història de l'Art, el nom de "Mestre de Fonollosa" designa ara per ara una personalitat fictícia que hauria realitzat una sèrie de retaules o de fragments de retaules per als quals no es coneix autor documentat. Sí que gairebé totes aquestes obres procedeixen d'un àmbit relativament homogeni, circumscrit a les comarques del Bages i d'Osona. De les obres que se li atribueixen, el MEV conserva el retaule de Santa Margarida de Santa Creu de Fonollosa, dues taules del retaule de Santa Margarida de Conangle, un fragment de predel·la d'un retaule de Sant Martí Sescorts, i un retaule dedicat a Sant Martí de Tours de procedència desconeguda. Entre el MEV i el MNAC es conserven el coronament, una taula lateral i la taula central d'un retaule dedicat a la Mare de Déu procedent de Centelles, i encara, en una col·lecció privada de Banyoles, n'existeix un altre dedicat a sant Pere. En realitat algunes d'aquestes obres (les de Conangle i les de Centelles, per exemple) presenten certes diferències que segurament indiquen autors diferents, avui agrupats teòricament sota l'etiqueta d'aquest misteriós mestre. En alguna ocasió se l'ha volgut assimilar, o almenys apropar, a la figura de Nicolau Verdera, un mestre documentat a Vic a principis del segle XV, però la identificació no presenta garanties. Atesa la distribució de les obres, però, és versemblant pensar que aquestes s'han d'entendre com a fruits d'un taller que treballava a Vic i que proveïa obres per a les esglésies de la diòcesi. Malauradament, sense la descoberta de nova documentació serà molt difícil escatir la personalitat i el nom real d'aquest pintor d'àmbit regional en el marc del primer gòtic internacional català.
Tanmateix, aquest nom teòric té el seu origen en la consideració d'una peça ben coneguda i valorada: el retaule de Santa Margarida, procedent de l'església de Santa Creu de Fonollosa (MEV 46), datat dins la primera meitat del segle XV. El retaule ingressà al Museu en els seus primers mesos de vida, vers l'any 1890, potser com a fruit de la circular del bisbe Morgades en el moment de fundar-lo que invitava els rectors a no malmenar el mobiliari de culte antic i en desús que poguessin conservar, sinó a dipositar-lo al Museu. La pèrdua de la pintura en el seu extrem inferior, l'absència de predel·la i el retall del coronament dels seus carrers ens revela en tot cas que aquest retaule ja havia estat adaptat i traslladat almenys una vegada i que probablement estava en desús, o fins i tot desmantellat, en el moment en què fou recuperat per al Museu. És un retaule de dimensions moderades (159,5 x 175,5 cm), que podem imaginar situat en un altar lateral. La taula central representa santa Margarida i té a la cimera o coronament una escena del Calvari, com és habitual. A les taules laterals es representen quatre escenes del martiri de la santa, les més freqüents des del món romànic: la santa capturada pels soldats mentre pastura el ramat, la santa negant-se a adorar un ídol pagà i tancada a la presó, la santa eixint del ventre de la bèstia que l'havia devorada i, finalment, la decapitació de la santa i l'ascensió de la seva ànima al Cel. Al capdamunt dels dos carrers laterals, les dues petites cimeres, avui retallades, componen una escena de l'Anunciació. Desconeixem quina era la iconografia de la predel·la, si n'hi havia. L'estil del mestre de Fonollosa és ben visible en aquestes taules que de fet li donen nom: si per una banda els colors, variats i contrastats, mostren una paleta que s'allunya decididament dels colors pastel de l'art italogòtic, que havia predominat al llarg de tot el segle XIV, el dibuix, tot cercant una estilització també pròpia de l'època, manifesta una major ingenuïtat que tanmateix no impedeix construir escenes de certa ambició perspectiva (com la de la santa sortint de la bèstia, o la de la presó).

Marc Sureda i Jubany
Conservador del Museu Episcopal de Vic (MEV)

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 7 Juny 2012

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL TOMÀS

Una nissaga de mestres d'obra

Tomàs Duocastella Moncunill era el mestre de cases que el 1785 va construir la casa del doctor Pere Serra al Raval del Sastre, casa que avui es diu cal Seuva i abans cal Doctoret. El Tomás era d'Aguilar de Segarra i el 9 de febrer de 1786 va fer tractes amb Anton Serarols, l'amo del mas Cerarols, per aconseguir un tros de terra per edificar una casa per a ell, perquè es veu que tenia ganes de venir a viure a Fonollosa.

El Serarols li va vendre una porció de 50 per 50 pams, dins de la qual hi havia una gran roca. Per la banda de l'est el terreny afrontava amb una casa anomenada de l'Arnà, al sud hi passava el camí ral, i pel nord i a ponent afrontava amb les quintanes del mas Cerarols. S'entenen per quintanes les terres més immediates a un mas. Una casa necessitava hort, de manera que també li va cedir un tros de tres quartes de quartà de sembradura de cànem, a la partida de l'Hort del Canyer.

Entre els punts que es van pactar entre el venedor i el comprador hi havia el de compartir la bassa que recollia les aigües pluvials, que es trobava a la part del darrere. Tots dos podien agafar aigua per rentar o abeurar els animals, però així mateix havien de compartir la feina quan toqués escurar-la. Un altre pacte era que el Tomàs podia tenir quatre gallines picant pels voltants, a condició que al temps de granar el blat les havia de tenir tancades al galliner.

El preu de l'establiment va ser de 30 lliures al comptat, més un cens perpetu de 8 sous. Anys més tard, en canviar la moneda, el cens es va convertir en 4 rals i 8 maravedisos.

La casa la va edificar al costat d'una gran roca o balma. A mà dreta del portal, el paleta va deixar una mostra del seu art d'escultor; una finestra rodona en forma d'estrella de sis puntes.

Cal Tomàs disposava d'un pou davant de casa, però l'aigua era fluixa i no l'utilitzaven per beure, només per regar l'hort i posar a refrescar el porró de vi. L'aigua la gastaven d'un pou del mas Cerarols que era més potable.

Quan es va fer la casa el Tomàs era solter, però aviat va trobar una noia del poble per casar-se. Ho va fer amb Teresa Devant, probablement una filla de cal Sastre Seuva. La Teresa li va donar una bona colla de fills i filles. Va tenir el Tomàs, el Francesc, el Ramon, el Gaspar, l'Antònia, la Maria Anna i la Mònica.

Arxiu Tomàs

Rosa Pujol

De la seva activitat professional en tenim més exemples; a finals de 1799 el metge Josep Verdaguer li va pagar 3 lliures i 18 sous per sis jornals i mig de paleta que havia fet a casa del metge uns 8 o 9 anys enrere. Deu n'hi do el temps que va trigar a pagar el deute. El 1807 el Tomàs va guanyar la subhasta i li van ser adjudicades a preufet les obres d'ampliació de l'església de Fonollosa.

El 19 d'abril de 1807 el Tomás va fer testament amb un notari de Manresa, designant com executors a la seva muller i al seu germà Francesc Duocastella d'Aguilar. Va voler uns funerals amb dotze capellans i que més endavant diguessin 20 misses baixes en sufragi de la seva ànima. Va aprofitar el testament per dir que el seu cunyat Valentí Devant ja li havia satisfet les 30 lliures del dot de la dona. Va llegar 10 lliures a cada noi i 20 lliures a cada noia i va fer hereu al jove Tomàs, a qui havia ensenyat l'ofici de mestre de cases.

El 12 de juny de 1812 va dictar un segon testament al rector de Fonollosa Ignasi Flinch que no modificava substancialment l'anterior. Es pot destacar les disposicions relatives als fills que es quedaven solters:

> ... llego a cada una de las tres noyas, en cas de contraure matrimoni carnal o espiritual, quinse lliuras, y deu lliuras ab las matexas condicions a cada un dels noys, pero en lo cas de no casarse uns y altres, sian mantinguts en la matexa casa , treballant empero ells a obs de la casa ...

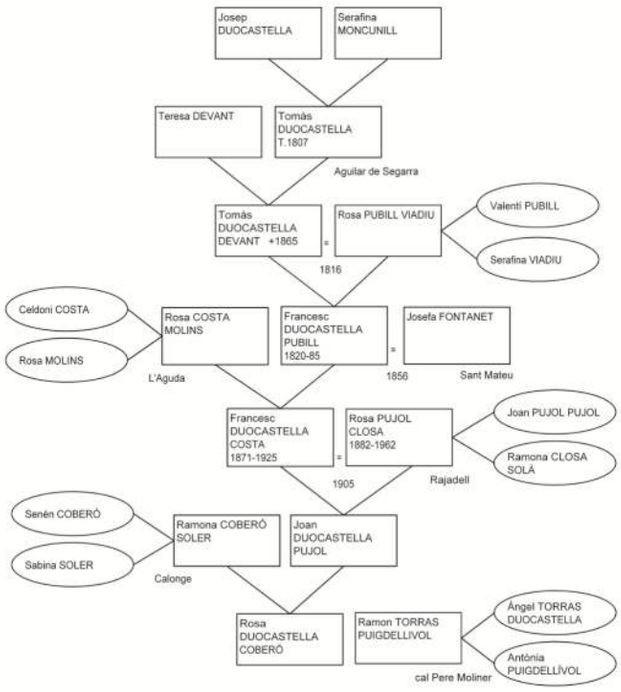

El Tomàs es trobava malalt i va morir aquell mateix any. Precisament aquell any de 1812, en plena Guerra del Francès, era un dels regidors de l'Ajuntament.

El jove Tomàs Duocastella Devant va rebre el 1815, 250 lliures del seu oncle d'Aguilar procedents del llegat dels seus avis Josep Duocastella i Serafina Moncunill. El maig de 1816 va fer capítols amb la Rosa, filla del sastre Valentí Pubill. El sastre feia un any que era difunt, així que dels afers del dot en van tenir cura la mare de la noia, la Serafina Biadiu, i el seu germà gran Josep Pubill. Van oferir un dot de 50 lliures, una caixa de fusta de noguer de segona mà, dos vestits, quatre camises de bri, unes estovalles de "mostra de tovalló" de dues canes de llargada, i altres peces de menor importància. La parella va tenir abundant descendència, com veurem més avall.

Arxiu Tomàs

Vista general (c.1955)

El maig de 1859 el Tomàs va fer un préstec de 100 lliures, equivalents a 1.066 rals de billó de l'època, al propietari Josep Serarols Pons. El préstec s'havia de tornar al cap de vuit anys, pagant mentrestant uns interessos de 36 rals anuals. En garantia va posar un hort dit l'Hort del Sastre.
L'11 d'agost de 1855 el Tomàs va fer testament a Manresa. Va deixar al fill Tomàs 10 rals, perquè ja havia rebut la part que li pertocava, i el mateix a les filles casades Teresa i Llúcia. Al Josep i al Ramon els va deixar 25 lliures, i si es donava el cas que l'hereu morís, es podrien quedar els drets de dues vinyes, una de Querol i l'altra de la Vall. A les noies solteres Maria i Rita els va deixar 25 lliures. Va fer hereu al primogènit, el Francesc. El Tomàs va acabar els seus dies el 31 de maig de 1865

El Tomàs i el Tomaset

Francesc Duocastella Pubill era paleta com els avantpassats i també ho era el seu germà Tomàs, conegut com el Tomaset per distingir-lo del seu pare Tomàs. Aquest Tomaset va fer-se una casa al Raval del Paisà que es coneguda amb el nom de cal Tomaset. La Teresa es va casar amb Mariano Serarols, de cal Mariano o Tereseta, del Raval del Paisà, la Llúcia ho va fer amb Pau Montaner, i la Maria amb Francesc Miquel, de la Fassina de Fals.
El Francesc Duocastella va esdevenir amo el 1865. En l'inventari dels béns heretats hi figura la casa de dos pisos i l'hort al Canyer com a propis, més quatre vinyes que pagaven parts: la del Trull Vell del mas Closa, la de Querol, la de la Vall i una del mas Santpere de Camps.
L'octubre de 1865 el Francesc va comprar a Josep Serarols un trosset més a costat de casa. El pati era de forma quadrada i mesurava 32 pams de costat. En va pagar 10 escuts. La venda es va fer sota la condició que el Duocastella havia de tenir una premsa als baixos que el venedor podria utilitzar. A l'hora de premsar, el Serarols hi posaria un jornaler i el Duocastella hauria de donar-li el menjar. Igualment compartirien les despeses de la mula i d'anar a buscar la llenya per la fogaina de l'oli.
Aquesta ampliació de cal Tomàs es va fer a la banda on hi havia la roca balmada. La balma la va tancar amb parets de pedra i a sobre hi va alçar un pis per fer-lo servir de galliner. El sostre estava fet amb lloses molt amples i primes, sostingudes amb bigues de fusta. Una part d'aquest sostre original encara es conserva. En un racó de la balma s'hi va encastar la premsa, de la qual només en queda un impressionant dau de fusta d'alzina, que porta inscrita la data 1861.
El febrer de 1866 el Francesc es va vendre els drets d'una vinya de 5 quarteres de la Vall a Antoni Fonollet Solà, un pagès del Portell que vivia a Fonollosa, i uns dies després va manllevar 200 lliures a Josep Barcons de Castelltallat, amb un interès del 6%. El va avalar amb la vinya del Closa. El febrer de 1872 es va vendre l'hort del Canyer a Gregori Closa, de ca l'Isidret, perquè parava lluny i segurament amb el de casa ja collia prou hortalisses.

Francesc Duocastella va protagonitzar dos matrimonis. Quan es va casar per primer cop ja era una miqueta gran, voltava els 35 anys, i la seva muller va ser la Josefa, filla de Mateu Fontanet i Rosa Vila, de Sant Mateu. Els capítols els van signar el maig de 1856, acordant que el dot seria de 2.134 rals de billó i l'aixovar el formarien tres vestits bons, el primer compost d'un gipó de setí, faldilles i davantal de "merino", el segon d'un gipó de "panyo" i faldilles de mussolina, i el tercer d'un gipó de vellut i faldilles de drap negre.
Un cop vidu, va contraure un segon matrimoni amb Rosa Costa Molins, de l'Aguda (Lleida). Amb la segona va tenir cinc nois i dues mosses.

Va fer testament el 15 d'agost de 1882, quan havia complert 62 anys. Va fer hereu al primogènit Tomàs i va deixar als altres cinc 27 pessetes a cadascun.
A la muller li va deixar l'usdefruit, amb l'autorització d'empenyorar els béns, en cas de necessitat extrema, fins a un màxim de 1.600 pessetes. Li va llegar 534 pessetes, que podia treure de casa si decidia tornar-se a casar.
El Francesc va deixar aquest món el 30 de desembre de 1885. Els seus béns van ser valorats en 1.050 pessetes, 510 per la casa i la resta per les dues vinyes.
L'hereu Tomàs va tenir una fi prematura, ja que va morir amb 20 anys. El va succeir el seu germà Francesc Duocastella Costa. La resta de germans van espavilar-se lluny de casa. Uns van emigrar al sud de França i altres a l'Argentina. El contacte amb els parents de Fonollosa s'ha anat perdent.

Arxiu Tomàs

Casa i paller (c.1955)

Els fideus de cal Tomàs

A més de fer de paletes, els Duocastella tenien a les golfes de casa un obrador on elaboraven fideus. D'aquí ve el sobrenom de la casa, cal **Tomàs Fideuer**. En una caixa de fusta es pastava la farina. Llavors es passava la massa per una màquina, similar a la de fer botifarres, d'on en sortien els fideus. Aleshores es dipositaven en unes panistres de vímets pelats i després s'estenien en unes barres de fusta que penjaven del sostre, perquè amb l'aire que entrava pels finestrals s'assequessin. La pastera, la màquina de fer fideus i les barres encara eren fa uns anys a les golfes de la casa.

Francesc Duocastella es va casar el 1905 amb Rosa Pujol Closa, nascuda el 1882 a Rajadell, i van tenir un sol fill, el Joan. El Francesc va morir als 54 anys, el 1925, mentre que la seva dona el va sobreviure molts anys, fins el 1962. Tenia 80 anys.
Joan Duocastella (1915-98) va trencar la tradició i no va ser paleta, sinó pagès. De petit va estudiar a Calaf, on estava a dispesa a ca la tieta Carme. El 1931 es va treure el passaport i va viatjar a França, un viatge extraordinari en aquell temps, a visitar els seus oncles i cosins.
La quinta del Joan Duocastella va ser mobilitzada i l' 11 de juny de 1937 es va incorporar a l'exèrcit republicà. A la retirada va ser internat al camp d'Argelers, però al cap de pocs dies en va sortir per tornar a Espanya. Va ser reclòs el 12 d'abril de 1939 al camp de concentració que s'havia habilitat a l'escola dels "Hermanos de la Doctrina Cristiana", de la ciutat de Tarragona. Un cop alliberat va ser cridat a files per servir en l'exèrcit nacional, però va aconseguir successives pròrrogues al·legant que era fill de vídua.

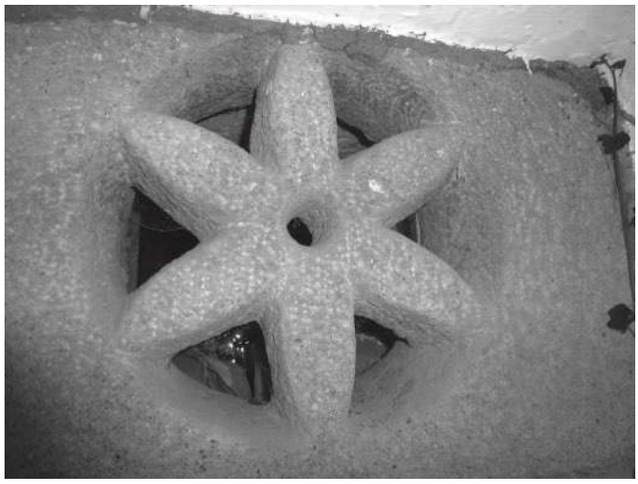

Finestra en forma d'estrella

El Joan era pagès, menava els horts, la terra pròpia dels volts de la casa, unes feixes del mas Cerarols i una peça de secà, coneguda com les Roques del Tomàs. Aquesta peça, dividida en feixes, pagava parts al mas Closa i la collita principal era de raïm, olives i sembrat.
A més de pagès, el Joan anava al davant d'una colla d'esporgadors que feia feina per diverses cases del terme. També anava amb un grup d'esquiladors, que xollaven els ramats d'ovelles que pasturaven per la comarca de Solsona.
Era una persona activa que va ocupar diversos càrrecs públics a l'Ajuntament, al "Sindicato de Labradores y Ganaderos" i a la Germandat de Sant Sebastià. A la postguerra era membre actiu de la Falange i va estar sempre vinculat a l'equip de futbol de Fonollosa, de jove com a jugador, i després, com a directiu i àrbitre.

El Joan es va casar amb Ramona Coberó el 1943 i van anar de viatge de nuvis a València. La Ramona havia nascut a Biosca el 1921, en una masoveria on els seus pares van aturar-se uns anys. Al cap de poc van venir a Fonollosa, on van comprar cal Jep Bonic.
El Joan i la Ramona va tenir una sola filla, la Rosa, l'actual mestressa, la qual es va casar amb Ramon Torras Puigdellívol, de cal Pere Moliner. Tenen dues filles, la Sílvia i l'Eva.

Llogaters i estiuejants

El 1905 vivia a cal Tomàs la família formada per Jacint Giralt Trullàs i Teresa Esquius Carner. El Jacint era d'Aguilar i la seva dona de Rajadell i s'havien casat el 1895. Segurament convivia amb ells el pare vidu Jacint Giralt Vinyals. Un germà del Jacint, el Ramon, havia entrat de gendre a cal Jan Torres de Camps el 1901 en casar-se amb la pubilla Rosa.
A la dècada dels anys 50, la majoria de treballadors industrials van aconseguir tenir un parell de setmanes de vacances pagades. La gent de ciutat va mirar cap al camp buscant un racó tranquil i bonic per estiuejar. Diverses famílies de Terrassa i Sabadell van venir a Fonollosa aquells anys. Els uns ho recomanaven als altres.

Una de les cases que va acollir estiuejants va ser cal Tomàs. Els llogaven una habitació i els feien el menjar. Entre d'altres, van repetir estada diversos estius una noia de Sabadell dita Maria i un matrimoni amb dues filles molt eixerides dites Elena i Cèlia.

Altres estiuejants posaven a cal Saio i a cal Pepis del carrer Nou i en altres cases del terme. Era un preludi de l'actual turisme rural.

EL CAFÈ DEL CERAROLS

El cafeter Bascompte

El 25 de maig de 1835 va néixer Ramon Bascompte Pons, fill de Domingo i Antònia. El Domingo Bascompte era oriünd de Castelltallat i havia baixat a Fonollosa a practicar l'ofici de la fusteria. Tenia sis xicots i una mossa. Segurament el noi Ramon va aprendre l'ofici amb el pare, igual que els seus germans, però sembla que era un xicot decidit i aviat va marxar de casa. Entre el 1869 i 1877 el trobem vivint a cal Governa, treballant de pagès i de vegades ajudant al seu germà fuster.

Arxiu Serarols

El Cafè des de la plaça

Deuria arreplegar alguns estalvis, perquè el 28 de gener de 1884 va comprar un terreny a l'amo del mas Cases amb la intenció d'edificar-hi un local recreatiu, molt necessari al poble, que no disposava de cap lloc on els homes poguessin passar les estones vagaroses.

Isidre Jubert li va vendre un solar d'un picotí d'extensió per 125 pessetes al comptat. El solar ocupava un espai entre el carrer Nou i un camí dit el camí o Carrera de cal Cases. Per la part del darrere es van plantar unes fites per separar el tros venut de la resta de la propietat Cases.

Va aixecar una casa gran i a sobre la porta hi va fer posar una inscripció amb la data i les seves inicials.

Primerament el cafè es deia cal **Ramonet**. A la planta baixa hi havia el saló, la cuina i algunes dependències. Al saló els parroquians feien les seves consumicions i les partides de cartes. Quan la calor apretava, l'activitat es traslladava al pati del darrere. A sobre hi havia dos pisos, amb una sala i quatre grans alcoves.

Un pou amb una bomba de maneta subministrava l'aigua necessària per l'establiment. El Cafè també comptava amb diversos llums alimentats amb el gas produït en un gasogen de carbur càlcic.

Quan va fer el cafè el Ramon tenia 44 anys, era solter i no tenia plans per canviar d'estat civil. L'abril de 1890 va morir al cafè una dona de 60 anys, dita Antònia Soler Pelfort, vídua del pagès Francesc Majó. La dona era de Monistrolet i segurament s'estava a cal Ramonet fent de minyona.

Va arribar un dia que el Ramon es va posar malalt i l'amo del mas Cerarols, amb qui l'unia una bona amistat i compartia afinitats polítiques, el va acollir a casa seva. Per altra banda, les relacions amb el seu germà Domingo de cal Pinxo potser no eren massa bones i, en tot cas, aquest tenia tanta canalla que no va poder donar acolliment al seu germà.

Ramon Bascompte va fer cinc testaments, el primer el 1887 i el darrer i definitiu el 29 d'abril de 1905, en el qual anul·lava els testaments anteriors i feia hereu de tots els béns a Ferran Serarols Braquets, a qui va encomanar que es cuidés dels seus funerals. Va morir a Cerarols el 15 de setembre de 1912, a l'edat de 73 anys, i va tenir un funeral amb 7 capellans.

El Cafè del Serarols

Després el local va ser anomenat **Cafè del Serarols** i allà s'hi reunia el sector del poble que simpatitzava amb la dreta, en contraposició del veí Cafè del Calet, que aplegava el sector d'esquerres. El novembre de 1933 va tenir lloc a la sala un meeting de Lliga Catalana, amb la participació de Josep Maria Tries de Bes, el cap de llista de la candidatura per Barcelona. La rivalitat entre els dos cafès era tal, que alguns anys es va arribar al punt d'organitzar dos balls de festa major, amb la despesa que això comportava pels socis d'un i altre cafè. El 1934 van guanyar les eleccions municipals els d'esquerres i el 23 d'agost, Andreu Claret, que tenia un càrrec indeterminat a l'ajuntament, acompanyat d'una parella de la guàrdia civil, va fer aturar la festa major alternativa que es celebrava al pati del Cafè. El 5 de setembre un edicte signat per l'alcalde Valentí Ibanyes hi prohibia els balls i altres espectacles. La situació va canviar de cop l'octubre d'aquell any, amb el canvi forçat de l'ajuntament. El 29 d'octubre es va celebrar al Cafè un animat ball de vetlla i el 2 de desembre, el Club Esportiu Fonollosa, una entitat esportiva estretament vinculada al Serarols i el seu entorn, va organitzar-hi un concert amb ball.

Durant un temps l'establiment el va menar la Montserrat, una filla del Ferran Serarols, fins que el 1928 es va

FONOLLOSA

Míting electoral al
CAFÉ SERAROLS

Diumenge, dia 12, a les quatre de la tarda

Hi prendran part els següents oradors:

Joan Palat
F. de P. Ribera i Font
Joan Ferrer
Lluís Alegre
Concepció Sastre
i el candidat
Josep M.ª Tries de Bes

Acte electoral de la Lliga (1933)

casar amb l'hereu del mas Centelles de Sant Amanç. A continuació se'n va fer càrrec el seu germà Francisco. Aquest home era conco i es conta d'ell que era el primer d'arribar a missa els diumenges i, en sortint, s'entretenia esporgant els arbres del bosc amb una destraleta. Va tenir la desgràcia que un caçador de Sabadell li va disparar accidentalment un tret i el va matar.

Al Cafè, a més de begudes, es servien menjars, que es preparaven en una cuina econòmica. Al pis superior hi havia algunes cambres que es llogaven a persones que feien estada al poble. Així, consta que cap el 1930 s'hi estava el mestre Magí Boada amb la seva família, i el 1932 s'hi va instal·lar el metge Pladellorens, pagant un lloguer de 200 pessetes a l'any. Excepte l' interval de la guerra, el metge hi va viure fins el 1943.

Arxiu Sererols

Família Serarols davant del cafè

Guerra Civil

Quan va esclatar la guerra el Cafè va ser intervingut per la Comissió d'Apropiaments i va convertir-se en la seu dels sindicats i partits del Front Popular. La planta baixa es va convertir en la seu de la UGT i el PSUC, i al primer pis s'hi van posar els de la CNT. En el Ple municipal del 6 de desembre de 1936 hi va haver crítiques sobre la forma en què s'havia procedit a la incautació, amb el resultat que la UGT i el PSUC van renunciar a quedar-s'hi. Uns dies després, el regidor de cultura del Consell Municipal va anunciar que s'obriria una biblioteca pública en la sala petita que donava a la plaça, després de tancar la porta que comunicava amb el cafè. No sabem si aquest projecte es va portar a terme. Durant els anys de guerra també hi van passar algunes famílies de refugiats. Durant aquest temps va desaparèixer la vaixella i la resta d'estris del cafè.

Just acabada la guerra, el 29 de gener de 1939, la Junta Gestora de l'Ajuntament va retornar el local al seu amo legítim Ferran Serarols.

El batalló disciplinari

El 1941 van començar les obres de reconstrucció del pont de cal Paisà, volat per l'exèrcit republicà en retirada. Els treballs anaven a càrrec del batalló disciplinari de presoners nº17 i va caldre acollir-los en algun lloc o altre. Des de l'Ajuntament van proposar el Cafè, que tenia els dos pisos superiors desocupats. S'hi van instal·lar els caps, alguns dels treballadors, les oficines i els magatzems. El maig de 1941 Ferran Serarols va dir que no estava disposat a cedir el local més temps si no pagaven lloguer i es va queixar que els soldats li havien fet moltes destrosses.

El desembre es van re emprendre les obres del pont amb l'arribada d'un nou batalló de treballadors forçats. El Serarols no els va voler donar les claus i es van haver d'allotjar sobre l'escola de nens. Degut a les queixes del mestre, que havia suspès les classes, i a les males condicions de l'habitacle, l'Alcalde va ordenar al Serarols que cedís el Cafè, però aquest va dir que no podia, perquè el seu fill Mariano, que era el jutge de pau, havia traslladat al primer pis les oficines del Jutjat Municipal.

Llavors van entrar al Cafè l'Alcalde, el cap de la Falange i un caporal de les tropes i van trobar una pila de patates i un munt d'herba a les golfes. Van decidir que els soldats ho netejarien i hi dormirien. Mentre eren a dins va venir l'Esteve Pintó i els va dir que ell tenia llogat tot l'edifici.

A començaments de gener de 1942 un grup de soldats van netejar les golfes, però mentre eren a dins va venir el Mariano Serarols i els va deixar tancats amb clau, de manera que no van tenir més remei que enfonsar la porta.

Aquest incident va motivar un intercanvi de correspondència entre el Serarols, el Pintó i l'Alcalde, amb la Capitania de la 4ª Regió Militar, però al final els soldats es van allotjar al Cafè mentre van durar els treballs del pont.

El maig de 1943 Mariano Serarols va reclamar a l'Ajuntament una indemnització pels danys causats pels soldats, però aquest se'n va desentendre i el va remetre a instàncies superiors. L'agost d'aquell any l'ajuntament el va autoritzar a obrir una porta al carrer Nou, i uns dies després va llogar a Jaume Armengol, "el pastor", un petit local per posar-hi una carnisseria.

El Cafè Pintó

Després de recuperar la propietat, Mariano Serarols va llogar el cafè a Esteve Pintó, de cal Pep. El contracte d'arrendament es va signar el 20 d'abril de 1939 amb un lloguer mensual de 30 pessetes. El mobiliari consistia en set taules de fusta, tres de marbre, tres bancs i 27 cadires. A més, hi havia 12 copetes de licor, 31 tasses de cafè, 16 platets i 3 ampolles de servir aigua. Amb el lloguer hi anava comprès l'ús del pou i una dependència anomenada "la fusteria". Abans d'obrir-lo al públic, es van haver de fer algunes obres i millores, ja que el local

estava molt deixat després dels anys de desgavell.
L'establiment va passar a dir-se **Cafè de l'Esteve** o **del Pep**, i també **Cafè Pintó**. Aquest darrer és el nom que figurava en el cartell que hi havia sobre la porta.
Quan es va restablir la calma i el Cafè va tornar a funcionar amb normalitat, el Cafè es va convertir de nou en un dels centres neuràlgics del poble. L'Esteve servia les begudes i la seva dona Pepeta es cuidava dels fogons. Era una bona cuinera i no l'espantava preparar menjar per un banquet. Perquè a més de particulars que s'hi quedaven a dinar i sopar, com el metge, el mestre, el secretari o algun viatger, de vegades s'hi celebraven àpats multitudinaris, com casaments o reunions de capellans.

Arxiu Pep

Cafè Pintó

En aquella època Fonollosa era un poble animat. Hi havia dos forns de pa, quatre botigues, dos cafès i dos barbers. Els diumenges i festes de guardar es deien tres misses, on hi participava un cor parroquial amb acompanyament d'harmònium. Els diumenges a la tarda la canalla anava a doctrina, i mentre les dones anaven a rosari o s'entretenien garlant, els homes passaven la tarda al cafè. Les consumicions més normals eren una gasosa i un plat de cacauets. Se'n gastaven molts de cacauets. Cada setmana l'Esteve en comprava un sac. Com que el cafè de debò estava racionat, es prenia ordi torrat, un beuratge de color negre dit malta. El gust de la malta millorava bastant si s'hi afegia un raig d'anís o conyac.
A les nits es jugava fort, i els bitllets canviaven de mà, per desgràcia d'algunes famílies, però durant el dia l'ambient del Cafè era més tranquil.

Un local polivalent
En un apartat a la planta baixa, entrant a mà esquerra, un barber de Manresa practicava la seva especialitat els diumenges. A començaments de la dècada dels 50, Josep Pintó, qui havia après l'ofici de barber a Barcelona, va comprar una cadira de barber de segona mà i alguns estris, i va ocupar la plaça.
Quan el Josep es va casar amb Dolors Bascompte van anar a viure a la segona planta del Cafè, en un pis que es van arreglar. La Dolors havia après a pentinar de soltera i cap el 1958 va muntar una perruqueria en una dependència del cafè, entrant a mà dreta. Aquesta perruqueria va funcionar fins el 1983, quan el negoci es va traslladar a la casa nova. Josep Pintó va estudiar radiofonia per correspondència i, en un quartet situat al costat de la barberia tenia el seu taller, on va muntar la majoria d'aparells de ràdio del poble.

Al primer pis hi havia la sala gran, on s'hi feien els balls i els àpats, però el 1959 l'Ajuntament va pagar unes obres per acondiciar-ho com a vivenda i consulta del metge del poble. Es va instal·lar el clavegueram, es va fer un bany, es van posar persianes a les finestres i altres obres. A partir del gener de 1961 el lloguer que pagava l'Ajuntament era de 201 pessetes al mes.
Hi van passar sis o set metges, fins arribar al doctor Ribera, que va ser l'últim. Dormia a dalt i passava visita en un racó de la sala del Cafè o, quan hi havia massa gent, a la perruqueria. Quan no hi era el metge, els pacients deixaven dins d'una capseta de "fàries" les receptes per signar.
Després dels metges, l'amo del Cafè va llogar el pis al matrimoni format per Jordi Brunet i Isabel Guarch. S'hi van estar aproximadament del 1980 al 1998.
Josep Pintó va marxar el 1983 cap a la casa nova que es va fer al carrer Major i el 12 de novembre de 1986 va comprar l'edifici a Ferran Serarols.
El Cafè va obrir les portes cada dia fins que l'Esteve Pintó es va posar malalt, cap el 1992. De llavors ençà el Cafè ha estat tancat, i el fum, les partides de cartes, la música, els renecs dels homes i les clofolles dels cacauets no són més que un record.
L'abril de 2012 hi han entrat els paletes amb la intenció de reformar l'immoble i convertir-lo en una vivenda per la Meritxell Pintó, a qui li ha pervingut per herència del seu pare.

LA FÀBRICA DE FONOLLOSA

A la part nord del nucli habitat de Fonollosa, en un terreny més elevat, hi ha una mola grisa i silent que ens guaita. Si ens hi apropem, veurem que en realitat són quatre naus allargades, amb algunes edificacions adossades i un dipòsit elevat sobre un trespeus de formigó. És la Fàbrica, en majúscula, perquè de fàbriques, a Fonollosa, només n'hi ha una. Ara té les portes tancades i no se sent cap remor a l'interior, però no fa massa temps era com un rusc d'abelles, amb el brogit incessant dels telers i les entrades i sortides dels treballadors a l'hora del canvi de torn.
Ens proposem explicar la història d'aquesta fàbrica i posar de manifest el paper que va jugar durant els anys que va estar activa en l'economia del poble de Fonollosa i rodalies. La Fàbrica ha estat un factor determinant en la configuració actual del poble en l'aspecte social i urbanístic. Va arribar a la dècada dels 60 en un moment en què l'economia tradicional, basada en l'agricultura i

ramaderia, donava els darrers cops de cua i moltes famílies haurien hagut d'emigrar, buscant un lloc a la ciutat on guanyar-se la vida. Si no s'hagués instal·lat aquesta indústria, ara el poble tindria molts menys habitants, hi hauria més cases abandonades, i les habitades no tindrien l'aspecte actual, perquè no s'hi haurien fet reformes per manca de diners.
Durant anys, cada final de mes el poble rebia una injecció de milions de pessetes, repartides entre les nombroses famílies que tenien algú a la plantilla de treballadors. Aquest salari sovint es complementava amb altres ingressos produïts per les activitats de tota la vida, com l'engreix de porcs o la venda de productes agrícoles, amb el resultat que la renda per càpita local era superior a la de pobles similars. Vet aquí la importància de la fàbrica que es va instal·lar a Fonollosa.

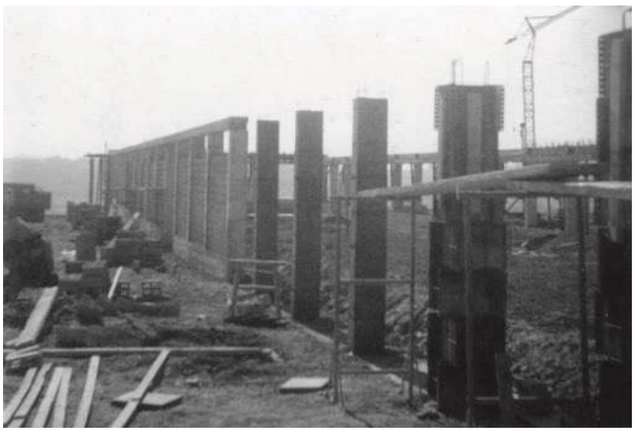

Arxiu Soldevilla

Inici de les obres

Posar-la aquí i no en un altre lloc va ser una decisió personal de l'amo de la fàbrica, Josep Soldevilla. La decisió va ser més aviat una qüestió de l'atzar que no el producte d'un càlcul empresarial de costos i beneficis. Per redactar aquesta història hem comptat amb la col·laboració del senyor Soldevilla. Ens ha explicat la situació que va trobar i les dificultats per posar en marxa el projecte, així com les fases de desenvolupament d'una factoria tèxtil que va ser pionera en molts aspectes. I finalment, les circumstàncies que van fer que perdés competitivitat i que van provocar el seu tancament.

Josep Soldevilla és fill d'un contractista d'obres de Terrassa. Va perdre els pares de jove i després de la guerra va començar a treballar com a paleta en la xarxa de distribució d'aigua. Després va entrar a les oficines d'una empresa de tints, on, mogut per la curiositat, va aprendre el procés de l'acabat dels teixits. Desvetllada la seva vocació pel món del tèxtil, va assistir a classes nocturnes a l'Escola Industrial i es va treure el peritatge tèxtil. Va entrar llavors a l'empresa del fabricant Pere Vacarisas, que tenia, entre d'altres, la fàbrica del Pont Vell de Manresa. El 1951 va iniciar la seva pròpia empresa en una nau llogada al Vapor Framis del Poble Nou. Va iniciar l'activitat amb 18 telers de segona mà, amb capital que li va deixar el seu sogre. Compaginava la direcció de la seva empresa amb la gestió de les fàbriques dels hereus del senyor Vacarisas.

El 1963 va veure la necessitat d'expansionar-se. Estava apunt d'adquirir uns terrenys a la zona industrial de Sant Adrià del Besòs, quan va fer coneixença a Manresa amb Valentí Grau, el col·lector del mas Jaume Andreu de Fals. Val a dir que, llavors, l'amo del mas Jaume Andreu era Francesc Vacarisas de Terrassa. El Grau va suggerir-li que instal·lés la nova fàbrica en terrenys de Jaume Andreu, i quan aquest va replicar d'on sortirien els treballadors, el Grau li va dir que a Fonollosa segur que trobaria gent disposada a treballar. Uns dies després el va posar en contacte amb mossèn Ramon Reguant, el rector de Fonollosa, qui va iniciar gestions per trobar un terreny adient i possibles treballadors. A finals de gener l'empresari va pujar a Fonollosa, on es va trobar amb el rector, l'alcalde Gabriel Clarena, alguns regidors de l'ajuntament i un parell de propietaris amb disposició d'oferir terrenys. Els tractes es van tancar de paraula aquell mateix dia amb Mariano Serarols, qui va estar disposat a vendre-li, per un preu molt inferior al de Sant Adrià, una peça de 6.800 m2, la major part plantada d'oliveres. La compravenda va tenir lloc a cal notari el 12 de març de 1963.
El camí de carro que hi portava es va eixamplar amb la prestació personal de la majoria d'homes del poble, seguint una crida de l'Ajuntament el març de 1963. En arranjar el camí s'hi van invertir 181 jornals i 82 hores de tractor.

Josep Soldevilla va dissenyar una planta amb criteris moderns, que permetés treballar amb telers de darrera generació en un ambient climatitzat. Els plànols va anar a càrrec de l'arquitecte Tragant i l'empresa que va fer les obres va ser Grau-Sala. Les obres es van iniciar a finals de 1963 i hi van treballar de manobres una dotzena de persones del poble. En un extrem de la nau, de 1.400 m2 de superfície, el projecte contemplava un espai dedicat a magatzem, vestidors i despatx, i també la construcció d'un dipòsit d'aigua elevat de 30 m3, un tanc pel combustible i una vivenda annexa pel director. Va caldre superar algunes dificultats. Així, per poder subministrar els 500 CV de potència requerits, Elèctrica Selga va haver d'instal·lar un transformador més potent, i posteriorment, una nova línia. Així mateix va caldre arranjar els accessos a la planta.

Un cop acabat l'edifici i les instal·lacions es va iniciar l'activitat a finals de 1964. Pel càrrec de director va ser escollit Joan Baraut Company, natural de Sant Llorenç de Morunys i amb experiència com a contramestre a la fàbrica del Pont Vell. Ell es va encarregar de formar el

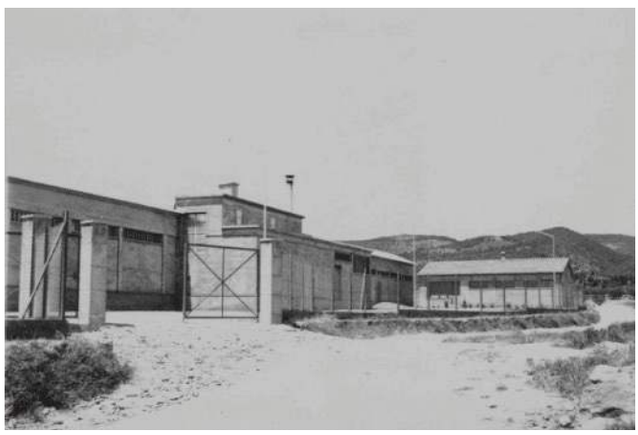

Arxiu Soldevilla

La primera nau

primer grup de treballadors, format per quatre persones de Fonollosa; Ramon Armengol, Victòria Serra, Estrella Pintó i Àngel Torras. Es va començar un període de formació del personal amb dos telers estrets fabricats per Ramon Mas-ill. El gener de 1965 es va contractar més mà d'obra i es va incrementar la dotació de maquinària fins a arribar als 40 telers. També hi havia un ordidor de la marca Rof, dues canilleres de 40 fusos de la marca Schweiter, i una màquina de nuar.
Al començament, només es teixia un sol article; folre per a vestits fet de raió viscosa. La major part del fil provenia de les firmes Seda Barcelona i SAFA, i la producció es destinava principalment a confeccionistes de la zona de Madrid. Però la filosofia de l'empresa anava en la direcció de l'expansió i la versatilitat, de manera que el nombre de productes, el volum de producció i la plantilla van créixer espectacularment en pocs anys. Es va implantar el doble torn i el 1966 el torn de nit.
El juliol de 1971 es va construir mitja nau paral·lela a l'anterior, el juliol de 1973, mitja nau més, i el maig de 1980 es va inaugurar una tercera nau de la mateixa mida i adossada a les anteriors. Aquestes obres les va fer l'empresa constructora local dels germans Vall. Els problemes que tenien els camions a causa de les dimensions i el mal estat del camí d'accés no es va solucionar fins el 1985, quan l'ajuntament, amb la col·laboració econòmica de l'empresa, va pavimentar i eixamplar el camí.

La dotació de la fàbrica va arribar als 150 telers i la plantilla va assolir el 1990 el nombre de 82 treballadors de fàbrica, distribuïts en els tres torns de treball. Entre aquests hi havia diversos contramestres, dos mecànics i dos electricistes. La major part de la plantilla (45 persones) eren de Fonollosa, que junt amb 14 més de Fals i Camps, representaven el 75%. La resta eren de diversos llocs de la comarca. Per sexes, la distribució era del 40% d'homes i el 60 % de dones.
La plantilla de l'empresa es completava al magatzem del carrer Rosselló de Barcelona, on hi treballaven 13 persones, dedicades a l'expedició dels teixits i a l'administració de l'empresa.

El mode de producció va millorar molt durant aquest anys. La maquinària es va renovar, amb telers més ràpids i plegadors més grans. Si als inicis un teixidor/a feia anar un parell de telers, al final en menava una vintena. La producció es va diversificar d'acord amb les exigències canviants del mercat. Una part important de la fabricació eren teixits de fantasia, destinats a vestits de senyora, però també roba per uniformes, com per als treballadors de les botigues del "Corte Inglés" o per la companyia de ferrocarrils italiana. Una altra línia de producció eren els teixits especials fets amb la fibra aramida, coneguts també amb el nom comercial de "kevlar", que serveixen per confeccionar armilles antibales. El 1981 la NATO va homologar l'empresa de Fonollosa pel subministrament dels exèrcits de l'aliança. Els clients principals de l'empresa eren el grup INDUYCO i "Confecciones Españolas" i, indirectament, el Ministerio de la Defensa.

Arxiu Soldevilla

La maquinària en funcionament

En l'aspecte de gestió empresarial, el canvi més significatiu va ser la conversió el 1974 en societat anònima, sota la denominació "S.A. Soldevilla". Cap el 1990 Josep Soldevilla va tancar la fàbrica del carrer Llacuna, afectada per la gran transformació urbanística de les Olimpíades de Barcelona.
El 26 de gener de 1991, a iniciativa dels treballadors, es va fer una gran festa per celebrar el 25è aniversari de la creació de la fàbrica. Eren temps feliços i res feia presagiar la crisi, que ja s'havia començat a gestar amb l'entrada d'Espanya al Mercat Comú el 1985.
La crisi del sector tèxtil va venir provocada per l'entrada massiva de productes de Xina i el cost in assumible de la fibra sintètica fabricada a Alemanya. Els principals clients van optar per les importacions a baix preu i la fàbrica de Fonollosa es va quedar sense feina. El 1993 es va plantejar un expedient de regulació i es van donar de baixa una vintena de treballadors, escollits tenint en compte la situació familiar i les circumstàncies de cadascun. No va ser suficient per salvar l'empresa i en vista que l'exercici de 1999 es va tancar amb fortes pèrdues. El març del 2000 es va presentar la suspensió de pagaments i es va tancar definitivament l'empresa. En aquell moment hi treballaven 54 persones.
A més de les dificultats econòmiques, Josep Soldevilla no tenia perspectives de continuïtat en els seus descendents. El tancament va ser exemplar en el sentit que tots els treballadors i els proveïdors van poder cobrar el que els pertocava, ja que per poder fer front a les despeses Josep Soldevilla va vendre's l'immoble del carrer Rosselló.

Dos anys més tard, la firma tèxtil "Cosintex de Costa Cots S.L." va comprar la maquinària i va llogar les naus equipades a Josep Soldevilla, que n'era el propietari a títol personal. La nova empresa va contractar a 28 dels antics treballadors, però la mala gestió i problemes de liquiditat van provocar que Cosintex fes fallida al cap de 18 mesos. El gener de 2005 es va abaixar definitivament la persiana.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE: AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 8 Agost 2012

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL QUICO DE LA VALL

La casa la va construir Francesc Vall Torras, un fadrí del mas de la Vall, i d'aquí li ve el nom. Malgrat que el seu germà Antoni Vall era el propietari més important de Fonollosa, amb moltes hectàrees de terra i bosc, aquest no va voler donar-li ni un bocí de terra. Aquesta era una actitud, per altra banda, compartida per la majoria de propietaris rurals, pels quals empetitir la propietat heretada dels avantpassats era gairebé un crim. Així doncs, el Quico va haver de buscar algú disposat a vendre-li un solar per fer-s'hi la casa. S'hi va avenir Josep Bacardit Pubill, l'amo de cal Biel, qui el 3 de setembre de 1877 va vendre al Quico un tros de tres quartans, en una punta de la terra del Biel. Per l'est afrontava amb el Jan Teresa i pel nord amb el mas Selves, ja dins del terme de Castelltallat. El preu de la venda va ser 100 lliures al comptat.

Vista general

La casa la va construir tot seguit, perquè a la llinda de la finestra del primer pis hi ha gravada la data 1877. Un cop va tenir llesta la casa, va anar per casar-se. El 30 d'octubre de 1878 va fer capítols matrimonials amb Antònia Bacardit Puigdellívol, de la Caseta de Camps. El Quico ja no era de la primera volada, comptava 36 anys, mentre que la núvia era deu anys més jove.

Com que marxava definitivament de la casa pairal, l'hereu va donar al seu germà Quico la legítima, que ascendia a 1.066 pessetes, una bona quantitat. El dot de la núvia va ser de 160 pessetes, en garantia del qual

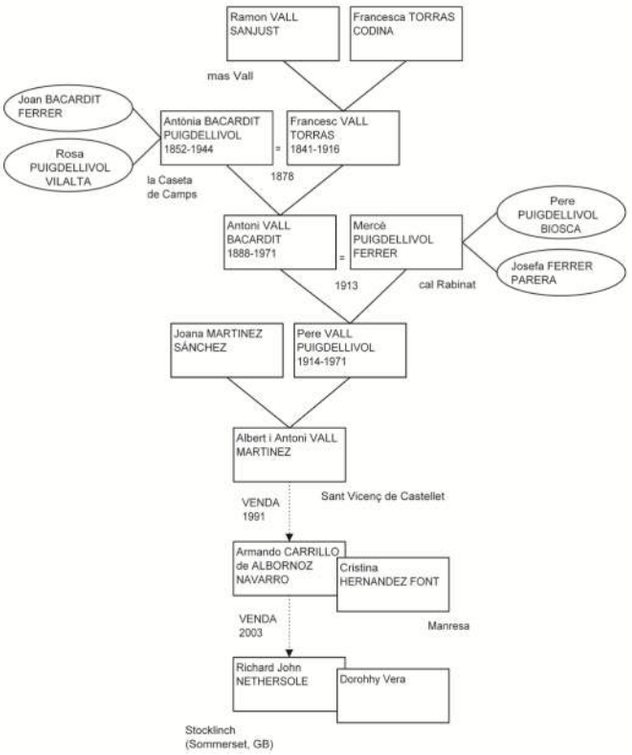

va hipotecar la casa acabada de construir, una pràctica habitual en aquest tipus de contracte matrimonial. El 26 del mes següent el Quico i l'Antònia, després de passar per l'església, van començar la vida en comú.

Només van tenir un fill, l'Antoni o Ton Vall Bacardit, nascut aproximadament el 1888. El Ton es va casar el novembre de 1913 amb una noia de cal Rabinat, la Mercè Puigdellívol Ferrer. Al cap de l'any van tenir l'hereu, a qui van posar Pere, el nom de l'avi i padrí de la criatura. El 1919 van tenir una nena, però es va morir 20 mesos més tard. Abans ja s'havia mort el Quico, el fundador de la casa, que ho va fer el dia dels Sant Innocents de 1916. Havia viscut 75 anys.

El Ton i la Mercè van marxar cap el 1920 a Sant Vicenç de Castellet, on van obrir una cansaladeria i van prosperar. La casa la van llogar a Senen Viladrosa i la seva muller Manela Montraveta, provinents de Biosca. Amb la casa hi anava l'hortet de la dotació original i altres terres que havien estat cedides de paraula per l'hereu de la Vall al seu germà. Eren l'anomenada Vinya del Quico i un tros

Antiga pica d'oli

a la Font dels Espatllats.
El 1931, després de casar-se Josep Ribalta, de cal Jan Teresa, amb Carme Selga, van marxar de casa seva, perquè es trobava en mal estat, i van llogar cal Quico, on ells i els seus descendents s'hi van estar els següents 60 anys. La casa del Jan Teresa va quedar buida i servia només per guardar-hi mals endreços i el bestiar.
L'aigua de la casa s'obtenia d'una bassa, fins que el 1970 els amos de cal Biel els van permetre connectar-se a la canonada d'aigua que venia canalitzada de les Fonts de les Selves.

La propietat de la casa va passar al Ton Vall en morir sa mare, que en retenia l'usdefruit, el 1944. Mercè Puigdellívol va morir a Sant Vicenç l'abril de 1969 i el seu marit Antoni el gener de 1971, passant llavors la propietat al seu únic fill Pere Vall Puigdellívol. Aquest estava casat amb Joana Martínez Sánchez i va morir jove, el juny de 1971, un mes després d'haver fet testament. Va deixar l'herència als dos nens, l'Albert de 13 anys i l'Antoni de 11 anys, a mitges.
El 23 de març de 1991 els germans Albert i Antoni Vall i llur mare Joana Martínez es van vendre la casa al matrimoni Armando Carrillo de Albornoz Navarro i Cristina Hernández Font. Els de cal Jan Teresa, que el 1965 havien comprat cal Tàsies mig en ruïnes, van desllogar llavors la casa i se'n van anar al Raval de la Poca Farina.
Els Carrillo tenien una botigueta a la Carretera de Vic de Manresa i van fer moltes obres a cal Quico, però no hi van arribar a residir mai. Només pujaven a Fonollosa els caps de setmana.

Els següents propietaris van venir de la llunyana Anglaterra. Richard John Nethersole la seva muller Dorothy Vera vivien en una mansió del segle XIV, anomenada Magdalen Cottage, al poble de Stocklinch, comtat de Sommerset. El Richard tenia una empresa metal·lúrgica de més de cent treballadors, però un bon dia van arribar a la conclusió que volien canviar de vida i retirar-se en un lloc tranquil, on brillés el sol cada dia, i van decidir vendre's l'empresa i la casa.
La primera opció va ser el sud de França, que ja coneixien, però va pesar més el fet que una filla seva, la Poliana, visqués a Sant Cugat en companyia del seu marit, un professor universitari dedicat a la investigació de les connexions entre els ordinadors i la ment humana.
En l'apartat d'anuncis de la Vanguardia del dia 10 de novembre de 2002 van llegir que es venia una casa de pedra en un lloc dit Fonollosa i ràpidament es van posar en contacte amb l'agència immobiliària. Van veure la casa i van trigar just mitja hora en prendre la decisió.

Detall d'una finestra

La compravenda es va retardar una mica, perquè hi havia una discordança entre la superfície real i la que constava a les escriptures, que va caldre corregir, i també, perquè una forta hipoteca gravava la finca. Josep Maria Cos Balcells, en nom de l'empresa immobiliària anomenada "Casas Fincas Torres S.L.", va comprar la finca el 4 d'abril de 2003 al matrimoni Armando Carrillo de Albornoz i Cristina Hernández, i el 25 d'aquell mes la va revendre al Richard i la Dorothy.
Els anglesos van fer diverses obres de millora a la casa i a l'entorn, essent la principal la transformació de l'antiga pallissa en una vivenda independent, dotada de tots els serveis. També van connectar-se a la xarxa d'aigua potable i van construir una piscina.
Van viure permanentment a la casa fins el 2009, quan van decidir adquirir una altra casa antiga per restaurar al municipi de Saint Laurent, a la regió del Mèdoc. El motiu del canvi va ser perquè la casa francesa es trobava a mig camí entre Catalunya, on hi tenen una filla i néts, i Anglaterra, on hi tenen els altres fills Rebecca i Adam. Ara han posat cal Quico a la venda.

CAL NEN XIC

Aquesta casa ja no existeix, però se sap on era, qui la va construir, i quines persones hi van viure abans de ser abandonada i enderrocada. Malgrat que la casa era poqueta cosa i va tenir una història curta, és mereixedora de la nostra atenció.

La història va començar el 6 de juny de 1879, el dia que Francesc Bacardit Morera, l'amo de Bacardit de les Olles, i el seu fill Magí, van fer-ne l'establiment a Antoni Puig Cots. En aquells anys, els Bacardit van emprendre la política de establir cases a parcers als

Pedres de la casa al marge del sembrat

límits de la propietat, tant al cantó de Fonollosa com al de Castelltallat, amb la qual cosa aconseguien alguns diners en efectiu i uns censos, que encara que modestos, aportaven uns ingressos benvinguts.
Al Cots li van establir un trosset de terra de 3 quartans al costat del camí que va de Bacardit de les Olles al nucli de Fonollosa, just abans de començar la baixada, molt a prop d'una senzilla creu de terme que encara hi ha.
A més del terreny per edificar, li van establir un hort al costat dels horts de Bacardit, que estaven situats a la vora del torrent que anomenaven el Torrent de la Sínia. Li van donar permís per regar, amb el ben entès que els horts de Bacardit tenien preferència si l'aigua era escassa.

El Cots podia construir una casa, només per una família, que quedaria subjecte a un cens anual de dues gallines, que havia de dur a Bacardit per Nadal. L'autoritzaven a tenir unes quantes gallines picant pels voltants i una mula, que podria pasturar en les terres de Bacardit, però a l'època de la sega, per evitar danys, hauria de tenir l'aviram tancat i la mula a la quadra. L'entrada de l'establiment va ser de 25 pessetes de plata.

L'Antoni Puig era el fill petit de Francesc Puig Boladeras i Valentina Cots, i per aquest motiu li deien el "nen xic", nom amb que va ser coneguda la seva casa.
Era una casa senzilla, amb una planta de 40 m2 i un valor cadastral de 10 pessetes. L'Antoni era només un parcer, però el seu germà gran, Francesc, era una persona important del poble, ja que havia passat de ser un simple masover a propietari del mas Closa de Fonollosa i del mas Casellas de Camps.
El 20 de novembre de 1884 l'Antoni va casar-se a l'església de Fonollosa amb Rosa Serra Puigdellívol, una de les noies de cal Canigó. Van tenir dos fills, el Francesc (1885) i l'Agnès (1887). Els deurien posar el nom els padrins, que suposem que van ser l'avi patern i la iaia materna.
La Rosa es va quedar vídua, però va refer la seva vida a costat de Pere Puigdellívol, l'amo de cal Rabinat, amb qui es va casar el gener de 1914. El Pere també era vidu i tenia set fills ja grans. El 1928 va quedar vídua per segon cop i així va romandre fins que li va arribar l'hora el juliol de 1932.

Mentrestant, la seva filla Agnès havia marxat el 1919, en casar-se amb el manresà Ignasi Barfull, mentre que la casa del Nen Xic havia quedat pel seu fill Francesc Puig Serra. Aquest va marxar-ne, no sabem a on, però va seguir pagant la contribució, si més no fins el 1930. A partir de 1934 la contribució va anar a càrrec de Francesc Grifé Biosca, l'amo de Bacardit de les Olles, la qual cosa indica que aquest va recuperar la terra, i amb ella la casa, segurament a canvi d'una petita indemnització al Francesc Puig. Llavors la casa estava buida i es començava a ensorrar. En una llista de cases de 1954 ja no hi constava, però les ruïnes van ser ben evidents al costat del camí fins fa uns vint anys. Aleshores, com que feia nosa per llaurar els camps de sobre, la van acabar d'enderrocar amb una pala excavadora. Actualment les pedres estan mig colgades de terra al marge del camp i cobertes per bardisses.

CAL RABINAT

Els Espatllats
En l'imaginari popular de Fonollosa hi és molt present un fenomen ocorregut fa molts anys a la part dels Espatllats, un indret situat al nord del terme, al límit amb Castelltallat. Segons la "vox populi", allà hi va haver un terratrèmol, la terra es va obrir, i va empassar-se materialment una casa. Va sobreviure un gall, que encara cantava des del fons de l'esquerda. Es creu que la prova d'aquest cataclisme són les grans masses de roca que es poden veure als Espatllats.

Teula inscrita de la teulada original

Com passa algunes vegades, les velles històries contades a la vora del foc tenen una base real i en aquest cas estem en disposició de demostrar-ho. És provat que hi va haver una catàstrofe als Espatllats, però no va ser un terratrèmol, que sens dubte s'hauria sentit en altres llocs, sinó una important esllavissada, afavorida per la particular geologia del lloc, caracteritzada per estrats de roca molt inclinats, i desencadenada, potser, per un estovament del terreny a causa de les pluges primaverals.
Malgrat que els mitjans de comunicació de l'època

no s'ocupaven de relatar aquests fets, es dóna la feliç circumstància que hi ha dos testimonis que van deixar constància escrita dels esdeveniments.
En el dietari del sastre Salvador Devant hi trobem aquesta entrada:

> Avuy dia 14 del mes de maitx de lany 1762, a las set horas de la matinada, a sutsuit un gran estrepit en la pujada de Saderna, que se a antrat la terra que ha causat gran hinmiracio a tots los que lan vista que hi an anat a beura lo estrago.

En el dietari de Francesc Centellas, propietari de Sant Amanç, publicat per Conxita Parcerissas a la revista Dovella, es donen més detalls del fet:

> Lo any 1762, a 14 de Maig a la matinada, succeí que se entra o esberla aquell terreno sota Cederna, ab las casas que son la una del Josep Casas, que tingueren temps de traure lo fato de casa, y la bota del ví se colga de terra y rocs y lo ví no es llensa y no hi prengue mal ningu perque se apartaren, la altra caseta mes avall que era de un tal Biosca no tingueren temps de fugir y mata una criatura de 4 anys y se feu una bassada de aigua a cada torrent que espantava y con se obrí lo terreno no mogui ruido, sino las teulas de las casas.

Un cop demostrada i documentada l'esllavissada dels Espatllats, tenim per altra banda el mite fundacional de cal Rabinat. Segons s'ha anat transmetent de pares a fills, van construir la casa perquè s'havia ensorrat la que tenien als Espatllats a causa del terratrèmol. D'aquí li

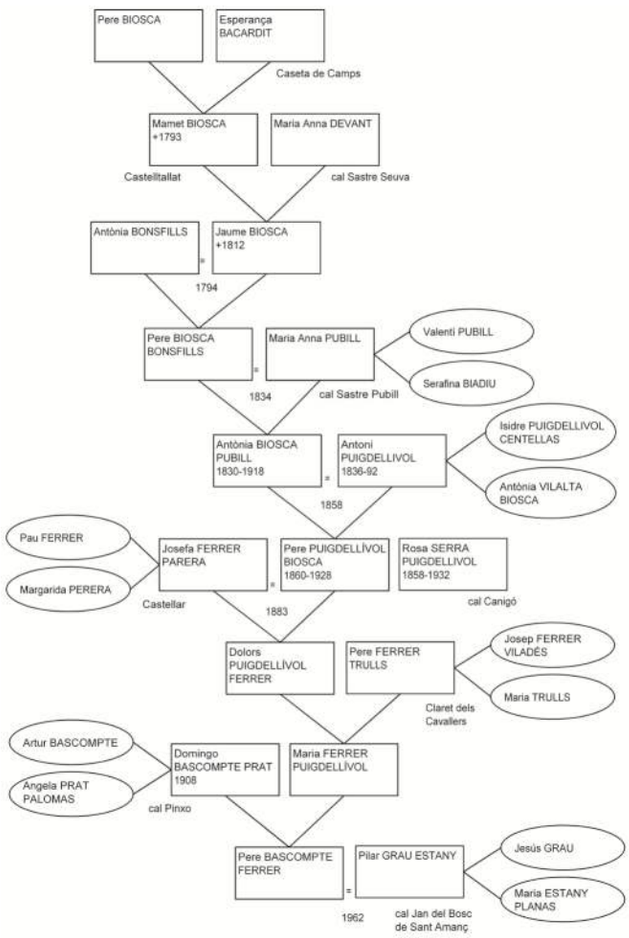

Pica d'oli datada 1849

vindria el nom, de "rovinat" o enrunat.
Després d'una llarga investigació als arxius, també estem en disposició de contrastar aquest mite amb els fets històrics.

La casa als Espatllats

La propietat Cases de Fonollosa comptava des de temps immemorial amb una peça de terra situada dins de Castelltallat. Era la masia dita Serra d'en Arnau, nom que va evolucionar a Serradarnau i Sedarnà. El 3 de juny de 1759, Joan Jubert Casas i el seu fill Jaume van establir a Manuel Biosca un tros de 3 quarteres a Sedarnà, llindant pel sud amb el torrent anomenat de les Fonts del Selves. Els tractes eren que havia de donar el quart del raïm, el cinquè dels grans i la sisena part del llegum en el cas que fos producte d'una terra llaurada, però res si era fangada. Així mateix l'autoritzava aixecar una casa al lloc que li marcaria. L'entrada va ser de dos pollastres i es va fixar un cens d'una lliura i quatre sous, corresponents a un censal de 40 lliures.
El 18 d'abril de l'any següent el Manuel es va vendre la terra als seus germans Jaume i Mamet per 40 lliures, diners que es van destinar a redimir el censal del Cases. Uns mesos més tard, el Manuel es va casar amb Maria Rosa, una filla de l'amo del mas Cerarols. El sogre li va cedir vuit quarteres de terra per treballar-la.
Mentrestant, els germans Jaume i Mamet Biosca amb les seves famílies vivien en la casa que havien acabat de construir, fins que el maig de 1762 l'esllavissada els ho va prendre tot, a més de la desgràcia de la mort del nen de quatre anys. Però els Biosca eren joves i van refer les seves vides. El setembre de 1762 Jaume Biosca va aconseguir que el propietari Jaume Figuera d'Aguilar li establís un tros de 12 per 12 canes per fer-se una casa a prop del Torrent Bo. El seu germà Mamet arrelaria a Fonollosa.

Cal Rabinat Nou

El 7 de febrer de 1763 Josep Serarols, de cal Roca, va establir al Mamet a canvi de 25 lliures un terreny de 8 quartans, situat estratègicament en un punt on confluïen les terres dels masos, Roca, Sastre Coix, Morera i Cases. En el tros hi havia una vinya vella i alguns roures i alzines i un dels punts del contracte feia:

> ... jo dit Cererols dono facultat al dit Mamet de fer una casa, precehint llicencia del Señor, en una roca de dita pessa de terra, prenent cent palms de roca a tot quadro, per si propia y no altrament, y feta aquella, puga jo dit Cererols

Arxiu cal Pep

Pere Ferrer i Dolors Puigdellivol

> y los meus, en cas de sobrarhi lloch, fabricar una casa per nosaltres y per los qui be nos aparexera, y en cas noy hage lloch, ne pugam fabricar al detras de la que haura fabricat el Adquisidor, en quals cent palms puga fer forn, estable, tina y cubert per posar la palla ...

Altres apartats estipulaven que s'havia de replantar la vinya, que la llenya dels arbres tallats aniria a mitges, igual que els aglans dels roures que quedessin, que el Mamet podia fer una bassa i dedicar un tros per plantar hortalisses i que el Cererols es retenia el dret de pastura, si bé permetia que el Mamet hi pogués fer pasturar una burra i un bacó.

El contracte es va signar a casa d'un notari de Cardona i el dia 20 el Mamet va tornar a pujar a Cardona a pagar al procurador de l'Abat 5 lliures i mitja pel terç i 4 lliures pel permís d'edificar. La casa va quedar sotmesa a un cens testimonial de 8 diners.

El nom de la casa no ve de "arruïnat" o "ruvinat", sinó pel fet que a prop del lloc hi havia el mas Rabinat, un mas d'origen medieval agregat a la Vall. La vella masia (avui cal Miquelet) va rebre el nom de Rabinat Vell, mentre que la nova casa va ser coneguda com Rabinat Nou.

La casa va ser construïda en poc temps, com ho prova la llinda de l'antic portal, datada el 1764. Ara la pedra es troba encastada a la paret de migdia de la casa, traslladada durant les darreres obres de reforma. Un altre testimoni de la construcció de la casa és una teula que va aparèixer quan es va refer la teulada ara fa uns 5 anys. La teula porta una inscripció, gravada a punxó quan el fang era encara tendre que fa: "Felis Soler rajoler 1764"

Els Biosca

Mamet Biosca era natural de Castelltallat, però va venir a Fonollosa de molt jove. Era fill de Pere Biosca i Esperança Bacardit i es va casar amb Maria Anna Devant, de cal Sastre Seuva. Dels fills seus tenim constància dels nois Jaume i Pere i de les noies Esperança i Maria Rosa.

El primer va ser l'hereu, el Pere, anomenat Mangala, es va casar amb Rosa Oliveres i va fundar cal Mangala, l'Esperança es va casar el 1782 amb Josep Llobet, de Fonollosa, i la seva germana ho va fer el 1793 amb Valentí Vilalta, de ca l'Escloper.

El 1766 el Mamet va comprar a gràcia a l'amo del mas Cases les parts que aquest rebia d'una vinya menada per Domingo Jubert per 25 lliures. El 1779 va signar conforme havia rebut del seu cosí Jaume Bacardit, de la Caseta de Camps, les 50 lliures del dot de sa mare Esperança. En un inventari del mas Roca de 1786 hi consta que el Mamet menava una vinya de 3 quarteres al lloc dit "los Marges de las Mayolas". També sabem que treballava 5 jornals de terra a l'obaga del mas Sedernà.

El darrer capítol de la seva vida és la defunció. Està enregistrada en el dietari de Salvador Devant, parent seu. Va morir l' 11 de setembre de 1793 i el mateix dia se li van fer els funerals amb assistència de tota la parentela.

Segons l'esmentat dietari, el dia primer d'octubre de 1794 es va celebrar el matrimoni entre Jaume Biosca i Antònia Bonsfills, de Vallmanya. Les esposalles es van fer al poble de la noia, com marcava el costum. Uns mesos abans, el febrer de 1794, Salvador Devant havia empenyorat a favor de Jaume les parts de gra, raïm i olives d'una vinya clara a la partida de la Solaneta, pertanyent al mas Roca, per 125 lliures. Jaume Biosca va fer testament al llit de mort el dia que el rector el va venir a extremunciar. Va dir que volia uns funerals amb quatre capellans i que li diguessin 10 misses per la seva ànima. Va deixar a cada filla 15 lliures de dot i a cada fill 5 lliures. Dos dies més tard, el 9 de juliol de 1812, el Jaume va morir deixant tres descendents; l'hereu Pere, el Mariano i la Maria. La seva vídua el va sobreviure molts anys, fins el novembre de 1837.

El Mariano es va casar el 1824 amb Antònia Bastardas Viadiu, pubilla de la cal Mateu Gascó de Fals, mentre que a l'hereu Pere Biosca Bonsfills li va costar decidir-se. Al final va escollir per parella a la Maria Anna, filla del sastre Valentí Pubill, del Raval del Paisà. Van fer els capítols el novembre de 1834 i com que el sogre ja era difunt, les 50 lliures del dot, les dues caixes de fusta i l'aixovar van ser lliurades a la Maria Anna pel seu germà i la seva mare.

D'aquest enllaç només en van sortir tres filles, anomenades Antònia, Mònica i Maria Anna, de manera que el cognom Biosca es va perdre.

La més gran de les filles, per tant pubilla, era l'Antònia, la qual la van aparellar el 8 de desembre de 1858 amb Antoni Puigdellívol Vilalta. El mateix dia de la signatura dels capítols, el Pere va fer testament. Va fer hereu al primer fill, perquè encara tenia l'esperança d'engendrar un baró. No va ser així, de manera que l'herència va ser per l'Antònia. En el testament va disposar que la seva germana Maria, que s'havia quedat a casa soltera, fos mantinguda i cuidada quan ja no fos capaç de valdre's per si mateixa. Referent a l'enterrament va disposar que:

> (...) queriendo se celebre el entierro de la clase mas infima y se celebren tambien sin retardo para descanso de su alma diez misas de la limosna acostumbrada ...

En els tractes entre la pubilla i l'Antoni Puigdellívol, Pere Biosca va assignar al futur gendre un salari de 10 lliures per cada any d'estada, en el cas que el matrimoni es desfés i el Puigdellívol hagués d'abandonar la casa. La seva aportació va ser de 100 lliures i un conjunt d'eines de pagès. Per garantir aquesta aportació el Biosca va hipotecar la casa, que es anomenada Rubinat de Baix.

Antoni Puigdellívol Vilalta i la pubilla van tenir una bona colla de fills; Pere, Isidre, Joan, Jaume, Teresa, Francesc i Rosa.
L'Antoni va construir un nou cos a la casa primitiva, allargant-la per la part de llevant. Una llinda de porta està gravada amb la inscripció: "Anton Puigdellibol 1886". La pedra no es troba al lloc original sinó a l'accés de la tina des de l'interior de la casa.
El 1865 l'Antoni va comprar a la mestressa de la Morera un hort de dos quartans a la vora de la riera per 110 lliures. Li va concedir el dret de pas per un animal carregat. L'abril de 1890 l'Antoni va fer un tracte amb l'amo del mas Bastardes de Fals, perquè li establís dos trossos a parts; l'un ocupava set quarteres i era conegut com el Reguer de Bastardes, l'altre era al Pla de Baut i tenia vuit quarteres d'extensió, gairebé tot bosc. Podia aixecar dues cases, l'una adossada a l'altre, i a més de la pedra, també li va deixar triar 20 pals de pi per les bigues de la teulada. El preu de l'establiment va ser de 980 pessetes. Com que el Puigdellívol no les tenia, el Bastardes li va fer un préstec al moment de 870 pessetes sense interès, amb la condició que l'havia de tornar a finals de novembre del mateix any.
La intenció de l'Antoni, que ja comptava 56 anys, no era fer-se un fart de treballar estovant la terra per plantar-hi ceps, sinó fer una inversió per col·locar en bona situació a dos dels seus fills, el Joan i l'Isidre. El gener de 1892 l'Antoni es va morir i els dos nois van aixecar dues cases adossades a la part més alta del terreny del Reguer, que van rebre el nom de casa Nova de Rabinat. Les vivendes dels germans eren idèntiques i a la llinda de la finestra de cada una d'elles hi van fer gravar en relleu les inicials i la data. A la de l'esquerra JP, a la de la dreta IP, i sota les lletres, l'any 1893. Posteriorment un dels fill de l'Isidre, el Piu, va comprar la casa del seu cosí i de les dues en va fer una, que ara es diu cal Piu.

El doble matrimoni de l'amo de cal Rabinat
La casa va quedar per l'hereu Pere Puigdellívol Biosca, el qual va fer capítols l'agost de 1833 amb Josefa Ferrer de Castelltallat. La núvia va portar un dot de 80 pessetes, una calaixera, dos vestits de llana i unes quantes peces de roba blanca.
A més de pagès, el Pere feia negocis. Comprava carbonet als carboners que treballaven als boscos de Castelltallat i el venia a Manresa. El traginava amb dos matxos. Aprofitava el viatge per pujar el correu i encàrrecs que li feien els veïns. Amb una cosa i l'altra va fer alguns diners, de manera que cal Rabinat, sense arribar a ser una casa com la dels propietaris del poble, no anava malament.

Amb la primera dona, Josefa Ferrer, va tenir dos nois i cinc noies. La segona, Rosa Serra, era filla de cal Canigó i vídua d'Antoni Puig, de cal Nen Xic. Els dos eren ja grans i no va tenir més descendència.
Els nois Toni i Miquel van marxar de casa i es van embarcar cap a l'Argentina. El Ton era una mica baliga-balaga i no va fer fortuna, però el seu germà Miquel va fer diners.
La Mercè Puigdellívol Ferrer, la segona, es va casar amb Ton Vall, un fadrí de la Vall que vivia a cal Quico. Hi van ser uns anys i llavors en van marxar per anar a Sant Vicenç, on van obrir una cansaladeria i van prosperar.
La Sió i la Pura eren bessones. La Sió es va casar amb el masover de la Caseta de Camps, es va quedar vídua jove i llavors va obrir una botiga de comestibles a les Escodines de Manresa. La Pura va fer parella amb Ignasi Grifé, un vidu de Camps que s'havia fet ric amb el negoci dels boscos i havia comprat el mas Feixes i altres propietats. El vidu ja tenia quatre fills amb la primera dona i amb la Pura en va tenir tres més.
La Palmira, la petita, es va casar amb Antoni Puigdellívol, un que era barber i espardenyer alhora i que era conegut al poble com "el Ton espardenyer". Es van estar a cal Xanxo del carrer de l'església un temps, i després van marxar a Barcelona.

Arxiu municipal
La casa i la pallissa (1973)

Pere Puigdellívol Biosca va morir a l'edat de 68 anys a finals de 1928. La seva mare Antònia Biosca havia mort l'octubre de 1918. Com que els dos nois eren a l'Argentina, va quedar com a pubilla de cal Rabinat la filla gran, la Dolors. Aquesta es va casar amb Pere Ferrer. Era un fadrí de cal Ferrer de Claret dels Cavallers. Tenia l'ofici de fuster i els pares li van fer una casa a prop de la riera que va rebre el nom de cal Fuster de Claret. En aquesta casa van arribar les tres criatures, la Maria, la Pepeta i la Roser. La Dolors s'enyorava de casa, es va desganar i al cap de sis anys de casada va agafar una tisis que la va portar al nínxol. El Pere Ferrer llavors es va tornar a casar. Ho va fer amb una altra dona de cal Rabinat, Rosa Puigdellívol, que era tia de la primera muller. Les tres nenes van acceptar de bon grat la madrastra, a qui sempre van anomenar "tia Roseta".
Pere Ferrer va entrar a treballar a la fàbrica de la Colònia Valls i va enviar la filla Maria a ca la tieta Sió, a la Caseta de Camps. La Maria deuria tenir uns vuit anys, però com que els seus tres cosins eren més xics, ella els feia de mainadera

La pubilla Maria

Als 18 anys la Maria va conèixer Domingo Bascompta, l'hereu de cal Pinxo, i cap el 1930 s'hi va casar. Van anar a viure a cal Rabinat, on van nàixer la Dolors el 1933 i el Pere el 1935. Més tard, el 1945, arribaria la Regina.

Un oncle del Domingo, dit Josep Bascompta Pesarrodona, s'havia fet ric a Barcelona i va dir-li si volia cuidar-se d'un hotel que tenia a Vallfogona, l'Hotel Regina. Tota la família s'hi va traslladar, però per poc temps, perquè la guerra va esclatar i el Domingo va ser mobilitzat. L'hotel el van convertir en hospital militar i la Maria amb les criatures va acollir-se a casa del seu pare Pere Ferrer a la Colònia Valls. Durant la guerra la Maria va treballar a la fàbrica, junt amb les seves dues germanes.

Mentre els amos eren a fora, a cal Rabinat hi vivien uns masovers. Eren la família de Pinós formada pel Josepet Badrenas i la Maria Gubianas, que havien entrat el 1935. Cap el 1940 la família del Domingo Bascompta i la Maria Ferrer va tornar a Fonollosa, però no van poder anar de seguida a cal Rabinat, sinó que van passar uns mesos a cal Pinxo esperant que es complís el temps que se sol donar de comiat als masovers.

Van passar els anys i les noies van marxar de casa. La Lola ho va fer en casar-se amb Josep Pintó de cal Pep i la Regina amb Josep Casellas de cal Putxó. L'hereu Pere Bascompta va casar-se amb Pilar Grau Estany, de cal Jan del Bosc, amb qui ha tingut el Domènec, el Jordi, el Josep, l'Imma i la Marta.

De jove el Pere va ser pagès i manobre, i també va treballar dos anys a la Pirelli. Després de casar-se se va anar a Andorra, on ell i la seva muller administraven uns apartaments que eren propietat d'un parent seu de cal Pinxo. També va treballar uns anys a la fàbrica de tabac. La casa de Fonollosa va estar ocupada pel Domingo i la Maria fins aproximadament l'any 1985, que la van deixar per acollir-se a casa del fill a Andorra. Cal Rabinat va quedar llavors buida, però la família no ha deixat mai de venir-hi. Cap el 2005 van fer-hi obres importants a la teulada i a l'interior, ensorrant els corrals de la part de migdia i eixamplant la casa per la part del darrere.

EL MOLINER APALLISSAT

El fenomen de la immigració actual no és una novetat, perquè en el passat Catalunya ja havia experimentat corrents migratoris importants, com la dels occitans, la qual va assolir el màxim al segle XVII. Els emigrants occitans o gascons, com se'ls anomenava, van travessar els Pirineus empesos per la guerra i la misèria, i es van escampar per tot arreu, a les ciutats, on van practicar els seus oficis, i al camp, on es llogaven com a mossos als masos. Eren l'esglaó més baix de la societat, i encara que generalment eren mà d'obra ben rebuda, ens han arribat evidències que mostren que ocasionalment patien el rebuig dels locals. Acusacions de bandolerisme, robatoris o bruixeria sovintegen, i fins i tot es van dictar algunes lleis municipals en contra seu. Modernament en diríem xenofòbia o racisme.

A Camps hi va haver un incident violent entre un propietari molt iracund i un emigrant occità, que potser entraria en aquesta categoria, sobretot per l'insult que li va dirigir, "gavatx porro". El seu significat real se'ns escapa, però és clar que fa esment als seus orígens i no sembla gens amable.

Els fets van passar als Molins de Querol el 1608 i llegirem el relat que dels mateixos en va fer el moliner Arnau de Peyduxint a la cort del batlle de Cardona uns dies després, i també la declaració d'un testimoni que es trobava a prop del lloc dels fets. No hem esmenat les faltes d'ortografia del text original, només ens hem limitat a posar-hi alguns signes de puntuació per fer-lo més entenedor.

Pedra de molí

> (...) disapte prop pasat, que podria ser al anfoscant, trobant me yo en lo molí den Ferriol de Aguilar, lo qual molí esta en lo terme de Camps, jurisdicio de la Srª Duquessa de Cardona, estant lescant pa per a voler sopar, me cridaren per a baxar a molre, y axi baxi y obri las portas del molí y ajudi a descarregar dos carreges de blat que aportava Cristofol Casas de la Fonollosa. Digili que nol podia molre que la basa no fos plena y no fos buidada la tramuja, y axi, dit Casas y yo, nos ne pugarem dalt a sopar, que ell sopa del que aportave y yo del que tenie. An avent sopat, men baxi bax ab lo dit Casas, y com ves que tenia la basa plena daygua, me posi a molre lo blat, y com molgam a-basa-dit, y laygua no bastas, quy resta algun corta de ordi, dels tres sachs que aportava, un era de ordi, me digue dit Casas que anes a sercar aygua per acabar de molre lo poch ordi que restave, y yo a les ores li responguí que nou farie que primer la basa no fos plena, per no malmetre laygua, y a les ores dit Casas me digue: gavatx porro, así me as de fer star tota la nit, tu o faras encara que mal te pes. Y replicant li yo que nou podia fer que la basa no fos plena, a les ores lo Casas, ab lo sep del padranyal que aportava, me pega un colp al cap a la part surra sobre la orella, del qual colp caygui en terra, tot entabornit, y me isque molta sanch, y no sols me pega lo dit colp,

pero encara me pega al musclo squerra y mel nafra, y ne isque sach, com vos pora veurer, y altre colp en las spalles y bras dret, del qual resti tot magolat. Per la cura dels quals colps me fui fer pagats a Joan Pitxo, habitant a casa del Carol de Fonollosa, dels quals colps resto per avuy encara assenyalat, y axi denunciu a V.M. estes coses, per a que ne fase lo que he de justicia.

Aquell mateix dia, el 31 de juliol de 1608, va declarar el pagès Gaspar Otgés de Castelltallat, que el vespre de l'agressió es trobava al molí.

(...) dissapte pasat ani a molre als molins den ferriol, y quant fui alla molgui un sach de paumola al molí mes baix, y apres de aver molt, me posi a sopar al molí mes alt ab lo moliner ques diu Arnau, y comensant a sopar arriba Cristofol Casas de la Fonollosa y crida que volie molre, y axi dit moliner baxa a obrir li, y quant agueren descarregat, sen pugaren a dalt y soparem tots plagats, y sopat que aguerem, lo dit moliner y lo casas sen anaren al molí mes baix a molre y yo resti al molí de dalt molent per a dit Casas, per a despedir mes prest. Al cap de alguna mija ora o tres quarts, poc mes o menys, vingui lo moliner y em desperta, quem ere adormit, y dit moliner estave gemegant y dolentse de uns colps que aportave en sa persona, un dels quals ere al cap, sobre la orella squerra. Digue que lavia pegat lo hereu Casas ab lo sep del pedrenyall, y a les ores men baxi al molí de baix y encara vaig trobar lo hereu Casas y li digui com avia batut al moliner, y lo dit Casas nom respongue ni si ni no. Es veritat que al temps que lo moliner y lo Casas sen baxaren a molre, lo dit moliner sen baxa sa y bo y despres lo he vist ab son pagat al cap y als brasos, y en dit molí yo noy viu ni trobí altra persona, sino el hereu Casas.

L'hereu Cases va trobar que era una insolència que el pobre moliner, que a més era estranger, es negués als seus desitjos i li va clavar una bona pallissa. Qui sap quin va ser resultat de la denúncia, però molt ens temem que va quedar en un no res, perquè la justícia aleshores tenia certa tendència a posar-se del cantó dels poderosos i un moliner occità no es podia comparar amb un propietari com el Cases.

D'aquest incident en traiem algunes informacions rellevants sobre els Molins dits de Querol. Com que els molins es troben a Camps semblaria lògic que la jurisdicció correspongués al Paborde de Caselles, però aquest havia renunciat segles abans a exercir la jurisdicció criminal a favor dels Ducs de Cardona, i per això, el moliner Arnau Peyduxint va dirigir la seva denúncia a la cort del batlle ducal.

També ens assabentem que els molins pertanyien en aquell temps al mas Ferriol d'Aguilar, molt abans que fossin traspassats al mas Centelles de Sant Amanç, que els va tenir fins el segle XX.

Sempre s'ha parlar de molins en plural, perquè la instal·lació constava de dos casals separats, el molí de Baix i el molí de Dalt, que deurien estar connectats, de tal manera que l'aigua que sortia del primer s'aprofitava pel segon abans de tornar a la riera.

POSTALS DE FONOLLOSA

Arxiu Teixidor

Vista de Fonollosa des de la Morera

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE: AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 9 Octubre 2012

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL MESQUITA

Reflexions sobre el nom de la casa

Una mesquita és un temple musulmà, però que ningú es pensi que aquí hi havia hagut res de semblant a l'època que aquest país estava sota el domini de l'Andalús. Una altra accepció, molt menys coneguda, de la paraula "mesquita" és fems, en particular excrements d'origen humà. Abans de la introducció dels adobs de síntesi, els fems de qualsevol animal eren molt preuats, ja que era el mitjà més efectiu per afegir a la terra els nutrients necessaris per les plantes. Els fems humans, junt amb els del porc, eren considerats els millors. Hi havia un actiu comerç d'aquest material, que els tractants de mesquita poaven de les comunes de les cases de les ciutats i repartien pels horts dels pagesos. És possible doncs, que el nom de la casa sigui un malnom derivat d'aquest adob peculiar.

Sitial de la casa, sobre el cingle

La casa es troba dins d'una peça de terra o "clau", que es coneixia com la partida de Sienchs. Aquesta clau pertanyia des de temps immemorial al mas Morera, malgrat trobar-se separada de la gleva principal i envoltada de terra dels masos Cerarols i Closa.

L'origen de la casa prové de l'establiment d'un tros d'una quartera d'extensió que va fer l'hereu Isidre Morera Biosca el 30 de gener de 1772 a favor del seu germà Magí Morera:

> (...) dit Adquisidor puga fer en dit terreno una casa per habitacio, ab sa bassa y una era pera batrer los grans, y aixi mateix podra fer tina en lo mateix terreno pera posar la verema, ab pacte que vos dit Adquisidor, dintre lo termini de quatre anys proxims vinents, hajau de tenir plantada dita pessa de terra de vinya, de seps de bona mena a vall obert, a us y costum de bon pages, y de tots los fruyts ques culliran y Deu donara en tota dita pessa, haureu de prestar y correspondre annualment a mi y als meus parts al quart ...

L'hereu Morera va renunciar a cobrar al seu germà el preu d'entrada per l'establiment, però per la resta, li va fer el mateix tracte que a qualsevol altre parcer. El 6 de juliol el canonge de Cardona Josep Quer va signar per senyoria i va donar permís per edificar. El permís va costar 10 sous i la casa va quedar sotmesa a un cens de 6 diners.

El 26 de novembre de 1774 el Magí va acordar capítols matrimonials amb la noia Maria, filla de Josep Governa i Francesca Pelfort, pagesos de Prades de la Molsosa. A la Maria els pares li van dar 25 lliures i els oncles Joan i Francesc Governa hi van afegir 25 lliures més. L'aixovar estava amb consonància amb el dot; una flassada de color blanc, dos pams de drap de bri per confeccionar unes estovalles, dues lliures de bri filat, tres camises, dues tovalloles, un vestit i la roba d'ús diari que feia servir la Maria abans de casar-se.

Els diners del dot van trigar a arribar, ja que no es va signar el rebut de la part dels oncles fins el 1778, i de la part dels pares fins el 1802.

Els amos de cal Mesquita van tenir una descendència abundosa formada per sis nois i una noia. Els seus noms eren; Isidre, Josep, Joan, Mariano, Francesc, Jaume i Mònica. Aquesta Mònica es va casar el 1826 amb Pere Camps Ferrer d'Aguilar.

El Magí va fer dos testaments, el primer l'abril de 1810 i el darrer, i definitiu, l'u de setembre de 1813. Va demanar ser enterrat a la tomba que tenia el mas Morera al cementiri. Va demanar uns funerals senzillets, els tres oficis de costum amb presència de dos capellans i tres misses baixes de preu, 7 sous i 6 diners. Va fer hereu l'Isidre i als altres fills només els va deixar una lliura per la legítima. Era poca cosa, però en contrapartida, va obligar a l'hereu a fer-se càrrec dels seus germans si aquests queien malalts i no podien treballar.

No se sap quan va morir el Magí, però va ser abans de 1820, perquè en el testament que va fer la Maria aquest

any ja era vídua. La Maria no va designar hereu al primogènit sinó al Mariano.
Les raons d'aquesta decisió emergeixen en un document notarial datat el 14 d'octubre de 1826. La Maria Governa va reconèixer al Mariano que li devia el salari de tots els anys que el noi va treballar a casa pels pares. Els trenta anys fent de mosso es van avaluar en 520 lliures. A més, el noi havia fet jornals a fora i havia deixat 150 lliures dels seus propis diners als pares. I tot això sense comptar els múltiples serveis i favors que els havia fet, sense els quals no haurien pogut subsistir, segons va reconèixer la Maria. Com que la vídua no tenia aquesta quantitat de diners, va posar l'herència del pare en mans del Mariano, que la podria gaudir fins que no cobrés el deute.

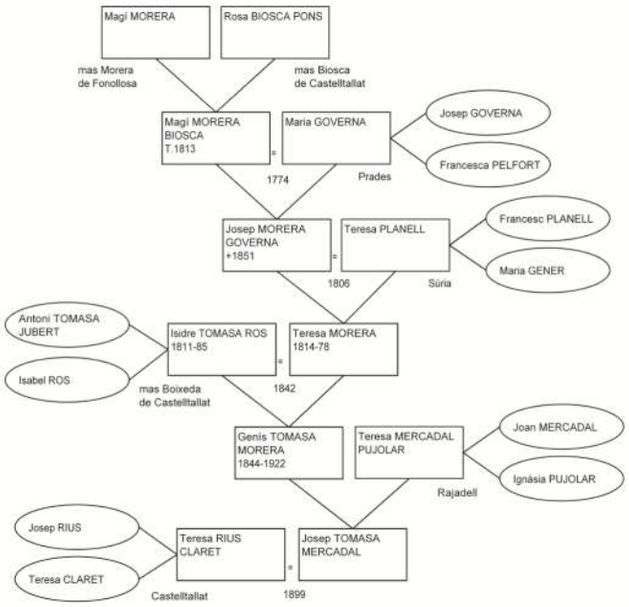

L'hereu Isidre va morir sense descendents i el Mariano, que era tan bon noi i havia mantingut els pares en absència de l'hereu, suposem que va morir solter, perquè el següent amo de cal Mesquita va ser Josep Morera Governa.
El Josep s'havia casat el setembre de 1806 amb Teresa, filla de Francesc Planell i Maria Gener, de Súria. Era pubilla i el Josep segurament va anar a viure a casa els sogres. El dot del Josep va ser de 150 lliures. No van tenir cap fill que conservés el cognom, només dues filles, la Teresa i la Caterina.
El 31 d'agost de 1846 Josep Morera Governa va fer testament. Va deixar a la muller usufructuaria, va llegar 10 lliures a la Caterina, i va fer hereva a la filla gran, la Teresa.
El 12 de maig de 1851 el Josep Morera, que comptava 72 anys, va ser enterrat. Segons el rector Manuel Borradellas, va rebre tots els sagraments i se li va dir una missa. La seva dona va anar cap al cementiri l'endemà del 25 de juliol de 1878, després de patir una disenteria mortal.

Canvi de cognom
La pubilla Teresa Morera Planell va pactar matrimoni el 4 de febrer de 1842 amb Isidre Tomasa, fill de Antoni Tomasa Jubert, el propietari del mas Boixeda de Castelltallat. Amb motiu de l'enllaç, el pare va prometre a la Teresa deixar-li tots els béns, tret d'una reserva de 22 lliures pels funerals i 50 lliures per dotar a la Caterina, l'altra filla seva.
El Tomasa i la pubilla van tenir dues criatures, una de cada mena. Al xicot li van posar Genís i a la mossa Caterina, com la tieta. Les defuncions de l'Isidre i la Teresa es van esdevenir el 1885 i 1878, respectivament.
La següent generació va estar formada per Genís Tomasa i la seva muller Teresa Mercadal Pujolar, natural de Rajadell. La seva progènie van ser el Josep, el Joan, el Francesc, la Caterina, i la Manela.

L'hereu Josep Tomasa Mercadal es va casar l'agost de 1899 amb Teresa Rius Claret, de Castelltallat i va tenir sis fills. Va marxar amb la família de cal Mesquita i es va instal·lar primer a cal Perruca. Després de passar per alguna altra casa, el 1924 ja s'estaven de lloguer a cal Grifé de Camps, que havia quedat desocupada pel seu amo Ignasi Grifé. Allà hi van passar molts anys i la seva història s'explica amb la de cal Grifé.

El "Tànger"
Dos altres fills del Genís i la Teresa van tenir una biografia interessant.
La Manela es va unir el 1918 amb Josep Torradas Soler, de cal Racó de Fals. La Manela es va casar amb una mica de panxa, ja que al cap de pocs dies va donar a llum a dues nenes bessones. Les nenes van morir, però després la Manela va infantar dos nens. La família era molt pobre, perquè tenien poca terra i dolenta, i la Manela va entrar a treballar a la fàbrica dels Polvorers. Passava sis dies a fora i mentrestant el seu home i els nens anaven de qualsevol manera.
La Manela era tot un personatge, molt popular al raval de la Vall i rodalies. Tenia un caràcter molt alegre, característica que s'accentuava quan podia atrapar un porró de vi. Li agradava molt ballar i ho feia en qualsevol lloc i ocasió sense necessitat d'acompanyament musical de cap mena. Tothora repetia "visca Manela, que va de vals". Cap a l'any 1932, la Manela i la seva família van abandonar la casa, perquè les obres de la carretera del Molí de Boixeda a Fonollosa la van afectar, i van anar a viure de lloguer a la casa veïna de cal Mateu, que durant uns anys va ser coneguda com ca la Manela.
Al final la Manela es va quedar sola i miserable. Passava per les cases, sobretot el dia que mataven el porc, i demanava alguna cosa de menjar i beure. Va acabar acollida en una institució benèfica a Igualada.

Joan Tomasa Mercadal era una mica tarambana. Un bon dia va dir que anava a fer les amèriques. En realitat no va anar tan lluny i el gener de 1950 es trobava hostatjat al Penal del Puerto de Santa Maria (Cádiz). Li van concedir la llibertat provisional, perquè la seva germana Manela es va comprometre a tenir-lo a casa. Quan li van demanar com li havia anat l'aventura americana, va contestar que s'havia hagut de quedar a Tànger, perquè havia perdut la maleta. Per això li deien el "Tànger". Sobrevivia fent feines eventuals i va passar els darrers anys de la seva vida a cal Masoveret, on el deixaven viure sense pagar lloguer.
L'amo actual de cal Masoveret conserva un plec de documents relatius a cal Mesquita, que ens han estat prou

útils per aprofundir en aquesta història. L'única explicació possible és que el Tànger acabés sent dipositari de l'arxiu familiar.

El març de 1922 va morir en una cambra de cal Mesquita el vell Genís Tomasa. Segons el padró municipal de 1924, a la casa només hi vivia la seva vídua, però en el de 1930 ja no consta que estigui habitada. A partir del moment que la casa va ser abandonada, va començar a decaure i al cap d'uns anys s'havia convertit en una ruïna.
El maig de 1947 el forner Celdoni Clarena va voler construir un cobert al carrer Major i va demanar permís per endur-se pedra de la casa ensorrada. Es diu que entre les ruïnes hi van trobar la pipa de l'antic propietari.
Cal Mesquita es trobava a l'extrem d'un camp pla, just al caire d'un cingle, a sota del qual hi havia un pou. Aquest pou sec era utilitzat per la gent del poble per llençar-hi les carcasses dels animals morts, fossin gallines, porcells o ovelles. Feia la funció de canyet municipal.
El terreny del voltant el menava com a parcer el Sastre Coix, i quan el 1967 el Bisbat es va vendre la finca de la Morera als parcers, Pere Roig i Angelina Devant de cal Sastre Coix van comprar el terreny, dins del qual s'hi trobava el pou i les restes de la casa. El 1970 es van vendre la terra a Jaume Armengol, el Pastor, i amb els diners de la venda van poder comprar un cotxe nou. Al cap de poc temps el Pastor va fer un corral per seu ramat a l'altra banda del camp, fent servir les pedres que quedaven de cal Mesquita pels fonaments. El pou va quedar colgat i no en queda cap rastre.

CAL FUSTER

Unes inscripcions destacables
Malgrat que no hem pogut trobar l'escriptura, podem assegurar que aquesta casa es va edificar el 1758. La prova són les llindes de les dues portes, una obrint a la part de migdia, l'altra a la part contrària. Les dues són ben curioses. La de la porta principal porta gravada, en tres línies, una reflexió de caire religiós, el nom i professió del propietari de la casa i la data. La llegenda està dividida de dalt a baix mitjançant una creu

MIRA QUE Ô DEV TE MIRA
VALENTI PUIX DELLIVOL FUSTE
17 58

La llinda de la posta posterior només porta la data, però el més extraordinari és que les xifres estan escrites de dreta a esquerra i girades, com si es tractés de la imatge reflectida en un mirall.
Aquesta casa es va edificar en terreny del mas Roca i va ser la primera casa d'aquella zona. Posteriorment s'anirien afegint més edificacions a banda i banda, formant una renglera de cases que va acabar sent l'actual raval del Sastre.

Valentí Puigdellívol va ser batejat el 26 de novembre de 1727 a la pica baptismal de Castelltallat. Era el tercer fill de Francesc Puigdellívol i Maria Torrescasana, els amos del mas Puigdellívol. El padrí va ser Valentí Massana de Fals i ,a més de Valentí, li van posar els noms de Francesc i Carles. Com que la propietat estava reservada pel seu germà gran Josep, el Valentí es va espavilar i va aprendre l'ofici de fuster. A començaments de 1753 encara vivia a la casa pairal, sota la pàtria potestat de son pare, però poc després va baixar a Fonollosa i va iniciar la vida pel seu compte. La relació amb la casa de Castelltallat no es va tallar del tot i en el futur els seus descendents van continuar els contactes, tal com veurem més avall.

Hi ha constància que una de les feines que va realitzar el fuster Valentí va ser una caixeta de fusta reforçada, amb tres panys i tres claus, que li va encarregar la confraria de Sant Vicenç de Fals. La caixa, que contenia els diners de la confraria, només es podia obrir amb l'acord del priors, del batlle i del rector, cadascun dels quals tenia una clau.
A més de fer encàrrecs de fusteria per la gent de poble

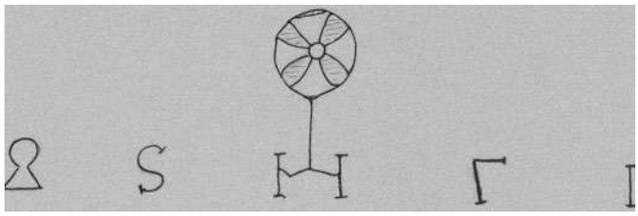

i dels voltants, també feia d'agricultor. El 1766 hi ha referència d'una vinya que ell menava a la part del torrent de Rabinat i el maig de 1800 Anton Monconill de Fals, amo del mas Closa, li va establir a rabassa al quart, un tros de 4 quarteres perquè hi plantés vinya clara. El tros estava limitat pel caminet esglesier que els de la Vall feien servir per anar a missa els diumenges i festes de guardar. L'entrada va ser d'una tassa d'aigua.
El fuster Puigdellívol es va casar amb la veïna Antònia Devant i de la canalla que van tenir tenim constància de l'hereu Josep i de les noies Antònia i Rosa. La primera es va casar el 1782 amb el sastre Josep Pelfort, un altre veí del raval, i el pare li va donar 25 lliures en metàl·lic, una caixa de fusta del país amb pany i clau i una pastera de túmbol, mobles que segurament va fabricar ell mateix, alguna roba, i 20 lliures per la confecció d'un parell de vestits.
La segona filla, la Rosa, es va casar el 1797 amb Mariano Roig de Fals, un que tenia una casa a l'extrem del Pla de Querol anomenada cal Marianet o cal Pere Negre. En aquesta ocasió no hi va haver mobles i el dot va ser de 56 lliures.

El següent fuster va ser Josep Puigdellívol Devant. Va fer capítols matrimonials el 16 de novembre de 1789 amb la Maria, filla d'Isidre Viladés, un sastre de Rajadell. La Maria va portar a casa del marit un total de 90 lliures, pagades en tres terminis. També va portar dos vestits força bons, l'un compost de faldilles de " mig carro de oro", gipó de durantàs i caputxa de vel de monja, l'altre de faldilles de sarja de color blau, gipó de monfort de color negre i caputxa de baieta de conxés.
El 1809 va ser requerit per fer una avaluació o pariatge sobre el valor d'unes obres que un paleta i un fuster havien realitzat en una masia de Castelltallat.

El juny de 1812 va fer un negoci d'envergadura en companyia de Pere Soldevila de Castelltallat. Els dos van comprar a gràcia a Benet Puigdellívol la sisena part de la collita de cereals del mas Puigdellívol, pel preu de 1400 lliures. No anaven a mitges els dos socis, ja que el Puigdellívol només n'hi va posar 400 i el Soldevila la resta. Van pactar que per tal de controlar les collites els compradors llogarien un pesador, que s'estaria vigilant a l'era al temps de la batuda.

El 1832 el sastre Salvador Devant va fer un reconeixement de deute de 108 lliures i 17 sous, diners que havia manllevat al difunt Valentí Puigdellívol. Va prometre pagar tan aviat quan pogués, i mentrestant, en concepte de "lucro cessant" o interès, es va oferir a donar-li cada any 3 quartans d'oli. El març de 1833 va admetre que el seu cosí Josep li havia satisfet les 30 lliures llegades al seu pare Valentí en el testament dels avis del mas Puigdellívol. Aquest llegat no l'havia cobrat en diners, sinó en forma de blat, garrins i altres coses, però per altra banda, ell també havia fet alguns jornals de fuster al mas Puigdellívol.

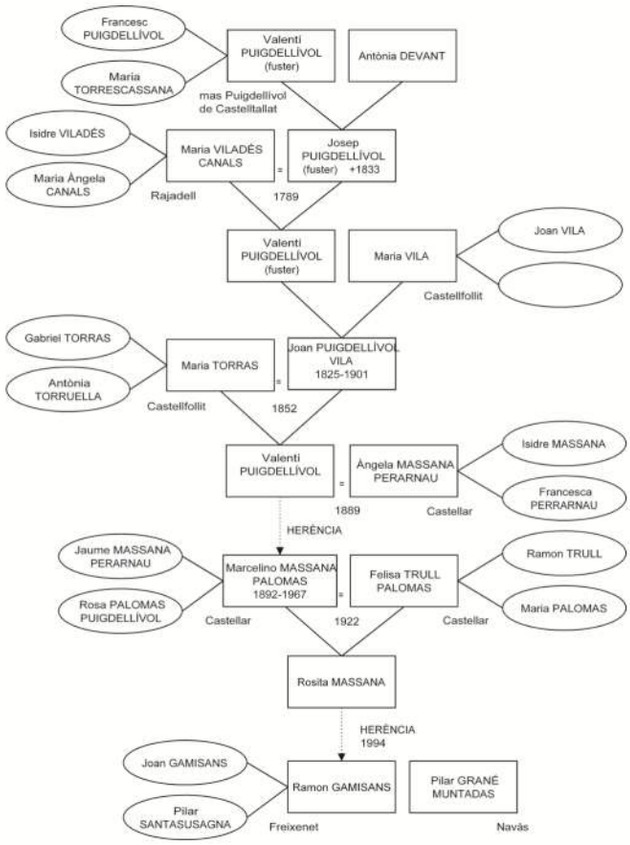

Josep Puigdellívol va fer testament a Manresa el 14 de setembre de 1832. Va encarregar que li diguessin 532 misses, d'aquelles que costaven 7 sous i mig. Va fer hereu al fill Valentí i va deixar a la muller les 400 lliures dipositades al mas Puigdellívol i les 150 lliures prestades a Salvador Devant, junt amb les pensions pendents de cobrar. Tenia un gran afecte envers a la seva muller i va voler assegurar el seu futur quan ell faltés d'aquesta manera:

> ... deixo a ma muller maria, si me sobreviurá, durant sa vida natural y mantenitse viuda de mi tant solament, per via de aliments y a remuneració de lo molt que ha treballat per lo aument de la casa, annualment, quatre quarteras de blat bó, vulgo xeixa, quatre cargas de vi bo y sa corresponent bota per posarlo, quinse lliuras carniseras de cansalada, quatre quartans de oli, tambe bo y rebedor, podent tambe cullir la hortalisa o verdura del hort que necesitia y millor li acomodia, y aixi mateix un quarto, lo millor de casa, que ella podrá escullir, junt ab un llit parat de banchs y pots, marfega, matalás y la roba blanca que mes li acomodia de casa ...

Després de deixar solucionats els afers terrenals, el Josep va esperar la mort en pau. Li va arribar el dos d'abril de l'any següent.

Finestra de la façana sud

El darrer fuster

El tercer fuster va ser Valentí Puigdellívol Viladés, el qual es va casar amb Maria Vila de Castellfollit del Boix, que va entrar a la casa del marit en companyia de 135 lliures de dot.

El setembre de 1849 el Valentí va reclamar al nou amo de Puigdellívol les 400 lliures de l'empenyorament de 1812. Mancat d'efectiu, Tomàs Puigdellívol no va tenir més remei que empenyorar a favor del Valentí una trentena part de totes les collites de les quintanes del mas. Aquestes cessions d'un determinat percentatge de les collites eren un recurs que tenien els grans propietaris, però tenien l'inconvenient que la capacitat productiva disminuïa i cada vegada era més difícil fer front als deutes. Finalment, el desembre de 1855 el Valentí va cobrar 418 lliures, recuperant la inversió econòmica feta pel seu pare.

El febrer de 1867 el Valentí es va vendre a gràcia un hort de dos quartans a la Font del Balç a Joan Puig Ferran. Aquest hort era una petita part de la peça de 4 quarteres del mas Closa. El preu va ser de 4 unces d'or, que equivalien a 128 escuts de la nova moneda que s'acabava de posar en circulació. Van pactar que es repartirien l'aigua de la riera, de manera que el Puig podria regar els dilluns i els dimarts.

Valentí Puigdellívol Viladés va passar els darrers anys vidu. Va fer testament el 5 de setembre de 1862, en

el qual va fer hereu al seu fill Joan i va demanar que li fessin un enterrament amb quatre capellans. Va morir el 1870.

Joan Puigdellívol Vila no va ser fuster com els avantpassats i, malgrat que els encenalls i les serradures van deixar de cobrir el terra, la casa va conservar l'antic nom.
Joan Puigdellívol va contractar matrimoni el març de 1852 amb Maria, filla de Gabriel Torras de Castellfollit i Antònia Torruella de Súria. El dot va ser de 115 lliures, la meitat del qual es pagaria per Pasqua i l'altra meitat al cap de tres anys. El Joan i el seu pare van afegir al fons dotal un escreix equivalent a la meitat del dot, i per garantir tot plegat van hipotecar la casa.
El Joan i la Maria van pujar set fills, amb clar predomini del sexe masculí. Els seus noms eren Valentí, Gabriel, Francesc, Josep, Joan, Isidre i Àngela.

El maig de 1867 el Joan va demanar diners a Joan Puig, aquell a qui havien venut l'hort. Li va demanar 48 escuts i es va comprometre a tornar-los-hi al cap d'un any, afegint-hi un interès del 6%. El juny de 1868 va sumar 176 escuts més a l'empenyorament de l'hort, fins que finalment el març de 1881 va poder tornar els diners i el va recuperar.
Joan Puigdellívol, el febrer de 1872, va empenyorar per 400 pessetes una part de casa seva a Miquel Pintó, un paleta que residia temporalment a Fonollosa. El tros que li va cedir va ser el pis de dalt. El 1878 va vendre per 160 pessetes al seu veí Josep Estany un trosset de terra de 13 per 77 pams al costat del seu hort. El dia u de maig de 1901 es va produir la defunció del Joan, deixant vídua i cinc fills grans, alguns d'ells ja casats i afillats.

Valentí Puigdellívol Torras va fer capítols el gener de 1889 amb Àngela, filla d'Isidre Massana i Francesc Perarnau, pagesos de Castellar. Aquell dia el pare el va proclamar hereu, fent una reserva de 25 pessetes per donar a cadascun dels altres fills seus.
El maig de 1898 el Valentí va comprar a l'amo del mas Cases dos trossos que ell ja menava com a parcer. Cada tros mesurava una quartera i 3 quartans, i se'n va fer 80 pessetes.

Cal Massana
El Valentí i l'Àngela van tenir dos fills, el Joan i la Florència, però els dos se'ls van morir, el nen als dos anys i la nena als onze, i llavors els seus béns van passar al nebot Marcelino Massana Palomas. El Marcelino (1892-1967) era el tercer dels quatre xicots de Jaume Massana Perarnau i Rosa Palomas Puigdellívol, del mas Massana de Castellar. Quan es va casar el 1922 amb Felisa Trull Palomas, de cal Ramon Xic d'Aguilar, ja residia a Manresa, on tenia un restaurant, la Fonda Massana. El maig de 1948 va trametre una queixa a l'ajuntament, motivada per un incendi que havia afectat la seva casa dos anys abans. L'incendi s'havia originat a la xemeneia de la casa del costat, cal Pagès. El Marcelino va intentar que el veí arreglés els desperfectes, però no s'havien posat d'acord i demanava empara a l'ajuntament.
En aquesta època va començar a anomenar-se la casa cal Massana, nom que
progressivament ha anat desplaçant l'antic nom de cal Fuster. Cap el 1961 el Massana hi va fer obres. Va alçar un pis, distribuït en dues vivendes independents, al qual s'accedia per una escala exterior doble.

El Marcelino tenia una única filla, la Rosita. Segons expliquen els que la van conèixer, era una noia ben plantada i freqüentava el Casino, on alternava amb la gent benestant de Manresa. Tenia una merceria al carrer del Rec, i quan els seus oncles Esteve i Jaume Massana van morir sense descendència, ella va heretar el mas Massana de Castellar, una propietat d'unes 90 hectàrees, la major part de bosc. La Rosita no es va casar mai i a les velleses va acabar vivint miserablement en companyia d'una minyona, la Margarida.

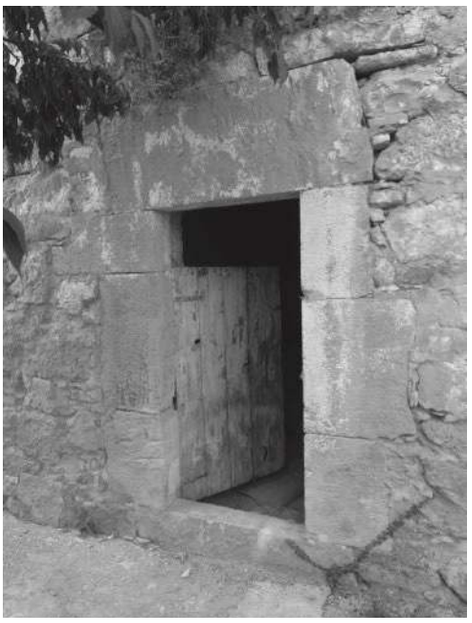

Porta de la quadra

El 1992 la Rosita va proposar a Ramon Gamisans que li administrés la finca del mas Massana de Castellar. Encara que la proposta no va arribar a concretar-se, aquell mateix dia, la Massana li va donar una nota manuscrita on el feia hereu de la casa de Fonollosa i la finca de Castellar, amb la condició que havia de procurar que a la minyona Margarida no li faltés de res. Dos anys després la Massana es va morir sense parents i la nota manuscrita va permetre al Ramon inscriure's les propietats al seu nom.
Ramon Gamisans Santasusagna va néixer a cal Garriga de Freixenet. Al llarg de la vida s'ha dedicat a transportar gra, comprar boscos, i moltes altres feines. Durant uns anys va treballar en una gasolinera al Pas de la Casa (Andorra). Quan es va casar va anar a viure en una caseta al camí de cal Xerraire de Manresa, construïda pels pares de la seva dona Pilar Graner Muntadas, de Navàs.

Fa uns anys el Ramon va estar a punt de vendre's la casa, però l'operació es va frustrar, perquè encara constava al Registre que la meitat de la casa era de Miquel Pintó, aquell a qui Joan Puigdellívol l'havia empenyorada el 1872. Ha calgut un llarg procés burocràtic, amb publicació d'anuncis i edictes, per tal d'aclarir la titularitat de la propietat a través de la via de l'usucapió o possessió continuada.

Llogaters

Cal Fuster ha estat llogada durant la major part de la darrera centúria a diverses persones. Els primers llogaters dels quals tenim constància són la parella formada per Isidre Puigdellívol Palà, procedent de cal Pere Moliner, i la seva dona Palmira Vall Biosca, de cal Franciscó. El 1928 van tenir un nen i el 1932 un altre. Poc després van marxar amb destinació a Sant Vicenç. Havent acabada la guerra, la casa va ser ocupada per Agustí Padrós Trullàs, un mecànic de Manresa, casat amb Concepció Clarena Vila de Fonollosa. Entre 1942 i 1946 hi va haver el matrimoni format per Joan Duocastella Bernadas, un fill de cal Tomaset, i Rosa Viladrich Companys, de cal Baldric. Quan van marxar-ne van instal·lar-se a cal Mut i posteriorment a Avià.

Entremig, partides de maquis van protagonitzar una onada de sabotatges a la zona, i les autoritats van desplegar sobre el territori una espessa xarxa de destacaments de la guàrdia civil i somatents. A Fonollosa els guàrdies es van hostatjar en un dels pisos de la casa mentre va durar l'emergència, aproximadament entre 1942 i 1945. La patrulla, formada per un caporal i quatre números, va desplaçar-se llavors a la casa-quartel de Rajadell.

Cap el 1948 s'hi va instal·lar el treballador Juan Cazorla Torres i la seva muller Amalia Castaño Perales, naturals de la província d'Almeria. El Juan feia jornals i va estar molts anys ocupat al mas Clarena de Camps. L'Amalia treballava fent feina domèstica en diverses cases i de cosidora a cal sastre Calmet. Van estar molts anys al raval del Sastre i, tant ells com els seus fills, es van integrar força en la vida del poble. A començaments de la dècada dels 60 van marxar cap a Sant Joan.

Mariano Planas Torras i la seva muller Lola Jubert, que van regentar uns anys la botiga de cal Calet, i després una altra a ca la Miquela del carrer Nou, durant una temporada van estar de lloguer en un dels pisos de cal Fuster, on justament al Mariano li va arribar la mort el juliol de 1978.

A partir el testimoni de diverses persones hem recollit els noms dels llogaters dels darrers anys. La llista és llarga, perquè alguns s'hi van estat poc temps. La relació no és exhaustiva, i tampoc l'ordre és forçosament precís, perquè la memòria oral fa males passades.

Blai Pintó de cal Pep i la seva muller Aurora Piera. El Blai treballava llavors a la fàbrica del poble, mentre que l'Aurora ho feia com a cuinera a les escoles noves.

Amador Ferrero Asensio, de la província de León, un treballador de la granja de cal Soldevila. Florenci Ferrés de cal Sec i la seva dona Rosa Maria Canadell Forés, que van venir de Governa de Castelltallat cap el 1975. El Florenci treballava al bosc tallant pins i van ser-hi tres anys i alguns mesos.

Façana que dona a la plaça

El matrimoni Guillem Guix i Joana, el seu fill Rafel i Imma Roig, la muller d'aquest, que ocupaven el pis els caps de setmana. Un tal Garcia de Manresa, casat amb Carme Estany, igualment estadants de cap de setmana. Els llogaters més recents ha estat Boussian, un manobre de cal Cases de nacionalitat marroquina i una família de romanesos que treballaven a la fàbrica de conserves Estany.

L'ABADIA DE CARDONA I FONOLLOSA

En l'ordenació medieval, el pagès estava subjecte a un senyor, el qual, a canvi d'unes determinades prestacions, li oferia seguretat jurídica i protecció. El senyor pertanyia a la classe militar o de la noblesa, però també podia ser un eclesiàstic o una institució com un monestir. El contracte entre senyor i vassall es feia mitjançant un ritual anomenat jurament d'homenatge. El domini senyorial tant podia ser de caràcter civil com criminal o d'ambdues coses a la vegada. En aquest cas rebia el nom de ple domini. Durant molts segles la major part del terme de Fonollosa va estar subjecte a l'Abadia de Sant Vicenç de Cardona, encara que alguns masos, com Querol o Bacardit de les Olles, mantenien vincles amb el monestir de Montserrat i el Castell de Cardona.

Resum històric

Els orígens de l'Abadia de Cardona són nebulosos, però es creu que van coincidir amb la construcció del castell i el poblament de la contrada en temps del comte Guifré, al segle IX, si bé la primera menció explícita del monestir i el seu abat Guillem data de 980. El monestir va rebre un gran impuls a l'època del vescomte Bremon (1012-28) i la seva mare Engúncia, que van ser els que van fer possible la construcció del magnífic temple de Sant Vicenç, d'estil romànic llombard, consagrat l'any 1040.

En aquell temps la comunitat es regia per la regla d'Aquisgran, però a finals del segle XI es va extendre la reforma gregoriana a tota la cristiandat i va adoptar la regla de Sant Agustí, que fomentava uns costums més virtuosos i la vida comunitària entre els monjos. A començaments del segle XIV el monestir va entrar en una fase de decadència a causa del mal govern dels abats i priors i un relaxament de la moral, però després van venir temps millors i la canònica de Sant Vicenç va assolir les fites més altes. El 1592 el Papa va secularitzar les canòniques regulars i la comunitat de Cardona es va convertir en una col·legiata.

La comunitat estava formada pel capítol dels canon-

ges i presidida per l'Abat. Dins dels canonges hi havia uns càrrecs o oficis per organitzar la vida interna i l'administració de les rendes. Els càrrecs principals eren el Prior, el Sagristà, l'Almoiner, el Cambrer, l'Infermer i el Cellerer.
L'Abat era escollit pel capítol i havia de ser obligatòriament sacerdot. El senyor de Cardona donava el vist-i-plau a l'elecció, però sovint hi interferia i pressionava per imposar el seu candidat. Finalment, el nou abat rebia la confirmació i la benedicció del bisbe de la diòcesi. En cas de conflicte, uns i altres feien valdre les seves influències a la Corona i al Papat. Els abats eren personatges importants i en trobem molts d'ells participant en les Corts i en altres afers polítics. Segons les constitucions de Catalunya, havien de ser catalans de naixement, però això va canviar després de la derrota de 1714 i a partir d'aleshores els abats van ser forasters.

Lorenzo Ortiz de Zárate, natural de Oñate, va ser el darrer abat de Cardona. El 1794 l'església i les dependències es van convertir en caserna militar i els canonges es van dispersar. Alguns van anar a la parròquia de Sant Miquel de Cardona, però la majoria va demanar acolliment a la catedral de Solsona. Malgrat haver perdut la seu, els canonges van seguir exercint els seus drets sobre el patrimoni fins gairebé a mitjans del segle XIX, quan es van abolir per decret els drets senyorials.

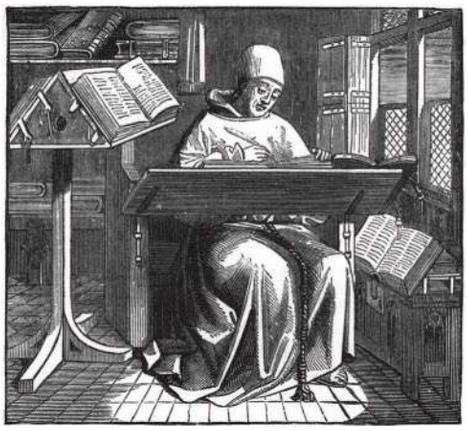

Monjo medieval

Patrimoni
L'Abadia va acumular un extens patrimoni al llarg dels segles, procedent bàsicament de donacions i llegats testamentaris. Els senyors de Cardona, ja fos per fer-se perdonar els pecats, o per l'estreta relació que mantenien amb l'abadia, hi van fer deixes importants, així com altres nobles i pagesos rics.
El patrimoni era en principi de la comunitat, però moltes vegades béns de la mensa passaven a mans d'algun canonge en particular, qui aprofitava les rendes pel seu enriquiment personal. Això, i el domini compartit d'alguns dels béns amb altres senyors, provocava contínuament plets i conflictes.

Una part del patrimoni abacial es trobava a la vila de Cardona i rodalies. L'Abadia també tenia el dret d'extreure una determinada quantitat de sal del salí de Cardona, una matèria de vital importància i molt valorada. Altres rendes importants provenien dels molins que tenien situats al Cardener i a l'Aigua d'Ora. El féu principal es trobava però a la Segarra, centrat al voltant de Sant Jaume de Calaf, que era un priorat depenent de l'Abadia fundat el 1070. A part de la vila de Calaf, comprenia tot o bona part dels termes de Calonge, Aleny, Conill, Dusfort, Pujalt, la Molsosa, Prades i Sant Pesselaç. També recollia rendes de possessions aïllades situades a Puigfarner, Aguilar de Segarra, Camps (mas Clarena), Sant Mateu i altres llocs.

Església de Sant Vicenç

Fonollosa
El repoblament dels territoris situats a ponent del riu Cardener va ser una empresa que va recaure en la casa de Cardona, i per tal de consolidar els avenços militars i assegurar la nova frontera, es va crear una xarxa de castells i torres de guaita, que vetllaven per les esglésies i masies del territori. Fonollosa i Camps es trobaven directament sota la protecció del castell de Castelltallat, encimbellat dalt de la Serra.
Així doncs, podem assegurar que durant els primers segles Fonollosa era un dels dominis del vescomte de Cardona.

El 20 de març de 1213 el vescomte Guillem va fer testament, malgrat que no era vell ni estava malalt, sinó que era un home encara jove i en la plenitud de la vida. El motiu era que es disposava a marxar a la guerra al Llenguadoc, juntament amb altres nobles catalans, amb la intenció de venjar la mort del rei Pere i alliberar al seu fill, el futur Jaume I el Conqueridor.
Aquest testament es troba a Madrid, a l'arxiu dels Ducs de Cardona, i l'única persona que hi ha tingut accés fins ara és l'historiador Francesc Rodríguez, el qual n'ha publicat la transcripció. El fragment que ens interessa és aquest:

> (...) Concedo namque et dono ecclesie Sancti Vicencii Cardone, per satisfactionem de toltis et de forciis quas habeo iniuste factas eidem monasterio, tam im honorem eisdem quam in suo directo de sale, ipsam Fonoiosam universam, cum omnibus ibi habitantibus et habitandis, et cum pertinenciis et terminis, sicut ego melius habeo, et teneo, et habere debeo, ad propium alodem franchum Sancti Vicencii suorumque chanonicorum, in perpetuum (...)

Una traducció aproximada seria: "En satisfacció dels perjudicis que jo he causat al monestir, tant sobre les seves propietats com sobre el dret que té sobre la sal, dono perpètuament a l'església de Sant Vicenç i a la seva canònica el meu alou de Fonollosa, amb tots els

seus habitants, possessions i termes".

Això doncs, el vescomte es volia fer perdonar els pecats abans d'una aventura militar on hi podia deixar la vida. Els greuges que tenia el monestir contra el vescomte eren a causa de "toltis et forciis" aplicades a súbdits seus. El concepte "toltes i forces" es pot definir com exaccions que els senyors aplicaven als homes d'un lloc que controlava militarment fent servir mètodes violents. En el testament també hi figura un pagament al monestir de 2.000 sous barcelonesos, una quantitat ben important, que el vescomte havia exigit al monestir en l'elecció de l'abat.

Uns anys després, el 8 de març de 1234, l'abat Pere de Vilanova va cedir amb caràcter vitalici al canonge Raimon Vilanova la vil·la de Fonollosa i un alou petit a la Vall de Lord a canvi de 1.000 sous. En el document s'expressa que el domini sobre Fonollosa es ple. El canonge que va ser afavorit per la donació era parent de l'Abat, segurament un nebot, així que potser estaríem davant d'un cas de nepotisme. Més tard, el novembre de 1247, Raimon Vilanova va ser escollit abat i ho va ser fins que va morir el 1269. Aleshores el domini de Fonollosa deuria retornar a la mensa.

Terços, lluïsmes i censos

Encara que la donació original comprenia la jurisdicció civil i la criminal, la veritat és que els abats es van limitar a exercir només la primera, que comprenia les exaccions econòmiques i els judicis per faltes i crims menors, mentre que la jurisdicció criminal i els càstigs pels crims de sang van ser delegades a la cúria ducal. Hi ha constància que el 1616 el Duc tenia la jurisdicció criminal sobre Fonollosa, però segurament l'exercia de molt abans. Així doncs, els crims comesos dins del terme es jutjaven al castell de Cardona i en les seves presons s'executaven les penes. En algun lloc de pas de Fonollosa s'hi deurien plantar les forques per castigar els criminals condemnats a mort, però no n'ha quedat cap evidència en la toponímia, al contrari de Fals, on encara es conserva el nom del Turó de les Forques en una cruïlla principal de camins.

Cada vegada que hi havia nou abat, els pobles enviaven una delegació a Cardona per renovar el jurament de fidelitat. Un exemple el tenim el 2 de juny de 1654, quan es van presentar davant de l'abat Josep Estornell els dos Jurats de Fonollosa, Salvador Morera i Jaume Bacardit, acompanyats dels propietaris Cristòfol Casas, Joan Vilansosa i Gabriel Cererols. D'acord amb els Furs d'Aragó i les Constitucions de Catalunya, els de Fonollosa van manifestar que:

> (...) est et esse debet homo propius, solidus et affocatus et vasallus dicti domini Abbatis, et tenetur eidem et suis succesoribus ad sacramentum et homagium et plena jurisdictione (...) et promissit eidem domino Abbati et succesoribus suis quod ipse et omnes progenies sua erunt boni, veri, fideles et legali vassalli (...)

El jurament contemplava també el deure dels pagesos de pagar al senyor els delmes, censos, parts de collites i altres drets que tenia.

Castell de Cardona

Des de 1213 fins que es van abolir els drets senyorials, l'Abat de Cardona rebia dels homes de Fonollosa diversos tipus de contribucions. Els masos pagaven anualment censos, en espècie o en diner, i certes prestacions personals. Aquestes obligacions s'anaven recordant periòdicament en els capbreus.

Els pagesos també havien de pagar el "terç", un tant per cent sobre tots els empenyoraments, traspassos de drets i compravendes de terres o cases. Perquè una acta notarial tingués validesa jurídica calia validar-la a Cardona amb la "firma per senyoria" de l'Abat. Segons l'estudi que hem fet d'una cinquantena de firmes per senyoria en el període comprès entre els anys 1750 i 1830, aquest terç anava del 19 al 24% del valor declarat. Això era una bonica quantitat, sobretot quan es tractava de compravendes d'envergadura, com per exemple masos. Els parcers, a més del que tocava pel terreny, havien de pagar pel permís de construir la casa. En el període estudiat, un permís costava 40 rals. Un cop feta la casa aquesta quedava sotmesa a un cens anual de l'ordre dels 6 diners, una quantitat merament simbòlica. La firma per senyoria més tardana que tenim localitzada a Fonollosa és la venda d'un pati de ca l'Isidret del raval del Paisà el 1830. Quan les lleis de la nació moderna van abolir els drets senyorials, la funció recaptatòria va passar a l'estat. Els lluïsmes, terços i censos van desaparèixer i ara les transmissions patrimonials cotitzen a hisenda i les finques paguen la contribució als ajuntaments.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 10 Desembre 2012

Quaderns de la memòria històrica

FONOLLOSA

LA VALL (4ª part)

El segle XIXè

El futur hereu del mas de la Vall va néixer gairebé amb el segle; el 7 d'abril de 1809 va ser batejat Ramon, Anton i Josep, fill de Francesc Vall i la seva segona muller Rita Santjust. Va batejar la criatura el rector Ignasi Flinch i van ser padrins els tiets Anton Vall i Paula Santjust.

El Ramon es va quedar orfe de pare als tres anys i sa mare no es va preocupar gaire de la seva criança, perquè l'abril de 1814 aquesta va marxar de la Vall per casar-se en segones núpcies amb Anton Serra de Claret dels Cavallers. Durant la minoria d'edat, dels assumptes econòmics se'n van cuidar els tutors, els quals es van afanyar a trobar dona a l'hereu, ja que la Vall necessitava una mestressa amb urgència. El Ramon era encara ben jove quan es van pactar els capítols matrimonials. Es van signar el 23 d'octubre de 1825 a casa d'un notari de Cardona. La futura muller era Francesca Torras Codina de Súria. Els pares la van dotar amb 1.200 lliures i la roba adient a la seva categoria. El matrimoni va tenir lloc a la capella de Santa Justa i Rufina de la Vall el dia 22 de novembre i el va oficiar, amb permís del rector de Fonollosa, el parent Martí Santjust, beneficiat de Sant Jaume de Calaf.

Llinda de finestra datada 1856

El primer fill, Antoni, va arribar el 1828 i després vindrien sis fills més. Dues de les mosses, la Rita i la Francesca, van marxar de casa quan es van casar; la primera el 1846 amb Agustí Oller Bosch d'Aguilar, la segona el 1854 amb Pau Soldevila Puigdellívol de Castelltallat. En els dos casos el dot fou de 800 lliures i dues calaixeres plenes amb set vestits bons i molta altra roba. Tres dels xicots es van emancipar i van marxar de casa molt més tard. El Francesc es va fer una casa el 1877 en un tros

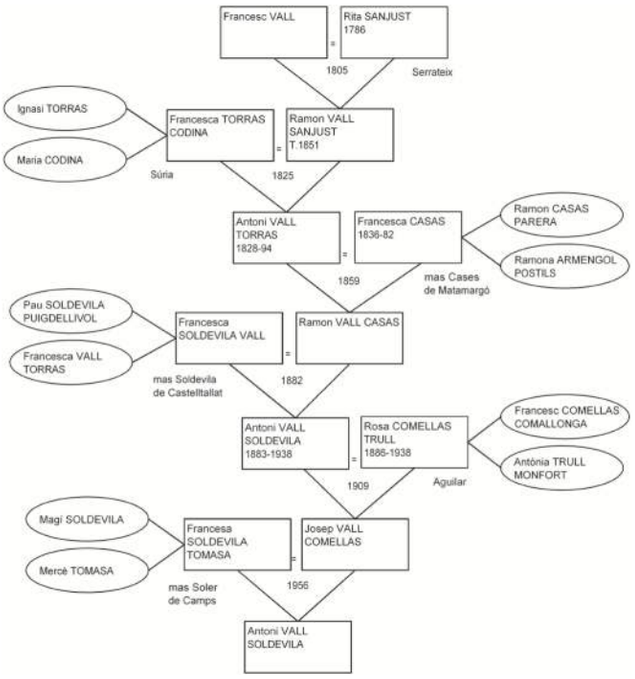

que li va establir l'amo de cal Biel. La casa es diu cal Quico de la Vall. El seu germà Ramon va fer-se la casa el 1879 en un tros del mas Bacardit. La casa va dir-se cal Ramon o Ramonet de la Vall. L'altre fill, el Pere, el 1880 va comprar una casa vella dita cal Ramon. Es va casar amb Josefa Closa Bacardit, de la Llavinera, però no van tenir fills i a les velleses els van acollir a la Vall.

Sobre l'activitat econòmica de l'amo de la Vall tenim recollides algunes dades. El 1830 va crear un censal de 500 lliures a favor del rector de Castelltallat. El juliol de 1845 va prometre a Mateu Bosch Bonvehí, un estudiant de teologia d'Aguilar que no tenia mitjans per aconseguir les sagrades ordres, que li donaria 80 lliures un cop hagués arribat al sotsdiaconat, i després 80 lliures anuals fins que aconseguís un càrrec eclesiàstic per mantenir-se. Aquesta protecció a un capellà era una pràctica comú a molts propietaris, que s'asseguraven així un contacte privilegiat dins de l'Església. Per garantir la subvenció va posar en penyora el mas Rabinat, un mas unit a la Vall des de segles enrere.

Aquell mateix any va rebre 1.500 lliures de Joan Serra de Claret de Cavallers, per recuperar el mas Madriguera de Vallmanya que tenia empenyorat des de feia 30 anys. Se les va gastar en pagar a l'amo del mas Cases,

les 1.531 lliures de la compra del mas Sedernà, feta pel seu pare el 1806. El Cases li va retornar llavors 50 lliures per recuperar les herbes del mas que els ramats de la Vall pasturaven des de 1778.
El 1849 va manllevar 318 lliures a un de Santpedor. En el debitori s'especifica que els diners eren "en moneda de or de cuño espanyol, la de menos valor de cuatre duros cada una y lo pico en moneda de plata". Aquell any de 1849 la situació de Fonollosa era desesperada a causa de la guerra dels carlins. Els propietaris no podien fer front a les contribucions que exigien, amb amenaces, els rebels i el Govern, cadascun pel seu cantó, i el Vall els va fer un préstec de 800 lliures amb un interès del 6%.
El setembre de 1851 es va vendre una casa al carrer de Valldaura de Manresa per 400 lliures, casa que era de la Vall des del 1624 per herència d'un fill capellà. Amb considerable retard, el 1851, el Ramon va aconseguir cobrar les dots de sa mare i sa muller. El febrer va rebre 2.000 lliures de l'oncle Santjust i el maig 1.200 lliures del sogre Ignasi Torras. Els diners provinents de la mare, però, no es van quedar a la Vall, perquè en casar-se per segona vegada la Rita Santjust es va emportar el seu dot a la casa Serra de Claret.
Ramon Vall va fer testament a la rectoria el 15 d'agost de 1851 i no va trigar a morir-se. La seva dona el va sobreviure molts anys, fins l'octubre de 1877.

Llinda d'un balcó

Dispensa matrimonial

El següent hereu Antoni Vall Torras va ser batejat pel rector de Fonollosa el 11 de juny de 1828. Els padrins que el van dur a la pica baptismal van ser Anton Serra, de Claret dels Cavallers, i Maria Codina.
Quan va tenir l'edat va voler casar-se amb Francesca Casas Armengol, una filla de l'important mas Cases de Matamargó. Un capellà massa zelós va adonar-se que els nuvis eren parents de lluny, la qual cosa implicava la necessitat de l'oportuna dispensa papal, per tal de no incórrer en el pecat abominable de l'incest. En realitat, el zel exagerat que l'Església d'aquell temps aplicava a les unions entre poderosos, amagava un interès recaptatori, perquè una dispensa papal era un procés llarg i car. El parentesc entre el Ramon i la Francesca era més aviat llunyà, eren parents en quart grau de consanguinitat, és a dir, fills de fills de cosins, però les famílies tenien diners i podien pagar la dispensa. L'expedient s'ha guardat en els arxius del Bisbat de Solsona i és un gruixut patracol amb les partides de naixement i matrimoni dels avantpassats respectius, un tresor per l'historiador, que es troba fet l'arbre genealògic. Els avantpassats comuns dels dos contraents eren Josep Postils Puigrafagut, de

Retrat de Ramon Vall i Francesca Soldevila

Tentellatge, i Paula Montanyà Barrala de Besora, casats el 1733. Van tenir dos fills, la Paula, una besàvia del Ramon Vall, i el Francesc, un besavi de la Francesca Casas. L'expedient va enviar-se a Roma i el papa Pius IX va concedir la llicència matrimonial el 19 de juliol de 1859. Uns dies més tard van poder casar-se amb totes les de la llei.

Van tenir una bona colla de fills, dels quals en van sobreviure sis, dits Ramon, Francesc, Lluís, Pere, Josep i Ramona.
L'Antoni va haver d'assumir alguns dels deutes de la generació anterior, així, el 1860 va pagar el dot de la seva tia Rita, casada a l'Oller d'Aguilar, i el 1877 va tornar a Maria Boladeras de Santpedor les 318 lliures manllevades pel seu pare, que convertides a la nova moneda, eren 848 pessetes. El 1861 va tenir una bona oportunitat de fer net amb uns censals antics que gravaven la casa. Poc abans l'Estat havia confiscat les rendes de molts organismes eclesiàstics i, mitjançant un pagament únic de 1.338 rals a Hisenda, l'Antoni va cancel·lar tres censals que es prestaven als rectors de Boixadors, Castellar i Prats de Rei, respectivament.
Francesca Casas va morir als 45 anys el setembre de 1877, mentre que l'amo de la Vall ho va fer als 66 anys d'edat el maig de 1894.

Intercanvis amb el mas Soldevila de Castelltallat

La relació amb els Soldevila es va iniciar amb l'enllaç entre una de les filles de la Vall amb l'hereu Pau Soldevila el 1854 i després va continuar amb altres enllaços entre les dues famílies. La bona relació tenia a veure també amb les afinitats polítiques, ja que les dues cases simpatitzaven amb la causa dels carlins.
L'hereu Ramon Vall Casas es va casar amb Francesca Soldevila Vall, filla dels seus tiets Pau i Francesca. Per altra banda, Pere Soldevila Vall ho va fer amb Ramona Vall Casas, estrenyent encara més els lligams entre les dues famílies. Eren matrimonis entre cosins i en aquest cas sí que era clar que necessitaven la dispensa.
Els capítols entre el Ramon i la Francesca es van signar l'agost de 1882. El dot de la núvia va ser de 2.800 pessetes i l'aixovar anava dins de dues calaixeres. A més del dot, la Francesca va rebre 133 pessetes que li havia llegat sa mare en el testament. D'aquest matrimoni en van sortir cinc nois i dues noies, anomenats Antoni, Josep, Marcel·lí, Pau, Ricard, Maria i Josefa.
El Pau i el Ricard van morir joves i el Josep Vall Soldevila, conegut popularment com Pepet de la Vall, es cuidava

d'una botiga a la planta baixa de cal Metge, on també s'hi podia beure un got de vi o de barreja. El Pepet anava a menjar i a dormir a la Vall i un dia de setembre de 1947, mentre anava a dinar a casa, es va aturar a descansar sota l'alzina de l'ermita de la Vall i va morir de sobte.

Decoracions modernistes del menjador

Ramon Vall Casas va entrar en possessió de la propietat el 1894. En l'inventari dels béns del seu pare difunt hi consten els masos Vall, Rabinat i Montserrat (també dit Ferrer), una casa al carrer Nou de Prats de Rei, un hort i tres peces de terra al mateix municipi.
El 1911 es va alliberar d'una càrrega que afeixugava la casa. Eren uns censos que gravaven el mas Rabinat des de feia molts anys i que havien passat d'una generació a l'altre. Es pagaven pensions de dos censals, de 600 i de 200 lliures, a l'Hospital de Santpedor, d'un de 200 lliures a la rectoria de Sant Pere Sallavinera i d'un altre de 45 lliures al rector del Vilar. Aquets censals havien passat a l'Estat i un particular els havia comprat a la subhasta. Va quitar tots els censals amb un pagament únic de 1.500 pessetes.
Ramon Vall va ser una persona important al poble, va ser alcalde, jutge i cap del sometent. Durant el seu temps també es van fer ampliacions i millores a l'interior de la casa. A la sala gran hi ha una taula que mesura més de 4 metres feta amb un sol tauló d' una pinassa monumental de l'obaga de la Vall, amb un banc a banda i banda, gravada amb la inscripció "R.V. 1907". Va fer decorar una saleta-menjador amb pintures d'estil modernista a les quatre cantonades i al sostre. A la paret d'aquesta habitació hi ha penjat un quadre de Ramon Vall i la seva dona Francesca Soldevila. Segons expliquen, la Francesca va morir de la ràbia que li va encomanar una conilla que la va mossegar. El Ramon va traspassar l'agost de 1928 i la seva muller ho va fer l'abril de 1932.
Quan van morir els vells ja feia uns quants anys que el futur hereu Antoni Vall Soldevila era casat i afillat. Havia pactat els capítols el 27 de juliol de 1909 amb Rosa Comellas Trull, del mas Vendrell d'Aguilar. El dot convingut era de 2.000 pessetes, a pagar en dos anys, i per garantir aquesta quantitat, el pare d'Antoni havia hipotecat el mas Montserrat. L'Antoni i la Rosa van tenir dos xicots i tres mosses, la Núria, la Montserrat i la Mercè. El primogènit Ramon va morir als set anys, de manera que va quedar hereu el seu germà Josep. La Núria es va casar amb Josep Vall Planas, el Mestre Valentí, i les altres dues noies van quedar solteres.
En aquells anys a la Vall tenien dos o tres mossos, un parell de pastors i unes quantes minyones encarregades de la feina domèstica. La casa disposava de la seva pròpia teuleria i serradora, i als boscos trobaven ocupació carboners i trementinaires.
Antoni Vall Soldevila va ser una de les víctimes de la guerra civil. No el van matar a les primeres setmanes de la revolució anarquista que va seguir al cop militar, com va passar amb molts altres propietaris, sinó que el seu assassinat es va produir més tard, el 22 d'abril de 1938, i segurament no va ser per motivacions polítiques, sinó més aviat per l'acció d'uns delinqüents comuns. Li van robar els diners i les joies de la família i després se'l van endur i el van assassinar en un revolt de la carretera, sota de les Torres de Fals. La seva vídua no va superar la desgràcia i vuit mesos més tard el va acompanyar a la tomba.

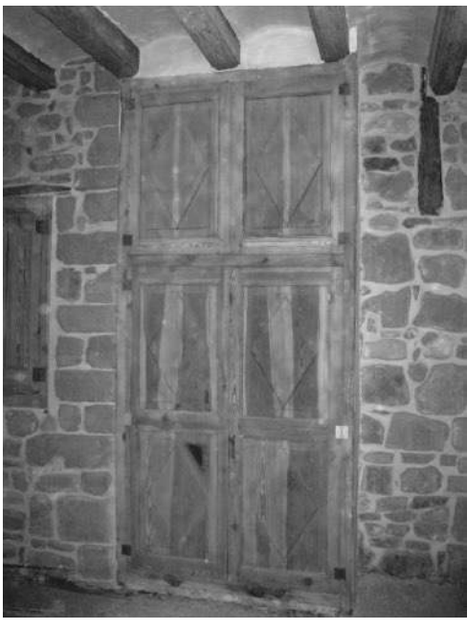

Armari de la sala

Josep Vall Comellas va continuar la vinculació amb els Soldevila de Castelltallat casant-se el 1956 amb Francesca Soldevila Tomasa. No la va haver d'anar a buscar a Castelltallat, sinó al Soler de Camps, on s'havia traslladat la seva família el 1934. La Paquita i l'hereu de la Vall es van casar, com era tradicional, a la capella de la Vall, que havia estat remodelada el 1950, després de sofrir moltes destrosses durant la guerra. El pintor Mestres de Manresa va pintar les parets i uns quadres representant el martiri de les santes Justa i Rufina.
Josep Vall i Paquita Soldevila van tenir la Mercè, l'Antoni i els bessons Pere i Conxita. La Mercè viu a Manresa, el Pere, casat amb Ester Sánchez de cal Delfí d'Aguilar, s'està a Igualada, i la Conxita està casada al Molí de Boixadors.

Després de la defunció de Josep Vall, esdevinguda el 2006, ha quedat propietari el seu fill Antoni, que mena

els camps fent de pagès com els seus avantpassats, essent una de les darreres persones del poble que es guanya la vida amb la terra. Els magnífics boscos de la Vall, en el passat una de les fonts d'ingressos principals, avui dia tenen menys importància des del punt de vista econòmic, a causa de la depreciació del preu de la fusta, però mantenen un alt valor per l'equilibri del territori i el paisatge.

Arxiu M.Rosa Vall

Rosa Comellas Trull

Masovers

Antigament la casa dels masovers es trobava al davant del portal de la casa, a la part de llevant, però la caseta es va ensorrar i ara al seu lloc hi ha un cobert modern. Llavors els masovers van viure en una altra casa, a la part nord, al costat dels corrals.

Per la masoveria de la Vall hi han passat diverses famílies, algunes de les quals han deixat rastre en els padrons i altres documents municipals.

La notícia més antiga és de 1829, quan es va casar una filla de Sadurní Bonvehí i Rosa Vila, masovers de la Vall. Uns descendents del Sadurní són els actuals amos de la Pabordia de Caselles.

El 1895 estaven de masovers Josep Casas Pubill i Maria Bonvehí Tasias, els amos de cal Jaume Cases de Fals. Tenien poca terra i es veu que els convenia més la masoveria. Durant la guerra van viure un temps a la Vall, Antoni Piulats Mulet i Maria Coll Ferrer, però potser més que masovers eren refugiats.

El 1940 va arribar una família nombrosa, formada per Francesc Sala Mermi, d'Ogern, i Filomena Caellas Barcons, de Pinós. Abans havien estat a cal Jordi de Vallferosa i a cal Ribera d'Aguilar.

Tenien nou fills, cinc del sexe masculí i quatre del femení. Una de les noies, la Ramona, es va casar amb el fuster Rafel Viladrich, després que aquest la va conèixer fent unes reparacions a les conilleres dels masovers. Cap el 1948 els Sala van marxar cap a la masoveria del Soler de Puigredon, més enllà de Torà.

En el padró de 1950 hi apareixen Josep Soler Vilalta, de Sant Mateu, la seva dona Concepció Caellas Colillas, la filla Caterina, el fill Marcel·lí Soler Caellas i la dona d'aquest, Anna Grau Casòliva. Aquesta darrera era de cal Fadrí Jaumet de Camps. Venien de Vilalta de Castelltallat. Amb ells va venir també Joan Soler, un germà del Josep que guardava el ramat.

El Marcel·lí va tenir dos fills mentre s'estava a la Vall; el Ramon (1951) i el Josep (1954). Aquests van ser els darrers masovers que hi ha hagut a la Vall. Es van acomiadar cap a l'any 1967 per anar a ocupar la masoveria de la casa Secanella de Segur. Llavors la vivenda va estar llogada un temps a Francisco Pérez Castillo, de Segura de la Sierra. Venia de Soldevila de Castelltallat i quan va marxar va anar a Centelles de Sant Amanç.

Cobert modern

A part dels masovers hi havia els mossos, alguns dels quals s'hi estaven poc temps, però altres s'hi passaven tota la vida i s'hi morien.

El 1947 tenien per mosso a Remigi Simon Simon, de Gironella, que va morir víctima d'un accident per arma de foc. Va deixar vídua i tres fills. El 1950 hi havia el mosso Josep Ainés i el 1958 un pastor dit Esteve Prat Vila, natural de Montmajor.

CAL XISQUET DE LA FONT

"Xisquet" és una forma de Francisquet o Francesc, el nom de la persona que va edificar la casa, i "de la Font" indica la proximitat a la font pública que subministrava aigua potable a tot el raval.

Francesc Soldevila Pubill, el Xisquet, era un fill de Francesc Soldevila i Maria Pubill, els amos de cal Soldevila del Raval del Sastre. El seu germà gran era l'hereu i a ell li va tocar obrir-se camí pel seu compte. De fet, no va haver de caminar molt, ja que el veí Joan Devant, de cal Sastre Coix, li va brindar l'oportunitat de comprar un pegat de terra, no gaire lluny d'allà, per fer-se una casa.

L'indret era molt rocós i potser per això era conegut com "les Moles del Sastre". El tros que li va vendre tenia una extensió de 4 quartans i a la part de sota era possible fer-hi l'hort. El Devant li va donar permís per

Finestreta

prendre aigua de la quina utilitzava per regar el seu hort, per la qual cosa podria construir un canal o sèquia que travessés terreny del venedor. Però li va posar la condició que si l'aigua escassejava, el Devant tindria tothora l'ús preferent. Li va posar una condició més, havia de deixar un pas per transitar amb un animal. Van acordar separar, per la part de solixent, la terra venuda i la que restava en poder del venedor amb una paret mitgera de quatre pams de gruix, parets que pagarien a mitges. El tracte es va fer el 27 de febrer de 1852 i el preu de la venda va ser de 100 lliures.

Encara que en el document de compravenda no s'esmenta cap casa, es donava per suposat que el Francesc tenia intenció de fer-se-la a la part de sobre del cingle o mola de pedra. La deuria construir immediatament, ja que la llinda d'una finestra que mira a ponent porta la inscripció "Francisco Soldebila. Año 1853". Aquesta finestra abans havia estat a la façana principal.

La casa està assentada sobre una base de roca i els baixos consisteixen en dues voltes bastant altes, una d'elles dividida amb un envà de pedra per separar el celler del rebost. En un cantó, la volta es trenca per donar pas a un escala estreta que puja a la planta superior. A la façana de llevant hi havia un portal ample, que en una reforma recent ha estat desplaçat.

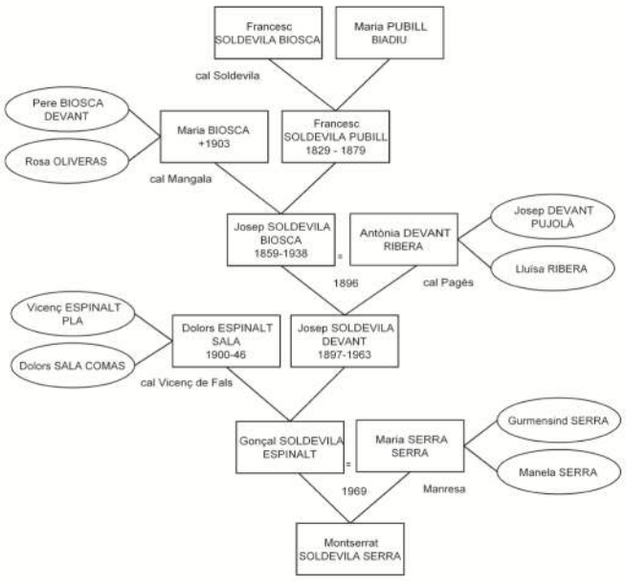

Per guanyar-se la vida el Xisquet disposava d'una vinya de 8 quarteres del mas Morera. Amb el vi que li quedava, després de pagar la part, anava tirant, però de vegades no li arribava, com per exemple el desembre de 1869, quan va haver de demanar un préstec de 96 escuts (240 pessetes) al seu veí Josep Miquel, el Sastre Gros. Eren amics, i li va deixar els diners sens interès, comprometent-se el Xisquet a tornar-los-hi al cap d'un any. Com a garantia va posar-hi la casa i l'hort. Malgrat les bones intencions, no ho va voler o no ho va poder fer, i quan es va morir, deu anys després, encara no havia tornat el préstec i l'obligació va recaure en els seus descendents.

El Xisquet Soldevila es va casar amb Maria Biosca Oliveras, una filla de cal Mangala, i de la unió en van resultar dos fills, el Josep i la Madrona.

Un germà de la Maria era capellà i quan va morir mossèn Pere Biosca el 1902 li va deixar en herència un camp, dit el Camps de les Moles, que es trobava justament al costat de cal Xiquet.

El Xisquet va traspassar l'octubre de 1879 sense haver fet testament i deixant uns deutes que ascendien a 2.095 pessetes. Els seus fills quedaven hereus a mitges i el febrer de 1888 van arribar a un acord entre ells. La Madrona va renunciar a la seva part a canvi que el Josep es fes càrrec dels deutes i de donar-li 100 pessetes per comprar roba i 80 pel dot. Així va anar, i quan la Madrona es va casar a l'any següent amb Bonaventura Feixas Bonfills, de Castelltallat, el germà li va donar els diners en efectiu, dos vestits de llana, cinc camises, una vànova i dos llençols.

Vista des del nord

Josep Soldevila Biosca es va casar el 6 de maig de 1896 amb Antònia Davant Ribera, de cal Pagès. Van tenir quatre nois i una noia i l'Antònia encara li va sobrar llet per fer de dida a una criatura que li van confiar els pares Joan Bacardit i Manuela Torras. Dissortadament el nadó de tres mesos va morir el febrer de 1898.

El fill gran, el Josep, es va quedar a casa, així com la seva germana Joana, que no estava gaire bé de salut. El Francesc es va casar a cal Xubino de Sant Pere Sallavinera. El Jaume va quedar conco i després de fer molts anys de pastor a cal Vendrell d'Aguilar, quan va ser vell el van acollir a cal Xisquet. L'Enric, que també va quedar conco, va fer de mosso a Aguilar.

Josep Soldevila es va casar amb Dolors Espinalt de cal Vicenç de Fals. Van fer capítols el 8 de novembre de

1924. El dot va ser de 250 lliures i l'aixovar, una màquina de cosir de segona mà, marca Bach, un matalàs, i algunes peces de roba blanca. Van tenir el Gonçal (1927), l'Asunción (1928) i la Margarida (1930). Es va escapar d'anar a la guerra, perquè van veure que feia falta a casa per cuidar el seu pare que s'estava morint. De fet, Josep Soldevila Biosca va morir el juny de 1938, a l'edat de 83 anys.
El 1940 va quedar vacant la plaça d'agutzil municipal i el Josep va ser proposat, ja que era "persona de buenos antecedentes y adicto a la Causa Nacional" un requisit indispensable per ocupar qualsevol càrrec oficial. Va ser agutzil fins el 1943.
El Josep va engrandir la vinya que menaven els avantpassats amb dos nous establiments de la Morera. Els anys bons collia molt raïm i omplia a vessar una tina molt gran que hi ha adossada a la casa. El vi del Xisquet de la Font tenia una certa anomenada al poble i molts veïns n'anaven a omplir les garrafes pel seu consum. Un dels millors clients, conten, era el doctor Ugalde, un vasc a qui li agradava tastar un quants cops el vi abans de comprar-ne i que acabava tornant a casa fent tentines.
L'hort es regava amb l'aigua d'un pou, que es gruava a dins d'un viver. Posteriorment s'hi va instal·lar una bomba hidràulica elèctrica. Malgrat tot, per mantenir la nombrosa família, el Josep havia de fer jornals al temps de segar i batre.
Dolors Espinalt va morir als 47 anys d'edat l'abril de 1946 i el seu marit el juliol de 1963, als 65.

Vista general

El Gonçal va fer el servei a les mines de carbó, com tants joves de la seva generació, i es va casar a Manresa el desembre de 1969 amb Maria Serra Serra, filla de Gurmensind, un paleta que vivia al carrer d'Urgell. El Gonçal menava les terres de casa i treballava a la fàbrica de Fonollosa, però vivia a Manresa. Amb la Maria van tenir una única filla, la Montserrat Soldevila Serra, que és l'hereva actual de la casa.
Quan va marxar-ne el Gonçal, a cal Xisquet hi van quedar les seves germanes, però l'Asunción va entrar de jove a cal Sebastià de Camps en casar-se amb Joan Pintó. La Margarida s'ha quedat soltera i fa molts anys que viu sola a casa, de la qual n'és usufructuària. Ha fet algunes obres de millora, en particular una ampliació i una terrassa a la part de la façana principal.

LA REINA BLANCA

En diverses masies de la nostra zona geogràfica hem sentit explicar que durant la guerra dels carlins una vegada va dormir en una cambra de casa, la millor naturalment, la reina Blanca. El relat s'ha transmès oralment de pares a fills i ara mirarem de veure si és tracta d'una faula o d'una història que té una part de veritat.

D'entrada hem de dir que la reina Blanca no va existir. Va existir la senyora Maria de la Nieves de Braganza y Borbón, a qui el poble anomenava Blanca, però no era cap reina, sinó solament infanta. El seu marit era don Alfonso Carlos de Borbón y Austria Este, "Infante de España" i germà de Carlos VII, el pretendent carlí a la corona.
Alfonso de Borbón va tenir una formació militar servint tres anys com a oficial en el regiment de los Zuavos Pontificios a Roma. Posteriorment utilitzaria aquest cos honorífic com a model per formar el batalló de Zuavos Carlistas, la seva guàrdia personal. Los Zuavos portaven un bonic uniforme de gala i eren escollits entre els carlistes per la seva valentia i la disposició a donar la vida pel seu cap. Recordarem que un insigne fill de Fonollosa, Josep Morera Trulls, de ca la Miquela del carrer Nou, va servir en aquest cos i va ser protagonista de les aventures que més avall s'explicaran. L'article "Un heroi local", aparegut en aquests Quaderns, en donava àmplia notícia.
A finals de 1873 el pretendent Carlos VII va encendre la metxa de la que es coneix com la Tercera Guerra Carlina. La revolta va tenir lloc en dos fronts, al país basc i Navarra i a Catalunya, i la zona del llevant peninsular. La campanya de Catalunya va anar malament ja des del principi, degut a la manca de coordinació entre el comandament i els veterans cabdills carlins, cadascun dels quals feia la guerra pel seu compte.
Per mirar de posar-hi una mica d'ordre, el Pretendent va enviar al seu germà Alfonso a Catalunya, nomenant-lo *"General en jefe de los Reales Ejércitos de Cataluña, Valencia y Aragón"*. Quan va rebre les ordres de marxa, Alfonso es trobava en plena lluna de mel amb la seva jove muller Maria de la Nieves, la qual no es va voler separar d'ell i el va acompanyar a la guerra.

El 30 de desembre de 1872 van entrar a Catalunya amb una petita tropa travessant clandestinament els Pirineus. La campanya va ser molt exigent pels voluntaris carlistes, que es veien assetjats contínuament per l'exèrcit governamental. Les marxes a peu eren llargues i pesades i el descans es limitava a unes poques hores a les nits, sovint passades al ras. Quan podien, els caps s'acollien en una de les masies de la zona que donaven suport a la causa carlina. D'enfrontaments militars n'hi va haver pocs, normalment les accions de les partides carlines es reduïen a tirar quatre trets i a fugir corrents. Hi va haver algunes accions bèl·liques més importants, com els assalts de Berga i d'Igualada, i la batalla d'Alpens, que va acabar amb la victòria dels carlins i la

mort del brigadier Cabrinetty.
Quan s'entrava en combat, la infanta Blanca s'ho mirava d'un tros lluny envoltada d'un esquadró dels fidels zuavos, però de vegades les bales xiulaven ben a prop seu. Portava un diari on anotava detalladament els fets viscuts, notes que li van servir molts anys més tard per redactar un llibre titulat *"Mis memorias sobre nuestra campaña en Cataluña en 1872 y 1873"*. D'aquest llibre de memòries n'hem resumit aquells passatges que fan referència al seu pas per Fonollosa i rodalies.

27d'abril 1873
Era diumenge i després d'assistir a missa militar a Súria, van anar cap a Calaf, passant per Fonollosa. Van arribar prop de Calaf a la tarda i allà els van rebre a trets. Amb alguns ferits van arribar de nit al castell de Castellar, on van dormir a la rectoria.

Pintura de la batalla d'Alpens

1 de maig 1873
Portaven 800 homes amb els caps Camps i Miret, que coneixien molt bé el terreny. Van sortir de la Llacuna i a la tarda van arribar a Copons, després d'un encontre amb l'enemic, que els encalçava. A dos quarts de nou van fer una marxa nocturna. A les dues van passar a prop de Prats i van sentir el campanar que donava les hores i a 2/4 de 7 van arribar a Aguilar. Era el divendres 2 de maig. Van descansar i menjar, però com que els perseguia l'enemic, a les 3 van marxar cap a Fonollosa.
Según la noticias recibidas nos seguía el enemigo a corta distancia. Así que marchamos a la tres de la tarde para la Fonollosa. Aquí debíamos descansar hora y media, según lo fijado, pero en vez de esto, hubo que montar otra vez a caballo, porqué el enemigo nos obligó a ello. Tuvimos el disgusto de tener que dejar allí al excelente, fidelísimo, asistente Sixto Molar, quien, de repente, cayó desmayado en la cuadra, sacudido de fuerte calentura que en el acto le privó de sentido. Decidimos esconderle en una casa, cerca de la que nos hallábamos en aquel momento, luego de haberle hecho transportar de masía en masía, según requería su seguridad. Después de haber esperado algún tiempo en el patio la llegada del guía, salimos de la Fonollosa con nuestras tropas. Nos paramos junto a las últimas casas del pueblo, pues el guía no había llegado aun y nos faltaba también la confidencia. No fue agradable la parada, porque sabíamos que se hallaba muy cerca el enemigo. Después de una hora de espera vino, por fin, el guía. Era completamente de noche cuando pudimos ponernos en movimiento.
A les 3 de la nit van arribar a Claret del Cavallers, on van dormir fins les 6 de la matinada. Van travessar el Cardener per una palanca i a les 6 de la tarda van arribar a Castelladral. Es van separar dels 300 soldats del Camps i es van quedar només amb els zuavos i els "guias" del Miret. Van anar a dormir, però a les 10 del vespre els van alertar que s'acostava l'enemic i van decidir tornar a Claret, on van arribar a les 5 de la matinada. Era el diumenge 4 de maig. Aquella nit van dormir a Vilalta de Castelltallat, però l'endemà es van acostar dues columnes i van haver de fugir per no ser encerclats. Una de les columnes venia de Fonollosa. Es van amagar al bosc i al vespre van arribar a una gran masia dita "Casa Fals". Allà es van presentar quatre homes voluntaris per entrar en les files carlistes.
Hacia muy poco tiempo que habíamos salido de casa Fals y me preparaba a dormir sobre mi caballo y me estaba atando el látigo al brazo cuando oí delante de mi un ruido leve, algo como un hierro ligero que cae sobre una piedra. Al mismo instante vi un hombre que se echaba a la maleza al lado del camino, tratando de escaparse, y a otros que corrían tras él, le cogían y le ataban. Comprendí que quiso echarse sobre Alfonso para asesinarle, pero le falló la navaja, que cayó al suelo, lo que le denunció. Otro hombre trató de echarse sobre Miret, no lográndolo, pues pudieron apoderarse de él.
Estaba yo concentrando mi atención en el individuo que quiso matar a Alfonso y pedía gracia, cuando oí correr alguien hacia mi y a otro que corría tras él. El asesino, que venia por detrás, estaba junto a mi y no podía yo verle lo que tenia en la mano. Me contaron mas tarde que era una enorme navaja, grande como una espada, y un revolver o pistola, con lo cual ya había tirado sobre mi, según dijeron, pero el tiro que me destinó falló. No tuvo tiempo para hacerme probar su navaja, porque antes de asestar el golpe, el Comandante Wills lo alcanzó y le dió un sablazo en su brazo levantado que le inutilizó"
El quart sicari va fugir, però als tres detinguts se'ls va jutjar i van confessar que els havien promès una suma de diners. Van ser afusellats a prop de Manresa, d'on eren. Se'l va posar un cartell dient que havien estat executats per intent d'assassinat.

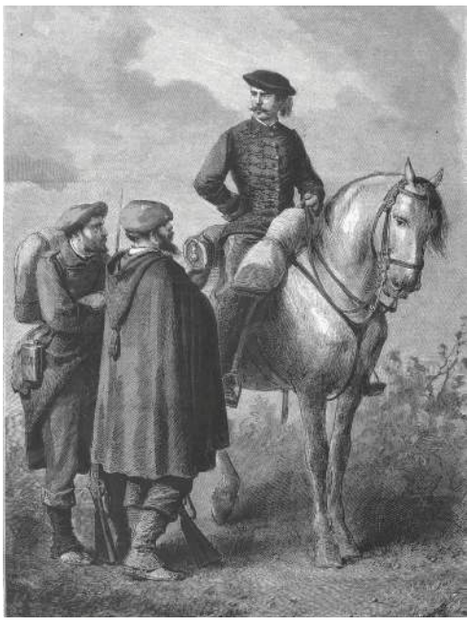

Tropa de cavalleria

17 juny 1873
Van sortit de Valldora, i passant per Llinàs i Pinós, van arribar el vespre a Vallmanya. L'endemà van passar per Fonollosa, on van descansar tres hores, i van fer nit a Òdena.

Marxa dels voluntaris carlins

2 juliol 1873
Van sortir a les vuit de Vilalta i van dinar a Súria. A les tres van travessar de nou el Cardener i van arribar a 2/4 de 9 a Fonollosa. El 3 de juliol va ser dia de descans, van oir missa, no hi va haver cap novetat i a la nit van marxar cap a Prades, on van dormir molt malament a causa de les puces i xinxes.

17 de juliol 1873
Amb 2.200 homes van atacar Igualada, on van aconseguir entrar l'endemà. El dissabte 19 de juliol, a 2/4 de 3 de la matinada, van sortir d'Igualada, vila que havien conquistat i on va morir a l'assalt el Comandant Wills. Passant per Òdena, Castellfollit i Rajadell van arribar a 2/4 d'una a Fonollosa, on van parar per menjar i descansar. A la tarda van arribar a Súria.

Aquests fragments de les memòries testimonien l'extrema duresa de les marxes. Només cal mirar un mapa per adonar-se de les distàncies recorregudes pels carlins, per camins dolents i carregats amb l'equipatge i les armes. Don Alfonso i la seva enamorada muller eren els únics que anaven a cavall, però patien les incomoditats de les marxes i les condicions de vida com un soldat més.
L'octubre de 1873 don Alfonso va anar a Estella a entrevistar-se amb el seu germà i presentar-li els seus greuges en contra del general Savalls, mentre que la seva muller es va retirar a França. Va tornar a Catalunya l'abril de 1874, però la guerra s'estava perdent i a finals de 1875 es va donar per acabada la revolta. Amb la derrota, els soldats van retornar a casa, mentre els caps van marxar a l'exili. La senyora Maria de la Nieves de Braganza y Borbón va morir a Àustria i està enterrada a la tomba del seu marit a la capella del castell de Puchheim, a prop de Salzburg.

POSTALS DE FONOLLOSA

Arxiu F. Villegas

Església i cementiri vell de Fonollosa (1942)

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 11 Febrer 2013

Quaderns de la memòria històrica

FONOLLOSA

MAS CERAROLS (3ª part)

Josep Serarols Pons va fer capítols a Manresa el 19 d'agost de 1833 amb la noia Margarida, filla de Francesc Puig i Teresa Miquel, de Castelladral. El seu pare el va nomenar oficialment hereu, reservant-se l'usdefruit i 220 lliures per dotar la resta de fills i filles. El futur hereu va haver de comprometre's a mantenir sa mare a casa quan fos vídua, però si la vella no s'avenia amb la nora i volia fer vida a part, el fill l'hauria de proveir amb 6 quarteres del blat de casa, 4 càrregues de vi, 25 lliures de porc, quatre quartans d'oli, deixar-li un tros d'hort i una part de casa, amb un llit parat amb la roba d'estiu i d'hivern.

El dot va ser de 800 lliures i la peça més destacable que contenia la caixa de fusta de noguer era un vestit de setí, amb un gipó de seda i faldilles d'indiana fina.

La cerimònia nupcial va tenir lloc el 3 d'octubre a la parròquia de la núvia, tal com s'acostumava a fer. El matrimoni va donar sis descendents, els nois Marià, Francesc, Jaume i Isidre, i les noies Antònia i Teresa. L'Antònia es va quedar solterona, mentre que la Teresa se'n va anar a Castellgalí i allà es va casar el 1880 amb Josep Giralt Bonvehí.

La primera mostra de l'activitat econòmica del mas Cerarols durant aquesta etapa la trobem el 1842, quan el Josep va vendre a Francesc Pubill un tros de 2 quartans per 15 lliures. El 1848 va establir a rabassa 7 quarteres a prop de cal Sirola, a Isidre Morera de Camps. El 1849 va ser un dels propietaris que va haver de demanar un crèdit extraordinari de 800 lliures a l'amo de la Vall per poder fer front a les contribucions. El 1852 va establir un terreny per fer la casa que es diria cal Tomaset a canvi de 142'5 lliures al comptat. El 1853 va vendre per 50 lliures un hortet de regadiu a Josep Feixes de Camps i el 1856 un tros més pel preu de 200 rals de billó. El 1859 va demanar diners a Tomàs Duocastella, de cal Tomàs. Li va manllevar 1.066 rals (100 lliures) a tornar al cap de vuit anys i amb un interès de 38 rals cada any. En garantia hi va posar un hort que anomenaven l'Hort del Sastre. L'octubre de 1865 va fer un tracte amb el seu veí de cal Tomàs. Li va vendre un pati de 36 pams de costat on hi havia una premsa d'oli. El Tomàs podia utilitzar la premsa sota certes condicions.

Josep Serarols Pons va fer testament el 6 de setembre de 1865 i va morir el 7 d'agost de 1869. En el testament va fer hereu al Marià i va llegar 100 lliures a les noies i 40 lliures als nois.

Part superior de la façana amb una pedra datada 1870

Inventari del mas

Quan va quedar cap de casa Marià Serarols Puig tenia 29 anys i era encara solter. Uns dies després de la defunció del pare es va fer l'acostumat inventari, que és particularment interessant perquè en ell hi figuren tots els parcers del mas i les cases que pagaven censos.

La superfície total es va estimar en 103 quarteres, extensió que correspondria a un mas de mida petita, però per altra banda, gairebé tota la terra era de conreu, excepte 8 quarteres de roques i ermots. De parcers n'hi havia 13, amb concessions de vinya que anaven de les 2 (mínim) a les 11 quarteres (màxim). Dos parcers tenien oliveres, amb una superfície total de 2 quarteres. Tret d'una excepció, tots ells donaven el quart. Dins dels límits de la propietat de Cererols hi havia nou cases construïdes, la majoria al raval del Paisà. Dues d'elles pagaven una gallina de cens, mentre que les restants abonaven quantitats en metàl·lic que anaven dels 4 rals i 8 maravedisos, als 32 rals.

Una de les primeres accions del nou hereu va ser ampliar la casa pairal. La va fer eixamplar per la part de la façana, tancant el primer pis i les golfes amb uns finestrals de punt rodó que li donen la imatge tan característica que conserva en l'actualitat. En una pedra encastada al cim de la façana hi va fer gravar el seu nom i l'any 1870.

El projecte de formar una família es va iniciar a cal notari el 12 d'agost de 1873, quan el Marià va fer tractes per casar-se amb la donzella Maria Braquets Dalmau, del mas Braquets de Rajadell, que tenia l'atractiu afegit de les 300 lliures del dot, unes 800 pessetes al canvi. Segons va escriure ell mateix en un dietari, les noces amb la Marieta van tenir lloc el 18 d'agost de 1873. L' u de setembre de 1874 la Marieta va infantar bessons, que van ser batejats dos dies més tard amb els noms de Ferran i Dolors, però el 15 d'octubre va emmalaltir la mare i unes hores més tard va deixar d'existir. La seva darrera voluntat va ser d'ésser enterrada amb el vestit de merino negre, segurament el vestit nupcial. Als funerals que van tenir lloc el 23 de novembre hi van assistir 34 parents, que van ser convidats a menjar coques, cansalada, carn de xai, gallina i postres. Les despeses van pujar a 748 pessetes, incloent les 100 pessetes del bagul.
Era urgent buscar una dona que tingués cura de les criatures, així que el Marià va contraure segones núpcies a finals de 1879 amb Maria Dolors Bacardit Morera, una filla de l'amo de Bacardit de Llomàs i de la pubilla de la Morera. El dot que van donar a la núvia els pares era de 300 lliures, però es va veure incrementat amb 1.200 lliures més que li va donar l'oncle Francesc Bacardit, que era solter i havia fet diners negociant amb bestiar.

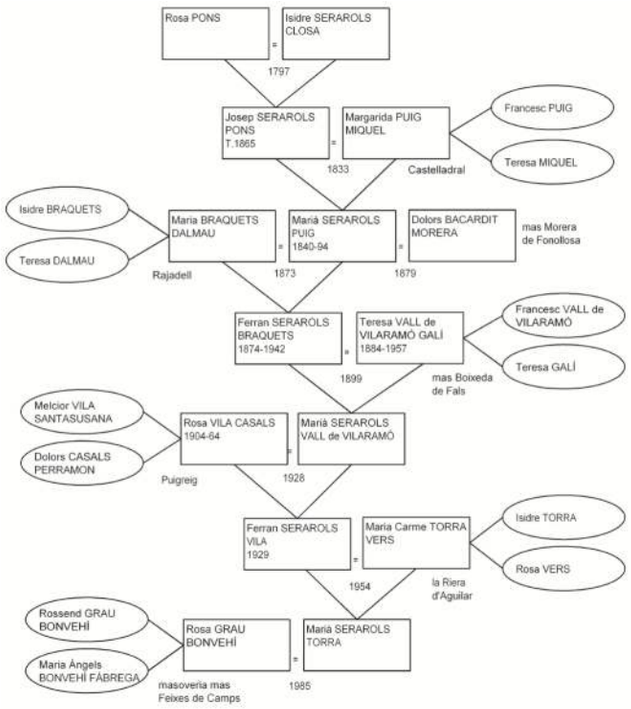

El 1876 el Marià va comprar cal Balaguer, una de les cases del raval del Paisà, perquè s'havia mort l'amo sense descendència. En aquesta casa hi va anar a viure un germà conco que el Marià acollia a casa. El germà es va morir el 1895 i el 1905 es va revendre la casa.
El 1894 la guerra a Cuba drenava l'energia de la nació i s'enduia a la tomba centenars i centenars de joves, víctimes de les bales i de les febres. Les famílies benestants podien evitar que portessin a l'escorxador els seus fills pagant una suma elevada de diners. El Serarols per eximir del servei al seu fill Ferran estava subscrit a una societat de previsió, però els diners que li van abonar no eren suficients i li va caldre demanar 1.240 pessetes a un empleat de Manresa, que les hi va deixar per

Arxiu Serarols

Ferran Serarols, Teresa Vall de Vilaramó i els tres fills

dos anys, amb un interès del 6% i amb la garantia del mas. Va cancel·lar el deute el 1905. Tenia un altre fill, el Modest, de la segona muller, que es va embarcar cap a Amèrica, segurament també per evitar el servei militar. Va viure a Buenos Aires fins que va morir de tuberculosi a l'edat de 28 anys.
El juny de 1899 el Marià va manllevar 15.000 pessetes, 6% d'interès, a Fructuós Sanmartí, un capitalista que acabava de comprar la Morera. Ignorem perquè necessitava tants cèntims el Serarols. El juliol de 1902 va tornar el préstec i es va aixecar la hipoteca.
El Marià va ser nomenat jutge municipal el 1901, càrrec que també ostentarien el seu fill i el seu nét.

El Ball de la Coca del Grau

Després d'ell, la propietat va passar a Ferran Serarols Braquets. Aquest ja era llavors un home casat i afillat, però el seu casament havia estat envoltat de circumstàncies que es podrien qualificar de novel·lesques. Sembla ser que una noia del mas Boixeda de Fals li feia peça, però les famílies respectives no veien amb bons ulls l'enllaç, per divergències polítiques o per alguna altra causa que desconeixem. Malgrat la prohibició, els joves estaven determinats i van protagonitzar una aventura similar als amants de Verona que va immortalitzar Shakespeare.
Una nit sense lluna, la noia va saltar pel balcó de l'eixida de la cisterna i va fugir cap als braços del Ferran. El diumenge següent van aparèixer a l'església en el moment de cloure la missa dominical, i sobre l'altar es van declarar marit i muller. D'entrada les dues famílies es van barallar, però el fet era irreversible i van haver d'acceptar els fets consumats.
El casament del Ferran i la Teresa Vall de Vilaramó Galí va tenir lloc el setembre de 1899 i la parella va donar tres fruits, a qui van posar els noms de Marià, Francesc i Montserrat.
De la Teresa Vall de Vilaramó n'hem recollit una anècdota. El 1920 va comprar un dels números de la rifa de l'Aplec del Grau de Fals i li va tocar la "coca". La coca era un artístic conjunt de rebosteria que confeccionava la pastisseria Amat de Manresa i qui la treia quedava pro-

clamada Reina de la Festa i tenia dret a ballar el Ball de la Coca amb el ballador que escollís.

Ferran Serarols tenia un gran interès pel tema legal. Al mas Cerarols encara guarden un bon nombre dels llibres de dret de la seva biblioteca. Aquest coneixement li permetia redactar ell mateix, sense passar pel notari, els contractes de rabassa dels parcers.
El 1911 el Ferran va comprar a la vídua de Josep Llobet una caseta, mig ensorrada, coneguda com cal Tomasó, que es trobava adossada a cal Revinxela. Dos anys després se la vendria al Revinxela, junt amb una peça de terra, i avui les dues cases estan unides en una de sola.
Va acollir a casa seva el cafeter Ramon Bascompte i quan aquest va morir el 1912 li va deixar en herència el cafè, que va passar a dir-se el Cafè del Serarols. El 1919 el Ferran va comprar cal Parruca, una casa que es trobava adossada a la seva. Segons va escriure en el seu diari, el 2 de febrer de 1935, el dia de la Candelera, hi va haver un incendi a la pallissa del mas Cerarols que va cremar tota la palla de blat i trepadella. Es va donar l'alarma a toc de campana i molts veïns van anar a ajudar.
Ferran Serarols va morir el setembre de 1942 i la Teresa el va sobreviure fins el 1957.

Arxiu Villegas

Vista general (1942)

Al Marià Serarols Vall de Vilaramó li va posar aquest nom el seu avi i padrí Marià. A més de pagès, era una persona culta que va destacar en diversos camps. De jove va ser corresponsal de la Vanguardia i regularment apareixien en el diari cròniques seves sobre els esdeveniments de Fonollosa. Després va escriure al "Pla de Bages", un diari de tendència conservadora. La seva vocació política el va portar a ocupar diversos càrrecs a l'ajuntament, però quan va començar la guerra va haver de fugir i emboscar-se per la seva militància a favor de les dretes. La seva família no va poder evitar però, ser objecte de l'hostilitat de les autoritats locals durant la guerra.
El Marià va ser un dels principals promotors del club de futbol. Va ser jugador de camp, àrbitre i directiu. En un partit disputat el 1925 va patir una greu lesió que ja va ser motiu d'un article aparegut en aquests Quaderns.
Un altre àmbit on va destacar va ser el musical. Va estudiar solfeig per correspondència, de manera autodidacta, va aprendre a tocar el piano i durant anys va ser l'organista de l'església. També tocava l'acordió a les caramelles.

Arxiu Serarols

Maquinària agrícola

De la seva activitat econòmica es podria destacar que el 1955 va comprar la casa i la terra de cal Baló i el 1963 va fer possible la instal·lació de la fàbrica tèxtil al poble, perquè es va avenir a vendre els terrenys necessaris a l'empresari Soldevilla.

Marià Serarols es va casar el 1928 al santuari de Joncadella amb Rosa Vila Casals, filla de l'amo del mas Prat de Sant Mateu. D'aquest matrimoni en van sortir tres fills; Ferran (1929), Josep (1933) i Francesc (1937). El Josep es va casar amb Maria Lluïsa Galobardes i va obrir un supermercat a Manresa. El Francesc va començar a teixir a casa amb un teler manual, després va fer l'aprenentatge en una fàbrica i va acabar creant una empresa tèxtil a Barcelona. La seva dona va ser Rosa Vives.

L'alcalde Serarols

Quan va morir Marià Serarols Vall de Vilaramó el 1976 va quedar com hereu el seu fill gran Ferran Serarols Vila. Aquest va casar-se amb Maria Carme Torra Vers, procedent de la Riera d'Aguilar, i al primer fill li van posar Marià, tal com pertocava, perquè aquest havia estat el nom

Arxiu municipal

Vista general (1974)

de l'avi i del rebesavi. A continuació vindrien la Maria Rosa i el Ferran. La Maria Rosa està casada amb Antoni Batista, un comerciant de Sant Fruitós, i el Ferran amb Sílvia Expósito. Aquest va anar a viure a cal Baló, treballa en una empresa de motos i també col·labora amb el seu germà.

Ferran Serarols va diversificar l'explotació agrària que havia heretat, posant una granja de pollastres i una de vedells. Posteriorment va comprar la granja de cal Més Xic. El juliol de 1963, fent companyia amb els de cal Pastor i cal Lluís, va adquirir una màquina recol·lectora Massey Fergusson, la primera que hi va haver al poble. Amb la màquina, a més dels propis, segava camps d'altres pagesos.

Va ser designat alcalde el juliol de 1964 i renovat diverses vegades fins arribar a les primeres eleccions democràtiques de 1979. No es va presentar com a candidat, perquè estava cansat de la gestió municipal i no estava segur de comptar amb els suports suficients.

Marià Serarols Torra va formar parella amb Rosa Grau Bonvehí, la filla gran dels masovers del mas Feixes, i tenen dos fills, l'Anna i el Marc. S'encarrega de l'explotació agropecuària de la seva propietat. També té una empresa que compta amb maquinària pesada per realitzar treballs d'obra pública i privada. Actualment el Marc està adquirint un creixent protagonisme en l'empresa familiar.

CAL TOMASET

El naixement d'aquesta casa es remunta al 7 de gener de 1852. Tal dia es van trobar Josep Serarols, l'amo del mas Cerarols de Fonollosa, i Tomàs Duocastella, un xicot de cal Tomàs del mateix poble. El Serarols estava disposat a cedir al Tomàs un tros de terra per fer-s'hi la casa, de tres quartes d'extensió, al costat dels solars establerts anteriorment a altres parcers, a la zona de cal Paisà, allà on confluïen les propietats del Serarols, del Closa i de Querol.
No es concebia una casa sense hort i per això l'establiment incloïa un pedaç de dos quartans a baix el torrent per destinar-lo a hort de regadiu. Van pactar que: *"en quant a regar lo hort, deuran al efecte prendrer la aygua debant la sinia de Joan Devant o poca diferencia, cerca de dit torrent"*. Es van posar d'acord en el preu, 142 lliures i 10 sous, una quantitat gens menyspreable.

Tomàs Duocastella va començar a traginar rocs i a pastar morter, i un any després la casa ja estava acabada, com

Finestra datada 1853

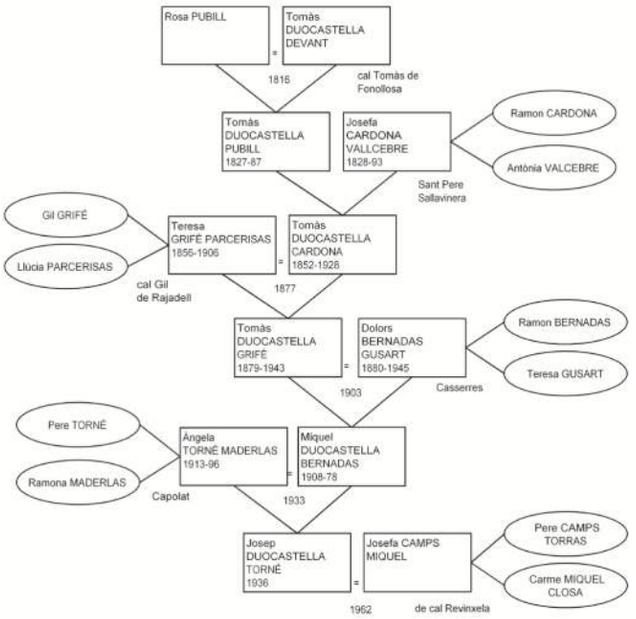

ho demostra la llinda d'una finestra del primer pis, datada el 1853.
El Tomaset era fill de Tomàs Duocastella Devant i Rosa Pubill, els amos de cal Tomàs. Havia nascut aproximadament el 1827. Per distingir-lo del seu pare, que és deia igual, el noi era conegut com el "Tomaset, i aquest és el nom amb què va quedar batejada la casa. Es va casar amb Josepa Cardona Vallcebre, filla de Ramon i Antònia, pagesos de Sant Pere Sallavinera.
Van tenir tres descendents, l'hereu Tomàs, l'Antoni, i una noia dita Rosa. Aquesta Rosa es va casar el 1890 amb Josep Closa Duocastella, un fadrí de cal Baló, i es va endur un dot de 150 lliures. Després de casats van ser un temps masovers a la Morera i després van marxar a Viladecavalls, prop de Terrassa.
El Tomás va morir l'onze de gener de 1887 sense fer testament. De fet no calia, perquè el fill havia estat nomenat hereu i la vídua usufructuària en els capítols del noi. Dos mesos més tard la vídua i el fill van encarregar l'inventari al notari. A més de la casa i l'hort a la Riera de la Resclosa, hi constava un camp de 1'5 quarteres, dit del Serarols, que havia comprat el difunt Tomàs el gener

de 1879, a Cristòfol Moncunill, l'amo de cal Closa, i pel qual n'havia pagat 400 lliures.

Tomàs Duocastella Cardona (1852-1928) va fer capítols matrimonials el 21 d'abril de 1877 amb Teresa Grifé Parcerisas, filla de Gil i Llúcia, de cal Gil de Rajadell. Van tenir sis fills: l'hereu, a qui van posar Tomàs, l'Emília, casada a cal Calet Vell amb l'hereu Josep Torras Puigdellívol, l'Enrica, casada amb Carles Torras Puigdellívol (cal Tiquet), el Francesc, l'Amadeu i el Ton. Els darrers tres nois van emigrar a l'Argentina.
El Francesc va crear una gran botiga de comestibles a Buenos Aires, dita "La Constancia", situada al número 3929 del carrer de Rivadavia. Sembla un número exagerat, però és que l'avinguda Ribadavia fa molts quilòmetres i té l'honor de ser el carrer més llarg del món. Després d'uns anys d'estada a l'Argentina, l'Amadeu va retornar a Fonollosa buscant una dona amb qui casar-se. Es va endur a Amèrica una noia de cal Canigó.

Detall d'una canalera

Tomàs Duocastella Cardona era paleta. En una llibreta de comptes del mas Closa surt una anotació de 1878 sobre unes obres fetes pel "Tomaset" a cal Governa, i el 1882 li van pagar uns diners per haver fet o reformat la comuna de cal Closa. Segons la veu popular, el Tomaset va fer diverses casetes al terme, per exemple cal Cot i cal Jep Bonic. Es diu que cobrava a preufet 50 duros. També són obra seva el pont de les Garrigues i el pont dels Banyuts.
El Tomàs va perdre la dona el 1906 i va viure vidu els darrers 21 anys de la seva vida. Ho va fer el 20 de gener de 1928 i el seu nét explica que va morir d'alegria, en veure completada l'obra de fer arribar aigua corrent a casa des de la mina de l'hort. S'havien gastat 1.300 kg de tub de plom i l'aigua s'impulsava amb una bomba accionada a mà.

El següent hereu va ser Tomàs Duocastella Grifé (1879-1943), el qual va fer capítols l'agost de 1903 amb Dolors Bernadas Gusart, filla de Ramon i Teresa, de cal Bernades de Sant Pau de Casserres. La núvia va portar un dot de 798 pessetes i el pare va fer hereu al Tomàs, però reservant-se 250 pessetes per dotar a cadascun dels altres cinc fills.
El Tomàs i la Dolors també van tenir 6 fills: la Núria,

Vista actual de la façana

casada amb Lluís Soler Bernadas d'Avià que era el seu cosí, el Miquel (1908) que va ser l'hereu, el Ramon (1910), casat amb una tal Montserrat, natural de Altorricó que va marxar a Barcelona on va posar una parada de pollastres i ous, la Rosario o Rosalia (1911), casada amb Ramon Conill de Vallcebre, la Soledat (1913), casada amb Pepito Balsells, un picapedrer de Sant Fruitós a qui va conèixer mentre treballava en la construcció de la carretera i el Joan (1915), casat amb Rosa Viladrich, de cal Baldric.

El 1903 el Tomàs va comprar una peça rocosa a la Solana a la mestressa de la Morera. En va pagar 1.000 pessetes, i amb esforç va convertir l'ermot en feixes on plantava cereal i altres coses. El 1923 va comprar a Ferran Serarols un tros de terra per fer-hi la pallissa. Li va costar 50 pessetes de l'època. El 1931 va comprar a Antoni Puig, l'amo de cal Closa, un tros de 3 m d'ample per poder accedir amb carro a casa per 40 pessetes.
Durant aquells anys hi havia força animació al Raval del Paisà, perquè s'estava construint la carretera que anava de Sant Joan a Calaf. A cal Tomaset feien la dispesa a alguns dels homes que treballaven a la carretera. Almenys això va servir perquè la Soledat trobés xicot. Les obres del tram entre el Molí de Boixeda i la Barraca dels Pobres van durar de 1925 a 1931.
A la casa donaven allotjament a altres persones, per exemple a les trementinaires, dones que baixaven de la Vansa i Tuixent, i venien ungüents i herbes medicinals. Els seus homes feien oli de ginebre, que s'emprava pels cops i el dolor. Dins de l'heretat Vall, en un indret dit "les Roques del Bailon" tenien un forn per fabricar l'oli. Les trementinaires dormien i sopaven a cal Tomaset. A la golfa de la casa hi ha una habitació que encara conserva el nom del "quarto de les trementinaires".

Després de tres generacions de Tomàs, l'hereu es va dir Miquel. Aquest es va casar amb una noia forastera. Àngela Torné Maderlas, filla de Pere i Ramona, provenia de Capolat, d'una casa anomenada Coforp.
Al cap de poc de casar-se els va tocar viure la guerra de prop. Els republicans en retirada van volar amb dinamita el pont. El pont és a poca distància de cal Tomaset i un roc va volar, va entrar per la teulada i no es va aturar fins al primer pis. Altres cases dels voltants van sofrir esquerdes i trencament de vidres. A cal Tomaset s'hi va instal·lar durant uns dies un comandament de l'exèrcit

Abeuradors de pedra

roig. Quan van recular, els soldats es van endur un cavall i una tartana. La tartana l'havien adquirit amb els diners guanyats pel Miquel Duocastella i el seu germà Joan plantant una vinya per compte del Closa. El Miquel va comprar després un matxo enter, però se'l va haver de treure, perquè era molt dolent i mossegava a tothom. Llavors va comprar una mula molt bona, la "Castanya", al tractant Pujolar de Calaf. En va pagar 31.500 pessetes, una quantitat de diners molt elevada per l'època.
El 1948 el Miquel va comprar cal Tereseta, la casa veïna que es trobava en estat ruïnós. Va fer-hi la teulada nova i algunes obres més, que van permetre utilitzar l'edifici per guardar el carro, per corts i per emmagatzemar la trepadella i el farratge dels animals.
Miquel Duocastella Bernadas i la seva muller Àngela van tenir 3 fills, el Josep (1936), el Jaume (1939) i el Joan (1948). El Jaume es va casar amb Marina Alvarez, de Cervera, filla d'un ferroviari de la província de Madrid. Es va establir a Esplugues de Llobregat. El Joan es va quedar al poble i es va casar amb Estrella Pintó Bascompte, de cal Pentiner. Ha continuat la tradició i té una empresa constructora.
Miquel Duocastella va morir el juliol de 1978 i la seva muller el juliol de 1996.

L'amo de cal Tomaset és ara Josep Duocastella Torné, casat amb Pepeta Camps Miquel, una filla de cal Rabinxela. Tenen un únic fill, el Miquel, el qual està casat amb Anna Calvet Palomas, de la Censada de Dalt de Rajadell. S'estan a cal Tereseta, que fa uns anys van reconstruir i modernitzar.
El Josep no ha estat paleta com els avantpassats, sinó pagès. Va començar menant les tres vinyes que tenia la família, la "Vinya Lluny" del mas Closa, la del Pla de Querol, i la de les Roques del Diable, pertanyent al mas Cerarols. A més a més, menava el camp propi, l'hort de casa i un hort arrendat al Cerarols conegut com "l'Hort del Xesc".
El Josep és un matador de porcs experimentat i s'ha dedicat tota la vida a aquesta feina, fins que ho ha hagut de deixar a finals de 2012. Va aprendre a matar treballant a cal Cantamisses, de Sant Joan de Vilatorrada, i el 1960 va aprendre a desfer el porc a l'estil tradicional acompanyant durant un any sencer a Francesc Pubill, de cal Recus, que li va fer de mestre i li va ensenyar els secrets de l'ofici.
La casa de cal Tomaset va sofrir una gran transformació el 1981, quan es va refer totalment el primer pis i les golfes. Com a testimoni de les reformes es va posar una llinda datada al balcó, al costat de la finestra que mostra la original, datada l'any de construcció de la casa, el 1853.

ABASTAMENT D'AIGUA A FONOLLOSA

L'aigua: un bé escàs
A pagès l'aigua servia per tres coses, per regar l'hort, per abeurar els animals i pel consum humà. En un país de secà com el nostre l'aigua és un bé escàs, els cursos d'aigua són escanyolits i sovint passa molt temps sense ploure ni una gota. A l'estiu, quan la secada s'allarga, l'aigua de les rieres i torrents deixa de córrer, la majoria de les fonts s'eixuguen i les poques que ragen ho fan amb un rajolí prim.
Les cases de pagès s'abastien d'aigua de la cisterna, que s'omplia amb la pluja canalitzada des de la teulada, però com que la pluviometria de la zona és baixa, obligava a limitar el consum al mínim, just per beure i cuinar i, ocasionalment, rentar-se la cara. Un bany complet quedava totalment descartat.
Al costat de moltes cases hi solia haver una bassa, de vegades compartida entre diverses famílies, que recollia les aigües pluvials mitjançant un sistema de rases. Hem vist en molts establiments de cases com el propietari donava terreny per fer-hi la bassa. L'aigua de la bassa era tèrbola i s'utilitzava pels animals, però molta gent en bevia quan no n'hi havia d'altre. Això era causa de moltes malalties, tal com ho demostren les corbes de mortalitat, que experimentaven una punta als mesos de més calor, perquè l'aigua contaminada esdevenia un focus d'infecció de diverses malalties intestinals. Els infants ja desmamats eren els més vulnerables i en morien molts.
Una casa era afortunada si tenia un toll o una font a prop, però si no era així, la gent havia de fer llargues caminades per omplir un canti o un barral d'aigua. La bogada es feia en algun lloc adient de la riera o en algun dels dipòsits i vivers que es trobaven als horts. Era una feina carregosa, però en compensació, permetia una fluïda relació social mentre les dones estovaven la roba a cops de picador. D'aquí ve la coneguda expressió "fer safareig".
El consum d'aigua sempre s'havia ajustat a la disponibilitat, però va arribar un temps en què les necessitats van augmentar, perquè molts pagesos van veure en l'engreix de porcs una oportunitat per completar els magres ingressos dels conreus. La manca d'aigua limitava l'activitat ramadera i es van aixecar veus reclamant una solució. Per altra banda, la gent dels pobles tam-

bé aspirava als estàndards higiènics de què gaudien els habitants de la ciutat. En aquest context, l'ajuntament, encapçalat per l'alcalde Gabriel Clarena Vila, va agafar el toro per les banyes i de manera decidida va iniciar un llarg procés burocràtic que va culminar amb l'arribada d'aigua potable a una part important de les vivendes de Fonollosa.

Tub de fibrociment original

El nucli de Fonollosa

Abans d'explicar-ho, farem una mica d'història. A primers del segle XX es concentrava més de la meitat de la població de Fonollosa en un parell de carrers al costat de la sagrera de la parròquia i en un raval dit del Sastre. A prop de l'església hi havia la Bassa del Comú, on es recollien les aigües pluvials que baixaven per la "Carrera de cal Cases". Totes les cases agafaven aigua de la bassa pels animals i per beure, i també de la Font de Fonollosa, una font abundosa situada al vessant dret de la riera. Hi havia altres fonts menys importants, com la del Balç o la del Masoveret, i també alguns pous particulars, com el de cal Roca, el Ferrer de Dalt o el Cafè Serarols. Les dones rentaven al viver de cal Sastre o en un toll de la riera situat al Pas de cal Franciscó.

La qualitat de l'aigua era un problema que amoïnava a les autoritats locals, que nomenava uns encarregats de mantenir les instal·lacions en condret. Així el 1911 Valentí Puigdellívol va netejar els safarejos públics, i Francesc Vall va tenir cura de reparar i netejar les fonts.

L'ajuntament d'esquerres que va sortir de les eleccions de 1934 va prioritzar les obres públiques i una de les primeres mesures va ser apoderar-se del pou de cal Cases i aconduir l'aigua amb una canonada de ferro fins a una font pública i un abeurador que es va construir a la plaça. Com que la bassa del Comú es va considerar insalubre, va ser omplerta de terra i convertida en una plaça. La gent del nucli urbà de Fonollosa va poder gaudir de la millora durant els anys de guerra, però quan van entrar els Nacionals, el pou va ser retornat al seu amo i la canonada de ferro, arrencada i venuda a pes.

Després d'unes consultes informals al senyor Joan Prat Pons, alcalde de Manresa i diputat provincial, sobre el procés a seguir per tal d'aconseguir les subvencions, a finals de 1954 el Ple municipal va acordar encarregar un projecte tècnic d'extracció i distribució d'aigua potable a partir d'un pou bastant bo situat a vora de la riera, a l'hort de cal Sastre Seuva, que era propi del sogre del mateix alcalde Gabriel Clarena. El projecte es va encomanar a Jaume Mas Giribet, un enginyer industrial que tenia l'oficina a la Muralla de Manresa. El projecte el va lliurar a l'ajuntament el dia u de març de 1955, junt amb una minuta de 6.898 pessetes. Prèviament s'havia sol·licitat i aconseguit un ajut de la Diputació equivalent a la meitat del cost del projecte tècnic. En el Ple de 15 de maig es va aprovar el projecte i es va posar a exposició pública. El 8 de juliol l'alcalde Clarena va enviar una sol·licitud a la Diputació demanant finançament pel projecte, amb l'argument que el municipi, que tenia un cens de 923 habitants, no tenia capacitat econòmica per satisfer les 164.000 pessetes que costava, ja que el pressupost municipal ordinari era de només 73.330 pessetes. La resposta va ser ràpida i molt positiva, ja que el 9 d'agost la Diputació va acordar concedir a l'ajuntament de Fonollosa 100.326 pessetes a fons perdut i un crèdit sense interès de 64.000 pessetes, a tornar en 15 anys.

El projecte

El projecte inicial era simple; consistia en instal·lar una bomba hidràulica dins d'una caseta al costat del pou i bombar l'aigua fins a un dipòsit situat a la part alta del poble, des d'on s'alimentarien dues fonts públiques, posades en llocs estratègics, per a l'ús dels veïns. Es descartava la construcció d'una xarxa de distribució i de clavegueram, per ser massa costosa.

Calia excavar un pou nou, d'un diàmetre de 1'90 metres i 4'30 metres de profunditat. Es va calcular que per aconseguir un cabal de 12.000 litres diaris caldria una bomba d'impulsió de 2 C.V de potència. El funcionament de la bomba es regulava mitjançant una boia elèctrica.

El dipòsit de formigó armat es trobava 65 metres per sobre del punt de captació, mesurava 6 metres de diàmetre i 2 d'alçada, amb capacitat per emmagatzemar 56.000 litres d'aigua. La canonada que anava del pou al dipòsit tenia una llargada de 636 metres i un diàmetre interior de 6 cm. La major part anava soterrada i va caldre un permís especial per travessar la carretera. El pressupost total de l'obra era de 164.316 pessetes.

El pou va ser cedit gratis per Josep Devant Duocastella a l'Ajuntament, igual que el terreny on es va col·locar el dipòsit, que es va segregar d'un camp del Mestre Valentí.

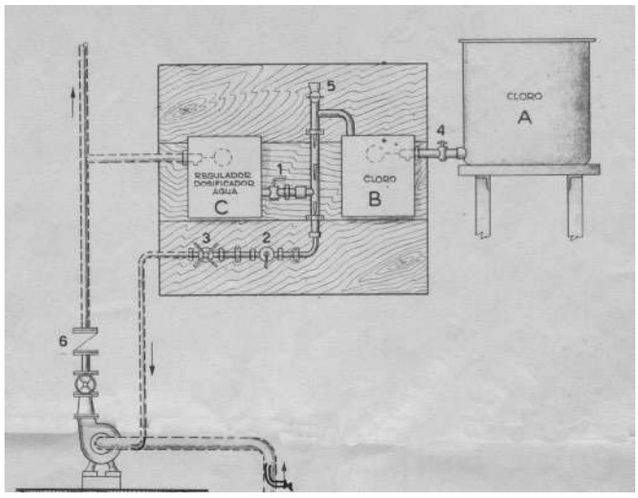

Arxiu municipal

Croquis de l'aparell de cloració

Arxiu Sastre Seuva

L'alcalde Gabriel Clarena

Un cop mirat i remirat el projecte, es va considerar que, posats a fer, seria millor augmentar el cabal d'aigua previst amb una bomba més potent, fins arribar als 27.000 litres diaris. Això representava 150 litres/dia per una població de 180 habitants. El 30 de gener de 1956 es van enviar les modificacions als serveis tècnics de la Diputació que havien d'autoritzar el projecte abans de concedir la subvenció. Els tècnics van trobar a faltar una anàlisi química i una instal·lació que garantís la potabilitat de l'aigua, ja que podia estar contaminada per filtracions de la riera. L'anàlisi es va fer a la farmàcia Cirera i l'empresa "Purificadores de Agua S.A." va ofertar l'aparell de cloració, amb un cost de 5.920 pessetes. El 7 de desembre de 1957 es va enviar el projecte definitiu, que va ser aprovat el 8 de gener de 1958. Però els dies passaven i el pressupost original s'havia fet vell. El febrer de 1958 va caldre encarregar a l'enginyer Ignacio Oliveró una revisió de les despeses, que aquest va xifrar en un 25'5%.

En el Ple del 13 d'abril de 1958 es van acordar les bases de la subhasta pública, que va ser publicada al Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona del dia 6 de maig. El preu de sortida era de 184.033 pessetes. Les persones designades per formar part de la comissió tècnica van ser Joan Duocastella Pujol (cal Tomàs) i Joan Grau Ars (Santpere).

Només es va presentar una plica a la licitació, amb una oferta igual al preu de sortida i, lògicament, va guanyar la subhasta. L'obra va ser per a l'empresa de Joan Pujol Bacardit, de cal Baldiri Sant Pere Sallavinera. Anys després aquesta empresa es convertiria en la "Constructora de Calaf".

Xarxa d'aigua potable

Les obres van començar aquell estiu mateix. De l'excavació del pou se'n va encarregar Gonçal Soldevila, de cal Xisquet de la Font, que havia treballat a les mines de carbó i tenia experiència amb la dinamita. La canonada es va col·locar en una rasa cavada a pic i pala. El mes de novembre l'alcalde Clarena va demanar una nova ajuda econòmica a la Diputació per poder acabar els treballs. La "Caja de Cooperación Provincial" va concedir un nou préstec de 60.000 pessetes a tornar en 10 anys. A partir de l'exercici de 1956 l'ajuntament va destinar anualment 4.266 pessetes per restituir el primer crèdit, i a partir de 1960, 10.000 pessetes pel segon. Aquestes quantitats eren perfectament assumibles dins del pressupost municipal, ja que, a part d'un altre crèdit de 100.000 pessetes per la construcció de les escoles noves, no hi havia cap més càrrega financera.

Tal com estava previst, l'aigua del pou de cal Seuva arribava únicament a les fonts públiques, que van passar de les dues inicialment previstes a tres. Una era a la Plaça, adossada a la paret del corral del Pastor, l'altra al carrer Major, a l'alçada de ca la Rosa, i la tercera al carrer de Sant Jordi, al raval de Baix. L'agost de 1958 Marià Serarols va demanar un altre punt d'aigua a prop de casa seva i la petició va ser atesa. Del control de la maquinària se'n va encarregar en un principi Joan Soler Pujol, però el 1960 la tasca va passar a Joan Closa Garriga, el qual rebia per la feina una remuneració de 1.000 pessetes anuals. L'aparell de cloració funcionava amb lleixiu. El 1965 es va pagar una factura a la farmàcia Casamada de Manresa per una garrafa de 5 litres de lleixiu, d'una riquesa del 37 % de clor.

A proposta dels veïns, es va estudiar la possibilitat d'ampliar la distribució, de manera que arribés a cada casa. El 3 d'abril de 1963 l'ajuntament va redactar unes normes i unes tarifes provisionals, a l'espera de l'aprovació per l'organisme corresponent de la "Ordenanza de Tasas y Regulación del Servicio", ja que els preus de l'aigua estaven controlats per l'estat. Segons les normes, les cases que volguessin connectar-se a la xarxa havien de pagar 800 pessetes pel comptador i fer-se càrrec de la instal·lació de les canonades. El preu mínim estava fixat en 37'50 pessetes per trimestre i donava dret a consumir 15 m3 d'aigua. Per consums superiors el preu de l'aigua variava d'acord amb una escala.

Uns anys més tard la xarxa de distribució d'aigua potable es va anar estenent a les cases aïllades del municipi, per la qual cosa va caldre construir dipòsits i perforar pous. Aquesta ampliació i modernització de la xarxa es va portar a terme durant els anys que Ramon Armengol va ser alcalde, però aquesta és una altra història i surt de l'àmbit d'aquest article, que està dedicat a la voluntat d'una colla de regidors, amb l'alcalde Gabriel Clarena al davant, per millorar substancialment la qualitat de vida dels habitants del nucli de Fonollosa ara fa cinquanta anys.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 12 Abril 2013

Quaderns de la memòria històrica

FONOLLOSA

MAS MORERA (3ª part)

La pubilla Maria Antònia

La Maria Antònia va ser la única filla d'Isidre Morera i Maria Duocastella. Va néixer el 1823, poc més o menys, i pràcticament no va arribar a conèixer el seu pare, perquè aquest va morir quan era molt petita, i gairebé tampoc la seva mare, perquè aquesta va marxar de Fonollosa quan la Maria Antònia tenia uns tres anys, per casar-se amb un vidu de Santpedor.

La va criar el vell propietari de la Morera, el seu avi Francesc Morera. Quan l'avi va morir, el 1838, ella va quedar mestressa del mas.

La propietat que va rebre constava en aquell moment del mas principal, que tenia unes 400 quarteres, la meitat donades a parcers, el mas de les Garrigues, amb unes 200 quarteres, 60 menades per parcers, i una casa al carrer de l'Església, coneguda com l'Estanc o cal Mixer.

Armari de la cuina dels masovers

L'home que li van buscar era un bon partit, Joan Bacardit era l'hereu del mas Bacardit de Llomàs, de Castelltallat, i també de la Casa Nova de Camps. Des del moment que es van unir, tots els tractes referents a la Morera els van fer ensems els dos conjugues, ella com a propietària i ell com a usufructuari, tal com havien acordat en els capítols.

Del període comprès entre els anys 1841 i 1867 n'hem extret dels arxius un total de 33 documents que tenen relació amb l'economia del mas, tots els quals, excepte els establiments a rabassa, signifiquen mermes i alienacions del patrimoni. Com que no és possible per manca d'espai comentar-los individualment, els classificarem per tipologies:

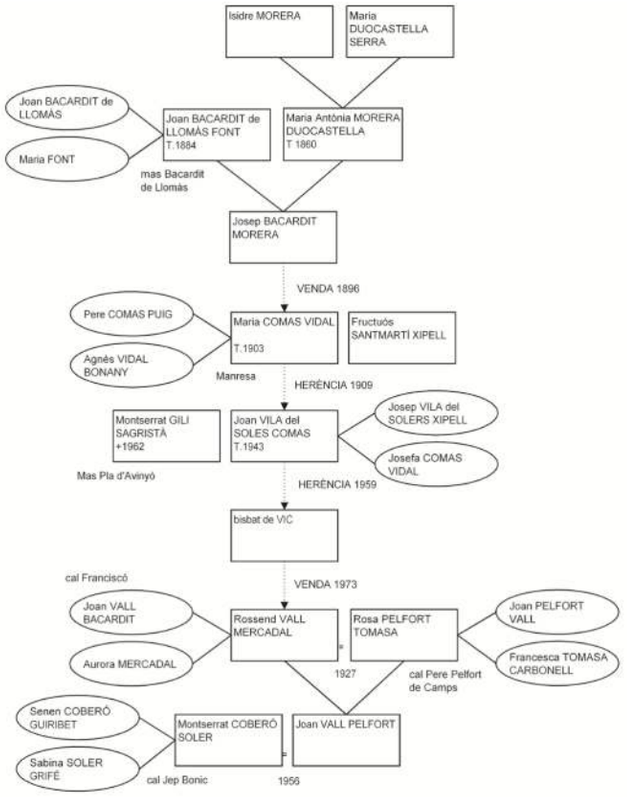

Vendes de terra (9), establiments a rabassa (7), empenyoraments de parts de fruits i trossos de terra (3), préstecs monetaris (4), préstecs en forma de censal (3) i establiments de solars per edificar (7). Aquest darrer apartat és important per l'estudi del desenvolupament urbanístic local. Les cases que es van fer en terra de la Morera en aquest període van ser:

Cal Baldric (1844), cal Jepet (1848), casa Nova del Pedró (1852), les Garrigues Noves (1856), cal Franciscó (1860), cal Piquer (1862) i cal Jan del Bosc (1867). Val a dir que les dues darreres es troben dins del terme de Sant Amanç, on la Morera hi tenia una part de la propietat.

Família nombrosa

Malgrat que el Joan Bacardit havia de fer córrer les dues propietats, la de Casteltallat i la de Fonollosa, encara tenia temps i energia per estimar la seva dona, que, per altra banda, va resultar ser d'una fertilitat extraordinària.

En estreta col·laboració van portar a aquest món catorze fills, la majoria dels quals van ser prou valents per sobreviure. Van arribar per aquest ordre:
Margarida (1838), Maria (1840), Serafina (1842), Paula (1843), Josep (1845), Francesca (1847), Josefa (1848), Antoni (1850), Dolors (1853), Joan (1855), Maria (1857), Francesc (1859), Maria Àngela (1861), i Lluïsa (1864).
La gran quantitat de filles va ser un problema afegit a les finances de la casa, ja que per casar-les amb propietaris rics va caldre dotar-les d'acord amb la seva posició. Hem documentat cinc d'aquests casaments, que enllaçaven amb una xarxa estreta les masies importants d'aquesta part del territori. La Margarida la van casar amb l'hereu de Bacardit de les Olles, la Francesca amb l'hereu del mas Puigdellívol de Castelltallat, la Dolors amb l'hereu del mas Cerarols, la Maria Àngela amb l'hereu del mas Capell de Biosca, i la Maria amb l'hereu del mas Comallonga de Sant Mateu de Bages. Els dots van ser de l'ordre de les 800 lliures, amb l'excepció del de la Dolors, que va ser de 1.200 lliures, que li va donar el seu oncle Francesc Bacardit Font, un tractant de bestiar enriquit.
A més de la descapitalització que representaven els dots de les filles, també van haver de fer front al casament de la tia Serafina Morera Nadal, la qual es va casar el 1849 amb Pere Bonvehí Biosca d'Aguilar. Li van haver de donar les 500 lliures que li estaven destinades.

Arxiu Morera

Vista general (c.1950)

La Maria Antònia va fer testament el desembre de 1860. Va disposar que li fessin uns funerals amb 12 capellans, que li fessin dir 150 misses de sufragi, de les que costaven 5 rals de billó, i que es repartissin 5 quarteres de blat entre els pobres. Va fer hereu al fill Josep i va deixar assignades quantitats pels dots dels altres fills i filles. Li quedaven llavors encara bastants anys de vida, ja que no va morir fins el 20 d'agost de 1875. No va morir a casa seva sinó a Ripoll, on potser havia anat a estiuejar o a prendre les aigües.
El consort Joan Bacardit Font va fer el testament definitiu el maig de 1894 i va morir uns mesos més tard al mas Bacardit de Llomàs, on tenia la residència.
Quan va fer testament el Joan era cec i estava cansat, i no solament va nomenar hereu al fill Josep, sinó que li va cedir l'usdefruit i el govern de les propietats.

Venda del mas

Josep Bacardit Morera va ser un propietari absent a qui no interessava gaire la gestió de les terres. Més aviat li

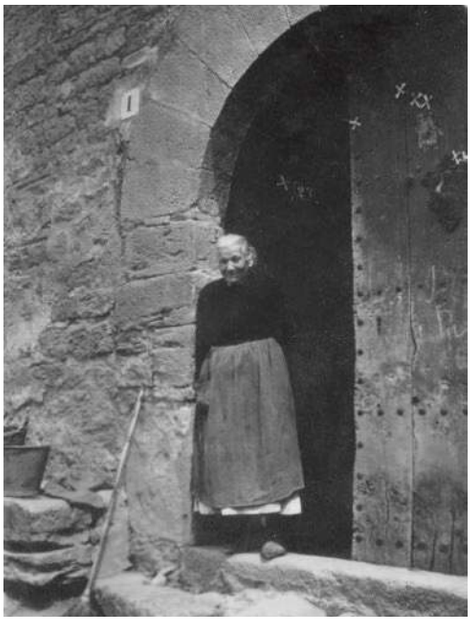

Arxiu Morera

Francesca Tomasa devant del portal

feien nosa i no va trigar a vendre's aquelles que estaven més endeutades, ja que els darrers anys el seu pare i ell havien demanat diners amb la garantia de les finques de Fonollosa.
El 22 d'agost de 1896 el Josep, amb el consentiment dels seus germans Antoni i Francesc, es va vendre el mas de les Garrigues a Pau Palà Pelfort, un fadrí de cal Pelfort de Camps, per 5.000 pessetes al comptat. El mateix dia va arrendar al Pau Palà i a Teodor Pou, el mestre de l'escola de nens de Fonollosa, els boscos de la Casa Nova, Bacardit de Llomàs i la Morera, pel preu de 3.350 duros de plata. La major part dels diners se'n va anar per pagar deutes; 3.700 pessetes al seu oncle Francesc Bacardit, 11.393 a Maurici March Soler, un fabricant de teixits de seda de Manresa, i 2.500 al mateix Pau Palà.

Encara quedaven més deutes pendents, així que el 25 de novembre d'aquell any el Josep va emparaular la venda del mas Morera. La compradora era Maria Comas Vidal i el marit d'aquesta, Fructuós Santmartí Xipell, va donar al Josep 20.000 pessetes en concepte d'arres, per la venda definitiva que s'havia d'efectuar abans d'una setmana. El 29 de novembre es va portar a terme, amb un lliurament de 8.000 pessetes més i el compromís de pagar les restants 10.000 pessetes a finals de gener. De la venda de les 400 quarteres de la Morera s'exceptuaven 4 quarteres a la Solana, destinades a cal Masoveret, i la casa del carrer de l'Església.
D'aquests diners, 3.240 pessetes van anar a Antoni Perramon, 4.150 al mestre Teodor Pou i 4.550 al notari Tadeu Gassol, tots ells creditors, i la resta va servir per pagar diversos anys de contribucions endarrerides.
El 23 de gener de 1897 Josep Bacardit va acabar de vendre a Fructuós Sanmartí allò que li quedava a Fonollosa, és a dir, cal Mixer i el tros de la Solana. Va rebre 1.090 pessetes.

El bisbe de Teruel

Fructuós Santmartí era un comerciant de Manresa, descendent d'una família de terratinents de Sant Fruitós. La seva dona era Maria Comas Vidal i s'estaven en una casa al carrer de Santa Llúcia de Manresa, que llavors

era un carrer distingit. Molts negocis els feia en Fructuós en nom de la seva dona, però sembla que bona part dels diners els hi posava ell. Disposava de capital i l'invertia en préstecs amb interès i en negocis. Així, el 1899 va deixar a Mariano Serarols 15.000 pessetes amb un interès anual del 6% i 2.000 pessetes a l'amo del mas Puigdoura de Mura. El juliol de 1902 va vendre a Joaquima Calella Expòsita, una dona soltera, cal Mixer per 100 pessetes i el tros de la Solana per 200 pessetes. Aquesta venda es un xic sospitosa per dos motius, pel preu, molt inferior al que se n'havia pagat pocs anys abans, i per la personalitat de la compradora, perquè creiem que la Joaquima era una minyona o una dama de companyia de la senyora Maria Comas. El cognom "Expòsita" sembla indicar una procedència d'alguna institució benefica. El 1905 el Fructuós i seva la dona van vendre per 750 pessetes a Ramon Vilà Santamaria, el Ferrer de Baix, un sembrat a la Feixa de l'Oratori i el 1908, per la mateixa quantitat, un tros de 10 quartans situat darrere de les cases del carrer principal de Fonollosa.

Gerra d'oli

Quan Maria Comas va esdevenir mestressa de la Morera va tenir l'acudit de canviar-li el nom, de manera que en alguns establiments i documents notarials de l'època hi figura com a **mas Comas**. La nova denominació no va tenir gaire èxit i ningú del poble la va utilitzar mai.
La Maria venia d'una família bona de Manresa i tenia un germà capellà, Joan Comas Vidal (1844-1905), que va ser nomenat el 1890 bisbe de la diòcesi de Menorca i el 1896 de Terol. No va oblidar mai la seva ciutat d'origen i va fer uns regals extraordinaris a la Seu. En el preàmbul de la donació hi figuren els títols del senyor Bisbe, que fan força patxoca:
"Excelentísimo y Ilustrísimo Doctor Obispo de Teruel, Administrador Apóstolico de Albarracin en el Reino de Aragon, Doctor en Derechos, Caballero de Gran Cruz de las Reales Ordenes de Isabel la Católica y de Mérito Militar".
El juny 1898 el bisbe va donar a la Seu una custòdia de plata i el maig de 1903 una peanya amb nanses per portar-la. La peanya, treballada a l'estil gòtic, pesava 33'744 quilos i era de plata massissa. Duia inscrit l'escut episcopal i el nom i el lema del bisbe; "attende tibi et doctrinae".
Potser aquesta generositat del prelat van ser la causa que l'ajuntament de la ciutat pengés un retrat de Joan Comas i Vidal a la Galeria de Manresans Il·lustres.
Aquesta digressió cap a la figura del bisbe Comas no és gratuïta, ja que té relació directa amb al mas Morera que ens ocupa. El 23 d'abril de 1903 Maria Comas Vidal va fer testament a casa seva. No tenia fills i va fer hereu al seu germà, el Bisbe, dels seus béns, en particular del mas Morera. Al marit li va deixar allò que li havia promès de paraula i a la fidel Joaquima Calella li va llegar unes làmines de deute municipal valorades en 8.000 pessetes.
Però la Morera no va ser mai del Bisbe, per la senzilla raó que aquest va morir el 1906, abans que sa germana, que ho va fer el 1909. L'herència va passar llavors al nebot Joan Vila del Solés Comas, fill de la Josefa, germana de la Maria Comas i del Bisbe, mentre que el Fructuós va quedar com usufructuari.

L'orellut

Joan Vila era un personatge singular. Era un terratinent ric que posseïa, entre d'altres, el mas Pla d'Horta, el mas Magrans de Sallent, el mas Vila d'Artés, molta terra al regadiu de Manresa i dues finques a la província d'Almeria. Es deia d'ell que tenia vint-i-set focs. Joan Vila no tenia tirada a la vida rural, sinó que vivia com un senyor de ciutat. Tenia estudis d'advocat, però la seva vocació era la música. Era l'ànima i director de l'Orfeó Artesenc i havia compost algunes peces, essent les més reconegudes el vals "Idílico" i el pasdoble militar "Tetuán".
La seva dona Montserrat Gili era de bona casa i posseïa propietats rurals i diversos immobles a Barcelona. Residien permanentment a l'hotel Orient de la Rambla. De l'administració de les propietats se n'ocupava el senyor Dalisau, d'Artés.
De vegades agafaven el tren fins a Manresa i es feien venir a buscar amb el carro amb vela. A cops pujaven amb la seva filla única Juanita, que estava casada amb el metge Alfons Tresols. A la seva esquena, els pagesos li deien "l'orellut", perquè les feia molts grosses.
Els amos tenien la seva part de casa al primer pis ben moblada, encara que no hi solien fer nit, mentre que els masovers ocupaven unes estances a la planta baixa. Du-

Arxiu Morera

El Rossend i el Joan fent paller

rant la guerra els masovers van ocupar la part de dalt, evitant així que fos confiscada. Acabat el conflicte, l'amo Joan Vila en va estar agraït i els va cedir tot l'espai.

En el testament que va fer a Barcelona 22 de gener de 1943 Joan Vila va deixar la major part del seu extens patrimoni al Bisbat de Vic. Va morir d'accident de trànsit; un tramvia el va aixafar quan travessava el carrer, davant mateix de l'hotel on vivia. El 23 de febrer de 1959 els marmessors van lliurar els béns del difunt a l'església.

Un masover esdevingut amo

La història dels masovers de la Morera comença amb Isidre Vilalta Vilanova, de Castelltallat i la seva dona Teresa Soler Rafart, de Canalda, que hi van ser als voltants de 1894. El 1900 la masoveria estava ocupada per Josep Panadell, de Sant Pessalaç, i Josefa Giralt, de la Molsosa, i el 1902 per Joan Serravinyals, de la Molsosa, i la seva dona Filomena Serra, de Boixadors.

Quan el 1904 es va casar, Celdoni Clarena i Antònia Closa Baliellas, la pubilla de ca l'Isidret, van entrar de masovers a la Morera. Mentre hi eren van tenir els seus sis fills. Quan van marxar l'any 1928 van anar a una casa a les afores de Sabadell dita cal Miró del Pla, o també Pai-ceba, perquè els amos eren molt avars. Van acabar a Polinyà, on encara resideixen els descendents.

Joan Vall Bacardit era de cal Franciscó i va entrar de pubill a cal Pau de Camps en casar-se amb Ignàsia Mercadal. Va estar un temps a cal Tàsies i a cal Ramon, i a l'any 1928 va entrar de masover a la Morera. Amb ell hi anaven la muller i els fills, la seva mare i el seu germà Leandre. El Joan va morir a la Morera el 1936, a l'edat de 66 anys, i a partir de llavors el responsable de portar les terres va ser el seu fill gran Rossend Vall Mercadal. L'oncle Leandre l'ajudava.

El Rossend era casat des de finals de 1927 amb Rosa Pelfort Tomasa, de cal Pere de Camps, i tenia dos fills. L'hereu Joan (1929) va casar-se el 1956 amb Montserrat Coberó Solé, de cal Jep Bonic. El seu germà Ramon (1935) ho va fer el 1958 amb Carme Castelló Tomàs, de Sant Vicenç. Allà tenen el restaurant anomenat precisament cal Ramon.

Arxiu Morera

Vista aèria

El 1967 el Bisbat va iniciar la política de vendre, a bon preu, la terra als parcers que la menaven, en ocasions, des de moltes generacions enrere. El rector Luís Bohigas, degudament autoritzat per la cúria, va formalitzar les vendes i d'aquesta manera 19 parcers van esdevenir petits propietaris. L'extens patrimoni de la Morera va quedar reduït al bosc i a unes 15 quarteres de conreu, que mena Joan Vall. Les parts són pel Bisbat, però un percentatge és per la parròquia de Fonollosa.

El 21 de maig de 1973 el rector Jordi Canamases va vendre la vella masia, amb 2'7 hectàrees de terra al voltant, al masover Rossend Vall, que es va convertir d'un dia per l'altre de masover en amo. Rossend Vall va morir el 1991, a l'edat de 91 anys, i la Morera va passar a ser del seu fill gran Joan Vall Pelfort.

El Joan i la Montserrat han tingut dos fills, el Rossend i la Rosa Maria. El Rossend està casat amb Dolors Sala, natural de Sallent, i la Rosa Maria amb Eliseu Rial, fill del masover de la Caseta de Camps.

Actualment sota el sostre de la Morera hi conviuen tres generacions; el Joan i la Montserrat, el seu fill Rossend i la jove, i els seus nens, la Queralt i el Jordi.

CAL PERRUCA

Aleix Closa, fill de Joan i Maria Anna, va fer tractes el setembre de 1720 per casar-se amb la noia Arcàngela, filla de Joan Grau, l'amo del mas Grau del Pubill i la seva muller Arcàngela. El Grau del Pubill era una casa de Fals que es trobava encaixada entre l'actual Grauet i l'església de santa Maria del Grau. Va ser ensorrada a la dècada de 1940 i ara no en queda ni rastre. Les terres del mas formen part de la propietat de la Cooperativa de Fals.

El germà de l'Arcàngela va prometre-li un dot de 100 lliures, però aquesta quantitat no va ser pagada fins el 28 de desembre de 1751, és a dir, amb 30 anys de retard, i no la van pagar els Grau, sinó el senyor Maurici Soler de la Plana, el comprador del mas i dels altres dos masos que avui formen la finca de la Cooperativa.

Quan l'Arcàngela va finalment aconseguir cobrar, el seu home ja era mort i es cuidava d'ella el seu fill Mariano Closa Grau. Vivien en una cambra, amb dret a cuina, al primer pis del mas Cerarols, cambra que el Fructuós Serarols havia empenyorat al Mariano el maig de 1751 per 60 lliures.

El Mariano no era el primer rellogat de la cambra, que ja havia estat anteriorment cedida a altres persones. Les condicions eren que:

> (...) jo dit venedor haja de donar a vos dit comprador y als vostres pas per entrar e eixir de dita cambra per dita ma casa y foch en la cuyna de aquella, ajudant empero vos a tallar y aportar la lleña que se haura de cremar (...) e que vos pugau posar en lo celler una bota de capacitat de vint carregas o de menor capacitat y la verema que cullireu en la tina de la casa y en lo temps de trascolar fer vostre propi vi y que a la dita tina

pugau fer las obras necessarias y que seran menester ...

També va cedir al llogater una feixa d'hort i els fems i brossa que li fessin falta.

Després d'uns anys de viure a casa d'un altre, el Mariano es va animar a fer-se una casa. El dia u de gener de 1756 Anton Serarols, l'amo del mas Cerarols, li va vendre per 20 lliures un solar quadrat de 40 pams de costat, tocant a les parets de casa seva. Costa d'entendre, amb la mentalitat actual, la raó de deixar fer una casa encastada a la pròpia quan hi havia tant terreny lliure als voltants. Potser als Serarols els desagradava la solitud i l'aïllament i buscaven el contacte humà. Clar que tenir veïns a l'altra banda de la paret té els seus inconvenients, per exemple el soroll. Conscient del problema, el Serarols va incloure una clàusula en el contracte de compravenda que feia:

(...) ab pacte que si vos dit Mariano Closa vos morisseu i pervingues dita casa a altre, o vos la venguesseu, no vull habitia en ella ferrer ni teixidor algun, sino solament pages ...

L'amo Serarols no estava disposat doncs, a patir les molèsties provocades per les martellades del ferrer o el tac-tac de la llançadora del teixidor.
Altres condicions del contracte eren que el comprador podia criar únicament tres gallines, cada tres anys podia engreixar un porc "a la estaca", construir una tina i un femer. Amb el terreny per edificar hi anava un hortet d'un quartà de superfície, situat a l'indret conegut com "Hort d'en Galí". La casa va quedar gravada amb un cens perpetu de 10 rals, pagadors el dia de Nadal, i el Serarols es va assegurar el dret de fadiga, o compra preferent preu per preu.

Arxiu Calet

Pere Torras, la muller i els fills

Un cop establert, el Mariano va estar en condicions de trobar una dona que es volgués casar amb ell. El 15 de maig de 1758 va fer capítols amb Teresa, filla de Pau Clarena i Maria Fargas, de Fonollosa. El dot va ser de 40 lliures i a dins de la caixa hi havia un vestit format per faldilles d'estamenya de centelles, "ropilla" i caputxa d'estamenya forta i el gipó de xamellot comú. El segon vestit era de qualitat similar, amb les faldilles de color. L'aixovar el completaven un lot de roba blanca i una flassada de llana feta a casa.
El 1774 el Mariano va donar el seu testimoni en una causa judicial que afectava a Bacardit de les Olles i va afirmar que tenia 48 anys i que havia fet jornals a la Vall i a Bacardit.

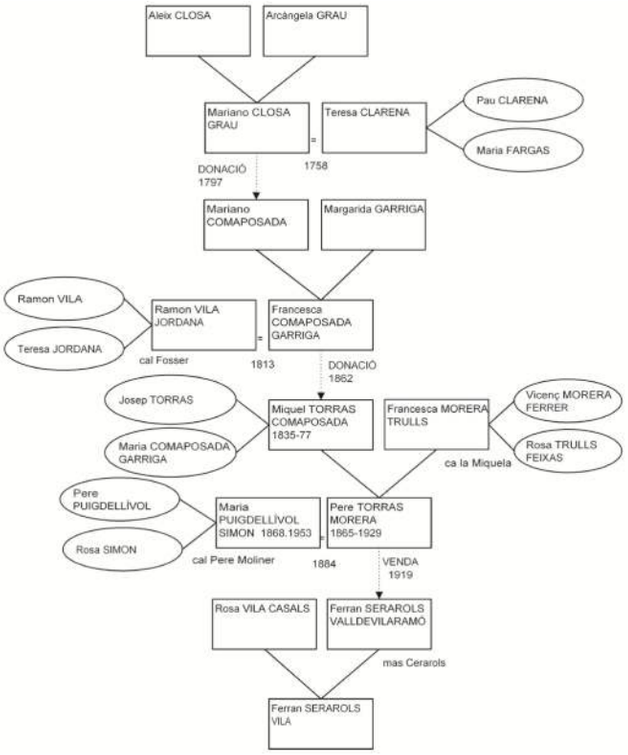

Com que el Mariano i la Teresa no van tenir fills es van afillar al jove Mariano Comaposada, a qui el 6 de febrer de 1797 van fer donació dels béns:

(...) considerant ab particular amor aporto a Mariano Comaposada, nebot i fiol meu, á vista de aportarse ell molt be ab mi y confiant que en abant continuara igualment, per so pues, de grat y certa ciencia mia concedesch al dit Mariano y als seus, en cas empero de morir jo sens legitima succesio de algun fill o filla, com non tinch, ni esperansa de tenir ne, per ser viduo y la abansada edat de setenta un anys, tots y qualsevols bens meus, mobles e immobles, haguts y per haver ...

El 2 d'octubre de 1798, Isidre Obrador, teixidor d'indianes de Barcelona, va reclamar al Mariano Comaposada allò que li tocava de l'herència del seu oncle Mariano Closa. Hi tenia dret, perquè la seva mare Maria Anna era filla primogènita d'Aleix Closa i Arcàngela. Aquesta Maria Anna havia marxat de Fonollosa en casar-se amb Joan Obrador, un teixidor d'indianes de la capital. Per evitar un desagradable litigi, el Mariano va oferir a l'Isidre una compensació de 18 lliures i 15 sous pels drets, la qual cosa ell va acceptar amb satisfacció.
Mariano Comaposada estava casat amb Margarida Garriga i el matrimoni tenia tres filles, la Francesca, la Maria i la Rosa.
Quan es va morir el Mariano, l'usdefruit va quedar per la muller i l'herència per la seva filla gran Francesca. La persona designada en el testament per fer de tutor a les noies va ser Isidre Serarols, la qual cosa demostra que les relacions entre l'amo del mas Cerarols i el seu veí seguien sent cordials.

El 21 de gener de 1813 es van signar els capítols entre la Francesca i el xicot Ramon Vila. No es pot parlar d'un acord prematrimonial, perquè quan van signar-los ja feia un temps que eren casats. El Ramon Vila era un fadrí

Arxiu Serarols

Cal Perruca (c.1965)

de cal Fosser de Camps, i el pare li va donar uns diners per aportar com a dot a la pubilla de cal Perruca. El dot va consistir en un capital de 100 lliures i un parell de llençols "de pare i mare" i, a més, els de cal Fosser es van comprometre a encarregar dos vestits per a la núvia, l'un de teixit de baieta i l'altre d'estamenya de color negre. La mare de la Francesca es va avenir a tenir el joves a casa i va adjudicar al gendre un salari de 5 lliures a l'any pel cas que el matrimoni acabés amb la defunció de la pubilla i el Vila reclamés la seva aportació econòmica i una compensació pel treball.

Les germanes de la Francesca també van trobar marit. La Rosa el 1825 es va aparellar amb Josep Canudes de Castellgalí, mentre que la Maria ho va fer amb Josep Torras. La procedència del Josep Torras és un xic sorprenent. En un parell de documents hi consta que és de l'Hospitalet, però costa de creure, perquè el corrent demogràfic d'aquella època anava majoritàriament de nord a sud i rarament ens hem trobat amb persones vingudes de pobles situats al sud de Manresa. Per altra banda, a Fonollosa hi havia una família (cal Torres del carrer Nou) que portava aquest cognom, i ja trobem Torras a Fonollosa a partir del segle XVII.

El Ramon i la Francesca, igual que havia passat amb els anteriors amos de cal Perruca, tampoc va tenir fills. Van anar envellint i va arribar un moment que el Ramon ja no podia cuidar les terres. El 6 d'agost de 1862 van fer donació dels béns al nebot Miquel Torras Comaposada, el fill de la Maria, amb la condició que els havia de mantenir, sans o malalts, i fer-se càrrec de les despeses dels funerals. Només es van guardar per a ells 60 lliures, per repartir-les al seu gust en el testament. La Francesca, que era la propietària, va fer testament aquell mateix dia. Va fer hereu al Miquel i va llegar 60 lliures a la neboda Maria, la germana del Miquel.

Els béns donats consistien en la casa, un hort i un sembrat de dues quarteres a prop de la casa, i els drets d'una vinya de 5 quarteres a la Rovira del mas Morera. Si es donava el cas que el Miquel no complia la seva part de l'acord i no els cuidava correctament, llavors els hauria de pagar una pensió de dos duros al mes i deixar-los per viure la part nova de la casa que havia estat recentment construïda.

La Francesca va morir d'un atac de feridura el 25 d'octubre de 1862. El rector Joan Pla només va ser a temps d'administrar-li l'extremunció. Dos dies més tard va ser enterrada. Tenia 66 anys.

Miquel Torras, nascut cap el 1835, va casar-se amb Francesca Morera Trulls, de ca la Miquela del carrer Nou. El seu primer fill Pere va néixer el 29 de maig de 1865. Després van arribar l'Àngela, el Francesc, el Josep, la Josefa i l'Isidre, però aquest darrer el van perdre a l'edat de sis anys. En l'inventari del mas Cerarols, fet el 1863, hi consta que la casa de Miquel Torras paga un cens de 10 rals i 20 maravedisos.

El 30 de gener de 1877 Miquel Torras va fer testament. No es podia aixecar del llit i el notari va pujar fins a cal Perruca. Va demanar uns funerals de 5 capellans, va llegar 120 rals a cadascun dels fills i va nomenar hereu al Pere. Va manifestar que si la seva dona es tornava a casar i marxava de casa, volia que li donessin la vinya de Bonvehí. Va morir el 3 de febrer.

El Pere Torras Morera va pactar el 21 de juliol de 1884 el casament amb Maria Puigdellívol Simon, de cal Pere Moliner, i van passar per l'església el 18 d'agost següent. Els dos eren joves, 19 anys l'un i 17 l'altre.

El dot va consistir en dos vestits de llana, 12 camises, una cotilla, roba blanca i la meitat del preu d'un matalàs, tot plegat valorat en 100 pessetes. El Pere i la Maria van tenir sis fills: la Candelària, el Josep, el Lluís, el Carles, el Joaquim i la Joaquima.

El Pere va marxar de casa amb tota la canalla i va entrar com de masover a les Garrigues, una propietat que pertanyia a la Morera. Aquest fet va passar el 1894 o poc abans. Mentrestant a cal Perruca hi havia llogaters. En sabem la identitat de dos d'ells. Entre 1896 i 1898 s'hi estava la família formada per Antoni Biadiu Vall i Teresa Rius Claret, l'home de ca l'Isidró de Fals i la dona de Castelltallat, i el 1910 hi va néixer la primera i única filla de Miquel Selvas i Filomena Duarri, abans que se n'anessin a la masoveria de cal Rabinat Vell (cal Miquelet).

El 27 de juliol de 1919 Pere Torras es va vendre cal Perruca a Ferran Serarols, el qual li va pagar 625 pessetes per la casa i 375 per l'hort.

Va continuar vivint uns mesos més a les Garrigues fins que el 16 de març de 1920 va comprar la casa de cal Calet a Lluís Garriga, que feia uns anys que tenia desocupada, ja que ell s'estava a la vivenda del cafè que havia edificat al carrer principal de Fonollosa. La casa estava envoltada de dues quarteres de terra pròpia i el preu de la compravenda va ser de 4.500 pessetes.

A partir d'aquest punt la història de la família Torras, que va canviar el sobrenom Perruca per Calet, estarà vinculada a la casa pairal dels Garriga.

Cal Perruca, un cop va passar a poder del Serarols, va entrar en decadència. La construcció era senzilla i amb el pas del temps es va anar degradant. No hi habitava ningú i servia més aviat de magatzem.

El 1973 Ferran Serarols va fer reformes a casa seva. El casalot de cal Perruca va ser ensorrat fins als fonaments i al seu lloc es va aixecar una obra nova connectada per dins amb la part antiga de la masia. Així, la casa aixecada pel Mariano Closa el 1756 va perdre la seva identitat i es va convertir en unes dependències més de la masia Cerarols.

CAL CARA DE PLATA

Les restes d'aquesta casa es troben en la confluència de les propietats de Bacardit de les Olles, la Vall, Biosca de Castelltallat i Cases d'Aguilar, punt on convergeixen també els termes municipals de Fonollosa, Castelltallat i Aguilar de Segarra.
El nom de la casa, tan curiós, ha desaparegut completament de la memòria col·lectiva, perquè la casa va canviar de nom fa un munt d'anys i es coneix ara com **cal Pallarès**, el nom d'una família que hi va viure. Per l'indret on es troba la casa hi van fer passar la carretera de Manresa a Calaf que es va obrir el 1932. Venint de Fonollosa la carretera ha de superar una bona pujada, la Costa de cal Pallarès, abans d'arribar al coll i iniciar el llarg descens fins a Aguilar.

Sitial de la casa

El sobrenom Cara de Plata, tan evocador, el duia una persona anomenada Josep Gras, el qual el 1861 s'estava en aquesta casa, no sabem si com a propietari o com a llogater.
El 6 de juny de 1879, Francesc Bacardit Morera, amo del mas Bacardit de les Olles, en terreny del qual hi havia edificada la casa, la va vendre a la vídua Maria Rosa Pons Escuder i al seu fill Antoni Serracanta Pons, a mitges. La casa estava marcada amb el número 27 i era de planta baixa. Estava envoltada de 4 quartans de terra, que se solien sembrar. Llavors la casa ja es deia Cara de Plata i pel davant hi passaven dos camins de bast, l'un prenia la direcció est i baixava cap a Fonollosa, l'altre anava en direcció sud cap a Calaf.

Per poder fer aquesta venda va caldre l'autorització de tres germans que en tenien els drets. Eren els germans Pere i Josep Oliva Tomàs, residents a Rubió i de 65 i 44 anys, respectivament, i de Catalina Oliva Tomàs, que va signar la renúncia amb permís del seu marit Fèlix Gubianes Dalmases, aquests dos darrers habitants de Castellfollit del Boix. Encara que no consta en el document, aquests deurien ser els hereus de la casa i segurament el Bacardit va haver d'indemnitzar-los amb una certa quantitat de diners.
Entre els pactes de la venda destacarem que els compradors podien utilitzar l'aigua d'un pou que hi havia en terreny de Bacardit, però s'havien d'encarregar d'escurar-lo i mantenir-lo en bon estat. Havien de pagar un cens anual de dues gallines, equivalents a sis pessetes, que representaven el 3% de les 200 pessetes en què es valorava la finca. El preu de la casa va ser de 25 pessetes, pagades al comptat.

El primer Serracanta que trobem a Fonollosa és Ramon Serracanta, natural de Segur, fill de Jaume i Ignàsia Santacreu. El novembre de 1841 va fer capítols matrimonials amb Maria Pons, d'Aguilar, filla de Jaume i Agustina Escuder, ambdós difunts. El dot que li va donar el germà a la Maria va ser de 25 lliures, a més d'una caixa amb diverses peces de roba. El vestit nupcial estava compost d'un vestit de baieta negra, un gipó de columbiana, unes faldilles de gènova i un davantal d'indianes.
El Ramon i la Maria van tenir tres nois, l'Antoni, el Francesc i el Ramon. El primer va contractar matrimoni el gener de 1873 amb la noia Maria Anna Vilà Planas, que havia nascut a Riner, però vivia a Vallmanya amb la seva mare Maria, perquè el seu pare Martí ja era mort. Va ser el germà Esteve Vilà, de Pinós, qui va lliurar-li les 30 lliures (80 pessetes) del dot. Per l'altra banda, els pares de l'Antoni el van fer hereu, en consideració que els havia mantingut amb el seu treball i els havia cuidat quan estaven malalts. En garantia de la donació, la mare va donar al fill els drets emfitèutics d'una peça de 18 quarteres del mas Massana d'Aguilar.
L'Antoni i la seva dona van tenir quatre fills, batejats amb els noms de Ramon, Pere, Josep i Antònia. El gener de 1892 va arribar el cinquè, un nen. Amb tanta mala sort que una hora després del part va morir la criatura i la mare.
L'Antoni necessitava amb urgència una dona que cuidés els fills menuts, i l'abril de 1892 es va casar per segona vegada. Ho va fer amb Margarida Guitart Simon. La noia era de cal Baixiner de Fals i tenia l'inconvenient que no era gaire jove, tenia 38 anys, però per altra banda, tenia l'avantatge que era soltera i havia tingut temps de confeccionar o comprar un aixovar considerable. Seria llarg descriure'l complet, però com a mostra direm que constava de 17 faldilles, 9 davantals, 18 mocadors de butxaca, 6 de cap i 2 d'esquena, 12 parells de mitges, i moltes coses més. A més de roba, la noia tenia uns estalvis de 750 pessetes, capital que havia guanyat treballant. Per correspondre a l'aportació de la núvia, l'Antoni, " por la loable virginidad de la Margarida hace de esponsalicio a la misma de la cantidad de cincuenta pesetas", en garantia de les quals va hipotecar la casa Cara de Plata.
Un dels germans de l'Antoni, el Ramon Serracanta Pons, va establir-se a Aguilar i també va estar casat dues vegades. El segon matrimoni el va contraure el març de 1889 amb Rosa Biosca Bacardit, una filla de cal Mangala que també era vídua.

Primer es va morir el Ramon Serracanta Santacreu i el març de 1886 ho va fer la seva dona Maria Pons. Llavors, l'Antoni va heretar de sa mare l'altra meitat de casa.
El 1892 la va inscriure al Registre, però al cap de poc se la va traspassar. La família que va ocupar la casa estava formada per Joan Pallarès Badia, natural de Terrassola (comarca del Solsonés) i els seus fills Joan, Gil, Maria, Teresa, Josep i Pere. El Joan era vídu de Maria Vilardell, la qual havia nascut a Montpol, un llogarret veí de Terrassola. Va ser llavors quan la casa va canviar de nom i va passar a dir-se cal Pallarès.
L'abril de 1899 es va morir el Joan i la casa va quedar per

Josep Pallarès Vilardell. Del Josep només n'hem recollit una notícia; l'agost de 1923 l'Ajuntament va pagar al Pallarès un premi de dues pessetes i mitja per haver matat una guineu, una feristela considerada perjudicial. Normalment n'hi havia prou presentant la cua per cobrar el premi.
Josep Pallarès es va casar amb Maria Junyent Comas, natural d'Aguilar, i va morir el setembre de 1923 sense fills. Llavors la vídua es va casar amb el vidu Josep Devant Ribera, un fadrí de cal Pagès que havia comprat cal Molsosa del Carrer Nou.

Després de la mort del Josep, cal Pallarès va ser ocupat per un home anomenat Josep Torra Perramon, el qual en una relació de 1941 constava que tenia un carro i una mula. Aquest va ser el darrer habitant i després d'ell la casa va quedar abandonada per sempre més.
El procés natural d'enrunament es va accelerar el 1947 quan es van endur diversos camions carregats de pedra bona per destinar-la a la construcció del cobert que va aixecar el forner Celdoni al carrer principal de Fonollosa. El material el van transportar amb el "camió del Pepet", conduït per Josep Casellas Grifé, i un dels que va treballar desmuntant les parets va ser Ramon Pubill Pujol, un noi de cal Recus, i aquest detall se sap perquè el dia u de juliol el metge del poble va enguixar-li una cama que se li havia fracturat amb un roc.
Actualment cal Pallarès es troba molt ensorrada i coberta de bardissa, però la volta del femer, situada per sota del nivell de l'era, encara està pràcticament intacta.

Volta del femer

POSTALS DE FONOLLOSA

Arxiu F. Villegas

Església (1942)

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 13 Juny 2013

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

LA VALL (3ª part)

Francesc Vall Sala era fill de Josep i Magdalena. Es va casar dues vegades. El primer matrimoni es va concertar el 3 d'agost de 1718 amb la donzella Teresa, filla dels amos del mas Massana de Rajadell. Aquell dia el pare el va fer hereu amb una reserva de 1.000 lliures pels drets dels germans i germanes del Francesc. El dot de la núvia va ser de 600 lliures i l'aixovar anava contingut en dues caixes de noguer usades, una d'elles amb calaixos al seu interior.

Dels fills que van tenir només ens consta l'hereu Pau i una noia, la Josefa, que es va casar amb Ramon Monconill de les Coromines de Castellar.

El Francesc va enviudar, i malgrat que era un home gran, es va animar a contraure un segon matrimoni amb una dona jove. Era la Caterina, filla de Francesc Sagristà i Rosa Torra, els amos del mas Gabriela de Fals. L'acord prematrimonial va tenir lloc el 20 d'abril de 1754 i hi va participar el Pau, que ja era major d'edat. Van acordar que en el cas de quedar-se vídua, la Caterina tindria dret a seguir usant l'alcova marital i a ser mantinguda dignament pel fillastre.

El 1627 Jaume Botines, el capellà de Sant Pere Sallavinera, va crear una causa pia per complementar els dots de les filles de certes cases, entre les quals hi havia la Vall. El 1758 la Josefa va rebre 15 lliures d'aquesta institució, diners que procedien de les rendes del capital de la causa pia. Val a dir que les noies de la Vall també es beneficiaven d'una altra causa pia fundada per un capellà de la família, com veurem més avall.

El 1741 l'amo de la Valldoria de Rajadell va reconèixer

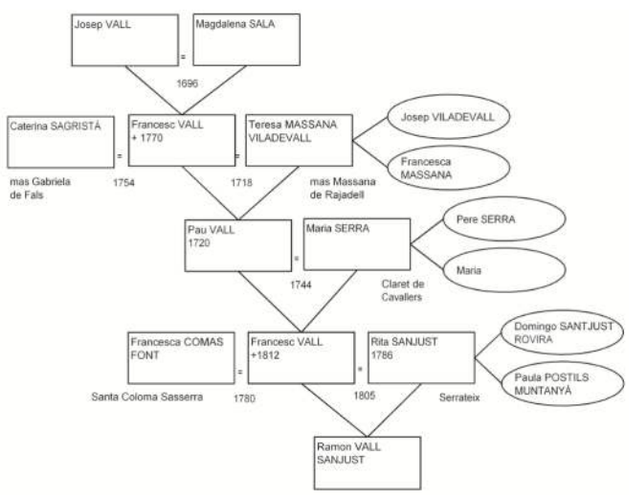

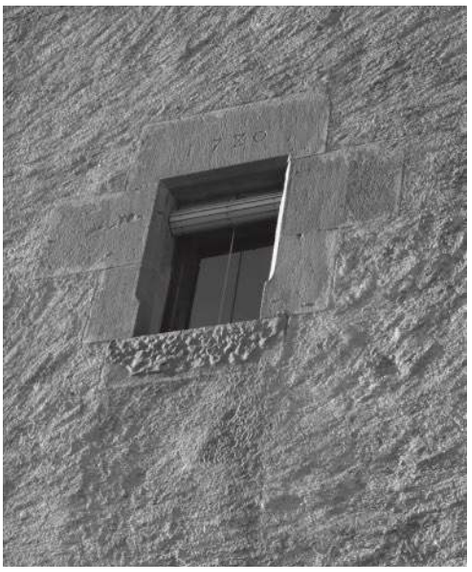

Finestreta de 1780

que devia al Francesc 40 lliures per treballs a la sega de diversos anys. El 1747 va crear un censal de 100 lliures a favor dels canonges de Calaf, censal que va ser quitat pel seu fill uns anys després. El 1756 l'amo de la Vall era patró del benefici del Roser, fundat per Gaspar Vall, un avantpassat. Com a patró tenia dret de proposar el beneficiat i com que s'havia mort l'anterior va proposar al bisbe de Vic, a Pau Vall, vicari de Taradell, segurament oncle seu.

El Francesc va fer testament el 22 d'agost de 1763 i va ser enterrat el 23 de gener de 1770.

La seva vídua va córrer a casar-se de nou. Ho va fer el juny de 1771 amb el vidu Joan Ferrer Morera de Castellar. Al mateix temps va prometre a la Josefa, filla seva i del Francesc Vall, a un fill del Ferrer. El fillastre Pau Vall va restituir a la Caterina les 200 lliures del dot i les 150 de l'escreix, i va donar a la seva germanastra les 378 lliures que li tocaven.

El Puig de la Vall

Pau Vall Massana havia nascut el 11 de setembre de 1720. El 6 de març de 1744 va fer capítols amb Maria, filla de Pere Serra de Claret dels Cavallers, la qual va aportar un dot de 600 lliures. El matrimoni va procrear dos fills i tres filles.

El primer fill era el Francesc. El fill segon, Antoni, va fer capítols el 1787 amb Maria, filla de Josep Pubill de la

L'esponerosa obaga de la Vall

Vansa. Va rebre dels sogres 50 lliures, dos vestits i, en comptes de la roba blanca habitual, dues roves de lli per filar. La Teresa la van donar el 1775 a Josep Bonvehí de Castelltallat, la Francesca a Jaume Còdol de Maians, i la Maria Rosa a Josep Jorba de Castellolí. El dot de la Teresa va ser de 450 lliures i podem suposar que el de les seves germanes va ser igual.

Sobre els negocis del Pau Vall n'hem recollit el següent: El 1763 va comprar per 100 lliures les parts que rebia el propietari Josep Trullàs d'Aguilar d'una vinya de 4 quarteres. El 1765 va sumar 100 lliures a l'empenyorament anterior. El 1770 va fer la mateixa operació amb les parts d'una vinya d'Isidre Torras de Fonollosa, per 153 lliures, vinya que el 1784 es quedaria definitivament. El 1774 va rebre del seu parent Anton Sagristà de Fals 150 lliures que el Sagristà havia manllevat per comprar l'aixovar de les seves filles, més 56 lliures que havien servit per pagar a un cirurgià de Santpedor l'atenció mèdica al seu nét Valentí Sagristà. El 1787 es va morir la seva tia Maria Anna, vídua de Tatger, i ell, com hereu seu, es va haver d'encarregar de dipositar 100 lliures a la rectoria per la fundació de tres misses de sufragi anuals. Amb un rendiment del 3%, el capital produïa 3 lliures (equivalents a 30 rals), suficients per pagar les tres misses a perpetuïtat.
També era l'administrador de la causa pia per casar donzelles instituïda pel seu avantpassat Gaspar Vall, i del benefici del Roser de l'església de Fonollosa. Per cert, el 1803 va protestar enèrgicament la decisió del Bisbat de suprimir el benefici i dedicar-lo a les obres d'ampliació del temple.
Segons un llibre de comptabilitat de la Comensalia de Sant Jaume de la Col·legiata de Cardona, el mas Vall estava unit a dos masos rònecs que pagaven censos a l'Abat i a la Comensalia, anomenats Borrelles i Puig. Del primer no n'ha quedat record, però el segon sens dubte es trobava al turó conegut com el Puig de la Vall. Pagava 5 sous i una gallina a l'Abat i 20 sous de cens a la Comensalia de Sant Jaume.

El plet amb Bacardit de les Olles

Els plets sempre han estat molt negatius, tant pel que els ha guanyat com pel que els ha perdut. Per això, els avantpassats, plens de seny, preferien la fórmula de l'arbitratge i la concòrdia. De vegades, però, l'orgull els dominava i acabaven recorrent a la justícia, que en aquell temps era, igual que ara, lenta i cara.

Pau Vall va entaular un llarg plet amb Gaspar Bacardit de les Olles a causa d'un censal de 200 lliures creat el 1712 pel pare del Bacardit a favor de l'avi del Pau. Els documents del procés de la Real Audiència es troben en un patracol enquadernat, d'uns dos cents folis, que es troba a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.
Per resumir-ho en poques paraules, el Bacardit es negava a pagar les 450 lliures de pensions endarrerides, perquè deia que no les hi havien reclamades des de feia més de quaranta anys i, llei a la mà, l'obligació havia prescrit. A més, un incendi que havia arrasat el mas Bacardit de les Olles el 1717 havia cremat les escriptures. L'advocat del Vall argumentava que les pensions sí que s'havien pagat durant uns anys, però no amb diner sinó amb el permís de pasturar les terres de Bacardit. Com a prova portava el testimoni dels diversos pastors. El 1732 el pastor era Ramon Trullàs i anava acompanyat del rabadà, que era precisament Pau Vall, aleshores un nen. El 1734 van canviar de pastor i el ramat de la Vall el portava Isidre Oller, un fadrí de Querol.
El procés es va iniciar el maig de 1773 i la sentència es va dictar el 16 de juny de 1776. Va ser favorable al Bacardit, però el jutge va ordenar que les despeses del judici es paguessin a mitges.

El testament del Pau

El 3 de setembre de 1793 un notari de Calaf li va prendre testament mentre estava malalt al llit.
Va demanar ser enterrat amb assistència de 12 capellans. Després del funerals volia que li fessin dir 400 misses, de les que costaven 6 sous; 100 al convent de Sant Francesc de Calaf, 100 als caputxins de Manresa, 25 al Carme, 25 a Sant Francesc, 50 a l'església de Boixadors, 50 a l'altar major de Fonollosa, 25 a l'altar del Roser i 25 a la capella de la Vall, dedicada a Santa Justa i Rufina. També va demanar que es fes una fundació de vuit misses anuals a la mateixa capella.
Al fill Antoni li va llegar 400 lliures, quatre llençols i sis camises. A les filles només els va deixar una lliura, perquè ja estaven dotades. Va fer hereu al Francesc i va manifestar que si la dona d'aquest enviudava, podia quedar-se a casa i seria mantinguda.
Al capdavall del testament va fer constar una llista de

Balcó de la façana de llevant

persones que li devien diners, i a qui se'ls havia de reclamar. Encapçala la relació Pere Serra de Claret, que devia 644 lliures per la compra de 92 moltons, i la suma total és de 1.120 lliures.

Expansió de l'economia del mas

Francesc Vall Serra va prendre possessió de l'heretat en morir el seu pare, si bé ja feia bastants anys que ell se n'ocupava. El març de 1800 es va realitzar l' inventari del mas. Destaquem el següent:

Un matxo, un parell de bous per llaurar, quatre porcs per engreixar, noranta ovelles amb els corresponents anyells, set cabres i sis moltons. Tres bótes de vint càrregues, una d'onze i dues piques d'oli. Un torn de passar farina, una farinera gran i una pastera amb tots els complements. Dues xocolateres d'aram, un rellotge clavat a la paret, una escopeta, una capelleta de fusta, tres creuetes d'or, unes arracades, quinze culleres i forquilles de plata, una cadeneta d'or, un agnus de plata, cinc anells d'or amb granats i un calze de plata. A les golfes s'hi emmagatzemaven 100 quarteres de blat i a les diverses estances de la casa s'hi trobaven en total 31 caixes de fusta, algunes amb comestibles, però la majoria plenes de roba, destacant una gran quantitat de llençols (50), flassades (11) i màrfegues (12).

Segons l' inventari, la casa rebia les pensions de dos censals; un de 125 lliures del Farrés del Castell d'Aleny, i un de 60 lliures de l'Oliveres de la Costa de Fals. Els béns immobles consistien en la masia, el mas Rabinat i una casa a Manresa.

Fornícula de la sala

Veurem ara com Francesc Vall va donar un gran impuls a l'economia del mas que va heretar, a base de comprar propietats, perpètuament o a carta de gràcia, i deixar diners amb interès. No era un pagès tradicional, tenia esperit de negociant i feia córrer els diners, comprant i venent, sempre atent als propietaris que passaven per dificultats econòmiques.

La informació sobre aquestes operacions que hem trobat als arxius notarials de Manresa, Calaf, Prats i Cardona és àmplia (més de 45 referències) i ens hem vist obligats a resumir-la, seleccionant només les dades més rellevants.

Curra del trull, datada 1846

Compra del mas Montserrat i altres inversions

Aquest mas d'Aguilar termeneja amb la Vall per la part de migdia. Joan Montserrat tenia molts deutes i el 1800 va vendre al Vall les parts que rebia dels parcers de dues peces per 180 lliures. Uns mesos després va demanar-li un préstec de 130 lliures per pagar la legítima a dos germans, posteriorment altres quantitats per tapar forats, i finalment va acabar venent-li el mas a carta de gràcia per 3.700 lliures, diners que es van repartir els creditors. Les necessitats del Montserrat no van acabar aquí i el 1802 fa afegir 1.900 lliures a l'empenyorament. Mentrestant seguia vivint a casa seva, però pagant un lloguer anual de 90 lliures. El 9 de gener de 1806 el crèdit pujava a la suma de 5.981 lliures i la venda es va fer perpètua. Llavors el Vall va signar un pacte de masoveria amb el Joan Montserrat.

El novembre de 1803 el Vall va comprar a gràcia el mas Madriguera de Vallmanya, que era de Joan Muntada del mas Cabot, per 5.788 lliures. El maig de 1810 li va recomprar Salvador Prat, l'amo del mas Prat de Vallmanya. El setembre de 1804 Joan Bojons li va vendre a gràcia una heretat de Sant Martí de Massana dita Bujons de Matarrodona, pel preu de 4.100 lliures. Un any abans el Vall ja havia pagat a Jeroni Llobet, un paraire de llana de Prats, 945 lliures en diners i li havia lliurat un certificat del tresor de 100 pesos a canvi dels drets que el Llobet tenia sobre el mas Matarrodona. Joan Bojons no va recuperar el seu mas fins el 1814, quan es va comprometre a tornar els diners a terminis, amb un recàrrec del 3% anual.

Jaume Jubert, àlies Cases, de Fonollosa era un altre dels que sempre necessitaven cèntims. El 1784 el Cases va vendre al Vall les parts que li pagaven dotze parcers, per un preu conjunt de 386 lliures. Els parcers seguirien portant el raïm al cup del mas Cases i aquest després donaria al Vall una càrrega de vi per cada cinc quintars de verema. També li va vendre, per 80 lliures al comptat, 53 quarteres d'olives, procedents de la collita dels propers cinc anys. El 1787 va vendre a Francesc Vall per 200 lliures el dret de pasturar el mas Serradarnau, una propietat d'unes 50 quarteres situada dins de Castelltallat. Val a dir que Sadernà ja no era ben bé del Cases, ja que des del 1759 el tenia empenyorat per 700 lliures a un de Castelltallat. Com que no tenia manera de tornar els diners, el 8 de març de 1806 Jaume Jubert va cedir al Vall el dret de lluir i recuperar el mas per 1.400 lliures.

Vista de la part de migdia

A més de masos, Francesc Vall també va posar diners en peces de terra empenyorades per propietaris amb necessitats de numerari. L'avantatge d'aquests préstecs avalats per terra era que mentre no es tornessin els diners de l'empenyorament les collites eren seves. Es podria considerar que els interessos del capital eren en espècie. L'abril de 1804, Tomàs Candaló de Prats li va empenyorar 4 jornals per 615 lliures, i l'agost d'aquell any Josep Oller una peça de 10 jornals per 400 lliures. L'Oller necessitava els diners per reedificar la seva casa. També es va dedicar a comprar parts de collites futures a canvi d'un preufet al comptat. Per exemple, el 1791 va comprar 1/6 de la verema d'una vinya a un parcer del mas Querol per 90 lliures, percentatge que dos anys després va augmentar fins el 1/3, afegint 180 lliures més. El 1797 va comprar 1/4 d'una vinya de 4 quarteres a l'amo del mas Sallés de Rajadell per 225 lliures, i el 1812, 1/10 dels cereals del mas Puigdellívol de Castelltallat per 1.000 lliures.

Una altra manera d'invertir era sobre les herbes d'una propietat, així el 1801 va posar 1.000 lliures sobre les herbes d'un mas de Puigfarner que era del Centelles de Sant Amanç, quantitat que va augmentar dos anys després amb 700 lliures més. El 1810 va recuperar els diners.

Per fer totes aquestes inversions necessitava capital i de vegades va manllevar diners. Va reconèixer deure 1.150 lliures al rector de Santpedor (1807), 839 lliures al Paborde de la Seu (1808), i 695 lliures als germans Ramon i Josep Seuva de Castelltallat (1809).

La producció del mas

Les collites, com tot pagès sap, varien molt d'un any a l'altre i per això és difícil mesurar la productivitat d'una finca amb dades de pocs anys. Per fer-nos-en una idea general disposem de dos documents.

El maig de 1764, l'arrendador "de la casa dezmera y del escusado", el recaptador de les rendes dels antics senyorius, va rebre de la Vall els següents delmes:

2 quarteres i 4 quartans de xeixa, 9 i 10 de sègol, 1 i 11 de civada, 1 i 7 d'ordi, 2 i 9 d'espelta, 3 quintars de verema, una quartera, 3 quartans d'olives i un xai. El setembre de 1803, l'arrendador, un comerciant de Manresa, va fer constar que les collites de la Vall havien estat de 70 quarteres de sègol i 10 de blat, de la terra menada per parcers, 120 quarteres de sègol i 20 de blat dels masovers, i 150 quarteres de blat segolós i 15 d'ordi i civada de les terres de l'amo. Els delmes recaptats anaven a tres institucions diferents; 7 quarteres i 3 quartans pel Duc de Cardona, 6 i 2 pel Prior de Calaf i 3 i 2 per l'Abat de Cardona. Aquest repartiment ens informa de la complexitat de la jurisdicció de la Vall, degut al fet d'haver integrat masos rònecs pertanyents a senyors diversos.

Una altra font dels ingressos era el bestiar. Un exemple és el porc que el 1794 va vendre a Josep Bacardit de Calaf per 48 lliures. Pel preu deuria ser un porc molt gras.

La família

Francesc Vall Serra va fer capítols el 19 de maig de 1780 amb Francesca, filla de Francesc Comas i Mònica Font, pagesos de Santa Coloma Sasserra. El pare el va nomenar aquell dia hereu, amb una reserva de 2.000 lliures per dotar a la resta de fills i per gastar-se-les com volgués. En el cas que el Francesc no tingués descendència, els béns retornarien al pare o al següent hereu, seguint la línia successòria, amb l'excepció de 950 lliures. Els pares de la núvia van prometre donar-li 950 lliures de dot, dues calaixeres de noguer i diverses peces de roba, de les que podem destacar sis vestits de qualitat, dotze camises de bri i quatre de tela.

El matrimoni va durar molts anys, però va resultar estèril. El 25 de setembre de 1805 el vidu Francesc Vall va contraure segones núpcies amb la donzella Rita Santjust Postils, de 19 anys d'edat, natural de Serrateix. La Rita va donar una gran alegria al seu marit ancià, en donar-li un hereu, un nen a qui van posar Ramon.

El Francesc no va poder fruir gaire de l'hereuet, perquè va emmalaltir i el 1812 va morir. El nen tenia només tres anys. En el testament que va dictar al rector de Fonollosa el 14 de maig de 1812 va deixar l'usdefruit a la dona i va designar com a tutors del fill a Francesc Duocastella d'Aguilar, Domingo Santjust de Serrateix i el vicari de Fonollosa Joan Gassol.

El 3 de juny següent la vídua va fer fer l' inventari dels béns que usufructuava. L' inventari és complet i interessant, però massa extens per reproduir-lo aquí, així que ens limitarem a relacionar únicament els béns immobles.

La masia de la Vall estava formada per la casa principal i uns edificis annexes, estructura que no deu ser molt diferent de l'actual. Al davant hi havia la masoveria i un corral, més enllà un altre corral, la cort dels porcs, la pallissa i el porxo de l'era. Un tros lluny s'hi trobava la capella. L' inventari inclou el contingut de totes les dependències.

A més de la masia, l'amo difunt va deixar una caseta amb les seves terres coneguda com cal Rabinat, una casa al carrer Valldaura de Manresa, el mas Montserrat situat al terme d'Aguilar, una casa amb terres a Prats del Rei, el mas Bujons de Matarrodona, situat al terme de Sant Martí de Massana, que el Francesc Vall tenia en penyora, un mas comprat al Cabot del terme de Vallmanya, i el mas Sadernà de Castelltallat. També les parts de les collites d'una peça gran de terra del mas Oller de Massana. Tot aquest patrimoni seria per l'hereu Ramon Vall Santjust.

CAL RAMON

Als inicis, la casa s'anomenava **cal Ramon Cases**, la persona que la va construir, però amb el pas del temps el nom va tendir a escurçar-se. Aquest Ramon Cases era un fadrí del mas Cases i el seu veritable nom era Ramon Jubert, però els Jubert normalment anteposaven el nom del mas al propi cognom.

Ramon Jubert, àlies Casas, era un dels fills d'Anton Jubert i Llúcia Coma, i va decidir deixar la casa pairal, destinada a l'hereu, i obrir-se camí a la vida pel seu comte i risc. El pare li va cedir un tros de terra per treballar-la i construir-s'hi la vivenda, però no li va fer un tracte diferent al que se solia fer als parcers; havia de plantar vinya i donar el quart de la collita. Segurament li va perdonar els diners de l'entrada de l'establiment, perquè deuria considerar que era la quantitat que li pertocava pels drets de legítima. Tot això són suposicions, ja que no s'ha trobat l'escriptura, potser perquè el tracte entre pare i fill es va fer de paraula.

Col.lecció Solanellas

Catantingues o arganells

El Ramon Casas es va casar tres vegades. El febrer de 1768 va fer capítols amb Maria, filla de Jaume Camps, l'amo de cal Revinxela. El dot va ser de 35 lliures. El març de 1781 va pactar el segon casament amb Anna Maria, filla de Lluís Bascompta de Coaner. En aquesta ocasió el dot va ser de 32 lliures i mitja. El tercer casament es va contractar el gener de 1789 amb Rosa, filla de Pere Rius i Maria Soler. La Rosa era de Boixadors i encara no havia conegut marit. La seva aportació al matrimoni va superar els anteriors; 50 lliures. En el contracte, el Ramon va assegurar a la tercera muller que no havia de patir per si es quedava vídua, perquè el fill del Ramon la mantindria a casa el temps que fes falta i disposaria d'habitació pròpia. Si optava per tornar-se a casar, se li restituiria integrament el dot.

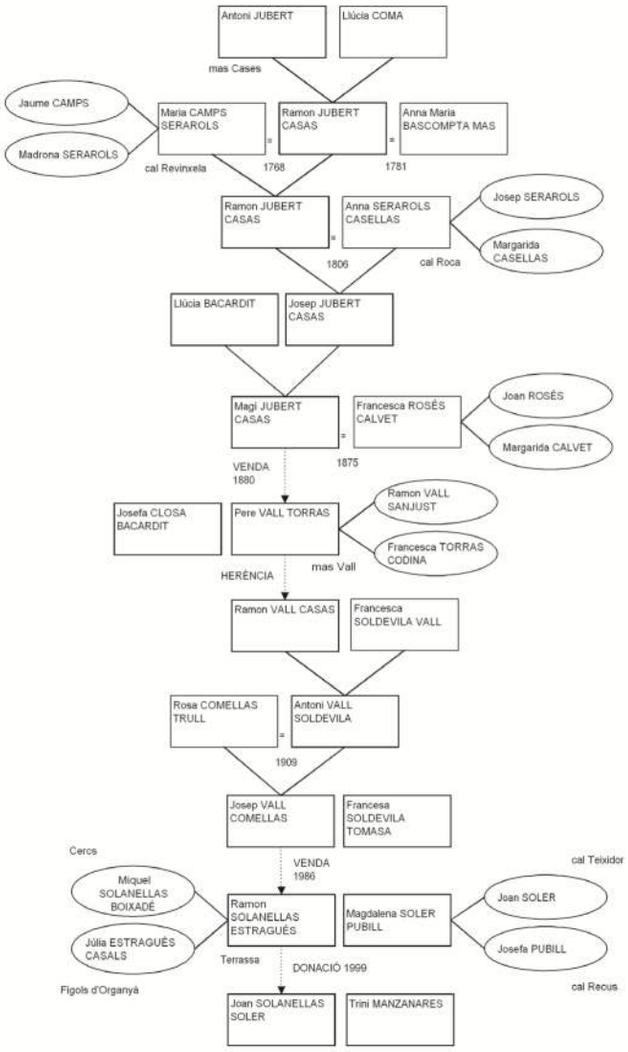

En el testament que va fer Ramon Montserrat d'Aguilar el 1803 va fer constar que tenia un ruc del Ramon Casas en penyora de les 15 lliures que li havia deixades en préstec.

Al fill que va tenir el Ramon amb la Maria Camps també li van posar Ramon. Aquest va ser l'hereu, i el setembre de 1806 va fer capítols matrimonials amb Anna Serarols Casellas, filla de l'amo de cal Roca. Com que el pare de l'Anna ja era mort, van ser sa mare i el germà Josep Serarols qui es van fer càrrec de donar-li les 100 lliures del dot i les dues caixes de núvia amb la roba. Una de les caixes era "de pots de la terra", és a dir, de fusta senzilla de pi blanc del país, mentre que la segona era "de pots de molina", feta amb posts o llates de fusta de més qualitat, procedent de la zona de Sant Llorenç de Morunys o un altre lloc de muntanya. A les caixes hi havia dos vestits bons; l'un format de faldilles de sarja, gipó de durantàs i caputxa de baieta blanca, i l'altre de faldilles d'estamenya de centelles, gipó de sempredura i caputxa de baieta negra.

El maig de 1844 el Ramon es va vendre per 50 lliures els drets d'una vinya, dita la Vinya del Soldat, a Bartomeu Tàsias. La vinya, que també tenia alguns olivers, tenia una extensió d' una quartera i pagava parts al mas Cases. Els diners els necessitava per pagar un deute de 40

Col.lecció Solanellas

Dibuix a la ploma de la casa

lliures a la mare del difunt Josep Cornet, el qual havia deixat els diners als pares del Ramon uns anys enrere.
Possiblement, el successor del Ramon i l'Anna va ser Josep Jubert, àlies Cases, però no en tenim la confirmació. Aquest Josep va fer parella amb Llúcia Bacardit i van ser els pares de dues criatures, el Magí i la Margarida. El Magí es va quedar a casa i la Margarida va entrar de jove a cal Passadret de Camps en casar-se amb Esteve Muns Mercadal.

Magí Jubert va pujar a l'altar el 5 de novembre de 1875 acompanyat de Francesca Rosés Calvet. Dos anys més tard, l'oncle de la Francesca, el Joan Puig, que era gran i no tenia canalla, els va fer donació de tots els seus béns, a canvi que el cuidessin. Entre altres coses, els va donar una vinya gran a la partida dels Marges, on hi havia una caseta. Els Jubert van anar a viure a ca l'oncle i van posar cal Ramon a la venda.
El 12 de setembre de 1880 es va efectuar la venda. El comprador va ser Pere Vall Torras, un fadrí de la Vall. Igual que els seus germans Ramon i Francesc, va independitzar-se del seu pare, l'amo de la Vall, però a diferència d'ells, que van edificar cases noves (cal Ramonet de la Vall i cal Quico de la Vall, respectivament), ell va optar per comprar una casa ja feta. Va pagar 480 pessetes per la casa, l'hort i els drets de les 5 quarteres de vinya, i va assumir el cens del pollastre que gravava la casa. L'amo, Isidre Jubert Torrents, de cal Cases, es va donar per assabentat i va donar conformitat al canvi de parcer de la seva vinya.
Uns anys després, el 8 de maig de 1901, Pere Vall es va posar d'acord amb l'amo del mas Cases i, mitjançant un pagament únic de 350 pessetes, va redimir el cens del pollastre i l' obligació de donar la quarta part. D'aquesta manera la propietat de cal Ramon quedava franca.
Pere Vall Torras es va casar amb Josefa Closa Bacardit, de la Llavinera, però no van tenir fills i a les velleses es van acollir a la Vall. La seva casa va quedar buida i a la llista de cases de 1894 hi consta que es troba en estat ruïnós.
Com que a la Vall es van cuidar del Pere i la seva muller fins que s'hi van morir, cal Ramon va passar a ser de Ramon Vall Casas, l'hereu de la Vall.

El juliol de 1895 es van casar Francesc Vall Casas i Margarida Tàsias Pujol, d'Aguilar, i el germà els va permetre que anessin a viure a cal Ramon, on deurien haver de fer algunes obres perquè no els plogués a dins. El 1896 van tenir una nena i el 1898 una altra.

Els següents llogaters de cal Ramon van ser uns altres Vall, però no eren família ni tenien res a veure amb els anteriors.
Joan Vall Bacardit era de cal Franciscó i va entrar de pubill a cal Pau en casar-se amb Ignàsia Mercadal Vilalta el 1899. Al cap de poc temps van anar de masovers a cal Tàsies, però hi van ser poc perquè no es van avenir amb els amos i llavors van llogar cal Ramon. Allà els van néixer els fills: Rossend (1900), Estrella (1901), Aurora (1903) i Leandre (1904). Aquest darrer va morir de petit i llavors la Ignàsia va fer de dida d'un nen de les Escodines. Encara va tenir una altra criatura el 1907, però aquesta va morir, juntament amb la mare, de resultes del part. La Ignàsia comptava llavors 30 anys.
La família Vall va acabar anant a la masoveria de la Morera, on encara s'hi troben els seus descendents, i entre els records que es van endur del seu pas per cal Ramon hi ha un incident que gairebé acaba en tragèdia. Quan era un nen, al Rossend se li va disparar accidentalment l'escopeta i de poc que no mata a les seves germanes.
La casa va quedar llavors abandonada, mentre que la terra de la casa la conreava a parts Miquel Selvas, de cal Miquelet. Segurament va ser ell qui va plantar els ceps actuals, que són de macabeu, una mena no gaire corrent en aquesta contrada. El Miquelet va aprofitar la casota per tenir-hi conills i gallines i per guardar-hi palla, fulla d'oliver i herba pels animals. El forn que hi havia adossat a la casa estava en bon estat i alguns veïns el van utilitzar els anys de la postguerra per coure-hi el pa.
La casa es va mantenir, amb penes i treballs, dempeus, però alguns annexes, com per exemple la graonada de la tina, van començar a enrunar-se.

Josep Vall Comellas va posar la casa en venda i el 25 de febrer de 1986 li va comprar Ramon Solanellas Estragués, un empresari d'arts gràfiques de Terrassa, casat amb Magdalena Soler de cal Teixidor. Amb la casa hi anava la vinya, algunes feixes ermes i l'antic hort, que es regava amb aigües pluvials recollides en una bassa.

Foto Solanellas

La vinya de cal Ramon

El Ramon va endreçar l'entorn i va iniciar obres a l'interior, en base a un projecte ambiciós de rehabilitació i ampliació de l'edifici vell. Les obres les va fer el paleta Antoni Villena. El 25 de març de 1999 el Ramon va fer donació de la finca al seu fill Joan Solanellas Soler, el qual va emprendre la tasca de reformar la casa i convertir-la en una vivenda moderna. Les obres van

durar alguns anys i van anar a càrrec de l'empresa constructora de Josep Maria Vall.
Els amos actuals són Joan Solanellas, continuador de l'empresa creada pel seu pare, i la seva muller Trini Manzanares Martínez, que és realitzadora de TV3. Tenen tres fills; Pol, Gerard i Jan.

La vinya situada a migjorn de la casa, que compta amb uns 800 ceps, la cuida amb gran dedicació Ramon Solanellas, amb els raïms de la qual n'elabora, seguint el mètode tradicional, un excel·lent vi clar.

LES CAMPANES DE FONOLLOSA

La campana era un element de vital importància en la vida del poble. La funció principal era convocar a la gent als oficis religiosos, però també servia per avisar i donar l'alerta en els casos d'emergència. Per a cada cosa hi havia un senyal o repic particular; no era el mateix la crida a missa major, que un bateig, un funeral, un incendi, o la convocatòria dels homes del sometent per sortir a empaitar uns bandolers.
La durada i la repetició dels repics anava en funció de la importància de l'esdeveniment, de manera que era fàcil de distingir únicament per l' oïda el funeral d'un ric propietari del d'un pobre jornaler. Les notícies, arribades amb més o menys retard, d'una victòria militar o l'entronització d'un nou rei, eren altres motius per fer sirgar de valent al campaner.
En un temps sense rellotges, la campana servia també per marcar els ritmes diaris, l'alternança entre treball i descans. Era el cas del toc de l' Àngelus, que tenia lloc puntualment a les dotze del migdia, i indicava que era l'hora de deixar l'eina i dinar.
La campana donava molta informació als pagesos, la podríem considerar el precedent dels actuals mitjans audiovisuals, i per tal que el seu so arribés lluny i s'escoltés fins i tot a les masies més allunyades de l'església parroquial, calia situar-la en un punt elevat. Per això es van construir els campanars.

No tenim cap dada sobre la construcció del campanar de l'església de Fonollosa, així que suposarem que es deuria aixecar al mateix temps, o poc després, que el temple actual, cap al segle XVII. En les visites pastorals tampoc hi trobem cap esment de les campanes que voltejaven al capdamunt.
La primera notícia concreta és que el 1882 es va fondre a Vic una campana grossa, que portava una inscripció amb els noms amb què va ser batejada, Elena, Maria i Antònia. Aquesta campana major va fer companyia a dues més petites i més antigues que ja hi havia. El campanar a finals del segle XIX estava cobert de teules i tenia al capdamunt un penell de ferro.

El 1922 el Diputat Provincial Josep Creixell, a canvi de favors polítics, va pagar un rellotge públic. El rector mossèn Josep Costa va fer una reunió del veïns per tractar de la col·locació del rellotge i la reforma del campanar, demanant col·laboració econòmica i jornals pels treballs. Llavors hi va haver canvi de rector i va venir Francesc Berenguer, el qual va encarregar l'obra al paleta Francesc Vall, el Mestre Valentí. Va rebaixar el campanar un metre i va quedar sense cap gràcia i mal acabat. A més, quan plovia el rellotge es mullava i aviat l' humitat el va espatllar.
El 1933 Josep Vall Planas va fer una reparació a càrrec de l'ajuntament, però el problema no es va solucionar.

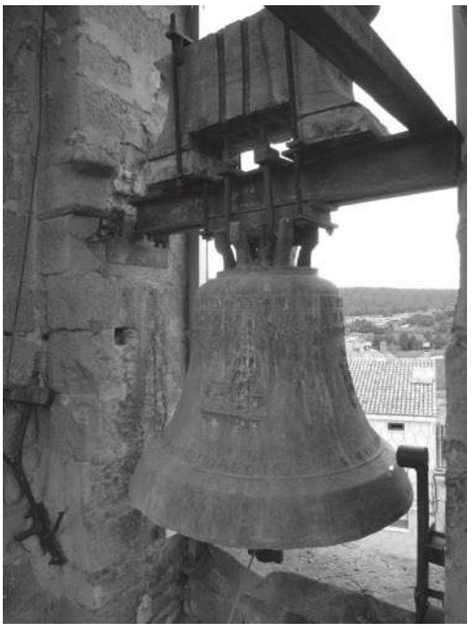

Campana grossa

El 1931 l'encarregat del manteniment del rellotge públic era Joan Garriga, que rebia 60 pessetes anuals per la feina. Després d'engreixar i donar corda se'n va cuidar durant molts anys Miquel Viladrich, ja que la tasca formava part de les obligacions de l'agutzil.

Durant la guerra les tres campanes va ser retirades del campanar per ser foses i aprofitar-ne el material, que era necessari per la fabricació de les beines de llautó de les bales i obusos. Les dues petites van anar al forn, però la grossa va aparèixer miraculosament i va tornar al seu lloc. Segons va escriure en el seu dietari el Recus, la campana va ser hissada al campanar entre tots els veïns i "ya tornem a senti canta aquella gallina perduda". El rector Ramon Cabanas, amb un to diferent, també va deixar constància escrita de l'esdeveniment.

> En el pueblo de Fonollosa, a diez y seis de Abril de 1939, Año de la Victoria. Las Autoridades locales declaramos que en esta fecha, con verdadero esplendor, entusiamo y alegria de toda la parroquia, ha sido repuesta en el campanario de la Iglesia la campana Elena, Maria, Antonia, construida en Vich el año 1882, robada por las hordas marxistas junto con las demás, que hasta el presente no han podido ser habidas. Gracias a los continuos trabajos y pesquisas del infatigable vecino de

este pueblo Mariano Serarols fué hallada dicha campana en los talleres de fundición de La Maquinaria Industrial de Manresa, cuya Dirección la puso gustosa a la disposición de les referidas Autoridades, que, habiendola reconocido, solicitaron su entrega para colocarla de nuevo en su lugar, como así se hizo, previa nueva bendición, entre las aclamaciones y vítores de todo el pueblo (...)

Signen aquesta declaració, junt amb el rector, l'alcalde, el jutge municipal i el cap de la Falange.

L'alegria per la "gallina trobada" va esvair-se de cop el 20 de juny, quan van venir a Fonollosa dos veïns de Seguer a mirar la campana i, pel so i per les inscripcions, van assegurar que era una de les que s'havien endut de la seva església durant la guerra. El 3 de juliol l'alcalde de Prats de Rei, on pertany la parròquia de Seguer, va reclamar per escrit la campana. Ignorem què va passar a continuació, però la campana es va quedar a Fonollosa.

El rector Joan Bosch va convèncer el poble de la necessitat de reformar el campanar. Es va anomenar una junta, presidida pel mateix rector i formada per dos propietaris, el tinent d'alcalde i sis persones més. Les obres van començar l'octubre de 1949 i es van allargar fins l'abril de 1950. Hi van intervenir els paletes Josep Vall i Eudald Armengol, el picapedrer Isidre Giralt, els dos ferrers i els dos fusters del poble, a més de molts voluntaris fent de manobres.

Les obres van consistir en alçar la torre uns 5 o 6 pams amb pedra natural tallada (162 peces), reforçar-la a tot el voltant amb gafes de ferro i una cornisa i cobrir-la amb una teulada. La part superior es va rematar amb un globus de terrissa on hi havien marcats els quatre punts cardinals, un penell i un parallamps.

La reparació del rellotge va anar a càrrec del ferrer Pere Perramon i d'un especialista de Barcelona, de la firma Isidor Tribó, que va canviar algunes rodes dentades avariades, netejar el mecanisme i muntar el rellotge amb dues esferes, il·luminades amb llum elèctric per veure'l de nits. La factura del rellotger va ser de 3.985 pessetes.

Quan van baixar la campana al pati de l'església es va trencar una nansa i a causa del defecte no era possible fer-la voltejar. El ferrer de Dalt la va reparar soldant una peça per dintre, mentre que Rafel Viladrich va fer un nou dau de fusta per la campana.

El cost total va ser de 20.919 pessetes, de les quals 6.859 van sortir d'una col·lecta entre els veïns, 3.500 del bisbat i 4.000 de l'Ajuntament. La resta es va recaptar amb una rifa, un espectacle infantil i donacions extraordinàries. Es va acabar de pagar el juny de 1952.

És de notar que moltes contribucions no van ser en efectiu, sinó en forma de treball. Segons una relació que s'ha conservat, els veïns van aportar 43 jornals i 41 camins de carro. L'amo de la Vall va donar la sorra i va deixar tallar els pins que feien falta per la teulada. El nombre de cases que va aportar diners o feina va ser de 73, pràcticament totes.

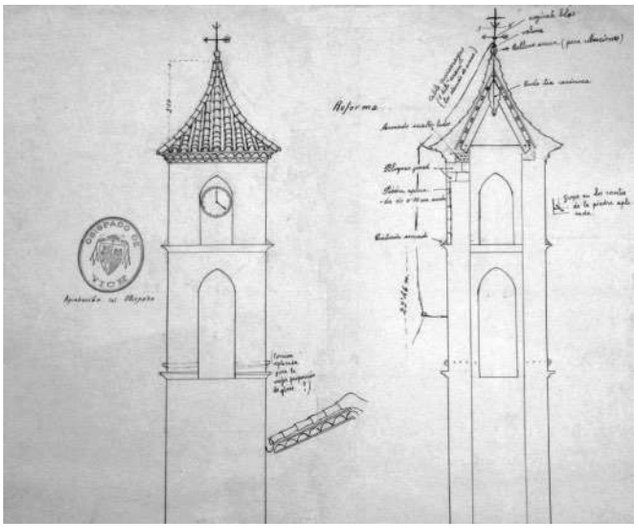

Arxiu municipal

Croquis de la reforma del campanar

Un dia la campana es va esquerdar i el seu so no era gens agradable. El rector Francesc Arumí va exposar a la comunitat un pla consistent en fondre una nova campana amb el bronze de la vella. A la fi es va acordar no fer una campana nova, sinó dues, una de grossa i una de petita, la qual cosa convenia al rellotge, que així tocaria diferent els quarts i les hores.

Es van encarregar les campanes a la foneria Guixà de Monistrol de Montserrat, l'única empresa especialitzada del país. La campana major va resultar d'un pes de 350 kg i després de fondre la vella, encara van sobrar 45 kg de bronze.

El cost va ser de 500.478 pessetes, gairebé tot provinent d'aportacions particulars.

Les campanes es van pujar al campanar amb una grua i van ser inaugurades amb una festa el 16 d'octubre de 1984. La gran, porta la inscripció "parroquia de Santa Creu de Fonollosa 1984" i la frase llatina "vivos voco – mortus plango – fulgura franco", que en català vol dir " crido als vius, ploro als morts, obro les portes de l'eternitat". La petita és diu Montserrat, porta en relleu una imatge de la moreneta i la inscripció "la meva veu és la del poble".

A finals de la dècada dels 80 es va modernitzar el sistema instal·lant un rellotge a l'ajuntament que controlava, mitjançant un programador, el funcionament del rellotge de la torre i els tocs de les campanes. Malgrat l'automatisme, els tocs tradicionals els segueix fent manualment el campaner.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 14 Agost 2013

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL TIQUERELLES

Un parell de perdius

Aquesta casa va ser producte de l'establiment de l'amo del mas Roca d'una clau o peça de terra seva, situada en un punt on es trobaven les propietats Roca, Morera i Closa. L'establiment es va posar per escrit a Cardona, el 28 de novembre de 1760, a casa del notari Josep Thomasa. La peça que va cedir Josep Serarols a Francesc Closa tenia una extensió de 3 quartans i estava ocupada per alguns pins i roures, i uns quants ceps vells. El Closa havia de tallar els arbres i plantar-hi ceps nous i, si volia, arbres fruiters. Un cop la terra entrés en producció, hauria de donar a l'amo la sisena part de la collita de cereals i el quart del vi i les olives.

L'acord més destacat és el següent:

> (...) que dit adquisidor puga fer casa en dita part de terra, prenent per dir effecte lo lloch li aparexera. Item que puga fer hortalissas per son gasto en part de terra, de la dalt dita, cosa de un picotí de sembradura de blat, sense haver de pagar part alguna, y en cas de fer en dit hort canem o altra especie de llevor, com es blat ordi y demes grans, tinga de pagar nos la sisena part ...

El preu de l'establiment va ser ben econòmic, un parell de perdius, però el col·lector de l'Abat de Cardona va fer pagar al Closa 4 lliures i 7 sous pel terç, i 4 lliures pel permís d'edificació. Aquest mateix dia, l'amo Serarols va fer un préstec de 20 lliures, en forma de censal, a Francesc Closa, que deuria necessitar diners pel paleta. Aquest censal no es va suprimir fins el juny de 1859. Durant aquests cent anys, el Francesc i els seus successors van estar pagant 14 sous anuals de pensió, que sumen la quantitat de 1.400 sous o 70 lliures, és a dir, tres vegades i mitja el capital.

Francesc Closa va fer la casa tot seguit i la va inaugurar el 1762, la data de la llinda del portal. La casa es va dir Tiquerelles, que segurament era com anomenaven el qui la va construir, ja que Tiquerelles sembla una forma de Francesc, com Cisco, Tico, Tiquet o Ticot.

Després del Francesc va venir el seu fill Pasqual Closa, el qual es va casar amb una de les filles de Caselles, la Maria Comas Casellas. Al final de la vida el Pasqual va perdre el senderi, i per això, la seva dona i el fill Joan Closa van tancar el 24 de març de 1817 un acord amb Joan Planell, el nou amo de Caselles, per cobrar la resta del dot de la Maria. En la introducció hi trobem aquest fragment: "respecte de trobarse dit Pasqual destituit de enteniment, quedant ja declarat dement y, en consequent, incapas de intervenir ni fer contracte algun". El Planell els va donar 30 lliures en nom de Bartomeu Comas, cosí germà de la Maria.

A més del Joan, sembla ser que hi havia un altre fill, un tal Bartomeu, conegut pel malnom de "lo Boig de Ticarellas". El 10 de maig de 1837 aquest home es va refugiar a la cuina del mas Cases d'Aguilar, i allà va ser assassinat per les tropes cristines del Baró de Meer que perseguien una banda de carlins.

Joan Closa Comas es va casar amb Anna Maria Morera i va tenir dos fills, el Josep i la Maria. Va enviudar i llavors es va tornar a casar. Ho va fer el març de 1857 amb Gertrudis Suares, filla de Ventura Suares i Maria Mas, d'Aguilar. La Gertrudis era soltera i va fer una aportació de 150 lliures, en monedes de plata, guanyades per mitjà del seu treball. En els capítols es va pactar que si tenien fills, la Gertrudis els deixaria 125 lliures, quedant-se'n 25 pels funerals, però si no en tenien, els diners anirien pels successors del seu marit, sempre i quan la mantinguessin a casa.

El crim de cal Tiquerelles

Joan Closa va morir de mort violenta el 24 de juny de 1861. Se'n desconeixen les circumstàncies, però segons la memòria popular, el que va succeir va ser que un home va demanar-los menjar i acolliment. A mitja nit, aquest mateix, va obrir el portal a un company, que

Llinda original

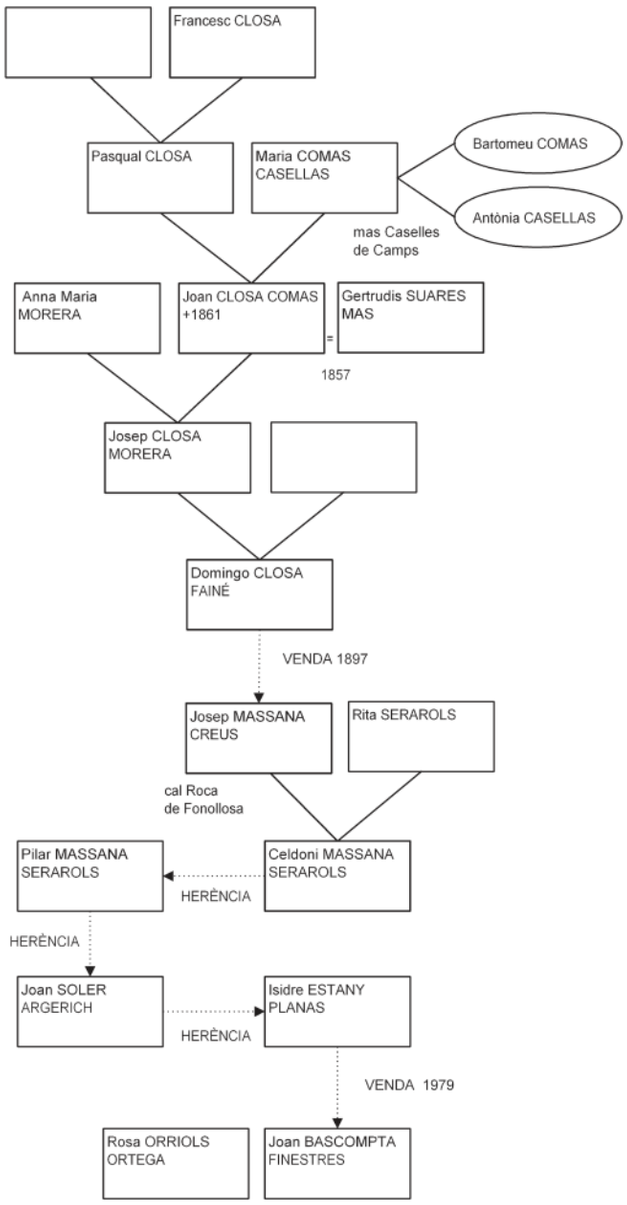

s'esperava en una balma propera, i llavors, entre tots dos, van assassinar el Tiquerelles. Potser sí que va ser d'aquesta manera, però fa pensar malament el fet que el fill del difunt es trobés tancat a la presó de Manresa el setembre d'aquell any.

La història del crim de cal Tiquerelles s'ha transmès de pares a fills i hi ha gent d'aquell veïnat que explica que quan eren petits tenien por de passar de fosc a prop de la casa, perquè els feien creure que s'hi amagava un criminal.

El Joan Closa no havia fet testament i, immediatament després de la seva mort sobtada, van començar les baralles entre la vídua Gertrudis i els fillastres. El conflicte va tenir diverses fases.

El 3 de setembre de 1861 el notari es va presentar a cal Tiquerelles, a petició dels fills del difunt i va fer el següent relat:

> (...) habiendosele llamado, salió a la ventana Gertrudis Suares, viuda del mentado Joan Closa, a la que se ha hecho saber el objeto, y habiendo contestado que no lo permitiría hasta que tuviese dos personas de su confianza, ha bajado y cerrado la puerta, quedándose la llave, y a los pocos momentos ha comparecido Valentí Llobet y Francisco Casas, ambos de Fonollosa, y en seguida dicha Gertrudis ha abierto la puerta, y entrados todos dentro se ha hallado lo siguiente: En los bajos dos magalls, doa magallas, tres entrecavadós, una aixada, unas sisenas, unas arpias, una masa de estallar y quatre tascons ...

Segueix la resta de l'inventari, en català, del qual destaquem una premsa, una pica per l'oli, un ruc, un porc per engreixar, una gerra amb dues roves de mel, cinc bótes petites, dues de grans, quatre quarteres de blat, una quartera i mitja de guixes, una saca amb dues roves de fil, 17 terces de carn de porc salada, un sagí, una xeringa per fer botifarres i un bressol. En un dels quartos hi havia la roba del difunt Joan Closa; cinc calces, tres gorres, una faixa, unes mitges, un corbatí negre, quatre armilles, quatre gecs i un gambeto.

A continuació, la Maria va prendre possessió de l'herència, malgrat l'oposició de la madrastra, que va manifestar que no hi estava d'acord. El notari va descriure el ritual:

> (...) habiendo salido todos, dicha Maria Closa tomó la llave de la puerta principal, la que abrió i cerró, paseandose por la entrada en señal de posesión que tomaba, y en seguida salió de ella, cogió tierra e hierbas, lo que esparció por los cuatro vientos, manifestando que tomaba posesión de la tierra allí contigua y de las dos viñas que al morir dejó su padre.

Arxiu municipal

La casa deshabitada (1974)

El 16 de gener de 1862 es van presentar davant de Cristòfol Moncunill, Jutge de Pau de Fonollosa, Josep Closa, veí de Sant Gervasi, acompanyat del seu mediador (home bo) Josep Camps de Manresa, i per altra part, Maria Closa, muller de Josep Balsells, acompanyada de Joan Bacardit.

El Josep va dir que la seva germana Maria s'havia quedat amb la totalitat dels béns de llur pare, i com que

aquest no havia nomenat hereu, n'hi reclamava la meitat, juntament amb els guanys i els interessos des del dia que en va prendre possessió. L'acte de conciliació va reeixir i van acordar el següent: la Maria es quedaria la vinya de Querol, i el Josep la casa, la terra annexa i una vinya vella que pagava el quart al mas Closa. El Josep donaria a sa germana la meitat de la roba dels pares, dues gerres mitjanes, una bóta de 3 càrregues i una de 19 càrregues.

El 24 de gener de 1862 va ser la Gertrudis Suares qui va apel·lar al Jutge de Pau, perquè obligués als germans Closa a pagar-li allò que li devien:

> ... sin miramiento de ninguna especie y sin consideración a su clase y estado, y a la desgracia que acababa de experimentar con la perdida dolorosa de su esposo y padre de los convenidos por la muerte violenta que recibiera, y prescindiendo de las ordenes terminantes mandadas del Sr Juez de 1ª Instancia del partido, que echada forzadamente de la casa marital por algunos de los convenidos, atropellando de ese modo la moral y el hogar domestico (...) y habiendo sido echada como quien dice en paños menores y acreditando de la casa marital, no solamente su dote y esponsalicio en cantidad de dos cientas libras catalanas, sino todo lo que existia en la casa al ser echada y las cosechas pendientes de recoleccion que habian en las tierras, por ser sudores, afanes y vigilia de ella y de su difunto esposo, pues los demandantes no vivian muchos años habia en la casa paternal ...

El Jutge Cristòfol Moncunill va convocar a les parts a un nou acte de conciliació el dia 3 de febrer a les 8 del matí al Molí de Boixeda. Finalment hi va haver acord i el 27 de febrer de 1862 la vídua va rebre dels germans Closa 200 lliures en efectiu i el conflicte va arribar a la fi.

Arxiu Tiquerelles

Abans de les reformes (1980)

Canvis de propietari

Josep Closa Morera, l'hereu de la casa, no s'estava a Fonollosa i la tenia llogada. El 1877 els qui hi vivien eren els germans Jaume, Josep i Filomena Clarena Biosca, i Ramona Sala Prats, la muller del Jaume.

Vista actual de la casa

El 1880 els llogaters eren Pau Ferrer Viadiu, la seva dona Margarida Parera i els fills Miquel, Josep, Josefa i Teresa. Aquesta família venia d'Aguilar. El juny de 1881 es va casar el fill gran Miquel amb Teresa Soler de Castelltallat.
Quan es va morir el Josep, la casa va passar al seu fill Domingo Closa Fainé.
L'11 de novembre de 1897, el Domingo, sabater de professió i resident a Sabadell, es va vendre la casa a l'amo de cal Roca, Josep Massana Creus. Segons l'acta de compravenda, la casa es trobava en mal estat de conservació i, per això, el preu va ser de només 250 pessetes.

Del Josep Massana, la propietat va passar al seu fill Celdoni i, després de morir aquest sense fills, a la seva filla Pilar Massana Serarols. La Pilar va deixar els seus béns al marit Joan Soler Argerich i aquest a Isidre Estany Planas, un veí que el va cuidar els darrers anys de la seva vida. Durant aquest temps la casa no va estar mai ocupada i, lògicament, es va espatllar més. Els Roca la feien servir de magatzem, per guardar-hi palla i herba pels animals.

Isidre Estany se la va vendre el 22 de març de 1979 a Joan Bascompta Finestres i la seva muller Rosa Orriols Ortega, de Manresa. Quan es va mesurar acuradament la finca va resultar tenir 3.600 m2.
La casa es trobava llavors en mal estat, per bé que conservava la teulada. El sostre del primer pis era de "bigajunt", mentre que el celler subterrani tenia la volta de pedra. A la part nord hi havia la tina amb la seva graonada. A la part del sol hi havia adossat un edifici petit d'un sol aiguavessant, que s'utilitzava per guardar el carro.
Immediatament van començar les obres de restauració per fer la casa habitable Les obres les va fer el paleta Xavier Vall, però el vell Mestre Valentí hi va deixar la seva empremta picant la pedra de sobre la llar de foc, gravada amb les inicials del nou amo, la data 1980, una creu dins d'un cercle i una fulla de roure.
La restauració de la casa ha estat feta amb gust, amb respecte per la volumetria original i els materials de construcció. Els propietaris actuals resideixen habitualment a Manresa, però pugen sovint a cal Tiquerelles.

CAL CALET

La construcció

La història d'aquesta casa és la història de dues famílies, els Garriga i els Torras. El Garriga era conegut com el Calet i va traspassar el sobrenom al Torras quan li va vendre la casa.

A finals del segle XVIII va arribar a Fonollosa procedent de Salo el paleta Bartomeu Garriga, suposem en busca de feina. En deuria trobar, perquè d'obres sempre se n'han fet, i també va trobar dona. La dona amb qui es va casar va ser la Mònica Jubert, una filla de Jaume Jubert, l'amo del mas Cases.

Els tractes entre el paleta i els futurs sogres es van escripturar el 24 de gener de 1793 i el dot va consistir en un tros de terreny on poder aixecar una casa. El 4 de febrer el Bartomeu va anar a Cardona i va sol·licitar el preceptiu permís a l'Abat, qui li va concedir d'aquesta manera:

> (...) dona y concedeis al expressat Garriga, mestre de casas, llicencia y permis de edificar la dita casa, ab obligacio de pagar cada any al molt Ilustre Senyor Abat vuyt diners de cens per raho del edifici, y mana a tots los habitants en lo referit terme de Fonollosa no perturbar a dit Bartomeu Garriga ni als seus en la edificacio de dita casa.

La casa la va construir ell mateix i perquè en quedés constància va gravar amb una bonica inscripció la pedra posada sobre la finestra del primer pis. Dins d'un rectangle amb lòbuls als dos extrems, traçat amb una doble línia, hi ha el text següent:

BARTHOMEV GARIGA
MESTRE DE CASAS SES
FET LA PNT (present) OBRA.

Per fora, a les quatre cantonades, hi ha gravat:

LO – AN – 17 - 94

Llinda amb el nom del constructor

Al cap d'uns anys, el març de 1799, l'amo del mas Cases va cedir al gendre una peça de dues quarteres pel preu simbòlic de 6 diners. La terra abans havia estat erma i boscosa, però el Bartomeu l'havia plantada de ceps. Les condicions eren donar a l'amo de la terra la cinquena part de la verema, les olives i el gra. El llegum no pagava parts.

No tenim notícies de l'activitat professional del Bartomeu, tret que el 1809 li van demanar que examinés, en qualitat d'entès, les obres de paleta fetes al mas Rigolfes de Castelltallat i en valorés el cost.

Del Jaume Garriga Jubert, el següent amo de cal Calet, només se'n sap allò que diu el testament que li va prendre el rector el 21 d'agost de 1859. Va deixar l'usdefruit a la seva muller Ramona Casas i l'herència al fill gran Pere. En el cas de desavinences entre la mare i el fill,

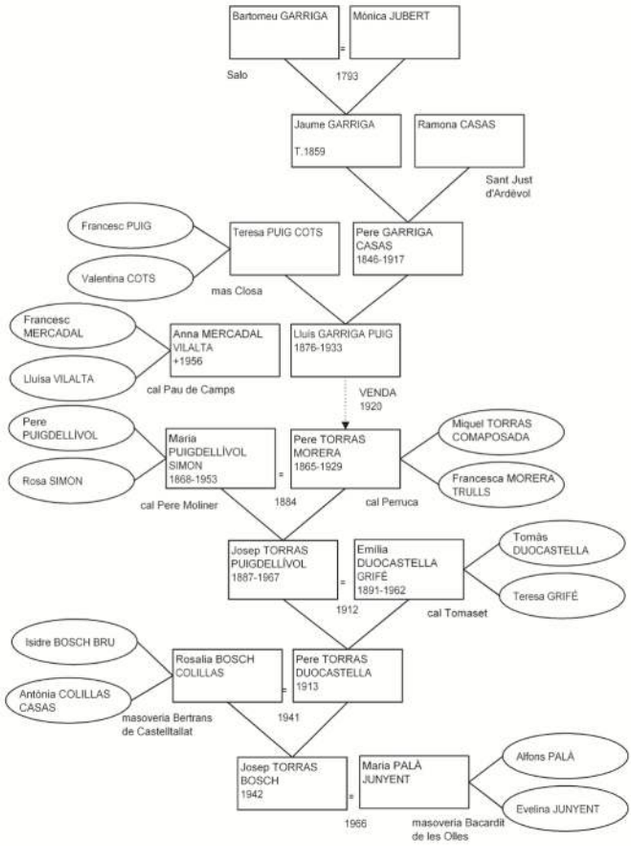

aquest li hauria de donar la meitat de l'hort i un llit parat a l'habitació que donava al nord. A cadascun dels altres fills Rafel, Maria, Antònia, Rosa i Josefa els va llegar 8 duros. El Jaume va morir al cap d'una setmana d'haver fet testament.

En l'inventari que es va fer un dies després hi figura la casa, la vinya del mas Cases, una vinya vella, gairebé perduda, del mas Vall, i un camp de 2 quarteres de la Morera.

El Cafè del Calet

Pere Garriga Casas es va casar amb Teresa Puig Cots, filla de Francesc Puig, el masover del mas Closa que acabaria essent-ne el propietari, així com del mas Caselles de Camps. La Teresa tenia uns dinerets estalviats que havia guanyat treballant i, aconsellada i autoritzada pel marit, va decidir invertir-los de manera que donessin interès. No sabem quin treball havia fet la Teresa per guanyar els diners, segurament cosint a casa, una de les poques ac-

Arxiu Calet

Vista general (c.1925)

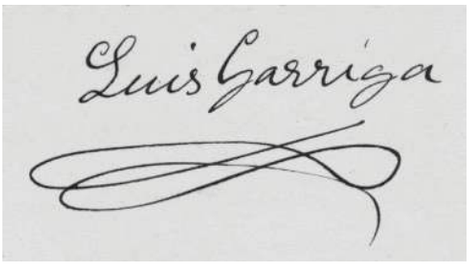

Signatura de Lluis Garriga, el Calet

tivitats permeses a les dones d'aquell temps. El setembre de 1890 va deixar 530 pessetes a Isidre Jubert, l'amo del mas Cases, per un període de vuit anys i un interès anual del 6%. El 27 de novembre de 1894 el Cases va voler tornar el préstec, però com que no tenia liquiditat va vendre a la Teresa 3 quarteres de terra, que incloïen la casa, l'era i l'hort, i la vinya que menava com a parcer el Calet. També dins de la terra venuda hi havien dues feixes amb olivers. Van termenejar la finca i van trobar que entre la casa del Calet i el termenal del Cases hi havia una distància de 28 pams. El preu de la peça es va fixar en 655 pessetes, però un cop descomptades les 530 del préstec, només va caldre pagar-ne 125. No va ser aquesta l'única ocasió que la Teresa va ampliar el patrimoni de la família a costa del Cases, ja que el maig de 1898 aquest li va vendre 3 quarteres més pel preu de 470 pessetes.

Arxiu Calet

Josep Torras, el Perruca, i la seva muller Emília

Creiem que la situació econòmica del Calet estava una mica per sobre de la majoria de pagesos del poble i una prova n'és el fet que tenia un mosso treballant a casa. Almenys en tenia un el 1869, quan Salvador Planas Boada va fer constar en la seva cèdula que era mosso de cal Calet.
Pere Garriga era un home emprenedor i aviat va deixar la feina de pagès per dedicar-se a activitats més lucratives. En una data indeterminada va comprar una casa situada a la punta del carrer Nou anomenada cal Torres. Sembla ser que hi va instal·lar un forn de pa i possiblement un magatzem de licor destil·lat de manera clandestina, o almenys això és el que diu la brama. El 1910 va iniciar un gran projecte comprant un cobertot situat al costat de cal Cases amb la intenció de construir-hi un cafè modern, amb sala de ball i botiga de comestibles. Al mateix temps va comprar al Cases un terreny a l'altra banda del carrer, i allà hi va aixecar un edifici per tenir un forn de pa als baixos i una vivenda al segon pis.
La iniciativa del Calet va tenir molt èxit, perquè la gent va trobar més pràctic comprar el pa elaborat professionalment en comptes d'haver-lo de fer al forn de casa, estalviant així llenya i feina. Per altra banda, el cafè i la botiga eren equipaments que cobrien les necessitats del poble en l'apartat de subministres i de lleure.
Pere Garriga i la seva nombrosa família van marxar de cal Calet i es van instal·lar al Cafè. El Pere s'hi va estar fins que el 22 de novembre de 1917 va passar a millor vida. Va deixar vuit fills, que portaven els següents noms: Lluís, Jaume, Josep, Dolors, Maria, Rosalia, Montserrat i Consol.

El primogènit Lluís Garriga Puig (nat el 1876) va formar parella el 1902 amb Annita Mercadal Vilalta, de cal Pau de Camps, i va tenir una descendència formada per dos nois, el Joan i el Peret, i dues noies, la Julita i la Teresa. Portava el cafè i el forn, i ja no es titulava pagès, sinó comerciant. Entre 1925 i 1928 va ser alcalde del municipi, un càrrec reservat tradicionalment als propietaris. Va fer força diners amb els seus negocis i els va invertir en béns immobles. El 1905 va comprar una peça de 4 quarteres a l'amo del mas Cases, el 1921 va adquirir cal Jep Bonic i el 1925 cal Masoveret. Quan es va construir la carretera nova l'Ajuntament havia de contribuir amb una certa quantitat, i va manllevar diners al Lluís Garriga. Aquest a finals de 1926 va cobrar 397 pessetes d'interessos.

Nou propietari

El 16 de març de 1920 Lluís Garriga es va vendre la casa de cal Calet, que feia uns anys que estava deshabitada i s'anomenava Calet Vell, a Pere Torras Morera pel preu de 4.500 pessetes. El Pere Torras venia originàriament de cal Perruca, però feia més de 25 anys que s'estava a la masoveria de les Garrigues Velles.
La seva dona era Maria Puigdellívol i tenien vuit fills, quatre xicots i quatre mosses, si bé dues d'elles, la Carme i la Francesca, van morir solteres. Dos dels nois, el Josep i el Carles, van unir-se en matrimoni amb dues germanes, l'Emília i l'Enrica, de cal Tomaset. El Joaquim ho va fer amb la pubilla de cal Fosser i la Candelària amb l'hereu Revinxela. El Lluís, que era coix de naixement, va obrir una espardenyeria al carrer Vilanova de Manresa. La petita, la Joaquima, es va casar amb Ricard Andreu, un barber de Manresa.

Quan van fer el trasllat de casa, el fill gran del Perruca ja estava casat i afillat. Josep Torras Puigdellívol s'havia unit en matrimoni el 1912 amb Emília Duocastella, de cal Tomaset. El primer fill l'havien tingut el 1913 i era el Pere, el futur hereu. Després va arribar l'Àngel, qui entraria a cal Pere Moliner en casar-se amb la pubilla Antònia Puigdellívol. El Lluís va formar família amb Maria Mir, pubilla de cal Ferreret d'Aguilar. La Maria es va casar amb Joan Vila, el carter de Castellgalí. La Pilar ho va fer amb Benet Barcons, masover del mas

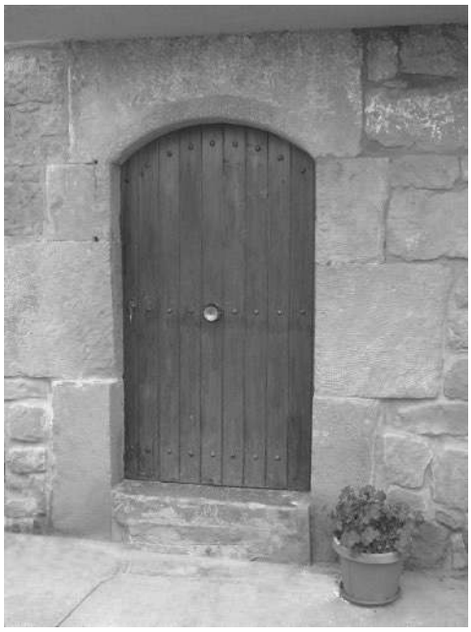

Detall del portal

Montconill de Fals. Encara hi havia un altre noi, l'Antoni, però el pobre va morir a l'edat de 13 anys. Quan això va passar el seu pare es trobava a la presó i la família, per evitar-li el disgust, li va amagar el fet. Quan l'anaven a veure a la Model es canviaven la roba de dol.
Josep Torras, igual que el seu germà Joaquim, va patir la repressió franquista, perquè es van significar durant la guerra civil. El Josep, representant d'Esquerra Republicana, va ser tinent d'alcalde i encarregat de proveïments de l'ajuntament republicà, i aquest "delicte" li va costar una dura sentència de presó. El van deixar anar en llibertat condicional al cap d'uns anys, però no va aconseguir la llibertat definitiva fins el 1951.

La següent generació va estar formada per Pere Torras Duocastella i Rosalia Bosch Colillas. La Rosalia va néixer a la masoveria del mas Bertrans de Castelltallat, però quan era petita el seu pare va comprar cal Xamal de Fals. Allà l'Isidre Bosch seria víctima d'un crim esgarrifós que va commoure tota la contrada.
El Pere i la Rosalia van tenir el Josep (1942), casat el 1966 amb Mercè Palà Junyent, de la masoveria de Bacardit de les Olles, el Miquel (1944), que ho va fer amb Maria Llum Victòria, de Sant Joan, l'Àngel (1948), amb Dolors Fàbregas de cal Joan de la Creu de Fals, i la Maria Elena (1952), amb Alexandre Font, un marbrista de Sant Fruitós.
A cal Calet s'hi va quedar el gran, el Josep, el qual es guanya la vida fent de pagès, menant la terra pròpia que mica a mica ha anat comprant, i d'altra a parceria. A més de l'agricultura, el Josep es dedica a la ramaderia. A cal Calet sempre solien engreixar uns quants porcs que tenien estabulats en diverses corts petites, però el 1966 van inaugurar una granja moderna amb capacitat per 150 porcs d'engreix que va ser una de les primeres del poble. Amb el pas dels anys aquesta explotació pionera ha millorat i actualment encabeix 750 porcs i 500 vedells.
El Josep i la Mercè han tingut el Pere i la Maria Mercè. El Pere treballa al costat del seu pare i està casat amb Assumpta Verneda, mestra d'educació primària. La Maria Mercè s'està en una casa de nova construcció, anomenada Solivent, amb el seu marit Joan Badia, enginyer de professió.

EL MESTRE TEODOR POU

La plaça de Fonollosa no era especialment desitjada pels mestres d'instrucció primària, a causa de la distància a la capital provincial i a l'estació de tren més propera. El resultat era que els mestres destinats a Fonollosa feien mans i mànigues per evitar incorporar-s'hi, i si finalment no tenien altre remei que fer-ho, la seva estada solia ser curta, com a màxim un curs escolar. Teodor Pou té el mèrit de ser el mestre que més temps va ocupar la plaça, que va mantenir fins el dia que es va jubilar. Només per aquest motiu ja mereix l'article que li dediquem.

Teodor Pou Marcet era natural de Terrassa, fill del comerciant Josep Pou Escayola i de Rosa Marcet Aurell. Va néixer als voltants de 1848 i desconeixem on va cursar els estudis i quina va ser la primera destinació després de graduar-se. És possible que arribés a Fonollosa cap el 1877, però la certesa no la tenim fins el gener de 1887, quan l'ajuntament li va expedir una cèdula personal, el document d'identitat de l'època. Segons la cèdula, era solter i tenia una edat de 35 anys, encara que segons els nostres càlculs en tenia gairebé 40.
De la seva activitat com a mestre en tenim un parell o tres de referències, totes elles elogioses.
En el Ple Municipal del 3 de juliol de 1900 es va acordar agrair-li el comportament professional, sense especificar

CÉDULA PERSONAL
Núm. 235
Año económico de 1886-87.
PROVINCIA DE Barna
0.447.587
10.ª clase.—1 peseta.
D. Teodoro Pou Marcet natural
de Terrasa provincia de Barna
de 35 años de edad, de estado Soltero y profesion Maestro
habita en campo núm. cto.
y reside habitualmente en este pueblo
En Fonollosa 22 de Enero de 1887
EL INTERESADO,
EL ALCALDE,

Cèdula de Teodor Pou

Col.lecció Mercè Pou

en virtut de quins mèrits. Per altra banda, en l'opuscle que va publicar el 1903 el rector Valentí Noguera, aquest va escriure, referint-se al mestre Pou, que "en algunes visites oficials que hi girá el Sr l'inspector al seu estudi de noys, dexá consignat la satisfació ab que habia vist l'ordre y adelanto dels alumnes, y axó per espay de vinyiset anys". Els resultats acadèmics assolits pels seus estudiants es

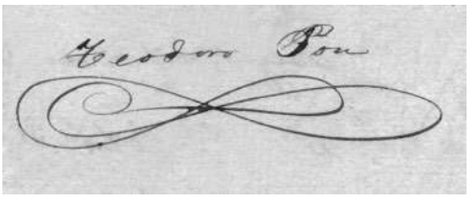

Signatura Teodor Pou (1890)

poden considerar un altre indicador de la seva competència professional. El 17 de juliol de 1893, a les 7 del matí, per evitar les hores de més calor, va tenir lloc a l'escola l'examen públic dels alumnes del senyor Pou davant de la Junta Escolar en ple i de nombrós públic. Segons l'acta del secretari, la sessió va anar així:

> Diose principio al acto presentandose 54 discípulos en buen orden y compostura, divididos en secciones, y preguntados por el reverendo Vicario y Sr.Maestro sobre religión y moral contestaron todos satisfactoriament. A continuación se procedió a examinarlos en lectura, haciendose uso de los mismos autores que cursan en relación a sus asignaturas y de otros diferentes, en prosa y en verso, cuyos ejercicios dejaron muy satisfechos a Junta y circumstantes. Seguidamente se procedió al examen de escritura, gramática castellana, aritmética, historia sagrada y de España, geografia y agricultura, en todos cuyos ramos del saber humano mostraron los niños de esta escuela sólidos conocimientos.

L'u de maig de 1907 Teodor Pou va arribar a la edat de la jubilació i va deixar l'escola. Va passar a cobrar el 70% del sou, que en aquell moment era de 675 pessetes anuals. El seu substitut va arribar l'u de juliol, però va ser un mestre interí que només hi va ser un curs. Al cap d'un any van nomenar un mestre propietari de la plaça, però aquest hi va renunciar i durant els següents tres cursos no menys de cinc mestres van passar per l'escola de nois de Fonollosa, que va enyorar la llarga etapa d'estabilitat del mestre Pou.

Una altra faceta del mestre Pou era la de negociant. Alguns dels negocis els va fer com a soci de Ramon Bascompte Pons, un xicot de cal Pinxo que tenia molta iniciativa i esperit comercial. El Ramonet, entre d'altres iniciatives, va obrir el 1884 el primer cafè de Fonollosa.

Teodor Pou, segurament assessorat i finançat pel Bascompte, va entrar en el negoci de l'explotació forestal, que consistia en comprar a un propietari per un preufet un bosc, llogar personal per tallar-lo, i vendre la llenya i els troncs a un comerciant. La primera evidència de l'activitat de Teodor Pou en aquest camp és la tramesa, el gener de 1890, de dos vagons de troncs de roure al majorista Josep Xicoy de Barcelona, que tenia un magatzem de fusta al costat de l'estació de ferrocarril. Uns mesos més tard va enviar al Xicoy 52 taulons de pollancre i 10 troncs de servera, però l'empresari es va queixar de la qualitat del material. També tenia relacions amb el comerciant Isidre Vila de Barcelona, qui el gener de 1891 li va comprar 284 bigues al preu de 10 rals cadascuna, 142 duros en total. El desembre de 1892 va trametre de Rajadell a Manresa un vagó de 10.500 Kg de llenya a Domingo Vilanova, un que tenia un magatzem de llenya i teies al carrer del Bruc.

El 22 d'agost de 1896 Josep Bacardit va arrendar a Teodor Pou i a Pau Palà els boscos de Bacardit de Llomàs de Castelltallat, la Casa Nova de Camps i la Morera de Fonollosa, per 3.350 duros de plata. El soci Pau Palà era un fadrí de cal Pelfort de Camps que acostumava a invertir capitals en negocis especulatius. El 5 de desembre de 1898 els dos socis van vendre a Ramon Biosca i Cristòfol Devant, els que tenien la serradora del Molí de Boixeda, la fusta de tres boscos del Bacardit, coneguts com el Pla de Sant Mamet, el Clot del Forn i l'Obaga de Bacardit, per 820 duros. Aquests podien tallar tots els pins que fessin més de mig pam de diàmetre, però no podien tocar els roures, alzines i altres menes d'arbres.

Un altre producte derivat de l'explotació del bosc era el carbonet, una matèria primera de vital importància per les llars i indústries de l'època. Entre el setembre de 1890 i el març de 1891 el Teodor va intercanviar correspondència amb un tractant d'Igualada que li comprava carbonet de roure. El carbó vegetal s'expedia amb mules carregades amb sarrions d'un pes de mitja càrrega. Consta que es van pagar a un traginer 11 jornals de dues mules pel transport del carbó vegetal fins a Igualada.

Habilitaciòn de los Maestros

DE LA CIRCUNSCRIPCIÓN DE MANRESA

2º TRIMESTRE DE 1888 Á 1889

	Pesetas	Cts
Personal.	186.	50
Retribuciones	75.	00
Alquileres	262.	50
Material	3.	75
Líquido á cobrar	258.	75

El Habilitado,
RAMÓN SERRA

Col.lecció Mercè Pou

Nòmina del mestre Pou

A més d'invertir en bosc, el mestre Pou va destinar els seus estalvis a la terra. Després de veure com la fil·loxera arrasava les vinyes, el febrer de 1891 l'amo del Soler de Camps li va establir una peça de 18 quarterers per plantar-hi ceps americans. Ignorem si va començar el treball de plantar la vinya nova, però el desembre d'aquell mateix any va traspassar per 1.250 pessetes els drets emfitèutics a Jaume Baraldés Ribalta, de cal Balandrès de Camps.

L'agost de 1893 el Teodor va arrendar per un període de cinc anys una finca de Matamargó anomenada casa o mas Garriga. Els amos eren els germans Picó de Barcelona, però les 1.375 pessetes de l'arrendament no van ser per ells sinó per un parent que tenia la finca en penyora. El mas Garriga havia estat adquirit en una subhasta de béns eclesiàstics i els germans Picó encara no havien fet efectiu tots els terminis en què estava fraccionat el preu de la venda. A més a més, els Picó tenien greus dificultats econòmiques i van manllevar al Teodor diverses partides de diners. Al final, la finca va passar a mans del Teodor i del soci Ramon Bascompte, a mitges. Estava valorada en 5.000 pessetes i va ser força laboriós poder-la inscriure al registre a causa dels embolics. El 1904 van signar una concòrdia els dos socis, estipulant que si un d'ells moria, l'altre havia de donar als hereus del difunt les 2.500 pessetes de la seva

part. Més tard, el Pou va comprar la part del Bascompte i, després de la defunció del mestre, la finca va passar als fills, que se la van vendre el 1942 per 30.000 pessetes.

També tenim constància d'alguns préstecs que va fer el Teodor, com per exemple 100 duros a l'amo de les Selves de Castelltallat per pagar el servei militar d'un parent. Igualment va intervenir redactant contractes privats de pagesos del poble, aprofitant que era dels pocs, juntament amb el capellà, que sabia de lletra.
No podem acabar aquest apartat sense una reflexió; com va poder acumular el capital necessari per entrar en els negocis un pobre mestre d'escola, tenint en compte que el salari de mestre a Fonollosa el 1898 era de 625 pessetes i que havia de mantenir una família nombrosa.

En referència a la vida familiar d'aquest personatge, es pot dir que el mestre va formar una família durant la seva estada a Fonollosa. El 1891 encara era solter, però a finals de 1893 ja estava casat amb Mercè Montfort Vilà, de cal Ferrer d'Aguilar, i tenia una nena petita. La nena es deia Rosa i es va morir a l'edat de cinc mesos. Després van anar arribant els altres fills; Josep (1895), Marcel·lí (1896), Francesc (1899) i Pere (1902).
El fill gran, el Josep, va ser agent comercial d'una empresa fabril, feina que el va portar a passar uns anys a Palma de Mallorca, abans d'establir-se definitivament a Barcelona, on hi ha els seus descendents, que són els qui ens han facilitat molta informació per redactar aquest article. Es va casar el 1931 amb Àngela Viver, filla del conegut pintor paisatgista de l'escola de Terrassa Tomàs Viver. Després va contraure un segon matrimoni amb Mercè Puig.
El Marcel·lí es va casar amb Maria Camí i va cuidar-se d'una botiga d'objectes de regal. El Francesc va morir jove, encara solter, i Pere Pou va ser jesuïta i missioner a l'Índia. Un altre dia ens ocuparem de la biografia d'aquest missioner nascut a Fonollosa.
El darrer capítol de la vida del mestre d'instrucció primària Teodor Pou va ser la seva defunció, esdevinguda l'u de desembre de 1915 a Terrassa. Segons l'esquela tenia 68 anys.

POSTALS DE FONOLLOSA

Pedró situat al termenal de Sant Amanç

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE: AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 15 Octubre 2013

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL PERE MOLINER

Pere Puigdellívol era un dels quatre nois, fills d'Isidre Puigdellívol i Antònia Vilalta, els amos de cal Molineret, i per això era conegut com el Pere Moliner. Nogensmenys hi ha una versió alternativa sobre l'origen del sobrenom, que s'ha transmès oralment dins de la família. Segons aquesta, li deien Pere Moliner, perquè es dedicava a traginar amb un ruc sacs de gra al molí.

Sigui com sigui, el Pere Moliner va fundar la casa que porta el seu nom en virtut d'un establiment del mas Morera, signat el 10 de març de 1852.

La pubilla Maria Antònia i el consort Joan Bacardit van cedir-li un trosset de 7 quartes de superfície, pertanyents al mas Garrigues, de les quals en podia destinar 4 per construir-s'hi la casa d'un sol foc i l'era, i les 3 restants per hort. Aquest hort el podria regar amb l'aigua del torrent de la Poca Farina, quan li toqués la tanda. El van autoritzar a eixamplar quatre pams el feixó de baix, fins arribar a la paret del feixó de dalt, paret que havia d'encarregar-se de reparar. La pedra que necessités la podia agafar del terreny de la mestressa. El preu de l'establiment va ser de 100 lliures al comptat.

La construcció de la casa va ser ràpida i aquell mateix any ja es va acabar, com es veu en la llinda del portal, datada el 1852. Primerament la casa era quadrada i molt petita, però després es va ampliar cap a la banda de ponent. Modernament a cal Pere Moliner s'hi han fer obres importants i l'aspecte que té actualment és molt diferent de com havia estat.

Hi ha una referència més antiga del Pere Moliner, però. L'abril de 1847 va deixar 105 lliures en préstec a Isidre Selga, que es va comprometre a tornar-li els diners en cinc anys.

Un cop feta la casa el Pere es va casar amb Rosa Simon Selga, natural de Salo. Va ser una dona prolífica que va criar nou fills, batejats amb els noms de Josep, Antònia, Valentí, Joan, Antoni, Maria, Isidre, Dolors i Jaume. D'alguns d'ells n'hem perdut la pista, però d'altres es van emparentar amb gent del poble i rodalies. Així, l'Antònia es va casar amb Josep Morera Trulls, de cal Miquel del carrer Nou, i la Maria amb Pere Torras, de cal Perruca.

El Jaume va passar uns anys a Cuba, on va fer diners i va deixar-hi un fill. Quan va tornar va estar de mosso a Bacardit de Llomàs, però al cap d'un temps el va localitzar la seva dona cubana i aquesta, segons conten, es va presentar a Fonollosa per demanar que reconegués el fill. Es va poder tancar l'afer mitjançant una indemnització.

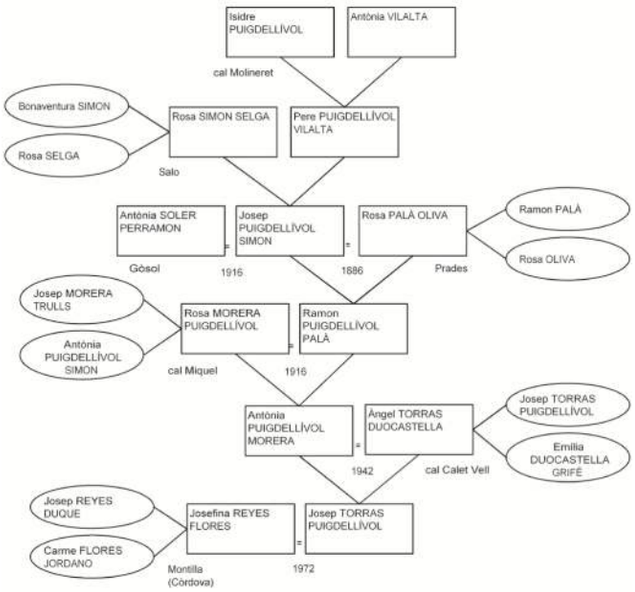

El Jaume es va casar llavors amb Josefina Puigdellívol, la pubilla del mas Puigdellívol de Castelltallat.

Una altra cosa que se sap d'aquesta família és que una neboda de la Rosa, la Rosa Simon Torrededia, es va aparellar amb un nebot del Pere, el Francesc Puigdellívol Soldevila, de les Clotes. És de destacar que tant els Puigdellívol de les Clotes, com els de cal Rabinat i cal Pere Moliner són parents, ja que tots comparteixen un origen comú, cal Molineret.

L'hereu Josep Puigdellívol Simon, nat el 1856, es va quedar a casa i l'abril de 1885 va fer tractes per casar-se amb Rosa Palà Oliva, de cal Palà de Prades de la Molsosa. El pare el va fer hereu, amb una reserva de 260 pessetes per disposar lliurament, 20 pessetes per donar a cada fill, a més del que ja havia esmerçat per lliurarlos del servei militar. Segurament es referia a les quotes de l'associació mútua que existia al poble a tal efecte. El dot de la Rosa Palà va ser de 75 lliures, equivalents a 200 pessetes.

El Josep i la Rosa es van casar el maig de 1886 i van tenir molts fills, però tres nens i dues nenes se'ls van morir a causa de malalties infantils, tret d'un que va morir d'accident en caure en un pou mentre els pares eren a missa. Els fills supervivents van ser l'hereu Ramon, l'Isidre, casat amb Palmira Vall, de cal Franciscó, la Dolors casada a Castellfollit, la Montserrat a Cardona, i la Filomena a cal Plaixats de Salo.

Josep Puigdellívol menava terra a parts, una vinya de Bacardit situada a Castelltallat i una de la casa Nova de Camps, i el 1919 va signar un contracte de masoveria amb l'amo de Bacardit de Llomàs. Allà s'hi va traslladar la família i mentrestant van posar uns masovers a Cal Pere Moliner.
Ja gran, el Josep va perdre la dona i el febrer de 1916 es va casar amb Antònia Soler Perramon, natural de cal Escabellat de Gósol. L'Antònia era gairebé vint anys més jove que ell i era majordona del rector de Fonollosa. Amb la majordona ja no va tenir més fills i el 1941 va morir, a l'edat de 85 anys. La seva vídua el va sobreviure fins el 1952.

Arxiu Pere Moliner

Josep Puigdellivol Simon

El següent amo de cal Pere Moliner va ser Ramon Puigdellívol Palà. Aquest el
19 de juliol de 1916, acompanyat del seu pare, havia acordat el casament amb Rosa Morera Puigdellívol, que anava acompanyada del seu pare Josep Morera Trulls, de cal Miquel. La mare de la Rosa i el pare del Ramon eren germans, així que els nuvis eren cosins. En l'acte de la signatura dels capítols el pare va fer hereu al Ramon, reservant l'usdefruit després de la seva defunció per la seva segona muller Antònia Soler. El dot de la núvia va ser de 1.000 pesetes, que els Puigdellívol van garantir, com era costum, hipotecant la casa.
Els que el van conèixer recorden al Ramon Puigdellívol com un home amable que el primer que feia quan trobava algú era oferir-li el tabac de la seva petaca. Als joves els ensenyava a cargolar les cigarretes, en aquell temps un requisit per ingressar a l'edat adulta.
A la mort del seu pare la Rosa Morera va heretar la casa del carrer Nou, així com la vinya coneguda com la Vinya del Miquel. El novembre de 1942 es va vendre cal Miquel a Pere Torras Duocastella, però la vinya la va seguir treballant el Pere Moliner.

El Ramon i la Rosa van tenir dues filles, l'Antònia (1917) i la Pilar (1919). La petita, la Pilar, es va casar amb Estanislau Duocastella Camprubí, del Poble Nou de Manresa. El Lau va arribar a ser porter del primer equip del C.E.Manresa, però diuen que no era un porter gaire segur. Va venir moltes vegades a Fonollosa per reforçar l'equip local.
L'hereva, Antònia, es va casar el 1942 amb Àngel Torras Duocastella de cal Calet Vell i al cap d'un any van tenir el

Arxiu Pere Moliner

Rosa Simon

Josep i tres anys més tard el segon fill, el Ramon.
Abans de casar-se, l'Àngel havia treballat de matador a cal Rojas de Sant Joan, on baixava en bicicleta de nit, ja que el seu torn començava a les 3 de la matinada.

El fill petit de la parella, el Ramon (1946) es va casar amb Rosa Duocastella Coberó, de cal Tomàs, i el Josep (1943) amb Josefina Flores Reyes, filla de Josep Reyes Duque i Carmen Flores Jordano. Vivien a Calaf, però els Flores procedien de Montilla (Còrdova). Tenen un fill dit Jordi.
La casa comptava des dels inicis amb molt poca terra pròpia, però fa uns anys el Josep Torras va comprar dues hectàrees de l'heretat de les Garrigues Velles a Pau Pelfort. A l'època de l'expansió de les granges va construir un cobert pel bestiar, i a la seva activitat de pagès i ramader el Josep hi afegia el treball a la Fàbrica. Actualment està retirat i gaudeix d'una memòria admirable, que li permet parlar dels seus avantpassats fins a la cinquena generació. Els seus records han estat d'allò més útil per redactar el present article.

A.M.F.

Vista general (1974)

CAL PEP

L'establiment

Els orígens de la casa es remunten al 8 de juny de 1807, quan Francesc Morera, amo del mas Morera, va donar permís a Gabriel Casals, un fabricant de cotó establert a Fonollosa, per construir una casa en un terreny de 40 per 56 pams, situat en una quintana dita la Feixa de cal Botiga. El terreny afrontava llavors per la banda de solixent amb el camí que anava del mas Morera a Fonollosa i la casa de Pere Closa, avui coneguda com cal Bauma i abans com cal Botiga. També li va cedir un hort de secà de 18 per 12 passes a la partida de l'Hort del Perich, que es trobava al costat del torrent de Rabinat.

El Casals no va pagar res pel terreny, però va haver d'entomar un censal de capital de 150 lliures i pensió anual de 4 lliures i 10 sous, que la casa de la Morera prestava a la causa pia per casar donzelles fundada per Josep Estornell, Abat de Cardona. També s'havia de fer càrrec de pagar cada any 11 sous i 9 diners de cens i una gallina bona, una part del cens que el mas Morera feia al senyor jurisdiccional del terme, l'Abat de Cardona.

L'establiment es va fer amb una sèrie de condicions. Havia de tenir les gallines tancades, no podia fer cap obertura a la part de les quintanes, excepte lluminàries amb vidriera o reixa espessa, havia de mantenir una canal per les aigües pluvials que passés just per sota la casa, i tancar amb una paret de pedra l'hort, allà on li diria l'amo. Finalment, li tocaria pagar la part de les talles i l'oli de l'església que li pertoqués.

Del Gabriel Casals no en sabem gran cosa. Era natural de Prats de Rei i el 1804 ja residia a Fonollosa, ja que en tal data va fer un préstec de 300 lliures a Joan Prat, un cotoner d'Igualada. En tot cas, l'estada del Casals a Fonollosa no va durar gaire, perquè el 18 d'octubre de 1814, vivint a Reus, es va vendre la casa que havia construït i l'hort a Josep Torras, pagès de Camps, per 100

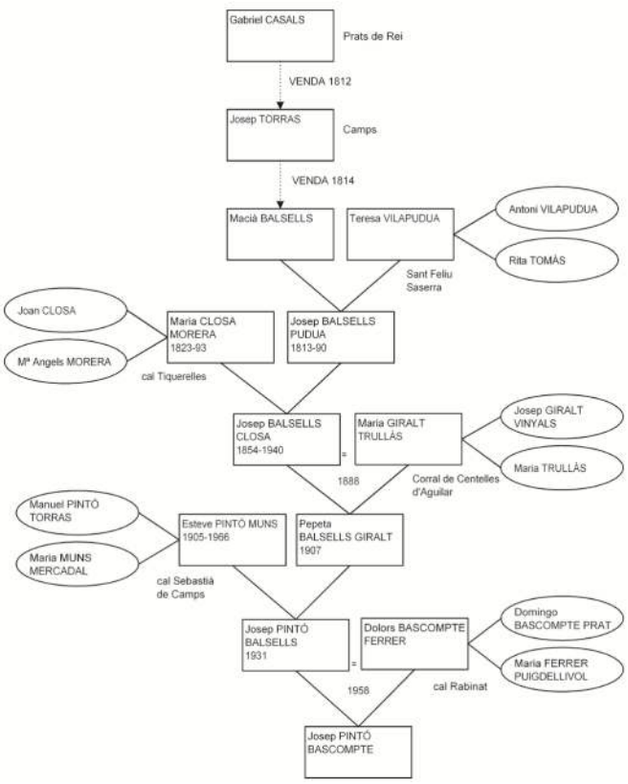

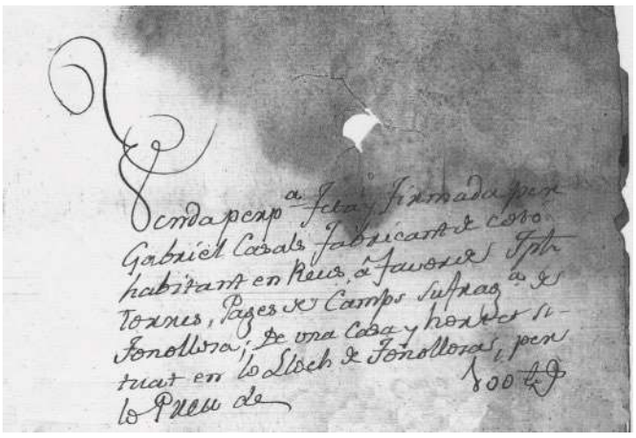

Arxiu Pep

Document de venda (1814)

lliures al comptat. El comprador va haver d'assumir el cens a l'Abat i les pensions de la Causa Pia.

L'espardenyer

Tampoc hi va viure gaire temps el Josep Torras, perquè el 16 d'agost de 1816 es va vendre la casa a Macià Vancell, un espardenyer que feia una temporada que era a Fonollosa. El preu de la venda va ser de 475 lliures i es va efectuar de la següent forma:

El comprador va destinar 150 lliures per quitar el censal, en va donar al Torras 150 al comptat, i es va comprometre a liquidar la resta de 25 en 25 lliures, pagant mentrestant el 3 % d'interessos del que anava quedant pendent.

La compravenda es va fer a Calaf i els testimonis van ser Josep Sanmartí, agutzil de Calaf, i Ramon Xapelli, lo Hereu Cartagena, habitant a Fonollosa.

El nou propietari de cal Pep va signar com "Macià Vancell", però el seu cognom va evolucionar cap a la forma Balcells que porten els seus descendents.

El Macià estava casat amb Teresa, filla d'Antoni Vilapudua, moliner de Sant Feliu Saserra i Rita Tomàs, i quan van venir a Fonollosa ja tenien un nen de pocs anys. El Macià va tenir una vida curta, el 12 de juny 1818 es trobava en una casa anomenada lo Molí de Escrigas de Santa Maria de Merlès i es va posar tan malalt que van avisar al rector Salvador Vilella perquè el confessés i li prengués testament. El testament comença així:

> Com ningu en carn posat puga escusar lo morir y las cosas de aquest mon sian caducas y transitorias, y degam de ellas disposar per millor alcansar las eternas, per ço, jo Macià Vencell, espardanyer domiciliat en la parroquia de Santa Creu de Fonollosa, trobantme casualment en la parroquia de Santa Maria de Merlés, y encontrantme en una molt grave enfermedat de la qual temo molt lo morir (....) Vull que tots los deutes haja contret fins à la hora de ma mort, no sols aquells que sap ma muller sino tambe tot los que jo confesaré à la fi de aquest testament, y si per complirho se pugan vendrer la casa, si es menester ...

Va nomenar com a marmessors al seu cunyat Josep Vilapudua, moliner, i a Pere Closa de Fonollosa. Va deixar a la dona usufructuària, condició que perdria si ella de-

Arxiu Pep

Els avis davant de casa

cidia contraure segones núpcies, però en tal cas ella podria recuperar les 30 lliures del dot. Va fer hereu al seu únic fill, un infant, però si aquest es moria sense arribar a l'edat adulta, va manifestar que volia que tots els seus béns fossin venuts i el producte, esmerçat en misses per la seva ànima.

La vídua el va plorar uns dies, però aviat va fer plans. El 5 d'abril de 1819 va signar els capítols matrimonials amb Isidre Santasusana, de cal Majà. A la casa del segon marit va portar 47 lliures de dot, més una caixa on hi havia un vestit complet d'estamenya de color negre, un gipó de "panyo d'oliva", una caputxa de baieta blanca, dos llençols de bri, i una flassada de llana blanca.
Per salvaguardar els dret del nen, els tutors van insistir en incloure la següent clàusula en els capítols:

> (...) atenent que dit Massiá Vansell lo die de son obit dexá un fill unich impuber, que faltantli la sua mare per consolacio en segones nupcias seria destituit de tota criansa y educació, y no hauria qui cuidás de la sua casa y hort, que deixá son pare, persó, se ha convingut y acordat que dits conjugues Isidro y Teresa se encarregarian de Joseph Vancell, fill unich sobredit, a qui prometen donar educació y criansa corresponent, mantenintlo en tots aliments á igualdat sua, y que cuidaran de la casa y hort, mantenint en lo estat en que se encontra ab las obras fins avuy te fetas en ella dit Santasusana, que importan trenta lliuras sinch sous, pagant y satisfent los mals y carrechs á que estiga subjecte dita casa y hort, fent constar son import ab recibos y apochas, a fi de que en lo venidor li resersesca tot lo que haurá expedit en ella ...

Quan el nen Josep es va fer gran, va ser espardenyer i corder com el seu pare, per aquest motiu la seva casa va ser coneguda com **cal Pep Espardenyer**, encara que ara se l'anomena simplement cal Pep.
Josep Balcells es va casar amb Maria Closa Morera, de cal Tiquerelles. Van tenir alguns conflictes amb la parentela de la Maria, perquè el pare d'aquesta es va tornar a casar i al cap de poc va morir de mort violenta. No va deixar escrit qui l'havia d'heretar, si la Maria o el seu germà Josep. El 1863 van pactar una concòrdia els dos germans, per la qual el Josep es quedava la casa i la Maria una vinya de 6 quarteres del mas Querol, la meitat de la roba dels pares, dues gerres mitjanes, una bóta de 3 càrregues i una d'unes 19 càrregues. No es van acabar aquí els embolics, perquè la madrastra Gertrudis Suares, que va ser expulsada per la força de cal Tiquerelles, va reclamar una indemnització als dos germans Closa.

El Josep i la Maria van tenir set fills, batejats amb els noms d'Antoni, Joan, Josep, Gertrudis, Valentí, Isidre i Rosa. El Joan, com tants fills de casa pobre, als 20 anys va llogar-se com a substitut per fer el servei militar, servei que durava quatre anys. Li van pagar 512 escuts, diners que va deixar en préstec en un lloc segur. Va tornar sa i estalvi, ja que el 1872 va recuperar els diners.
El novembre de 1881 el Josep i la seva muller van fer donació dels béns al fill Josep, que s'havia convertit en el candidat a succeir-los després de la defunció del seu germà gran Antoni, que havia mort solter el 1878, a l'edat de 21 anys.
El seu pare li va anar a fer companyia al cementiri el setembre de 1890. Segons el certificat de defunció tenia 77 anys i havia nascut a l'Olvan. La vídua Maria Closa va viure fins el febrer de 1893.

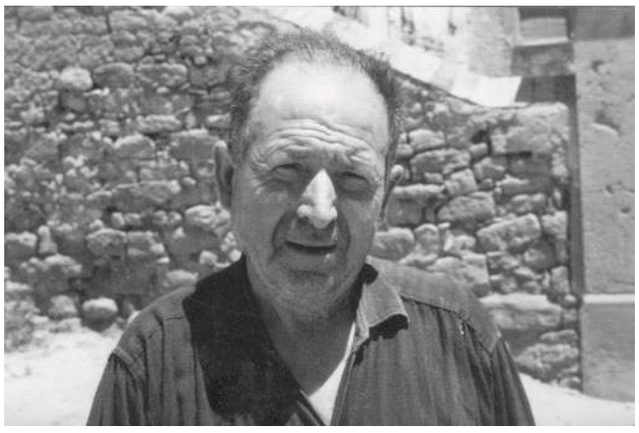

Arxiu Pep

Esteve Pintó

La llevadora de cal Pep

Josep Balcells Closa va deixar passar els anys sense preocupar-se massa de buscar una dona. Tenia ja una certa edat quan va desposar a Maria Giralt Trullàs, una filla de la Caseta del Corral de Centelles. La Maria era una dona menuda, però forta i treballadora, que va tirar la casa endavant. Sovint treballava a fora, fent feines agrícoles per alguna de les grans masies, com la Vall. Era decidida i exercia de cap de colla. Les dones arreplegaven les espigues que quedaven per terra després de segar, arrencaven cigrons, mongetes o patates, i també ajudaven a les minyones i dones de les cases importants quan hi havia una festa o al temps de la recol·lecció. Els seus coneixements i fermesa de caràcter la van portar a fer de llevadora, ajudant a parir a moltes dones del poble. Encara que el seu nom era Maria, era coneguda per tothom per la "Pepa", perquè era la mestressa de cal Pep. Va tenir vuit criatures, però la major part se li van morir en néixer i només tres van arribar a grans. Entremig

de tant dolor i frustració, la Maria va alletar una nena de l'hospici, dita Marieta Pardo. Aquesta criatura va aconseguir sobreviure i va créixer amb el mateix tracte i estimació que la Maria tenia amb els propis fills, fins que un dia van venir unes monges i se la van endur. La Maria va plorar la pèrdua tant com si se li hagués mort. La Marieta però, no va oblidar mai la dida i quan es va emancipar de les monges va retrobar la relació amb la seva família d'adopció, amb qui la unia una amistat que va perdurar tota la vida.

L'únic fill de la casa, el Blai, era un noi malaltís, però amb moltes ganes d'aprendre. A casa seva no podien ni pagar el mestre, de manera que el 1900 l'ajuntament li va fer un certificat de pobresa per l'escola, atenent que el seu pare Josep feia anys que estava impossibilitat pel treball. Com que llegia molt, un vespre el Blai es va adormir al llit amb una espelma encesa. El foc es va abrandar i es va cremar i fumar una part de casa. Per sort, tothom va poder sortir a fora i ningú va prendre mal. La casa la van refer amb ajuda del veí de ca la Rosa, que era paleta.
El Blai es va proposar fer les amèriques, com tants joves del seu entorn, però només va arribar a fer una estada d'alguns mesos a París fent de cambrer en un cafè. El dia que va tornar a casa, la família li va fer una gran benvinguda. Però el destí li amagava una mala passada. Un dia que anava a la vinya de Centelles, en travessar el torrent va caure i es va matar. Era l'any 1919 i tenia 24 anys.
Van quedar les seves dues germanes, la Maria Àngels i la Pepeta, que es portaven una diferència de setze anys. La Maria Àngels es va quedar soltera i la Pepeta va esdevenir la pubilla de cal Pep en casar-se amb Esteve Pintó, un dels fills de cal Sebastià de Camps.

El Cafè de l'Esteve
L'Esteve era pagès com tothom, però tenia altres aspiracions. De molt jove va entrar a treballar a la colònia Antius. Va tenir un accident amb un teler i va perdre els tres dits del mig de la mà dreta. Això va fer que el novembre de 1925 el declaressin inútil pel servei militar. Després va treballar d'encarregat a la fàbrica dels Polvorers, però les incerteses de la guerra el van obligar a buscar aixopluc a Fonollosa, a casa els sogres. Llavors ja tenia un fill, el Josep, que havia nascut a Manresa el 1931. El 1941 va néixer el segon fill, a qui van posar Blai com l'oncle difunt. Entremig van morir la Maria Giralt i el Josep Balcells, la primera el setembre de 1938 i el seu marit el maig de 1940.

Un cop es va acabar la guerra, l'Esteve va comprar una euga, la Xata, per treballar la terra, però també la feia servir per passar per les cases aïllades de Fonollosa, Castelltallat i més amunt, i vendre articles de la botiga; fruita, pasta, bacallà, arengades etc. Ho portava en unes sàrries i aprofitava el viatge de tornada per baixar ous, conills, aviram i altres coses que produïen les masies i ho baixava a vendre a Manresa amb el carro.
L'abril de 1939 l'Esteve va arrendar al Serarols el cafè, que va haver d'arreglar i moblar, ja que es trobava molt malmès a causa de la guerra. L'antic "Cafè del Cerarols" amb els anys va passar a dir-se el "Cafè de l'Esteve" o "Bar Pintó", tal com posa el cartell que encara hi ha sobre la porta. La Pepeta es cuidava dels fogons i l'Esteve

del bar, que va mantenir obert fins pocs anys abans de morir.

El fill petit de l'Esteve, el Blai Pintó, va treballar uns anys en un taller d'electricitat a les Escodines, on va conèixer la que seria la seva muller, l'Aurora Piera. Van tenir una nena, l' Anna Maria, però ja la van tenir a Fonollosa, on havien tornat. S'estaven en un dels pisos que s'havien aixecat sobre cal Fuster, també dit cal Massana, al Raval del Sastre. El Blai treballava llavors a la fàbrica del poble, mentre que l'Aurora ho feia com a cuinera a les escoles noves. Al cap d'uns anys van anar a Castellar del Vallès i a Barcelona. Quan es van retirar van venir a viure a cal Pau, una casa de Camps que havien comprat.

Josep Pintor; empresari i alcalde
El Josep va començar fent de manobre, però tenia molta iniciativa i aviat es va convertir en el barber del poble. També es va interessar de molt jove pel món de la ràdio i l'electrònica, va començar a muntar aparells de ràdio i aviat no hi va haver una llar de Fonollosa que no en tingués un. Després va continuar amb els televisors i els electrodomèstics, sense comptar altres iniciatives com l'autoescola o una delegació d' assegurances. El 1957 va comprar l'estanc que tenien a cal Baldric i el va instal·lar a cal Pep. Al mateix temps feia instal·lacions elèctriques, en domicilis i granges, activitat que amb els anys es convertiria en l'empresa "Elèctrica Pintó". El 1968, amb tres socis més, va fundar la societat "Picabasan", dedicada a la perforació de pous. Un cop perforats els pous l'empresa del Josep s'encarregava de fer la instal·lació de les bombes extractores. El 1984, juntament amb el soci Josep Casellas de cal Putxó, va constituir l'empresa Catalana de Perforacions S.A, una empresa que ha conegut una gran expansió, sobretot a partir de la introducció de la tecnologia de la perforació horitzontal.
Paral·lelament amb l'activitat empresarial, Josep Pintó va iniciar l'activitat política presentant-se de cap de llista de la candidatura per l'ajuntament de Fonollosa. Només es presentava una candidatura, sota les sigles de Convergència i Unió, i el 1991 va ser investit alcalde. Va ser reelegit el 1995, 1999 i 2003. A la quarta legislatura però, van entrar a l'ajuntament regidors de diversos partits i el Pintó va dimitir al cap d'un any i mig.

En l'àmbit familiar tenim que es va casar el 1958 amb Dolors Bascompte Ferrer, de cal Rabinat. La parella va anar a viure en un pis sobre el Cafè, mentre que a cal Pep s'hi van quedar l'Esteve, la Pepeta i la Maria Àngels, que portava la botigueta.
El Josep i la Lola van tenir tres fills, Esteve, Domènec i Meritxell, casats respectivament amb Dolors Planes Roig, Isabel Calderé Guerrero i Alfons Garcia Polaino. Tots ells van començar a treballar dins de l'empresa fa-

miliar i actualment en porten les regnes.
El 1983 Josep Pintó i la família es va traslladar a una casa nova construïda a l'altra banda del carrer, davant de cal Pep. Llavors el Josep va fer arreglar la casa vella, dotant-la d'una cuina nova i de quarto de bany, ja que no en tenia.
Des que Esteve Pintó va morir-s'hi i fins avui la casa ha estat llogada a diferents llogaters. Els primers dos o tres anys s'hi van estar Toni Panadell i Teresa Pintó, de cal Molineret. Després la perruquera Núria Martinez, de Manresa, i actualment als baixos hi ha la perruquera Maria Àngels Soguero i el seu marit Antoni Figueras, el qual té cura de l'estanc, mentre que a la vivenda del primer pis s'hi està Malika El Ouaquili amb els seus fills.
Després de la defunció del Josep Pintó, esdevinguda el 2010, la propietat de la casa ha passat al seu fill Esteve Pintó Bascompte.

LA CARRETERA

Segons un informe de 1892, tres camins carreters travessaven el municipi. El primer venia d'Aguilar de Segarra i, passant pel Pla de Centelles, s'ajuntava amb el camí que baixava de Castelltallat i Fonollosa, continuava pel Pla de Querol, travessava el Pla de Fals per la Creu i anava a trobar el camí de Manresa a Calaf, a l'alçada del mas Bosc de Monistrolet. El segon baixava de Camps fins al Molí de Boixeda i llavors seguia la riera fins a Sant Joan. Només la segona part d'aquesta via permetia el trànsit de carros. El tercer camí seguia una direcció sud-nord i tallava els dos anteriors a la Creu i al Molí de Boixeda. Començava a l'estació de Rajadell, travessava el Pla de Fals, creuava la riera en direcció a Jaumeandreu i acabava el seu recorregut a la carretera de Cardona a Manresa, a l'alçada de Callús. Segons el mateix informe, l'estat dels camins era en general dolent, sobretot després de la temporada de pluges, i el manteniment anava a càrrec dels veïns. La prestació personal de cada cap de casa per aquest concepte era el 1868 de sis jornals anuals, o pagar 10'8 escuts en diner.

A finals del segle XIX, dins d'un pla de modernització de les vies de comunicació de l'estat, el Govern hi va incloure una carretera que havia d'unir Moià amb Calaf, passant per Balsareny i Súria, una mena d'eix transversal.
El projecte del darrer tros, el que anava de Súria a Calaf, contemplava un recorregut per sobre la serra de Castelltallat. Aquest projecte va mobilitzar les poblacions del territori de Fonollosa, Aguilar i Sant Pere Sallavinera, que veien com la carretera i, per tant, el progrés, passava de llarg de casa seva.
Els alcaldes d'aquests tres pobles, juntament amb els de Manresa i Calaf, van trobar-se el 1894 i van redactar un memorial dirigit a la Diputació Provincial, exposant les crítiques al pla i proposant una alternativa.

La primera part de la petició és un llarg lament sobre la marginació d'aquell territori, que malgrat contribuir amb els seus impostos al manteniment de l'estat, no rep res a canvi. La prosa és un pèl retòrica, però prou expressiva:

> (...) los términos municipales intermedios entre Manresa y Calaf, lejos de ser hijos legítimos de la rica y fecunda provincia de Barcelona, han sido considerados hasta hoy como indignos espúreos, a quienes se concede el honor de contribuir a las cargas del Estado y a las obligaciones provinciales para que otras comarcas y pueblos mas afortunados disfruten sus modestas rentas, como si bajo un mismo regimen administrativo existiesen feudos y feudatarios.

Arxiu Francisquet

Obres

La queixa va augmentant de to:

> ...estos pueblos parecen un territorio falto de toda organización, ni siquiera dan contingente a los hospitales, ni a los manicomios, ni a las casas de maternidad y expósitos, y por no ser gravosos al presupuesto de la provincia, carecen en absoluto de toda vía de comunicación para tránsito rodado; ni un mal camino vecinal, ni una carretera, y a largas distancias de las del Estado. En cambio pagan sus contribuciones, los impuestos de toda clase, las obligaciones de enseñanza y los hijos de estos pueblos concurren a nudrir las filas del Ejército, cumpliendo su obligacion de buenos ciutadanos.

Els alcaldes van manifestar que el traçat de la carretera només afavoriria unes poques cases de Castelltallat, mentre que si es fes passar pels seus pobles molta més gent se'n beneficiaria. A més a més, com que tindria menys desnivell i un relleu més suau, sortiria més econòmica. Una altra avantatge era que transcorreria en terreny sec i amb poca vegetació, on abundaven els dipòsits de grava pel ferm de la carretera. Van demanar que s'elaborés un nou projecte tècnic per una carretera que partís de la Colònia Antius i passés pel poble de Fonollosa.

No sabem si va ser a conseqüència de la petició dels alcaldes o bé va ser fruit d'altres pressions polítiques, el fet és que es va desestimar la solució de la serra de Castelltallat i es va decidir fer el traçat actual, seguint la riera. En el Ple d' abril de 1910 es va manifestar la satisfac-

ció de la corporació pel fet que la carretera passés pel poble de Fonollosa. El regidor de Fals, Jaume Galobart, va fer la proposta que es fes també un ramal que anés de Callús a l'estació de Rajadell per facilitar la comunicació del nucli de Fals amb les grans vies de circulació.
Encara que no disposem de dades precises, és evident que els pobles afectats per les obres van haver de contribuir econòmicament amb unes quantitats que sobrepassaven els marges dels migrats pressupostos municipals. Consta que l'ajuntament de Fonollosa va manllevar diners a Lluís Garriga Puig, el Calet, qui el 1926 va cobrar 397 pessetes d'interessos del préstec. El 1933 el Conseller de Foment de la Generalitat va reclamar a Fonollosa les 3.100 pessetes que li tocaven pagar pels anys 1931 i 1932. Els pobles també es van haver de fer càrrec d'algunes despeses derivades de la redacció del projecte.

Així, a finals de 1911 van venir tres enginyers per explorar sobre el terreny el possible traçat. Van baixar amb tren a Manresa i allà els va recollir Ramon Farràs, un que llogava tartanes. Entre el 22 i el 26 de novembre van menjar i dormir a la fonda del Serarols, que va facturar 30 pessetes per la despesa. A Manresa es van allotjar a la fonda de Francesc Picañol. Els tècnics tenien el suport d'una colla de peons llogats per l'Ajuntament. La quadrilla l'encapçalava Josep Pubill Marvà, de cal Recus, el qual va cobrar 160 pessetes per 52 jornals. Ramon Jubert també va presentar una factura de 156 pessetes per material i jornals. Creiem que la feina dels ajudants va consistir principalment en plantar estaques per marcar el recorregut de la futura carretera. Ignasi Grifé de Camps, que traficava en fusta, va subministrar 600 estaques al preu de 4 cèntims cadascuna. Uns mesos més tard, la serradora Marsal de Manresa en va lliurar 1.400 i la serradora que Ramon Devant tenia al Molí de Boixeda 738 més. El Devant també va fer un regle de fusta de 15 pams.

Malgrat que el projecte de l'enginyer de la Direcció d'Obres Públiques Provincials, Sr.Llansó, es va enllestir l'octubre de 1913, les obres van trigar a començar per manca de dotació econòmica.
Segons una notícia de la Vanguardia, el 12 de desembre de 1917 es van subhastar els dos primers trams de la nova carretera. El març de 1920 es va aprovar el pressupost i el 13 de setembre de 1923 es van adjudicar les obres a l'empresari Francesc Xavier Turull. Les dificultats pressupostàries van ajornar en diverses ocasions l'inici dels treballs, fins que a primers de 1924 el departament d'obra pública de la Mancomunitat de Catalunya va anunciar que aviat s'iniciarien les obres. Entre el març i l'octubre d'aquell any colles de treballadors van obrir el tram entre Sant Joan i el Molí de Boixeda. Es van haver de construir tres ponts, un canal i sis murs de contenció. Una part dels fons va provenir d'un pla de subvencions estatals per la construcció de camins veïnals publicat en forma de decret el febrer de 1925.
El maig de 1925 les obres estaven totalment aturades i aquesta situació va durar força temps, perquè la recepció de les obres de la carretera de Sant Joan fins al Molí de Boixeda no es va fer fins el març de 1928 i no es va inaugurar fins el juny de 1929, amb l'assistència del diputat Antoni Pons Arola.
Mentrestant ja s'havia adjudicat el següent tram i la

Arxiu Mestre Valentí

Trencant pedra

construcció dels diversos ponts. A finals de desembre de 1927 es van adjudicar les obres del tercer tram a la Sociedad Metropolitana de Construcció, i l'explanació dels terrenys va començar la primavera de 1928. Dues factures del juliol de 1931 evidencien l'activitat dels agrimensors i enginyers de la carretera. Joan Soler va cobrar 9 pessetes de l'ajuntament per dos viatges amb burro per portar banderoles i aparells topogràfics des del Molí de Boixeda, i 160 pessetes per 18 jornals per pujar material de Manresa. Per altra banda, Pau Puig va cobrar dos viatges d'automòbil per pujar els tècnics de Manresa fins al Molí de Boixeda, la qual cosa mostra que el cotxe del Pau es va posar en marxa tan aviat com va estar llest el primer tram de la carretera. El 1932 la carretera va arribar a Fonollosa. Es va aturar a l'alçada de la Barraca dels Pobres de la Vall. El desembre d'aquell any es va efectuar la recepció de les obres amb un àpat per deu persones que va costar 70 pessetes. El juliol de 1933 es va subhastar el tram de Fonollosa a l'estació d'Aguilar, i l'abril de 1934, la continuació fins a Sant Pere.

La construcció es va fer amb mètodes manuals, que requerien una gran quantitat de mà d'obra. Les roques es trencaven amb dinamita i es convertien en grava a cops de mall. Si calia més material, s'anava a buscar amb carros al punt més proper possible. Així, consta que el 1931 van extreure pedra durant sis mesos de la vinya dita del Torell, que menava el Pentiner, a qui van indemnitzar pels ceps que van fer malbé. Per anivellar el terreny es traginava la terra i la pedra en una vagoneta que corria sobre uns rails que es muntaven i es desmuntaven. A part de mules es van utilitzar algunes màquines, per exemple un corró per pitjar el ferm de la carretera que anava a vapor.
Les obres van donar feina a alguns homes del poble, però la major part eren quadrilles de treballadors forasters. Un dels que hi va treballar va ser Josep Ribalta Puigdellívol, de cal Jan Teresa. Va treballar quatre anys en el tram del Molí de Boixeda a Fonollosa. Va aprendre l'ofici de picapedrer d'una colla de picapedrers d'Alcoletge. Com a mestre picapedrer cobrava un jornal de quatre pessetes, mentre que els manobres en cobraven dues.
El Josep va participar en la construcció del pont del raval del Paisà i també d'un desguàs per on passa el torrent que baixa de cal Jep Bonic. Quan estava acabat van veure que s'havia desplomat una de les parets. Van haver de desmuntar les pedres i tornar-lo a fer de nou.

Arxiu Soldevila

Obres al tram de Fonollosa

El capatàs era un home barbut que era molt dur amb els treballadors. Li deien el Barbes. Cada matí l'encarregat del personal passava llista als treballadors. S'exigia molta disciplina i treball dur. Una vegada els treballadors van fer un dia de vaga; van desmanegar les eines i es van estar un dia sense fer res. No se'n sap el motiu.

La carretera va significar un gran avenç, sens dubte, perquè va escurçar el temps de viatge entre els pobles i la capital de la comarca, però com tota innovació, aquest augment de la velocitat també va tenir algunes conseqüències negatives. El 12 d'octubre de 1932 un automòbil ocupat amb sis joves de Sant Joan va bolcar. Cinc van quedar ferits lleus, però el conductor va quedar força malparat. Era Albert Serra, fill del director de la fàbrica Gallifa de Sant Joan. El tros de carretera, amb molts revolts, que passa elevat sobre la riera de Fonollosa era molt perillós abans que s'hi instal·lessin murs i tanques, ja que una derrapada o una badada podien provocar una caiguda de molts metres. El 1938 hi va haver dos accidents greus; el juny va estimbar-se una camioneta al KM 12 i un home va resultar mort, i el novembre va caure un camió al KM 18'5 i van perdre la vida dues dones de Terrassa.

Pau Puig era un emprenedor que va captar de seguida les oportunitats de negoci que oferia la nova via de comunicació. Tan aviat com va ser oberta va tramitar els permisos oportuns, i l'octubre 1928 va estrenar un servei diari de cotxe de línia de Manresa al Molí de Boixeda. Cada dia sortia de bon matí del Molí i a dos quarts de dotze iniciava el retorn des de la Plaça de Sant Domènec. Posteriorment s'allargaria la línia fins a Calaf del que va ser anomenat el "cotxe del Pau".

Arxiu Tàsies

Pont del Molí de Boixeda

L'exèrcit republicà en retirada va volar tots els ponts de la carretera el gener de 1939. Va caldre habilitar passos alternatius, com per exemple un tram que passava per la font de cal Majà per tal de superar el torrent del Raval del Paisà.

El juliol de 1939 es va aprovar el projecte de reconstrucció dels ponts situats als punts quilomètrics 1.300, 5.900 i 7.900. El govern va destinar a les obres brigades de presoners de guerra condemnats a treballs forçats.

La Diputació Provincial era l'ens encarregat del manteniment de la carretera. Els pobles col·laboraven amb unes contribucions o quotes anuals. En el període comprés entre el 1942 i 1950, la quota de l'ajuntament de Fonollosa era de 397 pessetes anuals. El manteniment anava a càrrec d'un peó de camins, el qual recorria regularment el tram assignat, i amb una pala i un cabasset de grava, tapava els forats i reparava les cunetes. Durant molts anys el peó del tram de Fonollosa va ser Miquel Serra de cal Doctoret. També hi havia un altre treballador que vivia amb la seva família en una caseta a la vora de la carretera.

Arxiu Soldevila

Construcció del pont del Paisà

La carretera va esdevenir estreta pel trànsit creixent i el 6 de desembre de 1952 es van inaugurar unes obres de millora del traçat i assentament de la calçada. Més ençà, la carretera va ser dotada de més mesures de seguretat, la qual cosa no ha evitat que es produïssin alguns lamentables accidents. Per treure dramatisme a aquest darrer punt, acabarem amb una anècdota divertida sobre un accident que, per sort, va acabar sense danys corporals.

Va passar un dia que Ramon Colillas, el Còt, apilava llenya al costat del camí que baixa de la carretera al Raval de Pere Jutge. El cotxe de Pere Perramon, el Ferrer de Baix, va sortir de la carretera, va caure uns metres i va aterrar sobre la pila de llenya sense arribar a bolcar. En va sortir el ferrer il·lès, però mig estabornit. El Còt li va demanar si pujava o baixava (de Fonollosa s'entén) i el ferrer va contestar: "em sembla que baixava".

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 16 Desembre 2013

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL CLOSA NOU

El Mangala

El 10 de gener de 1820 Anton Monconill de Fals va establir a Pere Biosca Devant, un fadrí de cal Rabinat, una franja de terra coneguda com la feixa del Farratge, al costat del carrer de l'església, just al davant de la masia Closa. La terra va quedar subjecte a un cens perpetu de 6 lliures.

El Pere s'hi va fer una casa, que va rebre el nom de cal Mangala, perquè Mangala era el seu sobrenom. Més endavant va construir una segona casa, a la banda més propera a la bassa del comú, que va rebre el nom de cal Sirvent, no sabem per quin motiu.

Pere Biosca, el Mangala, estava casat amb Rosa Oliveras i tenia tres fills i tres filles. La biografia detallada del Pere Biosca i els seus descendents per via directa l'explicarem amb la història de cal Mangala, tret d'aquells fets que fan referència a **cal Sirvent**.

El Pere va fer testament a Manresa el 1851, el va ratificar el 3 de febrer de 1860 davant del rector de Fonollosa i va morir una setmana més tard. Va deixar els béns al fill gran Josep, però als altres dos fills Pere i Vicenç els va llegar, a mitges, cal Sirvent, un hort de secà al darrere de la casa, una vinya de 6 quarteres, dita Vinya del Rector, i el dret de cobrar alguns crèdits. També va dir a l'hereu que deixés viure als germans, si volien, en una caseta, la "Casa Xica", que estava afegida a cal Mangala. Segurament era la caseta que es trobava adossada a la banda sud anomenada cal Lleüt.

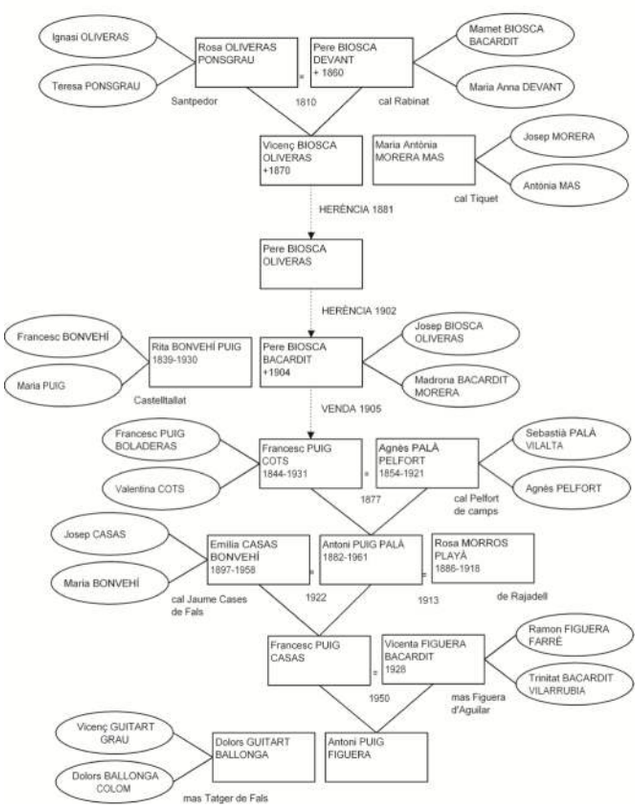

Cal Vicenç

Vicenç Biosca Oliveras era sastre i pagès. El 25 de maig de 1856 va signar els capítols matrimonials amb Maria Antònia, una de les filles de Josep Morera i Antònia Mas, de cal Tiquet. Segons els pactes, la noia anava dotada amb 150 lliures, capital que el Tiquet va avalar amb la seva propietat Sadernà de Castelltallat.

El sastre i la dona van viure a cal Sirvent, que també es coneixia com a cal Vicenç, i no van tenir fills.

El setembre de 1855 el Vicenç va fer un préstec de 100 lliures sense interès al seu cunyat Francesc Soldevila, el Xisquet de la Font, qui es va comprometre a tornar-li els diners al cap d'un any. El maig de 1858 el propietari Joan Devant li va vendre a gràcia per 75 lliures un hort de dos quartans en un lloc dit les Moles. Calia refer la paret que protegia l'hort de les torrentades de la riera i el Devant li va dir que li donaria la pedra i li reintegraria les despeses si aquestes no sobrepassaven les 50 lliures. El 1860 el Devant li va vendre perpètuament per 50 lliures l'hort anterior i un altre al mateix lloc de sis quartans.

El 1864 el sastre Vicenç Biosca va deixar 200 lliures, sota un interès del 6%, a Isidre Grau, l'amo del mas Santpere de Camps i el 1866 un de 209 lliures amb les mateixes condicions a la mestressa de la Morera. En els dos casos el préstec estava garantit amb peces de terra.

Uns mesos més tard, la mestressa va establir al Vicenç un tros erm de 4 quarteres al quart, situat al termenal dels masos Closa i Vall. Dins del tros podia construir-hi una casa, però sembla que aquesta no era la intenció del Vicenç, perquè el juny de 1869 va traspassar-lo a Josep Devant Pujolar de cal Pagès. Li va transferir el tros i el dret d'edificar per 57 duros (117 escuts), el mateix que ell n'havia pagat. No estem segurs on era aquest tros, però en tot cas la casa no es va arribar a edificar mai.

Arribat a aquest punt deixa d'haver notícies de l'activitat del Vicenç a Fonollosa. Ell i la dona van marxar del poble i van anar a viure amb el seu germà Pere a Vilagrasseta.

La bota del racó

El 15 d'octubre de 1881 Vicenç Biosca va morir a Vilagrasseta, després d'haver nomenat hereu al seu germà Pere en el testament que havia dictat el 19 d'agost de 1881 al rector de Gramuntell. El 3 de març de 1882 el Pere va presentar el testament en una notaria de Cervera com a prova que les pretensions a l'usdefruit de la vídua eren infundades, ja que el difunt no ho havia fet constar.
En l'inventari hi figura la meitat de les propietats de cal Sirvent, l'hort, la vinya i l'usdefruit de la Casa Xica, que tenien a mitges els dos germans. Després l'hort de les Moles, comprat al Devant, tres crèdits que havia heretat del pare, que sumaven 270 lliures, i els crèdits de la Morera i Santpere, que sumaven 409 lliures més.

El rector de Vilagrasseta

El seu germà, i copropietari de cal Sirvent, era mossèn Pere Biosca Oliveras. De jove el noi va ser cridat al servei de Déu i va ingressar al seminari, però a casa seva no tenien prou diners per pagar-li la carrera i es va recórrer a un parent ric. El maig de 1844 Francesc Bacardit de les

Arxiu Puig

Antoni Puig i Emilia Casas

Olles, hisendat, considerant que l'estudiant Pere Biosca *"desea ser promovido a ordenes sagradas y como no puede conseguir tan distinguido y venerable estado sin que se le haga un congruo patrimonio, porque no tiene algun beneficio o titulo eclesiastico"*, es va comprometre a pagar al seminarista per la seva manutenció i pels estudis, 80 lliures anuals fins el dia que rebés el sotsdiaconat. Aquestes beques a estudiants per capellà eren freqüents entre els pagesos rics, que així s'asseguraven un tracte de favor per part de l'església, però en aquest cas es dóna la circumstància que el Bacardit de les Olles i el seu protegit eren cunyats.

Carnisseria

Mossèn Pere Biosca va esdevenir ecònom i després rector de Vilagrasseta, un poble que actualment té 32 habitants i forma part del municipi de Montoliu de Segarra. Era una persona estalviadora i la seva habilitat pels negocis va fer que al llarg de la seva vida acumulés un bon patrimoni, com veurem tot seguit.
El setembre de 1865 el mossèn Pere va comprar a Josep Muns un camp a Vilagrasseta per 100 escuts. L' octubre de 1868 va efectuar una operació de més envergadura en comprar a Francesc Corbella una propietat dita cal Ferrer per 5.000 lliures. La finca era al terme de Gramuntell, tenia una superfície d'uns 48 jornals i estava composta de casa, cinc peces de terra i tres horts. Gramuntell és un poblet que actualment té 21 empadronats i forma part del municipi de Ribera d'Ondara. Malgrat ser de municipis diferents, antigament Gramuntell era una sufragània de Vilagrasseta.
El juny de 1877 Josep Sebastià va vendre a Pere Biosca dues finques per 2.565 pessetes, el 1880 Jaume Segura un camp per 100 pessetes i el 1884 una vinya a Vilagrasseta per 100 pessetes. El 1883, junt amb seu nebot Pere, va rebre 1.500 pessetes del Sastre Coix per recuperar dues feixes d'olivers i les parts de les collites d'una peça gran que havien estat empenyorades al pare del rector molts anys enrere.

El rector de Vilagrasseta va morir el 10 de desembre de 1902 i en el testament fet el 8 de desembre de 1900 va deixar tots els béns al nebot Pere Biosca Bacardit, l'amo de cal Mangala.
En l'inventari del rector hi consta la propietat de Gramuntell i les tres peces del terme de Vilagrasseta. A dins de la casa de cal Ferrer s'hi van trobar, entre altres ob-

Arxiu Puig

Elena Puig poant aigua

jectes, 14 cadires, sis coberts de plata, un rellotge, un reliquiari i una bateria de cuina.

Venda de cal Vicenç i canvi de nom

Pere Biosca Bacardit era fill de Josep Biosca i Madrona Bacardit de les Olles i va heretar cal Mangala amb les seves terres en morir el seu pare el 1870. El Pere es va casar quan ja passava dels 50, ho va fer amb la vídua Rita Bonvehí, la sogra de la seva germana Margarida. No van tenir fills i en el testament que va fer el gener de 1904 el Pere va fer hereva universal a la seva germana Margarida Biosca Bacardit, que havia entrat de jove a cal Guenyo del carrer Nou. Després d'ella l'herència passava al seu germà Josep Biosca Bacardit.

El Pere va morir l'abril d'aquell any, però, ignorem per quin motiu, la propietat de cal Vicenç va ser pel Josep.

El 27 febrer 1905 Josep Biosca Bacardit va vendre a Francesc Puig Cots la casa, juntament amb un hort annex de 2 quartans, i un tros de la "Vinya del Rector", de 6 quarteres i 1 quartà d'extensió. La venda es va realitzar per 3.500 pessetes, pagades al comptat en bitllets del banc d'Espanya. L'anotació al registre va costar 140 pessetes, el 4% del preu de venda.

Aprofitant el traspàs, el venedor i el comprador van redimir el cens de 6 lliures que gravava el terreny on hi havia edificades les cases respectives. La capitalització del censal ascendia a 500 pessetes, que es van repartir així, 300 el Puig i 200 el Biosca.

La casa no va ser ocupada de seguida per la família del Francesc, que va seguir vivint a la casa vella del mas Closa. El 1909 el Francesc va comprar una caseta que hi havia adossada, dita cal Mixer, i va obrir un pas interior per comunicar les dues cases. Els Puig van marxar definitivament de cal Closa Vell el 1932. Van traslladar-se a cal Vicenç, una casa més petita i endreçada, mentre que a la masia hi van posar masovers. Per diferenciar les dues cases, la gent va dir cal Closa Vell a la primera i **cal Closa Nou** a la segona.

La família actual

Antoni Puig Palà va esdevenir l'amo després de la defunció del seu pare el novembre 1931. En l'inventari que es va fer poc després hi figuren, a més de cal Vicenç, les propietats Closa i Caselles i les cases de cal Mixer i cal Jaume Roca.

Antoni Puig Palà, a qui deien Tonet, va estar casat dues vegades. Amb la Rosa Morros Playà ho va fer el 1913 i van tenir un nen el 1918, però la mare va morir a resultes del part i l'epidèmia de grip. El nen va sobreviure fins a l'edat de 4 anys. El 1922 va contraure segones núpcies amb l'Emília Casas, de cal Jaume Cases de Fals. De soltera, l'Emília treballava de minyona a cal Closa de Rajadell, que era de Josep Puig Palà, germà del Tonet. Van tenir els fills Francesc, Marcel·lí, Josep i Maria, més un que va morir d'infant.

El Marcel·lí es va casar a Fals el 1952 amb la Benvinguda, pubilla de cal Baraldès. Es dedicava al transport, però després d'un greu accident de camió va marxar de Fals i va anar a Barcelona. Treballava a la Seat i la seva dona es cuidava d'una fruiteria.

El Josep es va casar amb Pepeta Vall Pubill de cal Franciscó. Van estar-se primer en una casa de nova construcció adossada a cal Closa que es deia la casa de la senyora Antònia, la mestra per la qual havia estat edificada. El Josep s'ocupava d'un moli fariner situat al començament del carrer Sant Jordi, al costat del qual posteriorment s'hi va fer la casa. La Maria va morir soltera el 1954, a l'edat de 30 anys.

Cisterna de cal Closa Nou (1935)

El Tonet va continuar els negocis amb bestiar que comprava i venia a les fires. Tenia un ramat d'uns cent caps que guardava al corral de cal Closa i el feia pasturar als boscos de la seva propietat i en altres que llogava. El pastor s'allotjava en una habitació a les golfes de casa, dita precisament "el quarto del pastor". El Tonet anava sempre mal vestit i deixat. Es conta que un dia, a l'hora de dinar, es va asseure a la fonda de Sant Domingo de Manresa i els cambrers, en veure-li l'aspecte, no el servien. Llavors va començar a posar feixos de bitllets de banc sobre la taula i ben de pressa el van atendre.

Complementant l'activitat ramadera, el Tonet va muntar una botiga als baixos de cal Closa Vell, on la seva dona Emília tallava la carn que es venia cada dimecres i cada dissabte. A l'hivern mataven ovelles i cabres, "carn vella", de preu més assequible per a molta gent.

El 29 gener 1934 l'Antoni va comprar per 2.000 pessetes

al seu oncle Joan Piqué Felip, vidu de la tieta Filomena Puig Cots, una casa al carrer Nou coneguda com la Caseta del Metge. L'Ajuntament la tenia llogada per acollir l'escola de nens i la secretaria municipal.
El 13 juny 1936 va vendre a l'alcalde Valentí Ibáñez, en representació de l'Ajuntament, un tros de 2.500 m^2 a la partida de la Comarca de la Font, que s'havia de destinar a les escoles noves. La guerra i altres prioritats van endarrerir la construcció dels col·legis molts anys.
L'agost de 1954 la façana de la casa va patir una lleu transformació, perquè l'ajuntament va manar retallar els balcons de les cases del carrer per permetre el pas dels camions.

L'Antoni va traspassar el 1960 i va quedar com hereu el primogènit Francesc Puig Casas. Aquest s'havia casat el 1950 amb Vicenta Figuera Bacardit, de l'important mas Figuera d'Aguilar. La seva mare Trinitat era de cal Butzem de Boixadors i formava part d'una família de 13 germans. Quan va morir l'Emília, el 1958, va agafar el relleu de la carnisseria la Vicenta, que va despatxar fins el dia 26 de novembre de 1988.
Després de la defunció del Francesc, esdevinguda el 1992, va quedar al capdavant de la casa el seu fill Antoni Puig Figuera. Aquest està casat amb Dolors Guitart Ballonga, del mas Tatger de Fals. La seva única filla, la Sílvia, ho està amb el Carles Soler Serra, de cal Vila de Sant Pere Sallavinera, i tenen una nena petita, la Berta.
El Carles és un dels pocs pagesos joves del poble. Sembra amb maquinària moderna les terres pròpies dels masos Closa i Caselles i també terra d'altres pagesos.

CAL FERRER DE DALT

La pallissa del Rector
Aquesta no ha estat sempre la casa d'un ferrer, sinó que ha tingut usos certament diversos. De primer va ser la casa d'un pagès, després es va convertir en un taller de fusteria, més tard en escola de minyons, en ferreria i finalment ha acabat sent una segona residència.
El nom de la casa durant la major part de la seva història ha estat **cal Tuià** o **Jep Tuià**, el sobrenom de la família que la va construir. No va ser sinó molt més tard que va ser coneguda per la gent del poble com cal Ferrer de Dalt, per no confondre-la amb la casa del que ferrava mules al Raval del Sastre, que era cal Ferrer de Baix.

El naixement d'aquesta casa no es pot determinar amb precisió, perquè va ser edificada en etapes. Al lloc aproximat que ara ocupa hi havia hagut antigament una construcció coneguda com la Pallissa del Rector. El 6 de novembre de 1737 el rector Jaume Felip es va vendre la pallissa a trossos a tres persones diferents, una de les quals era Josep Estany, un pagès de Sant Pere Sallavinera.
El rector va establir a l'Estany dues estances a la planta baixa, una al primer pis i part de la golfa. El tros de la pallissa que va adquirir limitava per l'est amb el carrer nou i pel nord amb la resta de la pallissa i la casa de Joan Calvet, el Molsosa. A més a més, li va cedir un tros de terra *"desde la part que mira a la part de ponent, demunt las terras de dit Devant, alias Galan, en 5 canas 4 pams y des de la terra baix establerta a Ramon Casellas envers hera enlla en 3 canas 4 palms de amplaria, be que a la part de ponent constexen algo mes de amplaria"*. Aquest tros d'era mirava cap al pati on ara s'aixeca cal Pinxo i deuria servir per engrandir la primitiva casa del Tuià.
L'establiment es va fer sense entrada, amb un cens perpetu de 8 sous, que s'havia de satisfer el dia de sant Joan. A més l'Estany havia de donar cada any un quarteró d'oli, mesura d'església, a la lluminària de Fonollosa.

volta sobre el carrer

La família del Tuià
Un document del notari Alegret de Prats de Rei ens informa una mica sobre els familiars del Jep Tuià. És l'inventari dels béns de Miquel Estany, traspassat a Prats el 1750, en el qual surten els germans del difunt, Ramon i Pere Estany de Sant Pere Sallavinera, i Josep Estany, habitant a Fonollosa. Caldria verificar-ho, però segurament el Pere era l'hereu del mas Estany, una casa antiga situada a prop de l'església parroquial de sant Pere.

Josep Estany es va casar amb Maria Oller i es té coneixement de dos fills seus, l'hereu Josep i una noia dita Rosa. La Rosa el 1777 va casar-se amb Pere Biosca de Boixadors, rebent del pare i el germà 50 lliures de dot.
Josep Estany Oller va aprendre l'ofici de fuster, però la feina no donava per a viure i alternava l'activitat amb la de pagès. El 8 d'abril de 1765 va fer capítols matrimonials amb la Rosa, una filla dels amos del Grauet de Fals. El pare va nomenar hereu al fill i, per la seva banda, el

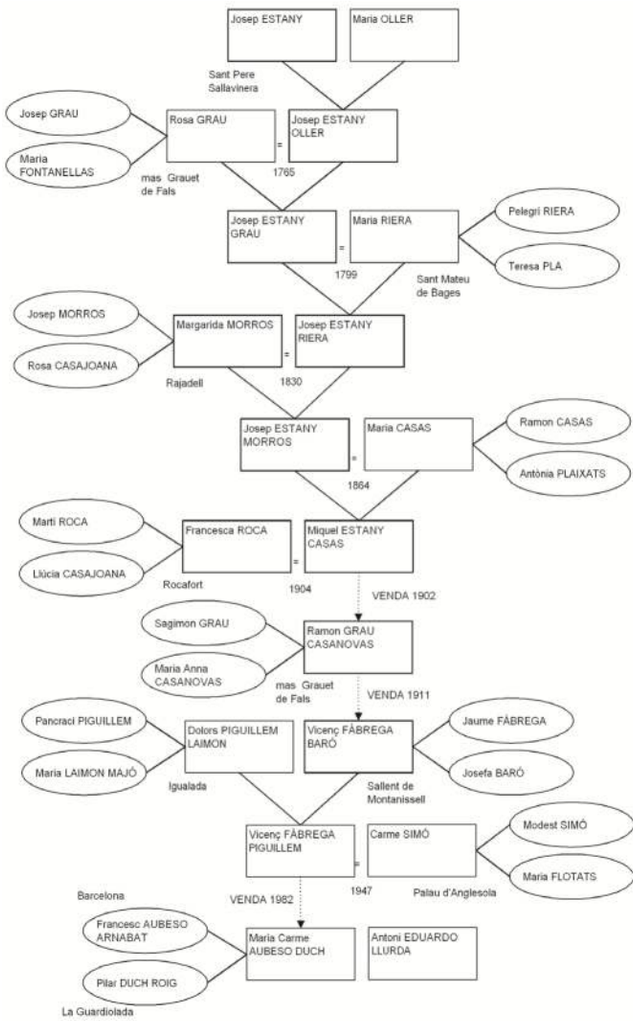

Grauet va prometre a la filla un dot de 100 lliures. La promesa va trigar a fer-se realitat, ja que el rebut o àpoca dotal no es va signar fins al cap de 15 anys.
El Josep i la Rosa van engendrar un altre Josep, les noies Rosa i Maria i, tal vegada, un altre noi dit Valentí. La Rosa va emparaular matrimoni el 1793 amb Josep Prat de Santpedor i la Maria el 1789 amb Domingo Quer de Monistrolet. La primera va rebre 60 lliures i la segona només 30. El 1790 es documenta a Fonollosa el fuster Valentí Estany, però no sabem del cert de qui era fill. El 1799 el Valentí va cobrar 19 jornals de fuster i materials com llates, frontisses i claus, emprats en la construcció de la casa del metge Josep Verdaguer, i el 1812 consta que s'estava a la casa del costat de cal Guenyo, que seria cal Tuià.

De Josep Estany Oller, mig fuster i mig pagès, n'hem recollit evidències de la seva activitat. El 1775 va comprar als amos de Caselles un trosset per dedicar a hort de regadiu al paratge de la Font del Sastre. En va pagar 9 lliures i el 1788 n'hi van vendre de paraula un bocí més per 30 lliures. Aquests horts es trobaven al vessant est del torrent de l'Home Mort.
El 18 de gener de 1781 el Jep Tuià va comprar a Jaume Jubert, el Cases, una porció de terreny a l'altre cantó del carrer Nou per poder ampliar la casa i posar-hi el femer. El terreny mesurava un picotí i formava part de la Feixa del Carrer Nou. El Cases es va avenir a deixar una franja de cinc pams d'amplada, de cap a cap, *"a fi únicament de prendre vos per allí claror y no poder jo ni los meus, en lo intermedi de dits sinch palms edificar hi cosa alguna"*. Aquest tros va servir per alçar la part de casa que es troba a l'altra banda, unida a la resta per un pont sobre el carrer. Un testimoni d'aquesta ampliació és una pedra cantonera que porta gravat l'any 1783. D'aquest temps deu datar segurament el pou de cal Ferrer, que proporcionava aigua a la casa i a alguns veïns del carrer Nou.

Josep Estany va comprar diverses finques al llarg de la seva vida.
El 1767 va comprar a Pere Serra, el Doctoret, un tros rocós d'un quartà al Raval del Sastre i el 1775 uns horts de Caselles. L'abril de 1800 va comprar a l'amo Closa un hort a baix la riera de Fonollosa i el 1802 al Doctoret un tros erm al mateix indret per convertir-lo en hort. El tros mesurava 70 pams de llarg i ocupava d'ample l'espai entre la riera i el camí de la Morera a Querol. El 1802 va incrementar el patrimoni immobiliari comprant un altre hort a Anton Vilalta, de cal Fuster de Camps. El preu va ser de 90 lliures, 30 al comptat i la resta al cap d'un any. Es va endarrerir una mica i no va pagar el segon termini fins el 1806.

A part de terra, el Josep va invertir en negocis relacionats amb la fusta. El 1772, a mitges amb Francesc Morera, va comprar a Joan Bacardit de Llomàs 104 pins de l'obaga de Bacardit pel preu de 400 lliures. Els compradors podien triar els pins més bons i grossos, i tenien quatre anys per tallar-los i treure'ls del bosc.

Arxiu Grauet

Ramon Grau Casanovas

El darrer fuster

El següent hereu Josep Estany Grau era considerat fuster i pagès indistintament. L'octubre de 1797 va comprar a Josep Miquel, el Sastre Gras, un solar pedregós annex a casa seva, al Raval del Sastre o de Baix. L'Estany va edificar en aquell lloc una casa que va ser batejada cal Jep Tuià i que va romandre per sempre més en poder de la família.
El Josep es va aparellar amb Maria Riera Pla i en l'acord prematrimonial que van signar l'u de desembre de 1799, el sogre Pelegrí Riera, de Sant Mateu de Bages, va

prometre a la Maria 75 lliures, unes estovalles de cotó i la roba de llana de la difunta mare de la noia. L'oncle Francesc Riera de Fals va afegir 25 lliures al dot.
El Josep i la Maria van tenir, que sapiguem, un xicot a qui van posar Josep, per seguir la tradició, i tres mosses anomenades Francesca, Maria i Rosa.
La primera es va casar el 1823 amb Salvador Closa Selga de Fonollosa, la segona el 1829 amb Josep Sellarés de Guardiola i la petita el 1843 amb Josep Soldevila, de cal Soldevileta. A tots aquests casaments no hi va poder assistir el pare, perquè s'havia mort bastant jove.

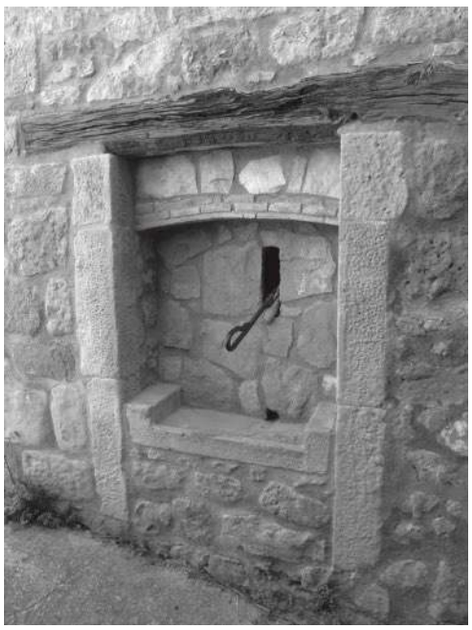

Pou de cal Ferrer

També va tenir una vida força curta el seu fill Josep, que va morir abans d'arribar als quaranta. Aquest Josep Estany Riera no va ser fuster, com el pare i l'avi, sinó que va dedicar-se al conreu de la terra. El 14 d'abril de 1830 el Josep va fer capítols amb Margarida, filla de Josep Morros de Rajadell. La núvia no tenia pare, així que va ser el seu germà Francesc Morros qui va negociar les condicions del casori. El dot va ser de 300 lliures i l'aixovar comprenia una calaixera de noguer, un matalàs de llana, una vànova, quatre vestits bons, una mantellina, tres caputxes, 12 tovalloles, 11 camises de bri i una de tela.
Josep Estany Riera va fer testament amb el rector el 15 de setembre de 1838 i va morir poc després. Va deixar els seus béns al fill Josep, que encara era un infant, i l'usdefruit a la seva dona.

L'escola dels nens

La Margarida va trobar una manera de poder tirar endavant la família, va oferir a l'ajuntament la casa del carrer Nou, perquè fos el local de les escoles i la vivenda del mestre. Suposem que ella i el fill petit es van traslladar a l'altre casa, la del Raval del Sastre. El 1864 el lloguer va ser de 40 escuts anuals, que posteriorment es van convertir en 80 pessetes. La canalla va aprendre de lletra a cal Tuià fins el darrer dia del mes de juny de 1898, quan l'ajuntament va llogar una altra casa al mateix carrer Nou. El motiu va ser per millorar les condicions de l'aula, ja que, segons es va informar al Ple, la vella escola ocupava "*un edificio que deja bastante que desear*".

L'escola de cal Tuià encara no s'havia mort del tot però, perquè uns anys més tard l'ajuntament es va trobar amb el problema de buscar una nova ubicació per l'escola de les nenes i no van trobar altra solució que tornar a ca l'Estany, això sí, amb la condició que havia de fer algunes obres i millores. Es va signar un contracte d'arrendament l'u de juliol de 1900 amb una durada de quatre anys i un lloguer de 70 pessetes.

El novembre de 1863 la vídua Margarida Morros i el seu fill, que ja havia assolit la majoria d'edat van fer l'inventari dels béns, que consistien en les dues cases, valorades en 4.266 i 4.200 rals de billó, un hort de secà a la Torrentera, valorat en 600 rals, els drets d'una vinya de Querol d'11 quarteres, estimats en 2.133 rals, i l'hort de Camps, valorat en 500 rals.
Josep Estany Morros va contractar matrimoni l' 11 de març de 1864 amb Maria Casas Plaixats, d'Ardèvol, que va fer una aportació dotal de 200 lliures. Tindrien un únic fill, el Miquel.
El març de 1869 el Josep i sa mare van manllevar 780 escuts a Joan Morros Aloy de Rajadell, per un període de sis anys i un interès del 4%. L'octubre de 1889 el Josep tornava a necessitar diners i va demanar al seu cunyat Miquel Casas Plaixats 7.000 pessetes, per 3 anys i el 4% d'interès, que era 280 pessetes. En garantia va posar-hi les cases, la vinya de Querol i una altra de la Morera.
La relació amb la parentela d'Ardèvol era estreta, perquè a casa tenien una neboda de 13 anys, filla del Miquel Casas. La noia va agafar el tifus i el 1889 es va morir, essent enterrada a Fonollosa. La darrera hora del Josep Estany va arribar el 14 de novembre de 1898. La seva vídua el va sobreviure molts anys, fins l'octubre de 1920.

El successor Miquel Estany Casas tenia 21 anys quan va morir el pare, i el setembre de 1902 va fer inventari de l'herència. En la relació no hi figuren les dues vinyes. Una de les primeres accions que va fer el Miquel va ser tornar els diners al seu oncle d'Ardèvol. Li va pagar les 7.000 pessetes i així va poder cancel·lar les hipoteques.
El 18 de maig de 1904 el Miquel, que ja comptava 37 anys, va casar-se amb una vídua de 40, la Francesca Roca Casajoana, de Rocafort, la qual ja havia ultrapassat l'edat de tenir fills. No va ser un matrimoni gaire durador, ja que la Francesca va morir el 1914.

Arxiu Fàbrega

El ferrer Fàbrega

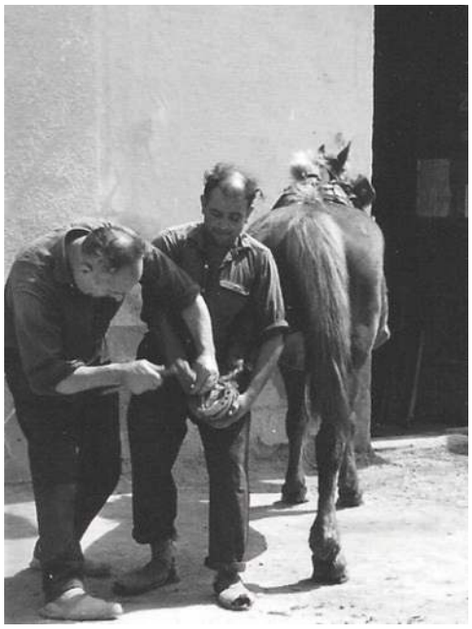

Arxiu Fàbrega

El Ferrer de Dalt ferrant un animal

El secretari Grau

Ramon Grau Casanovas era un fill de l'amo del Grauet de Fals. La seva vocació era esdevenir sacerdot, però un desacord de la família amb el Bisbat per uns interessos econòmics el van fer abandonar el seminari abans d'hora. Aquest fet li va provocar una frustració que ja no l'abandonaria la resta de la vida. Era un home molt instruït i extremadament pulcre i meticulós. Al llarg de la seva vida va escriure moltes planes d'assaig, reflexions morals i religioses i notes sobre l'actualitat local. El 1908 va editar un llibre titulat "La Primera Página de la Historia del Santuario de Nuestra Señora del Grau", que passa per ser el primer llibre escrit per una persona del poble.

El 1877 el seu germà Jaume Grau va entrar com alcalde de Fonollosa i va demanar-li que ocupés la plaça de secretari. Va ocupar el càrrec fins l'u d'octubre de 1909 que va presentar la dimissió al·legant raons de salut. L'administració municipal era en aquella època força deficient, així que el Ramon va dedicar la seva inesgotable energia a endreçar i a modernitzar la gestió de l'Ajuntament. Una gran quantitat de documentació, redactada en correcte castellà i fina cal·ligrafia, dóna testimoni de la seva capacitat de treball durant aquest període. Els alcaldes van anar canviant, però el secretari Grau era l'ànima de l'Ajuntament i la garantia del seu funcionament. En aquell temps l'ajuntament no tenia seu i la feina administrativa la portava des del seu despatx al Grauet, però sovint havia de pujar a Fonollosa, a peu, i fer-hi nit.

Per això, el 13 d'octubre de 1902 va comprar a Miquel Estany cal Tuià juntament amb l'hort del costat de la riera. En va pagar en total 425 pessetes.

El ferrer Fàbrega

Ramon Grau va tenir la propietat fins l' 11 de gener de 1911 que se la va vendre a Vicenç Fàbrega Baró, un ferrer vingut del lloc de Sallent de Montanissell. Aquest va fer la competència a l'altre ferrer que ja hi havia al poble, Ramon Vilà, el Ferrer de Baix, però hi havia feina per a tots perquè a cada casa tenien un animal i començaven a arribar els primers carros.

El Fàbrega va muntar el taller als baixos de casa, però aviat se li va fer petit i el 12 d'abril de 1922 va comprar a Pere Jubert, el Cases, un tros de camp al costat de casa amb la intenció de construir-hi una ferreria. En una de les finestres de l'edifici encara s'hi pot observar una reixa feta per ell amb el seu anagrama.

A la ferreria es ferraven cavalls, que s'estacaven en unes argolles a la paret que encara es conserven. Tenia molta traça en fabricar volants, destrals, magalls i tota mena d'eines a partir de passamans d'acer que comprava a Manresa. Després de forjar-les les trempava submergint-les en aigua. També llossava les eines de pagès i, quan s'havien escurçat massa, feia una operació dita "cerar", que consistia en afegir-hi un tros a la punta, soldat a base de cops en calent.

El Vicenç era un home entenimentat, a qui agradava dialogar amb el mossèn de Camps sobre política, malgrat les diferències de criteri, ja que el ferrer era més aviat d'esquerres. Els dos coincidien en què la cosa acabaria malament, com efectivament va succeir.

El temps lliure que li quedava després de ferrar les mules i llossar les eines, el Fàbrega el dedicava a cuidar l'hort i menar la vinya que va adquirir el 1911 a Valentí Llobet Clarena, un de cal Martri. La vinya pagava el quart a la Morera i es coneixia com la Balaguera. Després del treball venia el lleure i el Vicenç va formar part del grup d'afeccionats locals a l'esport del futbol. No sabem el lloc que ocupava al camp defensant el mallot del Club Esportiu Fonollosa, però sí que consta que el febrer de 1926 era el president del Club.

Enclusa

El ferrer es va casar amb Dolors Piguillem Laimon, una noia manresana. De soltera la Dolors havia treballat a la fàbrica tèxtil i havia pres part en les lluites obreres per aconseguir la jornada de 8 hores. El Vicenç i la Dolors van tenir dos fills, la Maria (1908) i el Vicenç (1914). A cal Tuià, ara batejat com cal Ferrer de Dalt, s'hi estava també la mare d'ella, la Maria Laimon Majó.

El 1924 el Miquel Estany va marxar de Fonollosa i es va vendre la casa on s'estava, la primera del carrer del Raval del Sastre, a Vicenç Fàbrega. Per la casa i un tros

d'hort en va pagar 1.000 pessetes i quan es va casar la Maria amb Ramon Bonvehí de la Pabordia el 1942, el seu pare li va fer donació d'aquesta casa en concepte de legítima.
Poc temps de vida li restava al ferrer, perquè va morir el 25 de març de 1943, vuit dies després d'haver dictat testament al rector.

Les peripècies del jove Fàbrega
El fill del Vicenç, anomenant com ell, va aprendre l'ofici a casa, ajudant al pare. Després va estar un temps treballant a Sant Joan i a Moià fins que li va tocar anar al servei. Tot seguit va esclatar la guerra i va ser enviat al front, a defensar la república amb les armes. Tres anys de guerra i al final la retirada el va portar al camp de concentració d'Argelers, on va ingressar el 9 de febrer de 1939. Al cap de poc va trobar feina a Perpinyà i després a Albi i a Tolosa. Va treballar nou trimestres a les empreses d'aviació Breuguet i S.N.C.A.S.E. com a ajustador mecànic fins el dia que va ser detingut per la policia alemanya i internat a Bourdeux. Es va escapar i va creuar la frontera clandestinament el setembre de 1942. El va acollir el seu oncle Francesc Fàbrega Baró a la Guàrdia d'Ares. Després va anar a treballar de ferrer a Biscarri, a ca l'Arnau, amb l'oncle Agustí, i finalment a cal Tabola de Boixols, amb l'oncle Josep.
No va tornar a Fonollosa, perquè havia estat denunciat per la seva conducta durant la guerra. Molts anys més tard, el març de 1958, va ser jutjat per un tribunal militar, acusat de ser d'esquerres i haver fet d'instructor militar, però va ser absolt perquè les acusacions es fonamentaven en el no res.

Arxiu Fàbrega

Carnet de treballador

El Vicenç es va assabentar que a Abrera el ferrer havia plegat, i el dia u d'octubre de 1946 va llogar un local al carrer Rebató per ferrar animals i altres feines de manyà. El novembre d'aquell any es va casar, després de 10 anys de festeig, amb Carme Simó Flotats, originària de Palau d'Anglesola. Van tenir tres fills; el Modest, el Ramon i l'Helena. Amb el pas dels anys, el taller va convertir-se

Reixa amb anagrama

en un negoci de llauneria i instal·lacions electromecàniques, que després de morir el 2000 va passar als fills.

El nou ferrer
Vicenç Fàbrega va llogar l'u de gener de 1947 la casa i la ferreria del carrer Nou a Salvador Serra Pujol, amb un lloguer de 1.500 pessetes a l'any, pagades el dia de santa Elena. El nou ferrer també podia disposar de l'hort de baix a la riera i de la vinya Balaguera. En el traspàs de la ferreria es va fer un inventari. Hi havia una fornal accionada amb un ventilador elèctric, una enclusa, una màquina de foradar, dos bancs i una colla d'eines.
Salvador Serra era natural de Sant Pere Sallavinera i la seva dona era Antònia Carbonell Pujol, de Sant Mateu. Al cap de poc temps d'esser a Fonollosa els va néixer la Victòria i més tard el Salvador. L'Antònia va morir el 1963 de desgràcia.

El 7 de desembre de 1982 Vicenç Fàbrega va vendre's la casa a Maria Carme Aubeso Duch. La compradora tenia l'ofici de llevadora i estava casada amb Antoni Eduardo Llurda, analista clínic. Eren de Barcelona, però abans de venir al carrer Nou, a cal Ferrer, havien passat un temps a cal Jepet, que era del seu pare Francesc Aubeso Arnabat.
Quan van instal·lar-se a cal Ferrer es van trobar amb una casa en molt mal estat i tot seguit van començar unes obres de restauració que havien de durar més de quinze anys. Es va conservar la forma externa de l'edifici, però va caldre refer tota la part interior, modificar algunes obertures i l'acabat de les parets foranes. També es va canviar l'orientació de l'antiga porta d'entrada, que donava directament al carrer estret.
Cap el 1985 van acollir a casa seva els pares Francesc Aubeso i Pilar Duch i, més tard, l'àvia materna Cisca Roig Rossell i el seu consort Miquel Gimeno.
Amb els avis i els pares convivien els quatre fills de la parella, Jordi, Anna, Laura i Pau. Actualment tots ells ja han marxat de casa.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 17 Febrer 2014

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

EL FORN DEL CELDONI

Aquesta casa abans de ser un forn de pa va ser altres coses. Va néixer com una dependència del mas Cases situada a recer del clos del baluard. Deuria servir per guardar-hi estris i animals i, tal vegada, per dormir-hi els mossos o el pastor. Al costat hi havia una ferreria, una dependència que trobem en moltes cases de pagès grans.

Armari del pa

La primera notícia que en tenim és una acta notarial datada el 20 d'agost de 1759. Anton Jubert i el seu fill Jaume van vendre a gràcia al sastre Salvador Devant, *"tota aquella casa, exceptat pero la Ferraria, pues esta no va compresa ab la present venda, des de terra fins al cel, ab un portal obrint, situada dins lo Baluard de la casa anomenada Jubert y Casas, que nosaltres habitam"*.
La caseta empenyorada limitava per l'est amb la casa dels venedors, pel sud amb la paret de la torre de la rectoria, per l'oest amb el carrer o camí ral de Camps i pel nord amb el baluard. Els Cases van cedir al sastre un tros de terra per fer hort, de 10 passes de llarg i 20 d'ample, a la feixa dita del Carrer Nou. Li van dar permís per agafar la llenya que li fes falta dels boscos de la propietat i es van comprometre a pagar-li les obres que fes a la caseta, prèvia presentació de la factura del paleta. El preu de la venda va ser de 80 lliures al comptat i el comprador havia de pagar un lloguer anual per l'ús de la casa d'una lliura i mitja en efectiu i assumir el cens de mitja lliura d'oli per la llàntia de l'altar del Santíssim Sagrament.
El sastre Salvador Devant va ser l'autor d'un dietari, on va relatar fets i dades molt interessants de la segona meitat del segle XVIII. Els seus descendents han conservat el dietari a cal Sastre Seuva.

El 30 de novembre de 1768 el pare i fill Cases van quitar la caseta al Devant, però a continuació li van tornar a empenyorar per un espai de cinc anys, amb l'addició de la ferreria annexa. Els tractes van ser els mateixos, amb l'afegitó que podia criar sis gallines, les quals hauria de tenir tancades a l'època de la sega i la batuda. El preu de l'empenyorament va pujar a 111 lliures i 7 sous, del qual se'n deduirien 5 lliures cada any que passés.
Va resultar que els cinc anys es van allargar i la quitació de la caseta no es va produir fins el 5 de maig de 1785. Els Cases van pagar al Devant les 11 lliures, més 2 lliures i 2 sous pel paper segellat i els honoraris del notari. Els diners, segons van dir els Cases, provenien del dot de la muller del Jaume Jubert.

Després de molts anys sense notícies arribem al 1861, quan hi ha constància que a la **Caseta del Cases** hi viu Josep Casas Serarols. El 1895 hi trobem el forner Gaspar Muxí Trullàs, natural d'Aguilar, i la seva dona Francesca Cots Bonvehí. Així doncs, l'amo del mas Cases havia vist que la venda de pa podia ser un negoci rendible i havia

La boca del forn

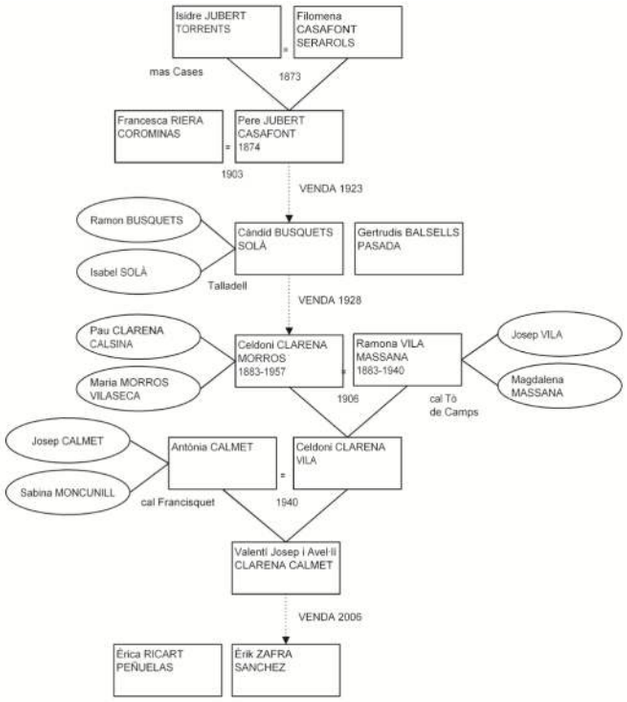

convertit el cobert en un forn de pa.
El pa s'havia elaborat sempre a casa i no n'hi havia cap, fos pobre o rica, que no disposés de pastera i forn, però a finals del segle XIX van començar a aparèixer els forns als pobles, degut a que la gent es va adonar que sortia més a compte comprar el pa fet i estalviar-se el cost de la llenya i la feina. El pa no es pagava en efectiu, sinó que la gent portava una coixinera de farina al forner, que la pesava i l'anotava en un compte. L'intercanvi era normalment d'un quilo de farina per un quilo de pa, però com que en sortia més, en la diferència el forner hi tenia el guany.

Si a la planta baixa hi havia el forn, el primer pis estava llogat a l'ajuntament i hi havia l'escola de nenes del poble. No se sap quants anys hi van ser les nenes, el cert és que el maig de 1900, amb l'excusa que no estava en condicions, es va desllogar el pis i es va traslladar l'escola a una casa del carrer Nou.
Sabem almenys una família que va ocupar el pis durant aquesta època. El 1908 hi va néixer el nen Jaume, fill de Pere Anton Armengol, el Pastor, i Àngela Vall. Quan el nen tenia mesos la família del Pastor va fer el trasllat a la casa del Metge.

Es va morir el vell Cases i l'herència va ser pel seu fill Pere Jubert Casafont. La propietat estava tan endeutada que no va tenir més remei que vendre. El 12 d'octubre de 1923 es va vendre el mas a Càndid Busquets Solà.
Càndid Busquets era un forner de Talladell que tenia llogada la caseta, com a mínim, des de 1912. Estava casat amb Gertrudis Balsells Pasada, que era parenta de cal Pep, i van arribar a Fonollosa amb un nen, el Manel (1910). Després van tenir quatre nois més; Ramon (1912), Enric (1914), Joan (1919) i Marcel·lí (1921).
El Busquets es va vendre el mas Cases, amb el forn inclòs, a Celdoni Clarena Morros el 30 de març de 1928 i va marxar amb la família a Igualada.

El Celdoni i la seva dona Ramona Vila Massana tenien vuit fills. El tercer, el Celdoni (nat el 1911), va aprendre l'ofici de forner i el seu pare va deixar que s'ocupés del forn. El 1943 el pare li va vendre per un preu simbòlic la Caseta del Cases, que va passar a dir-se el Forn del Celdoni.
A finals d'aquell any va tenir alguns problemes amb la "Fiscalia de Tasas", l'organisme que regulava el racionament del pa. No en sabem els motius, però el forn va ser clausurat uns dies i la clau va estar en dipòsit del metge local Joaquim de Llorens, fins que el dia 7 de desembre l'alcalde, complint ordres de la Fiscalia, va autoritzar la reobertura de l'establiment.
Per aconseguir llenya pel forn, el Celdoni comprava costers a les serradores o es posava d'acord amb algun propietari de la zona que tallés el bosc i li comprava les branques. Llavors llogava algun home per fer torrats. En una llibreta de comptes de Querol hi ha anotada la venda el 1947 de 41 costals al Celdoni, a dues pessetes cadascun.
De vegades va tenir algun ajudant, com per exemple el forner Climent Forradellas Mora, que va tenir llogat entre els anys 1950 i 1954. El Celdoni coneixia el seu ofici i les seves coques van assolir una anomenada que traspassava les fronteres del municipi.
El 1947 va construir un cobert en un terreny que li havia donat el pare al carrer de l'Església. Per la construcció es van utilitzar diverses camionades de pedres procedents de la casa enrunada de cal Pallarès o Cara de Plata.

El Celdoni es va casar el maig de 1940 amb Antònia Calmet de cal Francisquet i al cap d'un any els va arribar una nena que se'ls va morir dos mesos més tard. El 1942 van tenir el Valentí Josep i més endavant arribaria un segon nen, l'Avel·lí. Com que la casa era petita, per guanyar espai van reformar les golfes, convertint-ne una part en dos quartos. Durant una temporada hi va estar a dispesa el metge Arellano.
El Valentí Josep es va casar el 1966 amb Carme Gamisans Sanllehí, de Sant Joan, i va tenir dos fills i dues filles i l'Avel·lí ho va fer el 1972 amb Carme Calvet, de cal Pep de la Costa de Rajadell.
.

Forn de llenya

El Josep Valentí va continuar l'activitat del Forn. Va fer l'aprenentatge a fora, en un forn a Barcelona que era d'uns oncles de la banda Calmet. Tenia molta iniciativa i a la dècada dels 60 va començar a vendre a la botiga comestibles i carn dels porcs que ell mateix criava i matava, la qual cosa va provocar algunes topades amb l'ajuntament, que li exigia una llicència per l'activitat. A la planta baixa va convertir un rebost en una cambra frigorífica per guardar la carn.
Als voltants de 1966 va deixar la botiga i va marxar del poble. Va anar a la Colònia Estebanell, a prop de Camprodon, on a més de treballar a la fàbrica es va encarregar de la botigueta de la colònia. Al Forn mentrestant van quedar els seu pares Celdoni i Antònia, que continuaven fent i venent pa fins el 1970.
Llavors el Josep Valentí va arrendar el forn a Mateu Rambla Parés i la seva dona Francesca Ballart, que eren de Torrefarrera, però havien passat uns anys a Calaf. La gent es va acostumar a denominar a la fleca **el Forn del Rambla**, però el nom antic no es va perdre. La fama del pa i les coques es va mantenir i els habitants del poble van poder gaudir d'un bon servei fins el dia que van marxar, més o menys cap el 1992.

Després d'uns anys tancada, el 16 de desembre de 2003 els germans Valentí Josep i Avel·lí, que la tenien a mitges, es van vendre la casa a la parella Èrik Zafra Sánchez i Èrica Ricart Peñuelas, ell de Manresa i ella nascuda a Sant Joan. Tenen dos nens, el Joel i el Pau.
Ja feia uns anys que hi vivien quan es van començar a interessar pel tema del pa, van fer alguns cursos de formació, i el 2013 van tornar a engegar el forn. Van restaurar l'antic forn de llenya, han endreçat el local i elaboren diversos tipus de pa amb el mètode tradicional i utilitzant ingredients de cultiu ecològic. El forn es circular, mesura quatre metres de diàmetre i té dues boques, una per accedir al fogó on s'hi crema la llenya, l'altre per enfornar els pans.

CAL SASTRE SEUVA

Un aclariment molt necessari
Aquesta casa es coneix avui com **cal Seuva** o Sastre Seuva, però en realitat és la casa que va construir el doctor Pere Serra, el Doctoret. Per altra banda, adossada a la façana de cal Roca hi ha una caseta que avui s'anomena cal Doctoret, encara que en realitat el seu nom primitiu era cal Sastre Seuva.
Quina és doncs la causa de tal embolic en el nom d'aquestes dues cases?
L'explicació és simple; el 1920 Isidre Serra Alsina i Isidre Devant van acordar permutar les cases respectives, de manera que la família Serra, el Doctoret, va anar a viure a la casa de la família Devant, àlies Seuva, i els Devant es van instal·lar a la casa que havia estat sempre dels Serra, àlies Doctoret. En canviar de casa, les dues famílies no solament es van endur el mobiliari del seu interior, sinó que es van endur amb ells el nom a la nova casa.
En el present article s'explicarà la història de la família Serra des del moment que la casa fou construïda fins el 1920, i a partir d'aquí, la història de la família Seuva fins avui. En l'article dedicat a cal Doctoret s'hi trobarà la història del sastre Salvador Devant i els seus successors fins arribar al moment de la permuta, i a continuació la història dels darrers Serra fins arribar als amos actuals de cal Doctoret.

El Doctoret
Antigament de metges se'n feien servir molt poc, els pobres es curaven amb herbes i pegats i la medicina estava reservada a les classes adinerades. A finals del segle XVIII, sorprenentment, hi va haver un metge que va fer cap a Fonollosa.
Pere Serra era fill de pagès, ja que els seus pares eren els amos del mas Serra de Pontgrau, una masia molt antiga del terme de Rocafort. No era normal que els pagesos enviessin els seus fills a la universitat, però, d'una manera o altra, el noi es va graduar en medicina i va acabar obrint la consulta a Fonollosa. Era la primera vegada a la història que una persona tan instruïda venia al poble. La seva presència a Fonollosa ja era un fet el 21

Llinda original

de juliol de 1777, el dia que va baixar a Manresa a cal notari per signar els capítols matrimonials amb Maria, filla de Joan Riera i Ignàsia Armengol, del mas Riera de Coaner. El dot va ser de 400 lliures i a l'aixovar hi havia tres vestits complets, un mantell, dotze camises i moltes altres coses, tot ficat en dues caixes de noguer tancades amb pany.

El 16 d'abril de 1778 el metge Serra, que era anomenat afectuosament "Doctoret", suposem per la seva talla petita, va fer tractes amb Josep Serarols, l'amo de cal Roca, qui li va vendre un terreny molt rocós de 3 picotins de superfície per fer-s'hi la casa. Un dels límits del terreny es trobava a quatre pams justos del portal de Josep Selga, el teixidor. El preu de la venda fou de 30 lliures i un dels molts pactes era que podia trencar pedra dels voltants per aixecar les parets de la futura casa. El tema de l'aigua estava solucionat, perquè el Roca li permetria utilitzar la bassa dita del Trull. Aquell mateix dia el Sastre Coix li va vendre la meitat del seu trull per 15 lliures. Un cop adquirit el terreny, el Doctoret va viatjar a Cardona i va pagar al canonge ecònom del monestir 10 lliures pel terç i 10 sous pel permís d'edificar. La casa va quedar subjecte a un cens perpetu de 6 diners.
No en sabem els motius, però, per una cosa o altra, les

obres de la casa no van començar i el metge va seguir vivint en unes dependències del mas Closa.

Com que les conductes i els honoraris de metge no donaven per a viure, el Doctoret es va dedicar a l'agricultura. El febrer de 1779 l'amo del mas Cases li va establir una peça de 4 quarteres, dita el Clot dels Àlbers, per convertir-la en vinya. Hi podia plantar també arbres fruiters i de tot n'havia de dar el cinquè al Cases, incloses les panses. El Cases estava sempre mig arruïnat i per això, l'any següent va renunciar a les parts a canvi de 150 lliures al comptat.
Per abastir-se de verdura el Doctoret va comprar el 1780 un hortet de mig quartà de sembradura de cànem, que era com es mesurava la superfície dels horts aquell temps, al seu veí Pere Serra. Els dos es deien igual, però no cal confondre'ls, ja que un era pagès i l'altre metge. Per l'hort, que es trobava al costat de la bassa del Trull i es podia regar, en va pagar 10 lliures.
El gener de 1782 Francesc Montconill, el Closa, li va establir una porció de terra de 7 quarteres per plantar-hi vinya. Li va donar dotze anys per tenir-la plantada de ceps, excepte un tros que podia destinar a hort. Per regar l'hort podia fer servir l'aigua d'una font i un viver, dia sí, dia no. Si volia engrandir el viver ho podia fer, però pagant-ho ell. L'hort no donava parts, però havia de donar al Closa una lliura cada any de cens.
El preu de l'establiment va ser de 40 lliures, a les quals s'hi van haver d'afegir les 16 lliures i 4 sous del terç que li va exigir l'Abat.

Inventari
El metge de Fonollosa no tenia salut i el 19 d'agost de 1783 va demanar a Anton Argullol, l'ecònom de Fonollosa, que li prengués testament. Pocs dies després es va morir deixant vídua i un fill petit.
La vídua va fer venir als marmessors, els propietaris Valentí Serra de Pontgrau i Joan Riera, de Rocafort i Coaner, respectivament, i en presència del notari que va pujar de Manresa, van procedir a fer l'inventari dels béns del difunt.

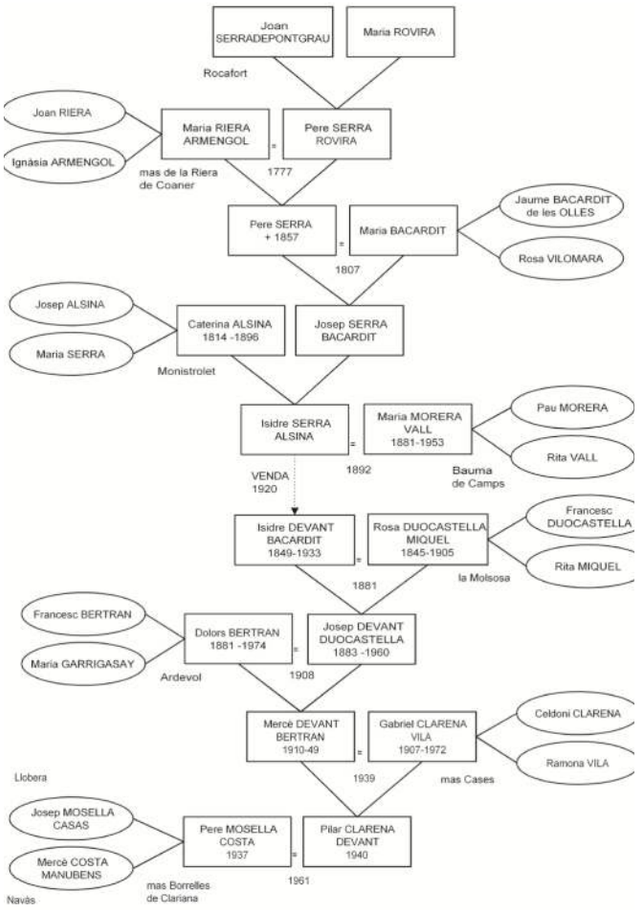

Volta del celler

La casa del difunt la tenia llogada al Closa i no estem segurs de quina casa es tracta. Tant podria ser una estada separada de la del masover, com una casa independent. En aquest cas segurament seria la casa coneguda com cal Governa, que es trobava a la Plaça Major del poble, a costat de l'era de la masia Closa.
L'inventari es molt detallat, de manera que ens limitarem a citar les dependències de la vivenda i els objectes més significatius o curiosos. La casa tenia un celler, cuina, pastador, un quarto al costat del pastador, una sala gran, l' habitació principal, un graner i un estable.
Al celler s'hi trobaven 9 bótes petites, a la cuina, molts atuells, un tros de cansalada, botifarres i llonganisses, a la sala 12 cadires, 9 forcs de cebes, un llit, mitja quartera de farina i 50 llates de pi, a l'estable, un matxo de pèl roig de 22 anys d'edat, diverses eines de pagès, 12 gallines i un gall. Al magatzem hi havia guardats en graners de canya 26 quarteres de blat mestall de collita pròpia i 41 quarteres de blat procedents de les conductes de diver-

Perols sobre la gran roca del celler

sos parroquians. Val a dir que la conducta, en espècie, la pagaven els clients del metge a canvi del compromís de visitar-los quan estessin malalts. Es podria considerar la conducta com una mena d'assegurança de salut.
A la cambra del difunt hi havia el llit i tres caixes amb molta roba a dins. És de destacar la vestimenta del doctor, molt més lluïda que la d'un pagès corrent de l'època; dos "cabrioles" de panyo blau, unes calces de cuir, unes de pelfa, dues jupes, un "sombrero", una barretina, dues armilles de cotonina, un corbatí de seda, dos parells de mitges de seda i unes sabates amb sivelles de llautó.
En l'inventari també hi figura la terra i en una nota final es fa notar que a la pallissa del mas Cases el difunt hi té 115 cabirons de fusta, que eren per la casa que tenia projectada construir.

El projecte de la casa sembla que es trobava prou avançat, ja que hi havia un compromís amb el mestre de cases Tomàs Duocastella, pel preu fet de 280 lliures, de les quals ja n'havia rebut una bestreta. Aquesta dada surt d'una acta de novembre de 1785, quan els curadors i la vídua van acabar de pagar les obres al Duocastella i van satisfer diversos deutes del Doctoret. S'especifica que en el preufet de la casa no hi va inclosa la feina d'estovar el cingle de pedra de l'interior, que anava a part. Aquest cingle de roca encara és ben visible als baixos de la casa actual i es compren com n'era de dificultós de trencar-lo amb les eines d'aquell temps.
El portal obria a la part de baix i actualment es conserva una part de la llinda, però la pedra està tant salinada i descomposta que de la inscripció a penes es llegeix (AVE) MARIA / (A)NY 17(..).

La vídua va refer la seva vida lluny de Fonollosa, en casar-se el novembre de 1788 amb el pagès de Santpedor Joan Casas Riera. Els curadors van transferir de cop al segon marit les 400 del dot del primer, però no les 100 de l'escreix, que van pactar que les lliurarien a la vídua a raó de 3 lliures anuals.
No tenim cap indicació de qui es va fer càrrec del fill petit, però suposem que la mare se'l va endur amb ella a Santpedor.

El Doctoret pagès
El fill del Doctoret, que es deia Pere com ell, no va seguir els seus passos i no va estudiar medicina, sinó que es va guanyar la vida com un simple pagès. El xicot, ja abans d'arribar a la majoria d'edat, va començar a vendre per poder menjar, ja que la família era molt pobre. El 1797 va vendre el solar de costat de casa al nou metge del poble, el doctor Verdaguer, on aquest s'hi va fer la casa que avui es coneix com cal Francisquet. També va vendre un solar al costat de la bassa i un hort a baix a la riera a Josep Estany de cal Tuià. El 1802 va vendre a Salvador Devant, el Sastre Coix, un altre hort i el 1803 una feixa sobre el cingle. L'abril de 1805 els tutors del seu oncle Valentí de Rocafort li van pagar 185 lliures, 150 que havien cobrat de l'amo del mas Cases quan havia recuperat les parts de la vinya del Clot dels Àlbers, i 35 del llegat dels seus avis de Rocafort.

El 24 de setembre de 1807 Pere Serra va acordar matrimoni amb Maria, filla de Jaume Bacardit i Rosa Vilanova,

Arxiu Seuva
Cèdula de Josep Devant

els amos del mas Bacardit de les Olles. Els tractes es van fer amb el germà de la Maria, qui va oferir 220 lliures, dues caixes de noguera de segona mà, tres vestits nous i algunes peces de roba blanca. També va permetre a la Maria endur-se la roba de fadrinatge, o sigui, la roba de soltera d'ús diari. El Pere va fer una aportació o escreix al dot de 75 lliures.
La Maria va infantar un nen, el Josep, i tenir una vida curta, perquè quan es va signar l'àpoca o rebut del dot el setembre de 1817, ja era morta.
Com que el nen petit necessitava una mare que en tingués cura, el vidu Pere Serra es va casar amb Margarida Montserrat, la qual li va donar tres nenes, anomenades Serafina, Ramona i Maria. El Pere també va enterrar la segona muller i llavors va casar-se amb Maria Oliva. La tercera dona va afegir a la família dues nenes més, l'Antònia i l'Elena. De totes aquestes noies només sabem que l'Elena es va aparellar amb Jaume Vinyals, del Vilar, i la Serafina amb Pere Bonvehí d'Aguilar.

Pere Serra va vendre el 1852 al seu veí Francisquet una mica de terreny per tal de poder engrandir la casa. Donat que l'aigua de la teulada de cal Francisquet incidia sobre la del Doctoret, el primer es va fer responsable de mantenir en bon condret les canaleres. El preu de la venda va ser de 200 rals de billó.
Pere Serra Riera va fer testament el 15 d'abril de 1857. Estava greument malalt, ja que el dia 18 va morir. Va fer hereu al Josep i va deixar 15 lliures a cada noia per casar-se.

La desaparició del Pau
Josep Serra Bacardit va heretar la casa, l'hort, una vinya de 4 quarteres del Cases i una vinya de 9 quarteres del Closa. El juny de 1867 va demanar un préstec de 262 escuts a Josep Barcons de Castelltallat, que els hi va deixar amb un interès del 6%. En garantia el Doctoret hi va posar la casa i les dues vinyes.
Josep Serra es va casar amb Caterina Alsina Oliva, de Monistrolet, segons unes fonts, i de Manresa, segons altres. El matrimoni van tenir l'Isidre, el Magí, la Ramona i la Teresa. Les dues noies es van casar amb homes de Rellinars, Antoni Vives i Josep Genescà, respectivament.
El 22 d'octubre de 1865 Josep Serra va testar i el 1876 la seva dona ja figurava com a vídua. La Caterina havia de fer front a certes despeses i no tenia diners, per aquest motiu el juny de 1867 va vendre a Francesc Puig, el Closa, els drets de la vinya que menaven. Va aconseguir 1.505 pessetes, que va servir per cancel·lar el crèdit amb el Barcons, abans esmentat, pagar part del dot de les filles, i pagar al rector els funerals de la seva mare, el

Arxiu Seuva

Josep Devant; tres generacions

seu marit i el fill Magí, que havia mort jove. El rector va rebre el juliol 240 rals per aquest concepte.

Isidre Serra va casar-se a l'església local a finals de gener de 1892 amb Maria Morera Vall, una noia de la Bauma, una vivenda troglodita del terme de Camps.
Van tenir tres xicots i tres mosses, però dues de les nenes van morir petites, una d'elles cremada a conseqüència d'un accident domèstic. Els que van arribar adults varen ser el Pau, el Miquel, el Jaume i la Isabel. La Isabel va marxar de casa en casar-se amb Antoni Bausàs de l'Arbós, cuiner d'ofici. El Jaumet va marxar a Barcelona a fer de cambrer, va agafar la tisis i el van acollir a l'Hospital Clínic. Quan li demanaven, què fas a Barcelona ?, responia " dono menjar a les rates", i era veritat, perquè a l'hospital era l'encarregat d'alimentar els ratolins del laboratori. Va morir solter a l'edat de 25 anys. El cas del Pau va ser més misteriós, un dia de l'any 1917 va marxar de casa a fer de pastor i mai més van tenir notícies seves.

Canvi de casa

Els Serra eren molt pobres. L'Isidre passava captant per les cases amb el fill petit, i la Maria, malgrat que estava malalta, sortia cada matí al bosc i tornava amb un buscall per la llar. La teulada de cal Doctoret vessava per tot arreu, però no tenien cèntims per a reparar-la.
El 19 de gener de 1919 el Doctoret va empenyorar a Isidre Devant la tina i li va dar permís per obrir una porta a la paret de la casa que donava a ponent i de poder dividir el celler uns deu pams davant de la boixa de la tina. El 19 de gener de 1920 Isidre Serra i Isidre Devant van acordar intercanviar les cases respectives. El Devant va donar al Serra 500 pessetes en compensació, en les quals s'hi incloïen les 225 pessetes del preu de la tina.
Després que la família Devant es va instal·lar a cal Doctoret, la gent va començar a referir-se a la casa com cal Seuva, tal com hem explicat a la introducció. Els va caldre fer-hi moltes obres, ja que l'edificació es trobava en un estat lamentable i hi plovia a dins.
Isidre Devant va traspassar l'estiu de 1933 i la casa va quedar llavors pel seu fill Josep Devant Duocastella.

El Josep havia nascut la nit del dia 11 de gener de 1883 i va ser batejat el 13 pel vicari Domingo Matarrodona. Li van posar Josep, Damià i Salvador i els seus padrins van ser Damià Costa i Francesca Bacardit, ambdós de la Molsosa.
El Josep es va casar el 1908 amb Dolors Bertran Garrigasay. Es va haver de casar amb presses, perquè la seva germana ja havia marxat de casa i al seu pare i a ell els faltava una dona que tingués cura de la llar. La Dolors va estar dubtant, perquè tenia una oferta anterior d'un vidu amb fills. Però aconsellada pel seu germà, que estava casat a cal Molineret, va triar al Seuva. Li va dir: "totes les cases són xiques i negres, però, tant per tant, Fonollosa".
La Dolors havia nascut a ca l'Albert de Pinós, era la petita de 10 germans, i havia servit de jove a Salanova de la Molsosa. Abans del casament no havia estat mai a Fonollosa i ben just havia vist el seu marit. El dia que va sortir de casa la va anar a buscar l'amo de cal Closa amb la mula guarnida. En un costat de les sàrries hi anava la núvia, a l'altre el bagul amb la roba de l'aixovar que s'havia pagat amb el salari de minyona.

L'alcalde Gabriel Clarena

A diferència dels seus antecessors, el Josep no sabia de lletra. Això sí, era molt hàbil en el càlcul dels diners, amb el mètode del "compte de la vella". Cada setmana baixava a Manresa amb el carro, es venia els productes que portava i feia la compra. A la Dolors se la recorda com una dona molt bona i caritativa. Sempre donava menjar als pobres itinerants que passaven captant, com la Carmeta Porca, i també socorria els gitanos, que eren molt maltractats per tothom i especialment per la guàrdia civil.

El Josep i la Dolors van tenir dues noies. La pubilla Mercè i l'Antolina, que va morir soltera als 25 anys. La Mercè es va casar el 1939 amb Gabriel Clarena Vila, un dels nois del mas Cases. Havia nascut a ca l'Esteve de Camps, una de les moltes cases per les quals van passar els seus pares abans de comprar el mas Cases.
Durant la guerra el Gabriel va estar emboscat i després va passar pel camp de concentració d'Igualada, però de seguida va aconseguir l'aval, perquè tenia amistat amb la gent de les dretes. Després va militar activament a la Falange i va arribar a ser-ne el cap local. Va ser regidor i el 1953, recomanat pel rector i l'alcalde sortint, va ser nomenat alcalde del municipi. Durant els 11 anys del seu mandat va aconseguir notables millores pel poble, entre les quals es pot destacar la construcció de les escoles noves de Fonollosa, Fals i Camps, i la instal·lació d'aigua corrent al nucli de Fonollosa. També va intervenir en la compra dels terrenys per la fàbrica tèxtil.
El Gabriel Clarena era molt afeccionat a la caça. Tenia diverses fures, malgrat que era una activitat il·legal, però la Guàrdia Civil, que tenia la caserna davant de casa seva, feia veure que no se n'adonava.
El Gabriel i la Mercè van tenir tres noies. La Pilar (1940), casada amb Pere Mosella, la Rosa (1943) amb Ignasi Armengol, i la Magdalena (1947) amb el carter Ramon Armengol.

El Pere Mosella forma part d'una família de cinc germans i va néixer en una masoveria de Clariana, però abans els Mosella venien del mas Montraveta de Llobera.

La Pilar i el Pere han tingut el Josep Maria i la Mercè. El Josep Maria està casat amb Carme Melenchon Meca, de Manresa, i tenen una filla, la Maria. La Mercè ho està amb Ramiro Hernández, de Macotera (Salamanca), i tenen l'Eloi, el qual te un paper molt actiu en totes les activitats polítiques i culturals del poble.
Els grans viuen a cal Seuva i els joves en un edifici construït el 1978 a la part de ponent del raval del Sastre.

LA BASSA DEL RECTOR

Acostumats a obrir una aixeta i que ragi aigua, freda o calenta, no ens podem imaginar les dificultats que tenien els nostres avantpassats per aconseguir l'aigua que necessitaven. Els en feia falta per omplir el càntir, per l'escudella, per abeurar els animals, per fer bugada i, de tant en tant, per rentar-se la cara.
La aigua que gastaven provenia de les fonts, normalment allunyades de casa, dels pous, i de les cisternes on es recollia l'aigua de les teulades. Els torrents i rieres, quan no s'eixugaven a l'estiu, subministraven aigua per rentar, amerar cànem i altres usos. Un altre lloc on abastir-se d'aigua eren les basses excavades a terra, que s'omplien quan plovia mitjançant les rases o canals que aconduïen les aigües pluvials d'una superfície extensa. Les basses podien ser particulars d'una sola casa, o podien ser comunals i servir a tot un raval de cases. Encara perduren algunes d'aquestes basses públiques, com per exemple la del raval de la Creu de Fals. Altres, com la de Camps, va estar en servei fins fa ben poc.

El raval de cases que es trobava a redós de l'església de Fonollosa i els masos Cases i Closa, disposava d'una bassa comunal, que s'anomenava la bassa del Rector, perquè es trobava en terrenys de l'església. La bassa s'omplia amb una rasa o xaragall, anomenada la Carrera del Cases, que seguia aproximadament l'actual camí de Camps. El manteniment de la bassa, que s'havia d'escurar periòdicament, anava a càrrec de tots els veïns que hi agafaven aigua.

S'esmenta la bassa com a punt de referència en vendes de terra al segle XVIII, però és probable que el seu origen es remuntés a l'inici del poblament. En el capbreu de Fonollosa de 1786 hi diu que el poble té una bassa comunal on s'hi poden abeurar els animals de tothom. Afronta a l'est amb l'hort del rector, al sud amb l'hort del Montconill (Closa), a l'oest amb terres del mas Vilar (Sastre Coix), i al nord amb el camí d'anar a Castelltallat.

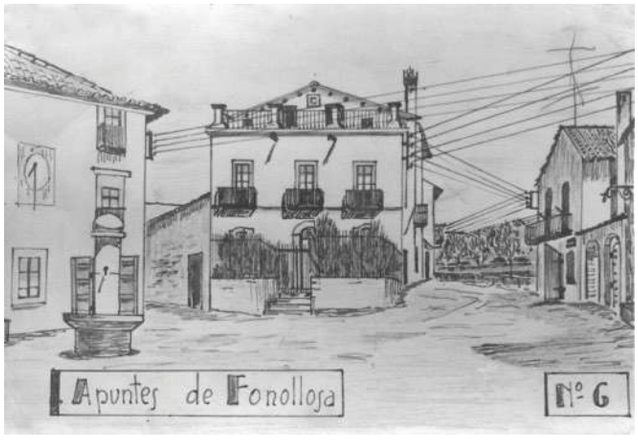

Arxiu Masoveret

Dibuix d'un autor desconegut

Arxiu Serarols

Inauguració del monument als caiguts

La primera notícia que s'hi refereix específicament és del 8 de març de 1925, quan en el ple municipal es va discutir un informe del metge que deia que la bassa era un focus de contagi d'infeccions i caldria eliminar-la. No es va fer cas a les recomanacions, però el maig de 1926 l'ajuntament va acordar netejar a fons la bassa, aprofitant un moment en què estes bastant buida.
La composició del govern municipal va canviar radicalment després de les eleccions de 1934, que van guanyar les esquerres. La nova política va prioritzar les mesures encaminades al benestar del poble, com la instrucció, la sanitat i l'abastament d'electricitat i aigua. En un ple a començaments de 1936 es va acordar convertir els horts i la bassa del rector en una placeta pública i posar-hi una font d'aigua corrent.
Malgrat les restriccions econòmiques derivades de la guerra civil, en aquest període es va aconseguir portar a terme el projecte. L'ajuntament va confiscar un pou molt bo de l'amo del mas Cases i va fer soterrar una canonada de ferro de 102 metres des del pou fins a la plaça, on es va instal·lar una font de pedra i un abeurador. La bassa va ser reomplerta amb terra i es diu que abans de fer-ho, hi van tirar a dins els sants de l'església. El poble va poder gaudir de la millora durant els anys de guerra, però quan van entrar els Nacionals, el pou va ser retornat al seu amo i la font va parar de rajar.

L'ajuntament franquista va prendre una sèrie de mesures que afectaven la plaça. La primera va ser canviar-ne el nom i dir-li "Plaza de los Mártires". El juny de 1939 es

Arxiu Armengol

Pintada de la falange

va encarregar a marbres Prunés de Manresa una placa inscrita amb els noms dels assassinats pels rojos amb florons de metall a les quatre cantonades. La placa es va collar a la paret de la rectoria i hi va ser fins que aquesta es va ensorrar per fer la nova.
El març de 1940 el regidors van acordar "sacar la fuente existente en el centro de la Plaza de los Mártires, ya que es inútil por no disponer de agua en ella, y así quedará la Plaza más despejada". El juliol es va concretar i es va encarregar al Mestre Valentí desmuntar la font i utilitzar les pedres per fer uns bancs al voltant. La remodelació s'inauguraria per la festa major. A l'hivern següent es va encomanar a Pere Gorreta la feina de plantar set plàtans a la plaça. Els plançons van costar 70 pessetes, el transport, 10, i el jornal del Gorreta 11 pessetes.
Seguint les consignes del Règim, a finals de 1942 es va decidir erigir al mig de la plaça un monument a los "caidos por Dios y por España durante el Glorioso Movimiento Nacional víctimas de los rojos". Havien arribat notícies que el Governador Civil de la província es desplaçaria fins a Aguilar per posar la primera pedra de la nova església i van pensar que es podria aturar a Fonollosa i inaugurar el monument.
Van treballar en l'obra els paletes Àngel Bastades, Josep Ribalta, Josep Vall, Josep Mas i Joan Relat, i els manobres Artur Bascompte i Josep i Pere Barturó S'hi van invertir-hi en total 56 jornals de paleta i 29 de manobre. Els primers cobraven 32 pessetes de jornal i els segons 18. El Mestre Valentí, que, a més de ser el cap local de la Falange, era el millor picapedrer del poble, va esculpir els noms de les víctimes als laterals del monument, en quatre lloses que havien sobrat d'un paviment de cal Tomaset. Es van comprar per 92 pessetes a Miquel Duocastella. En l'obra també hi va intervenir el ferrer Ramon Baraldés, que va cobrar 174 pessetes per llossar dos pics, sis escodes i 80 escarpes. El pressupost va ser de 4.660 pessetes, que es van recaptar per subscripció popular. Es va convidar a cada casa a col·laborar amb una quantitat fixa, però alguns propietaris van fer una aportació extraordinària.
La inauguració va tenir lloc el 14 de febrer i durant l'acte les autoritats van dipositar al peu del monument una corona de llorer. L'entorn s'havia decorat amb 49,3 metres de bandera nacional, comprada a cal Jorba. El governador va pujar acompanyat de la centúria falangista de Manresa, a qui es va obsequiar amb un refrigeri en el qual, entre altres coses, es van consumir 25 quilos de pa, un de cansalada i 22 de taronges.

L'etapa del franquisme semblava que no s'acabaria mai, però a la fi ho va fer i va entrar el primer ajuntament democràtic de l'alcalde Ramon Armengol.
Una de les mesures del nou consistori va ser modificar el nom de la plaça i la invocació del monument, que es va fer extensiu no solament als caiguts del bàndol vencedor, sinó a tots els morts a la guerra. Les lloses laterals es van substituir per unes altres on hi figurava el nom dels tres pobles del municipi i l'any 1982, mentre que al mig se n'hi va posar una amb la inscripció "A tots els caiguts de la guerra civil 1936-1939".
La situació política de moment era delicada i una nit van pujar uns desconeguts d'un grup d'extrema dreta i van pintar el símbol de l'àliga en un dels laterals.
Uns dies després, uns desconeguts de signe polític contrari van esborrar la pintada. La reacció dels dretans aleshores va ser descollar i endur-se les plaques. La resposta de l'acció va ser una pintada amb esprai que posava "Visca Terra Lliure".

Arxiu Armengol

Pintada de Terra Lliure

En el decurs del temps va tornar la calma i el 1987 es va remodelar la placeta. El monument es va desmuntar i una part es va guardar al cementiri, i al seu lloc s'hi va fer una font i un brollador, envoltada de bancs de pedra i d'arbres, creant un espai agradable de trobada i convivència dels veïns del poble.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 18 Abril 2014

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

MAS CLOSA (3ª part)

Els darrers Montconill

Anton Moncunill era, de llarg, el propietari més ric de Fals. A més dels masos Montconill i Oms, i un parell de claus a cal Casetó i al raval de la Creu, posseïa a Fonollosa el mas Closa. Tots aquests béns havien estat en poder de la família des de moltes generacions enrere, però l'Anton va augmentar el patrimoni en desposar el 1812 a Teresa Alsina, una pubilla rica de Súria, ja que el seu pare tenia, entre altres coses, cases a Súria, vuit masos i quatre molins fariners.

L'Anton va morir jove el 1832 i la vídua va quedar senyora i mestressa fins que el seu fill Cristòfol Moncunill va arribar a la majoria d'edat. Llavors el Cristòfol va heretar les 16 finques del patrimoni Alsina junt amb les 22 finques del propi dels Montconill.

Arxiu Puig

Vista des del carrer major

Cristòfol Moncunill Alsina va haver de buscar una muller adient lluny del terme, ja que les famílies de les noies casadores de les rodalies no disposaven dels recursos econòmics necessaris per emparentar-se amb els Montconill. El maig de 1847 va fer capítols amb Narcisa Parellada Vendrell, filla de Pau Parellada, un terratinent del terme de Sant Pau, part forana de Terrassa. El Pau va dotar la Narcisa amb 2.500 lliures i va destinar 600 lliures més per comprar dues calaixeres i la roba.

Els Moncunill van fer pujar onze fills, tots xicots excepte dues nenes. Alguns d'aquests fills van destacar en la seva activitat professional, especialment dos d'ells; el teòleg Joan i l'arquitecte Lluís Moncunill Parellada. Mentre els germans menors estudiaven i feien la seva vida fora de casa, el primogènit Manuel estava destinat a heretar les propietats.

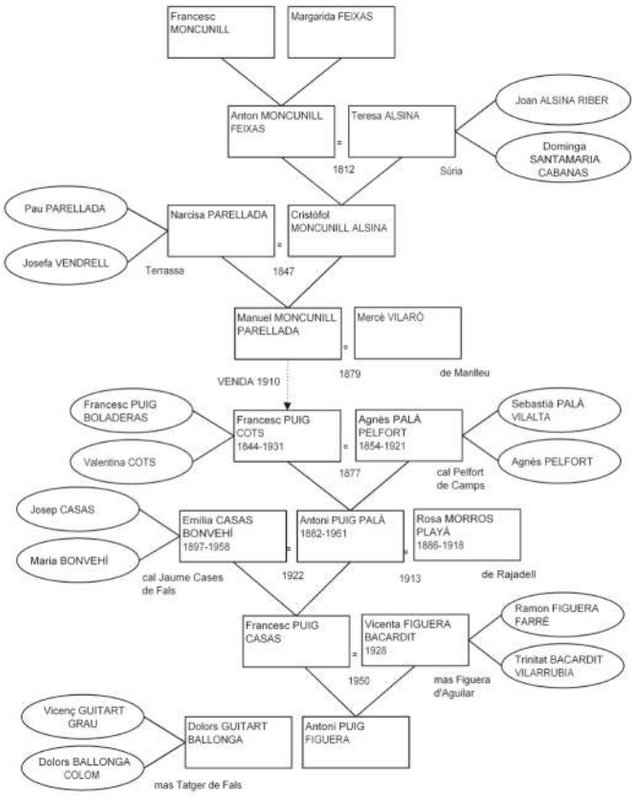

Aquest va casar-se el 1879 amb Mercè Vilaró Matas, del mas Vilaró de Manlleu. El dot va ser de 4.000 lliures, sense comptar l'aixovar que va aportar la noia Vilaró al matrimoni. Les clàssiques caixes de núvia eren passades de moda i el que s'estilava llavors entre els rics eren mobles fets per ebenistes emprant fustes de la millor qualitat. En el cas present, els mobles van ser un armari, un mirall i una calaixera. En conjunt, la futura dona del Manuel va aportar a Montconill 21.333 pessetes.

Amb la fil·loxera, la prosperitat del mas se'n va ressentir, però immediatament es van replantar les vinyes i va continuar l'acumulació de capital iniciada segles enrere. A començaments del segle XX l'economia del mas ja no va limitar-se exclusivament a l'explotació agrícola, sinó que va diversificar-se, i els Moncunill van invertir en la compra de béns immobles i altres negocis més rendibles que la terra. En aquest context va ser quan es va produir la venda del mas Closa que comentarem més endavant.

Arxiu Puig

Francesc Puig Cots

La llibreta de comptes

Hi ha força informació dels afers econòmics dels darrers Moncunill referits a Fals, però gairebé mai es fa esment del mas Closa, que estava en mans de masovers. En el fons documental dels Moncunill s'hi troben però, alguns papers i una llibreta de comptes on es recullen algunes notícies d'interès.

L'agost de 1807 el rector Ignasi Flinch va escriure una carta a Anton Moncunill, recordant-li que, tal com havien acordat, s'han fet els fonaments d'una paret per tancar el corredor entre el fossar de l'església i cal Closa, però no es pot pujar paret per manca d'aigua per fer el morter i caldrà esperar que plogui per seguir les obres. Segons el parer del vicari i l'apotecari, no s'han traspassat els límits pactats, tal com insinua el Moncunill. El mossèn no vol barrejar-se en les disputes entre el Moncunill i l'Ajuntament i li prega que pugi a Fonollosa per aclarir el tema de la paret.

El 1821 l'amo va encarregar a l'expert Ramon Vallbona de Santpedor un estudi sobre els termenals del mas Closa. L'expert va descriure amb precisió en un informe els límits de la finca, especificant les passes que hi havia entre les termes velles i les noves que es van plantar.

El 1823 l'amo va arreplegar 10 quarteres i 6 quartans d'olives. 4 quarteres i 11 quartans procedents de la masoveria i, la resta, de les parts de set parcers.

L'abril de 1831 Anton Moncunill va reconèixer un deute de 250 lliures a Antoni Puig, el masover del mas Closa, a canvi del qual li va cedir les herbes i els fruits d'unes vinyes. El 1837 el masover va vendre per compte de la mestressa 14 càrregues de vi, a raó de 27 sous i 3 diners la càrrega. A partir de 1840 el masover era Francesc Puig, segurament fill de l'anterior.

El 1857 Francesc Puig va passar comptes amb l'amo i el 1885 va pagar 46 lliures per les parts de la masoveria.

A la llibreta s'hi troba constància d'algunes obres fetes al mas. El 1837 es van pagar set jornals de paleta per fer un sostre, el 1838 es va reparar la premsa i una taula, i el mateix any es va fer un forn de pa, on s'hi van invertir 11 jornals de mestre d'obres i 11 de manobre, amb un cost total de 12 lliures, 7 sous i 6 diners. Aquest forn es trobava adossat a la paret de la rectoria i va portar polèmica, fins al punt que en un document privat de 5 d'octubre de 1838, Cristòfol Moncunill de Fals, a petició de l'Ajuntament, *"veyent quant necessari es lo destruir lo forn de dit mas Monconill aderent a la paret de la sagristia per fer escala per pujar a la teulada de la Yglesia ab gran perjudici de ella, volent condescendir a tan pia suplica, confessa voler y concedir graciosament a favor de dit poble la destruccio de dit forn"*

El 1886 es va pagar una factura de 46 pessetes al paleta Duocastella per 12 jornals de reparacions fetes a la casa.

Arxiu Seuva

Esquela de Francesc Puig

Establiments de vinyes noves

A part de la informació de la llibreta de comptes, també hem recopilat altres dades procedents dels registres notarials.

El 1820 Anton Moncunill va establir a Pere Biosca un camp de 4 quartans anomenat la Feixa del Farratge a canvi d'un cens anual de 6 lliures, cens que va ser redimit el 1905. El camp afrontava per l'est amb el carrer de l'Església, amb l'hort de cal Closa per dalt i amb el camí d'anar a la Vall per baix. En aquesta parcel·la els Biosca i els seus descendents hi construirien quatre cases adossades.

El 1879 Cristòfol Moncunill va vendre a Tomàs Duocastella Pubill una peça d'una quartera i mitja dita el Camp de Serarols per 400 lliures. El desembre de 1899 Manuel Moncunill va arrendar per 60 anys a Josep Palà Pelfort de Fonollosa un tros de secà de 4 quarteres, que afrontava per l'est amb el torrent que baixa de Bonvehí. Havia de tenir la terra plantada abans de 14 anys, amb ceps americans, separats cinc pams entre ells i 9 pams i mig entre els rengles, donar el ¼ de la verema, i pagar 3 pessetes anuals per la contribució. Li va donar permís per construir-hi tres barraques de vinya (sense porta), com a màxim. L'abril de 1901 va arrendar al mateix Palà un tros de 9 quarteres amb uns tractes similars. El desembre de 1899 va arrendar per 60 anys 8 quarteres a Isidre Closa Santasusana. L'abril de 1900 el Manuel va recuperar una vinya de Joan Puigdellívol, de cal Fuster, juntament amb les escriptures velles, i tot seguit la va arren-

dar al mateix per 70 anys. L'abril de 1901 va arrendar 12 quarteres a Josep Closa Soler i l'agost del mateix any 5 quarteres a Jaume Llobet. Aquests darrers sis establiments es van fer en forma de contractes privats i mostren com les antigues vinyes arrasades per la plaga de la fil·loxera ben aviat van ser substituïdes per vinyes noves empeltades sobre peus americans. La transformació va significar també un canvi en les relacions contractuals entre l'amo i els parcers; els vells contractes indefinits de rabassa morta van donar lloc a arrendaments per un període limitat a 60 o 70 anys.

L' inventari del mas Closa i la venda del mas

El 1863 un notari va fer una relació detallada dels béns deixats per Anton Moncunill i el novembre de 1872 se'n va fer un altra. En els inventaris hi figura el mas Closa, que a diferència del que és habitual, té la seva terra repartida en molts trossos, no connectats entre ells. Un dia ens haurem d'ocupar de les raons històriques que justifiquen aquesta disposició tan peculiar.

La gleva principal, on hi havia la masia, tenia 34 quarteres, de les quals 14 eren dedicades al cereal, 16 ermes i 6 de vinya donada a parts. Després hi havia una peça gran denominada la Comarca de la Font, de 55 quarteres d'extensió, una vinya dita la "vinya veya" de 16 quarteres, un bosc de 70 quarteres al terme de Fonollosa i un altre bosc de 30 quarteres a la zona dels Espatllats, dins del terme de Castelltallat. A més a més, l'heretat Closa constava de quatre peces petites i tres horts, tot donat a parcers.

Les cases que pagaven cens eren cal Martrí i les dues de cal Mangala. Encara hi havia una altra casa, cal Governa, situada al costat de la masia, la funció de la qual queda per determinar.

El 3 gener de 1910, a casa del notari Lluís de Travy, Manuel Moncunill Parellada de Fals,veí del carrer Vallfonollosa de Manresa, va vendre a Francesc Puig Cots de Fonollosa el mas Closa, amb la casa principal i una altra de derruïda (cal Governa) i totes les seves terres. El preu de la venda va ser de 15.000 pessetes, 5.000 de les quals al comptat. El 14 de setembre el comprador va pagar 5.000 pessetes més i el 20 de desembre de l'any següent el que faltava.

El masover es converteix en amo

Francesc Puig Cots era fill de Francesc Puig Boladeras i de Valentina Cots Gili. El seu pare era el masover que surt en els comptes del mas Closa a partir de 1840, masoveria que segurament havia heretat de l'Antoni Puig que figura com a masover el 1831.

Francesc Puig també va ser masover, però era una persona amb esperit emprenedor que no es va a limitar a cuidar les terres de l'amo, sinó que ben aviat va demostrar predisposició pels negocis. Els seus descendents diuen que tractava amb bestiar de tota mena, comprava boscos sencers a preu fet, per fer-los tallar o fer carbó, i deixava diners amb interès. La documentació i els fets, com veurem, avalen aquesta imatge seva.

El 1876 la vídua de Josep Serra, el Doctoret, passava per angúnies econòmiques i no tenia ni cèntims per pagar els funerals del marit i els sogres. Per això va vendre al Puig una peça situada a sota de cal Jaume Cases, que pagava el quart al mas Closa, per 1.505 pessetes.

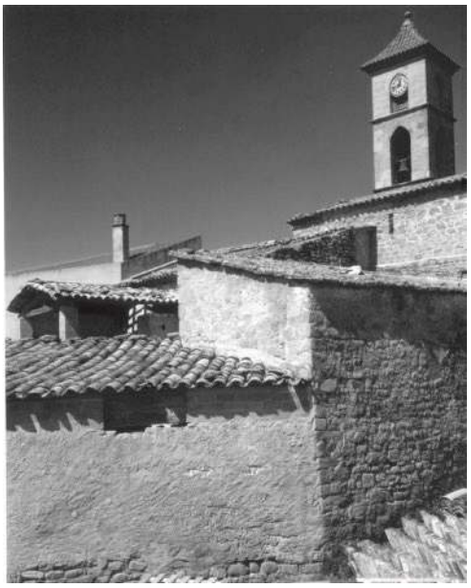

Arxiu Pintó

Cal Closa Vell

Els diners no van ser per la vídua, sinó que van servir per pagar al rector, els dots de dues filles del Doctoret i altres deutes. El 1880 Francesc Puig va deixar 4.000 pessetes a Joan Bacardit de Llomàs per un període de dos anys i un interès del 6%, préstec avalat amb el mas Casa Nova. El 1883 va fer un préstec hipotecari de 500 pessetes a l'amo de cal Biel, el 1886 un de 100 duros a l'amo de cal Sastre Coix, el 1890 un de 650 pessetes a l'amo de cal Pagès, el 1891 un de 320 pessetes a l'amo de cal Pedró i el 1895 un de 750 pessetes al Cases. En tots els casos l' interès va ser del 6%. Al cap dels anys va anar recuperant els diners invertits, però el Sastre Coix en comptes d'efectiu li va donar un tros de secà d'una quartera i mitja.

El primer pas per la creació de l'immens patrimoni que va acumular al llarg de la vida el va donar el novembre de 1875 en comprar a la subhasta una caseta d'una sola planta, mig ensorrada, dita cal Jaume Roca. En va pagar 1.046 pessetes. El desembre de 1898 l'amo del mas Caselles de Camps, que era un hisendat de Manresa, es va vendre la finca amb tots els drets de rebre parts dels parcers, que eren un munt, al Francesc Puig Cots

Arxiu Pintó

Enderroc de la masia

pel preu de 7.500 pessetes, 3.000 de les quals pagades trinco-trinco. El febrer de 1905 va comprar una casa, dita cal Vicenç o cal Sirvent, a l'altra banda del carrer de l'Església, per la qual en va pagar 3.500 pessetes en bitllets de banc, sense comptar les 140 de la inscripció al Registre. El febrer de 1909 va comprar per 500 pessetes una casa en estat ruïnós, adossada al mas Closa, coneguda com cal Mixer o l'Estanc. L'abril de 1909 va adquirir a l'amo de la Morera un camp de dues quarteres, pel qual en va pagar 1.000 pessetes. La compra més important però, es va produir el 1910 i va ser la del mas Closa, com hem vist més amunt.

Un cop esdevingut amo del mas Closa va recuperar alguns trossos dels parcers i va fer nous establiments. Per ordenar una mica els límits de la finca, el 1912 va fer una permuta de terres amb Ferran Serarols, intercanviant un camp i una vinya dita del Payó, per una vinya del Serarols dita la Vinya del Jep Tuià.
El febrer de 1914 va tenir un conflicte amb Celdoni Massana, del mas Roca, a causa d'un marge de pedra que separava les propietats respectives a la zona de cal Tiquerelles. El Roca es va exclamar al Jutjat i d'acord amb l'avinentesa a què van arribar, el Puig va haver de refer el marge i el Roca cavar una rasa per desviar les aigües de la pluja. El 1922 va tenir un altre conflicte, aquest cop amb el Sastre Seuva sobre un pati rocós que es disputaven. El pati va quedar pel Seuva, però no hi podia fer cap construcció.
El darrer contracte que signaria el vell Francesc Puig va tenir lloc el gener de 1923, quan va establir a Joan Soler Pujol un tros de 3 quarteres, on s'hi podia plantar qualsevol cosa, excepte bleda, remolatxa, naps, blat de moro o herba pels conills. El parcer havia de pagar a l'amo el ¼ de les collites i, en acabar-se els 70 anys de durada del contracte, tindria dret a arrencar la meitat dels arbres que havia plantat si no es posaven d'acord amb el preu de la indemnització.

La família Puig
El 27 de juliol de 1877 a casa d'un notari de Manresa, Francesc Puig Cots, acompanyat dels seus pares, va fer capítols amb Agnès Palà Pelfort, de cal Pelfort de Camps. El Francesc tenia llavors 32 anys i la seva futura muller, 23. El pare va nomenar hereu al Francesc, reservant-se l' usdefruit i 30 lliures per testar. El dot de l'Agnès va ser de 266'66 pessetes, dos vestits, sis camises, unes estovalles, una tovallola, quatre tovallons, un matalàs, dos llençols de lli i dos d'estopa, una flassada i una calaixera. Joan Serra, rector de Fonollosa, els va casar el 18 d'agost.

Van tenir dotze fills, vuit van assolir l'edat adulta i dos nens i dues nenes van morir d'infants. La majoria del supervivents van ser xicots, essent el primogènit l'Antoni. El Joan treballava a casa guardant el ramat fins els 14 anys, però un dia se'n va cansar, va agafar un mocador de fer farcell amb una mica de roba i va marxar cap a Barcelona, on es va llogar d'ajudant de cuina. Va progressar i al cap dos anys va tornar de visita al poble lluint un barret, un símbol d'estatus. Va acabar tenint un parell de bars a la zona del Raval, un dels quals portava el nom de Puig.
El Miquel va muntar a Manresa una botiga a la Carretera de Cardona. El Josep va unir-se el 1917 amb Rita Pubill Biadiu i va obrir una botiga de comestibles a prop de l'estació de Rajadell, dita cal Closa. Pau Puig Palà va casar-se el 1921 amb Josefina Pubill Biadiu, la pubilla de cal Sastre Pubill del Raval del Paisà, i va parar casa a Manresa, a la Muralla de Sant Francesc. El Pau va tenir la primera concessió de cotxes de línia de Manresa a Fonollosa, el "cotxe del Pau". El Peret Puig, també solter, es va cuidar de la botiga que li havia muntat el seu germà Ton, l'hereu. La botiga ocupava els baixos d'una casa llogada, situada just al costat de cal Vicenç, i s'hi venia de tot; carn, comestibles, pinso, camises, anissos, i un llarg etcètera. El Peret també s'ocupava de fer anar un molí fariner, accionat amb un motor de petroli, primer, i, més tard, elèctric.
La Margarida va morir el 1918, a l'edat de 20 anys, a conseqüència de la passa de grip, mentre que l'Elena es va quedar solterona a casa, cuidant als pares i al germà Peret. Va viure fins arribar a l'edat de 75 anys.

Construcció del nou ajuntament

El 30 de març de 1927, Francesc Puig Cots de 83 anys, va fer testament. Va manifestar el seu desig que el dia del funeral es donés una pesseta a cada pobre i que el 14 d'agost de cada any se li digués una missa, encenent dos ciris a cada altar. Va deixar als fills solters, Elena i Pere, 5.000 pessetes i als altres 2.500. Tal com estava previst en els capítols, va fer hereu a l'Antoni.
Va morir el novembre de 1931, la seva dona ho havia fet el novembre de 1921 i els seus pares Francesc Puig Boladeras i Valentina Cots, reposaven al cementiri des del 1879 i 1882, respectivament.
La continuació de la història de la família a partir d'Antoni Puig Palà formarà part de la casa de cal Sirvent, modernament coneguda com cal Closa Nou.

Els darrers masovers
i reconversió en ajuntament
Quan va comprar el mas, el Francesc i la seva família hi van anar a viure, però el casalot era força rònec i el 1909, després de fer-hi algunes obres, es van instal·lar al primer pis de cal Mixer. La casa vella servia de magatzem i les dues cases es comunicaven per l'interior. Els Puig van traslladar-se el 1932 a cal Vicenç, una casa més petita i endreçada, que a partir d'aquell moment va passar a dir-se cal Closa Nou, quedant el nom de cal Closa Vell per l'antiga masia. Allà hi van posar masovers,

però van seguir utilitzant bona part dels seus espais per guardar gra, patates, vi i oli i altres coses.
La vella casa, d'origen medieval, comptava amb molts annexes; coberts, corrals, una premsa, i dues tines grans. L'era es trobava a la part de migdia i feia funcions d'espai públic, que la quitxalla utilitzava pels seus jocs. Sovint les seves entremaliadures afectaven els pallers, davant de la indignació del vell Closa.

Els masovers eren la parella formada per Pere Vilaseca Viñas, de Calonge, i Cèlia Santasusana Caellas, de Sant Mateu, que feia uns sis anys que havien arribat a Fonollosa i s'estaven de lloguer a cal Jep Bonic. Van entrar amb dos fills petits, la Ramona (1927) i el Joan (1929), i mentre van ser a la masoveria van augmentar la colla amb dues criatures més, l'Eliseu (1937) i el Josep (1939). El Pere menava totes les terres del Closa i pagava un tant cada any. De cuidar les tres o quatre cabres, els porcs, els coloms i altres animals de corral se'n cuidava la Cèlia. Durant la guerra, la relació entre el masover i l'amo va ser tibant i, en acabat, no es van posar d'acord amb les parts, perquè el Closa havia menat personalment una part de les terres durant la guerra. El conflicte va provocar que el Pere fes tractes amb el propietari dels Abadals de Castellbell i decidís canviar d'aires. Uns dies abans de Nadal de 1939 la família va marxar amb una tartana que els va enviar el nou amo.
A continuació van entrar de masovers l'Agustí Soler Vilalta i la seva dona Angeleta Ribalta. Venien de cal Pelfort de Camps, on s'havien estat mentre els Pelfort eren a Bacardit de Llomàs. L'Agustí, a més de pagès, va fer uns anys d'agutzil municipal. Conten que una vegada l'Agustí va estar molt malalt i com remei li aplicaven espardenyots calents al pit. Els masovers tenien dos fills,

Col·lecció Puig

Collars de les ovelles

el Josep i l'Asunción. Aquesta es va casar amb un tal Del Rio, un manresà que pujava a Fonollosa per reforçar l'equip de futbol.
El masover Soler s'hi van estar fins l'octubre de 1952 i llavors la casa va quedar buida.

Mentrestant, la propietat havia passat de l'Antoni Puig al seu fill Francesc Puig Casas i, d'aquest, a Antoni Puig Figuera, l'amo actual, el qual el 23 de juliol de 1994 es va vendre cal Closa Vell a l'ajuntament de Fonollosa, que tenia el projecte d'ampliar l'edifici nou, ja que les dependències municipals havien esdevingut insuficients per l'activitat normal del consistori. El vell casal es va enderrocar fins als fonaments i sobre el solar en pocs mesos s'hi va edificar l'ajuntament nou. Aquest va ser inaugurat pel president Jordi Pujol el 15 de març de 2003.

CAL DOCTORET

La casa anomenada avui cal Doctoret durant molts anys va tenir un altre nom; cal Sastre Seuba. El 1920 els amos d'aquesta casa, els descendents del sastre Salvador Devant, van decidir intercanviar la casa amb la dels veïns, que eren descendents del doctor Pere Serra, el Doctoret. En permutar les cases, les respectives famílies es van endur amb elles el nom, de manera que els noms de les cases també van quedar permutats.

Lo Peira
Els amos del cal Roca van engrandir la seva casa afegint-hi una dependència adossada a la paret on s'hi troba el portal principal, una decisió poc encertada, perquè espatlla la simetria de la façana i el majestuós portal de dovelles. No se sap quan van fer aquesta obra, però podria ser el 1726, la data que figura a la llinda d'una finestreta.
El 21 de desembre de 1773 Josep Serarols, àlies Roca, va vendre a Pere Serra aquest afegit, que tenia una planta quadrada de 25 per 25 pams. La venda incloïa un forn i un pastador, i un pati a la banda nord de 28 pams de llarg i la mateixa amplada que l'edifici. Va autoritzar al comprador de fer un corral al pati i desviar l'aigua de la teulada cap a l'altra banda. També li va vendre un hortet petit al costat de la bassa, l'aigua de la qual era compartida entre cal Roca i cal Sastre Coix. Per tot plegat n'hi va demanar 30 lliures.

Pere Serra havia baixat de Castelltallat i era conegut amb el sobrenom de "lo Peira". Era coetani d'un altre Pere Serra, però no es confonen, perquè un era pagès i l'altre metge. Quan va adquirir la casa ja feia molts anys que residia a Fonollosa, de fet, ja hi era el novembre de 1759, quan l'amo de la Morera li va establir a rabassa de terra al Pla del Pedró. L'entrada de l'establiment va ser de 100 lliures, però en no tenir tants diners en efectiu, es va convertir en un censal de 3 lliures de pensió. L'amo el va autoritzar a construir una tina al costat del mas Morera per fermentar-hi i guardar-hi el vi. El 1772 el Pere es va vendre la vinya a Pere Pelfort de Camps, un parent que estava enquadrat en el regiment de cavalleria del capità Francesc Terradellas. El 1767 va vendre a Josep Estany, de cal Tuià, una peça erma i rocosa d'un quartà a la partida dita "lo Hort de la Roca de can

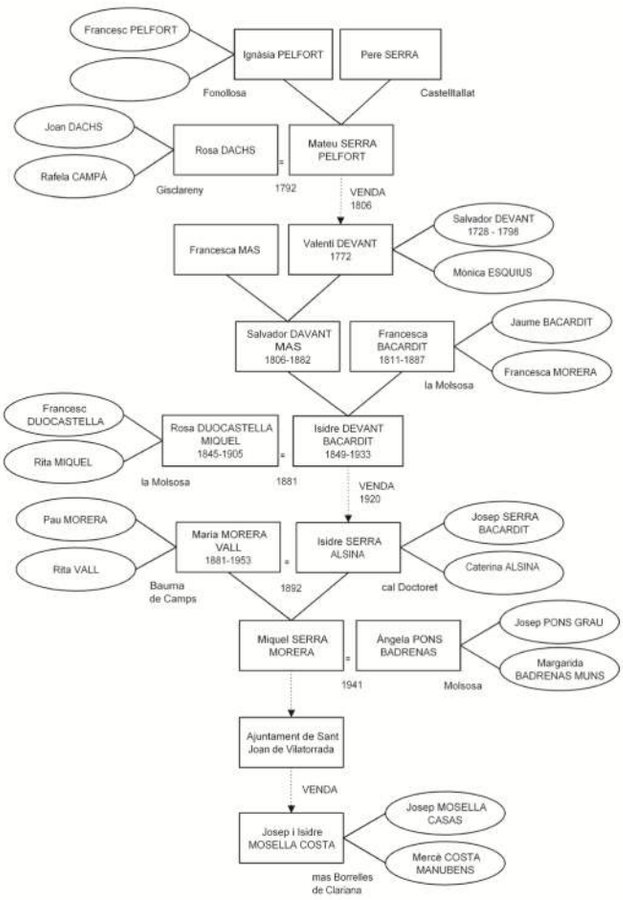

Devant". El 1781 va vendre al metge Serra un hortet de mig quartà, el 1797 a Josep Closa un solar a costat de cal Teixidor, i el 1806 al sastre Salvador Devant una feixa sobre la cinglera i un hort al costat de la bassa.

Pere Serra es va casar amb Ignàsia, filla de Francesc Pelfort, sastre de Fonollosa. Se'ls coneix un fill, el Mateu, i dues filles, l'Anna Maria i la Josefa. Anna Maria va escollir per marit a un dels nombrosos sastres que donaven nom al raval, Josep Miquel, el Sastre Gros, mentre que l'Àngela va aparellar-se amb Domingo Serarols.
El Mateu Serra Pelfort va concertar matrimoni el gener de 1792 amb Rosa, filla de Joan Dachs i Rafela Campà, pagesos de Gisclareny. En casar-se la Rosa, el seu pare ja era mort i la seva mare estava unida a Josep Traver, cirurgià de Balsareny. Va ser la mare i el segon marit qui van donar les 25 lliures del dot, una quantitat prou modesta. El Mateu era sastre i, vista la competència que hi havia al raval, va anar a exercir el seu ofici a Prats de Rei. El 1806 va morir Pere Serra i el Mateu va heretar els seus béns i els deutes, que no eren pocs. El 10 de setembre de 1806 es va vendre la casa de Fonollosa al sastre Valentí Devant per 300 lliures, de les quals en va destinar 254 lliures per liquidar deutes.

El dietari del sastre Devant

Valentí Devant va ser qui comprar la casa, però el personatge més interessant d'aquesta família és el seu pare Salvador Devant.
El Salvador era un fill de Josep Devant, l'amo de cal Sastre Coix, i va néixer el 1728. El 1762 es va casar amb Mònica, filla del sastre Antoni Esquius de Salo i Mònica Feixes, àlies Rotés, de Castelltallat. Entre els anys 1763 i el 1774 el matrimoni va donar sis fills, primer tres nenes i després tres nens. El Valentí era el cinquè i va ser l'hereu, mentre que el seu germà Isidre va marxar a Manresa, on es va casar el 1804 amb Caterina, filla del veler Anton Sagristà. Tant un com l'altre va ser sastres com el pare i l'avi.
Però aquesta biografia tan comú no fa especial al Salvador, sinó el fet que va escriure un dietari on a partir de 1749 va apuntar les coses més destacades del seu temps. La primera qüestió és com s'ho va fer per aprendre de lletra, posat que no hi havia escola al poble i la seva classe social no tenia accés a la cultura. La nostra teoria és que era un home d'una gran curiositat i, tal vegada amb l'ajuda d'algun rector que veia amb bons ulls els seus afanys, va aconseguir aprendre de llegir i escriure de manera autodidacta. El seu dietari és un document de primera magnitud per investigar la història local de la segona meitat del segle XVIII i un dia serà objecte d'un article d'aquests Quaderns.

Per respondre a la pregunta d'on vivia la família Devant abans d'instal·lar-se al raval de baix disposem d'algunes dades. El 20 d'agost de 1759 l'amo del mas Cases va vendre a gràcia a Salvador Devant per 80 lliures una caseta situada a l'interior del baluard del mas, que identifiquem amb l'actual Forn del Celdoni. El 1768 el Cases va recuperar la caseta, però tot seguit li va tornar a empenyorar per 111 lliures. El 1784 l'amo va quitar de nou la caseta i no sabem si els Devant aleshores van haver de marxar.
En tot cas, el març de 1799 Valentí Devant, el fill del Salvador, va comprar a gràcia la meitat de la casa que Josep Casellas tenia al carrer Nou (actual cal Pinxo). La part empenyorada constava de dos quartos i la cuina era comuna per les dues famílies, però van estipular que si les dones es barallaven, llavors construirien una cuina a part. El Caselles va cedir al llogater un femer i espai a l'hort per plantar 200 cols. El preu de la venda va ser de 61 lliures i l'estada del Devant al carrer Nou va durar fins el novembre de 1804.

Finestra de cal Doctoret (1726)

Quan el Valentí Devant es va traslladar a la casa pròpia el 1806 ja era un home casat i amb un fill petit, a qui havien posat Salvador, com l'avi. La seva dona era Francesca Mas i als fills que van anar arribant els van posar Isidre, Josep, Mònica, Calamanda, Maria i Francesca. El gran, el Salvador, va ser sastre i es va quedar a casa. El

Josep va marxar a Guardiola i també va dedicar-se a cosir. El 1849 va casar-se amb Rosa Calmet de la Coromina de Cardona. L'Isidre va seguir el camí del seu germà i va instal·lar-se a Guardiola, en una casa que va comprar al raval de la Creu dels Set Forats. Es guanyava la vida com a traginer. No es va casar mai i quan es va posar malalt el van acollir a cal Sastre Seuva, on va morir el 1848. La Mònica es va comprometre amb Bonaventura Junyent de Callús i fins i tot es van publicar les amonestacions, però finalment es va casar amb un Clarena de Fonollosa. La Calamanda ho va fer amb Joan Bosch, un espardenyer de Manresa, i la Maria i la Francesca amb els germans Ramon i Pau Tomasa Giralt, de cal Triscu.

Les vinyes del Seuva

Salvador Devant Mas va ser batejat el 23 de juny de 1806 per mossèn Ignasi Flinch, rector de Fonollosa. A més de Salvador li van posar Pere i Tomàs i els seus padrins foren Pere Mas i la tieta Teresa, la dona del paleta Tomàs Duocastella.

El Salvador no només feia de sastre sinó que era agricultor, com ho demostren les adquisicions de terra que va fer. El setembre de 1843, Isidre Clarena li va vendre un tros de regadiu de tres quartans, pertanyent al mas Morera. Va pagar-ne 54 lliures al Clarena i 100 als amos de la Morera.

El gener del 1850 els Morera li van establir a rabassa una vinya mig perduda de 5 quarteres i mitja a la partida del Pedró. Havia de plantar-hi vinya espessa i olivers, i donar el quart a l'amo de vi i olives, i la sisena dels cereals. L'entrada va ser d'una tassa d'aigua. El desembre 1857 el Sastre Coix va cedir a Salvador Devant per 7 duros un pedaç de terra d'un quartà, junt amb una roca que hi havia davant de la casa.

El Salvador es va casar amb Francesca Bacardit i sembla que van tenir quatre fills. Va fer testament a Calaf el 4 de novembre de 1880, anomenant marmessors a Celdoni Serarols i a Joan Devant, a qui va encomanar un funeral

Arxiu Seuva

Dibuix a la ploma de Salvador Devant, sastre

Arxiu Serra

Miquel Serra i Àngela Pons

de cinc capellans. Va llegar a les filles Filomena i Maria 25 pessetes pels drets, afegint dos llençols a aquesta última. Va designar hereu al fill Isidre, sota la condició d'haver de mantenir a sa mare tota la vida. Encara hi havia un altre fill, el Francesc, que feia de cisteller a Calaf.

Isidre Devant Bacardit va trencar la tradició i no va ser sastre. El van quintar el 1870 i li va tocar servir, perquè va treure la bola número 1 en el sorteig, però llavors el va mirar el metge i va ser declarat inútil. Segons l'informe mèdic, patia des de feia quatre anys un dolor muscular nerviós a la cuixa esquerra i al genoll, que li impedia caminar bé.

Era una persona instruïda i llegida. Els diumenges a la tarda s'asseia en un roc i llegia algun dels llibres que hi havia a casa, que procedien del seu avantpassat Salvador. Tots els llibres, que encara es conserven, són missalets, doctrines i altres temàtiques religioses, perquè l'Isidre era una persona molt missaire i de moral estricte.

La seva dona era Rosa Duocastella Miquel, filla dels amos dels Plans de la Molsosa. Es conta de la Rosa que rentava la roba d'alguns dels treballadors que van estendre la via del ferrocarril de Barcelona a Lleida. Van tenir dos fills, el Josep i la Magdalena. Aquesta es va casar amb Pere Palà de cal Patusca.

La fil·loxera es va carregar totes les vinyes, però immediatament els propietaris van fer plantar de nou les vinyes amb ceps americans. La Morera havia canviat de mans i els nous propietaris van establir el novembre de 1900 a l'Isidre Devant vuit quarteres a la partida del Pedró. Les condicions havien canviat, la durada era limitada a 100 anys i el parcer havia de pagar un cens de 8 pessetes a l'any i donar el quart. El 1901 li van establir cinc quarteres al lloc dit Campàs i el 1906 dos quarteres més al mateix lloc.

El gener de 1905 l'Isidre va arrendar a Jaume Vall de cal Franciscó un tros d'hort per 30 pessetes anuals, amb la condició que podria menjar tota mena de fruites i emportar-se'n una quantitat moderada a casa.

Intercanvi de cases

El 19 de gener de 1920 Isidre Serra i Isidre Devant va acordar, mitjançant un contracte privat, permutar les cases respectives. Com que es va considerar que les dues cases no valien exactament igual, el Devant va donar al Serra 275 pessetes.

La família Serra es va instal·lar a la casa de baix, però l'Isidre no va tenir gaire temps per gaudir-la, ja que a finals d'aquell any va morir. Feia fred i, segons es conta, va morir a la cuina sobre un jaç de palla. El juny de 1927 l'ajuntament va acordar donar una petita ajuda econòmica a la família de la vídua, perquè "siendo pobres de solemnidad padecen enfermedades terribles algunos de sus individuos".

El Miquel, malgrat que era el petit, va acabar sent l'hereu. Quan tenia uns vuit anys el van posar d'ajudant de pastor en una masia de la comarca de Cardona, però el menjar era tan escàs i tenia tanta gana que es va escapar i va tornar caminant a Fonollosa.

L' u de juliol de 1933 va entrar en plantilla a la Direcció d'Obres Públiques de la Generalitat com a peó caminer. El jornal era de 6,50 pessetes, de dilluns a dissabte, i la seva feina consistia en reparar, amb un cabasset i un xapo, els sots i les cunetes del tram d'Aguilar a Sant Joan. Era un lloc de treball segur, envejat per la majoria de pagesos, que estaven exposats a la incertesa de les collites, que va conservar fins el dia de la jubilació.

Només va deixar de treballar uns mesos a finals de la guerra civil, quan va ser cridat a files, malgrat ser fill de vídua. Només incorporar-se a Balaguer va rebre un tret de bala que li va travessar el braç de banda a banda. Va estar a l'hospital fins a la fi de la guerra i després al camp de concentració de Tarragona.

Arxiu Serra

Jaumet Serra Morera

Vista actual

Es va casar amb el 17 d'abril de 1941 amb Àngela Pons Badrenas, filla dels amos del mas Vilansosa de la Molsosa. L'Àngela feia de minyona a cal Grau de Sant Martí Sesgueioles i va fer coneixença del Miquel a través dels bons oficis de la Molinereta, una tia seva. En els capítols que havien fet quinze dies abans a casa d'un notari de Manresa, podem llegir que el dot de la núvia va ser de 1.500 pessetes.

Van tenir dos fills, la Maria Teresa (1942) i l'Antoni (1947), però aquest darrer va morir al cap d'un mes de néixer. La Maria Teresa, malgrat que a casa eren pobres, per intercessió del rector i d'un enginyer de la carretera, va aconseguir una ajuda per poder fer el batxillerat a Barcelona. Posteriorment va entrar a l'escola Normal i va cursar el magisteri. Es va casar amb Pau Gallart de l'Ordal, camioner, viuen a Vilafranca i tenen tres fills.

Cap el 1986 es va fundar a Sant Joan de Vilatorrada la residència municipal "l'Atzavara". El Miquel i la seva dona van sol·licitar l'ingrés i per pagar l'estada van cedir cal Doctoret a l'Ajuntament. Mentre van ser vius pujaven a Fonollosa de tant en tant, però després de la seva defunció, l'Ajuntament va posar la casa a la subhasta. El 17 de febrer de 1991 el Patronat Municipal Assistencial de Sant Joan va vendre la finca als germans Isidre i Josep Mosella Costa.

Eren fills de Josep Mosella Casas de Llobera i Mercè Costa Manubens de Navés i, després de passar per diverses masoveries, van instal.lar-se el 1972 a cal Més Xic de Camps. Dos germans seus també eren a Fonollosa; el Pere Mosella s'havia casat amb la pubilla de cal Seuva i el Miquel guardava el ramat de cal Closa.

Inicialment els dos germans van treballar a les granges del mas Cerarols i més endavant en una empresa local de construcció. Després de marxar de cal Més Xic van passar uns anys a ca l'Escloper amb els pares, fins que van comprar cal Doctoret. Primer hi van viure l'Isidre, el Josep i sa mare vídua, i actualment l'ocupen els germans Isidre i Miquel Mosella, ambdós solters.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE: AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 19
Juny 2014
FONOLLOSA
Quaderns de la memòria històrica

EL CAFÈ DEL CALET

El Calet

Lluís Garriga Puig, el fill gran de cal Calet, era una persona molt emprenedora, que no es va resignar a ser pagès com la majoria dels seus coetanis. Va dedicar-se als negocis, especialment a la compravenda de boscos. Un exemple és la compra que va fer el 1906 d'un bosc al Cap del Pla de Querol. Va pagar al propietari 1.000 pessetes i després va fer tallar els pins de més de 12 centímetres de diàmetre. Va invertir els guanys en préstecs amb interès i en béns immobles. Així el 1921 va deixar 2.000 pessetes a l'amo del mas Cases, amb un interès del 6% anual i amb el mas en garantia.

De les compres destaquem una peça de 4 quarteres del mas Cases (1904), cal Jep Bonic (1921), cal Masoveret (1925) i cal Bon Joan de Camps. El març de 1920 Lluís Garriga es va vendre cal Calet, la casa pairal, a Pere Torras Morera, que era originari de cal Perruca i que a partir d'aquell moment va adoptar l'àlies Calet per a ell i els seus descendents.

Arxiu Masoveret

Lluís Garriga, el Calet

La seva importància social va créixer al mateix ritme que la seva fortuna i durant els període entre 1924 i 1928 va ser alcalde del municipi, un càrrec reservat tradicionalment als propietaris. La seva acció de govern es va dirigir sobretot a empènyer la construcció de la carretera que havia de comunicar Fonollosa amb la resta del món. Fins i tot va deixar diners seus a l'ajuntament per pagar la contribució a les obres. Un cop va estar acabada va comprar una camioneta, segurament el primer vehicle que hi va haver al poble.

Lluís Garriga va contraure matrimoni el 1902 amb Annita Mercadal Vilalta, de cal Pau de Camps, i va tenir una descendència formada per dos nois, el Joan (1906) i el Peret (1907), i dues noies, la Julita i la Teresa.

L'hereu va ser el Joan. El Pere va anar a Barcelona a fer de cambrer en un hotel. La Julita es va casar a Manresa i va despatxar tota la vida en una pastisseria al carrer del Born, on era coneguda com la "sorda", mentre que la seva germana Teresa es va casar a la Seu d'Urgell.

El Cafè

La vista pels negocis del Lluís el va portar a interessar-se pel tema del lleure. A finals del segle XIX la gent dels pobles petits va començar a exigir locals d'oci, a l'estil dels que gaudien els habitants de les ciutats. A Fonollosa funcionava un cafè que havia obert Ramon Bascompte el 1884, a Camps el local datava de 1885 i a Fals es va inaugurar el 1910 el Cafè del Tinai.

El Lluís va voler obrir un altre cafè que fes la competència al del Bascompte i per això va proposar comprar a l'amo del mas Cases un cobertot que tocava amb el carrer de l'Església i que tenia l'entrada a la banda de dins del baluard. Encara ara es pot observar a l'interior l'arc del portal tapiat.

El cobert s'anomenava el Cobert de la Premsa, perquè aixoplugava una antiga premsa. Fa uns anys, amb motiu d'unes obres al paviment, es va descobrir a prop de la porta una base de premsa excavada a la codina.

El 6 de juny de 1909, Isidre Jubert Torrents va vendre a Lluís Garriga el cobert amb un tros de terra a la part del darrere de 60 per 60 pams, on hi havia una bassa i un pou. La porció venuda afrontava per l'est amb la tina i el forn de pa del mas Cases, per l'oest amb el carrer i pel nord amb el baluard.

Com que el comprador va manifestar la intenció de tirar a terra tot l'edifici i alçar-ne un de nou, el Cases es va voler quedar amb la meitat de les bigues i les teules de la coberta i la porta de fusta del portal. El va autoritzar a obrir finestres a la banda que donava a casa seva i a carregar una paret sobre la de la tina. El preu de la venda va ser de 500 pessetes.

Va ser una inversió econòmica important, perquè l'edifici es va fer nou de dalt a baix, amb una gran sala al primer pis, diverses dependències als baixos i una

porta d'entrada que donava directament al carrer. Una placa metàl·lica del balcó commemora les obres: "L G - A N - 1910". El primer nom de l'establiment va ser el Cafè del Calet, però amb el pas dels anys ha esdevingut simplement cal Calet, mentre que la casa d'on descendien els Garriga, per evitar confusions, es coneix com cal Calet Vell.
A la mateixa època el Cases va vendre al Garriga una parcel·la a l'altra banda del carrer, on aquest hi va construir un edifici destinat a forn de pa, que consta de planta baixa i primer pis. A la història d'aquest forn hi dedicarem un altre apartat.

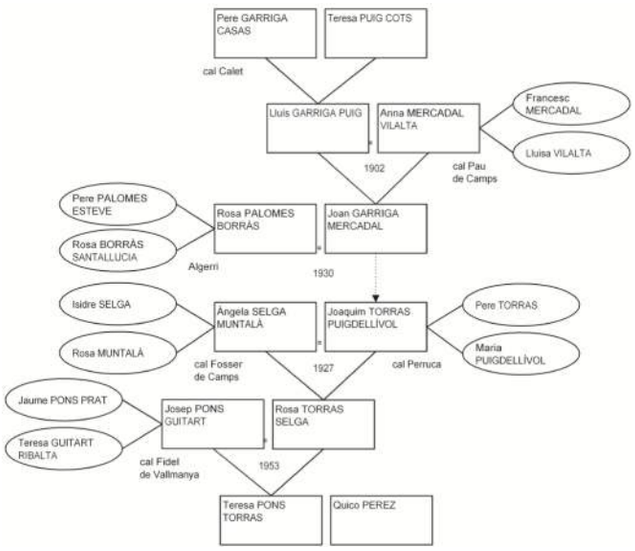

El cafè de les esquerres
En aquell temps el debat polític ocupava un lloc destacat en la vida dels ciutadans. Les coses anaven malament i a Madrid no hi posaven remei. Les eleccions a les Corts eren motiu de furioses campanyes electorals, on cada vot es defensava amb ungles i dents. L'estratègia dels candidats consistia en recórrer el territori, poble per poble, i prometre tota mena d'avantatges materials als qui els votessin. Clar que sovint la competició no era una bassa d'oli, i per aconseguir una acta de diputat alguns feien servir tota mena de joc brut, ja sigui fent trampes directament a les urnes o comprant vots a través dels cacics locals. Hi havia grans qüestions en joc, la política social, el paper de l'església, el problema català o la qüestió dels rabassaires.
Igual que a les ciutats, als pobles les opinions estaven divididas, i la discussió calmada i democràtica sovint era substituïda per enceses baralles dialèctiques que podien acabar amb agressions físiques.

A Fonollosa els partidaris de la dreta es reunien al Cafè del Serarols, mentre que el lloc de trobada de les esquerres era el Cafè del Calet. La polarització arribava a l'extrem que el jovent no es posava d'acord a l'hora de muntar la festa major i alguns anys se'n van organitzar dues, una a cada cafè.
Al Cafè del Calet es va crear una associació cultural i recreativa anomenada "la Violeta", que servia per organitzar els balls i les festes, i actes d'interès cultural i polític. Les seves activitats eren vistes amb recel per les autoritats, quan s'esqueia que aquestes eren de l'altre bàndol, com per exemple el que va passar el 1918, quan el Governador Civil va denegar el permís per a celebrar un acte, no sabem quin, al local de la Violeta. La repressió del Govern es va moderar i la societat va obtenir permís per a celebrar el 18 de març de 1919 un banquet per retre homenatge al senyor Jesús Pinilla Fornells.

Jesús Pinilla era un personatge rellevant de la cultura i la política catalanes. Polifacètic, era advocat i magistrat, periodista, conferenciant, activista de la cultura catalana i polític. Va ser tinent d'alcalde de l'ajuntament de Barcelona formant part del partit Radical. Quan va ser convidat a Fonollosa es trobava en plena campanya per aconseguir l'escó de diputat de la circumscripció del Bages, disputant-lo al candidat regionalista Antoni Arderiu Pascual. El juny es van fer les eleccions i les va guanyar l'Arderiu per 700 vots de diferència.

El Cafè era un espai de trobada, essent el moment àlgid la festa major, quan pujaven els músics i se celebrava el ball a la gran sala del primer pis. Serveixi de mostra la notícia publicada a la Vanguardia el 14 d'agost de 1930:

Día 16, comienzo del programa de fiestas, con los preparativos de costumbre y llegada de forasteros. Día 17, a las once de la mañana, se tocarán unas selectas sardanas a las tres de la tarde, en el salón La Violeta, concierto por una selecta orquesta y a continuación baile de tarde. A las diez de la noche, sardanas y acto seguido un grandioso baile.
Día 18, a las diez y media, oficio solemne, con asistencia de las autoridades locales, organizándose la solemne procesión acompanyada de la orquesta; a las doce, en la plaza de la iglesia, sardanas; a las tres de la tarde, concierto instrumental. A las cinco, con programa de nuevas composiciones, baile de tarde. A las diez, serenata y a continuación el último baile de noche.

Arxiu Masoveret
Anita Mercadal i dues dones a l'entrada del Cafè

Guerra Civil

Lluís Garriga va morir el 1933 i el successor va ser el Joan Garriga Mercadal.

Aquest, el desembre de 1930 va signar capítols amb Rosa Palomes, filla de Pere i de Rosa Borràs, residents al carrer de la Font d'Algerri. Els pares van donar a la Rosa un dot de 3.000 pessetes, un armari mirall, un lavabo, una màquina de cosir, un tocador i roba, amb un valor total de 1.500 pessetes. El pare del Joan el va fer hereu, amb una reserva de 3.000 pessetes per les filles Júlia i Teresa. Al fill Pere li va donar cal Jep Bonic.

Joan Garriga va heretar algunes de les inquietuds del pare, en concret, les idees polítiques. Va ser jutge municipal i, en mig d'un ambient molt enrarit, el setembre 1935 va ser víctima d'un incendi provocat en un cobert de casa seva.

Ser un militant declarat de les esquerres li va costar haver d'exiliar-se en acabar la guerra. Amb la seva dona va travessar la frontera i es va instal·lar al poble de Mirabel aux Baronies (departament de la Drôme), on va treballar de forner. Allà se'ls va morir de meningitis l'únic fill Xavier, als 12 anys. Quan va tornar a Fonollosa el 1948 va passar un temps a la presó, però el judici es va endarrerir fins el 1958. En el consell de guerra el fiscal li demanava 20 anys pel delicte d'auxili a la rebel·lió armada, però va ser absolt per manca de proves.

Arxiu Masoveret

Vista del baluard de cal Cases

Durant la guerra, el Cafè va ser el lloc de reunió del Comitè i la seu dels partits i sindicats republicans. Quan van entrar els nacionals el local va ser confiscat i s'hi va instal·lar la Falange. El juny de 1944, l'Anna Mercadal, la vídua de Lluís Garriga va reclamar a la delegació local de les FET i les JONS, que li tornessin el cafè, o que almenys li signessin un contracte de lloguer. Finalment li van tornar.

La botiga

De la mateixa manera que el cafè havia esdevingut una necessitat pels pagesos dels pobles, amb el canvi de segle es va presentar una bona oportunitat de negoci en la distribució de queviures i altres mercaderies a la població rural. Acostar als pobles tot allò que la producció pròpia no podia abastir i s'havia d'anar a cercar a la ciutat més propera.

Arxiu Masoveret

Banquet de casament a la sala

No sabem si ja es venia alguna cosa al Cafè abans d'aquesta data, però el 30 de novembre de 1923 Lluís Garriga va rebre una carta del secretari de l'Ajuntament notificant-li que havia estat donat d'alta de la Contribució Industrial i que tenia permís per obrir una botiga de comestibles.

A la botigueta, que ocupava una dependència del Cafè, s'hi despatxava bacallà, arengades, sucre, farinetes, xocolata, pasta per la sopa, sal, petroli, fregalls, escombres, salfumant, sabó, cordills, espardenyes, plats i olles, porrons, caramels, i altres coses.

Quan els Garriga van recuperar el local després de la guerra es va continuar l'activitat anterior. Al cafè s'hi va posar una gramola grossa pels balls i per fer ambient, i també s'hi feien reunions, àpats, funcions teatrals i fins i tot cine. Es podia dir que el Cafè del Calet va ser el centre social del poble fins que es va inaugurar el local parroquial.

Més tard, el cafè i la botiga van estar arrendats a diverses persones. Alguns dels llogaters també feien anar el forn de pa. Creiem que els primers van ser Mariano Planas i Lola Jubert. El Mariano era fill del masover del mas Coma de Camps i la Lola de cal Bauma. El 1955 van tenir diferències amb l'amo i van marxar a ca la Miquela, on van muntar la seva botigueta.

El seu lloc va ser ocupat per Joan Soler Sagristà, dit el Mariner perquè havia fet el servei a l'armada, i la seva dona Angeleta Serra Pinós, de cal Canigó. El Soler tenia l'ofici de forner i era molt treballador, però administrava el negoci malament i sovint li quedaven a deure. Cada setmana matava dos porcs i repartia pa i carn a Manresa amb un remolc arrossegat per una moto. Van marxar el 1958.

El pubill de cal Fosser

El Garriga es va vendre el 1950 cal Torres del carrer Nou a un de Sabadell i va fer obres a cal Masoveret amb la intenció d'anar-hi a viure. Es va atipar del Cafè i el 28 de setembre de 1960 se'l va vendre a Joaquin Torras Puigdellívol i a Àngela Selga Montalà per 214.000 pessetes, juntament amb el Forn del Calet i sis finques rústiques. El Joaquim no tenia els diners, per això el Garriga li va fer un préstec hipotecari per un període de cinc anys, amb l'aval de diverses propietats de la dona.

El Joaquim Torras era de cal Calet Vell i després de la guerra va ser condemnat a més de quatre anys de presó per haver estat a l'ajuntament i al sindicat. Era un home amb molta iniciativa i, a més de comprar el Cafè i altres propietats, va muntar un molí de pinso i es va dedicar amb èxit a l'engreix de porcs.
Es va casar amb la pubilla de cal Fosser i van tenir tres mosses, la Rosa, la Maria i l'Àngela. La Rosita es va casar amb Josep Pons Guitart, de Vallmanya, i les seves germanes amb dos nois de cal Bauma.
Josep Pons era fill de Jaume Pons Prat, de cal Fidel de Vallmanya, i de Teresa Guitart Ribalta, del lloc de Majà, terme de Salo. Per evitar el servei va treballar a la mina de cal Milhomes de Castelltallat i s'hostatjava al mas Boixeda, on després de la mina hi va fer de mosso durant dos anys. Després va treballar uns 3 anys al magatzem de fruita Selvas de Manresa.

Quan els de cal Fosser van entrar en possessió del cafè, el van trobar força abandonat i amb les postades de la botiga buides de gènere. Aleshores van fer obres al local, engrandint la botiga i refent la barra del bar. Després van comprar una cambra frigorífica gran, que encara funciona bé.
Després de les defuncions de l'Àngela Selga el 1970 i del Joaquim Torras el 1977, l'hereva va fer l'inventari de les seves possessions, que consistien en 16 finques, entre les quals tres cases: cal Tuià, cal Calet i el Forn del Calet. Cinc finques ja provenien de cal Fosser, però la resta les havia comprades el Joaquim.

Josep Pons va treballar amb el seu sogre al molí de cal Tuià i al forn, mentre que la Rosa tenia cura del bar i

Col.lecció Calet

Taula del cafè

la botiga. Van tenir dues filles, la Teresa, casada amb Francesc (Quico) Pérez, i la Maria Àngels, casada amb Francesc Font, de ca l'Isclet de Rajadell. Actualment el Cafè pertany a la Teresa, qui despatxa a la botiga i es cuida de preparar els dinars que se serveixen a migdia. La Teresa i el Quico tenen tres fills, la Sandra, l'Aleix i l'Aida.

CAL MARTRI

No se sap la data de la construcció d'aquesta casa, que va ser abandonada fa molts anys i de la qual actualment només en romanen algunes restes ruïnoses. La primera persona que coneixem vinculada a la casa, que podria molt ben ser qui la va edificar, és Isidre Clarena. Aquest estava casat amb Maria Serra (Maria Serarols, segons altres fonts) i tenien una única filla, la Maria.
El 6 de novembre de 1825 es van pactar els capítols entre la Maria i el jove Valentí Llobet Roig, fill de Joan Llobet, pastor de Camps i Rosa Roig, natural de Fals. El pare va fer hereva a la filla, sota la condició que si naixia un fill l'herència seria pel nen, i la Maria s'hauria de resignar aleshores a rebre un dot de 50 lliures. El Valentí va fer una aportació a casa dels sogres de 100 lliures i aquests van adjudicar al gendre un salari anual de 5 lliures, que cobraria en el cas que el matrimoni no arribés a bon port. No es va donar el cas i l'Isidre Clarena se'n va anar d'aquest món el 6 de novembre de 1843 sense més descendència que la pubilla Maria.
Valentí Llobet, a més de fer de pagès com tothom, sabia fer cistelles i coves. Aquesta habilitat li permetia guanyar uns diners extra passant per les cases i fent les cistelles que li encarregaven, amb els vímets que ells mateixos li subministraven, ben amarats a la bassa. El cisteller i la pubilla van fer pujar nou fills. Tenim constància de dos xicots, el Jaume i el Valentí, mentre que segurament la

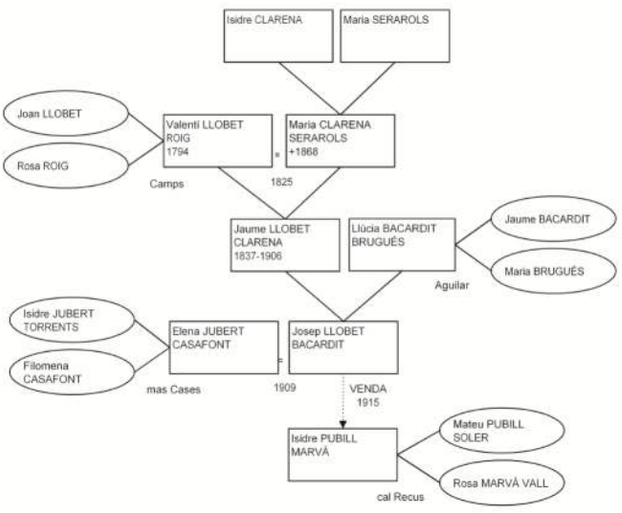

resta eren noies. De les noies se sap que la Josefa es va casar amb Josep Baraldés Centellas, de cal Baraldés de Fals, la Rosa amb Josep Camps Padrós, i la Rita amb Antoni Segura Aymerich, de Valldoreix.

Amb molt retard, el 27 de desembre de 1863 es va procedir a fer l'inventari dels béns del difunt Isidre Clarena. La peça on es trobava la casa tenia una extensió de 7 quarteres, plantades de ceps, i 9 quartans, dedicats a la

sembradura. De les collites l'amo Moncunill en rebia el quart. La casa constava de planta baixa i un pis i tenia una tina adossada. El valor de la casa i la terra es va estimar en 647 lliures a efectes fiscals. A més, el Martri menava terra de la Morera, un camp d'una quartera i 1 quartà, una vinya de 4 quarteres i 9 quartans i un olivar d'una quartera.

Ruïnes de cal Martri

El 26 de març de 1868, trobant-se greument malalta, la mestressa Maria Clarena va dictar el testament al rector. Va demanar que li fessin uns funerals de quatre ofici, amb participació de quatre capellans en cadascuna de les funcions religioses. Va deixar l'usdefruit al marit, 20 rals a cada fill o filla i l'herència al fill gran, el Jaume. No es va morir de seguida, sinó que va resistir fins el dia 21 de juny.
El 21 de juliol següent el pare i el fill es van presentar a cal notari portant el testament, perquè fos validat i es fes efectiva la transmissió de béns. En aquell moment el pare Valentí tenia 74 anys i el fill Jaume, 31. El Jaume era encara solter, residia a Manresa i tenia l'ofici de sastre. Davant del notari el pare va renunciar a l'usdefruit a favor del fill, a canvi que aquest es comprometés a cuidar-lo tota la vida, de manera que no li faltés mai res. Van declarar que els béns de l'herència eren la casa, que pagava un cens anual de 3 escuts a l'amo del mas Closa, en terrenys del qual estava edificada, i una peça de 7 quarteres, part vinya i part sembradura, que pagava parts al Closa. Aprofitant el canvi de nom, Cristòfol Moncunill de Fals, que era l'amo del mas, va reclamar al Jaume 15 anualitats endarrerides del cens, que no s'havia pagat des de 1854.
Suposem que en quedar hereu, el Jaume Llobet Clarena va venir a viure a Fonollosa i a cuidar les terres, perquè el seu pare ja no podia fer-ho per ser ancià i mancat de forces. El 24 d'agost de 1868 el Jaume va fer un tracte amb els amos de la Morera, perquè li cedissin al quart una peça gran de terra a la partida dita de les Rovires. De fet, la terra, coneguda com la Vinya del Cau, ja la menava el vell Valentí des de 1862, que havia començat a replantar-la amb ceps joves. Per escripturar la cessió, que s'havia fet de paraula, els amos de la Morera van demanar 40 escuts.

Cap al 1870 el Jaume va casar-se amb Llúcia Bacardit Brugués, d'Aguilar de Segarra. Els pares de la noia eren Jaume Bacardit de Fonollosa i Maria Brugués (Berenguer, segons altres fonts) de Matamargó. Van tenir una bona colla de fills, en concret deu, però la major part de la canalla es van morir d'infants o joves, i van arribar a adults únicament quatre d'ells; el Fructuós (1876), el Josep (1881), el Jaume (1887) i el Joan (1889).
El Magí, que era el gran, va morir després de complir els 12 anys. El Fructuós va quedar hereu, malgrat que havia nascut mitja hora més tard que el seu germà bessó Josep, però segons l'antic dret romà, encara vigent, el segon nat és el primogènit. No hi va haver però, cap discussió al respecte, perquè el bessó va patir una caiguda mortal tres anys més tard. En referència a la mortalitat infantil, el veritable "annus horribilis" de la família Llobet va ser el 1880; en l'espai de dos mesos van enterrar tres criatures petites, dues nenes i un nen.

Jaume Llobet Clarena tenia l'ofici de sastre, que deuria alternar amb l'agricultura. No era fàcil guanyar-se la vida de sastre, perquè en aquella època hi havia molta competència a Fonollosa, com es veurà en un article dedicat als sastres que es publicarà un dia en aquests Quaderns. Sembla ser que el Jaume era un home de caràcter i va barallar-se sovint amb els fills. Fins als seus descendents ha arribat la seva fama de malcarat i rabí, i és habitual que quan una criatura de la família fa una rebequeria o marranada, se li retregui que es comporta com l'avi Martri.
En l'inventari fet quan la propietat Closa va canviar d'amos, la casa hi figura amb la càrrega o cens que prestava, que va passar del Moncunill al Puig, el nou propietari. En una llista de cases de 1894 cal Martri consta que té una superfície de 32 m2 i que es troba en estat ruïnós.
El 28 de juny de 1906 el Jaume va fer camí cap al cementiri, deixant els quatre nois abans esmentats, més la filla Teresa. Aquesta estava tísica i pocs mesos després li va anar a fer companyia. La casa va quedar pel Josep, perquè el seu germà gran Fructuós ja havia marxat i no tenia intenció de tornar.

Parets enrunades

El Fructuós Llobet Bacardit es va casar el 1906 amb Dolors Gibert Santmartí, de Sant Fruitós. La tia Rita i el seu home no tenien fills i van adoptar el Fructuós, que va heretar un gran patrimoni a Rubí i a Valldoreix. El seu germà Josep es va casar el 1909 amb Elena Jubert, una filla del mas Cases, després d'un festeig que va durar 12 anys, segons conta una néta seva. Els pares de la noia s'oposaven al casament, perquè el Josep era un pobre parcer i ells eren propietaris. Just acabats de casar, i després de recollir un matalàs i quatre estris vells, van tancar la porta de cal Martri i van marxar a Rubí. Allà els va acollir el Fructuós i els va deixar per viure una de les moltes cases que tenia la tieta. El Josep va fer de pagès a jornal fins que es va morir al cap de set anys de casat, deixant tres fills, el Jaume, el Fruitós i l'Anna.

Paret coberta d'heura

El seu germà Jaume tenia l'ofici de cisteller i es va casar el 1913 amb Concepció Biosca, de ca la Rosa. També van anar a Rubí i van tenir dos fills, el Fruitós i la Teresa. El Joan era el més petit i es va casar amb Maria Costa Circuns de Balsareny. La Rosa havia nascut en una casa dita la Ferreria del terme de Montmajor. També van fer cap a Rubí, on el Joan es va guanyar la vida fent de traginer. Transportava teixits de les fàbriques al port de Barcelona amb un carro tibat per dues bèsties. També tenia un carro de trabuc i repartia grava i sorra a les obres. El Joan i la Maria van tenir dues filles, Carme i Montserrat.

El 10 de novembre de 1915 Josep Llobet Bacardit es va vendre a Isidre Pubill Marvà, mitjançant un contracte privat, els drets de la vinya del mas Closa per 250 pessetes. Suposem que en la venda hi anava inclosa la casa, perquè segons el document, "dicha viña tambien contiene una habitación provisional".
La casa es deuria trobar llavors en molt mal estat, a punt de caure.
L'Isidre Pubill era un fadrí de cal Recus i no va traslladarse a cal Martri, sinó que va seguir fent vida a casa seva. Treballava la terra i utilitzava la casa per destil·lar, de forma clandestina, aiguardent. És "vox populi" que a cal Martri s'hi feia aiguardent, licor que després es comercialitzava a la taverna de cal Calet.
La història de la casa s'acaba aquí, abandonada pel Recus i, esvaïts els darrers vapors de l'alcohol, va acabar de caure. Les ruïnes van passar a l'amo del setial, que actualment és l'Antoni Puig, el Closa.

EL DIETARI DE SALVADOR DEVANT, SASTRE

La llibreteta o dietari que va escriure aquest avantpassat de cal Sastre Seuva és un document únic, un testimoni en primera persona de l'ambient i dels fets ocorreguts a Fonollosa a la segona meitat del segle XVIII.

Col.lecció Seuva

Dietari del sastre Devant

El dietari l'han custodiat a cal Seuva i va ser motiu del treball de recerca de batxillerat d'Eloi Hernández Mosella, un descendent del Salvador Devant. Un treball excel·lent que va merèixer un premi CIRIT a la recerca i que ha estat font d'inspiració pel present article.
El dietari no ha estat l'única obra del sastre que ens ha arribat, sinó també un llibre amb textos manuscrits de temàtica religiosa que, si bé no aporta res a la història, té el seu interès i un altre dia el comentarem.

El sastre Salvador Devant
Segon va deixar escrit, l'autor del dietari va arribar al món el 23 de setembre de 1728. Era un dels fills de Josep Devant i Teresa Jubert, els amos de cal Sastre Coix, que va haver de deixar la casa paterna, destinada a l'hereu, al seu germà Pere. Tenia l'ofici de sastre, com els seus avantpassats, i estava orgullós de la seva condició, que no s'estava de fer notar en els seus escrits. Va viure de lloguer a la Caseta del Cases amb la seva dona Mònica, filla del sastre Antoni Esquius de Salo i Mònica Feixes, àlies Rotés, de Castelltallat. Es van casar el 1762 i el matrimoni va tenir sis fills; Teresa (1763), Agnès (1765), Mònica (1767), Josep (1769), Valentí (1772) i Isidre (1774).
El seu successor va ser Valentí Devant, qui el 1806 va comprar la casa que avui es coneix com cal Doctoret, però aleshores es deia cal Sastre Seuva. Probablement el Salvador ja era mort quan la família es va traslladar a la casa nova, si més no, havia deixat d'escriure ja que la darrere entrada del seu dietari és de l'octubre de 1798.

El llenguatge

Una pregunta que se'ns planteja és com s'ho va fer un simple sastre de poble per aprendre de lletra en un temps en què no hi havia col·legi i la cultura era una exclusiva del clergat i d'una minoria il·lustrada.

La nostra hipòtesi és que era una persona d'una gran curiositat i, tal vegada amb l'ajuda d'algun rector que veia amb bons ulls els seus afanys, va aprendre els rudiments de l'escriptura de manera pràcticament autodidacta. Que no va estudiar llatí, la base dels estudis d'aquella època, es fa evident analitzant els seus textos, mancats del més elemental criteri morfològic. Coneixia els sons de les lletres i escrivia d'oïda, fent una transcripció lliure del llenguatge parlat a l'escrit. El resultat és que sovint les síl·labes d'una paraula s'ajunten a la següent, i això, junt amb la manca de normes d'ortografia, fa que a cops sigui dificultós d'interpretar els escrits.

Per exemple:

> "lo Any de 1795 Ant tret los gauaitgs de Bellue y de putx Serda y nan morts mols y diuhan que van Amun lluís".

Es podria traduir per:

"A l'any 1795 han fet retirar els gavatxos de Bellver i de Puigcerdà, matant-ne a molts, i es diu que van cap a Mont-Lluís".

El dietari

Mesura 20 per 15 centímetres i la coberta és de cartró de color marró. A la primera plana s'hi troba el següent encapçalament:

> "En Nom de Deu Sia tot lo que fare y o encomano a la Verge María y Atots los Sans que axis sia a Ment"

Les anotacions solen ser curtes i la cronologia és força desordenada. La primera anotació és la del seu casament, l'any 1762, però més endavant se'n troben d'anteriors. La més antiga fa referència a una rogativa per demanar la pluja l'abril de 1749 i la més tardana, al final del dietari, és de l'octubre de 1798, si bé la major part estan datades a la darrera dècada.

La temàtica la podem dividir en diferents apartats. A notícies relatives a la família, com batejos, casaments o defuncions, hi dedica 16 anotacions. De comentaris sobre la climatologia, la gran preocupació dels pagesos d'aquell temps, n'hi ha 24. Relacionat amb aquest tema hi ha les rogatives i processons, normalment encaminades al Sant Crist de Camps, per demanar pluja després d'una temporada de sequera, que surten en 17 ocasions. Les notícies locals són 15, de les quals 7 fan referència a defuncions de parents i veïns del poble.

Les notícies d'àmbit català són 5, sense comptar tot allò que fa referència a la guerra amb els francesos a finals de segle. D'aquesta guerra, que va afectar als joves del poble, perquè van ser cridats a defensar amb les armes el territori, n'hi ha 23 anotacions.

Família

El Salvador va començar a apuntar coses quan encara era a casa dels pares. Després va fer constar el seu matrimoni i el bateig dels seus fills entre 1763 i 1774, amb indicació dels noms dels padrins. Hi ha una altra sèrie amb cinc batejos entre els anys 1787 i 1796, però no hem sabut identificar els pares de les criatures. Fills seus no ho són, perquè a alguns nadons els van fer de padrí el mateix Salvador i la seva muller. En el dietari s'hi troben també casaments i defuncions d'alguns parents. Alguns no s'ha pogut identificar, però altres sí. Per exemple, quan dóna la notícia de l'enllaç de la Caterina amb el Ros Caselles, es refereix a la seva filla Caterina, que efectivament es va casar el 1788 amb Josep Caselles, de cal Perotet del carrer Nou.

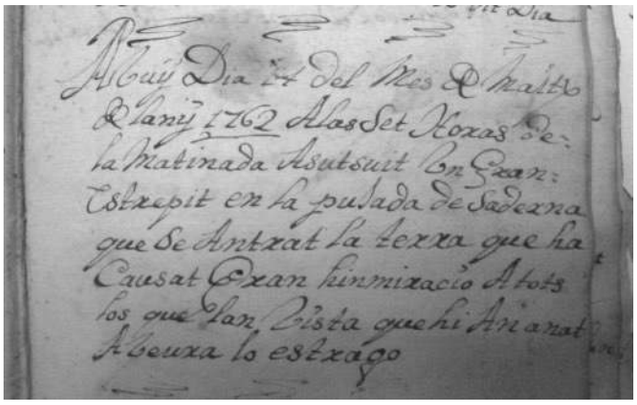

Col.lecció Seuva

L'esllavissada de Sadernà

Secades i altres desgràcies

De les notes sobre les desgràcies causades pel temps, en podem destacar aquestes:

"El 10 de juny de 1770 feren vot d'anar en processó al gloriós Sant Crist de Camps per haver-hi eixut, i el dia 17 va ploure amb abundància, i el dia 27 varen donar les gràcies, amb música de Manresa anant i tornant en processó.

Les plagues que han passat l'any 1775: Al setembre va fer un vent calent que va matar molts raïms. Al novembre va fer un fred que va matar les cols, les olives i altres hortalisses.

L'any 1790 hi ha hagut una anyada amb llegumeres molt grosses, però s'ha collit poc llegum a causa de massa pluja, que no l'ha deixat granar gaire.

El 1791 varem començar a fer pregaries el primer d'abril i al segon dia va fer una tronada i una pedregada molt grossa, de la mida d'unes ballarugues (ballaruc; excrescència de les fulles de roure de forma esfèrica).

Al maig va ploure quatre dies seguits sense parar i els aiguamolls i torrents van revenir de tal manera que no es podia passar.

Les plagues que han passat l'any 1796: Va fer una nevada el dia primer de maig de dos pams i s'hi va estar 8 dies. Després un fred molt fort va matar les cols i els olivers, de manera que no en va quedar cap a les terres fondes, causant un gran dany en la província de Catalunya, de la qual en faig relació jo, Salvador Devant, sastre, el dia 26 de maig de dit any".

L'arbre de Maig

Hi ha una entrada del 26 d'abril de 1789 sobre un accident que va matar una minyona de cal Sastre mentre els priors plantaven "los Maitx" i se'ls va escapar el tronc. Aquesta notícia fa referència a la festa ancestral, actualment perduda, que era l'arbre de maig. Consistia en tallar un arbre ben alt, normalment un pollancre, i portar-lo a força de braços fins a la plaça, on es plantava i era objecte de diverses celebracions acompanyades de música i balls. Era una tradició molt arrelada en molts

pobles de Catalunya i altres països europeus que venia de l'època precristiana i que commemorava l'esclat primaveral i l'inici d'un nou cicle. Estava basada en la creença que en els arbres hi habitaven els esperits i, per tal de conjurar el malastruc, una vegada a l'any es feia un sacrifici ritual, assegurant així la prosperitat del poble. Aquesta festa encara es conserva en alguns pobles del Pirineu i de la Plana de Vic, però el dietari ens indica que també s'havia celebrat aquí.

La Guerra Gran

El 23 de març de 1793 la monarquia espanyola va declarar la guerra a la França revolucionaria i va envair el Rosselló. Aviat es va girar la truita i els francesos van entrar a la Cerdanya i altres comarques frontereres. L'exèrcit, incapaç de fer front a l'enemic, es va haver de refiar dels voluntaris catalans. Joves de Fonollosa i Camps van marxar a defensar el "cordó" (el front) enquadrats en els cossos de miquelets. L'eufòria inicial va donar lloc als laments després d'algunes serioses derrotes com la de Coll de Pendís, on van rebre fort els voluntaris del Bages.

A continuació alguns fragments que Salvador Devant va escriure:

"Avui, dia 18 de maig de 1794, a les sis de la tarda, han arribat noves que havíem d'anar a la Cerdanya a fer de sentinella, ja que els gavatxos volen venir a Catalunya.

El 20 de maig partiren de Sant Mateu 37 homes amb el batlle per anar al Pendís a sometent i els gavatxos hi pujaren, tingueren grans topades i en van matar molts, que fa llàstima pensar-hi.

El 20 de setembre de l'any 1794 han d'anar a treballar a Cardona 10 homes de Camps i Fonollosa a fer muralla per la defensa dels gavatxos que volen entrar a Catalunya i també han d'anar a la muntanya, al cordó.

El 5 d'octubre de 1794 han anat a treballar al castell de Cardona el Valentí Devant amb el Francesc Vall i el Gregori Closa. Hi han estat vuit dies, però no han patit gaire, perquè han tingut un bon comandament. Aquest any hem de pagar cada mes al sentinella o guàrdia de la muntanya, que costa molt de mantenir, perquè el salari és molt alt. No sé com ens en sortirem.

El 21 d'abril de 1795 han anat a Cervera quatre fadrins per miquelets de faldilleta, han marxat alegres amb els cascavells a les cames i el Corregidor de Cervera ha quedat molt satisfet.

El 25 d'abril de 1795 han partit de Fonollosa i Camps 4 miquelets a la Seu d'Urgell, al cordó, per treure el gavatx de la plana de la Cerdanya. No sé si se'n sortiran, que prou hi van alegres. Quan tornaran, ja ho veurem".

Notícies del món

Fonollosa no era un lloc aïllat del món i les notícies importants corrien com la pólvora al mercat de Manresa. De boca a orella el sastre Devant se n'assabentava i consignava els fets al dietari.

"Avui, 17 d'octubre de 1759, ha arribat el rei Carles III a Barcelona. Ha vingut de Nàpols i ha desembarcat a les 10 del matí.

El rei Carles III, vingut de Nàpols, s'ha mort l'any 1688 i ha entrat un fill seu que s'anomena Carles IV. Que Déu li doni molts anys de vida.

L'any 1792 hi ha hagut grans novetats a França, han fugit els eclesiàstics i han tingut grans guerres, perquè van matar el rei, i ara tots els reis s'han aliat en contra de França i li fan la guerra.

El 9 de maig de 1798 han donat ordre als capellans gavatxos i altres particulars francesos que marxessin del regne d'Espanya, perquè els francesos han obligat al Sant Pare a refugiar-se en un castell per evitar que el matessin".

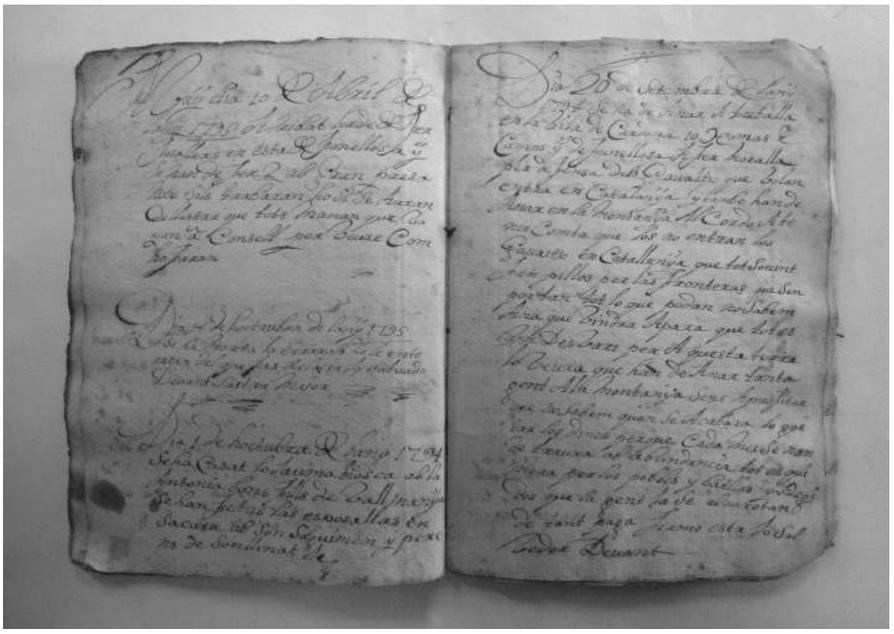

Col.lecció Seuva

Dues planes del dietari

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE: AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 20 Agost 2014

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL PINXO

La pallissa del Rector

L'abat de Cardona Josep Estornell va establir el 1662 al rector Bartomeu Celdoni Vilansosa una peça a prop de l'església, que va rebre el nom d'Hort de la Rectoria i on s'hi va aixecar un cobert o pallissa i una casa dita cal Rabassola. Al segle XVIII van començar a arribar a Fonollosa pagesos forasters, atrets per la possibilitat d'aconseguir un tros per plantar vinya, i es va generar un problema de vivenda. El 1737 el rector que hi havia aleshores, Jaume Felip, va vendre part dels terrenys de l'església a diversos parcers perquè s'hi fessin la casa i així va néixer el que es va anomenar carrer Nou.

Una d'aquestes primeres cases va ser la de Ramon Casellas, si bé la construcció va trigar molt a acabar-se, perquè va estar plagada de dificultats, com veurem.

Ramon Casellas va néixer al mas Caselles de Camps. Era fill de l'amo Ramon Casellas i de la seva segona muller Madrona Vila, natural de Castellfollit. La propietat va

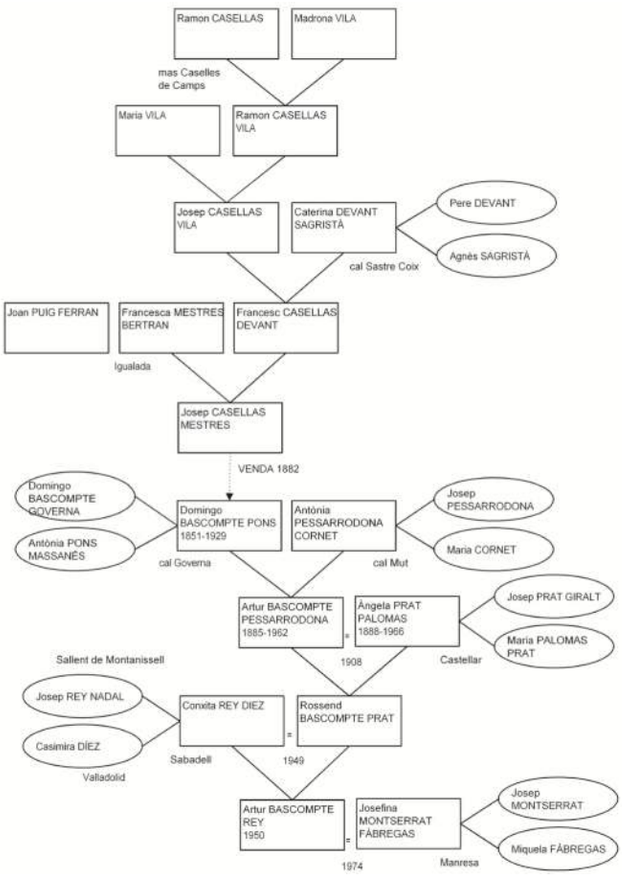

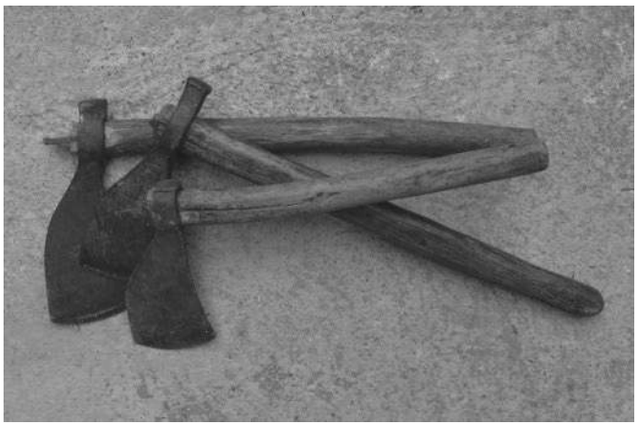

Col.lecció Pinxo

Destrals de cal Pinxo

ser per l'hereu, el seu germanastre Adjutori Caselles, i el Ramon va haver d'espavilar-se lluny de casa, al poble veí de Fonollosa.

El 16 de novembre de 1737 el rector va establir al Ramon dos trossos de l'era de la pallissa. El primer tros anava des de la paret de l'hort del Rabassola i 5 canes, 4 pams i 2/4 de pam, era enllà, i des del carrer fins a la part superior del camp de Pere Devant (Sastre Coix). El segon tros mesurava 3 canes de l'era i 18 pams des del carrer fins el tros establert a Josep Estany (cal Tuià). El rector va imposar-li un cens perpetu de 4 sous i una contribució d'un quarteró d'oli, mesura d'església, destinat a la lluminària de l'altar del santíssim.

El Ramon va començar a aixecar la casa, però li van sortir pegues i va haver d'aturar les obres. El 4 de juny de 1741 va fer un tracte amb el sastre Francesc Pelfort, que transcrivim a continuació:

> (...) lo dit Ramon Casellas acceptá lo establiment ab lo animo de construir casa en ditas terras y que comensá ja a construirla, havent fet las parets, ço es, los fonaments de pedra y cals fins uns quatre o cinch palms mes amunt de la terra, y despres dos andanas de tapia, tenint de ser quaranta un palms de llarch y trenta un de ample, y que ja tenia algunas bigas, llata, pedra y terra per continuar dita obra, y per causa de las grans malaltias que ell en dit temps ha tingut y patit i aximateix Madrona, mare sua, que en dit temps ha mort, lo que lo ha imposibilitat, de manera que no te

esperansa alguna de poder continuar la dita obra y per consequent ha estat infructuos lo que ha gastat en la fabrica de la dita casa. Considerant que Francesch Pelfort, sastre de Fonollosa, y Serafina Becardit, sa muller, lo han assistit durant la malatia y mort de sa mare y per molts altres favors rebuts y que espera rebre en el futur, els fa donacio de las terras y las milloras fetas, ab pacte que los dits donataris dintre lo termini de quatre anys hagen de tenir construhida y edificada dita casa en la forma y figura que esté comensada, de la qual, ell dit donador y los seus se rete y reserva una cambra que fará a la part sobre del ort que es en dita terra, la qual cambra haura de tenir vint palms de llargaria y quinse de amplaria, ab las divisions, portas y finestras corresponents, la qual feta, haura de mantenir y conservar lo dit donador, fent li las obras seran menester, y será dita cambra al sostre de la sala, sota la teulada, per quant dits donataris no tindran obligacio de pagar sostre. Aixímateix se rete y reserva la tercera part del hort que es detras de dita casa, que dona demunt las terras de dit Devant y el dret de entrar y exir per la porta de dita casa y lo us de la cuyna, pastera, pastador y forn, en cas ni fassen los donataris ...

El sastre Pelfort tampoc tenia cabals suficients per acabar les obres, així que el 10 d'octubre següent va manllevar en forma de censal 30 lliures a Salvador Jubert, l'amo del mas Cases. La garantia del censal era la casa a mig fer.
Finalment es va acabar i llavors el Pelfort i el Casellas, i les respectives famílies la van compartir uns quants anys.
El Ramon Casellas tenia però, la intenció de recomprar la casa i ho va efectuar en dos terminis. El 13 d'octubre de 1749 es va encarregar d'un censal de 30 lliures que el Pelfort prestava a l'església i el 12 de desembre de 1750 un altre de 33 lliures, de manera que el Pelfort li va tornar el terreny i la casa. Faltava només un tràmit per poder dir que era seva, pagar els drets al senyor alodial, l'Abat de Cardona. El 21 de març de 1751 l'abat Alexandro Gonzales de Mora y Medrano va signar per senyoria la venda a canvi de 16 lliures.

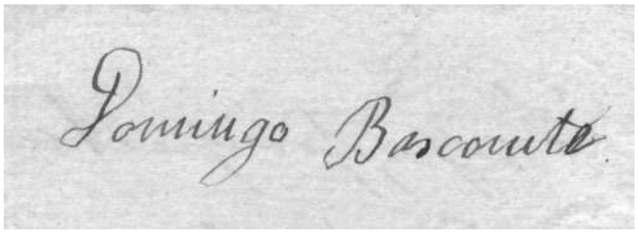
Arxiu Comarcal Manresa

Signatura de Domingo Bascompte (1890)

Cal Perolet

Ramon Casellas menava dues peces de terra, una de 3 quarteres del mas Cases i una altra de la mateixa extensió del mas Caselles de Camps, per sobre dels molins de Querol. El 1766 va empenyorar per 25 lliures al comptat la sisena part de les collites de raïm de les dues peces a Joan Centellas de Sant Amanç. Ell, com a parcer, tenia

Arxiu Pou

Artur Bascompte, el Pinxo

dret a les tres quartes parts de la collita, ja que la resta era pels amos de la terra. El 1769 ell i la mestressa de Caselles van signar una concòrdia que va donar fi a les diferències que tenien a causa dels drets hereditaris. El Ramon va rebre de la seva neboda 175 lliures i ell es va comprometre a no reclamar res més dels drets sobre el mas Caselles i el mas Vila de Castellfollit.
La dona del Ramon Casellas era Maria Vila i coneixem dos fills seus, el Josep i la Serafina. El Josep va fer capítols el 2 d'octubre de 1788 amb Caterina, filla de Pere Devant de cal Sastre Coix i la primera muller Agnès Sagristà. El pare del xicot era difunt i la mare el va fer hereu amb una reserva de 15 lliures per pagar-se l'enterrament. El sogre Pere Devant va donar 115 lliures de dot i l'aixovar anava en dues caixes noves de fusta de pi on, entre altres coses, hi havia tres vestits bons. El millor estava format per unes faldilles d'estamenya blava i un gipó d'escot negre "diable monfort". En el dietari de Salvador Devant s'hi troba una entrada que fa:
"lo dia 14 de setembre de lany 1788 se ha casat lo Pera Devan viudo ab la Raimunda Roca viuda y lo dia 2 se feren los capitols de la Catarina ab lo Ros Casellas lo dit any 1788".
La Caterina era filla del Pere i parenta de l'autor del dietari, que anota fidelment la data dels capítols. Pel dietari ens assabentem que al Josep Caselles li deien el "Ros", segurament pel color dels cabells.

El Ros era pagès i el 1799 l'amo de Caselles li va establir 2'5 quarteres més de terra per plantar-hi vinya. Li va donar permís per fer un hort, construir una tina i plantar tres serveres i tres figueres.
El 28 de març de 1799 Josep Caselles va vendre a gràcia, amb dret de redimir al cap de cinc anys, la meitat de casa seva al sastre Valentí Devant. La meitat cedida consistia en un quarto als baixos i un altre al primer pis, que tenia una finestra que donava a l'hort, i la meitat del femer. El venedor es va comprometre a fer les obres necessàries per fer-la habitable i el va autoritzar a agafar un tros d'hort on s'hi poguessin encabir 200 cols. Van pactar que compartirien la cuina, però en el cas que les dones respectives es barallessin, aleshores li faria una cuina separada. La llenya del foc anava a càrrec de ca-

dascun. El preu de la venda va ser de 61 lliures. Al cap dels cinc anys el Devant va deixar la casa i se'n va anar al raval del Sastre, on encara s'estan els seus descendents, i el Casellas li va tornar els diners que hi havia posat.
La darrera notícia de Josep Casellas es de 1830, quan va pagar 9 lliures i 7 sous a Isidre Closa perquè aquest li deixés fer un rec a la resclosa que tenia al torrent que baixava de la Pabordia. Van acordar que regarien per torns, cadascun tres dies a la setmana.

El següent amo va ser Francesc Casellas Devant a qui deien "Perolet", el nom que va adoptar la casa. El Francesc no va quedar-se molts anys a Fonollosa, sinó que va canviar d'aires i es va establir a Igualada, on exercia de comerciant. Potser hi va anar en casar-se amb la seva dona Francesca Mestres Bertran. El 1840 ja hi era, perquè l'agost d'aquell any va manllevar al sastre igualadí Josep Bertran 25 unces d'or, equivalents a 750 lliures, donant com a garantia la casa del carrer Nou. El 1856 va manllevar 14 unces més a Rosa Bertran, vídua de Vicenç Miralpeix.
Mentrestant cal Perolet estava llogada. Ens consta que entre el 1861 i 1865 el llogater era Francesc Casas Palà, un fill de l'amo de cal Tico Vell de Fals.

Arxiu Pinxo

Artur Bascompte i Àngela Prat

Francesc Casellas va fer testament a Igualada l'u de febrer de 1877. Va deixar l'usdefruit a la muller, va fer hereu al Josep i va llegar al Francesc 534 pessetes. Va morir poc després i llavors la seva vídua es va casar amb Joan Puig Ferran, negociant de Capellades.
Els fills del Perolet havien pres camins divergents; el Josep tenia un negoci de compravenda de vins a Manresa, mentre que el Francesc es va establir com a curtidor de pells a Barcelona. Hi havia un tercer germà, el Gabriel Casellas Mestres, que era comerciant a Igualada.
L'u de desembre de 1882 la vídua i el Josep Casellas es van vendre els drets d'una vinya i olivar de 4 quarteres i 8 quartans, dita "la Vinya del Perolet, una peça de 6 quarteres i 1 quartà del mas Caselles, i la casa de Fonollosa a Domingo Bascompte Pons, tot pel preu de 1.280 pessetes. Una part dels diners van ser per pagar l'herència del Francesc Casellas, el qual el 1885 va signar al Bascompte un rebut de 240 pessetes.

El Pinxo

Domingo Bascompte era fill de Domingo Bascompte Governa i Antònia Pons Massanés i la família s'estava a cal Governa de la plaça, que es deia així perquè el pare era l'hereu del mas Governa de Castelltallat, però la propietat havia quedat en mans dels creditors i els Bascompte van baixar a Fonollosa, on es guanyaven la vida fent de fusters.
El 1909 el Domingo encara era conegut amb el sobrenom de la casa, Perolet, però un any per la festa major, segons s'explica a la família, va anunciar que volia baixar a la riera per banyar-se i quedar ben pinxo, i a partir d'aquell dia van començar a anomenar-lo "pinxo" i d'aquí va venir el nom actual de la casa.

Domingo Bascompte va escollir com a parella a l'Antònia Pessarrodona Cornet, una filla de cal Mut. Van tenir quatre fills i quatre filles, però un nen va morir a la infantesa. A més dels deu membres de la família, a cal Pinxo s'hi estava el Joan Bascompte, un dels germans del Domingo, i la seva muller.
Dels vuit fills, el gran era l'Artur i va ser l'hereu. El seu germà Josep va decidir deixar de fer de pagès un dia que el va picar un escurçó. Volia emigrar a Amèrica, però a precs de la mare es va limitar a anar a Barcelona. Es va casar amb una dona de família bona, la Rosa Tolrà Sunyol, amb qui va tenir un fill dit Domingo, que va ser cridat a la lleva del Biberó i no va tornar del front. En segones núpcies es va unir amb Teresa Barlabé Carulla d'Agramunt i va tenir tres fills més. El Josep va començar obrint una fonda a la capital, on a més de fer menjars llogava quartos a hores. Va progressar i va arribar a ser l'amo de diversos hotels i meublés. Era conegut a la família com "l'oncle milionari".
El Rossend estava un dia treballant al camp i de sobte se'n va atipar, va llençar la fanga lluny, va agafar un mocador de fer farcells amb una mica de roba i va marxar cap a Barcelona. Després de passar força penúries va trobar feina passant pel·lícules en un cine. La seva muller va ser Maria Solà Rocarols.
La Marieta es va casar amb el barber Faustino Acha i durant uns anys va viure al carrer Nou. La Dolors ho va fer a cal Pagès. No va tenir fills i un cop vídua va ser acollida a cal Rabinat pel seu nebot. La Genoveva es va casar

Arxiu Pou

Carrer Nou (1957)

amb Joan Sala, un de Callús que va muntar un negoci de sifons i gasoses a Barcelona.
Encara hi havia un altra filla, la Rita, però d'ella no se'n sap res.

Artur Bascompte Pessarrodona va fer capítols el 1908 amb Angeleta Prat Palomas de Castellar. Els pares de l'Àngela li van concedir un dot de 75 pessetes i el pare de l'Artur va fer hereu al fill, condició que perdria si marxava de casa. En tal cas li quedaria únicament de legítima els drets sobre un olivar a Bacardit de Llomàs. El matrimoni va procrear set fills.
El primogènit Domingo es va casar amb la pubilla de cal Rabinat. Va ser el germà petit Rossend qui es va quedar a casa amb els pares, va cuidar-los quan van ser vells i impossibilitats, i va heretar la casa i les terres.
El Marius va seguir el camí que havien encetat els oncles i va emigrar a Barcelona. Es va casar amb Claudina Samsó i el 1961 treballava a l'hotel Ràdio del carrer del Tigre. L'Isidre era de la quinta del biberó i el van matar a la guerra. El Pepet es va significar políticament i va haver d'exiliar-se a França. No va tornar mai més. Residia en una població a prop de Carcassona i es va casar amb una dona suïssa dita Eloïse. La Montserrat va entrar de jove a cal Pentiner en casar-se amb Joan Pintó. La seva germana Rita no estava bé i es va quedar soltera.

A cal Pinxo llogaven quartos a treballadors i també als guàrdies civils que perseguien els maquis. A la dècada dels 40 i 50 van tenir diversos estiuejants a dispesa i un d'ells va ser la noia Conxita Rey de Sabadell, que va passar l'estiu de 1948 a Fonollosa, perquè el metge li havia recomanat un canvi d'aigües. Es van conèixer amb el Rossend Bascompte i al cap d'un any just es van casar. Van procrear dos xicots, l'Artur i el Josep. Quan l'avi Josep Rey es va quedar sol el van acollir a cal Pinxo.
El Rossend, "Sendo" era pagès i paleta i el 1969 va fer obres importants a l'interior de la casa. Cap el 1972 va comprar la caseta de cal Torres, on hi va viure el seu fill gran Artur el primer any de casat. Després l'Artur va anar a Santpedor, perquè va trobar feina en una empresa tèxtil. La seva muller és Josefina Montserrat Fàbregas de Manresa, filla de Josep Montserrat, practicant sanitari, i Miquela. L'Artur és l'actual amo de cal Pinxo i té dos fills dits Artur i Ricard.

CAL CANIGÓ

Quan es va dividir al segle XVII l'antic mas Vilar entre cal Roca i cal Sastre Coix a aquest darrer li va tocar una peça al costat del torrent de les Garrigues anomenada mas Alzina, tal vegada una reminiscència d'un mas rònec.
El 30 de novembre de 1798, Salvador Devant Sagristà, el Sastre Coix, va establir a Isidre Puigdellívol un solar rocós per edificar, que mesurava 31 canes i 4 pams de llarg i 5 canes d'amplada. Una cana eren vuit pams i equivalia aproximadament a metre i mig. Les condicions de l'establiment eren que només podia edificar una casa d'un sol foc, deixant un espai per carrer, per poder arribar a les altres cases que el Devant tenia intenció d'establir en aquell raval. A la resta del terreny podia fer hort i regar-lo amb l'aigua del torrent, però s'havia de posar d'acord per la tanda amb la resta d'habitants del raval.

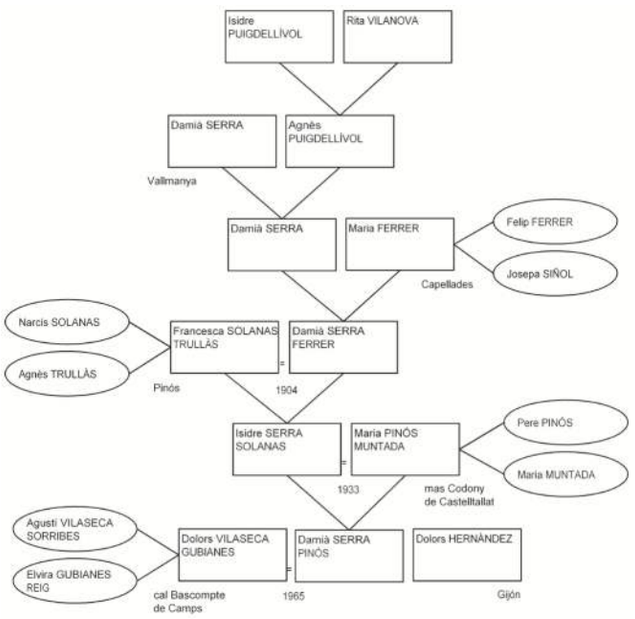

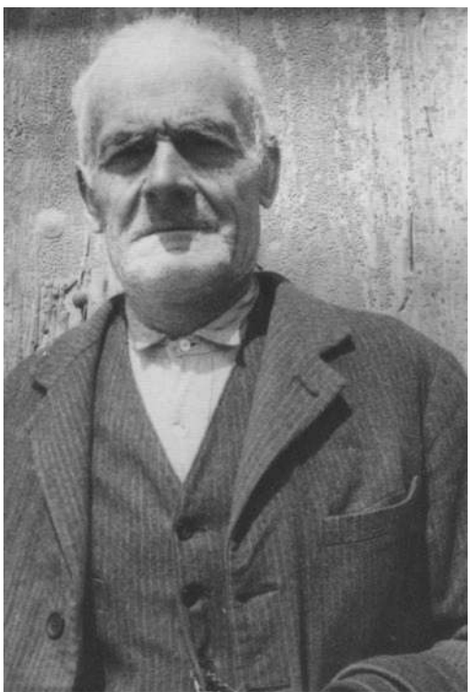
Arxiu Canigó

Damià Serra Ferrer

L'entrada de l'establiment va ser una simbòlica tassa d'aigua, però la casa va quedar afectada per un cens perpetu o lloguer de 5 quartans de blat segolós, una meitat, mesura rasa, l'altra meitat, mesura acaramullada.
El 25 de gener de 1802 Salvador Devant va vendre a l'Isidre un pedaç de terra d'un quartà, al costat de l'anterior, que termenejava a l'est amb el torrent i al sud amb la casa, que llavors ja estava construïda. El venedor el va autoritzar a
engrandir la casa i aprofitar la part nova per ell mateix o posar-hi un llogater. El preu va ser de 20 lliures al comptat. En una acta notarial, datada el juliol de 1812, Isidre

Puigdellívol, àlies Canigó, barber de Manresa, va donar poders al seu pare Joan Puigdellívol de Fonollosa. Per una banda sorprèn que l'Isidre treballés de barber a Manresa, però per altra banda l'àlies Canigó l'identifica plenament i ens justifica el nom de la casa.
El 1823 Salvador Devant, sempre necessitat de numerari, va empenyorar a Isidre Puigdellívol, àlies Canigó, una vinya en aquella zona i el cens de blat que pagava la casa per un període de cinc anys.

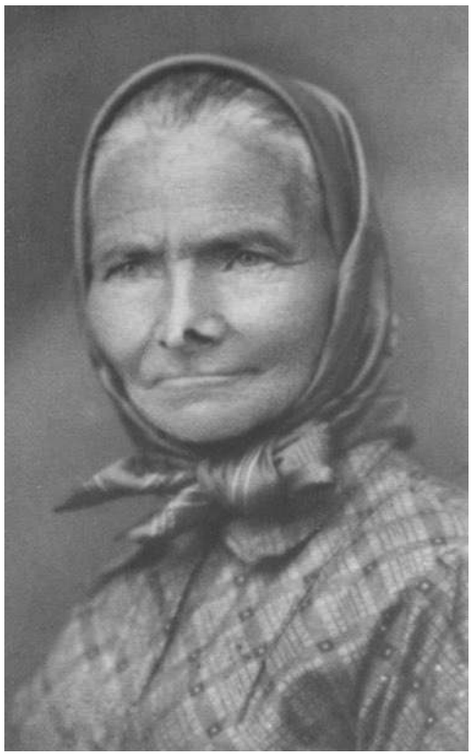
Arxiu Canigó

Francesca Solanas

El Canigó es va casar amb una dona anomenada Rita Vilanova i només van tenir una nena dita Agnès. La pubilla Agnès Puigdellívol Vilanova es va aparellar amb Damià Serra, natural de Vallmanya. Suposem que es deurien casar cap el 1845 i del matrimoni en van néixer dues mosses, la Teresa i la Rosa, i tres nois, el Damià, el Pere i el Valentí.
Hi ha documentat un tal Damià Serra a Fonollosa entre els anys 1799 i 1803, però la relació entre els dos no està provada més enllà de la coincidència de noms. Aquest primer Damià va adquirir a Francesc Cots del mas Bruqueses de Sant Amanç un solar quadrat de 36 pams de costat, segurament amb la intenció de fer-s'hi la casa.

El 1846 l'amo de cal Sastre Coix va vendre al Damià i al seu veí Gregori Morera, a mitges, un trosset per destinar a era de batre. Els en va cobrar 15 lliures. Com que l'Agnès Puigdellívol havia perdut els papers i no podia demostrar que la casa era seva, el 1866 va tramitar un expedient possessori a l'ajuntament. Llavors va poder inscriure al Registre els seus béns immobles, que consistien en la casa, un hort d'un quartà, i els drets sobre una vinya i olivar de quatre quarteres que pagava parts al Sastre Coix. Una curiositat de l'hort de cal Canigó és que hi ha un pou ficat dins d'una barraca de pedra.
El pubill Damià Serra va morir el 1883 i l'Agnès Puigdellívol ho va fer el 24 de març de 1887. En el testament, fet a la rectoria el 24 de febrer de 1886, va ratificar les disposicions del seu marit, segons les quals l'hereu Damià Serra no podia vendre sense el consentiment del seu germà Pere. Aquest Pere era conco i va romandre a casa dels pares fins que va morir el 1889.

Damià Serra Puigdellívol era fuster, es va casar amb Maria Ferrer de Capellades i van pujar cinc fills, batejats amb els noms de Damià, Josep, Francesc, Antoni i Rosa. A finals de 1881 Damià Serra va comprar a Joan Devant Casas, el Sastre Coix, una vinya de quatre quarteres a la partida de les Alzines per 267 pessetes, però més endavant es va veure que la superfície real era de set quarteres i mitja. El 1890 va adquirir per 500 pessetes a Valentí Puigdellívol, de cal Molineret, el dret de rebre la 1/6 part del gra i la 1/4 de la verema de la vinya, parts que havien estat empenyorades al Molineret pel Sastre Coix. D'aquesta manera, el Damià quedava amo del tros amb tots els drets.
Dins d'aquesta vinya hi havien construïdes les cases de cal Canigó, cal Simon i cal Tàsies, i a continuació el Damià va vendre'n quatre quarteres a Eudald Biosca Bastardas, junt amb el dret de cobrar censos de cal Tàsies i cal Simon.

El següent hereu Damià Serra Ferrer, el tercer que portava aquest nom, va contraure matrimoni el 1904 amb Francesca Solanas, de Pinós, i la parella va engendrar quatre fills; l'hereu Isidre, la Consol, casada amb Isidre Ferrer de cal Sec de Castelltallat, la Rosa, casada amb Josep Puig, masover del mas Duarri de Salo, i la Pilar, que era cega i rondava a les palpentes, xerrant sola. Anava espellifada i va acabar en un asil de beneficència.
El Damià era un expert apicultor. Usava les arnes antigues de canya, però també caixes de fusta que li fabricava el Serrador d'Aguilar. Passava per ser qui més entenia d'abelles del poble. Es diu que sabia les necessitats d'un eixam escoltant "el cant de la mare", el brunzir peculiar de la reina.
El 1927 el Damià va arrendar a l'amo de la Vall un tros de terra dins de la qual s'hi trobaven les ruïnes de cal Torell.

Arxiu municipal Fonollosa

La casa el 1974

Isidre Serra Solanes va néixer el 15 de novembre de 1907 i es va casar el 1933 amb Maria Pinós, natural de Solsona i tres anys més jove que ell. Els pares de la Maria eren els masovers del mas Codony de Castelltallat.
L'Isidre anava a jornal, però no podia treballar gaire a causa d'una greu malaltia que va patir a la joventut. Els seus ingressos provenien sobretot de les oliveres. Tenia sensibilitat per la música i tocava d'oïda l'acordió i l'harmònica.
L'Isidre i la Maria van tenir l'Angelina (1933), un nen que va morir al poc de néixer (1936), el Damià (1939), el Càndid (1942), la Matilde (1945) i la Consol.
L'Angelina es va casar amb el forner Joan Soler, el Càndid amb Montserrat Cors de Manresa, la Matilde amb Joan Calvet, un botiguer de Manresa, i la Consol amb Peter Tretter, de Frankfurt i capità de l'exèrcit alemany.
Els pares no es cuidaven gaire de la canalla, perquè no estaven bé, i se'n va haver de cuidar la padrina Francesca. Era una família molt pobre i quan estaven apurats trucaven la porta de les cases demanant alguna cosa de menjar.

Porta principal

Quan es va morir la padrina el 1948, Damià Serra Pinós, que comptava només nou anys, va marxar de casa i va anar a ca la seva tieta Consol. Primer ajudava els oncles amb la feina de casa, però al cap d'un any el va llogar l'amo de Valentines, que el va posar a escurar el corral i fer branques d'alzina pel ramat. Treballava a canvi de res, només per la dispesa. Als onze anys va entrar a cal Maginet de Camps, on ja va fer feines d'home, com cavar ceps i segar i batre. A continuació va estar dos anys de mosso a cal Pentiner i al final li van regalar un vestit nou. Va anar llavors a cal Roca, millorant la seva situació, ja que li pagaven un duro cada dia. La major part dels seus estalvis se'ls va gastar en una bicicleta de segona mà. Mentre feia de mosso també cuidava les terres de cal Canigó. Un any la collita d'ametlles va ser bona i amb les 9.000 pessetes guanyades va comprar un cavall a un gitano de Manresa dit Peret. El "Xato" va resultar ser un animal excepcional, fort i entenimentat. Amb l'animal es va dedicar a treballar les terres de diverses cases i amb un carro a traginar llenya pels dos forns del poble.
El 1962 va entrar a la masoveria de Bacardit de Llomàs, perquè festejava amb la filla del masover. Va trobar la propietat força abandonada, però a base de treball va aconseguir fer-la molt rendible. A Bacardit se n'hi va emportar els seus pares i el seu avi, que estaven sols i malalts, i des de llavors la casa de cal Canigó ha quedat deshabitada.

Es va casar amb la Lola Vilaseca Gubianas el 1965 i va tenir dos fills, el Josep (1966) i la Maria Carme (1969). La Lola havia nascut el 1942 a cal Bascompte de Camps, on els seus pares Agustí Vilaseca Sorribes i Elvira Gubianas Reig s'hi van estar una temporada.
La desgràcia va colpir la família el 1974, quan es va morir la Lola, que comptava només 32 anys. Més tard el Damià contrauria segones núpcies amb Dolors Hernández Menéndez, filla d'un guàrdia civil. El seu pare va ser represaliat per haver servit a la República i va ser destinat a Gijón, on va nèixer la Dolors. Tant aviat com va poder va tornar a Catalunya, on es va criat la Dolors. Amb la segona muller el Damià va tenir la Queralt.
En el propi que havia comprat el seu besavi, el Damià hi va excavar un pou i, veient que l'aigua era abundant, va decidir construir-hi una granja i una casa de nova planta. És una casa gran, de dos pisos, situada en un punt elevat, on actualment hi viu la família. El seu fill Josep està casat amb Lurdes Vall, de cal Franciscó, i la Maria Carme amb Jordi Gener, un contractista d'obres de Súria.

Vista de ponent

EL CAPBREU DE FONOLLOSA DE 1786

Els capbreus són una eina interessant pels historiadors, perquè donen una imatge real i completa de la situació d'un lloc en un moment determinat de la història. És como una foto fixa que ofereix informació sobre les cases, les seves terres i la magnitud de les rendes que ingressa el senyor del lloc.

A Fonollosa hem estat de pega i la majoria dels capbreus s'han perdut, perquè l'abadia de Cardona va acabar com el rosari de l'aurora i la documentació es va dispersar. No obstant això, hi ha una excepció i hem aconseguit trobar el capbreu que va manar fer Lorenzo Ortiz de Zárate, el darrer abat. El capbreu el va escriure el notari de Calaf Josep Novau i una còpia en perfecte estat es troba a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Abadia de Sant Vicenç de Cardona

El capbreu va començar el 25 d'octubre de 1786 al mas Morera, on havien estat convocades pel procurador de l'abat les forces vives del poble, el batlle Isidre Morera, i els regidors Ramon Oller de Querol i Salvador Devant de cal Sastre Coix. El preàmbul fa:

> ... que dit Molt Illustre Senyor Abat, en nom de sa mensa abacial, es senyor jurisdiccional de dit lloch y terme de Fonollosa, ab tota jurisdiccio civil, plena y criminal, lo mer imperi empero es del Excelentissim Senyor Duch de Cardona, y que los habitants y singulars personas, nats i naixadors en dit lloch, son vassalls en dita jurisdiccio del Molt Illustre Senyor Abat, a qui obehir deuhen en totas cosas justas y pertanyents a sa jurisdiccio, no reconeixent altre senyor mes que al dit Molt Illustre Abat ...

A continuació s'especifica com es calcula el "terç", un percentatge del preu de les vendes o empenyoraments que percep el senyor. En les vendes "per causa onerosa", 6 sous i 8 diners per lliura, i "per títol lucratiu", 4 sous i 4 diners per lliura. En les vendes a carta de gràcia es paga la meitat del terç a l'empenyorar i la meitat al quitar. Seguidament el batlle va descriure la rodalia del terme, sortint i arribant al raval del Paisà:

> ... a solixent part ab lo terma de Camps y part amb lo de Fals, comensant afronta ab la bassa del molí de Camps y honors de Centellas del Reco, travessant lo torrent de Querol, y tira dret al Pla de Querol vers migdia fins al termenal que divideix lo terma de Rajadell, y seguint dit termenal fins al collet anomenat del Pedro, que es entre lo mas Morera de Fonollosa y Centellas del Reco, mediant sos termenals; a mitg dia afronta part ab lo terma de Rajadell, part ab la heretat Vall y part ab lo terma de Aguilar, comensant y prosseguint per lo collet del Pedro, passant per lo collet amunt y per lo cap de la serra dita de la Vall, y finits los honors del mas Morera, deixant las Ubagas de la Vall, devalla dret al mas den Borrellas, lo qual mas, junt ab lo mas Puig, son dins de la heretat de Francesc Vall, y si be lo Illustre Prior de la Collegiata de la vila de Calaf exerceix la jurisdiccio dits dels dits dos masos es del dit Molt Illustre Abat, y altra vegada puja dret a la serra de Aguilar, confrontant ab honors de la Vall y despres ab honors del mas Oller de Aguilar y part ab honors de Francesc Escuder del mateix terme de Aguilar; a ponent afronta ab lo terma de Castellar y honors del mas Becardit de las Ollas, arribanmt al torrent d elas Ollas en que hi ha una roca y en ella esculpida una creu, y tira torrent amunt vers ponent fins als honors del mas Cucala, lo qual mas Cucala conte sis o set jornals de terra, apoca diferencia, dins lo terma de Castelltallat, en alou y directa senyoria del dit Illustre Abat, segons se expressa en lo capbreu de dita Abadia rebut en poder de Segimon Ventalloll, notari de Prtas d eRei, en lo any mil sis cents sinquanta y sis, y prosseguint fins al torrent de Serra Arnau o Sederna; y a tremuntana afronta ab lo mateix terma de Castelltallat, prenent lo dit torrent que devalla de Sederna, torrent avall fins al entreforcat de altre torent que devalla den Boixeda, y puja torrent amunt fins al soldevall de dit comellar, seguint las terras de dit Boixeda fins al cap d ela serra de Francas, serra avall per un single fins a Font Llagosta, y pren lo torrent de la Borjas, torrent avall fins ala Font den Gali, trencant mes amunt de dita font, dret al collet, y passa al torrent del Home Mort fins al molí de Querol y bassas de aquell, a hont se conclou la rodalia de dit terma de Fonollosa.

Els límits del terme corresponen amb els de l'actual municipi, excepte la divisió entre els termes de Fals i Fonollosa que ha quedat oblidada. La frontera tallava pel mig el Pla de Querol, essent el punt de referència el monumental Pi Gros, un arbre centenari que va ser tallat el 1945. Una dada interessant que es desprèn del text és sobre el mas de la Vall, que era l'única casa de Fonollosa que no estava sotmesa a la jurisdicció de l'abat. Sí que ho estaven, encara que compartida amb la Col·legiata de Calaf, dos masos rònecs pertanyents a la Vall, els masos Borrelles i Puig.

A més de la Vall, a Fonollosa hi havia sis masos més, Querol, Bacardit de les Olles, Cases, Cerarols i el mas

Vilar, que se'l partien els amos de cal Roca i cal Sastre Coix. Els masos Morera, Garrigues i Closa no surten al capbreu i no sabem per què.
De cases de pagesos sense terra n'hi havia llavors 27, sis al raval del Sastre, vuit al carrer Nou, quatre al raval del Paisà i la resta escampades. Aquestes casetes eren producte d'establiments dels propietaris, essent el que més n'havia fet el de cal Roca amb nou, seguit del Cerarols amb cinc. La major part de les casetes del carrer Nou es trobaven edificades en una peça que havia estat de la rectoria. El capbreu és útil, perquè conté la data de l'establiment del solar de la casa en aquells casos que la casa no constés en el capbreu anterior, fet el 1754. De les cases, 16 havien estat construïdes en el període comprés entre els anys 1754 i 1786, la qual cosa posa de manifest una primera onada migratòria de pagesos en busca de terra erma i bosc per rompre i convertir en vinya. No hi ha dades de població, però calculant un índex d'ocupació de 6 persones per casa i 10 per mas, tindríem que en 30 anys la població va augmentar aproximadament un 62%.

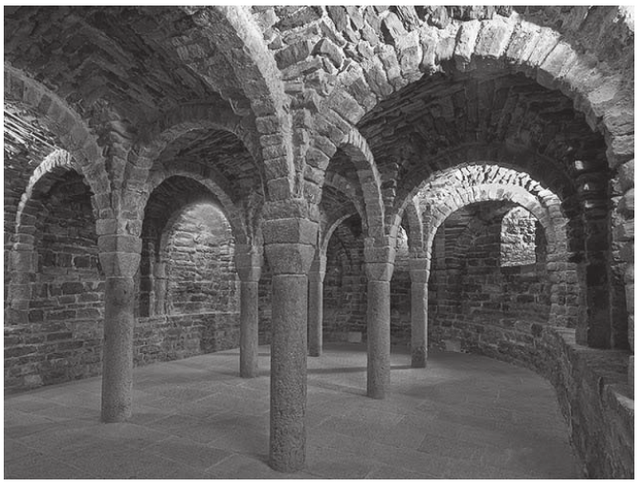

Cripta de l'església

Les casetes pagaven algun cens a l'amo o a l'església, però no totes, i una petita quantitat a l'abadia pel permís d'edificar, però els grans propietaris sí que pagaven censos més importants al seu senyor. Les quantitats eren variables i depenien de la mida i de la història del mas. Els masos de Fonollosa pagaven al senyor Abat el següents censos:
Querol estava format pel mas principal més els agregats Eres i Alies, i havia de dar cada any 1,5 quarteres de blat, 1,5 de civada, sis gallines i 16 sous, que eren el valor dinerari de les fogasses i cansalada dels antics capbreus. Per la part que el mas **Bacardit de les Olles** tenia a Fonollosa pagava una gallina, 1/13 part de les collites, delme de carnalatge i delme de llana. Cal **Roca** pagava 1

Castell de Cardona

quartera de blat, 2 quarteres i 9 quartans, meitat d'ordi i meitat de civada, 11 sous, i dues gallines. A l'amo de la **Vall** li tocava pagar pel mas Borrelles 20 sous a la comensalia de sant Jaume de Calaf i, 5 sous i una gallina a l'abat, i pel mas Puig, 4 quartans de blat i 8 de civada. Els dos masos rònecs també pagaven el delme de 1/13 part dels fruits, delme que es partien l'abat de Cardona i el prior de Calaf. El mas **Cases** contribuïa amb 4 quartans de blat, 5'5 quartans, meitat ordi, meitat civada, i 3 sous i 5 diners en moneda.
Cal **Sastre Coix** pagava 6 quartans de blat, una quartera i 4 quartans, meitat ordi, meitat civada, una gallina i 11 sous. Anton Serarols del mas **Cerarols** o Galí pagava de cens 2 quarteres de civada, 1 quartera i 4 quartans, meitat ordi, meitat civada, una gallina i mitja, i 5 sous i 4 diners.
A més a més, l'Abat tenia drets dominicals sobre dos masos de Camps. Al mas Bacardit de Llomàs li pertocava pagar de cens 1 quartera i 2 quartans de civada i ordi i dues gallines i mitja, i el mas Coma una quartera i mitja de civada per un mas rònec dit Coma de Pedra Fita, que correspondria a l'actual Casalot.

El capbreu es clou amb aquest fragment:

> ... y per major corroboracio y firmesa de tot lo per ells desobre confessat y capbrevat, fan y prestan lo acostumat sagrament de mans y de boca a ell el dit Molt Illustre Abat, com a senyor natural, segons usatges de Barcelona y consuetuts generals de Catalunya.

Aquest sagrament o "homenatge de mans y boca" era el jurament de fidelitat que els vassalls feien al senyor des de l'edat Mitjana. El 1786 encara es conservava aquesta relació ancestral de domini, però tenia els dies comptats i a començaments del segle XIX es van abolir els drets senyorials i els pagesos van deixar de pagar els censos. La funció jurisdiccional i recaptatòria dels antics senyors la va assumir llavors en exclusiva l'estat.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 21 Octubre 2014

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL JEP BONIC

Aquesta casa la va fer Josep Biosca Bastardas, conegut com el Jep Bonic. Ens imaginem que el sobrenom se'l deuria guanyar pel seu físic agraciat. Havia nascut a cal Mateu Gascó de Fals i tenia un germà, l'Eudald, que també va venir a viure a Fonollosa en casar-se amb la pubilla de cal Simón, una de les cases del raval de la Poca Farina.

El 24 d'agost de 1868 els amos de la Morera van vendre al Jep Bonic un tros de terra rocosa de 150 pams quadrats per edificar-hi la vivenda. Com era costum, a més del terreny per la casa i l'era, n'hi van vendre un altre de mig quartà per fer-hi l'hort. Aquest tros estava al costat de l'hort de cal Martri i tenia l'obligació de deixar un pas de 16 pams per circular-hi el bestiar. El preu va ser de 74 escuts al comptat.

Segons la veu popular, la casa la va construir el paleta Tomàs Duocastella pel preufet de 50 duros, però no hem pogut verificar aquesta dada.

Arxiu A. Cots

Francesc Biosca, la muller i les nenes

El Jep Bonic es va casar amb Josefa Palomas Mas, natural d'Aguilar. El matrimoni va criar quatre fills, anomenats Francesc, Miquel, Rosa i Maria, però, la Josefa va donar llum, com a mínim, dos nois més que van morir a la infantesa.

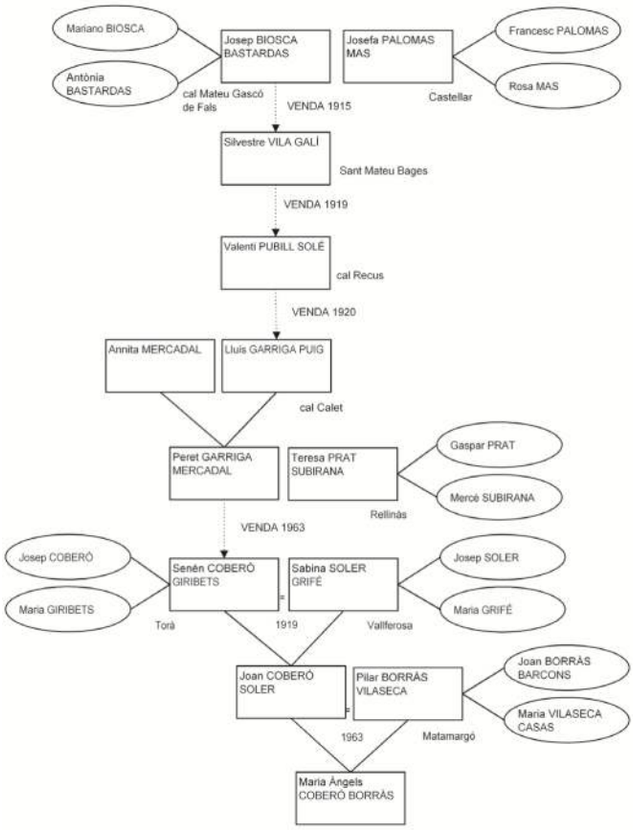

La primera a casar-se va ser la filla Rosa, que ho va fer a finals de 1898 amb Isidre Puigdellívol Biosca, un dels xicots de cal Rabinat, i va anar a viure en una casa adossada a la del seu cunyat Joan Puigdellívol a prop del mas Bastardes de Fals. La casa va ser coneguda llavors com ca la Bonica i actualment forma part de cal Piu. La Maria es va casar el 1903 amb Ramon Torras i el Miquel el 1906 amb Beneta Vilà Giralt.

L'hereu Francesc es va quedar a la casa paterna, unint-se el 1909 amb la noia Maria Pons Vendrell, de Prades de la Molsosa. Van tenir quatre nenes; la Pilar (1910), la Mercè (1912), la Joana (1913) i la Marina (1918).

Mentrestant, el vell Josep Biosca se'n va anar a viure a casa del seu fill petit Miquel i el 3 de juliol de 1915 es va vendre la casa i l'hortet a Silvestre Vila Galí, de Sant Mateu. A més a més, li va vendre els drets de les dues vinyes que menava, una de sis quarteres i mitja a la zona del raval de la Poca Farina, coneguda com la Vinya del Pentiner, i una altra de quatre quarteres a prop de casa, dita la Vinya Vella.

El Francesc es va quedar sense res i molt ressentit contra el seu pare, a qui mai més li va perdonar la mala

Arxiu Ll.Garriga

Pere Garriga Mercadal

jugada. La família del Francesc va seguir vivint a cal Jep Bonic un temps més, però un dia, mentre la Maria alletava la Marina, la van avisar que el seu home havia patit un accident de caça. L'ensurt va ser tal que la nena va emmalaltir i al cap de pocs dies va morir. A resultes de l'accident, el Francesc va quedar malament de les cames i no va poder fer més de pagès. Per això es va traslladar amb la família a Manresa, on va trobar feina d'agutzil a l'ajuntament. A Manresa els va nàixer finalment un nen, l'Alfons (1925).

Silvestre Vila no va tenir gaires anys la propietat, ja que el 29 d'abril de 1919 se la va revendre a Valentí Pubill Solé, un fill de cal Recus. Els preus de venda de la casa, hort i vinyes va ser de 1.250, 200, 250 i 300 pessetes, respectivament. Uns any després es va tornar a vendre, aquest cop a Lluís Garriga Puig, àlies el Calet, propietari del forn, del Cafè i d'altres cases.

Per cal Jep Bonic hi van passar diversos masovers o llogaters, però els que s'hi van estar més temps va ser la família Vilaseca.
L'estiu de 1927 va llogar la casa la parella formada per Pere Vilaseca Viñas i Cèlia Santasusana Caellas. El Pere era el petit de vuit germans i era d'un poble de l'alt Solsonès, mentre que la Cèlia era de Salo. Venien de la masoveria de Torremija, a Calonge, però a causa d'una malaltia del Pere havien passat els mesos d'hivern a Salo, a casa dels pares de la Cèlia, on els va nàixer la primera filla, la Ramona. A cal Jep Bonic els va néixer un altre fill, el Joan (1929). Com que tenien poca terra, el Pere anava a jornal quan hi havia feina i feia la campanya de la sega. El 1935 els Vilaseca van deixar cal Jep Bonic per entrar de masovers al mas Closa.

El desembre d'aquell any va arribar la família de Senén Coberó Giribets. El Senén era un fadrí del mas Coberó del lloc de l'Aguda, municipi de Torà. La seva muller era Sabina Soler Grifé, de Vallferosa. S'havien casat el 1919 i ho van fer simultàniament dos germans, el Senén i el Manel, amb dues germanes, la Sabina i la Nita. Aquest doble casament tenia la intenció d'evitar que un tercer germà, més jove, hagués d'anar a la guerra del Marroc.

Després de casar-se van anar de masovers en una casa del terme Biosca i després al mas Torremija, justament per on havien passat els Vilaseca. El Senén era reconegut per la seva destresa fent anar la dalla.
Quan van arribar a cal Jep Bonic ja tenien els sis fills; Maria, Cèlia, Ramona, Joan, Nasi i Montserrat. La majoria d'aquests fills i filles del Senén van emparentar-se amb cases de Fonollosa i Camps; la Ramona a cal Tomàs, la Cèlia amb el fuster Josep Maria Closa de ca l'Isidret, la Montserrat amb Joan Vall de la Morera, i el Nasi amb la pubilla de cal Petit. La Maria es va casar amb Josep Graner, un carboner de Manresa, mentre que l'hereu Joan Coberó es va quedar a casa i es va casar el 1963 amb Pilar Borràs Vilaseca, procedent d'una de les masoveries de la propietat Cases de Matamargó.

Arxiu A. Cots

La casa abans de les reformes

Arxiu Morera

Casament de Montserrat Coberó (1956)

Mentrestant la propietat de la casa havia canviat de mans. Després de la defunció de Lluís Garriga el 1933, l' usdefruit va ser per la seva dona Anita, i quan va morir aquesta, cal Jep Bonic va passar per herència al seu fill Peret Garriga.
El Peret era coix i als 17 anys el seu pare el va enviar a casa d'uns oncles a Barcelona. Va començar treballant de "cambrer de llimonada" en un local del carrer de sant Pau, i després al cafè del cinema Avenida, al Paral·lel. El 1933 es va casar amb Teresa Prat Subirana, de Rellinàs, i va llogar un piset al barri del Poble Sec. Van tenir un sol fill, el Lluís, que va ser dentista. Quan el Peret pujava a Fonollosa a visitar la parentela, destacava de la gent del poble, perquè anava molt mudat, a l'estil de ciutat.

L'abril de 1963 el Garriga es va vendre la casa al llogater Senén Coberó.
Del Senén va passar al seu fill gran Joan. La vinya de cal Jep Bonic que pagava parts a la Morera es va poder comprar el 1966 quan el Bisbat va repartir l'heretat entre els parcers i ara és pròpia. Aquell mateix any van aixecar un cobert per posar-hi porcs. El 1969 van fer obres molt importants a la casa, consistents en alçar un altre pis i en reformar els interiors, que han canviat força l'aparença de la caseta primitiva.
El Joan i la Pilar van tenir tres filles, la Maria Àngels, la Montserrat i la Maria Isabel. Després de la defunció del Joan, esdevinguda el 1988, la casa ha quedat per la seva filla Maria Àngels.

MAS CASES (2ª PART)

Salvador Jubert, àlies Cases
Salvador Jubert era fill de Celdoni i la pubilla del mas Cases, per aquest motiu era conegut com el Cases. Comença l'activitat el novembre de 1683 amb motiu de l'empenyorament que li va fer l'amo del mas Cererols d'una peça gran, de 25 jornals d'arada de mules, anomenada la Plana de la Cervera. L'empenyorament es va fer per 150 lliures i en principi havia de tenir una durada de cinc anys. Els tractes eren els següents:

> (...) nosaltres dits venedors per lo espay de aquestos cinch anys nos reservam y aturam manar y conrear aquella a us y costum de bon pages, ab pacte y condicio que nosaltres hajam de posar la llevor en sembrar dita terra, com tambe conrear aquella a gastos y despesas nostras y pagar vos de tot lo que es cullira en dita terra, com es blat, sivada, ordi o espelta, la sisena part ...

A més de camps de cereal, una part de la plana estava ocupada per vinya i bosc. Van quedar que es partirien a mitges la verema i els aglans de les alzines.

El 1693 el Salvador va comprar un censal de 100 lliures a Salvador i Jaume Mas de Castelltallat i dos més de 50 lliures el 1699 i el 1703. Quan el mas Mas va canviar de mans el 1833 es van quitar els tres censals.
El 1695 el Cererols li va cedir per cinc anys un hort al torrent de Pelligueres a canvi de 4 quarteres de blat segolós, mesura rasa. L'hort era de regadiu i el Cerarols li va donar permís per agafar brossa per fer 25 piles cada any.
El 1699 el Salvador, com hereu del seu germà, Pere Màrtir, va cobrar un deute antic de Francesc Centellas de Sant Amanç.
El 1710 va ser un any dolent a causa de la guerra i per això alguns propietaris de Fonollosa es van endeutar per comprar blat. Van crear un censal de 500 lliures, de les quals 150 van correspondre al Cases. L'any anterior ja havia participat amb altres pagesos de Fals i Súria en un censal de 900 lliures. El 1713 va continuar endeutant-se venent un censal de 100 lliures a les Quotidianes de la Seu de Manresa i el 1716, junt amb un d'Ivorra, un de 100 lliures a un capellà de Calaf.
El 1721 va admetre un deute de 68 lliures a un veler de Manresa per diverses pensions d'un censal que estava garantit pel mas Sadernà, del qual en parlarem més avall. El 1736 l'amo del mas Santpere de Camps li va donar 100 lliures per quitar-li un censal que li prestava, junt amb 38 lliures de pensions vençudes i 9 lliures i 16 sous de les despeses fetes per reclamar-ne el pagament. El 1741 va deixar les 30 lliures a Francesc Pelfort que necessitava per edificar la casa que s'estava fent al carrer Nou (cal Pinxo).
Poca cosa més va tenir temps de fer el Salvador, perquè el 18 d'agost de 1742 va fer testament a la rectoria i el 1748 ja constava com a difunt. El crèdit de 30 lliures del Pinxo va endossar-se al rector, per una fundació perpètua de cinc misses de sufragi.

Foto Sabina
Balcó a la part de llevant

Descendents
Salvador Jubert va estar casat amb Serafina Puig, que venia del mas Puig de Viladepost, de la parròquia de Santa Eulàlia d'Argençola. Ens consten sis descendents; l'hereu Antoni, el Domingo, el Miquel, el Salvador, l'Elena i la Teresa. El Salvador va aprendre l'ofici d'armer i es va casar a Manresa amb Maria Anna Riera. La Teresa es va casar el 1726 amb Josep Devant, l'amo de cal Sastre Coix. L'Elena ho va fer el 1724 amb el manresà Joan Gussart. El Domingo es va aparellar amb Francesca Closa, va viure uns anys a la casa pairal fins que el 1772 el Roca li va establir un terreny al Raval del Sastre on s'hi va edificar una casa. La casa ha desaparegut, però suposem que es trobava adossada a cal Sastre Coix.

El fill gran Anton Jubert Casas va unir-se en matrimoni amb Llúcia, filla dels amos del mas Coma de Camps. Van

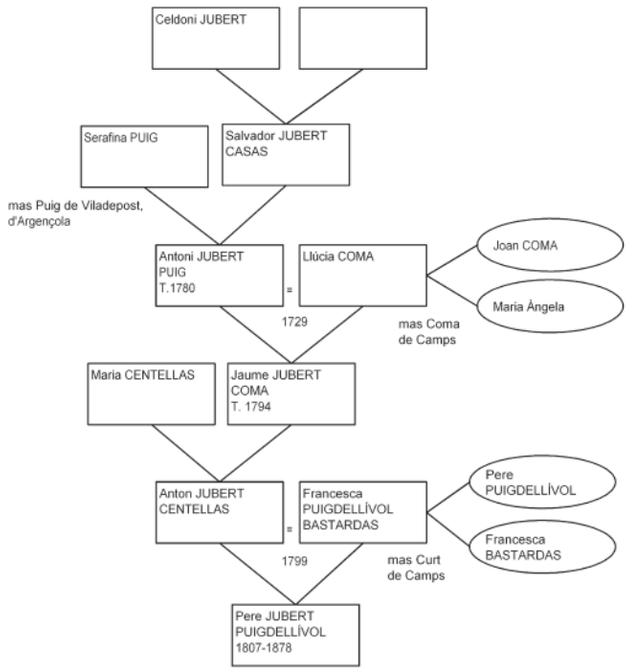

fer capítols a la rectoria el 27 d'abril de 1729 i el dot assignat a la Llúcia va estar d'acord amb la importància de la casa, 400 lliures. A més a més, la noia tenia dret a rebre una subvenció d'una causa pia i el 1731 l'administrador li va donar 12 lliures i 10 sous, que van sumar-se al fons dotal.

L'Anton i la Llúcia van veure com es feien grans set dels seus fills, quatre noies i tres nois. El primogènit era el Jaume. El Ramon es va casar el 1781 amb Maria Bascompte i van fer foc en una casa que el Ramon havia construït en un terreny cedit pel seu pare (cal Ramon). Del Salvador se'n sap allò que explica el seu testament, fet el febrer de 1771. Llavors era solter i va demanar que si moria a Fonollosa l'enterressin a la tomba dels de casa, però era possible que ho fes lluny, per "haver acentat plassa en los Exercits del Nostre Rei y Senyor". Va fer hereu a son pare i va deixar diversos llegats a les germanes i a tres nebots de qui era padrí.

La Teresa la van casar el 1755 amb Francesc Tomasa, de Boixeda de Castelltallat. La Serafina va marxar el 1762 a casa de Fèlix Brunet de Marganell. La Victòria va ser el 1772 per Agustí Malé, natural de Sant Llorenç de Morunys, però instal·lat a Rajadell. La filla petita era la Francesca i potser es va quedar soltera.

Foto Sabina

Angle sud-est

Un mal fill

L'Anton va debutar en els negocis l'octubre de 1725, quan va manllevar 5 quarteres de blat a l'argenter Magí Firmat. L'argenter en tenia molt de blat, ja que era el col·lector dels delmes del terme de Fals. El 1732 va comprar més blat; 23 quarteres a l'amo del mas Montanyà de Besora, que li van costar 46 lliures.

El 1747 va establir a rabassa a Isidre Closa i a Ramon Casellas una peça de 3 quarteres cadascun al Pla del Ginebral. Havien de plantar vinya clara i donar-li la cinquena part. La vinya clara permetia sembrar cereal entremig dels rengles de ceps. A l'any següent va establir un tros per vinya a la partida de la Solana del Cases al seu germà Domingo, i el 1754 un altre tros a Josep Devant a la partida de la Coma. En aquest cas el parcer va pagar-li una entrada de dues gallines.

Arxiu Canigó

Encapçalament capítols Pere Jubert (1832)

A partir de 1759 l'Anton actua sempre acompanyat del seu fill gran Jaume. A l'agost d'aquell any van empenyorar per 80 lliures a Salvador Devant una caseta o ferreria, situada dins del baluard de la masia. Es tracta sens dubte del que més tard esdevindria la "Caseta del Cases o el Forn del Celdoni".

El gener de 1760 van vendre a Josep Monconill, l'amo del mas Closa, un camp d'una quartera dit la Feixassa pel preu de 140 lliures. El 1763 van empenyorar el quint que rebien d'una vinya clara situada a la partida de "lo Forn de la Cals" per 125 lliures. El 1764 van establir a Francesc Bonvehí de Castelltallat una vinya vella dita del Reguer i un terreny per edificar casa. El 1765 van establir a Isidre Centellas de Sant Amanç 3 quarteres de bosc i li van donar 15 anys per reduir-lo a vinya. També li van donar un quartà per fer-s'hi la casa al termenal de la Vall. Falta confirmar-ho, però una de les dues segurament es tracta de cal Molineret.

El 1766 "trobant se sense diner per comprar blat per menjar" van empenyorar per 25 lliures les parts de la vinya que menava el Domingo Jubert.

El 1770 els Cases volien redimir un censal de 185 lliures que prestaven a la Comunitat de Preveres de Prats i van demanar als fiadors, Miquel Ferrer i Isidre Closa, àlies Botiga, que els avancessin els diners. En compensació els van deixar quedar amb les parts d'unes vinyes, fins a resquitar-se.

La relació amb l'avalador Isidre Closa, de cal Bauma, va esdevenir més estreta els darrers anys de la vida de l'Anton, que van ser molt tristos a causa de la mala relació amb el seu fill Jaume, tal com es desprèn del text que transcrivim:

> ... y com lo dit Jaume Jubert Casas y Coma no nos vulguia sustentar en los aliments de menjar y beurer ni altre cosa alguna, y nos habiam sens forsas algunas per raho de nostra debilitat y flaqueja, de manera que a no

ser cas lo dit Isidre Closa, àlias Botiga, de la gran pietat y misericordia que de nosaltres haveu tingut en sustentar nos de blat, vi y altres comestibles, com y en diners, ja forem morts de fam, y no sia just que tenint bens, com tenim nos, hagiam de morir de fam, majorment tenint, comforme tenim, un fill tan iniquo y malicios com es lo predit Jaume Jubert, que siquiera la caritat no lo obliguia en dans menjar y beurer a sos pobres pares, majorment trobant nos, com nos trobem, en tant crescuda edat y impossibilitats de poder treballar, per so, per subvenir a nostres tant gran necessitat y urgencies, venem a vos, dit Isidre Closa ...

El document està datat el 16 de juny de 1779 i en ell l'Anton va confirmar l'establiment, fet de paraula, de la vinya del Botiga i li va vendre les parts d'aquella vinya i d'una altra a canvi d'alguns diners en efectiu.
No van trigar a morir el vell Anton i la seva dona, qui sap si la mort no va ser provocada pels disgustos, i va ser l'Isidre Closa qui va cuidar-se de pagar els funerals i les misses. El desembre de 1781 va pagar al rector 34 lliures i 16 sous per l'enterrament de l'Anton i 21 lliures i 15 sous pel de la Llúcia.

Mas Serradarnau o Sadernà

Els Cases posseïen de sempre aquest mas situat a Castelltallat, de fet, és possible que allà hi tinguessin les seves arrels. El mas Sadernà estava sota la jurisdicció del monestir de Montserrat i ja surt citat en els capbreus més antics de Santa Cecília. Els censos que pagava eren 1 quartera de blat, mitja d'ordi, de civada i espelta i 2 sous i 7 diners. A mitjans del segle XVIII al mas s'hi estava un masover.

Foto Sabina

Pallissa de cal Cases

El 1750 l'Anton, per pagar dots i altres deutes, va vendre a Miquel Ferrer de Fonollosa una novena part de la collita de Sadernà, tant de les terres que menava directament el Cases com dels parcers. El juny de 1753 es va vendre a gràcia a Jeroni Fontanet de Castellar tot el mas Sadernà, excepte una peça de 30 quarteres, a la part de migdia, i el dret de pasturar, per 660 lliures. El novembre de 1755 es va vendre les herbes a Isidre Bonvehí de Castelltallat per 100 lliures. La pastura estava limitada a 10 cabres, però tantes ovelles com volgués. L'abril de 1756 l'Anton va establir a Josep i Francesc Bonvehí, pare

Foto Sabina

Finestreta

i fill, un pedaç erm de 9 quartans per fer-s'hi una casa, que quedaria subjecte a un cens de 3 lliures. L'entrada va ser de dos pollastres. Tres anys després establiria una altra casa a Manuel Biosca. Aquesta darrera casa es va ensorrar amb la gran esllavissada dels Espatllats.
El juny de 1759 el Cases va quitar el mas Sadernà, però tot seguit el va tornar a empenyorar al Fontanet per 700 lliures. El 1761 va renovar la venda de les herbes per cinc anys més a l'Isidre Bonvehí per 200 lliures. Però es va anar allargant el temps perquè no podia tornar-li els diners, fins que el 1787 ho va fer per ell Francesc Vall, i aquest es va quedar les herbes. El 1806 l'amo de la Vall va comprar als Cases per 1.400 lliures el dret de quitar el mas Sadernà, dret que en realitat equivalia a la propietat. L'usdefruit del mas Sadernà va estar molts anys en poder de Jeroni Fontanet, fins que el 16 de juny de 1847 el seu nét Anton Fontanet se'l va vendre a Josep Morera, el Tiquet.

Empenyoraments de parts

Jaume Jubert, que tan malament es va portar amb els seus pares quan aquests ja no es podien valdre, es va casar amb Maria Centellas. No sabem d'on era la Maria, només que en casar-se va ser beneficiada amb una ajuda procedent d'una causa pia fundada per Josep Abadal, candeler de cera de Vic. Del matrimoni en coneixem l'hereu Anton i quatre filles. La Maria es va casar el 1790 amb Isidre Morera Grau de Fonollosa i la Teresa el 1797 amb Pere Trullàs Casas de Guardiola, rebent uns dots de 80 i 90 lliures, respectivament. La Mònica es va casar amb el paleta de Salo Bartomeu Garriga, rebent de dot un tros per edificar una casa (cal Calet). La Francesca es va casar amb un tal Bonada establert a Camps.

Les dificultats econòmiques durant aquest període eren constants. L'hereu Cases no parava de vendre i empenyorar els seus actius, amb la qual cosa no feia res més que empitjorar la situació.
La fórmula més emprada era la cessió per una quantitat en efectiu de les parts que donaven els parcers de les vinyes del mas Cases. El comprador obtenia com a rendiment del seu préstec les parts, mentre que el venedor es quedava sense aquests ingressos regulars i no

trobava la manera de recuperar-los si no era amb un nou empenyorament, i així el deute s'anava fent gran com una bola de neu pendent avall. Obviant les diverses operacions per manca d'espai, podem concloure que a començaments del segle XIX el Jaume Casas tenia un deute de 1.531 lliures per aquest concepte amb Segimon Pou, resident a Boixadors.

Altres exemples de l'activitat econòmica del Jaume són els següents:
El 1774 va recuperar la Caseta, que estava empenyorada des de feia més de 20 anys, pagant 113 lliures i 8 sous. El mateix any va establir a Josep Braquets un solar per edificar al Colletó de la Creu de Rabinat, casa avui totalment desapareguda. El 1778 va vendre a l'amo de la Vall les herbes del mas Cases durant quatre anys per 50 lliures. El 1781 va vendre una feixeta a la vora del carrer Nou, perquè Josep Estany pogués ampliar la casa (actual Ferrer de Dalt).El 1784 es va vendre al Vall per 80 lliures al comptat 53 quarteres d'olives, de la collita dels propers quatre anys. El 1786 es va vendre una vinya de 10 quartans al parcer que la menava per 30 lliures i va crear un censal de 180 lliures a favor del rector del poble Josep Bagà, amb hipoteca d'un camp dit "lo Quintal". El 1789 va establir un terreny per fer casa a Josep Serarols (cal Jaume Roca).
Jaume Jubert, àlies Casas, va fer testament amb el rector Bonaventura Noguer el 4 de setembre de 1794, si bé va seguir vivint, si més no, fins el 1799, quan es va casar el seu fill i hereu Anton.

La noia del Curt
Anton Jubert deuria assolir la majoria d'edat cap el 1785, ja que a partir de llavors figura al costat del pare en els contractes. El 24 de gener de 1799 es van signar els capítols matrimonials entre ell i la Francesca, filla de Pere Puigdellívol i Francesca Bastardas, els amos del mas Curt de Camps. El pare va designar hereu al fill, amb una reserva de 350 lliures. El vell Cases es va comprometre a donar a la seva jove, en cas que es quedés vídua prematurament, els aliments següents; tres quarteres de blat segolós, dues càrregues de vi claret i tres quartans d'oli. Així mateix, li daria permís per anar a agafar pel seu ús la llenya perduda del bosc del mas Cases, llenya que hauria de traginar a coll. Per viure li cediria la casa i l'hort de "lo Seuva", que formava part de la propietat Cases.

Foto Sabina

Llinda de la pallissa (1680)

El dot de la noia del Curt va consistir en 100 lliures, dues caixes de fusta de pi "de la terra" i tres vestits. El primer compost d'unes faldilles de burata amb gipó de "griseta" i caputxa de "vel de monja". El segon, de faldilles blaves de sarja, gipó de "durantàs" i caputxa de "llanilla". El tercer, de faldilles i gipó d'estamenya i caputxa de baieta.

El 1804 l'Anton va reunir-se amb Segimon Pou, qui arreplegava la major part de les parts que corresponien al mas Cases, per renegociar el deute. Vista la impossibilitat de tornar-li els diners, va optar per renovar-li l'empenyorament per cinc anys més, per un valor total de 1.625 lliures. Les parts venudes procedien de 11 vinyes, menades per 9 parcers diferents.
L'Anton va tenir una vida curta, perquè el juny de 1814 la Francesca ja es declarava vídua quan va signar àpoca al seu pare dels diners del dot. La vídua tenia l'usdefruit i el va conservar com a mínim fins el 1824 quan, en companyia del seu fill gran Pere, va pagar un deute contret pels avantpassats.

COMERÇ

Antigament a les cases de pagès del nostre entorn prevalia l'autosuficiència i tot allò que no es podia aconseguir s'havia d'anar a buscar a Manresa, on hi havia un actiu comerç que subministrava el bacallà, espardenyes, roba i altres articles necessaris. Però va arribar un punt en què alguns emprenedors van veure una possibilitat de fer negoci revenent aquests productes en el mateix poble. El lloc on es van concentrar la majoria d'establiments va ser el nucli de Fonollosa, per la seva centralitat i perquè estava situat a mig camí entre Castellfollat, una àrea molt més poblada que ara, i Manresa.

Forns de pa
Als molins n'entrava el blat i en sortia la farina, i després aquesta es convertia en pa. El pa s'elaborava a la pastera i s'enfornava al forn que tenien adossat totes les cases, fossin grans o xiques. Hi ha gent gran que se'n recorda. Però haver d'encendre el forn per coure únicament el pa pel gasto no sortia a compte i a poc a poc es va optar per comprar el pa als forners. Se solia entregar una quantitat de farina, de la collita pròpia, al forner i aquest anava anotant en una llibreteta el pa que es recollia. El més habitual era intercanviar un quilo de farina per un

quilo de pa i en el rendiment s'hi guanyava la vida el forner.
Els forns de les cases van quedar obsolets i encara que la majoria s'han ensorrat, se'n poden veure alguns d'intactes, com per exemple al mas Torreblanca, a cal Tico, a la Mallencosa, o a cal Sastre Coix.

Pa a l'estil de pagès

La primera notícia de l'activitat d'un forner a Fonollosa és de 1912. Càndid Busquets Solà, natural de Talladell, tenia el seu obrador en una dependència del mas Cases, a sobre de la qual vivia amb la seva dona Gertrudis Balsells i els cinc fills. Va anar-se'n a Igualada el 1929 i el forn va passar a Celdoni Clarena Vila. Llavors l'establiment s'anomenava el Forn del Celdoni. Quan va marxar, cap el 1969, va llogar el forn a Mateu Rambla Parés, que va tenir el forn encès fins aproximadament el 1995.
A l'altra banda del carrer, Lluís Garriga, de cal Calet, el 1910 va construir un local on va posar-hi un forn de pa. De l'elaboració de n'ocupaven forners d'ofici com Vicenç Navarra de Sant Cugat o Joan Tresserra de Gaià. El seu fill Joan Garriga va tenir uns anys arrendat el cafè i el forn a Mariano Planas Torras, fill dels masovers del mas Coma de Camps. Aquest va contractar al vell Treserra i al jove Joan Closa de ca l'Isidret.
El 1960 Joan Garriga va traspassar el Cafè i el forn a Joaquim Torras Puigdellívol. El nou amo tenia un forner llogat. Durant molts anys va ser Amadeu Masfret de Sant Joan de Vilatorrada, qui va ensenyar els secrets de l'ofici a Josep Pons, el gendre del Joaquim Torras.
La viabilitat de dos forns que es feien la competència a Fonollosa s'explica perquè la seva clientela no es limitava als habitants del poble, sinó que la seva zona d'influència era molt més àmplia, ja que els forns subministraven pa a moltes de les cases i masies de la Serra de Castelltallat. Era habitual la presència a Fonollosa de bèsties amb les sàrries carregades de grans pans.

Per altra banda, al municipi funcionava un altre forn de pa. No se sap quan va començar a treballar el forn del Molí de Boixeda, però Cristòfol Devant, de cal Mateu Gascó, n'era el forner entre els anys 1924 i 1929. En un inventari fet el 1932 hi trobem un forn de coure pa amb termòmetre, una màquina de pastar de la marca "Jeber", 13 caixes per posar el pa, una pastera de fusta, 4 pales, un cossi pel llevat, unes balances, un armari amb mosquitera, i altres atuells de forner. Després de passar-hi diverses persones, un cop acabada la guerra, el forn el va fer anar l'Antoni Casellas, fins que un bon dia aquest va decidir deixar l'elaboració pròpia i dedicar-se a revendre el pa del forner de Sant Martí Sesgaioles.

Botigues
La primera notícia data de 1870, quan les dues botigues existents a Fonollosa van pagar l' impost municipal que gravava l'activitat. Els amos de les botigues eren Vicenç Biosca, de cal Sirvent i Joan Puig Cots, de la masoveria de cal Closa. El 1899 només quedava la de Francesc Puig Cots, botiga que passaria al seu fill Peret Puig Palà. A la botigueta s'hi venia una mica de tot, comestibles, però també articles de neteja, espardenyes, caramels per la canalla i moltes coses més. El 1924 consta que Marcel·lí Vall Soldevila, un fadrí de la Vall, tenia obert un establiment a la Plaça, als baixos de cal Metge, una casa del seu pare. Allà també s'hi despatxava un got de vi o d'aiguardent. Després se'n va encarregar el seu germà Josep Vall, conegut popularment com Pepet de la Vall, fins el dia que va morir, el setembre de 1947.
Carrer amunt hi havia dos cafès i en un d'ells, el Cafè del Calet, també hi havia una botiga de queviures. El cafè l'havia obert Lluis Garriga el 1910 i se suposa que la botiga va funcionar al mateix temps. Després del parèntesi de la guerra, Anita, la vídua del Garriga, va llogar la botiga de cal Calet a Joan Soler i Angeleta Serra i més tard a Mariano Planas i la seva dona Lola Jubert. Aquests en van marxar cap al 1950 i llavors van obrir la seva pròpia botiga als baixos de ca la Miquela del carrer Nou.
El 1960 Joan Garriga Mercadal es va vendre l'establiment a Joaquim Torras Puigdellívol. Després de la seva defunció va passar a la filla Rosa i al gendre Josep Pons i ara és l'única botiga del poble i està a càrrec de Teresa Pons i el seu marit Quico Pérez.
Esteve Pintó va obrir després de la guerra una botiga a cal Pep. Es dedicava a comprar conills, ous, etc. per les cases de pagès de la rodalia i ho baixava a vendre a Manresa amb el carro. De tornada pujava bacallà, arengades, roba etc, que venia a la botiga. Quan va llogar el Cafè del Serarols, de la botiga se'n va cuidar la seva cunyada Maria Àngels i després la seva dona Pepeta Balsells.

Balances de botiga

Tenda de Comestibles
Pastisseria
Magatzem de Grans
Carrer Església, 12 i 9
Núm.
Lluis Garriga
Fonollosa 30 de Desembre de 1931
Sr. En Ajuntament
Dèu:
Mes | Dia | Pessetes | Cts.

Arxiu municipal

Factura de cal Calet (1931)

Un establiment que no faltava a cap lloc era l'estanc, on s'hi distribuïen impresos de l'estat i productes colonials, especialment tabac. El 1865 l'estanquer era Ramon Oliveras Morera, un fill de l'apotecari local. L'estanc era una concessió del govern i estava subjecte als vaivens de la política. Hem recollit una crònica de finals del segle XIX, on l'oposició acusa al partit en el poder de diferir la concessió de l'estanc de Fonollosa per motius partidistes. La notícia però, manca de concreció i no ens permet saber qui tenia l'estanc. La casa de cal Mixer, al carrer Major, era coneguda també amb el nom de ca l'Estanquer, així que és probable que fos allà on es repartís la picadura i els caliquenyos. Molt més ençà, l'estanc era a cal Baldric, fins que el 1957 Josep Pintó el va traspassar i el va instal·lar a cal Pep. Actualment encara funciona.

A Camps va ser el Cafè que posseïa Ignasi Grifé el primer lloc que va funcionar com a botiga. El 1924 l'establiment constava inscrit a la relació de la matrícula industrial. Els encarregats de la botiga i el cafè entre el 1912 i 1920 van ser el matrimoni format per Joan Bastardas de Salo i Angeleta Vilalta del Casalot. Van ser substituïts per Ramon Bonvehí i Maria Fàbrega. A poca distància d'allà, a la Casa Nova, Celestí Vila i Josefa Bastardas també tenien una botiga. Cap el 1932 els dos van permutar els seus llocs; el Ramon es va instal·lar a la casa Nova i el Celestí al Cafè.
Als baixos de la Casa Nova, en un quartet a mà esquerra, la Maria despatxava carn i comestibles. Cada dissabte mataven un be o un cabrit. En esclatar la guerra tenien el magatzem ple d'arròs, sucre, llet de pot i altres queviures, cosa que va permetre a la família passar els anys de la gana amb una certa comoditat. A la postguerra a la botiga s'hi repartia el racionament als veïns.

A Fals hi havia botiga al complex industrial del Molí de Boixeda. El 1924 el botiguer era Cristòfol Devant i el 1930 va agafar el lloc Salvador Casas Pessarrodona. A partir de 1940 el Ton Casellas hi venia el pa del forn i la carn del seu ramat de xais. Al Raval de Fals el juliol de 1931 Josep Baraldés Pons, de cal Balandrès, va obrir una botiga a casa seva, on més tard també s'hi va ubicar la centraleta telefònica i la perruqueria de senyores. De la botiga se'n cuidava Maria Pons, la mare del Josep, una dona molt emprenedora. El 1953 el Josep amb la dona i les tres filles van marxar cap a Barcelona, on van muntar una tenda de fruites i verdures. La botiga era un servei necessari al Raval i de seguida se'n va obrir una a cal Tinai. El Marcel·lí Grau ja feia molts anys que tenia el cafè del poble i a la botiga, a més dels articles habituals, s'hi despatxava llet de les seves vaques, porc i carn de be. Aquesta botiga va tancar el 2003, després de la mort per accident de Joan Grau. El buit comercial el va omplir el "Rebost", un establiment de la Cooperativa de Fals.

Carnisseries
Antoni Puig, el Closa, tenia ramat d'ovelles i va muntar abans de 1924 una botiga als baixos de casa seva. La seva dona Emília era qui tallava la carn que es venia cada dimecres i cada dissabte. A l'hivern mataven ovelles i cabres, "carn vella", de preu més assequible per a molta gent. Tenien més de 30 clients regulars del poble i de fora. Quan va morir l'Emília el 1958 va agafar el relleu la Vicenta, que va despatxar fins el dia 26 de novembre de 1988.

Carnisseria de cal Closa

L'altre ramader del poble, Jaume Armengol, el Pastor, i la seva dona Pilar Biosca a partir de 1941 venien a casa seva, al primer pis de cal Metge, llet de cabra, i carn dels xais que mataven dos cops per setmana. Més endavant van llogar un petit local del cafè Serarols, on van muntar un taulell de carnisseria.
A la dècada dels 80, Rosa Clarena, la dona d'Ignasi Armengol, feia anar una carnisseria als baixos de la casa nova, a la plaça de Fonollosa.
A Camps la carn es despatxava a la Casa Nova i al Cafè i a Fals a cal Baraldès, a cal Tinai i al Molí de Boixeda, tal com hem vist a l'apartat de les botigues. Actualment l'únic punt de venda de carn i derivats és el "Rebost", que comercialitza productes càrnics de proximitat i alguns procedents d'animals de les pròpies granges.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 22 Desembre 2014

Quaderns de la memòria històrica

FONOLLOSA

MAS ROCA (2ª PART)

El mas Galant

El mas medieval Vilar va canviar de nom i es va convertir en mas Galant els anys que va estar en poder d'aquesta família. Els darrers Galant es van traslladar a Barcelona i el 1675 es van vendre la propietat a Joan Serarols i a Mariano Devant, a mitges. Els compradors es van dividir les terres i la casa, donant lloc als actuals cal Roca i cal Sastre Coix.

Aviat la part de casa corresponent al Joan Serarols va ser coneguda com cal Roca, segurament degut al fet que el casalot es troba fonamentat sobre una mola massissa de roca.

Joan Serarols era un fadrí del mas Cerarols i surt documentat per primer cop el 1634 amb motiu de la compra feta a Antoni Fàbrega de Súria d'un ruc de sis anys de pèl de color de rata, amb els seus guarniments. El 1668 va comprar per 30 lliures i 8 sous les herbes del mas Montserrat d'Aguilar per fer-hi pasturar el ramat. Tenia l'obligació d'encorralar el bestiar, un mes a la primavera, un a la tardor i un a l'hivern, als corrals del mas. Aquesta exigència era per aprofitar el valuós xerri de les ovelles. El 1668 va deixar 80 lliures a l'amo del mas Morera i va vendre blat al Bacardit de les Olles. A l'any següent va comprar una parella de bous al seu nebot Gabriel, per la qual en va pagar 30 lliures.

El 1670 va començar una llarga relació amb Josep Casas, l'hereu del mas Cases d'Aguilar, a qui va deixar 4 quarteres de blat segolós i 15 lliures en moneda. A canvi el Casas li va cedir una boïga a mitges. El 1672 va deixar 100 lliures al Casas i el 1674 va afegir al crèdit 19 lliures més. Un any més tard el mas es va vendre i el comprador va restituir els diners al Joan. Entre 1676 i 1679 trobem al Joan residint al mas Cases com a masover.

El 1676 Josep Sentellas de Sant Amanç va comprar al Joan 20 quarteres de blat, al preu unitari de 3 lliures, i el 1679 va manllevar-li 100 lliures. Aquell any també va vendre 17 quarteres de blat a Jaume Bacardit de les Olles i 10 a Isidre Sentellas, possessor del mas Ferriola.

El desembre de 1678 Joan Serarols va pagar a Pere Promisach, un mestre de cases occità que vivia a Calonge, 6 lliures per unes obres fetes a preufet a la casa, més 3 lliures per una finestra que havia obert.

El 1683 Isidre Vila d'Aguilar va crear un violari de 21 lliures a favor del Joan Serarols. El violari generava una pensió anual de 3 lliures (el 14%) i la seva durada estava vinculada a la vida de dues persones, els nens Francesc, fill del Vila, i el Magí, fill del Serarols.

Vista general

L'octubre de 1683 Joan Serarols va comprar a gràcia a l'amo del mas Cerarols un tros de terra, pedregós i boscós, de 10 quarteres. Estava situat al costat d'un torrent dit Pellingueres, al termenal de la propietat Cerarols amb les de la Morera, Closa i Querol. Les condicions de l'empenyorament eren que:

> (...) si vos dit comprador voliau traurer dita terra o part de ella durant la present venda, que nos hajau de pagar parts del que si cullira a la vuitena. Item nosaltres nos reservam lo poder pasturar dita terra. Item que vos dit comprador pugar tots los anys fer cent pilas passat lo torrent de pellingueras, alla a hont vos aparexera ...

El preu va ser de 26 lliures i la peça no va ser quitada fins el març de 1751.

El novembre de 1683 el Joan va comprar a gràcia un altre tros de terra. Era de la Morera, tenia 15 quarteres i es trobava a la Costa de la Tria. En va pagar 100 lliures i alguns dels acords eren els següents:

> (...) ab pacte que si quitam sobre explet (collita), lo explet d'aquell any sia tot vostre, y axi matex pugau fer lo explet del restoble tots los anys, pagant nos las parts del que si cullira lo any del restoble, despres de feta la quitacio a us y costum del dit terme de Fonollosa. Item que no pugau traurer sino tant solament lo que era tret antigament, que es fins a un gorc dit de la Llana, tractant los roures a us y costum de bon pages ...

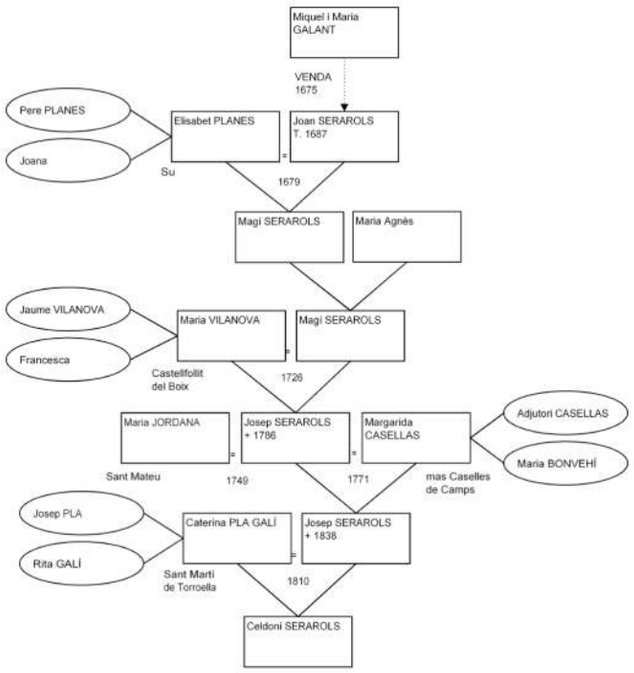

Altres condicions eren que el comprador podia plantar en el terreny oliveres, oliveres que a l'hora de la quitació li serien comprades al preu d'una lliura cadascuna. També van acordar que si passaven més de cinc anys el terç de la quitació aniria a càrrec del Morera. El terç era un percentatge del preu de les vendes que rebia l'abat de Cardona com a senyor del terme.

De l'esfera privada del Joan se sap que el 15 de maig de 1679 va contraure un segon matrimoni a l'església d'Aguilar amb Elisabet, filla de Pere Planes i Joana, natural de Su i vídua d'Isidre Marvà de Castelltallat. La primera dona del Joan és probable que també es digués Elisabet. En el testament que Joan Serarols va dictar el 3 de setembre de 1687 a mossèn Torrabadella, el rector del poble, va fer hereu al fill Magí.

Els Magins

El següent hereu Magí Serarols (I) va començar a actuar com a tal el març de 1688, quan l'amo de la Morera li va empenyorar per 110 lliures un bosc de 16 quarteres. En un document del mateix any consta com a Magí Roca, el que prova que llavors la casa i els seus habitants ja eren coneguts amb aquest nom. El setembre de 1691 va rebre 60 lliures que el seu pare havia deixat a l'amo del mas Vila d'Aguilar. El novembre d'aquell any va passar comptes amb Salvador Morera, el qual es va veure obligat a crear un censal per pagar-li les 62 lliures d'un préstec de Joan Serarols, més 52 lliures d'un ramat d'ovelles. Aquest censal, juntament amb el bosc empenyorat, va ser quitat pels descendents el 1752. La Morera també devia al Serarols 31 lliures per un altre concepte, així que li va cedir un tros a la partida dels Olivers del Torell, on el Serarols podia fer boïga i vendre llenya fins a cobrar-se el deute. El 1690 va cobrar de Josep Montconill, el nou amo del mas Closa, 25 lliures a compte de l'empenyorament de les herbes, que era de 80 lliures.

El 1704 va fer curt de blat i es va veure forçat a manllevar-ne 16 quarteres, en dues partides, a un comerciant. Van acordar que el preu s'ajustaria a la cotització del gra a la plaça de Manresa el maig de l'any següent. El 1710 hi havia guerra al Principat i el Magí va haver de comprar 10 quarteres de blat i dues de mill al daguer manresà Miquel Calafell. L'escassetat era general i per això aquell mateix any uns quants caps de casa de Fonollosa van demanar un emprèstit de 500 lliures a nom de la universitat (el poble) per comprar blat. El 1712, amb dos pagesos més, va tornar a comprar blat al daguer Calafell. Per 13 quarteres en van pagar 78 lliures, un preu molt alt. Malgrat que el Magí el 1630 encara vivia, el darrer negoci on va intervenir està datat a finals de 1724 i és una altra compra de blat, que necessitava, segons s'especifica, per sembrar.

El Magí va estar casat amb una dona anomenada Maria Agnès i de la parella tenim coneixença de tres fills, anomenats Magí, Josep i Estàsia. El Josep va emigrar a Castelltallat i el 1728 es va unir amb Maria Ferrer, una vídua. L'Estàsia ho va fer el 1730 amb Bonaventura, un dels fills de Joan Font, el moliner de Rajadell. El Bonaventura era vidu, tenia cinc fills petits i era masover del Forn de Santa Llúcia. Amb l'Estàsia va tenir sis fills més. La darrera notícia del Magí és de 1630

Magí Serarols (II) va fer capítols matrimonials el 25 de setembre de 1726 amb la donzella Maria, filla de Jaume Vilanova de Castellfollit del Boix. El sogre va prometre un dot de 115 lliures, dues caixes de fusta d'àlber plenes de roba, entre la qual es pot destacar

> (...) un gipo de estamenya de color, ropilla, faldillas, gavardina y caputxa de escot de Castelltersol, un guardapie y gavardina de xamellot comu negre ab guardapie, y gipo de xamellot comu de color ab una caputxa de escot bo o xamellotet...

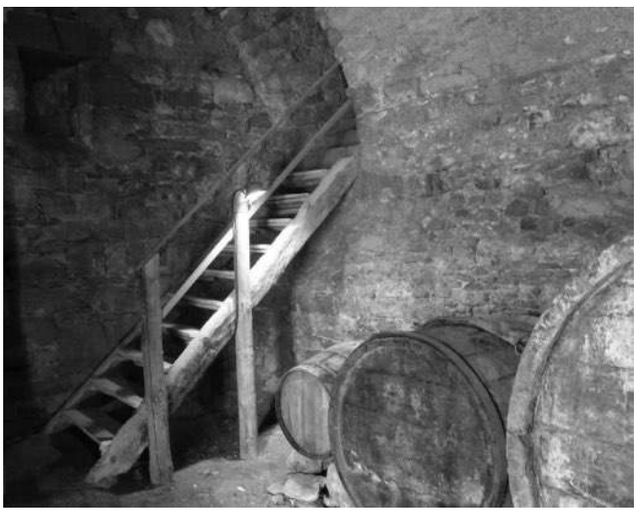

Celler

El Magí i la Maria van engendrar el Josep, el Joan, el Jaume, el Simeó i la Serafina. Del Joan no se'n sap res, el Jaume es va casar el 1762 amb Ramona, filla de Ramon Rovira de Salo, la Serafina ho va fer amb Magí Calvet, i el Simeó es va quedar a casa conco. El Simeó es va dedicar a deixar diners a diversos pagesos, sobretot de Fals i Rajadell, a canvi de les parts dels parcers. El negoci més important el va fer amb el Tatger de Fals, a qui va comprar les collites del període comprès entre els anys 1778 i 1807 pel preu de 1.500 lliures.

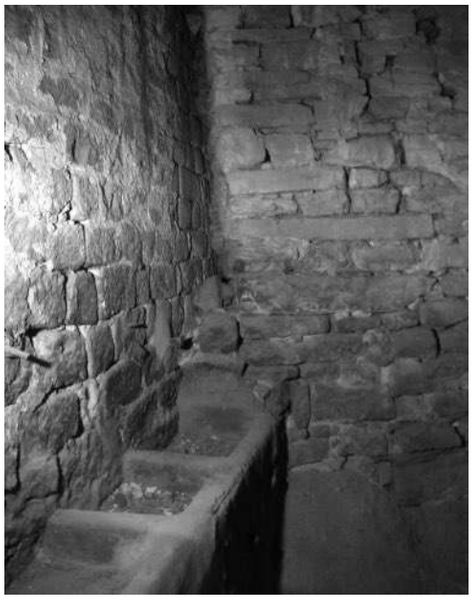

Menjadores

Josep Serarols (I)

Josep Serarols, àlies Roca, ja era cap de casa el 1751, quan va establir a rabassa a Antoni Jordana, un pagès de Sant Mateu que vivia a Fonollosa, una peça de vinya clara i olivers de 4 quarteres, anomenada la Vinya Vella, amb el compromís de replantar-la amb ceps nous. El Roca va prometre al parcer que li llogaria una de les tines i les bótes necessàries per posar-hi el vi, al preu de dos sous per càrrega. Com que el Jordana va marxar del terme sense refer la vinya, el 1757 el Josep la va cedir al seu germà Jaume Serarols. L'entrada del nou establiment va ser de dos pollastres.

El 1754 va crear un censal de 50 lliures a favor del seu veí Josep Devant amb la finalitat de redimir el censal que prestaven a mitges al Monestir de Montserrat i pagar algunes pensions endarrerides. Aquest censal de 80 lliures del monestir l'havien assumit els seus avantpassats respectius quan van comprar a mitges l'antic mas Vilar.

Aquell mateix any va establir al quint a Domingo Jubert, un fadrí del mas Cases, una peça de 3 quarteres dita "lo Restoblet". El 1764 va vendre per 140 lliures a Francesc Bonvehí de Fals una peça les Alzines (raval Poca Farina). El 1767 es va vendre les parts d'una peça de 3 quarteres, a la Plana de les Garrigues, al pastor del mas Montconill de Fals pel preu de 70 lliures. El 1768 va manllevar al Sentellas de Sant Amanç 25 lliures en diner i una quartera i nou quartans de blat segolós. El 1769 va crear un censal de 62 lliures a favor de Josep Bordons, el Paborde de Caselles. El 1770 va empenyorar per 50 lliures un tros de 5 quarteres, dit "lo Campet", a Pere Pelfort Junyent. El va recuperar quatre anys més tard. El març de 1772 va vendre a Francesc Sentellas 25 càrregues de vi claret de les properes dues veremes per 50 lliures al comptat. El transport aniria a càrrec del comprador.

El raval del Sastre

L'aspecte més interessant dels negocis del Serarols però, són les vendes de solars per edificar, que van fer possible el naixement i del barri conegut com el raval del Sastre. Les dues primeres cases edificades van ser cal Fuster i cal Pagès el 1758. El 1763 va vendre a Joan Soldevila per 25 lliures un quadrat de 8 per 8 canes on s'hi edificaria cal Soldevila. El 1770 el teixidor Josep Selga li va comprar un pati per 60 lliures, i el 1772 Domingo Casas un altre per 20 lliures. El novembre de 1773 el Josep Serarols es va vendre per 30 lliures una part de casa seva al pagès Pere Serra. El tros venut es trobava adossat a la façana, al costat del portal, i ara es coneix com cal Doctoret.

El 1778 es va vendre un tros de 3 picotins al metge Pere Serra (que no cal confondre amb el seu homònim pagès) que donaria lloc a l'actual cal Sastre Seuva. En una part d'aquest tros s'hi alçaria posteriorment cal Francisquet. El 1779 va vendre un pati de mig quartà on el sastre Josep Pelfort va construir-hi la casa que el 1788 revendria a Josep Miquel, el sastre Gros (avui cal Ferrer de baix). La darrera casa de la fila, cal Tuià, va ser una segregació tardana d'aquest pati.

A més de les cases agrupades del raval del Sastre, el Serarols va fer possible la creació de tres cases aïllades. Va vendre a Josep Jordana el terreny per edificar cal Trenca (1758), a Francesc Closa cal Tiquerelles (1760), a Mamet Biosca cal Rabinat (1763), i a Isidre Munt una casa als Marges (1774).

En l'apartat familiar tenim que el gener de 1749 Josep Serarols va fer capítols amb la noia Maria Jordana, natural de Sant Mateu, però habitant a Fonollosa, on s'havia desplaçat amb la seva família. La Maria tenia 5 germans i tots ells van contribuir amb una aportació econòmica pel seu dot, que va pujar a 82 lliures. Amb la Maria el Josep va tenir dues filles, a qui van posar els noms de Ramona i Rita. La primera la van casar amb Isidre Claret de Castelltallat i la segona amb Francesc Sitjas, un mestre de cases de Manresa. Més tard la Rita va protagonitzar un segon casament amb Anton Codina, torcedor de seda.

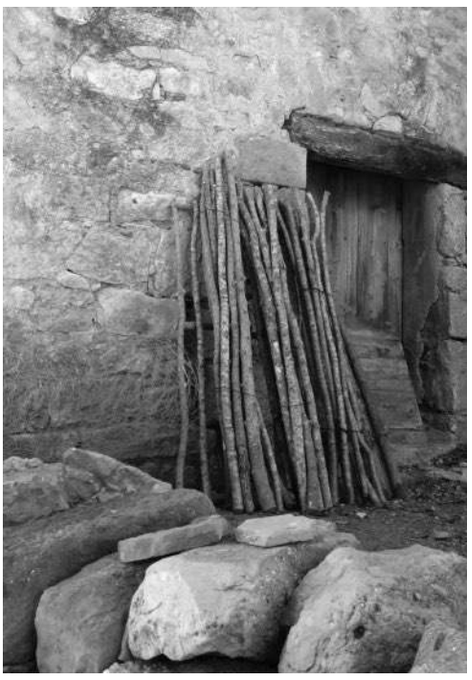

Porta lateral

Després d'enviudar, Josep Serarols va pactar matrimoni amb una de les filles solteres del mas Caselles de Camps. Hi deuria haver algun problema, perquè el novembre de 1770 dos testimonis van declarar davant de notari que

Ruines del cobert

el Roca havia donat paraula de casament a la Margarida Casellas i que no els constava que estigués compromès amb cap altra dona. Finalment van fer capítols el 17 de febrer de 1771 i uns dies després es va poder celebrar el casori amb tota normalitat. El dot de la segona muller va ser de 100 lliures i va portar tres vestits nous; un de xamellot del bo, l'altre d'estamenya de centelles i el tercer d'estamenya comuna.
El segon matrimoni va donar quatre filles més i, finalment, el desitjat hereu. A l'hereu li van posar Josep, com el pare, i a les noies, Maria, Antònia, Magdalena i Anna. Aquesta darrera va entrar de jove el 1806 al mas Cases.
Josep Serarols (senior) va fer testament el 2 de juny de 1786. Va encarregar als marmessors que li fessin dir 21 misses per la seva ànima, va fer hereu a l'únic fill i va llegar 30 lliures a cadascuna de les filles solteres.

No va trigar a morir, perquè el 24 d'agost la vídua va fer inventari del seus bens. La casa tenia llavors les següents dependències; l'entrada, l'estable, el celler, la cambra del costat del celler, la cambra de guardar els grans, la sala, la cambra al costat de la sala on va morir el difunt, la cuina i el pastador.
La llista és llarga, però entre els objectes destacarem dues botes de cadireta, de 7 i 12 càrregues, respectivament, tres porrons de vidre, un estalvis de terrissa i tres draps per tapar les cistelles de portar el menjar als treballadors.
Un capítol a part és la roba que va deixar el difunt en una caixa. En mig d'altres peces més corrents, hi havia una armilla blava de xamallot amb botons de plata reixats, un parell de mitges de fil blanc, unes sabates de cordovà negres amb sivelles de llautó, un barret negre, unes calces de drap de piteus, un gambeto de panyo i una xupa d'estamenya.

Josep Serarols (II)
Mentre el futur hereu era menor d'edat van tenir cura de la hisenda la vídua Margarida Casellas i Simeó Serarols, l'oncle conco. El febrer de 1787 la vídua va empenyorar per 78 lliures les parts d'una peça a les Garrigues a Francesc Morera. Les va recuperar el 1791. A començaments de 1792 es va haver de fer càrrec de pagar la resta del dot de Teresa Serarols, una tieta del Josep.
A partir de 1806 ja trobem el proper hereu exercint com a tal. La seva primera actuació de què es té constància va ser amb motiu del casament de la seva germana Anna, que es va casar amb l'amo del mas Cases i va rebre la promesa del germà de donar-li 100 lliures de dot. El pagament no es va fer efectiu, però, fins el 1822.
Quan es va casar sa germana el Josep era encara solter i ho va ser fins que es va comprometre el maig de 1810 amb la noia Caterina, filla de Josep Pla de Sant Martí de Torruella. La Caterina va venir embellida amb un dot de 325 lliures i un aixovar generós. Dins de les dues caixes de fusta de noguer s'hi trobaven 12 camises, unes estovalles de tres canes i quatre vestits. A part, la noia va portar a casa del marit un matalàs i dos coixins plens de llana.

De l'activitat econòmica de cal Roca durant aquest temps només en tenim dos exemples. El 1814 el Josep Serarols va poder tornar les 50 lliures que havia bestret el seu pare al veí de cal Sastre Coix per redimir el cens de Montserrat, i el 1824 Josep Munt li va vendre a gràcia per 150 lliures els drets d'una peça de terra amb una casa als Marges. Els diners els recuperaria el 1849 el seu fill i successor Celdoni.
Josep Serarols va marxar d'aquest món el 5 de juny de 1838. La seva dona ja l'havia precedit en aquest tràngol.

CAL TÀCIES

Salvador Devant Sagristà, el Sastre Coix, tenia una peça de terra o clau a la zona del torrent de les Garrigues, denominada mas Alzina, que va decidir vendre-la a diversos parcers per edificar cases. Els dos primers establiments van donar lloc a les cases de cal Canigó i cal Simó, i la tercera a cal Tàcies. Poc després les cases van arribar a la mitja dotzena i el ravalet va rebre el nom de raval de les Garrigues o de la Poca Farina.
El 18 d'abril de 1800 Salvador Devant va establir a Francesc Tàsias un tros rocós de forma rectangular, de 40 pams per 27 canes, al costat de cal Simon i del torrent de les Garrigues. En el contracte unes clàusules estipulaven que s'havia de deixar un pas pels altres veïns del raval davant de la casa i que el reg de l'aigua del torrent

Llinda de finestra 1883

s'havia de fer per tanda amb els altres usuaris. L'entrada de l'establiment va ser simbòlica, una tassa d'aigua, i la futura casa va quedar sotmesa a un cens perpetu de sis

quartans de civada. Molts anys més tard el cens es va convertir, de mutu acord, en 8 pessetes de plata.

El Francesc va aixecar la casa i va formar una família amb la seva dona Antònia Serarols, una filla de cal Roca. Sembla ser que la família no va ser gaire nombrosa, ja que només ens consta un únic fill, el Bartomeu.
Bartomeu Tàsias Serarols va comprar el maig de 1844 a Ramon Casas una vinya "a mitjans clars", dita la "vinya del Soldat", que pagava parts al mas Cases. En aquells temps hi havia dues menes de vinyes; "vinya espessa" i "vinya a mitjans clars". A la primera només hi havien rengles de ceps, mentre que a la segona els rengles eren força separats i entremig s'hi plantava cereal o altres coses. Per la vinya del Soldat en va pagar 50 lliures.
El 1848 l'amo de Caselles li va establir un tros de bosc de 3 quarteres per convertir a vinya. L'entrada va ser gratis, però la part era el terç, un tracte d'allò més inusual en aquest país.
Bartomeu Tàsias es va casar amb Josefa Bascompte i la parella va tenir el Josep, el Francesc, la Maria, la Margarida, la Caterina i l'Antònia. El Francesc es va casar el 1867 amb Ramona Pujol Comallonga d'Aguilar i de la sort de les noies només tenim notícies de la Margarida, casada amb l'amo de cal Biel, i la Caterina, que el 1860 residia a Guardiola i va contraure matrimoni amb Josep Oller Bosch, un moliner natural d'Aguilar.
El Bartomeu va fer testament el 5 d'octubre de 1856. Va sol·licitar uns funerals de quatre capellans, va llegar 10 lliures al Francesc, 15 a les filles solteres i 10 rals a les casades. A la dona li va deixar l'usdefruit de la terra que menava del mas de la Vall i una de les cambres de casa.

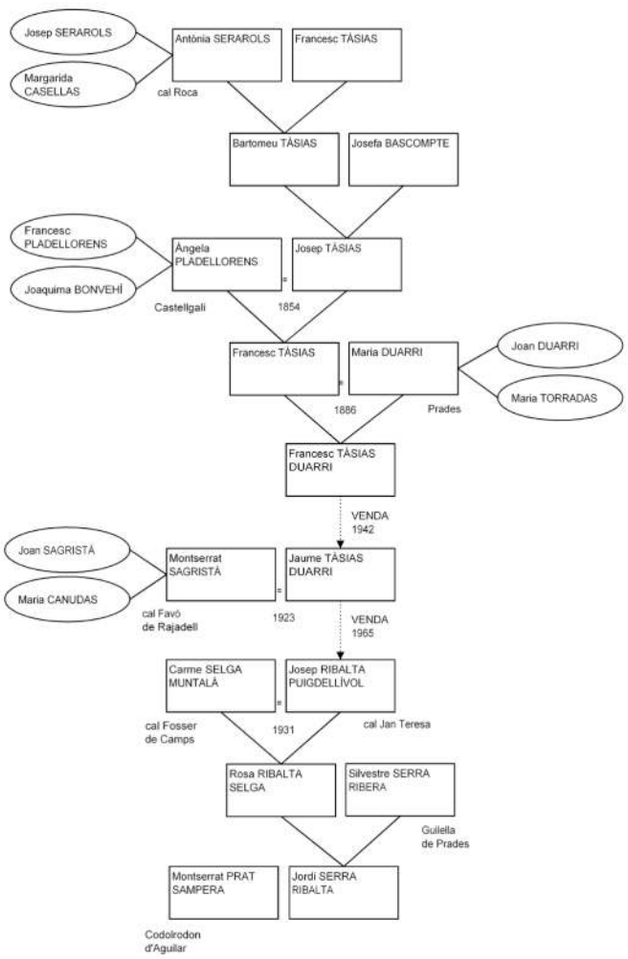

Finestreta

Va escollir hereu al seu fill gran Josep. Va morir el 13 de març de 1866.

Josep Tàsias Bascompte havia acordat el 21 de maig de 1854 capitulacions amb la noia Àngela Pladellorens Bonvehí, de Castellgalí, que va ser dotada pels pares amb 30 lliures. El matrimoni va tenir una bona colla de fills; Francesc, Àngela, Maria, Anna Maria, Antònia, Josep, Margarida i Dolors. Com que no en tenia prou amb els propis, el 1877 l'Àngela alletava un expòsit de la Maternitat de Barcelona.
L'Àngela es va casar el 1879 amb Francesc Barturó d'Aguilar, el Josep el 1892 amb Josefa Puigdellívol Soldevila de cal Molineret, i la Maria el 1881 amb el manresà Maurici Oliveras Enrich. Aquesta Maria era una noia molt eixerida i activa, ja que tant el dot com l'aixovar se'ls havia guanyat treballant a Manresa. A més de 534 pessetes en efectiu va dur a la llar conjugal un gros bagul ple de roba. Del contingut en podem destacar 26 mocadors de cotó, 6 de fil, 6 de seda pel cap, 5 de sarga, 3 de merí, un de gran de llana i dos de "crespon" pel coll, un "refajo" de cotó i dos de llana.
L'Àngela Pladellorens va morir el desembre de 1907 i el Josep Tàsias el novembre de 1918. Era un home molt vell i a l'esquela van posar que tenia 92 anys, però van exagerar una mica, perquè segons els nostres càlculs no passava dels 88.

Francesc Tàsias Pladellorens va pactar el matrimoni amb Maria Duarri Torrades, de la Molsosa, el 3 de febrer de 1886. El matrimoni eclesiàstic va tenir lloc el dia 20. Els pares de la Maria li van donar 250 pessetes, de les quals 125 eren per comprar roba. La seva descendència va estar formada pel Francesc, el Joan, el Jaume, la Rosa i l'Antoni.
El Francesc va fer obres a la casa, ampliant-la per la part nord, i ho recorda una inscripció en la llinda d'una finestra que posa: "FRANCO TASIAS 1883". A primers de segle els Tàsias es van traslladar a la masoveria del Soler de Camps i allà s'hi van morir la Maria, el 1924, i el Francesc, el 1925. Durant una temporada curta van tenir llogada cal Tàsies a la parella Joan Vall i Ignàsia Mercadal, els que acabarien sent masovers de la Morera.

Arxiu municipal Fonollosa

Imatge de 1974

L'hereu Francesc, àlies el Boscater, va tenir una vida moguda. Es va casar dues vegades, el 1919 amb Maria Corderroure Duarri de la Molsosa i el 1930 amb Elvira Vilajosana Farrés de Serrateix, i les dues se li van morir, així com la majoria dels fills. A més de cuidar la masoveria treballava al bosc, fent tallades d'arbres i piles de carbonet. Durant un temps es va dedicar a talar un olivar, asclar la dura fusta d'olivera, i carretejar-la a una fàbrica de sabó de Sant Joan, que utilitzava la llenya com a combustible per escalfar les calderes. Amb els estalvis i diners que va manllevar, el 1933 va comprar el mas Bosch de Fals. El va tenir fins el febrer de 1955, quan se'l va vendre, però immediatament se'n va penedir, i com que no va reeixir de recomprar-lo, al cap de pocs dies va acabar amb la seva vida.
A la masoveria de Soler s'hi va quedar el seu germà Antoni, casat amb Filomena Planas Sala, de Cardona, fins que el 1947 van canviar-la per la del Pla de la Vila de Fals. Dels altres germans se sap que el Joan es va casar el 1919 amb Concepció Puigdellívol Closa, de Prats de Rei, i la Rosa el 1920 amb Ramon Soler Bacardit, de cal Cinto de Camps i, després d'enviudar, el 1932 amb Josep Suñé Safont d'Avià.

El 12 de setembre de 1942 Francesc Tàsias Duarri es va vendre la casa del raval de la Poca Farina al seu germà Jaume. Des de finals de 1923 el Jaume convivia amb Montserrat Sagristà Canudas, natural de Rajadell, i tenien dos fills, la Maria i el Rossend.
El març de 1946 la família es va donar de baixa del racionament de Fonollosa i d'alta a Sant Pesselaç, però més endavant van retornar a casa. El Jaume i el seu fill anaven a jornal i menaven una vinya de la Vall a la part de cal Rabinat Vell. El Rossend o Sendo tenia un defecte al llavi, a causa d'un accident essent ell petit, quan va caure mentre estava amorrat al porró. Conten que una vegada va voler portar una cabra a vendre a Manresa i va tenir una gran discussió amb el Pau, perquè no li volia deixar pujar l'animal a la baca del cotxe.
Cap el 1963 els Tàsias van anar de masovers a una caseta del regadiu de Manresa, van posar la casa en venda i l'1 de febrer de 1965 van traspassar-la a Josep Ribalta Puigdellívol. La finca comprenia una casa rònega que hi havia al costat, cal Cucala.
Josep Ribalta era de cal Jan Teresa, però feia un munt d'anys que vivia a la casa veïna de cal Quico. La seva muller era Carme Selga i tenien dues filles, essent la pubilla la Rosa, la qual estava casada amb Silvestre Serra Ribera, que procedia de la masoveria de la Guilella de Prades i era camioner.

Vista actual

La casa que va comprar el Ribalta es trobava en molt mal estat, pràcticament a punt de caure. Va quedar molts anys buida, però els nous amos hi van realitzar obres importants a la coberta i a l'interior per tal de ferla habitable. El 1991 cal Quico es va vendre i els Jan Teresa van instal·lar-se al raval de la Poca Farina. Els habitants actuals de cal Tàcies són la Rosa Ribalta, el fill Jordi Serra Ribalta amb la muller Montserrat Prat Sampera, filla dels masovers de Codolrodon d'Aguilar, i la seva filla Anna.

ABACIOLOGI

Des de 1213 fins que es van abolir els drets senyorials al segle XIX el senyor de Fonollosa va ser l'abat del monestir de sant Vicenç de Cardona. Un abaciologi és una relació dels abats d'un monestir per ordre cronològic. Per redactar el present article hem tret les dades de l'abaciologi de Lorenzo Ortiz de Zárate, el darrer abat de Cardona, el qual va manar a un dels seus monjos que consultés els pergamins que es guardaven a l'escriptori des de la fundació del monestir i escrivís una història documentada de tots els seus predecessors en el càrrec. El 1833 la Col·legiata de Cardona es va extingir i els canonges es van dispersar. Molts pergamins es van perdre, però per casualitat l'abaciologi es va salvar i es troba a l'arxiu episcopal de Solsona, on el van dur quatre canonges que es van acollir a la catedral després de la desaparició de la comunitat de Cardona.

Arxiu Diocesà Solsona

Portada del llibre

L'abaciologi de l'abat Ortiz de Zárate és un llibre de gran format, ben enquadernat, escrit en castellà amb una bella cal·ligrafia. Cada apartat està encapçalat pel nom de l'abat i conté un resum de les actes signades per l'abat, així com fets rellevants del temps que va regir el monestir. Dels primers abats hi ha poca cosa, però dels més tardans la informació pot ocupar diverses pàgines.

El que es considera el primer abat i fundador del monestir és un tal Williermo o **Guillem** (1), que va firmar com a "sacer vel abba", sacerdot i abat, a partir del 17 de les Calendes d'abril de 1021. Després d'ell van venir **Umbert Berenguer** (2), **Bernat** (3), **Hug** (4), **Ramon Bernat** (5), **Pere** (6), **Bernat** (7), **Ramon** (8), **Bernat** (9), **Ramon** (10), **Bernat** (11) i **Berenguer de Fals** (12). Aquest era de la família Falchs, els castlans de Fals, els quals estaven emparentats amb els vescomtes de Cardona. Els senyors del castell influïen en els nomenaments dels abats, ja fos amb suggeriments o designat-los directament a dit. Això va provocar un bon nombre de conflictes.
Van seguir, **Pere Conill** (13), **Guillem Passarell** (14), **Arnau Pujalt** (15) i **Pere Vilanova** (16). L'abat Vilanova ho va ser des del dia 10 de les Calendes d'abril de 1217 fins

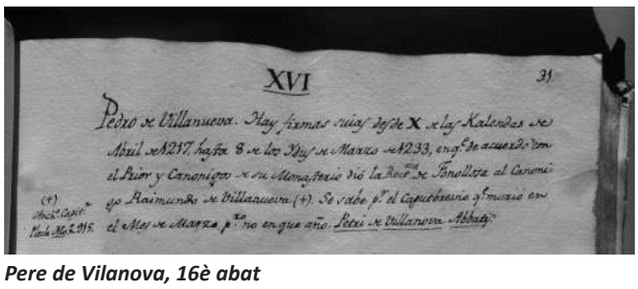

Arxiu Diocesà Solsona

Pere de Vilanova, 16è abat

el 8 dels Idus de març de 1233, tres anys abans de morir. Ens interessa especialment, perquè va ser en el seu temps que el vescomte Guillem de Cardona va llegar a la canònica de sant Vicenç el feu de Fonollosa. El vescomte ho va fer en el testament que va dictar el 20 de març de 1213, just abans de marxar a la guerra.

El següent abat **Gerald** (17) va ser senyor de Fonollosa entre el 1236 i 1244, essent seguit per **Ramon Vilanova** (18). El Ramon va esdevenir canonge el 1218, sagristà el 1234, paborde el 1236 i abat el 1248. Era parent de l'abat Pere (16) i aquest li va donar el 1234 el lloc de Fonollosa a títol vitalici.
Segueixen a la llista **Pere Sala** (19), **Jaume Ferrer** (20), **Bernat Guinard** (21), i **Pere Solà** (22).
L'etapa de l'abat Solà va ser molt desgraciada, perquè una epidèmia de la pesta negra va afectar l'estiu de 1348 als nou monjos del monestir i només en van quedar tres de vius. L'abat va ser un dels morts.
Al següent abat **Bonanat de Buxó** (23) el van votar el camerer i l'infermer, els dos únics monjos del monestir. **Ramon** (24) va rebre un valuós regal de la vescomtessa Beatriu, una bíblia perquè estudiessin els monjos. El llibre el van lligar amb una cadena a l'escriptori. **Francesc Voltet** (25) tenia un germà, el Romeu, que va ser paborde de Caselles i va fundar un aniversari per la seva ànima el 1404. **Francesc Besora** (26) era de Solsona i va entrar el 1397. Al final es trobava tan vell i malalt que va renunciar a canvi d'una renda anual de 100 florins d'or.
Després, **Guillem Mitjans** (27), **Pere Ramon Martí** (28), **Joan de Navell** (29), i **Joan Conill** (30). L'abat Conill va durar molt poc, va ser escollit el primer d'agost de 1507 i va morir el 19 de gener següent. Va tenir temps de deixar una caixa de noguer pintada amb el seu escut, un conill sobre un camp vermell amb un bàcul.
A continuació, **Joan Escolà** (31), **Miquel Payví** (32), **Joan Meix** (33) i **Miquel Serrano** (34). Aquest era d'Arbeca i no era monjo, així que va haver de professar abans de ser abat. El prior de Calaf, una dependència de Sant Vicenç de Cardona, no va acatar el nou abat i aquest el va fer empresonar. Per aquest fet el papa va excomunicar al Serrano. Després de morir el 1577, va ser escollit el preferit per la duquessa de Cardona, el tortosí Francesc de Torme, però els canonges van protestar i van posar-hi a Joan d'Agramunt, de Calaf, decisió que va comptar amb la benedicció del papa de Roma.
La ingerència dels Cardona en la designació dels abats era una constant al llarg dels segles, fins que una butlla del papa Climent VIII, a petició del rei Felip II d'Espanya, va autoritzar al Duc a designar els abats. El 1596 va entrar **Ferran de Cardona** (35), el qual va tenir un mandat turbulent i en una ocasió van atemptar contra la seva vida, perquè havia expulsat i sentenciat a galeres a un canonge. Va morir el 1615, i llavors el Duc va triar a Francisco de Herrera, de Lucena, però no se'n va sortir, perquè les constitucions de Catalunya obligaven a què els abats fossin catalans de naixement. Llavors el càrrec va ser per **Cristòfol Puigredon** (36), que era de Solsona.

El conde duque de Olivares volia suprimir els privilegis de Catalunya i els catalans van jurar obediència al rei francès Lluis XIII. La guerra dels Segadors va afectar greument el monestir, que va ser saquejat per les tropes. El bisbat de Solsona va estar vacant 15 anys i

Arxiu Diocesà Solsona

Dibuix d'un segell de plom

l'abadia de Cardona 7, perquè els designats per la corona espanyola no podien prendre possessió. Barcelona i Manresa van caure el 1652, però la guerra es va allargar fins el 1654. Llavors va entrar l'abat **Josep Estornell de Soriano** (37), de Segorbe, però el seu nomenament va crear polèmica, perquè no era català. La Generalitat va posar en el seu lloc a Tomàs Arquès, però aquest va morir al cap de poc i l'Estornell va recuperar el càrrec. Aquest normalment residia a Barcelona i va ser abat fins el 1708, quan va morir a l'edat de 85 anys. Va fer un llegat de 500 lliures per una fundació o pia causa per casar donzelles, de la qual algunes noies de Fonollosa se'n van beneficiar.

Jaume Portell (38), nomenat el 1708, no va poder prendre possessió fins el 1717, perquè Catalunya estava sota el domini de l'arxiduc Carles (guerra de Successió). **Ramon Nogués** (39) va ser abat entre el 1730 i el 1734, quan va esdevenir bisbe de Jaca. Abans de ser capellà havia estat soldat de l'exèrcit espanyol i havia destacat pel seu valor a la campanya d'Itàlia.

Francisco Alexandro de Mena Lobo y Medrano (40) era natural de Murillo de Rio Leza (Rioja), va ser abat 21 anys i 8 mesos i està enterrat a Cardona. **Agustín de Lezo y Palomeque Olavarrieta** (41) va nàixer a Lima (Perú) i era fill del capità de fragata Francisco Ignacio de Lezo. Va ser abat el 1756, quan encara no havia fet els 34 anys. Al cap de dos anys se'n va anar a Madrid i el 1769 va dimitir. Va acabar sent arquebisbe de Saragossa. **Manuel de la Fuente y Caro** (42), de Sevilla, era una persona molt erudita i molt ben situada en les altes esferes polítiques. Va residir sempre a Madrid i no es va preocupar gens per l'abadia, que va entrar en una fase de decadència material i espiritual. **Lorenzo Ortiz de Zàrate y Araoz** (43), de Oñate (Guipuzcoa), era doctor en teologia per la universitat de Valladolid. Va ser abat el 1784, a l'edat de 32 anys, va endreçar la documentació i gràcies a ell es va confeccionar l'abaciologi que ens permet recuperar la història del monestir. Era una persona estimada i caritativa i cada any vestia a 12 pobres. El 1794 la col·legiata es va convertir en caserna militar i els canonges es van acollir al convent dels franciscans i a l'ermita de la Trinitat. Van començar una nova església, però només van completar la sagristia, on es reunia el capítol. Lorenzo Ortiz va morir el 1833 i a la seva tomba hi van gravar l'epitafi "sapiens pius beneficus". Va ser el darrer abat, ja que el successor Hermenter Casades de Cardona no va arribar a ocupar el càrrec, a causa de la política liberal del govern i les desamortitzacions. En el concordat amb la Santa Seu de 1851 es va suprimir oficialment la Col·legiata i els seus béns van passar a l'estat.

D'aquesta manera el terme de Fonollosa es va alliberar del domini senyorial que havia durat sis segles.

POSTALS DE FONOLLOSA

Barraca de cal Baldric al Pla de Querol

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 23 Febrer 2015

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL PAISÀ

Aquesta casa dóna nom a tot un raval de cases i el motiu és que va ser la primera que es va edificar en aquell indret, també conegut com la Font de l'Arena.

El terreny era del mas Cerarols i l'amo Anton Serarols va establir el 24 de febrer de 1756 una peça de mitja quartera a Francesc Morera. Una de les clàusules del contracte feia així:

> ... dit comprador podra prendrer tota la pedra haura menester de las terras de dit venedor per fer y fabricar casa en dita pessa de terra, que, ab llicencia y facultat del molt ilustre Senyor Abat de Cardona, intenta fer ...

Francesc Morera va pagar al Serarols 25 lliures al comptat i va acceptar pagar-li un cens perpetu d'una lliura. Un segle més tard el cens s'havia convertit en 10 rals i 20 maravedís.

Aquell mateix dia el Francesc va tramitar amb el procurador de *"don Francisco Alexandro Gonzales de Mena y Medrano, per la gràcia de Déu i de la Santa Sede Abat de la Molt Insigne Collegiata y secular Iglesia de sant Vicenç de Cardona"*, la *"signatura per raó de senyoria"*, un requisit perquè la venda fos vàlida, i el permís per edificar una casa. En nom de l'Abat, el procurador:

> Dona y concedex llicencia y facultat al dit Francisco Morera de fer y fabricar en dita pessa de terra una casa o cubert per la habitacio de dit Morera y dels seus, per la qual llicencia dega dit Morera y los seus en asso successors, donar y pagar cada any lo dia o festa de Nadal al dit Molt Ilustre Abat o a la Mesa Abacial de Cardona un sous de cens perpetuament, en recognicio del domini directe de dita pessa ...

Llinda del portal interior

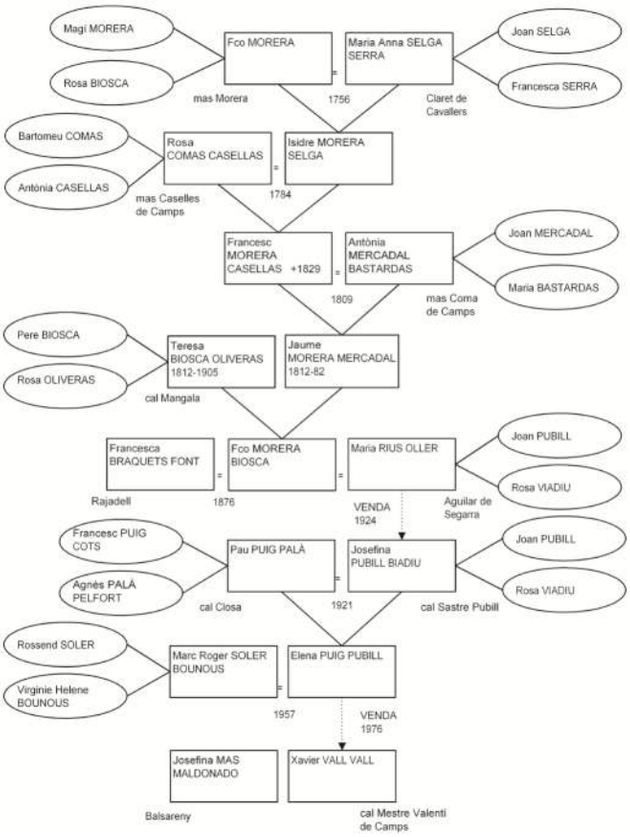

La signatura de l'Abat li va costar 7 lliures. Els senyors d'aquell temps feien el paper que ara fa l'estat; de les vendes de terreny en cobraven un percentatge (l'equivalent als actuals drets reals) i imposaven sobre els edificis una contribució anual (seria com l'IBI). Continuant amb el paral·lelisme amb els temps actuals, dos anys i mig més tard el procurador va descobrir que el preu de venda havia estat en realitat de 40 lliures, però el Serarols i el Morera s'havien posat d'acord en declarar-ne només 25. L'intent de frau fiscal es va solucionar amb un pagament complementari a les arques de l'Abat de 4 lliures.

Francesc Morera era un dels deu fills de Magí Morera i Rosa Biosca, els amos del mas Morera. Com que no era l'hereu, li va tocar marxar de casa i espavilar-se. El dia u de maig de 1756 va fer capítols matrimonials amb Maria Anna Selga Serra, de Claret de Cavallers. El sogre Joan Selga era teixidor de lli i va donar a la filla 30 lliures, una caixa de pi a l'estil de monja, un vestit d'estamenya i la roba blanca acostumada. Quan van fer els capítols, el Francesc i l'Àngela feia, com a mínim, tres anys que

Foto Sabina

Picaporta

convivien com a marit i muller. No sabem el motiu del retard en posar per escrit el pacte matrimonial, un assumpte cabdal que se solia enllestir abans de les noces.

Van engendrar tres nois i una noia. El primogènit Isidre es va quedar a casa. Al Josep el seu pare el va dur a Manresa el gener de 1779 i el va posar en mans de Segimon Noguera, mestre corder, perquè li ensenyés l'ofici. La durada del període d'aprenentatge va ser extraordinàriament llarga, sis anys i 8 mesos i mentre aprenia l'ofici de corder, el fadrí havia de conviure amb la família del mestre i servir-lo en allò que li manés. El contracte estipulava que si el noi es posava malalt hauria de recuperar els dies no treballats. Si s'escapava, el pare indemnitzaria al corder a raó de 5 sous i 6 diners per cada dia que l'hagués mantingut, i si el noi furtava alguna cosa, el pare ho pagaria tot seguit. El desembre de 1787 el corder va certificar que el noi havia treballat amb aplicació i havia aprés l'ofici de corder i espardenyer. El Josep es va plantar a Manresa i sis mesos més tard va casar-se amb Maria Antònia, filla de l'espardenyer Josep Rotgés. El 1794 Josep Morera, corder, va signar conforme el pare li havia lliurat les 10 lliures de la legítima.
El 1792 va entrar l'altre fill Francesc d'aprenent a casa d'un teixidor. Un cop aprés l'ofici, el Francesc o Francisquet va tornar a Fonollosa i va fundar una casa que es va dir cal Tiquet.
La filla Maria va esdevenir el 1789 la muller de l'apotecari Francesc Oliveras, rebent del pare un dot de 200 lliures.

Francesc Morera Biosca va fer un testament el 8 d'octubre de 1777, i el darrer i definitiu, el 31 de maig de 1812. En el primer només hi surten els fills, i l'hereu és l'Isidre, però en el segon hi apareixen sis néts i com que l'Isidre ja era mort qui va rebre l'herència fou el nét Francesc Morera Casellas. En relació als funerals va demanar que li diguessin 24 misses, d'aquelles que costaven set sous i mig.

L'ascens social del Paisà

Disposem de nombroses mostres de l'activitat econòmica del Francesc Morera, però, malgrat una acurada selecció, és possible que algunes de les dades no corresponguin a ell, sinó a dos coetanis que duien el seu mateix nom; el seu fill Francesc de cal Tiquet i Francesc Morera, l'amo de la Morera.
El març de 1772 el pubill de Caselles li va establir a rabassa una peça de 4 quarteres. A l'abril, ell i un altre van fer un tracte per comprar 104 pins dels boscos de Bacardit de Llomàs, pagant-ne 400 lliures. El 1774 el Caselles li va establir a rabassa un altre tros de 6 quarteres, anomenat "el cultivot de cap allà de la carrera". El 1783 li va vendre a gràcia un tros, mig sembradura i mig olivar, dit Olivar de la Balma, per 124 lliures. Quatre anys més tard va afegir 100 lliures a l'empenyorament, amb el compromís de plantar 16 oliveres noves i refer les parets. Joan Comas Casellas va recuperar la peça el 1792 pagant 305 lliures, però el 1811 li va tornar a cedir l'olivar per 150 lliures. Els negocis amb el Caselles van continuar el maig de 1794, quan, per tal de pagar deutes, el Joan Comas li va vendre el dret de rebre les parts de tots els parcers durant 5 anys pel preu fet de 175 lliures per any. Un dels pactes era que li deixaria una tina de 60 càrregues per guardar les parts i un altre que *"en cas que los Francesos invadissin lo territori per raho del qual no pugues sembrarse ni recullir los fruyts en dita heretat dits parcers, en tal cas, aquell any o anys que durara dita invasio no aniran compresos en lo present arrendament"*. Aquest afegitó mostra l'ambient que es respirava aquells dies, en què les tropes franceses havien entrat diverses vegades a la Cerdanya i amenaçaven d'envair la resta del país.
El juliol de 1788 Francesc Morera va segregar un tros del seu terreny i el va vendre per 30 lliures al sastre de Sant Mateu Valentí Pubill, que volia fer-se una casa al raval. La casa és l'actual cal Sastre Pubill. El 1796 el Francesc es va vendre una casa al carrer d'Urgell de Manresa per 850 lliures i en va comprar una altra al carrer Nou. El 1797 va adquirir els drets d'una vinya a Rajadell, pels quals en va pagar 300 lliures, el mateix que en va treure de la venda que va fer el 1799 d'una vinya al Pla de Fals a Adjutori Tomàs, de cal Cisteller de Fals.

Arxiu Vall

Vista general

Possiblement la darrera intervenció seva va tenir lloc el 27 d'octubre de 1817, quan el nou amo de Caselles va recuperar l'olivar abans esmentat. No va ser present a cal notari, sinó el seu nét Francesc, a qui havia donat poders:

> (...) per motiu de haver perdut la vista Francisco Morera, primer de est nom, y estant tan decrepit que no li es possible viatjar, que li estimara no dubtia entregar a son net y hereu Francisco Morera, fill de son primogenit Isidre Morera, difunt, las cent cinquanta tres lliuras, set sous sis diners, que Vm li deu pagar

per lo preu de la venda a carta de gracia de una pessa de terra a mitjans clars de viña y oliveras plantada, dita lo olivar de la Balma...

El negoci de l'aiguardent

Isidre Morera Selga no va arribar mai a ser l'hereu, perquè va morir abans que el pare. Era conegut amb el sobrenom de Paisà, el nom que va adoptar la casa.

El 1784 l'Isidre va emparaular matrimoni amb Rosa, filla de Bartomeu Comas i Antònia Casellas, els amos de Caselles. Aquest va oferir un dot de 170 lliures i un aixovar molt complet i de qualitat. El millor dels quatre vestits estava format per faldilles de "mig carro de oro", gipó de "durantàs", gavardina d'escot del bo i caputxa de "llanilla" blanca. Dels fills resultants de la unió sis van arribar a adults; Francesc, Isidre, Josep, Anton, Maria i Antònia. Els casaments que hem recollit són: La Maria amb Jaume Fontanet de Sant Mateu el 1806, l'Antònia amb Urbici Mirallas de Rajadell el 1824, i l'Isidre amb Margarida Cots el 1830.

Isidre Morera va ser pagès com el pare, però a més a més, va entrar en el negoci de l'aiguardent, una activitat que va enregistrar una gran expansió a la comarca. A principis de segle va formar una societat amb Josep Pujol i Anton Ballaró de Santpedor per distribuir aiguardent, en règim de monopoli, a les viles de Berga i la Pobla de Lillet. El 1804 es va dissoldre la societat i l'Isidre va haver de pagar als socis 180 lliures. El 31 de desembre de 1806 va constituir una companyia amb els manresans Martí Jaumeandreu i Maurici Barjau per subministrar aiguardent a la zona de Berga i la muntanya, i també a la part d'Abrera, Esparraguera i altres poblacions del corregiment de Vilafranca. El Jaumeandreu havia adquirit, amb l'aval del Morera, el dret de percebre 8 maravedisos per cada "quartillo" d'aiguardent i 17 per cada "quartillo" de licor venuts a la menuda al Bages.

Francesc d'Assís Morera Casellas va acordar matrimoni el 30 de setembre de 1809 amb Antònia, filla de Joan Mercadal i Maria Bastardas, els amos del mas Coma. El poder econòmic dels Paisà no solament es fa patent en la categoria social de la núvia, sinó en les 1.000 lliures que l'Isidre es va retenir de l'herència al seu fill. Els Coma es van mostrar esplèndids i van donar 750 lliures de dot, una calaixera i una caixa de noguer, cinc vestits bons i un munt de roba. El vestit que suposem va lluir l'Antònia el dia de noces estava format per unes faldilles de seda valenciana, un gipó de tapisseria i una mantellina de cristall.

L'Antònia va tenir l'hereu Jaume i la Maria, abans d'abandonar prematurament aquest món. La Maria es va unir el 1836 amb Jacint Freixa Sallés, de Sant Martí de Torroella.

El vidu Francesc va acordar el 15 d'abril de 1819 un segon matrimoni amb la donzella Rosa, filla de Simeó Torra i Maria Parcerisa, propietaris de Rajadell. Els acords prematrimonials preveien que en cas d'enviudar, l'hereu havia de mantenir la Rosa, i si aquesta volia, podia fer servir "la casa petita que té al davant de la principal" i la feixa de baix de l'hort.

La Rosa va donar dos fills més al Paisà, el Joan i l'Urbici. En el testament que va fer la Rosa el 1843, essent vídua

Foto Sabina

Finestreta datada

i resident a Manresa, va llegar 25 lliures i un dels seus llençols a l'Urbici i va fer hereu al Joan. Aquest Joan va aprendre l'ofici de sastre i es va establir a Sant Andreu del Palomar.

Francesc Morera va fer testament amb el rector el 30 d'abril de 1829 i va finar el dia u de maig.

Francesc Morera el 1826 es considerava pagès i fabricant d'aiguardent, així que deuria continuar l'activitat iniciada pel pare. De fet, en un hort de regadiu de 3 quartans hi tenia una "oficina de ayguardent", o sigui, una destil·leria.

En el testament que va fer el 1825 Francesc d'Assís Sallés, condemnat a mort no sabem per quin crim, va fer constar que el Francesc Morera li devia 40 lliures. El gener de 1828 el Francesc i el seu fill gran Jaume van voler pagar a Josep Riera de Fals un deute antic de 210 lliures i per això li van vendre a gràcia una casa dita "la Caseta Xica del Paisà". La muller va protestar, perquè l'immoble formava part de la hipoteca dotal, i la venda es va tirar enrere i van pagar al Riera amb diners. Un altre deute important provenia d'un plet que havien tingut i que els havia resultat desfavorable. Per pagar les despeses van vendre's els drets d'una vinya de Querol. L'abril del mateix any el Francesc va comprar a Isidre Closa, l'Isidret, un tros de la seva casa, un pati i un forn.

Bóta de cadireta

"Santa Elena ayudadme"

Jaume Morera Mercadal va quedar orfe sent menor d'edat. A finals de 1829 va nomenar un advocat de Barcelona per defensar els seus interessos als tribunals. La

relació amb els tribunals de justícia seria una constant al llarg de la seva vida, causant-li molts disgustos i despeses, com veurem.
Va unir-se amb Teresa Biosca Oliveras, una filla de cal Mangala, qui li va donar una descendència amb majoria femenina. La fillada va estar composta pel Francesc, la Josefa, la Rosa, la Maria, la Francesca, la Rita i l'Antònia. Una proporció tan alta de dones era una maledicció en una economia basada en la mà d'obra masculina. Les filles, a més, minvaven el patrimoni, perquè s'enduien els diners del dot.
La Rita es va casar amb Josep Casas de Sant Vicenç, la Josefa amb Joan Rebolleda, un traginer de Manresa, la Francesca amb el carreter Jaume Planas i l'Antònia amb Martí Rossell de Sant Joan. La Rosa i la Maria també es van casar, però van enviudar molt joves

Foto Sabina

Cambra

El Paisà va testar el 23 de juliol de 1871 i va viure fins el 8 de juliol de 1882. La seva vídua va morir el 8 de gener de 1905, a l'edat de 93 anys. La Teresa va fer tres testaments, el 1886, 1887 i 1896, que només es podien derogar amb la frase secreta "Santa Elena ayudadme". La seva voluntat era que l'hereva fos la filla que l'acollís a casa seva i l'assistís fins a la mort, però en el cas que fos l'hereu qui l'acollís, aleshores l'herència s'havia de repartir entre tots en set parts iguals.

Jaume Morera necessitava calés i el 1841 va manllevar al seu sogre 133 lliures *"en bona moneda de or o plata corrent al Principat"*. En garantia va hipotecar la casa i la fassina. L'abril de 1842 es trobava amb l'aigua al coll perquè li reclamaven per via judicial un munt de pensions endarrerides de tres censals, d'un capital conjunt de 468 lliures. Per pagar les despeses del judici, que pujaven a més de 150 lliures, i les pensions dels censals es va haver vendre la casa del carrer Nou. N'hi van donar 860 lliures.
El 1843 va reconèixer un deute de 180 lliures del seu pare a Josep Font de Rajadell. El 1850 va vendre un trosset de terreny a Pau Tomasa de Camps, on aquest hi va edificar la casa dita cal Trisco. El 1853 va manllevar al seu cunyat, el rector de Vilagrasseta, 110 lliures, hipotecant la feixa d'hort on hi havia la fassina, que aleshores estava inactiva. L'hort termenejava pel sud amb la riera i pel nord amb el camí de la Font. El 1862 va vendre un trosset de terra al seu veí de cal Sastre Pubill per engrandir la casa. A part del preu de la venda, el Josep Pubill li va fer un préstec de 150 lliures (1.650 rals), a tornar en tres anys i a l'interès del 3%. El 1868 el paleta Josep Ubach Solanes estava domiciliat a cal Paisà. Tal vegada era un rellogat.

Francesc Morera Biosca va ser batejat el 15 de gener de 1847. El 28 d'agost de 1876 va contraure matrimoni a l'església de Fonollosa amb Francesca Braquets Font, de Rajadell. Després d'infantar dos vailets, el Jaume i el Josep, el 7 de maig de 1880 van dur el cos de la Francesca al cementiri. Per tenir cura dels nens i sentir-se menys sol, el vidu va contraure segones núpcies el dia 1 de desembre de 1883 amb Maria Rius Oller, d'Aguilar, amb qui va tenir dues nenes. Dels quatre fills del Francesc dos es van morir de petits, quedant vius el Jaume i l'Enriqueta. El primer estava destinat a ser l'hereu i el 1910 es va casar amb Ramona Junyent Bastardas, de cal Ferrer de Camps.
Francesc Morera va fer testament a casa d'un notari de Manresa el primer de novembre de 1912. Va deixar diners perquè li diguessin 25 misses, va fer hereu al Jaume, va llegar 300 pessetes a la muller i 500 a la filla.
Dos anys després el Francesc va casar la filla Enriqueta amb Àngel Oliva Orriols, un jornaler de la vila de Sants. El pare va fer llavors hereva a la filla, en prejudici del Jaume, amb qui, segons la veu popular, no s'avenia. L'Enriqueta era modista i va acabar vivint a Calaf, al cap de munt del carrer de Sant Jaume, a tocar el campanar de l'església.
Molts abans però, els Morera de cal Paisà van perdre el seu patrimoni. Segurament a causa dels deutes, es van veure obligats a vendre la casa i anar de lloguer. El comprador va ser Josep Sala Viura, un senyor de Barcelona, però aquest no la va tenir gaire temps, perquè el 12 de juny de 1917 la hi va recomprar Maria Rius Oller, la dona del Morera. El 20 de desembre de 1924, la Maria Rius, amb el vistiplau del marit Francesc Morera Biosca, es va vendre cal Paisà i cal Trisco a Josefina Pubill. Segons les escriptures, la finca de cal Paisà, que comprenia l'era i l'hort, tenia una superfície de 6 quartans. En el moment de la venda els Morera estaven domiciliats al carrer Enric Reig de Sant Vicenç de Castellet. La compradora era la mestressa de cal Sastre Pubill i vivia a Manresa amb el seu marit Pau Puig Palà, el del popular "cotxe del Pau".

Llogaters

La casa desocupada va acollir a diferents llogaters. Quan Carles Torras, de cal Calet Vell, es va casar el 1921 amb Enriqueta Duocastella, de cal Tomaset, van anar a viure a cal Paisà i allà els van nàixer els tres fills Dolors, Àngel i Lluïsa. S'hi van estar fins el 1927, quan van comprar cal Tiquet. Després d'ells la casa va ser ocupada per una família procedent de Mollerussa, formada per Francesc Serra Ubach, natural de Sant Pere Sallavinera, la muller Maria Junyent Soler, de Llanera, i els seus quatre fills. El Francesc és recordat com un mestre fent anar la dalla, mentre que la Maria era coneguda popularment com "la Paisana".
La filla gran Maria va anar de minyona a Barcelona, a casa d'una filla de cal Pinxo casada amb un de la capital. La seva germana Angeleta es va casar a Calaf. La Ramona no era gaire assortida i es va quedar soltera. Treballava a la fàbrica de les galetes de Rajadell. El Josep es va casar amb una filla dels masovers del mas Mollet de Sant Joan i treballava a l'escorxador de porcs i elabora-

Tupí i escudelles

ció d'embotits de cal Rojas. Quan van morir els pares va acollir a la seva germana Ramona.
Durant un temporal d'estiu cap el 1950 va caure un llamp a la casa i va matar unes cabres dels llogaters. A més, es va obrir una esquerda a l'edifici que posava en perill la integritat física dels ocupants, així que el matrimoni i la filla soltera van deixar la casa i van anar a cal Masoveret.

Foto Sabina

Interior

El propietari actual
La Josefina i el Pau de cal Sastre Pubill tenien tres filles i cal Paisà va passar per herència a la petita, la Maria Elena Puig. Aquesta el 31 de maig de 1976 se la va vendre a Xavier Vall Vall, de Cal Mestre Valentí, l'actual propietari. L'era i l'hort que havien estat de cal Paisà no anaven inclosos en la venda.
La casa amenaçava ruïna, perquè estava fonamentada sobre unes grans pedres i aquestes s'havien mogut. Això havia provocat una gran esquerda. La intervenció va consistir en excavar sota les dues cantonades de la façana i consolidar els fonaments amb formigó. Després es va "cosir" l'esquerda.
El 1983 Xavier Vall va arreglar la part de migdia del primer pis i hi va fer arribar l'aigua i la llum, per tal que hi anés a viure la seva mare Núria Vall, la qual s'hi va estar fins que va morir el 1986. D'aleshores ençà no ha estat mai més habitada.

La casa és molt gran, té una planta de 120 m2 i tres nivells construïts, planta baixa, primer pis i golfes. S'aprecien clarament tres cossos adossats, separats per parets mestres. El primer sostre està format per bigues juntes, mentre que el sostre del primer pis és de revoltons enguixats. A l'interior del primer cos s'hi troba una tina circular revestida de cairons, que segurament havia tingut una sortida a l'exterior per la part superior, a la qual s'hi duria accedir amb una graonada. A la part de fora de la paret de llevant hi havia adossat el forn de pa. Es va ensorrar i ara només queda la pedra de la boca del forn. A la mateixa paret, però al primer pis, s'obre una finestreta amb la data 1765 gravada.
L'accés al segon cos es fa a través d'un portal interior que té la llinda inscrita amb un signe de la creu que separa els dígits de la data 1758. En aquest sector hi ha les restes d'una cuina, el celler, on es conserva una bóta congrenyada en bon estat, i l'escala que puja a la primera planta. Allà s'hi trobava la llar de foc i uns fogons de pedra. Al tercer cos de l'edifici hi havia la quadra. Modernament s'hi ha obert una porta gran, però originàriament les úniques obertures eren unes finestretes estretes o espitlleres.

Quan té alguna estona lliure el Xavier es dedica a restaurar l'interior de la casa, respectant escrupolosament les estructures i els materials de construcció. La tasca no li ve de nou, perquè professionalment el Xavier s'ha dedicat tota la vida a la restauració d'edificis històrics. El procés però, és lent i pot allargar-se alguns anys. Francesc Xavier Vall Vall està casat amb Josefina Mas Maldonado, de Balsareny, i tenen dos fills, el Robert i la Gemma.

CAL TRENCA

Quan al segle XVII l'antic mas Vilar es va repartir entre els dos compradors, als de cal Roca els va tocar un tros de terra prop del torrent de la Poca Farina. Josep Serarols, àlies Roca, va establir el 12 de juny de 1758 tres quarteres en aquell lloc a Josep Jordana, natural de Boixadors. En el tros de terra el Jordana hi havia de plantar vinya i olivers i donar el quart de les collites. Del sembrat n'havia de dar el quint. A l'interior de la terra, i sense sobrepassar els límits, el Jordana podia tenir-hi pasturant una somera, un porc i sis gallines. L'entrada de l'establiment va ser de 25 lliures i el Roca "dono a vos y als vostres el fer en dita pessa de terra una casa per vostra habitacio". Després de la compra calia viatjar a Cardona a pagar el terç i tramitar el permís d'edificar. El 12 de juny el representant de l'Abat va cobrar 5 lliures pel terç i 40 rals pel permís. En senyal de senyoria, la casa va quedar sotmesa a un cens de 2 diners, una quantitat ínfima.
L'octubre de 1767 el Jordana tenia dificultats per alimentar la família i va demanar ajuda a Josep Bordons, el paborde de Caselles. Aquest li va vendre blat per sembrar i per menjar, a preu inferior al de mercat, per valor

Ruïnes de la casa

de 32 lliures. Com que el Jordana no podia pagar de cap manera, va crear un censal d'aquesta quantitat a favor del Paborde. Cada any la pensió que resultava era de 19 sous i 2 diners.
Mentrestant, el Josep Jordana no solament s'havia fet la casa, sinó que se'n havia fet dues, una al costat de l'altra. Se sap qui va ser el paleta que va construir les cases, perquè el darrer dia d'aquell any 1767 va reconèixer deure al mestre de cases Domingo Biadiu 30 lliures pels jornals. Per poder-lo pagar, va vendre a gràcia durant cinc anys una de les casetes i un tros d'hort a Magí Colilles, un pagès de Fals que s'estava en aquell moment a Callús. Va autoritzar al llogater a fer servir el forn de casa i a criar quatre gallines dins del tros. Per l'hort va prometre donar-li cada any la brossa necessària per fer tres piles i també es va avenir a compensar-li els diners que es gastés en obres a la casa. El preu va ser de 35 lliures i la casa empenyorada estava adossada per la banda de tramuntana amb la casa del Jordana. El 1773 el Jordana li va demanar al Colilles un allargament de la venda a gràcia per cinc anys més.

La família del Josep Jordana estava formada per la seva muller Margarida Torrabadella i dues mosses, la Rosa i la Teresa. Els pares es van morir i el 20 de maig de 1782 la pubilla Rosa va fer capítols amb Jaume Pelfort Blanquer de Fonollosa. El dot de la noia va ser una de les casetes, una vinya clara de 15 quartans, un assortit de roba, una pastera i altres mobles i estris. La seva germana va fer capítols el 10 de novembre de 1783 amb Ramon Vila Montells de Camps, aportant de dot l'altra caseta, els drets sobre la vinya de cal Roca i alguns mobles.
Ramon Vila era de cal Fosser de Camps i amb la Teresa va tenir tres xicots, el Gabriel, el Ramon i el Josep. Després va enviudar i va contraure un segon matrimoni amb Teresa Trull, amb qui va tenir una nena. La cunyada Rosa Jordana va morir jove i sense fills i llavors el seu vidu Jaume Pelfort va restituir al Ramon Vila el dot, la mitja casa i la vinya, a canvi d'una indemnització de 150 lliures. Per altra banda, al Ramon el març de 1788 va recuperar el tros de casa de Magí Colilles, pagant les 34 lliures de l'empenyorament més 2 lliures, un sou i 10 diners que s'havia gastat en obres.

A partir d'aleshores la història de cal Trenca està íntimament lligada a la dels amos de cal Fosser, que la van anar passant de pares a fills fins que es va ensorrar i se la van vendre, com veurem més avall.
El 29 d'agost de 1857 Isidre Selga, el pubill de cal Fosser, i la mestressa Francesca Vila, van demanar un préstec de 1.120 rals de billó (105 lliures) a Pere Biadiu, amb un interès anual de 42 rals de billó. Van avalar amb la casa, que llavors ja era coneguda com **cal Tronca** o Trenca. El 9 de novembre de 1862 van afegir 400 rals més al crèdit.
Pere Biadiu Comalloga era un fill de ca l'Isidró de Fals. El seu germà gran Jaume va heretar la casa i ell es va instal·lar a la caseta del raval de la Poca Farina. En una llista de 1862 Pere Biadiu va seguit de l'àlies Trenca, que era com el coneixien al poble. El Pere es va casar el gener de 1859 amb Rita Vall Gubianas, una òrfena a qui els tutors van donar de dot 30 lliures i un parell de llençols. La parella va engendrar al Jaume, l'Antoni i la Francesca. Amb la família s'hi estava una vella solterona, tal vegada com a serventa, anomenada Teresa Roig.
Quan els pares van morir la casa va quedar pel fill Antoni Biadiu Vall. L'Antoni es va casar el juny de 1891 amb Maria Beringues Sorribes de Castelltallat, la qual va infantar una nena dita Rita, com la iaia. La Maria va morir el setembre de 1894 i dos mesos més tard l'Antoni es va casar de segones amb Teresa Rius Claret, també de Castelltallat, amb qui va tenir una altra nena, la Rosa. Les coses van anar malament, perquè l'estiu de 1897 es va morir l'Antoni, deixant la vídua amb les dues nenes petites. Dos anys més tard la Teresa es va casar amb Josep Tomasa Mercadal de cal Mesquita. Van tenir dos nens i quatre nenes i abans de 1924 els Tomasa van desplaçar-se a cal Grifé de Camps.

Ruïnes

No hi ha constància que ningú més hagués viscut a cal Trenca, però curiosament, en la memòria col·lectiva hi ha la noció que cal Trenca era un punt de trobada de les cases del raval, on s'hi reunien els homes per jugar a cartes i fer el got. Potser la història es remunta als temps del Pere Biadiu i els seus xicots.
Cap a mitjans del segle XX Isidre Serra de cal Canigó va permutar amb Joaquim Torras de cal Fosser una peça de 6 quarteres pertanyent a la Vall pel tros de terra que anava des de cal Trenca fins al torrent i que incloïa la casa.

La casa ja feia anys que estava deshabitada, però mantenia la teulada. Constava de planta baixa, dividida en departaments o corts, i un primer pis sobre un sostre de llates de fusta i lloses. Els de cal Canigó la feien servir per emmagatzemar farratge i fulla d'olivera pels conills i cabres. També s'hi guardava la palla de la batuda que es feia a l'era de davant de la casa.
Quan la propietat Roca va passar a Josep Estany, aquest va oferir la terra del voltant de cal Trenca al parcer que la menava, que era Damià Serra. La venda de les 53 àrees de terreny es va fer el 13 de juny de 1985. Llavors Josep Pons de cal Calet, qui havia heretat les propietats de cal Fosser, va reclamar la casa, però no va aportar cap document que avalés la seva pretensió.
Damià Serra, amb l'ajuda del Ton Ferriols de Súria, va treure les teules de la casa i se les va endur. Sense teulada, la casa es va deteriorar ràpidament i al cap de pocs anys ja estava completament ensorrada. Com que algunes de les parets que quedaven dempeus eren a prop del camí d'accés al raval, per prevenir un accident, el Canigó les va fer enrunar amb una pala excavadora. Ara just queda un munt de rocs i algunes filades de pedra tallada en una de les cantonades.

EL DIETARI DEL RECUS

Fa anys la major part de la població no sabia llegir ni escriure. Els únics que sabien de lletra eren els capellans i algunes persones de la classe alta que havien tingut accés a la cultura. En les zones rurals l'analfabetisme era encara més gran que a les ciutats. No obstant això, algunes vegades un pagès més espavilat que els altres sentia la necessitat de passar als seus descendents informacions que els poguessin ser d'utilitat o simplement relatar per la posteritat fets, quotidians o extraordinaris, esdevinguts durant la seva vida.
Aquestes anotacions, normalment presentades seguint un ordre cronològic, reben el nom de quaderns o dietaris.

Llibreta del Recus

És infreqüent trobar un dietari d'aquests, però quan es produeix el miracle que una família n'ha preservat algun, és una joia per l'historiador, perquè en ell hi troba un testimoni viu de fets ocorreguts en una època pretèrita. És com fer un viatge al passat i trobar-se cara a cara amb un home que explica, a la seva manera, les coses que per ell són importants.
I que era important per un pagès d'abans ?
En primer lloc el temps, ja que l'alternança correcta de períodes de pluja i de secada eren vitals pel resultat de la collita, la raó d'ésser del pagès. Les exageracions meteorològiques que caracteritzen el nostre clima, secades perllongades, pluges torrencials, pedregades o nevades, ocupaven un lloc preeminent en els dietaris dels avantpassats.

En moltes llibretes també hi trobem dades i valoracions de les diferents collites, sovint formant sèries de diversos anys. Un altre tema recurrent eren els remeis per les malalties dels homes i dels animals, i les receptes per guardar i condimentar els aliments. Un altre camp que mai faltava en un dietari eren les noticies referents a la pròpia família, com enfermetats, naixements, enllaços i defuncions.
Alguns cronistes fins i tot anotaven fets relacionats amb l'ambient social, econòmic o polític del seu entorn, els quals ens permeten assabentar-nos de coses com els preus dels productes bàsics, de les repercussions de les decisions dels governants o de les desgràcies de la guerra.

Aquest article està dedicat a un dietari que s'ha conservat a cal Recus i que va escriure un avantpassat seu, Josep Pubill Marvà, on hi trobem tots els ingredients abans esmentats.
El dietari és una llibreteta, de 10 cm d'amplada per 12 de llargada, i una cinquantena de pàgines. Està enquadernada amb unes tapes de cartró bastant deteriorades i recull anotacions datades en el període comprés entre els anys 1902 i 1956.
Josep Pubill va fer el servei militar al regiment d'infanteria Almansa de Tarragona i va estar destinat la major part del temps a Tortosa. A la caserna va ser assignat a la cuina. Va comprar la llibreta a la "Libreria Arturo Morera" amb la intenció de copiar-hi receptes extretes d'un llibre de cuina. A la primera plana va escriure aquest títol:
"Libro reglamentario para cocina. José Pubill de Fonollosa. Ayudante Antoni Sirera de Tarrasa. Tortosa 20 Diciembre 1902"

En les primeres planes s'hi troben 37 receptes culinàries. A tal d'exemple en transcriurem una:

> Trípas y potas de be
> Se agafa acho y se limpia be es posan en una olla y si posa una mica daiga que no tape de bon tros las trípas que es quedi a mich lloc se li posa una bona cullarada de llar, una cabesa dalls entera, una fulla de llore, dos o tres grans de pebre senser, la seba y sal curresponen y es posa a bulli, remenanlo mol subin per que no se gafi, asta que esta cuit, que generalment a de se de un dia pa latru.

La major part dels escrits estan redactats en un castellà bastant correcte, la qual cosa indicaria que va rebre l'educació primària en aquest idioma, però ja des del començament hi trobem fragments escrits en català, com la recepta anterior. A mida que van anar passant els anys els textos en català són més freqüents.
A continuació de les receptes hi ha escrites deu oracions per curar diferents malalties; erisipela (2), angines, càncer, cremades, mal de coll i flemons, mal de queixal, per tot mal (2) i espatllat. A les següents planes hi ha dotze remeis per infermetats de les persones, dos per les malures dels animals i una fórmula per evitar que el vi es faci agre. Només dos dels remeis porten data, un de 1928, l'altre de 1950.

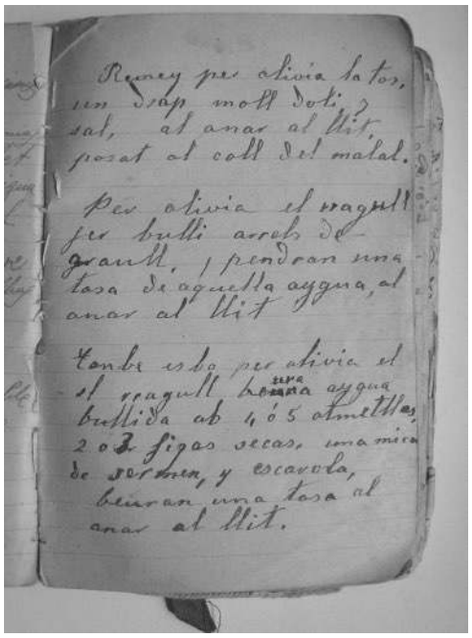
Remey per ativia la tos,
un drap molt dotat
sal, al anar al llit
posat al coll del malat.

Per ativia el magull
fer bulli arrels de
Grauell, i prendran una
tasa de aquella aygua, al
anar al llit

Tambe val per ativia el
el magull, beuran una aygua
bullida ab 4 ó 5 ametllas,
2 o 3 figas secas, una mica
de sarmia, y escarola,
beuran una tasa al
anar al llit.

Remei casolà

En el dietari s'hi troben notícies relatives a la vida familiar, com el seu casament amb Rosa Pujol, el naixement dels fills o la mort del pare. Així mateix relata com l'estiu de 1938 tres fills seus van agafar el tifus i no van poder ser atesos, perquè no hi havia metge a Fonollosa a causa de la guerra. De la guerra explica les peripècies del seu fill Francesc, que va caure presoner a Andalusia. Quan el front va passar per Fonollosa, ell i la família van deixar la casa i es van refugiar a Claret dels Cavallers, mentre que les tropes els van robar i malmetre els objectes de casa. En el canvi obligatori de moneda va lliurar 3.500 pessetes en paper de la República i només va poder aprofitar les 175 que tenia en bitllets de curs legal de Franco, de manera que va resumir la situació amb aquesta frase: *"conque destruidos de mobiliario y de dinero"*.
En aquest apartat s'hi poden incloure les obres fetes a casa el 1926, 1931 i 1947, la compra d'una vinya del mas Feixes de Camps i la compra d'un carro al constructor de carros Joan Escudé de Manresa.
Amb un punt d'orgull el cronista explica que ha estat padrí de sis nens i quatre nenes i que en cinc ocasions a la criatura li han posat Josep, el seu nom. El juliol de 1949 es va jubilar i va accedir al subsidi de vellesa, que era de 4 pessetes diàries.

Un apartat força extens del dietari és el dedicat a la meteorologia i la influència dels desastres naturals sobre les collites. La primera entrada relata la pedregada que va fer el 9 d'agost de 1938 i que va afectar sobretot el Pla de Querol, i la darrere, l'onada de fred siberià que va durar nou dies, el febrer de 1956, i que va matar la major part dels olivers. També dóna fe d'una gran secada que va afectar la contrada amb aquestes paraules:

> (...) la gran sequedat del añ presen, 1950, respecte a las ayguas vivas, pous y fons, que han afactat mols pobles, vilas y ciutats. Las casas particulars, al no teni aygua pel gasto, ni per beura, una major par de pous an quedat raduits. Al nostra poble no yagut altra aygua que la fon Masubaret y Arrabal Paisa. Grasias que el 1 y 17 Agost a fet uns temporals que an pusat ayga a las basas.

Entre les notícies positives hi ha la collita record de cereals de 1946 i la introducció de les primeres màquines de batre, que van substituir progressivament la batuda a potes.

Cronista fidel dels esdeveniments importants de la vida del poble, el Recus va relatar la instal·lació del rellotge al campanar de l'església, rellotge pagat el 1922 per un Diputat Provincial a canvi de favors polítics. Per posar el rellotge van esmussar el campanar, però l'obra va ser un nyap i el rellotge es va espatllar, perquè quan plovia es mullava. Uns anys després el rector Bosch, amb la col·laboració econòmica dels veïns, va reparar el campanar i li va donar la fesomia actual.
També va ser testimoni de la inauguració del tram de carretera del Molí de Boixeda a la barraca dels Pobres, de diversos canvis de rector i de millores fetes a l'interior de l'església.
Finalment hi ha algunes planes dedicades a relatar un esdeveniment local important; la visita de la imatge itinerant de la Verge de Fàtima. L'arribada de la comitiva a Fonollosa va ser el 28 d'abril de 1950 i s'hi va estar fins l'endemà, que es va dirigir cap a Fals. Es van engalanar els carrers amb rames de boix, penjolls de paper i domassos i cobrellits als balcons. Es va fer una solemne processó amb tota la gent de Fonollosa i Camps i diverses funcions religioses a l'església.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número
24
Abril
2015

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

L'ENSENYANÇA PRIMÀRIA A FONOLLOSA

L'ENSENYANÇA PRIMÀRIA AL MUNICIPI DE FONOLLOSA

Durant segles i segles imperava l'analfabetisme en els pobles que avui formen el municipi de Fonollosa. El rector tenia quatre llibres a la rectoria i sabia de llegir i escriure, habilitats que li permetien d'actuar de notari públic. Cada vegada que un pagès volia deixar una boïga, comprar un parell de bous, casar una filla o fer testament al llit de mort, el rector ho posava per escrit. Escrivia en llatí, que impressionava més.

Cap al segle XVIII va passar que alguns propietaris que tenien capellà resident a casa, encomanaven al mossèn que, a part de la doctrina, ensenyés quatre lletres al seu fill. Alguns d'aquests pagesos instruïts ens han deixat dietaris i memòries, que són documents deliciosos que aporten informació que no es troba enlloc més. Solien escriure en llengua vernacular, prescindint de l'ortografia. La resta dels pagesos no tenia accés a la cultura i els més espavilats arribaven, com a molt, a saber dibuixar la seva signatura al peu d'un document.

A començaments del segle següent van començar a portar-se a la pràctica les idees progressistes d'una minoria il·lustrada que advocava per erradicar la misèria del poble a través de l'educació. En alguns estats europeus i sobretot a França, es va instaurar l'escolarització universal i gratuïta, que era al mateix temps una eina poderosa al servei dels estats per vertebrar la nació i unificar-ne la llengua i la cultura. Aquestes idees van arribar, com de costum, amb molt retard a Espanya.

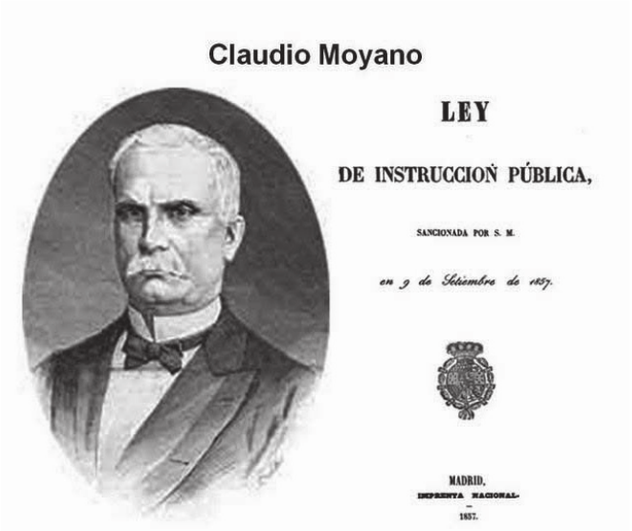
Claudio Moyano

LEY

DE INSTRUCCION PÚBLICA,

SANCIONADA POR S. M.

en 9 de Setiembre de 1857.

MADRID,
IMPRENTA NACIONAL.
1857.

El punt d'inflexió va ser la publicació de la "Ley de Instrucción Pública" el 9 de setembre de 1857, obra del ministre de Fomento, Claudio Moyano Samaniego. La llei Moyano era una llei moderna i progressista, que per primera vegada a la història d'Espanya reconeixia el dret a l'educació a tothom, rics o pobres, ordenava els ensenyaments des de primària a la universitat, unificava els plans d'estudi i determinava la formació dels mestres i professors. Els trets principals de la llei es poden observar en els articles que hem seleccionat:

***Art. 7º** La primera enseñanza elemental es obligatoria para todos los españoles. Los padres o tutores o encargados enviarán a las escuelas públicas a sus hijos y pupilos desde la edad de seis años hasta la de nueve; a no ser que les proporcionen suficientemente esta clase de instrucción en sus casas o en establecimiento particular.*

***Art. 88.** La Gramática y Ortografía de la Academia Española serán texto obligatorio y único para estas materias en la enseñanza pública.*

***Art. 89.** Se señalarán libros de texto para ejercicios de lectura en la primera enseñanza. El Gobierno cuidará de que en las Escuelas se adopten, además de aquellos que sean propios para formar el corazón de los niños, inspirándoles sanas máximas religiosas y morales, otros que los familiaricen con los conocimientos científicos e industriales más sencillos y de más general aplicación a los usos de la vida; teniendo en cuenta las circunstancias particulares de cada localidad.*

***Art. 191.** Los Maestros de Escuelas públicas elementales completas disfrutarán de habitación decente y capaz para si y su familia y un sueldo fijo de 2.500 reales anuales en los pueblos que tengan de 500 a 1.000 almas: de 3.300 reales en los pueblos de 1.000 a 3.000; (...) y de 9.000 reales en Madrid.*

***Art. 194.** Las Maestras tendrán de dotación respectivamente una tercera parte menos de lo señalado a los Maestros.*

Com passa de vegades encara ara, hi ha lleis aprovades amb la millor intenció del món que resulten un fracàs, perquè no compten amb el finançament corresponent. L'article 97 de la llei Moyano és la mare dels ous :

Estas Escuelas estarán a cargo de los respectivos pueblos, que incluirán en sus presupuestos municipales, como gasto obligatorio, la cantidad necesaria para atender a ellas ...

És a dir, a Madrid van aprovar una llei molt maca, però la despesa anava a càrrec dels ajuntaments. Aquesta manca de previsió va fer que la llei d'instrucció s'apliqués tard i malament.

Els ajuntaments d'un poble com Fonollosa en aquella època eren pràcticament virtuals; no tenien gairebé ingressos ni patrimoni. A Fonollosa no es disposava ni tan sols d'una casa de la vila per reunir-se els regidors i el pressupost anual servia per pagar el secretari i poca cosa més. Un altre problema per implementar la llei era que l'ajuntament no era representatiu, en formaven part únicament "els majors contribuents", o sigui, els propietaris. Els que tenien terra pagaven contribució, els pagesos pobres no pagaven gairebé res i no tenien ni veu ni vot en els afers del comú.

Així, els fons per finançar les escoles havien de sortir de l'esforç fiscal dels propietaris, els quals, tret de comptades excepcions, no eren partidaris d'instruir els fills dels seus parcers. Consideraven que els nois en tenien prou en aprendre a fer anar l'aixada i el magall, i que els coneixements de gramàtica i aritmètica només servirien per escalfar-los el cap.

El 1857 el pressupost global de l'Ajuntament de Fonollosa era de 3.669 rals. L'Alcalde i els regidors van constatar alarmats que tan sols per poder mantenir les tres escoles que necessitava el municipi, una de nens i una de nenes a Fonollosa, i una de nens a Fals, necessitaven no menys de 10.200 rals de billó; 5.000 rals pel sou dels dos mestres, 2.200 rals pel sou de la mestra de nenes,

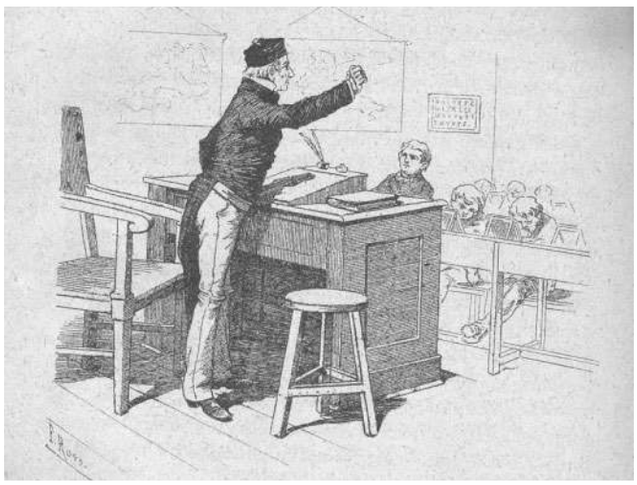

Mestre de minyons del segle XIX

1.200 rals pel lloguer de les cases i 1.800 rals per material escolar. Van acordar imposar un recàrrec ordinari del 60% sobre els consums i un d'extraordinari sobre la contribució territorial, amb la qual cosa els ingressos s'incrementarien en 6.875 rals, que no arribava a cobrir les necessitats.
A causa d'aquestes dificultats l'ajuntament de Fonollosa va anar fent el "ronso" i no va engegar la primera escola fins el 1860. Cinc anys més tard, funcionant les tres escoles, el pressupost municipal va ser de 1.618 escuts (equivalents a 16.180 rals), dels quals 1.020 es gastaven en educació. Això representa el 63% del total.

La càrrega del capítol d'instrucció sobre el pressupost municipal es va mantenir els anys següents i en un informe de 1898 el secretari es lamentava del fet que en un municipi de 852 ànimes s'havien de mantenir tres escoles en comptes de les dues que tocaven, la qual cosa representava una despesa que es menjava el 44% del pressupost. El 1900 es va crear el Ministerio de Instrucción Pública i a partir de l'any següent els mestres van passar a cobrar directament de l'estat, mentre que l'ajuntament només s'havia de fer càrrec del lloguer i el manteniment dels locals de les escoles.

El 1909 es va aprovar una llei que obligava a escolaritzar tots els nens i nenes entre els 6 i els 12 anys i així mateix es va crear l'escola superior de Magisteri, però va ser durant la República que la formació de mestres i l'escolarització dels infants van esdevenir una prioritat. La guerra va frustrar els avenços en educació i la Ley de Instrucción Primaria de 1939 va imposar un model d'escola franquista que va durar molts anys. El 1964 es va allargar l'escolarització obligatòria fins els 14 anys i la Ley General de Educación de 1970 va reformar de dalt a baix el model educatiu. Aquesta llei, coneguda com la reforma del ministre Villar Palasí, contemplava una educació primària o EGB, dels 6 al 14 anys, seguida del BUP o la FP. Tots aquests canvis legislatius van tenir la seva influència sobre l'escoles del municipi de Fonollosa, com anirem veient.

ELS LOCALS DE LES ESCOLES

Per posar en marxa les escoles l'ajuntament tenia dos problemes, el finançament que hem esmentat i els locals per impartir les classes.
En cap dels tres pobles l'ajuntament disposava d'un espai que pogués ser habilitat per aquesta funció. Recordarem que el mateix ajuntament llavors no existia com a espai físic, eren uns regidors i un alcalde que es trobaven de quan en quan per debatre els afers del municipi a casa d'un d'ells, normalment del darrer.
La solució passava per llogar una de les cases del poble, però en aquell temps no n'hi havia cap de deshabitada, i les famílies eren molt nombroses i l'espai escàs.

Per sort, Josep Estany Riera disposava de dues cases, la que habitava normalment al carrer Nou, dita cal Tuià (ara Ferrer de Dalt), i una altra al raval del Sastre. El Tuià va llogar a l'ajuntament la casa del carrer Nou i se'n va anar a viure amb la seva mare vídua a l'altra casa. L'evidència més primerenca de la utilització de cal Tuià com estudi de nens es troba al llibre de comptes de l'ajuntament, en un pagament al Josep Estany de 40 escuts pel lloguer de tot l'any 1864. Les nenes, que no deurien ser gaire nombroses, es van encabir en una habitació a cal Calet Vell, i Pere Garriga, el Calet, va cobrar aquell mateix any un lloguer de 32 escuts.
L'escola de Fals, que també va engegar en aquella època, es va situar en una dependència del Molí de Boixeda, al costat de la bassa. La canalla de Camps havien d'assistir a les escoles de Fonollosa, ja que no tenien escola pròpia. Cap el 1878 les nenes van traslladar-se a la

Arxiu Pou

Escola dels nens (1957)

Caseta del Cases (actual Forn del Celdoni), que va llogar a l'ajuntament Isidre Jubert, el Cases.

Després d'uns anys sense notícies arribem al Ple municipal de 29 de maig de 1898, en el qual es va aprovar el trasllat al curs vinent dels estudis dels nois de cal Tuià a la Caseta del Metge, un edifici adossat a la casa principal que tenia en propietat Joan Piqué. Transcrivim a

continuació un fragment de l'acta del Ple, que ens informarà de la situació del moment.
(...) el Sr. Presidente manifestó a los reunidos que el Sr. Juan Piqué Falip había remontado su casa nº 3 de la calle nueva del pueblo Fonollosa, y puesta ésta en condiciones muy aceptables para trasladar en ella la escuela de niños del expresado pueblo, colocada hoy en edificio que deja bastante que desear; que todo se había realizado con el beneplácito y dirección del Sr. Maestro D.Teodoro Pou y también con la anuencia de esta Alcaldía y Ayuntamiento, al que se les ofrece en dicho edificio una sala exclusivamente destinada al Ayuntamiento para su mobiliario y reuniones, cosa tan necesaria y de la que ha carecido hasta el momento. No obstante al reunir el edificio que nos ocupa muy superiores condiciones al actual, se ofrece por diez pesetas menos de alquiler anual, esto es, por 70 pesetas en lugar de las 80 que importa el que ahora ocupa dicha escuela, proviniendo esta diferencia de alquiler de que el antiguo viene alquilando de veinte años atrás, que las casas tenían mas estima que ahora, y como quiera que el Ayuntamiento viene pagando a razón de 80 pesetas las otras dos casas escuelas, muy inferiores a la que nos ocupa, cree esta presidencia, llegado el caso, de invitar a D.Isidro Jubert y a Dª.Teresa Galí a rebajar los alquileres de sus dos casas escuelas y ponerlos a 70 pesetas anuales desde primeros de Julio próximo ...

Així doncs, veiem com els impulsors de la millora van ser, per una banda, el mestre Pou, un dels mestres més compromesos amb l'escola, i per altra, el secretari Ramon Grau Casanovas, que amb la proposta matava dos ocells d'una tirada, aconseguint alhora un local millor per l'escola i una seu pel consistori. Les víctimes col·laterals del canvi de local van ser els arrendataris de l'escola de nenes i de la del Molí de Boixeda, que van veure rebaixats els lloguers. És interesant la reflexió del secretari en el sentit que el valor de la vivenda s'havia depreciat a Fonollosa, després d'un segle anant a l'alça, motivada sens dubte per la irrupció de la fil·loxera i l'emigració que va provocar.

Joan Piqué era un paleta natural de Conill que estava casat amb Filomena Puig Cots, una germana de l'amo del mas Closa. Havia comprat la Caseta dos anys abans i havia alçat un pis l'edifici, que d'aquesta manera podia encabir l'aula, el pis del mestre i el despatx municipal. Després de llogar la casa, el Piqué va marxar de Fonollosa per anar a treballar de paleta a Monistrol de Montserrat. Tots els fills se li van morir i la Caseta la van heretar els de cal Closa, que van cobrar molts anys el lloguer fins que es van estrenar les escoles noves.
El lloguer va anar pujant amb el pas dels anys i la inflació de la moneda; el 1913 era de 80 pessetes, del 1931 al 1939, 160 pessetes, el 1944, 500 pessetes, el 1947 va pujar de 600 a 900 pessetes, i del 1959 fins el 1962 va ser de 1.000 pessetes. Val a dir que en el preu s'hi incloïa l'escola i l'oficina municipal.
La vivenda de la família del mestre era al segon pis i no sempre va estar en condicions dignes. Això va motivar que alguns mestres s'hostatgessin al Cafè del Cerarols. Tenim constància que l'ajuntament va pagar un lloguer de 50 pessetes mensuals per la casa del mestre entre els anys 1945 i 1947.

En referència a l'escola de les nenes, el juliol de 1899 la Junta Local d'Ensenyança va donar un ultimàtum al Cases perquè fes obres a l'edifici, que es trobava en molt mal estat. Mentrestant es van fer gestions per trobar un nou emplaçament. Es va proposar a Pere Biosca, el Mangala, però no es van posar d'acord. Per altra banda, la mestra de llavors no volia anar a cal Tuià, no sabem per quina raó. Aquesta opció va ser però la que va prevaldre i el 23 de març de 1900 es va acordar llogar a Josep Estany la casa que havia estat tants anys l'escola dels nens. Es va signar un contracte per quatre anys, començant el primer de juliol, amb un lloguer de 70 pessetes i el compromís del propietari de fer les reformes que havia indicat l'Inspector d'ensenyament.
Mentrestant, recordem, funcionaven dues escoles de nenes al poble, la pública i la de les monges.

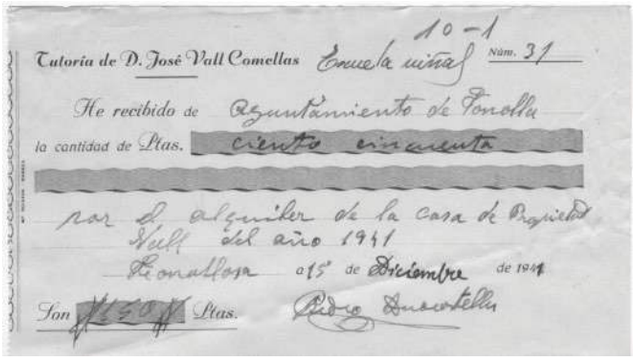
Tutoria de D. José Vall Comellas Escuela niñas Núm. 31
He recibido de Ayuntamiento de Fonollu
la cantidad de Ptas. ciento cincuenta
por el alquiler de la casa de Propiedad
Vull del año 1941
Fonollosa a 15 de Diciembre de 1941
Son 150 Ptas.

Arxiu Municipal

Rebut del lloguer (1941)

L'escola privada era al primer pis de la casa del Metge i, en deixar les monges el pis el 1905, l'ajuntament el va llogar per l'escola de les nenes. El 1910 va comprar l'immoble Ramon Vall Casas, l'amo de la Vall, qui rebia un lloguer per l'aula i la vivenda de la mestra de 80 pessetes anuals. El 1939 el lloguer va anar pujant; 100 pessetes (1939), 150 (1943), 350 (1948), i 450 pessetes (1955). Quan van marxar les nenes el 1962 el local es va convertir en la seu de l'ajuntament.

Val a dir que la situació a la resta del municipi va experimentar canvis. L'escola del Molí de Boixeda es va traslladar el 1923 a un edifici construït expressament per l'amo del mas Boixeda. La nova escola disposava de grans finestrals i oferia unes condicions molt millors que les velles escoles, ficades en cases fosques i humides. Per altra banda, les antigues reivindicacions del veïns de Camps i Fals van trobar resposta en els ajuntaments progressistes que van sortir de les eleccions municipals d'abril de 1931. L'educació va passar a ser una prioritat dels nous governs de base popular i el 1931 es va obrir una escola a Camps, a l'església de la Pabordia, i el 1933 una al raval de Fals, en unes dependències annexes al Cafè del Tinai. El municipi comptava llavors amb cinc escoles per mantenir.

A més dels arrendaments, l'ajuntament s'havia de fer càrrec del manteniment de les instal·lacions, de la calefacció i del material escolar. Hem trobat algunes factures de reparacions petites de paleta i de fuster, i de càrregues de llenya per l'estufa. A finals de la dècada dels 50, Simeó Centelles repartia 1.500 Kg de llenya a cadascuna de les escoles del municipi.

Periòdicament s'emblanquinaven les parets de les escoles amb calç i el terra es pintava amb mangra. Les cases dels mestres no disposaven d'aigua corrent i se n'abastien, a cop de galleda, del pou de cal Tuià, al carrer Nou. El 1932 el Ferrer de Dalt cobrava 2 pessetes al mes per l'aigua i el 1950, 3 pessetes. La il·luminació de les aules es limitava a la llum del dia, fins que el setembre de 1945 l'ajuntament va posar la llum.

MATERIAL

Quan van començar les lliçons en una casa particular el mobiliari no era el que estem acostumats de veure en una aula. Imaginem que la canalla s'asseia al voltant del mestre en cadires de boga, que tal vegada ells mateixos s'havien portat de casa, i escrivien amb pissarrí en una pissarreta recolzada sobre els genolls.
La claror era escassa i a l'hivern l'horari escolar havia de ser forçosament curt. De pati no n'hi havia, o més ben dit, tot el poble era un immens pati.
A partir d'un determinat moment l'ajuntament va encarregar al fuster del poble pupitres pels escolars, una taula gran pel mestre i una tarima de fusta, per recalcar la visibilitat i autoritat d'aquest. També es deuria pintar una pissarra a la paret, amb un clau per penjar-hi un mapa o una làmina. Tot plegat presidit per un santcrist i qui sap si un retrat del rei de torn o una imatge al·legòrica de la república.

Col.lecció la Vall

Pupitre de les nenes

De llibres molts pocs i de llibretes menys, perquè el paper era car. S'emprava per escriure tota mena de paper reciclat, inclòs el paper d'estrassa d'embolicar el bacallà. De fet, alumnes de l'escola de Fals conten que, fins i tot en una època tan tardana com el 1960, la mestra els feia escriure els esborranys dels exercicis als marges de fulls de diari i al darrere del paper que embolicava les rajoles de xocolata.

Mica a mica, les escoles del municipi es van anar dotant del que en diríem "material didàctic", com mapes, planisferis, models de mides i mesures, estris de dibuix, enciclopèdies, etc. Podem saber el contingut d'una aula en un moment determinat a través dels inventaris, que el mestre sortint lliurava a l'entrant. Segons l'inventari de 1907 l'estudi de nens comptava amb:
"Crucifijo bajo dosel, tarima, mesa, tintero y silla, cuadro de la Inmaculada, cuadro con la clasificación y programa de las materias de enseñanza, cinco pizarras, trece pizarritas, un mapa de España, un reloj, un termómetro, retrato de S.M. Alfonso XII, escudo y bandera nacional, ocho cuerpos de carpintería, veinte carteles de lectura, diez láminas de Historia Sagrada, una colección de pesas y medidas métricas, cuatro sillas, un brasero, una pala, una olla para tinta, tablero contador, algunos libros y cartapacios para niños pobres, una colección de máximas morales, un cuadro de pesas y medidas, un banco, dos cajas de plumas, yesos y pizarrines".
En els inventaris de 1944 i 1953 poca cosa havia canviat, tret que el quadre del rei havia estat substituït per un del "Generalísimo Franco". Hi havia 12 pupitres dobles, 8 llibres de lectura, l'enciclopèdia "Aguado", el llibre de problemes "Salvatella", un armari, un rosari, un canti, i dos mapes d'España, "viejos y estropeados".

Col.lecció Tiquet Vell

Mesures de capacitat

Col.lecció ACR Fals

Pupitre dels nens

A l'escola unitària femenina el 1953 s'hi trobava un santcrist flanquejat per un quadre del "Caudillo" i un de "José Antonio", 16 pupitres dobles, un despertador marca "IRE", una màquina de fer punta al llapis espatllada, 21 tinters, un quadre de la Puríssima, cinc mapes, una esfera petita, una màquina de cosir "Singer", un joc incomplet de mides i mesures, 3 pissarres, una estufa, i poques coses més. La biblioteca de l'escola estava formada per dos llibres; un diccionari castellà i un llibre de formació política.

FUNCIONAMENT

Les escoles depenien de l'ajuntament, en concret d'un dels regidors a qui s'encomanava aquesta àrea. A finals del segle XIX ja trobem que els temes escolars es tractaven en una junta d'ensenyament, formada pel regidor, el secretari, el capellà, un dels mestres i dos o tres caps de família que tenien fills en edat escolar. A l'arxiu municipal s'hi troba un llibre d'actes de la junta, que mostra que funcionava de manera força irregular. Després de la guerra, la participació dels pares es va suprimir i es va formar una "Comisión de Educación Nacional", composta per l'alcalde, el rector, el metge, el cap de la Falange i un mestre.

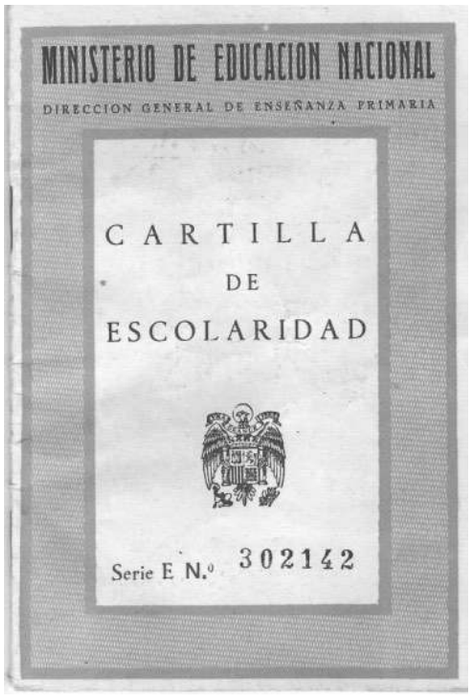

Arxiu Seuba

Cartilla escolar

El programa que s'impartia anava d'acord amb la llei d'educació estatal i periòdicament l'inspector passava per les escoles per comprovar el nivell dels alumnes. El 12 de juliol de 1893 a les 7 del matí l'inspector, davant de la junta escolar local, va procedir a examinar oralment els alumnes del senyor Teodor Pou. Els nois van contestar totes les preguntes bé i l'inspector va felicitar al mestre per la seva tasca. Tot seguit va anar a l'escola de la senyoreta Vicenta Ortin i "se procedió a la exibición de las dotes propias del sexo, en lo que se reconoció también regular habilidad y aplicación". El resultat de l'examen va ser: "religión, bastante satisfactorio, otras materias, notable resultado".
El 1908 l'inspector Juan López Tamayo y Moral va visitar l'escola de nens i "manifestó su satisfación por haberla encontrado bien organizada y en aceptable estado de instrucción". No va poder dir el mateix de l'escola de nenes, ja que la mestra feia un mes que faltava i no se'n sabia res.

El nombre de nens i nenes escolaritzats oscil·lava força d'un curs a l'altre, en funció del funcionament més o menys correcte de l'escola. Quan el mestre/a faltava o no ensenyava bé, els nens es quedaven a casa o els pares el portaven a una altra escola.
Disposem d'algunes dades de matriculació. El 1908 hi havia tres escoles al municipi, la de nens i la de nenes de Fonollosa i la mixta del Molí de Boixeda. Aquell curs el cens d'alumnes entre 6 i 12 anys era de 57 nens i 63 nenes, dels quals estaven apuntats a l'escola 52 nens (91%) i 39 nenes (62%). Una altra qüestió era si hi assistien regularment, ja que l'absentisme era elevat.
El 1909 a l'escola de nens n'hi havia 36 de matriculats, 18 del mateix poble, 14 de Camps i 4 dels pobles veïns. A l'escola de nenes n'hi anaven 15, i a l'escola de Fals 24 nens i 16 nenes. A més a més, 2 nens i 18 nenes anaven a l'escola privada de la senyoreta Enriqueta Vila de Camps.
Al curs 1942-43 la matrícula era de 24 nenes i 32 nens, aquests darrers repartits per edats de la següent manera: 9 nens de 6 a 8 anys, 7 de 8 a 10 anys, 9 de 10 a 12 anys, i 7 de 12 a 14 anys. El 1949 el col·legi de nens tenia apuntats 56 alumnes i el de nenes 16, però només 12 hi assistien. Aquell curs s'escolaritzaven 60 alumnes al Raval de Fals, 9 al Molí de Boixeda i 8 a la Pabordia.

El 1902 la Junta va deliberar sobre les classes nocturnes per adults i va decidir que el municipi havia de pagar pel seu manteniment. El 1934 es feien classes nocturnes a l'escola de Fonollosa i el febrer d'aquell any es va acordar pagar al mestre l'aparell d'il·luminació que havia comprat, que quedaria en propietat de l'ajuntament. Suposem que es deuria tractar d'un llum de carbur.
El 27 d'octubre de 1948 el mestre Betgé va fixar el següent anunci a la porta:
Con arreglo a lo dispuesto, el dia tres del próximo noviembre comenzarán las clases nocturnas para adultos en la escuela de niños de este pueblo, bajo la dirección del Maestro que suscribe. Los alumnos que deseen asistir a dichas clases deberán manifestarlo, acudiendo a suscribirse en las listas correspondientes. Lo que se anuncia al público para su conocimiento.

Una altra funció de l'escola era, i és, el control sanitari de la població en edat escolar. La comissió municipal d'higiene inspeccionava l'estat dels locals i de vegades proposava mesures de desinfecció, com emblanquinar amb calç les parets o netejar la comuna. El 1902 "discutiose detenidamente sobre el estado sanitario del pueblo de Fonollosa, en cuya localidad había aparecido un foco de viruela importada de Barcelona y acerca de la conveniencia de suspender las clases al objeto de evitar se propague la enfermedad".
A la primavera de 1908 es va detectar una baixa assistència deguda a un brot de xarampió i catarro. El vocal metge va recomanar als mestres que no acceptessin "educandos enfermos". El 1932 la mestra de les nenes va tancar l'escola a causa d'una epidèmia de xarampió.

La postguerra va ser una etapa de misèria i l'escola va ser el mitjà per canalitzar l'ajuda alimentària dirigida als més vulnerables.
El gener de 1954 un recader va recollir a Manresa cinc paquets de "víveres donados por el gobierno de EEUU

a España". El 1958 el "Servicio Escolar de Alimentación" va fer arribar a l'escola de Fonollosa dos bidons de llet en pols de 108'8 Kg. cadascun, i dues caixes de formatge, de 19'2 Kg/unitat. Aquell any l'escola havia comprat una olla, un colador i un cullerot per preparar la llet. Aquesta llet dels americans es va repartir, com a mínim, fins el 1961.

El mestre és una peça fonamental en l'aprenentatge dels alumnes, més enllà de mètodes i plans d'estudis. Aquesta afirmació és particularment certa en el cas de les escoles unitàries, on la personalitat del mestre condiciona totalment el funcionament de l'escola i els resultats acadèmics. Si el mestre és competent, estima la feina i els seus estudiants, aquests desenvoluparan les ganes d'aprendre i un amor per la cultura. Si el mestre es indolent o els tracta malament, provocarà als estudiants un rebuig a l'escola que els acompanyarà tota la vida.

Un problema endèmic que van tenir les escoles del municipi va ser la dificultat de trobar mestres que s'hi volguessin quedar. Per la majoria de mestres la destinació era com un càstig, perquè les instal·lacions eren precàries i els pobles aïllats i allunyats de la ciutat. Molts eren persones joves que estaven acostumats a l'ambient urbà i no encaixaven en un racó de món on la relació social es limitava a la missa del diumenge i al rosari de la tarda. Alguns venien amb la família, però la majoria venien sols i comptaven els dies que faltaven per les vacances o l'esperat trasllat. Hi va haver diversos casos de baixes per malaltia, i fins i tot d'abandonaments injustificats del servei.
Com a conseqüència d'aquesta manca d'arrelament les escoles van estar llargues temporades tancades i la canalla corrent pels camps, caçant ocells o barallant-se a cops de roc amb els del raval veí.
Hi va haver però, algunes honroses excepcions de mestres que van encaixar i van estar un temps llarg educant la canalla d'aquí. Per exemple el senyor Bruno Martínez, que va deixar molt bon record a Fals i va ser nomenat fill adoptiu del poble, la senyoreta de la Pabordia Encarnació Fonoll, o els mestres Teodor Pou i Antònia Massanés, que van passar molts anys a Fonollosa. Altres mestres també han quedat a la memòria, però per uns motius ben diferents. Són aquells que van deixar marques en els infants a base de cops i càstigs, de vegades d'una gran crueltat, amb l'excusa de que " la letra con sangre entra". En la galeria de personatges il·lustres d'aquesta categoria tenim el senyor Betgé, Lorenzo Ladron de Guevara o la mestra Victòria Unanua de Fals.

EL SOU DELS MESTRES

La llei Moyano de febrer de 1857, que feia obligatori l'ensenyament primari, fixava el sou dels mestres en 6 escuts al mes, igual a 17 pessetes i 50 cèntims. D'aquí ve l'expressió popular "passar més gana que un mestre d'escola". Amb el pas dels anys el salaris va incrementarse, però mai van assolir un nivell que donés prestigi a la professió. No obstant això, els mestres rurals tenien un avantatge respecte als de ciutat, derivada de la generositat dels veïns, que procuraven que al mestre no li faltés mai verdura de la que collien als horts. Si els pagesos estaven contents de com el mestre ensenyava a la canalla, de vegades l'obsequiaven amb una cistella de bolets, uns quants ous o un conill.

L'ajuntament es feia càrrec de pagar als mestres, d'acord amb la llei. A la documentació municipal hi consta el pagament de 825 rals de billó (86 escuts) efectuat l'octubre de 1860 al mestre Francesc Rodolat, corresponent als havers del trimestre anterior. El 1867 Joan Piferrer va cobrar 62'5 escuts pels mesos d'abril, maig i juny, la qual cosa representa un salari anual de 250 escuts. Aquest va ser el mateix salari que va cobrar el mestre Josep Jordà, entre el 1870 i el 1873. Llavors es va introduir la pesseta, i el sou en la nova moneda es va convertir en unes 56 pessetes al mes, poca cosa si considerem que en aquell temps un jornaler guanyava unes 3 pessetes i que un segador podia arribar a un duro de jornal.

El salari de les mestres era inferior al dels seus col·legues masculins. El 1865 la mestra Adelaida Xatart cobrava 55 escuts trimestrals, per sota dels 62'5 del mestre dels nens Piferrer.
A partir de 1901 l'ajuntament va respirar tranquil, perquè l'estat, a través del ministeri de Instrucción Pública, es va fer càrrec de les nòmines. El 1907 es va jubilar el mestre Teodor Pou i li van assignar una pensió de 472 pessetes, corresponents al 70% del sou regular, que era de 675 pessetes.

El 1949 un "maestro nacional" cobrava una mesada de 600 pessetes, a començaments de la dècada dels 60 havia pujat a 1.200 pessetes, però no va ser fins els anys 80 que la retribució dels ensenyants es va igualar a la dels funcionaris públics del seu nivell.

Fonollosa = Sr. Pou
Habilitaciòn de los Maestros
DE LA CIRCUNSCRIPCIÓN DE MANRESA
2º TRIMESTRE DE 1888 Á 1889
Pesetas Cts.
Personal. 2. emolumentos del 1º tri. 187. 50
Retribuciones. progresa del 2º. 75. 00
262. 50
Alquileres. . . . . Permanente jimi seis. 3. 00
Material. 265. 50
Liquido á cobrar. 258. 75
El Habilitado,
RAMÓN SERRA

Arxiu Pou

Nòmina 1889

Curs 1957-58

Arxiu Doctoret

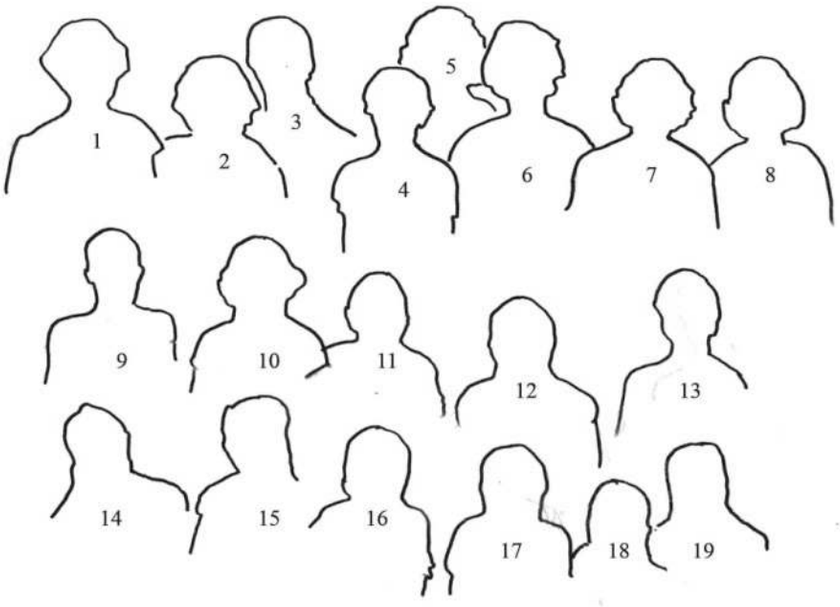

1 Regina Bascompte
2 Matilde Serra
3 Rosa Duocastella
4 Isabel Guarch
5 Angelina Armengou
6 Manolita Aixa (mestra)
7 Pepita Clarena
8 Maria Teresa Serra
9 Magdalena Clarena
10 Victòria Serra
11 Dolors Viladrich
12 Lurdes Pintó
13 Elena Vall
14 Maria Elena Torras
15 Sabina Calmet
16 Ramona Grau
17 Estrella Pintó
18 Mercè Armengol
19 Consol Serra

Curs 1965-66

Arxiu Pinxo

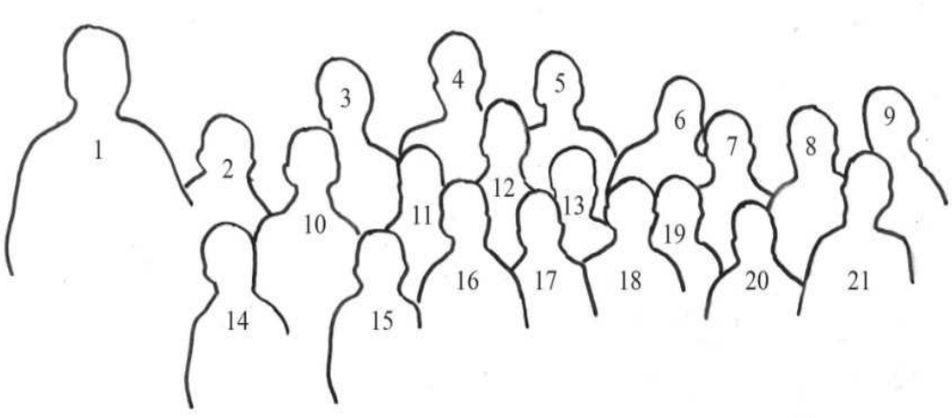

1 Amado Bertran (mestre)
2 Mariano Serarols
3 Josep Pintó
4 Pere Calafell
5 Eliseu Rial
6 Josep Bascompte
7 Ramon Puig
8 Josep Maria Roig
9 Joan Calafell
10 Josep Perramon
11 Sebastià Closa
12 Pere Perramon
13 Joan Puigdellívol
14 Joaquim Jubert
15 Àngel Bastardas
16 Francesc Roig
17 Isidre Sabata
18 Salvador Serra
19 Joan Calmet
20 Lluís Baraut
21 Antoni Vall

ESCOLA DE NENS

Les dificultats pressupostàries del municipi van endarrerir uns anys la implantació de la llei d'educació. El primer mestre de qui es té notícia és **Francesc Rodolat**, professor d'instrucció primària, que va exercir durant el curs 1860-61. Segurament només s'hi va estar un any, perquè el 31 d'agost de 1861 el professor **Antoni Llovera** va signar un rebut conforme havia rebut de l'alcalde Ramon Oller 343 rals i 75 cèntims pel seu magisteri. El següent va ser **Joan Piferrer**, que s'hi va estar entre el 1865 i 1868. El març de 1870 va ser nomenat **Josep Jordà Torras** i s'hi va estar fins l'agost de 1873, mentre que el 1875 hi trobem a **Ramon Fornell**.

Teodor Pou Marcet era natural de Terrassa i calculem que va arribar cap el 1877. Va ser el mestre que va ocupar més anys la plaça de l'escola de Fonollosa i per aquest motiu va ser mereixedor d'un article dedicat a ell, que es va publicar en aquests Quaderns. Teodor Pou es va integrar força en la vida local i va treballar a l'escola de Fonollosa fins el maig de 1907, que es va jubilar. Sembla ser que durant el llarg període d'activitat del senyor Pou, no va estar sempre davant de la pissarra, sinó que va agafar temps d'excedència, tal vegada per ocupar-se dels seus negocis de compravenda de boscos. El 1882 el mestre era **Mariano Ribas** i el 1894 **Tomàs Puig**.

Després de plegar el senyor Pou, l'u de juliol va arribar el seu substitut **Esteve Guinart Piferrer**, però va ser un mestre interí que només hi va ser un curs. Al cap d'un any van nomenar un mestre propietari de la plaça, **Ignacio Ruiz Lasierra**, però al cap de dos cursos aquest hi va renunciar, i durant els següents tres cursos no menys de cinc mestres van passar per l'escola de nois, que va enyorar la llarga etapa d'estabilitat del mestre Pou. Els interins que van ser-hi pocs mesos van ser **José Jorge Neach**, **Joan Dalmau Pujol**, **Josep Valls Galí**, **Josep Batlle Elias** i **José Taverna Martínez**.

Arxiu Pere Moliner

Jaume Morera, el "Mestrillo"

El següent titular va ser **Salvador Adserias Xatruch**, natural de Vila-seca (Tarragonès), que va venir el 1917 i s'hi va estar, com a mínim, fins el 1924. El maig de 1923 tres alumnes seus va ser seleccionats pel certamen literari convocat pel diputat a Corts per Manresa, el senyor Josep Creixell.

Magí Boadas Rovira, de Sant Cugat, va arribar el 1928 amb la seva muller Dolors. Com que el pis no oferia gaire comoditat es van instal·lar en un pis al Cafè dels Cerarols. Al cap d'un any la seva dona va infantar l'Ester, però la nena va morir petita a causa de la diftèria. El Magí Boadas és el primer mestre del qual n'ha quedat algun record en la memòria oral, perquè algun del seus deixebles encara és viu. També n'ha quedat una fotografia seva, envoltat dels alumnes.

Els seus successors van ser **Bartolomé Duran Real** i **Antoni Herrera González**, dos interins que va passar sense gaire pena ni glòria, fins que el 1934 va entrar **Jaume Morera Puigdellívol**, que té l'honor de ser el primer fill de Fonollosa de tenir el títol de mestre. El Jaume era de cal Miquel del carrer Nou i era conegut com el "Maestrillo". Tenia la plaça a Vilobí, però durant la guerra el van destinar a l'escola de nens de Fonollosa. S'estava a cal Jepet amb la seva dona Elvira Sentias, els sogres i altres parents. Quan va marxar, va anar al col·legi de Palau de Plegamans.

Després d'ell hi va ser **Teodoro Molina Gomis**, procedent de Carcaixent (Ribera Alta, València), però a finals de maig de 1935 el Molina va permutar la seva plaça amb **Agustí Armengol Mestre**, que estava a l'escola de Sentmenat. Agustí Armengol pertanyia a una generació de jovent fortament polititzada, inspirada en els ideals de la República. Quan va esclatar la guerra va formar part del consell municipal en representació de la CNT. Com que la documentació que ha quedat d'aquest període és molt escassa, s'ignora quan temps va ser a l'escola, abans de ser mobilitzat per anar al front o a una altra destinació. A la postguerra va patir, com tots els ensenyants, el procés de depuració de responsabilitats i, segons un informe de l'ajuntament i del cap local de la Falange, era ateu i durant el període revolucionari feia propaganda antireligiosa a l'aula i va intervenir en la crema de l'arxiu parroquial.

Després de l'entrada dels nacionals, l'escola es va quedar sense mestre i l'agost de 1939 el rector Josep Orriols es va dirigir per escrit a l'administració d'ensenyament, perquè l'autoritzés a fer classes als nens, d'acord amb un decret del "Ministerio de Educación Nacional" que facultava als sacerdots a fer-ho mentre persistia el desgavell provocat per la depuració i empresonament de la majoria de mestres. L'alcalde Josep Grau va avalar la petició amb una carta dient que:

(...) lo cual redundará en beneficio de los niños de este pueblo que, desde algunos años se encuentran en deplorable situación y sin medios de instrucción moral, patriótica y religiosa para hacer una España grande como la quiere nuestro invicto Caudillo, que Dios guarde.

Al cap d'uns mesos es va incorporar **Arturo López Gómez**, el qual el 1942 va signar com a pèrit un informe sobre les destrosses que havia patit el temple i la rectoria. El 1942 va renunciar a la plaça i va ser nomenat un tal Pedro De Juan, però aquest no va prendre possessió. El 1945 les classes les va fer l'interí **Antonio Aubert Canet** i el desembre de 1946 va ser nomenat propietari definitiu **Domingo Betgé Roma**, de Ribes de Fresser, incorporant-se a primer d'octubre de l'any sobre.

Del mestre Betgé n'hem recollit força testimonis i, en general, el record que va deixar no és gaire bo, malgrat que professionalment era prou competent. Patia una malformació física en una mà, però això no l'impedia d'utilitzar-la per pegar els estudiants, sovint de forma desmesurada, ratllant el sadisme. Els nois es venjaven com podien, i a qui li tocava el rebre eren les oques que criava la muller del mestre. La Rita Saló Miró era de Sant Pere Pescador i no tenia estudis, però quan l'escola de nenes mancava de mestra, cosa que passava sovint, ella la substituïa i ensenyava costura.
L'agost de 1951 va ser traslladat Domingó Betgé a Riudellots de la Selva, on va acabar la seva carrera docent quatre anys més tard.

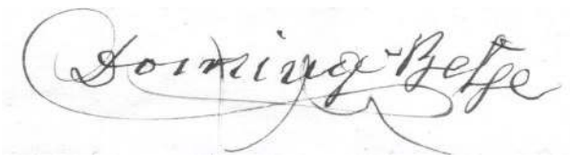

Arxiu Municipal

Signatura Domingo Betgé (1947)

El 15 de setembre va començar el nou mestre interí **Acilino Alba Calleja**. Era l'altra cara de la moneda. Mentre que a les classes del Betgé imperava l'ordre, les de l'Acilino eren un desgavell. Els alumnes estaven encantats, però no aprenien res de res.
El senyor Alba era vell i esperava la jubilació amb candeletes No podia imposar la disciplina als més grans, malgrat que els amenaçava amb un bastó gruixut de boix, fins el punt que un dia va pegar un noi i aquest s'hi va tornar. Era víctima de les entremaliadures i més d'un cop l'havien tancat a la comuna, mentre que la canalla aprofitava per buidar-li la paperina de caramels que comprava per recompensar als més aplicats. Quan s'absentava, l'ordre anava a càrrec de l'Emili Vall de cal

Arxiu Francisquet

Nen Valentí Calmet (1948)

Sambleia, que era un dels nois grans més entenimentat. La situació es va allargar un any i el curs següent el va començar el titular de la plaça **Eduardo Sala Navarro**, un representant de l'escola franquista, que iniciava la jornada escolar fent cantar la típica cançó patriòtica del Règim. Per suposat, parlar en català estava severament prohibit. Eduardo Sala vivia amb la seva dona Mercè Rodó i dues filles petites, i va ser a l'escola cinc cursos.
L'interí **Francisco Casahuga Casas** venia de pagès i, segons l'informe de l'inspector que va passar revista a l'escola l'octubre de 1959, tenia vocació de mestre i ensenyava bé, malgrat que en les preguntes que l'inspector va fer als alumnes va trobar que els seus coneixements eren més teòrics que pràctics i que anaven fluixos de castellà. Va recomanar que "procúrese que las lecciones y el diálogo entre Maestro y niños, y entre éstos, sean siempre en las horas de clases en la lengua oficial". El senyor Casahuga va plegar a finals d'agost de 1961 i va ser el darrer mestre de la escola vella.

ESCOLA DE NENES

La primera mestra que va ensenyar a Fonollosa, de la qual es té notícia, és **Adelaida Xatart**, que l'octubre de 1865 va cobrar de l'ajuntament la nòmina corresponent al primer trimestre de l'any. Un rebut semblant el va signar **Rosa Marsal** el novembre de 1867, a qui podem considerar la segona mestra. El 1871 va exercir **Esperança Cordumí**, fins que el dia u de setembre es va incorporar la nova mestra **Teresa Pascual**. Va jurar la constitució davant dels membres de la Junta d'Ensenyament local i a continuació li van lliurar les claus del col·legi i l'inventari. Després d'uns anys sense notícies, trobem la notificació de l'ajuntament a **Neus Vidal**, mestra de Fonollosa, que la junta del rectorat ha declarat vacant la seva plaça. Una setmana més tard es va produir el nomenament de **Rafaela Salvador**.
L'abril de 1890 la titular de l'escola de les nenes era **Vicenta Ortín Soriano**, natural de Castellnou (València). Ho podem assegurar, perquè aquell mes la senyoreta va infantar una bessonada. El seu marit era Bautista Soler Pedrals, de Móra d'Ebre, però no convivien regularment, ja que el Bautista residia a Barcelona, on tenia la plaça de funcionari. El 1897 la Vicenta va demanar el trasllat a Barberà.

El febrer de 1902 va arribar **Águeda Villarroya Garcia**, la qual s'hi va estar fins el 1907 que va ser destinada al col·legi del Pont de Vilomara. El seu lloc el va ocupar de febrer a setembre la interina **Dolors Herbera Mateu**, fins que es va incorporar la mestra en propietat **Rosalia Bech Ferraró**. La Rosalia era filla de Garriguella (Girona), tenia 47 anys, era vídua, i la seva darrera destinació havia estat Sant Feliu Sasserra.
Va durar un curs i se'n va anar a Vilobí. El novembre de 1908 va començar la interina **Carme Nolla Sardà**, que hi va ser fins que va ser nomenada **Felicia Sancho Puente** el març de 1909. La Felicia era de Retuerto (Zamora), va arribar al poble embarassada i al juny va tenir una nena. El pare de la criatura era Basilio Torre Martín, del poble de San Leonardo (Sòria). Aquesta mestra de "províncies" no deuria ser gaire feliç a Fonollosa i tan aviat com va ser possible va canviar d'aires. L'octubre de 1910 li van donar plaça a Belloch (Lleida), una mica més a prop de la seva Zamora natal. El març de 1911 va prendre possessió **Rosa Gallostra Guardiola** i l'abril següent **Dolores Rodríguez Priego**, ambdues interines. La Dolores va cessar el gener de 1912 i es va incorporar a la seva destinació a Aguillón (Saragossa).

Cal Metge

Després de tants canvis va arribar l'estabilitat. El 16 de juliol de 1912 va prendre possessió de l'escola de nenes **Antònia Massanés Triginer**, que s'integraria totalment en la vida de Fonollosa, on romandria fins el dia de la seva mort. Havia nascut el 1870 a Vilanova de Meià i a Fonollosa va contraure matrimoni amb Pau Vall Soldevila, de la Vall. No van tenir fills. L'Antònia era una dona baixeta i contrafeta, que caminava amb dificultat.
Quan la senyora Antònia es va jubilar van enviar consecutivament dues interines, **Carmen Ortín Rubio** i **Manuela Herrera Cuende**. Aquesta era joveneta i molt fredolica. Es passava tot el temps al costat de l'estufa de serradures i, conten, que un dia se li va socarrimar la bata.
Les interines va ser substituïdes per **Concepción Juli Agulló**, qui va ser la mestra entre 1942 i 1948. Era de Reus i tenia dues nenes petites, l'Eva i l'Antònia. El seu marit Joan era mig artista, tenia un quarto dedicat a estudi i no tenia altre ocupació que dibuixar i pintar olis, ja que vivia del sou de la dona. El Joan ensenyava a les nenes dibuix, però intentava fer classes particulars a les més grandetes, sempre que en tenia l'ocasió i la seva dona badava.

La senyoreta Juli va fer posar bata blanca a totes les nenes i un cop a la setmana els inspeccionava els cabells a la claror del balcó per veure si tenien polls o llémenes. Si en trobava, els donava un calbot i les enviava a casa perquè les sanegessin, cosa que era complicada perquè mancava el sabó.
Va marxar cap a Alforja (Tarragona) i el setembre de 1948 va entrar la interina **Patrocinio Clarés Navarrete**.
L'agost de 1949 va cessar la Patrocinio i el seu lloc va ser ocupat per la propietària **Manuela Jesús Aisa Albericio**, que s'hi va estar fins el 1957.
La Manolita era una solterona i es vestia amb roba cara. Anava a missa cada dia. Cobrava als alumnes un duro al mes i els feia portar menjar de l'hort, i com que n'hi sobrava, se'l venia. Vivia amb la seva mare, la senyora Fernanda, i un gosset faldiller que portava el nom de "Pepa". Manava a les nenes que li anessin a buscar galledes d'aigua a la Bassa del Rector, per banyar-se i fer bugada.

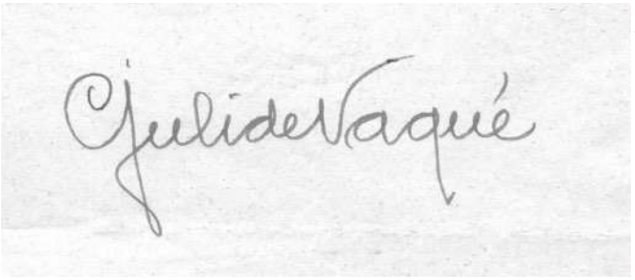

Arxiu Municipal

Signatura Concepción Juli (1942)

El curs 1957-58 va anar a càrrec de **Ana Maria Pérez Alba** i el 1958-59 de **Josefina Raconet Conesa**. La darrera mestra de l'escola vella va ser **Dolors Ximénez**. Era de Sort i la seva destinació anterior havia estat Madremanya. Per santa Llúcia feia aprendre a les nenes unes estrofes, "les llucietes", que cantaven per les cases a canvi d'alguns centimets. La Ximénez era una dona molt piadosa i va estar sis anys a Fonollosa fins que es va jubilar, però quan ho va fer, ensenyava a les escoles noves.

EL COL.LEGI DE LES MONGES

A Fonollosa va funcionar una escola de monges gairebé vint anys, però no hem estat capaços de trobar gaire rastres del seu pas. La primera indicació prové del llibret de mossèn Valentí Noguera sobre la història local, en el qual s'hi troba el següent paràgraf:
"Respecte a l'ensenyança de les Germanes Terciaries Dominiques, que desde l'any 1885 a 1903 estigueren establértes aquí, tothòm ja sap y ja diu que no podien esperar millo, y la pietat que regna encara en moltes families, bastant instruides, es degut al zèl, educacio y laboriositat d'aquestes Religioses de Sant Domingo".

El sacerdot dominic Francesc Coll Guitart va fundar a Vic el 1856 la congregació de les Germanes Terciàries Dominiques, més tard anomenades Religioses Dominiques de l'Anunciata, dedicades a l'ensenyança de les nenes pobres. El pare Coll va redactar una regla i una manera de viure en comunitat i s'encarregà personalment de la formació espiritual i cultural d'un grupet de noies de Vic. Segons la regla, les futures professores havien d'estudiar amb la mateixa voluntat que havien de pregar. Un cop preparades, les joves podrien presentar-se als concursos per obtenir el títol de mestres. La política era que allà on s'obtingués plaça s'establiria una comunitat. En altres casos, les comunitats es podrien establir a petició dels rectors o els municipis.
Això és el que deuria passar a Fonollosa.

Creiem que la persona que va fer possible l'arribada de les monges va ser mossèn Josep Trullàs, el rector de Camps. El mossèn era un personatge inquiet i amb molta iniciativa, a qui un dia dedicarem un article en els Quaderns. Al marge de la seva labor pastoral, estava decidit a promoure una educació cristiana i això passava per la creació d'unes escoles confessionals i de qualitat, a l'estil de les que es trobaven a les ciutats, que com-

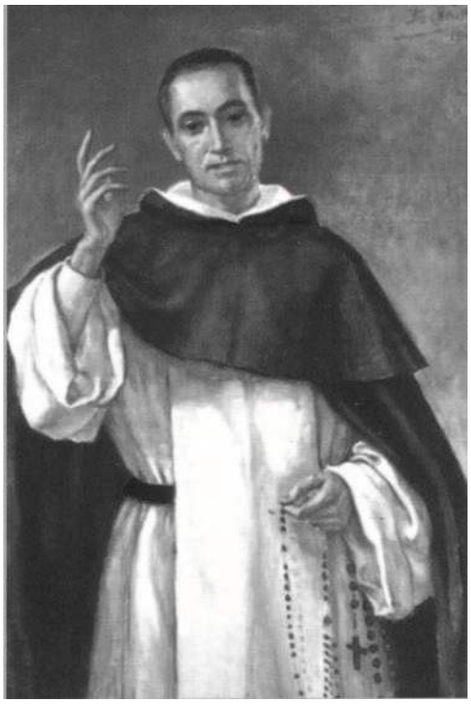

Francesc Coll, fundador de les terciàries

petien amb avantatge sobre les escoles públiques. A Camps va comprar uns terrenys i va començar un edifici de força envergadura, que segons uns havia de ser una escola o un convent, i segons d'altres una fabriqueta. L'obra no es va acabar mai i les ruïnes eren conegudes com el Casalot del Rector.
Aquest intent va fracassar, però en canvi sí que va reeixir el projecte de crear un col·legi religiós a Fonollosa.

El 15 de setembre de 1885 mossèn Trullàs va comprar per 4.000 pessetes la casa coneguda com cal Metge, l'edifici més senyorial de tot el nucli. No era pas la primera operació immobiliària que havia fet, no com a rector sinó com a particular, i per resoldre el problema del finançament va manllevar 1.000 duros a Mònica Pubill Miquel, la pubilla de cal Francisquet. L' interès del préstec es va fixar en el 6% i, en garantia, el rector va hipotecar les finques a nom de la Mònica.

Un cop adquirit l'edifici, es deuria posar en contacte amb els responsables de la congregació de Vic i l'u de juliol de 1886 va vendre la casa a les senyoretes Josefa Rifà Baucells, Lluïsa Marull Sala, Carme Viladoms Marcet, i Francesca Florensa Escagarrell, mestres d'instrucció primària, la primera de Vic i les altres de Manresa. Les quatre eren solteres, i encara que no consti, suposem que eren monges de les Germanes Terciàries. Mossèn Trullàs no va fer negoci, ans el contrari, ja que els va vendre la casa gran i l'hort per 1.500 pessetes, molt menys del que n'havia pagat. La casa petita, amb el seu pati o hort, se l'havia venuda uns mesos abans al paleta Joan Piqué. Posteriorment aquesta casa es convertiria en els estudis dels nois.
En un document notarial de 1886 que hem localitzat, hi surten les quatre mestres anteriors, més una altra companya dita Rosa Santaeugènia. És un tracte entre mossèn Ramon Casals de Berga, el qual els cedeix dues cases al carrer del Call Nou i les rendes d'un mas a Capolat, sota la condició que han d'atendre el col·legi per a les nenes pobres que portaven les Germanes Terciàries abans que aquestes es retiressin. El col·legi s'ha de dir "Amparo" i ha de ser servit per les cinc mestres o per altres monges.
No se sap quan les monges van marxar de Fonollosa, però si fem cas de l'opuscle de Valentí Noguera, va ser el 1903. Uns anys més tard, el 30 de desembre de 1910, Lluïsa Marull i Carme Viladoms, de Manresa, amb poders atorgats per Josefa Rifà i Francesca Florensa, de Vic, es van vendre la casa a Ramon Vall Casas, l'amo de la Vall. Llavors aquest va llogar el primer pis de la casa a l'ajuntament i s'hi va traslladar l'escola de nenes del municipi.

LES ESCOLES NOVES

El desig de disposar d'edificis adients per les escoles es manifesta en moltes reunions del consistori. La proposta més antiga és la que va fer l'alcalde Josep Grau el 1878, que va advocar per situar l'ajuntament i una escola comuna a la zona de Pere Jutge, situada en el vèrtex dels tres termes i equidistant dels nuclis més densament poblats de Camps, Fals i Fonollosa;

> *...de esta manera todos nuestros hijos, sean varones o hembras, podran facilmente asistir á la escuela en donde se ilustran y engrandecen las inteligencias y se ennoblecen los corazones con el precioso tesoro de la instrucción...*

El projecte no es va materialitzar fins cent anys després amb la creació de l'escola graduada mixta a Fonollosa, com veurem.

El 1911 el rector del districte escolar va notificar a l'ajuntament la intenció de l'administració de crear una escola a Camps i concentrar les dues de Fonollosa en una de mixta, però el tema es va oblidar. Es va tornar posar sobre la taula el 1929, amb una proposta

Arxiu Municipal

Escoles noves, vista posterior (1974)

de comprar un terreny a l'era de cal Closa, que el seu propietari s'havia avingut a vendre per 0,25 pessetes el pam. Alguns regidors van mostrar el seu desacord, especialment els de Camps, que se sentien marginats.

L'abril de 1930 aquests van proposar fer les escoles a mig camí entre Fonollosa i Camps, però la seva idea no va ser acceptada. El 1933 es va aconseguir que el pla de construccions del Ministerio contemplés quatre escoles al municipi; a Camps, a Fals i dues a Fonollosa. El 1934 es va posar fil a l'agulla i l'ajuntament va acordar encarregar el projecte a l'arquitecte Porqueres, qui ja havia fet les de Rajadell i Aguilar. Per pagar la construcció es va proposar l'emissió de 300 butlletes o bons de 100 pessetes sense interès, però la idea no va reeixir i es demanar un crèdit de 50.000 pessetes al Banc de Crèdit Local, a tornar en 50 anys. El setembre de 1934 es va acordar comprar a Anton Puig Palà una peça al costat de la carretera, dita la Vinya del Tiquerelles, pel preu de 0'2 pessetes el m2.

Arxiu Municipal

Escoles noves, vivenda dels mestres (1974)

Els plans es van aturar a causa dels vaivens polítics, però van esdevenir prioritaris per l'ajuntament d'esquerres que va sortir amb la República, que el maig de 1936 va acordar efectuar la compra dels terrenys. El 13 de juny de 1936 Antoni Puig va vendre a l'alcalde Valentí Ibáñez, en representació de l'Ajuntament, 2.500 m2 pel preu de 250 pessetes. També es van comprar terrenys a Camps i Fals.

La guerra va frustrar aquest projecte, com tants d'altres. No va ressuscitar fins que el "Ministerio de Educación Nacional" no el va incloure en el pla de construccions escolars. A finals de 1957 la Diputació va concedir a l'ajuntament una ajuda de 100.000 pessetes per finançar les obres. El préstec era sense interès i s'havia de tornar en 10 anualitats. El juny de 1959 l'ajuntament ja disposava del projecte de construcció de dues escoles unitàries i va cedir els terrenys a l'estat. Després d'una primera subhasta que es va declarar deserta, el 7 d'abril de 1959 es van adjudicar les obres al contractista Josep Deulofeu Isern, de Sant Vicenç de Castellet. Al municipi li va tocar fer una aportació de 33.160 pessetes. Les obres van començar de seguida i a l'octubre hi treballaven tres manobres i tres paletes, un dels quals era l'Àngel Bastardas de cal Miquelet. Per col·laborar en els treballs, l'Ajuntament va decretar que durant els mesos de setembre i octubre de 1960 cada cap de casa havia de fer un jornal de prestació personal. El 15 de novembre de 1960 va tenir lloc la recepció provisional de les dues escoles i les dues vivendes pels mestres de Fonollosa, però va caldre esperar l'agost de 1961, perquè l'arquitecte del Ministerio signés la recepció definitiva dels edificis.
Mentrestant, la companyia elèctrica Selga va instal·lar la llum, que es va pagar amb una subvenció a fons perdut de la Diputació. Josep Puig Casas va cobrar una factura de 500 pessetes pel transport del mobiliari de les escoles velles a les noves i el fuster Rafel Viladrich va facturar 1.123 pessetes per "remendos" als pupitres i taules.
En la visita de l'inspector a la nova escola el novembre de 1962 va fer constar que les noves instal·lacions eren àmplies, lluminoses i ben ventilades, però va afegir que "si se hubiera renovado el mobiliario el aspecto estético sería mucho más grato". El març de 1965 la inspectora Araceli Prados va anotar que "la limpieza del suelo es difícil de conservar, porqué los accesos a la Escuela no tienen losas o piedras que eliminen el barro, que cuando llueve hay en gran cantidad y los niños introducen en la clase con su calzado. Aunque la escuela es de reciente construcción, el material es poco, antiguo y mediocre. Se interesará de la Junta Municipal haga alguna aportación en favor de la Escuela, por lo menos en lo que a cristales y limpieza se refiere".
La senyora inspectora es va mostrar molt més sensibilitzada pel tema de la neteja que per la pedagogia.

Al curs que es va iniciar a les escoles noves el mestre dels nens va ser Isidro Temprano Escudero, que hi va ser, com a mínim, fins el curs 1962-63. El Temprano era del poble de Manganeses de la Lampreana (província de Zamora) i no entenia ni una gota de català. Llavors va venir Tomàs Costa Català, però va durar poc, i el setembre de 1964 va demanar excedència i va marxar a Cornellà, on tenia una acadèmia. Com que el que l'havia de substituir no arribava, el novembre de 1964 donava classes provisionalment Lluís Bohigues, el rector. Llavors es va incorporar el mestre interí Juan de la Paz Navarrete, que s'hi va estar fins les vacances d'estiu.

El dia 11 d'agost de 1965 va prendre possessió Amado Bertran Benedicto, però no es podia incorporar fins el març següent, perquè estava fent el servei militar a València. Conten que l'Amado Beltran va arribar just en el moment que s'havia declarat un incendi al paller de l'era de cal Closa i tot el poble s'afanyava en apagar-lo. Els homes formaven una cadena humana, passant-se galledes d'aigua des la cisterna de cal Bauma i el safareig de cal Baldric. El nou mestre es va treure l'americana, es va arremangar i es va posar a ajudar.
El mestre Amado Bertran posava en un quarto del segon pis de cal Baldric i menjava amb la família. Es va aca-

Arxiu Municipal

Timbre de goma

bar enamorant de la filla de la casa, la Dolors Viladrich, també mestra. Es van casar i van marxar a l'escola de Gironella i, més tard, a Sant Vicenç dels Horts i Xirivella. Mentre l'Amado feia el servei, de la canalla se'n va ocupar Ramon Escales. Aquest mestre tenia formació en cant coral i va dirigir el cor de les caramelles.

Entre 1966 i 1968 el titular de la plaça va ser Bernardo Morell Santamaria. Era indolent i la canalla li prenien el pèl. Tenia una "vespa" i en una ocasió un alumne dels grans la va agafar per anar a donar una volta. El novembre de 1967 va visitar l'escola l'inspector Antonio Carrascal, el qual va redactar un informe molt negatiu del funcionament escolar i de l'actitud del mestre. Va trobar que aquest no havia posat notes ni omplert les cartilles d'escolaritat i que no seguia cap mena d'horari setmanal. En l'aspecte pedagògic va constatar que el senyor Bernardo era un desastre i no seguia les directrius del "Ministerio". La seva tasca es limitava a fer copiar als alumnes, grans i xics, un text escrit a la pissarra, que treia del llibre de text "Álvarez".
El febrer de 1969 va prendre possessió l'interí Manuel Feliciano Nieto Romero i el setembre d'aquell any Andreu Pagès Montagut amb plaça definitiva.

Arxiu Municipal

Escoles noves, aules

La mestra que va estrenar les escoles noves va ser Dolors Ximénez Casanova, que ja havia estat a l'escola vella. Hi va ser fins el curs 1964-65 i el seu lloc el va ocupar Montserrat Iglesias Leseduate, una jove de 21 anys que només hi va ser un any. El setembre de 1966 va entrar Angelina Torras Selga, una filla de cal Fosser que havia estudiat magisteri i que venia de l'escola nacional de Pavia, un lloc petit del terme de Talavera, a prop de Cervera. S'hi va estar 32 anys, fins el 1998 i, en reconeixement de la seva tasca, el municipi li va dedicar el carrer que passa per davant de les escoles.

La vida de les escoles noves va ser curta. Després de tants anys i tants esforços per aconseguir una escola digna per cada poble, el "Ministerio de Educación" va canviar les directrius i va presentar un pla de concentració de les escoles rurals. En comptes de tenir un munt d'escoles escampades pel territori, amb pocs alumnes i escassos recursos, es va optar per concentrar els alumnes mitjançant un sistema de transport escolar. El desembre de 1965 l'ajuntament va sol·licitar acollir-se al pla de concentració, per passar de tenir quatre escoles, cares de mantenir, a una de sola, situada a Fonollosa, la capital. El pla implicava ajuntar els 26 escolars de Fonollosa, els 19 de Camps, els 20 de Fals i els 8 del Molí de Boixeda.
El 6 d'agost de 1969 es va publicar al BOE la creació d'una escola graduada mixta a Fonollosa, amb quatre aules i un menjador escolar, i la supressió de les escoles de Fals i Camps. Després també es van concentrar a Fonollosa la canalla d'Aguilar i Castelltallat.

Abans però, s'havien ampliat les instal·lacions, amb la construcció de més aules, dues vivendes pels mestres, la cuina i el menjador. També es va construir una tanca al voltant del pati. L'autor del projecte va ser l'aparellador Antoni Casas Soldevila i el contractista Josep Estruch Duarri, el qual va lliurar l'obra feta el gener de 1969.
Del Ministerio va arribar mobiliari nou i l'ajuntament va sol·licitar al servei d'inspecció, taules i cadires pel menjador i vaixella per un centenar d'alumnes i professors. El 1971 es va instal·lar la calefacció de gasoil i el municipi va comprar a l'amo del mas Closa 9.194 m2 per si un dia s'havia d'ampliar l'escola.

Aquesta reorganització del mapa escolar de Fonollosa va coincidir amb un canvi profund del pla d'estudis del país; la "Ley General de Educación". El curs va començar a Fonollosa amb 86 alumnes, repartits en quatre classes i separats per sexe; dos mestres es repartien els nens i dues mestres les nenes, en dos grups, de pàrvuls fins a tercer i de quart fins a vuitè.
Dels alumnes, 50 venien de fora de manera que es va haver de posar en marxa un servei de transport escolar. L'adjudicatari va ser Isidre Estany, de cal Soldevila. Un autocar portava els escolars de Fals i Aguilar i un landrover els de Camps i Castelltallat.
La supressió de les escoles de Camps i Fals no va estar exempta de dificultats. El problema era ser que la subvenció pel transport no arribava a cobrir el cost, de manera que els pares dels nens de fora de Fonollosa havien de pagar-ne una part. Això va provocar que moltes famílies de Fals es neguessin a matricular els fills a la nova escola i van buscar alternatives a fora del terme.
La plantilla de mestres que va iniciar la nova etapa estava formada per Angelina Torras Selga, Victòria Eugenia Unanua Pérez, que venia de la suprimida escola de Fals, Andreu Pagès i Roberto Maroto Gonzalez. A l'any sobre van entrar Diego Bonilla Gómez i Maria Carmen Vadillo Garcia i després d'ells han passat per Fonollosa innumerables mestres, alguns han deixat bon record i altres no tant, però aquesta és una història que surt de l'àmbit d'aquest article i ho deixarem pels historiadors del futur.

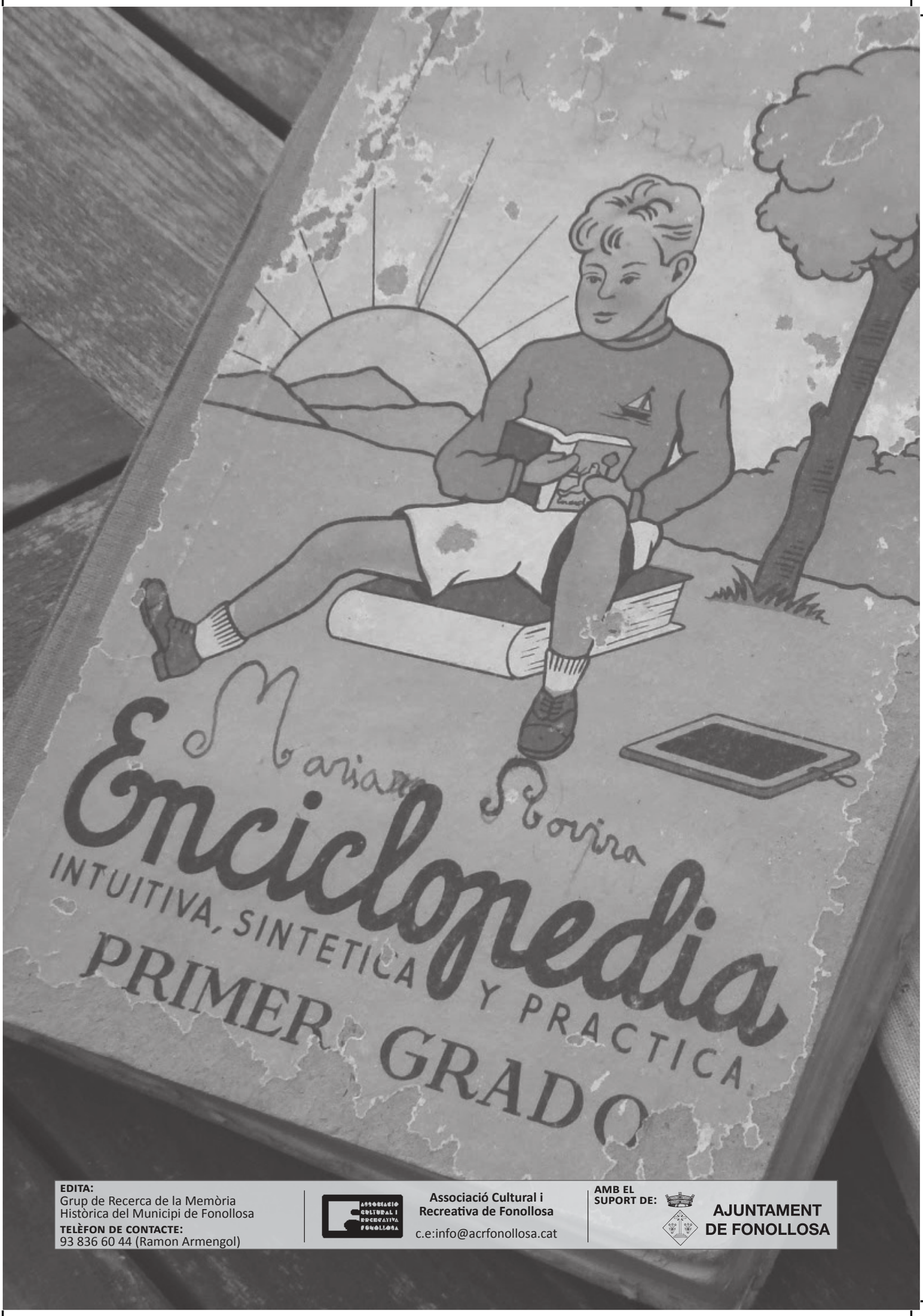

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 25 Juny 2015

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL SASTRE COIX (1ª PART)

El sastre occità

Les guerres de religió que van assolar el centre de França van provocar un desplaçament massiu de la població. Molts homes joves, fugint de la mort i la fam, van travessar els Pirineus i van refugiar-se al nostre país. El conjunt dels emigrants estava format per jornalers, però també per persones que dominaven la tècnica d'un ofici. Els estrangers van ser rebuts de grat per la societat catalana, que es trobava en un fase d'expansió econòmica i precisava, tant mà d'obra barata com de treballadors qualificats. Uns dels milers d'occitans que van arribar al llarg del segle XVII era sastre i es va establir a Fonollosa.

El seu nom era Antoni Devant i el trobem per primer cop el 15 de juny de 1625.

Aquell dia va portat el seu fill Joan a confirmar a Coaner, perquè s'havia assabentat que hi hauria el bisbe. El monsenyor era Miguel Santos de San Pedro, el tercer bisbe de la recent creada diòcesis de Solsona, però el primer que havia emprès la visita a totes les parròquies de l'extens bisbat. En un informe d'aquella època al Vaticà hi consta que la majoria de la població no havia vist un bisbe en sa vida. El padrí de la confirmació del Joan, que és qualificat de "francès", va ser Jacint Feixas de Coaner.

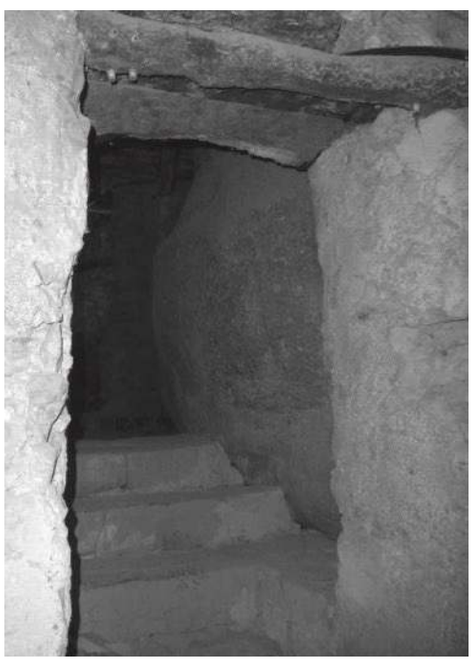

Pas interior

No podem saber l'edat del Joan, segurament era un jovenet quan va rebre la confirmació, però el 1640 ja consta que és sastre. Es va casar amb una dona dita Anna, segurament del poble, i de la seva descendència en coneixem amb certesa dos fills i una filla. El 1658 es va casar la Maria Anna amb Bernat Coll, un paraire de Manresa, però oriünd de Moià. Els pares van donar a la Maria Anna 100 lliures i *"una caixa de pi ab son pany y clau, y en cas que dita caixa no sia a son gust de dita donsella o del dit sdevenidor marit seu, dit Devant li tinga de donar trenta reals per a comprar ne una"*. Van pactar casar-se al cap de tres mesos, termini que es podria allargar o escurçar amb el vistiplau dels dos "allargadors" un dels quals era Joan Devant, menor, germà de la núvia. L'altre germà era Mariano Devant, el qual, mantenint la tradició familiar, va ser sastre.

Hi ha un xic d'embolic amb la família del Joan Devant. En el testament que va fer el rector Vilansosa el 1651 va deixar a Cecília Devant 100 lliures pels favors que li havia fet, al seu fillol Celdoni Devant; l'usdefruit d'una vinya de la Morera al Pla de Niern (a la zona del cementiri actual), quatre bótes de 4 càrregues per guardar el vi de la vinya, i que li fos fet un vestit de dol. El Celdoni deuria ser jove, perquè el rector va fer constar que la vinya l'hauria de menar el pare o el germà del Celdoni. A Joan Devant li va perdonar les 2 quarteres de blat que li devia en agraïment per tot allò que havia fet per ell mentre estava malalt. En un document de 1665 s'especifica que la Cecília és la muller de Joan Devant, mentre que el 1669 Joan Devant va fer un préstec hipotecari de 30 lliures al propietari Salvador Morera, diners que provenien del dot de la dona del seu fill Joan. Una possible explicació seria que la Cecília fos la muller del Joan, el fill, i que el Joan i Celdoni fossin germans.

Tenim notícies d'un Pere Devant, que suposadament també era fill del sastre Joan Devant. Va agafar el camí de la religió i entre 1681 i 1692 el trobem exercint de vicari de Castelltallat. El 1680 l'amo de la Vall va crear un benefici sota la invocació de la Mare de Déu del Roser a l'església parroquial de Fonollosa i, com a patró, va proposar a mossèn Devant com a obtentor del benefici. El bisbat de Vic va acceptar i mossèn Pere va rebre els rèdits del benefici fins que va morir. Paral·lelament, la seva carrera eclesiàstica el va portar a ser rector de la parròquia de sant Pere de Bellmunt (1695) i després de

Sant Antolí (actual municipi de Ribera d'Ondara, comarca de la Segarra).
Se sap exactament el dia que va morir, el 4 d'octubre de 1708, perquè va ser enterrat a l'interior del temple, sota una làpida de pedra. Més tard la làpida va acabar al cementiri, i quan aquest es va traslladar al nou, la família se la va endur a casa, on la tenen al costat de la porta d'entrada fent la funció de pedrís. L'exposició a la intempèrie ha degradat la inscripció, però els nostres experts en epigrafia han aconseguit llegir-la:

SEPULTURA DEL R^{T} PERE
DAVAN – MORI R^{R} DE S^{T} ANTOLI 4 DE OBR
1708

La compra del mas Galant
Mariano Devant va fer capítols matrimonials el 18 de setembre de 1668 amb Maria, filla de Joan Serra i Caterina de Súria. Una còpia dels capítols es troba a l'arxiu parroquial de Sant Mateu i el motiu és que els va escriure Josep Vilaseca, el rector d'aquesta parròquia. L'acte va esdevenir en un lloc anomenat "lo pou den Torras".
Els pares de la núvia eren morts i la negociació la van portar a terme els parents Pau Ferrer, cunyat, Joan Badia, oncle, i els curadors Joan Costafreda i Pere Bordes. Aquests van oferir 100 lliures, garantits amb la casa del pares difunts. L'aixovar anava en una caixa de fusta d'àlber i consistia en una flassada, un mantell d'estam, dos llençols de bri, quatre camises, quatre tovalloles, unes tovalles, un vestit d'estamenya escotina, un faldellí, i la roba de soltera.

El 1675 Joan Serarols, un fadrí del mas Cerarols, i Mariano Devant, van comprar la propietat Galant, a mitges. El nom antic del mas era Vilar, però durant un temps el va posseir una família cognominada Galant i així era aleshores anomenada. Els dos compradors es van dividir les terres i la casa, donant lloc als actuals cal Roca i cal Sastre Coix.
No se sap en quin moment es va començar a dir cal Sastre Coix, així que tant podria ser el mateix Mariano com un dels seus descendents qui coixegés d'una cama.

Làpida de Pere Devant convertida en banc

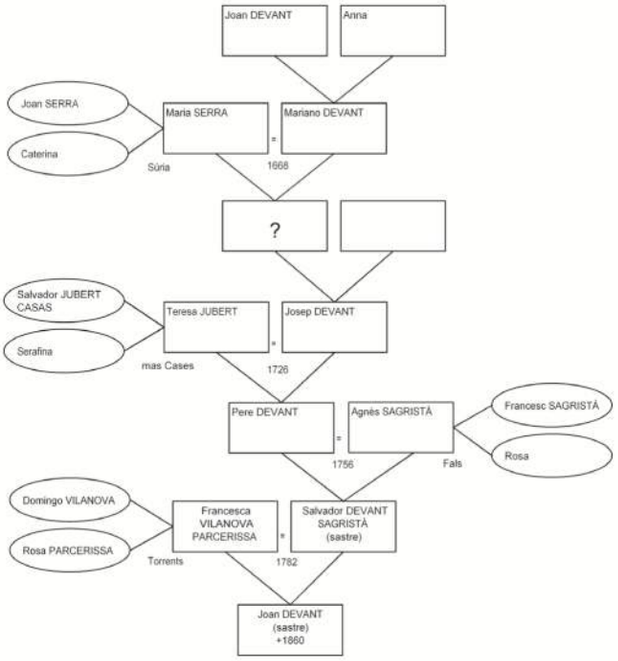

Els nous propietaris del mas Galant van recuperar el 1680 dues peces que posseïa la Morera en penyora de 22 lliures. Una tenia una extensió de 9 quarteres i l'altre de 2, i en la darrera hi havia plantats 20 olivers. El 5 d'octubre de 1681 Mariano Devant va deixar a Josep Bonvehí de Castelltallat 8 quarteres de blat per poder sembrar. Va comprometre's a tornar el gra per santa Magdalena, però no ho va fer fins el desembre de l'any següent.
Va ser durant el seu temps que es va construir la pallissa de cal Sastre Coix, un edifici que es va mig ensorrar el 2011. La llinda de la porta portava la data 1710.

Després d'un espai buit d'informació arribem a Josep Devant, sastre com els seus antecessors. Calculem que va néixer aproximadament el 1703. Semblaria que entre el Mariano i el Josep falta una generació, una mena de baula perduda, que de moment deixem en interrogant.
El Josep es va casar el 1726 amb Teresa, una filla del mas Cases. El dot que li van prometre els sogres va ser de 180 lliures, de les quals el 1730 va signar que n'havia rebudes 80. Les 100 restants van trigar més en arribar i per satisfer-les, els Cases van haver d'empenyorar el 1750 la novena part de les collites dels masos Cases i Sadernà.
De la descendència del Josep i la Teresa tenim les següents dades:
El 1756 es va casar l'Antònia amb Valentí Puigdellívol Torrescassana de Castelltallat. El 1762 la Teresa va enllaçar amb Anton Clarena Fargas i el 1766, en segones núpcies, amb Sebastià Monconill d'Aguilar. Els dots de les noies van ser de 100 lliures. El 1761 Isidre Devant, que tenia la sastreria a Castellgalí, ho va fer amb Maria, filla de Joan Fayner. El seu germà Salvador va emparentar el 1762 amb Mònica Esquius de Sala. El Salvador també era sastre i és important per la història local, perquè ens va deixar un dietari amb anotacions de la segona meitat del segle, dietari que va sortir publicat en els presents Quaderns. L'únic noi de la família que no va ser sastre va ser el Josep, que va ser pagès i per aquest motiu era conegut amb l'àlies del Devant Pagès. La casa que va edificar al raval de Baix va ser cal Pagès.

El sastre Josep Devant va fer obres a la casa i perquè en quedés constància va fer gravar el seu nom i l'any 1735 a la part superior d'una finestra del segon pis que mira a la banda de migdia.
El 1754, ell i el seu veí Josep Serarols van voler quitar un censal de 80 lliures a favor del monestir de Montserrat que gravava l'antic mas Galant, que prestaven a mitges. El Serarols va crear un censal de 50 lliures a favor del Devant, amb hipoteca d'una peça d'un jornal dita la Feixa del Pou, i aquest va quitar el censal de Montserrat. El 1774 el Josep va ser un dels testimonis cridats en un magne procés que enfrontava els amos de la Vall i de Bacardit de les Olles. Ell va declarar que coneixia el primer, perquè havia treballat diverses vegades de sastre a la Vall, i al segon, perquè havia assistit als funerals del seu pare el 1663. L'abril de 1779 Pere Serra, el Doctoret, va comprar un bocí de terra al Roca per edificar-hi una casa i a continuació el Josep li va vendre la meitat del trull que compartia amb el veí.

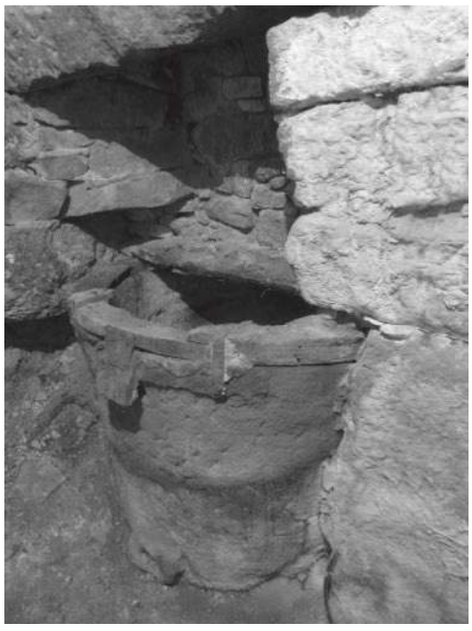

Pica d'oli rodona

Pere i Salvador Devant

L'hereu Pere també es va guanyar la vida amb el fil i l'agulla. La fundació d'una família pròpia va començar un 27 de maig de 1756, quan a casa del notari es va reunir amb la futura muller Agnès i la seva parentela. El seu pare Francesc Sagristà era l'amo del mas Gabriela de Fals i va dotar la filla amb 200 lliures i li va regalar dues caixes de noguer amb calaixos a l'interior. De la roba destaquen els vestits per la seva qualitat, *"un vestit de mitg carro de oro, concistint en gipo y faldillas, una caputxa de vellut, un manto de estam, una ropilla de estamenya de mans negra, unas faldillas y gipo de xamellot de flandes de color, una ropilla y caputxa de escot bo, unas faldillas de estamenya forta, unas faldillas de sarja blava"*. El Gabriela es va mostrar molt esplèndid a l'hora d'oferir el dot a la filla, però el pagament va ser tota una altra cosa. No va ser fins 49 anys després que el seu fill Ramon va acabar de pagar-lo.
El matrimoni va infantar, el futur hereu Salvador, el Josep i la Caterina. El Josep va marxar del poble i es va establir a Prats de Rei, però no de sastre, sinó de teixidor. Allà va unir-se amb Paula Casellas i va fundar una nissaga de Devants, tots teixidors. La Caterina va casar-se el 1788 amb el "Ros" Caselles, de cal Perolet (cal Pinxo), rebent un dot de 115 lliures.

Sostre de l'entrada

Pere Devant va invertir el febrer de 1788 les 500 lliures del dot que havia dut la seva nora, més 285 lliures més, comprant a l'amo del mas Cases, que no li quadraven mai els números, les parts que rebia de set parcers seus. L'octubre de 1788 li va pervenir un ingrés atípic de 200 lliures, perquè Jaume Bacardit de les Olles va quitar-li, el 1730, dos censals adquirits pels avantpassats Pere i Josep, pare i fill. Aquest Pere segurament és la baula perduda entre el Mariano i el Josep a què ens referíem abans, però caldria confirmar-ho. La pensió o renda anual dels censals solia ser de 10 lliures, però un decret del govern de 1750 l'havia reduïda a 3 lliures.
El Pere va perdre la dona i a les velleses es va casar de nou. La segona muller era la Ramona, vídua de Jaume Roca, i el matrimoni va quedar enregistrat en el dietari del seu germà Salvador Devant.

A Salvador Devant, sastre, cal no confondre'ls amb l'anterior, el del dietari, que era el seu tiet. L'hereu de cal Sastre Coix va casar-se el 1782 amb Francesca, filla de Domingo Vilanova, hereu del mas Vilanova de Viver, i Maria Rosa Parcerisa, hereva del mas Parcerissa de Sant Jaume de Peà, sufragània de Sant Julià dels Torrents, ambdós difunts. Costa d'imaginar com el Salvador va establir contacte amb una dona d'un poble tan allunyat. Té una fàcil explicació; el tiet de la Francesca era mossèn Joan Parcerissa, el rector de Fonollosa. Aquest deuria intervenir activament en els tractes, però no va poder oficiar el matrimoni de la neboda ni assistir al convit, perquè dissortadament va morir uns dies abans de celebrar-se.
Els capítols es van signar a Cardona i el germà de la Francesca, Josep Vilanova Parcerissa va oferir un dot de 500 lliures en efectiu, més 90 lliures per comprar un mantell i vestits. La roba blanca anava en dos cofres de fusta de noguer treballada on, entre altres coses, s'hi trobaven dotze tovallons encotonats, dotze camises, dos coixins plens de llana i dues coixineres de bri.

La documentació de l'època del Salvador és molt abundosa i ens obliga a fer-ne una selecció.
A finals de segle la vinya va començar a ser un bon negoci, la qual cosa va provocar un fort corrent migratori

Finestra datada 1753

de parcers disposats a convertir els boscos en vinyes. Com altres propietaris d'aquell temps, el Sastre Coix es va adonar que podia especular amb la necessitat dels parcers de trobar un lloc on viure i va oferir-los terrenys per edificar. En fer el repartiment del mas Vilar, al Sastre Coix li va tocar una peça a la zona de l'actual raval de la Poca Farina, que es coneixia com el mas Alzina, segurament el nom d'un mas rònec que hi havia hagut a l'antigor. Entre el 1798 i 1803 Salvador Devant es va vendre el terreny a trossets a sis parcers, que van construir les cases del raval. No els va cobrar entrada, únicament una simbòlica tassa d'aigua, però els va imposar un cens perpetu en espècie d'entre 4 i 6 quartans de blat o civada.

El Sastre Coix va manllevar diners en diverses ocasions. El 1796 va crear un censal de 100 lliures a favor del beneficiat del Roser i el 1797 un altre de 165 a favor del rector d'Aguilar. També el seu veí Valentí Puigdellívol, el Fuster, li va deixar en una ocasió 108 lliures. Un altra forma d'aconseguir cèntims era vendre's parts de les collites, cosa que va fer el 1794, 1795, 1803, 1808, 1817 i 1818. En el primer cas s'explica quin és el motiu de la necessitat. El Salvador volia pagar al seu germà Josep 65 lliures de la legítima, que feia anys que li reclamava, i a més, necessitava comprar blat "en un any tant calamitos". Recordem que Catalunya estava en guerra amb França, el blat era car i les contribucions havien pujat molt. En el cas de 1817 el Salvador necessitava els diners *"per comprar blat per sustento de nostra crescuda familia en un any tan esteril, que no se ha cullit lo necessari per poder tornar a sembrar nostras propias terras"*. Pere Biosca, el Mangala, li va donar 250 lliures a canvi de quedar-se la sisena part del gra, olives i vi d'un tros de terra de 29 quartans.
Per altra banda, el 1802 el Salvador es va gastar 45 lliures en la compra d'un hort de mig quartà a Pere Serra, amb el dret de regar de la bassa del Trull, i el 1814 va ingressar 50 lliures de la quitació d'un censal que li va fer Josep Serarols, el Roca.

Amb la muller Francesca Vilanova va tenir dos xicots, el Joan i el Josep, els quals surten en el testament que el Salvador Devant va fer el 30 de setembre de 1810. Va manifestar que volia uns funerals amb sis capellans i que li diguessin després 25 misses, d'aquelles que costaven set sous i mig. La dona havia de ser mantinguda per l'hereu, *"pagant li metges, cirurgians, caldos y medicinas y demes cosas necessarias"*. Al Josep li va llegar 50 lliures, dos llençols "de pare y mare", quatre tovallons de lli i unes estovalles de dues canes. Va fer hereu al primogènit Joan.
No es va morir encara, sinó que va tenir temps d'enterrar la dona i tot. Després es va casar amb una vídua, la Maria Serarols. El desembre de 1825 ell i la Maria van reconèixer a un fill de Josep Soteras de Castellolí, primer marit de la Maria Serarols, que els havia satisfet les 25 lliures que li havia deixat en testament. Salvador Devant va morir el 1833 i el seu successor va ser Joan Devant, sastre i terratinent.

MAS CLOSA (2ª PART)

Empenyorament
Ens manquen dades concretes, però és un fet que a les darreries de l'època del Joan Monconill, el mas va ser empenyorat a un tal Joan Vilansosa, qui en va prendre possessió i el va retenir molts anys, fins que va cobrar els diners que hi havia ficat.
L'evidència més reculada de l'estada de Joan Vilansosa a Fonollosa és d'abril de 1606, quan va deixar una certa quantitat de blat i mill a Jaume Massana de Castellar. El 1607 va vendre blat a l'amo del mas Vilar de Fonollosa, el 1608 va pagar part d'un deute de Joan Monconill a un pagès de Castelltallat, i a finals de 1626, com a "tinent y possessor del mas Monconill", va pagar les pensions endarrerides des de 1623 d'un censal de 10 lliures que el mas prestava a l'església de Sant Fruitós, senyal que ja feia, com a mínim, tres anys que el posseïa.
El Joan provenia del mas Vilansosa o Vilançosa del ter-

Mas Montconill de Fals

me de Santa Sussana de Riner i estava emparentat amb els rectors de Fonollosa Celdoni Vilansosa (1601-37) i Celdoni Bartomeu Vilansosa (1638-71). El primer era oncle del segon i el Joan és possible que fos un germà del Celdoni Bartomeu. En el testament d'aquest darrer, fet el 1751, va llegar a Caterina i Madrona, filles del Joan, 10 lliures per complementar el dot. La darrera menció de Joan Vilansosa és de 1660 i és una compra de 8 quarteres de blat al rector de Prenyanosa, pel qual en va pagar 32 lliures, un preu força elevat.

El seu successor va ser el fill Francesc Vilansosa, que es documenta el 1662 en comprar a crèdit 22 quarteres de blat "meitadenc" a un botiguer de Manresa. L'any següent va repetir la compra al mateix botiguer. El 1664, ell i els pubills de Gabriel Monconill van satisfer unes despeses generades per la causa judicial en què estava immersa la propietat.
El 1665 el Francesc va donar a la seva mare Felipa, vídua de Joan Vilansosa, els béns mobles que tenia a casa, valorats en 197 lliures, a compte de les 200 lliures del dot que havia aportat a la casa del seu marit. El 1668 el Francesc i la Felipa van rebre uns diners per les pensions que havien pagat d'un censal de 500 lliures que gravava la casa de Montconill. El 1679 el Francesc va vendre per 7 lliures i 13 sous a un de Guardiola un restoble de civada amb set cavallons.

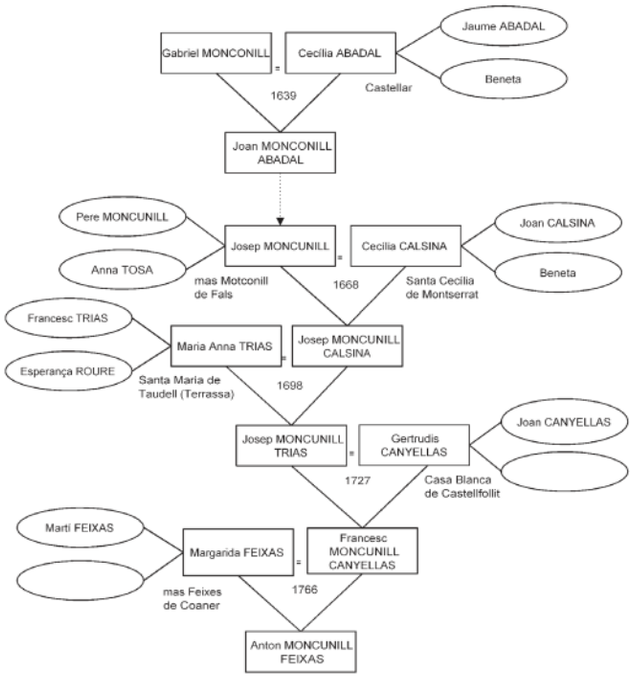

L'agonia dels darrers Monconill

Gabriel Monconill segurament era el fill del Joan, malgrat que no tenim cap document que ho demostri. El 1635 el Gabriel no vivia al seu mas, que tenia empenyorat, sinó en alguna casa del terme de Castellar. El 27 d'abril de 1639 va fer tractes per casar-se amb Cecília, filla dels difunts Jaume Badal, o Abadal, i Beneta, de Castellar. Gaspar Badal, germà de la Beneta, va cuidar-se de les negociacions, que van tancar-se amb un dot de 100 lliures. La roba anava dins de dues caixes de fusta de noguer i el més destacable era el vestit d'estamenya atzarena de color negre, que deuria vestir la núvia en la cerimònia nupcial. El Gabriel i la Cecília van batejar quatre filles a l'església de Sant Miquel de Castellar; Caterina (1641), Joana (1640), Apolònia (1643) i Margarida (1649).

Arxiu Pep

Portal

Una acta d'un notari de Cardona, datada el 14 de març de 1643, aporta una mica de llum, poca, sobre la situació del mas Closa durant aquesta època. El Gabriel va declarar que:

> (...) Celdoni Vilasansosa, rector de Fonollosa i Joan Vilansosa, pages, tenen plet y questio aserca de una part de casa contigua ab la rectoria de Fonollosa y ab casa de dit Monconill, y que dit plet tenen per haver dit algunes personas que dit Gabriel Monconill se jactave publicament que ell tenia algun dret en dita part de casa, de la qual tenien questio dit reverend rector y Joan Vilansosa, y per evitar ditas parts de son plet, diu dit Gabriel Monconill que ell no preten ningun dret li compateix ara o en lo sdevenidor, y renuncia y vol que per a ell ni sos sucessors sia feta ninguna peticio ni demanda a dit Joan Vilansosa, y aprova, lloha, ratifica y confirma la concordia feta entre dits rector y Joan Vilansosa per dita part de casa, la qual se la es legida per lo notari avall scrit ...

El Gabriel havia heretat molts deutes i no va ser capaç de redreçar la situació, que va agreujar-se amb nous crèdits per pagar interessos i intentar recuperar el mas, que posseïa en penyora Joan Vilansosa. A finals de 1649 i a principis de 1650 va crear tres censals amb un valor total de 865 lliures, però el seu afany per recuperar la propietat dels seus avantpassats no va acabar amb èxit, perquè al cap de poc va traspassar.

En l'inventari que va fer la vídua Cecília el dia 11 de març de 1650 no hi ha cap indicació de l'estat econòmic, sinó tan solament una llarga llista de roba, mobles i eines agrícoles. Entre els objectes destaquem dos davants de llit, un mantonet i caputxa de criatura, un clauer de plata, una cullera de plata, un saler d'estany, un ast de ferro, unes enllardadores i sis draps de cistella. També hi figura una somera negra que el difunt tenia deixada al mas Massana de Castellar, sota el tracte de mig guany o mitja pèrdua.
En el testament que havia dictat a Vicenç Vilarrubia, rector de Castellar, el 3 de març, el difunt Gabriel ha-

Col·lecció Closa

Conjunt d'eines i estris

via designat com a tutors dels seus fills petits als germans Francesc i Josep Pedrals, negociants de la ciutat de Manresa. Els tutors, per pagar deutes, van crear el 1659 un censal de 400 lliures, avalat pels propietaris Joan Bonvehí i Salvador Morera. Els tutors van prometre als avaladors que *"en cas dits pubills posseheran la casa y heretat que vuy se litiga en la Real Audiencia, dins dos anys los servaran indemnes de dita fermansa, ab totas las matexas obligacions"*.

En un moment indeterminat es va crear un censal de 1.000 lliures a favor de les Quotidianes Distribucions de la Seu, tal vegada un intent de concentrar els deutes. En tot cas la situació era confusa i el procés judicial s'anava allargant, com ho demostra el fet que el 1664 un dels tutors va rebre de Francesc Vilansosa 34 lliures i 16 sous per despeses de la causa. Mentrestant el fill del Gabriel, Joan Monconill, va arribar a la majoria d'edat i, juntament amb sa mare, el desembre de 1667 va empenyorar les herbes del mas a Joan Cerarols per 80 lliures. Aquell any el Joan Monconill figurava com un dels cap de casa del poble.

Subhasta del mas

El "relator" o jutge que s'ocupava del concurs de creditors que es tramitava al tribunal de la Real Audiència de Catalunya era el noble Jaume de Potau, doctor en lleis, i aquest va adjudicar la propietat a Josep Monconill Tosa, l'amo del mas Montconill de Fals, el qual va haver d'assumir els deutes i censals. Desconeixem la data exacta i el contingut de la sentència, però calculem que deuria ser poc abans del 30 d'octubre de 1685, quan es va emetre una "lletra reial" adjudicant a Joan Closa de Fonollosa, un dels creditors, 150 lliures que tenia garantides pel mas, més 27 lliures i 16 sous que havia gastat en despeses judicials. Unes setmanes més tard va recuperar 170 lliures del censal de 1.000 lliures de la Seu. Suposem que també en aquesta època Francesc Vilansosa, un altre que tenia diners al mas, va cobrar el deute i va abandonar el mas que tenia en penyora.

Aquest Joan Closa el tenim documentat a Fonollosa a partir de 1672, quan va comprar a gràcia una cambra del mas Querol, una estança situada a la part est, amb la porta mirant a migdia. El Querol el va autoritzar a tenir un parell de bous, una somera i algunes gallines i a fer cànem en un tros d'hort.

El nou amo Josep Monconill, els successors del qual mantindrien la propietat durant més de dos segles, el novembre de 1690 va recuperar les herbes que havien estat venudes el 1667 al Cerarols.

En aquest punt interromprem el relat per reflexionar sobre el nom actual de la casa. En tota lògica el seu nom hauria de ser Montconill, per dos motius poderosos; en primer lloc perquè aquest era el nom dels propietaris originals, i en segon lloc, perquè quan el mas es va arruïnar va passar, com hem vist, a una altra branca de la mateixa família, que el va mantenir en poder seu fins a començaments del segle XX. D'on ve el nom Closa, doncs?. No creiem que vingui del Joan Closa abans esmentat, que era simplement un dels creditors, sinó que la nostra hipòtesi és que en el decurs d'aquests dos-cents anys i escaig hi va haver un masover dit Closa, i per aquest motiu els del poble van començar a anomenar la casa amb el seu nom, en comptes del del propietari, que residia a Fals i sols deuria venir a Fonollosa en comptades ocasions. El problema és que els masovers no deixen petja i rares vegades surten en la documentació, de manera que només hem trobat una sola evidència que avali la hipòtesi; segons una llibreta de comptes de l'amo, el 1750 el masover de la masia de Fonollosa era Joan Closa.

Els Montconill de Fals

El mas Montconill era el més important del terme de Fals, per l'extensió de les seves terres i el nombre de masoveries. Els hereus del mas es casaven sempre amb noies de cases riques, política matrimonial que va permetre un considerable augment del patrimoni i que va culminar a finals del segle XVIII amb el casament amb la pubilla Alsina de Súria.

La història de la família Monconill ja està prou explicada en el llibre "Fals, les cases" d'Ernest Molins, així que ens limitarem a resumir les successives generacions i al final esmentarem algunes de les accions dels Monconill referents a la seva propietat de Fonollosa.

Arxiu Closa

Ramat sortint del corral

Josep Moncunill Tosa es va casar el 1668 amb Cecilía Calsina, del mas Calsina de Santa Cecília de Montserrat. Josep Moncunill Calsina ho va fer el 1698 amb Maria Anna Trias, filla d'un hisendat de Santa Maria de Taudell (Terrassa). Josep Moncunill Trias el 1727 amb Gertrudis Canyellas, filla de la Casa Blanca de Castellfollit del Boix. Francesc Moncunill Canyellas el 1766 amb Margarida Feixas, de les Feixes de Coaner. Anton Moncunill

Feixas amb Francesca Feliu. Anton Moncunill Feliu el 1812 amb Teresa Alsina Santamaria de Súria. Cristòfol Moncunill Alsina el 1847 amb Narcisa Parellada Vendrell de Terrassa i Manel Moncunill Parellada el 1879 amb Mercè Vilaró Matas de Manlleu.

El 1702 Fructuós Serarols, del mas Cerarols, va vendre a Josep Moncunill un tros de terra dita la Plana de la Cervera. El 1732 li va empenyorar tot el mas per 954 lliures, recuperant-lo quatre anys més tard. El 1740 li va vendre dues peces més i el 1751 va empenyorar-li una caseta adossada al mas Cerarols. El 1767 el Moncunill va comprar a gràcia les herbes per 124 lliures. A part, va deixar algunes partides de diners al Serarols, però els comptes entre ells eren tan confusos que el 1775 van optar per pactar una concòrdia i, mitjançant un pagament únic de 400 lliures, van quedar en paus.
També va fer negocis amb un altre propietari local. El 1704 l'amo de la Morera li va vendre a gràcia per 100 lliures dues peces al Cap del Reguer, el 1804 els descendents van voler recuperar-les, però Anton Moncunill s'hi va oposar, dient que havien passat molts anys i el dret de quitar havia prescrit, però al final va afluixar a canvi de 170 lliures.

El 1745 la vídua Gertrudis va fer inventari dels béns deixats pel seu difunt marit Josep Moncunill Trias. A més dels masos i terres de Fals, hi havia:

(...) la casa y heretat anomenada lo mas Moncunill, ab ses terras, honors y possessions, situada en lo terma de Santa Creu de Fonollosa, ab tres botas de cadireta, la una de vint carregas encongrenyada, la altra de deu y la altra de vint carregas encercoladas, las dos primeras usadas y la altra dolenta. Item una taula y dos banchs de pi. Item un llit de pilans ab sa marfega, flassada blanca y dos llensols de pare y mare. Item un tale de teixidor de lli ...

El 1760 Francesc Moncunill va comprar a l'amo Cases una peça per 140 lliures, el 1764 una altra a l'amo de cal Roca a la partida de les Alzines, i el 1782 va fer diversos establiments de terra per plantar vinya al Doctoret i altres parcers.
El seu fill Anton va seguir la mateixa política de cessió de terra a parts i, a més, es va vendre alguns trossets per horts i fins i tot cases, com el camp anomenat la Feixa del Farratge, que va cedir el 1820 a Pere Biosca a canvi d'un cens i que va donar lloc a cal Mangala i la resta de cases d'aquella banda del carrer.
El 22 de juny de 1821 Anton Moncunill i Francesc Morera van signar una concòrdia davant de notari referent a unes obertures de la casa del Morera (cal Mixer) que donaven al corral del mas Closa. L'Anton, per preservar la bona relació amb el veí, va consentir en no obligar a tapiar les dues finestres que havia obert el Morera sense permís, a condició que hi posés unes reixes de ferro o de fusta.

EL MISSIONER PERE POU

De fills il·lustres de Fonollosa no n'hi ha hagut gaires, perquè la gent d'aquests verals sol ser tranquil·la i poc amant d'aventures, intel·lectuals o de les altres. Els més eixerits del poble han excel·lit en l'art de cavar ceps, segar amb el volant i esporgar olivers, però aquestes habilitats han estat generalment poc valorades a casa nostra i no els han permès d'assolir la fama.
No obstant això, repassant la llista dels nascuts a Fonollosa n'hem trobat un que sí que va fer coses meritòries, encara que les va fer lluny d'aquí, en concret a l' Índia. Va ser missioner i va merèixer el reconeixement públic per una vida de treball i servei, que va culminar amb una mort afrontada amb un gran coratge.

Pere Pou va veure la llum al carrer Nou de Fonollosa el 20 de febrer de 1902. Els seus pares eren el mestre del poble, el senyor Teodor Pou, i la seva muller Mercè Montfort Vilà, de cal Ferrer d'Aguilar. Suposem que els primer anys de la infantesa els va passar com la canalla del poble, jugant a la plaça polsosa o caçant granotes als vivers dels horts, però molt aviat la seva vida va donar un tomb. El juny de 1907 el seu pare es va jubilar de mestre i la família va marxar cap a Terrassa, d'on procedien els Pou.
Allà va fer la instrucció primària a les escoles Pies i després va cursar estudis de comerç. Va estar uns anys treballant de dependent en una papereria i llibreria del cèntric carrer de Sant Pere. Un dia es va apuntar a uns exercicis espirituals organitzats pels jesuïtes i se li va

Arxiu Pou

Ordenació sacerdotal

desvetllar la vocació religiosa. El 9 d'octubre de 1927 va ingressar a la Companyia de Jesús i va passar el noviciat al centre que tenien els jesuïtes a Gandia i després a la casa de Veruela. Va haver d'estudiar llatí i grec, cosa que se li va fer costa amunt, perquè de jove mai havia fet aquestes assignatures. El 1931 el van enviar a Sarrià a

estudiar filosofia, però els plans van quedar estroncats al cap de pocs mesos, perquè en proclamar-se la Segona República l'Ordre va ser prohibida a Espanya i tots els jesuïtes van haver de marxar a l'exili. A ell li va tocar anar a Bèlgica. Els seus superiors el volien enviar a Itàlia a continuar la formació, però ell va demanar amb insistència que volia anar a les missions, i el 1932 ho va aconseguir i es va embarcar amb destinació a l'Índia.

Es va incorporar a la escola jesuítica de Shembaganur, una localitat de l'estat de Tamil Nadu, al sud de la península de l'Hindustan. A Shembaganur, a més de filosofia, va haver d'aprendre l'anglès, la llengua de comunicació de l' Índia, que llavors encara era una colònia britànica.
El 21 de novembre de 1937 va cantar missa. En la cerimònia d'ordenació sacerdotal va utilitzar una cinta de seda natural pintada a mà, que la seva família encara conserva. El 1939 el van fer responsable del districte de la missió d'Anand, on s'hi va estar els següent sis anys, deixant un bon record pel seu sentit de l'humor davant de les adversitats i la simpatia amb que tractava la gent, fossin de la mena que fossin. A continuació va fer una estada de professor al Seminari de Bombay i, malgrat no ser un intel·lectual, va demostrar ser un bon docent, perquè comunicava les idees de forma clara i amena. Més que pontificar des de la tarima, ensenyava als alumnes a pensar pel seu compte.
El 8 de gener de 1946 va ser destinat al Seminari Pontifici de Kandy, una població situada a l'interior de la illa de Ceilan, que havia estat antigament la capital del regne. A Kandy va ensenyar dialèctica i metafísica durant set anys i a partir de l'agost de 1947 va exercir el càrrec de vicerector. A més de la responsabilitat docent es cuidava de supervisar les granges i plantacions del Seminari, tasca en la qual hi posava tot el seu interès i energia.
Quan Ceilan es va independitzar va caldre traslladar el Seminari a la ciutat índia de Poona. Les gestions van ser complicades i ell va ser l'encarregat de negociar amb les autoritats duaneres el trasllat del mobiliari. Qui conegui la burocràcia de l'Índia ja sabrà què significa això.
Poona és la capital cultural de l'estat de Maharashtra i actualment és la novena ciutat del país en nombre d'habitants. El pare Pou va arribar-hi el 1955 i va tenir molta feina en adequar el nou edifici i l'entorn. També va cuidar-se de la compra d'una residència de descans pels joves seminaristes.
Vestit de caqui amb unes botes altes de goma anava i venia amb una moto, que feia anar a tota pastilla, amb la llarga barba onejant al vent. Durant els gairebé trenta anys que va ser a les missions no va tornar mai a casa, però mantenia el contacte amb la família a través de cartes. Per Nadal li enviaven torrons i neules. Una altra forma de no oblidar la pàtria era un quadre amb una imatge de la maredeu de Montserrat que l'acompanyava a tot arreu.

El febrer de 1959 se li va diagnosticar un càncer avançat d'estomac i pàncrees, però va seguir treballant fins que no va poder més. A finals de març va enviar una carta de

Arxiu Pou

Pere Pou amb salacot

comiat al seu germà Josep. Va dir-li que el metge li havia donat pocs mesos de vida, però que ell estava tranquil i que no li importava gens si la vida era més llarga o més curta. Es va acomiadar amb aquesta frase. *"Entretant treballo com abans, em passejo en la motocicleta, en l'automòbil i fins i tot en el tractor. Menjo molt bé, dormo millor i em diverteixo la mar. Records a tothom, als de Terrassa i a tots els amics. Vostre afectuosament"*.
En realitat les coses no anaven tan bé com volia fer creure a la família perquè no patissin. A partir de l'abril ja no va poder ingerir cap aliment líquid o sòlid i la set el turmentava, perquè era l'estació més calorosa de l'any i el termòmetre gairebé no baixava de 40º. Mantenia però, la moral alta i una prova d'això és la modificació que va introduir a la benedicció del menjar abans dels àpats. Com que ho treia tot, pregava: *"Rep Senyor aquests dons que em rebut de la teva generositat per prendre's ... i vomitar-los tot seguit. Amen."*
Uns quinze dies abans de morir va demanar que el portessin al cementiri que s'estava construint al Seminari. Va beneir la tomba que li estava destinada i va ficar-s'hi a dins, on va restar uns minuts en meditació.
Després de demanar que li retiressin l'alimentació intravenosa es va acomiadar de tothom, dels companys jesuïtes, dels seminaristes i dels treballadors i servents. Va voler que li cantessin el *"veni sancte spiritus"*, alguns himnes en anglès i el virolai en català. El 18 de maig va rebre la visita del bisbe de Poona, que el va beneir, i a mitja tarda va morir a la cadira de braços on solia seure.

La notícia de la seva mort va aparèixer en un diari local en anglès, sota el títol "Valiant Fr. Pou-Montfort of Kandy and Poona", d'on hem tret molta informació per aquest article. Al diari de Terrassa del 4 de juny va sortir un extens obituari, destacant la seva tasca a l'Índia i la valentia de la seva mort. L'endemà va sortir una nota semblant a la Vanguardia i uns dies més tard àmplies ressenyes a les revistes dels jesuïtes "Los misioneros de Ahmedabad" i "Noticias de la Provincia Tarraconense S.I." La família va notificar la defunció a Ramon Reguant, rector de Fonollosa, qui va prometre que el tindria present en les seves oracions.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE: AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 26 Agost 2015

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL SASTRE PUBILL

El sastre de Sant Mateu

Valentí Pubill Gras era un dels fills de Mateu Pubill Vila, l'amo del mas Pubill de Sant Mateu. Eren tres germans i tres germanes, i com que el primogènit i futur hereu era el seu germà Marc, no va tenir més remei que aprendre algun ofici útil per guanyar-se la vida. Va esdevenir sastre i va acabar exercint a Fonollosa, on per diferenciar-lo dels altres sastres la gent li deia el Sastre Pubill, nom que va adoptar la seva casa.

La casa la va començar a projectar el 29 de juliol de 1788, quan va comprar un tros de mig quartà a Francesc Morera, de cal Paisà. El tros estava situat a la part de ponent de la casa d'Isidre Closa, l'Isidret. No el va pagar al comptat, sinó que va entomar un censal d'una lliura a l'any, corresponent a un capital de 33 lliures. El censal va ser redimit el novembre de 1887 mitjançant un pagament únic de 100 pessetes. El 23 de juny de 1789 el sastre va pujar a Cardona per pagar al col·lector de l'Abat 6 lliures, 13 sous i 4 diners en concepte de terç.

Antic cargol de premsa

El sastre Valentí surt esmentat en un testament fet el maig de 1790. No era el seu de testament, sinó del seu sogre Isidre Viadiu, masover del Casalot de Camps. El sogre va fer constar que encara devia a la seva filla Serafina una part del dot que li havia promès, en concret 25 lliures.

El juny de 1792 l'amo del mas Caselles va vendre al sastre un tros d'un quartà per fer-ne un hort. El tros es trobava a la partida de la Solana, limitava per baix amb la riera i el canal del molí del Centelles i per la banda de ponent amb una roca molt grossa. El preu va ser de 6 lliures i el venedor va puntualitzar que *"vos dit comprador ni los vostres en ninguna de las maneras puguiau fer casa, ni cubert en dit bossi de terra"*.

A finals de desembre del mateix any el Caselles li va establir un tros erm de 3 quarteres, on hi havia de plantar vinya i les oliveres que volgués. Quan les plantes produïssin hauria de portar a Caselles la cinquena part. Li va cedir bastant bé de preu, només a canvi de dos pollastres.

El novembre de 1808, l'amo del mas Caselles necessitava diners, com de costum, i va empenyorar a favor del Valentí la cinquena part de la collita de la vinya anterior. A canvi de 60 lliures en efectiu i mentre no les hi tornés, el Valentí quedava deslliurat de haver de donar parts.

El 27 d'abril de 1809, en plena Guerra del Francès, Valentí Pubill va fer testament. Va fer hereu al seu fill gran, el Josep, va llegar 10 lliures a l'altre fill, el Valentí, i 30 lliures pel dot de cadascuna de les filles, que eren quatre i es deien Maria, Rosa, Llúcia i Anna. En el testament hi trobem a faltar un altre fill, el Francesc, però potser la raó és que encara no havia nascut, perquè si l'aritmètica no falla calculem que deuria néixer cap a l'any 1810. Aquest Francesc també va ser sastre i és aquell que va donar nom a una casa del Raval del Sastre dita cal Francisquet (Calmet)

Pel Valentí no era encara l'hora de morir-se, va viure si més no fins el 1813, quan va recuperar les 60 lliures deixades a canvi de les parts.

Les quatre noies es van casar amb jovent del poble. El 1812 es va casar la Maria amb Francesc Soldevila, de cal Soldevileta. El 1816 ho va fer la Rosa amb Tomàs Duocastella, l'hereu de cal Tomàs de Fonollosa. El 1821 es va casar la Llúcia amb Magí Bacardit, i molt més tard, el 1834, la Maria Anna amb Pere Biosca Bonsfills, tots ells del poble. Aquesta Maria Anna es va quedar aviat vídua i el 1838 va casar-se de nou. Ho va fer amb Josep Oliveres Puig de Guardiola, precisament un cunyat del seu germà. En els tres casos, com que les noies ja no tenien pare, en va fer les funcions va ser el germà Josep, qui va donar a cadascuna un dot 50 lliures.

Una família de sastres

Josep Pubill va aprendre del seu pare l'ofici de sastre. El 4 de novembre de 1819 es va comprometre formalment amb la noia Mònica, filla de Josep Oliveras i Maria Puig, pagesos de Castellfollit del Boix. Els Oliveras van donar

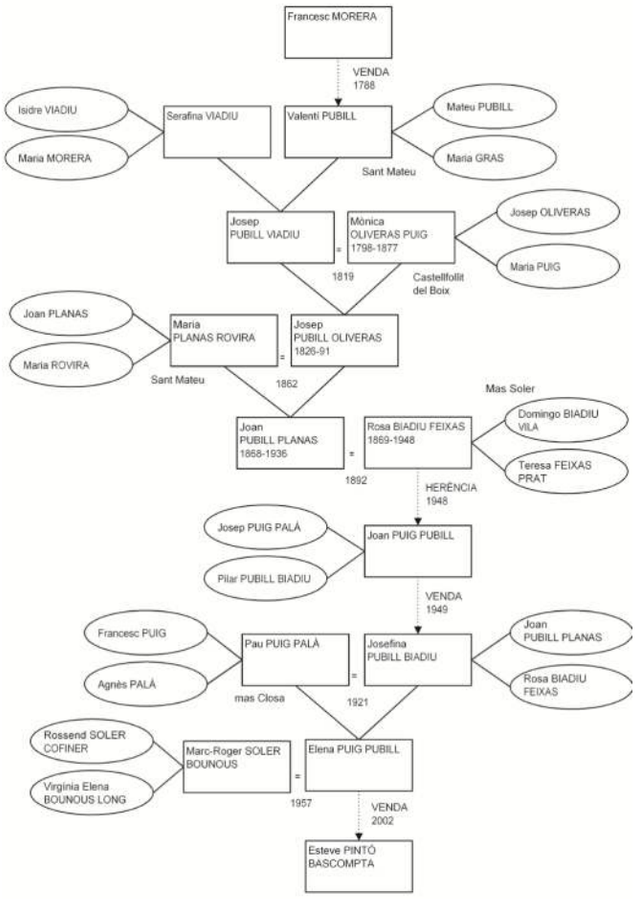

a la filla 50 lliures i la mare del Josep va estar d'acord en acollir els joves a casa, que no era pròpiament seva, però en tenia l'usdefruit.
L'abril de 1826 Francesc Centellas del Racó va vendre al Josep un hort de tres quartans i mig al costat de la riera, en un indret anomenat els Molins de Camps. El preu de la compravenda va ser de 30 lliures.
El Josep i la Mònica van tenir tres nens i tres nenes. A una li van posar Llúcia i la van casar el 1851 amb Francesc Casas Riera, l'hereu de cal Jaume Cases de Fals, l'altra, la Rosa, se la va endur el 1853 Josep Vila Oller, de Guardiola, la tercera, la Serafina, va morir soltera a Manresa. Els nens eren el Josep, el Pere i el Valentí. Els dos primers van ser sastres, el primer es va quedar a casa, mentre que el Pere va instal·lar-se a Vic.
Josep Pubill va fer testament estant malalt al llit el 18 de desembre de 1838, però no va morir fins el 26 de març de 1840. Les seves darreres voluntats van ser que li fessin uns funerals dobles amb quatre capellans i que es dotés a cada filla amb 15 lliures, un vestit d'estamenya i la roba blanca que bonament els poguessin donar.

Josep Pubill Oliveras va heretar la casa en morir el seu pare. La primera notícia que tenim d'ell és d'abril de 1856, quan va liquidar el dot de la seva tieta Maria Anna. El juliol de 1862 Josep Pubill Oliveras va fer capítols amb Maria, filla de Joan Planas i Maria Rovira, de Sant Mateu. La seva futura muller va portar a la casa del sastre tres vestits, una calaixera, un matalàs de llana, una vànova i la roba blanca usual. Naturalment, van quedar que la parella viuria amb la mare d'ell, que ja era vídua, però el món dóna moltes voltes i els que avui són amics demà poden estar barallats. Així, van posar una clàusula als capítols que preveia l'eventualitat que no s'avinguessin i decidissin fer vida separada però vivint tots sota la mateixa teulada. En tal cas, la vídua es quedaria el segon quarto de la casa, tindria dret a estar a la cuina vora el foc, i l'hort del Molí de Centelles seria per ella. El dot de la Maria Planas va ser de 100 lliures, però va costar cobrar-les, ja que el rebut no es va signar fins el 1882.

El maig de 1862 Jaume Morera Mercadal, el del préstec anterior, va vendre al Josep, per 24 duros de plata (480 rals de billó), un pedaç de terra de mig quartà, a tocar la casa del Sastre Pubill. La venda es va fer amb la condició que el comprador podria engrandir la casa per aquell cantó, casa que els avantpassats del Morera havien venut a l'avi del Josep. L'agost següent el Josep va fer un préstec al Jaume Morera de 150 lliures, que en la moneda que corria equivalia a 1.650 rals de billó. El préstec era a tres anys amb un interès del 3 % anual, però el temps es va anar allargant, el Morera va morir i no va ser fins el 1887 que el seu fill va tornar el capital.
Els tres germans Josep, Pere i Llúcia van heretar, a mitges, una casa al carrer del Remei de Dalt de Manresa de llur germana Serafina. El 1890 la Llúcia i el seu home van comprar la part dels germans per 80 pessetes i tres anys més tard es van vendre la casa per 750 pessetes.

El darrer capítol de la biografia de Josep Pubill Oliveras està dedicat al seu testament. El va fer el 13 de novembre de 1890. Tenia 64 anys i era vidu. Va fer hereu al Joan, l'únic fill que tenia, i va clarificar la situació del dot de la seva filla Mònica. Aquesta estava casada amb Ramon Gorgas Mercadal i de les 150 lliures promeses de dot només n'havia fet efectives 50, perquè el gendre, és a dir, el Gorgas, no tenia cap bé immoble amb el qual avalar la resta. Mentrestant, per no perjudicar la filla, li va deixar en usdefruit la meitat de l'hort de baix a la riera, dit Hort de cal Jaumató. El Josep va morir el 23 de gener de 1891.

Façana nord

El seu fill i hereu Joan Pubill Planas va fer un mes més tard inventari dels béns que heretava del seu pare. Va declarar que no hi havia diners en efectiu ni joies i que el valor del mobiliari i la roba es podia estimar en 300 pessetes. Els béns immobles consistien en la casa i els dos horts, el del Molí de Centelles i el del Torrent de Camps. Va fer constar que la vinya de Caselles s'havia

tornat improductiva i s'havia tornat a l'amo. La causa s'havia d'atribuir sens dubte a la fil·loxera, que havia arribat al municipi i havia matat tots els ceps.
Uns anys més tard va engrandir el patrimoni amb dues compres. El 1908 va comprar un hort a cal Grifé i el 1932 un olivar situat entre la carretera i la casa de cal Bartomeu.

El 18 de novembre de 1892 el Joan va arribar a un acord per casar-se amb Rosa Biadiu Feixas, una filla dels amos del mas Soler de Camps. La núvia va rebre 250 pessetes, que s'havien d'invertir en la compra de roba. El gener de 1894 la seva sogra, reconeixent que no havia dotat la filla com pertocava al mas Soler, li va donar tres bitllets de banc de mil pessetes, una quantitat gens menyspreable.
El Joan i la Rosa van procrear quatre fills. L'hereu Domingo Pubill va aprendre l'ofici de sastre del seu pare, però no va estar de sort i va morir abans de la guerra, a l'edat de 19 anys, d'un atac d'apendicitis.
La filla gran Pilar es va casar amb Josep Puig Palà, de cal Closa. Van anar a viure a Rajadell en una casa del barri de l'Estació, que va passar a ser coneguda amb el nom actual de cal Closa. Van tenir tres fills; Joan, Antoni i Rosa. La Carme es va casar amb un home de Castellgalí que es deia Montañà. Van tenir dues filles; Teresa i Carme. La Josefina es va quedar a cal Sastre i es va casar amb Pau Puig Palà, germà del seu cunyat.

El cotxe del Pau
Quan es van casar el Pau i la Josefina, van anar a Manresa i van posar una botiga de comestibles al carrer de Sant Miquel. La botiga va ser un èxit a causa de la seva situació, en un carrer per on transitaven els pagesos que baixaven a plaça. Despatxaven grans quantitats de bacallà, un article molt consumit pels manresans i pels pagesos de la comarca. Amb els diners van poder comprar una casa de diverses plantes a la placeta de Lledó, a prop de Casa Caritat. Van viure uns anys allà, però després van llogar els pisos i se'n van anar a la Muralla de Sant Francesc.
Pau Puig va tenir visió de futur i quan va veure que la nova carretera arribava al Molí de Boixeda, a finals de 1924, va obtenir la concessió d'una línia de cotxes pel transport de viatgers. Més endavant la concessió es va ampliar fins a Fonollosa i Calaf. El "cotxe del Pau", com se l'anomenava popularment, va ser durant molts anys l'únic mitjà de transport i de comunicació amb Manresa d'una nombrosa població repartida per les cases i masies del terme.

El Pau i la Josefina van tenir sis criatures. Les tres primeres, dues nenes i un nen, no van passar de la infantesa. Les tres següents van sobreviure, es van aparellar i van deixar descendència. El 1926 va néixer l'Emília, el 1927, la Rosa, i el 1933, l'Elena.
El desembre de 1924 la Josefina va invertir els seus estalvis i va comprar cal Paisà i cal Trisco, dues cases del Raval del Paisà.

Joan Pubill, que havia estat a l'Ajuntament i era simpatitzant de les esquerres, va morir el 20 de desembre de 1936. Durant el conflicte civil, la iaia Rosa va acollir a Fonollosa les seves nétes, les filles de la Josefina, i fins i tot a cal Sastre Pubill s'hi va haver de refugiar Pau Puig, que com a propietari d'una empresa de transport era malvist per les autoritats revolucionaries. Va estar amagat uns dies en un celleret als baixos de casa.
Com que no hi havia cap home a casa, contractaven per menar els horts a Josep Casas, de cal Jaume Cases de Fals.
El dia que va precedir l'entrada dels nacionals, van tancar la porta de casa i van buscar acolliment a cal Pedro, que es trobava lluny de la carretera i dels combats. Quan van dinamitar el pont, algunes pedres grosses van caure prop de la casa, però no van fer danys. Mentre la família era fora es van instal·lar a cal Sastre Pubill alguns oficials de l'exèrcit, que van convertir la sala en una oficina improvisada. Van regirar les calaixeres, però no van endur-se res de valor.

Casa, hort i corrals

Al cap d'un temps la vídua Rosa Biadiu va anar a viure amb la seva filla Josefina a Manresa. Mentrestant la casa va restar alguns anys deshabitada.
Quan la iaia Rosa va morir intestada el 12 de febrer de 1948 els seus béns van passar al nét Joan Puig Pubill, fill de la Pilar. Joan Puig va tenir durant molts anys un magatzem dedicat a la compra i venda d'ametlles a la carretera de Cardona. El 17 de gener de 1949 Josefina Pubill, que s'havia fet càrrec de moltes despeses a compte de la seva mare difunta, va comprar al seu nebot les propietats de Fonollosa.

A partir de 1963 la família del Pau i la Josefina pujava sovint a la seva casa de Fonollosa. La casa no tenia aigua corrent i calia anar-la a buscar a la font de l'Arena o la Font de cal Paisà. Posteriorment van enterrar una canonada que conduïa, per gravetat, aigua d'una mina situada a sota de cal Paisà a cal Sastre Pubill. El nivell només arribava a la planta baixa i per fer-la arribar a l'aixeta de la cuina s'havia de bombar.
Els Puig es guanyaven bé la vida i tenien minyona, una noia que es deia Lola. Hi solien passar els estius i les noies tenien molt èxit als balls de festa major, perquè eren boniques i tenien un aire de ciutat que les distingia de les noies del poble, més pagesívoles.
Una d'aquestes noies va trobar marit entre els joves de

Vista est

Fonollosa. L'Emília es va casar amb Josep Soldevila Tomasa, un fill del Soler. Van establir-se a Manresa i van obrir una botiga de comestibles al carrer de Guimerà.
La seva germana Rosa es va casar amb Joan Álvarez Pladellorens, natural de Sant Andreu, prop de Barcelona. Quan es van conèixer el Joan tenia una botigueta al davant de l'estació de Rajadell. Després va ser un temps cobrador del Cotxe del Pau, camioner i va acabar tenint una carnisseria a la Carretera de Cardona.
L'Elena es va casar el 1957 amb Marc-Roger Soler Bounous. Aquest tenia una història interessant, perquè havia nascut a Paris, fill d'un català i una italiana. El seu pare Rossend Soler Cofiner, fill de Cercs i barber de professió, va fugir a França per evitar haver d'anar a servir a l'Àfrica. Allà va conèixer a la seva dona Virginia Elena Bounous Long. Quan els alemanys van envair França van ficar quatre coses en una maleta i van tornar a Catalunya.
Marc Soler era facultatiu de mines i un home emprenedor. Amb el pare i un germà van muntar una empresa minera de carbó a Saldes. El Marc i l'Elena van tenir tres fills, la Sílvia, el Robert i l'Emma.

El 1964 va traspassar Pau Puig i el març de 1969 ho va fer la seva dona Josefina Pubill. Ambdós van morir a l'edat de 72 anys. La casa de cal Sastre Pubill i la resta de propietats de Fonollosa van passar a la seva filla Elena.
Cap el 1974 es va vendre cal Paisà a Xavier Vall Vall. Cal Sastre el va llogar a Roberto Maroto, un mestre destinat a l'escola de Fonollosa. Quan va marxar cap a una altra destinació, va mantenir la casa llogada, perquè se'n servissin els seus pares. Pujaven sovint a Fonollosa, perquè els agradava molt la vida a l'aire lliure. Conten que el senyor Maroto era un gran afeccionat a anar a buscar cargols pels marges, i a menjar-se'ls, suposem.
El 2002 l'Elena Puig es va vendre la casa a Esteve Pintó Bascompte, el propietari actual.

CAL GUENYO

La gent que va conèixer personalment els vells propietaris d'aquesta casa la coneixia com cal Guenyo, però el nom real era **cal Ferrer**, un nom la mar d'adequat, perquè era on hi havia l'únic taller de ferreria que funcionava al poble.
El terreny on es va edificar era propi de la parròquia des del segle XVII. El 27 d'agost de 1760 el rector Joan Parcerissa va establir a Esteve Santaeulàlia un pati edificable quadrat de 30 pams de costat, amb un hort al darrere de 70 pams de llarg i 30 d'ample. El terreny es trobava encaixonat entre
tres cases que ja hi havia construïdes i l'entrada de l'establiment va consistir en un parell de gallines. La futura casa va quedar sotmesa a un cens a la rectoria de 12 sous, més 2 sous i 6 diners de contribució per l'oli de la llàntia del Santíssim. El 6 de setembre el comprador va pujar a Cardona per tal de satisfer el terç a l'abadia, que tenia el domini directe de la propietat. El terç era un dret senyorial, consistia en un determinat percentatge del preu de la venda i en aquest cas va pujar a 10 lliures.

El ferrer Esteve Santaeulàlia estava casat amb una dona dita Margarida i van tenir dos fills, l'Esteve i la Maria. L'Esteve va continuar l'ofici del pare, però els plans es van tòrcer quan va ser cridat a files amb motiu de la Guerra del Francès i el van enquadrar en el regiment "Iberia". Les tropes napoleòniques empenyien fort, les ciutats i viles queien una darrere l'altra, i l'estratègia dels nacionals va consistir en reunir a Tarragona la major part de les forces, que estaven formades majoritàriament per

Aigüera de la cuina

quintos inexperts, com el pobre Esteve. El setge i assalt de Tarragona va ser salvatge i els francesos van matar molta gent, tant soldats com civils desarmats. Una de les víctimes va ser l'Esteve i la ferreria de Fonollosa es va quedar sense ferrer.
El 4 de setembre de 1787, poc abans de morir, l'Esteve Santaeulàlia, el vell, havia dictat testament al rector i el 17 de febrer de 1788 la vídua Margarida va fer inventari de la casa. El més interessant és el contingut del taller. Entre d'altres eines i ferros, hi havia una enclusa, dos malls, tres martells, quatre tenalles, una manxa, una mola, una serra, un banc amb un cargol, una caixa amb diverses llimes i una raspa, i les eines de ferrar matxos, que eren un botavant, unes tenalles i un martell de ferrar.

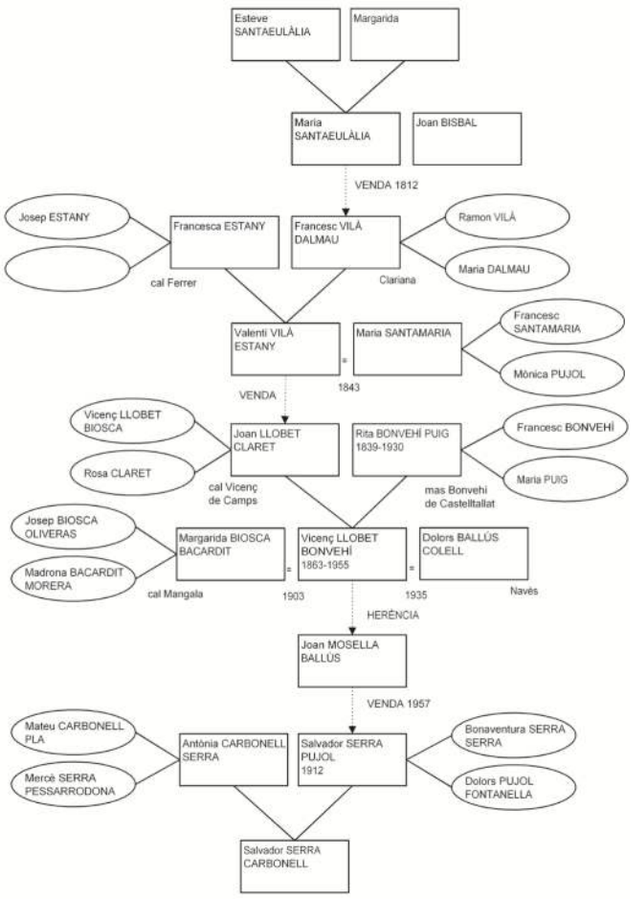

Segons el diccionari de l'Alcover Moll, un botavant és una:
Espècie de pala de 30 centímetres de llargària per uns 8 d'amplària, amb boca tallant i voreres amb barana i que té un mànec de fusta, i l'usen els ferrers per rebaixar la part inferior de la pota de les bèsties abans de ferrar-les.

Quan va morir la Margarida i es va extingir l'usdefruit, la casa va quedar per la Maria i el seu marit Joan Bisbal, un pagès de Manresa. No els interessava mantenir la casa de Fonollosa i van buscar comprador, preferiblement un ferrer. El 10 de febrer de 1812 el Joan Bisbal i la Maria es van vendre la finca per 250 lliures a Francesc Vilà.
El nou amo era ferrer i ja feia un temps que havia arribat a Fonollosa procedent del poble de Clariana (del Cardener). Estava casat amb Rosa Estany, una filla dels seus veïns, i tenien cinc fills.
Francesc Vilà Dalmau va fer testament el 5 de desembre de 1822, estant ajagut al llit greument malalt. Va nomenar executors de les seves darreres voluntats al sastre Josep Pubill i al seu cunyat Valentí Estany, als quals va encomanar de fer-li fer un funeral "doble", amb assistència de quatre capellans. Va deixar l'usdefruit a la muller, va llegar 30 rals a cada fill i va fer hereu al fill gran Josep. El rector Marià Cots, que era persona instruïda i sabia escriure en castellà, va redactar una condició que el testador imposava a l'hereu:

> (...) con la precisa condicion que se porte bien con su madre, mi amada esposa, pues no portandose bien, hago heredado al segundo hijo con los mismos pactos y asi mismo hasta el ultimo, pues que de ningun modo quiero que mi carisima esposa, guardando mi nombre, sea despreciada de mis hijos y en dicho caso, lo que no espero, de haber de ser escluido de mi herencia o de la posesion de mis bienes al heredero instituido, pueda mi esposa sacarlo de casa, dandole treinta reales como a los demas ...

El ferrer va morir el 1823 i llavors es van ocupar de ferrar les mules del poble els germans Josep i Valentí Vilà. El Josep es va quedar solter i va morir abans que el seu germà Valentí, qui el 1862 ja constava com a cap de casa. El Valentí Vilà Estany havia fet capítols el 28 de desembre de 1843 amb la fadrina Maria, filla de Francesc Santamaria i Mònica Pujol, els moliners del molí de Rajadell.
El Valentí i la Maria van fer pujar a set criatures, batejades amb els noms de Valentí, Francesc, Maria, Ramon, Antònia, Valentina i Isidre. El Valentí i el Ramon van ser ferrers, l'Isidre i el Francesc pagesos.
El 1884 el Ramon Vilà Santamaria va comprar la casa del Sastre Gros del raval del Sastre i allà hi va muntar una ferreria que es va conèixer com el Ferrer de Baix. El seu germà Valentí havia mort i es va endur amb ell els pares, que ja eren grans. El 10 d'agost de 1889 van enterrar la Maria Santamaria i el 22 de maig de 1894 el Valentí Vilà Estany. Li van fer 85 anys.

Finestra reutilitzada a cal Ferrer de Dalt

La casa del carrer Nou llavors va canviar d'amos, però no hem trobat la documentació del traspàs de titularitat. El fet és que el 1889 s'hi estava la família formada per Joan Llobet i Rita Bonvehí i els seus set fills.
El Joan Llobet Claret havia nascut a cal Vicenç de Camps, una casa que havia aixecat el seu pare. El 1870 cal Vicenç va anar a la subhasta, i el Joan i la dona se'n van anar a viure a cal Xamal, on van tenir dos fills el 1877 i 1879. Després van fer cap a Fonollosa, on ja hi eren l'abril de 1884, quan el Joan va comprar a Celdoni Viladrich un hort de dos quartans procedent de la Morera pel preu de 1.040 pessetes.
No van tenir sort amb els fills, perquè tres se'ls van morir quan ja havien superat l'etapa perillosa de la infantesa. La Serafina va morir als 17 anys, el Joan als 25 del tifus i el Pau als 26 de tisis. Van sobreviure el Vicenç, el Josep i el Pere.
La Rita Bonvehí Puig era filla dels amos del mas Bonvehí de Castelltallat. Deuria tenir alguns estalvis, perquè el 1890 va fer un préstec de 500 duros a Pere Biosca, el Mangala, amb un interès anual del 6%, que representaven 150 pessetes. El Mangala era el cunyat del seu fill Vicenç.

Ruïnes de les parets

El Joan Llobet va acabar els seus dies el 9 de gener de 1902, a l'edat de 70 anys, però la Rita encara se sentia jove i va unir-se en matrimoni amb l'esmentat Pere Biosca Bacardit. Els dos eren grans i no van tenir descendència. El Biosca va morir el 1904 i la va deixar vídua per segon cop. Va tenir un detall amb ella deixant en el testament 1.500 pessetes i un cobert de plata. A la Rita encara li quedava corda i va seguir vivint fins el 20 d'agost de 1930. A l'esquela van posar que tenia 93 anys, si bé no era ben bé cert, perquè havia nascut el 1839. Tanmateix arribar a la norantena era tota una proesa en un temps on només sobrevivien els més forts.

Vicenç Llobet Bonvehí, el "Guenyo", no era estràbic, així que suposem que el malnom el va heretar del seu pare. El "Pipó", com també era conegut el Vicenç, menava una vinya i un l'hort, i anava a tot arreu amb un ruc vell. Quan se li encoixia el curava de la següent manera; el ficava fins a la panxa dins de l'aigua del toll del torrent de cal Franciscó i li deixava una bona estona. Quan sortia l'animal ja caminava bé. Aquest era el toll que utilitzaven les dones del poble per rentar la roba. El 1905 el Cases li va vendre un pedaç de terra a prop de casa seva per fer-hi l'era. La peça d'on es va segregar li deien el Camp del Pou.
El Vicenç va casar-se el 19 de juny de 1903 amb Margarida Biosca Bacardit de cal Mangala i no van tenir canalla. La Margarida va ser l'hereva del seu germà Pere de Cal Mangala. A més de 500 pessetes en efectiu i un cobert de plata li va llegar un pagaré de 5.000 pessetes d'Àngel Ferrer, un comerciant de Barcelona. Hi va haver problemes per recuperar els diners, perquè el Ferrer va fer fallida i el 1908 la creditora va designar un procurador per defensar els seus drets als jutjats de les Drassanes de Barcelona.

La Margarida va traspassar a finals de 1933 i dos anys més tard el Vicenç va decidir posar fi a la solitud casant-se amb Dolors Ballús Colell de Navès. Era un amor de tardor, perquè el Guenyo comptava 71 anys i la muller 57. Com era costum, el jovent del poble va fer els esquellots als noucasats. El Guenyo es va negar a convidar-los i els esquellots es van repetir un dia i altre. Finalment es va rendir i els va pagar el beure.
Evidentment tampoc va tenir descendència amb la segona dona i el 20 d'abril de 1955 va morir el Vicenç Biosca. Havia nascut el 1863, així que va superar l'edat de la seva mare.
Quan va morir la Doloretes, la casa va passar al nebot Joan Mosella Ballús, que vivia al carrer de Sant Joan de la població de Sant Vicenç de Castellet. Aquest es va vendre la casa a Salvador Serra Pujol el 30 de setembre de 1957. L'hort i les terres se les va quedar el de cal Franciscó.
El Salvador tenia llogat el taller de cal Ferrer de Dalt i es guanyava la vida com a serraller, ja que l'activitat de ferrar havia decaigut molt amb la substitució dels animals per la maquinària agrícola. Mentrestant l'edifici abandonat de cal Guenyo es va començar a ensorrar.

Tina

Després del Salvador va venir el seu fill Salvador. Aquest treballava a la Fàbrica i tenia intenció de fer-se una casa nova al lloc de cal Guenyo. Com que amenaçava ruïna, va fer ensorrar la teulada i bona part de les parets, mentre que algunes peces bones es van reaprofitar, com per exemple una finestra que ara forma part de cal Ferrer. El projecte de la casa nova no es va portar mai a terme i actualment de cal Guenyo només en queda un munt de runa, alguns trossos de mur i restes de la tina.

LA CREU PROCESSIONAL DE FONOLLOSA

Des dels orígens els temples de les ciutats medievals i grans monestirs comptaven amb objectes valuosos, però les esglésies del pobles petits eren molt simples, ja que la vida de subsistència que portaven els pagesos no els permetia dedicar recursos al luxe. La situació va canviar quan el país va assolir un cert grau de prosperitat econòmica, a partir del segle XVII, i llavors les esglésies parroquials rurals es van ampliar i reformar, i es van ornamentar amb objectes sumptuaris. Es va multiplicar el nombre d'altars i confraries i les esglésies rivalitzaven entre elles a l'hora d'encarregar costosos retaules i adquirir objectes litúrgics fets de metalls preciosos.
Els diners per les obres i compra d'ornaments sortien de les donacions regulars dels parroquians o dels seus llegats testamentaris. El rector, que solia prendre testament als malalts greus després d'administrar-los l'extremunció, procurava que les donacions fossin generoses en deixes a les confraries i altars de la parròquia. D'aquesta manera, al llarg dels anys les esglésies van anar acumulant el seu tresor.
La majoria d'objectes del culte, com encensers, bacines, crismeres, reliquiaris o canadelles eren de plata, que havia esdevingut assequible a partir de l'arribada massiva des de les colònies americanes. L'or era molt més car i estava fora de l'abast de la majoria.
Els objectes de plata els fabricaven per encàrrec uns artesans anomenats argenters. En general la seva feina no es podria qualificar d'artística, perquè es limitaven a produir uns determinats models, buscant més la funcionalitat que la innovació. Això explica la relativa uniformitat que tenen els objectes procedents d' esglésies diferents de la comarca, malgrat que van ser fets en un interval de diversos segles.
Els tresors de les esglésies va sofrir els avatars de la història, des de robatoris i saquejos durant les guerres, a vendes provocades per crisis econòmiques. Al segle XIX l'Estat també va apropiar-se de bona part de la riquesa material dels monestirs i esglésies. La gota que va fer vessar el vas va ser la Guerra Civil, que va provocar la destrucció de bona part del patrimoni eclesiàstic i la desaparició de molts objectes de valor.

No sabem en què consistia el tresor de la parròquia de Fonollosa a l'antiguitat, però sí que ens ha arribat una relació dels objectes de plata que hi havia a l'inici de la Guerra i la manera com van sobreviure aquell període tan convuls.
El Comitè Antifeixista de Fonollosa va apropiar-se el 1936 de set peces de plata; una creu processional, dues custòdies, una veracreu, un encenser i dues palmatòries. A més, va recollir una bacina de llautó amb la imatge de la maredeu del Roser, un reliquiari amb estoig, i una sagrada família de metall.
D'aquestes peces, les més antigues i valuoses eren la creu i l'encenser.

L'encenser era un estri que servia per cremar encens durant les funcions religioses. Consistia en un vas amb una tapa foradada. Al vas s'hi posava carbonet i a sobre uns grans d'encens, una resina que en cremar desprèn un fum molt aromàtic. Per atiar el foc, s'alçava la tapadora amb unes cadenetes i es feia oscil·lar l'encenser. El 19 de febrer de 1652 els Obrers van encarregar a l'argenter Francesc Padern i al seu fill Isidre, un encenser de 40 unces de pes i de disseny similar al de Boixadors, pel preu de 32 rals per unça de plata, més 16 lliures per la feina.
La creu processional es portava, acoblada a un pal de fusta, al capdavant de les processons. La creu de Fonollosa no està documentada, però és probable que dati de la mateixa època. Estilísticament s'assembla bastant a la creu de Santa Maria de Cornet, que està atribuïda a l'argenter Antic Loreda.
Segons la descripció del Sr Sitjes, la creu mesura 112 per 47 cm, té els medallons de fosa i retoc de cisell, les parts planes són burinades amb temes renaixentistes, la llanterna té tres pisos, però només hi ha capelletes i imatges de sants en el de baix.
Aquests dos objectes són d'estil gòtic, malgrat que van ser fabricats en època barroca, ja que, tal com hem dit, els argenters es van mantenir molt temps fidels a formes i dissenys arcaics.

Foto Sabina

Creu processional de Fonollosa

Ja vam explicar en l'article sobre el sarcòfag de Camps el paper determinant que va tenir Lluís Rubiralta en el salvament del patrimoni artístic de la comarca durant la guerra civil. El 23 de setembre de 1936 va pujar a Fonollosa per copsar la situació i va poder constatar que el Comitè conservava unes peces de plata i que l'arxiu no havia estat cremat. El dia 10 d'octubre va arrencar el sarcòfag de la paret de l'església de Camps i va llogar un carro per baixar-lo fins a la carretera. Allà el van carregar en un camió. En aquell viatge també va recollir l'orfebreria de Fonollosa que consistia en les set peces d'argent i les tres de metall abans esmentades.
Aquestes peces van ser dipositades en una dependència tancada amb clau a la Cova, que era un edifici municipal des que havien estat expulsats els jesuïtes. La conservació de les peces més valuoses presentava problemes però, perquè a la Cova s'hi acollien moltes famí-

Encenser i naveta

lies de refugiats i també hi intervenien diversos partits i sindicats. Per evitar subtraccions de les peces petites va habilitar un amagatall als baixos del convent. El forat ja hi era, però va caldre buidar-lo de la runa i terra que l'omplia. Feia 5 metres de llargada, 1,83 d'alçada i 74 cm d'amplada. Hi va posar 302 peces, entre les quals hi havia l'encenser i la creu de plata repujada de Fonollosa. Després el col·laborador Jaume Calveras va aparedar l'amagatall.
D'aquesta manera les joies de plata es van salvar de ser foses o robades durant la guerra.

Un cop acabat el conflicte, la creu i les altres peces van trigar un temps a ser restituïdes al lloc d'on provenien. En l'informe polític que va fer el regent de la parròquia Josep Orriols l'agost de 1939, va dir que tot havia estat cremat o robat tret de tres casulles, un calze, la patena i les crismeres, que havien estat amagades en un domicili particular. Creia que les coses desaparegudes eren de poc valor, exceptuant la creu processional d'estil gòtic, que en aquells moments no se sabia on era. Uns mesos després els objectes van tornar a casa i van recuperar la seva funció litúrgica.

No sabem si aquest calze que es va salvar era el mateix que el 17 de març de 1653 el rector de Fonollosa va encarregar a l'argenter Josep Figuerola, qui va cobrar 20 lliures per fer-lo, sense comptar el material. Aquest Figuerola era un dels artesans més coneguts al seu temps i, entre altres peces, va fer la creu de plata de Monistrol (1674), una llàntia de plata del Carme (1674) i una imatge de la Puríssima de la Seu de Manresa (1676).

La creu processional es troba actualment ben guardada a l'església, però les altres nou peces d'orfebreria no hi són. Sembla ser que a la dècada dels vuitanta el rector de Fonollosa era d'aquells que creien que l'Església no havia de fer ostentació de riquesa, sinó que havia de fer costat als pobres i comportar-se de manera austera. Per això, es va vendre a un antiquari l'encenser i altres objectes, i va destinar els diners a alguna bona causa. Els feligresos es van mantenir al marge d'aquesta decisió.
Així doncs, allò que no va aconseguir el fervor revolucionari del 36 ho van fer les idees d'un capellà progressista, amb el resultat que l'única mostra que ens ha quedat de l'argenteria de Fonollosa és la creu processional.

Foto Sabina

Detall de la creu

Finalment cal fer esment que, tant l'encenser com la creu, van ser estudiades per Xavier Sitjes i Molins en el seu llibre "L'argenteria i l'orfebreria al Bages", del qual llibre n'hem tret alguna de les dades d'aquest article.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 27 Octubre 2015

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL MANGALA

Les finances del Mangala

Pere Biosca era el segon fill de Mamet Biosca i Maria Anna Devant, de cal Rabinat, i el 10 de gener de 1820 Anton Monconill Feixas de Fals, amo del mas Closa de Fonollosa, l'hi va establir una porció de terra coneguda com la feixa del Farratge, que era la meitat d'una peça més gran anomenada "lo Clos". La feixa tenia una extensió de 4 quartans i anava en paral·lel amb el carrer de l'església, al davant de la masia Closa. Una de les condicions de la venda era que el comprador podia obrir finestres a la part que donava a la resta de terra del venedor, però si aquest un dia volia edificar, les finestres s'haurien de tapar. El preu de la venda va ser de 50 lliures i la casa quedaria subjecte a un cens perpetu de 6 lliures.

Aquell mateix any el Pere va tenir la casa acabada, segons indica la llinda del balcó del primer pis. La casa va rebre el nom de cal Mangala, perquè Mangala era el sobrenom del Pere Biosca. Una mangala és un bastó, més concretament un bastó d'autoritat o de passeig. Una mangala capçada amb un puny metàl·lic sol ser el símbol d'autoritat del batlle del municipi.

Més endavant el Pere va ampliar la casa, per banda i banda, i a l'extrem nord de la feixa en va construir una altra. El resultat va ser una tirallonga de quatre cases anomenades, de baix a dalt, cal Lleüt, cal Mangala o Barber, cal Peret, i cal Sirvent o Closa Nou.

Mangala de batlle

Pere Biosca Devant, el Mangala, va fer capítols el 2 de maig de 1810 amb la noia Rosa, filla del difunt Ignasi Oliveras Vila, fabricant de cintes de Santpedor.

Els parents de la noia van oferir 150 lliures de dot, una caixa de noguera treballada i 50 lliures per comprar la roba de l'aixovar. La Rosa, per altra part, va fer una aportació pròpia de 60 lliures, cabal que havia guanyat servint de minyona. El matrimoni va criar tres fills i tres filles.

Les tres noies es van casar amb pagesos locals; la Rosa, amb Francesc Closa de ca l'Isidret, la Teresa amb Jaume Morera de cal Paisà, i la Maria amb Francesc Soldevila de cal Xisquet de la Font.

El gran era el Josep i va ser l'hereu, el Vicenç va ser sastre i el seu germà Pere capellà. Les biografies del Vicenç i el Pere estan vinculades a la història de cal Closa Nou i es poden trobar en detall en l'apartat dedicat a aquesta casa.

La primera notícia de Pere Biosca és de finals de 1812, quan va comprar a l'amo de Querol per 100 lliures la cinquena part dels fruits d'una peça al Pla de Querol. El 1817 va adquirir a canvi de 250 lliures la sisena part de la collita d'una vinya del Sastre Coix. El 1846 el mateix li va empenyorar per 170 lliures dues feixes a l'Horteta de Dalt. El 1846 els amos de la Morera li van establir, amb una entrada de 15 lliures, una vinya de 8 quarteres. El 1849 li van empenyorar per 330 lliures les parts que els tocava de la vinya que el mateix Mangala menava com a parcer. Dos anys més tard li van vendre per 325 lliures

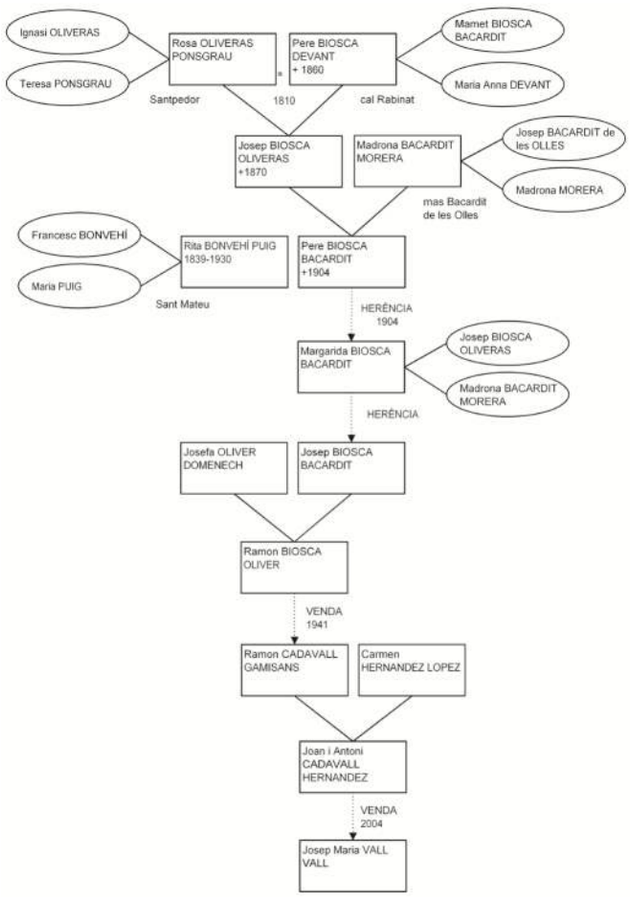

Porta de pas a cal Lleüt

el dret de rebre parts, la qual cosa equival, de fet, a una venda definitiva.

El Mangala també es dedicava a deixar diners amb interès; el 1817 va fer un préstec de 106 lliures a l'amo del mas Puigdellívol de Castelltallat, el 1818, 100 lliures al Bacardit de les Olles, el 1832, 120 lliures a Joan Devant i 175 lliures al metge Josep Verdaguer, el 1833, 100 lliures a l'amo del mas Coma de Camps, el 1841, 133 lliures a Jaume Morera de cal Paisà i entre el 1841 i el 1846 va deixar, en total, 418 lliures a l'amo Santpere de Camps.
No tenim una explicació d'on treia el Mangala els diners pels seus negocis, ja que l'únic ingrés que tenim constància són les 695 lliures que va aconseguir el febrer de 1844, quan ell i la dona es van vendre a un espardenyer una casa al carrer de Sant Antoni de Santpedor, casa que la Rosa havia heretat del pare.

El 14 d'abril de 1851 el Pere va fer testament. Va demanar uns funerals de set capellans i que li fessin dir 100 misses per l'ànima. Va llegar a les filles grans 130 lliures, a mitges, i a la Maria, encara soltera, 400 lliures. Als fills Pere i Vicenç els va llegar diversos debitoris. Va fer hereu al Josep, a qui va encomanar tenir cura de sa mare. Li havia de cedir l'habitació que ella triés i donar-li cada any dues quarteres de blat i quinze lliures de porc. Encara va fer un altre testament a la rectoria el 3 de febrer de 1860, una setmana abans de morir. La novetat és que va deixar al Pere i al Vicenç, a mitges, cal Sirvent i a més, l'usdefruit de l'anomenada "Casa Xica", que correspondria a cal Lleüt.

L'herència del rector de Vilagrasseta
Josep Biosca Oliveras es va casar amb Madrona, una filla de Bacardit de les Olles. No sabem a quant pujava el dot, però sí que el 1860 la Madrona va rebre tres caixes i 200 lliures de l'herència del pare.
De la descendència del Josep i la Madrona tenim que la Maria es va casar amb Miquel Pintó, un paleta de Queralbs emigrat a Fonollosa, la Margarida amb Vicenç Llobet Bonvehí, el Guenyo, la Josefina amb Joan Bonvehí Puig, de Camps, i la Rosa, en segones núpcies, amb Ramon Serracanta, el Cara de Plata.
Els negocis del Josep no van ser tan brillants com ho havien estat els del seu pare. El març de 1838 l'amo de Querol va reconèixer que li havia deixat en diverses partides un total de 64 duros (120 lliures), i a canvi, li va establir un tros de 6 quarteres al lloc dit el Bosc de les Escaletes. Havia de pagar el cinquè de la verema i el cereal, però no havia de pagar parts si plantava llegum, faves, veces o trumfos.

El 1861 el Josep va vendre a Salvador Pessarrodona Soler, de cal Sabató de Fals, un hort de dos quartans a la vora de la riera, en terra de Caselles, pel preu de 240 lliures. El 1864 va demanar un préstec de 2.133 rals (200 lliures) a l'amo de cal Feixes de Camps, posant en garantia la casa.
Josep Biosca va fer testament el 6 d'agost de 1870 i va morir el dia 15 de setembre. La Madrona va renunciar el 1889 a l'usdefruit de que gaudia a favor del seu fill Pere, que va tenir cura d'ella fins el dia que va morir, que va ser el 16 de febrer de 1904.

Pere Biosca Bacardit va trigar molt a casar-se. Ho va fer quan ja passava dels cinquanta amb una vídua, la Rita Bonvehí, que era la sogra de la seva germana Margarida. Els dos ja havien superat l'edat de procrear i no van tenir descendència. De fet, la relació amb la vídua va començar sent un afer comercial; el 1890 li va deixar 500 duros al 6% d'interès, i va acabar convertit en un afer sentimental.
El Pere va treure profit d'alguna de les inversions del seu avi Pere. El 1854 el Coma de Camps li va tornar les 100 lliures que l'hi acreditava, el 1883 va rebre de Joan Devant de cal Sastre Coix 1.520 pessetes per recuperar les parts de algunes peces de terra empenyorades molts anys enrere, i el 1892 va rebre 100 lliures del Querol per recuperar la venda a gràcia de 1812.
El 1902 va morir el seu oncle Pere, el rector de Vilagrasseta i aquest el va fer hereu de tots els béns, que consistien en la propietat cal Ferrer de Gramuntell i tres peces de terra al terme de Vilagrasseta, a més de tots els mobles del capellà. Entre aquest hi havia un reliquiari i sis coberts de plata.

Llinda balcó (1820)

Pere Biosca va fer testament el 30 de gener de 1904. Va llegar diverses quantitats de diners a les germanes i nebots, i a cadascun d'ells els va deixar un cobert de plata dels que li havien pervingut de l'oncle capellà. El reliquiari el va deixar a l'església de Fonollosa. També va ordenar que es vengués la vinya de Vilagrasseta i amb el producte es pagués un novenari de misses. A la dona li va deixar 1.500 pessetes i l'usdefruit de cal Ferrer, excepte el ramat d'ovelles que hi havia, que havia de ser

pel seu germà Josep. Va designar hereva a la Margarida i al capdavall del testament hi va incloure la clau secreta necessària per modificar-lo; "sit nomen domini benedictum", sigui beneït el nom de Déu. El Mangala va morir el 5 d'abril de 1904.
La Margarida Biosca Bacardit no va tenir fills i en el testament fet el 1931 va deixar els béns al seu germà Josep Biosca Bacardit, i després d'ell, als seus fills Ramon i Caterina Biosca Oliver, a mitges.

Barberia i espardenyeria
Josep Biosca Bacardit havia marxat de casa seva de jove i havia viscut sempre a Camps, on gaudia de la confiança de la mestressa del mas Coma. A Camps va construir el cafè i més detalls de la seva vida es poden trobar en el capítol dedicat al Cafè de Camps.
El Josep es va casar ja gran amb la vídua Josefa Oliver Domenech, la qual tenia una nena del primer matrimoni. Amb la vídua va tenir el Ramon i la Caterina, que acabarien sent els beneficiaris de l'herència. Posteriorment es va casar amb Maria Jorba Roca.
Josep Biosca va testar el 15 de juny de 1935 i va deixar aquest món el 18 d'abril de 1938. A la Caterina li va deixar 5.000 pessetes i al Ramon els immobles, que consistien en les cases de Fonollosa, una a la carretera de Cardona i una altra al carrer de Talamanca.
L'hereu Ramon Biosca Oliver era empleat i vivia Barcelona, al carrer de Regomir. Els dos germans es van posar d'acord i el Ramon va vendre per un preu simbòlic les cases de Manresa a la Caterina. El 10 de maig de 1941 va vendre cal Mangala, les cases adjacents de cal Lleüt i cal Peret i les terres, a Ramon Cadevall Gamisans. Però llavors la madrastra Maria Jorba va protestar i va portar l'afer als tribunals. El jutge va sentenciar el setembre de 1941 que a la vídua li corresponia la quarta part dels béns del marit i va anul·lar preventivament les vendes anteriors. L'embargament no es va aixecar fins l'abril de 1951.

Façana

Ramon Cadevall Gamisans va arreglar cal Peret i s'hi va instal·lar a viure amb la seva muller Carme Hernández López i els fills Joan i Antoni. El Ramon va traspassar el 9 de gener de 1995 i la propietat es va repartir entre els fills. Cal Mangala, que feia anys que es trobava abandonada, va quedar pels germans Joan i Antoni Cadevall Hernández, a mitges, i aquests se la van vendre el 30 de març de 2004 a l'empresa Construccions Vall Fonollosa S.L., de la qual el cap visible és Josep Maria Vall Vall, un fill de cal Mestre Valentí. Segons el contracte, la superfície edificada junt amb el patí del darrere és de 143 m2.

Des que hi va morir el 1904 Pere Biosca, a la casa no hi va viure ningú de la família, perquè la seva vídua va tornar a cal Guenyo, però tenim informació sobre alguns del llogaters que la van ocupar.
Els primers van ser la parella Valentí Puigdellívol Soldevila i Antònia Vilaprinyó Lladó i la seva nombrosa fillada. Quan van arribar-hi procedents de la Caseta del Cases el 1904 ja havien tingut cinc fills, però d'aquests només els en quedaven tres de vius, l'Antoni, l'Isidre i la Francesca. El 1905 va néixer a cal Mangala la nena Calamanda, però cinc mesos més tard els angelets se la van endur al cel. Després l'Antònia va infantar el Josep, el Lluís i la Carme, però el Lluís tampoc va sobreviure.
El cap de casa Valentí Puigdellívol era fill de Valentí Puigdellívol Vilalta, l'amo de cal Molineret, mentre que l'Antònia era de Calaf. El Valentí es guanyava la vida fent espardenyes, però complementava els ingressos afaitant els homes del poble. Per aquest motiu la casa va canviar de nom i va esdevenir **cal Barber**.
Dos dels fills, l'Antoni i el Josep, van aprendre els oficis del pare, mentre que l'Isidre va optar per marxar de casa i anar a Barcelona. Allà treballava de cambrer a la cafeteria Moka.
Antoni Puigdellívol Vilaprinyó va casar-se amb Palmira Puigdellívol Ferrer, de cal Rabinat, i el 1921 van tenir la primera nena, la Pepeta, la qual va morir a la infantesa. L'Antoni feia com el seu pare, espardenyes durant la setmana, i barbes els dissabtes i diumenges. El 1927, animat per l'Isidre, a qui les coses li anaven força bé, l'Antoni va marxar de cal Barber cap a Barcelona, on va muntar una barberia. Va marxar amb tota la família; la Palmira, que es trobava embarassada del fill Pere, i els germans Josep i Francesca. El Josep va morir solter, la Francesca es va casar amb Josep Paulet, i l'Isidre, el cambrer, amb Maria Pros.

El Xanxu
Aquell mateix any va ocupar cal Mangala Josep Arderiu Gamisans. Era natural de Guardiola i tenia una certa relació amb els amos de cal Roca, ja que el seu germà Celdoni era afillat del Celdoni Massana.
El Josep Arderiu va ser molts anys el barber del poble, activitat que alternava amb la venda d'espardenyes, com el seus antecessors. Era un home alt i gros i anava molt deixat i brut, de manera que al final a molts homes els feia angúnia anar-se a afaitar al seu establiment.
Al marge de ser una persona no gaire refinada era un descregut total i se n'enfotia del jovent que anava a l'església a assajar els cors amb l'organista Mariano Serarols. Una dels partitures que se solien cantar era la Missa de Sancho Marraco i el jovent el va començar a anomenar amb el malnom de "xanxu marracu". En conseqüència, casa seva va passar a ser cal Xanxu, si bé el nom de cal Barber no es va perdre del tot.

Josep Sancho Marraco, nascut a la Garriga el 1879, venia d'una família de destacats músics, com el seu avi Josep Marraco Xauxas i el seu oncle Josep Marraco i Ferrer. Va començar la formació musical als set anys amb

Darreres de la casa

els millors mestres i als setze anys s'incorporà com a organista a la parròquia de Sant Agustí. Després va ser mestre de capella de la catedral i director musical del teatre Romea, entre molts altres càrrecs. Va ser un destacat compositor, creant més de cinc-centes obres, tant de caràcter religiós com profà, entre les quals la missa que va donar el malnom al barber.

El Xanxu va posar rellogats a casa el 1948. Eren el jornaler Juan Cazorla Torres i la seva muller Amalia Castaño Perales, que havien arribat d'un poble d'Almeria i no tenien casa per viure. El Juan Cazorla, conegut localment com el "Cassola" treballava a jornal al mas Clarena, mentre que l'Amalia feia feines domèstiques. Van arribar amb la nena Juanita de 8 anys i després van tenir a Fonollosa, el Manolo. Compartien la cuina amb el Xanxo i s'encabien en una habitació. La casa era molt bruta i l' Amalia utilitzava sofre per matar les puces. Cuidaven un petit hort darrere la casa i per regar-lo anaven a buscar aigua a la Bassa del Rector amb un barral que van manllevar a un veí. Al cap de pocs mesos es van traslladar a cal Fuster.
El Xanxo va seguir vivint-hi fins el dia que va morir, el juny de 1953. Des d'aleshores la casa ha quedat abandonada.

MAS QUEROL (2ª PART)

Francesc Oller (II), el fill de Francesc, va heretar el mas a la mort del seu oncle Salvador. En un document de 1639 el Francesc s'anomena successor de Salvador i Francesc Oller. Llavors ja era un home casat, ja que el 6 de març de 1639 havia pactat matrimoni amb Agnès, filla de Joan Altimir i Margarida, pagesos del Guix de Manresa. El dot va ser de 200 lliures.

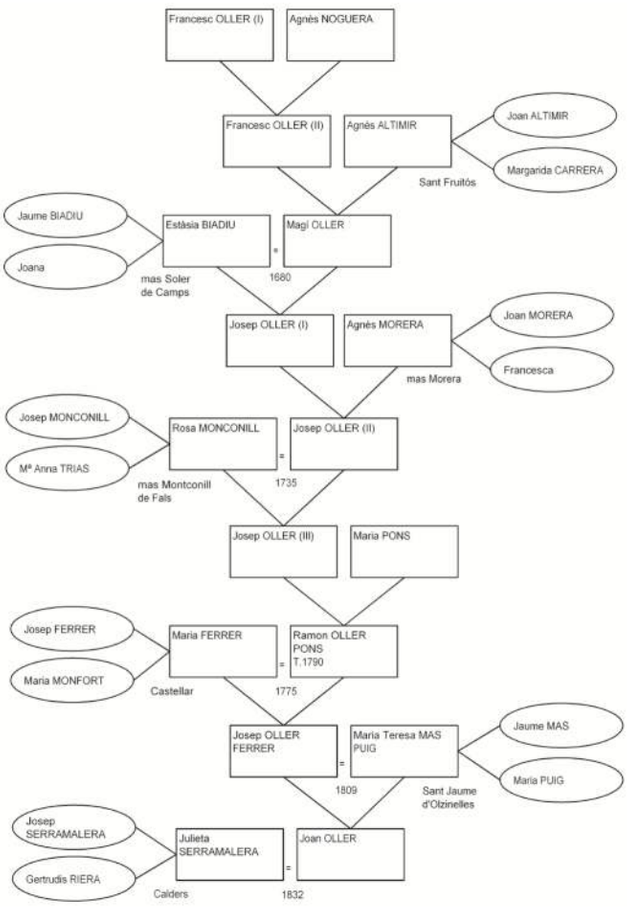

El document esmentat abans porta data de 19 de desembre de 1639 i tracta de la recuperació de les herbes de Querol que posseïa l'amo de la Vall des de 1595. Un cop recuperat el dret de pastura, se'l va vendre per cinc anys al seu sogre Joan Altimir per 64'5 lliures. Va aprofitar l'ocasió per reconèixer que aquest li havia satisfet íntegrament el dot de la filla.

Les herbes d'un mas eren un actiu important per l'amo. El maig de 1647 el Francesc Oller i la muller necessitaven diners i van empenyorar les pastures a Antoni Bosch de Fals per 270 lliures. El ramat del Bosch podia moure's lliurement per les terres de Querol, però l'Oller va posar algunes condicions, com per exemple, el poder pasturar alguns caps de bestiar seus i poder collir els aglans, com queda reflectit en la lletra del contracte:

> (...) poder pasturar dos parells de bous y dos parells de mulas, una verra per a nodrir y dos tossinos per a engrexar, ab pacte que vos dit Bosch ajau de gordar lo bestiar dels aglans que son en los roures o alsinas en lo tros de la part de la ubaga, de la font en avall, que es dejus la casa de dit mas enves la riera, de sant Miquel de setembre fins a Nadal ...

Els diners del Bosch van servir per quitar un violari de 65 lliures i 18 sous de capital, i 8'5 lliures de pensió anual que es prestava al Centelles de Sant Amanç, així com 31 lliures pel blat que els havia venut i un parell d'anyades de pensions pendents de pagar. Les herbes van ser recuperades el 1652.
Altres documents interessants d'aquesta època són el reconeixement que va fer l'amo de Querol el 1644 al paborde de Caselles, conforme tenia per la Pabordia, dins del terme de Fals, un mas anomenat Torruella, pel qual donava de cens 4 sous, una fogassa de pa i una "anap" d'aigua. Ignorem on es trobava aquest mas rònec, però recordem que aproximadament la meitat de les terres de Querol es trobaven dins del terme del castell de Fals

i, per tant, sota la jurisdicció dels Cardona, tal com es recull en els diversos capbreus.
Un altre document és un debitori de 10 lliures al Veguer de Manresa, el setembre de 1659, per la contribució a la milícia, una exigència del rei per sufragar la guerra. El 26 de desembre de 1672 el Francesc Oller va empenyorar una cambra de casa seva a Joan Closa. La cambra era a la part est i la porta donava al cantó de migdia. El llogater va pagar 50 lliures, i amb la cambra hi anava un hort on podia fer cànem i el dret de pasturar els seus animals a la propietat. Tenia una parella de bous i van quedar que l'Oller els faria servir quan no li fessin falta.

L'època del Magí
A partir de 1668 el Francesc actua acompanyat del seu primogènit Magí, que seria el següent cap de casa. A més del Magí, tenia un parell de mosses, la Maria i la Maria Anna, i segurament un altre xicot, el Joan. La Maria va ser per Pau Grau de Camps i la Maria Anna per Antoni Joandó de Manresa. El suposat fill Joan va estar casat amb Joana Santasusana i Agnès Graner.
El 1673 el Francesc era viu, però el febrer de 1676 la seva dona figurava com a vídua. El Francesc havia fet testament el 27 de gener de 1674 amb el rector Josep Torrabadella. Aquesta dada consta en el capbreu del Duc de Cardona de 1683, quan el seu successor va justificar la possessió dels 200 jornals de terra que tenia a Fals.
Disposem de dades de Magí Oller entre 1668 i 1705, primer en companyia del pare i, a partir de 1700, del seu fill Josep. El 1724 era mort, però no se sap si feia gaire temps. Una de les primeres accions que va portar a terme quan va esdevenir hereu va ser reclamar els diners de la venda d'una casa a Sant Fruitós, amb poders donats per la seva mare i una germana seva, la Maria Àngela, vídua de Pere Cura de Navarcles. Aquesta propietat havia estat de Pere Carrera, avi matern de l'Agnès i la Maria Àngela Altimir.

Entre 1670 i 1705 el Magí va manllevar en 12 ocasions gra, normalment blat segolós. Les persones que li van fiar blat més sovint van ser el rector Vilansosa de Fonollosa i el blanquer Josep Coma de Manresa. En tots els casos el tracte era que els pagaria el blat al preu que es cotitzés al mercat de Manresa a finals de maig o primers de juny. El 1688 va crear un censal de 220 lliures per pagar deutes antics i un parell de muls de 3 i 6 anys.

La branca Oller de Fals
Magí Oller va formalitzar el contracte matrimonial el 22 de setembre de 1680. La muller escollida va ser Estàsia, filla de Jaume Biadiu i Joana, els amos del Soler de Camps. El dot va estar d'acord amb la categoria de la núvia, 300 lliures, així com l'aixovar contingut en les dues caixes noves de fusta de pi. Coneixem quatre descendents de la parella, el Josep, l'Isidre, la Llúcia i la Isabel. La Llúcia se la va endur el 1724 Joan Santasusana de Monistrolet, mentre que la Isabel va entrar al mas Caselles de Camps en casar-se amb l'hereu Jaume Casellas. La primera es va endur un dot de 70 lliures i la segona 100. L'Isidre va viure a la Molsosa i va morir solter. Una de les seves darreres voluntats va ser que traslladessin el seu cadàver fins a la tomba dels Oller a Fonollosa. Tenim alguns dubtes, però és possible que

Bassa

l'Agustí Oller Querol que es va casar amb la pubilla del mas Torreblanca de Fals, pertanyés a aquesta generació. Sigui com sigui, la família propietària de Torreblanca ha dut el cognom Oller des de llavors fins als nostres dies.

Josep Oller (I) no va desplaçar-se gaire per trobar muller, ja que es va casar amb Agnès Morera, filla de l'amo de la Morera. De les 400 lliures del dot, les darreres 150 es van satisfer el 1753, força anys després de la defunció del Josep.
Al primer fill li van posar Josep, al segon Francesc i a les nenes, Rosa, Elena i Rita. La Rosa va maridar Magí Mauri del mas Basses de la Molsosa, l'Elena el 1735 Ramon Serra de Castelltallat, i la Rita el 1741 Damià Miquel, sastre de Prades. En el primer cas el dot va ser de 100 lliures i en els altres dos, 70. El Francesc es va establir a Fals i va estar casat dues vegades, amb Maria Closa i amb la vídua Maria Dalmases.
El 1710 el Josep Oller i quatre propietaris més van quitar un censal de 500 lliures que havien creat conjuntament a favor del rector de Matamargó, per crear-ne tot seguit un d'igual a favor de la causa pia de Josep Estornell, abat de Cardona. La casa Querol hi tenia una participació de 150 lliures. El 1717 el Josep va establir a la cinquena 9 quarteres de terra a Isidre Torras de Fonollosa, i entre 1725 i 1732, va comprar gra en diverses ocasions. El 1838 era viu i el 1741 mort.

Foto Sabina
Racó del celler

Josep Oller (II) apareix com a cap de casa el 1741, en motiu del casament de la seva germana. Aleshores ja era un home casat i afillat, perquè el 28 de setembre

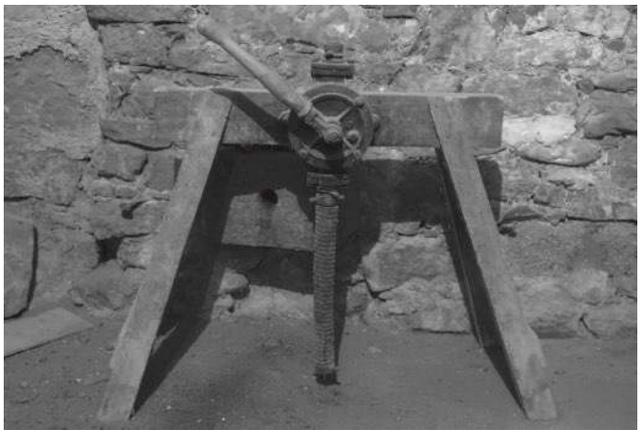

Foto Sabina

Bomba del vi

de 1735 havia fet capítols matrimonials amb Rosa, filla de Josep Monconill i Maria Anna Trias de Fals. El dot va ser de 300 lliures, els capítols els va redactar el rector de Fals i una còpia es troba en l'arxiu patrimonial dels Montconill.

El 1744 Josep Closa va afirmar que tenia 130 lliures invertides en un ramat del Josep Oller i el 1751 el rector de Rajadell va constatar que el Josep li devia 293 lliures de pensions endarrerides d'un censal. El 1759 l'hereu de Querol va cedir al seu germà Francesc un camp al Pla de Querol, dins del terme de Fals, al lloc dit "el Cap de l' Obaga". L'entrada era de 10 lliures, però van anar a compte dels drets de legítima. El 1775 es va escaure que Josep Querol era el batlle de Fonollosa i a la plaça pública va acudir davant seu un veí per presentar una queixa. Josep Oller (III) i la seva dona Maria Pons van tenir el Ramon, el Josep, el Gabriel, l'Isidre, l'Elena, la Francesca i l'Agnès. El Ramon va ser l'hereu. El Gabriel es va casar el 1796 amb Mònica Devant i se'n va anar a viure a una masoveria de Biosca dins del terme de Fonollosa que, per influència seva, va canviar de nom i va passar a dir-se cal Biel. El Josep i l'Isidre van quedar solters i van deixar els béns a l'hereu, però en el testament van tenir un detall amb els nebots i nebodes que havien apadrinat. En el cas concret de l'Isidre, un dels seus desitjos va ser que el dia del funeral es pastessin 5 quarteres de farina i es repartís el pa entre els pobres. El seu germà Josep va preferir gastar-se els diners en 150 misses de sufragi. L'Elena va marxar de casa el 1770 amb Valentí Sagristà Grau de la Mongia del Grau de Fals. La seva germana Francesca es va casar dos cops, el 1782 amb Pere Riera Junyent de Fals i després amb un tal Fuster, mentre que el marit de l'Agnès va ser Pere Pons de Castelltallat, anomenat Ponset.

Josep Oller (III) va dictar testament el 20 de setembre de 1685 al rector Josep Bagà.

El vestit nupcial de la jove mestressa de Querol

Després de tres generacions seguides, finalment hi va haver un canvi de nom i el següent hereu no va ser un altre Josep, sinó Ramon Oller.

Ramon Oller va fer capítols el 15 de febrer de 1775 amb Maria, filla de Josep Ferrer de Castellar, i el mateix dia va signar el rebut conforme havia rebut totes les 450 lliures del dot. Van descriure el vestit nupcial com unes faldilles de gorguera, gipó de gra de turc, gavardina de "piseta" i caputxa de vellut. L'aixovar anava contingut en dues caixes de fusta d'àlber amb calaixons a l'interior.

La major part de la informació de què disposem sobre la descendència del Ramon i la Maria prové del testament que va fer Ramon Oller el 19 de juliol de 1790 a Manresa. Va escollir quatre marmessors, el seu germà Isidre i tres cunyats, a qui va encomanar uns funerals amb 12 capellans. Va fer hereu al primogènit Josep, va llegar 25 lliures als nois Ramon i Joan i 125 a les noies Caterina, Josefa, Maria, Agnès i Rosa.

Josep Oller (IV) va comprar el 1792 al parcer Valentí Roig per 125 lliures la sisena part de la verema d'una vinya a les Quintanes del Pinyer, part que va recuperar el Roig el 1801 pagant 140 lliures. El 1793 el Josep va comprar a gràcia una casa amb un hort al darrera al carrer de Santa Maria de Manresa per 200 lliures. El propietari va recuperar la casa cinc anys després. El 1811 va realitzar una operació contraria, per 100 lliures va empenyorar al parcer Pere Biosca la cinquena part que li corresponia de la collita de blat d'un camp de 10 jornals. El 1818, ell i el Bacardit de les Olles, van reclamar al nou amo de Caselles el pagament dels deutes. Com que aquest no trobava els papers justificatius i no s'avenien en la quantitat exacta del crèdit, van acordar nomenar uns mediadors per mirar de resoldre el conflicte a satisfacció de tots.

Foto Sabina

Nou de la premsa datada (1871)

El 3 de novembre de 1809 Josep Oller (IV) va acordar matrimoni amb Maria Teresa Mas Puig, de la parròquia de Sant Jaume d'Olzinelles. El Ramon va fer hereu al fill, amb una reserva de 1.000 lliures a lliure disposició i per dotar a la resta de fills. La núvia era òrfena de pare i mare, i l'oncle Joan Mas va ser qui li va entregar les 800 lliures del dot i un aixovar esplèndid on, entre altres coses, hi havia 5 vestits i 24 camises. El Ramon i la Teresa van engendrar els nois Joan i Josep, i les noies Maria i Josefa. El primer va ser l'hereu, el segon es va quedar treballant a casa, la Maria va unir-se al fuster Celdoni Viladrich i la Josefa a Rafel Escayola, fill del seu padrastre.

Matat per un llamp

Se sap la data i les circumstàncies de la mort de l'hereu de Querol gràcies a una anotació del famós dietari del sastre Devant. Va deixar escrit que el 8 de juny de 1819 va caure un llamp a Querol i va matar l'amo. L'enterrament va tenir lloc el dia 9 a la tarda. La Maria Teresa va sobreposar-se a la desgràcia i va contraure un segon matrimoni amb Jaume Escayola de Santpedor, a

qui va traspassar els drets que tenia posats a Querol. Els vidus van aparellar dos dels seus fills, el Rafel Escayola amb la Josefa Oller. La Maria Teresa va viure molts anys i en el testament, fet el 1869, va repartir els béns entre els descendents dels seus fills i fillastres.

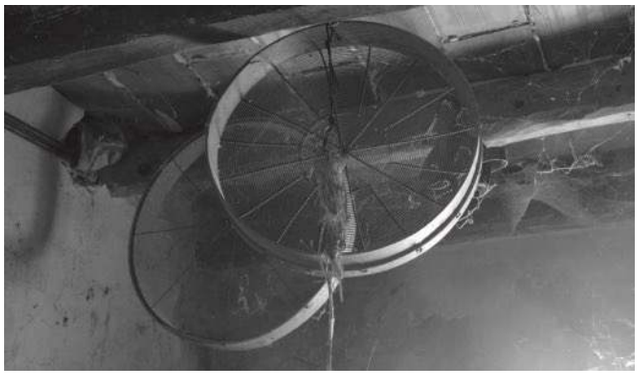

Foto Sabina

Garbells

Joan Oller Mas va fer un bon casament. La dona va ser Julita Serramalera Riera, filla dels amos dels masos Serramalera i Bellvehí de Sant Vicenç de Calders. Va fer capítols el 28 de setembre de 1832, quan el Joan ja feia anys que manava a casa seva. Els curadors de la Julita eren Francesc Vila i el capellà Josep Riera, els quals van concedir-li un dot de 900 lliures, de les quals 600 eren del llegat patern, 100 del matern i 100 de la causa pia de mossèn Joan Serramalera. La Julita va tenir tres xicots, batejats amb els noms de Josep, Rafel i Jaume.
Joan Oller va continuar la política iniciada pels passats i va fer diversos establiments de terra. El 1832 un tros per fer l'hort a Josep Vila, amb dret de pas pel reg, el 1838 una peça de 6 quarteres, dita el "Bosch de la Escaleta" a Josep Biosca, amb una entrada de 64 duros, el mateix any un tros de 3 quartans a la vora de la riera, anomenat "Font de Querol", a Josep Morera, on aquest hi construiria la fassina, i el 1841 un erm d' una quartera a la "Ubaga de la Roca Llarga" a Francesc Roig.
Aleshores no li quedava gaire corda al Joan Oller. El novembre de 1843 va emmalaltir greument i al cap de pocs dies va morir. El dia 4 l'ecònom Josep Campàs va pujar a Querol amb els sants olis, acompanyat de l'escolà i el vicari Tomàs Casas. Després d'administrar-li els sagraments, li va prendre testament.
Va fer hereu al fill gran Josep i va deixar l'usdefruit i la tutela dels fills petits a la dona Julita Serramalera, la qual tindria la responsabilitat de tirar endavant la propietat durant els propers anys.

Foto Sabina

Cuina econòmica

LES EINES DE PAGÈS

Arxiu F. Villegas

Fonollosa 14 d'abril de 1936, fotografia Brunet

LES EINES DE PAGÈS

Abans de la mecanització, les eines que els pagesos utilitzaven per treballar la terra i recol·lectar els fruits no havien variat massa al llarg del segles. El seu disseny era funcional i simple. La falç que podem veure en els gravats dels primitius egipcis no difereix massa de les eines que es fan servir encara ara en alguns indrets.
Trobem abundants referències de les eines que es trobaven a qualsevol de les nostres cases de pagès en els inventaris, que eren una llista dels béns mobles i immobles que deixava un home quan es moria. La vídua encarregava l'inventari a un notari per deixar constància dels béns que li quedaven en usdefruit per evitar en el futur malentesos amb els hereus. Els inventaris són uns documents molt interessants, perquè ens permeten donar un cop d'ull a l'interior de les cases i fer-nos una idea del estil de vida dels seus habitants en un moment concret. Per redactar aquest article ens hem basat exclusivament en els inventaris de tres masies de Fonollosa; la Morera (1793), Bacardit de les Olles (1798) i la Vall (1812). Deixarem per una altra ocasió el contingut del celler i la cuina, els guarniments dels animals o la roba de les caixes, que és prou curiós, i ens limitarem a les eines de pagès que es trobaven en les diverses dependències de la masia. En molts casos hem optat per mantenir el nom en la forma en què es troba escrit, encara que no s'ajusti a la normativa del català actual.

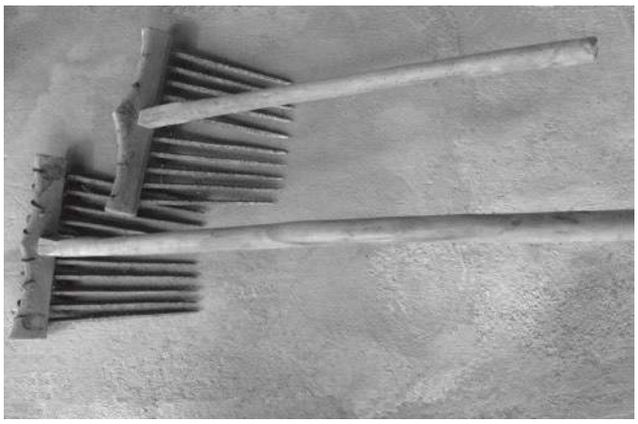

Sisenes

Un rascle de batre, dit vulgarment lo diable, una forca pallera, uns tirassos o "esterigasadors", un dental amb "aurellons" de ferro, uns arreus guarnits amb els corresponents jous de llaurar, uns rascles de tres pues de traginar fems, uns rascles de ferro per sembrar, unes sisenes, una llívia per treure fems, unes "rascleres" de fusta, una fanga de pues, un magall d'arrencar rocs, una magalla, una aixada, un "entrecavador", una destral grossa, una fanga, una maça d'asclar llenya, una falç, uns eixanguers, un garbell, un passador de passar blat, una romana, una aixella, unes forques per a batre, un rampill de fusta, una pala de traspalar, un càvec, una magalla, una arada amb el seu jou, una aixadeta per l'hort, un porgador, un tres quartans cercolat, una pala de fusta, un garbell amb el seu garbellador, una escala per collir olives, un tiràs, unes forques, una panistra per posar palla, una romana petita, una destraleta, un cove, una cistella, una escombra per l'era, un garbell de filferro, un garbell de pell, una pala de fusta de ventar blat, un cabàs, un graner de canya, una fanga de pues, una mesura de fusta de mitja quartera, i un buc de fusta per posar gra.

El pagès tradicional havia de ser autosuficient i ser capaç de fabricar-se algunes eines i reparar-ne d'altres. A les masies no hi faltava mai un petit taller. En les tres cases hi hem trobat el següent:
Un martell de ferro, una escoda, uns tascons de ferro, una serra, una aixa, un ribot, unes estenalles, un tribol, una garlopa, una mola per esmolar, un banc de fuster, i una caixeta per posar la fura.
El pagès, gran o petit, tenia el seu propi forn i es feia el pa a casa. A costat del forn hi havia a les cases grans un quarto anomenat el pastador, on hi hem trobat aquest estris:
Un torn de passar farina, una pastera de túmbol, una farinera, una pala d'enfornar, un taulell per amassar, un sedàs, una pastera d'amassar, uns draps de llana per tapar la pasta, una pala de fusta, i uns burjons pel forn.

Pales de fusta

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 28 Desembre 2015

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL TUIÀ

Josep Estany Grau era fuster, com el seu pare, però com que no tenia sempre encàrrecs es dedicava també a fer de pagès. S'estava en una casa del carrer Nou dita cal Tuià, ja que aquest era el sobrenom de la família. Quan es tractava d'una dona l'àlies es feminitzava i se l'anomenava la Tuiana.

El 16 d'octubre de 1797 Josep Miquel, el Sastre Gras, (actual Ferrer de Baix) va vendre al jove Josep Estany un pati d'una superfície de mig quartà al costat de la casa recentment construïda. El terreny provenia d'un establiment del mas Roca.

El solar era edificable i el Sastre Gras va imposar la condició que s'havia de deixar entre les dues cases un passadís; *"deura dexar dit comprador per cami o carrer vuyt palms, o aquella distancia ques necessita per pasar per ell un animal carregat, de amplaria y de alsada de terra fins al primer pis o sostre solament"*. Per altra banda, el venedor va autoritzar al comprador a construir a la part de fora un forn de coure pa, al costat del que ell hi tenia. El forn era un equipament imprescindible en totes les llars, perquè encara no existien les fleques i tothom es pastava el seu pa a casa. El preu de venda fou de 30 lliures.

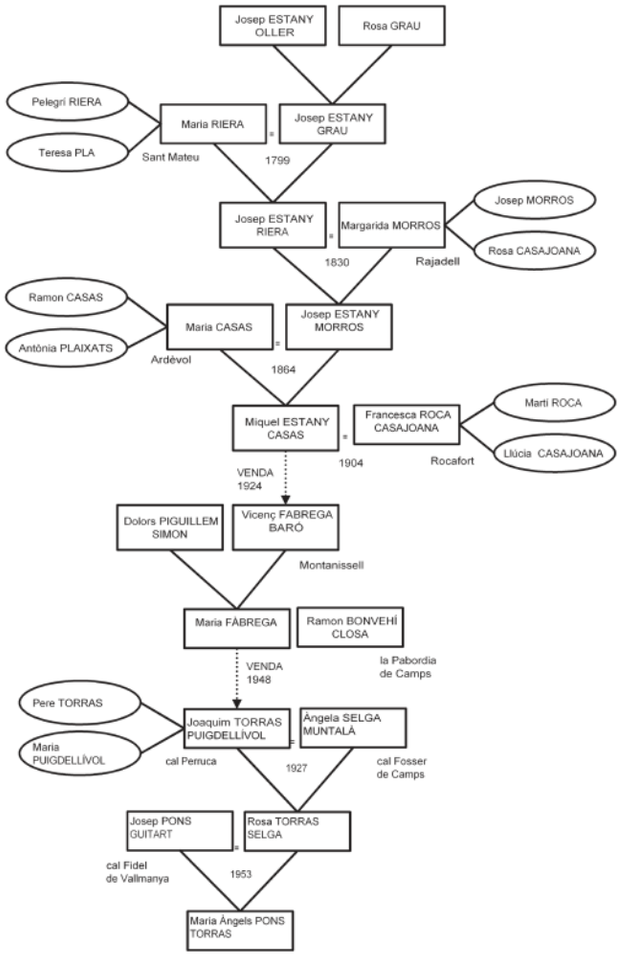

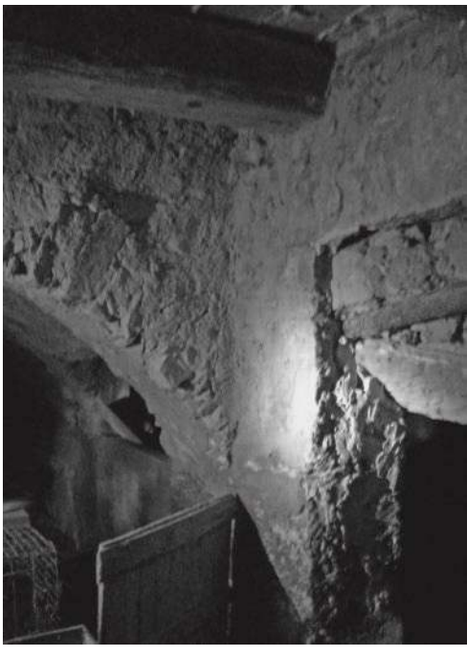

Cort dels porcs

Just una setmana després es va produir un fet insòlit; Josep Estany va comprar un altre terreny edificable a la mateixa zona. Ho va fer al jove hereu de cal Doctoret. Era un terreny rocós, de 35 per 80 pams, i es trobava al costat de la bassa que compartien el Sastre Coix i el Doctoret. El preu va ser de 70 lliures i, en cas de voler-s'hi fer una casa, el venedor li deixava agafar la pedra necessària.

La casa es va acabar fent al solar esmentat en primer lloc i va rebre el nom de cal Tuià, de manera que hi havia dues cases amb el mateix nom a Fonollosa, una al carrer Nou, l'altre al raval dels sastres. Potser per diferenciar-les, de vegades a la casa de baix li deien **cal Jep Tuià**.

L'entrada era per la banda de baix, i a l'interior dels baixos de l'edifici actual s'hi troba l'antic portal, que té

Dau del cargol de la premsa

una llinda datada el 1802. També es conserven alguns elements d'una premsa arcaica; els muntants laterals encastats a la paret de roca i la nou de fusta d'alzina, travessada per l'orifici roscat on girava l'eix del cargol.

Després d'aconseguir la casa, el Josep va estar en disposició d'emprendre un altre projecte tant o més important, casar-se. A finals de 1799 va enllaçar amb Maria Riera Pla, de Sant Mateu de Bages. Al fill que van tenir, naturalment, li van posar Josep, però aquest ja no va ser fuster, com el pare i l'avi, sinó que va dedicar-se a l'agricultura a temps complet.
De la història dels descendents del Josep Estany n'oferirem aquí just un breu resum, ja que es troba explicada en detall en l'apartat dedicat a cal Ferrer de Dalt, la casa original dels Tuià.
El següent hereu va ser Josep Estany Riera, el qual va casar-se el 1830 amb Margarida Morros de Rajadell i va morir jove, deixant un nen petit, que també es deia Josep. La vídua Margarida va llogar a l'ajuntament la casa del carrer Nou per acollir l'estudi dels nens i la vivenda del mestre, i ella i el fill petit es van traslladar definitivament a la casa del Raval del Sastre.
Josep Estany Morros va casar-se el 1864 amb Maria Casas Plaixats, d'Ardèvol, i el seu fill va trencar la tradició i no va ser un Josep, com s'acostumava a cals Tuià, sinó que li van posar Miquel. El setembre de 1878 el Josep va engrandir un xic l'espai que envoltava la casa comprant al seu veí Joan Puigdellívol un tros de 77 pams de llargada i 14 d'amplada situat a la banda de migdia, pel qual en va pagar 160 pessetes.

Miquel Estany Casas es va vendre el 1902 cal Tuià del carrer Nou a Ramon Grau Casanovas, el secretari de l'ajuntament. L'abril de 1903 ell i sa mare van manllevar a Leonor Galí, la dona d'un paleta de Manresa, 325 pessetes, per un període de dos anys i un interès del 7,7%.
Al Miquel li va costar trobar muller i quan a la fi ho va fer, Francesca Roca Casajoana, la dona escollida, era tan gran que ja no van poder tenir fills. Els capítols que van signar el 26 d'abril de 1904 ens informen que la Francesca tenia 44 anys i era vídua de Domingo Ubasart de Mura. El seu dot va ser de 1.996 pessetes i va portar a Fonollosa un aixovar contingut en dos "mundos", un bagul i una calaixera. La llista de la roba és interminable i, com a mostra, citarem tan sols les quatre dotzenes de mocadors de butxaca, sis gorres de dormir, dotze mocadors de seda, divuit camises i vint-i-cinc faldilles.
La parella va seguir vivint al cal Jep Tuià fins el 16 d'octubre de 1924, quan es van vendre la casa a Vicenç Fàbrega Baró, el Ferrer de Dalt. Amb la casa hi anaven dues feixes d'hort de secà i el campet comprat el 1887. El preu de la compravenda fou de 1.000 pessetes.

La casa es va anar espatllant, com sol passar amb les cases buides, fins que un dia el Fàbrega va decidir posar-hi remei. Va comprar bigues i llates per reparar la teulada i les va guardar als baixos esperant el moment de fer les obres. Amb aquestes, va esclatar la guerra i a la retirada alguns soldats es van allotjar a la casota i van fer servir la fusta per fer foc.
El ferrer tenia dos fills, el Vicenç i la Maria. La Maria va marxar de la casa paterna en casar-se amb Ramon Bonvehí Closa, de la Pabordia, i el 23 d'octubre de 1942, el pare li va donar cal Jep Tuià en concepte de legítima.
La porta de la casa no tancava i hi entraven passavolants per passar la nit. De vegades s'hi quedaven alguns dies. La Pilar de cal Seuva recorda que de petita la mare li feia portar una olla de sopes pels pobres.

Llinda (1802)

Com que la família Bonvehí passava una mala temporada, a causa de la mort d'una filla i la malaltia del pare, i necessitaven diners, van oferir la casa a Joaquim Torras Puigdellívol. Aquest tenia molta amistat amb Ramon Bonvehí i li va comprar la casa el 25 d'octubre de 1948 per 1.800 pessetes.
Joaquim Torras estava casat amb la pubilla de cal Fosser i era un home amb iniciativa i molt treballador. Va fer obres a la casa mig enrunada, refent totalment el primer pis i aixecant-ne un altre a sobre. L'única cosa que va quedar de la casa antiga van ser els baixos, on encara es conserva la volta i el portal d'entrada que mirava a migdia, tapat per un envà modern.
A dins va instal•lar-hi un molí fariner accionat amb un motor elèctric per fer pinso per ell i per vendre. No va ser el primer molí del poble, perquè el Peret Puig ja en tenia un, però molt més petit i antiquat.

El molí va tenir molta feina, ja que molts pagesos del poble i també de fora hi portaven el gra a moldre, especialment a partir del moment en què es van generalitzar les granges de porcs. Ell mateix en gastava molt de pinso, perquè tenia més de 50 porcs a cal Fosser.

El molí el feia anar el Joaquim, ajudat pel seu gendre Josep Pons. De vegades la Teresa Biosca, de cal Rosetó, també hi donava un cop de mà.
Al cap d'uns anys es va renovar la maquinària i es va posar un molí més potent. Cap el 1990 va tancar el molí i la maquinària se la va quedar l'amo de cal Calet Vell, que encara la fa rutllar.
Els baixos de cal Tuià es van llogar llavors a Jesús Estany, que havia iniciat una granja de cargols. Hi va fer algunes millores i va instal•lar-hi una màquina per rentar els cargols. El pis de sobre es va acondiciar mínimament com a vivenda i s'hi estava un treballador de l'empresa, d'origen magrebí, i com que el seu nom era impronunciable, era conegut al poble com "l'Isidro". El negoci dels cargols va durar uns 5 anys i des d'aleshores la casa ha servit de magatzem.

La propietat de l'immoble va passar després de la defunció de Joaquim Torras el 1977 a la seva filla Rosa, casada amb Josep Pons, i actualment pertany a Maria Àngels Pons Torras.

EL FORN DEL CALET

Va arribar un dia que l'elaboració del pa, fins aleshores restringida a la cuina de casa, va passar als forns i fleques oberts al públic. Lluís Garriga Puig de cal Calet, que tenia el nas fi pels negocis, es va adonar d'aquest canvi de la societat i va instal•lar el primer forn de pa de Fonollosa. El va posar en una casa al final del carrer Nou, cal Torres. A la casa, que estava en molt mal estat perquè els propietaris feia anys que no hi vivien, s'hi va haver de fer obres per adequar-la a la nova funció. El lloguer de la casa era de 25 pessetes anuals i més tard el Garriga va acabar comprant-la.
El 1909 el Cases va vendre a Lluís Garriga el cobertot que s'havia de convertir en el Cafè del Calet, i més o menys a la mateixa època també li va vendre un solar a l'altra vora del carrer, on el Garriga va aixecar-hi un edifici per acollir un forn de pa més modern. La data de la construcció es posa de manifest en una inscripció a la façana, un petit cercle amb les inicials L i G i l'any 1910 al seu interior. A la planta baixa hi havia l'obrador, al primer pis una vivenda, i al pati del darrere uns coberts.

El Garriga era un home enfeinat i no gaire amant del treball manual, així que no s'ocupava personalment de l'elaboració del pa, sinó que contractava algun professional. Ens consta que el 1927 el forner era Vicenç Navarra Castañé, de Sant Cugat del Vallès. La seva dona era Felisa Comelles i tenien dos nens i una nena. Cap el 1930 va entrar a treballar el forner Joan Tresserra Vila, natural de Gaià. La seva dona era Dolors Graells Sants, de les Oluges, i, com a mínim, es van estar al forn fins després de la guerra. Quan l'electricitat va arribar al poble, es va instal•lar al forn una màquina de pastar mecànica, que va significar un gran avenç, ja que estalviava al forner la dura feina de pastar a mà. Aquesta pastadora encara es conserva en bon estat.
El fill del Lluís, el Joan Garriga Mercadal, va aprendre a fer pa, segurament ajudant al forner, i en la documentació sol constar amb la professió de forner. L'ofici prou que li va anar bé quan es va haver d'exiliar a França, perquè li va permetre aconseguir el permís de treball.

Però no ens avancem als esdeveniments. Joan Garriga es va significar políticament abans i durant la guerra. El seu cafè era el centre de les esquerres i això li va provocar més d'un disgust. En la Vanguardia del 26 de setembre 1935 es va publicar la crònica següent, que reproduïm íntegrament:

Medalló a la façana (LG 1910)

Incendio intencionado en el que perece su autor.
En la madrugada del pasado sábado se registró un incendio en el vecino pueblo de Fonollosa. A la señal de alarma dada por la campana de la iglesia parroquial se movilizó toda la población, y con las autoridades y elementos de Acción Ciudadana al frente, se procedió seguidamente a los trabajos de extinción del incendio, que hacía pasto de las llamas unos cobertizos anejos a la casa del vecino Juan Garriga, (a) "Calot", y también propiedad del mismo, que quedaron destruidos. Prontamente los vecinos se dieron cuenta de que en diferentes sitios, incluso en la casa, aparecían esparcidos saquitos de pólvora, mechas, botellas y bidones de bencina. El hallazgo hizo suponer, no sin fundamento, que el incendio había sido intencionado. Más tarde se supo que un individuo, conocido por "Jepet" y también por "Real", se había presentado en el pueblo de Aguilar de Segarra con graves quemaduras, y suponiendo que ambos hechos pudieran tener relación, el Juzgado de Fonollosa y el de Aguilar de Segarra se personaron en la casa en donde habia sido recogido el accidentado. Este declaró extensamente, confesando que era el autor del incendio, y parece que hizo alguna acusación concreta sobre otras personas, explicando con gran minuciosidad de detalles todo lo ocurrido desde
la preparación del hecho hasta su consumación. El "Real" falleció al mediodía del mismo sábado victima de las quemaduras que se produjo, al parecer por habérsele

Arxiu Masoveret

Forn del Calet abans de les obres

impregnado las ropas de bencina. El accidentado anduvo los siete kilómetros que separan Fonollosa de Aguilar de Segarra en un estado tan lastimoso que durante el trayecto se encontraron trozos de la ropa que llevaba y de piel que se les desprendía del cuerpo. Estos hechos han causado mucha emoción en los pueblos expresados.

No es va aclarir mai del tot qui hi havia al darrere d'aquest atemptat per encàrrec, que s'ha d'emmarcar en el clima de crispació i violència política que imperava en aquells temps.

Amb l'entrada dels Nacionals, el Cafè del Calet va convertir-se en la seu de la Falange i la mare del Joan Garriga, que havia fugit a França, va anar a viure a la vivenda de sobre el forn. A les autoritats franquistes locals els va tocar d'organitzar la distribució de pa a la població, i el juliol de 1939 van signar un conveni amb la vídua Anna Mercadal per fabricar el pa del racionament al Forn del Calet. Aleshores el forner era encara el Tresserra.

Pastador mecànic

Joan Garriga va tornar a Fonollosa, però aviat va arrendar el forn, junt amb el cafè, a diverses persones. Ell vivia en una de les cambres de la planta baixa del Cafè, mentre que la seva mare va seguir ocupant la vivenda de sobre el forn fins que va morir el 1956.

Mariano Planas i Lola Jubert van fer anar el forn fins el 1955. El 1948 van llogar d'ajudant a Joan Closa de ca l'Isidret, que havia après l'ofici de forner a la competència, el Forn del Celdoni. En aquell temps no hi havia aigua corrent al poble, i el Mariano i el seu aprenent la baixaven a buscar cada dia a la font del Masoveret. La traginaven en un barral per mitjà de dos semalers.

Mariano Planas va fer algunes corralines al pati de darrere de la casa per posar-hi porcs i va edificar un cobert nou al costat, on va instal•lar un molí de fer pinso. Després del Planas, el forn va estar arrendat a Joan Soler i la seva dona Angeleta Serra, que hi van ser fins el 1958.

El 28 de setembre de 1960 Joan Garriga es va vendre a Joaquin Torras Puigdellívol de cal Fosser, el Cafè, el Forn i sis finques més.

Arxiu Masoveret

Anita Mercadal

El Joaquim no en sabia de fer pa i tenia llogat un forner que se n'ocupava. Durant molts anys el forner va ser Amadeu Masfret de Sant Joan de Vilatorrada. Aquest va ensenyar els secrets de l'ofici a Josep Pons Guitart, el gendre del Joaquim.

Com ell mateix ens va explicar, l'elaboració del pa era una tasca entretinguda. Començava a les vuit del matí barrejant el llevat mare amb les proporcions justes de farina, sal i aigua. Després de pastar la massa a la màquina durant gairebé una hora, es treia i es deixava reposar a la pastera. Una part de la massa es reservava, embolicada amb un drap, com a llevat mare per la fornada de l'endemà. Al cap un quart d'hora, la massa es tallava a trossos, es pesaven a la balança i es funyien a mà per donar a les peces la forma dels diversos tipus de pans. Els pans es deixaven unes dues hores en uns armaris, perquè la massa s'inflés a causa de la fermentació del llevat. Mentrestant s'escalfava el forn, cremant-hi a dins costals i feixos de pi. A la una s'enfornaven les peces i a partir de les dues es despatxava el pa calent.

Mentre l'aroma de pa calent s'escampava pel carrer, al pis de sobre hi havia llogaters. Durant uns mesos, a l'any 1924, s'hi va estar Francesc Closa de cal Pedro i la seva dona Maria Garriga. També se sap que s'hi va hostatjar l'oficial que comandava el batalló de treballadors forçats que van reconstruir el pont del raval del Paisà després de la guerra. El militar va fer coneixença amb una néta del Garriga i s'hi va acabar casant. Més ençà, queda el record d'uns estiuejants de Barcelona; un tal Antonio Práxedes i la seva família. També s'hi estava de vegades un mosso eventual de la casa, el Florenci Batalla de cal Biel. Els darrers que van dormir-hi van ser uns muntadors forasters que van instal•lar maquinària a la Fàbrica el 1964.

Després de la defunció de la pubilla el forn va passar a la Maria Àngels Pons Torras i el seu marit Francesc Font, de ca l'Isclet de Rajadell. El Francesc va ensorrar les corts, remodelar l'interior i va muntar un forn modern, que va fer pa fins que el 2012 va tancar.

El 2014 la part de casa que dona al carrer Nou, es va vendre per poder engrandir la casa veïna del Cafè. En aquesta part hi havia el forn, que va ser desmuntat.

CAL BALÓ

Hem optat per posar Baló i no Való per l'única raó que en la documentació surt gairebé sempre amb be alta. No tenim idea d'on surt aquest nom, que deu ser un sobrenom dels Closa que habitaven la casa.

El 2 de gener de 1789 Anton Serarols, *"per desahogo de mas obligacions, vench a vos Anton Closa, jove pages del mateix lloch de Santa Creu de Fonollosa, y als vostres y a qui voldreu, perpetuament, aquell tros de pati o terra, a fi y efecte de fabricar casa, de tinguda de xixanta palms a tot quadro"*.

El pati limitava a l'est i nord amb l'heretat Cerarols, a l'oest amb el mas Closa i al sud amb terra de Francesc Morera. Al mateix temps li va establir un hort de secà de 50 passes a la vora del torrent. El preu va ser de 12 lliures. El 21 de març, l'Anton Closa va pagar a la tresoreria de l'Abat de Cardona 2 lliures i 13 sous en concepte de terç de la venda anterior.

El 9 de desembre de 1800 Isidre Serarols, el nou hereu, va establir a rabassa una quartera a l'Anton Closa. La peça termenejava per la part est amb l'hort del Closa, mitjançant una roca que tenia una creu gravada. Al sud hi havia el torrent de Revinxela i per la resta, terra de Cererols. L'establiment era al quart i l'amo va donar sis anys al parcers per plantar la vinya. Van fer constar que en l'escriptura del terreny de la casa hi havia un error, i en comptes d'un cens d'un sou era en realitat de 15 sous.

Isidre Serarols era nebot de l'Anton Closa, la qual cosa vol dir que el Closa estava casat amb una filla del mas Cerarols.

El següent propietari de cal Baló va ser Valentí Closa. La seva primera dona va ser Rosa Selga i la segona Maria Torras. De la primera muller se li coneixen dos nois, el Josep i el Salvador. El Salvador es va casar el 1823 amb Francesca Estany Riera, de cal Tuià, i el 1834 amb Teresa Bastardas Vila, de cal Jan Bastardes de Camps.

El primogènit Josep Closa Selga va fer capítols matrimonials el 3 de març de 1818 a casa del notari Camps de Sallent. Va anar a fer el tràmit a Sallent, perquè la dona amb qui s'havia promès era de Castellterçol, i com que la gent en aquell temps anava caminant a tot arreu, deurien considerar que Sallent era entremig.

La dona era la Maria i els seus pares eren el sastre Francesc Bellver i Teresa Guàrdia, ambdós difunts. El pare del Josep el va fer hereu, però es va reservar per a ell l'usdefruit i la llibertat de vendre o empenyorar allò que

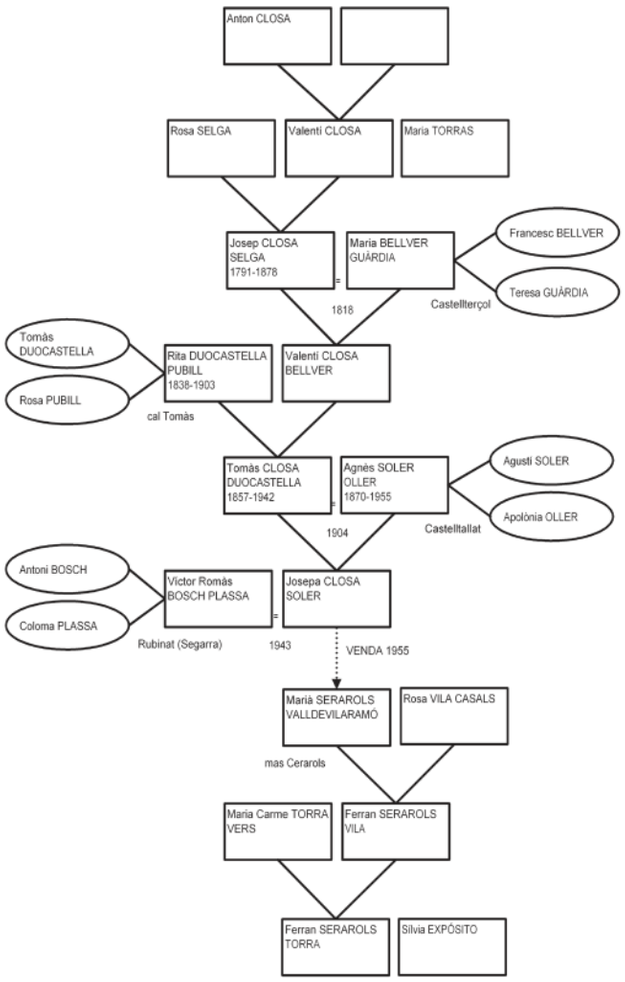

li semblés. Va fer constar que en cas de morir, l'hereu s'havia de fer càrrec de mantenir la segona muller Maria Torras, la madrastra del noi.

Per l'altra banda, la Maria Bellver va aportar 65 lliures, cabal que en part era de l'herència paterna i en part guanyat per ella mateixa treballant. A l'aixovar no hi faltava de res, destacant tres vestits sense estrenar, quatre camises i una mantellina de baieta.

Tenim notícies de quatre descendents del Josep i la Maria, dos de cada sexe. L'Antònia es va casar el 1849 amb Ramon Garriga, l'amo de cal Vilaseca, i la seva germana Maria ho va fer amb Josep Tardà de Guardiola. Aquesta Maria no va tenir canalla i quan es va quedar vídua va tornar a Fonollosa, a casa del seu germà. Dels nois, el

Arxiu Fonollosa

Cal Baló (1974)

Valentí va ser l'hereu, mentre que el Ramon va marxar de casa en casar-se amb Antònia Soler.
El Josep Closa Selga va gaudir d'una extraordinària longevitat per l'època que li va tocar viure. Va morir el gener de 1878, a l'edat de 87 anys.

Valentí Closa Bellver va contraure matrimoni amb Rita Duocastella Pubill, de cal Tomàs. Al primer fill li van posar Tomàs i al segon Josep, fent contents d'aquesta manera als avis d'una i altra parentela. Després van arribar més criatures, que van batejar amb els noms de Mariano, Francesc, Ramon, Francesca i Maria.
L'amo del mas Closa, l'hisendat Montconill de Fals, va establir un tros de bosc a Valentí Closa, àlies Baló, per reduir a vinya. El tracte de rabassa obligava al parcer a lliurar a l'amo els troncs dels arbres tallats i es podia quedar únicament les branques i la brossa per fer els formiguers. També podia optar per comprar la fusta a l'amo. Segons una anotació en un llibre de comptes del Montconill, això és el que va fer el Valentí el 1884, quan va pagar 64 duros pels arbres tallats.
El 26 de maig de 1903 el Valentí va fer donació dels seus béns al fill Josep, perquè era el fill que més els havia ajudat mentre ell i la seva dona Rita estaven malalts. Després de la defunció del Valentí, l'hereu havia de donar 5 pessetes a cadascun dels seus germans. El Valentí no es va morir encara, però sí que ho va fer la Rita, que va abandonar el món dels vius el 21 de novembre de 1903.
Aleshores es va casar el Tomàs, i el pare Valentí va canviar de parer i el va fer hereu a ell en comptes del Josep. Els capítols es van signar el 17 de febrer de 1904 i la muller del Tomàs va ser Agnès Soler Oller, natural de Castelltallat. Del destí de la resta de germans sabem que el Josep va casar-se amb Rosa Duocastella Cardona, una filla de cal Tomaset, la Francesca amb Josep Solanellas Farreras de Manresa, la Maria amb Ramon Tomasa de cal Trisco, mentre que el Ramon es va quedar solter i va treballar tota la vida de forner.

Tomàs Closa Duocastella i la seva muller van tenir dues filles, però només en va sobreviure una, la Josefa (1907). Després de la defunció del Tomàs el 1942, i mancades d'un home que treballés la terra, la vídua i la filla van viure una situació d'extrema pobresa. El 1940 la Josefa va tenir un atac d'apendicitis i l'ajuntament es va haver de fer càrrec de les 420 pessetes de la factura de l'operació a l'hospital de Sant Andreu.
La Josefa es va casar el 1943 amb Víctor Romà Bosch Plassa. Aquest home era del lloc de Santa Maria de Rubinat, del terme municipal de la Ribera d'Ondara, a la comarca de la Segarra. No van tenir cap fill.
Cap el 1950 hi van haver molts robatoris a Fonollosa, calderes d'aram, gallines i altres coses. La veu popular acusava al Baló i la dona de ser-ne els autors. A requeriment de l'ajuntament, van presentar-se a casa seva el sergent de la Guàrdia civil amb un parell de guàrdies de la dotació de Rajadell, que els van detenir i maltractar molt. La situació es va repetir diverses vegades, sense aclarir mai res. El sergent en qüestió tenia fama de brutal, fama que s'havia guanyat amb la manera com tractava els gitanos que passaven per Fonollosa. Quan transitava un carro de gitanos per la carretera, l'alcalde enviava un avís a la caserna de Rajadell i es presentava un escamot de guàrdies a cavall. Com a mesura preventiva, estomacaven els gitanos i els feien rapar el cap a la barberia de cal Bauma.
El 1955, ja fos perquè alguna cosa hi havia de cert en les sospites, o per una autoinculpació aconseguida gràcies a *"los hábiles interrogatorios de la guardia civil"*, el fet és que la Josefa va ser jutjada i condemnada per un delicte de faltes.

Vista actual

Aquell mateix any va morir la vella Agnès Soler Oller, que va ser enterrada el 23 d'agost de 1955, i aleshores la Josefa i el Romà van decidir canviar d'aires i marxar definitivament de Fonollosa. El 29 octubre de 1955 es van vendre a Marià Serarols Valldevilaramó la casa i les terres per 5.000 pessetes. La terra consistia en l'hort de la casa i en una peça de 19 quarteres, pertanyent al mas Garrigues, que pagava la sisena part del sembrat i el quart de la vinya i altres collites.

Després del Marià va venir el Ferran Serarols Vila, el qual va fer donació de la caseta de cal Baló al seu fill petit Ferran. Ferran Serarols Torra va remodelar-la de dalt a baix, ja que es trobava en molt mal estat. El Ferran està casat amb Sílvia Expósito, i treballa al sector de l'automoció i també a l'empresa del seu germà.

COTXE DEL PAU

Pau Puig Palà era un dels vuit fills de Francesc Puig Cots i Agnès Palà Pelfort, els propietaris del mas Closa de Fonollosa. Quan el Pau es va casar el 1921 amb Josefina Pubill, l'hereva de cal Sastre Pubill, van obrir a Manresa una botiga de comestibles al número 14 del carrer de Sant Miquel. La botiga va ser un èxit a causa de la seva situació, en un carrer molt comercial per on transitaven els pagesos que baixaven a plaça. Despatxaven grans quantitats de bacallà, un article molt consumit pels manresans i pels pagesos de la comarca. Amb els diners van poder comprar una casa de pisos a la placeta de Lledó, a prop de Casa Caritat. Allà s'hi van estar uns anys i després se'n van anar a la Muralla de Sant Francesc.

Pau Puig va tenir visió de futur, i quan va veure que la nova carretera arribava al Molí de Boixeda, va obtenir la concessió d'una línia de cotxes pel transport de viatgers. La concessió comportava l'obligació de transportar les saques del correu. Més endavant la concessió es va ampliar fins a Fonollosa i Calaf.

El 1926 va posar en servei un autoòmnibus de la marca Chevrolet de mida grossa. Tenia 28 seients i 5 cadiretes que es desplegaven al passadís. Quan va ampliar la línia va adquirir un altre cotxe de la mateixa marca i també un Hispano-Suiza.

El "cotxe del Pau", com se l'anomenava popularment, va ser durant molts anys l'únic mitjà de transport i de comunicació amb Manresa d'una nombrosa població repartida per les cases i masies del terme.

El cotxe no només era necessari pel desplaçament dels viatgers, sinó per la càrrega que aquests traginaven. No s'anava a Manresa d'excursió, sinó per comprar i vendre. El conductor i el cobrador tenien molta feina en encabir els equipatges del passatgers a la part superior de l'autoòmnibus, on hi havia una àmplia plataforma o baca, sobretot els dissabtes, que era quan els pagesos baixaven a mercat. Cistelles amb aviram, conills, verdura o bolets, sacs de patates, mocadors de fer farcells, coixineres i senalles curulles amb la compra setmanal s'havien de pujar i baixar del sostre del vehicle per l'escaleta del darrera. El més problemàtic eren els animals vius i sovint hi havia raons entre algun pagès i l'encarregat del cotxe sobre la forma d'estivar uns garrins, un cabrit o un parell d'oques cridaneres.

Un altre servei que feia el cotxe del Pau era transportar el correu des de l'estació de Manresa fins a Fonollosa. Al Molí de Boixeda es descarregava la saca de les cartes de Fals.

Arxiu Elena Puig

Cotxe Pau

Arxiu Elena Puig

Cotxe Pau 1947

L'administració de l'empresa "Transports Puig" era al començament de la Carretera de Cardona, davant del Bar Nen, als baixos d'una casa coneguda com "ca les Justes", perquè al pis de sobre hi havia unes cotillaires que es deien així. L'oficina constava d'una finestreta per despatxar els bitllets, un servei de dipòsits de paquets i equipatges i una petita botigueta, especialitzada en la venda d'espardenyes de betes, un article d'ús comú dels clients de la línia, tots ells pagesos. A l'oficina hi van treballar diversos familiars del Pau, però solia ser la seva dona qui venia les espardenyes.

Els cotxes els tancava al garatge Esport, situat a la Muralla de Sant Francesc. Els mecànics del garatge feien el manteniment i reparaven les nombroses avaries, causades per la mala qualitat de les peces i l'estat lamentable del ferm de la carretera. A Fonollosa el Pau va construir el 1945 un cobert o garatge al peu de la carretera, en un terreny del seu pare.

Durant la guerra els vehicles van ser requisats, excepte dos que van quedar per garantir el servei mínim. L'empresa la feien anar els empleats en règim de col•lectivització. Els primers dies de la guerra el Pau va témer per la seva vida i
es va refugiar a cal Sastre Pubill, on va estar amagat uns dies en un celleret als baixos de casa.

Mentre va durar la guerra el cotxe de línia va funcionar regularment, però el pitjor va arribar a la postguerra, quan el racionament insuficient de pneumàtics va fer que els vehicles es quedessin sense, i el servei va estat interromput gairebé dos anys. Els usuaris es van haver d'espavilar i es va recuperar el vell costum de caminar. Per no perdre la concessió, el seu germà i xofer, Marcel·lí Puig, pujava cada dia a Fonollosa, en bicicleta, portant el correu.

Quan es va solucionar el problema de les gomes es va presentar el del combustible, que estava molt racionat, a causa del bloqueig que patia el país i la manca de divises. El govern va dictar ordres per fomentar l'ús dels gasògens, uns generadors de gas que funcionaven amb carbó. El cotxe del Pau va funcionar uns anys amb un gasogen adossat a la part posterior.

Amb els anys el negoci va prosperar i es va ampliar i modernitzar la flota. Es va incorporar un òmnibus de la

Arxiu Elena Puig

Cotxe Pau 1948

marca Internacional, però el cotxe més modern va ser un de la marca TAF. Normalment el servei de Fonollosa el cobria un sol vehicle, però quan s'avariava o hi havia una major afluència de passatgers, a causa d'una festa major, per exemple, es reforçava la línia amb un segon cotxe. D'acord amb una estadística oficial, el 1948 el moviment de passatgers de l'empresa Transportes Puig va ser de 5.699 arribades i 5.720 sortides.

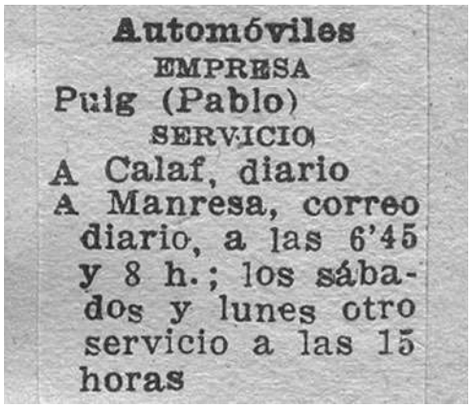
Automóviles
EMPRESA
Puig (Pablo)
SERVICIO
A Calaf, diario
A Manresa, correo diario, a las 6'45 y 8 h.; los sábados y lunes otro servicio a las 15 horas

Horari (1960)

El Pau i el seu xofer solien dormir a Calaf, a cal Crivillé. El primer autobús de la jornada sortia de davant del cafè Turisme a les sis del matí i arribava a Fonollosa una mica abans de les set i a Manresa cap a les vuit. Llavors descarregava i iniciava el viatge de tornada. Segons el "Anuario General de España" de 1960, les sortides de Fonollosa eren a les 6.45 i les 8, però els dilluns i els dissabtes sortia un altre cotxe a les 3 de la tarda.
El setembre de 1962 va ser aprovat un nou horari. Les hores de sortida oficial de Fonollosa eren les 7.02, 8.15, i 15.12, i de sortida de Manresa les 7.45, 12.30, i 20.15. Els dilluns hi havia un cotxe a les 19.42 de baixada i a les 17.30 de pujada. Els diumenges sortien dos cotxes extres de Manresa, a les 9 del matí i a les 9 del vespre.
Aquests horaris eren aproximats, perquè el cotxe solia circular amb retard. La càrrega i descàrrega era molt lenta, el cotxe parava moltes vegades al llarg de la carretera i si calia esperar un passatger que arribava tard, es feia i no passava res.

Manresa a Molí Buxeda o vice-versa
Ptas.2'75
Impuestos incluidos
Linea de Autómnibus de PABLO PUIG PALA
N.º 16718
Billete a presentar a petición de cualquier empleado

Arxiu Sastre Seuva

Bitllet

Als inicis conduïa l'autoòmnibus el Pau mateix, però en una excursió a Castelldefels va tenir un ensurt i va agafar por. El conductor va ser durant molts anys el Ton Gras Noguerola, que vivia amb la seva dona Rosita Biosca, filla de ca la Rosa de Fonollosa, a la Baixada dels Drets. Quan calia fer un servei especial entrava en acció el xofer suplent Alfonso, un manyo.
El Pau vetllava pel negoci, organitzava l'estiva dels paquets i venia els bitllets durant el trajecte. Més endavant va contractar altres cobradors, com l'Armengol, l'Álvarez o el Roca.
El Pau feia seure els "senyors de Calaf" als primers seients i els pagesos que seient al darrere sovint li retreien aquest favoritisme, però en general era una persona apreciada, perquè era de bona pasta i feia molts serveis i encàrrecs als usuaris sense exigir cap pagament.
En alguns moments van tenir intenció de ficar-se en el negoci de transport de passatgers les filles i els gendres del Pau, però ell volia fer les coses a la seva manera i no volia sentir a parlar de projectes d'expansió. Com a molt, s'avenia a llogar el cotxe per fer una excursió dominical a Montserrat o a la platja.
Va controlar personalment el negoci doncs, fins que cap el 1963 se'l va vendre a l'empresa Castellà, la qual va sotsarrendar el servei alguns anys a les empreses Descals i Masats, però això ja surt de la nostra història.
El 1964 va traspassar Pau Puig i el març de 1969 ho va fer la seva dona Josefina Pubill. Ambdós van morir a l'edat de 72 anys.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 29 Febrer 2016

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL TIQUET

Una casa amb destil·leria d'aiguardent

Francesc Morera era fill de cal Paisà i va nàixer el 1778, any amunt, any avall. Era conegut com Tiquet, un derivat de Francisquet. El novembre 1792 comptava 14 anys i el seu pare Francesc Morera Biosca el va portar a Manresa, a casa del mestre Francesc Rovira, qui el va acceptar d'aprenent durant dos anys i es va comprometre a instruir-lo en l'ofici de teixidor de lli. El xicot viuria a cal teixidor, on li farien la dispesa, i havia de comportar-se de manera lleial i obedient. Si es posava malalt i no treballava, per cada dia de baixa n'havia de recuperar dos de treball, però si feia festa amb permís del mestre només havia de recuperar el dia perdut. Si l'aprenent s'escapava sense permís i tornava a Fonollosa, el seu pare el tornaria al Rovira, agafat d'una orella, suposem. El Tiquet va aprendre doncs, un ofici que li permetria guanyar-se la vida.

Finestreta dels baixos

Va tornar a casa i el 3 de desembre de 1795 va fer el primer pas per emancipar-se. Van comprar a l'amo del mas Cerarols un tros de terra per construir-se una casa, situat a la part nord, o de dalt, de cal Paisà. En va pagar 18 lliures i va quedar sotmès a un cens d'11 sous i 3 diners. A més del solar per la casa, el Cerarols li va vendre un hortet d'un quartà, al lloc dit la Font del Sastre, amb permís de fer un canalet per regar dos cops a la setmana, havent de pagar un terç del cost de construir la resclosa. Per poder comprar el terreny i pagar les obres va comptar amb les 100 lliures que el pare li va donar pels seus drets. L'agost de 1798 el Tiquet va comprar a l'amo de Caselles un pedaç de terra a la partida del Torrent de l'Home Mort, on podia fer una bassa i una represa per regar. En va pagar 40 lliures.

El 10 d'abril de 1827 l'amo Cerarols li va vendre un tros més de terreny al costat de casa amb el següent propòsit:

> ... a fi de edificar algun cubert ab oficina de aiguardent, pero sens habitacio alguna, aixi mateix podra ferhi era y bassa y tindra llibertat de engrandir la sua casa. Cual tros de terra es de un corta de sembradura, poch mes o menos, situat en lo indicat terme y partida del Arreval de la Font de la Arena, y termena a solixent ab lo Adquisidor y Jaume Morera, a migdia ab Francisco Morera, alias Paysa, a ponent y tramuntana ab lo Estabilient mediant fitas ...

No va pagar entrada per l'establiment, únicament una tassa d'aiguardent, però va quedar gravat amb un cens perpetu de 18 sous i 9 diners. Les "oficines" o fabriquetes d'aiguardent eren anomenades pels pagesos "facines" i aquest és el nom que n'ha quedat d'aquesta mena d'instal·lacions, que es van estendre per tot el nostre territori durant el segle XIX per donar sortida als excedents de vi. El Tiquet doncs, a més de teixidor, era pagès i fabricant de licor.

La família del teixidor

Francesc Morera es va casar amb Maria Parcerissas de Cardona. El matrimoni el van pactar a l'estudi d'un notari de Cardona el 27 de gener de 1798. Van tenir una colla de fills. El fill gran va ser el Josep, el segon el Francesc, després van arribar el Gaietano, el Joan, i les noies Maria i Josefa. Els quatre nois van ser teixidors com el pare. La Maria es va casar dues vegades, primer amb Hermenter Forner, un traginer de Súria, i després el 1843 amb Jaume Biadiu, l'hereu de ca l'Isidró de Fals. Aquell any la seva germana Josefa va unir-se amb Miquel Sivila Sunyer, també traginer de Súria. El Gaietà va marxar de casa i va muntar l'obrador de teixidor a la vila de Gràcia de Barcelona. El seu germà Joan es va casar amb Ramona Jorba d'Igualada i va obrir una botiga a Monistrol. Va morir em 1859, encara jove, deixant a la vídua amb tres criatures petites. És curiós l'inventari que es va fer de la botiga, on hi figuraven fideus, arròs,

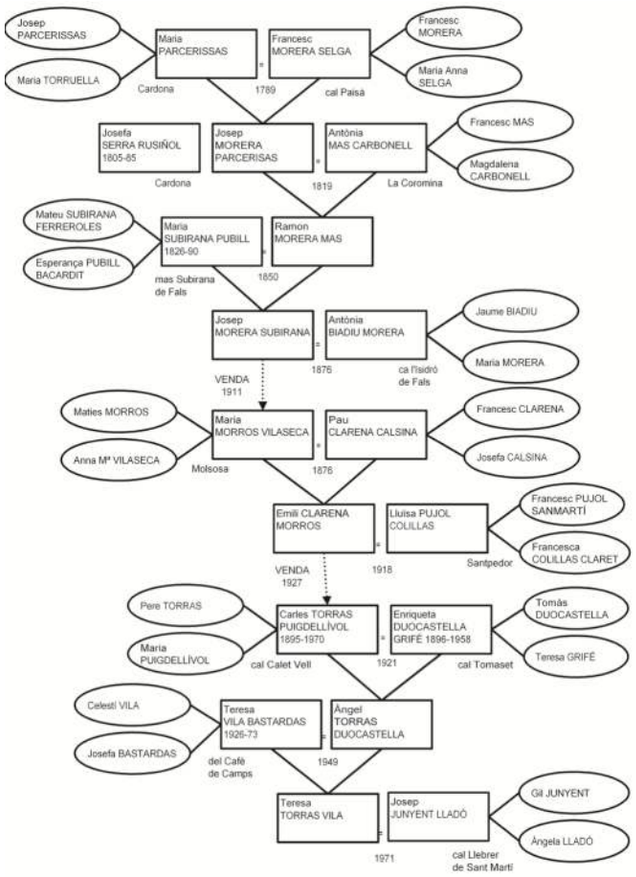

botifarres, avellanes, ametlles, llibrets de fumar i altres mercaderies.

Francesc Morera Parcerissas va casar-se l'estiu de 1828 amb Maria Molins Perramon de Manresa.

Aquest Francesc tenia intenció d'establir-se amb la seva dona al Raval i per això el 1828 va comprar al veí Isidre Closa un solar i una part de casa. Alguna cosa o altra va passar, perquè el Francesc i la dona van marxar a viure a Sant Vicenç del Horts, on ell exercia de teixidor. El 19 de setembre de 1829 el jove Francesc va vendre al seu pare la propietat que havia adquirit un any abans. Aquesta mitja casa l'identificarem com a ca l'Argenter.

El mas Sadernà

El Tiquet va fer testament el gener de 1842, quan encara li quedava molta vida, ja que no va traspassar fins el 4 d'agost de 1865. Deuria tenir uns 87 anys, una edat no gens corrent a l'època. El seu hereu va ser el primogènit Josep Morera Parcerissas.

Era teixidor, però també negociant i petit terratinent. La primera notícia seva és de 1830, quan en companyia del seu pare va manllevar per un any 152 lliures a Pere Màrtir Costa, un veler de Manresa. El 15 de març de 1838 l'amo del mas Querol li va vendre per 25 lliures un tros de 3 quartans, dit la Font de Querol, que arribava fins a la riera. La venda permetia fer una edificació per dedicar-la a la fabricació d'aiguardent. Les restes d'aquest edifici, amagades per l'heura, és allò que es coneix com la Fassina del Tiquet.

El gener de 1839 va empenyorar a Isidre Clarena Oller un olivar que tenia 60 arbres per 37 lliures, olivar que va recuperar el 1844. El 16 de juny de 1847 el Josep va ampliar el patrimoni comprant a Anton Fontanet el mas Sadernà o Serradarnau de Castelltallat, que tenia en penyora del Cases de Fonollosa. El preu de la venda va ser de 1.060 lliures i el va anar pagant a terminis. El gener de 1850 va demanar un préstec de 315 lliures a Vicenç Llobet de Camps posant com a garantia el mas Sadernà. Aquesta propietat li va servir altres vegades per obtenir crèdit, per exemple les 600 lliures que va manllevar el 1854 a la rectoria de Santpedor, 400 lliures a Pau Llobet de Castelltallat el 1855, o 350 lliures a Vicenç Llobet el 1857.

Tenia terra en altres llocs, fins el punt de ser anomenat "propietari" en la indemnització que va rebre el 1856 de la "Excelentísima Junta de Carreteras" per un tros, en un punt dit Pla de la Cort, que li van expropiar per fer passar la carretera de Manresa a Cardona.

El 1859 va comprar un hort a la vora de la riera, envoltat de parets, a Isidre Clarena Oller. El 1862 va actuar de banquer en rebre un dipòsit de 16 unces d'or dels diners que havien pagat a un quinto per anar a servir per compte d'un altre. Després de morir el seu pare el 1865 va fer inventari dels béns. Únicament va declarar les dues cases, cal Tiquet i ca l'Argenter, l'hort clos i l'hort de Camps. El 1865 va manllevar 1.000 lliures a Cristòfol Biadiu, de cal Isidró de Fals, per sis anys i un interès del 4%. Va donar en garantia la fassina d'aiguardent del costat de la riera. El 1866 la mestressa de Querol va regularitzar un establiment de 12 quarteres de vinya que el Josep menava al Pla de Querol, perquè s'havien perdut les escriptures. Segons una relació de cèdules de l'any 1869, un tal Francesc Puiggros Biosca era mosso de cal Tiquet. La darrera notícia sobre l'activitat de Josep Morera és de febrer de 1871. Comptava llavors 70 anys i va manllevar al baster Martí Picó 3.200 rals de billó.

Premsa de vi

En el capítol familiar tenim que Josep Morera va tractar matrimoni el 30 de gener de 1819 amb Antònia Mas Carbonell, natural de la Coromina, a prop de Cardona. Van fer els capítols a Cardona i el dot de l'Antònia va ser de 200 lliures. L'aixovar anava en dues caixes, la més bona era de noguer "mostrejada", i la senzilla de pi "a tall de monja". Dels quatre vestits, el millor estava compost de gipó de vellut de seda, faldilla de borata enseti-

nada i mantellina de drap negre.
El primogènit de la parella va ser el Ramon, però van tenir tres xicots més i dues mosses. L'una, la Rita, es va casar el 1851 amb Francesc Roig Claret, l'amo de cal Jaumetó de Camps, mentre que la Maria Antònia ho va fer el 1856 amb el sastre Vicenç Biosca Oliveras, un fadrí de cal Mangala.
Els tres xicots, curiosament, tots van ser confiters. Es deien Francesc, Joan i Josep. El primer es va casar amb Teresa Augé, el segon amb Carme Oliveras i el tercer ho va fer dos cops, amb Josefa Rovira Huch i amb Teresa Llobet Claret. Aquesta darrera era de cal Vicenç de Camps. El negoci de confiteria el Francesc el tenia a Esparraguera i els seus dos germans a Manresa.
L'Antònia Mas va fer testament l'agost de 1841 a la rectoria de Fonollosa, però s'ignora quan va morir.

Finestra del primer pis

Un patrimoni en declivi

El vidu Josep Morera Parcerissa es va tornar a casar. Ho va fer amb Josefa Serra Rossinyol, de Cardona, amb qui ja no va tenir més fills. El Josep va fer testament a Manresa el 12 de juny de 1870, deixant 100 lliures als fills i 150 a les filles, l'usdefruit a la muller i l'herència al Ramon. Va fer constar que aquest li havia deixat cinc anys enrere 2.100 escuts. El 28 de gener de 1872 va fer codicil amb el rector de Fonollosa. Va morir el 2 de juny d'aquell any.
La segona dona Josefa Serra va fer testament el setembre de 1879. Va fer hereu al fillastre Ramon i va llegar a la filla d'aquest, la Concepció, unes arracades d'or i 80 pessetes per comprar un matalàs, un llençol de lli de sis canes i una caixa a son gust.
El següent amo de cal Tiquet va ser Ramon Morera Mas, el qual va fer fer l'inventari del que havia deixat el pare en morir. L'inventari és complet i consta de vuit finques; les dues cases, la Fassina, el mas Sadernà, els dos horts i els drets emfitèutics de dues vinyes de Querol, una de 12 quarteres i l'altra de 4. En l'inventari hi ha un llistat dels pagaments pendents, avalats per la casa o el mas Sadernà. Les legítimes i llegats a diversos fills i parents pugen en total a 1.500 lliures i altres deutes a 2.500 lliures, així que podríem considerar que la situació econòmica de cal Tiquet era força alarmant.
Per poder afrontar els deutes va caldre vendre. Com que no tenia els diners que el seu pare havia manllevat a l'Isidró de Fals, va optar per vendre-li una casa a Súria, situada a la vora de la carretera, casa que havia adquirit per compra l'abril de 1871 a Ignasi Guilà. El preu de venda va ser de 37 unces d'or, 2.960 pessetes. El març de 1881 el Ramon es va vendre la casa que tenia adossada a la seva, ca l'Argenter, a Pau Clarena Calsina. En va fer 400 lliures, diners que van servir per cancel·lar el crèdit de 3.200 rals, més els interessos acumulats, a Martí Picó. El 1900 va demanar un crèdit de 500 pessetes, al 6% d'interès, a un sabater de Manresa, posant en garantia la casa. Encara va caldre desprendre's d'altres finques, com per exemple el mas Sadernà, que va passar el 1920 a cal Pentiner.

Ramon Morera el novembre de 1850 va fer capítols amb Maria, filla de Mateu Subirana, l'amo del mas Subirana de Fals. A dins de la calaixera que va rebre la núvia dels pares s'hi trobaven, a part de la roba blanca tradicional, tres vestits de bona qualitat. El dot va ser de 250 lliures, més 25 lliures que hi va afegir la madrastra de la Maria. Van tenir quatre descendents, batejats amb els noms de Josep, Rosa, Joan i Concepció. El Ramon va enviudar en morir Maria Subirana, a l'edat de 64 anys, l'agost de

Carles Torras i la seva muller

1890.

La següent generació va estar formada per Josep Morera Subirana i la seva dona Antònia Biadiu Morera. Es van casar el 25 de novembre de 1876 i aquell dia van coincidir a l'església amb la parella de nuvis formada per Rosa Morera Subirana, que tenia només 16 anys, i Ramon Biadiu Morera. Els germans Biadiu eren fills de Jaume Biadiu, cosí germà del seu pare Ramon Morera. Els Biadiu eren de ca l'Isidró de Fals, però tota la família ja havia marxat de Fals i estava instal·lada a Súria, precisament en una casa que el 1873 Ramon Morera Mas havia venut al seu cosí Jaume Biadiu.
Al Josep i l'Antònia només els va sobreviure un fill, el

Arxiu cal Xisco

Obres a cal Tiquet

Jaume Morera Biadiu. En van tenir més, com les tres nenes que se'ls van morir de mesos entre els anys 1883 i 1887. En un moment indeterminat Josep Morera va abandonar la casa de Fonollosa i va anar de masover al mas dit la Morera dels Frares, al terme de Manresa, on constava que tenia el domicili el 1894. Més tard va anar a Santpedor. Entremig va enviudar i va contraure segones núpcies amb Maria Tarrès Costa. El seu fill Jaume Morera va casar-se el 1905 amb Joana Clop Tarrés.

Canvi de propietaris

El 12 de desembre de 1911 Josep Morera Subirana, que llavors residia a Santpedor, es va vendre la casa, l'hortet, i l'hort de Caselles a Maria Morros Vilaseca, vídua de Pau Clarena Calsina. El Pau i la Maria eren els amos de cal Toneta i ca l'Argenter, al mateix raval, però eren vivendes rònegues. No s'hi estaven regularment i surten empadronats en altres cases.

El preu de la compravenda va ser de 2.500 pessetes per la casa i 500 per l'hort. Com que la casa era la garantia dels dots de les mullers respectives del venedor i del seu fill, aquestes van haver de signar conforme donaven el consentiment. Dels diners de la venda, el Josep en va donar al fill i a la nora 266 pessetes.

La vídua Maria Morros tenia una colla de fills i filles, però quan el seu fill Emili Clarena Morros, que no era pas el primogènit, va fer capítols amb la futura muller Lluïsa Pujol Culillas el 20 de novembre de 1918, la mare li va fer donació de tots els béns, incloses les cases de Fonollosa. El jove matrimoni va viure a la casa un temps, però posteriorment va anar-se'n a Polinyà.

El 30 de març de 1927, Emili Clarena Morros, es va vendre la casa i l'hort a Carles Torras per 2.000 pessetes, 1.500 per la casa i la resta per l'hort. Val a dir que la muller del venedor hi va haver d'estar d'acord, perquè sobre les dues finques hi havia una hipoteca dotal de 2.000 pessetes, que corresponien 500 al dot, 1000 al valor de la calaixera i la roba, i 500 a la donació per noces. En l'acte de la compravenda també hi van ser presents dues germanes de l'Emili, l'Asunción i la Elisa, les quals van rebre 375 pessetes cadascuna pels drets de legítima. Després de la compra, el nom de la casa va alternar entre **cal Carles** i cal Tiquet, però al final sembla que s'ha acabat imposant el nom original.

Carles Torras Puigdellívol era un fill de cal Calet Vell. S'havia casat el 1921 amb Enriqueta Duocastella, de cal Tomaset. De fet es van casar dos germans amb dues germanes, perquè el seu germà Josep ho va fer amb Emília Duocastella.

Després de casar-se, el Carles i la seva dona van viure a cal Paisà, on van néixer els tres fills; la Lola, l'Angel i la Lluïsa. S'hi van estar fins que van comprar cal Tiquet.

Aquells que el van conèixer expliquen que el Carles era un home molt gros, altiu, que renegava entre dents. Era pagès i la principal activitat la portava a terme a la vinya de Querol.

Conten que quan va passar el front per Fonollosa els de cal Tiquet van cercar refugi a cal Fosser, que quedava apartada del camí d'avenç de les tropes. Només es va quedar a guardar la casa la iaia Enriqueta. Carles Torras, malgrat no tenir responsabilitats polítiques durant la guerra, va ser empresonat i va passar uns mesos a la Model, segurament degut al fet que els Torras de cal Perruca tenien fama de ser d'esquerres.

A la postguerra, a cal Carles van ser dels primers de tenir aparell de ràdio, i la casa es va convertir en el centre social del Raval, perquè el jovent hi anava a escoltar música i ballar.

Les filles es van casar i van marxar de casa. Dolors Torras Duocastella ho va fer amb Josep Grau Devant, un pagès de Terrassa emparentat amb els de cal Sastre Coix. Eren masovers en una casa dita els Bellots. La Lluïsa ho va fer amb Josep Casas, l'amo de cal Jaume Cases de Fals.

La casa va ser per l'Àngel, el qual es va casar el 1949 amb Teresa Vila, del Cafè de Camps. Van tenir tres noies. La Teresina, l'Enriqueta, i la Montserrat. L'Enriqueta va entrar per jove a cal Baldric i la Montserrat a cal Xisco de la Pabordia. La vella Enriqueta Duocastella va morir el juliol de 1958 i el Carles Torras el febrer de 1970

La pubilla Teresa es va casar el 1971 amb Josep Junyent Lladó, fill de Gil i Àngela, de cal Llebrer de Sant Martí de Torruella. Tenen tres fills; la Maria Teresa, el Carles i el Santi. A cal Tiquet hi viuen ara dues famílies, els vells i els joves. La parella de Carles Torras és Montse Perea i tenen una nena dita Marta.

El 1995 van portar a terme unes obres de remodelació molt importants, que han alterat completament la forma exterior i la disposició interna de la vella casa. Han quedat vestigis de l'antiga construcció als baixos, on encara es conserva un sostre de biga junt i un altre de llates de fusta. El portal original, encarat a migdia, es troba ara a l'interior de la casa.

CASA NOVA DEL PEDRÓ

El 29 d'abril de 1852 Joan Bacardit i la seva dona Maria Antònia Morera, els amos de la Morera, van establir a Antoni Vall un tros de terreny en un indret anomenat el Pedró, que es trobava a la frontera del terme de Sant Amanç, en un vèrtex on confluïen amb la Morera les propietats de Querol, Centelles i Bruquesses. En el terreny, de dos quartans d'extensió, el Vall podia edificar una vivenda d'un sol foc, és a dir, per una sola família. Tres dies abans ja li havien establert un pedaç d'un quartà i mig idoni per transformar-lo en hort. Pel tros de la casa en va pagar 60 lliures i 50 per l'hort.

L'Antoni Vall havia nascut a Fonollosa, però quan va adquirir aquesta terra s'estava a Fals. Els seus pares eren Jaume Vall Pubill (1797-1877) i Rosa Pujolar Morros (1798-1878), casats a Rajadell el 1824, i tenia dos germans que també es van establir en aquests verals. El Francesc o Franciscó es va fer la casa que porta aquest nom, i el Valentí va comprar la caseta que va ser coneguda com cal Mestre Valentí. Com que el Valentí era paleta d'ofici va dirigir els treballs de construcció de les cases dels seus germans.
La casa de l'Antoni va ser batejada com la casa Nova del Pedró, encara que ara se l'anomena simplement el **Pedró**. La casa la van acabar el 1853, perquè aquesta és la data, en xifres romanes, que està gravada a la llinda del portal. A sobre de la finestra del primer pis hi van encastar una pedra rectangular amb una inscripció, sens dubte feta pel mestre Valentí a cops de punxó, que recordés a la posteritat qui va edificar la casa. El text inscrit és:
CASA NOBA
DEL PADRO
FETE FE ANTON
VALL I IAUMA VALL
Aquest Jaume Vall deuria ser el pare de l'Antoni, que segurament va ser acollit pel fill i va ajudar en la construcció de la casa. Aquesta té unes dimensions superiors a la majoria de cases de parcers d'aquell temps. La planta, en comptes de les dues parts separades per un mur de carregament habituals, en té tres, que donen una llargada de façana de 12 metres. La part de l'entrada està coberta amb bigues i llates de fusta, mentre que el celler

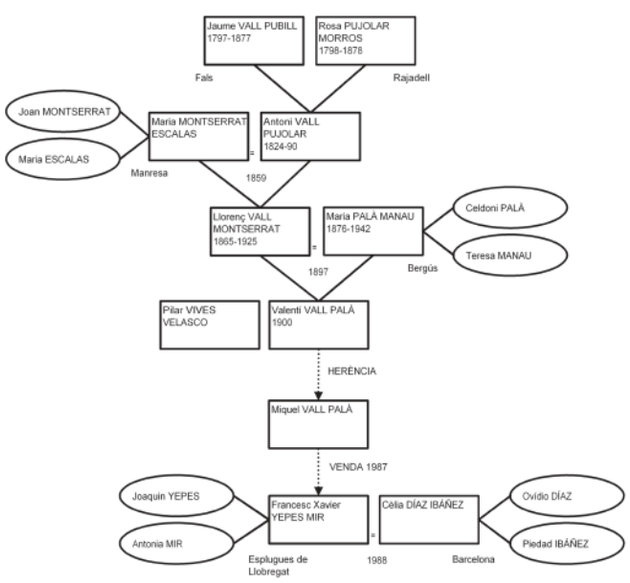

i el rebost, a banda i banda, tenen una volta de rajoles. Poc després d'estrenar la casa s'hi va afegir un cobert a la banda de llevant i una tina adossada al darrere. Sobre la porta del cobert hi ha marcada la data 1857.

El 21 de setembre de 1859 l'Antoni va fer capítols matrimonials amb Maria Montserrat Escalas, que malgrat ser filla de Manresa, residia a Rajadell. Feia de criada a cal Viladés, i l'amo estava tan content d'ella, que en casarse li va regalar una caixa amb una vànova, dos llençols, sis camises, una tovallola, unes estovalles i sis tovallons. Josep Viladés li va donar també 100 lliures, que segurament era el salari dels anys que havia servit a casa. Per la seva banda, el pare de l'Antoni el va fer hereu de tots els béns, amb la condició que havia de tenir cura de la seva mare si aquesta es quedava vídua. El Jaume Vall també es va reservar els drets d'una vinya seva situada a Fals, a la part del mas Querol, per deixar-los en testament a qui volgués, ja que, a part de l'hereu Antoni tenia tres fills, el Francesc d'Assís, la Maria i el Valentí.

Adorn de la llinda del portal

L'Antoni i la Maria Montserrat compartien la casa amb els pares i amb un oncle conco, el Francesc Vall Pubill, el qual va morir el 1876 a l'edat de 80 anys.
Van tenir quatre criatures, dues nenes i dos nens; l'Àngela i la Jacinta, i el Llorenç i el Josep. L'hereu va ser el Llorenç, a qui el pare va fer donació en vida dels béns, el novembre de 1889, amb una reserva de 80 pessetes pels dots de les filles.
El gener de 1890, el Llorenç i el seu pare van manllevar 320 pessetes a Francesc Puig Cots, el masover i futur amo del mas Closa, posant en garantia la casa. L'Antoni es va morir l'agost d'aquell any i el Llorenç va tornar els diners el novembre de 1891, el mateix dia que va demanar un nou crèdit de 1.000 pessetes a Joan Parera, un comerciant de Manresa. Junt amb la casa Nova del Pedró va hipotecar l'hort. L'interès era del 8% anual i va tornar els cèntims el 13 de juny de 1904, però el mateix dia va demanar 1.250 pessetes a la seva germana Jacinta, que residia i treballava a Barcelona. La Jacinta no els hi va deixar gratis, sinó amb un interès del 6%.
Llorenç Vall va trigar una mica en trobar parella, ja que es va casar quan tenia 33 anys. Ho va fer amb Maria Palà Manau, de 21 anys i nadiua de Bergús, encara que resident a Manresa. Van fer els capítols el 14 de març de 1897 i el casament va tenir lloc el dia u de maig. El dot de la Maria va ser de 250 pessetes, una calaixera, tres llençols, sis camises, dos coixins amb coixinera i un

Cobert (1857)

cobrellit d'indianes. El pare va fer constar que els diners del dot i l'aixovar els havia guanyat treballant la noia.
El Llorenç menava a parts una vinya de la Morera de tres quarteres i mitja situada dins del terme de Rajadell. El març de 1917 va comprar a Francesc Morera Biosca una vinya del mas Querol que era coneguda com la Vinya dels Tres Pins. Van convenir que pagaria les 300 pessetes del preu al cap d'un any.

El Llorenç i la Maria van fer pujar nou fills, que, ordenats de major a menor, portaven els noms de Valentí (1900), Domingo (1903), Josefa (1905), Francesc (1909), Miquel (1911), Emili (1913), Clotilde (1915), Ramona (1918) i Maria (1920).
El Llorenç va fer testament a Manresa el 1897 i va morir el 1925 a casa seva. La seva dona, que era força més jove, va viure fins el 1942. En el padró municipal de 1930 hi consta que a la casa hi vivia la vídua amb els nou fills. Però els joves van anar abandonant la llar familiar a mida que es casaven, per exemple, la Josefa ho va fer el 1933 per entrar de jove a cal Lluís de Camps. En el padró de 1940 hi consten encara quatre xicots i una mossa. Un dels nois que romania a casa era l'Emili, el qual tenia una de les quatre motos que hi havia al municipi el 1935. Era de la marca B.S.A. Durant la guerra totes les motos van ser confiscades, però l'Emili va amagar la seva i el 1939 ja la tornava a fer córrer.

El següent amo de la casa va ser Valentí Vall Palà, el qual era conegut al poble com el "Llorenç del Pedró", un sobrenom que feia referència al seu pare. El Valentí

Pica d'oli

Foto Yepes

Façana abans de les reformes

es va casar amb Pilar Vives Velasco i no van tenir fills. El Valentí era un pagès tranquil que no es ficava amb ningú i només tenia el defecte de ser un xic dur d'orella. Aquesta deficiència potser va ser la causa d'un fet que li va marcar la vida per sempre més.
El dia de la Puríssima tornava a casa de nit del cafè, on havia estat jugant a cartes. Per aprofitar el viatge va carregar-se a l'esquena un buscall que va arreplegar del bosc, com feia sempre. En passar per la "Vinya del Pep", dos agents de la Guàrdia Civil el van confondre amb un maqui, li van disparar una ràfega de bales i el van ferir greument. Els guàrdies van avisar als seus companys, que estaven estacionats al mas Centelles i llavors van adonar-se de l'error. Van trigar molt a evacuar-lo a l'hospital de Manresa malgrat la insistència del metge de Fonollosa, que li va aplicar les primeres cures. Va caldre amputar-li una cama i sempre més va anar amb crosses. En compensació va rebre la pensió vitalícia que es concedia als mutilats de guerra.
La Pilar va morir després de passar molts mesos hospitalitzada a Manresa i llavors el Valentí va seguir vivint a casa seva en males condicions, sol i impossibilitat, fins que va ser acollit a les Germanetes dels Pobres, on va passar els darrers anys de la seva vida.

Com que el Valentí i la Pilar no van tenir descendència, i en aplicació d'una de les clàusules del testament del Llorenç Vall, la finca va passar per herència a Miquel Vall Palà. En va prendre possessió i la va inscriure al Registre el 17 de novembre de 1986. El 8 de maig de 1987 el Miquel Vall, que tenia la vida muntada a Miralcamp, va vendre's la casa de Fonollosa a Francesc Xavier Yepes Mir. Segons l'escriptura de compravenda la casa té una planta de 100 m2 i està edificada en un terreny d'uns 500 m2.
Els nous propietaris van fer obres, convertint les golfes en una vivenda amb accés independent. El 2005 la van tenir llogada durant un curs a una mestra de l'escola i després d'ella hi han passat altres llogaters.
El 2011, el Xavier Yepes, que treballava al departament administratiu de l'empresa local "Elèctrica Pintó", va fer una estada de dos anys a França i, per tal de no deixar la casa buida, s'hi va instal·lar la jove parella Enric Buj i Montse Escolà.
Actualment a la casa hi resideixen els propietaris Xavier Yepes i la seva muller Cèlia Díaz Ibáñez.

INDÚSTRIA

La immensa majoria dels habitants de l'actual terme de Fonollosa sempre han estat pagesos, però uns quants homes complementaven la feina al camp i a la vinya amb una activitat artesanal, o bé fent anar una botiga o un molí. Un altre dia ja ens ocuparem del comerç i dels fusters, ferrers, sastres i altres oficis, però ara ens centrarem en donar una visió general de la indústria dels nostres pobles des de l'antiguitat fins avui.

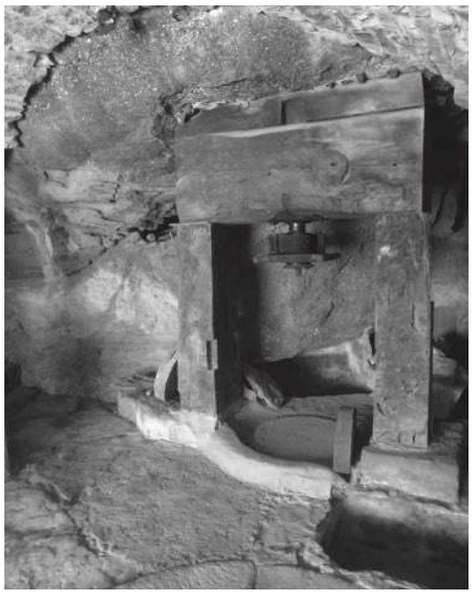

Premsa de cal Sastre Coix

Molins fariners

Els equipaments industrials més antics que es trobaven en un poble de pagès eren els molins fariners, imprescindibles per elaborar la farina, la base de l'alimentació. Els molins se situaven al costat dels cursos d'aigua i eren dels senyors feudals, que obligaven als seus vassalls a moldre el gra al seu molí. Els Cardona tenien el Molí de Fals i els Pabordes de Caselles els Molins de Querol. Molins en plural, perquè n'hi havia dos, de tal manera que l'aigua que sortia del primer anava a omplir la bassa del segon.

Posteriorment, aquests molins medievals van ser arrendats a pagesos a canvi d'un cens anual al senyor. El Molí de Fals va ser arrendat des de 1456 fins a finals del segle XX a l'amo del mas Massana, i els Molins de Querol, després de passar pel mas Ferriola d'Aguilar, van estar en poder de l'amo del mas Centelles de Sant Amanç. Aquest monopoli es va trencar el 1808, quan l'amo del Soler va inaugurar un molí al torrent del Soler. El nou molí tenia poca capacitat de producció, perquè el torrent que alimentava la bassa era de poc cabal i de règim irregular, en comparació amb els altres molins que prenien l'aigua de la riera de Fonollosa. El cop de gràcia al molins medievals el va donar el 1855 Ramon Galí, l'amo del mas Boixeda, en posar en funcionament un molí fariner molt més avançat tecnològicament que els molins vells.

Val a dir que les turbines del molins hidràulics no solament servien per fer girar les moles, sinó que també s'utilitzaven per fer anar la fornal i el martinet d'una ferreria. Al Molí de Boixeda hi ha constància del treball

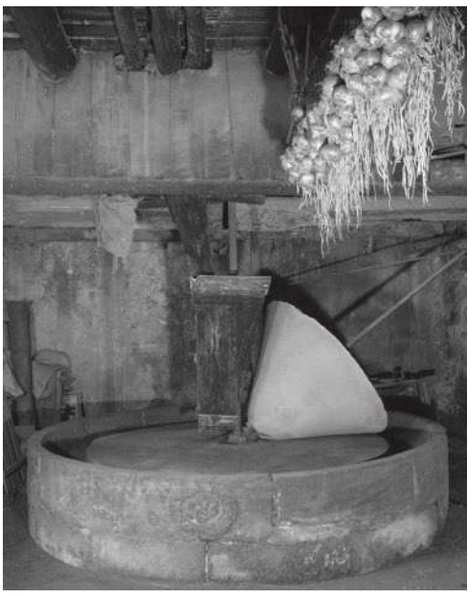

Foto Roser Grau

Trull de la Fassina de Fals

del ferrer a partir de 1868. A començaments de segle, al costat del molí fariner i el taller de ferrer, s'hi va muntar una serradora. El març de 1911 la serradora va patir un incendi que la va destruir, però es va refer, i el 1913 la tenia arrendada Ramon Devant Vila, de ca l'Isidró.

El 1926 es va modernitzar el Molí amb la compra d'un motor de 16 cavalls que funcionava amb un cremador d'olis pesants,i feia possible treballar encara que la bassa fos buida. Més tard es va substituir per un altre motor més potent i el 1930 per un molí compressor de quatre cilindres de la marca "Robinson". Aquests motors, mitjançant unes corretges de cuir i un sistema de politges de fusta i embarrats, accionaven el molí fariner, les diverses màquines del taller i una dinamo que generava electricitat.

Després de la guerra civil el llogater Ton Casellas Grifé feia anar el molí, però de manera intermitent i únicament per fer pinso pels animals. També consta que Josep Vall Planas, el Mestre Valentí, que havia comprat el Molí de Querol al Centelles just abans de la guerra, va fer-lo anar fins el 1940, però els temps dels molins que utilitzaven la força motriu de l'aigua per moure les pesades moles s'havia exhaurit i van ser substituïts per màquines més petites accionades amb motors elèctrics. L'octubre de 1943 Peret Puig Palà, un fadrí de cal Closa, va engegar a Fonollosa un molinet de cilindres per a moldre pinso. Cap el 1952, Joaquim Torras de cal Calet, va instal·lar un molí fariner més modern a cal Tuià. El molí va tenir molta feina, ja que molts pagesos del poble, i també de fora, hi portaven el gra a moldre, especialment a partir del moment en què es van generalitzar les granges de porcs. El molí el feia anar el mateix Joaquim Torras, ajudat pel seu gendre Josep Pons. De vegades la Teresa Biosca, de cal Rosetó, també hi donava un cop de mà. Al cap d'un anys es va renovar la maquinària i es va posar un molí més potent. Quan va parar, cap el 1988, el molí es va vendre a Josep Torras de cal Calet Vell, que encara a vegades el fa anar.

Entremig es van posar en marxa dos altres molins trituradors per fer pinsos. El 1960 Josep Puig Casas en te-

Foto Miquel Duocastella

Embarrats del Molí de Boixeda

nia un de 5 CV instal·lat al cobert que servia de garatge al cotxe de línia, a l'entrada del carrer de Sant Jordi, i Mariano Planas Torras un altre de 7 CV al carrer de l'Església.
Actualment ja no en funciona cap d'aquests, però alguns propietaris de granges es fabriquen ells mateixos el pinso amb molins particulars. És el cas de l'UMAC de Fals, Oliveres del Pla, Cerarols i Calet Vell.

Molins d'oli

L'oli seguia en importància a la farina per l'alimentació dels nostres avantpassats. Era l'únic greix que formava part regularment de la dieta de la població. A part d'amanir les insípides verdures i aportar calories a les viandes, l'oli tenia un altre ús; era el combustible de les llànties que donaven una mica de claror a les fosques vetllades. Per altra banda, una llàntia d'oli cremava dia i nit a l'altar de la parròquia, i hagués estat un pecat imperdonable deixar que s'apagués la llàntia de l'altar del Santíssim.
A diferència dels molins fariners, que requerien molta força motriu per fer girar les moles, les curres dels molins d'oli o trulls es podien fer girar amb un animal, una mula o un ruc, la qual cosa feia possible que els masos grans disposessin de molí propi. Entre d'altres, tenien molí a cal Sastre Coix, als masos Vall, Santpere, Junyent, Feixes, Clarena, Torreblanca, Montconill i Massana. El propietari d'aquest darrer mas va muntar un trull nou el 1860, comprat a peces.

També alguns parcers amb esperit emprenedor van adquirir trulls, essent els dos casos més destacables cal Pelfort de Camps i la Fassina de Fals.
El molí de cal Pelfort ja va merèixer un article en els Quaderns de Camps. Segurament va començar a anar a finals del segle XIX, encara que les primeres dades de producció són de 1929, i va treballar fins el 1968.
El trull de la Fassina el va muntar Francesc Miquel el 1882 i en ell hi molia les olives que collia del seu olivar de la Mallencosa i les que li duien altres pagesos del poble i de la rodalia. Quan era el temps de moldre el molí no parava ni de dia ni de nit. Es feien dos torns amb dos animals diferents; mentre l'un donava voltes i més voltes, l'altre descansava a la quadra. Com que a la postguerra els molins estaven controlats per l'autoritat, sabem que el 1942 el molí de la Fassina va declarar que havia mòlt 18.659 Kg. d'olives, transformats en 3.376 Kg d'oli. A cal Sastre Coix feien anar el molí amb un animal, essent els encarregats l'amo Josep Devant i el Josep de cal Xisquet.
El 1946 funcionaven cinc trulls al municipi, els tres esmentats més els de cal Massana i cal Santpere. La majoria van aturar la seva activitat a finals de la dècada dels 50 davant de la competència dels moderns molins hidràulics.

El 1956 hi va haver un intent d'introduir la nova tecnologia que va acabar en fracàs. Isidre Serarols de cal Bisbe i el seu cunyat Isidre Estany de cal Soldevila va comprar en societat un molí hidràulic, accionat amb electricitat, d'una marca alemanya i el van instal·lar a la pallissa de cal Soldevila. La posada en marxa va coincidir, malauradament, amb la gran glaçada que va matar la major part dels olivers de la contrada, i dos anys més tard se'l van haver de malvendre.

Molí de pinso de cal Peret

Aquesta visió general de l'activitat industrial al municipi no seria completa sense esmentar la Fàbrica de Fonollosa, una indústria tèxtil que va estar activa entre els anys 1964 i 2005. Va donar feina a molta gent dels pobles veïns i va tenir una influència cabdal en l'economia local. La història de la Fàbrica però, ja va ser motiu d'un article aparegut en els Quaderns i per això no ens hi estendrem més. Altres indústries encara en actiu al municipi són l'empresa alimentària Bages Cargol, l'Elèctrica Pintó i Catalana de Perforacions, totes elles a Fonollosa. A Fals, a prop del mas Torreblanca, funciona des fa molts anys una empresa de construccions metàl·liques.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 30 Abril 2016

Quaderns de la memòria històrica

FONOLLOSA

CAL PATUSCA

El 16 de febrer de 1764 Antoni Jubert, àlies Cases, i el seu fill gran Jaume, van establir a Francesc Bonvehí de Castelltallat un solar quadrat de 60 pams de costat per edificar casa, i una vinya vella de 3 quarteres d'extensió, coneguda amb el nom de Vinya del Reguer. L'entrada de l'establiment va ser de 7 lliures i 15 sous i la casa va quedar gravada amb un cens perpetu de 4 sous.
Així doncs, Francesc Bonvehí va ser el constructor de la casa, que pel fet de trobar-se en un indret conegut com el Reguer va ser anomenada cal **Regueret**.
Com que el Francesc era conegut com "lo Patusca" d'aquest sobrenom en prové el nom actual de la casa.
El Francesc Bonvehí no va viure gaire temps a Fonollosa, sinó que va tornar a Aguilar, a la masoveria del mas Montserrat. El 1777 era allà quan se li va morir una filla que es deia Maria. Més endavant va canviar i es va posar de masover al mas Ferriola.

Arxiu Patusca

Vista aèria

El 23 de setembre de 1793 van avisar el rector perquè anés a cal Ferriola Vell a prendre testament a Francesc Bonvehí. Aquest es va presentar com hereu del mas **Reguer** de Fonollosa, però, ja fos perquè la malaltia li havia enterbolit el cap o perquè l'home volgués impressionar a la concurrència, la veritat és que no era ben bé així. El suposat mas no era tal, sinó simplement una casa de pagès.
El testador descendia de Josep Bonvehí i Maria Pelfort , i les persones designades per executar les seves darreres disposicions van ser els seus germans Joan i Josep, el primer habitant a Sellés i el segon al mateix terme d'Aguilar. Va voler uns funerals amb quatre capellans, que li fessin l'oferta habitual de pa, vi i llum, i que li fessin dir 25 misses baixes per repòs de la seva ànima.
A la muller Teresa Camps li va deixar l'usdefruit, als fills Mateu, Francesc i Miquel, 12 lliures, a les filles Antònia i Maria Rosa, 25 lliures i va designar hereu al primogènit Josep. Va fer constar el seu agraïment al fill Mateu, perquè s'havia cuidat d'ell durant el temps que havia jagut al llit malalt. Va ordenar que a partir del moment que complís els 15 anys se li pagués dels seus béns, a més de les despeses de calçar i vestir, un salari de 20 lliures anuals, amb les quals pogués mantenir la resta de la família. L'assignació finalitzaria el dia que l'hereu se'n fes càrrec.
El Patusca va morir el 28 de gener de 1795, després de rebre tots els sagraments. Va ser enterrat el 30 i posteriorment se li van dir les 20 misses que havia demanat, cadascuna de les quals va costar 7 sous i mig. La seva vídua Teresa el va acompanyar al cementiri el 1802.

Segurament l'hereu Josep va traspassar jove i l'herència va ser pel Mateu, perquè en una acta datada el 17 de maig de 1801, Mateu Bonvehí d'Aguilar, per tal de pagar un deute de 193 lliures al seu germà Francesc, li va traspassar les collites de gra, vi i oli, després de descomptar el quart que rebia l'amo del mas Cases, de la peça dita "lo Reguer".
El 24 d'octubre de 1818 es va celebrar al jutjat de pau de Fonollosa un judici de conciliació entre el Mateu Bonvehí i la vídua Maria Garriga de cal Jaume Roca. El problema era que l'amo del mas Cases havia establert el 1774 a Josep Serarols, l'home de la Maria Garriga, una peça de terra de 4 quarteres, dita la Vinya del Reguer, i posteriorment la mateixa vinya a Josep Bonvehí, el germà del Mateu. El jutge va sentenciar que la terra havia de ser pel Mateu, el qual havia d'assumir les condicions del contracte d'establiment, i que el Cases havia d'indemnitzar a la vídua amb 100 lliures.
Mateu Bonvehí era el masover de Ferriola d'Aguilar, es va casar amb Mònica Biosca, del mas Biosca de Castelltallat i va tenir una colla de fills; Francesca (1796), Pere (1799), Gertrudis (1802), Rosa (1804), Teresa (1805) i Maria (1808). L'any 1812 va ser desgraciat pels masovers de Ferriola. Sense comptar el pas del francesos, que tant mal van fer a la contrada, en una mateixa setmana de l'agost d'aquell any van enterrar la Teresa i la Maria, de 6 i 4 anys d'edat, i al novembre van soterrar la Rosa, de 8 anys. Mateu Bonvehí va fer testament el

17 de març de 1813. A la filla Gertrudis, encara soltera, li va llegar 62 lliures, a la Francesca, casada, 5 sous, i al fill únic Pere el va fer hereu. Va morir el 23 de març de 1836, essent enterrat tres dies més tard. La seva dona Mònica ho havia fet el 12 d'octubre de 1823.

El següent propietari de cal Patusca va ser Pere Bonvehí Biosca, que va continuar de masover a Farriola. El novembre de 1839 es va casar amb Serafina Morera Nadal, filla dels amos de la Morera de Fonollosa. Van tenir la Maria (1841), la Maria (1844) i el Joan (1845).
Pere Bonvehí va dictar testament al rector d'Aguilar el 3 de desembre de 1849. Va nomenar marmessors a la muller i al nebot, mossèn Mateu Bosch Bonvehí, rector de Montpalau. Va voler un funeral amb 4 capellans i que la família fes l'oferta de pa i vi durant tot l'any de dol. Va fer posar al testament aquesta clàusula:

> (...) si venia el cas, que Deu no permetia, que la dita Serafina no pugués avenirse ab mon hereu avall escrit quant aurá pres estat, li deixo habitacio en la casa que tinch en Fonollosa mentres durará sa vida natural y, a mes, per aliments las dos vinyas novas que tinc en lo terme de Farriola ...

Va deixar els béns al fill Joan Bonvehí Morera, però el noi es va morir als 14 anys de "garrotillo" (diftèria) i llavors l'herència va anar cap a la Maria, la mitjana, ja que l'altra Maria, la gran, havia mort de petita.
Pere Bonvehí, que havia nascut a Fonollosa 50 anys abans, va morir el 26 de desembre de 1849.

Al padró d'Aguilar de 1850, a la masoveria de Ferriola Vell, hi surt la vídua Serafina, els fills Joan i Maria, de

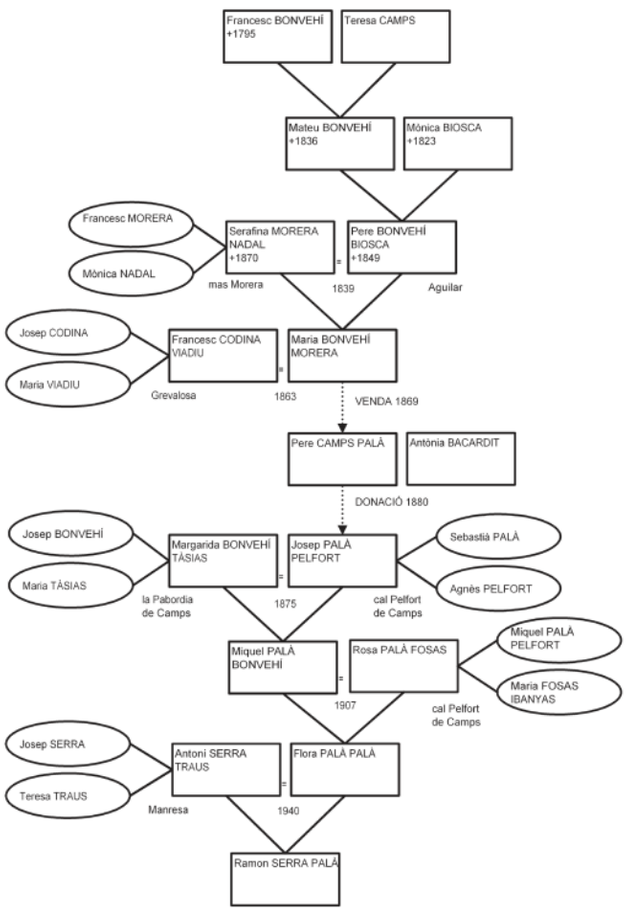

Col.lecció Patusca

Eines de pagès

11 i 15 anys, respectivament, Isidre Garriga de 48 anys i Maria Camp Morera de 48 anys, aquest dos darrers naturals de Fonollosa.
La Serafina va arrendar el 15 de juny de 1850 per un període de 20 anys cal Miquel d'Aguilar. El propietari era el mestre de cases Salvador Bonvehí, fill i descendent de l'oncle Miquel Bonvehí.
Maria Bonvehí Morera es va aparellar l'abril de 1863 amb Francesc Codina Viadiu, natural de Grevalosa, i es van fer una casa nova a Aguilar, que va rebre el nom de Ferriola Nou. El 1869, ells i la vella Serafina Morera, que en mantenia l'usdefruit, van inscriure la casa de Fonollosa al recent creat Registre de la Propietat. A més de la vivenda, van declarar una vinya de 4 quarteres, tocant a la casa, que es deia Vinya del Reguer. La vinya pagava el quart del raïm i el sisè dels grans al mas Cases i estava valorada en 320 escuts, mentre que el valor de la vivenda es va estimar en 430 escuts.
El 15 de març de 1869 Maria Bonvehí i el seu marit Francesc Codina, amb el vistiplau de la Serafina, es van vendre la casa i la vinya a Pere Camps Palà, de 53 anys, natural de Castelltallat i veí d'Aguilar. El preu de la compravenda va ser elevat, 700 lliures.
La Serafina era força vella quan va fer testament el 4 de setembre de 1870. Va fer hereva a la Maria, i al gendre, en agraïment pel seu bon comportament, li va deixar una vinya dita la Masia. La Serafina va morir una setmana més tard.

Uns mesos després d'haver comprat la casa, el Camps va adquirir un hort de secà de 3 quartans de superfície en un lloc on brollava l'aigua d'una font, pertanyent al mas Morera. El va comprar per 90 escuts a Anton Fonollet.
El Pere Camps i la seva dona Antònia Bacardit vivien a cal Regueret, però l'Antònia es va morir l'octubre de 1878 i el Pere es va quedar sol, perquè la parella no havia tingut fills. El 6 de setembre de 1880 Pere Camps va fer donació de tots els seus béns al nebot Josep Palà Pelfort, que tenia 32 anys i era veí de Rajadell. Les condicions de la donació eren que l'oncle es reservava l'usdefruit, que mantindria a casa el nebot, i que quan es morís, aquest li havia de pagar un enterrament de dos capellans, tres oficis funerals de cinc capellans i fer-li dir 60 misses de difunts.
El Camps deuria morir el 1889 o poc abans, perquè aquest any es va fer el canvi de nom en la contribució.

Josep Palà Pelfort era fill de Sebastià Palà i d'Agnès, la pubilla de cal Pelfort de Camps. Es va casar l'estiu de 1875 amb Margarida Bonvehí Tàsias, filla del masover de la Pabordia i el matrimoni va criar sis fills; Miquel, Pere, Josep, Francesc, Margarida i Mercè.
El gran, el Miquel, va ser qui va heretar la casa. El seu germà Pere es va casar el 1908 amb Magdalena Devant Duocastella i, després de passar per diverses cases, va entrar de masover a Bacardit de les Olles, on s'hi va passar tota la vida. El Francesc es va casar el 1912 amb Apolònia Farrés Carné, de Cardona, la Mercè va morir als 17 anys i la Margarida va entrar a cal Xico de Rajadell, també dit cal Campaner, en casar-se amb Salvador Puig. La Margarida Bonvehí va morir de desgràcia el 1904, en ofegar-se en una bassa, i el Josep la va sobreviure fins el 1924.

Miquel Palà Bonvehí, nascut el 1879, va fer capítols el 9 de juny de 1907 amb la seva cosina Rosa Palà Fosas, de cal Pelfort, i van fer les noces a l'església de Fonollosa al cap de tres dies. En el contracte prematrimonial el pare va fer hereu al Miquel però va reservar una part dels béns per donar-los al altres fills i filles. Al Pere li va destinar una vinya de 13 quarteres del mas Closa, al Francesc una vinya de 10 quarteres de la Vall, al Josep, 60 pessetes, i a les germanes Margarida i Mercè, 70 pessetes.
L'oncle Pau Palà el 1898 va comprar al Cases una peça d'unes 9 quarteres anomenada "la Parceria de cal Patusca" i el juny de 1917 se la va vendre al nebot Miquel per 500 pessetes. D'aquesta manera va quedar propietari de la terra que envoltava la seva casa.
El Miquel i la Rosa van engendrar quatre fills; el Francesc, la Flora, la Maria i l'Agnès. L'hereu Francesc va ser internat en acabar la guerra al camp de concentració d'Igualada i allà va morir d'una pulmonia.

Va quedar mestressa la Flora, la qual el 1940 va casarse amb Antoni Serra Traus. L'Antoni era manresà, però

Arxiu Patusca

Flora Palà i Antoni Serra

residia a Santpedor i era vidu d'un primer matrimoni amb Rosa Sala. Entre els anys 1946 i 1958 va treballar de mosso al mas Santpere de Camps, però va patir un accident mentre recollia garbes i llavors l'amo el va acomiadar. Cap el 1965 l'Antoni Serra va fer obres a la casa, que estava en molt mal estat. La va ensorrar pràcticament tota i la casa actual no s'assembla gens amb la vella.
La Flora i el seu home no s'avenien gaire amb la mare Rosa Palà i aquesta el 1947 va arrendar a la cinquena la terra de cal Patusca a Domingo Bascompte de cal Rabinat. Després va marxar a viure a les Garrigues, que era del seu nebot de cal Pelfort. Amb ella es va endur la filla Maria, que era soltera i no estava bona. La Rosa va morir a les Garrigues i llavors la Maria va ser acollida en un centre assistencial governat per monges.
L'Antoni Serra i la Flora van tenir la Maria, el Josep, el Francesc i el Ramon. La Maria es va casar amb Miquel Serravinyals, de cal Miqueló de Sant Martí de Torruella i el Josep amb la "Juanita", una dona que tenia una parada a la plaça. Els altres dos es van quedar a casa solters. Després de la defunció del Francesc, a cal Pastusca hi ha quedat Ramon Serra Palà. El Ramon va fer l'aprenentatge amb el Bessó de Callús i ha fet de pintor de parets durant tota la seva vida laboral. Actualment està jubilat.

CAL PAGÈS

La història d'aquesta casa comença el 16 de desembre de 1758. Aquell dia es van trobar al despatx del notari de Cardona Antoni Thomasa, Josep Serarols i el jove Josep Devant, disposats a posar per escrit l'acord verbal, segons el qual l'amo de cal Roca vendria al Devant un tros de terra per edificar una casa. El solar que li va vendre es trobava sobre la codina del cingle, tenia forma quadrada i mesurava 40 pams de costat. Una de les clàusules del contracte de compravenda era aquesta:

> (...) jo dit venedor dono facultat a vos dit Comprador de batre en la hera del mas Serarols las garbas y tot genero de llegums cullireu, quedant la palla per vos dit Comprador, y en cas de espatllarse dita hera, tingau obligacio de ajudarme a compondrela segons vos espectara ...

El preu del solar va ser de 15 lliures i el venedor va donar dret de pas per passar amb un animal amb els arganells. Aquell mateix dia el Devant es va presentar al funcionari del senyor Abat don Agustin de Lezo y Palomeque i va pagar les 3 lliures, 8 sous i 6 diners en concepte de terç i 40 rals pel permís d'obres. A més, l'abadia va imposar un cens perpetu d'un ral sobre la futura casa.
Molt probablement Josep Devant era fill de Josep Devant i Teresa Jubert, els amos de cal Sastre Coix. El pare, i gairebé tots els seus germans eren sastres, però el Josep va optar per dedicar-se exclusivament a la terra, i per aquest motiu li deien el "pagès", nom que es va encomanar a la casa.
Suposem que la construcció es va iniciar tot seguit, malgrat que el primer cop que s'esmenta l'edifici és en uns afrontaments de 1772. La porta que mira a migdia té una llinda datada 1790, tal vegada el testimoni d'una ampliació o reforma.

La primera notícia del Josep és de l'abril de 1754, quan Antoni Jubert, el Cases, li va establir a rabassa dos trossos, un de tres quarteres i mitja a la partida de la Coma

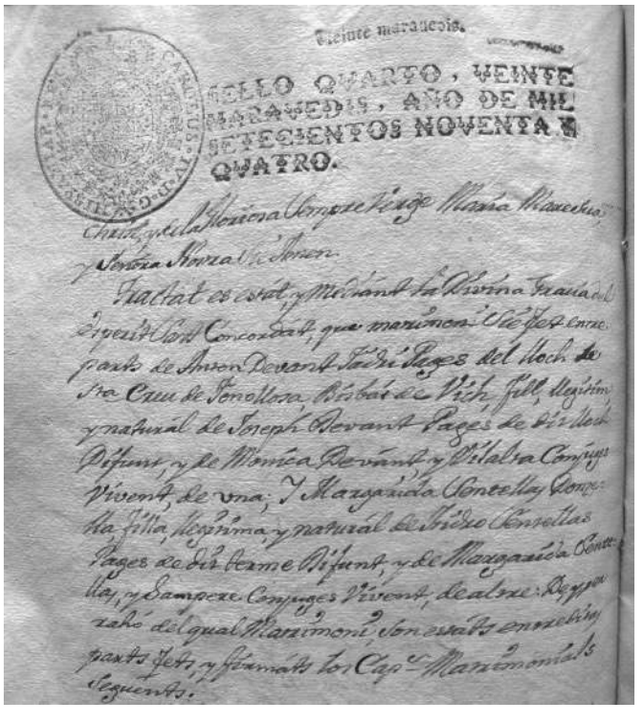
Veinte maravedis.
SELLO QUARTO, VEINTE MARAVEDIS, AÑO DE MIL SETECIENTOS NOVENTA Y QUATRO.

Arxiu Històric de Manresa

Capítols d'Antoni Devant (1794)

i un altre de tres quarteres a les Malloles. El tracte era a la cinquena i l'entrada va consistir en dos pollastres. El Cases va autoritzar al parcer a dedicar 3 quartans a hort de regadiu, per fer hortalisses o cànem.
Josep Devant, el Pagès, es va casar amb Mònica Vilalta i de la parella en va sortir l'Anton, el següent amo.

Anton Devant va estar casat dues vegades. L'11 de setembre de 1794 va fer capítols amb Margarida Centellas, filla d'Isidre Centellas i Margarida Santpere. La noia era òrfena de pare i el dot va ser minso, 10 lliures en diner, una camisa, un llençol, un tovalló i la roba de soltera.
La Margarida va morir jove i és possible que deixés una nena petita, la Mònica. El vidu llavors va tornar-se a casar, essent Rosa Bonada la dona que va triar. Amb la Rosa va tenir tres xicots, el Josep, el Joan i l'Antoni.
El gran va ser l'hereu, mentre que el seu germà Joan va fer un bon casament amb Antònia Vila Biosca, la pubilla del mas Sitjar de Sant Mateu. Van tenir vuit fills, tots nois, dos dels quals, el Ramon i Cristòfol Devant Vila, es van instal·lar a cal Mateu Gascó de Fals i van posar en marxa una serradora al Molí de Boixeda.
Anton Devant Vilalta va fer testament amb el rector el 21 de juny de 1818, una setmana abans de morir. Els marmessors que va nomenar van ser el veí Francesc Soldevila, el cunyat Josep Bonada i el cosí Salvador Devant, sastre. Aquesta darrera data és interessant, perquè reforça la hipòtesi que el fundador de la casa era fill de cal Sastre Coix. L'herència va ser pel Josep, va deixar 10 sous als altres dos nois i 10 lliures a la Mònica de dot. A aquesta li va llegar també un vestit de la primera muller Margarida, que potser era la seva mare. La Rosa Bonada va viure vídua fins el 2 de setembre de 1821.

Josep Devant Bonada era menor d'edat quan va enterrar el pare. La seva posició com a cap de casa es va afermar quan va contraure matrimoni. Els pactes es van fer el 21 de juliol de 1823 entre el Josep i els pares de la futura muller Maria, que eren Francesc Pujolar i Antònia Morros, de Rajadell. El pare de la donzella va prometre donar-li 50 lliures i la mare 25. L'aixovar anava en dues caixes de pi, una de fusta del país, l'altre de pi de la muntanya, i les peces de roba més valuoses eren els tres vestits. El millor estava format d'unes faldilles d'indianes, un gipó de vellut de cotó d'espiga i una mantellina de baieta vint-i-sisena de "conxé" de color negre. El Josep va cobrar el dot l'agost de 1826.
La parella va tenir aquesta descendència; l'hereu Josep, l'Antònia, casada amb Francesc Masfret Sunyé de Sant Pere Sallavinera, la Rosa amb Salvador Soler Pujol, de cal Francesc de Castelltallat, i la Maria amb Josep Deu.

A finals de 1824 l'amo del mas Cases va vendre a gràcia al Josep pel preu de 45 lliures les parts que rebia de les dues vinyes que menava. Mentre no tornés els diners, el parcer es quedava la part de l'amo, que vindria a ser l'interès del préstec.
El gener de 1831 Josep Devant va comprar al propietari de la Morera un trosset de dos quartans a prop de la font de la Molsosa. El Morera va posar la condició que havia d'encerclar el pedaç amb una paret de pedra, podent agafar els rocs d'on volgués. L'aigua de la font permetia regar la terra i fer-hi verdura. El preu de la venda no va ser en efectiu, sinó que el venedor va endossar al Pagès un censal de 100 lliures de capital i 3 lliures de pensió anual, creat a favor de les Quotidianes Distribucions de la Seu. Es podia extingir el censal en qualsevol moment pagant les 100 lliures, cosa que va fer el Josep el 1861. El 1849 el Morera li va establir a rabassa un tros de bosc de 3 quarteres a la mateixa zona pel preu simbòlic d'una tassa d'aigua.

El Josep no s'havia molestat a fer papers quan va morir el seu pare, però les autoritats es van posar primmiradas i el 1865 es va veure obligar a inscriure els seus béns immobles al recent creat Registre de la Propietat. Per demostrar que eren seus va encarregar un inventari i va presentar una còpia del testament del seu pare. Segons l'inventari, a més de la casa i la vinya del Cases, on hi

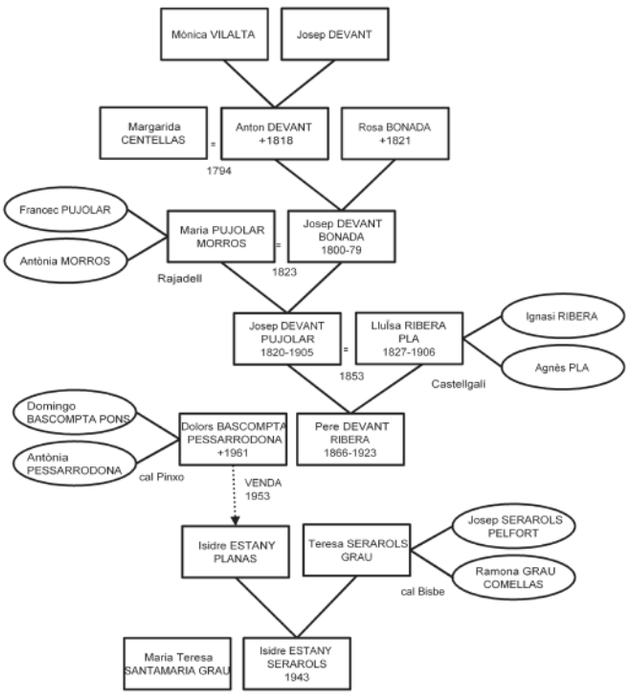

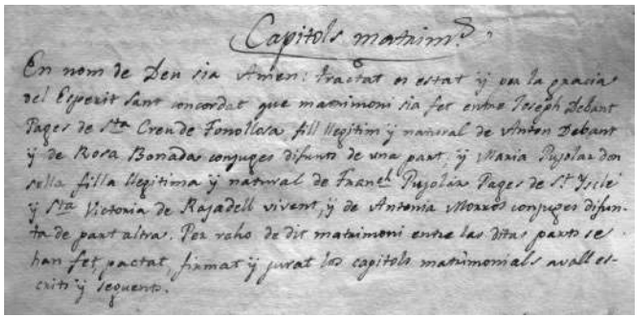

Capitols matrim.s

En nom de Deu sia Amen: tractat en estat ij con la gracia del Esperit Sant concordat que matrimoni sia fet entre Joseph Debant Pager de Vte Creu de Fonollosa fill legitim ij natural de Anton Debant ij de Rosa Bonada conjuges difunts de una part ij Maria Pujolar donzella filla legitima ij natural de Franct Pujolar Pager de Vte Viste ij Nta Victoria de Rajadell vivent ij de Antonia Morros conjuges difunts de part altra. Per raho de dit matrimoni entre las ditas parts se han fet pactat firmat ij jurat los capitols matrimonials avall escrits ij seguents.

Arxiu Històric de Manresa

Capítols de Josep Devant (1832)

tenia una colla d'olivers, en posseïa una altra de quatre quarteres, pertanyent a la Vall. El valor total del patrimoni era de 590 lliures.

Josep Devant Bonada va fer testament el 20 de novembre de 1865. Va destinar 320 rals de billó (32 escuts) a les despeses del funeral, va llegar a cada filla 10 rals i va fer hereu al Josep. Va traspassar el 24 de gener de 1879 d'un atac de feridura. La seva dona Maria Pujolar feia anys que l'esperava al cementiri, en concret des del 26 de març de 1861.

Arxiu Seuva

Noies del veïnat amb cal Pagès al fons

Josep Devant Pujolar va concertar matrimoni el 16 de maig de 1853 amb la noia Lluïsa Ribera, resident a Castellgalí però manresana d'orígens. Els pares de la xicota van prometre que per Nadal li donarien les 125 lliures de dot, garantides sobre una vinya a la Font de la Travessa. El pare del Josep el va designar hereu, amb una reserva de 30 lliures a lliure disposició. Van criar sis fills, que portaven els noms d'Ignasi, Pere, Josep, Francesc, Teresa i Antònia. Encara hi havia una altra noia, que va morir soltera als 22 anys.

El 1866, encara en vida del pare, el Josep va comprar als amos de la Morera dos trossos d'hort que li van costar 800 rals de billó. El 1869 va comprar a Vicenç Biosca de cal Mangala els drets d'una vinya perduda de 4 quarteres, que també pagava parts a la Morera, per 114 escuts. Aquesta vinya el 1902 la van vendre al Soldevileta per 700 pessetes. El 1890 el Josep va hipotecar la casa i l'hort a Francesc Puig, qui li va deixar 650 pessetes amb un interès anual del 6%.

El 15 d'octubre de 1899, per poder tornar el crèdit anterior, es va vendre la casa al seu fill Pere Devant Ribera per 1.000 pessetes, 750 per la casa i 250 per l'hort. Dels diners només en va rebre 350 pessetes, ja que la resta van anar directament al Francesc Puig, que va aixecar la hipoteca.

D'aquesta manera cal Pagès va anar a parar al Pere, que no era el primogènit, sinó que ho era el seu germà Ignasi, a qui el pare havia fet hereu l'estiu de 1881 en casar-se amb Filomena, filla d'Esteve Duocastella i Maria Escuder d'Aguilar. L'Ignasi durant un temps va viure a casa amb els pares, però en quedar-se-la el seu germà va marxar cap a una casa de Sant Martí de Torruella, el nom de la qual desconeixem.

El Josep va morir el 1905 i la Lluïsa el 1906.

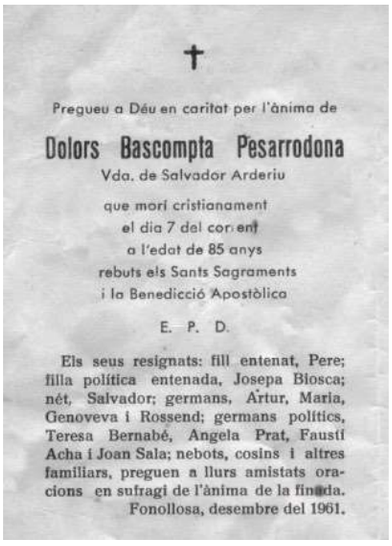

†

Pregueu a Déu en caritat per l'ànima de

Dolors Bascompta Pesarrodona

Vda. de Salvador Arderiu

que morí cristianament
el dia 7 del corrent
a l'edat de 85 anys
rebuts els Sants Sagraments
i la Benedicció Apostòlica

E. P. D.

Els seus resignats: fill entenat, Pere; filla política entenada, Josepa Biosca; nét, Salvador; germans, Artur, Maria, Genoveva i Rossend; germans polítics, Teresa Bernabé, Angela Prat, Faustí Acha i Joan Sala; nebots, cosins i altres familiars, preguen a llurs amistats oracions en sufragi de l'ànima de la finada.

Fonollosa, desembre del 1961.

Esquela de Dolors Bascompta

Pere Devant Ribera es va casar amb Dolors Bascompta Pessarrodona, de cal Pinxo. El matrimoni no va tenir fills i es va acabar l'agost de 1923 amb la defunció del Pere. En el testament, fet el 6 de març de 1920, el Pere havia fet hereva a la Dolors. Poc després, la vídua va fer segones núpcies amb Salvador Arderiu Sallés, natural de Guardiola, que també era vidu i tenia un fill.

La casa del raval del Sastre la van llogar aleshores a Florenci Jubert Rosés i la seva dona Ramona Ventura Tersà. El 1924 ja hi estaven empadronats. El Florenci era fill de cal Bauma i la Ramona havia nascut al poble de Sallés. El Florenci treballava a la carretera de peó caminer i era una mica fet i deixat estar. Renegava com un carreter i era conegut amb el sobrenom de "Tento". Per aquest motiu, al veïnat, la casa s'anomenava **cal Tento**, i de vegades també **ca la Ramona**, però el nom primitiu ha sobreviscut fins avui.

El 1946 va passar un fet que podia haver causat una desgràcia; la xemeneia de cal Tento es va encendre i va calar foc a les bigues de cal Fuster, la casa del costat. El veí va demanar a la mestressa que arreglés la xemeneia, perquè no es repetís el fet, però aquesta va fer cas omís a la petició i el maig de 1948 Marcel.li Massana va portar el cas al Jutjat de Pau. El cert és que en aquella època la casa es trobava molt deixada, perquè la propietària no se'n preocupava i els llogaters encara menys. La recorden com una casa petita i estreta, amb un corredor llarg que la travessava de punta a punta i una colla de coberts i galliners afegits per tots els costats.

El Tento i la Ramona tenien dos nois; l'Avel·lí (1934), que va quedar solter i va fer de mosso molt anys a cal Putxó de Castelltallat, i el Ramon (1940), que va casar-se a Manresa, on treballava en una fàbrica de gènere de punt. El 1947 va morir el Florenci, però la vídua i els nois encara van viure uns quants anys més a Fonollosa, fins que la casa es va vendre. Durant un temps es va estar amb ells l'oncle l'Enric Jubert Rosés.

Dolors Bascompta va enviudar per segon cop i llavors la va acollir el seu nebot a cal Rabinat, on va passar els darrers deu anys de vida. Solia treballar de cuinera al Cafè del Serarols, sobretot el dia que hi havia un banquet o una festa i feien falta mans. El 20 de juliol de 1953 es va vendre cal Pagès a Isidre Estany Planas, de cal Soldevila, la casa del costat.

La Dolors va morir a cal Rabinat el 6 de desembre de 1961 i, segons l'esquela, tenia 85 anys. La Dolors havia fet testament el 8 d'octubre de 1954 i va deixar al seu nebot Domingo Bascompta els béns heretats del primer marit, que consistien en un propi de quatre quarteres i mitja, dit la Coma, l'hort de cal Pagès i els drets d'una vinya de la Morera.

Durant anys la casa es va mantenir com abans, perquè la família de l'Isidre Estany ocupava la casa pròpia i a cal Pagès no hi vivia ningú, fins que cap el 1995 van fer obres d'envergadura, reestructurant les dues cases adossades i convertint el pis superior de les dues en una única vivenda, vivenda que és la llar de Josep Estany Santamamaria, la seva muller Cinta Martínez i els fills Nil i Anna.

EL LLIBRE DEL SASTRE DEVANT

El sastre Salvador Devant va deixar per la posteritat un dietari o llibreta, on va anotar notícies d'àmbit local de la segona meitat del segle XVIII, que té un gran interès per l'estudi de la història de Fonollosa. Però el dietari no va ser l'única obra del sastre que ha preservat la família, sinó també un llibret amb textos de temàtica religiosa que va escriure a la seva joventut.
L'anàlisi del contingut ens obliga a matisar l'opinió que teníem de l'autor del dietari. Aquest llibre és una obra de joventut, l'autor encara era solter quan el va escriure, i es percep un nivell d'instrucció superior al que suposàvem, així que és probable que cursés algun tipus d'estudis, qui sap si al seminari.
Una part del llibre està escrit en castellà i, malgrat les catalanades i catalanismes que s'hi troben, no manca de certa correcció gramatical. La cal·ligrafia és de primera, amb una lletra clara i ben arrenglerada i una bona distribució dels espais en blanc. Així mateix es nota un maneig destre i segur de la "plomilla". Capítol a part mereixen les decoracions del text. Molts fragments estan estructurats en estrofes encapçalades amb la lletra inicial en majúscula i una mica ornada. En els marges s'hi troben molts dibuixos fets amb ploma, amb motius florals i, molt sovint, ocells. En alguna ocasió trobem cares, angelets i fins i tot, una figura femenina cofada amb una corona de reina.
La major part dels escrits pretenen ser en vers, però el resultat és molt pobre. La mètrica brilla per la seva absència i la rima, quan hi és, és insulsa i agafada pels pèls. La temàtica és religiosa i moralista, un reflex de l'ambient de l'època, dominat per la religió i els seus ministres.
El llibre en quart té unes cobertes de pergamí reutilitzat. Els plecs estan cosits de qualsevol manera amb fil i alguns d'ells estan fora de lloc, tal com s'aprecia en la numeració de les planes. L'estat de conservació és correcte, però es nota que el llibre ha estat llegit i tocat per moltes mans, i no sempre netes.

La primera plana comença amb l'encapçalament següent: *"Despedimiento de nuestra Senyor jesucristo y su madra, conpuesto por el Doctor zevellos natural de Cevilla. Escripcihus anyi 1754"*.
Fent un xic de recerca bibliogràfica hem descobert que aquest "alter ego" del Salvador Devant podria ser Fernando Ceballos (1732-1802), un monjo agustinià que es va doctorar en teologia a Sevilla i va escriure diversos llibres d'apologia de la fe cristiana, oposant-se aferrissadament a les idees de la il·lustració. No comprenem però, com el sastre estava assabentat de la seva existència el 1754.

Col.lecció Seuva

Llibre de Salvador Devant

A continuació venen 22 pàgines escrites en castellà amb un diàleg entre Jesús i la Marededéu, amb la intervenció puntual d'un àngel. A la pàgina 23 s'inicia una Passió de Crist, escrita en català, que és la continuació lògica del comiat anterior. El text té un format teatral i hi surten molts personatges, Jesús, sant Pere, sant Joan, Judes, Anàs i Caifàs, Ponci Pilat, el soldat Marcus, una colla de personatges secundaris, i fins i tot, un gall que canta.
Per copsar l'estil, no hi ha res millor que un fragment literal de la passió:

Judas
Crescan Deu vostras honors
rabins, savis y doctors

ya saben lo ques prometi
lo dia que vingues ha qui
yo complire lo promes
sim donau trenta dines.
Cayfas
Sereu Judas mol honrat
si compliu lo concertat
Hanas
Puix es honrada persona
donauli moneda bona
(...)

A la pàgina 113 comença el tercer acte de la passió de Crist, amb personatges com Nicodem, Maria Magdalena i altres, que narra la crucifixió i el descendiment de la creu. Acaba a la pàgina 130 amb una plana sencera retolada:
"LLIBRA DE SALVEDOR DEVAN DEL BISBAT DE VICH. ESCRIPCIATUR LANY 1754. JO SEVVEDOR DEVAN SASTRA DE FONOLLOSA.

Després ve *"El testamiento de Christo y Sr nostra"*, que ocupa sis planes sense numerar i a continuació 46 planes de poesia religiosa encapçalades pel títol *"Cadena de horo per halegrar las almas y los cuerpos"*, escrites en castellà fins la pàgina 29 i en català la resta. Entre les pàgines 47 i 73 hi trobem més poemes amb el títol de *"Lletra comuna dels havisos y desengan del homa"*. Aquesta part té un ample marge a l'esquerra decorat amb dibuixos molt bonics. S'acaba amb l'anotació:
"aquix llibre es de Salvador Devan sastra, que ell se la fet de sa propia ma, escripcietur hani 1755".
La següent plana és de dibuixos, després proves de cal·ligrafia, i a la darrera plana hi ha aquestes dues notes:
"Lo dia 19 del mes de junt feram los capitols en poder del notari Novau en la vila de Calaf lo any 1762.
Lo dia 5 de Hoctubre de dit any se feran las esposallas 2n l1 c1sa d2 V1l1nt3 p53xd2ll3v4l, fuste, que alabat sia Deu pera sempra"

Col.lecció Seuva

Primera plana

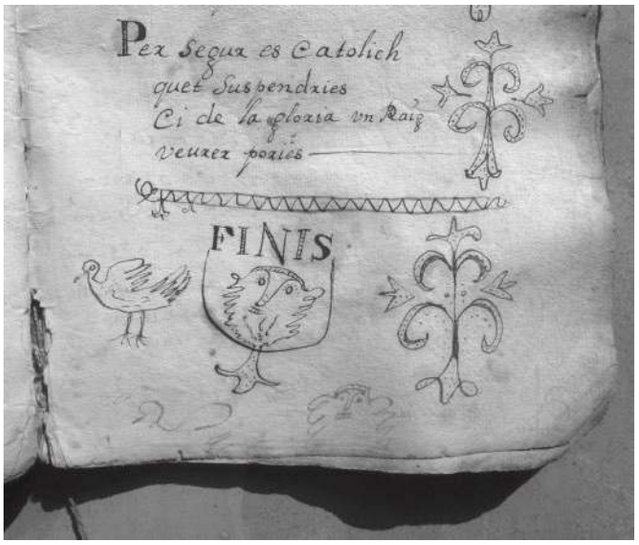

Col.lecció Seuva

Darrera plana

Per entendre aquest text escrit en clau, simplement cal substituir cada xifra de l'1 al 5 per la vocal corresponent. Es llegiria *"en la casa de Valenti Puixdellivol"*

En la descripció del contingut del llibre hem omès dos plecs que es troben intercalats al mig. El primer afegit consta de sis planes sense numerar i l'autor es presenta ell mateix:
"Aques llibre sel ha gornit Salvador Davan sastra de Fonollosa lo dia 30 de setembre del any 1829, que ere lo endema de sant Miquel, que ere en Dimecres".
L'estil de lletra és diferent a la resta del llibre, perquè aquest Salvador és el nét de l'altre Salvador. El noi, que deuria comptar uns 22 anys, va voler contribuir a l'obra literària de l'avi amb uns versets de temàtica moralista. Les estrofes tenen vuit ratlles i un exemple és la següent:

Casi tots los qui fastejan
se troben en mal estat
perque quan son donsellas
tenen masa llibertat
las suas maras los donan
halas y hocasio
ab la ajuda del dimoni
ques nostra perdecio

L'altre plec cosit entremig és del Salvador Devant, el vell, està numerat del 74 al 96 i està compost de cançons i poesies de temàtica més popular. Un dels textos és una cançó de caramelles, no massa diferent de les que es canten actualment. Fa:

A la vostra porta som
per cantar las camilleras
puix que Deu vos ha dat hous
quen umplisen la cistella
que per mol que an doneu
ningu sen en tristiria
(...)

Una altra cançó o corranda és una crítica molt dura i cruel contra els vells per les dificultats que posen al jovent. Els acusa d'intolerants, avars i bruts.

Ja que havem de cantar
cantem lo gran tormen
que fan pasar
los vells al pobra joven
(...)
Fan dos mil porquerias
y van tots llaganyosos
mucos y bavos
mal faxats y barbuts
cada punt hun gargall
escupen escaros
ay quin treball
per un jove malindros.

Intercalades en alguna plana en blanc del llibre s'hi troben tres notícies, dues de les quals són idèntiques a les del dietari:
El 17 d'agost de 1759 a les quatre de la tarda ha caigut un llamp a l'eixida, al cap de la barbacana, i ha saltat, paret avall, dret a la cambra de l'eixida, i a la de sota i ha engegat una bóta de vi blanc. Una altre raig ha baixat per l'altre costat i ha matat el porc. A l'eixida hi havia vuit persones i cap ha pres mal gràcies a Déu.
Avui el 17 d'octubre de 1759 ha arribat el rei Carles III a Barcelona. Ha vingut de Nàpols i ha desembarcat a les 10 del matí.

"Avuy dia 14 del mes de maix de lany 1762, a las set horas del mati, ha sucsehit un gran estrepit en la pujada de Sederna, que ha entrat la terra y esquerdada, que a causat linmiracio ha molta gent que han anat per veura lo gran estrepi que y ha".

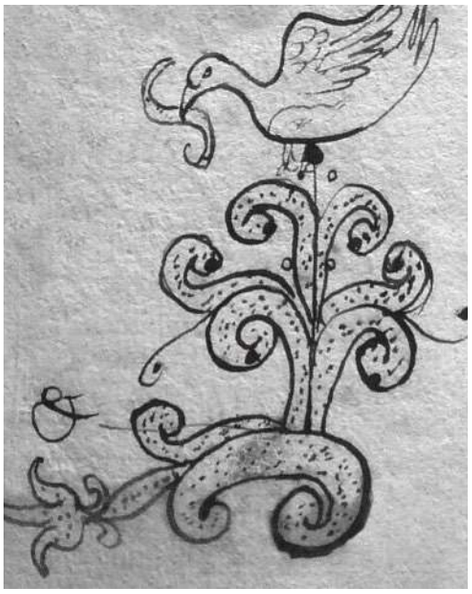

Col.lecció Seuva

Dibuix decoratiu 1

També trobem en el llibre un parell d'anotacions marginals fetes per altres persones, aprofitant algun racó buit del paper. Una, escrita amb molt mala lletra, és del sastre Mateu Pubill, i refereix una gran ventada que va fer l'abril de 1850, l'altra és un escrit o graffiti d'un tal Feliu Soler, rajoler del forn del Prim de Rajadell, datat el 1829.

■ POSTAL DE FONOLLOSA

Tina de ca la Rosa

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE: AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 31 Juny 2016

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL REVINXELA

Jaume Camps Quer era un jove pagès de Súria que va venir a treballar a Fonollosa. Potser va fer de mosso al mas Cerarols, no ho sabem, però el cert és que va conèixer a la Madrona, una de les filles de la casa, i el propietari Cerarols es va avenir a que es convertissin en marit i muller. El 26 de setembre de 1743 es van signar els capítols a Manresa i Fructuós Cerarols va oferir un dot de 50 lliures a la filla, pagades de manera fraccionada:

> (...) promet pagarli en esta manera, esto es, caxa, joyas y vestits lo die de las esposalles, vint y sinch lliuras per elles promet donarli estada de casa lo temps de sinch anys, à rahó de sinch lliuras cada any, y en la del donador, so es, lo quarto de la part de sol hixent, y la facultat de valerse de la cuyna y juntament lo trasteix dels paratges publichs de dita casa y la facultat de tenir quatre gallinas ...

De les restants 25 lliures es va comprometre a pagarles en efectiu, la meitat l'agost de 1748 i l'altra meitat l'agost de 1749. Així doncs, la parella va viure els primers temps de matrimoni rellogats al mas Cerarols.

El 22 de novembre de 1746 Fructuós Serarols (noti's com es va alternant la ce amb l'essa del cognom), va establir en emfiteusi al seu gendre una peça de 20 jornals dita "lo Pla de Rocafort", en la qual hi havia les ruïnes de l'antic mas Galí.

Les condicions econòmiques de l'establiment eren que l'emfiteuta havia de donar la setena part de les collites a l'amo, tret dels camps de llegums treballats amb la palafanga, que no pagaven parts. L'amo es reservava el dret de pastura, però el Camps hi podia pasturar una somera amb el pollí, un porc i el parell de bous quan

Vista general

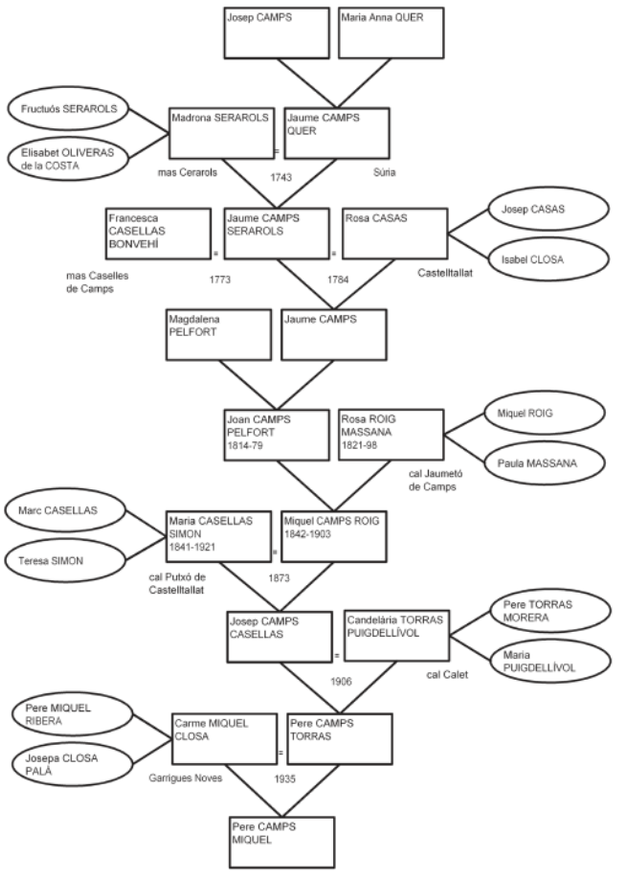

fos el temps de llaurar. Per guardar el ramat de l'amo, el Camps havia de construir un corral o pleta.

Del cens que el Cerarols pagava a l'Abat de Cardona per la totalitat del mas, el Camps hi havia de contribuir amb 7 quartans de civada, a part de fer-se càrrec dels 4 sous i 8 diners del cadastre. A més a més, el Camps havia d'entomar les 4 lliures de pensió d'un censal de 80, que rebia el rector de Fonollosa, i satisfer 22 lliures de pensions endarrerides.

Dels cinc anys d'estada a casa pactats en els capítols encara en restaven tres

> (...) per ço, promet dit Serarols que, en cas que dins de dits tres anys dit Camps no fes la casa o caseta en dita pessa de terra, puga habitar en dit quarto un any mes dels tres que li falten, podent tenir en dits quatre anys un tossino en la estaca ...

Façana

La terra establerta formava una mena d'altiplà encaixat entre dos torrents fondos, el de Franques i el de les Garrigues. El Jaume i la Madrona van escollir per construir la casa un lloc en una punta de l'altiplà, segurament en el mateix indret, i aprofitant les pedres, de l'antic mas Galí. És versemblant, perquè els masos medievals d'aquesta contrada preferentment se situaven en indrets elevats, amb bona visibilitat sobre l'entorn, característiques que té l'actual cal Revinxela.

Sembla que encara van trigar una mica en acabar la casa nova, perquè el 7 de novembre de 1751 Jaume Camps va vendre un tros quadrat de 50 pams de costat a Tomàs Llobet, perquè aquest s'hi fes una casa adossada a la seva. Una de les condicions de la venda era que :

> (...) ab pacte que fentse o fabricantse en la casa que vos fareu en dita pessa de terra o la que jo fare en la mia terra, forn per coure pa, fent aquell a gastos iguals de vos y de mi, pugam yo y los meus y vos y los vostres courer pa en dit forn, aixis que lo mateix forn sia comu entre los uns y los altres ...

Aquesta casa adossada va rebre el nom de cal Tomasó, en honor de qui la va fer.

El Jaume i la Madrona van tenir, com a mínim, un fill i dues noies. La Maria la van casar el febrer de 1768 amb Ramon Jubert i la seva germana Madrona el setembre del mateix any amb Jaume Morera. El fet que casessin les dues filles amb els hereus Cases i Morera demostra que els Camps havien assolit una certa posició social al poble, malgrat que els dots no avalessin la suposada categoria, ja que van ser només de 25 i 30 lliures.

El 19 de desembre de 1773 van fer capítols matrimonials Jaume Camps, "menor de dies", i Francesca, filla del difunt Adjutori, l'amo del mas Caselles de Camps. El pare Jaume Camps va fer hereu al fill, amb una reserva de 200 lliures a lliure disposició. La germana de la Francesca, la pubilla Antònia Casellas, i el cunyat Bartomeu Comas, li van donar 120 lliures de dot.

El matrimoni segurament va resultar estèril i es va acabar amb la defunció de la Francesca. El 22 d'abril de 1784 el Jaume va pactar un segon enllaç amb Rosa, filla de Josep Casas i Isabel Closa, pagesos de Castelltallat. La Rosa li donaria un xicot que seria el següent hereu i a qui van posar Jaume, per continuar la tradició de la família.

Jaume Camps Casas va fer capítols a casa d'un notari de Cardona el 7 de desembre de 1812 amb Magdalena Pelfort, filla de Josep Pelfort i Maria Garriga. Aquests Pelfort eren de Salo, d'on van sortir les diferents branques Pelfort que van escampar-se per Camps i Fonollosa a partir del segle XVIII.

El dot de la Magdalena va ser de 100 lliures i la Rosa, la mare del Jaume, que havia enviudat i era la mestressa, va acollir els joves a casa.

La següent generació va ser encapçalada per Joan Camps Pelfort i per primer cop la seva casa es anomenada Revinxela, encara que és probable que el sobrenom ja vingués dels avantpassats.

El Joan es va casar amb Rosa Roig Massana, procedent de cal Jaumetó de Camps, una família modesta de parcers. Van fer els capítols el 1846, quan ja portaven alguns anys de vida en comú. El dot va ser de només 15 lliures, un canvi notable en comparació a les primeres generacions de cal Revinxela, que s'emparentaven amb fills de propietaris.

De les activitats del Joan hem recollit un empréstec de 60 lliures que va fer el 1847 a Pau Llobet, de cal Pau de Borredà, per un període de tres anys, encara que no va poder tornar els diners fins 18 anys més tard. El 1868 va ser ell qui va deixar 25 lliures a Jaume Vila Camps, un cosí seu del Bruc. A més del primogènit Miquel, el Joan tenia una filla dita Serafina, a qui va casar el 1888 amb Josep Roviralta Soler de Manresa. El Joan va morir el 1879 i la seva dona el 1898.

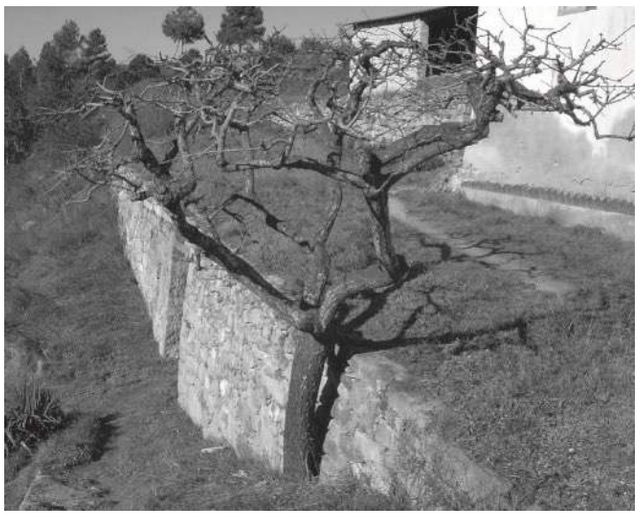

Era de davant de casa

Miquel Camps Roig va ser batejat a l'església de Fonollosa el 7 de setembre de 1842. El 12 d'octubre de 1873 va fer capítols amb Maria Casellas Simon, de cal Putxó de Castelltallat. Ell tenia 31 anys i la seva promesa un de menys. El pare el va fer hereu, amb una reserva de 266 pessetes destinada als altres fills. La Maria va dur una caixa amb dos vestits i la roba blanca, i 80 pessetes de dot. Es van casar el 21 d'aquell mes.

La inversió més important que va fer el Miquel al llarg de la seva vida va ser la compra, el setembre de 1881, d'una peça de terra de 35 quarteres del mas Bonvehí de Castelltallat, per la qual en va pagar 5.200 pessetes. Dins d'aquest tros s'hi trobaven les ruïnes d'una església romànica del segle XII dedicada a santa Margarida. Els amos Bonvehí passaven penúries econòmiques i el

mateix dia van vendre un altre tros de 40 quarteres a Bonaventura Casellas, el cunyat del Miquel. Per aconseguir els diners els dos cunyats van manllevar 6.000 pessetes a l'amo de les Selves de Castelltallat.
El Miquel i la Maria van engendrar el Josep, la Teresa, el Joan i una nena que se'ls va morir als 14 anys. La Teresa es va unir el 1912 amb Ramon Vila Esteve de Rajadell, mentre que el Joan va quedar conco i es va quedar a casa treballant pel seu germà.
El Miquel Camps va acabar els seus dies el 1903 i la Maria Casellas el 1921. Era molt vella i li van fer una edat de 80 anys, però en realitat en tenia un parell menys.

Premsa de vi

Josep Camps Casellas va fer tractes el 2 de gener de 1906 per aparellar-se amb Candelària Torras Puigdellívol de cal Calet Vell. La mare el va fer hereu, amb una reserva de 15 pessetes per donar als altres dos fills seus. Els de cal Calet no van donar cap dot en efectiu, únicament dos vestits de llana i roba blanca, que es va estimar en 250 pessetes.
Quan la Candelària estava gràvida de la primera criatura va tenir un ensurt amb un porc, i el nen que va nàixer tenia la salut delicada i va morir al cap de poc. El mateix va passar amb la segona, una nena, i la tercera, un nen. El primer que va sobreviure va ser el Pere (1912), després van arribar la Maria (1914) i el Josep (1917).
El 1911 la mestressa de cal Tomasó, que havia anat a viure amb el seu fill a Camps, va vendre a Ferran Serarols la casa en ruïnes i el 8 de setembre de 1913 el Serarols se la va revendre a Josep Camps. Aquest va acabar de tirar les parets a terra i sobre el solar va ampliar cal Revinxela. A cal Revinxela criaven conills i aviram, que baixaven amb la tartana a vendre a Manresa, en una parada sota les voltes de l'ajuntament. També baixaven mel, figues i bolets, quan era el temps. Un dia la nena Maria va trobar una llenega molt gran, a Manresa la van pesar i va resultar que feia un quilo i llavors la van deixar exposada a l'aparador d'una botiga. Tenien diverses figueres i el Revinxela feia assecar les figues sobre uns canyissos.
Al temps de la guerra van cridar la lleva dels nois Pere i Josep i, per no anar al front, van estar un temps amagats en un forat al fons del cobert de la premsa.

El Pere es va quedar a casa, el Josep es va casar amb Maria Gubianas de la Casa Nova de Pinós i la Maria ho va fer el 1937 amb Josep Casadesús Casals, dit el Pepet de l'Illa, perquè era de la casa Illa de Sallent. El matrimoni el van concertar terceres persones i el dia que el Josep de l'Illa va pujar a Fonollosa per conèixer la futura muller va tenir un ensurt, perquè el va sortir a rebre la dona del Pere, que estava visiblement embarassada, i ell va creure que era la dona que li havien buscat. Tot es va aclarir i, després de casats, van anar a viure a l'Illa, on tenien vaques i altre bestiar.
La Maria Camps Torras és actualment la persona més longeva nascuda al municipi de Fonollosa, ja que ha complert els cent anys.

La defunció del Josep, el 1944 i la Candelària el 1942, va donar lloc a la següent generació, formada pel Pere Camps i la seva dona Carme Miquel, de les Garrigues Noves. El Pere va agafar la tisis, i a l'edat de 34 anys va deixar vídua a la Carme amb tres fills petits. Va haver de tirar endavant la casa amb l'ajuda del mosso Salvador Xandri.
La filla gran, la Pepita, està casada amb Josep Duocastella, el Tomaset. El Josep està casat amb Mercè Querol Valldoriola de Calders, és paleta i viu en una casa nova feta en un terreny segregat de la propietat Revinxela.

El Pere s'ha quedat solter i és l'actual propietari. Es va quedar orfe als tres anys i als dotze ja cavava les vinyes. Va tenir l'encert de ser uns dels primers del poble a muntar una granja de porcs, en un temps en què l'engreix generava bons beneficis. A més de granger, el Pere ha treballat la terra pròpia, que entre conreu i erm, consta d'unes 30 quarteres. Quan és temporada ven moltes llenegues, perquè és un expert boletaire i se sap els millors llocs per trobar bolets als boscos de la rodalia. De l'ermita de santa Margarida de Bonvehí no en queda gran cosa, perquè el Pere es va vendre a la societat Coma i Cros el portal de l'entrada i altres pedres tallades. Actualment està reconstruïda en una finca particular d'Aiguafreda dita can Brull.

Arxiu Villegas

Ermita de Santa Margarida abans de ser desmuntada

CAL LLEÜT

La història d'aquesta casa, actualment totalment desapareguda, està vinculada a la casa que tenia al costat, cal Mangala.
El 1820 Anton Monconill de Fals, que era el propietari del mas Closa de Fonollosa, va vendre a Pere Biosca Devant, un fadrí de cal Rabinat, un tros de terra per edificar, a l'altra banda del carrer i just al davant de la masia Closa.
El Pere, conegut amb el sobrenom de Mangala, s'hi va fer primer una casa, que va rebre el nom de cal Mangala. Posteriorment en va construir una altra a la part de dalt, cal Sirvent o cal Closa Nou, i també va ampliar cal Mangala adossant-li per la part de baix una caseta més petita. La caseta tenia totes les comoditats per a viure-hi i estava comunicada amb la casa principal a través d'una porta al primer pis.

Paret de cal Mangala on s'adossava cal Lleüt

La primera notícia de l'existència d'aquesta construcció procedeix del testament que Pere Biosca va fer el 1860, el mateix any que va morir. L'herència va ser per seu fill gran Pere, però d'entre les diverses disposicions testamentàries les que ens interessen són aquelles que fan referència als seus fills Pere i Vicenç Biosca Oliveras. El primer era capellà i el segon sastre.
Als dos xicots els va llegar, a mitges, cal Sirvent i una certa quantitat de diners en forma de crèdits i debitoris. Així mateix va disposar que l'hereu els havia de deixar per viure, si ho desitjaven, *"la barraca dita la casa chica"* i un quarto a les golfes de casa i 20 pams de terreny per edificar.
Probablement cap dels dos germans no va habitar mai en aquesta **casa Xica**, però van mantenir sempre més l'usdefruit, tal com consta en els testaments respectius. El primer de morir va ser el Vicenç i llavors la seva meitat de l'usdefruit va ser pel seu germà Pere. Quan va morir el Pere, els seus béns van revertir a la línia principal dels Mangala, al seu nebot Pere Biosca Bacardit.
El Pere Biosca no va tenir fills i l'herència va ser per la seva germana Margarida i després pel seu germà Josep Bacardit Biosca. Al final va acabar en les mans de Ramon Biosca Oliver, el fill del Josep, el qual, el 10 de maig de 1941, es va vendre cal Mangala i les cases annexes a Ramon Cadavall Gamisans.

En la llista de cases de 1878 la casa s'anomena cal Lleüt, però no tenim idea d'on va sortir aquest nom, a menys que fos el sobrenom d'alguna de les persones que hi va habitar en qualitat de llogater. Segons la relació, el propietari de la casa era en aquell moment Vicenç Biosca.
De les persones que han viscut a la Casa Xica o cal Lleüt en tenim poquíssima informació. El 1861 s'hi estava Francesc Bascompte Pons i el 1877 el seu germà Josep Bascompte Pons. Els dos eren fusters i es de suposar que tenien la fusteria als baixos de la casa. Els germans Bascompte formaven part d'una colla de xicots que van baixar de Castelltallat i es van establir a Fonollosa. Cal recordar que Domingo Bascompte Pons va comprar la casa del carrer Nou que es coneix ara com cal Pinxo i que el Ramon Bascompte Pons va ser el constructor del cafè del Serarols. Josep Bascompte va morir solter el 1890, però no hi ha cap indicació si ho va fer a cal Lleüt o en algun altre lloc.

En aquell temps es considerava que cal Lleüt formava part de la plaça major del poble, anomenada, d'acord amb la situació política del moment, Plaça de la Constitució. Lògicament, aquest nom no va durar gaire.
Entre cal Lleüt i cal Bauma hi havia un passatge estret, que permetia just el pas d'un carro. Per aquí hi passava el camí que en deien "d'anar de la Vall a l'església", que es trobava a la plaça amb el que anava a Camps, seguint la "carrerada del Cases" i amb el camí de Manresa.

En una llista de cèdules, el predecessor del DNI actual, hi trobem que el cap de casa de cal Lleüt el 1878 era el paleta Miquel Pintó Casas, natural de Queralbs. Tenia la seva lògica, perquè la dona del Pintó era Maria Biosca Bacardit, una filla de l'amo de cal Mangala. Tenien dos fills, el Vicenç i el Marcel, i aquest darrer, que també era paleta i s'havia casat a Sant Joan, va comprar el 1900 el Cafè de Camps al seu oncle Josep Biosca Bacardit. Al cap de dos anys li va revendre.

Interrogant als ancians del poble hem aconseguit una sola informació rellevant sobre la casa que ens ocupa. Pere Bascompte, de cal Rabinat, recorda haver sentir a dir al seu pare que en aquesta casa s'hi estava un italià que xampurrejava el català i que anava sempre mig begut i convidava als homes a beure aiguardent amb ell. Aquesta informació transmesa oralment s'ha pogut confirmar, perquè s'ha trobat que efectivament el 1925 hi vivia Joan Minguela Cargana, natural de Caserta (Itàlia), el qual tenia l'ocupació de paraigüer. No creiem que tingués excessiva feina reparant els paraigües que s'espatllaven al poble, així que deuria tenir temps de sobres per fer el got i convidar als amics.
En el llibre del compliment pasqual de 1919-24, per cert l'únic llibre parroquial que va sobreviure la crema, hi consta que a la **Casa Italià** hi viu el llogater Joan Minguella Gargano, nat el 1873 a Roca de Bandre. A la columna del compliment pasqual hi figura "no cumple",

Encaixos de les bigues

de manera que era un dels pocs habitants del poble que no assistia a missa.
Seria interesant esbrinar com va arribar un italià a Fonollosa. Segurament era un passavolant que un bon dia es va atipar de rondar pels camins i va decidir descansar aquí una temporada.

El capítol final de la història de la casa comença en el ple municipal de març de 1940, on un dels acords va ser instar al propietari de cal Lleüt que: *"haga una reparación en la fachada de la misma y se ponga puerta, del contrario pueden los niños del pueblo, jugando por dentro la casa, resbalar en la escalera que está en estado inservible y pudiera ocurrir algun accidente"*.
Li van donar un mes de termini per fer les reparacions i, en cas de no fer-ho, seria el mateix ajuntament qui se n'encarregaria i li passaria la factura.
L'agost següent els regidors, després de fer constar que el propietari no havia fet els deures, van fer tapiar l'entrada per evitar que els nens prenguessin mal. *"se encarga al albañil José Vall cerrar inmediatamente el portal de entrada de la casa con una pared, y la parte de fachada que esté mas estropeada también arreglarla, a fin de evitar un posible derrumbamiento"*.

L'octubre de 1943 es va notificar a Ramon Cadevall de Manresa que la seva casa amenaçava ruïna i que prengués les mesures necessàries. El gener de 1944 l'ajuntament va acordar enderrocar la casa ruïnosa i l'agost de 1944 es va autoritzar un pagament de 804,50 pessetes al paleta Mestre Valentí per la feina.

Testimonis orals confirmen aquest fet i afegeixen que els problemes van començar un any per la festa Major, quan va fer una ventada i van caure uns finestrals del primer pis al mig del carrer. Una veïna recorda que el 1955 la casa ja estava ensorrada, però quedaven pedres i algun tros de mur. Actualment l'únic rastre de la casa desapareguda són els encaixos de les bigues a la paret de cal Mangala. També s'aprecia la porta que comunicava les dues cases.

EL CURANDERO DE LES CLOTES

Abans a cada poble hi solia haver una persona que sabia curar les malalties i xacres de les persones i animals emprant únicament remeis naturals i el poder de la paraula. Aquests curanderos gaudien d'un merescut prestigi i, de vegades, la seva fama transcendia els límits del poble i acudien a demanar-li consell gent vinguda d'arreu. La clientela la constituïen sobretot els pobres, perquè els metges cobraven per les visites, mentre que els curanderos es limitaven a demanar la voluntat. La ciència mèdica d'un segle enrere tampoc era gaire fiable i passava sovint que la medicina tradicional dels curanderos obtenia resultats més satisfactoris. Les malalties lleus es curaven soles i les greus s'enduien els homes a la tomba, si fa no fa com ara.

El curandero de Fonollosa era Francesc Puigdellívol de les Clotes. Algunes persones grans recorden haver sentit a dir que el curandero de les Clotes curava a la gent amb pegats d'herbes i amb oracions. Estem en disposició de demostrar que és veritat, perquè s'han conservat dues llibretes on el Francesc apuntava les fórmules magistrals dels remeis i les oracions adients per a cada malaltia.
Els redactors dels Quaderns advertim als lectors i al públic en general que si algú vol provar alguna de les receptes i oracions per estalviar-se d'anar a la consulta del metge, ho farà pel seu compte i risc. Si no funciona, que no ens vingui amb reclamacions.

Les receptes estan escrites en un castellà farcit de catalanades, com es pot veure en la següent transcripció d'un remei del càncer, una malaltia força preocupant.

> Madesina para un cancer. Se tiene de poner un poron de agua en el fuego y acerle desminuir un patricon y despues tomar un trueso de pan como la mano, y de grueso como la mitad del dedo, y torrarlo bien, i bien mullado con la misma agua y tambien remullarlo con bino ransio, y se tiene de aser nuebe dias y la agua se tiene de beber en la ultima hora de ir a la cama y tambien en la matinada antes de tomar nada. Esta agua a de ser de esparnallat y el pan ce tiene de poner en el pecho. Para desenflemar el pecho se tiene de poner una onsa de semola y agua nafs, y se tiene de acer nuebe dias. Para la melsa se pone barbena picada y una clara dou del dia y sucra.

En català normatiu seria:
Remei pel càncer. S'agafa un porró d'aigua i es posa a

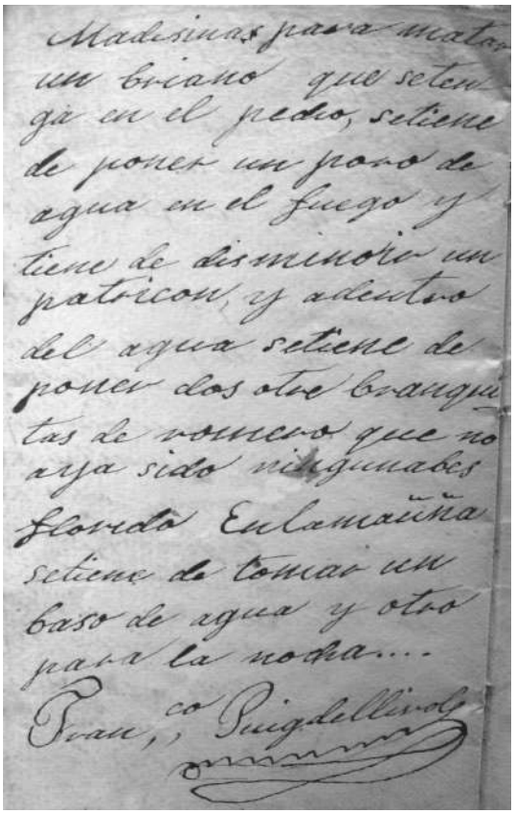
Medicinas para matar un briano que se tiene de poner un poco de agua en el fuego y tiene de disminuir un patricon, y adentro del agua se tiene de poner dos otras brangitas de romero que no aya sido ninguna bes Florido Enlamañana se tiene de tomar un baso de agua y otro para la noche...
Juan, ca Puigdellivol

Recepta manuscrita

bullir fins que es redueixi un petricó, s'agafa un tros de pa, llarg com una mà i de mig dit de gruix, es torra i se suca amb el líquid i amb vi ranci. S'ha d'aplicar durant nou dies al pit. La tisana, que ha de ser d'espernallac, s'ha de beure abans d'anar a dormir i al matí en dejú. Per a desinflamar el pit s'ha d'aplicar durant nou dies un pegat fet amb una unça de sèmola i aiguanaf. Per la melsa, un pegat de berbena picada, una clara d'ou fresc i sucre.

NOTES

Al segle XIX, un càncer solia ser un tumor visible a la pell.

Un porró era aproximadament un litre i constava de quatre petricons.

Espernallac o camamilla, *santolina chamaecyparissus*

Verbena, *verbena officinalis*.

Per curar-se un brià de la pell (herpes)

Untar-se la zona afectada amb una pomada feta amb una cullerada de llard i flor de sofre, i beure en dejú durant nou dies un petricó de llet de burra.

Cura per les angines

Beure aigua de carbassó, violes boscanes, lliris blancs, malví, fulles de presseguer, "llirons" blaus, donzell, pell de taronges amargues i "vimblanc".

NOTES

"Lliró" és una forma local de denominar el lledó o fruit del lledoner.

"Vimblanc" és una beguda que es fa bullint el most fins que el seu volum es redueix a la meitat.

Cura pels grans i furóncols

Es posa a bullir un quart d'hora en un tupinet un petricó d'oli, una mica de "escabriosa", cinc cèntims de canyella, deu cèntims de safrà, malves, fulles de lliri blau, de baix a la soca, arrels de malví, un ou del dia i farina de blat per espesseir. Es posa un pegadet sobre el gra.

Cura per una pulmonia

Es prepara una untura pel pit i el ventre amb greix de serp i pomada de belladona i es tapa amb pampes de cep. Al costat dret s'hi posa un pegat fet amb oli de llangardaix bullit amb ginebre, morera i ruda, i a sobre de la untura un pedacet perfumat amb flor de saüc. Al costat esquerra s'hi apliquen pegats d'herba melsera. A part, es bullen tres brots de ruda, tres de menta, tres de tarongina, tres de donzell, tres alls i una xicra d'oli. Al vespre es prenen nou gotes de la tisana anterior sobre una fulla de sopa escaldada amb aigua d'arrels de "pinacal". Per a beure, aigua de llavor de lli, camamilla i arrels de malví.

Cura pel dolor

Es posa a bullir en un tupí espígol i brots de romaní, dels més tendres de la mata, amb mig porró de rom i mig d'aiguarràs. Es guarda en una ampolla i es fan bones fregues al cap i a tota la biga de l'esquena dos cops al dia.

Cura per la picada d'escorpí

Aplicar-hi un pegat de sal i vinagre.

Cataplasma de farmàcia

Remei pel tifus

Es couen en una olla nova, si pot ser, nou cabeces blanques d'all escalivades, una unça de tabac negre, nou talls de carbassa, un quartà d'oli i un petricó d'aiguardent de vi. Se'n fan dos pegats i es posen sota la sola de cada peu. Amb el que queda s'unten uns fulls de paper d'estrassa per mitjà d'una plumeta. Amb els papers s'abriga la panxa i el pit, canviant-los cada dues hores. També es posa en una olla una unça de tabac negre i mig porró de vi blanc, que sigui bo. Quan estigui dissolt, s'espesseix amb farina de xeixa i se'n fa un pegat que s'aplica a tota l'esquena i ronyons.

Un altre remei pel tifus

Es posa a bullir en una olla amb aigua, vinagre i herba de centaura, oli de carbassins, ruda, farina de faves, tabac i una dotzena i mitja de caps d'arengada. D'això se n'ha de fer un pegat de mostassa i posar-lo als peus, canviant-lo cada hora. També s'aplica un pegat de patates ratllades i tabac negre, que envolti tota la persona, a l'alçada dels ronyons.

Cura pel dolor reumàtic
Es fa un ungüent barrejant i trinxant una unça de sagí sense sal, una unça de greix de gallina, una unça de mantega de llet sense sal, quatre unces de sucre candi i tres unces de pega grega. Cada vegada que es vulgui fer servir l'ungüent, se n'agafa una cullerada i es fa bullir amb un petricó de vi ranci i un quartà d'oli. Al final s'espesseix amb cera nova.

Cura pel mal de costat
Posar al punt on fa mal una fulla de figuera de moro esberlada per la meitat i plena de "sucarrocs".

Cataplasma de curandero

Cura per la pulmonia
Es posa una olla al foc amb aigua i una mica de merda blanca de gallina fins que arrenqui el bull. S'ha de beure l'aigua.

Una altra manera de curar era amb la paraula, mitjançant oracions i invocacions a la Verge i als sants. Les oracions seguien un ritual de gestos que incidien positivament en el malalt i li donaven esperances de curació, un aspecte psicològic que no es pot menysprear.

Per l'erisipela
"Desipelda" jo et conjuro per dintre i per fora, sant Putori, sant Bernabé i sant Marcial, que per dintre ni per fora mai més puguis fer mal".
La jaculatòria s'ha de recitar tres vegades acompanyada d'un parenostre.
NOTA
L'erisipela és una infecció bacteriana aguda de la pell, que es localitza sobretot a les cames i a la cara, i que produeix febre i una gran vermellor a la pell. Actualment es tracta amb antibiòtics.

Pels pits espatllats
"Jesús és nat, Jesús ha mort, Jesús ha ressuscitat, sant Cosme, sant Damià, Déu faci la santa glòria que l'ànima de (nom del pacient) es curi dels pits espatllats, com aquestes tres paraules són veritat, que es curi ben aviat".
Aquesta oració s'ha de dir tres vegades i acabar amb un parenostre a la Santíssima Trinitat.

Per les perles dels ulls
"Perla blanca, per tot s'escampa, perla roja per tot s'enutja, perla negra per tot s'esmena. En nom i glòria de la Santíssima Trinitat que si són perles, que es curin ben aviat en nom i glòria de la Santíssima Trinitat, que l'aigua i el blat fora del plat, com el mal de la vista sia curat".

Ruda

Cura pels burros
"Jesús, Josep i Maria anaven per un camí amb una somera a buscar aigua per regar el seu jardí. La somereta se'ls enaiguà. Jesús, digues aigua fora d'aquí".
Es comença per la part de darrera de les costelles i es repeteix tres vegades.

Cura per les angines
Es treu la gorra. Es comença dient en nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant, amén. Es fa una frega des del canell cap avall, seguint el nervi, amb el dit untat amb oli, i dient: *"En nom de Déu i de les tres persones de la Santíssima Trinitat i el gloriós màrtir sant Cebrià, les angines de (nom del pacient) en tres dies sien curades, i si pot ser, més aviat, en nom de Déu i de les tres persones de la Santíssima Trinitat les angines de (nom del pacient) es curin aviat"*.
S'ha de repetir tres vegades en un braç i tres a l'altre. Cada cop que es diu l'oració s'ha de fer una creu dient: *"Per lo senyal de la santa Creu"*. Les creus s'han de fer, una al canell, l'altra al braç i l'altra de la punta de l'espatlla a l'orella, envoltant la gargamella. Cada cop s'ha de dir un parenostre a les tres persones de la Santíssima Trinitat, que les angines es curin aviat.
Després es torna al braç on s'ha començat i es diu: *"Beurot i mal rot, ben extrany i mal extrany, a tu Maria Santíssima dels Dolors te encomano un inflam que li sigui tan prompte curat com les cinc llagues de Crist crucificat"*. Ara el malalt o una altra persona de la casa ha de dir tres parenostres a les tres persones de la Santíssima Trinitat, que les angines es curin aviat.
Després dels parenostres, la creu es fa de la pitrera a la barba, envoltant el coll.
Per rentar-se la boca es posa un tupinet de deu cèntims al foc i es bullen tres fulles de plantatge, un cap d'esbarzer i una rel de "pinacal". Després de bullir deu minuts s'escorre i s'hi afegeix una cullerada de vinagre.

Sorprèn les molèsties que es prenia el curandero per unes simples angines, una malaltia lleu que se sol curar sola al cap d'uns dies. A la màgia de les paraules, "Beurot i mal rot, ben extrany i mal extrany, etc", s'hi afegia una tisana amb vinagre, prou eficaç contra la infecció de la gola.

POSTAL DE FONOLLOSA

Pontarró del torrent de la font de l'Arena

Pont dels Banyuts

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 32 Agost 2016

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL SIMON

El 30 de novembre de 1798 Salvador Devant Sagristà, el Sastre Coix, va establir als germans Simon i Jaume Bacardit un tros rocós de 20 per 30 canes a prop del torrent de les Garrigues. El tros formava part d'una clau de terra que el Sastre Coix posseïa des del temps de la partició del mas Vilar, clau que rebia el nom de mas Alzina, un record del mas rònec que hi deuria haver hagut en aquell lloc. Les condicions de l'establiment eren aquestes:

> (...) Degan los Aquisidors dexar carrer al devant de la casa que edificaran per entrar y eixir los altres, als quals jo establire patis, havent de donar lo pas libre per la part de vall. Item ab pacte que dits Adquisidors no podran construhir mes de dos casas en lo dit tros, a saber, una cada un de ells solament. Item ab pacte que al temps de construhir ditas casas se hauran de señir a lo pervingut en las Constitucions de Sta Cila y permetre als demes que jo establire lo restant de dita terra lo carregar en las parets mitjeras, pagant empero aquells, lo carregament. Item ab pacte que lo hort que feran en part de dit tros de terra podran regarlo ab la aygua del torrent ....

L'entrada de l'establiment va ser una tassa d'aigua i les cases van quedar gravades amb un cens perpetu de sis quartans de blat segolós, una meitat, mesura plena, l'altra meitat, mesura rasa.
El Sastre Coix havia decidit parcel·lar la terra i vendre-la a trossets per edificar. Aquestes cases i cal Canigó, establerta aquell mateix dia, van ser les primeres d'un ravalet de mitja dotzena de cases, que va ser batejat amb el nom de raval de les Garrigues o, més popularment, raval de la Poca Farina.

Els dos germans eren fills d'Agustí Bacardit i Francesca Tatger i tot seguit van anar per feina i van aixecar dues cases adossades, on van instal·lar s'hi les famílies respectives. Les cases compartien una façana comuna, però cadascuna tenia el seu propi portal d'entrada. El cens de blat el pagaven a mitges.
El Jaume va fer capítols matrimonials el 21 de maig de 1804 amb Raimonda, filla de Pere Puigdellívol i Francesca Bastardas, els amos del mas Curt de Camps, els quals van prometre a la filla un dot de 100 lliures, dos vestits força bons, una camisa de mitja tela, cinc de bri i altres peces de roba. La Francesca Tatger era vídua i va fer he-

Vista general

reu al fill, reservant-se però l'usdefruit i 10 lliures per donar a l'altre fill Simon. Aquest Simon es va casar amb una dona anomenada Maria Morera, però no sabem de quina casa era.
El Sastre Coix va cedir un tros de terra d'unes dues quarteres al Jaume Bacardit i aquest hi va plantar uns rengles de ceps i alguns olivers. Pagava el quart a l'amo i aquest el 1818 va empenyorar per una certa quantitat en efectiu les parts a Valentí Vilalta, que a partir d'aquell moment les va rebre del parcer.

El Jaume i la Munda van tenir només una filla, la Francesca, la qual el juliol de 1825 van donar a Pere Fontanet de Coaner. El Pere va aportar un dot de 150 lliures i es va quedar a viure amb els sogres en una de les dues cases. Més endavant el Pere Fontanet i la dona van anar a viure en una casa que es van fer no gaire lluny, anomenada les Garrigues Noves.
El matrimoni del Simon i la Maria va donar un xicot a qui van posar Josep, però era conegut amb el sobrenom de Simonet. Durant un temps la casa també es va dir **cal Simonet**.
El Simonet va tenir un bon conflicte amb l'amo de Bacardit de Llomàs, per qui va estar un temps treballant de mosso. Va treballar la terra amb una mula durant un any sencer, i al final va demanar a l'amo un salari de 73 duros de plata, quantitat que aquest va considerar abusiva. Com que no es van posar d'acord van acabar anant a judici. La Real Audiència va dictar sentència el 17 de novembre de 1845 i va fallar que el sou raonable era de

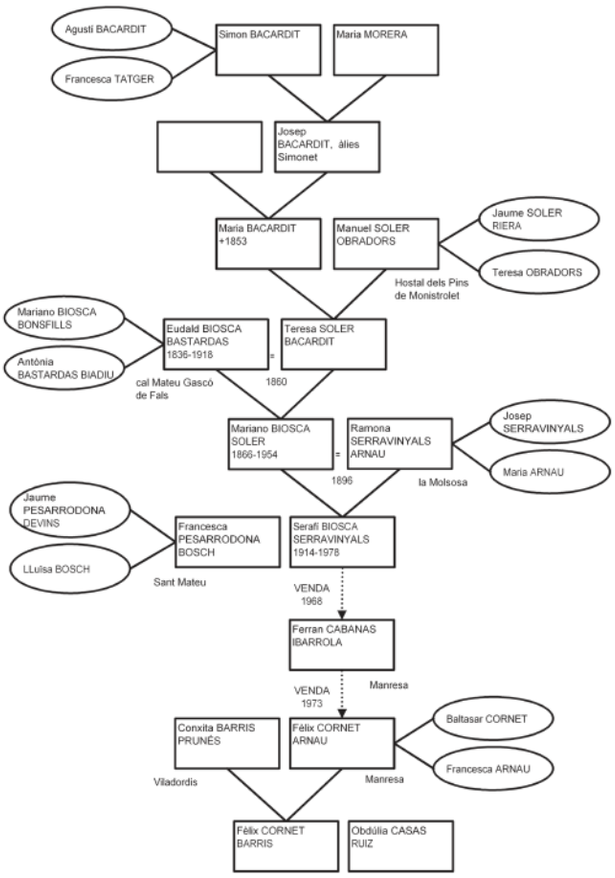

5 sous per dia treballat. El pobre Simonet va fer un mal negoci, perquè es va haver de fer càrrec dels 165 rals de les costes. Quan es va celebrar el judici el Simonet rondava per la comarca del Vallés, no tenia domicili fixe i es guanyava la vida treballant per les cases de pagès.
La casa de Fonollosa l'havia empenyorada el 23 de gener de 1843 al pastor Miquel Sentellas per 150 lliures. El pastor, un fill de Centelles del Racó, s'estava a cal Simon i feia córrer l'hort i la vinya. L'octubre de 1844 Josep Bacardit Morera va manllevar 370 lliures a Ramon Galí, l'amo del mas Boixeda de Fals, prometent que les hi tornaria al cap de quatre anys. Volia els diners per recuperar la casa i la vinya empenyorades, cosa que va fer el març de 1846, donant al Sentellas 150 lliures per la casa i 90 per la vinya.

L'Hostal dels Pins

El Josep Bacardit, àlies el Simonet, va tenir una única filla, la Maria. Aquesta es va casar amb Manel Soler Obradors, fill segon de Jaume Soler, l'amo de l'Hostal del Pins de Monistrolet. L'hostal estava situat ran del camí ral de Manresa a Calaf i era un punt important on feien parada i fonda els viatgers. El germà gran del Manel es deia Isidre i va entrar de pubill a cal Pelfort de Camps.

El Manel Soler i la pubilla Maria Bacardit, igual que la generació anterior, només van tenir descendència femenina, la Teresa i la Francesca. El darrer dia de juliol de 1860, Teresa Soler Bacardit va fer capítols amb Eudald Biosca Bastardas, fill de Mariano i Antònia, de cal Mateu Gascó de Fals. Val a dir que un germà de l'Eudald era conegut com el Jep Bonic i va ser qui va construir la casa que porta aquest nom. El dia de la signatura dels capítols el Manel va fer hereva a filla gran i va destinar 40 lliures a la petita. Si es donava el cas que naixia un noi, l'herència s'anul·lava i llavors la Teresa rebria de dot 300 lliures i els drets d'una vinya situada dins dels termenals de Bonvehí de Castelltallat. El pubill Biosca va portar un dot de 60 lliures, 10 donades pel seu pare de legítima i 50 que havia guanyat treballant. Van pactar que si la Teresa moria sense fills i l'Eudald havia de marxar de cal Simon, el sogre el compensaria amb un salari de 10 lliures per cada any que s'hi hagués passat.

L'hereu desitjat no va arribar i la Teresa va quedar mestressa en morir la seva mare el 30 de maig de 1853. Cinc dies abans de morir havia rebut els sagraments i havia dictat testament al rector. Les seves darreres voluntats eren deixar 30 lliures a la Francesca, que les cobraria en cas de matrimoni carnal o espiritual (fer-se monja) i permetre que el consort, en cas de segones núpcies, pogués seguir utilitzant el quarto principal. Clar que el Manel s'havia guanyat aquest privilegi, ja que en entrar a cal Simon havia fet una aportació econòmica de 420 lliures.

Façana

Ca l'Endalt

El 1864 l'Eudald i la Teresa van fer inventari dels béns. A més de la casa i dels tres quartans que l'envoltaven, menaven una vinya de 6 quarteres del mas Morera. L'Eudald va fer obres i va obrir un balcó al primer pis. La llinda del balcó va ser retallada en una data posterior i ara només es llegeix "EUDALDO", a la línia superior de la inscripció.
El 1865 la Teresa va tenir unes raons amb Pere Closa Planes, que li reclamava una de les dues cases de cal Simon com a hereu. Resultava que Pere Fontanet i la Francesca Bacardit, la cosina de l'avi de la Teresa, no havien tingut fills i havien donat els béns al seu afillat Pere Closa. Les parts van tenir prou seny per resoldre les diferències amicalment amb una concòrdia i van acordar que el Closa es quedaria la casa de les Garrigues Noves i la Teresa la casa adossada a cal Simon. A partir d'aquest moment les dues cases es van convertir en una de sola.
La Teresa i l'Eudald van fer pujar a tres xicots, Mariano, Ramon i Josep, i quatre mosses, Antònia, Francesca, Dolors i Josefa. D'aquestes hem pogut seguir la traça de l'Antònia casada el 1889 amb Lluís Muns Pelfort de Cas-

telltallat, la Francesca, que ho va fer el 1894 amb Jaume Pich Soler de Callús, i la Dolors,casada el 1902 amb Josep Fosas Tomasa, l'amo de cal Jan de la Roca de Fals.
L'Eudald va morir el 1918, a l'edat de 82 anys, i la pubilla ho va fer dos anys més tard. El nom de la casa mentrestant havia canviat i normalment se l'anomenava **ca l'Eudald** o Endalt

El successor va ser Mariano Biosca Soler, el qual havia rebut les aigües del baptisme el 30 d'agost de 1866. El nom segurament li va posar l'avi patern, Mariano Biosca Bonsfills.
El Mariano va fer capítols el 21 d'agost de 1896 amb Ramona Serravinyals Arnau, de la Molsosa. No es pot negar que els Serravinyals tenien una forta tirada a venir a casar-se aquí, ja que dues germanes de la Ramona van entrar a cal Jordà de Fals i a cal Sirola de Camps, i dos germans seus van protagonitzar un matrimoni doble amb les dues filles de l'amo del mas Sant Andreu de Fals.
La Ramona va dur 80 lliures de dot i un complet aixovar, on, entre altres peces, hi havia una calaixera, un matalàs, una vànova, dos vestits de llana i dotze camises.
El Mariano va tenir el Ricard, el Serafí, la Montserrat, la Teresa, un nen mort amb mesos i una nena morta als 14 anys. La Teresa es va aparellar el 1924 amb Ignasi Casasayas i el primogènit Ricard amb Mercè Cardona Duocastella de Castelltallat, però va tenir la desgràcia de morir jove, deixant la dona embarassada d'una nena.
Després del traspàs del vell Mariano el 1954 l'herència va ser pel Serafí Biosca Serravinyals, conegut també com Finet. Amb ell la casa va incorporar un nou nom, **cal Finet**, però els dos anteriors no es van perdre i actualment la gent l'anomena, indistintament, de les tres maneres.

Finestreta de la banda de ponent

La "màgica"
Serafí Biosca es va casar amb Francesca Pesarrodona Bosch i van tenir dues filles, la Maria Teresa i la Carme.
El Finet va ser un personatge peculiar del qual se n'expliquen un munt d'històries. Es conta d'ell que un dia que estava al tros es va descalçar i es va fregar el

Llinda del balcó "EUDALDO"

peu cap enfora, per tal d'expulsar el mal i passar-lo a algú altre; "sort que em sé treure el mal, sinó ja seria mort", deia.
Amb els anys va anar agafant manies, i com que li passaven fets inexplicables, per exemple objectes de casa que canviaven sols de lloc i altres fenòmens paranormals, va anar a consultar-ho amb una dona de Manresa que es dedicava a la bruixeria. Es va obsessionar amb els encanteris i va arribar a la conclusió que els veïns li feien "màgica". Per defensar-se d'ells els va amenaçar tant que no gosaven sortir de casa si no era en grup i armats de garrots.
Entre altres conflictes, va tenir un enfrontament seriós amb el veïnat quan va instal·lar una bomba hidràulica al costat del toll del torrent, que era comunitari. El van denunciar a la Confederación Hidrográfica, i el 26 d'abril de 1958 aquest organisme li va manar retirar la bomba.
La dona del Serafí tampoc es quedava curta. Era molt geniüda i es barallava amb les veïnes fins a l'extrem de l'agressió física. Se les tenien especialment amb la mestressa de cal Pentiner, que també era una dona amb caràcter.
A causa d'aquest ambient de confrontació, el raval de la Poca Farina també s'anomenava raval de les Botxes, per la facilitat amb què aquestes herbes s'encenen, i alguns s'hi referien directament com el raval de la Bogeria.

La cosa no va acabar malament, perquè a finals de la dècada dels setanta, el Finet va decidir vendre's la casa i comprar un pis a Manresa. La calma va retornar aleshores al raval de la Poca Farina.
La venda es va efectuar el 6 de febrer 1968 i el comprador va ser Ferran Cabanes Ibarrola, un que treballava a l'Industrial Elèctrica, una important botiga de material elèctric a Manresa. A part de la casa, es va quedar un tros de terra d'unes 20 quarteres, la major part bosc, que el Serafí posseïa als Espatllats.
Dos o tres anys més tard Ferran Cabanas es va vendre les terres a Alfons Miquel Miquel, de les Garrigues Noves, que ja les menava des de feia anys, i el 12 gener de 1973 la casa sola a Fèlix Cornet Arnau i Conxita Barris Prunés.
El Fèlix tenia una empresa d'electricitat a Manresa i va reformar la vella casa, deixant les parets exteriors de pedra vista, refent la teulada nova i habilitant l'interior.
El dia 27 d'abril de 1993 el Fèlix va cedir la propietat al seu fill Fèlix Cornet Barris, l'amo actual. La seva esposa és Obdúlia Casas Ruiz i tenen dos fills, el Fèlix i la Núria.

CAL TOMASÓ

Jaume Camps, dit el Revinxela, tenia una casa en una punt dit "lo Pla de Rocafort, que li havia establert l'amo del mas Cererols. Es va trobar que necessitava diners i va decidir vendre's un trosset a Tomàs Llobet, on aquest s'hi pogués fer la casa. El solar era quadrat, mesurava 50 pams de costat i tocava amb la casa del Revinxela. A més a més, li va vendre un tros de terra de mig quartà de sembradura de cànem, tros que afrontava per l'est amb la propietat del Cererols i per les altres bandes amb la terra del Camps.
El 7 de novembre de 1751 van escripturar els tractes:

> ... dono facultat a vos dit comprador y als vostres, feta que tingau dita casa, de tenir a la mateixa quatre gallinas, quals poran pasturar per ditas mas terras, no podent fer dany a las mateixas. Item ab pacte que fentse o fabricantse en la casa que vos fareu en dita pessa de terra o la que jo fare en la mia terra, forn per coure pa, fent aquell a gastos iguals de vos y de mi, pugam yo y los meus y vos y los vostres courer pa en dit forn, aixis que lo mateix forn sia comu entre los uns y los altres. Item dono facultat a vos de fer en los arbres de mas terras dotse pilas un any per altre, a effecte de afformiguerar la dita pessa de terra, de cosa de mitg corta, contenguda en dita venda. Item ab pacte que lo dit venedor dono facultat a vos de arreplegar y portar vosne llenya perduda de las terras possehesch en dit terme de Fonollosa, sens poder tallar ni maltractar arbre algun, ans be, tractantlos a us y costum de bon pages ...

La venda es va fer pel preu de 40 lliures al comptat, més un cens de 3 sous i 6 diners, que el Tomàs havia de satisfer perpètuament al Revinxela. Per completar l'operació, el 7 d'abril de 1752 el Tomàs va pujar a Car-

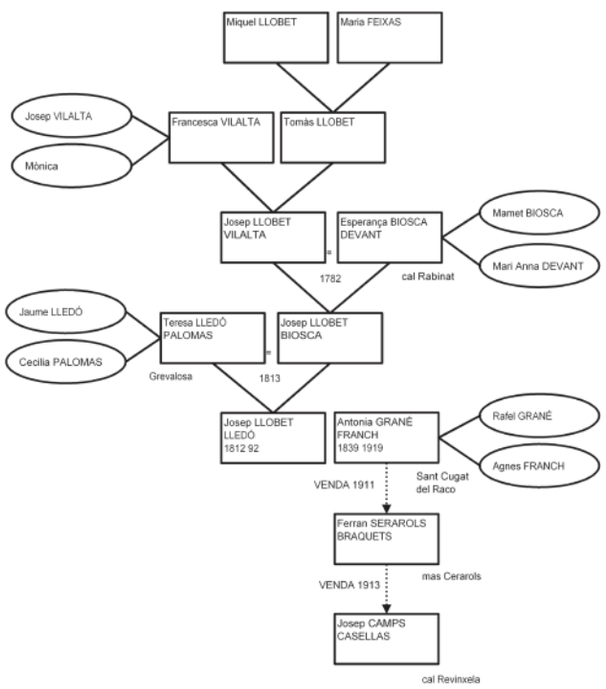

Part de cal Ravinxela on hi havia cal Tomasó

dona i va pagar a la cúria de l'Abat 4'5 lliures pel terç de la venda. Va obtenir el dret d'edificar la casa a canvi d'un cens perpetu de 6 diners, una quantitat mínima, però que simbolitzava el domini senyorial. La casa es va dir cal Tomasó, el nom amb què era conegut el Tomàs Llobet.

La procedència i les relacions familiars del Tomàs són un xic controvertides, ja que el trobem relacionat amb dues dones diferents. L'explicació senzilla fora que s'hagués casat dues vegades, encara que no descartem la possibilitat que es tracti de dues persones amb el mateix nom de Tomàs.
El 26 de febrer de 1747, segons un document d'un notari de Calaf, es va signar una concòrdia que va posar fi a un conflicte entre Josep Riera i Francesca Vilalta, la dona del Tomàs Llobet. Resultava que la mare dels dos havia estat casada successivament amb Pere Riera i Josep Vilalta, de manera que eren germanastres. Es discutien per la roba i el dot de la mare comuna i també per les collites de les quintanes del mas Casa Nova, entre d'altres coses. Van acordar que el Tomàs i la muller es farien càrrec de la manutenció i eventual dot de la noia Mònica Vilalta, cunyada i germana, respectivament, i que per compensar a l'altra branca familiar per certs interessos econòmics, els donarien la meitat de les collites plantades a la Casa Nova, una somera, un pollí, un bou i 6 arnes.
Del matrimoni del Tomàs amb la Francesca Vilalta en sabem un fill, el Josep, i una filla, la Maria, la qual es va casar a Aguilar el 1772 amb Celdoni Duocastella Garriga. En aquell moment la muller del Tomàs ja era morta.

Referent a la segona faceta de la vida del Tomàs, tenim que el 24 d'agost de 1761 va fer capítols amb Maria, filla de Gabriel Jordana i Maria, de Coaner, que va venir amb un dot de 22 lliures, pagades pel germà Joan Jordana, ja que la núvia era òrfena. Segons els capítols, els pares del Tomàs eren els difunts Miquel Llobet i Maria. Una mica més d'informació la traiem d'una acta del maig de 1760. Tomàs Llobet Feixas, habitant a Fonollosa, però natural de Sant Joan, es va vendre una vinya a la partida de Coll Baix de Manresa que havia estat del seu pare Miquel Llobet. També ens ha arribat el casament que va tenir lloc el 1761 de Bartomeu Corts amb Cecília, una germana del Tomàs.

De la descendència del Tomàs amb la segona muller Maria Jordana coneixem el Joan i el Tomàs. El primer es va casar el 1794 amb Rosa Roig Alsina de Fals. Un any després, Tomàs Llobet Jordana es va unir amb la Josefa, filla de Francesc Baixerias, clavetaire o fabricant de claus de Ripoll. Quan es van produir aquests enllaços el pare dels nois, que constava que era pastor, ja era mort.

El 23 de setembre de 1782 es van fer els capítols entre Josep Llobet Vilalta i Esperança Biosca Devant. El pare de l'Esperança, que era Mamet Biosca de cal Rabinat, li va donar 25 lliures, una caixa de fusta de pi del país, un vestit d'estamenya de centelles, quatre camises de bri, dos llençols, unes estovalles, dues tovalloles, una vànova, tot nou, a més de la roba de soltera, tant la de lli com la de llana. El Josep va aportar al fons dotal de l'Esperança un escreix o donació per noces de 8 lliures, 6 sous i 8 diners.
El 1786 el Cererols li va vendre per 27 lliures una peça de 15 quartans al costat de la bassa i els horts del Cererols, el qual li va donar permís per servir-se de l'aigua de la bassa, respectant però, el torns de regar. El 1796 Josep Llobet va comprar la sisena part de la collita d'una vinya del mas Santpere al parcer Francesc Roig. En va pagar 50 lliures.

De fills del Josep i l'Esperança tenim notícia del Josep, el Vicenç, el Pau i la Rosa. Aquesta darrera es va casar el 1802 amb Isidre Clarena Santamaria. El Vicenç va ser quintat per anar a servir el rei el 1810. Era una desgràcia, perquè la guerra contra el francès era arriscada i a més el Josep necessitava el fill per treballar a casa. Va manllevar 400 lliures a un pastor de Santa Coloma per redimir-lo del servei, comprometent-se a tornar el crèdit al cap de dos anys. En cas de no fer-ho, el creditor es podia quedar la casa i les terres de cal Tomasó, deixant però temps per recollir les collites. Superat el tràngol de la guerra, el Vicenç va marxar a Camps i allà va construir una casa anomenada cal Vicenç.

El Pau era un xicot molt treballador que va aixecar el 1832 una casa, dita cal Pau, a la partida de Borredà. Aquesta partida pertanyia al mas Santpere i es trobava dins del terme de Castelltallat, però a tocar a Camps. El Pau va fer molts diners, com ho demostra el fet que va deixar-ne grans quantitats en préstec a diversos propietaris i pagesos de la zona. Es va casar amb Rosa Pelfort Junyent, de cal Pelfort, però el matrimoni va resultar estèril. En el testament que va fer el 1857 va deixar la casa al seu nebot Josep Llobet Lledó, però el 1869 es va afillar a la parella Andreu Planas i Antònia Vila i els va fer hereus a canvi de cuidar-lo a ell i a la dona. El Pau va morir el 1888 als 88 anys i la Rosa Pelfort tres anys més tard.

Va quedar hereu del cal Tomasó Josep Llobet Biosca, el qual va unir-se el febrer de 1813 amb Teresa, filla de Jaume Lledó i Teresa Palomas, del terme de Grevalosa. El germà Josep Lledó va ser l'encarregat de donar les 70 lliures del dot.
El successor Josep Llobet Lledó es va casar dues vegades, amb Maria Giralt, de Prades de la Molsosa, que no

Possible llinda de cal Tomasó

li va donar cap fill, i després amb Antònia Grané Franch, de Sant Cugat del Racó, que n'hi va donar tres, el Josep, la Dolors i el Joan. La Dolors en realitat la van batejar com Agnès, però a la mare no li agradava el nom i li va canviar. Josep Lledó va fer testament el 7 d'abril de 1888 i va ser enterrat el 10 de novembre de 1892.

Va quedar davant de la casa Josep Llobet Grané, que tenia 18 anys. Es cuidava de la seva mare i dels germans petits, fins que aquests van marxar de casa; el Joan va instal·lar-se a cal Vicenç de Camps, a la casa que havia construït el germà de l'avi, i la Dolors va anar a treballar a la colònia Cavaller de Callús. Va plegar per entrar de jove a cal Petit, en casar-se el 1903 amb Pere Torras Morera. A cal Tomasó tenien poca terra, l'hortet i una quartera i tres quartans de sembradura, de manera que el Josep feia jornals on podia. El juny de 1900 el Josep va morir, solter a l'edat de 26 anys. La seva mare va acollir-se a cal Vicenç, i cal Tomasó va quedar abandonada.

El 29 de desembre de 1911 Antònia Grané es va vendre la casa, mig enrunada, a Ferran Serarols pel preu de 350 pessetes. També li va vendre l'hort i el camp per 50 i 300 pessetes, respectivament. La venda va comptar amb l'aprovació del fill Joan Llobet, a qui aquell mateix dia Ferran Serarols va vendre un tros de 4 quartans al costat del torrent dit de cal Bisbe o cal Fusteret. Per aquest hort n'hi va demanar 200 pessetes.
El Serarols no va conservar gaire temps les ruïnes de cal Tomasó, sinó que, a petició de Josep Camps Casellas, les hi va revendre el 8 de setembre de 1913. Pel Revinxela era important l'espai, perquè li va permetre eixamplar la casa per aquell cantó. Als baixos, els de cal Revinxela hi tenien les conilleres, i al pis hi posaven a assecar les figues, disposades sobre uns canyissos. Després les enfarinaven i les baixaven a vendre al mercat de Manresa. Actualment no s'aprecia res de l'antiga casa adossada, tret d'una llinda, ara posada en posició vertical, que porta la data 1792, i que, suposadament, deuria formar part de la construcció original de cal Tomasó.

FASSINES

Una fassina era una instal·lació per fabricar aiguardent mitjançant la destil·lació de vi. El nom "fassina" és un vulgarisme del mot "oficina" o fàbrica d'aiguardent, que era com es designaven aquestes instal·lacions.
El principi físic de la destil·lació és prou simple; s'ha de bullir el vi en un recipient tancat, recollir els vapors rics en alcohol, i condensar-los mitjançant un serpentí refrigerat amb aigua que circula a contracorrent. El recipient on es bullia el vi era una caldera o olla d'aram i la refrigeració s'aconseguia amb aigua canalitzada des d'una font o riera propera. Es fabricava l'alcohol a partir de l'excedent de vi, o de vi picat, i s'obtenien diverses menes d'aiguardent, algunes destinades al consum de les tavernes del país i altres a l'exportació, sobretot a Amèrica. El gran avantatge del licor d'alta graduació alcohòlica respecte al vi és la possibilitat de guardar-lo molt temps i transportar-lo sense perill que es torni agre.
A finals del segle XVIII, l'extensió dedicada a la vinya a Catalunya no parava de créixer i les fàbriques d'aiguardent donaven sortida a l'excedent de vi. Hi havia olles de destil·lar escampades per tota la comarca. Segons una estadística de 1780 hi havien 14 fassines a Manresa, 7 a Santpedor i 7 més en altres pobles de la comarca del Bages.

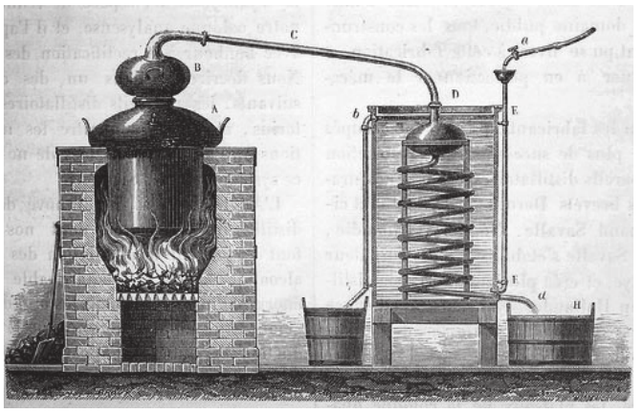

Destil.lació alcohòlica

La primera oficina o fàbrica d'aiguardent del municipi la va instal·lar a Fals el 28 d'abril de 1792 el comerciant de Manresa Francesc Coma Soler. La va posar al costat del torrent de Cantacorbs i és l'origen de la casa anomenada justament la Fassina.
La següent referència és del 8 de maig de 1817, quan don Manuel de Ibarra y Padilla, *"Coronel de los Reales Exércitos, Administrador y Baile General de Cataluña"*, atenent l'informe favorable de l'Ajuntament i del Batlle de Caselles, va donar permís a Jacint Soler Busquets, amo del mas Clarena de Camps, a agafar aigua de la riera de Clarena *"para una fabrica de aguardiente y riego de una huerta, despues de haverla tomado la casa de Comallonga de San Mateo"*. El Soler tenia un termini de sis mesos per construir una presa i un canal i el preu del permís va ser de 200 rals de billó en efectiu i 200 més en acabar les obres. Per altra part, se li imposava un cens perpetu de 8 rals per la fassina i 8 rals pel rec. No tenim cap més notícia d'aquesta fassina i ni tan sols sabem si es va arribar a construir.

Col.lecció Teixidor

Olla de destil.lar

L'activitat relacionada amb l'aiguardent es concentrava a Fonollosa en dues cases de la zona del Raval del Paisà. Isidre Morera, àlies Paisà, no solament era fabricant d'aiguardent, sinó que formava part d'una companyia amb els socis Josep Pujol i Anton Ballaró de Santpedor, que s'encarregava de proveir les tavernes de Berga i la Pobla de Lillet. El febrer de 1804 es va desfer la societat i l'Isidre va haver de pagar als socis 180 lliures per compensar-los el capital aportat. A finals de desembre de 1805 el Paisà va fundar una companyia amb Martí Jaumeandreu, comerciant, i Maurici Barjau, baster, els dos de Manresa, amb la finalitat de distribuir durant un any aiguardent a la menuda, a la ciutat de Manresa i al Berguedà.
L'article segon de la constitució de la companyia feia així.

> Jo Isidre Morera me obligo en provehir de ayguardents per la dita venda per menor durant lo referit temps tota la Muntanya, esto es, desde la vila de Berga inclusive en amunt, prometent posar dits ayguardents en los diposits ja destinats, lo un en dita vila de Berga y lo altre en la Pobla de Lillet, a mon risc y perill,

Col.lecció Teixidor

Garrafa d'aiguardent

Fassina coberta per la vegetació (2012)

> franca de ports y de tots gastos que ocorreran fins a estar posats en dits diposits, debentsem unicament pagar per cada carrega de dotse arrobas de dits ayguardents nou lliuras, 7 sous i sis diners, dels que deixare en lo diposit de Berga, y 11 lliuras 12 sous en lo de la Pobla, fentme responsable de qualsevol descuit, negligencia o omissió culpable ...

L'Iside Morera i l'altre soci també van ser els avaladors del Jaumeandreu, el qual havia arrendat per un preu fet la recaptació d'un impost estatal sobre el consum d'aiguardent, consistent en 8 maravedís per cada *"quartillo"* d'aiguardent i 17 maravedís per cada *"quartillo"* de licor basat en l'aiguardent venuts en tots els pobles del Corregiment de Manresa.
Francesc Morera, fill i successor de l'Isidre, consta el 1826 que era pagès i fabricant d'aiguardent, activitat que segurament ja no va continuar el seu descendent Jaume Morera Mercadal. El setembre de 1841 el Jaume va manllevar 133 lliures al capellà Pere Biosca, un fill de cal Mangala, i en garantia va posar-hi un hort dit del Paisà, dins del qual hi havia construïda una fassina o oficina de fer aiguardent, que en aquell moment no funcionava. El 1853 va manllevar-li més diners sobre l'hort i la fassina.

L'altra casa del Raval que es dedicava al negoci era cal Tiquet.

Foto A.Morera

Treballs de restauració

El 10 d'abril de 1827 Isidre Serarols va establir sota un cens de 10 rals de billó a Francesc Morera Selga, teixidor de lli, un tros de terra d'un quartà per engrandir la casa *"a fi de edificar algun cubert ab oficina de ayguardient, pero sens habitacio alguna"*. L'entrada de l'establiment va ser una simbòlica tassa, però no d'aigua, sinó d'aiguardent.
Aquesta fassina, emplaçada a prop o adossada a la casa, deuria resultar inconvenient, perquè el 15 de març de 1838 l'amo de Querol va vendre per 25 lliures a Josep Morera Parcerissa, fill del Francesc, un tros de 3 quartans vora la riera, en un lloc dit la Font de Querol, amb autorització d'edificar una casa per dedicar-la a la fabricació d'aiguardent.
En aquest lloc, a la vora de la riera i al costat del pont que la travessa, s'hi troben les ruïnes d'aquesta fassina, que recentment han estat desbrossades i recuperades per un grup de voluntaris amants del patrimoni. Esperem en el futur publicar en els Quaderns una descripció del conjunt. L'aspecte més visible són dues tines recobertes de cairons, però hi ha restes d'altres edificacions enrunades. Per sota de les tines hi passa el canal de reg que regava els horts. L'aigua era un element imprescindible pel funcionament dels aparells de destil·lació.
Per garantir un crèdit de 1.000 lliures que va demanar el Tiquet, el 1865 hi va posar la fassina, que va ser estimada en 14.000 rals de billó. En l'inventari dels béns immobles que es va fer després de la defunció del Josep Morera el 1872, hi consta *"un local dit Fassina, perquè antigament hi havia una fabrica de aiguardent"*. S'especifica que dins del local que havia construït el difunt Josep hi havia dues tines.

Foto A.Morera

Conjunt de la Fassina de cal Tiquet

A part dels locals, hi ha documentat a Fonollosa un fabricant de fora anomenat Jaume Carulla Pascual. Segurament era fill de Francesc Carulla, un traginer de Guissona afincat a Manresa, i vivia a Fonollosa amb la seva dona Antònia, filla de Josep Mestres Padrós, un courer de Calaf. Ignorem en quina casa s'estaven i on tenien la fabriqueta, si es que en tenien una. Una mostra de l'activitat industrial del Carulla són les 433 lliures que va pagar per la collita de raïm de l'any 1845 a un terratinent de Manresa.
El desembre de 1845 Pere Font, l'encarregat del molí fariner de Rajadell, va arrendar per sis anys al Carulla una fassina que hi havia davant del molí, a la banda de ponent. El preu de l'arrendament va ser de 240 lliures.

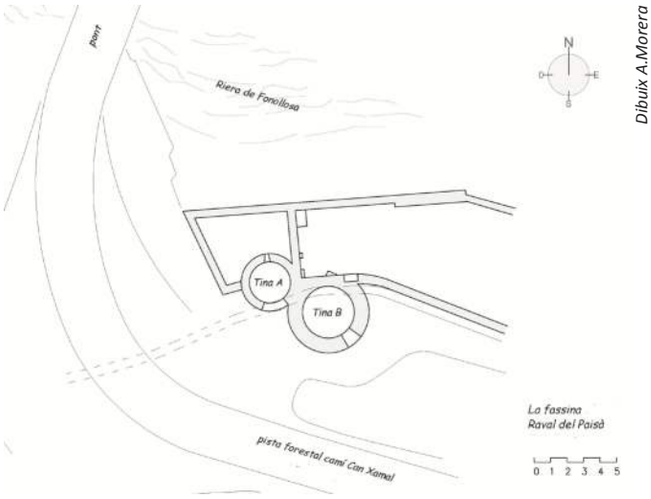

Dibuix A.Morera

Croquis de la Fassina

A l'any sobre Jaume Carulla va subarrendar la fassina a Isidre Matifoll i Francesc Torra de Rajadell per 637 duros. El preu incloïa *"una maquina de fer ayguardent"* i altres estris.

El maig de 1849 Francesc Munt va vendre a Joan Puig Ferran cal Vilaseca. Las casa era un establiment de cal Roca i Celdoni Serarols, àlies Roca, va donar permís al Puig per construir *"una olla u oficina de fabricar ayguardent"*.
Domingo Biadiu Vila, l'amo del mas Soler de Camps, també va invertir en el negoci de les begudes espirituoses. El gener de 1879 va llogar a l'amo del Dalmau de Rajadell per un període de set anys una fàbrica d'aiguardent situada al Dalmau a raó de 1.000 pessetes anuals. Amb el lloguer hi anava el local de la màquina de destil·lar, un quarto per dormir l'operari, una quadra pels animals que traginaven el vi i l'aiguardent, un cobert per la llenya, una tina annexa a la fassina, i el dret d'agafar aigua de la cisterna de la casa.
El negoci deuria anar bé, perquè el Biadiu va muntar llavors una fassina al Soler. El 22 de desembre de 1890 va canviar d'estratègia i es va vendre per 2.500 pessetes a Domingo Servitja Biadiu de Vallformosa, cosí seu, la seva màquina de fer aiguardent amb tot el material auxiliar, a més de vint bótes d'una mena anomenada "jerezana", un carro especial per traginar bótes d'aiguardent, dos carros normals i 600 càrregues de llenya tallada. També li va arrendar per un temps de deu anys el local de la fassina, dues tines per guardar vi, un magatzem per les bótes i un pati. El lloguer va quedar fixat en 160 pessetes en cas que la fassina treballés i la meitat si estava parada.
En la documentació municipal, en l'apartat de "matrícula industrial" s'hi troba que el maig de 1893 es va donar d'alta una fàbrica d'aiguardent de Pau Servitje, amb una caldera de 300 litres. Segurament era la fassina del Soler, però el juny de 1894 es va donar de baixa i no sabem si va arribar a funcionar.

Amb els avenços tècnics del segle XX les instal·lacions artesanals de les fassines van ser substituïdes per indústries modernes, tal com va passar en altres rams. Des de llavors, la fabricació de les diverses begudes alcohòliques ha anat a càrrec d'empreses grans, que, per altra banda, són més fàcils de controlar per l'estat, que grava el consum d'alcohol amb impostos especials. No obstant això, l'elaboració clandestina d'alcohol va durar encara molts anys, limitada però a poca cosa més enllà de l'autoconsum.
Queda en la memòria de la gent gran de Fonollosa algunes cases on s'hi destil·lava alcohol i les peripècies per evitar ser descoberts pels guàrdies.
Així, Joan Closa de ca l'Isidret (nat el 1925) recorda que a cal Martri un fadrí de cal Recus destil·lava aiguardent. A cal Torres del carrer Nou, el Calet hi emmagatzemava aiguardent i una vegada la guàrdia civil va venir a fer un registre, però van afanyar-se i van abocar les ampolles a la claveguera. Abans de la guerra el Joan Closa havia vist fer aiguardent al Sendo Grau, el masover del mas Feixes. Recorda que feia servir un aparell amb una tapadora i uns tubs d'aram. També destil·laven aiguardent a cal Teixidor de Camps i l'amo actual conserva algunes garrafes de vidre per guardar-lo i una olla d'alambic, l'únic estri d'aquestes característiques que ha sobreviscut i que es pot veure en la fotografia que acompanya aquest escrit.

Interior de la tina superior

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 33 Octubre 2016

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CA L'ISIDRET

Aquesta casa va ser producte d'un establiment del mas Cerarols. El 19 de novembre de 1771 Anton Serarols va establir a Isidre Closa Braquets un tros erm per edificar, sota un cens perpetu de 15 sous, cens que es podia quitar amb un pagament únic de 25 lliures. Altres detalls de l'establiment ens són desconeguts, perquè l'acta la va fer el notari Ballester de Prats de Rei i dels llibres d'aquest notari només se n'ha salvat un, i no és de l'any que ens interessa. L'evidència de l'establiment prové de la firma per senyoria de l'abat de Cardona, el qual va cobrar de l'Isidre 5 lliures i 11 sous pel terç i li va imposar un cens de 6 diners sobre la casa.

El nom que va rebre la casa es deu a la persona que la va construir o tal vegada al seu fill, que també es deia Isidre. El Closa descendia de cal Botiga (ara Bauma) i el 18 de març de 1778 va fer capítols matrimonials a Calaf amb Ramona, filla de Francesc Segarra i Engràcia Pons, de Vallmanya.

L'Engràcia i el germà de la Ramona li van donar dues caixes de pi plenes de roba. A dins hi havia quatre llençols de bri de tres tallades, dos coixins plens de llana i dues coixineres, una vànova de "borró", unes estovalles, sis tovallons, dues tovalloles, sis camises de bri i dues de mitja tela, un faldellí de "mig carro d'or", un gipó de "durantàs", unes faldilles d'estamenya de centelles, unes altres d'estamenya blava i un gipó de xamellot anglès.

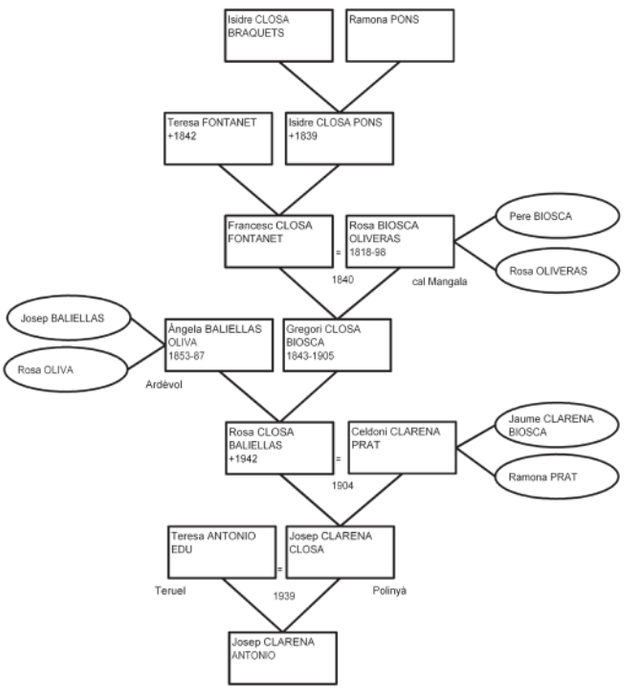

A més, li van deixar endur tota la roba de "fadrinatge", que era la roba d'ús diari. El dot va ser de 100 lliures, però l'Isidre no el va acabar de cobrar fins el març de 1778.

No sabem perquè, però la Ramona de vegades duia el cognom de la seva mare en comptes del del pare, com seria normal. El matrimoni va donar tres fills, dits Isidre, Francesc i Gregori, i quatre mosses, dites Francesca, Maria, Teresa i Josefa. D'aquests se sap que el 1803 la Francesca es va unir amb Jaume Bacardit Tatger de Fonollosa i el Francesc el 1812 amb Josefa Bonvehí Vall de Castelltallat.

El 30 d'agost de 1801 Isidre Closa Braquets va fer testament. Va demanar un funeral de dotze capellans i va destinar 30 lliures per les despeses de les pompes fúnebres. Va deixar a cada filla 25 lliures i 10 a cada fill. Va designar hereu al primogènit Isidre. No se sap la data exacta de la defunció, però el 1803 ja era mort.

Ca l'Isidret. Vista de ponent

L'Isidre Closa, el fill gran, es va casar amb Teresa Fontanet i va tenir dos nois, el Francesc i el Jaume. No s'han trobat els capítols, però se sap que una part del dot de la Teresa procedia d'una causa pia per casar donzelles, creada per Melcior Comallonga.

El 23 de maig de 1811 Isidre Closa va vendre a gràcia o empenyorar una part de la casa al seu germà Gregori. La part empenyorada era tot el segon pis, excepte el quarto que es trobava sobre el forn, l'ús de la cuina i també dues feixetes d'hort, de mig quartà d'extensió, a la part de tramuntana de la casa. A les feixetes hi havia una

olivera i una figuera, que van quedar excloses de la venda, si bé va donar permís al germà per collir i menjar figues. Per separar les dues parts de casa, el Gregori havia d'obrir una porta i del cost de l'operació el rescabalaria en el moment de la quitació. El preu de la venda a carta de gràcia va ser de 100 lliures. No tenia una durada determinada, però l'Isidre havia de donar un any d'avís. El 1822 l'Isidre va vendre a dos de Fonollosa per 22'5 lliures la meitat de l'aigua recollida en una resclosa seva situada al termenal de Camps. El 1830 va donar dret de pas a Josep Casellas per passar una sèquia o canalet des d'una reclosa situada al torrent de la Pabordia. Per regar els respectius horts cadascun tindria tres dies i el manteniment aniria a mitges.

Ca l'Isidret. Vista general

Isidre Closa Pons va caure malalt i el 30 de setembre de 1839, veient que el seu estat s'agreujava, va fer cridar a mossèn Joan Serra, per reconciliar-se amb Déu i, al mateix temps, deixar els papers arreglats. Va demanar un enterrament de quatre capellans, va disposar que la seva germana Teresa fos mantinguda a casa, treballant aquesta el que bonament pogués. Va llegar 15 lliures al Jaume, que cobraria en casar-se, i va fer hereu al primogènit Francesc.
Isidre Closa va morir el 2 d'octubre de 1839 i la seva dona el 4 de setembre de 1842.

Francesc Closa Fontanet va esdevenir cap de casa el 1839, però no va fer inventari fins el 1865. Va declarar la casa, amb una tina, una premsa i una cort, i l'hort de 2 quartans de superfície.
El Francesc va fer capítols el 30 de novembre de 1840 amb Rosa, filla de Pere Biosca i Rosa Oliveras, de cal Mangala. El Mangala va donar a la filla 200 lliures, dos vestits, dos llençols, una flassada, quatre tovalloles, unes estovalles, i sis camises. El Francesc va correspondre amb un escreix de 100 lliures i els sogres van exigir-li la hipoteca de la casa en garantia del dot.
El Francesc i la Rosa van fer pujar quatre fills, batejats amb els noms de Gregori, Francesca, Joan i Josepa. El matrimoni d'aquesta darrera va venir envoltat d'estranyes circumstàncies. El març de 1881 es van signar capítols matrimonials amb Jaume Baraldés Ribalta, l'amo de cal Balandrés de Camps, però alguna cosa es va tòrcer, perquè el setembre el Baraldés es va casar amb Maria Duarri i el 2 de desembre la Josefa va segellar un nou compromís amb Pere Pessarrodona Soler de Sant Mateu, compromís que es va fer efectiu el 29 del mateix mes. El casament de l'altra filla, la Francesca, va ser menys problemàtic i el 1866 la noia va entrar com a jove a cal Sec. Després d'enterrar el marit, el 1885 va enllaçar amb l'amo de ca l'Agustí.

El Francesc va morir abans de 1875, mentre que la Rosa va passar dels 80 anys i no ho va fer fins el 1898. La casa va passar al fill Gregori Closa Biosca. El Gregori va comprar el 1872 un hortet a la partida Hort del Canyer a Francesc Duocastella, de cal Tomàs. En va pagar 400 pessetes i el 1881 se'l va revendre al Sastre Pubill. El 1876 va comprar una part de cal Balaguer i el 1885 va fer un préstec de 200 duros a l'amo del mas Centelles de Sant Amanç. Li va tornar els cèntims el 1889, però mentrestant havia cobrat uns interessos de 60 pessetes anuals.
Cap el 1885 el Gregori, que ja passava dels 40, va enllaçar amb Àngela Baliellas Oliva, una noia molt més jove provinent d'Ardèvol. Les dues primeres criatures que van tenir, van morir amb pocs mesos de vida, però després van aconseguir que els visquessin dues mosses, la Rosa i l'Antònia. El 1887 l'Àngela va traspassar amb només 34 anys, però el Gregori no es va tornar a casar malgrat que tenia les nenes petites.

La pubilla Rosa Closa Baliellas va fer capítols el 8 d'abril de 1904 amb Celdoni Clarena Prat i aquell dia el pare la va nomenar hereva, reservant-se l'usdefruit, 200 lliures pel dot de la filla petita i 125 pessetes per distribuir en testament. El Gregori va voler que el gendre l'ajudés a cuidar les dues vinyes que menava, una de la Morera i l'altra del Santpere de Camps. Si es donava el cas que la pubilla moria i el gendre havia de marxar, el Gregori el rescabalaria amb un salari de 80 pessetes per cada any treballat.
L'altra germana, Antònia Closa Baliellas, va casar-se amb un fadrí de cal Jan Bastardes el 1908 i llavors la tieta Francesca, que no tenia fills, la va fer hereva de cal Sec.

Arxiu Sebastià Closa

Foto de casament de Francesc Closa i Maria Garriga

Gregori Closa va morir el 1905 i poc després els joves van aprofitar l'oportunitat d'entrar de masovers al mas Morera. Els masovers d'una casa important, amb molta terra cultivable, podien guanyar-se bé la vida, sobretot si els amos eren absents la major part del temps i no els controlaven massa. En aquell temps l'amo era el Vila dels Solés, a qui anomenaven amb el malnom d' "Orellut", per la mida de les orelles.
Mentre s'estaven a la masoveria van arribar els fills; Francesca, Elvira, Josep, Elies, Vicenç i Marta. El "Celdoni de la Morera", com era conegut el masover, la seva dona i els sis fills, van deixar la Morera el 1928 i es van instal·lar al terme de Sabadell, en una casa dita cal Miró del Pla. A l'època de la segona República es va portar a terme el projecte de construir un aeròdrom o camp d'aviació, precisament als plans on hi havia cal Miró. Els Clarena van haver d'agafar els estris i anar cap a una altra banda. Van passar per diverses cases fins que finalment van plantar les arrels a Polinyà.
El fill i hereu Josep Clarena Closa, nascut el 1913, es va casar el 1939 amb Teresa Antonio Edu, natural de Teruel, i el seu fill Josep Clarena Antonio és l'actual propietari de la casa de Fonollosa.

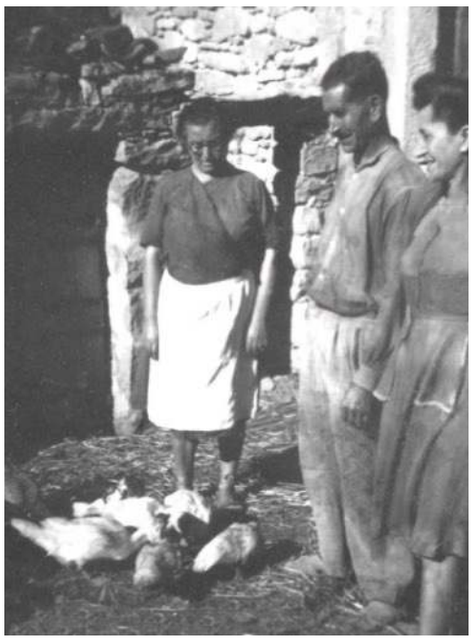

Arxiu Sebastià Closa

Donant menjar a les gallines

Quan els amos de ca l'Isidret van entrar de masovers a la Morera van posar la casa a lloguer. En el període comprés entre els anys 1910 i 1916 els llogaters van ser la família de Celdoni Pons Prat, un paleta de Vallmanya i la seva dona Concepció Pons Gibert. Van tenir diversos fills durant la seva estada, que es deuria acabar abans de 1920, ja que llavors els qui ocupaven la casa eren Antoni Pintó Sala i Maria Ribalta Puigdellívol. La dona era de cal Jan Teresa i l'home era de la Coromina i paleta de professió.
El 1924 la Rosa Closa va llogar la casa al seu cosí Francesc Closa. El Francesc i els seus descendents s'hi estarien un munt d'anys, de manera que farem un xic d'història d'aquesta branca dels Closa.

Isidre Closa i Antònia Carol, de cal Pedro de Camps, tenien cinc xicots. Tres d'ells van embarcar-se cap a l'Argentina per evitar el servei militar. Però el Francesc i un altre germà es van poder quedar perquè en el sorteig els va sortir una bola amb número alt. El Francesc va contraure matrimoni l'octubre de 1921 amb Maria Garriga Puigdellívol, de cal Vilasseca de Fonollosa. A cal Pedro tenien poca terra i per això el Francesc, un cop casat, va deixar-hi els pares i va marxar en busca d'oportunitats. Primer es va instal·lar al pis de cal Calet, situat sobre el forn de pa i allà la seva dona va infantar el 1924 el primer fill Josep Maria. Al cap de pocs mesos la família va traslladar-se a ca l'Isidret, casa que disposava d'horts de regadiu molt bons i que es trobava desocupada.
La Maria Garriga era modista i, a més de cosir per encàrrec, es dedicava a ensenyar costura a les noies del poble que en volien aprendre per fer-se l'aixovar. En una llista de 1920 la casa es anomenada **ca la Modista**, que deuria ser com la gent es referia a ca L'Isidret.
A la nova casa hi va néixer el 1925 el Joan i més tard la Maria. Després de morir el pare del Francesc a cal Pedro el 1928, la seva mare va quedar sola i llavors la van acollir a ca l'Isidret.
Les cases del raval del Paisà van ser espectadors de primera fila de la voladura del pont per frenar l'avenç de les tropes de Franco. Per temor de les accions bèl·liques d'uns i altres, gairebé tots els habitants del raval van fugir. Els de ca l'Isidret i una colla de veïns es van refugiar a cal Pedro, fins que va passar el front i van poder tornar amb seguretat.

El fill gran Josep Maria Closa Garriga es va casar el 1951 amb Cèlia Coberó, de cal Jep Bonic, i van tenir un sol fill, el Sebastià. El seu germà petit Joan va aprendre l'ofici de forner a Fonollosa i després de passar per diversos forns el 1960 va emigrar a Terrassa. Des del 1953 que era casat amb Rosita Soler Pubill, de cal Teixidor.
L'aigua que gastaven a ca l'Isidret la treien de la cisterna o l'anaven a buscar a la font, fins que els de cal Sastre Pubill van fer una conducció d'aigua des d'una mina situada a sota de cal Paisà i els van oferir aigua corrent gratis.
Després que els amos de ca l'Isidret marxessin de la Morera i s'instal·lessin a Sabadell, la relació amb els llogaters va ser molt esparsa. El propietari només solia pujar a Fonollosa un cop a l'any, per santa Elena, i llavors passaven comptes. El Closa s'encarregava de pagar la contribució urbana i la descomptava del lloguer. El lloguer era ínfim i, a més, no es va actualitzar segons el cost de la vida, de manera que al cap dels anys l'amo va deixar de reclamar-lo. Per altra banda, la despreocupació de l'amo per l'immoble i la manca d'obres de manteniment van provocar que la casa mica a mica s'anés deteriorant. Per això, els Closa van comprar un solar del Closa al capdavall del carrer Major i a començament de la dècada dels 80 es van fer una casa nova. El Josep Maria va morir a ca l'Isidret i uns anys després la vídua Cèlia se n'hi va anar a viure.

Sebastià Closa Coberó va fer l'aprenentatge de fuster i es va plantar pel seu compte a Fonollosa, en un local als baixos de cal Mixer. Quan el municipi va ensorrar la casa per fer-hi el nou ajuntament, el Sebastià va traslladar el taller de fusteria als baixos de la casa nova. El Sebastià està casat a Balsareny amb Concepció Serra.

CAL SOLDEVILA

La casa la va fer un tal Joan Soldevila que era natural de Rajadell, però que el 1760 ja rondava per Fonollosa, ja que aquell any l'amo de la Morera li va establir a rabassa un tros de 5 quarteres a la part del Pedró. Segons una informació de 1765 el Joan era solter, vivia a la rectoria de Fonollosa i era un dels administradors o priors de la confraria del Sant Crist de Camps. S'estava a la rectoria mentre es feia la casa, en un terreny de vuit per vuit canes que li havia venut Josep Serarols, l'amo de cal Roca. L'u de juny de 1763 el Roca li havia cedit el solar amb les següents condicions:

> ... en las quals vuyt canas de terra y rocas puga dit Soldevila y los seus fabricar casa, ab llicensia del senyor Abat o apoderat, ab pacte que pugau prendrer la pedra y terra necessitareu de mon mas Vilar per a fabricar dita casa, no donant dany, ab pacte que pugau tenir un tossino a la estaca a la part foranea ....

El preu del solar, més un hortet, va ser de 25 lliures i el contracte es va escripturar a casa del notari Josep Thomasa. Aprofitant que havia pujat a Cardona, aquell dia el Soldevila va anar a l'abadia a pagar el terç de la venda i el permís d'obres. Pel primer concepte en va pagar 5 lliures i 18 sous, i pel segon, 4 lliures.

Les obres de la casa nova no les va començar de seguida o potser les va haver d'aturar perquè no tenia cèntims per pagar els paletes, ja que, com hem vist, dos anys més tard encara vivia a la rectoria. Segurament la casa la va estrenar el 1776, data que s'intueix en la llinda de la casa. La llinda del portal de cal Soldevila mereix un comentari. És una de les més interessants i singulars de tot el municipi, perquè, a més del nom i la data de construcció, informació que sol estar gravada a la majoria de les llindes, aquesta conté un versicle o invocació. La pega és que la llinda ha estat de tal manera mutilada per algun paleta poc curós, que és impossible de llegir el text sencer.

La línia superior, on hi havia la data, es troba parcialment oculta per un terrat afegit modernament a la façana de la casa. Al mig, la llinda està travessada per una bigueta de ferro que, en oxidar-se, ha provocat dues esquerdes. S'han practicat dos orificis a la pedra, l'un per donar pas a un conducte de ventilació, l'altre per encabir-hi una caixeta metàl·lica.

Els fragments llegibles són:

QVI AQVI VOLDRA ENTRAR DE DEV (S)OLS PARL(EU)
QVE PER IOAN SOLDEVILA ES LA CO(N)VERSA (...) EINA.

Llinda de cal Soldevila

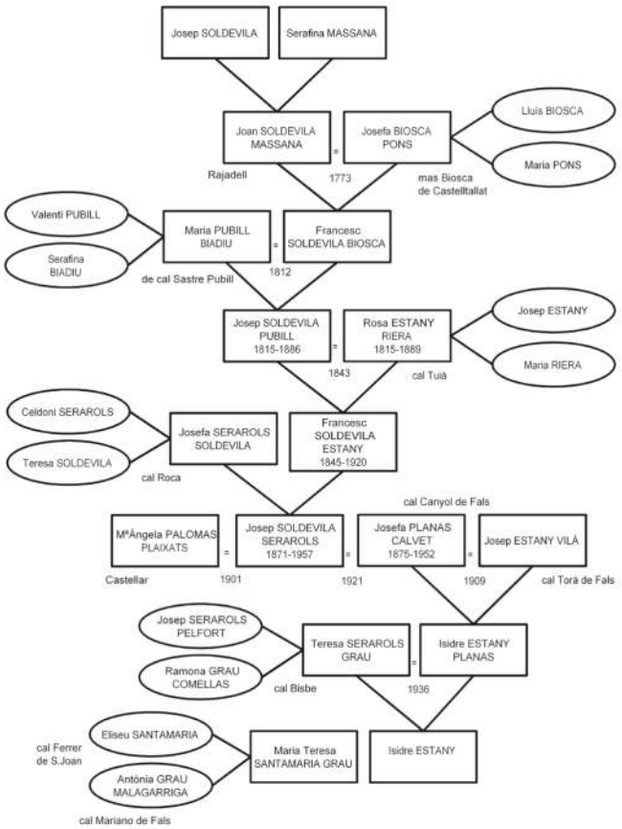

Joan Soldevila Massana va acordar matrimoni el 5 de gener de 1773 amb Josefa, filla de Lluís Biosca i Maria Pons, amos del mas Biosca de Castelltallat. El germà de la núvia li va donar 25 lliures en diner, 7 lliures per comprar roba blanca i una lliura i mitja per una caixa de fusta. A més a més, li va donar un vestit nou, format per unes faldilles d'estamenya de Centelles, un gipó de xamellot retort i una "ropilla" i caputxa d'estamenya forta, i li va deixar endur la roba de soltera.

Malgrat no comptar amb els registres parroquials, sabem la data precisa de la defunció del Joan Soldevila, que va ser el 26 d'octubre de 1792. La dada prové del dietari del sastre Salvador Devant, que va incloure entre les efemèrides locals la mort del seu veí.

El següent cap de casa va ser Francesc Soldevila Biosca, el qual va pactar matrimoni el 6 de gener de 1812 amb la donzella Maria, filla de Valentí Pubill i Serafina Biadiu, els amos de cal Sastre Pubill. El Valentí era sastre i no va tenir problema en omplir el bagul de la seva filla amb una bona quantitat de roba, tota nova. El millor vestit dels dos estava format per unes faldilles de sarja de color blau, un gipó de "durantàs, i una caputxa de baieta blanca. Altres peces eren unes estovalles de bri de mostra de tovalló de dues canes de llargada, dues coixineres de franel·la, una tovallola de tela i una flassada de mida mitjana.

El matrimoni del Francesc i la Maria va donar quatre noies i dos nois. La filla gran, anomenada Josefa, la van casar amb Francesc Serra Gras, un pagès del regadiu de Manresa. La Rosa va aparellar-se el 1841 amb Joan Oliveres de Castellfollit, la Maria el 1845 amb Valentí Puigdellívol Vilalta, de cal Molineret de Fonollosa, i la Maria Anna el 1855 amb el traginer Fèlix Casellas Calvet, de

cal Montserrat d'Aguilar. Dels dos xicots de cal Soldevila, el Josep es va quedar a casa com hereu, mentre que el Francesc es va fer una casa pròpia al mateix raval, que va ser anomenada Xisquet de la Font, per la seva proximitat a la font pública.
La biografia del Francesc la podem completar dient que el 1812 era el batlle del poble, que el 16 de març de 1838 va fer testament i que dos dies més tard va morir. La seva dona el va sobreviure molts anys vídua, fins el 11 de febrer de 1864.

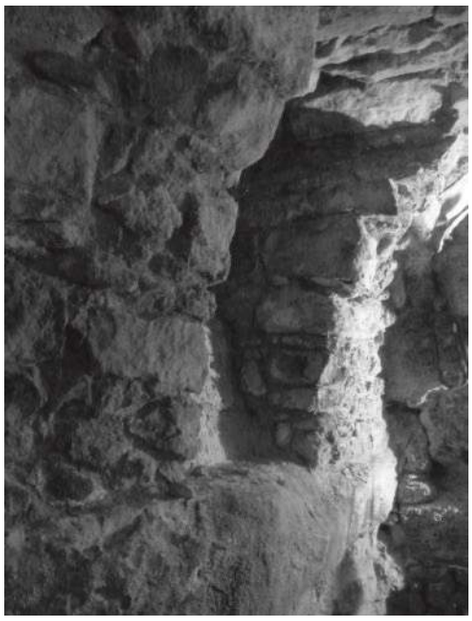

Racó del celler on es troba la boixa de la tina

Josep Soldevila Pubill va plantar el 1840 una vinya de 5 quarteres i mitja que li havien establert els amos de la Morera. Segurament menava altres vinyes, perquè al celler de casa hi tenia dues bótes de fusta grossa (encongrenyades) de gran capacitat. Actualment les bótes no hi són al celler, perquè se les van vendre fa uns anys per decorar l'interior d'un conegut restaurant de la comarca.
El 1861 va comprar un hort a l'obaga de Querol a un de Fonollosa que havia emigrat a Copons. Josep Soldevila era conegut amb el diminutiu Soldevileta, potser perquè era petit, i a partir d'ell la casa també s'ha anomenat **cal Soldevileta.**
El 17 d'abril de 1843 va iniciar un projecte familiar fent capítols matrimonials amb Rosa Estany Riera, una noia de la casa veïna de cal Tuià. El germà de la Rosa va oferir un dot de 75 lliures i li va lliurar un aixovar en el què destaquen tres vestits complets. Per altra banda la mare de la Rosa, *"per demostrar el carinyo que te a sa filla"*, li va fer donació d'una feixa d'hort a baix al torrent, hort que havia comprat el seu difunt marit el 1800.
El projecte familiar de la parella es va concretar en una descendència formada pel Francesc, el Valentí, la Maria, la Rosa i la Josefa. El Valentí va aprendre l'ofici de sastre i va morir solter a casa seva a l'edat de 27 anys. La Maria també va morir jove i soltera, mentre que la Rosa es va aparellar amb Valentí Sellarés Serra, de Guardiola, i la seva germana Josefa ho va fer amb Bonaventura Casamitjana Colomer, de Manresa.
Josep Soldevila va fer testament el 24 de juliol de 1870 i va morir l'agost de 1886, a l'edat de 71 anys. Hi va haver algun problema amb la validesa del testament, perquè es va considerar que havia mort intestat i el jutge va decidir que l'herència s'havia de repartir en tres parts. El Francesc es va quedar la casa i les terres, perquè el 1887 les seves germanes van renunciar a canvi d'una compensació econòmica.
La vídua Rosa Estany va morir el gener de 1889 després d'haver fet testament el maig anterior. Va deixar els béns al primogènit Francesc i 3 pessetes a cada filla. Al final del testament clos hi va fer constar la contrasenya necessària per modificar-lo; "Santa Cruz mi patrona".

El següent amo Francesc Soldevila Estany es va casar amb Josefa, filla de Celdoni Serarols de cal Roca. Es desconeix la data exacta de l'enllaç, però deuria ser no gaire més tard de l'agost de 1889, quan el Celdoni va lliurar a la filla i el gendre les 100 lliures, la calaixera i la roba que havia promès de paraula. Al Francesc i la Josefa se'ls van morir un parell de nadons, però van aconseguir que arribessin a adults vuit fills; Josep, Celdoni, Fructuós, Mariano, Valentí, Juli, Rosa i Francesca.
El xicot Valentí va embarcar-se cap Amèrica per evitar el servei i allà va fer fortuna, ja que el 1916 era el propietari de l'hotel "Siglo XX" a la ciutat de Limon (Costa Rica). El seu germà Juli va fer de fuster a Claret de Cavallers, però en ser cridada la seva quinta també va fugir a Costa Rica i allà va muntar, a mitges amb el Valentí, un restaurant que van batejar amb el nom de "Victoria".
El Francesc va fer testament el 17 d'agost de 1889, però la seva darrera hora es faria esperar fins el 18 de gener de 1920.

Arxiu cal Soldevila

Josep Soldevila i la segona muller Josefa Planas

Josep Soldevila Serarols va estar casat amb dues dones i amb cap va tenir fills. El primer matrimoni es va concertar el 9 de març de 1901 i es va fer efectiu a l'altar major de Fonollosa el 20 d'abril. La muller era Àngela Palomes Plaixats de Castellar. La família de l'Àngela eren propietaris i, a més de dot, va rebre la part que li tocava de l'herència d'un oncle. L'Àngela va morir el febrer de 1921 i el maig següent va unir-se amb la vídua Josefa Planas Calvet, que era de cal Canyol de Fals. La segona dona era vídua de Josep Estany Vilà, de cal Torà de Fals, i tenia tres fills, l'Isidre, la Rosa i la Maria, que el padrastre va adoptar i va tractar amb la mateixa consideració que si fossin fills biològics seus.
Les noies van marxar de casa en casar-se, la Rosa amb Avel·lí Clarena, del mas Cases i la Maria amb Jesús Grau, de cal Jan del Bosc de Sant Amanç, mentre que l'Isidre

es va quedar a casa cuidant la terra.
Josep Soldevila va ser un temps jutge municipal i un dia va ser víctima d'un fet desagradable, que va ser digne de figurar en una crònica de La Vanguardia del 13 de maig de 1924, que transcrivim íntegra.

En Manresa es agredido un juez :: Los agresores son detenidos :: ¿Juicio sumarísimo?
Según comunican de Manresa, el viernes a la caída de la tarde, tres sujetos aposentáronse en la choza de una viña de la Morera de Fonollosa, con intención de pernoctar en ella. El dueño de la finca, don José Soldevila, juez municipal de Fonollosa, presentose en la choza ordenando a los asaltantes que la evacuasen, más ellos, en vez de cumplimentar la orden, dirigieron graves insultos al Soldevila. Este trató nuevamente de ahuyentar a dichos individuos, quienes se abalanzaron inopinadamente sobre el señor Soldevila, causándole cinco o seis heridas de arma blanca en el pecho, espalda y otras partes del cuerpo. El señor Soldevila, cayó al suelo, gravemente herido. Presenciaron el crimen algunos labradores quienes se dirigieron a Fonollosa en demanda de auxilio. Alzose acto continuo el somatén armado, saliendo en persecución de los agresores, consiguiendo dar alcance a dos de ellos, llamados Domingo Monfort Cardos, natural de Orense y José Blasco Expósito, natural de León. Uno se había refugiado en la copa de un árbol y el otro se encontraba a escasa distancia. El tercero de los agresores, consiguió escapar de la persecución de que fue objeto. Mientras se procedía a la detención de estos individuos varios vecinos acudieron en auxilio del señor Soldevila, que se encontraba desmayado por efecto de la pérdida de sangre. Los detenidos, custodiados por fuerzas de la guardia civil, llegaron el sábado a Manresa, ingresando en aquella cárcel a disposición del juez de primera instancia del partido. Como el hecho puede hallarse comprendido en las disposiciones del bando declarando el estado de guerra por tratarse de agresión a una autoridad, es posible que las actuaciones se instruyan por procedimiento sumarísimo. El comandante de infantería, don Cristóbal Fernández Valdés, juez permanente de esta Capitanía general, por orden de la autoridad militar, se trasladó el domingo a Manresa. El herido, que también fue trasladado a Manresa, aunque no ha desaparecido la gravedad de su estado, había experimentado una ligera mejoría.

Després de les defuncions de la Josefa el 1952 i el Josep el 1957, la propietat de cal Soldevila o Soldevileta va passar al fillastre Isidre Estany Planas. Aquest va unir-se en matrimoni el maig de 1936 amb Teresa Serarols Grau, de cal Bisbe de Camps. El primer fill va morir en qüestió de dies i la segona, una nena dita Pilar, ho va fer a causa d'un refredat quan la família es va refugiar a Bacardit el dia que van entrar els Nacionals. Després van criar tres fills; Josep (1940), Isidre (1943) i Jesús (1948).

L'Isidre era un home amb iniciativa i treballador que no es va limitar a ser pagès, sinó que va engegar diversos negocis que van resultar profitosos. El primer jornal el va guanyar treballant en la construcció de la carretera. No va fer la guerra, perquè es va emboscar, com la majoria dels joves del poble.

Amb els estalvis, el 1953 va comprar cal Pagès, la casa del costat. De les dues cases se'n va fer una, però la família va seguir vivint a la part de cal Soldevila, fins que fa uns 20 anys van fer obres i es va remodelar tot l'espai.
El 1956 Isidre Estany i el seu cunyat Isidre Serarols, de cal Bisbe, volien comprar en societat un molí de pinso elèctric per instal·lar-lo al cobert de cal Pagès, però la glaçada que va matar aquell hivern la major part dels olivers va frustrar el negoci. Amb el capital van comprar el primer tractor de Fonollosa. Era un "Hanomag" de segona mà, i quan el van descarregar es va crear tal expectativa que el mestre va donar festa als escolars.

Col.lecció cal Soldevila
Placa del carro de cal Soldevila

Quan Joan Soler, consort i hereu de la pubilla de cal Roca, no es va poder valdre va ser recollit a cal Soldevileta, i com que el van cuidar fins que va morir, el desembre de 1971, va deixar d'herència a Isidre Estany Planas la propietat Roca, que consistia en el vell casalot i les seves terres i les cases abandonades de cal Tiquerelles i cal Saio del carrer Nou.
Contràriament a la tradició, l'hereu de cal Soldevila no va ser el primogènit Josep, sinó el seu germà Isidre. El Josep va marxar el 1965 en casar-se amb Rosa Vilaseca Vilalta, una pubilla benestant de Sant Joan de Vilatorrada, mentre que el Jesús ho va fer amb Concepció Estany, de Monistrolet. Més tard el Jesús crearia l'empresa Bages Cargol, implantada a Fonollosa.

Els nois de l'Isidre Estany Planes van heretar del pare l'esperit emprenedor. Una de les primeres iniciatives de l'Isidre Estany Serarols van ser les sessions de cinema infantil a cal Soldevila amb un projector de "Cine Exin". L'entrada costava una moneda d'alumini de 10 cèntims i amb un petit suplement es tenia dret a unes ulleres de cartró que permetien visionar les pel·lícules en blanc-i-negre en tecnicolor. Als 14 anys ja anava sol a vendre ous a la plaça de Terrassa i, poc després, juntament amb el seu germà gran, va ampliar el negoci repartint ous i bestiar menut a Barcelona amb una furgoneta "jeep". Aquesta furgoneta anava equipada amb un enganxall que permetia arrossegar uns arreus i llaurar els camps.
Quan es va crear l'agrupació escolar de Fonollosa el 1969, l'Isidre va aconseguir la concessió del transport escolar. Amb el jeep anava a buscar els nens de Camps i Castelltallat i amb un autocar petit recollia els escolars de Fals i Aguilar. Més endavant va adquirir un autocar més gran i durant uns anys el va dedicar a excursions turístiques. El 1977 funcionava a cal Soldevila una delegació del "Banco Popular Español", que s'ocupava de pagar la nòmina de la Fàbrica, el primer i últim intent d'implantació de la gran banca a Fonollosa.

A cal Soldevila es van adonar aviat que la ramaderia era l'alternativa a una agricultura en regressió. Cap el 1958 van muntar un escorxador de conills als baixos de casa. Tenien també una dotzena de vedells d'engreix, uns quants porcs i un parell de vaques lleteres. Repartien la llet a les cases de Fonollosa i la que sobrava la baixaven a Manresa. El 1962 van declarar 96 porcs d'engreix, sis truges i un mascle. El 1966 van obrir una granja de pollastres i el 1974 ja en tenien dues, encara que concedides a una gran empresa avícola.
Cap el 1979 l'Isidre i els seus germans van emprendre un negoci de més envergadura. Van instal·lar una granja d'engreix de vedells amb capacitat per 900 caps, que va comptar amb una subvenció del Ministerio de Agricultura. Aviat les instal·lacions es van ampliar per encabirhi més d'un miler de vedells. La granja es va construir al lloc d'una antiga vinya de cal Soldevila, coneguda com la Vinya del Nasi, ja que allà hi havia una casa rònega dita cal Nasi.

Isidre Estany Serarols es va casar el 1966 amb Teresa Santamaria Grau, de cal Ferrer de Sant Joan, per part de pare, i de cal Mariano de Fals, per part de mare. Van tenir tres fills, una nena que va morir petita d'accident, el Josep i l'Ezequiel.
Actualment el matrimoni resideix a cal Soldevila, mentre que el fill Josep Estany Santamaria, la seva dona Cinta Martínez i els fills Nil i Anna, ocupen un pis que es va obrar a la planta superior de les dues cases adossades, cal Soldevila i cal Pagès. El Josep és qui porta actualment el negoci de la granja. L'Ezequiel està casat amb Montserrat Carbonell d'Artés i s'estan a Santpedor.

LA PEÇA DE QUATRE MARCADA

L'Abat de Cardona, senyor jurisdiccional de Fonollosa, solia estar prou ocupat atenent els afers del monestir, però hi ha constància que el dimecres, 4 de setembre de 1602, va ser a Fonollosa, a la casa de la Vall. No sabem el motiu de la visita, però sí que va aprofitar la seva estada per interessar-se per un cas de robatori que havia tingut lloc uns dies abans a la casa del mas Montconill (actual Closa).
Assabentat que l'Abat era a la Vall, s'hi va presentar Joan Monconill i va relatar els fets ocorreguts. El seu testimoni comença:

> Dissapte proppassat feu un mes, que Anthoni Jugador, estranger, que revé y acostuma de revenir en aquest terme de Fonollosa, se trobave en casa mia, quel tenia logat per a treballar. Essent ja tots los de casa mia al lit, dit Anthoni restà per a dormir sobre una caxa, y estant axi en la nit se levà, segons se presum, y sen anà a la cambra on Magi Monconill mon germà dormie y, arribat allí, li prengué la bossa de la boxaca de las calsas de dit mon germà, ab la qual bossa tenia trenta reals manco tres diners, y quant dit mon germà de matí se levà trobà que li havien levada la bossa de las calsas, y troban la manco en lo endemà demanave e cercave per casa qui li havia robada la bossa y totom de casa y dit Anthoni Jugador deyen que no sabien tal cosa, y tenint sospita ab dit Anthoni Jugador, loy feren dir moltes vegades que ell ho havie fet y que la tornàs y ningu non sabrie y negant sempre que no la tenie (...)
> ... havent sabut havia comprat de la botiga de mº Fexas de Manresa algunes transilles, dit mon germa y en Miquel Vall desta casa de Fonollosa anaren a Manresa y parlaren amb mº Fexas per saber si dit Anthoni havia comprat res de la botiga, y dit Fexas los digué que si que havia comprat unes transilles y que ho havia pagat ab una pessa de quatre molt assenyalada, la qual, dix, que la havia donada a un home de Artes y que ell li scriviria y ab lletra sua la donaria. Y axi mon germà ab la lletra de mº Fexas anà a Artes y vehent dita pessa conegué molt be que ell la tenia en la bossa, per esser molt assenyalada, y axi mon germa la cobrà y, arribant a casa, la donà a un stranger ques diu Pellicer, qui està en una caseta mia, lo qual Pellicer altres vegades havia dit al dit Anthoni Jugador que tornàs la bossa ab los diners a mon germà, perque te-

Moneda de 4 rals de Felip II encunyada a Mèxic

nien sospites que ell la havia robada. Les hores loy tornà a dir y, negantho dit Anthoni, dit Pellicer li mostrà la pesa de quatre tan assenyalada y, vehentse descobert, dix que era veritat que ell havia robada dita bossa ab los trenta reals y, havent loy atorgat, prometé a dit Pellicer que ell los hi tornaria y despres tinch entès quels hi ha tornats. De tot asso sen pot millor informar parlant ab mon germà y en Pellicer.

Aquest Pellicer era un occità que tenia llogada la ferreria del mas Montconill des de març de 1597. Una peça de quatre era una moneda de plata de quatre rals, una moneda corrent que circulava per tots els territoris de la monarquia espanyola. La majoria dels rals provenien de les ceques americanes, sobretot Potosí.
Els pobres no solien comprar res amb monedes de valor tan elevat, sinó que utilitzaven xavalla. Segurament per això el botiguer es va fixar en la moneda i encara més si aquesta no era normal, sinó que presentava un disseny o unes marques anòmales, i això va ser la perdició del lladre.
En els processos judicials de l'època surten molts gascons i gavatxos.

La relació entre els pobres jornalers occitans, que anaven de casa en casa demanant feina, i el delicte era cosa comuna. Amb raó o sense, se'ls acusava de furts i petits delictes, però també d'anar aquadrillats i fer del bandolerisme el seu mode de vida. Un gran nombre d'aquests occitans, que fugien de les guerres de religió de França, van passar els Pirineus i van treballar a Fals, Fonollosa i altres pobles de la zona.

L'Abat, convenientment assessorat per un expert en lleis, tenia la prerrogativa d'impartir justícia als seus vassalls. No sabem que va fer davant de la denúncia, però segurament deuria manar que el sospitós fos detingut pel batlle i conduït a la presó a Cardona. Allà es prendria declaració al reu i als testimonis, i es dictaria sentència. Aquest era el procediment habitual de la justícia en aquella època. Com que el delicte no era molt greu i l'acusat havia tornat el producte del robatori no creiem que el càstig fos excessivament dur. Tal vegada es va limitar a uns dies de presó en comptes de la mutilació de membres, la pena aplicada habitualment als lladres. Si el delicte hagués comportat vessament de sang es podia esperar la pena de galeres, un càstig terrible, ja que pocs en tornaven vius, o la pena capital.

PARTS DEL FORCAT

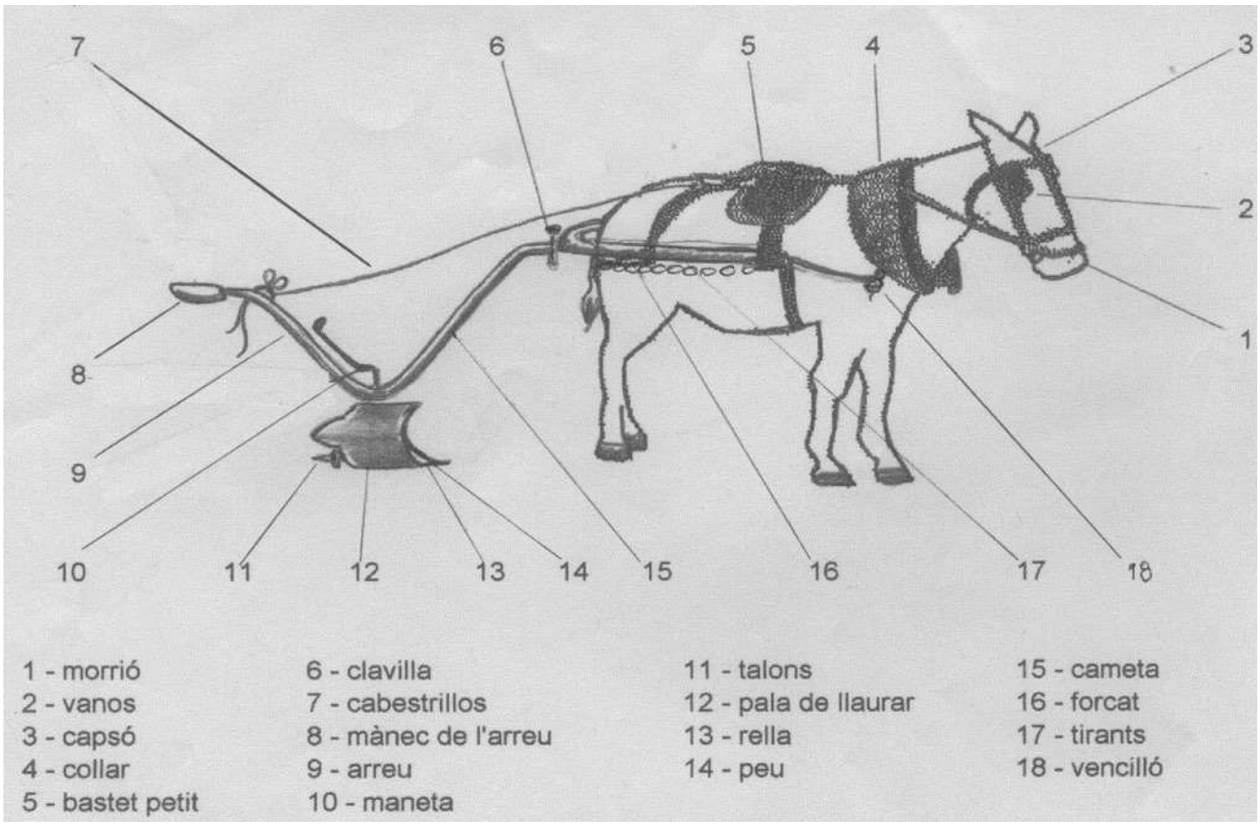

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 34 Desembre 2016

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

LES CLOTES

Durant els primers anys de la seva existència aquesta casa era coneguda amb el nom de **cal Fadrí del Molineret**, degut a que la persona que la va construir era un noi de cal Molineret. Cap els voltants del 1930, el nom vell es va deixar de fer servir, i a partir d'aleshores la casa es va dir les Clotes, el topònim del paratge on es troba. El nom és adient, perquè és a la part baixa del torrent que baixa formant feixes esglaonades de Bacardit, quedant encaixonat entre les elevacions del turó del Puig de la Vall i la Costa de cal Pallarès.

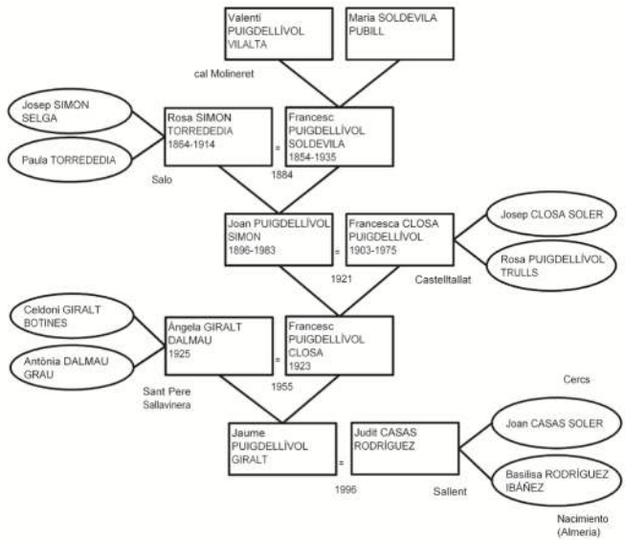

El fadrí de cal Molineret era Francesc Puigdellívol Soldevila i era fill dels amos de cal Molineret, Valentí i Maria. Segons la partida de naixement, extreta d'un llibre de batejos destruït el 1936, el va batejar el vicari Joaquim Vives el 3 de març de 1854, posant-li Francesc, Lluís i Josep. Els padrins foren Francesc Soldevila i Antònia Puigdellívol.

El 13 de febrer de 1878 l'amo del mas Bacardit de les Olles li va establir un tros de bosc per plantar-hi ceps a l'Obaga de Bacardit. Per posar-hi el most, l'amo li permetia construir una tina adossada a la casa principal i, a més, li daria els cairons i la llenya per coure la calç, amb la condició que, un cop abandonada la vinya, la tina seria propietat de l'amo. El vi el podia vendre el parcer quan i a qui volgués, i després donar la quarta part a l'amo. El preu de l'establiment va ser de 120 duros al comptat. El 4 de març del mateix any Magí Bacardit li va cedir, amb les mateixes condicions, un altre tros a canvi de 52 duros.

Llinda (1883)

El Francesc tenia 28 anys i no tenia lloc a cal Molineret, destinat al seu germà gran Isidre. Frisava per independitzar-se, així que va demanar al Bacardit de les Olles terra per edificar la seva pròpia casa. El 23 de juliol de 1882 Magí Bacardit li va concedir dos trossos, de 6 i de 1'5 quartans, amb una entrada de 25 pessetes.

> ... el adquisidor podrá edificar el primer pedazo establecido, construyendo los edificios que crea convenientes, pero no pudiendo habitar en ellos más de una sola familia, y utilizarse de las aguas pluviales de los terrenos de la heredad de Bacardit más inmediatas al terreno establecido por medio de un sulco o reguera de tres palmos de ancho y cuatro cientos de largo, que será la distancia mayor. El segundo pedazo establecido deberá reducirlo a huerto, pudiendo regarlo de la fuente que nace en terreno del manso Bacardit, cuya fuente podrá el adquisidor arreglar á sus costas ... Deberá el adquisidor construir un camino de cuatro palmos de ancho, que desde la fuente comunique con los terrenos establecidos, y para pasar con más facilidad dicho camino, construirá un puente o alcantarilla en el torrente de la Aubaga ...

El valor del terreny el Bacardit el va estimar en 200 pessetes, però en comptes de cobrar en efectiu va optar per establir un cens perpetu equivalent al 3% del capital. El cens no el volia cobrar en metàl·lic, no s'acabava de fiar de la moneda, sempre subjecte al risc de la depreciació, sinó en espècie. Una gallina valia en aquell temps tres pessetes de plata, de manera que el cens va quedar en dues gallines anuals.

Val a dir que aquesta manera d'establir cases a cens era la cosa més normal del món, ja que permetia als parcers sense estalvis accedir a la propietat de la vivenda. Aquests censos, en diner o espècie, es van pagar molts anys, fins que en alguns casos es van redimir pagant de cop el capital. Després de desaparèixer la moneda de plata, el valor va decréixer progressivament a causa de la inflació i al cap d'uns anys els censos van acabar reduïts a una quantitat tan minsa, que els propietaris van renunciar a cobrar-los. Algunes cases encara conserven avui en dia aquesta càrrega merament simbòlica.

Arxiu Clotes

Joan Puigdellivol i Francesca Closa

Francesc Puigdellívol va encomanar a Tomàs Duocastella Cardona, mestre de cases de Fonollosa, la construcció de la casa a preufet. Aquests tractes es feien de paraula, però en aquesta ocasió els van posar per escrit, un fet força inusual en obres d'aquesta magnitud. Transcrivim alguns fragments del tracte que van signar el 10 de desembre de 1882 en un document privat.

> Primer La paret que hi haurá de un pam de marchapeu per avall, o sia, la paret del fonament, que deura tenir cuatre pams y mitx de gruix, la pagará Puigdellívol a Duocastella á rahó de sis pessetes per cada cana (...)
> Segon. Per lo preu que mes avall se dirá, se obliga Tomás Duocastella a fer tot lo trevall de paleta y manobra, com y també á portarse la aigua, que podrá servirse de la del pou de Magi Bacardit, sempre y quant dit Bacardit no la necesiti per l ús de la casa (...)
> Tercer. Duocastella se obliga a fer las obras de una casa de cuaranta cuatre pams de cantó a cantó, y alsadas desde pla terreno a primer pis, catorse pams de llum, de primer pis a segon pis, trece pams de llum, y de segon a tercer pis, deu pams de llum. Las parets de contravolta han de tenir tres pams i mitx, las voltas han de ser de pedra y la escala deu tenir sinch pams de ampla y pilá de pedra, las oberturas picadas de escoda, que sian conformes y semblants a las de la casa de Antonio Teixidó, cachapits y llosana amorchadas, las cantonadas picadas de escoda, ben arregladas y las parets ben dexadas.
> Quart. Tambe se obliga Duocastella a cubrir la casa al ters y á posar en la linda del balcó la seguent inscripció "Francisco Puigdellivol añy 1883".
> Quint. Si per tot lo temps de un añy, la obra fes algun moviment que fós per falta del mestre de casas, deurá lo mateix Duocastella arreglarla,sens que Puigdellivol li aboni cantitat alguna per los trevalls que fossin necesaris.
> Sisé. Duocastella se obliga a tenir acabada la casa de qui es tracta per tot lo mes de maig del proxim vinent any ...

Notem que el mestre va picar la llinda com estava acordat, però l'ortografia no era el seu fort i va escriure Puigdellívol amb "be" alta.
Altres pactes eren que el Puigdellívol havia de subministrar l'arena i la calç, les llates de la teulada i pagar tota la feina del fuster. El preu pactat va ser de 147 duros, pagats en tres terminis; 49 duros en acabar el primer pis, 49 en completar el segon, i 49 al cobrir la casa.

Arxiu Clotes

Pallisa de les Clotes

El 25 de setembre de 1883 el Francesc va aconseguir un tros de terra al costat de la casa construïda. Eren dues quarteres i mitja per plantar-hi ceps i arbres, però li van donar permís per dedicar un tros a era de batre i per aixecar una pallissa.
Un cop feta la vivenda, el Fadrí del Molineret es va casar amb Rosa Simon Torrededia, deu anys més jove. Van fer capítols el 4 de novembre de 1884 i van passar per l'església el dia 27. La Rosa procedia de Salo i vivia en una casa que el seu avi Ventura Simon havia construït el 1842, casa que va passar el 1883 al seu fill Josep Simon Selga, el pare de la Rosa. El Ventura havia fet hereu al fill el 1862, amb motiu del casament d'aquest amb Paula Torrededia, la mare de la Rosa.

La parella formada pel Francesc Puigdellívol i la Rosa va engendrar set nens i dues nenes, dels quals van arribar a l'edat adulta Maria (1888), Matilde (1892), Joan (1896), Àngel (1899) i Miquel (1903). Dels que van enterrar prematurament, el Cirilo tenia 20 anys i els altres tres no van passar de la infantesa.
El Joan era l'hereu i es va quedar a Fonollosa. El seu germà Àngel va emigrar a l'Argentina i va treballar de pagès en una colònia agrícola anomenada Estancia Aurora, a la població de Basail, i el 1925 es va casar amb Luisa Fantin, d'origen italià. La Maria va marxar de casa en casar-se el 1912 amb Francesc Pons, la Matilde ho va fer el 1915 amb Jaume Prat Esteve i el germà petit Miquel el 1932, casant-se amb una de les noies de cal Balandrés de Camps. El Miquel va anar a la guerra i va acabar en un camp de concentració a França. Va tornar sa i estalvi i llavors es va establir a Castellolí.

Vista general

Francesc Puigdellívol sabia escriure, encara que no gaire bé. Tenia una llibreta per anotar els comptes i, sobretot, remeis i oracions per guarir les malalties. El 1891 el Bacardit li va establir un altre tros de bosc per convertir en vinya. Era al Clot del Gavatx i l'autoritzava a servir-se de la premsa del mas. Llavors va venir la fil·loxera i el 1907 l'amo de les Selves de Castelltallat li va establir 12 quarteres per plantar ceps americans i olivers. El parcer podia fer una tina, una bassa per ensulfatar i utilitzar, si volia, la premsa de cal Biel. Havia de dar el quart de la vinya, i el sembrat i les olives eren per ell, excepte 3 quartans que el Selves volia per salar-les.

Els remeis basats en herbes de la llibreta no van servir a la Rosa, que va patir una greu infermetat als ulls. La van operar a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona i, per poder ser atesa de beneficència, el rector va fer un certificat el 1908 dient que els de les Clotes eren bona gent, però molt pobres. El 1920 el secretari de l'ajuntament va certificar que els de les Clotes tenien dos rucs, de set i tres anys.
La Rosa va morir el 1914 mentre que el Francesc la va sobreviure fins el 1935. Quan va traspassar era un home força gran, passava dels 80 anys.

Joan Puigdellívol Simon va fer el servei militar a Tetuán, al "Batallón de Cazadores de Madrid". Es va casar el 14 maig de 1921 amb Francesca Closa, que era d'una casa, avui enrunada, situada sota cal Putxó de Castelltallat. El Joan i la Francesca van tenir la Dolors (1922), morta al cap d'un mes, l'hereu Francesc (1923), la Pilar (1925), casada el 1950 amb Lluís Colomer Llordella, l'amo de Querol, i la Mercè (1931), casada el 1955 amb Francesc Fàbregas Blanch, un que tenia una tintoreria a Manresa.
El 18 de juliol de 1939,"año de la Victoria", Francesc Grifé, l'amo de Bacardit de les Olles i el Joan, van revisar els antics contractes d'arrendament. Van pactar que el Grifé hi posaria la llavor del cereal i de la collita en rebria la sisena part, mentre d'olives, raïm i ametlles en rebria la cinquena.

En una relació de 1940 hi consta que a les Clotes tenien dos carros i dues mules, quan el corrent era que les cases tinguessin un sol carro i una mula. Una prova que no eren pobres és que en acabar la guerra el Joan va lliurar al banc 13.518 pessetes, de "papel moneda puesto en circulación por el enemigo", una quantitat considerable a l'època. Li van lliurar un rebut, però els diners els va perdre per sempre.
El Joan tenia un renec propi i original, "mecasumdinouvint". La mula tampoc ho entenia, però tanmateix arriava.
El Joan va llogar la casa de cal Ramonet de la Vall quan els propietaris van marxar de Fonollosa. Uns anys més tard, el 1942, el Joan va comprar la casa per 500 pessetes. Conten que tenia un interès especial per quedar-se-la, perquè no volia tenir veïns a prop. Era un home desconfiat i sospitava que li robaven les gallines quan li desapareixien de tant en tant, encara que el més lògic és que el responsable fos alguna guineu afamada.

El següent cap de casa va ser Francesc Puigdellívol Closa. El Francesc, a més de pagès, es dedicava a comprar per les cases de la rodalia ous, conills i aviram per baixar-ho a vendre a Manresa. Primer anava a mercat amb el carro, després amb el cotxe del Pau, i finalment amb la seva pròpia furgoneta. Venia a la plaça i a un gallinaire de Sant Joan. Cap el 1965 va ampliar la casa, perllongant-la per la part del nord.
Es va casar amb Àngela Giralt Dalmau, de cal Trullàs de Sant Pere Sallavinera, i va tenir tres fills; Joan, Paquita i Jaume. El Joan es va casar amb Carme Sarri, la pubilla de

Façana

cal Passadret, la Paquita va entrar de jove a cal Cabot de Fals en casar-se amb Josep Serra i el Jaume es va quedar a casa.

L'Àngela es va posar d'acord amb els propietaris de Bacardit de les Olles per quitar el cens de les dues gallines, que encara gravava la casa. Quan el seu fill Jaume es va casar el 1996 amb Judit Casas de Sallent, l'Àngela li va fer donació de la casa. El Jaume va canviar la teulada i altres obres molt necessàries. A canvi de renunciar a les terres que la seva família menava de la Vall va aconseguir ampliar el terreny amb una feixa més.
El Jaume és comercial i la Judit és mestra d'educació infantil. Tenen un nen i una nena, el Martí i la Paula.

LES GARRIGUES NOVES

La masoveria de les Esgarrigues
Pere Fontanet Bitlloch era un jove de Coaner que va emigrar a Camps, segurament atret per les perspectives d'aconseguir terra per plantar vinya. El que sí va aconseguir va ser una dona disposada a casar-se amb ell. El 15 de juliol de 1825 va fer capítols amb Francesca, la filla única dels consorts Jaume Bacardit i Munda Puigdellívol. El Jaume i el seu germà Simon havien construït el 1798 dues cases adossades al vessant esquerre del torrent de les Garrigues, en un raval que més tard es va dir de la Poca Farina, i ocupaven, amb les famílies respectives, les vivendes bessones. En pactar el matrimoni de la Francesca, els pares la van fer hereva, mentre que el Fontanet va comprometre's a fer una aportació o dot de 150 lliures que tenia estalviades. Els joves i els vells van compartir la casa.
El 1830 el Pere Fontanet va invertir 100 lliures comprant a gràcia a Francesc Pelfort una caseta situada a prop de Pere Jutge, però en terme de Fals, que portava per nom ca l'Esquerrà. Segurament l'amo de ca l'Esquerrà hi va seguir vivint pagant un lloguer. El març de 1843 l'amo del mas Morera va establir al Pere 9 quarteres per convertir a vinya, a les Garrigues, una masoveria que pertanyia a la Morera. Havia de donar el quart de la collita, fins que el desembre de 1845 l'amo li va empenyorar per 100 lliures aquest quart. Això significava que mentre no li tornés el capital, el parcer no havia de donar-li res de la collita, i podríem considerar que aquesta part que s'estalviava era l'interès del préstec.
El juliol de 1855 l'amo de la Morera va empenyorar per 60 lliures a favor del Pere Fontanet una feixa de dos quartans de la masoveria de les Garrigues. El març de 1865 el Fontanet va deixar al Morera 1.067 rals de billó, el qual va avalar el préstec amb les parts d'una vinya, al Pla de Franques.

Llinda del portal (1863)

El 8 de maig de 1856 Joan Bacardit i la pubilla Antònia Morera li van vendre definitivament la feixa abans esmentada i també li van vendre un solar per edificar de 80 pams de costat. El preu de tot plegat va ser de 560 rals de billó.
El 1857 va completar el propi amb la compra d'un pedaç de 5 quartes a la vora del torrent, davant del terreny de cal Trenca.
De moment el solar va quedar sense edificar i no va ser fins el 1863 que es va aixecar una casa que va ser anomenada **Casa Nova de les Garrigues** o **Garrigues Noves**, per diferenciar-la de la vella masoveria, que va passar a dir-se les Garrigues Velles.

Donació als afillats
El Pere i la Francesca no van tenir fills. Quan un home anava perdent força a causa de l'edat, el treball de pagès se'n ressentia, fins que s'arribava al punt que els camps i vinyes es quedaven sense cuidar. Una solució era llogar mossos, però després de pagar-los el jornal gairebé no quedava benefici. El que van fer aquests avis va ser afillar-se al mosso Pere Closa i fer-lo hereu a canvi que els cuidés quan ja no es poguessin valdre. La donació es va oficialitzar en motiu de la signatura dels capítols del jove, el 27 d'agost de 1855.
Maria Santassusana Coma va aportar al seu futur marit Pere Closa Planas una caixa de fusta de pi nova i un vestit compost d'un gipó de "columbiana", unes faldilles de

baieta i un davantal de "merino". El vestit i la caixa els hi va regalar el seu germà Isidre. Pere Fontanet va donar al xicot tots el seus béns, excepte 60 lliures pels funerals. L'argumentació va ser la següent:

> (...) respecte de no tenir fills, ni esperansa de tenirne, y haventlo servit el tal jove á entera satisfacció, ab un comportament que millor no li hauría tingut altre dependent, se ha proposat lo amo fer vida comuna en sa casa ab aquell y sa esdevenidora muller Maria Santassusana, á fi que lo servescan y asistesquian, cuidantlo y tractantlo conforme demana lo estat del mateix amo en sa edat algo avansada ...

Arxiu Garrigues

Pere Miquel i Josefa Closa

Francesca Bacardit va fer testament l'11 de novembre de 1857, deixant als afillats els seus béns, que consistien en una de les dues cases de cal Simon. Va morir el 19 de desembre de 1859, mentre que el seu home ho deuria fer el 1865 o un xic abans, perquè el setembre d'aquell any es va fer l'inventari. A més de la casa hi havia la vinya gran i els tres trossos que havia comprat a la Morera. Per evitar conflictes, es va arribar a un acord amistós amb la mestressa de cal Simon, a qui van cedir la mitja casa de la Francesca Bacardit.

Els nous amos també van heretar els crèdits dels seus benefactors. Així, el 1879 Joan Bacardit de la Morera els va tornar els 1.067 rals de billó que havia manllevat 23 anys abans a Pere Fontanet. El 1881 van rebre del mateix 210 lliures a canvi de recuperar les parts de la vinya gran i una de les peces petites que tenien en penyora.

La vida del Pere Closa va arribar a la fi el 16 de març de 1895 i la seva dona el va sobreviure fins l'octubre de 1897

L'oncle acollit

El Pere i la Maria van deixar tres fills. L'Isidre, la Maria i la Josefa. La Maria estava incapacitada i es va quedar soltera a casa. La seva germana Josefa es va casar el 1882 amb Josep Bonvehí Tàsies, l'amo de ca l'Esteve de Camps i masover de la Pabordia.

Isidre Closa Santassusana va fer capítols el 10 d'abril de 1882 amb Rosa Palà Ribalta, una noia de Vallmanya. A l'aixovar hi havia una calaixera, un cobrellit, dos vestits i la roba blanca habitual. El dot va ser de 133 pessetes. El pare va proclamar hereu a l'Isidre i va garantir els drets de la Rosa amb la casa, que tenia en aquell moment un valor de 750 pessetes.

El 1893 l'Isidre va acollir a casa al seu oncle Isidre Santassusana Coma, que comptava 76 anys i era doblement vidu. L'oncle, a canvi de que tingués cura d'ell i li pagués els funerals, va donar al nebot la caseta mig ruïnosa de Camps on vivia, que es deia cal Majà. L'oncle va morir de vell el 1897 i la caseta la va tenir l'Isidre fins el 1920 que la va cedir a l'amo de Caselles, en terreny del qual estava edificada.

El desembre de 1899 l'amo del mas Closa li va arrendar per 60 anys una vinya per replantar-la amb peus americans. Li va donar 14 anys de termini per fer-ho. Els ceps havien de tenir una separació de cinc pams, i de nou i mig entre rengles. Dins del tros podia fer tres barraques de vinya sense porta i no podia passar-hi la nit. El 1908 l'Isidre va demanar 1.000 pessetes a Miquel Gelabert de Sant Mateu, qui les hi va deixar amb un interès del 6% i amb la garantia de la casa i l'hort.

L'Isidre i la Rosa es van fer un fart d'enterrar criatures. Quatre dels albats eren nenes, però encara sort que van reeixir a fer-ne viure dues més. També van tenir un hereu, però el xicot estava "accidentalmente imposibilitado" i no va poder assumir el seu paper. El 1908 van casar la filla gran, la Filomena, amb Llorenç Santasmans Bernaus i la van fer hereva. Els joves es van quedar a la casa Nova de les Garrigues, però uns mesos més tard els va sortir una "bona col·locació", van renunciar a l'herència i van marxar.

Quan es va casar el 1918 la segona filla, la Josefa Closa Palà, amb Pere Miquel Ribera, de cal Nicolau de Prades de la Molsosa, els pares van repetir la jugada i aquest cop la cosa va acabar bé, perquè la filla i el gendre van quedar-se a casa, la van omplir de néts, i van ser un consol per la vellesa dels pares.

La Rosa va morir el 1926 i l'Isidre ho va fer el 1932.

Col·lecció Garrigues

Caixes de núvia

El pubill de Prades de la Molsosa

Els diners que va portar Pere Miquel quan es va casar amb la pubilla van servir per pagar deutes i encara en van sobrar per comprar la propietat de cal Sedarnà de Castelltallat, la principal riquesa de la qual era el bosc fins que el juliol de 1998, malauradament, es va cremar en un incendi forestal. La propietat de Sedarnà la van comprar el 1920 a mitges amb els de cal Pentiner i, després de dividir-la en dues parts, aproximadament iguals,

Arxiu Garrigues

Donant menjar a les gallines

van decidir a l'atzar qui triaria primer mitjançant una baralla de cartes.

Pere Miquel i la pubilla van tenir una àmplia descendència, amb predomini aclaparador del gènere femení; Carme (1918), Maria (1920), Mercè (1923), Pilar (1926), Dolors (1929), Alfons (1931) i Fermina (1939).
L'únic noi, l'Alfons, va ser l'hereu. La filla gran, Carme, es va casar el 1935 amb Pere Camps, el propietari de cal Revinxela. La Dolors ho va fer amb Rafel Gall, un treballador de la Pirelli. La Fermina amb Florenci Fustagueras, un fonedor de Manresa. La Maria patia greus problemes de visió i va marxar de jove a Mataró, on passaria tota la vida treballant en un asil. La Pilar va quedar-se soltera a casa amb els pares. La Mercè també va quedar-se soltera i va ser tota la vida la majordoma del capellà del Molí de Boixadors i el va servir en les diferents parròquies on va estar destinat.
Pere Miquel va morir el 1959 i la seva dona el 1964, i llavors va quedar amo el seu fill Alfons Miquel Closa. Aquest es va casar el 1958 amb Maria Jordana Muns, originària de la masia de Fontfreda de Salo, on el seu pare era masover. El seu germà va morir jove i llavors la Maria va acollir els pares ancians a les Garrigues.
L'hort de les Garrigues era al torrent. Hi havia l'inconvenient que la casa tenia molt poca terra pròpia, de manera que el pas per arribar a la tina només permetia el trànsit d'una bèstia però no d'un carro. Cap el 1982, Pau Palà, que havia heretat el mas de les Garrigues, els va vendre una franja de terra a tot el voltant i un tros gran de bosc i sembrat a la part de darrera.

Arxiu municipal Fonollosa

Façana de la casa (1974)

L'Alfons i la Maria van tenir primer un nen a qui van posar Pere, però se'ls va morir als dos mesos. El segon va ser el Rafel i la tercera la Mercè. Aquesta està casada a Castellfollit amb Josep Masachs.
El Rafel és l'actual propietari de les Garrigues, que comparteix amb la seva muller Montserrat Grau Casals, de Manresa, i el fill Ramon. El Rafel va començar de jove fent de pagès, ajudant al seu pare amb la mula. Després va treballar uns anys a la fàbrica de Fonollosa i més tard en una altra industria tèxtil i com a conductor de maquinària de construcció pesada. No ha deixat mai de cultivar la terra pròpia i altres que té llogades.

Vista actual

Característiques de la casa
La llinda del portal du la inscripció: PERA CLOSA AÑ 1863. Això ens indica que malgrat que el terreny va ser establert el 1856 a Pere Fontanet, no va ser ell, sinó el seu successor Pere Closa qui va fer la casa uns anys més tard, després de la defunció del padrí.
La casa primitiva estava fonamentada sobre la codina i constava de dues voltes de pedra, d'una alçada superior a la majoria de cases. L'escala primitiva per pujar al primer pis era entrant a mà dreta, però en ampliar la casa es va desplaçar al fons. El 1881 es va afegir un tercer cos a la banda de ponent, amb una volta igual a les anteriors. Aquest espai estava dividit horitzontalment amb un sostre, a baix hi havia la quadra de la mula, a dalt les gallines. L'espai de l'esquerra era el celler, amb la boixa de buidar la tina a la paret del fons. L'espai del mig o entrada havia tingut una divisió feta amb envans, on hi havia un petit rebost, amb una pica d'oli a sota de l'escala. Fa una cinquantena d'anys es va eliminar el rebost i actualment llueix la volta sencera a l'entrada. Adossada a la façana de la casa hi havia hagut una cort amb una teulada simple, ara convertida en terrat. Cap el 1990 es van alçar les golfes i es van fer obres importants de modernització a l'interior de la vivenda. Però, es va mantenir l'estructura de la casa i la part externa conserva el material original, consistent en pedra de bona qualitat. Les cantoneres i els marcs de finestres i balcons són de pedra picada. A l'entorn hi ha coberts moderns per garatge i maquinària agrícola.

EL RECTOR VERSUS VALL

En el patracol d'un procés judicial, sobretot si és gruixut, s'hi apleguen alguns dels documents més interessants que un historiador pot trobar als arxius. A l'arxiu municipal de Calaf vam trobar l'expedient d'un procés judicial que va enfrontar a Gerald Pruner, rector de Fonollosa, amb Gabriel Bals, l'amo de la Vall, que ens va permetre conèixer més dades sobre el mas rònec Borrelles, del qual en teníem ben poques, i esvair dubtes sobre el domini senyorial del mas de la Vall.

El procés va començar el dia 8 d'abril de 1508, quan les dues parts van comparèixer davant del noble Gerald de Peguera, el representant del Duc a Calaf. Com que el polític no hi entenia en lleis, per tractar el cas va comptar amb l'Assessor Pere Carles d'Albalat, doctor en dret. Les actes del procés les va redactar el notari Jaume Comajuncosa.
El rector Pruner va demanar que el Bals li lliurés un mas que ell posseïa, dit mas Borrelles, i va defensar la seva pretensió al·legant que el darrer hereu del dit mas, Guillem de Borrelles, l'havia deixat en testament a l'església de Fonollosa. Per provar-ho, va presentar una còpia del testament, que s'havia fet a la rectoria de Fonollosa el 18 de març de 1372. Segons el testament, el Guillem deixava l'herència al seu fill Pere, però en el cas que aquest morís sense descendència, el substituïa per l'església de Santa Creu de Fonollosa. El Balç va replicar que *"los meus passats avem tingut y possehit, instantment y pacifica, lo dit mas Borrelles, e de tant temps ensa, que no es memoria de homens en contrari, e dit mossen rector, ab honor parlant, no sab ques diu"*.
L'hereu de la Vall va presentar a consideració del jutge un pergamí, datat a calendes d'octubre de 1270, que contenia l'establiment fet pel prior del monestir de sant Jaume de Calaf a Ramon de Vall i sa muller Maria de tres masos, el mas de ça Vall, més un altre que havia estat de Berenguer d'Olesa i un tercer mas que havia estat d'un tal Bertran.

Teulades de la Vall

El següent pas va ser l'interrogatori dels testimonis aportats per cada part per recolzar les seves tesis. El Vall no va presentar ningú, però el rector es va moure amb habilitat i l'endemà tenia a set testimonis disposats a jurar que el mas Borrelles era de l'església. Les declaracions les va prendre el batlle de Fonollosa d'acord amb un qüestionari preparat pel jutge. El procediment demanava que els testimonis juressin sobre els quatre evangelis dir la veritat i, en acabar la declaració, se'ls feien tres preguntes, que havien de respondre negativament. La primera era si havien estat subornats per alguna de les parts, la segona si havien parlat empesos per odi, amor, temor, favor o bona o mala fe, i la tercera si estaven excomunicats o condemnats per perjuri.
Els testimonis portats pel rector van ser Antoni Selva de Bacardit de Llomàs, la vídua d'Antoni Galí, Pere Galí, Vicenç Morera, Pere Andreu Casas, Pere Casas, i Caterina, la muller de Pere Bacardit de Castelltallat.
Tots ells van dir que Guillem Borrellas havia deixat la propietat a l'església, però dos d'ells van afegir que havien sentir dir que el testament establia que si l'església no volia acceptar la propietat, llavors l'herència passava a l'Hospital de Barcelona i al monestir de Montserrat, successivament.
Pere Andreu Casas va manifestar que:

> ... recorde que essent rector mossen guillem steve, que dit rector possehia dita heretat e possehir be quatre o cinch anys abans de la guerra del present principat de cathalunya e collie los fruits, e recorde que lo rector loga a ell, dit testimoni, per veremar la verema del mas de borrellas, e dit rector sen porta los fruits e verema, e els mete en casa dell, dit testimoni, perque no havie lloch de metre ho en la casa de la rectoria, e recorde que aquell any veremaren quatorze o quinze caregues de verema (...) e daltres voltes li ajuda a cavar vinyes del mas de les borrelles ab un scola que lo dit rector tenie, ab lo qual ell dit testimoni feye fahena a torna jornals, e que mes ell no sap ne pot dir.

El 6 d'abril de 1508, Gerald de Peguera, assessorat pel lletrat, va dictar una sentència inesperada. Després de fer un resum de les proves aportades per les parts, va concloure que *"per allegata et deducta per dictus rectorem clare non constat de iure dicte rectoris (...) absolvimus dictum Bals ob instantia et observatione dictem iudici ..."* O sigui, les argumentacions del rector no provaven amb claredat el seu dret i que el mas havia de seguir en poder del Bals.
Era una sentència contra pronòstic, perquè tots els testimonis havien confirmat la propietat del rector i el testament del Borrelles era una prova que semblava irrefutable. Ignorem les raons del jutge, però tal vegada es va malfiar del testament, que no era l'original. La còpia havia sortit de la rectoria i podia haver estat falsificada.
El març de 1509 es van reprendre els interrogatoris i nous elements van aparèixer. Pere Andreu Casas va repetir el que havia dit, però va afegir que:

> ... e mes recorde com apres que fou mort lo dit Guillem Steve vingue que los prohomens de fonollosa avien de esser administradors de dit mas, e seguis que en Perich e en Galí donaren dit mas al corredor, perque aquell lo passas a qui mes li donarie, e essent en lo en-

cant en Vall, sogre d'aquest Gabriel Bals, los donare vint set sous per any, e lo pare de ell dit testimoni los donare vint vuyt sous, los quals XVIII sous serviren al retaule, e dit mas tingue lo pare de ell testimoni per spay de dos anys, e ell dit testimoni avie a les hores quatorze o quinze anys e de tot ne te bon record, e ere abans de la guerra de Cathalunya, e mes, te record que passada la guerra, fou demanat per lo dit Vall als prohoms de Fonollosa que li leixassen dit mas, e seguis que dit Vall ne donare tres solones e mija de oli per a la iglesia e los prohoms ne demanaven quatre solones, e record dit testimoni, que dit Vall e Gabriel, son genre, sen anaren a mossen Joan Manel, prior de sent Jaume de Calaff e li digueren se comissionas dit mas, e hoi dir, que lo mosen Manel se comissa dit mas e loy stabli ...

Així doncs, el mas es va llogar en subhasta (encant) i primer el va tenir dos anys el pare del Casas, que va oferir un lloguer anual de 28 sous, diners que van servir per pagar un retaule de l'església (quin, el de Santa Margarida ?) i després el va voler el Vall, però no es van posar d'acord amb la quantitat d'oli i el Vall va demanar al prior de Calaf, que en tenia la senyoria, que li establís el mas, cosa que sembla que va fer.

Tot això va passar abans de la guerra (1462-72) que va enfrontar el rei Joan amb la Diputació del General (la Generalitat), que va proclamar el seu propi candidat al tron. El país va quedar dividit entre els partidaris d'un i altre rei, però el què es discutia no era una simple qüestió dinàstica, sinó que les motivacions de les parts en conflicte eren variades i confuses. La noblesa estava dividida, segons la situació en les seves àrees d'influència i les aliances entre les famílies. Barcelona i la majoria de ciutats es van decantar per la Generalitat, mentre que el rei va atraure al seu costat als remences, amb promeses de suprimir els mals usos i millorar les seves condicions. És curiós com els contemporanis tenien plena consciència del caràcter de guerra civil que havia tingut aquell enfrontament.

Bartomeu Clergue, àlies Perich, va declarar que el rector feia més de quinze anys que collia a les terres del mas Borrelles i que no deixava que entrés cap mena de bestiar dins de la propietat. Havia sentit afirmar al rector que el mas li pertanyia, perquè havia estat llegat a l'església. El testimoni de Vicenç Morera, amo de la Morera, no aporta grans novetats:

... recorde haver hoyt dir a mossen Joan de Novel, qui ere stat prior del monastir de sent Jaume de Calaff e apres abbat de sent Vicent de Cardona, com essent prior algu noy feu empaix ell se comissa dit mas, e lo dit mossen Guerau Pruner, qui es ara rector de Fonollosa, li demanave alguns quarts de algunes terres de Fonollosa, e soltaren en haver rahons de dit mas Borrelles, e recorde dit testimoni com dit abbat li dix aparellas un cabrit, e no pot dir en quins dies o festes, dit abbat y en Gispert Boldo de Durfort devien venir a Fonollosa per aclarar dites questions dels quarts de dit mas Borrelles (...) e seguiren se les morts e noy vingue, per quant morí, e aço pot haver be tres anys ...

Joan de Navell va ser efectivament prior de Calaf abans de ser escollit com el vint-i-novè abat de Cardona. Sembla evident que el rector Pruner creia tenir drets sobre el mas Borrelles i els defensava per la via diplomàtica o al jutjat.

No sabem com va acabar el plet, perquè la documentació s'atura el maig de 1509. És clar que el Vall va quedar-se el mas rònec i actualment les seves terres formen part de la propietat de la Vall.

Sant Jaume de Calaf

Quan ja donàvem el tema per tancat, l'aparició d'un nou document ens anima a continuar. El 24 de setembre de 1383 Pere ça Vall, fill de Bernat, del mas de la Vall, *"ferme dret"* al prior de Sant Jaume de Calaf de qualsevol demanda sobre el mas Borrelles de part de Guillem de Rebanelles de Castelltallat i la seva muller. "Ferma de dret" era el compromís d'acatar i complir una resolució judicial o l'arbitratge. El Vall es declara possessor del mas Borrelles en virtut d'haver-li estat adjudicat en una subhasta pública i demana al Prior que els seus drets siguin respectats. El mas deuria quedar abandonat en morir el darrer hereu i llavors va passar al Vall. El Rabanelles i la seva dona segurament conservaven alguns drets garantits pel mas Borrelles, tal vegada el dot.

Aquest document demostra que els de la Vall ja tenien el mas Borrelles al segle XIV i que la pretensió del rector cent anys després estava condemnada al fracàs.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE: AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 35 Febrer 2017

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

MAS QUEROL (1ª part)

A finals del segle XV Querol estava abandonat i la família que duia el nom del mas s'havia extingit.

No sabem com, però a primers del segle XVI el mas es trobava en poder dels Ferriola d'Aguilar. I no solament el mas principal, sinó també alguns altres masos agregats i els molins fariners.

El 15 d'octubre de 1514 va fer capítols el primogènit de Ferriola amb una noia de la Vall de Fonollosa. El pare Andreu Ferriola va fer donació al fill Bartomeu Ferriola de la propietat en aquests termes:

> (...) Barthomeu Ferriola, de voluntat e consentiment de dit Andreu, pare seu, e de alguns altres parents e amichs, promet que penra per leial muller la dita Elisabeth, muller sua sdevenidora, e ab aquella celebrara matrimoni en fas de sancta mare iglesia (...) dit Andreu Ferriola hereta de present lo dit Barthomeu, son fill, de tot aquell mas de Carol de Fenollosa, drets e pertinencies de aquell, e apres son obte, del mas Ferriola del terme de Aguilar, ab drets e pertinencies, bens mobles e immobles (...) e lo dit Barthomeu acepta dicta donatio e heretament a ell fet ab multiplicatio de gracies ...

Els casats no residien al mas de Fonollosa. Sembla que estava empenyorat a Gabriel Bals, l'amo de la Vall, en garantia del dot. L'abril de 1515 Andreu Ferriola va recuperar-ne els drets pagant 29 lliures i mitja de l'empenyorament més 10 lliures i 12 sous gastades pel Bals en obres. El valor de les obres va ser estimat per dos pèrits, escollits un per cada part.

El primer matrimoni de Bartomeu Ferriola, amb Elisabet Bals, va durar poc i l'abril de 1516 va signar un altre contracte matrimonial, aquest cop amb Constança, filla de Joan Serra de Claret de Cavallers. El pare va ratificar la donació de Querol i, a més, li va prometre que a la seva mort heretaria també el mas Ferriola.

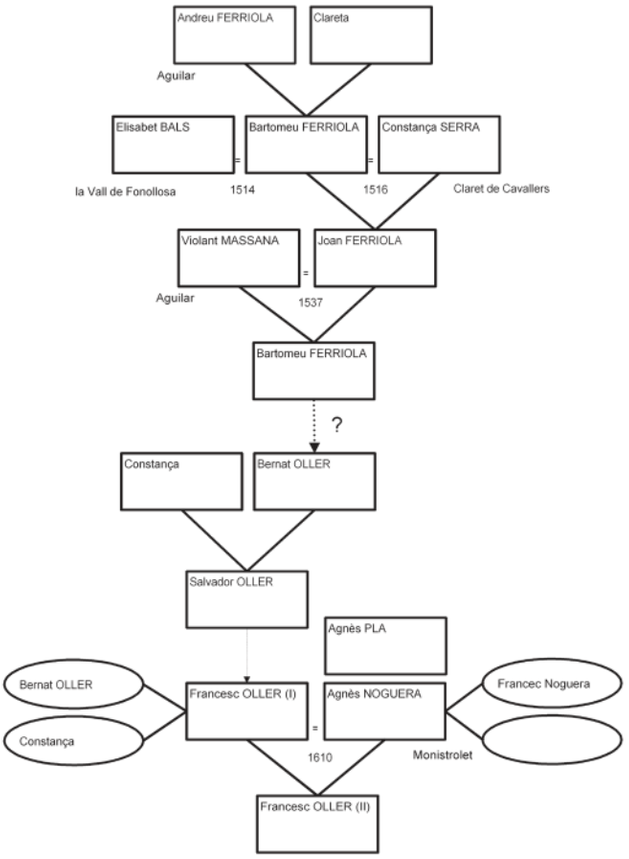

El 29 de setembre de 1525 es va casar Càndia, filla d'Andreu Ferriola, amb Joan Rovira de Sant Mateu. El pare i el germà van adjudicar a la noia un dot de 25 lliures i mitja, però no les tenien en efectiu i van cedir al Rovira la propietat de Querol, que com s'especifica, constava de tres masos:

> ... lo qual empenyorament de dits tres masos li fan per dites vint cinch liures e deu sous y robes y avaries damunt dites, volents e consentiments que ella dita Candia e lo dit en Joan Rovira tingue e possehesca dits tres masos tant y tant longament fins integrament sien pagades dites vint cinch liures e deu sous e robes e avaries y en totes les obres necessaries en dits masos fetes ...

Els Ferriola van fer constar que sobre la propietat hi ha-

Foto Sabina

Bota de cadireta

via un préstec de 12 lliures fet per Pere Galí, que si volien podien quitar i afegir al valor de l'empenyorament. El Joan Rovira i la muller van estar-se a Querol bastants anys, si més no fins 1533, quan Joan Rovira figurava com "hereu" de Querol.

Tines adossades a ponent

Després d'un buit sense dades arribem a una acta notarial, datada el 9 de desembre de 1550, que dóna fe del préstec fet a Bernat Oller, hereu del mas Querol, per Salvador Monconill (del mas Closa) de 17 lliures, a tornar en dos anys i sense interès. En agraïment, l'Oller, *"per la cortesia que me feu vos dit Monconill, vos do empriu en totas las mias erbas del mas Carol, tant y tant largament vos aja tornadas la deset lliuras"*.
No hem aconseguit esbrinar la procedència d'aquest Bernat Oller ni la manera com va esdevenir amo de Querol. Potser va ser a través de la seva dona Constança, tal vegada una Ferriola. Una certa relació amb la família existia, perquè Bartomeu Ferriola va ser tutor dels fills del Bernat i la Constança.
Bernat Oller serà el cap de moltes generacions d'Oller fins arribar al segle XX, quan es va perdre el cognom.

El 1552 Bernat Oller va avalar un deute a un de Camps i el 1555 va comprar un mul, però llavors desapareix de la documentació i no trobem el seu nom fins el 1559, quan ell és mort i els curadors dels seus fills menors d'edat, que són Bartomeu Figuera de la Guàrdia i Gil Massana de Rajadell, es troben ficats en un plet sobre una peça del mas Querol situada dins del terme de Fals dita l'Obac de Querol. El juliol d'aquell any els prohoms de Fals van donar la raó al Querol, però a l'agost següent el reclamant Joan Caselles de Camps va portar el cas a l'audiència de Barcelona amb l'argument que feia més de cent anys que posseïa la terra en disputa. El plet es va allargar i el febrer de 1562 els tutors encara reclamaven que el Casellas abandonés la terra que havia usurpat.
El 1561 la vídua Constança, actuant com usufructuària i tutora dels fills menors d'edat, va cedir el mas Querol per un període de tres anys a Pere Trullàs d'Aguilar, amb el tracte que el Trullàs podia quedar-se les collites i, a canvi, havia d'alimentar la vídua i les dues criatures i donar-los algunes peces de roba, en concret, fer cada any a la Constança una gonella i un "jaquet", i als fills, un "saio". El masover havia de pagar els censos que presta el mas regularment i qualsevol contribució extraordinària, si es donava el cas. La vídua es reservava el dret de fer boïga a tres jornals de terra i l'ús de la seva filosa. Una filosa és un estri que servia per filar. El Pere Trullàs estava instal·lat a Querol el 1563, quan va admetre deure 20 lliures i 15 sous a l'occità Joan de Fondera de Fals per una mula de color falb amb el seu bast.
El 1567 la vídua i els curadors dels nens del difunt Bernat, que eren Bartomeu Ferriola d'Aguilar i Bartomeu Figuera de la Guàrdia de Montserrat, van nomenar mediadors per resoldre un conflicte referent a l'herència del mas.
El maig de 1586 es van signar els capítols entre el manresà Miquel Corrons i Montserrada, filla de Bernat Oller i Constança. El pagament de les 75 lliures del dot va anar a càrrec de l'hereu Salvador Oller.

Foto Sabina

Interior d'una tina

Foto Sabina

Forn del pa

Hem recopilat 46 referències de Salvador Oller, en un espai de temps que va del 1572 al 1625, més de mig segle. La primera està datada el 4 de desembre de 1572 i és el pagament d'un deute de 42 lliures del seu pare Bernat. Classificant les fitxes de l'activitat del Salvador per temes, trobem 8 compres a botiguers de Manresa de llana o draps de diverses qualitats, 12 compres i vendes de blat, mill, civada o altres grans, i 11 cessions de trossos de terra per fer rompudes. A tall d'exemple transcriurem un fragment d'una de les cessions, la que va fer a Maties Sentellas, un fadrí de Sant Amanç, d'una

Foto Sabina

Detall de la porta d'un cobert

peça al Cap del Pla de Querol:

> (...) no pugau tallar pins, sino esporgar y talar brossa menuda, y si acas noy havia prou brossa per a formigar la dita terra, los ne haya de donar de altra part, de manera que pugau traurer aquella a rompuda nova, com se acostuma a fer entre pagesos, donant los tres anys de temps per poder traurer tota aquela. Item que dit comprador haya de aportar la meytat de las garbas se culliran en dita terra a sos gastos en la hera de dit Oller y dit Oller los haya de batrer aquellas per la palla ...

En aquesta ocasió l'amo de Querol va ingressar 35 lliures amb la venda. Uns anys més tard va cedir al mateix Sentellas una peça dita "lo comellar de la servera", sota la condició que li havia de donar la setena part de la collita i una entrada de 25 lliures. En les afrontacions de la peça hi surten punts de referència i topònims curiosos:

> (...) comensant a la servera y comellar amunt, per la vora del cami real fins a una alsina rodona ques al cap del comellar, en lo mig del cultivot, la qual se te y termena a la part de migjorn ab un boscarro, mitjensant un marge gros y una alsina on asestan lo bestiar (...) ne pugau penre de la pedra ques en lo cami real, que li diuen lo cavalcador, a la part de sol hixent ...

De la resta d'activitats podem destacar-ne una venda de les herbes del mas, un parell de compres de bestiar i un inventari parcial dels béns del Salvador fet el 1599 pel batlle, segurament a petició d'algun creditor. A l'inventari hi figura un parell de bous de cinc anys d'edat, sis llençols i sis flassades.

El Salvador era conco i no va tenir descendència directa, i l'herència va passar a la línia del seu germà Francesc. Fins el 1614 el Salvador consta sempre com hereu, però a partir d'aleshores, malgrat que no cessa la seva activitat comercial, sol presentar-se com Salvador Oller de Querol, que es pot interpretar com que havia fet un cert pas enrere, deixant més protagonisme al germà.

Francesc Oller surt per primer cop el març de 1592. Fa negocis en solitari o al costat del germà i sol aparèixer com Francesc Oller de Querol, o habitant al mas Querol. Però a partir de 1610 es fa dir hereu de Querol, de manera que llavors el mas tenia dos hereus. Es dedicava sovint al tracte de bestiar i la prova és que entre 1592 i 1610 hem trobat compravendes de 8 bous i 5 mules. També diverses compres de gra, però el més interessant és l'arrendament per un any dels dos molins de Querol, que li va fer Gaspar Ferriola el febrer de 1592.

El 1623 Francesc Oller ja era difunt, mentre que el Salvador va seguir actuant fins el gener del 1625. Posat que el gener de 1626 era mort, la seva defunció es va produir entre aquestes dues dates. El Salvador va designar com curadors dels seus hereus a Valentí Noguera de Monistrolet i Gaspar Ferriola d'Aguilar, suposem que referint-se al seu nebot Francesc Oller (II), que va ser qui el va succeir.

Pallissa

Francesc Oller (I) va estar casat amb Agnès Pla de Castellgalí i, després que se li morís, el 20 de desembre de 1610 va fer capítols matrimonials amb Agnès, filla de Francec Noguera de Monistrolet. L'Agnès era vídua i havia estat casada abans amb Montserrat Alegre, l'amo del mas Pejoana o Alegre de Monistrolet. El Noguera va concedir a la filla un dot de 117'5 lliures, que incloïa la donació per noces del primer marit. El rebut del dot es va signar el març de 1612. Coneixem dos fills del Francesc i l'Agnès, el Francesc i la Maria, però no podem estar segurs del ventre de quina de les dues Agnès havien sortit. La Maria va unir-se el 1623 amb Arnau Vilaseca, un hereu de Buades. El pares de la Maria eren difunts, així que una part del dot el va pagar Salvador Oller i l'altra Valentí Pla de Castellgalí, dels diners que encara es devien del dot d'Agnès Pla. Això fa suposar que la noia deuria ser de la primera dona del Francesc.

Teulada de la pallisssa

CAL MASOVERET

Establiment

El 9 de juny de 1760 Isidre Morera, l'amo del mas Morera, va establir a Anton Clarena

> (...) tot aquell tros de terra , part herma, part bosch, de una quartera de sembradura de blat de pertinencias del mas Morera, sit en la partida dita la solana den Roca, que se te en alou del señor abat de Cardona. Afronta solixent ab terres de Francsico Moncunill de dit terme, a migdia ab terres del mas Oller, a ponent ab terres de dit Morera, des del gorch de la llana avall fins arribar a la vora del camí que se encontra una fexa sobre lo hort nou, y a tremuntana ab terres de dit Moncunill. Ab pacte que dit Clarena puga fabricar una casa en dit tros de terra, demunt del camí que va de Fonollosa al molí ...

Altres apartats del contracte estipulaven que el parcer havia de pagar la part dels fruits acostumada, tret del mig quartà dedicat a hort, que no pagava parts. El Clarena podia tenir-hi un ruc pasturant, i es podia quedar tota la llenya del tros pel seu ús. Va quedar fixat un cens perpetu de 15 sous, cens que es podia quitar en qualsevol moment pagant 25 lliures de cop.

L'endemà el Clarena va pujar a Cardona per sol·licitar el permís d'edificar i pagar el terç a l'Abat. Del terç va abonar 5 lliures i 11 sous, i per la casa, 4 lliures.

Llinda datada 1701

Uns anys després de tenir acabada la casa, el maig de 1779, l'Anton Clarena va empenyorar a Vicenç Tovallà, un pastor, una cambra situada a la banda dreta i un tros d'hort d'un quartà de superfície. Van acordar que la família del pastor i la seva compartirien el foc de la cuina. Cabia la possibilitat que el pastor rellogués la cambra, amb la condició que la persona a qui ho fes "sols sie home de be". La cessió es va fer per 35 lliures i en principi per 5 anys. A més a més, el pastor li va fer un préstec de 19 lliures, que li va prometre tornar en tres parts, per Nadal dels anys 1780, 1781 i 1782.

Els Clarena

El successor d'Anton Clarena va ser Antoni Clarena, el qual es va casar amb una dona dita Josefa Oller.

El 30 de setembre de 1806 l'Antoni va denunciar al batlle Jaume Biosca que Isidre Morera l'havia estafat, perquè no li pagava 20 lliures i 5 sous per 9 càrregues de vi que li havia venut. El Morera afirmava que havia pagat el deute. El batlle va demanar consell a Baltasar Aixalà, l'assessor legal de l'Abat de Cardona, i el 21 d'octubre va sentenciar al Morera a pagar el vi més les costes. No hi va estar conforme i es van succeir diverses apel·lacions. No se sap com va acabar el plet.

A continuació va venir Francesc Clarena Oller, que va nàixer el 1813, any amunt o any avall. La muller del Francesc va ser Josefa Calsina Vilamuns, natural de Castellar. El matrimoni va fer pujar sis fills vius, batejats amb els noms de Filomena, Isidre, Celdoni, Pau, Joan i Maria.

La casa i la terra van ser per l'hereu Isidre Clarena Calsina després de la defunció dels pares, l'estiu de 1885. Es va donar el cas sorprenent que els dos vells van morir amb dotze dies de diferència.

L'Isidre estava casat amb Josefa Bastardas Santamaria de Fals i va tenir problemes per inscriure la casa, perquè s'havien perdut els papers de l'establiment i va haver de demostrar que la casa era seva. Es va fer a través d'un tràmit anomenat expedient possessori, en el qual van declarar al jutjat de pau de Fonollosa diversos veïns, que van jurar que la casa havia estat 30 anys, o més, del pare del Clarena.

El 17 de setembre de 1889 es va vendre la casa i els drets de les 4 quarteres de terra que l'envoltaven a Tomàs Duocastella Cardona, de cal Tomaset, per 1.000 pessetes. El 1891 l'Isidre va manllevar 770 pessetes a l'amo de la Vall, per un temps d'un any i un interès del 6%.

No entenem massa el negoci que va fer el Tomàs Duocastella, ja que el 27 de maig de 1901 es va revendre

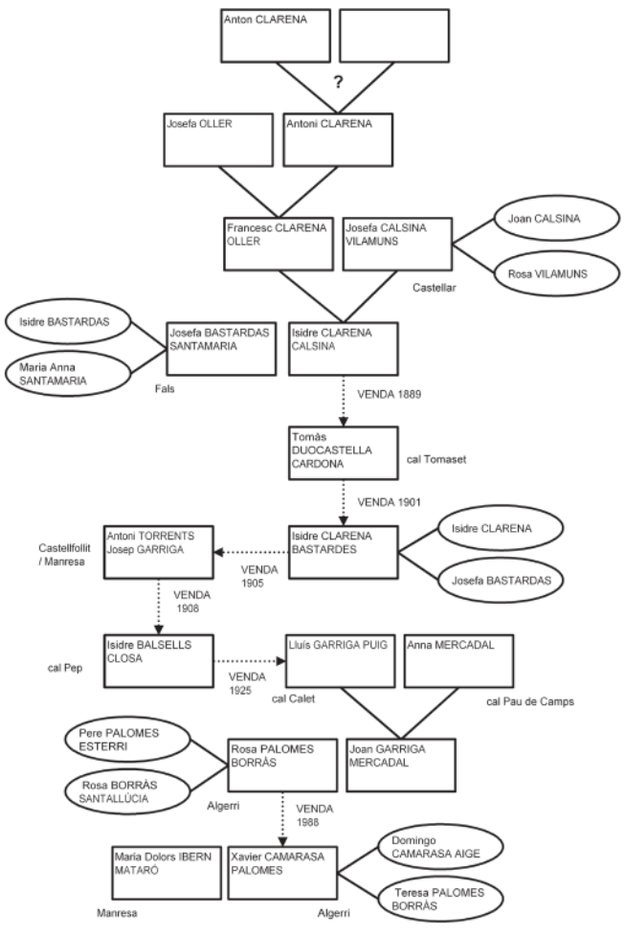

la casa, que havia adquirit per 1.000 pessetes, per 750 pessetes a Isidre Clarena Bastardas. O va fer el negoci del Robert i les cabres o la propietat immobiliària havia sofert una depreciació considerable. La mestressa de la Morera va donar el vistiplau a la venda, salvaguardant el seu dret de rebre parts i cobrar el cens de 15 sous, que, amb el pas del temps i el canvi de moneda, s'havia convertit en 2 pessetes.
Aquest Isidre era un fill de l'Isidre anterior i no residia a Fonollosa, sinó a Castellfollit del Boix.

Isidre Clarena Bastardas va ser víctima de la tendència baixista dels immobles, que tal vegada estava relacionada amb la crisis de la vinya, i es va revendre la casa quatre anys més tard per 443 pessetes. Ho va fer el 13 de juny de 1905 a Antoni Torrens Arnau, veí del Pla de Fontanelles de Castellfollit, i Josep Garriga Sagristà, comerciant, que vivia al carrer de les Piques de Manresa.
Els dos socis, que tenien la propietat a mitges, van revendre-la el 28 de gener de 1908 a Isidre Balsells Closa, de 25 anys, cisteller, que residia al carrer de Sant Jeroni de Barcelona. Van fer un xic de negoci, perquè el preu de venda aquest cop va ser de 500 pessetes. Aprofitant la venda, la mestressa de la Morera li va establir al quart un tros de terra de cinc quarteres a la Solana.

Arxiu Masoveret

Familia Garriga davant del Cafè

El cisteller Isidre Balsells Closa era germà de Josep Balsells Closa, l'hereu de cal Pep. La seva família estava formada per la muller Maria Manonellas Serra, natural de Torà, i el fill Valentí. El 5 de gener de 1925 Isidre Balsells es va vendre la propietat a Lluís Garriga Puig, que aleshores constava de les 4 quarteres originals i les 5 establertes el 1908.
Lluís Garriga era l'amo del Cafè Calet i va comprar la casa com una inversió. Després de morir el 1933 els seus béns van passar al fill Joan Garriga Mercadal (1906-1981).

Llogaters i pobres

Des que al tombant del segle va marxar la família originària, la casa va estar habitada, i no sempre, per llogaters. Els més antics que coneixem són el matrimoni format per Jacint Giralt Trull i Teresa Esquius Carné, que hi residien el 1900. L'home era de Sant Pere de l'Arç i la dona de Rajadell.
Josep Tomasa Mercadal era l'hereu de cal Mesquita, estava casat amb Teresa Rius Claret de Castelltallat i tenien sis fills. Va marxar amb la família de cal Mesquita i es va instal·lar uns anys a cal Perruca i després a cal Masoveret abans d'instal·lar-se definitivament el 1924 a cal Grifé de Camps. A cal Masoveret els Tomasa s'hi van estar, com a mínim, entre els anys 1904 i 1906.

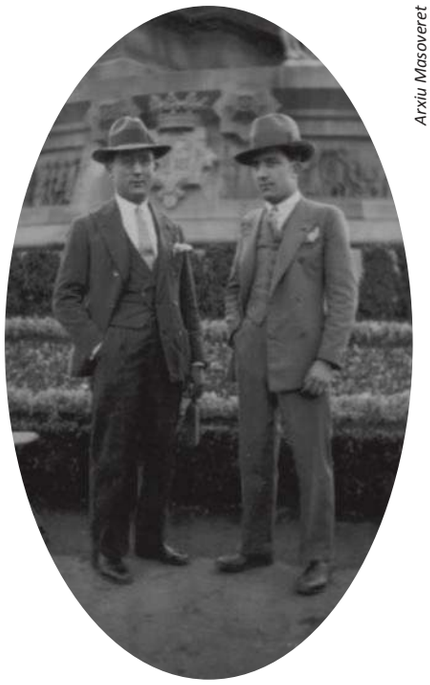

Arxiu Masoveret

Joan i Pere Garriga Mercadal

A començament de la dècada de 1940 el llogater era l'Antoni Mateu Sans amb les seves tres filles adolescents. Era de la part de València i tenia un tumor lleig al llavi. Es guanyava la vida anant a jornal i fent carbonet al bosc, que després repartia per les cases del poble. Per menjar caçava conills amb llaç. Val a dir que no era l'únic, ja que a la postguerra hi havia molta abundància de conills i llebres i molt poques persones que disposessin de permís d'arma.
El 1948 va arribar la família formada per Francesc Serra Ubach, de Sant Pere Sallavinera, la seva dona Maria Junyent Soler, de Llanera, les nenes Maria, Angeleta i Ramona, i el nen Josep. A la Maria li deien "la Paisana", perquè s'havien estat en aquella casa més de deu anys. A cal Masoveret hi van ser uns dos o tres anys. Eren molt miserables, les noies treballaven a fora i el pare anava a jornal. Una casa on el llogaven sovint era a cal Jan del Bosc, per plantar patates i mongetes.
En una llista dels nens que anaven a doctrina de 1958, n'hi ha tres que vivien a cal Masoveret, que es deien Pepito, Rosa Maria i Rosalia Montrey. Un altre estadant de la casa va ser Joan Tomasa Mercadal, àlies el Tànger. Era un pobre home i el mot li venia de les històries que ell mateix explicava. Segons la seva versió, va embarcar cap a Amèrica, però no hi va arribar, perquè va perdre la maleta i es va haver de quedar a Tànger. Potser no va ser ben bé així, perquè el 1950 la seva germana Manela, de cal Mateu de Fals, el va avalar per poder sortir en llibertat condicional del penal de Puerto de Santa Cruz de Cádiz on complia condemna. El Tànger malvivia fent feines eventuals i el 1961 va morir a cal Masoveret, on el deixaven viure gratis. Després la casa va quedar esbalandrada i servia d'acolliment als pobres que passaven.

Arxiu municipal

Torre Calet (1974)

Torre Calet

El setembre de 1960 Joan Garriga es va vendre el Cafè del Calet a Joaquim Torras Puigdellívol, el pubill de cal Fosser, i va anar a viure amb la dona a cal Masoveret. La vivenda estava malament i s'hi va gastar uns diners en obres per fer-la més habitable. Les obres es van fer probablement el 1963, perquè el març d'aquell any la Diputació va donar permís al Joan Garriga per ampliar tres finestres i fer un remat a la façana. La raó era que la casa es trobava dins de l'àrea d'influència de la carretera i necessitava permís per fer-hi qualsevol modificació.

A la façana de la casa, que van arrebossar i emblanquinar, hi havia un rètol a la part superior que posava **Torre Calet**, si bé la denominació oficial de la casa era **cal Calet Nou**, per diferenciar-la de cal Calet Vell. No obstant això, la major part de la gent va seguir anomenant-la cal Masoveret, com sempre.

Els Garriga tenien l'estada al primer pis, però passaven molt temps a Manresa en un pis al carrer d'Urgell. La planta baixa de cal Masoveret la van tenir llogada a diferents persones, però els seus noms han quedat en l'oblit. Algú recorda que cap el 1968 s'hi estava una família d'Extremadura.

La terra que envoltava la casa era del mas Morera, el qual, segons el contracte d'establiment original, tenia el dret de rebre la quarta part de les collites. La Morera va passar al bisbat de Vic i uns anys després el Bisbat va adoptar la política de vendre la terra als parcers que l'havien menat durant generacions.

El 4 de febrer de 1966 el rector Lluís Bohigas, en representació del Bisbat, va vendre a Joan Garriga Mercadal i Rosa Palomes Borràs la terra de cal Masoveret, que van estimar en 9 quarteres.

El Joan i Garriga i la Rosa Palomes tenien els béns a mitges. Quan va enviudar el 1981, la Rosa va ser acollida pel seus nebots Xavier Camarasa i Maria Dolors Ibern. El 1988, a canvi d'un vitalici, la vídua va cedir als nebots la meitat de la propietat de cal Masoveret, mentre que l'altra meitat va passar per herència a la germana Teresa Garriga i, després d'aquesta, a la seva filla Pepita Junyent Garriga, casada amb un militar de la guarnició de la Seu.

El 1993 Xavier Camarasa i la seva muller van comprar la meitat de la Pepita Junyent i van quedar amos de tota la propietat. Llavors va fer obres molt importants a la casa, que la van transformar radicalment. En repicar la pedra de la façana, va aparèixer la llinda del portal, inscrita amb l'any 1701. Es una inscripció de molt bona factura i no ens expliquem la seva procedència, perquè la casa va ser edificada més tard.

Xavier Camarasa, fill de Domingo Camarasa Aige, de Tragó de Noguera, i Teresa Palomes Borràs, d'Algerri, tècnic mecànic de professió, és l'actual habitant de cal Masoveret.

MOVIMENTS DE RENOVACIÓ

La vida a Fonollosa a la dècada dels cinquanta era una mica trista. La gent era pobre i conformista, amb poques oportunitats de divertir-se i cap esperança de canviar una societat immersa en la grisor de la postguerra. "Fer política" era un concepte tabú per aquells que havien perdut la guerra, mentre que la política real estava en mans de la classe dominant dels propietaris. D'aquest petit grup en sortia la terna d'on el governador civil escollia i designava, a dit, l'alcalde. L'ajuntament, amb un pressupost mínim, funcionava d'una manera presidencialista, i les poques millores que es feien al poble depenien de la bona voluntat de l'alcalde de torn. La vida quotidiana pels homes consistia en el treball al camp i la vinya i per les dones la feina domèstica, sense màquina de rentar, però. La canalla anava, quan hi havia mestre, a escola, on rebia una educació incompleta i algun clatellot si badava.

Els diumenges eren tot una altra cosa, perquè trencaven la rutina del dia a dia. Hi havia la missa, amb acompanyament del cor parroquial amb música d'harmònium a càrrec de Marià Serarols. A la tarda el rosari, on acudien

Arxiu rectoria

Cartell del recital (1973)

la majoria de dones i els joves, que així trobaven una excusa perquè els deixessin sortir de casa. Els homes preferien el cafè i les cartes.
S'esperava amb candeletes les festes de guardar, perquè, a part d'un ofici especialment llarg, hi havia ball de tarda a càrrec d'una orquestra forastera. La Festa Major era promoguda per l'ajuntament i organitzada per una comissió de festes formada per caps de casa. La Festa Major era la més important, però també hi havia bons balls per sant Josep i per la *Fiesta de la Liberación*. L'entrada dels nacionals se seguia celebrant, però de manera rutinària, sense el fervor falangista dels anys posteriors a la guerra. Gairebé tothom havia desat la camisa blava a la calaixera i les forces vives de la falange del poble es limitaven al Jefe *Local del Movimiento.*
La tradicional rivalitat entre Fonollosa i Camps es mantenia ben viva i els partits de futbol eren l'excusa ideal per donar sortida a les pulsions localistes, de manera que sovint els encontres amistosos acabaven amb un ball de bastons.
El capellà era, al costat de l'alcalde, l'altre autoritat del poble. No es feia ni es deixava de fer res sense la seva aprovació. La moral dominant estava condicionada per la religió i el jovent tenia serioses dificultats per relacionar-se amb el sexe oposat.

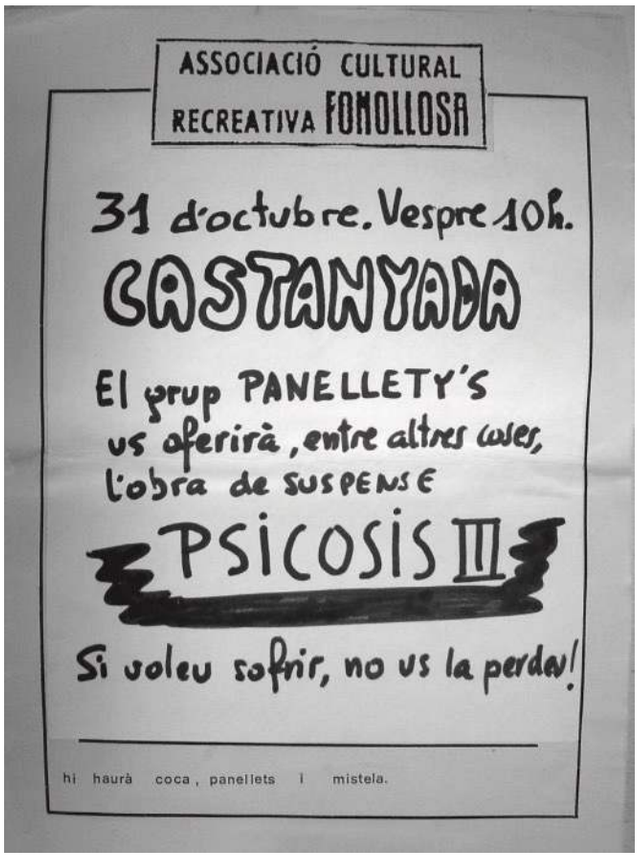

Arxiu rectoria

Programa de la Castanyada

Després del rector Bosch va venir mossèn Ramon Reguant. Era un capellà d'idees tradicionals i estricte en l'aspecte moral. Es preocupava que els nois i les noies fessin activitats separades i era especialment curós en la llargada de les faldilles de les dones. Tanmateix va obrir alguna escletxa de llibertat i va portar algunes novetats que van posar una mica de color a la vida del poble. Va comprar un projector de cine i els diumenges a la tarda, després del rosari i la doctrina, projectava una pel·lícula a la sala gran de la rectoria per la canalla i els joves. La pel·lícula la solia llogar a mitges amb el rector d'Aguilar i a mitja part un motorista intercanviava els rotlles. El maquinista era l'Eudald Armengol. El mossèn també va permetre que es ballessin sardanes, un ball que considerava prou púdic. En aquesta època es va formar un grup de teatre, dirigit per Ferran Serarols, que va interpretar en català algunes obres del repertori clàssic.

Fonollosa vivia en aquells anys en un ambient tancat, força impermeable a les coses que es començaven a moure a l'exterior. No hi havia tele i a penes ràdios i, a més, els mitjans de comunicació eren controlats pel Règim. Es baixava a mercat a Manresa, però no hi havia veritable intercanvi d'idees. Molts pocs joves anaven a estudiar a fora, on haguessin pogut ampliar els seus horitzons. Les noves idees i maneres de fer van arribar a Fonollosa de la mà d'una sèrie de rectors joves, d'una generació que no havia passat la guerra i estava compromesa amb la filosofia del Concili Vaticà II.
El primer rector progressista va ser mossèn Lluís Bohigas. Aquest va acabar amb el privilegi dels bancs de l'església, que estaven reservats a algunes famílies, i va vendre's les terres de la Morera, finca que havia passat a l'església per herència del darrer propietari, als parcers que les menaven. D'aquesta manera es va trencar el monopoli ancestral dels grans propietaris, que van veure com els seus antics parcers s'espavilaven i progressaven econòmicament, sobretot a partir de la instal·lació de petites granges de porcs. El rector també va fer ensorrar la vella rectoria i el 1967 la va convertir en un espai al servei del poble, el Centre Familiar Parroquial, on van començar a multiplicar-se les activitats. El Centre seria el germen de l'actual Associació Cultural i Recreativa.
Inevitablement, l'actitud del rector, aliè als interessos de la classe dominant, va acabar amb un enfrontament directe amb l'alcalde de llavors, Ferran Serarols.

El trencament definitiu amb el passat el va protagonitzar el següent rector, Jordi Canamasses. A més de suprimir el rosari i posar al dia la litúrgia i el missatge i el to de les homilies, el rector va connectar de seguida amb el jovent del poble i els va engrescar a participar en diverses activitats. Es van revitalitzar les caramelles, amb participació per primer cop de nenes, es van organitzar colònies pels infants, excursions a la muntanya, cursets de català i sardanes, xerrades sobre sexualitat i altres temes que interessaven al jovent.
Sota el seu guiatge, l'octubre de 1974 una colla de joves d'ambdós sexes amb inquietuds va formar el grup "Sensirols", una amalgama de fonollesencs i campirols (de Camps), on aviat van ingressar joves dels pobles veïns i fins i tot de Manresa.
Val a dir que alguns joves es van trobar amb l'oposició de la família, que es malfiava i temia les males influències.
Amb la creació de "Sensirols" el jovent trencava la rivalitat entre veïns i obria una etapa de col·laboració. Una de les primeres realitzacions van ser les caramelles conjuntes de Fonollosa i Camps i la creació de l'Aplec de Caramelles, una mostra dels balls dels grups de diferents pobles del voltant, que tenia lloc en un d'ells,

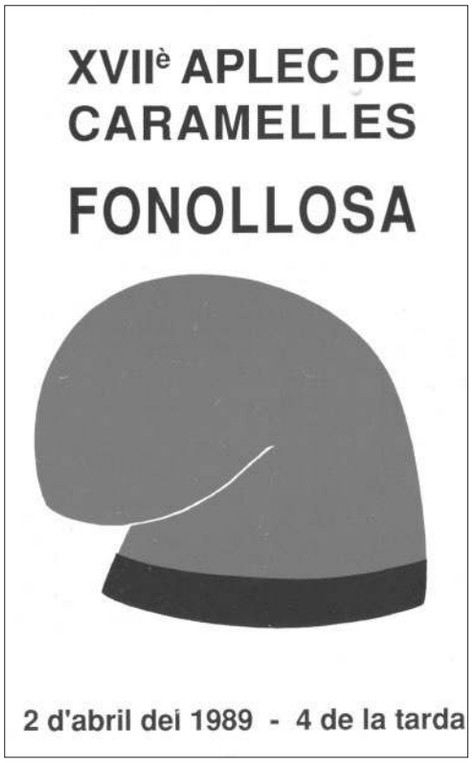

Arxiu rectoria

Programa de l'aplec de Caramelles de Fonollosa (1989)

de manera rotatòria. Això va permetre fer coneixences i enfortir els lligams entre joves que compartien les mateixes ànsies

.

Per donar veu a les seves inquietuds el grup de joves va treure una revista **Fulls Joves: Comunicació i Diàleg**. La revista estava oberta a la participació de tothom i era una eina de reflexió sobre les problemàtiques d'actualitat. També recollia notícies que afectaven als pobles i no tenien ressò a la premsa oficial. Els Fulls Joves van anar sortint durant dos anys amb caràcter mensual, el 1976 es va encetar la segona etapa amb un nou equip, i a primers de 1977 va sortir publicada la primera col·laboració des de Fals. Els Fulls Joves van gaudir d'una àmplia acceptació dins del seu àmbit geogràfic, que englobava els termes de Rajadell, la Molsosa, Fonollosa, Fals i Camps. Es va deixar de publicar a finals de 1983.

A més de la colla de joves que pivotava al voltant del rector progressista, hi havia al poble altres joves, i no tan joves, amb inquietuds, encara que els seus interessos no eren tan transcendents, sinó que buscaven formes alternatives de fer coses i divertir-se. Van constituir una societat informal anomenada "La Senalla", i es trobaven per organitzar festes i balls. Una de les iniciatives que va tenir més èxit va ser la "matança del porc" de la qual hi va haver diverses edicions.

El següent rector Quico Arumí va continuar la tasca dels antecessors, però no va tenir la mateixa connexió amb els joves, que mentrestant havien madurat i anaven més pel seu compte.

El 1978 el rector va aglutinar un grup de persones queixoses amb les tarifes que aplicava la funerària Fontanet als enterraments. Es va constituir una associació funerària on van apuntar-s'hi totes les cases del poble menys dues. Els socis pagaven una quota anual i l'associació es feia càrrec de les despeses en cas de defunció. L'Associació, actualment encara activa, va signar un conveni amb una empresa funerària de Calaf i va aconseguir reduir a una tercera part el preu dels enterraments.

Una altra acció que va canviar la dinàmica del poble va ser la creació de l'Associació de Pares de l'escola, amb l'objectiu de modernitzar i catalanitzar els continguts educatius. La creació va haver de superar reticències per part de la direcció de la mateixa escola i de l'ajuntament, que no veien amb bons ulls la intromissió de les famílies.

Després de la mort del Dictador es va viure al país una gran eufòria política, amb mítings arreu dels partits polítics. A Fonollosa es van fer mítings de presentació de dos dels partits que concorrien a les eleccions, el PSC i el partit Carlí. El local del Centre va ser ampliat i millorat amb la construcció d'un escenari i el 1983 es va legalitzar l'Associació Cultural i Recreativa.

L'alcalde Ferran Serarols va acabar el seu mandat el 1979 i es va trobar mancat de suports per presentar-se a la reelecció. La gent més inquieta dels tres pobles del municipi van protagonitzar una sèrie de trobades que van culminar amb la confecció d'una candidatura. Cada poble va fer unes primàries i les persones més votades van formar part de la llista encapçalada per Ramon Armengol, anomenada Candidatura Unitària d'Independents, que va aconseguir una àmplia majoria i va iniciar l'etapa dels ajuntaments democràtics.

La renovació de les maneres de pensar i les estructures de poder va ser un procés que va començar amb retard a Fonollosa respecte a altres pobles i ciutats. L'element decisiu en el canvi de mentalitat fou l'església, que en canviar els vells capellans, hereus de la Guerra Civil, per capellans joves, va insuflar un corrent d'aire fresc, que trobà ressò en una minoria de joves compromesos. Així, va ser possible una renovació política i cultural que la passivitat de la generació anterior, marcada per la guerra, no tenia capacitat d'emprendre.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 36 Abril 2017

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

MAS RABINAT

Aquest masia medieval, coneguda actualment com cal Miquelet, té una història que es remunta al segle XIII. La grafia del nom en llatí era invariablement "Rabinato", per la qual cosa hem de descartar altres formes modernes com Ravinat o Rovinat.

Aquest mas tenia la particularitat que estava sota la senyoria del monestir de Montserrat, a diferència de la resta de cases de Fonollosa, que eren de Sant Vicenç de Cardona. L'explicació l'hem de buscar en la dotació fundacional del monestir de Santa Cecília feta pels Comtes de Barcelona el 950. En aquell temps els termes dels pobles no estaven del tot fixats i el monestir no només va rebre terra a Camps, sinó a Castelltallat i probablement a Fonollosa. Un cas clar és el mas Sedernà o Serra d'Arnau, que termeneja amb el mas Rabinat, i actualment es troba dins de Castelltallat, però abans havia format part de la Batllia de Camps.

Foto Sabina

Vista general

La primera notícia del mas Rabinat és d'un tal Guillem de Rabinat, el qual va manllevar blat el març de 1284. Després al capdavant del mas hi va haver una dona vídua. Era la Moneta de Rabinat, una forma de Ramoneta. Els idus de maig de 1295 Ramona, vídua de Bernat de Rabinat, i el seu fill Bernat van adquirir un bou de pèl vermellós al mercader Maimó Lledó. Van pactar pagar els 58 sous que costava en tres terminis; 18 sous per sant Joan, 20 per la fira de Prats i la resta per Nadal. El novembre de 1298 el Montconill de Fals va encomanar a la Moneta quinze ovelles i tres cabres, perquè les cuidés. El setembre de 1303 surt la Moneta i el fill Bernat, comprometent-se a pagar per sant Pere un deute de deu sous i una quartera d'ordi a Berenguer Lledó. En aquesta època hi havia a Manresa un picapedrer dit Guillem de Rabinat, que trobem avalant deutes dels Rabinat de Fonollosa, de manera que segurament era un parent proper.

Bernat o Bernardó de Rabinat es documenta moltes vegades entre 1304 i 1311, però en uns capítols de febrer de 1316 figura que és mort. Són els capítols del seu fill Pere amb Guillermona, filla de Ferrer d'Amalriga i Guilleuma, els quals van donar a la filla un hort a la zona de l'Irla de Manresa, on hi havia una caseta amb una caldera i un trull amb els seus accessoris. El Pere no era pas l'hereu i es va quedar a viure a Manresa, en una casa al carrer de Santa Maria. L'hereu era el Bernat, al qual trobem en diverses ocasions entre 1316 i 1320, manllevant diners al call i en altres negocis. Com que els prestadors exigien dos avaladors, un d'ells solia ser el seu germà Pere.

Aquest Bernat de Rabinat, fill de Bernat, difunt, i Ròmia, vivent, va unir-se el maig de 1329 amb Ròmia, filla del carnisser manresà Guillem Rabeja, o Rabeya, i Benvinguda. El 1331 el Bernat i la Ròmia van arrendar per 5 anys, a un sabater manresà, un tros de terra a Sant Iscle, per 40 sous al comptat.

Després d'un espai sense notícies trobem el 1352 a Jaume de Rabinat, fill dels cònjuges difunts Pere i Maria, pagant el dot de la seva germana Geralda a Bertran de Puig, de Manresa. El 1361 el Jaume va pagar part d'un deute de 50 sous a Bernat de Rabeya que, qui sap si tenia alguna relació amb el carnisser abans esmentat. El gener de 1371 van pactar matrimoni Pere de Rabinat, fill del difunt Pere, amb Francesca, filla del traginer Bernat de Casadevall. De dot la núvia va rebre una capa de gant morada i una túnica a ratlles.

El Jaume va pagar el 1382 una certa quantitat de blat i ordi en concepte de cens pel mas Rabinat al sastre Pere de Montserrat, que, o era el col·lector del monestir o havia comprat els drets sobre el mas. El 1388 el Jaume va fer uns tractes amb un mercader manresà, de manera que aquest li va cedir un ramat de 17 ovelles, 3 marrans i 5 cabres, que el Rabinat havia de treure a pasturar. El benefici de les cries i la llana anava a mitges. El Jaume de Rabinat es documenta fins 1393, però el gener de 1389 trobem la parella formada per Francesca, propietària del mas Rabinat i el seu home Francesc Arnau, àlies Rabinat, oriünd del mas Casellas de Camps, creant un censal de 15 lliures a favor de Pere de Rabinat, teixidor de lli establert a Manresa. Per un document de 1392 ens assabentem que aquest Pere teixidor és germà del difunt Jaume.

En aquest temps el mas Rabinat va ser venut pel batlle del Comte de Cardona, a petició de l'abat del monestir de Santa Cecília, a Pere de Puig, el vell, de Fonollosa. No entenem els motius d'aquest canvi, perquè aparentment el mas no estava abandonat. Tal vegada les terres no estaven treballades i el senyor alodial va prendre aquesta mesura per treure'n més rendiment. Aquest canvi de titularitat s'esmenta en una acta notarial del 23 de març de 1394, quan Pere de Rabinat, teixidor de draps de Manresa, va renunciar a favor del Puig els drets que tenia sobre el mas, drets que provenien de les herències del seu pare Pere i del seu germà Jaume, l'hereu, els dos difunts. El Puig li va donar en compensació 400 sous. Aquest Puig era un veí dels Rabinat. La seva casa es trobava a dalt del turó que avui dia s'anomena el Puig de la Vall.
Per embolicar una mica més la troca, el gener de 1398 la Francesca, muller de Francesc Arnau de Rabinat, se seguia anomenant propietària i hereva del mas. Ella i el pubill van crear a favor del seu parent Pere, el teixidor, un censal de 12 lliures i 15 sous de capital. El 1402 el teixidor va morir deixant tres fill i vídua, la qual va casarse de nou i el 1407 va transferir el censal a una tercera persona.

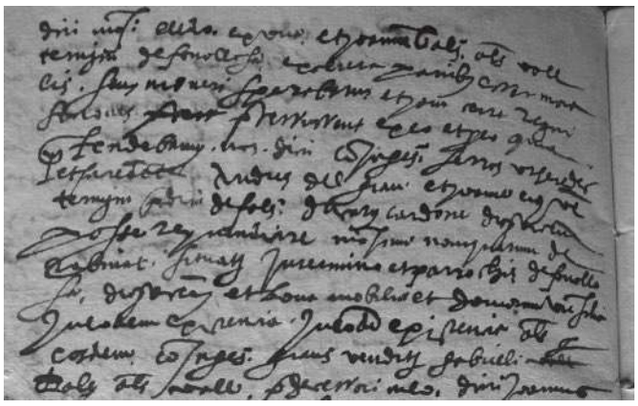

Arxiu Històric de Manresa

Fragment de l'acta de venda de 1570

La pubilla Francesca de Rabinat i el consort Francesc Arnau surten encara el 1411 i, després d'un llarg interval buit d'informació, trobem que el 1447 Francesc Rabinat va posar tres anys al seu fill Francesc a casa del baster Vicenç Pedriça, perquè aprengués l'ofici. El 1456 Francesca, vídua de Francesc Rabinat, va donar poders a un procurador per reclamar l'herència del seu fill, el baster Francesc, mort intestat.
En la reunió per constituir el sindicat remença de 1448 hi va ser present Pere de Rabinat, el qual surt en la documentació de manera escadussera entre 1456 i 1481, quan signa una acta en qualitat de testimoni. És la darrera evidència de la família Rabinat, que desapareix per sempre més de Fonollosa, si bé es manté el cognom en alguns individus de branques laterals establertes a Manresa.

Una masoveria de la Vall

El mas Rabinat va esdevenir rònec, com tants d'altres, i en algun moment va canviar de mans. El 8 de març de 1508 Andreu del Grau, sa muller Joana i el seu fill Vicenç, de Fals, es van vendre a gràcia el mas Rabinat a Gabriel Bals, àlies Vall, l'hereu de la Vall de Fonollosa. La venda va tenir lloc a Prats del Rei i l'acta la va protocol·litzar el notari Jaume Comajoncosa de Calaf. El mateix dia fra Pere de Burgos, abat de Montserrat, va signar per senyoria al peu de l'acta. Aquests detalls constaven en un pergamí que l'amo de la Vall va mostrar en el capbreu de 1581, que després comentarem.
La venda a carta de gràcia es va fer per 57 lliures, era per un període de 9 anys i incloïa una tina, un barrilet, una tona, una taula i un banc de fusta. Les vendes a carta de gràcia no tenien caràcter definitiu, ja que sempre quedava la possibilitat de recuperar el bé venut restituint el preu de la venda, encara que haguessin passats molts anys. L'Andreu del Grau i els seus successors van conservar el dret de recuperar i el van fer valdre uns anys més tard, com veurem.

Andreu del Grau és un personatge misteriós, era un llunyà descendent del Grau de Fals i el 1499 el trobem possessor del mas Grau de Fontanet de Fals, l'actual mas Boixeda. El 1540 el mas Boixeda era dels parents del mas Palomes de Grevalosa, mentre que els drets sobre el mas Rabinat havien passat a la branca de Vicenç Lledó i Càndia, del mas Lledó (ara Serra) de Fals. Podria ser que el Vicenç fos el fill de l'Andreu amb el cognom canviat. El Vicenç va ser succeït per Miquel Lledó i el gener de 1545 el Miquel i la seva segona muller, Margarida Feixas, van crear un censal de 40 lliures a favor d'un canonge de la Seu, per tal de quitar el mas Rabinat, que tenia el Vall en penyora.
Després de la defunció de Miquel Lledó, la propietat va passar a la seva filla, la pubilla Caterina, la qual el 1553 va acordar matrimoni amb el jove Pere Jaume Pontgrau, àlies Serra, del lloc de Rocafort. L'11 d'agost de 1570 la Caterina, que es declarava hereva d'Andreu del Grau, segons el testament que aquest havia fet el 3 d'agost de 1544, va renunciar a favor de Joan Vall, el besnét de Gabriel Bals, àlies Vall, el dret el recuperar el mas Rabinat . A la Caterina, malgrat ser la pubilla, li va caldre el consentiment del consort Jaume Serradepontgrau.

Portal de dovelles

Vista nord

El 1581 l'abat del monestir de Montserrat, que havia heretat les rendes de Santa Cecília, va ordenar fer un capbreu de les seves possessions, ja que feia més de trenta anys que no s'havia fet. Cristòfol Vall, l'hereu, i el seu pare Joan, que conservava l'usdefruit, van manifestar al notari que:

> ... posseheixen tot aquell mas, en part cubert y en part decubert y dirruyt, anomenat lo mas Rabinat, situat en lo terme de Fonollosa, ab tota sa gleva, terra, honors y possesions de aquell, de tenguda de sent jornals, poch mes o manco, lo qual mas fonch de Joan Valls, avi y pare dells, dits confessants respective, y abans dells de Pere Valls, que aquell capbreva a dit monestir en lo capbreu jurat que feren en poder del discret Joan Franquesa, notari de la vila de Igualada, a XXVIII dies del mes octubre del any MDXXXXV, per raho del qual mas ells, dits confessants, son homes propis y solius y affocats del dit monestir ...

Les terres de Rabinat termenejaven amb el mas Puig, que també pertanyia a la Vall, amb Bacardit de les Olles, Sadernà, Cucala i un mas dit Torrella, que era del mas Closa. Una de les referències que surt és la creu de Rabinat, una creu de ferro que encara existeix. Una peça de tres jornals del mas Rabinat, anomenada la Coma, la tenia l'amo del mas Cases.
El mas Rabinat pagava al monestir de Montserrat un cens de tres quarteres de blat, mesura de Manresa, una lliura (?) de cera i una sellona d'oli, mesura de Calaf, a la lluminària de Fonollosa, 5 sous a l'església de Camps, i el delme al Duc de Cardona. Els Vall van declarar que posseïen el mas per la compra feta pel seu avantpassat el 1508.

La masoveria de cal Rabinat Vell

Des de 1508 fins avui la masia i les terres de Rabinat les han ocupades un nombre indeterminat de masovers. El seus noms en són desconeguts, tret dels darrers. Quan es va construir la casa moderna de cal Rabinat, per no confondre-les, es va designar la vella masia amb el nom de **cal Rabinat Vell**.
A final del segle s'estaven a la masoveria Valentí Pubill i la seva dona Francesca Biadiu. L'home era fill de Domingo Pubill i Maria Rosa Soler, de cal Recus, mentre que els pares de la Francesca eren Pere Biadiu de Fals i Rosa Vall de Fonollosa. Es van casar el 30 de maig de 1891 i van tenir un reguitzell de fills, si bé en van perdre com a mínim tres a la infància. El 1906 també es va morir a cal Rabinat la Rita Biadiu Berengués, una noia de 14 anys que tenien acollida o servint. La Rita tenia els parents a cal Trenca.

Cap el 1912 va ocupar la masoveria el matrimoni Miquel Selvas Duocastella i Filomena Duarri Junyent, amb la seva filla petita Rosa i la iaia Rosa Junyent. Venien de cal Perruca on estaven de lloguer. Miquel Selvas era fill de Mariano Selvas Duocastella, un fadrí del mas Selves de Castelltallat que vivia a Cucala, mentre que la Filomena havia nascut a Prades de la Molsosa, d'on era el seu pare Josep Duarri. A partir de l'arribada del Miquel la casa va ser coneguda com **cal Miquel de Cucala** o c**al Miquelet**, però també se li deia **cal Xancarro**, tal vegada un nom anterior.
El Miquelet era un home menut que feia de pagès, però ocasionalment treballava al bosc fent carbonet d'alzina. Hi ha memòria que cap el 1946 el Miquelet va cremar piles a l'alzinar de cal Turell, que havia comprat a la Vall. Possiblement va ser un dels últims cops que un carboner va treballar en aquesta comarca. El Miquelet tenia una altra habilitat; era mig curandero i es dedicava a arreglar els "espatllats" i altres dolències.

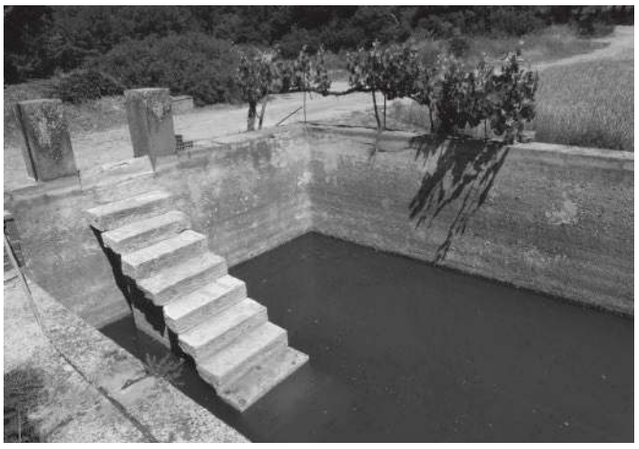

Bassa

L'hort de la masoveria es trobava al torrent que baixa de cal Jan Teresa, entremig de dues feixes de cal Molineret. De l'hort se'n cuidava la Filomena, una dona molt forta i treballadora. Traginava a les espatlles grans sacs de fems i els pujava plens de bledes i altres hortalisses pel corriol que anava de l'hort a la casa, que fa una bona pujada. El Miquelet va ocupar molts anys cal Ramon, una casa buida que també pertanyia a l'amo de la Vall. Li servia per guardar palla, fulla d'oliver i altres coses. Abans i durant la guerra, es feien el pa en dos forns de llenya, un a casa i l'altre a cal Ramon.
Segons les esqueles, la vella Rosa Junyent va morir el 1941, la Filomena Duarri el 1960 i el Miquelet Selvas el 1961.

Rosa Selvas Duarri (1910) es va casar el 1928 amb Àngel Bastardas Vila. L'Àngel era el fill gran de cal Jan Bastardes de Camps, però en casar-se amb una pubilla, els pa-

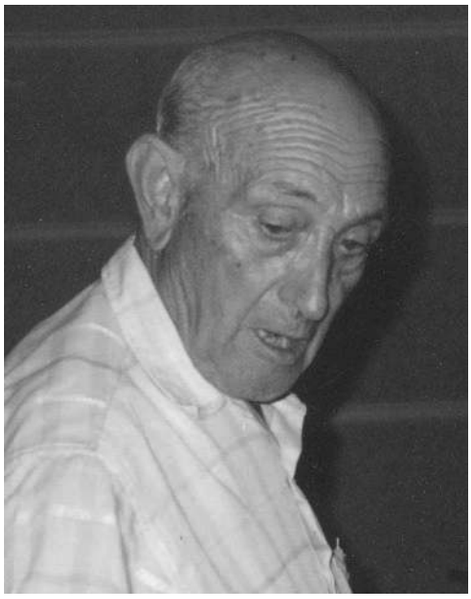

Quim Bastardas Selvas

res van fer hereu al segon fill, el Joan. L'Àngel era paleta i picapedrer i va començar fent barraques de vinya, però després va fer moltes obres a Fonollosa i a Castelltallat. Per exemple, els coberts i reformes del mas Puigdellívol, l'estada dels amos del mas Bacardit de les Olles o les escoles noves de Fonollosa.
L'Angel i la Rosa van tenir dos fills, el Quim i el Cristino. El Cristino (1932) va ser paleta com el pare, es va casar el 1961 amb Maria Sanpera Muixí i es va fer una casa a Sant Joan. El Quim es va quedar a casa cuidant les terres de la masoveria, que comptava amb unes 8 hectàrees de sembradura, uns 150 olivers, ametllers que donaven uns 400 quilos d'ametlles i vinya per fer unes 8 o 10 càrregues de vi. El tracte del masover amb els propietaris de la Vall consistia en donar el quart de la collita, mentre que per la casa no es pagava lloguer.
A l'hora de fer el servei militar, el pare del Quim va pagar una suma prou elevada de diners perquè es pogués quedar a casa i no hagués d'anar a treballar en una mina de Calaf. Hi havia altres xicots de Fonollosa en la mateixa situació i quan els alertaven de la vinguda de l'inspector militar, s'emmascaraven la cara i les mans, fent veure que sortien de les galeries.
El Quim va conèixer la seva dona a través d'una parenta seva, la Pepeta de cal Marquet d'Aguilar. La Maria Brichs Pesarrodona era de la Cabana de Vallmanya i durant el temps del festeig el Quim anava cada diumenge a peu a Vallmanya, fins que es van casar el 9 de maig de 1959 i van fer el convit a la sala Calet de Fonollosa. Van tenir dos fills, l'Àngel i el Josep.
Després de veure els fills marxar de casa i de perdre la dona, el Quim va continuar menant la terra fins que va emmalaltir i morir el 2013. En queda el record de la seva traça esporgant els olivers, una activitat en què era reconegut com el millor del poble.
Després d'un període de quedar la casa deshabitada, el 2016 va entrar el llogater Javier Marcelo Martínez, natural de Ranelagh, una localitat de Buenos Aires (Argentina).

CAL CUCALA

Cucala és una casa que es troba en una carena enlairada dins del terme de Castelltallat, però molt propera al termenal o frontera de Fonollosa. Els orígens de la casa són antics i va ser una possessió del mas de les Selves fins el 1943 que es va vendre. Tots els Selves portaven l'àlies Otgés, o viceversa, a partir del segle XVI, després que la pubilla Joana Selva es casés amb un Otgés.

El 4 de juny de 1727 l'hereu Josep Otgés, àlies Selvas, va vendre a gràcia al seu germà Jaume Selvas una peça de 50 quarteres on hi havia una caseta o barraca dita Cucala. El preu de l'empenyorament va ser de 112'5 lliures i el pagament del terç va ser un xic complex, perquè de les 50 quarteres, 43 estaven sota la jurisdicció del Duc de Cardona i 7 de l'abat de Sant Vicenç. Les dues autoritats se'l van partir en la proporció de 1/7.
Després del Jaume va venir el seu fill Isidre, a qui Francesc Selvas, fill i successor del Josep, va voler recomprar la peça, però aquest es va negar a acceptar els diners. A continuació Cucala va passar a Joan Selvas, fill de l'Isidre. El 7 d'abril de 1800 es va signar una concòrdia a la cúria ducal entre el Joan i el Jaume Selvas, hereu de les Selves i recosí seu. Van quedar entesos en que l'amo de les Selves recuperaria el domini de la propietat i a canvi, li donaria les 112 lliures de la venda a gràcia protagonitzada pels avis respectius, més 225 lliures per les millores fetes a la terra i a la barraca de cal Cucala.

Porta del primer pis

El Joan podria recollir la collita d'aquell any i seguir vivint a la casa fins el dia de Nadal.

Després de tot aquest preàmbul s'arriba a la conclusió que el Joan Selvas havia perdut la casa i en necessitava una de nova. Aleshores es deuria assabentar que el Sastre Coix venia terra per edificar a la part del torrent

Planta baixa

de les Garrigues i el 21 de març de 1803 va tancar un tracte, segons el qual Salvador Devant cedia al Cucala un terreny rectangular de 40 pams d'un costat i 26 canes de l'altre. Per la banda de migdia termenejava amb el terreny establert a Josep Morera (cal Pentiner) i per baix, a llevant, amb el torrent de Torruella o de les Garrigues. Com en els altres establiments, el Sastre Coix només va cobrar-li una entrada d'una tassa d'aigua, però li va imposar un cens perpetu de cinc quartans de blat, la meitat, mesura rasa, l'altra meitat, acaramullada.
Les condicions de l'establiment eren que havia de deixar pas als altres veïns del raval, que podia regar l'hort amb l'aigua del torrent un dia a la setmana i que la casa l'havia d'edificar seguint una normativa urbanística de l'època, dita "constitucions de santa Cília", que regulava els carregaments de les cases adossades.
Aquest punt ens porta a una interessant reflexió. Observant les actuals restes de cal Cucala es pot veure com a sobre d'un dels seus murs hi ha carregada una paret de cal Pentiner. Sembla un contrasentit, perquè l'establiment de cal Pentiner va ser el desembre de 1802 i el de Cucala el març de 1803. L'explicació rau en el fet que el Cucala va aixecar la vivenda tot seguit, mentre que el seu veí va trigar uns mesos a fer-ho, com demostra la llinda del portal vell, gravada amb l'any 1804.

Sabem molt poca cosa dels successors del constructor de la casa. El 1858 Joan Devant va empenyorar per 200 rals els cinc quartans de blat de cens que rebia per la casa i l'hort de Francesc Selva, descendent d'aquell a qui s'havia fet l'establiment uns 50 o 60 anys abans. Segons el document, el fundador de la casa era Josep Selva, pare del Francesc, però segurament és un error.
A la llista de cases de 1878 hi consta que el propietari és Francesc Seuba, una forma corrent d'escriure Selva. Qui sap si és el Francesc Seuva que el 19 de febrer 1865 va contraure matrimoni a l'església de Castelltallat amb la noia Francesca Padullés Pla, de Cardona. Segons la llicència matrimonial, el Francesc era nascut a Fonollosa, portava 12 anys vivint a Castelltallat i els seus pares eren Josep Seuva i Margarida Iglesias, ambdós difunts. El 1873 era vidu i s'estava a Coaner i a l'església parroquial d'aquell lloc es va casar amb Margarida Ribera Fàbrega de Súria.
La darrera notícia de cal Cucala es troba en la relació de finques urbanes de Fonollosa de 1894. L'amo era llavors Joan Seuba i la casa, de 32 m2 de planta, es trobava deshabitada i ruïnosa. El 1902 es documenta una vinya del Joan Seuba al Clot dels Olivers, de pertinències de la Vall. Uns anys després la casota la va comprar el veí de cal Tàcies.

Després de passar mig segle sense l'escalfor de la llar de foc i ésser refugi de rates i altres bestioles que freqüenten les cases deshabitades, l'u de febrer de 1965 Josep Ribalta Puigdellívol va comprar cal Tàcies, juntament amb les ruïnes de cal Cucala.
Mirant la casa es pot observar que té dos pisos, però no estan comunicats per cap escala interior. L'entrada de la planta baixa és a la part de llevant, mentre que al pis superior s'hi accedeix per una porta lateral que mira al nord. A l'interior no hi ha cap rastre d'envans o particions, però una paret fumada indica el lloc del foc a terra de la cuina. En el moment de la compra el sostre era de bigajunt, però estava malament i, per evitar-ne el col·lapse, Jordi Serra l'ha substituït per un de formigó.

ELS RECTORS VILANÇOSA

L'economia del rector d'una parròquia anava estretament vinculada a la situació econòmica general del poble. Les èpoques en què els masos prosperaven, la població augmentava i la terra rendia, eren també bones pel rector, mentre que la crisi també li afectava la butxaca. Els ingressos del mossèn es basaven en el delme i la primícia, unes contribucions dels pagesos calculats percentualment sobre la collita.
El rector tenia, a més, altres ingressos. Solia ser l'única persona del poble que sabia llegir i escriure, en llatí naturalment, i tenia la facultat d'actuar de notari públic.
Els notaris, tant abans com ara, guanyaven força diners a base de redactar i signar escriptures. Una altra font d'ingressos eren els serveis religiosos. Les misses pels difunts, les extremuncions, els enterraments, etc., tot tenia un preu taxat.

El resultat era que el rector recollia cada any una quantitat de blat, ordi i vi superior a la del propietari més potent del poble. Això el situava a la classe superior i el convertia en una autoritat, tant en termes econòmics com, en funció del càrrec, moral. El batlles anaven canviant cada pocs anys, però el rector sempre era el mateix, fins que se'n cansava o moria.
Els pagesos pobres i no tan pobres es veien obligats a vendre la collita just acabat de segar, quan el gra anava al preu mínim, perquè necessitaven efectiu per pagar els crèdits o per sobreviure, però el rector o el comerciant

blader de la ciutat, es podien permetre emmagatzemarlo i vendre'l els mesos que anava més car. També podien acumular gra barat els anys de bones collites i vendre'ls els anys dolents, quan el preu es multiplicava per dos o tres. Per mantenir aquest capital immobilitzat només calia bons magatzems i uns quants gats per controlar els ratolins. Diner crida diner, i d'aquesta especulació amb les matèries primeres, se'n derivava una altra activitat molt rendible, el préstec de diners als pagesos necessitats. Els préstecs es feien en forma de violari o censal.
S'ha d'aclarir que tots aquests negocis del rector eren a títol personal, ja que el culte i les millores de l'església anaven a càrrec dels parroquians, a través de l'Obra i les diferents confraries. En morir, la riquesa del rector passava als descendents. Normalment el beneficiat de l'herència era un nebot, l'hereu de la casa de procedència.
Amb aquest preàmbul entendrem la situació econòmica d'uns rectors que van exercir a Fonollosa al segle XVII, una època caracteritzada per una consolidació dels masos, l'augment de la superfície conreada i un corrent migratori positiu, format sobretot d'occitans.

Durant aquesta centúria van ocupar la rectoria només tres capellans, que eren parents entre ells. Celdoni Vilançosa (1601-37) era l'oncle de Bartomeu Celdoni Vilançosa (1638-71) i aquest era oncle del seu successor Josep Torrabadella (1671-1712).
Encara que no sigui el mateix cas, a Fonollosa podríem parlar doncs, de "nepotisme", allò que passava a la cort papal del Renaixement, quan un Papa passava la tiara a un parent seu. No consta que els oncles Vilançosa transmetessin la rectoria als nebots, més enllà d'influir en la seva vocació i, tal vegada, pagar-los els estudis.
El cert és que els membres d'aquesta família, procedents de masies fortes del Solsonès, van ser influents a Fonollosa molts anys, ja que, a més a més, van fer venir alguns parents pagesos a viure amb ells a la rectoria. Un d'ells, el Joan Vilançosa, va tenir força activitat i durant uns anys va ocupar la casa i les terres del mas Closa, perquè va deixar diners a l'amo.

De l'activitat pastoral dels rectors Vilançosa no en sabem dir gran cosa, però del vessant econòmic n'hem recollit informació abundosa en els arxius notarials, on

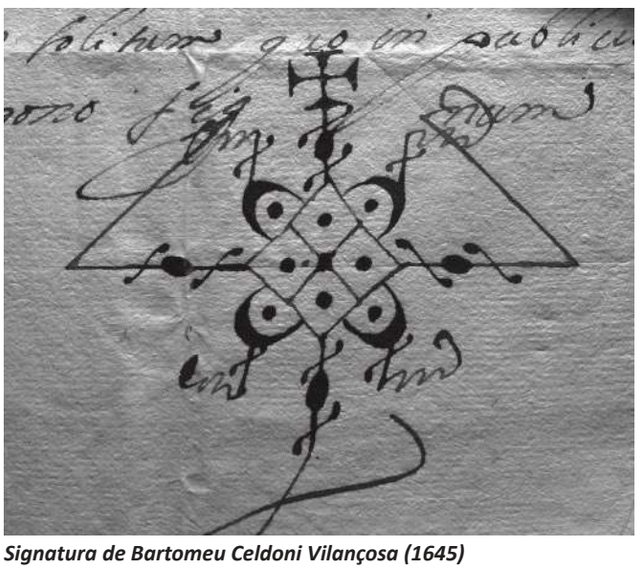

Signatura de Bartomeu Celdoni Vilançosa (1645)

s'hi troben les compravendes de gra i la creació dels censals. Uns inventaris efectuats post mortem ens permetran avaluar amb precisió el patrimoni que els rectors van deixar als successors.

Comencem per Celdoni Vilançosa, que va regir la parròquia entre 1601 i 1637. Era fill del mas Vilançosa del terme de Santa Susanna de Riner. El 1601 era beneficiat de la Col·legiata de Sant Vicenç de Cardona. Juntament amb el seu germà Bartomeu, l'hereu, per la remissió dels pecats dels avantpassats, van crear amb un capital de 600 lliures un benefici eclesiàstic sota la invocació de sant Benet, que tenia la capella a l'altar major de l'església del monestir de Sant Benet de Bages. Els patrons del benefici, evidentment, van proposar al Celdoni com a beneficiat.
El 1603 l'amo de la Vall li va cedir un una peça dita "lo Campot del Puig", perquè l'usufructués tota la vida i després d'ell el seu germà Joan Vilançosa. El 1607 l'amo de la Morera li va deixar per vuit anys un casalot situat entre l'església i la masia Closa, que duia per nom mas Hiern. Pensem que es tracta de cal Mixer, que havia estat un antic mas.
El 1623 el rector de Fonollosa va donar poders al seu nebot Celdoni Vilançosa, rector de Riner. L'agost de 1625 va fer testament el rector de Riner i va fer hereu a l'oncle, a qui va encarregar els detalls dels funerals. Va manifestar que *"mon gust seria fos enterrat dins la esglesia ab tomba, y si es fossar, sie lo menos ab llosa ben feta y acabada"*.
Ser enterrat dins del temple, el més a prop possible de l'altar major, era un desig compartit per tots els cristians que s'ho podien permetre. Trobem sovint rectors enterrats dins de l'església que van servir, així com les famílies importants de la parròquia. L'abril de 1636 el rector de Fonollosa, mossèn Celdoni Vilançosa, es trobava a les acaballes, tenia 74 anys, estava malalt i no va trigar a morir. Va ser enterrat dins de l'església de Fonollosa en una tomba de propietat.

Bartomeu Celdoni Vilançosa, fill de Pere Joan i Beneta, tenia un germà, el Francesc, que també era capellà. El Bartomeu Celdoni era doctor en teologia i va heretar el benefici de sant Benet. A més, el 1671 va ser nomenat beneficiari del benefici del Roser del monestir de Santa Clara de Manresa, dotat amb 1.000 lliures.
De vendes de blat i creació de censals i violaris en tenim un munt i no els comentarem. Va protagonitzar alguns negocis immobiliaris, per exemple el 1667 quan es va vendre un tros de terra de 4 jornals amb una casa a Vallmanya o el 1678 un altre de 20 jornals amb una casa a Castelltallat.
El 1662 va cobrar uns diners del veguer de Manresa per les despeses de l'enterrament d'un home mort que va ser trobat "a la creu den Tardà, vulgo den Ros" de Fonollosa. No tenim ni idea d'on deuria ser aquesta creu.
El 1662 el rector Vilançosa va aconseguir de l'abat de Cardona un tros de terra al costat de la bassa del comú. Allà hi va fer l'hort i una pallissa i, més tard, la parròquia va establir en aquell lloc solars per edificar les primeres cases del carrer Nou.

El rector no gosava tenir els diners a casa per por dels lladres, així que els dipositava a la Seu. El 1670 va por-

tar-hi el següent cabal: 100 dobles d'or en peces de quatre, dues i senzilles, i 100 rals de plata, en peces de vuit i de quatre. Les va retirar set anys més tard.
Un cosa altruista que va fer el rector Bartomeu Celdoni va ser crear una causa pia, una fundació per complementar els dots de les donzelles del poble.
Cap el 1671 o poc abans va deixar de ser rector. Va renunciar al càrrec, però va seguir vivint a Fonollosa i cuidant els negocis, si més no fins el gener de 1680.

Esglesia i torre de Riner

El darrer testament seu no s'ha guardat, però si un que va fer el 1651, un dia que estava pioc. Va demanar ser enterrat a la tomba del seu oncle i va deixar 50 lliures a l'església de Fonollosa i 50 a la de Camps, perquè li fessin uns bons funerals, *"ab totes les solemnitats y que cremin les atxes de les confraries"*. Va llegar diverses quantitats a la majordoma Francesca Boixeda, a les nebodes de Riner i a les mosses Caterina i Madrona, filles del Joan Vilançosa. Al fillol Celdoni Devant li va deixar l'usdefruit d'una vinya de la Morera, quatre bótes del celler i el que costés fer-se un vestit de dol.
Va manifestar que la llibreta de comptes la tenia a la taula de dipòsits de Manresa, una mena de banca, on tenia lletres de canvi per valor de 746 lliures. Va recordar que havia comprat a la Vall sis roures vells, *"los quals men puch aportar sempre que vulle fins a las rels"*.
Va recordar que havia fet una bestreta de 46 lliures a l'ebenista Grau perquè li fes un llit de noguer amb la capçalera esculpida.
Va fer hereu al seu germà Pere Ramon, amb la prevenció que *"advertesch a dit mon hereu que no venga ninguns llibres ni mobles de casa, ans be quels guardo quant hi hage estudiants en la casa de Vilançosa"*. Es refereix a estudiants per capellà, una constant en cada generació de la família.
Uns anys més tard es va fer inventari de la rectoria i es van anotar els següents objectes que pertanyien al difunt rector Vilançosa.
Als prestatges de l'estudi diversos llibres, una imatge del Sant Crist amb peu, dues caixes d'aram, quinze quadres, quinze culleres de plata, dues forquilles, una olla de coure, un morter de coure amb mà, uns estalvis de bronze, una galleda d'aram, quatre calderes d'aram, un braser d'aram, un candeler de bronze, una bacina i gerro d'estany, una sotacopa d'estany, dos campanetes, una vànova, dos matalassos, un de tela blanca, l'altre de tela mostrejada, dos llençols de bri i dos coixins amb coixinera.

Josep Torrabadella, el tercer rector, era del mas Torrabadella del Pla de Sant Sadurní de Fígols, sufragània de Sant Andreu de Gargallà. Va començar a fer de rector el 1671 i també va acollir a la rectoria parents seus, el Celdoni, el Pere i el Miquel Torrabadella, aquest darrer seminarista.
El rector va deixar el 1682 a Josep Serarols una mula seva, rogenca, d'uns set anys d'edat, valorada en set dobles i mitja i un ral de quatre. Li va deixar sota les següents condicions:

> ... en cas que dita mula moris o se perdes, haje dit Serarols de pagar li la mitat de dita quantitat, item més, dit Serarols haje de llaurar a sos gastos quiscun any tres vegadas lo ort clos y una vinya que te en dit terme, item mes, que dit Serarols haje de traginar la llenya, las garbas y altres cosas que dit senyor rector li ordenara, fent li dit rector lo gasto a ell y a dita mula ...

El rector Torrabadella va fer testament el 15 de novembre de 1682 davant de Pere Aldebó, rector de Castelltallat. Una de les clàusules del testament diu:

> (..) vull y mano que seguit mon obit me sien esmersades de mos bens en lloch tuto y segur, a coneguda de mos marmessors y del Dega de Prats del Rey, deu centes lliuras barceloneses a for de censal, de la annua pencio de dites deu centes lliures me sian distribuidas perpetuament en missas y cantars per la mia anima y per qui jo tinga obligacio, per lo rector de Santa Creu de Fonollosa, exhigint la charitat ordinaria de dits cantars y missas ...

L'hereva va ser la seva neboda Francesca, la pubilla del mas Torrabadella, que es va haver d'encarregar de pagar les 1.000 lliures de l'aniversari per misses. Aquesta despesa no la va fer anar malament, perquè el llegat de l'oncle va ser extraordinari.
El 10 d'abril de 1712 el notari Fèlix Soler va pujar a la rectoria a fer l'inventari. Dels mobles ja en parlarem en un altre lloc, el que interessa ara és la comptabilitat.

Capellà del segle XVII

L'estat de comptes que el rector Torrabadella va deixar en morir sembla talment el d'una entitat bancària.
Els actius consistien en 10 censals d'un capital conjunt de 1.300 lliures, amb un rendiment anual de 65 lliures, i 10 violaris de 504 lliures de capital i 72 lliures de renda. Els deutes pendents de cobrar eren 371 lliures de 16 persones de Fonollosa, 22 lliures d'11 persones de Camps, i 2.117 lliures de 63 persones d'altres pobles. La suma total pendent de cobrar ascendia a 2.710 lliures.
Els deutes provenien de pensions endarrerides de censals i violaris i despeses judicials per reclamar-ne el cobrament, així com serveis religiosos, lloguer de cases, vendes de gra i vi, i préstecs en diner.
Els actius del rector els podem avaluar doncs en unes 4.500 lliures, una riquesa que cap propietari podia igualar.

Aquest estudi de les finances dels rectors de Fonollosa de finals del segle XVII ens dóna una idea del paper d'un rector rural i també de la situació econòmica de Fonollosa en aquella època.

PROGRAMES DE FESTA MAJOR

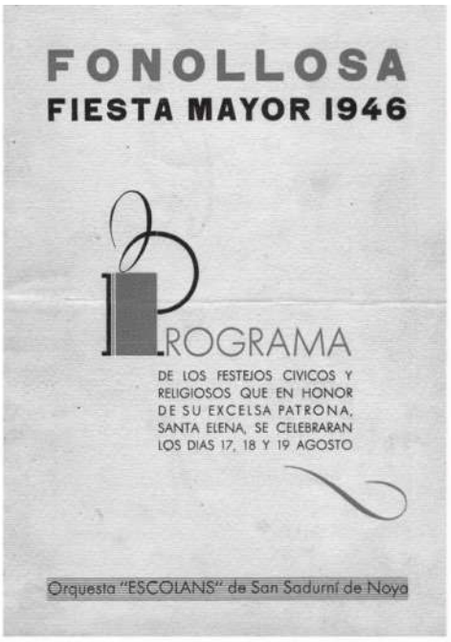

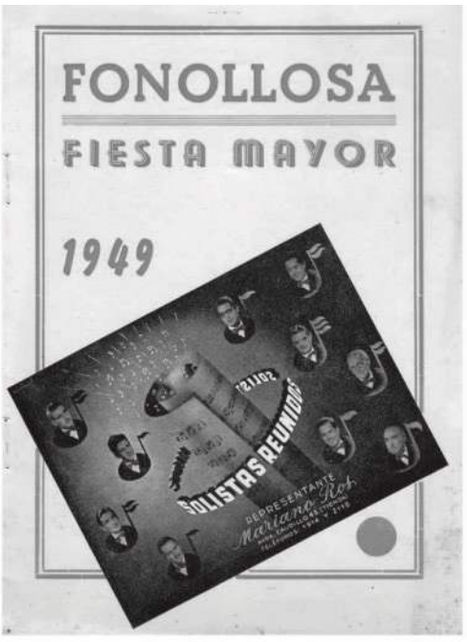

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 37
Juny 2017

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

UN SEGLE I MIG DE GOVERN LOCAL

EL MUNICIPI DE FONOLLOSA

Durant segles Fals, Fonollosa i Camps van ser pobles independents i no tenien res a veure l'un amb l'altre, tret del veïnatge. Allò que els diferenciava i els donava el caràcter peculiar era la jurisdicció senyorial; Fals era dels Cardona, Fonollosa de l'Abat, i Camps de la Pabordia i Montserrat, a mitges. En conseqüència, els tres pobles tenien autoritats, lleis i règims fiscals diferents. Les ciutats grans tenien estructures municipals més complexes, però els llocs petits es regien de manera ben simple. Del conjunt dels caps de casa o "universitat", el senyor en nomenava un d'ells per batlle i un parell o tres per jurats, sempre del braç dels propietaris.
El batlle era el representant del poder, però per prendre decisions que afectessin el poble de vegades convocava els caps de casa en consell, on tothom podia expressar el seu parer.

Després de la derrota de Catalunya a la Guerra de Successió, que va suposar la pèrdua de les llibertats, Felip V es va proposar unificar les lleis i normatives del regne seguint el model de Castella. Aquesta voluntat es va manifestar amb la publicació de la "Nueva Planta del Real Decreto", el 16 de gener de 1716. El preàmbul del decret és prou significatiu:

> ...la paternal atencion del Rey nuestro Señor (Dios le guarde) despues de pacificado esta Principado, y restituido à su legitimo dominio, y debida obediencia con la fuerza de las armas, se ha servido establecer (...) que en todas la Villas, Lugares y Pueblos de dicho Principado quedasen reformados los estilos, costumbres y practicas antiguas...

El decret va canviar les funcions i el nom de les autoritats locals; els jurats es van convertir en regidors i el batlle en alcalde. Es van abolir els consells oberts dels pobles amb l'excusa que:

> ...siendo estos concursos de gentes, no solo perniciosos al Estado, si tambien perjudiciales al mismo bien de los moradores, pues la multitud de los concurrentes, mas presto produce confusion y discordias que un discreto acierto en las resoluciones...

El decret centralitzador topava amb el privilegi de certs barons i eclesiàstics de nomenar els seus batlles i la normativa es va haver d'adaptar. En aquests casos, el senyor proposava el seu candidat a la Real Audiència i, si no hi havia cap inconvenient, era nomenat. Aquesta situació es donava a Fals, Camps i Fonollosa, que no eren de domini reial, sinó senyorial.

Durant la Regència de Maria Cristina es va plantejar una reordenació del territori espanyol per facilitar-ne l'administració. El 1833 es va dividir la nació en 49 províncies (Canàries era província única), a l'estil dels departaments francesos, i el real decret del 13 de juliol de 1835 va reorganitzar el mapa municipal del país per la via d'ajuntar els ajuntaments més petits. A Catalunya es va passar d'uns 2.300 pobles a menys de mil. La reforma es va fer de manera esglaonada i va trigar a aplicar-se a molts llocs a causa de la insurrecció liberal de 1836.
Segons el llibre "Història del Mapa Municipal de Catalunya", de Jesús Burgueño, els pobles de Fals, Fonollosa i Camps es van unir el 14 de març de 1836. Malgrat que aquest autor és una autoritat en la matèria, ens veiem obligats a dissentir d'aquesta data, ja que hem aplegat proves documentals que mostren que els tres pobles es van seguir governant de forma autònoma uns quants anys més. Així, per exemple, un document de 1848 ve signat per Andreu Llussà, alcalde, amb el timbre de Fals, i una convocatòria de maig de 1851 ho és per Segimon Grau, "alcalde pedaneo de Fals", també amb el timbre a peu de plana. El segell vell de Fals es va seguir utilitzant fins el 1859, com a mínim.
El primer document que mostra la creació del municipi de Fonollosa com a tal és el nomenament, el 10 de gener de 1854, de Ramon Oller (del mas Torreblanca de Fals) com alcalde constitucional de Fonollosa. El nomenament es va fer per ordre de S.M. la Reina Isabel II, d'acord amb l'article 9 de la llei de 8 de gener de 1845. Malgrat que desconeixem la data exacte de la unió dels tres pobles, podem afirmar que no va ser el 1836, com afirma Burgueño, sinó el 1850 o poc abans.

L'agrupació dels pobles es determinava segons criteris racionals, però sovint la decisió depenia de les pressions polítiques locals. No se sap el perquè es van ajuntar precisament els pobles que avui formen el municipi, ni perquè va ser triat Fonollosa per donar-li nom i ser-ne el centre administratiu. És curiós, perquè en aquell temps el terme de Fals era el més poblat, més extens i més ric

Segell de Fonollosa (1838)

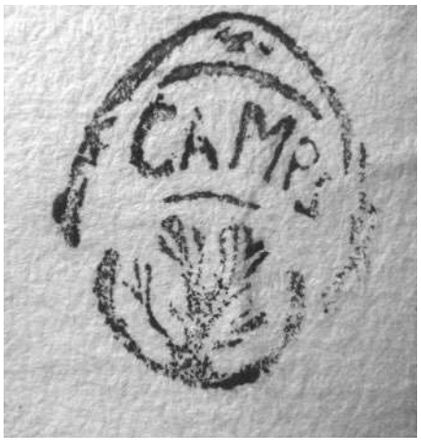

Segell de boix de Camps (1835)

Segell de Fals (1844)

Arxiu Comarcal de Cervera

dels tres pobles. Tenia la meitat de la superfície de la terra conreada i dels deu propietaris amb major renda, set eren de Fals.
La unió no va ser fàcil, perquè ningú estava disposat a renunciar a la seva autonomia i personalitat. Per formar l'ajuntament cada poble escollia els seus representants en unes primàries i aquests anaven a l'ajuntament a defensar els interessos propis.
Ara, un segle i mig més tard, els pobles conserven la seva personalitat i les seves festes i tradicions, mentre es va avançant en projectes compartits.

POLÍTICA MUNICIPAL

Quan es van unificar els tres pobles el consistori el formaven l'alcalde i sis regidors, però a partir de 1891 el nombre de regidors va passar a set. En la composició de l'ajuntament imperava un sistema de quotes segons el poble de procedència. En el cas de vuit persones, invariablement tres eren de Fals, tres de Fonollosa i dues de Camps. Quan s'exhauria el temps de mandat d'un regidor, el poble corresponent designava el substitut. Després de la guerra es va tornar als sis regidors més l'alcalde, composició que no va variar fins al segle XXI, quan l'augment de població va fer pujar un graó la categoria de l'ajuntament i el govern municipal va quedar amb els nou membres actuals.

Antiga urna de vidre

El cartipàs municipal ha sofert molts canvis al llarg d'aquest segle i mig d'història. Els regidors que van jurar els càrrecs el 1890 es van repartir en cinc comissions; hisenda, consum, higiene, policia i instrucció pública. El 1897 hi havia comissions de foment, salut-higiene, policia urbana, instrucció pública i obres.
Aquest organigrama es va mantenir, amb canvis menors, fins al Consell Municipal que va substituir l'octubre de 1936 el Comitè creat per aturar el cop militar. El nombre de membres es va ampliar per donar cabuda als diversos partits polítics i sindicats presents al poble. El Ple el formaven tres representants d'ERC, tres de la Unió de Rabassaires, tres de la CNT i dos del PSUC. El funcionament de l'ajuntament es va alterar dràsticament, perquè va assumir noves funcions, algunes derivades de l'estat de guerra. Les comissions estaven formades per

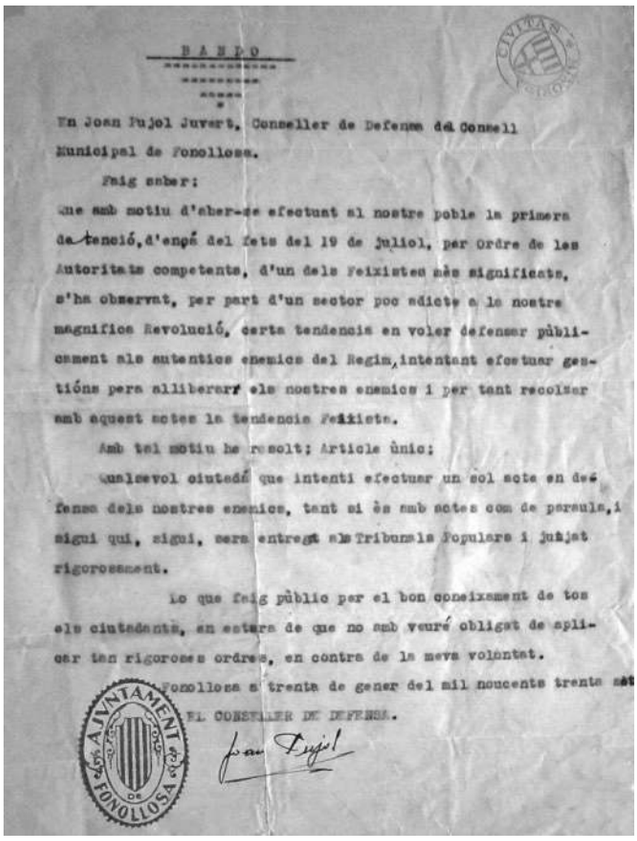

BANDO

En Joan Pujol Juvert, Conseller de Defensa del Consell Municipal de Fonollosa.

Faig saber:

Que amb motiu d'haver-se efectuat al nostre poble la primera detenció, d'ençà del fets del 19 de Juliol, per Ordre de les Autoritats competents, d'un dels feixistes més significats, s'ha observat, per part d'un sector poc adicte a la nostre magnífica Revolució, certa tendencia en voler defensar públicament als autentics enemics del Regim, intentant efectuar gestións pera alliberarr els nostres enemics i per tant recolzar amb aquest actes la tendencia feixista.

Amb tal motiu he resolt: Article ùnic:

Qualsevol ciutedá que intenti efectuar un sol acte en defensa dels nostres enemics, tant si és amb actes com de paraula, i sigui qui, sigui, sera entregat als Tribunals Populars i jutjat rigorosament.

Lo que faig públic per el bon coneixament de tos els ciutadans, en estara de que no amb veuré obligat de aplicar tan rigoroses ordres, en contra de la meva voluntat.

Fonollosa a trenta de gener del mil nouccents trenta set

EL CONSELLER DE DEFENSA.

AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

Arxiu municipal de Fonollosa

Ban municipal (1937)

un president i dos vocals, i eren les següents; governació, hisenda, foment, defensa, agricultura i assumptes generals. A més es van constituir delegacions, algunes unipersonals i altres col·lectives; junta del cens electoral, consell de primera ensenyança, reclutaments, i representant al Consell de l'Elèctrica de la Segarra.
Durant la guerra, malgrat les dificultats, es van fer bastantes coses pel poble. Es van comprar terrenys per les escoles, es va instal·lar a moltes cases la llum a preu assequible, va arribar el telèfon públic a Fonollosa i Fals i es van fer clavegueres i fonts públiques. Alimentar la població i procurar allotjaments pels refugiats van ser altres tasques va assumir l'ajuntament.

Segons la llei municipal de 1877, l'ajuntament el constituïen els regidors i l'alcalde, però hi havia un altre organisme de govern anomenat la Junta d'Associats. Aquesta junta tenia el mateix nombre de membres que la junta de govern i tots plegats constituïen la Junta Municipal d'Associats, que tenia la important funció d'aprovar els comptes i determinar els arbitris. Els membres de la Junta d'Associats es designaven anualment per sorteig d'una llista dels "majors contribuents", que en el cas del

municipi de Fonollosa, el 1905 la formaven 32 persones, entre grans i petits propietaris, botiguers, gent d'ofici i alguna altra persona amb certs ingressos.
La normativa preveia que la llista de candidats es podia dividir en seccions, segons la categoria econòmica o social, o el barri de residència. Al municipi de Fonollosa es va optar per establir tres seccions, una per cada poble.
Un exemple del procediment el tenim en el sorteig efectuat el maig de 1923:

> ... habiéndose anunciado el acto de la elección por medio de edictos en los parajes públicos de costumbre y que leyó el pregonero municipal al toque de campana, y anunciándose asimismo en este momento que iba a procederse al sorteo, se introdujeron en tres urnas iguales los nombres de los contribuyentes de cada sección ...

Les tres urnes contenien paperets amb els noms dels contribuents de cadascun dels pobles. Una mà innocent en va extreure tres de l'urna de Fals, igual nombre de la de Fonollosa i dues de la de Camps, respectant d'aquesta manera la quota de representativitat dels diferents pobles.
Aquest organigrama va ser suprimit per l'estatut municipal de 1924, que va deixar els ajuntaments en mans de dos organismes; el Ple i la Comissió Permanent.

Una competència de l'ajuntament era l'ordre públic i el vetllar pels bons costums. Quan es presentava un problema, el consistori publicava un ban i amenaçava els infractors amb multes.
En el ple de novembre de 1912, després de constatar l'alcalde Vall que feia un temps que es cometien abusos a les fonts i abeuradors públics, va proposar que es fes una crida composta de quatre punts. El primer manava que la utilització dels llocs es fes respectant el torn d'arribada. El segon deia que *"Se prohibe cantar canciones obscenas, y proferir palabras que puedan inferir agravio o escandalo*". El tercer que: *"Queda prohibido ensuciar las aguas, destruir lavaderos de servicio público y caminos sujetos a servidumbre de paso, por los perjuicios que pueden ocasionarse a los intereses generales de este vecindario"*. El quart punt fixava una multa de 15 pessetes pels infractors

Un altre abús que motivava la queixa dels veïns era la fiabilitat de les balances dels botiguers del poble, que no eren prou imparcials i de vegades s'inclinaven massa a favor del botiguer. Per aquest motiu el març de 1924 es va acordar comprar un joc de peses per comprovar periòdicament les balances.

La rivalitat amb els pobles veïns i entre les faccions del mateix poble, abans de la introducció del futbol, trobava sortida en els balls i festes. No era inusual que el jovent protagonitzés baralles que podien acabar a garrotades.
L'estiu de 1925, uns dies abans de la festa major de Fonollosa, l'ajuntament va acordar que *"a fin de evitar alguna algarada que podrian promover díscolos, reclamar una pareja de la Guardia Civil para los dias de la fiesta Mayor"*. La presència dels guàrdies va calmar els ànims, perquè al ple municipal celebrat una setmana després es va constatar que *"no había turbado la tranquilidad pública ningún incident durante la fiesta mayor de ésta"*. A l'any següent va continuar el civisme, i l'alcalde se'n va alegrar amb aquestes paraules: (...) *"sin incidente alguno que lamentar, por lo que es de ver que aumenta la cultura de los habitantes de ésta". Ho deuria dir en català, però el secretari ho va escriure així a l'acta.*
Als fonollosencs els anava la marxa i van tornar a reincidir, de manera que el febrer de 1928 es va procedir a *"dictar las órdenes correspondientes con el fin de evitar burlas a las instituciones y faltas a la moral con motivo de las fiestas y bailes de piñata que se celebren"*.

El rector era l'encarregat de vetllar per la moral, però si les seves queixes des de la trona no aconseguien la moderació desitjable, aquest acudia al poder civil. L'estat també vetllava pels bons costums i feia campanya contra les lacres socials, per exemple el joc. El gener de 1926, *"se ha comunicado al Delegado Gubernativo que en ésta no se juega a los juegos prohibidos, lo que significa un progreso en el saneamiento de costumbres de ésta"*.
La postguerra va significar un retorn als valors catòlics i el febrer de 1960 l'alcalde Gabriel Clarena va difondre el següent edicte:
A indicación de la superioridad, se recuerda a todo el vecindario que la vigente legislación española tiene taxativament prohibidos los actos de gamberrismo y establecidas severas sanciones para quienes cometan tales actos, y específicamente para el más abominable de los gamberrismos, cual es la blasfemia, por la suprema dignidad del ofendido por ella. Todo buen español que se precie de tal tiene de denunciar a quienes cometan tales actos ante la Autoridad competente, al objeto de aplicarsele la ley en todo su vigor.
De la moralidad y civismo de nuestros convecinos confío que no va a mancillarse el buen nombre de nuestro municipio por cualquier denuncia motivada por tan incalificables actos.

Als anys 20 l'autonomia municipal es va veure afectada per la dictadura de Primo de Rivera, però va ser amb l'arribada de la República i la Guerra Civil que l'ajuntament va viure l'etapa més crítica. Els anys de la postguerra van significar el retorn al passat, caracteritzat per uns ajuntaments controlats pels poders fàctics i amb poca iniciativa. El pressupost era molt baix i no es feia res pels pobles, que mancaven dels serveis més bàsics. Cap als anys 60 es van rebre algunes ajudes de la Diputació i es van poder fer escoles noves i dotar d'aigua el nucli de Fonollosa, però va ser l'arribada de la democràcia el que va canviar la tendència i es va posar en marxa un pla d'inversions ambiciós.
En els primers dotze anys d'ajuntaments democràtics es va estendre la xarxa d'aigua potable de Fonollosa, Camps i Fals, després de fer noves captacions i dipòsits, es van asfaltar carrers de Fonollosa i la carretera de Camps, es va edificar la casa de la vila, es va restaurar l'ermita del Grau, es va ampliar l'escola i es van arreglar alguns camins.
L'abril de 1980 es va posar en marxa un servei de recollida d'escombraries, primer només a la zona urbana de Fonollosa, però posteriorment ampliat als altres pobles.
A l'etapa següent, la de l'alcalde Pintó, l'ajuntament va continuar la tasca de dotar al municipi de millors serveis i es va iniciar el projecte d'urbanització del nucli

Debat entre els candidats (Casal de Fals 2003)

de Canet de Fals, una assignatura pendent. Algunes de les millores realitzades durant aquesta etapa van ser la construcció de la pista esportiva a Fals, l'extensió de la xarxa d'aigua potable, la restauració de la teulada de l'església de Sant Vicenç de Fals, la reparació i enquitranat d'alguns camins rurals, l'aprovació de plans urbanístics per permetre fer cases noves en alguns dels nuclis on no era possible, l'ampliació de la guarderia, la construcció d'un pavelló esportiu a l'escola i la construcció del nou edifici de l'ajuntament.
Algunes realitzacions van rebre crítiques d'alguns sectors, com la pista coberta de l'escola, però el projecte més criticat va ser el de l'abocador de runa al torrent de cal Llirac, a la frontera del municipi amb Sant Mateu. Hi va haver una notable mobilització ciutadana en contra, sobretot de gent de Callús, que se sentien amenaçats per la instal·lació. Davant de les 3.350 signatures recollides i les dures crítiques de l'oposició, l'ajuntament va retirar el projecte.

A les eleccions de 2003 es va trencar el sistema tradicional de presentar llistes consensuades amb representants de cadascun dels pobles, un sistema que havia durat un segle i mig, i van entrar en la contesa electoral els partits polítics. En la darrera legislatura de l'alcalde Pintó hi havien a l'ajuntament regidors de quatre partits diferents i es va arribar a una situació d'ingovernabilitat. L'equip de govern que va sortir de les eleccions de 2007 va recuperar la calma i va assentar les bases d'una gestió municipal més moderna i adaptada als nous temps.

PRESSUPOST

Ara l'estat finança en part els ajuntaments, però abans passava exactament el contrari. Una part important del que es recaptava dels tributs dels contribuents s'havia de liquidar a l'estat i la resta era pel sosteniment de l'ajuntament. El concepte de deute era inadmissible i en cap cas les despeses podien sobrepassar els ingressos.
El pressupost anual era molt migrat i, després de pagar el sou del secretari, no quedava gairebé res per gastar. L'ajuntament pràcticament no donava cap servei i no feia obra pública. En cas d'una necessitat sobrevinguda es procedia a aplicar un recàrrec sobre la tributació ordinària.

Arxiu municipal de Fonollosa

Model de placa de carro

El document més antic que es troba a l'Arxiu Municipal de Fonollosa, és el llibre de comptes de 1857. Aquest llibre es deuria salvar de miracle de l'incendi i destrucció que va patir l'arxiu durant la Guerra dels Carlins. Aquell any el pressupost municipal era de només 3.669 rals. El salari del secretari era de 2.000 rals, més de la meitat del pressupost, 600 rals es gastaven en material d'oficina, segells i correus, i 600 rals per l'arranjament de camins públics.

El pressupost municipal va sofrir un gran augment quan es va implantar l'escola obligatòria, ja que el lloguer de les escoles i el salari dels mestres havia d'anar a càrrec de l'ajuntament. Els propietaris, que eren pràcticament els únics contribuents, no es van posar gaire contents en veure que el pressupost gairebé es triplicava. El 1865, quan ja feia cinc anys que funcionaven les tres escoles del municipi, el pressupost municipal va ser de 1.618 escuts (equivalents a 16.180 rals), dels quals 1.020 (63% del total) es gastaven en educació. Amb la llei d'educació de 1900, d'aquest darrer capítol se'n va fer càrrec directament l'estat i llavors les finances municipals van respirar alleujades.

El tema més conflictiu de tots era l'assignació de la contribució als diferents propietaris en proporció a la seva riquesa. Com que no hi havia dades objectives, o es falsejaven tant com es podia, el repartiment es feia a ull i motivava moltes queixes i interminables discussions. Per aconseguir un cert consens, l'ajuntament es dotava de la "Junta Pericial para repartir la Contribución Rústica y Pecuaria", una comissió d'experts coneixedors de la realitat local.
El 1891, per fer front al dèficit motivat pel descens de la producció de vi, la Junta Municipal d'Associats va aprovar uns arbitris extraordinaris, amb la previsió d'ingressar 4.285 pessetes extres.
Sobre cada gallina (preu de venda 3 pessetes) s'hi va aplicar una taxa de 0'75 pessetes. Es va preveure que es vendrien 714 gallines durant l'any. De la mateixa manera es van fixar arbitris pels coloms, ous, llenya i palla. Per curiositat direm que aquell any els preus de venda dels citats articles era:
un colom (1 pta),100 ous (6 ptes), 100 kg de llenya (4 ptes) i 100 kg de palla (2'5 ptes).
La comptabilitat s'havia de portar molt bé, d'acord amb

unes normes dictades per l'administració, i a finals de cada exercici s'havia de presentar la liquidació del pressupost, que era sotmesa a inspecció. Com que ningú del poble estava capacitat per portar la comptabilitat se n'encarregava la gestoria Martori de Barcelona.

Les despeses principals, com hem dit, eren el sou del secretari, la gestoria i les escoles. Hi havia altres partides menors, per exemple els premis o subvencions als caçadors que eliminaven una feristela. Les guineus, però també les fagines i altres carnívors, eren un flagell per l'aviram, que corria lliure o s'aixoplugava de nits en galliners mal girbats, amb escletxes que permetien el pas dels depredadors. Per a cobrar la subvenció s'havia de dur a l'ajuntament l'animal mort o, si més no, la cua. El 1893 Josep Soldevila va cobrar per haver destruït un niu amb cinc guineus. El 1924 la guineu es pagava a deu rals, el 1930 a tres pessetes i després de la guerra a un duro.
Una altra de les partides del capítol de despeses era per ajudar als pobres, ja fossin del mateix poble o transeünts. El 1930 es va donar una ajuda a un noi que feia el servei a l'Àfrica i estava malalt. El 1933 es van donar ajudes a la família de cal Sec de Camps i cal Pinsà de Fals, que passaven una mala època. També les famílies nombroses amb pocs recursos rebien una petita subvenció. Dins del capítol de beneficència s'hi incloïa la conducta del metge.

Durant el segle XIX i el primer terç del segle XX, el pressupost va augmentar molt lentament. Després de la guerra la inflació va fer créixer la xifra, si bé en termes reals l'increment era mínim. Hem recollit algunes dades esparses, mostrades en la taula adjunta.

Any	Pressupost (pessetes)
1900	5.662
1901	5.958
1907	5.847
1924	7.996
1932	15.446
1934	11.181
1935	13.936
1941	16.604
1944	35.998
1946	31.406
1948	38.666
1949	39.225
1950	44.793
1951	45.952
1952	44.793
1953	51.108
1955	73.330

Arxiu Miquelet

Taxa municipal a la circulació de carros

A partir de la dècada dels 50, l'estat va començar a ajudar als ajuntaments, la qual cosa va permetre als pobles petits dotar-se dels serveis més imprescindibles. Amb ajudes de la Diputació, a l'etapa de l'alcalde Clarena es va portar l'aigua potable a les cases del nucli de Fonollosa i també es van construir escoles noves en cadascun dels tres pobles.
L'exercici de 1961 es va tancar amb un superàvit de 23.000 pessetes, el pressupost ordinari de 1962 va ser de 150.000 pessetes i es van rebre ajuts de la Diputació per un total de 140.000 pessetes.

Amb l'arribada de la democràcia va millorar molt el finançament dels municipis i el pressupost dels ajuntaments es va multiplicar, la qual cosa va permetre fer moltes més coses pels pobles. Al marge del pressupost ordinari, el Pla d'Obres i Serveis i el Pla d'Acció Municipal permetien emprendre projectes molt necessaris, però costosos, mitjançant un finançament mixt entre les diverses institucions públiques i els veïns afectats. Un exemple és el pla per abastir d'aigua a la majoria de cases de Camps el 1980. El pressupost de més de 7 milions es va cobrir amb les aportacions dels veïns (37%), de l'ajuntament (20%) i sengles subvencions de la Generalitat (36%) i la Diputació (7%).
Durant aquella primera etapa es van fer més obres, algunes d'elles subvencionades al 100%.

El pressupost ordinari va créixer molt:
(1980) 3.000.000 pessetes
(1981) 4.370.000 pessetes
(1982) 4.870.000 pessetes
(1983) 6.085.000 pessetes
(1984) 6.834.000 pessetes
(1985) 8.620.000 pessetes
El pressupost de 1986 va ser de 15.871.000 pessetes, perquè segons les directrius de nova llei de Règim Local, s'havia canviat el criteri comptable i se sumaven el pressupost ordinari i el d'inversions.
Als darrers exercicis el pressupost municipal s'ha multiplicat, degut sobretot a les despeses de personal i dels serveis oferts als ciutadans. L'anàlisi de l'evolució de l'economia de les darreres dècades se surt del present estudi històric i el deixarem a aquells que hi entenen.

ELS PLENS

El ple municipal és la reunió de tots els regidors, presidida per l'alcalde, on es debaten i s'aproven mesures d'interès general del municipi. És una reunió oberta i se sol celebrar amb caràcter ordinari un cop al mes. Les actes dels plens fetes pel secretari són una font d'informació excel·lent sobre el municipi, però dissortadament alguns llibres d'actes del Fonollosa s'han perdut i queden llacunes buides d'informació.

Als plens no es tracten solament temes locals sinó que l'ajuntament, com a entitat representativa del poble, pot aprovar manifestos de caràcter polític sobre temes generals. Repassant els llibres d'actes hem extret alguns acords curiosos i d'altres que reflecteixen la situació del país en cada moment.

Escut actual del municipi

Desembre de 1891. S'acorda agrair a la Diputació la donació de 671 pessetes per auxiliar als afectats de les darreres pedregades, fent extensiu l'agraïment a *"nuestros hermanos y compatricios de la Australia y demas puntos por los caritativos sentimientos que han demostrado con acudir al llamamiento con sus óbolos, proporcionando un gran lenitivo a las muchas desgracias sufridas por las inundaciones y demas tempestades que de muchos años venimos sufriendo sus rigores"*.

Desembre de 1899. S'acorda per unanimitat nomenar al mestre Bruno Martínez Aldea y Salas, natural d'Alberite, fill adoptiu del poble, la qual concessió ell va acceptar i agrair de tot cor. Només havia estat a l'escola del Molí de Boixeda dos cursos, però havia deixat bon record. En el mateix Ple també es va distingir amb el mateix honor a don Celestino de Córdoba y Gutiérrez, Diputado a Cortes, en reconeixement a les gestions que havia fet per la creació de l'escola de Fals.

Novembre de 1907. Saludar a S.M. Alfons XIII i al president del Govern Antonio Maura en motiu de la seva visita a Manresa per observar les destrosses del gran aiguat del Cardener.

Juny de 1909. Manifestar la condemna més enèrgica a l'atemptat sofert per S.M. el rei Alfons XIII mentre sortia de la cerimònia nupcial del temple de los Jerónimos de Madrid.

Maig de 1918. Adherir-se a la declaració de la Mancomunitat demanant més autonomia per Catalunya

Juliol de 1924. Penjar al saló de sessions un quadre que s'ha rebut del president del Directori Militar (Primo de Rivera)

Novembre de 1924. Fer una donació de 24 pessetes pels soldats que *"tan bravamente defienden en África el honor nacional"*.

Juny de 1925. Demanar la Gran Creu del Mèrit Agrícola a favor de don Joaquim Argullol Vilarasau per la seva tasca a la presidència de la delegació al Bages de la Unió de Viticultors de Catalunya.

Agost de 1925 En el comiat de la colònia escolar de Barcelona, tal com es va fer l'any passat, donar a cada escolar un colom adornat amb un llaç de cinta vermella i als senyors professors un pollastre a cadascun.

Juny de 1926. Nomenar fill predilecte de Fonollosa al senyor Emilio Barrera, Capità general de Catalunya.

Octubre de 1926 Adherir-se a la petició d'un institut de segona ensenyança a Manresa.

Juny de 1934. S'acorda comprar uns quadres del president Companys i de l'ex-president Macià per penjar-los al saló de sessions.

Febrer de 1936. Viatjar a Barcelona per rebre el president Companys. S'acorda adquirir insígnies pels membres de l'ajuntament que no en tenen, ja que sinó hauran de mostrar una credencial.

Abril de 1936. Trametre l'adhesió i suport a l'honorable President de la Generalitat per treballar amb fe i intensament per Catalunya i per la República.

Octubre de 1936. L'alcalde fa una exhortació a superar les divisions entre la gent dels pobles de Fonollosa, Fals i Camps

Gener de 1940. Es declara festiu el dia 23 de gener en record de l'alliberament del poble pel *"glorioso Ejército del Caudillo de la garra marxista"*.

Octubre de 1953. Acceptar la invitació del rector per presidir la processó de la Santa Missió. Quatre membres del consistori duran el pal·li.

EL SEGELL MUNICIPAL

Cada poble es va dotar a començaments del segle XIX d'un timbre fet amb boix amb un senyal del poble, més o menys inventat, que s'utilitzava per estampar al peu dels documents oficials.

El de Fals era rodó amb una falç o volant de segar al centre i Sant Vicenç de Fals al voltant. El de Camps era ovalat, a dalt tenia el nom i a sota una planta, segurament un card, mentre que el de Fonollosa consistia en dos cercles concèntrics, amb el nom a l'exterior i una creu flanquejada per les lletres S i D a l'interior. Quan els tres pobles es van unir van desaparèixer els timbres vells i el municipi va adoptar el senyal i el nom de Fonollosa, una prova de la preponderància de la capital.

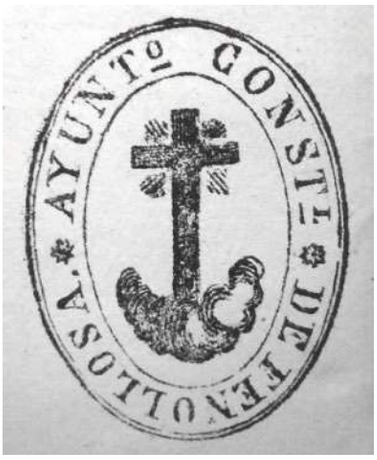

Arxiu municipal de Fonollosa

Timbre de Fonollosa (1867)

Arxiu municipal de Fonollosa

Timbre de Fonollosa (1938)

Arxiu municipal de Fonollosa

Timbre de Fonollosa (1966)

El segell més antic de Fonollosa és de l'any 1844 i el tenen a l'Arxiu Històric de Barcelona. És ovalat, a dins hi ha una creu angulada de quatre claus sobre un mont (el calvari) emergint d'un núvol. El més antic que hem trobat als papers de l'ajuntament és de 1867 i consisteix en la creu angulada sobre d'uns núvols i al voltant la llegenda "AYUNTº CONSTL DE FENOLLOSA".

El gener de 1906 el plenari va acordar *"regrabar el sello de la Corporación, pues ha llegado éste en tal estado de lisura o desgaste que apenas en su estampa quedan perceptibles sus distintivos, emblemas y carácteres"*. Aprofitant que es feia un segell nou de goma, es va canviar el nom de "Fenollosa" per "Fonollosa".

Amb la proclamació de la República i l'arribada el 1934 d'un ajuntament d'esquerres, en coherència amb el seu caràcter laic, una de les primeres decisions va ser canviar el segell de la creu per un de nou disseny on hi havia representades les quatre barres de l'escut de Catalunya. L'únic regidor de la Lliga va votar en contra. L'octubre de 1934 es va recuperar l'escut de la creu i a partir de febrer de 1936 es va utilitzar de nou el de les quatre barres, que per sort no s'havia llençat a les escombraries. Amb la substitució dels ajuntaments per consells municipals, durant la guerra es va emprar un nou segell, que a més de les barres catalanes incorporava tres branquetes (?) i un brot de fonoll. La llegenda del voltant era "CONSELL MUNICIPAL DE FONOLLOSA".

Fulls Joves

Escut de Camps (1982)

Evidentment, el gener de 1939 es va canviar el segell municipal. Era simple, no tenia cap símbol, només "AYUNTAMIENTO NACIONAL DE FONOLLOSA". Un any després el timbre va incorporar al camp superior l'escut d'Espanya, l'àguila imperial amb el "yugo y las flechas" i la creu tradicional al camp inferior. Amb l'entrada de l'ajuntament democràtic el 1980 es va suprimir l'àguila i es va catalanitzar, passant de "ayuntamiento" a "ajuntament".

El 1985 es va encarregar un informe a Armand de Fluvià, expert en heràldica, perquè proposés un nou escut municipal. Després d'estudiar els antecedents, va proposar un escut d'armes basat en "una creu llatina, que fa referència a la Santa Creu, sota l'advocació de la qual es troba el municipi".

Déu ens guard de posar en dubte els coneixements de l'autoritat màxima en el tema, però trobem que els seus raonaments històrics van obviar completament que el municipi havia estat format per tres pobles diferents.

Per diferenciar-lo del timbre de la parròquia va proposar afegir-hi el card dels Cardona. L'escut d'armes vigent es defineix com: un escut caironat de gules, una creu del calvari angulada de quatre claus d'or, acompanyada de dos cards de tres flors d'or, un a cada costat. Per timbre una corona mural de poble.

Per completar el tema dels escuts podríem citar que el 1973 Lluís Canet, gran afeccionat a l'heràldica, va dissenyar un escut per la seva urbanització "Canet de Fals i Comtat". Conté un lleó rampant i una falç, i està coronat per un elm de cavaller medieval. Actualment està en desús.

Als Fulls Joves de juny de 1982 van donar la notícia que uns experts en heràldica havien trobat un escut en una casa pairal del segle XVII i van proposar un escut pel poble de Camps basat en l'emblema, però afegint-hi una referència a l'església actual. El resultat és la imatge que acompanya aquest apartat. Els suposats experts i l'escut ancestral eren producte de la imaginació d'un dels membres més actius de la recent creada associació cultural, però tanmateix l'escut del poble va servir per decorar la font que es va instal·lar a la plaça.

ALCALDES DE FONOLLOSA

El primer alcalde del municipi unificat de Fonollosa del qual tenim constància
és Ramon Oller, del mas Torreblanca de Fals, que va ser nomenat el 10 de gener de 1854 alcalde constitucional de Fonollosa.
És difícil determinar els alcaldes que van venir després d'ell, perquè manca tota la documentació municipal de l'època, en part destruïda durant una entrada dels carlins. Per altres fonts, sabem que el 1859 ho era Antoni Vall de Fonollosa, el 1861 novament Ramon Oller de Fals, el 1867 Pere Bastardas de Fals i el 1868 Josep Miquel de Fonollosa.
Durant el bienni 1871-72 va ser alcalde Josep Bacardit Morera, que malgrat residir a Bacardit de Llomàs, en terme de Castelltallat, tenia interessos a Fonollosa, ja que era propietari de la Morera per herència de sa mare. El Bacardit va repetir en el càrrec fins el 1877 i un temps després va tenir problemes seriosos amb l'administració, que li reclamava la liquidació dels comptes municipals, mentre que ell afirmava que s'havien perdut.
El novembre de 1881 l'alcalde era Isidre Oller Capsada, de Torreblanca de Fals, el juliol de 1884 Domingo Biadiu Vila, del Soler de Camps, i l'agost de 1885 Isidre Jubert Torrents, del mas Cases de Fonollosa.

A Domingo Biadiu sembla que el càrrec d'alcalde li feia peça i estava disposat a fer qualsevol cosa per continuar sent-ho. En el llibre d'actes dels plens municipals s'hi troba aquesta entrada corresponent a l'u de juliol de 1887:

> Bajo la presidencia del Alcalde, don Domingo Viadiu, éste declaró abierta la sesión manifestando a los asistentes que él quería quedarse de Alcalde y que al efecto tenía ya el acta hecha desde el día anterior, porqué en dicho día había sorprendido por medio del aguacil y con engaño manifiesto las firmas de dos concejales entrantes, de cuyo incalificable acto y en presencia de dicho Viadiu protestan los firmantes sorprendidos, reservándose el derecho que les asiste de entablar la correspondiente querella criminal, retirándose enseguida de dicha sessión el Sr.Viadiu sin hacer entrega del sello y demás insignias de su cargo, diciendo además que quería hacer uso del acta falsa que tenía ...

L'intent de frau no deuria reeixir, perquè durant el bienni 1888-89 trobem al capdavant de l'ajuntament a Isidre Oller Capsada i el 1890-91 a Isidre Jubert Torrents. L'elecció d'aquest darrer va tenir lloc el dia primer de gener de 1890, mitjançant els vots dipositats en una urna pels set membres del consistori. Prèviament hi havia hagut un procés, més o menys democràtic, amb participació dels homes del municipi, per escollir les tres persones que entraven a l'ajuntament. El govern municipal estava llavors format per l'alcalde, pel tinent d'alcalde Isidre Oller, els regidors Francesc Subirana Pubill, Miquel Palà Pelfort i Francesc Junyent Garriga, l'interventor Josep Massana Creus i el síndic Josep Torras Sala.

El juliol de 1891 es va renovar en profunditat l'ajuntament. Van plegar quatre membres, entre ells l'alcalde, i en van entrar cinc de nous, de manera que es va passar de set a vuit persones. Va presidir la mesa Francesc Subirana i es va votar com alcalde a Isidre Jubert, que ja tenia experiència en el càrrec. Van quedar que les reunions dels plens es farien cada diumenge a les vuit del matí.
El primer de gener de 1894 va plegar l'alcalde i dos regidors i es va constituir un nou ajuntament presidit per Josep Bastardas Santasussana, que malgrat ser de Fals es considerava de Camps, perquè estava casat amb la pubilla del Junyent. Completaven l'equip de govern tres homes de Fals, tres de Fonollosa i un de Camps, una proporció que garantia el subtil equilibri entre els tres pobles.
El juliol de 1897 va sortir alcalde Ramon Vall Casas de la Vall i el 1899 Jaume Grau Casanovas del Grauet.

A primers de gener de 1901 va entrar d'alcalde Pere Feixes Oller de Camps, qui va ostentar el càrrec fins a ser substituït el 1904 per Jaume Grau Casanovas. Deuria ser reelegit, perquè el Grauet seguia sent alcalde el 1908, mentre que el 1909 i 1914 ho era Ramon Vall Casas i el 1916 i 1920 Joan Subirana, l'amo del mas Serra de Fals. L'u d'abril de 1920 es va constituir un ajuntament format per Ignasi Grifé Biosca, alcalde, Antoni Vall, tinent d'alcalde, Joan Subirana, síndic, Ferran Serarols, Joan Llordella, Pau Palà, Domingo Massana i Josep Bonvehí, regidors. Malgrat que l'alcalde Grifé tenia uns orígens humils, a base d'esforç havia esdevingut propietari dels masos Feixes i Bacardit i, per tant elegible, per integrar-se al club selecte dels propietaris que dominaven el govern local.

El 13 de setembre de 1923 es va produir el cop d'estat de Miguel Primo de Rivera amb la intenció de salvar Espanya del separatisme i dels polítics ineptes i corruptes. Tot i mantenir el rei com a cap d'estat, el govern efectiu va quedar en mans d'un Directori Militar format per generals de l'exèrcit. Es va suprimir la constitució, es van dissoldre els ajuntaments, es van prohibir els partits polítics i es va limitar la llibertat de premsa. A Catalunya es va intervenir la Mancomunitat i es va prohibir la senyera i l'ús públic del català.
El 3 d'octubre es va personar a Fonollosa el caporal de la Guàrdia Civil Francisco Jiménez, el qual va cessar a tots els membres de l'ajuntament. A continuació els regidors més els vocals associats van procedir a una votació per escollir nou alcalde. Va sortir Ramon Vall Casas.
La Dictadura va aprovar per real decret el 8 de març de 1924 un nou estatuto municipal i el 31 d'aquell el Governador Civil va cessar l'alcalde Vall i tots els regidors.

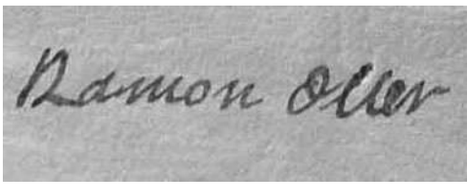

Arxiu Històric de Manresa

Signatura de l'alcalde Ramon Oller (1854)

En un consell, presidit també per un guàrdia civil, es va escollir alcalde a Lluís Garriga Puig de cal Calet de Fonollosa i tinent d'alcalde a Josep Grau de Fals.
El clima polític del moment es pot copsar amb algunes de les decisions que va prendre l'ajuntament presidit pel Garriga els mesos posteriors al seu nomenament. El novembre es va aprovar enviar un donatiu als soldats que "tan bravamente defienden en África el honor nacional" i el juny de 1926 el Ple va acordar nomenar fill predilecte de Fonollosa al Capità General de Catalunya don Emilio Barrera.
El 2 de juny de 1928 Lluís Garriga va informar als seus companys que l'havien destituït i que a partir d'aleshores l'ajuntament l'havia de presidir el tinent d'alcalde. Aquest era Joan Torras Tatjer, perquè Josep Grau havia plegat en ser nomenat jutge municipal. El Torras era de la Mallencosa de Fals i el càrrec li venia una mica gran, de manera que tan aviat com va poder va traspassar-lo al proper alcalde Salvador Ibáñez Vall, també de Fals, de cal Jepic.
Va ser també un alcalde provisional, perquè a mitjans de febrer de 1930 es va acomiadar per donar pas a Martí Grau, l'amo del mas Santpere de Camps. Aquest hi va ser fins l'abril de 1931, quan va entrar Josep Grau Iglesias.

Mentrestant la política s'havia escalfat molt. Desacreditada la Dictadura de Primo de Rivera, el 14 d'abril de 1931 es va proclamar la República, en substitució de la monarquia d'Alfonso XIII.
La batalla entre les dretes i les esquerres que es vivia al país també era ben viva al municipi de Fonollosa, on en les eleccions municipals del 14 de gener de 1934 van guanyar les esquerres representades per Valentí Ibáñez Llobet. En aquestes eleccions per primera vegada a la història es va permetre votar a les dones. En el global de Catalunya, ERC va aconseguir 580 alcaldies i la Lliga 442. L'ajuntament es va constituir l'u de febrer i Valentí Ibáñez va aconseguir 5 vots a favor i un en blanc. Faltava el vot d'un dels dos regidors de la dreta, que no s'havia pogut incorporar a causa d'una incompatibilitat.
La política general del país va tornar a influir en el govern local de Fonollosa a rel de la proclamació de l'Estat Català per part del president Companys l'octubre de 1934. Tots els ajuntaments d'esquerres van ser cessats i el Governador Civil va nomenar una junta gestora presidida per Josep Grau. Un decret de l'u de maig de l'any següent va abolir les gestores i el dia 25 es va procedir a una nova votació entre els regidors, tots de la dreta, per escollir alcalde. El Ple, presidit pel regidor de més edat Josep Soldevila Serarols, va renovar la confiança en Josep Grau amb sis vots a favor i un en blanc. Marià Serarols no va estar conforme i va dimitir, i malgrat que la seva dimissió no va ser acceptada, no va assistir més als plens. Una nova ordre va obligar a plegar a l'alcalde Grau i el 8 de gener de 1936 es va escollir a Marià Serarols de Vilarramó amb cinc vots a favor i un en blanc.
Poc després es van celebrar unes disputades eleccions generals a Espanya que van acabar amb victòria del Front Popular i la derrota del govern de la dreta. La primera mesura va ser amnistiar el president Companys i els altres empresonats pels Fets d'Octubre i restituir els ajuntaments. Valentí Ibáñez i els seus regidors van recuperar llurs càrrecs el 18 de febrer. Formaven part de l'ajuntament cinc homes d'esquerres, el mateix alcalde, Josep Torras Puigdellívol (cal Calet), Francesc Junyent Biosca (cal Ferrer de Camps), Joan Espinal (cal Vicenç de Fals), Josep Devant Turull (cal Sastre Coix) i dos de dretes, Gabriel Clarena (mas Cases) i Pere Bastardes (mas Junyent).

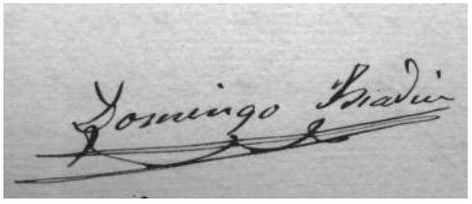

Arxiu Històric de Manresa

Signatura de l'alcalde Domingo Biadiu (1889)

El cop d'estat de Franco va provocar una gran convulsió i tres anys d'una cruenta guerra. La situació de l'ajuntament durant aquesta etapa es coneix només parcialment, perquè la documentació dels anys 1937 i 1938 va ser destruïda durant la retirada per evitar represàlies.
Els primers dies es va posar en marxa el Comitè Antifeixista per defensar la República, fins que, seguint instruccions de la Conselleria de Seguretat el 19 d'octubre de 1936 es va constituir el Consell Municipal de Fonollosa, amb representació de tots els partits i organitzacions addictes al Front Popular. El Consell el van formar tres representants d'Esquerra Republicana, tres de la Unió de Rabassaires, tres de la C.N.T. i dos del P.S.U.C. Va ser nomenat alcalde Valentí Ibáñez d'Esquerra Republicana i el seu discurs d'acceptació va ser contestat amb visques a la República i a la revolució.
Durant el temps de guerra se sap que va ser alcalde, com a mínim entre gener de 1937 i gener de 1938, Josep Ribalta Puigdellívol, de cal Jan Teresa de Fonollosa. Josep Bonvehí Giralt de cal Xisco de Camps va ser alcalde de cap al final de la guerra, quan ningú en volia ser.

Els nacionals van entrar el 23 de gener de 1939 i el 30 va entrar en funcions una gestora encapçalada per Josep Grau Iglesias i formada per elements de reconeguda filiació dretana. Al març l'alcalde anterior va lliurar 9.770 pessetes, en "billetes ilegítimos del Banco de España i el bastón de mando".
El 9 de maig de 1942 el Governador va nomenar alcalde a Pere Soldevila, del Soler de Camps, essent tinent d'alcalde Josep Vall Planas, el cap local de la Falange.
El 6 de febrer es va renovar el consistori. Va repetir l'alcalde, mentre que els sis regidors provenien dels tres estaments de l'organització social del franquisme; Pere Bastardas Junyent i Domingo Massana Casas del terç familiar, Gabriel Clarena i Jaume Grau Pregones, del terç sindical, Pau Palà i Lluís Colomer del terç corporatiu. La representativitat per pobles era de tres de Camps i dos de Fonollosa i Fals.
El 17 de novembre de 1953 el Govern Civil va cessar a Pere Soldevila i va posar al seu lloc a Gabriel Clarena, el gendre de cal Seuva, el qual va jurar el càrrec el 4 del mes entrant amb aquesta fórmula:

Juro servir fielmente a España, guardar lealtad al Jefe del Estado, obedecer y hacer obedecer las leyes, defender y fomentar los intereses del

municipio, mantener su competencia y ajustar mi conducta a la dignidad del cargo ...

Una setmana més tard el Clarena va ser investir com a Jefe Local de la FET y JONS. Va ser renovat dues legislatures més i va deixar de ser alcalde el 22 de juny de 1964. Malgrat no comptar amb gaire pressupost, va fer més coses pel poble que els seus antecessors i se'l recorda sobretot perquè va fer possible l'arribada d'aigua corrent a les cases del nucli de Fonollosa.
El primer de juny de 1964 va prendre possessió Ferran Serarols Vila, anomenat per Governador Civil Antonio Ibáñez Freire. Va ocupar el càrrec 15 anys i a la darrera etapa va tenir enfrontaments amb el rector i el sector progressista del poble.

Un dels canvis que va portar l'adveniment de la democràcia a Espanya va ser una nova llei electoral municipal, que deixava en mans del poble l'elecció dels membres de l'ajuntament. Convocades les primeres eleccions democràtiques pel 3 d'abril de 1979, l'alcalde Serarols no va trobar prou suports per presentar-se a la reelecció, mentre que un grup de persones que desitjaven un canvi en la manera de fer política, diferent de la tradicional, va configurar una Candidatura d'Unitat Popular. En formaven part persones dels tres pobles, escollides en sengles assemblees. L'encapçalava Ramon Armengol Biosca, de ca la Rosa de Fonollosa, que ja havia mostrat la seva vàlua i capacitat de diàleg en diverses iniciatives, com l'associació funerària o l'AMPA de l'escola. Sense oposició, la Candidatura va obtenir el 97'4 dels vots vàlids i set regidors.
L'estil de l'ajuntament va canviar, fent més transparent i democràtica la gestió.
Al cap de quatre anys es van tornar a presentar els mateixos i la ciutadania els va renovar la confiança amb el 99,6% dels vots. El 1987 es va repetir la llista, aquest cop sota les sigles de Convergència i Unió, i, sense oposició, l'alcalde Armengol i els seus regidors van resultar electes amb un 94,8% de vots favorables. Si la participació en les primeres eleccions democràtiques havia estat del 50%, en les segones va pujar al 52,5% i a les terceres al 57,9%.

El 1991 hi va haver una renovació total en el consistori, cap de les set persones que havien regit el municipi els darrers dotze anys va repetir. Es va presentar una candidatura de Convergència i Unió encapçalada per Josep Pintó, que va sortir votada en un 94,8%. En formaven part dos de Fonollosa, Camps i Fals i un de Canet. El 1995 es va tornar a presentar Josep Pintó amb alguns canvis en l'equip; es van renovar els dos de Fals i Canet va passar a tenir dos representants, a expenses d'un dels de Camps. A les eleccions hi va concórrer una altra llista, però va aconseguir poc suport, només 34 vots, menys del 8% dels vots emesos. La legislatura 1995-99 no va ser tan plàcida com les anteriors i algunes de les decisions de l'alcaldia van ser qüestionades.
El 1999 va tornar a sortir Josep Pintó, però a l'Ajuntament hi van entrar dos regidors de la llista del Partit Socialista de Catalunya.
Mentrestant el municipi havia guanyat població i el nombre de regidors va passar de set a nou. Les eleccions del 5 de maig de 2003 van registrar una novetat mai vista; es va trencar el sistema de quotes per pobles i van concórrer a les eleccions llistes de quatre partits polítics i una agrupació d'electors. Convergència es va imposar amb 266 vots, CUIF (Fals) en va obtenir 140, el PSC, 170, ERC, 114, i el PP, 21. La ajuntament va quedar constituït amb quatre regidors de CiU, dos del CUIF, dos del PSC i un d'ERC.
En la sessió d'investidura a Josep Pintó el van votar els quatre regidors de CiU, a Josep Comas els dos del PSC i el d'Esquerra, mentre que els dos regidors del Fals es van abstenir, fent possible d'aquesta manera que Pintó fos alcalde. Aquesta composició tan dividida i les tensions i enfrontaments entre els diferents grups van provocar que el 23 de gener de 2004 Josep Pintó presentés la renúncia al càrrec. Uns dies després se li va retre homenatge en un dinar a Camps, amb assistència de 200 persones, entre elles Artur Mas, el secretari general de seu partit.

Arxiu ca la Rosa

Tots els regidors des de la instauració de la democracia

Després de la dimissió de l'alcalde i dos regidors més, la situació va quedar molt complicada. Es va desencallar fent alcalde a Josep Ponce Viúdez, resident a Canet i capdavanter de la llista del PSC. Durant l'any que va ostentar el càrrec l'ajuntament era com una olla de grills, fins que se'l va forçar a dimitir a través d'una moció de censura. El 4 de desembre de 2003 es va escollir nou alcalde, el tercer de la legislatura, David Bonvehí Torras, de cal Xisco de Camps. Era advocat de la Federació de Cooperatives, i amb 25 anys es va convertir en l'alcalde més jove de Catalunya. Va aconseguir pacificar l'ajuntament i crear consens entre els diferents grups, que van poder llavors treballar pel bé del poble.

A les eleccions de 2005 va imposar-se David Bonvehí amb claredat, però no va poder acabar la legislatura a causa d'un greu accident de trànsit. El va substituir Jaume Serarols, de cal Bisbe de Camps. Aquest guanyaria les següents eleccions i formaria un equip de govern de concentració amb els regidors de CiU i ERC. Les eleccions de 2015, que van ser molt disputades, van donar un resultat de cinc regidors d'Esquerra i quatre de Convergència. L'actual alcalde és Eloi Hernández Mosella, de cal Seuva de Fonollosa.

SECRETARIS

Un ajuntament és un òrgan polític i també administratiu. Els batlles exercien el poder per delegació, primer del senyor i després de l'estat, però de la recaptació i gestió dels recursos econòmics se n'havia d'encarregar una persona il·lustrada, coneixedora de les normatives i capaç de redactar les actes, dur la correspondència i portar la comptabilitat.
Amb la instauració dels ajuntaments moderns es va crear la figura del secretari municipal, un càrrec al qual s'accedia per concurs. La plaça de Fonollosa no deuria ser gaire desitjable pels secretaris de carrera, de manera que durant molts anys la van cobrir persones del poble que sabien llegir i escriure.

El primer secretari que coneixem del municipi de Fonollosa és Isidre Riera, Oller (1814 -1886), l'amo de cal Gorg Negre de Fals. Abans havia estat el Jutge Municipal, exercint les seves tasques a les dependències del Molí de Boixeda, i a partir de 1860 va ser secretari de l'ajuntament, cobrant un salari anual de 1.250 rals de billó.
El 1867 i 1868 el secretari era Eduard Piqué, que percebia 72 escuts al trimestre. S'havia canviat la moneda i un escut eren 10 rals dels d'abans. El 1871 ho era Joan Bacardit Font, entre 1873 i 1876 el lloc el va ocupar Isidre Jubert Torrents de Fonollosa, el 1877 i 1878 Ramon Grau i entre 1884 i 1888 Francesc Riera Colom de cal Xiscano de Fals. El 1890 ho era Joan Subirana Portella, l'amo del mas Serra de Fals, fins que ho va deixar el juliol de 1891, perquè va ser escollit jutge. Es va fer pública la convocatòria per la plaça al butlletí oficial de la província i, mentrestant, va fer la feina Ramon Grau Casanovas. Com que només es va presentar ell, va aconseguir la plaça en propietat.

Caldria parlar d'un abans i un després de l'etapa del secretari Grau. L'administració municipal era en aquella època força deficient i el Grau era una persona extremadament competent i dedicada al treball, que no es va limitar a redactar les quatre actes i fer quadrar el pressupost, sinó que va posar al dia la gestió municipal i va ocupar-se de moltes coses que no formaven part de la tasca de secretari. Entre moltes altres gestions, va defensar els interessos del poble en la reducció de la contribució després del tràngol de la fil·loxera, va intervenir en el traçat de la carretera i fins i tot es va desplaçar a Madrid per aconseguir la condonació d'un deute antic.
De manera autodidacta va familiaritzar-se amb el llenguatge de la burocràcia administrativa i durant el temps que va ser secretari va generar una quantitat enorme de documentació, redactada en correcte castellà i fina cal·ligrafia, no en va havia estudiat al seminari de Vic. El seu lloc de treball era el despatx de casa seva al Grauet, però per estar més a prop de l'alcaldia va comprar una casa al carrer Nou de Fonollosa.
L'u d'octubre de 1909 va presentar la dimissió al alcalde Ramon Vall, al·legant raons de salut. Segurament era una excusa i la dimissió tenia a veure amb raons polítiques, ja que el Vall i el seu germà Jaume Grau eren de faccions polítiques rivals. El setembre de 1910 es va presentar l'agutzil al Grauet reclamant-li que tornés la documentació municipal que tenia en el seu poder i que

Arxiu Grauet

Ramion Grau Casanovas a l'edat de 60 anys

ell es negava a lliurar. Li van donar un termini de deu dies amb l'amenaça d'emprendre accions judicials.

El 6 de març de 1910 va ser nomenat secretari Celdoni Massana Cerarols, l'amo de cal Roca de Fonollosa, amb un salari anual de 625 pessetes. Tenia experiència a l'ajuntament, perquè havia estat regidor, secretari del jutjat i jutge municipal. El juny de 1924 el Celdoni va ser suspès del càrrec, al·legant deixadesa de funcions.
Llavors l'ajuntament de Fonollosa, veient que el sou del secretari es menjava més del 20% del pressupost, van aconseguir del Govern Civil permís per compartir secretari amb Rajadell i Aguilar. Van establir que Fonollosa pagaria 1.600 pessetes, Rajadell 2.100 i Aguilar 1.300. El secretari Baldomero Porta s'estava a Rajadell i havia de venir dues tardes a la setmana a Fonollosa; el dimecres per atendre el públic i el divendres per la feina d'oficina. Pel dia a dia, es va contractar a Valenti Calmet Moncunill de cal Francisquet de Fonollosa.

El Baldomero descuidava la feina i després de ser advertit seriosament tres vegades, el 29 de juny de 1929 se'l va suspendre de "empleo y sueldo" fins que es resolgués l'expedient disciplinari. No va presentar al·legacions i el 31 d'agost va ser destituït. Mentrestant hi havia l'interí Valentí Calmet.
El 18 de setembre de 1929 va ser nomenat secretari, compartit pels tres pobles, Josep Maria Martínez Hugas. Residia a Rajadell, però el 1934 va aconseguir que el deixessin viure a Manresa, amb l'argument que el desplaçament a Fonollosa era fàcil amb la nova carretera, mentre que a Rajadell s'havia de desplaçar a peu o a cavall. El sou del secretari era llavors de 500 pessetes trimestrals.
En guanyar l'esquerra les eleccions, el secretari va dimitir per motius de salut, un eufemisme, ja que la veritat era que se sentia perseguit. El 16 d'agost va entrar de secretari Andreu Claret Casadesús, un personatge de gran rellevància política en l'etapa turbulenta del cop

d'estat i la guerra. Hi va ser, si més no, fins el novembre d'aquell any. Dels secretaris durant els mesos de guerra no se'n sap res, perquè la documentació municipal va ser destruïda per evitar represàlies.

Quan l'exèrcit nacional va entrar a Fonollosa van posar de secretari a Valentí Calmet Moncunill. A l'abril es va reintegrar Josep Maria Martínez, però ho va deixar el novembre per trasllat a l'ajuntament de Castellví.
El 12 de setembre de 1941 va prendre possessió del càrrec José Maria Portabella Sanpera, titular fins que el 12 de desembre de 1942 va ser nomenat Pedro Guillaumet Nogué. Aquest no va venir, sinó que va demanar un permís de sis mesos per malaltia. El seu substitut va ser el secretari de 3ª classe José Abadal Saurina. El Guillaumet va començar a treballar efectivament l'abril del 1943. També s'ocupava dels ajuntaments de Rajadell i Aguilar. El salari que li pagava Fonollosa era de 1.500 pessetes, més una bonificació de 630 per quinquennis i 605 per la paga extra de Nadal.

El 18 de març de 1957 es va acomiadar el secretari Guillaumet per anar a l'ajuntament de Calvià (Mallorca). Segons els seus càlculs, havia servit 14 anys, 3 mesos i 8 dies i el consistori li va agrair formalment els serveis prestats.
El següents Josep Pla Casasayas i Josep Callau Sala van ser interins, fins que el desembre de 1959 va arribar nomenat Ramon Verdaguer Feu, del "Cuerpo Nacional de Secretarios de la Administración Local". El nou secretari era de Folgueroles, tenia un munt de problemes personals i no podia complir a la feina. Estava delicat de salut i llavors se li va morir la dona, deixant sis fills petits. Va demanar diversos permisos i el 6 de juny de 1962 va rebre la jubilació per invalidesa. Les temporades que no hi havia secretari signava els documents Rafel Viladrich Jubert, que compaginava el treball de secretari habilitat amb el d'agutzil.
Després de la jubilació del Verdaguer de la secretaria se'n va fer càrrec Oviedo Edo López. Aquest era pluriempleat, ja que també era secretari de Pujalt, Calonge i Castellfollit de Riubregós. L'abril de 1963 van nomenar a Jacinto Carros Flores, natural de Zayuelas, un agregat de Fuentearmengil (Sòria), però va trigar un any i mig a venir i no va incorporar-se fins el 26 de novembre de 1964. Es va quedar a viure a Fonollosa, en un dels pisos de cal Fuster.
El juliol de 1969 Jacinto Carro va passar a l'ajuntament de Sant Martí de Maldà (Lleida) i el secretari habilitat va ser Juan Ruiz Martínez. Va durar poc i quatre mesos més tard en va venir un que tenia el curiós nom de Millán Millán Millán.

Antic tinter de vidre

Millán Millán portava també la secretaria de Prats de Rei, substituïda el 1980 per la de Sant Mateu de Bages. Quan va marxar el senyor Millán el 1988, en qualitat d'interina, durant dos anys va actuar de secretaria Dolors Grau, del Grauet de Fals, fins que va arribar la funcionària amb plaça Montserrat Anton Romeu. Llavors la Dolors va passar a ser administrativa. La Montserrat Anton també era secretària de l'ajuntament de Sant Mateu de Bages, fins que el 2005 es van desdoblar les dues places i ella va optar per quedar-se la de Sant Mateu. Durant uns mesos a Fonollosa hi va ser l'interí Carles Cabré i el 2005 es va incorporar la secretària actual Rosa Vila Pallarola.

FUNCIONARIS

Abans un poble petit no tenia personal que treballés pel comú. Les obres públiques i el manteniment de les infraestructures, els camins per exemple, anaven a càrrec de la prestació personal dels veïns. Però sí que hi havia a cada poble una persona, un funcionari en diríem, encarregada de fer les crides, la manera com s'assabentava el poble de les novetats i les consignes del poder. El pregoner tocava el corn o la trompa i s'aturava en uns punts determinats del terme i llegia en veu alta la crida. També hi solia haver el "nunci", l'encarregat de trametre als particulars les comunicacions i ordres per escrit. Modernament aquestes funcions, i algunes d'altres, van concentrar-se en la figura de l'agutzil.

A Fonollosa hi havien dos agutzils, un per Fonollosa i Camps i l'altre per Fals. El primer que surt en la documentació de l'ajuntament és Valentí Vilalta, el qual entre 1874 i 1876 cobrava 50 pessetes al trimestre. El 1892 els agutzils eren Ramon Riera Colom i Francesc Biosca Devant, que es cuidaven de repartir la correspondència oficial, arreglar camins i altres tasques pròpies del càrrec. Així, el 1899 l'agutzil de Fonollosa Francesc Biosca va traslladar una dona malalta a l'hospital d'Igualada. El 1904 l'operació de "tallar" o examinar els quintos es va encomanar a Ramon Riera, *"práctico y tallar antiguo"*.
El 1904 encara hi havia els mateixos dos i l'ajuntament es va gastar 12 pessetes en dos bastons o mangales pels agutzils.
Francesc Biosca Davant era de ca la Rosa i quan es va retirar el va succeir el seu fill Jaume Biosca Pubill, el qual rebia el 1924 una gratificació anual de 100 pessetes. En la família Biosca el servei públic va adquirir un cert caràcter hereditari, que es confirmaria el 1936 quan va morir el Jaume i la feina d'agutzil va passar a la seva vídua Rita Vall.
A Fals després del Riera van nomenar agutzil a Josep Re-

bolleda Casas, un home solter que vivia a cal Casetó. Molts veïns es van queixar que el Rebolleda no feia la seva feina i el 1924 el van fer plegar. Va agafar el càrrec Josep Fosas Tomasa, de cal Jan de la Roca. La seva feina consistia en trametre les comunicacions municipals i encarregar-se de les obres de reparació dels camins. El Josep es va jubilar i va passar la feina a la filla Antònia Fosas Biosca.
L'Antònia i la Rita van ser agutzils fins el 1939, però llavors es van veure afectades per la depuració de funcionaris i van ser substituïts per persones més addictes al Règim. No obstant això, la mestressa de cal Rosa va seguir servint al poble com encarregada del correu i del servei telefònic. El seu fill Ramon Biosca seguiria la tradició i durant molts anys va ser el carter.

Trompeta d'aguatzil

Les noves autoritats franquistes van suprimir l'agutzil de Fals i en van posar un de sol per a tot el municipi. Valentí Bascompta Davant, de ca l'Escloper, va ser l'escollit, però el juny de 1940 va morir i al seu lloc hi van posar a Josep Soldevila Devant, *"persona de buenos antecedentes y adicto a la Causa Nacional"*. Després ho va ser Agustí Soler Vilalta, el masover de cal Closa, a qui li anaven molt bé les 500 pessetes anuals del càrrec. A finals de l'any 1947 va plegar i va entrar Rafel Viladrich, a qui van millorar el salari fins arribar a 2.000 pessetes, incloent-hi la responsabilitat de netejar l'ajuntament i donar corda al rellotge del campanar.
El 1922 el Diputat Provincial Josep Creixell, agraït pels vots de Fonollosa, va regalar al poble un rellotge públic, que es va instal·lar a dalt del campanar de l'església. El rellotge requeria manteniment; s'havia de greixar i donar-li corda regularment. El 1931 l'encarregat del rellotge era Joan Garriga i l'ajuntament li donava cada any 60 pessetes. Després de la guerra l'encarregat del rellotge va ser el jove Benvingut Viladrich i quan va marxar a Manresa, el seu pare Rafel Viladrich. Aquest va ser agutzil de Fonollosa, com a mínim, fins 1963.

Quan el 1958 es va fer arribar l'aigua al nucli de Fonollosa des del pou de l'hort de cal Seuva mitjançant una bomba hidràulica, l'ajuntament va contractar els serveis d'un home perquè vetllés pel manteniment de la bomba. Primer se'n va cuidar Joan Soler Pujol, però el 1960 la tasca va passar a Joan Closa Garriga, el qual rebia per la feina una remuneració de 1.000 pessetes anuals.
Un altre treballador contractat per l'ajuntament era l'enterramorts. Abans se'n cuidava la parròquia, però al temps de la República els cementiris van passar a ser municipals. El fosser cobrava per la feina feta, 10 pessetes per tomba. No era gran cosa però el càrrec era cobejat i se'l van disputar les dues faccions en què es

Primera màquina d'escriure, marca Underwood

dividia el poble; dretes i esquerres. L'agost de 1934 el consistori de majoria d'esquerres va nomenar a Josep Ribalta de cal Jan Teresa i a Salvador Torras, de cal Francisquet de Fals. L'ajuntament imposat després dels Fets d'Octubre va cessar als fossers i hi va posar al Miquelet Selvas i a Domingo Massana Closa, simpatitzants de la dreta. L'abril de 1936 el sepulturers republicans van recuperar la feina, per perdre-la novament el dia que van entrar els Nacionals.

Antic penjarrobes del despatx municipal

A mesura que l'administració local es feia més complexa i la burocràcia augmentava, les poques hores que el secretari hi dedicava no eren suficients i va caldre buscar-li un ajudant, un auxiliar administratiu.
El 1924, per ajudar al secretari Baldomero Porta, que només venia dues tardes a la setmana, es va contractar a Valenti Calmet Moncunill, de cal Francisquet de Fonollosa, una persona que tenia estudis i bona lletra.
El salari de l'auxiliar era de 125 pessetes trimestrals. La plaça va ser eliminada el 1934, però la decisió es va veure envoltada per la polèmica, ja que a l'ajuntament es vivia un clima d'enfrontament polític entre les dretes i les esquerres.
Després de la guerra, i durant els mesos que el secretari titular va trigar a tornar, Valentí Calmet va fer la funció de secretari. Després es va quedar fent
d'administratiu a l'ajuntament. El juliol de 1943 va ple-

gar per motius de salut i el seu lloc el va ocupar Joan Guitart Armengou. L'agost de 1945 el Guitart va aconseguir la plaça de secretari de Castellgalí i llavors va entrar Joan Casals Alberni. Va fer d'escrivent de març de 1946 a febrer de 1947, cobrant 850 pessetes de mesada. El va substituir Jaume Santamaria Puig i el maig de 1951 Joan Clotet Comas, d'Oliveres del Pla de Fals. Aquest venia dos dies a la setmana a l'oficina municipal pedalant des de casa seva i feia la major part de les funcions del secretari, que només s'acostava per firmar. El 1955 va començar a treballar unes hores l'auxiliar administratiu Luis Villa Melero, que complia la resta de la jornada a Aguilar i Rajadell. Era de Linares (Jaén) i va rebre moltes queixes pel seu treball, que van culminar amb un expedient disciplinari el 1958.
A l'ajuntament democràtic la primera oficinista va ser Anna Grau de cal Fadrí Jaumet de Camps, però hi va ser poc temps, essent substituïda per Dolors Grau, del Grauet de Fals. Aquesta va actuar durant uns mesos de 1988 de secretària habilitada, perquè encara no havia arribar el substitut del secretari Millán, però després va tornar a l'administració i actualment ocupa una plaça de funcionària de nivell 14 i és la persona de les oficines amb més experiència sobre la gestió municipal.
La plantilla de l'ajuntament s'ha multiplicat extraordinàriament en la darrera dècada i a l'exercici de 2016 l'ajuntament tenia 17 persones en plantilla, (la secretaria i 4 administratives, 3 a la brigada municipal, 5 educadores de la llar d'infants i 4 de neteja), més 3 persones procedents de plans d'ocupació, i altres 4 (monitora d'esports, socorristes de la piscina i dinamitzadora de la gent gran) que fan jornada reduïda o temporal.

LA CASA DE LA VILA

Durant segles no hi havia casa de la vila, ni a Fonollosa ni enlloc. El batlle es reunia amb els jurats a casa seva o a qualsevol altre lloc i els consells dels caps de casa se solien celebrar al cementiri, l'únic lloc públic, perquè el rector no deixava el temple per discutir assumptes mundans. De secretaria no n'hi havia i els papers oficials es guardaven a casa del batlle de torn. Per aquest motiu s'han perdut la majoria de papers.

Després de la unificació dels tres pobles, els de Fals i els de Camps no veien amb bons ulls haver-se de desplaçar, a peu lògicament, a la capital per les reunions, de manera que, segons es diu, van acordar fer-ho en un punt entremig, equidistant de les tres esglésies parroquials. Aquest lloc d'assemblea suposadament era al raval de Pere Jutge i el nom de cal Sambleia vindria justament d'aquest fet.
Les poques evidències documentals del segle XIX però, no corroboren aquesta hipòtesi. El 1872 es va convocar als xicots que havien de ser quintats aquell any "al lloc de costum", o sigui al mas Bosc. També en l'estrena de la legislatura de 1897 es va quedar de fer els plens cada diumenge a les 10 del matí a la casa Bosc. Aquest mas és tan cèntric com les cases de Pere Jutge i certament la sala deuria oferir més confort per reunir-se els prohoms del poble.

El 29 de maig de 1898 es va acordar llogar una casa al carrer Nou per escola de nens, destinant una saleta per guardar el mobiliari de l'ajuntament i celebrar les reunions. La Caseta del Metge va ser doncs la primera Casa de la Vila.
L'ajuntament ja tenia local, però els de Fals seguien negant-se a desplaçar-s'hi i a les eleccions municipals de 1903 es va votar en dues urnes, una a l'escola de nens de Fonollosa, l'altre al Grauet, on el secretari Ramon Grau hi tenia instal·lat el despatx municipal. En un dietari del mateix Grau de 1908 es posa de manifest la divisió en el si de la junta electoral; els de Fonollosa volien la seu a Fonollosa, mentre que els de Fals s'hi oposaven. Es va acabar constituint una mesa a cal Mateu Gascó, a prop del raval de Pere Jutge.

Arxiu Villegas

Balcó de cal Metge (1942)

L'administració local a finals del segle XIX ja havia adquirit una certa complexitat i existia una burocràcia incipient. Es generaven papers i aquests s'havien de desar en algun lloc. El 1893 Ramon Riera Colom va cobrar 150 pessetes per construir un armari i 147 pessetes més l'any següent. El 14 d'abril de 1895 es va acordar "terminar el armario archivo municipal y proceder a la recopilación y ordenación de documentos".
L'ajuntament també recaptava imposicions i els diners s'havien de guardar en un lloc segur, així que va comprar una caixa de cabals que va costar 27 pessetes. El Ramon Grau abans esmentat va ser un secretari molt meticulós i que va generar molta paperassa. A part de ser un bon administrador tenia altres qualitats, per exemple, era un excel·lent ebenista. Amb les seves pròpies mans va fer un nou armari, més gran, per endreçar els papers de l'ajuntament.

El despatx municipal era petit i, a més, el compartia amb el Jutjat de Pau. Contenia una taula i algunes cadires, una estufa, l'armari i, penjat a la paret, un santcrist i un quadre del cap d'estat, personatge que anava canviant

Arxiu ca la Rosa

Nova Casa de la vila (1985)

seguint els avatars de la política.
El 1911 el Mestre Valentí va cobrar 13'50 pessetes per jornals de paleta i material de les obres fetes al despatx. El 1914 Josep Llobet va cobrar 60 pessetes per cuidar-se durant un any de la neteja i calefacció. El 1912 es va pagar una factura al fuster Rafel Viladrich per reparacions, el 1918 va arreglar la porta de la comuna i el 1920 les portes i balcons. El 1934 es van comprar sis cadires noves, a cinc pessetes la unitat, i el 1936 es van posar unes postades, perquè els papers ja no cabien a l'armari. El problema de la manca d'espai es va solucionar llençant tota la documentació de més de 20 anys d'antiguitat. Per sort es va salvar alguna cosa.

Arxiu cal Pep

obres de l'ajuntament actual (2001)

En el ple del 7 de setembre de 1936 l'ajuntament republicà va acordar traslladar la casa de la vila a la rectoria, desocupada perquè el rector havia fugit cames-ajudeume-a-córrer. S'hi va estar els tres anys de la guerra sense pagar lloguer, però tres setmanes després d'entrar els nacionals la rectoria va ser restituïda a l'església i l'ajuntament va tornar a la Caseta del Metge. L'immoble havia passat per herència a Josep Puig de cal Closa. El lloguer després de la guerra era de 300 pessetes anuals, però va anar pujant fins arribar a les 500. El 1962 la mainada va anar a l'escola nova i llavors l'ajuntament va passar a ocupar el primer pis de la casa del Metge, pròpia de Josep Vall Comellas. La nova Casa Consistorial era més àmplia i el lloguer es va apujar a 600 pessetes.
Les noves tecnologies van arribar amb comptagotes. El primer estri va ser una màquina copiadora de documents de la marca "Perfec", que va costar 35 pessetes el 1935. Va arribar un moment en què la màquina d'escriure es va fer imprescindible. El 1939 es va llogar una "Iberia" a Màquines Puig i el 1943 va ser el mateix alcalde Pere Soldevila qui va llogar la seva pròpia màquina a l'ajuntament per 60 pessetes al mes. El 1944 es va comprar una "Underwood", que va costar la fortuna de 2.500 pessetes. Aquesta màquina encara es feia servir a la dècada dels 80, però actualment està jubilada i substituïda pels moderns ordinadors.
Sabem què hi havia a l'ajuntament, a part de la màquina d'escriure, per un parell d'inventaris dels anys 1953 i 1956.
Hi havia un escriptori gran, una tauleta per la màquina, un armari gran, prestatges, 15 cadires, un penja-robes, un arxivador, una estufa de llenya i una d'elèctrica. A la paret una creu, un quadro del Generalísimo i un "parte oficial de guerra del 1-4-1939" emmarcat. Completaven l'inventari tres banderes nacionals i una urna de fusta amb els costats de vidre. Vist el nivell de democràcia d'aquell temps, l'urna no la deurien fer servir gaire.

Arxiu cal Pep

Visita del President Pujol (2002)

El 1966 el paleta Artur Jubert va fer obres a l'ajuntament. Es va enrajolar l'escala, es va habilitar una sala de juntes i es va obrar un pis pel secretari. Per pagar les obres es va demanar un crèdit de 33.000 pessetes a la caixa de cooperació de la Diputació, sense interès i a tornar a terminis en deu anys.
Un dels projectes del primer ajuntament democràtic va ser la construcció d'una Casa de la Vila. Es va adquirir el gener de 1981 una casa rònega al carrer Major, cal Mixer, i es va ensorrar totalment. Respectant l'alineació del carrer, al solar s'hi va aixecar un edifici de tres plantes de 90 m2 cadascuna, obra de l'arquitecte Baraut i un pressupost de 7'9 milions de pessetes. Es va inaugurar el 13 de juny de 1984 essent alcalde Ramon Armengol.
L'ajuntament aviat es va fer petit i uns anys després es va decidir engrandir-lo, ocupant l'espai de l'antiga masia de cal Closa Vell. La inauguració va tenir lloc el 16 de març de 2003 amb la presència del president de la Generalitat, l'honorable Jordi Pujol, i l'alcalde Josep Pintó.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 38 Agost 2017

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

MAS MORERA (2ª PART)

Joan Morera acompanya en la majoria de negocis al seu pare a partir de 1680 i tot sol a partir de 1701. Per redactar-ne la biografia disposem de 42 fitxes o referències, la darrera el 1710. La major part d'actes notarials donen fe de vendes, préstecs, empenyoraments i altres activitats econòmiques pròpies d'un propietari. Al nostre parer, les notes més interessants són aquestes:

El 1701 Gabriel Prat de Vallmanya va deixar al Morera un ramat de 69 ovelles joves i un marrà, d'un valor estimat de 219 lliures. El tracte era que el Morera guardaria el ramat i al final es repartirien els diners de la venda de la carn, un terç pel Prat i dos terços pel Morera.

A la Morera tenien de mosso a Mariano Galovardes, natural de Santa Maria de Cornet, el qual es va posar malalt i va morir a la casa. El 1703 el seu marmessor va pagar a Joan Morera 25 lliures que li havia llegat en el testament i 87 lliures *"per la despesa que dit Morera presta a dit Galovardes en lo spay de sinch mesos y mitx que tingue en sa casa malalt, de la qual malaltia mori, y per lo treball de governar aquell gasto de servir en dita malaltia"*.

El 1704 el Joan va vendre a gràcia per 100 lliures a Josep Monconill, amo del mas Closa, dues peces ermes de 10 i 3 jornals. A l'hora de la quitació, el Morera, a més de les 100 lliures, li pagaria cada olivera plantada amb 2 sous. El 1706, per tal de pagar un deute a un botiguer de Calaf per drap de llana i dues mules, li va traspassar un censal de 71 lliures. Aquest censal li havia pervingut de l'herència de l'oncle Jaume Morera.

Sostre de les golfes

Joan Morera va fer capítols matrimonials a casa d'un notari de Calaf el 30 d'abril de 1681 amb Francesca, filla de Jaume Ribalta de Vallmanya, qui va dotar la filla amb 400 lliures i li va regalar dues caixes de fusta de noguer amb un bon aixovar. D'entre la roba destaca *"un vestit de estamenya escotina ab guardapie de santjoans y un altre vestit de boqueals negras ab un guarapie tambe de boqueals de color"*. El dot es va fraccionar en quatre terminis; 200 lliures el dia dels capítols, 100 el dia de les esposalles i després dos pagaments anuals de 50.

Per la part del nuvi, el pare Salvador va fer hereu al fill Joan, amb una reserva de 300 lliures pels dots dels altres fills i llegats testamentaris. El Joan va correspondre al dot dels Ribalta d'aquesta manera: *"per raho de sa lloable virginitat li fa de screix o donacio per noces de cent lliures moneda barcelonesa"*. L'escreix el donava l'home a la muller si aquesta era donzella, però no si era vídua. Els contraents van acordar fer les noces abans d'un mes.

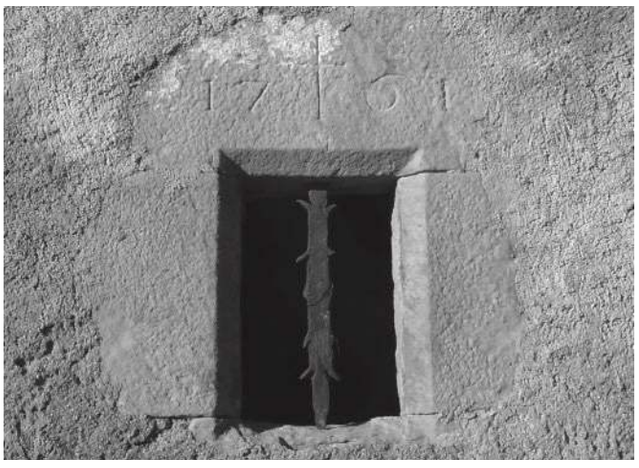

Detall de finestreta (1761)

El matrimoni va resultar fructífer i tenim constància de set descendents, tres nois i quatre noies. El Mariano tal vegada era el gran, però en tot cas va morir jove. El Magí va ser el següent hereu de la Morera, mentre que el Gabriel, nat el 1695, va ocupar una masoveria de Biosca en territori de Fonollosa, que aleshores va passar a dir-se cal Gabriel o Biel. Les noies van protagonitzar els següents enllaços:

La Maria amb Agustí Closa, la Magdalena amb Isidre Torras (1724), la Francesca amb Magí Pons (1732) i l'Agnès

amb Josep Oller, el propietari de Querol. En els primers casos els dots van ser de 100 o 110 lliures, però el dot de la muller del Querol va ser de 200 lliures.
Joan Morera va morir abans del març de 1710, quan la seva vídua Francesca va assumir l'obligació d'un censal de 500 lliures creat per la universitat (conjunt de tots els pagesos) de Fonollosa el 1651, en el qual la casa de la Morera hi participava en 100 lliures.

Llindes del portal principal

Magí Morera va actuar per primer cop el 28 de gener de 1717 venent a gràcia per 5 anys un hort i una cambra a Pere Closa:

> (...) totam illam stansiam o aposento, ques diu vulgarment la botiga, de la casa de dit Magí Morera, quam habeo in dicto termino de Fonollosa (...) duran dita venda vos hajam de donar passatge per entrar per ma casa per entrar y usar de dit aposento y que hajau de conrear dit hort a us y costum de bon pages ...

L'hort era clos de parets, mesurava tres quartans i tenia dues basses per regar. El Magí va prometre al llogater que li donaria 16 càrregues de fems per l'hort i

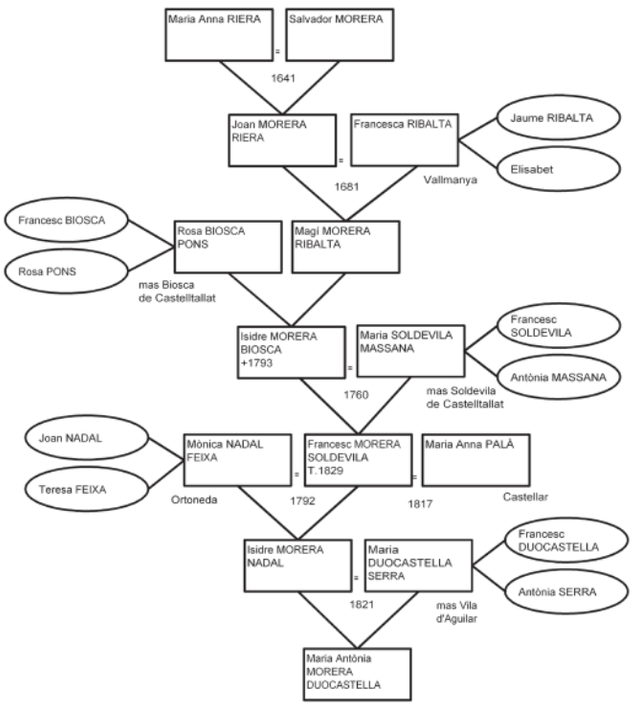

li deixaria agafar brossa per fer formiguers. També podia arreplegar llenya del bosc pel seu consum i tenir un màxim de cinc gallines picotejant en llibertat. El preu de l'empenyorament va ser de 95 lliures, amb el benentès que si li restituïa 25 lliures li havia de tornar la meitat de l'hort. El 1729 va morir un tal Paulí Serra a Fonollosa i el Magí va ser-ne l'hereu. L'herència comportava l'obligació de casar i dotar les dues filles del Paulí, cosa que va motivar diversos tractes amb els marits de les noies, que es van allargar fins el 1657. Durant el seu temps el Magí va establir terra a diversos parcers, entre ells el seu germà Gabriel i el cunyat Magí Pons, i va recuperar una part del patrimoni empenyorat pels avantpassats, com l'olivar del Reguer del Cases que tenia el Monconill o la peça a la Costa de la tina d'en Serra que tenia Magí Cerarols. Va morir abans de 1759 deixant una nombrosa família.

Magí Morera s'havia casat el 1723 amb Rosa Biosca Pons, del mas Biosca de Castelltallat, i tenim enregistrats deu fills del matrimoni. L'Isidre era el primogènit i futur hereu. El Francesc es va casar amb Maria Anna Selga el 1756 i seria el fundador d'una casa, dita cal Paisà, que donaria nom a un raval. El Magí es va casar amb Maria Governa el 1774 i va construir cal Mesquita en un terreny que li va establir el germà, i el Jaume es va casar amb Madrona Camps. De les noies la primera a marxar de casa va ser la Rosa, que va unir-se el 1742 amb Miquel Torra, dit el Baldiri de la Fortesa. La Maria ho va fer amb Isidre Biadiu Closa de Camps el 1751, la Magdalena amb Vicenç Grau de Fals el 1752 i la Teresa amb Jaume Bacardit de la Caseta de Camps el 1756. La Rita es va casar dues vegades, primerament el 1762 amb Josep Casellas Massana de Fals i en segon lloc el 1766 amb Joan Rovira, un vidu de Jorba. La seva germana Madrona també va estar unida a dos homes, el primer marit va ser Joan Santasussana de Salo i el segon marit Francesc Torrescassana Puigdellívol de Matamargó. Els dots van ser d'unes 100 lliures, encara que en alguns casos van ser suplementats amb els rèdits de la causa pia de mossèn Vall.
La vídua Rosa Biosca va fer testament a Manresa el 26 de maig de 1756. Va demanar ser enterrada al costat del seu marit, va nomenar hereu a l'Isidre, va llegar 15 lliures a cada noi i una lliura a les filles, totes casades o vídues.

El nou hereu Isidre Morera Biosca va establir el 1759 una porció de terra al Pla del Pedró, la part de la Morera ficada dins del terme de Sant Amanç. Al parcer Pere Serra el va autoritzar per construir una tina adossada a les parets de la masia Morera. A l'any següent va fer dos establiments més a la mateixa zona i també un tros a la Solana, on Anton Clarena s'hi faria la casa dita cal Masoveret.
Juntament amb el mas, l'Isidre va heretar alguns problemes dels avantpassats, com per exemple els dots pendents de cobrament i la masoveria empenyorada de les Garrigues. El 1761 va pagar el dot de la seva germana Rosa al cunyat i posteriorment els dots de la Rita i la Teresa. La masoveria de les Garrigues havia estat cedida pel seu besavi Salvador a Manuel Pelfort i encara l'ocupaven els descendents del Pelfort. Com que no volien marxar per les bones l'Isidre va recórrer a la justícia de la cúria de l'Abat. Segons l'argument del Morera, els

Pelfort s'havien cobrat de llarg el deute de 250 lliures amb les collites que s'havien quedat des de 1693. Els Pelfort, per la seva part, argumentaven que sempre havien pagat el cadastre i les parts a l'amo i que no estaven disposats a deixar la masoveria abans de cobrar els diners. Van passar els mesos i finalment, el desembre de 1769, l'Isidre Morera es va avenir a pagar-los les 250 lliures i recuperar la propietat. A més va haver d'ingressar a la tresoreria abacial 22'5 lliures pel terç de la revenda.
El 1772 l'Isidre va comprar una vinya al rector Parcerissa per 325 lliures, el 1773 era el batlle del terme de Fonollosa, el 1788 va comprar a gràcia per 150 lliures a Joan Montserrat d'Aguilar les parts que rebia del parcer d'una vinya, i el 1789 va quitar un censal antic de 200 lliures a la comunitat de canonges de Calaf. El censal havia estat creat 150 anys enrere pel seu besavi, de manera que els canonges havien rebut unes 1.500 lliures de pensions.

Isidre Morera va unir-se, tal com pertocava, amb una noia d'una casa de propietaris propera, la Maria Soldevila Massana, del mas Soldevila de Castelltallat. Van fer capítols el 27 de setembre de 1760 i el dot promès a la Maria va ser de 300 lliures, encara que al final es va haver de conformar amb 250. Una part del dot va sortir d'una causa pia fundada pel reverend Bernat Balaguer, els administradors de la qual van subvencionar el matrimoni amb 42 lliures.
La composició de la fillada no va ser gaire profitosa per la casa, perquè predominaven les noies, amb la conseqüent descapitalització deguda als dots.
El primer noi, el Francesc, va ser hereu, el Josep es va quedar solter a casa i el Mariano va estudiar per capellà. Just acabat de cantar missa, l'avi Soldevila va proposar al Mariano al bisbe de Vic per ocupar el benefici de Sant Valentí de Calaf que havia quedat vacant. Aquest era un privilegi dels amos de Soldevila, com a patrons del benefici. El 25 de març de 1797 va prendre possessió del càrrec seguint el ritual, traient i posant les estovalles, va rebre un òbol simbòlic i va asseure's a la cadira que tenia reservada al cor.

Totes les noies de la Morera van contraure matrimoni amb propietaris; la Serafina el 1783 amb Joan Montserrat Pelfort, d'Aguilar, la Maria el 1791 amb Ignasi Reguant Barris, de Súria, la Madrona el 1798 amb Josep Bacardit de les Olles, la Josepa el 1797 amb Fructuós Sala, de Sant Fruitós, la Francesca el 1807 amb Jaume Bacardit Nadal de la Molsosa, i la Rosa amb Valentí Massana de Castellar. Els dots van ser en alguns casos superiors a les 500 lliures.
Isidre Morera va fer testament a casa seva el 23 de setembre de 1784. Una de les disposicions va ser que *"lo dia se me celebrara la novena se fassia caritat a tots los Pobres que assistiran en ma casa, donat a cada un de ells una coca de pes una lliura y mitja y un culler de vianda cuynada"*. Va llegar 200 lliures a les filles solteres i 100 lliures als fills, amb l'afegitó que si un d'ells volia estudiar (per capellà), l'hereu l'havia de mantenir fins als 25 anys. Va deixar l'usdefruit a la vídua, però si aquesta no volia conviure amb l'hereu i la jove, i volia fer vida separada, li havien de dar anualment per aliments 8 quarteres de blat, 4 càrregues de vi, 5 quartans d'oli, 5 lliures de cansalada i 15 lliures en moneda.
Se sap que l'Isidre va morir el 31 d'agost de 1793, perquè el sastre Devant va considerar el fet una efemèride local i ho va anotar al dietari.

El 10 de setembre es va obrir el testament i el 27 va baixar un notari de Calaf a fer l'inventari dels béns que heretava Francesc Morera. L'inventari ocupa cinc folis d'escriptura clara i ben redactada en català, per la qual cosa és una llàstima que no es pugui transcriure íntegre. Destacarem només les coses més curioses.
A l'estable hi havia un burro vell i un matxo de mitjana edat de sis pams i mig d'alçada. A la pleta del bestiar 40 caps, entre ovelles i anyells, i a la corraleta sis nodrissos. Al quarto del pastador hi havia estris per amassar i enfornar el pa i un cubell i uns fogons de pedra. Al celler tres bótes de congrenys de 38, 37 i 30 càrregues de capacitat i altres bótes de cèrcols més petites. Moltes eren buides, ja que la quantitat de vi emmagatzemat era de 40 càrregues. A la botiga o magatzem de grans s'hi trobaven 100 quarteres de blat i al rebost un quarter de cansalada. A la sala del primer pis hi havia un rellotge de paret i cinc caixes, una amb sal, una altra amb terrissa i pisa i les altres amb roba. Entre els estris de cuina destaquem una xocolatera d'aram i un torrapà de ferro. De la sala es podia accedir a sis quartos o habitacions, moblades amb llits. Una de les habitacions estava al costat de la "secreta" o comuna. Al segon pis o golfa hi havia dues cambres més amb llits. Adossada a la casa hi havia dues tines amb una premsa de fusta i un porxo on es guardava la palla i diverses eines de pagès.
Els béns immobles consistien en la Morera, una peça dita les Rovires, una vinya dita del Rector, la masoveria de les Garrigues, i una casa a prop de l'església, vulgarment anomenada del Devant (cal Mixer).

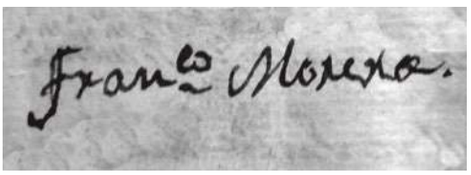

Arxiu Històric de Manresa

Signatura de Francesc Morera (1836)

El nou propietari de la Morera no es va limitar a la producció agrícola, sinó que va invertir capital en finalitats especulatives, de manera que de vegades es presentava com a pagès i comerciant. El juliol de 1795 va comprar una casa al carrer d'Urgell de Manresa i un any més tard se la va revendre per 850 lliures. Els diners els va utilitzar per comprar una casa al carrer Nou.
El 1797 va comprar els drets d'una vinya de dues quarteres i mitja a la partida del Pedró. La vinya l'havia establert el seu pare el 1759 per un preu simbòlic, però estava en plena producció i va pagar 300 lliures al parcer pels ceps.
El setembre de 1797 va tenir un conflicte amb l'alcalde i va presentar, a través d'un procurador, un requeriment al jutge de pau. Va declarar que el 21 de maig el batlle Jaume Bacardit va fer treure el banc de la família Morera de l'església, amenaçant amb una multa si el tornaven a entrar.

> (...) extrayendo dicho banco de la misma Iglesia, imponiendole cierta pena para que no lo bolviesa introducir, vacando a mi principal de la misma Iglesia con desdoro de este y su hon-

radez. Como todo en el discurso de esta causa se manifiestara, al Bayle no le es permitido despojar a un sujeto, de improviso y sin proceder otro conocimiento que el de su antojo, de la possession en que se halla de muchos años a esta parte y menos de exercer jurisdicion alguna dentro de la Iglesia ...

El juliol de 1803 va tornar a recórrer a la justícia, aquest cop amb una reclamació a Anton Monconill de Fals, l'amo del mas Closa. El Monconill es negava a acceptar les 142 lliures de la quitació de tres feixes que els avantpassats del Francesc Morera havien venut a gràcia el 1689, al·legant que havia passat massa temps. El contenciós es va resoldre a favor del Morera, que va poder recuperar la terra uns mesos després. És clar que li va resultar més car, perquè a les 142 lliures de la quitació hi va haver d'afegir 11 lliures del lluïsme de la venda (impost al Senyor Abat), 15 del lluïsme de la recompra, 2 lliures de despeses notarials i 15 lliures d'indemnització a l'altra part.
El 1807 va vendre un tros de terra edificable a Gabriel Casals, que donaria lloc a l'actual cal Pep. El 1815 va jurar el càrrec de *"colector de las limosnas de las Bulas de la Santa Cruzada"* pel terme de Fonollosa. El 1831 va vendre perpètuament a Josep Devant un tros de bosc de 2 quartans al costat de la font de la Molsosa, que el Devant tenia intenció d'encerclar de parets de pedra i convertir en hort. Les 100 lliures de la venda les va dedicar a quitar un censal. El 1833 va crear un altre censal de 100 lliures a favor de la causa pia *"per Estudiants estudiar y Donselles casar"*, fundada pel canonge Isidre Marot.

Francesc Morera Soldevila va unir-se en matrimoni el 1792 amb Mònica Nadal, filla d'uns pagesos d'Ortoneda (Solsonès). El dot va ser de 600 lliures i l'aixovar constava de dues caixes de noguer amb calaixos, quatre vestits molts bons i molta quantitat de roba. El vestit millor, que deuria estar reservat per les noces, era de domàs amb flors naturals. La dona li va donar sis fills i llavors va morir. El vidu Francesc va pactar segones núpcies el 24 de juny de 1817 amb Maria Anna Palà de Castellar, la qual era vídua de Josep Montfort. La vídua va aportar un llit, roba, i 325 lliures en efectiu.
La sort dels fills del primer matrimoni va ser aquesta:
La Maria es va casar el 1828 amb Jaume Galobardes de Calders i la Serafina el 1839 amb Pere Bonvehí, el masover del mas Ferriola d'Aguilar i amo de cal Patusca de Fonollosa. No sabem res dels nois Joan i Josep, el Francesc va romandre conco a casa, i l'Isidre havia de ser l'hereu, però no va arribar a ser-ho, com veurem.

Francesc Morera va fer testament el 5 d'abril de 1829. A la Maria, ja casada, li va llegar 10 lliures, a la Serafina 250 lliures pel dot i 150 per comprar la roba i la caixa

Fogons de la masoveria

de núvia que ella escollís, i als tres nois els va deixar 250 lliures, que cobrarien en complir els 25 anys. Va fer hereva a la néta Maria Antònia, just una nena, filla del difunt Isidre. El juliol de 1836 va fer codicil, però no va variar res, tret de nomenar els tres curadors que havien de vetllar pels interessos de la pubilla.

Isidre Morera Nadal va morir abans que el seu pare, de manera que no va ser mai amo, però durant uns anys en va fer les funcions, a causa de l'estat delicat de salut del seu pare. Així, el 1802 es va ocupar d'unes obres a la casa del carrer Nou de Manresa i el 1808 va fer gestions al despatx d'un notari en nom del pare, que no s'hi havia pogut desplaçar.
El 29 de juliol de 1821 es van signar els capítols matrimonials entre l'Isidre i la Margarida Duocastella Serra d'Aguilar. El pare el va designar hereu, amb una reserva de 2.000 lliures i la salvaguarda dels drets de la segona muller, la madrastra de l'Isidre. El dot va ser de 500 lliures, 300 al comptat i 200 al cap de quatre anys. Dels quatre vestits que va dur la núvia, un era de seda. Van tenir una nena, la Maria Antònia, i al cap de poc l'Isidre va traspassar.
La vídua, malgrat que per contracte tenia la vida assegurada a la Morera, el març de 1829 va marxar per casar-se amb Joan Llussà Riudor, un comerciant vidu de Santpedor. Al segon marit li va traspassar les 500 lliures, una calaixera, però només una part de la roba, *"pues la major part de aquellas foren robadas al temps de la pasada sublevació dels Constitucionals"*. Això és una mostra de que la inestabilitat política d'aquelles dècades també es va fer sentir a Fonollosa. La Margarida era encara jove i va donar al Llussà tres fills, el Josep, la Margarida i la Maria.

CAL PERET

Aquesta casa no té massa història. Va néixer com una ampliació de cal Mangala, essent aixecada sobre un pati situat a la part nord. A l'inventari que es va fer el 1860, just després de la defunció de Pere Biosca Devant, ja surt citada com l'**Obra Nova**, la qual cosa ens indica que llavors no deuria fer gaire temps que havia estat construïda. En una hipoteca de 1864 i en els inventaris de 1889 i 1892 mantindrà aquesta denominació, però en la relació d'immobles urbans de 1920 el nom de la casa és **el Terrat** i consta que té una superfície de 62 m2.
La propietat va passar de Pere Biosca al seu fill Josep Biosca Oliveras, després a Pere Biosca Bacardit i a Josep Biosca Bacardit, i finalment a Ramon Biosca Oliver, el qual el 10 de maig de 1941 es va vendre a Ramon Cadevall Gamisans cal Mangala i les dues casetes adossades, a banda i banda, una de les quals era l'Obra Nova.

Cap el 1920, Antoni Puig de cal Closa Nou, va llogar la casa del costat i va muntar als baixos una botigueta o magatzem. De la botiga se'n cuidava el seu germà Peret, que a partir d'aleshores surt amb l'ofici de comerciant en els padrons municipals.
Pere Puig Palà, el Peret, era fill de Francesc Puig i Agnès Palà, els amos de Caselles de Camps i Closa de Fonollosa. El xicot va néixer el 1889 i com que no va trobar cap dona que li fes el pes, es va quedar solter tota la vida. Vivia al primer pis i tenia cura d'ell la seva germana Elena, també soltera, qui l'ajudava a la botiga.
A la botiga del Peret s'hi venia de tot; carn, comestibles, pinso, camises, anissos, i un llarg etcètera. A més de queviures per les mestresses de casa, els homes també hi podien entrar a fer un got de vi o de barreja. Cada setmana el Peret baixava a Manresa amb el cotxe de línia a comprar gènere.
Als anys posteriors a la guerra la botiga del Peret va ser un dels llocs on es repartia el racionament a la població, prèvia presentació dels cupons que donaven dret a una certa quantitat d'aliment a preu taxat.
Més endavant el seu germà Francesc va comprar un petit molí fariner i el va instal·lar als baixos de cal Closa Nou. Era un molí de cilindres per a moldre pinso que anava amb un motor de petroli i, més tard, elèctric. Es va posar en marxa l'octubre de 1943, però no va ser fins el juny de 1944 que es va iniciar la tramitació dels permisos necessaris al "Ministerio de Industria", un procés complicat, perquè el cereal estava molt controlat a la postguerra.
El Peret s'ocupava del molí, però de vegades també feia

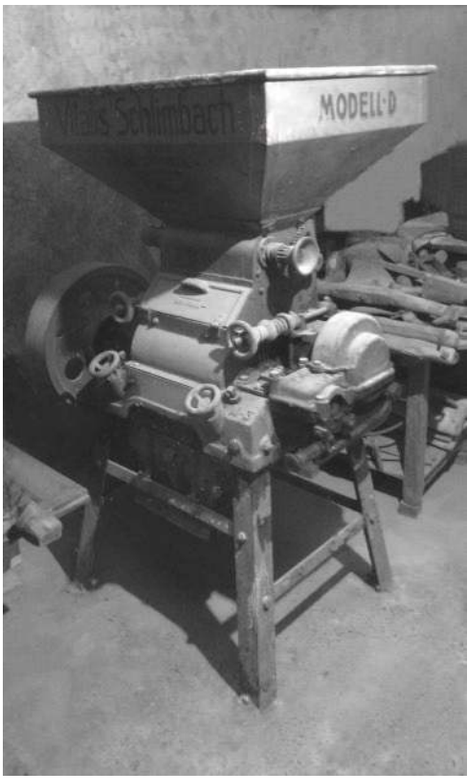

Molí fariner de cal Peret

de moliner el Celdoni Clarena Vila. Molta gent del poble portava el gra al molí del Peret, ja que era l'únic equipament d'aquest tipus que tenien més a mà, però la situació va canviar cap el 1952, quan Joaquim Torras de cal Calet va engegar un altre molí fariner més modern i més ràpid a cal Tuià.
El Peret va seguir despatxant, però, a la botigueta fins pràcticament el novembre de 1961 quan va morir. Aleshores la casa va quedar buida.

El propietari Ramon Cadevall Gamisans va fer obres i va modernitzar la casa per dintre, per adequar-la com a residència per a ell i la seva família, que estava formada per la seva muller Carme Hernández López i els fills Joan i Antoni. La propietat de l'immoble va canviar de mans en morir el Ramon el 9 de gener de 1995 i va passar al fill Joan.
Durant un temps hi va viure de forma permanent el Joan Cadevall Hernández, cuiner d'ofici, amb la seva muller Carmen Fresno Graciano, natural de la població de Nerva (Huelva).

ELS REMENCES DE FONOLLOSA

Mals usos
Els remences eren pagesos obligats a viure en un mas i a treballar les terres, sense possibilitat de marxar. La seva condició era la de serfs de la gleva, l'esglaó més baix de la societat medieval.
Tenien l'obligació de pagar al seu senyor diverses contribucions en espècie, com parts de fruits, delme o tasca i també prestacions personals com la jova o la tragina. El senyor els cobrava per accedir al bosc a fer llenya, pasturar el ramat, llossar les eines a la ferreria o moldre el blat al molí. Estaven subjectes als mals usos, unes normes arbitràries que els penalitzaven en diverses cir-

cumstàncies de la vida, com per exemple quan es calava foc al mas, no tenien descendència o morien sense fer testament. Els mals usos eren:

L'**eixorquia**, un dret que percebia el senyor sobre els béns dels qui morien sense descendència. La **intestia** sobre els béns d'aquells qui morien intestats. La **ferma d'espoli forçada** era una exacció sobre els béns del pagès que garantien el dot de la muller. La **cugúcia** era un dret que penalitzava el pagès si la seva muller era trobada culpable d'adulteri. L**'àrsia** era el dret d'exigir un terç dels béns mobles del pagès a qui se li havia cremat el mas. La **remença** era el pagament necessari per alliberar-se i poder marxar.

La condició remença

Cap al segle X, alguns homes decidits i aventurers procedents de les comarques de la Catalunya Vella van colonitzar mica a mica la zona fronterera, mitjançant l'**aprisió** o ocupació d'una terra erma sense propietari. Al cap d'uns anys la propietat els era legalment reconeguda. Els pagesos cultivaven la terra en règim d'**alou**. Els aloers tenien el domini absolut i lliure sobre les terres, tant del domini directe (la propietat), com del domini útil (el dret d'ús).

Era ben diferent del règim de l'**emfiteusi**, que consistia en la cessió per part d'un senyor feudal a un vassall del domini útil d'un feu a canvi de determinats serveis i prestacions.

Quan la frontera va desplaçar-se cap a ponent per l'acció militar dels nobles i institucions eclesiàstiques, els conqueridors van repartir-se la terra en castells termenats i la van repoblar amb colons en règim d'emfiteusi. Primer les càrregues no eren gaire feixugues per tal d'incentivar la vinguda de nous colons, però progressivament es van endurir les seves condicions de vida, sobretot a partir del segle XII. Per altra banda, els nobles van aconseguir prendre la terra als antics aloers, amb argúcies legals o emprant directament la violència.

Els pagesos quedaven adscrits a la terra i afocats al mas i la vinculació amb el seu senyor es feia a través del **"homenatge de boca i mans"**, un jurament solemne que els comprometia per sempre a ser lleials i fidels, i a pagar i satisfer al senyor els censos i prestacions exigides. Com a contrapartida, el vassall obtenia del senyor protecció i certa seguretat jurídica.

La societat era llavors tan violenta que un home lliure tenia dificultat per sobreviure, de manera que no era inusual que un home lliure se sotmetés voluntàriament a un noble a canvi de protecció, com veurem en un dels exemples.

El pagès remença, per aconseguir que el senyor el deslliurés del jurament i poder abandonar el mas, havia de pagar la remença, una suma de diners que molts pocs aconseguien reunir. La condició de remença era hereditària, de manera que els fills nascuts d'un matrimoni eren també vassalls del senyor. Quan una jove pretenia casar-se amb un home de fora, el seu pare havia de pagar la remença per alliberar-la del domini senyorial, ja que el senyor no estava disposat a perdre una dona seva, talment com un pastor amb una femella del seu ramat. Quan es venia un mas a un altre senyor, a més de la terra, cases, aigües i altres béns de la propietat, anaven inclosos en la venda els homes, les dones i les criatures. En aquest cas, el senyor cancel·lava el seu jurament de fidelitat als vassalls, els quals tot seguit juraven fidelitat al nou senyor i es comprometien a pagar-li els censos habituals.

Bous llaurant

No ha estat possible trobar actes notarials sobre aquestes qüestions de persones de Fonollosa, perquè els contractes tenien lloc a Cardona i la documentació de l'època s'ha perdut. Sí que tenim dotzenes d'exemples dels pobles de la rodalia, una mostra dels quals oferim a continuació:

(1297) Ramon de Riavall, fill de Pere, del terme del castell de Rajadell, reconeix ser home propi i sòlid del noble Ramon Eimerich, per ser fill d'home i dona seus.

(1280) Guillem de Montesquiu i Maria, sa muller, de la parròquia de Sant Joan de Vilatorrada, reconeixen ser vassalls de Berenguer de Sallent. Li fan homenatge de mans i boca ("ore et manibus") i prometen ser-li lleials i fidels.

(1296) El noble Berenguer de Rajadell, senyor del castell de Rajadell, allibera i eximeix del jurament a Guillem Planell i al seu fill Pere i als seus fills presents i naixedors. Accepta 200 sous.

(1297) El Camarer del monestir de Sant Benet renuncia al seu domini sobre Elisenda, filla de Ramon de Mojal de Sant Martí de Torruella, la qual ha contret matrimoni amb Bernat Pons d'Antius. Accepta del dit Mojal 50 sous.

(1327) Bernat de Pla, fill del difunt Pere de Pla, de la sagrera de Sant Mateu de Bages, escull com a senyor seu a Pere de Grevalosa, perquè el defensi. Li jura fidelitat i es compromet a pagar-li cada any per Nadal dues gallines de cens.

Les guerres remences

Fins a la primera meitat del segle XIV les zones rurals estaven poblades amb abundants masos i bona part de la terra se sembrava. Però a meitats de segle va iniciar-se una greu crisi demogràfica a causa de la mortalitat produïda per la pesta negra i l'emigració de part dels supervivents cap a la ciutat. Va provocar una davallada de la producció agrícola i, conseqüentment, dels ingressos dels senyors. Per contrarestar aquesta minva, aquests van augmentar la pressió sobre els pagesos amb noves

exaccions.
Un cop superada la crisi més greu, alguns dels pagesos més potents van ocupar els masos rònecs abandonats i es van organitzar per fer front a les exigències dels senyors.

Els reis Joan I (1387-1396) i Martí l'Humà (1396-1410) van ser receptius a les súpliques dels pagesos de llibertat i abolició dels mals usos, una política tendent a afeblir l'oposició de la noblesa, l'Església i els consells de les ciutats. Els reis necessitaven però, la subvenció acordada per les Corts, on els estaments anteriors eren majoria, i van haver de fer marxa enrere en el seu suport als pagesos. Alfons el Magnànim (1416-1458) va aprovar des de Nàpols, on residia, el dia 1 de juliol de 1448 una reial provisió que autoritzava les reunions de pagesos, per tractar de la supressió dels mals usos i recaptar fons per pagar al rei la seva intervenció. Malgrat l'oposició de la noblesa, més de 400 reunions van tenir lloc els anys 1448 i 1449, amb participació de 10.425 persones de 912 parròquies. De les trobades sortien el representants o **síndics** dels remences i s'acordaven els diners per donar al rei. Hi assistia un delegat reial i un notari prenia nota dels acords i totes les actes es van copiar en un llibre que actualment es guarda a l'arxiu de Girona. És un document molt important i un element destacat del patrimoni medieval català i es pot consultar on-line.

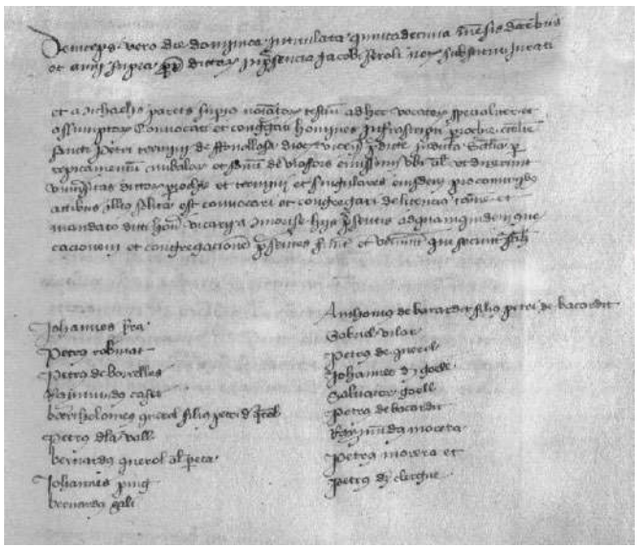

Arxiu Girona

Llibre dels remenses (1448)

La reunió de Fonollosa
Va tenir lloc el diumenge, 15 de desembre de 1448, i va comptar amb la presència de l'honorable veguer de Manresa, de Jaume Serrolí, notari substitut, i Miquel Parets, com a testimoni. Segons l'acta, redactada en llatí, els caps de casa de la parròquia de Sant Pere de Fonollosa, diòcesi de Vic, van ser convocats a la reunió *"per repicamentum cimbalorum et sonum de viafors"*, o sigui, amb repic de campanes i crit de viafora. El homes que van acudir foren:

Joan Serra
Pere Robinat
Pere de Borrelles
Ramon Cases
Bartomeu Querol, fill de Pere de Querol
Pere de la Vall
Bernat Querol, àlies Perera
Joan Puig
Bernat Galí
Antoni de Bacardit, fill de Pere de Bacardit
Gabriel Vilar
Pere de Querol
Joan de Goell
Salvador Goell
Pere de Bacardit
Ramon Morera
Pere Morera
Pere de Clergue

El notari es va confondre de sant i va escriure que l'església era dedicada a Sant Pere, en comptes de Santa Creu.
La llista és molt interessant, perquè recull la totalitat de les cases habitades en aquell moment a Fonollosa. A Querol hi havia dues o tres cases, mentre que els altres noms repetits poden ser els d'un pare i fill, però no podem assegurar-ho amb certesa. Una part dels noms són fàcils de reconèixer, perquè són iguals als de les cases actuals, com Morera, Cases, Vall. Altres serien els noms antics, per exemple, Goell, Galí i Vilar que correspondrien als actuals Closa, Sererols i Roca, mentre que la resta van esdevenir rònecs i foren incorporats a les propietats actuals, per exemple Rabinat, Puig i Borrelles a la Vall, o Serra al mas Closa.
El mateix dia es va celebrar la reunió a Camps, on només van presentar-s'hi quatre pagesos, Ramon Soler, Francesc Junyent, Francesc Caselles i Bartomeu Coma. Probablement no hi havia més cases habitades.

La sentència de Guadalupe
Segons certs historiadors, la creació del Sindicat Remença de 1448 és un precedent dels sindicats de l'època contemporània, perquè era una associació solidària de persones del mateix grup social per a reivindicar i defensar els seus drets, contraposada a les relacions de tipus jeràrquic pròpies de la societat medieval.
Les reivindicacions dels remences de 1448 no van prosperar, perquè els altres estaments van acordar a les Corts de 1452 un subsidi de quatre-cents mil florins al rei, molt més del que podien aplegar els remences, i aquests van perdre el favor reial.
El malestar va anar a més. Quan va esclatar el 1461 la

Guerra dels remences

guerra civil catalana entre la Diputació del General de Catalunya i Joan II, els remences van fer costat al rei i es van aixecar contra la noblesa, per tant, contra la Diputació que li donava suport. El cabdill principal dels remences va ser Francesc de Verntallat. Malgrat l'ajuda dels remences al rei, quan Joan II va guanyar la guerra, deu anys més tard, no va abolir ni les servituds ni els mals usos.

Desenganyats amb la corona, el 1485 va esclatar una segona revolta remença encapçalada per Pere Joan Sala. La revolta va ser esclafada i seguida d'una gran repressió, amb molts pagesos penjats a la forca.
Finalment, Ferran II, fill de Joan II, va dictar la Sentència Arbitral de Guadalupe (1486), la qual, per primera vegada al món occidental, va abolir de forma legal i oficial les servituds dels pagesos.

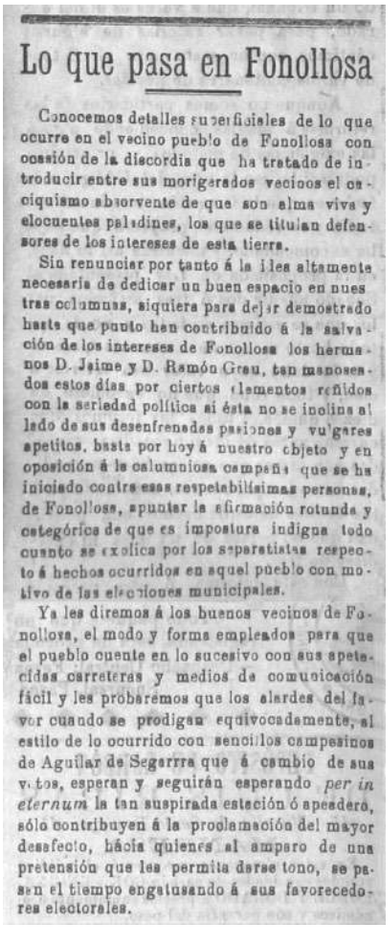

Lo que pasa en Fonollosa

Conocemos detalles superficiales de lo que ocurre en el vecino pueblo de Fonollosa con ocasión de la discordia que ha tratado de introducir entre sus morigerados vecinos el caciquismo absorvente de que son alma viva y elocuentes paladines, los que se titulan defensores de los intereses de esta tierra.

Sin renunciar por tanto á la idea altamente necesaria de dedicar un buen espacio en nuestras columnas, siquiera para dejar demostrado hasta que punto han contribuido á la salvación de los intereses de Fonollosa los hermanos D. Jaime y D. Ramón Grau, tan manoseados estos días por ciertos elementos reñidos con la seriedad política si ésta no se inclina al lado de sus desenfrenadas pasiones y vulgares apetitos, basta por hoy á nuestro objeto y en oposición á la calumniosa campaña que se ha iniciado contra esas respetabilísimas personas, de Fonollosa, apuntar la afirmación rotunda y categórica de que es impostura indigna todo cuanto se exolica por los separatistas respecto á hechos ocurridos en aquel pueblo con motivo de las elecciones municipales.

Ya les diremos á los buenos vecinos de Fonollosa, el modo y forma empleados para que el pueblo cuente en lo sucesivo con sus apetecidas carreteras y medios de comunicación fácil y les probaremos que los alardes del favor cuando se prodigan equivocadamente, al estilo de lo ocurrido con sencillos campesinos de Aguilar de Segarra que á cambio de sus votos, esperan y seguirán esperando *per in eternum* la tan suspirada estación ó apeadero, sólo contribuyen á la proclamación del mayor desafecto, hácia quienes al amparo de una pretensión que les permita darse tono, se pasan el tiempo engatusando á sus favorecedores electorales.

"Diario de Avisos,
19 de novembre de 1903"

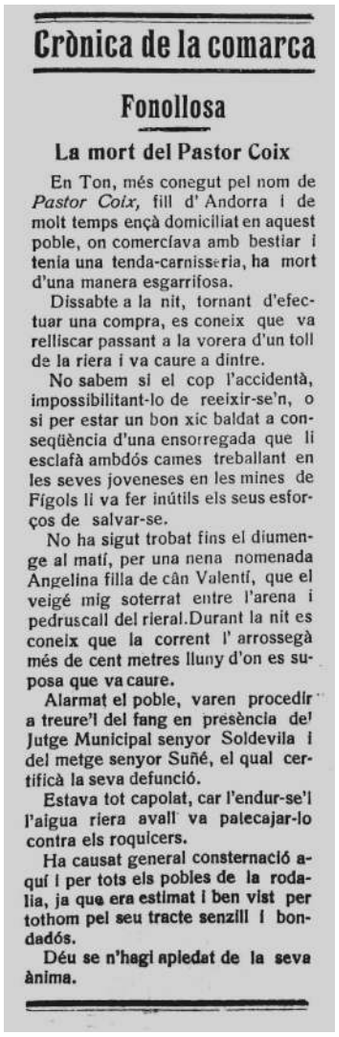

Crònica de la comarca

Fonollosa

La mort del Pastor Coix

En Ton, més conegut pel nom de *Pastor Coix*, fill d' Andorra i de molt temps ençà domiciliat en aquest poble, on comerciava amb bestiar i tenia una tenda-carnisseria, ha mort d'una manera esgarrifosa.

Dissabte a la nit, tornant d'efectuar una compra, es coneix que va relliscar passant a la vorera d'un toll de la riera i va caure a dintre.

No sabem si el cop l'accidentà, impossibilitant-lo de reeixir-se'n, o si per estar un bon xic baldat a conseqüència d'una ensorregada que li esclafà ambdós cames treballant en les seves joveneses en les mines de Fígols li va fer inútils els seus esforços de salvar-se.

No ha sigut trobat fins el diumenge al matí, per una nena nomenada Angelina filla de cân Valentí, que el veigé mig soterrat entre l'arena i pedruscall del rieral.Durant la nit es coneix que la corrent l' arrossegà més de cent metres lluny d'on es suposa que va caure.

Alarmat el poble, varen procedir a treure'l del fang en presència del Jutge Municipal senyor Soldevila i del metge senyor Suñé, el qual certificà la seva defunció.

Estava tot capolat, car l'endur-se'l l'aigua riera avall va palecajar-lo contra els roquicers.

Ha causat general consternació aquí i per tots els pobles de la rodalia, ja que era estimat i ben vist per tothom pel seu tracte senzill i bondadós.

Déu se n'hagi apiedat de la seva ànima.

"Pla de Bages,
23 d'octubre de 1922"

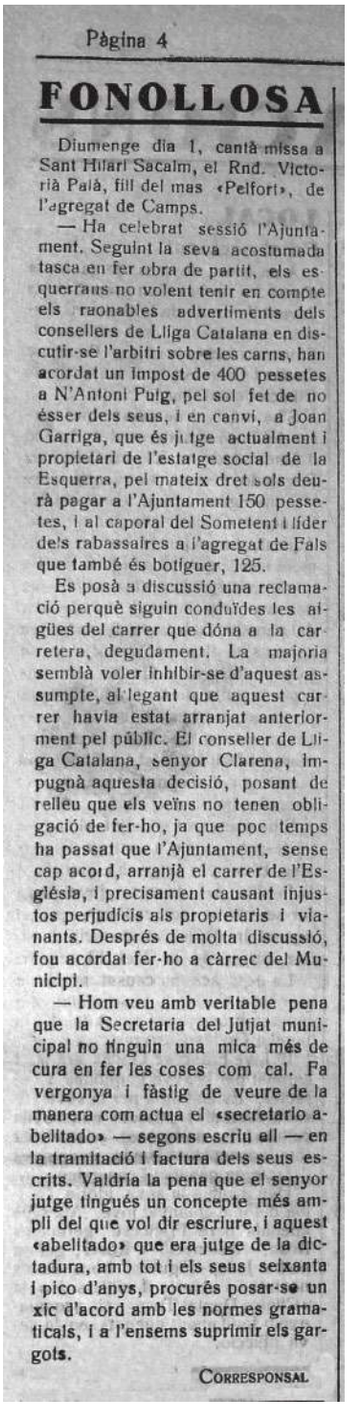

Pàgina 4

FONOLLOSA

Diumenge dia 1, cantà missa a Sant Hilari Sacalm, el Rnd. Victorià Palà, fill del mas «Pelfort», de l'agregat de Camps.

— Ha celebrat sessió l'Ajuntament. Seguint la seva acostumada tasca en fer obra de partit, els esquerrans no volent tenir en compte els raonables advertiments dels consellers de Lliga Catalana en discutir-se l'arbitri sobre les carns, han acordat un impost de 400 pessetes a N'Antoni Puig, pel sol fet de no ésser dels seus, i en canvi, a Joan Garriga, que és jutge actualment i propietari de l'estatge social de la Esquerra, pel mateix dret sols deurà pagar a l'Ajuntament 150 pessetes, i al caporal del Sometent i líder dels rabassaires a l'agregat de Fals que també és botiguer, 125.

Es posà a discussió una reclamació perquè siguin conduïdes les aigües del carrer que dóna a la carretera, degudament. La majoria semblà voler inhibir-se d'aquest assumpte, al·legant que aquest carrer havia estat arranjat anteriorment pel públic. El conseller de Lliga Catalana, senyor Clarena, impugnà aquesta decisió, posant de relleu que els veïns no tenen obligació de fer-ho, ja que poc temps ha passat que l'Ajuntament, sense cap acord, arranjà el carrer de l'Església, i precisament causant injustos perjudicis als propietaris i vianants. Després de molta discussió, fou acordat fer-ho a càrrec del Municipi.

— Hom veu amb veritable pena que la Secretaria del Jutjat municipal no tinguin una mica més de cura en fer les coses com cal. Fa vergonya i fàstig de veure de la manera com actua el «secretario abelitado» — segons escriu ell — en la tramitació i factura dels seus escrits. Valdria la pena que el senyor jutge tingués un concepte més ampli del que vol dir escriure, i aquest «abelitado» que era jutge de la dictadura, amb tot i els seus seixanta i pico d'anys, procurés posar-se un xic d'acord amb les normes gramaticals, i a l'ensems suprimir els gargots.

CORRESPONSAL

"Pla de Bages, 9 de juliol de 1934"

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 39 Octubre 2017

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL FRANCISCÓ

La primera notícia de Francesc Vall Pujolà, conegut com Franciscó, és de 1853, quan va comprar els drets d'una vinya al Pla de Querol a Jaume Morera de cal Paisà.
El 2 de desembre de 1860 la mestressa Antònia Morera i el consort Joan Bacardit van vendre al Franciscó, per 150 lliures, un tros de terra de dos quartans situada al capdavall d'una vinya dita del Botiga (Cal Bauma), més un tros de mig quartà al costat de la riera. El primer tros era per fer-s'hi la casa i el segon per destinar-lo a hort. El lloc que va triar per aixecar la casa era al costat d'una font, que ara es diu de cal Franciscó, però abans deuria tenir un altre nom. La casa la va fer amb l'ajuda del seus pare i germà que eren paletes, i l'estructura és molt similar a la casa Nova del Pedró, que havien fet ells mateixos uns anys abans. La van inaugurar al cap d'un any, como ho demostra la data de la llinda del balcó: 1861.

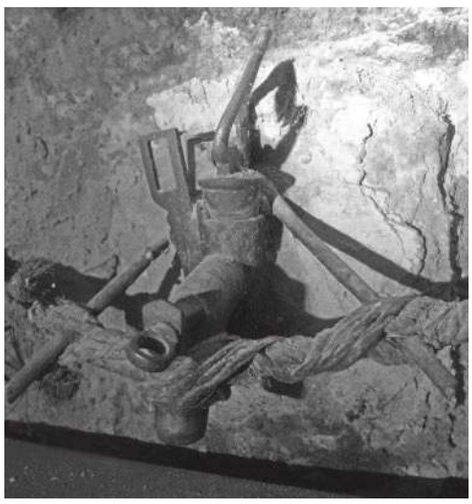

Boixa de la tina

Un cop va tenir casa només li faltava la dona per tenir el goig complet. El 23 de novembre de 1865 el Franciscó va anar a l'estudi d'un notari de Calaf per signar els capítols matrimonials amb Maria Bacardit Parés, de Sant Pere Sallavinera. El pare, Joan Bacardit Duarri, va donar a la filla 150 lliures, equivalents a 1.600 rals de moneda corrent, una calaixera, una vànova, dos coixins, tres vestits, sis camises, unes tovalles, quatre tovallons, una tovallola, quatre llençols i la meitat del que costava comprar un matalàs nou.
El Francesc i la Maria van tenir els fills Jaume, Joan, Antoni, Leandre i Maria Àngels.

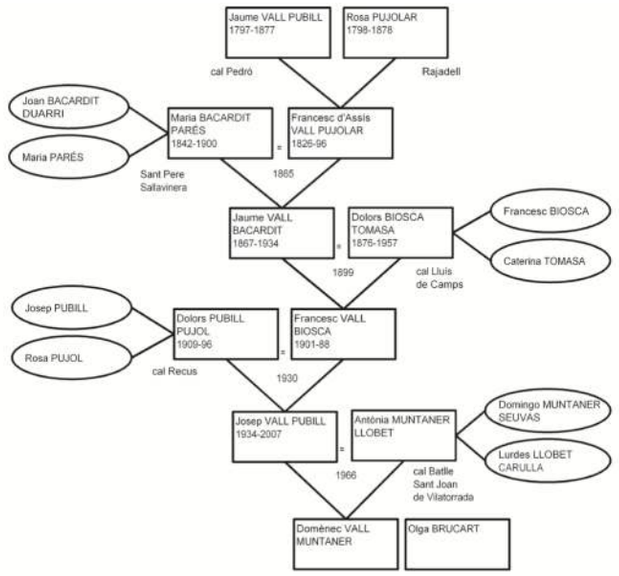

El 3 de gener de 1896 el vicari Magí Casassas li va prendre testament. La seva darrera voluntat va ser fer hereu al Jaume i deixar 40 pessetes a cadascun dels altres fills. La defunció del Francesc d'Assís Vall va ocórrer el 21 de gener de 1896. Van estimar que tenia 70 anys. La Maria va anar a fer-li companyia al cementiri el 1900.

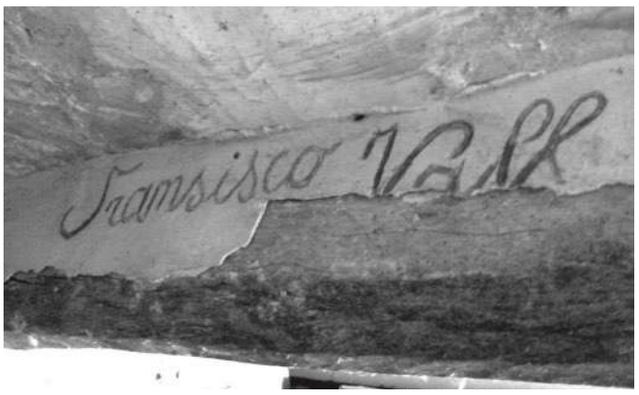

Graffitti en una biga

L'hereu Jaume Vall va signar capítols el 3 de desembre de 1899 amb Dolors Biosca Tomasa, de cal Lluís de Camps. Quan va decidir posar les condicions per escrit ja portaven uns mesos de convivència. Estaven casats per l'església des de l'agost d'aquell any.

Arxiu Franciscó

Dolors Biosca al balcó

Van tenir dues mosses, l'Herminia, casada amb el marbrista Josep Bru de Sant Vicenç, i la Palmira amb Isidre Puigdellívol de cal Pere Moliner. Aquests darrers, després de casar-se, van viure un temps a cal Fuster de Fonollosa i després van marxar a Manresa, perquè el Puigdellívol va trobar feina a la fàbrica dels Carburos.
També van tenir dos nois, el Francesc i el Ramon. El Francesc va ser l'hereu, però el seu germà Ramon va tenir una mort tràgica. El juny de 1929, un dia de pluja, ell i el seu pare treballaven a la vinya i es van aixoplugar en una barraca de vinya, dita la barraca de Querol. Va semblar que el temporal havia passat i el noi va sortir un moment a fora per anar de ventre. De cop, el va colpir un llamp i el va matar. Tenia 14 anys. Va ser un any tràgic en aquest aspecte, perquè també un llamp va matar un altre noi del poble de 16 anys mentre cavava ceps.

Francesc Vall, que duia el nom de l'avi, es va casar el 1930 amb Dolors Pubill Pujol, de cal Recus. Conten que la Dolors era una dona molt valenta i ajudava al seu home al camp fent tota mena de feines de pagès reservades tradicionalment als homes, com menar la mula i el carro, llaurar i batre. A cal Franciscó menaven dues vinyes de la Morera i una de Querol, més tres trossos d'hort a baix a la riera.
El 1944 el mestre Valentí va reforçar amb arcades de maons dues de les voltes de rajoles dels baixos, que presentaven esquerdes. Una inscripció feta amb punxó al guix amb els noms de l'amo de la casa i el paleta, recorda aquest fet.

Van tenir el noi Josep i dues noies, la Providència i la Pepeta. La Providència de soltera va treballar a la fàbrica tèxtil dels Polvorers i a la fàbrica de galetes de Rajadell. Va entrar de jove a cal Magí de la Pabordia de Camps, en casar-se el 1952 amb l'hereu Joan Bonvehí. La seva germana Pepeta ho va fer amb Josep Puig Casas, de cal Closa.
Tant el Francesc com la Dolors van viure fins a l'edat de 78 anys, però el marit va morir set anys abans que la muller, perquè aquesta era la diferència que es duien.

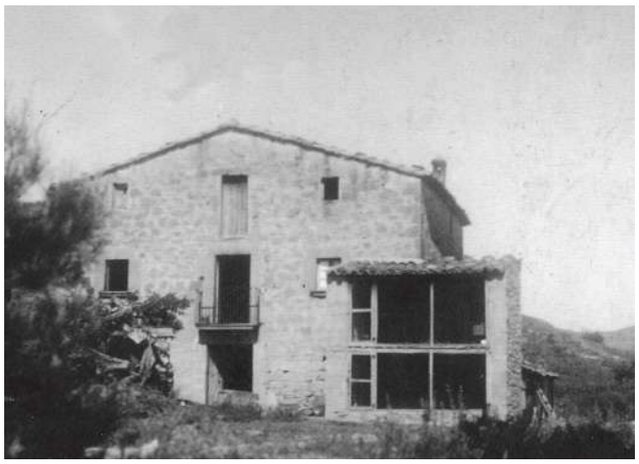

Arxiu Franciscó

La casa i els galliners (c. 1960)

Josep Vall Pubill es va casar el 17 d'octubre de 1966 amb Antonieta Muntaner, Llobet. Treballava a la Pirelli i vivia en una casa de pagès al mig de Sant Joan dita cal Batlle. El nom venia del fet que el seu avi patern havia estat masover del mas Batlle de Guardiola. El seu pare Domingo era pagès i menava molta vinya i alguns horts de regadiu. Al lloc on hi havia les vinyes que envoltaven Sant Joan s'hi troben, ara, barriades de cases, edificades per acollir el gran creixement demogràfic que ha experimentat Sant Joan el darrer mig segle.
A cal Franciscó tenien un problema amb l'aigua corrent. Amb la que rajava de la font de casa en tenien prou pel consum domèstic, però per abeurar els animals havien de traginar aigua amb barrals.
El 4 de gener de 1968 Josep Vall Pubill va comprar al seu parent Valentí Vall Palà l'hort del Pedró. L'hort tenia un pou i llavors el Josep hi va fer instal·lar una bomba hidràulica amb prou potència per fer pujar l'aigua a la casa, situada 35 metres més amunt.

El Josep i l'Antònia han tingut tres fills, el Domènec, la Lourdes i el Joan.
La Lourdes està casada amb Josep Serra de cal Canigó, el Joan és solter i treballa a Barcelona en una escola teatral i el Domènec és l'actual amo de la casa. Té un fill amb Olga Brucart dit Toni.

CAL RAMONET DE LA VALL

Ramon Vall i Francesca Torras eren els amos de la Vall, una propietat molt rica. Van tenir set fills, sent el primogènit i futur hereu, l'Antoni. El pare, defensor acèrrim de la institució de l'hereu, va animar als fills menors a espavilar-se lluny de casa, cosa que els nois van fer després de rebre una certa suma de diners. El Francesc es va fer una casa el 1877 en un tros que li va establir l'amo de cal Biel. La casa es diu cal Quico de la Vall. El seu ger-

mà Ramon va fer-se la casa el 1879 en un tros del mas Bacardit. La casa va dir-se cal Ramon o Ramonet de la Vall. L'altre fill, el Pere, el 1880 va comprar una casa vella dita cal Ramon.

Per tal de fer-se la casa, el Ramonet va arribar a un acord amb Francesc Bacardit Morera, el vell amo de Bacardit de les Olles. L'economia del mas no passava per bons moments i el Bacardit estava ben disposat a vendre-li un tros de terra. El tros que li va adjudicar el 6 de juny de 1879 mesurava 8 quartans i es trobava al límit de la propietat, al termenal de la Vall. Li va establir amb condicions. La casa que edificaria havia de ser per una sola família i podia tenir animals (gallines s'entén), corrent lliures, però les havia de tenir tancades quan les espigues dels sembrats fossin madures. L'amo va estimar el valor del terreny en 200 pessetes, quantitat que el Ramonet no tenia, així que van quedar que pagaria un cens perpetu del 3% del capital, que resultava una anualitat de 6 pessetes. El Bacardit no es deuria fiar de l'estabilitat de la moneda i va exigir cobrar el cens no en metàl·lic, sinó en espècie. El cens va quedar fixat en dues gallines, que en aquell temps costaven sis pessetes. Aquest cens de les gallines, que s'havien de pujar a Bacardit per Nadal, es van pagar fins l'any 1996. En signar el contracte d'establiment, el Ramonet va haver de satisfer 25 pessetes al comptat en concepte d'entrada.

Vista general

Quan es va fer la casa el Ramonet passava de la trentena, però encara havien de passar uns quants anys més fins que va trobar una dona del seu gust. El 9 de maig de 1885 es va casar a l'església de Fonollosa amb Francesca Pons Serarols. El nuvi tenia 38 anys i la núvia 28. La descendència va estar formada per Antoni (1886), Celdoni (1887), Agnès (1891), Rita (1893) i Maria (1896). El nen Celdoni se'ls va morir quan estava a punt de complir l'any.

La Rita es va casar el 1918 amb Jaume Biosca i la Maria el 1920 amb Josep Davant, els dos xicots del poble, el primer de ca la Rosa i el segon de cal Sastre Coix. El matrimoni de l'Agnès va ser més curiós. Va ocórrer que dos germans de cal Pedro de Camps van emigrar a l'Argentina a primers de segle. A un d'ell, el Llorenç Closa, no li feien el pes les noies argentines i en volia una de catalana, del seu poble preferentment. A través de coneguts es va assabentar de les qualitats i disposició de l'Agnès del cal Ramonet i s'hi va comprometre per carta. La noia, que no s'avenia massa amb el seu germà, l'hereu, va embarcar-se cap Amèrica i va ser rebuda al port de Buenos Aires pel seu promès i una colla d'expatriats catalans, que li van donar una càlida benvinguda i van muntar, fins i tot, una festa en honor seu. El Llorenç i l'Agnès van anar a viure al poble d'Ayarza, on segueixen els seus descendents.

El 12 de febrer de 1918 va morir Ramon Vall Torras d'una congestió pulmonar i exactament dues setmanes després ho va fer la seva muller Francesca Pons Serarols d'una insuficiència mitral. L'home tenia 78 anys i la dona 64.

Va quedar com a amo el fill Antoni Vall Pons, el qual estava casat amb Montserrat Viladrich Puig, natural de Vallferosa. Havien signat els capítols a Manresa el 29 de març de 1912. El pare, que hi va ser present, va aprofitar l'ocasió per fer hereu a l'Antoni, reservant-se l'usdefruit per a ell i la seva muller, en cas de quedar vídua, més 40 pessetes per testar, i 60 pessetes per donar de dot a cadascuna de les tres filles. Per altra banda, Ramon Viladrich Llorens va concedir a la filla 40 pessetes de dot, un matalàs, quatre llençols, un vestit de llana i un de "merino".

Al cap de l'any la Montserrat Viladrich va infantar una nena, l'Encarnació, i va morir dues setmanes després del part. Aquesta Encarnació esdevindria anys després la primera muller de Pere Gorrera, qui va entrar de pubill a cal Sec de Camps.

El darrer dia d'octubre de 1918 Antoni Vall va contraure un segon matrimoni amb Rosa Camps Tomasa, de la Molsosa. Van tenir dues criatures, la Núria (1920) i el Josep (1922), i poc després l'Antoni Vall va agafar la família i va marxar cap a Vacarisses, on va obrir una botiga de comestibles. La casa i la terra les va arrendar al veí Joan Puigdellívol, el Clotes, pel preu de 40 pessetes anuals.

La casa va servir per tenir-hi bestiar: als baixos els porcs i al primer pis, els conills i també magatzem d'alfals, tre-

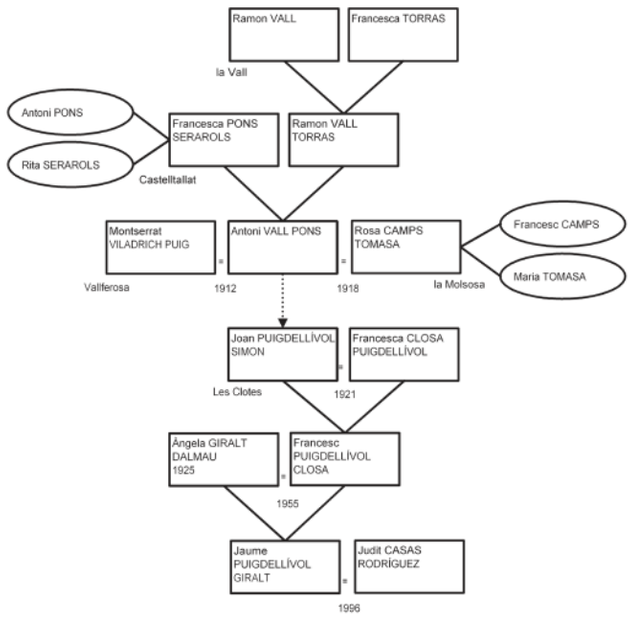

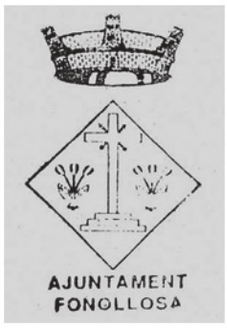

(1978)

(1986)

(1939)

(1892)

(1952)

Parroquia Fals (1850)

(1866)

(1927)

(1950)

(1942)

(1942)

(1949)

(1985)

(1981)

(1944)

(1906)

(1986)

(1973)

(1968)

(1939)

(1959)

(1876)

(1929)

(1939)

(1956)

(1983)

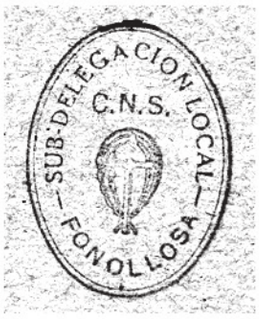

(1940)

(1951)

(1879)

(1888)

(1939)

(1938)

Camps (1835)

Fonollosa (1838)

Fals (1844)

(1960)

(1938)

(1966)

(1937)

(1867)

padella i altres coses. A les golfes s'hi emmagatzemava el gra.
Durant la guerra van arribar a Fonollosa diverses tongades de refugiats que fugien de les províncies ocupades per l'exèrcit nacional. Cal Ramonet era de les poques cases buides del poble i les autoritats la van disposar perquè acollís aquestes persones refugiades. Se sap que l'abril de 1938 s'hi estava el matrimoni José Suárez Martínez, de Múrcia, i Joana Cánovas Grimalt, de Barcelona.

Darreres de la casa

El 7 de setembre de 1942 Antoni Vall, botiguer, domiciliat al carrer del Caudillo de Vacarisses, es va vendre la casa a Joan Puigdellívol Simon per 500 pessetes. Van signar un document privat i el Clotes va donar de paga i senyal 300 pessetes, quedant entesos que la resta ho pagaria al venedor quan els papers estiguessin arreglats. Per tal que ho fossin, calien alguns tràmits. Primer l'Antoni Vall havia de posar la casa a nom seu i per això, el 15 de març de 1943, va fer inventari dels béns del pare difunt. Va declarar que aquest havia mort sense testament, però que l'havia designat hereu en els capítols fets amb la primera muller. Després va haver de demostrar que les seves germanes havien rebut allò que els pertocava de l'herència. Segons els capítols esmentats, l'hereu havia de donar a cada germana 60 pessetes pel dot i els drets. El 9 d'abril de 1943 la Rita i la Maria Vall Pons van signar davant de notari conforme havien cobrat els diners. No sabem si l'Agnès va fer un reconeixement semblant, tal vegada ja havia rebut el què li tocava abans d'embarcar-se cap a l'Argentina.
En comprar la casa, el Clotes va haver d'assumir el cens de dues gallines que es pagava a Bacardit. A partir d'aquella data, cada any per Nadal, el masover de Bacardit rebia quatre gallines, dues per cada casa.
Cal Ramon de la Vall fa moltíssims anys que està deshabitada, però no es troba gaire espatllada, perquè les parets són de pedra bona i la teulada ha estat reparada.

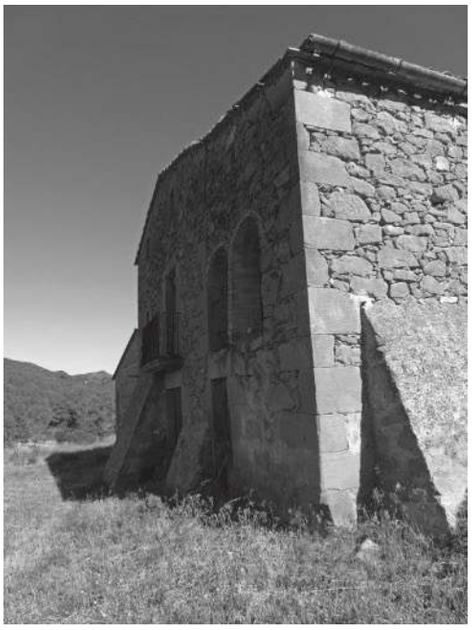

Façana

CEMENTIRI DE FONOLLOSA

Al costat de totes les esglésies hi havia un espai dedicat als enterraments dels parroquians. El cementiri era un espai sagrat i només acollia els cossos dels cristians morts en la gràcia de Déu, ja que els suïcides i els infidels havien de ser enterrats a fora. Primer el cementiri era un espai obert, però més endavant es va encerclar de murs, per evitar que hi pasturessin els animals. Això queda reflectit en la recomanació que va fer el bisbe de Vic quan va visitar la parròquia el 1599. Segons l'acta, va manar als Obrers que *"haian de fer unas portas de cleda al portal del fossar, de manera que noy puga entrar lo bestiar".*
En el llibre de visites s'hi recullen altres observacions relatives a la conservació del cementiri i el ritual dels funerals. Per exemple el 1735 es va manar arreglar la cantonada de la paret del cementiri, que estava a punt de caure. El 1759 el bisbe Bartolomé Sarmentero va manar als Obrers que compressin un drap per posar sobre el fèretre i una capa negre.
L'acta de 19 de novembre de 1773 fa:

> Lo por Nos disposat en la nostra anterior visita respectiu a la porta que se deu posar en lo portal del fossar y se malbarata, llansada en terra y sens arrestrarla en son lloch per omissio culpable de dits Obrers, manam que en continent la posian en lo lloch li correspon, y al altra portal del mateix cementiri fassan porta o be un rexat, quel tanquin perque no sia per ninguna part profanat lo lloch sagrat y trepitjats dels irracionals los ossos dels difunts, sos antepassats, que piament devem creure sien ja molts de ells en lo cel ...

L'ampliació de l'església de 1808 es va fer enterament en terrenys del cementiri vell, la qual cosa va obligar a desplaçar la zona d'enterraments cap a llevant i migdia. Una part del mur va anar a terra i el tros restant es va allargar per encerclar el solar del cementiri nou.
Les obres deurien quedar a mitges, perquè el 1828 el visitador va ordenar el següent:

Se cerrará el cementerio por la parte que está detrás del Presbiterio, levantando la parte necesaria y poniendo la misma puerta correspondiente, que se abrirá para pasar las procesiones y fuera de este caso deberá estar siempre cerrada por la parte interior del mismo cementerio...

En construir el nou cementiri, el vell va quedar abandonat i quan es va ampliar el Centre, es va edificar sobre una part que havia estat cementiri. D'aquest en queden avui alguns trams de parets, capçades amb lloses en forma de teulada, iguales que les del mur del cementiri de Camps.

Foto Pou

Mur i portal del cementiri vell (1957)

Els enterraments es feien tradicionalment a terra, amb el difunt embolicat amb un drap o mortalla de lli i més endavant ficat dins d'una caixa de fusta. No obstant això, els rics no desitjaven mesclar-se amb els pobres i pagaven per poder ser enterrats a l'interior de les esglésies, en criptes o foses excavades al paviment.
En el testament que el rector Felip va fer el 1737 va demanar ser enterrat en una de les tombes de l'interior de l'església de Fonollosa. Quan es van canviar les rajoles del terra el 2000 va sortir a la llum una làpida sepulcral d'un prevere. Ningú en recorda el nom i no es van tirar fotos, però podria ser la tomba del rector Felip. Un altre prevere enterrat dins de l'església era Pere Devant, fill de cal Sastre Coix i beneficiat de l'altar del Roser. Va morir el 4 d'octubre de 1708 i va ser enterrat a l'interior del temple sota una làpida de pedra. Més tard la làpida va acabar al cementiri i, quan es va fer el nou, la família se la va endur a casa, on la tenen com a pedrís al costat de la porta d'entrada.

Al llarg del segle XIX el govern va dictar diverses lleis sobre la construcció de cementiris moderns a les afores de les poblacions, per motius d'higiene i de sobre ocupació dels vells cementiris. L'ajuntament del municipi de Fonollosa va planejar construir un cementiri a cada poble, però el projecte es va anar endarrerint per la falta de fons i de terrenys disponibles, ja que cap propietari

Reixa de l'entrada

estava disposat a vendre un tros de terra per aquesta finalitat.
Van ser les esglésies de les respectives parròquies les què van aconseguir que els donessin terrenys pels nous cementiris, que van quedar de titularitat de l'església. Durant el temps de la República el municipi va confiscar el cementiri, però amb l'entrada dels Nacionals va tornar a la situació anterior. El 5 de febrer de 1939 mossèn Victorià Palà, regent de la parròquia, el va beneir de nou.
El cementiri nou de Fals es va inaugurar el 1868 i el de Camps poc després, mentre que el de Fonollosa no es va estrenar fins el 1884. A sobre de la reixa de l'entrada original ha un adorn de ferro forjat amb les lletres "CP" (cementiri parroquial ?) i l'any 1884. El cementiri es troba al termenal de la propietat Sererols en una feixa que havia estat de la Morera, que suposem que va ser qui va donar o vendre el terreny a la parròquia.

En els nous cementiris es va seguir enterrant els morts a terra, com sempre, amb una simple creu de fusta o ferro a sobre per indicar el lloc. El cos del rector Serra però, va ser enterrat sota una llosa de pedra amb un birret gravat i la següent inscripció a sota:
RM JOAN
SERRA PRA
RECTOR
RIP
1896
La llosa es troba ara al mig del cementiri, al peu d'un pedró culminat amb una creu de pedra, creu oferta pel mestre Valentí el 1978, que substitueix una d'anterior destruïda durant la guerra.

Aviat la manca d'espai va obligar a enterrar els difunts en compartiments apilats o nínxols. Les famílies més benestants van pagar els primers nínxols, que es van disposar a la part nord del cementiri formant un bloc de quatre pisos d'alçada i dotze de costat. Un d'ells, el de la família Puig del mas Closa, du la data 1916, així que suposem que la construcció va ser llavors o poc abans. Mica a mica, en successives ampliacions, cada família va poder disposar del seu propi nínxol. El 1926 es va ampliar el bloc existent amb 44 nínxols més. El 1956 el paleta Miquelet en va construir 8 al costat de llevant, posteriorment ampliats amb 16 més. El 1978 es va edificar al mateix costat un bloc de 20 nínxols. La despesa de les obres se la van repartir els 12 propietaris, tocant a 20.868 pessetes per nínxol. A l'espai d'entremig s'hi va fer una capella, pagada entre tots. Al subsòl de la ca-

pella s'hi va excavar una ossera per a recollir els ossos provinents del cementiri vell.
Com que algunes famílies necessitaven més espai, el 1982 es va fer una ala de nínxols a la banda de migdia, ala que va ser ampliada el 1994 i 2004. El nombre de nínxols en l'actualitat és de 206, però la numeració només arriba a 198, perquè hi ha vuit números repetits.
El 1987 es va traslladar al cementiri el monument als caiguts de la guerra civil que des de la postguerra es trobava al mig de la plaça de Fonollosa. La darrera intervenció al cementiri va tenir lloc el 2013, que es va encarregar al contractista local Joan Duocastella. Es van reparar les teulades i la façana.

Antigament els taüts es traslladaven a braços des de la casa del difunt a l'església i al cementiri, ja que es considerava una falta de respecte traginar-los amb un animal. El portaven a les espatlles els veïns i parents, però si el mort pertanyia a una confraria solien ser els confrares qui se n'encarregaven. Era una feina feixuga, sobretot si el difunt era gros o era d'una de les cases més allunyades. Els mateixos portadors cavaven la tomba a terra i el colgaven.
Més endavant l'ajuntament va designar un paleta per fer la feina d'enterramorts, el qual cobrava un tant per cada sepeli. El 1929 l'enterramorts era Avel·lí Jubert i rebia 10 pessetes per cada enterrament. El 1934 el fosser era Josep Ribalta de cal Jan Teresa, però quan van guanyar les dretes va ser acomiadat i substituït pel mestre Valentí. El 1936 va recuperar la plaça i el 1939 la va tornar a perdre, seguint els vaivens de la política. Les caixes de morts es fabricaven a cal fuster Viladrich, que sempre en tenia al seu taller un petit estoc, de mides variades, per si sorgia un imprevist.

Els enterraments sempre han estat cars i els pobres patien per poder tenir un funeral digne i no ser soterrats de qualsevol manera en una fossa comuna. Per això, aviat els parroquians es van organitzar i van crear una associació o mútua per garantir a tothom un sepeli com Déu mana. Segurament la primera associació a Fonollosa es va fundar per pagar les obres del cementiri. Una nota de primers de segle sense datar constata que algunes famílies del poble s'han negat a pagar la part que els pertocava de les obres del cementiri. La comissió va acordar que si algun membre d'aquestes famílies moria no se li faria el funeral d'obrer, si abans no pagaven el què devien.

El 1931 va arribar a Fonollosa la carretera i van pujar els primers cotxes des de Sant Joan. Un diumenge de març d'aquell any es va eixamplar el camí que anava al cementiri de Fonollosa i, un cop acabada la feina, l'alcalde Josep Torras Puigdellívol va reunir els homes a l'era de cal Sererols i els va proposar de dur els difunts al cementiri en cotxe, en comptes de fer-ho a coll. Van estar-hi d'acord i van nomenar una junta formada per Alfons Palà Davant, Josep Davant Turull, Marià Serarols i Avel·lí Jubert, a qui van delegar per parlar amb les tres empreses funeràries de Manresa per veure quina estava disposada a pujar amb un carro dels morts a Fonollosa. Es va contractar la funerària Alcañiz i aquesta va fer el primer enterrament el 28 de juny de 1936. El beneficiat de l'avenç va ser el difunt Josep Ribalta Bacardit, de cal Jan Teresa. A finals de 1939 es va rescindir el tracte amb la funerària i es va donar el servei a la funerària Fontanet.

Monument als caiguts

El dia de Tots Sants de 1955 es van reunir a la rectoria nombrosos caps de casa i es va acordar constituir una associació funerària parroquial que vetllés pels interessos dels socis.
En l'assemblea de 1972 es va acordar fixar una quota de 100 pessetes als socis per cada cop que es produís un òbit i una ajuda de 3.000 pessetes a la família del difunt per afrontar les despeses del funeral. També es va quedar en pagar al fuster Miquel Viladrich 300 pessetes i al fosser Josep Vall 700 pessetes per cada enterrament. El 1976 el nombre de socis era de 46 i, donat que les despeses dels funerals eren molt elevades, es va explorar la possibilitat de constituir una empresa funerària local, després d'obtenir el preceptiu permís del Govern Civil, però la proposta no va reeixir.

La junta renovada que va sortir de l'assemblea de 1978 es va comprometre a realitzar totes les gestions necessàries en cas de la defunció d'un dels associats, alliberant a la família afectada dels tràmits, tan desavinents donades les circumstàncies. Com que la funerària Fontanet resultava massa cara es va canviar per la Muntaner de Calaf. Més endavant es va signar el conveni amb les tres de Manresa, conveni encara vigent.
A l'assemblea de 1985 es va fixar una quota a pagar de 700 pessetes per cada enterrament i una bonificació de 40.000 a la família afectada. Amb el pas dels anys i l'encariment de la vida, tant una com altra han pujat i el 2011 eren de 19 i 1.600 euros, respectivament. El 2014 es va canviar radicalment el sistema de finançament i la quota va passar a ser d'un tant per família a un tant per individu.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE: AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 40 Febrer 2018

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL MIQUEL

La parròquia de Fonollosa no tenia terra, tret de l'espai de la rectoria i el cementiri, fins que el 23 de juny de 1662 l'abat Estornell va establir al rector Bartomeu Celdoni Vilansosa una peça de terra a la part de dalt de la bassa comunal. En aquests terrenys el rector i els seus successors en el càrrec hi van fer un hort, una era i una casa o cobert, conegut com la Pallissa del Rector i, més endavant, en van segregar trossets per fer-hi la majoria de cases que van conformar el primer carrer del poble, el carrer Nou.

El 16 de novembre de 1737 Jaume Felip, rector de Fonollosa, amb autorització del bisbe Ramon de Marimon, va establir a tres persones diferents la pallissa i uns patis del costat, que es van convertir en les actuals cases de cal Ferrer de Dalt, cal Miquel i cal Pinxo.

El rector va establir al reverend Josep Serrat, de Santa Maria de Matamala (comarca del Ripollès), habitant a Castelltallat, una part de casa formada per dues estàncies al pla del carrer, quatre estàncies al primer pis i una part de golfes, d'una casa construïda que abans s'anomenava la Pallissa de la Rectoria. A més, un tros de terra de 4 canes, 4 pams i ¼ de pam, comptant a partir de la porta de casa a la part de migdia, i 4 canes, 4 pams i ¼ de pam, de la casa fins el baluard de la casa Rabassola.

Els límits del terreny eren, al sud, la resta de l'era que quedava pel rector, a l'oest, terra de Pere Devant, el Sastre Coix, al nord, el baluard de cal Rabassola i la casa de Joan Calvet, àlies Molsosa, i a l'est, el carrer Nou.

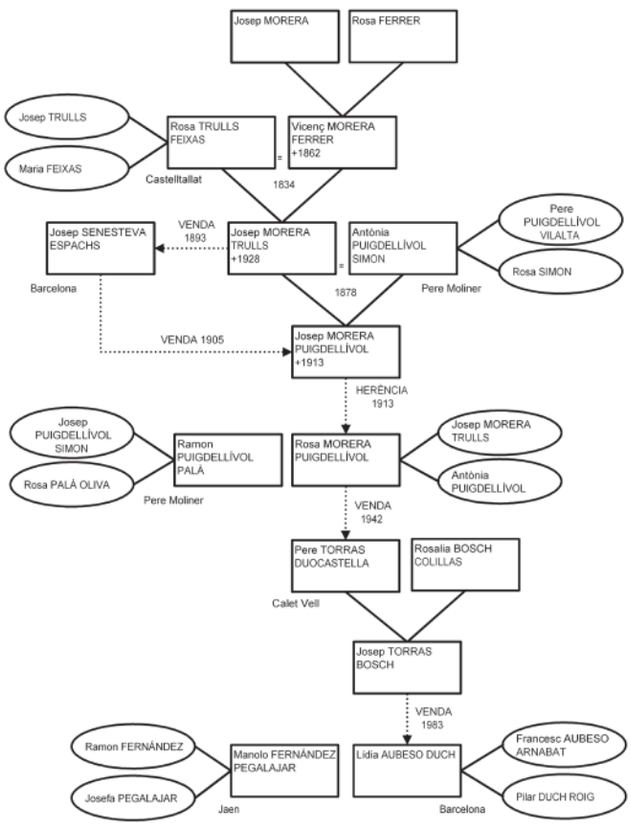

Llinda de finestra, datada 1736

El rector va imposar als compradors un cens o lloguer anual, que en cas de mossèn Serrat va ser d'1 lliura i 4 sous en diner, i mitja lliura d'oli, mesura d'església, a la lluminària de Fonollosa.

Sembla ser que el mossèn ja vivia al casalot abans del contracte, perquè s'hi va incloure el següent article:

> Atenent que vos dit Serrat haveu obert una finestra en lo quarto de la necessaria de dita casa, que desde dita finestra a la part de tremuntana se pot veurer y mirar la vinya closa dita vulgarment lo Clos de la Rectoria, que en la tapia o paret de dita casa, al costat de dita finestra, degau posar uns promodols y sobre ells formar un enva, qual perpetuament degau mantenir en estat que desde la dita finestra no se puga veurer y mirar lo Clos de la Rectoria (...) ab pacte que pugau tenir la secreta en lo paratge ahont vuy se troba ...

Aclarirem que la "necessaria" era la comuna o latrina. Una altra prova que la casa ja estava feta és la llinda d'una finestra, que s'ha conservat, si bé desplaçada de la ubicació original, que porta gravat l'any 1736.

No sabem què hi feia mossèn Serrat a Fonollosa ni quant de temps va tenir la casa del carrer Nou. El cert és que uns anys després va estar ocupada per Miquel Ferrer que, suposem, va ser qui va donar nom a la casa. Val a dir que algunes vegades hem trobat feminitzat el nom de la casa i actualment encara es troba gent que l'anomena **ca la Miquela**.

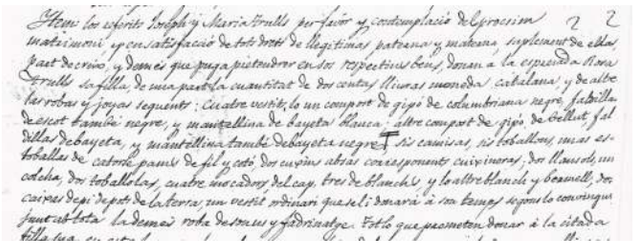

Arxiu comarcal Manresa

Fragment dels capítols Vicenç Morera-Rosa Trulls (1834)

Miquel Ferrer era de Castellar. El 24 de novembre de 1744 es va casar a l'església parroquial de Sant Miquel amb Serafina, filla de Josep Ribalta i Tecla Cabot, pagesos de Vallmanya. A mitjans de 1746 encara eren a Castellar, quan van reclamar als administradors d'una causa pia els diners que tocaven a la Serafina, però a finals de 1750 ja eren a Fonollosa.

El Miquel no era un simple parcer, sinó que tenia capital i l'invertia amb afany de fer-lo rendir. El primer negoci que ens consta data del 18 de desembre de 1750, quan Antoni Jubert, el Cases, li va vendre a gràcia la novena de totes les collites de cereal dels masos Cases i Sadernà, a canvi de 500 lliures pagades al comptat. Aquest tracte permetia al Ferrer quedar-se aquest percentatge de les collites fins el dia que el Cases li tornés els diners. Les parts es podrien considerar l'interès del capital. Posteriorment es va fer una addició de 160 lliures a la venda.

El 1751 Fructuós Serarols del mas Sererols li va vendre a gràcia un bosc de 10 quarteres per 42 lliures. Si tallava arbres per convertir el bosc en conreu, la llenya era per a ell, i si plantava ceps o oliveres, quan el Cerarols recuperés la terra li pagaria una indemnització de 4 diners i 10 rals per cada cep i arbre, respectivament. Uns mesos més tard es van afegir 6 lliures a l'empenyorament i dos anys després, 12 lliures més. En contrapartida, el Ferrer podia quedar-se amb el roldor, un producte que compraven els assaonadors per curtir les pells. Aquesta venda a gràcia es va quitar el març de 1756.

El 1752 el Serarols li va vendre a gràcia per 23 lliures un hort de regadiu de dos quartans i un camp erm annex d'una quartera i mitja. L'hort era entre els dos torrents i van quedar que si una rierada s'enduia alguna de les parets de pedra, el Ferrer l'apariaria i el Serarols li pagaria la despesa.

El 13 de maig de 1754 l'amo del mas Feixes va empenyorar una caseta a Camps a Miquel Ferrer pel preu de 250 lliures. Aquesta caseta seria la predecessora de l'actual cal Fosser. El possessor de la casa tenia l'obligació de plantar ceps i oliveres. L'amo es va comprometre a pagar-li les obres de millora que hi fes i indemnitzar-lo pels olivers plantats. Per adobar la terra el va autoritzar a prendre brossa del bosc per cremar 200 piles cada any.

El febrer de 1760 Pere Feixes li va vendre a gràcia per cinc anys la novena part de totes les collites de cereals del mas Feixes, pel preu de 200 lliures. El gener de 1762 el Ferrer va fer un préstec de 60 lliures a l'hereu del mas Valentines de Castelltallat. I l'abril de 1763 va comprar per 125 lliures les parts d'una vinya situada al Forn de la Calç que rebia el Cases de Fonollosa del parcer.

El 1769 Miquel Ferrer comptava 69 anys i era una persona de certa significació social, perquè era regidor de l'ajuntament de Fonollosa, un càrrec reservat als propietaris.

El 26 d'octubre de 1788 el representant de l'abat de Cardona va convocar als homes del seu feu de Fonollosa, per tal d'actualitzar el capbreu anterior que s'havia fet el 1754. Va presentar-se a Cardona la Serafina, en qualitat d'usufructuària dels béns del seu difunt marit Miquel Ferrer. Després del jurament protocol·lari, la vídua va declarar tenir la casa del carrer Nou, per la qual no pagava cap cens a l'abadia, i una peça de mig jornal del mas Morera.

No disposem de més informació de la família, tret que a finals de 1797 un Miquel Ferrer era regidor segon, que suposem que era un fill del Miquel i la Serafina.

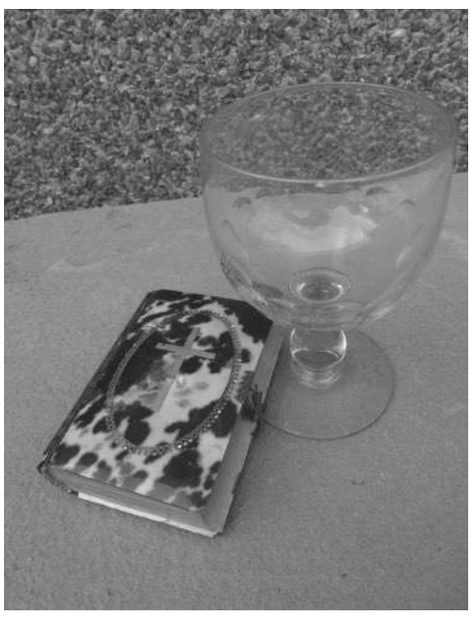

Col.lecció Pere Moliner

Copa i missalet de mossèn Josep Morera P.

Cap més notícia durant les primeres dècades del segle XIX, fins arribar al punt en què cal Miquel és habitada per la família Morera. D'aquests Morera en tenim força informació.

El 12 d'abril de 1834 Vicenç Morera Ferrer, fill i hereu de Josep Morera i Rosa Ferrer, va fer capítols matrimonials amb Rosa, filla de Josep Trulls i Maria Feixas, de Castelltallat. Pel cognom, semblaria possible que la mare del Vicenç fos descendent de Miquel Ferrer. La procedència del Josep Morera no s'ha pogut esbrinar, però és probable que sigui una branca lateral de la Morera. El pare va fer hereu al Vicenç, amb una reserva per poder dotar a les filles Francesca i Maria amb 50 lliures cadascuna. El Josep va excloure de la donació 25 lliures per testar i la seva dona 45.

Els pares de la Rosa Trulls li van concedir un dot de 200 lliures i li van regalar dues caixes plenes de roba. Les millors peces eren els cinc vestits, quatre de bons i un de cada dia. El vestit reservat per la cerimònia nupcial era tot negre amb la mantellina blanca i estava compost d'un gipó de "columbriana" i unes faldilles d'escot. Al-

tres peces destacables eren les tovalles de fil i cotó de 14 pams de llargada i els quatre mocadors de cap, tres de blancs i un de color blanc i vermell.
Per garantir el dot de la dona, el Vicenç hi va posar la casa del carrer Nou, que ja s'anomenava cal Miquel, i una terra de secà de deu quarteres que pagava parts al mas Morera. El 1844 l'amo de la Morera li va establir a rabassa un altre tros a la partida del Padró, i el 1852 li va vendre dos quartans per convertir-los en hort.

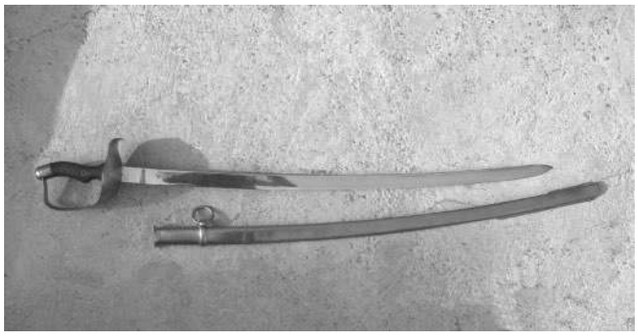

Col.lecció Pere Moliner

Sable de Josep Morera T.

Ens consten sis descendents del Vicenç i la Rosa. S'ha conservat una còpia de la partida de defunció del nen Josep, de dos anys i tres mesos d'edat, esdevinguda el 12 d'octubre de 1840. També li van posar Josep al fill que va ser l'hereu. La Maria es va casar el 1858 amb Ramon Tomasa Puigdellívol, un paleta de Castelltallat, la Vicenta ho va fer amb Salvador Vila Bernadich, un sastre de Llobera instal·lat a Fonollosa, la Francesca amb Miquel Torras de Manresa, i la Josefa amb Joaquim Colomé de Mataró.
Vicenç Morera va ser enterrat el 21 d'agost de 1862 però no al cementiri de Fonollosa sinó al de Santa Maria del Vilar, on havia mort dos dies abans després de rebre el viàtic de mans del rector. Comptava 54 anys.

Com que va morir intestat, el jutge de Fonollosa va obrir un expedient possessori i va interrogar a tres testimonis del poble, que van confirmar que el primer Josep s'havia mort a la infantesa i que l'hereu era el segon Josep. Això va passar el 1879 i el maig següent Josep Morera Trulls va fer l'inventari dels béns del pare difunt, que consistien en la casa del carrer Nou, un hort de 4 quartans i el drets d'una peça de vinya, sembrat i olivar de 15 quarteres i mitja, a les Rovires.

Josep Morera Trulls, nat el 1853, va ser un personatge singular, a qui vam dedicar un article en els Quaderns titulat "Un heroi local". La fama del personatge va ser deguda a la seva militància en el partit carlí, al qual va servir tant en el terreny militar com polític. Va començar a tirar trets als 16 anys i, pel seu valor militar, va ser ascendit a caporal. Més tard va entrar al cos dels "Zuavos Carlistas", una mena de guàrdia de corps de l'Infant don Alfonso Carlos, germà del pretendent Carlos VII. Va participar en alguns fets d'armes, com la presa d'Alpens, on va aconseguir la medalla de mèrit militar amb distintiu roig. Després de la derrota dels carlins, va seguir militant en el partit carlí fins a la mort.
En els períodes de treva entre les diverses guerres carlines, el partit tradicionalista va optar per la via parlamentària, arribant a tenir 57 diputats a les Corts. No ens consta que el Josep Morera fos un dels electes, però segurament va participar activament en la campanya política i per aquest motiu al poble l'anomenaven, mig en broma, el "Diputat". En una relació de cases de 1920 no surt cal Miquel, sinó **cal Diputat**.

Després del final desastrós de la última guerra carlina, el Josep va decidir oblidar-se per un temps de la guerra i la política, i va tornar al poble. El seu pare ja era mort i a cal Miquel s'hi estava la seva mare Rosa Feixas. El 24 de febrer de 1878 va fer capítols matrimonials amb Antònia, filla de Pere Puigdellívol Vilalta de cal Pere Moliner. La Rosa va fer hereu al fill, amb la condició que l'havia de cuidar tota la vida. El juliol de 1879 el Josep va demanar un préstec de 500 pessetes a un teixidor de Manresa, préstec que va tornar deu mesos més tard. El 1885 constava com a resident a Manresa i el 1887 va manllevar a Josep Majó 910 pessetes, per un temps de dos anys i un interès del 6%. Va hipotecar la casa, l'hort i la vinya, tots els seus béns immobles.

El Josep i l'Antònia van tenir sis fills, però un se'ls va morir abans de complir l'any. L'hereu Josep es va fer capellà. El Joaquim era un jove prometedor que treballava d'escrivent a Barcelona. Estava casat amb Maria Romeu de Viloví, però va agafar la tuberculosi i va morir amb 26 anys. Va passar els darrers dies a Fonollosa, per veure si el clima li alleugeria la malaltia, però no ho va aconseguir, i el 1928 va ser enterrat al cementiri local. El 1916 va tenir lloc el matrimoni entre Ramon Puigdellívol Palà, l'hereu de cal Pere Moliner i Rosa Morera Puigdellívol. La mare de la Rosa i el pare del Ramon eren germans, així que els nuvis eren cosins. Les parelles dels altres fills Jaume i Carme van ser Elvira Sentias i Antoni Fusté, respectivament.
El Jaume va ser mestre de primària i era conegut com el "mestrillo". Va estar un temps a l'escola de Fonollosa i va tenir molts anys cal Jepet de Fonollosa.

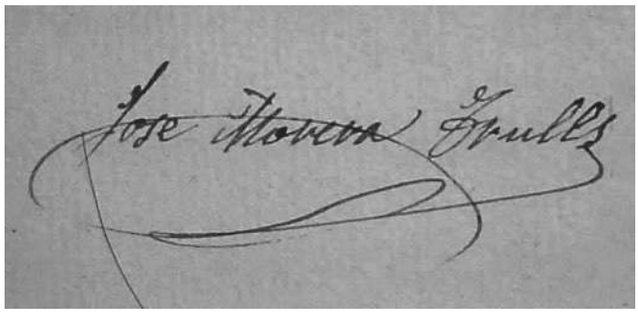

Arxiu comarcal Manresa

Signatura de Josep Morera T. (1878)

Segons conten els seus descendents, el Josep Morera tenia un caràcter geniüt i obstinat i es va embrancar en un llarg i costós plet judicial amb l'amo de la Morera. El motiu era que havia desviat una rasa que anava al torrent del cal Martri per regar un hort seu, dit la Feixa de la Grua. Les sentències dels tribunals de Manresa i Barcelona li van ser favorables, però l'apel·lació definitiva a Madrid va donar la raó a l'amo de la Morera. Les costes judicials el van arruïnar i es va haver de vendre totes les propietats, inclosa la casa.
La història oral no s'acaba de confirmar amb els fets. Aquests són que el 20 d'octubre de 1888 el Josep Morera residia a Barcelona i va manllevar 10.000 pessetes, una quantitat molt important, a Josep Senesteve Espachs,

Arxiu Miquel

Entrada abans de les reformes (1981)

fabricant de Barcelona. No sabem per a què necessitava tants diners (les despeses del judici amb l'amo de la Morera ?). El préstec era per 3 anys i amb un interès del 3 %. No va poder tornar-lo, i el 28 de juny de 1893, "a titulo de adjudicación en pago", el Morera es va vendre la casa, l'hort i la vinya al Josep Senesteve.

El 23 d'agost de 1905 Josep Morera Puigdellívol, el capellà, va recomprar el patrimoni familiar. En va pagar 5.000 pessetes, 1.000 per la casa, 1.000 per l'hort i 3.000 pels drets emfitèutics de la vinya. El 1909 el capellà es va vendre l'hort a Magí Jubert de cal Bauma per 500 pessetes.
La casa del carrer Nou va estar algunes temporades llogada, però dels llogaters només coneixem amb certesa a Valentí Pubill Soler i Francesca Biadiu, que hi eren el 1904. El 1909 n'havien marxat i vivien a cal Rabinat.
El 13 d'agost de 1912 Josep Morera Puigdellívol, que tenia 31 anys i feia de capellà a l'església de Santa Maria del Pi, va fer testament. Va deixar als pares l'usdefruit dels seus béns i després de la mort d'aquests, a la seva germana Rosa. Va fer hereus per parts iguals als seus germans Carme, Jaume i Joaquim. Va morir el 17 de març de 1913 a l'Hospital de Sant Pau.

Mentrestant Josep Morera Trulls i la dona s'estaven a Barcelona i no van tornar a Fonollosa fins que van ser vells. El 1924 residien a cal Miquel el Josep Morera, la dona i el nét Anton Fusté Morera. El Josep sentia nostàlgia del temps del "zuavos" carlins, i quan sortia a passejar o a mirar la vinya portava el seu sable d'oficial, sable que guarden com una relíquia a cal Pere Moliner.
Josep Morera va morir el 12 de novembre de 1928. Els seus correligionaris de partit no l'havien oblidat i van fer publicar una esquela i una necrològica a la portada de "El Correo Catalán", el diari dels carlins.
La seva vídua, per no quedar-se sola a casa, va anar a viure amb els seus parents a cal Pere Moliner. Allà li va arribar la mort el 28 de maig de 1937.

La propietat de la casa va passar per herència als germans del capellà, però aquests van renunciar a favor de la germana Rosa Morera Puigdellívol.
El 4 de novembre de 1942 la Rosa, acompanyada del seu marit Ramon Puigdellívol Palà, es va vendre cal Miquel a Pere Torras Duocastella de cal Calet, pel preu de 1.500 pessetes.
El Calet va arreglar un mica la casa i la va llogar el 1958 a Mariano Planes Torras i la seva dona Lola Jubert Devant. Ell era fill dels masovers del mas Coma de Camps i ella de cal Bauma. Havien tingut arrendat uns anys el cafè i el forn de cal Calet, però ho havien deixat per desacords amb l'amo. Van instal·lar-se al primer pis de cal Miquel i, als baixos, van obrir una botigueta de queviures i productes bàsics. Dos o tres anys després el Mariano i la Lola se'n van anar a la masoveria del mas Massana de Fals.
Durant alguns estius va estiuejar a cal Miquel una família de Barcelona força coneguda al poble per haver estat en altres cases. Estava formada per Antonio Pràxedes Galvan, corredor d'assegurances de la companyia "Royal Exchange Insurance", la seva muller Antònia, coneguda com la Toni, i els fills Juan Miguel i José Luis.
Quan van deixar de venir els estiuejants i, coincidint amb l'auge del bestiar, el Calet va posar algunes corts de porcs als baixos. Després la casa va quedar abandonada fins que el 8 d'octubre de 1983 Josep Torras Bosch la va vendre al matrimoni Manolo Fernández Pegalajar i Lídia Aubeso Duch, a mitges. Li havia pervingut per herència del seu pare Pere Torras, d'acord amb el testament datat el 24 d'octubre de 1979. Els pares de la Lídia tenien des de feia anys cal Jepet de Fonollosa i el 1982 la Maria Carme, germana de la Lídia, va comprar cal Ferrer. Aquest va ser el motiu que va portar la Lídia a interessar-se per cal Miquel, la casa del costat de cal Ferrer.

Arxiu Miquel

Darreres de la casa abans de les obres (1984)

La casa estava en força mal estat i els nous propietaris, de mica en mica, la van anar reformant de dalt a baix. Les obres les va fer l'empresa de Josep Maria Vall. Durant molt temps han utilitzat cal Miquel de segona residència, fins que van decidir viure-hi permanentment
El Manolo és natural de la ciutat de Jaén i els seus pares eren Ramon Fernández Quesada i Josefa Pegalajar, mentre que la Lídia és de Barcelona i filla de Francesc Aubeso Arnabat i Pilar Duch Roig. Els dos han treballat al sector sanitari, el Manolo en una empresa d'electromedicina i la Lídia d'infermera en una clínica.

CAL PISTOL

Julita Serramalera va quedar mestressa del mas Querol després de la defunció del seu home Joan Oller i va haver de tirar endavant la propietat i criar els tres fills petits. Ben aviat es va trobar amb les demandes de diversos parents que exigien els drets. La manca d'efectiu va obligar a la vídua, amb el vistiplau dels curadors, a manllevar diners. Com que encara no en tenia prou, el 5 de febrer de 1850 va aconseguir 100 lliures més establint un tros de terra al lloc conegut com el Turell, dins del qual s'hi trobava un casalot enrunat.
El va establir als germans Cots, que provenien de Castellar. El Josep era traginer i residia a Fonollosa, mentre que el Pau era teixidor de lli i tenia casa a Rajadell. La terra establerta consistia en un quadre de 80 pams, on hi havia el casalot, una feixa d'hort de secà d'un quartà a la part de ponent, i un tros erm d'una quartera d'extensió. El punt principal del tracte era aquest:

> ... que en cuant al casalot, que podeu reedificar de nou, y lo hort, es establiment perpetu y los adquisidors deuran pagar per raho de ells lo cens en nuda percepcio de dos pessetas cada any, per lo dia o festa de Nadal, en ajuda dels que presta el mas Carol ...

La resta de la terra era per convertir en vinya i donar el quart a la mestressa. En cas que criessin gallines o porcs, no podien permetre que els animals entressin a pasturar dins dels límits de Querol. Una altra clàusula feia referència a les "constitucions" (contribucions ?):

> ... els establients hauran de pagar les constitucions, tant pels vuytanta palms en que poden construir casa, com del hortet y de la quartera de terra ...

Els dos germans van reconstruir la casa, però sembla ser que qui s'hi va quedar a viure va ser el Josep Cots Junyent. El febrer de 1881 aquest va manllevar 100 duros a Jaume Grau Prat de Rajadell al 6% d'interès anual, amb el compromís de tornar-los al cap de tres mesos. En garantia va posar-hi la seva meitat de la casa, que en aquell moment era coneguda amb el nom de **cal Turell de Querol**.

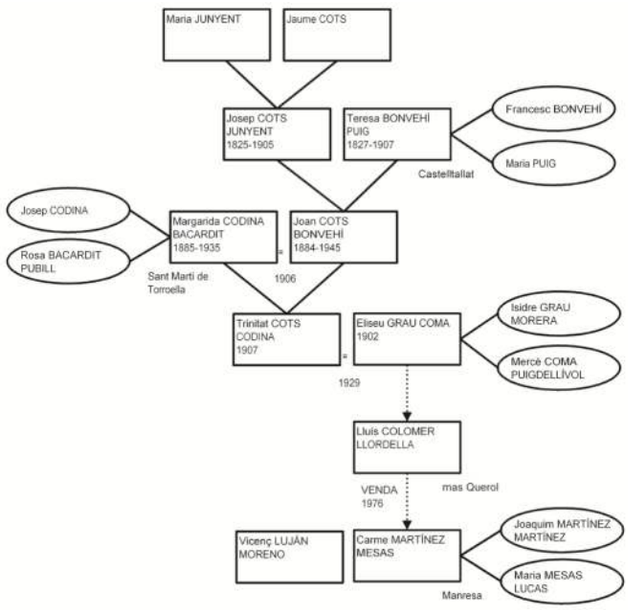

La caseta nova

En la llista de cases de 1878 però, el nom de la casa és cal Pistol, així que deduïm que era coneguda indistintament de les dues maneres, una relativa a l'indret on es trobava i l'altra al sobrenom dels Cots.

Josep Cots va formar una família amb Teresa Bonvehí Puig, de Castelltallat. Creiem que era filla del mas Bonvehí, perquè en una venda de terra que va fer l'hereu el 1881 va necessitar l'aprovació de les seves germanes, una de les quals era la Teresa.
La descendència del Josep i la Teresa va ser de cinc fills, batejats amb els noms de Josep, Joan, Maria, Caterina i Francesca. El 27 de desembre de 1888 el Pistol va baixar a Manresa a fer testament. Comptava 62 anys, però estava bé de salut. Va fer hereu al fill Josep i als altres quatre els va llegar 20 pessetes. Encara li quedaven bastants anys de vida, ja que l'hora de la mort no li va arribar fins l'octubre de 1905. La seva muller li va anar a fer companyia al cementiri dos anys més tard.

L'hereu Josep, que deuria ser el primogènit, no es va casar mai i va morir solter a l'edat de 68 anys el 1928. La casa va quedar pel seu germà Joan Cots Bonvehí. Via oral ens ha arribar la informació que el Joan era força tartamut, defecte que el mortificava i que era motiu de befa per part del jovent del poble.
El Joan va contraure matrimoni el 21 d'abril de 1906 amb Margarida Codina Bacardit, natural de Sant Martí de Torruella, i van tenir una única filla, la Trinitat.
El 1908 la Margarida va rebre del seu germà Valentí, que treballava de llauner, les 500 pessetes que li havia llegat la mare Rosa Bacardit.

La pubilla Trinitat va escollir de marit a Eliseu Grau Coma, que la va portar a l'altar el 12 d'octubre de 1929. La mare de l'Eliseu era de cal Bartomeu de Camps, però no hem estat capaços d'esbrinar la procedència del pare Isidre Grau Morera. A les velleses, aquest home va ser acollit a cal Pistol i allí s'hi va morir. La pubilla i l'Eliseu van engendrar tres xicots; el Josep (1930), el Joan (1932) i el Ramon (1937). Durant la guerra, l'Eliseu va ser cridat a servir, però va optar, com tants d'altres, per amagar-se al bosc.
La terra de cal Pistol arribava fins a la rasa que separa els termes de Fonollosa i Rajadell. A la part de baix hi

Antiga pica usada com a jardinera

tenien el pou, que utilitzaven només per beure. L'hort el regaven amb la grua d'un petit toll. Aquesta terra no donava per alimentar-los, així que sovint es llogaven a fer feina per les cases. Conten, que els de cal Pistol estaven acostumats a viure de manera austera i, fins i tot, quan els feien la dispesa a la casa on treballaven, refusaven el plat de tall del sopar, perquè consideraven que amb el tall de migdia ja n'hi havia ben bé prou. Els dos fills grans treballaven amb el pare, mentre que el petit Ramon va entrar amb vuit anys de sagal al mas Morera. Li feien la dispesa i la seva tasca consistia en fer herba pels conills amb un carret tibat per un ruc, i escurar les conilleres.

El 1947 tota la família Grau va marxar cap a la masoveria del mas Comasua de Guardiola. Es van endur els quatre mobles, i la terra i la casa la va recuperar l'amo de Querol a canvi d'una petita indemnització. El Querol va retirar les teules, i la casa sense coberta es va enrunar ben aviat.

La masoveria Comasua no donava per a quatre homes i els nois van anar marxant un darrera l'altre. El Josep Grau Cots es va casar el 1960 amb Dolors Méndez Roja, de Manresa, i va tenir una mala fi; treballant a les guixeres d'Òdena va relliscar i va caure dins d'una sitja plena de guix en pols.
Els altres dos germans es van casar amb dues bessones, el Joan amb la Teresina i el Ramon amb la Maria. Les bessones eren de la colla de les quatre noies del Florenci Vendrell i la Carme Freixa, els llogaters de cal Biel. Aquesta casa pertany al terme de Sant Amanç, però en línia recta està a una cinquantena de metres de cal Pistol, així que la coneixença dels joves va ser natural. El Florenci tenia el malnom de "Santa Rata" i la família en general eren "els Ratolins".
El Joan va anar a treballar amb un marxant de vins i el Ramon en una fàbrica de begudes alcohòliques de Manresa. Els dos viuen a Sant Joan.

A començaments de la dècada dels setanta cal Biel va canviar de mans i la va comprar Àngel Martínez. Un germà seu, el Joaquim Martínez Martínez, que treballava de manyà a la Pirelli, li va agradar el lloc i va posar-se en contacte amb l'amo de Querol per veure si li venia les ruïnes de cal Pistol. Es van posar d'acord i el 14 de juny de 1976 Lluís Colomer Llordella li va vendre una hectàrea de terreny, però les escriptures es van fer a nom de la seva filla Carme.
El 1980 els amos van sol·licitar permís per construir una vivenda unifamiliar. La casa vella va ser ensorrada completament i es va aprofitar la pedra per construir una casa nova d'una sola planta uns metres més enllà, al lloc on hi havia hagut l'era de cal Pistol. Les obres van trigar un parell d'anys i de llavors ençà la família, que resideix habitualment a Manresa, hi ha pujat regularment.
La propietària actual Carme Martínez Mesas està casada amb Vicenç Luján Moreno, electricista d'ofici, i tenen dues filles, l'Eva i la Marta.

L'ERMITA DE LES SANTES JUSTA I RUFINA

Segons la tradició cristiana, les germanes Justa i Rufina van néixer a Hispalis (Sevilla) sota el domini romà. Eren d'una modesta família cristiana de terrissaires. Era costum a la ciutat celebrar una festa en honor a Venus i les germanes, que no aprovaven els ritus pagans, es van negar a contribuir a la festa i, a més, van trencar una imatge de Venus. El prefecte les va tancar a la presó i les va torturar perquè abandonessin la fe cristiana, però elles van resistir. Primer va morir santa Justa i el seu cos el van tirar en un pou. A la seva germana Rufina la van donar als lleons de l'amfiteatre, però les bèsties se li van acostar i la van llepar com si fossin gatets. El Prefecte ja en tenia prou i la va fer degollar i cremar. Això va passar l'any 287 i uns anys després les germanes van ser canonitzades i declarades patrones de Sevilla.

L'ermita de les Santes Justa i Rufina de Fonollosa originalment no es trobava on és ara, al costat de la carretera, sinó un tros amunt del turó del Puig de la Vall.

Santes Justa i Rufina, patrones de Sevilla

La primera notícia d'aquesta capella rural, que mai va ser gaire important, la trobem en el testament de Pere Puig, datat el 12 d'abril de 1397, qui va llegar a la capella dos sous. El 1397 va testar Bernat de Vall i va fer una deixa de la mateixa quantitat. El Puig i la Vall eren les cases més properes a la capella, la qual cosa explicaria la seva devoció.
Una dada més interessant és de l'u de desembre de 1423. Aquell dia Pere Querol de Fonollosa va reconèixer deure al mestre campaner de Barcelona Joan Palou, 100 sous restants de les 6 lliures 6 sous i 8 diners acordades:

> ... pro precio quidam squilae cupri, ponderis sexaginta sex libris, ad rationem viginti denariorum per libra, mihi habiti et recepi a vobis per totam dictam parrochiam et eius parroquianos ad opus capellae hermitanae santorum Juste et Rufina ...

En català seria " pel preu d'una esquella (campana) de coure de seixanta lliures de pes, a raó de vint diners per lliura, que jo ja he rebut de vos, en nom de la dita parròquia i els seus parroquians, per posar-la a la capella ermitana de les santes Justa i Rufina".
Van acordar que els 100 sous es pagarien el dia de l'Ascensió, però potser es va endarrerir el pagament, perquè el rebut no el va signar el fabricant de campanes fins el 5 de maig de 1425.
No hi ha més notícies d'aquella època sobre la capella, però el fet que siguin els parroquians de Fonollosa qui van pagar la campana ens porta al convenciment que la relació que va tenir el mas Vall amb la capella va començar més tard. En tot cas, al segle XVII ja eren els Valls els responsables de cuidar l'ermita.

Ruïnes de la primitiva ermita

El 8 d'octubre de 1685 el bisbe Antoni Pasqual va portar a terme una completa visita a les esglésies parroquials i a totes les capelles i ermites del terme. En el llibre de les visites va quedar escrit el següent:

> En lo terme de esta iglesia de Fonollosa esta sita una capella sots invocacio de Santa Justa, la qual esta a carrech y cuidado de Joseph Vall, que es la casa que esta mes serca de dita capella. Per a que se puga dir missa en aquella manam que se pose en lo altar unas estovallas y per ser la ara un poch rompuda y entrar lo dubte si en ella se pot celebrar missa y per mayor seguretat de conciencia, exhortam a dit Vall que hi pose una altra ara cuberta de tela blanca y fasse fer un calis y patena dorada per dins per a podersi celebrar missa, y lo cumpla tot per lo dia que acostuma anar profeso a dita capella, sots penas al nostre arbitre y en subsidi de excomunicacio mayor.

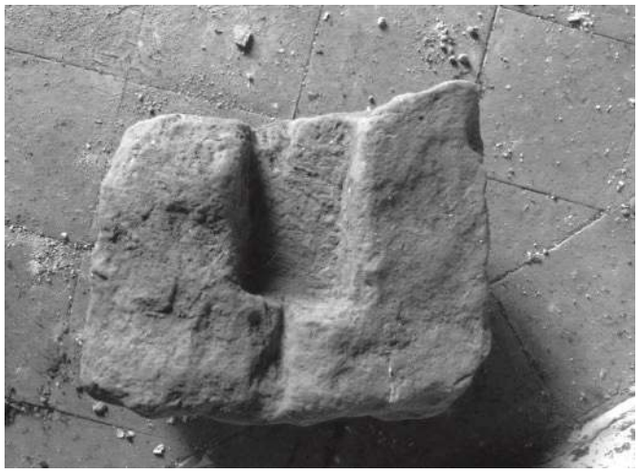

Pedra sense identificar situada a l'interior

El 1693 es va efectuar una nova visita a l'ermita. El Visitador la va trobar molt deixada i va comunicar les mesures imprescindibles per poder-hi celebrar missa:

> Manam a Joseph Vall, pages de esta parroquia, per correr a son cuidado lo adorno y decencia de la capella rural de Santa Justa y Rufina, que mude lo quadre del altar o fase renovarli la pintura, pose una creu en lo altar, compre una bacina de llauto per la llantia, una alba, y la de drap no servesca mes y de ella sen fassen estovallas, y fase donar de blanch a las parets de la capella, y en lo interim pro-

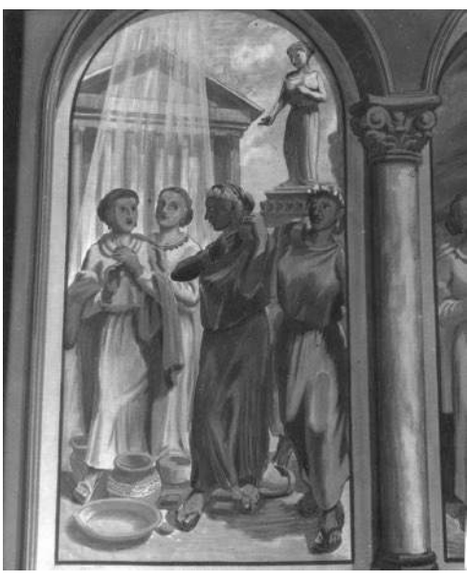

Arxiu Francisquet

Pintures murals de M.Mestres

hibim la celebracio de Missas en esta capella per qualsevol sacerdot secular o regular, y lo rector ho fase cumplir axi sots pena de excomunicacio.

Malgrat les ordres i amenaces del bisbe, la capella va continuar presentant moltes deficiències, tant de l'edifici com dels objectes litúrgics. En la visita de 1725 el bisbe va ordenar al Vall que ensorrés i refés la volta de la capella, arrebossés les parets interiors i fes fer una porta nova que es pogués tancar amb pany i clau. En relació a la dotació, havia d'encarregar una grada per l'altar i posar sobre la mesa els textos emmarcats de l'Evangeli de Sant Joan i el Psalm del Lavabo, unes disposicions litúrgiques que emanaven de Roma.
Mentre no es fes tot allò que s'havia manat no s'hi podia missa i, per assegurar-se'n, el rector de Fonollosa s'havia d'endur el calze i altres objectes i ornaments sagrats i guardar-los a la parròquia.

En una data indeterminada els amos de la Vall van decidir que era millor fer una capella nova en comptes de reparar la vella, que deuria amenaçar ruïna. La van edificar en terra de la seva propietat, però més a prop de casa.
Segons s'ha transmès oralment dins de la família, es veu que van aprofitar la pedra que va sortir d'ensorrar la capella primitiva com a material per fer la nova. Al lloc on hi havia hagut la primitiva van quedar els fonaments i alguna filada de pedra, però aquestes restes són ara a penes visibles, perquè es troben al mig del bosc i envaïdes per la vegetació. A més a més, en eixamplar el camí que puja al cim del Puig de la Vall la màquina excavadora va anorrear una part de les ruïnes.

Quan van obrir la carretera de Manresa a Calaf el 1933 el traçat d'aquesta passava ben a prop de la capella i va caldre protegir el terraplè amb un mur de contenció.
La capella de les Santes era com una capella privada dels amos de la Vall, els quals tenien cura del seu manteniment. Les dues santes de l'altar major eren de fusta i les havien esculpit, diuen, uns fusters bascos, amb fusta treta de l'obaga de la Vall. Tradicionalment s'hi celebraven a la capella les cerimònies religioses de la família, com batejos i casaments. Era costum que s'hi casessin els hereus de la Vall i aquesta tradició es va mantenir fins l'enllaç entre Josep Vall i Paquita Soldevila.

Durant la guerra l'ermita va ser objecte de l'acció dels escamots anticlericals i va ser assaltada. A l'edifici no li va passar res, però el mobiliari i els objectes de culte van desaparèixer. En els informes fets un cop acabada la guerra es van avaluar les destrosses en 15.000 pessetes, però segurament van tirar llarg. En un altre informe o

Capella de la Vall

"relación de tormentos, torturas, incendios de edificios, saqueos, destrucciones de iglesias, profanaciones, etc" van esmentar com a persones sospitoses dels danys a Josep Bascompte Prat, fugit a França, Francesc Viscarra Pujol d'Igualada i un foraster sense identificar, però no se n'ha de fer massa cas, perquè es tractava d'encolomar el mort a algú o altre.
La capella va romandre abandonada uns quants anys fins que el propietari Josep Vall Comellas va sol·licitar permís per beneir-la de nou i poder-hi dir missa en algunes diades assenyalades. El permís li va ser concedit el 15 de juliol de 1950 pel canceller i secretari del Bisbat de Vic. El 27 de juliol de 1950 el rector de Fonollosa Joan Bosch, degudament delegat pel bisbe Joan Perelló, va beneir les imatges de les santes i una campana nova, que va ser batejada amb els noms de Maria, Justa i Rufina. Els padrins de la campana foren Magí Soldevila de Camps i Magdalena Esquius Portella de Castellar. L'acte solemne va comptar amb l'assistència dels rectors de Camps, Fals, Castelltallat i Sant Joan de Vilatorrada, el propietari de la capella i la seva família, el senyor Alcalde i el cap local de la FET i les JONS.
Abans de l'acte Josep Vall havia fet fer obres a la capella i l'havia moblada amb tot el necessari. Les pintures murals, que representen escenes del martiri de les santes, les va fer el pintor Mestres de Manresa.
En aquell temps es deia missa a la capella dos cops a l'any. Una de les misses es deia el 18 de juliol, que era festiu perquè se celebrava "el alzamiento nacional". Era el dia abans de la diada de santa Justa que és el 19. Venia el capellà i els escolans de Fonollosa, i els de la Vall convidaven a tothom a fer beguda.
L'ermita està actualment mig abandonada i en mal estat a causa de les filtracions de l'aigua de la pluja. Ha patit un parell de robatoris i saquejos, i ara les imatges i els bancs els guarden a casa.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 41 Abril 2018

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL VILASECA

La història comença el 24 de març de 1774, el dia que es van trobar a cal notari Novau de Calaf Josep Serarols, el Roca, i Isidre Munt Santasusana, un de Cardona que treballava a Fonollosa.
El Roca li va establir una peça d'un jornal i mig a la partida dels Marges. Hi havia alguns ceps i olivers, però la major part era erma. Afrontava a l'est i al sud amb terra del Roca, mitjançant el camí ral de Castelltallat i el camí d'anar de Fonollosa a Bacardit de les Olles. Al nord hi havia el Cases i a l'oest el Sastre Coix. El tracte era que el Munt havia de plantar vinya, fent els marges corresponents, i pagar a l'amo la quarta del vi i de l'oli i la sisena del gra. El llegum no pagava parts. Dins del terreny es podia dedicar un trosset a hort, construir-hi una casa, i fer pasturar a la part erma un porc i un animal. Quan llogués el parell (de bous) per llaurar, aquests també podien pasturar dins del tros. L'entrada de l'establiment va ser de 20 lliures.

Els Marges

Un cop acabada la casa, l'Isidre va buscar dona. El 9 de novembre de 1776, també a Calaf, va fer capítols amb Magdalena, filla de Mariano Jubert i Elisabet Figueras, de la Molsosa. Com que el Mariano era mort, va ser l'hereu Pere Joan Jubert qui va fer-se càrrec de satisfer el dot a la germana; 60 lliures, dues caixes de pi, dos llençols de "pare y mare de tres tallades", una peça de tela de nou pams per unes tovalles, quatre camises de bri, una de cotó, un vestit de sarja, un d'escot i algunes altres peces de roba blanca.
Potser l'Isidre va contraure un segon matrimoni, perquè el 1812 es documenta a Guardiola un Valentí Munt, fill d'Isidre Munt de Fonollosa i Maria Balart (?), i el 1832 a Manresa un Francesc Munt, fill d'Isidre i Maria Braquet. Per altra banda, a Fonollosa hi vivia un tal Jaume Munt, casat amb Francesca Centellas.

El nom d'aquesta casa sug.gereix l'existència d'algú cognominat Vilaseca, però veiem que aquest no era el nom dels propietaris. Una possibilitat fora que la casa hagués adoptat el nom d'algun llogater, cosa que de vegades ha passat. En un inventari del mas Roca de 1786 hi figura una vinya al lloc dit "los marges de las mayolas", menada pel parcer Isidre Vilaseca.

En tot cas, la següent generació de propietaris va estar formada per Josep Munt i Antònia Solà. Aquests tenien dificultats econòmiques i el 18 d'abril de 1818 van empenyorar les parts de vi i oli a Isidre Serarols, l'amo del mas Sererols, per 90 lliures. El tracte era que la terra la seguirien menant els venedors i el comprador els daria brosssa per fer 25 piles. Les dificultats econòmiques dels Munt persistien i el 29 de març de 1819 van vendre a gràcia a Isidre Serarols una vinya de dos jornals per 125 lliures. La vinya pertanyia a l'establiment inicial i es trobava entre els camins de cal Ramon i Bacardit de les Olles. Descomptada la quarta part del Roca, el

Arxiu Planas

(1966)

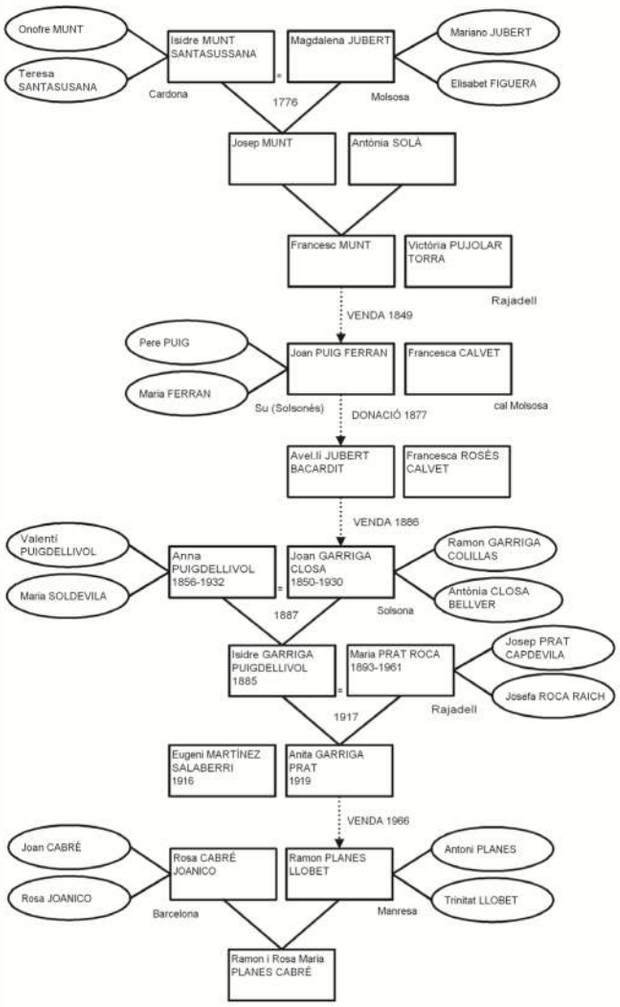

comprador i el venedors es dividirien la collita d'olives i raïm, compartint també el treball de cavar i podar els ceps i esporgar els olivers. El maig de 1824 els Munt van ampliar l'empenyorament amb 25 lliures més. El curiós és que llavors la vinya havia passar a tenir sis jornals. El 1826 Francesc Muns, germà del Josep, els va deixar 260 lliures amb un interès anual del 3%. Van quedar que anirien tornant el capital quan poguessin de 25 en 25 lliures.

Josep Munt i Antònia Solà van tenir, que sapiguem, un sol fill, a qui van posar Francesc. Aquest Francesc Munt Solà es va casar amb Victòria Pujolar Torra de Rajadell i es va quedar a viure al poble de la dona.
Mentrestant l'Antònia va enviudar i el 24 de maig de 1849 ella i el fill va decidir vendre's la casa i la terra. Se la van vendre per 800 lliures, però només es van poder embutxacar una part dels diners, perquè van haver de tornar les 150 lliures de l'empenyorament del Serarols i les 260 del prèstec de l'oncle Francesc.

El comprador va ser Joan Puig Ferran, natural de Su, traginer d'ofici i conegut com el Bauma. La compravenda va comptar amb el vistiplau de Celdoni Serarols, l'amo de cal Roca, el qual, a petició del Puig, li va donar permís perquè "puga construir allí una olla o oficina de fabricar ayguardent". A mitjans del segle XIX les fassines eren un gran negoci i proliferaven com bolets.
Joan Puig no en tenia prou amb l'hort que tenia i el 1854 en va comprar a gràcia un altre de tres quartans del mas Devant (Sastre Coix). Els tractes estipulaven que podia regar de la riera dos dies a la setmana i que devia contribuir a la conservació de la resclosa i el rec. En cas que una rierada espatllés l'hort, ell s'havia fer càrrec de la reparació. El preu va ser de 120 lliures, augmentades el 1858 en 80 més. Segurament el Sastre Coix va recuperar l'hort, perquè el 1867 el Puig en va comprar a gràcia un altre de dos quartans a la Font del Balç a Valentí Puigdellívol, el Fuster. El preu va ser de 4 unces d'or, que equivalien a 128 escuts de la nova moneda que s'acabava de posar en circulació. Van pactar que es repartirien l'aigua de la riera, de manera que el Puig podria regar els dilluns i els dimarts. Un any més tard va afegir 176 escuts més a l'empenyorament. L'hort va ser recuperat pel Fuster el 1881.

Ramon Galí era un fadrí de Boixeda de Fals que havia adquirit una casa a la plaça de Fonollosa dita la Botiga. El Galí s'estava a Sallent i el Joan Puig li va llogar la casa, que va passar a dir-se Bauma, el nom actual. El 1861 consta que Joan Puig vivia a cal Bauma, mentre que a cal Vilaseca hi tenia llogaters. El 1878 va nèixer un vailet a cal Vilaseca, fill de Josep Jubert Serarols i Francesca Escalas Bonvehí, l'home possiblement de cal Ramon i la dona de cal Felip de Fals.

Arxiu Planas

(1966)

Joan Puig, el Bauma, i la seva dona Francesca Calvet, de cal Molsosa, no tenien criatures. Quan va ser vell el Bauma es va afillar la seva neboda Francesca Rosés Calvet, casada amb Magí Jubert Bacardit, l'hereu de cal Ramon. El 30 de novembre de 1877 Joan Puig va fer donació als nebots de tots els seus béns a canvi que el cuidessin. Els Jubert es van vendre cal Ramon i van anar a viure a ca l'oncle.
El 1878 el vell Joan Puig es va casar amb Francesca Mestres, de Capellades. Ell comptava 76 anys i ella, 56. Els vells i els joves van viure tots plegats fins que Joan Puig va morir, a l'edat de 80 anys.

En la llista de cases de 1878 hi consta que cal Vilaseca pertany a Joan Puig Ferran. Una nota marginal en un llistat de cases de Fonollosa de 1886 diu que Magí Jubert

Arxiu Planas

(1966)

es ven una "casa forana" a Joan Garriga, sense aportar més detalls.

La història de la família Garriga comença amb els capítols matrimonials que van fer el 15 de gener de 1849 Ramon Garriga i Antònia Closa. El Ramon era traginer, natural de Solsona i veí de Fonollosa, fill de Josep Garriga i Teresa Colillas, mentre que l'Antònia era filla de Josep Closa i Maria Bellver, els amos de cal Beló. Van procrear dos nois i dues noies.
La Rosa va marxar de joveneta a Guardiola, a casa de la seva tia Maria Closa Bellver, que era vídua i sense fills. La tia la va fer hereva i el 1880 la noia es va casar amb Josep Servitja Sala. Aquell mateix any la seva germana Josefa ho va fer amb el vidu Rafel Costa Clusella, que tenia una casa a Marganell. La noia comptava 19 anys i el seu marit 37. En aquell temps el pare ja era mort i va ser la mare Antònia qui va donar a la filla 66 pessetes de dot, un vestit de noces de color negre i roba estimada en 70 pessetes. El Ramon va emigrar a Rajadell i allà el 1890 es va casar amb Francesca Calvet Torras.

Hem deixat pel final l'hereu Joan Garriga Closa. Aquest el va casar el rector de Fonollosa el 16 de febrer de 1887 amb Anna Puigdellívol Soldevila, una noia de cal Molineret. El Joan i l'Anna van tenir sis fills. Un nen i dos bessons se'ls van morir al cap de dies de néixer, mentre que els que van viure varen ser l'Isidre, l'Emília i la Maria. L'Emília es va casar el 1915 amb Josep Prat Esteve i la Maria, el 1921 amb Francesc Closa Carol, de cal Pedro de Camps.
Joan Garriga, el Vilaseca, va morir a casa el 1930 i la seva dona dos anys més tard.

El successor Isidre Garriga Puigdellívol va fer noces el 15 de febrer de 1917 amb Maria Prat Roca, nascuda a Rajadell. L'Isidre i la Maria van tenir tres filles, la Loreto (1918), l'Anna (1919) i la Carme (1923). La Loreto va aprendre de cosir de la seva mare i era tant traçuda que els dissabtes a la tarda i els diumenges s'aplegaven al seu voltant una colla de noies, a les quals ensenyava a cosir. Cadascuna d'elles confeccionava la pròpia roba, però la Loreto feia vestits per encàrrec. Les sessions de costura tenien lloc en una habitació del primer pis de cal Vilaseca. La Loreto tenia molt bona veu i destacava en el cor parroquial. Tenia el cor delicat i va morir soltera a l'edat de 30 anys.
La segona germana, la Nita, igual que la Loreto, treballava tota la setmana a la fàbrica dels Polvorers. El dissabte, les noies tornaven a casa en el cotxe de línia i s'hi estaven fins el diumenge a la tarda. La tercera germana Carmeta va entrar a servir a casa de Modest Padró, l'empresari de les sales de cine de Manresa. Es va casar amb un manresà i va tenir un nen que va morir petit, però després en va infantar un altre que va sobreviure.
La Nita va quedar hereva després de la defunció del pares, que van morir el 1961 amb dos mesos i mig de diferència. L'inventari i acceptació de l'herència van tenir lloc el 10 de setembre de 1964.

L'Anna Garriga es va casar amb Eugeni Martínez Salaberri, de Sant Pesselaç, i van tenir un nen, el Ramon (1953). L'Eugeni era baixet i calb. De solter havia treballat a les mines de carbó. En casar-se va venir a viure a Fonollosa, a fer de pagès i cuidar-se de les terres. Tenia una mula a mitges amb els de cal Beló i la gent recorda que el carro de l'Eugeni grinyolava molt per manca de sèu. Va ser uns dels primers del poble de tenir moto; una mena de bicicleta amb motor anomenada popularment "gorrión".
Després de la mort de la vella Maria Prat el juliol de 1961, els joves van marxar a Manresa. L'Eugeni va trobar feina en una fàbrica de Terrassa dita "Industrial de Teixits" i cada dia pujava i baixava en tren.

Quan els Vilaseca van marxar, van posar la casa en venda, però mentrestant la van llogar a Antoni Méndez Ardid. S'hi va estar fins que la casa va canviar d'amos i llavors el Méndez va llogar una casa rònega al carrer Nou. El 16 d'abril de 1966 l'Anna Garriga es va vendre cal Vilaseca a Ramon Planes Llobet i, es diu, que amb el producte de la venda l'Anna i el seu home van poder adquirir un "Seat 600" nou de trinca. A més de la casa, que estava situada en un terreny de dos quartans, la compravenda incloïa un propi d'unes 3 quarteres de superfície, que afrontava amb el camí vell de Castelltallat.
Ramon Planes era mecànic de motors. Ell era fill de Manresa, però els seus pares havien vingut de les terres de ponent, Antoni Planes de Sant Martí de Maldà i Trinitat Llobet d'Alguaire. La muller del Planes era Rosa Cabré, nascuda al barri del Poble Nou de Barcelona.

La casa que va comprar el Planes era petita i estava en mal estat. Consistia en baixos, un pis i golfes, més un cos afegit a la part de migdia, una tina i alguns coberts mig ensorrats. Els baixos de la casa no tenien la volta de pedra usual, sinó un sostre de bigues i llates. Sobre el portal hi havia una pedra datada en mil set cents i escaig, però en el decurs de les obres es va esquerdar i es va perdre. Un element curiós era una finestreta a la part de ponent acabada en punta i formada per una sola pedra.
Després de solucionar el problema de l'aigua, reconvertint la tina en cisterna i excavant un pou de més de 40 metres de profunditat, el 1972 el matrimoni va emprendre unes importants obres de reforma a la casa. L'aspecte que presenta actualment és molt diferent del que tenia abans de les reformes, tal com es pot apreciar en les fotografies.
Els Planes no vivien permanentment a Fonollosa, sinó que feien servir la casa els caps de setmana i per estiuejar. Després de la defunció del Ramon i la Rosa la propietat ha quedat pels seus fills, els germans Ramon i Rosa Maria Planes Cabré.

CAL BALAGUER

No n'estem segurs del tot, però pensem que aquesta casa és la segona més antiga del raval, construïda només un any després de la de cal Paisà, que dóna nom al raval. En aquell temps, el paratge es coneixia com la partida de la Font de l'Arena, per una font que hi ha a prop.

El 21 d'abril de 1757 Anton Serarols, l'amo del mas Galí o Sererols, va establir a Isidre Closa un tros de terra rocós, apte per edificar-hi una casa. El terreny afrontava pel sud i l'est, amb la terra establerta al Paisà, i per les altres parts, amb l'heretat Sererols. Com era costum, a més del solar edificable, l'establiment incloïa un hort d'un quartà de superfície, situat a la part de baix del torrent.

Dins del terreny podia fer-hi una era, on el Serarols hi podria batre, si volia. Una altra condició era que no podia dividir la vivenda ni llogar-ne una part:

> ... que en lo dit terreno no pugau dit Comprador y los seus fer hi mes que una sola casa per sa habitacio de ell y dels seus, ab la prevencio de no poder hi jamai estar sino un sol estadant ab sa familia, no empero podra tenir jamai tenir hi cambrer algun ...

El preu o entrada de l'establiment va ser de 50 lliures, que no es van fer efectives a l'acte, sinó que es va assumir un censal d'aquest valor que el Serarols prestava a una tercera persona. A més, cada any, el Closa hauria de pagar un cens d'una gallina al Serarols i sis diners a l'Abat de Cardona, en senyal de domini.

Suposem que l'Isidre va construir la casa, però no sabem d'on li ve el nom de Balaguer, ni quan va començar a denominar-se així.

Raval del Paisà

Isidre Closa era fill d'Agustí Closa i Francesca Plaixachs i el 13 d'agost de 1753 va fer tractes per casar-se amb Maria Clarena Fargas. Constava que aquesta era natural de Fals i que feia tres anys que habitava a Fonollosa. No es té informació sobre la descendència del matrimoni, però es creu que va ser tota del gènere femení, essent la gran, la Francesca.

L'Isidre va enviudar i, per passar millor la vellesa, el 23 de setembre de 1799 va contraure un segon matrimoni. L'escollida va ser una vídua gran, la Maria Santasusana Taradell de Monistrolet, que abans havia estat la muller

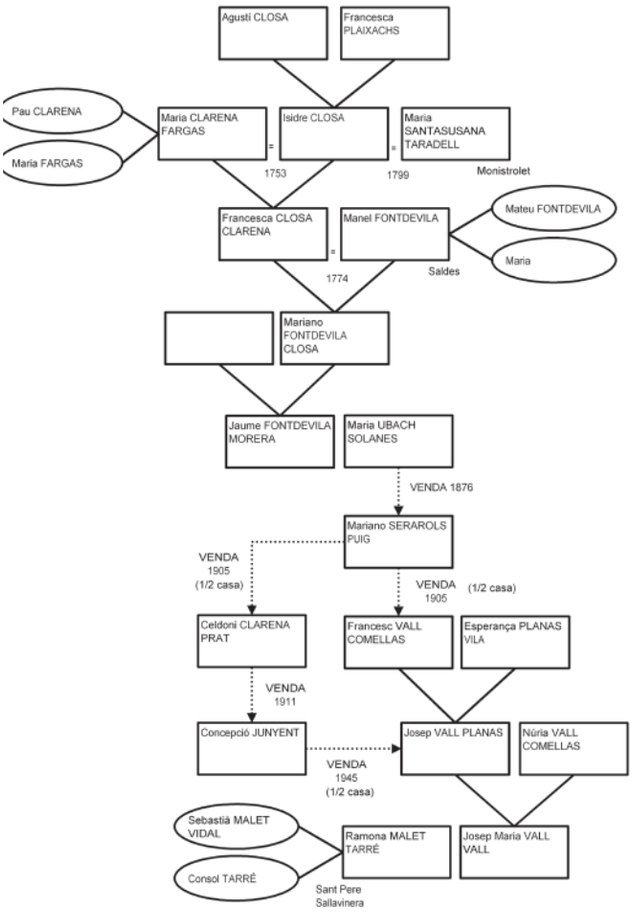

de Tomàs Vendrell. La vídua no va aportar diners, però sí un carregament de roba, mobles i estris de cuina, com per exemple un perol, un cassó, una paella d'aram. i plats i olles de pisa.

El 12 de maig de 1774 van signar capítols matrimonials la Francesca Closa amb el jove Manel Fontdevila, un pagès nascut a Saldes. L'Isidre va prometre a la filla que després de la seva mort ella seria l'hereva dels seus béns, ja fossin cases, terres, mobles, roba, crèdits o drets. Mentrestant però, conservaria l'usdefruit dels béns i acolliria els joves a casa seva. De la donació en va excloure 25 lliures a lliure disposició per a ell i la seva muller, per pagar els funerals i repartir entre les altres filles. Si es donés el cas que el Fontdevila enviudés i se'n anés, li pagaria pel seu treball 8 lliures per cada any passat a casa. El gendre Fontdevila va sumar 50 lliures al fons dotal de la dona i va lliurar a l'Isidre Closa 125 lliures en concepte de dot.

L'única certesa de l'època del Manel Fondevila i la Francesca Closa és que el 1796 van casar la filla Maria amb Jaume Servitja Gamisans de Guardiola.

Per referències indirectes se sap que el 1844 vivia al Raval del Paisà un Mariano Fontdevila i el 1848 Mariano Balaguer, que deuria ser la mateixa persona. El successor seu va ser Jaume Fontdevila, que surt el 1863 en una llista de censataris del mas Sererols, pagant una gallina de cens cada any.

A l'amillarament del mateix any hi consta que Jaume Fontdevila té una casa i una quartera de terra de secà i

Cal Balaguer actual

que mena, a parts, una vinya de 5 quarteres de la Morera, béns estimats en 1.200 rals. En la relació de cèdules emeses per l'ajuntament el 1868 hi figura Jaume Fontdevila Morera, casat i cap de casa. En aquella època compartia sostre amb el cunyat Josep Ubach Solanes, paleta de professió.

Jaume Fontdevila va dictar testament al rector el 4 d'agost de 1869. No tenia fills i va fer hereva a la muller Maria Ubach Solanes. Després de la defunció del Jaume la vídua es va tornar a casar. Llavors el marmessor del testament, que era el veí Josep Pessarrodona Soler, de cal Mut, es va vendre la casa a Mariano Serarols. El 20 de febrer de 1876 li va vendre la casa i la meitat del terreny, perquè l'altra meitat la va vendre a Gregori Closa, de ca l'Isidret. El preu de la casa va ser de 316 pessetes, però els amos se les sabien totes i el Serarols n'hi va pagar 66 pessetes menys, que era el valor capitalitzat del cens de la gallina. Per l'altre tros de terra, que tenia una superfície de 3'9 àrees, l'Isidret n'hi va pagar 250 pessetes.
L'amo Sererols va cedir la casa al seu germà Francesc Serarols Puig, que surt en la llista de cases de 1879 i 1894, encara que en aquesta darrera data la casa consta que està deshabitada.

El 16 de maig de 1905 Mariano Serarols es va vendre la casa i les 3'9 àrees de terra que l'envoltaven a Francesc Vall Comellas, el Mestre Valentí, i a Celdoni Clarena Prat, a mitges. Segons l'acta de compravenda, la casa tenia una planta de 30 per 38 metres i un pis d'alçada. El preu de la venda va ser de 300 pessetes, pagades a mitges entre els dos compradors. Aquests van procedir a dividir la finca i a inscriure al Registre cada meitat al seu nom. Van quedar-se cadascun mitja casa i un pati de 50 centiàrees, mentre que la resta del terreny el van destinar a era, que seria compartida per ambdós.
El 4 de novembre de 1911 el Celdoni Clarena es va vendre el seu tros a Concepció Junyent, la dona de cal Mut. Les 275 pessetes procedien del dot de la Concepció i la compra de l'immoble era la manera de tenir-les invertides en un lloc segur. El 10 de gener de 1945 la finca partida va recuperar la forma original. La Concepció Junyent es va vendre la seva meitat de casa i l'era al possessor de l'altra meitat, Josep Vall Planas, que l'havia heretat del seu pare Francesc Vall.

Josep Vall Planas el 17 de desembre de 1973 va donar la casa, que en aquell temps feia la funció de pallissa i magatzem, al seu fill Josep Maria Vall Vall. La casa conservava la teulada sencera i el portal mirava a llevant, cap a l'era. El 1974 el Josep Maria va posar mitja finca a nom de la seva dona Ramona Malet. Llavors van ensorrar la pallissa i al seu lloc van construir una casa totalment nova, aprofitant només de l'antic edifici les parets laterals nord i sud. El 2000 es va ampliar la vivenda, adossant-hi un cos nou a la part sud.
Josep Maria Vall i Ramona Malet Tarré, filla de cal Malet de Sant Pere Sallavinera, van tenir dos fills, el Ricard i el Jordi. Van fundar una empresa constructora, dedicada sobretot a la rehabilitació d'edificis antics i monuments. Josep Maria Vall va traspassar el maig de 2016, després d'una llarga malaltia.

Arxiu Rosa Vall

Abans de les reformes (c. 1980)

A l'altra banda de l'antiga era, tocant a la carretera, s'hi aixeca un cobert que pertany als Vall. El va construir cap el 1945 Josep Vall, el Mestre Valentí, a mitges amb el masover del mas Feixes, en un terreny que pertanyia al Vall. El Grau hi va posar els materials i el Vall la feina de paleta. La base és de pedra, segurament aprofitada d'una casa ensorrada del Raval. Servia per guardar el camió i els bots de vi del Grau, i els materials de construcció del Mestre Valentí.
Posteriorment el Mestre Valentí va comprar la part al Grau i va deixar el cobert en herència al fill Josep Anton Vall, el qual se'l va vendre al seu germà Josep Maria.

PRIMERA GUERRA CARLINA

Les guerres carlines eren en principi una qüestió de successió dinàstica, una disputa entre els partidaris de la reina Isabel II i del pretendent Carles, però aprofundint una mica es veu que les causes eren múltiples i complexes.
Una d'elles era la crisi econòmica que afectava als propietaris rurals, que en donaven la culpa a les polítiques liberals del govern i que va crear un caldo de cultiu favorable a les idees del carlisme. Els carlins tenien moltes simpaties entre la població rural i el clergat de les regions interiors de Catalunya, en oposició als habitants de les ciutats, que es decantaven més aviat pel liberalisme.
D'una manera o altra s'enfrontaven dues formes irreconciliables d'entendre la societat i el govern de la nació. Per una banda es defensaven els valors ancestrals de pàtria, religió i rei, per l'altra, una certa modernitat, la reforma de les estructures de l'estat i la relació amb l'església i altres institucions poderoses.

La zona de més influència carlina al Bages començava al peu de la serra de Castelltallat i continuava direcció nord, cap al Solsonès i al Berguedà.
La primera guerra carlina va ser una guerra més o menys convencional, amb exèrcits relativament nombrosos i alguns enfrontaments a camp obert. Les altres revoltes van ser més aviat una lluita de guerrilles, entre partides poc nodrides de voluntaris carlins, que es movien amb gran agilitat sobre el terreny, i un exèrcit regular que els encalçava, sense arribar a topades armades de certa importància.

Es considera que la primera guerra carlina va començar a Catalunya el 5 d'octubre de 1833 a Prats de Lluçanès. Aviat la zona de la serra de Castelltallat es va convertir en un dels escenaris de la guerra. En el diari de Barcelona del 20 de febrer de 1934 es va publicar un extens reportatge sobre les operacions militars de l'exèrcit per tal de capturar un dels caps rebels més buscats:

> (...) el facineroso Llauger, que ya fue batido en Collbax por los Cazadores de America y despues en la Fonollosa y Pinos por las tropas de Cardona, habiendole fallado el ridiculo plan que algunos desleales fraguaban sobre Manresa, con la captura total de la gavilla del Bagarro, era acometido por todas partes tan luego como se aparto de su madriguera en los bosques y frogosidad de las cercanias del monasterio de Montserrate, donde por mucho tiempo se ha ocultado ...
> (...) la accion que tuve en la casa de Santa Susanna del pueblo Salú con la gavilla de Llauger de Piera, y uno llamado Vilella, diciéndole al mismo tiempo que al amanecer reconoceria el campo del que me quedé dueño, así mismo de la Casa que dicha gavilla ocupaba, y el resultado fué por parte de los contrarios dejar tres muertos y cogiendoles cinco prisioneros, los heridos que pudiesen tener lo ignoro, conceptuando de catorce á diez y seis por el número de armas que se recogieron, así de fuego como blancas, muchas mantas, morrales y gambetos ...
> (...) asegurándole á V. que los veinte cazadores que llevaba, nada me han dejado que desear pues todos á porfía dieron muestras de valor propio de los soldados subordinados, hasta el extremo de contestar á bayonetazos los trabucazos que recibian de los enemigos, tan á quemaropa que hay una porcion de capotes inútiles de quemados, y así mismo algunos morriones inservibles á consecuencia de la metralla de los trabucos. Seria faltar a la justicia el recomendar á alguno en particular, pues todos se distinguieron, y los voluntarios de Calaf al mando del subteniente D. Salvador Torra, se han portado con la mayor bizarria y decision ...

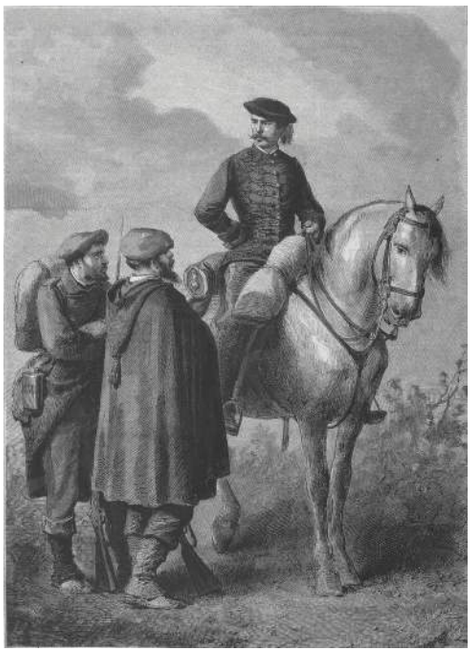

Carlins navarresos

El mateix diari de Barcelona va informar que el 6 maig de 1834 Tristany i Ros d'Eroles estaven a Fonollosa. La companyia de granaders del regiment d'Amèrica manada per Pedro de Zenarruza es va situar entre Gravolosa i Rajadell en saber que els carlins es dirigien a Camps. A Camps va tenir lloc un enfrontament armat i els carlins van fugir en direcció a Su, el santuari del Miracle i Ardèvol.
Aquestes referències ens les ha fetes arribar Joan Xavier Quintana, un dels qui més sap de carlins de la comarca.

Les tropes isabelines o cristines eren molt més nombroses que les carlines, però no coneixien el territori ni hi tenien arrelament. Menyspreaven als pagesos i, per dissuadir-los de donar suport als rebels, es comportaven amb brutalitat. Clar que els carlins tampoc eren uns àngels i també reprimien amb violència als seus enemics en les zones que controlaven.
Domingo Montfort era l'ecònom de la parròquia d'Aguilar el 1937. Era un home il·lustrat i va escriure a les

planes del llibre de la consueta unes anotacions sobre el trànsit d'una columna de soldats isabelins que empaitaven els carlins. La següent transcripció ens l'ha facilitada Roser Parcerisas, estudiosa de la història d'Aguilar:

> Lo dia 11 de febrer de 1837 al passar les tropes cristines per esta parròquia d'Aguilar Dn. Anton Aspiroz comandant d'una columna a les ordes del general Gurrea que al mateix temps passava cremant Prades, Castelltallat i Fonollosa, donà ordre d'incendiar esta rectoria (havent fet lo mateix en altres moltes cases de la parròquia) i de resultes de l'incendi quedà una bona part de la casa arruhinada com i també tota la pallissa. (...)
> Novament al maig de 1837 passà per aquesta parròquia i terme la columna del Baró de Meer, Capità General de Catalunya, i sos soldats i Miquelets. En son trànsit cometeren molts excessos. En la cuina de Cal Cases mataren el Boig de Ticarelles de Fonollosa a qui deixaren senyals de moltes ferides. A Ramon Rius d'edat molt avançada lo trobaren davant de sa casa que venia de son treball de pagès i li tiraren un tiro que li traspassà la cuixa deixant-lo per mort. A Salvador Vila, en sa casa, li trencaren lo braç ab un tiro i a la sua muller li donaren un cop de pany de fusell al cap, de que quedà desfigurada. En Sant Pere Sallavinera tiraren un tiro a la vella Sastressa i morí de ses resultes lo mateix dia. En Sallavinera dins d'un quarto de sa casa mataren al vell Torra ciego e impedit.
> Lo mateix succehí en Fals, Camps i Fonollosa. Lo dia que incendiaren estos pobles i cases donaren per motiu o causal lo no trobar homes amos de les cases i aquest dia de tantes desgràcies quedaren morts o ferits tants homes i dones com trobaren en son trànsit (...)

Exèrcit carlí

El capitost principal dels carlins a la nostra zona era Benet Tristany, natural d'Ardèvol i canonge de la catedral de Girona, que no va dubtar a empunyar el trabuc i a plantar cara als soldats cristins amb gran valentia i atreviment.
En el llibre de Martí de Riquer "Quinze generacions d'una família catalana" es pot llegir que el seu avantpassat Martí de Riquer i Comelles es va incorporar amb quinze anys com a voluntari a la partida de Benet Tristany a Fonollosa. Segons l'autor, el Tristany manava 4.200 homes i tenia un dels centres d'operacions a Fonollosa. El maig

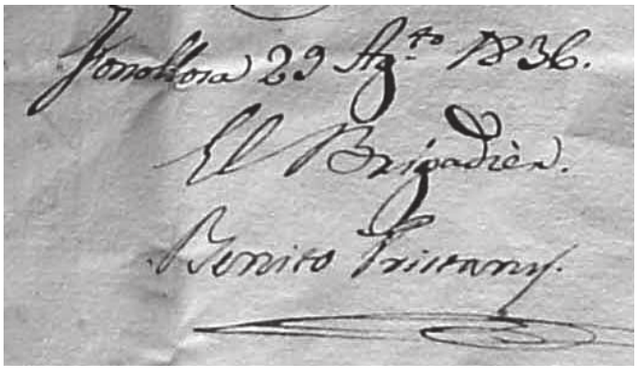

Arxiu Boixeda

Signatura de Benet Tristany (1836)

de 1837, estant reunida a Fonollosa la plana major de la segona divisió de l'exèrcit real de Catalunya, es va dictar una sèrie de disposicions pel cobrament del cadastre de la vila de Calaf, fidel als lliberals, amb l'amenaça de no deixar sortir els pagesos a treballar.
Martí de Riquer va participar en la presa de Súria i en l'atac a Fals, que després comentarem, i el novembre de 1937 va ser ferit en una mà a prop de Fonollosa.

Podem assegurar que Benet Tristany va ser a Fonollosa el dia 19 d'agost de 1836, perquè d'allà va enviar una carta al batlle de Fals, signant com el brigadier Benito Tristany, carta que s'ha conservat a l'arxiu del mas Boixeda:

> Ruego del recibo de éste procedera U. á recoger de los vecinos de su jurisdicción tota la cebada que devan satisfacer al Diezmo por su actual cosecha, anotando la cantidad que de cada uno de ellos perciba, cuya nota deberá presentar siempre que se le ecsija para mi govierno y luego de recojida la traerá bajo su más estrecha resonsabilidad en la casa Closa de este pueblo ...

Els carlins actuaven com un govern legalment constituït i dictaven la llei a la zona que dominaven. Ramon Vall era el "comisionado" carlí de Fonollosa i el 5 d'abril de 1837 va enviar la següent carta al batlle de Fals:

> En consequencia del oficio que se ha dignado dirigirme el Brigadier D.Benito Tristañ, prevengo á V. haga efectivo el alistamiento general de todos los hombres de ese pueblo dentro el termino de cuatro dias del recibo de esta, bajo las penas que tendra á bien poner el Brigadier Benito Tristany, expresando en la misma lista los que sean voluntarios y los que no lo son, cuales listas las entregarà a Pedro Sagrista.

A més d'ordenar lleves, els carlins recaptaven els impostos i les poblacions del territori sota el seu control es van trobar en una situació ben incòmoda; per una banda el Govern els exigia el pagament del cadastre i altres contribucions, i per l'altra banda els carlins els demanaven diners per mantenir els voluntaris. Uns i altres amenaçaven els alcaldes amb penes de presó si no pagaven. Això és el que li va passar el 1937 a l'alcalde de Fals que era Ramon Galí, l'amo de Boixeda. El govern d'Isabel II li va reclamar el pagament de 3.466 rals i 17

maravedís que tocaven al poble de Fals, però els diners se'ls havien endut els carlins i els propietaris no estaven disposats a pagar per segona vegada. El van ficar a la presó i no en va sortir fins que no va pagar el deute de la seva butxaca.
Aquesta situació de doble fiscalitat es va repetir en les successives guerres carlines. El 1876 l'ajuntament de Fonollosa va sol·licitar al *Jefe Económico de la Provincia* que el dispensés de pagar els *"consumos"* dels exercicis 1874-75, perquè els carlins dominaven el poble i van cobrar les contribucions. Van al·legar que durant aquell període l'ajuntament no va rebre cap comunicació del govern.

La base principal del Tristany era al Solsonès, però sovint feia incursions al Bages, on va protagonitzar episodis militars destacables.
El dia 9 de gener de 1837 la colla de Benet Tristany va entrar per sorpresa a la vila de Súria i va reduir a la guarnició, després de matar-ne un parell o tres. Un soldat va poder fugir i va anar a Manresa a avisar. El Tristany va carregar tota la munició i els presoners, i es va dirigir a Fals. El dia 11 el Governador Militar de Manresa va ordenar al coronel Lorenzo Novella que anés amb el seu batalló a l'encontre dels rebels.
El dia 12 a les 10 del matí els carlins van envestir les tropes isabelines al pla de Fals i els van obligar a refugiar-se dins de l'església parroquial. Els carlins es van animar i l'endemà van baixar fins a Manresa, ocupant el sector del Congost i el pla del Pont Nou. Finalment van arribar reforços de Berga i el coronel Aspiroz amb quatre companyies de tropes seleccionades i una part de la cavalleria de la 2ª brigada va dirigir-se a Fals. Va rescatar els soldats atrinxerats a l'església, mentre que els carlins es van dispersar després de patir algunes baixes. Aquest incident, batejat com "la batalla de Fals" està recollit al llibre "Fals; la Història".
Benet Tristany va continuar sent un maldecap per l'exèrcit regular fins el dia que, a traïció, el van capturar. El 17 de maig de 1847 ell i Bartomeu Porredon, el Ros d'Eroles, van ser afusellats a Solsona.

Col.lecció Jan Teresa

Baioneta

Quan es va acabar la primera guerra carlina amb la signatura de la pau a Vergara el 1839, els carlins més compromesos van haver de marxar del país, fugint de la cruel repressió. Entre els milers d'exiliats hi havia Pere Sagristà, de la Gabriela de Fals, que va estar molts anys absent de casa. A algunes masies de la serra de Castelltallat i rodalies els van aparedar la porta com a càstig pel suport als rebels i molts propietaris van ser empre-

Col.lecció Jan Teresa

Baioneta, detall de l'encaix

sonats i fins i tot afusellats.
Una altra víctima de la guerra civil va ser Joan Mercadal Canyellas, l'amo del mas Coma de Camps, el qual, com la majoria de propietaris de la zona, era un simpatitzant declarat de la causa carlina. No sabem fins a quin punt es va significar, però consta que el 1836 va ser empresonat a Súria per les forces governamentals. Va poder eludir la presó, perquè el seu oncle Joan Mercadal Bastardas va pagar un rescat de 120 lliures, tal com va fer constar en el testament:

> ... y a mon nebot (que al cel sia), que era lo amo de can Coma, Joan Mercadal, que moría o lo mataren las tropas lo añ 1836, sen y vint lliuras per traurel de un harrest en que se trobava pres de las tropas de Ysabel ...

La defunció de Joan Mercadal es va produir el 10 de maig de 1837 en ser executat per les autoritats isabelines. Segurament va ser condemnat a mort, perquè va ser detingut amb armes a la mà.

Una possible evidència material del conflicte carlí a la nostra contrada és una baioneta del tipus "cub" que tenen guardada a cal Jan Teresa. La fulla de la baioneta acaba amb un tub o cilindre que encaixa amb l'extrem del canó del fusell. Per fixar-la, cal girar-la un quart de volta i fermar-la amb una abraçadora. La baioneta mesura 53 centímetres de llarg i té la secció triangular. L'orifici interior del cub és de 19 mil·límetres, la qual cosa indica que el canó del fusell era d'aquest diàmetre i, per tant, la pólvora i el projectil es carregaven per davant. No va ser fins a mitjans del segle XIX que es van inventar els fusells de retrocàrrega. Segons un expert en armes antigues, aquesta baioneta dataria de començaments del segle XIX, així que tal vegada la va perdre un dels soldats isabelins que operaven a la comarca.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número
42
Juny
2018

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

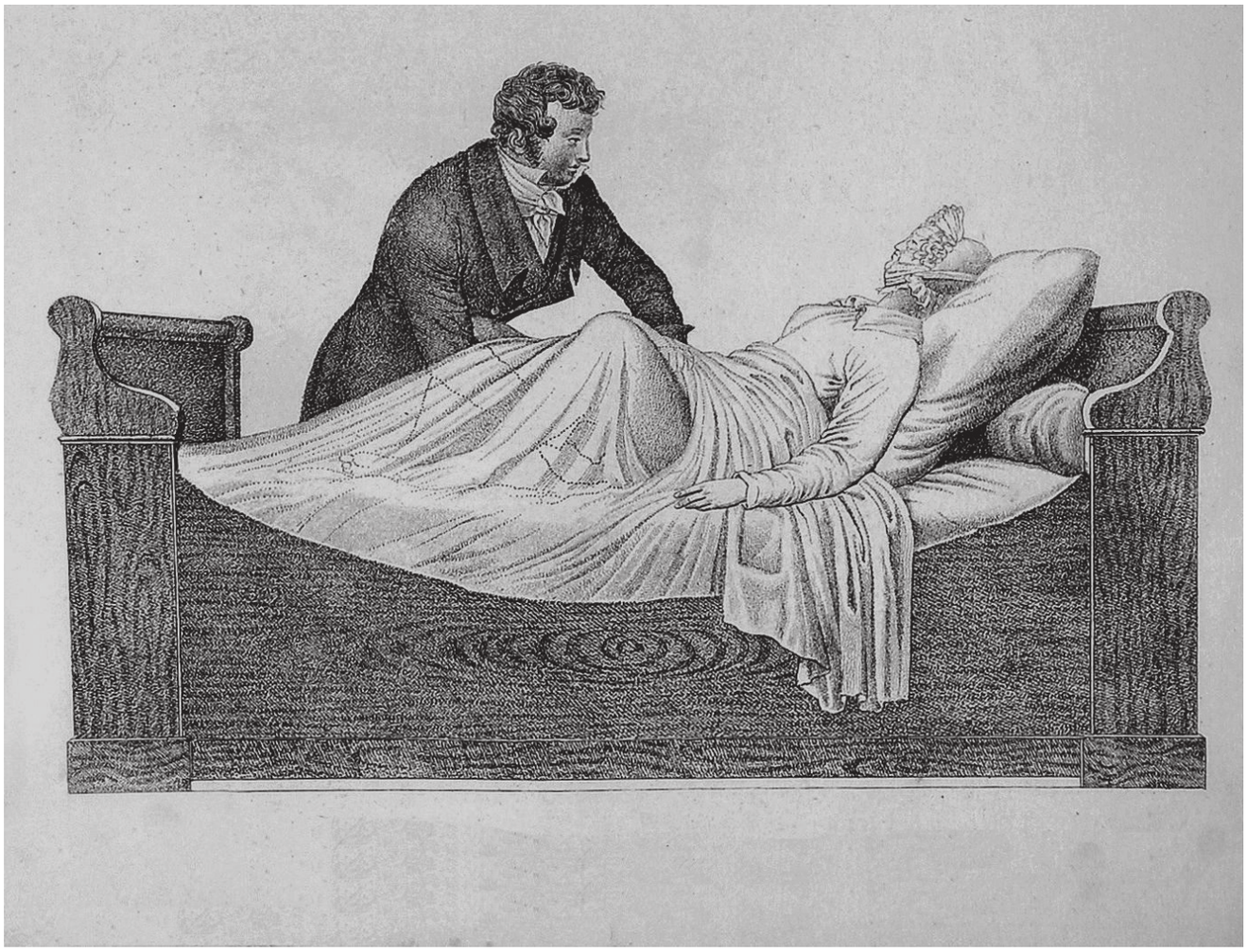

METGES I MEDECINES

REMEIS D'ESTAR PER CASA

En el passat, els pagesos no tenien accés als metges ni a les potingues de la farmàcia, de manera que quan tenien un mal de ventre s'havien d'espavilar amb pegats i tisanes, basats en herbes i altres ingredients al seu abast. També es podien curar a base de fe, resant unes determinades oracions.
El coneixement d'aquests remeis es transmetia oralment i formava part de la cultura popular. La seva eficàcia terapèutica és discutible, però com que la natura és sàvia, els que patien d'una malaltia lleu es curaven, i els que n'agafaven una de greu, es morien. Si fa no fa com ara.

Amb la intenció de divulgar la medicina tradicional, oferim a continuació la transcripció d'unes fórmules per tractar algunes de les malalties més serioses que ens poden afectar, com són el tifus, la pneumònia, l'espatlladura o les torçades de peu. La verola, sortosament, ha estat erradicada.
Ens veiem en l'obligació d'advertir que l'efectivitat dels remeis no ha estat comprovada científicament, així que si opteu per aplicar-los, serà al vostre compte i risc. Nosaltres ens en rentem les mans.

Sagnia

Aquests remeis s'han conservat a cal Seuva i es poden datar a inicis del segle XX. Hem mantingut la grafia original, on s'aprecia la forta influència de la parla catalana en el castellà escrit de l'època.

Remedio para los tifols
Parte de 9 cebollas blancas a trozos paqueños, despues 9 pedecitos de carabaza, una cuarta de azeita, una onza de tabaco negro y un patricon de aguardiente, todo bien bullido y aquel azeite que queda en la cazuela se han de mojar 12 plegas de papel de estraza y puestos cada 2 oras, uno en el bientre y pecho. Y de las sebollas y el tabaco que quede sin consumir se hacen dos cataplasmas y se ponen en las plantas de los pies.
Tambien ce ha de poner para los tifols una onza de tabaco negro erbido con vino blanco y despues tres onzas de arina de trigo buena y depues que cea erbido todo junto se pondra en los riñones con un padazo grande.

Ruda

Per una pulmonia
Pegats de mido al pit en vinagra y al costat si fa mal.

Remedio para la barola
Medio porron de vino que sea bueno, cinco brots de romaní, huna xicra de aseite y una xicra de aigua. Posaro a bullir que perdi medio per medio y cuando esta fria, veber una xicra cada dos horas.

Remedio para un golpe o torcida de pies
Cuatro gotas de aguardiente, una cotcharada de mel, raspaduras de sabon, y una poca de cals y una clara de uebo, todo bien debetido y colocado en un enplasto y colocarlo en el punto de donde ase mal.

Remedio por la espalladura
Mesia unza de chocolata buena, una anou moscada, un robell de huebo, todo bien debetido y colocado en el petcho con un enplasta.

En el dietari de Josep Pubill Marvà que es guarda a cal Recus, entre moltes altres coses, s'hi troben remeis i oracions per curar diversos mals i molèsties; per orinar, pels nervis, pulmonia (2), tos, mal de gola (2), purgar les criatures, constipat, bronquitis, cremades, i diversos dolors. Com a mostra en transcrivim algunes, mantenint la grafia original.

Camamilla

Remei heficas per fer horinar a la personas y a los animales de toda clase
Fer bullir oli am llimachs y escorpins, fragarne be la pancha del malal. Tambe es bo beura ayga de caballera de blat de moro.

Yerbas medesinals para componer el oli de Nervios
Olibas de llore, Mente, Curripeus, Dos cabesas alls, Grex de serp, Camamilla, Nepta, Tarixina, Ruda, Donsell, Timo mascla, Escorsa de taronja, Caps de arangadas ransias. Totas aquesta yerbas se posan en una casola al foch con bastan oli y que bulli per espay de una hora
Fonollosa 1 marzo 1928. Josep Pubill

Per cura las Palmonias
Fe bulli una cuantita sigi una chicra o mes lo que sigi, de oli de llinosa y huna cantitat igual de vinagra, y fet bulli tot jun, am un trastu de aram, y fer bulli fins que a marmat tot el vinagra, y am loli aquell si fa sufraxi un drap y es posa sobre la par de la palmonia y es repateix el posari aquest drap sofraxit tres vagadas a la distansia de tres horas cada un, o sia, tres pagats 9 horas
Fonollosa dia 26 Janer 1940 Josep Pubill

Remey natural y sensill per cura el cremat
Es pren un tarroset de cals viva poc mes o menus de tres onsas y es pasa 8 vagadas per aygua com si es rentes y altra vegada que fara 9 es dexa a dintra una cuantitat de aygua neta y que se ablanexi aquella cals, y despres de estubada la cals, aquella aygua sobranta es treu aquell acapa que forma per damun de laygua y aquell es guarda am una ampolla y a cas de nesesitat se empleya tantas gotas de aygua com de oli de oliva y tot sovin posarna a sobre el cremat y com mes pronta millo
Dit oli y aygua es debat am una chicra que es combertexi com un llar

Cataplasma

Un preparat per alivia moltas enfermetats, con seran asma bronquitis, infeccio de fetxa y dolos de varias clases
Es posa un patrico de rom y un de aygua de colonia tot jun em una ampolla y si tira un pasich de fullas de romani, unas fullas de mata, espigas de barballó, espernellach, ruda, una fulla de eucaliptu, mardux un parich de sal
Totas aquestas erbas posadas dintra la ampolla y ben tapada y aquet esprit e sguarda be y cuan un malal pateix aquestas enfermedats es fan bonas fregas sobre la par dolorosa.

D'oracions n'hi trobem per a set malalties diferents, a més d'una panacea "per tot mal". N'hem seleccionat quatre de les més representatives.

Jesus es nat / Jesus es mor / Jesus a resusitat
Axis com aquestas tres paraulas son veritat, axis tanbe pot cura aquesta desipelda, en honra y gloria de la Sentisima Trinitat.

Orasio por las eresipelas
El nombre de Dios + Padre y del Hijo de Dios + y de san Marsial + que ni por fuera + ni por dentro + le agas ningun mal
Hagase sobre la parte del pasiente en la que aya paresido la eresipela las cruses que señalan y resanse tres padrenuestros y tres avemarias a la beatisima Trinidad

Contra las anjinas
En belen hay tres niñas: una cose, otra hila, otra cura las anjinas; una hila, otra cose y otra cura el mal traidor.
Se repite tres veses en otros tantos dias segidos, asiendo la señal de la cruz en cada una de ellas y resando tres padre nuestros en honor de la santisima Trinidad.

Oracio per espetllat
Jesus es nat, Jesus es mor, Jesus a resusitat com aquestas tres paraulas son veritat S.Cosma, S.Damia Santa Maria Magdalena, als 3 metxas de nostra Sor Jesucrist, ca fasi la gracia que curi despatllat y nurella ensurrada del (fulano que sigi) ques mal de nesesitat, com las 5 llagas de Jesus Crusificat
Es repetex 3 vegadas y es resan 3 paranostras a las 3 personas de la Santisima Trinitat

ELS METGES DE FONOLLOSA

Els darrers dos segles Fonollosa no ha estat tan sols un centre administratiu i comercial, sinó també un punt on s'han concentrat certs serveis, com per exemple, els de la sanitat.
Considerant la magnitud demogràfica local, no s'entén com podia sortir a compte la presència permanent d'un professional d'aquest ram, però l'explicació rau en el fet que Fonollosa actuava com un replà o parada intermèdia entre la zona de la Serra de Castelltallat i rodalies, i la ciutat de Manresa, la capital comarcal. Com que els desplaçaments es feien a peu, la gent, si podia solucionar el seu problema a Fonollosa, s'estalviava de baixar fins a Manresa.

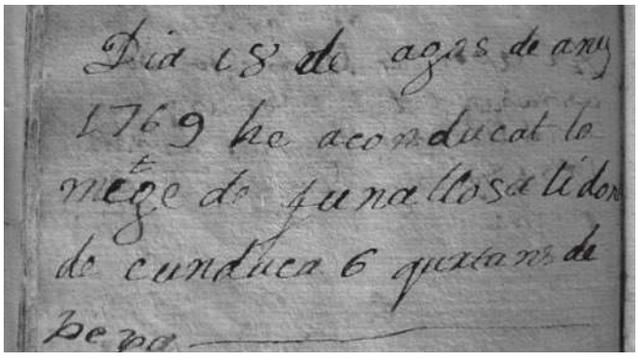
Arxiu Boixeda

Dietari de Francesc Galí de Boixeda de Fals (1769)

A Fonollosa hi trobem metges a partir del segle XVIII, una època en què els pocs metges que existien tenien la consulta a les ciutats, on es trobava la minoria de ciutadans amb prou poder adquisitiu per permetre's els seus serveis. La resta de la població tractava els mals amb oracions i amb remeis casolans basats en herbes i pegats.
La professió de metge estava reservada als membres d'una determinada capa social, aquella que posseïa els mitjans per accedir a la cultura. Gairebé sempre la professió es transmetia de pares a fills, de manera similar com passava amb els gremis artesanals. L'aprenentatge però, era molt més complicat, ja que per esdevenir metge calia passar per una institució universitària.

La primera notícia d'un metge al poble es troba a l'arxiu Boixeda de Fals. L'amo va anotar, el 25 de setembre de 1766, que *"he conductat lo docto metja de fonollosa y li dono de cunducta 6 cortans de xexa"*. El nom del metge el descobrim el juliol de 1769, quan Raimon Jofre, cirurgià de Fonollosa, va signar en nom d'un pagès que no sabia escriure.
El 1777 trobem vivint i exercint el seu ofici al doctor Pere Serra, conegut popularment com el Doctoret. Sorprenen els orígens del Doctoret, ja que era fill de pagesos, els amos d'una masia de Rocafort, el mas Serradepontgrau.
Era vidu i aquell any es va casar amb una dona de Coaner. L'any següent va comprar un solar rocós per edificar la casa que avui es coneix com cal Seuva. Va morir l'agost de 1783 deixant un fill petit, que no va ser metge, sinó pagès.

Centelles és una casa important del terme de Sant Amanç, però la seva proximitat al poble de Fonollosa ha fet que els seus habitants sempre hagin tingut tirada a anar a Fonollosa en busca de serveis. En el dietari del propietari Francesc Centellas hi ha dues anotacions que fan referència a la "conducta" del metge.

> Dia 22 de abril 1784 al doctor de Fonollosa lo vaig aconductar per 9 cortans de forment y li van dos visitas per los llogats.
> Dia 17 Agost 1796, a la posta del sol, vaig aconductar yo Francisco Centellas lo metge nou que esta a casa Pageset de Fonollosa per lo preu de 5 cortans de blat per tots los que seran a casa y se encontraran a casa nostra, fins los pobres.

La "conducta" era un pagament anual que es feia al metge per gaudir dels seus serveis cada vegada que algú de la família es posava malalt. Seria l'equivalent de l'actual assegurança mèdica. L'amo Centelles feia extensiva l'atenció als mossos i fins i tot als passavolants que feien nit a la pallissa del mas.
El metge nou que esmenta podria ser el *"licenciado en medicina"* Josep Forn, que l'agost de 1796 va comprar a gràcia una casa i un hort a l'amo de cal Closa. La casa potser era cal Governa.

El metge Josep Verdaguer Planas, que pertanyia a una nissaga de farmacèutics d'Artés, segurament va arribar a Fonollosa el 1788, l'any que una seva germana va casarse amb l'hereu del mas Caselles de Camps. Primer es va estar de lloguer en una estada de cal Closa, però el 1797 va comprar al fill del metge anterior un tros per edificar una casa pròpia, casa que va estrenar el 1800. Llavors ja estava casat amb Antònia Gili Antonell, filla d'Artés. Van tenir diversos fills, un dels quals va ser apotecari, però aquest no va exercir a Fonollosa sinó a Artés, després que el seu pare morís el desembre de 1832.

Mentre que al raval del Sastre visitava el metge Verdaguer, va aparèixer a Fonollosa l'apotecari Francesc Oliveras Pejoan. Era fill d'un metge manresà, i l'abril de 1792 va començar una casa al cap del carrer Nou, que quan va ser completada va ser anomenada ca l'Apotecari. Es va casar amb una filla de cal Paisà i es va integrar totalment a la vida del poble. El seu fill Francesc Oliveras Morera va estudiar per metge i va exercir la medicina al poble fins el dia que va morir. Una inscripció sobre un balcó de casa seva, que va passar a dir-se cal Metge, recorda el seu pas: *"Doctor Francisco Oliveres, Medico y Cirujano 1847"*. Igual que el seu antecessor, el metge Verdaguer, era l'únic veí del poble que tenia a la seva disposició un cavall, una eina imprescindible per acudir amb urgència a les cases aïllades quan l'avisaven que hi havia algun malalt.
Del seu matrimoni amb Maria Ignàsia de Boneu van sortir-ne dos fills que, seguint la tradició familiar, van estudiar i van formar part de l'estament mèdic. Però tant el Lluís, metge, com el seu germà Ramon, farmacèutic, no van exercir a Fonollosa.

L'agost de 1841 es documenta Ramon Claveria, *"cirujano de Fonollosa"*, i de nou el març de 1865. Entremig però, el 1850, apareix com a testimoni en un contracte

Anton Bacada, metge resident a Fonollosa. Una acta de 1858 ens dóna més informació sobre aquest personatge. Antoni Bacaria, professor de cirurgies, natural de Canejan, comarca de la Vall d'Aran, va donar poders per reclamar sis unces i mitja d'or al mestre d'escola del seu poble natal.
El 1868 l'ajuntament va acordar un pagament de 28 escuts al metge Francesc Vilalta pel treball de fer una autòpsia a un veí mort d'accident. El 1870 el metge Vilalta va deixar Fonollosa per un altre destí.
El següent va ser Francesc Tarrat de Cortada, d'Olot, que va exercir en el període comprès entre els anys 1870 i 1887. S'estava en una casa sense identificar del carrer de l'Església i convivia amb una germana solterona dita Teresa. El novembre de 1877 va visitar un home ferit al cap per arma de foc. Els parents de l'home, que era d'una casa dita "Cara de Plata" no van voler declarar l'incident al Jutge. El doctor Tarrat tenia un segell de boix amb el seu anagrama que estampava al peu de les seves receptes i certificats.
Durant aquest llarg període apareix un altre metge a Fonollosa, el doctor Fulgencio Moner Espanya. Es documenta entre el 1883 i el 1885. Era de Algimia de Almonacid (província de Castelló) i estava casat amb Maria Carme Cruxen Font, natural de Puerto Rico. Durant el temps que van ser a Fonollosa el rector del poble va batejar dues criatures seves.

Pots de farmàcia

Després d'aquests dos va seguir una etapa en què la plaça de metge va quedar vacant i va caldre recórrer al metge de Rajadell per les urgències i casos de força major. En el Ple de juliol de 1893 es va acordar aconductar a Ramon Vendrell Casas, el metge de Rajadell, amb una assignació de 25 pessetes anuals per atendre els veïns i transeünts pobres.
Entre 1906 i 1908 la plaça de Fonollosa la va ocupar el metge Jordi Ardèvol Anguera. Era de Reus i va viure en una casa del carrer Nou amb la seva dona Marina Boixaca abans de traslladar-se a Igualada. El 1911 el metge era Ramon Nolla, el 1912 José Gimeno Amigó, el 1913 Antoni Lafont i Jeroni Torrabadella, i el 1915 Joan Rusca. Sembla ser que aquests eren només substituts i que el titular durant aquest període era Enric Fossas Casanovas. El doctor Fossas va fer un informe el 1912 alertant del mal estat de les aigües de les basses i fonts que abastien els veïns. Des del març de 1917 fins el setembre de 1918 va exercir la medicina Daniel Matamoros Cañellas.
Segons consta en els comptes municipals, aquests professionals només rebien una gratificació de l'ajuntament de 80 pessetes l'any. Suposem que completaven el sou amb el què cobraven de les visites.
Aquests metges tenien un lloc a la Junta Local de 1ª Ensenyança, junt amb el rector i altres forces vives. Del 1919 al 1926 el metge va ser Gonzalo Suñer Ramon, natural de Pineda. Estava acompanyat de la seva dona Asunción Ibáñez, de Saragossa, i dues filles, una nascuda a Santa Eulàlia de Puigoriol i l'altra a Mura, segurament les destinacions abans de venir a Fonollosa. El metge Suñer es va involucrar força en la vida local. Va presidir el club de futbol i va promoure la creació de la Germandat de Sant Sebastià. El salari que li pagava l'ajuntament era de 333 pessetes a l'any.
El següent metge va ser Ramon Reguant, el qual va demanar un permís el gener i febrer de 1931, i el seu substitut va ser Ramon Massot Gimeno. Quan el doctor Reguant va anar-se'n a Guardiola, es va reincorporar a Fonollosa el capità metge José Iniesta, que gaudia d'una comissió de servei. Entremig s'hi va estar interinament uns mesos Manel Casanovas Gabernet.
En una casa del poble s'ha conservat un rebut de la "conducta" corresponent als anys 1927 i 1928, signada pel doctor Ricardo Ibarrola Monasterio. El 1929 no hi havia metge resident i l'assistència anava a càrrec de José López, el de Rajadell. El març de 1930 va prendre possessió Ramon Reguant Angla amb caràcter interí, el qual s'hi va estar fins que el dia u d'abril de 1931 va arribar el doctor Pla, natural d'Igualada. Era un metge de categoria si ens basem en la seva targeta de presentació:

"Francesc d'A. Pla i Llobet. Metge cirurgià. Inspector Municipal de Sanitat. Ex-intern de l'Hospital Clínic. Ex-intern pensionat dels Hospitals de Santa Creu i Sant Pau de Barcelona.
Us saluda, us ofereix llurs serveis i es posa incondicionalment a les vostres ordres. Fonollosa (Manresa) març de 1931".

El metge Pla va plegar el maig de 1933 i el seu lloc el va ocupar Francisco Pérez Soriano. En el diari "Pla de Bages", va sortir el novembre de 1934 la següent nota signada pel "corresponsal", que era Marià Serarols:

A la classe nocturna de l'escola de nois fou donada una conferència pel president de la Junta Local de 1ª Ensenyança pel metge en Francesc Pérez Soriano. Amb tot i creure en la bona fe de l'amic conferenciant, és palès

Xeringa

que el tema escollit no s'adiu amb justesa a la finalitat de semblants actes, ja que per parlar de temes sexuals cal primerament auditori preparat a fi d'evitar contagis d'escàndol, que poden malmetre la moral de les nostres joventuts.

El doctor Pérez Soriano va patir una greu malaltia a finals de 1935 i va traslladar-se a Barcelona per sotmetre's a tractament. Va tornar a Fonollosa i per la festa major va pagar la copa que es va lliurar a l'equip guanyador del partit de futbol. Després d'ell va venir l'interí Joan Maria Vilarmau, que va ser el protagonista d'un sonat incident durant la guerra. El 27 de gener de 1937 va pujar a Fonollosa la policia a detenir-lo, acusat de ser enemic del règim, però tres regidors de l'Ajuntament es van oposar a la seva detenció. Mentrestant, es van manifestar davant de l'ajuntament un nodrit grup de dones demanant la llibertat del metge. Després de l'aldarull popular, hi va haver un intens debat dins del Consell Municipal entre els partidaris i els detractors del metge. Va ser detingut, però al cap de pocs dies va tornar lliure al poble. Poc després va marxar de Fonollosa i es va passar als nacionals. A l'exèrcit de Franco va aconseguir la graduació de tinent mèdic.

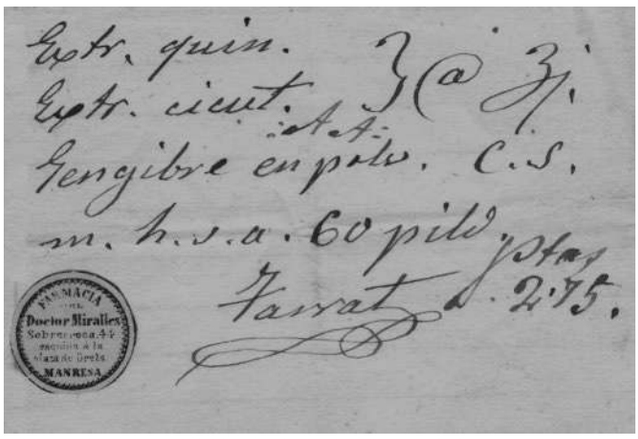

Arxiu municipal

Recepta del doctor Tarrats (1877)

Després de fugir el metge Vilarmau es va cuidar dels malalts durant uns mesos Enric Planell Morros fins que hi van destinar Ramon Llatjós Planas, de Manresa. Tenia un parell de cambres llogades a cal Baldric, una li servia de dormitori, l'altra de sala de consulta i infermeria. No seria l'únic metge que residiria a cal Baldric, ja que el poble no disposava de dispensari ni pis pel metge.
Quan el van destinar a Fonollosa Ramon Llatjós acabava de sortir de la facultat i no tenia gens d'experiència amb malalts de debò. En unes memòries va explicar com una nit el van venir a avisar que en una masia d'Aguilar un part anava malament. S'hi va desplaçar amb el seu cavall i una llanterna i va intentar extreure el nadó amb uns fòrceps, una eina que no havia fet servir mai. Miraculosament la mare i el nounat, una nena, van sobreviure. Posteriorment el doctor Llatjós es va especialitzar en tocologia i va ser un metge de referència a Manresa.

Els mesos que van seguir el final de la guerra el poble es va quedar sense metge. El març de 1939 l'ajuntament es va fer càrrec de pagar una factura 20 pessetes per una tartana per anar a Navarcles a buscar el metge Fructuós Artigalàs Garriga en cas d'urgència.

Ramon Llatjós va seguir visitant fins el 1940 i llavors va recuperar la plaça Francisco Pérez Soriano, el metge d'abans de la guerra, i la va mantenir fins el 1942. En aquell temps el salari del metge municipal era de 375 pessetes per trimestre.

Maletí de metge

Després va venir Joaquim de Llorens Mauri, natural de Barcelona. Aquest s'estava amb la dona Carme Cros Figuerola i un parell de fills al primer pis del Cafè del Serarols. L'ajuntament pagava el lloguer del pis, que era de 175 pessetes al mes. L'octubre de 1944 es va morir i el seu cos va ser enterrat al cementiri de Fonollosa. Va ser succeït per Ramon Fontova Morell, però aquest sovint s'absentava llargues temporades, fins al punt que el 1953 se li va obrir un expedient perquè feia dos anys que no havia donat senyals de vida. Mentrestant, de l'atenció als malalts se n'encarregaven metges substituts.
Entre el novembre de 1944 i l'abril de 1946 hi va haver el doctor Francesc Lluch Subirà. Eren temps de maquis i un dia, baixant de Sant Guim en moto, el metge Lluch es va saltar un control de la Guàrdia Civil, li van disparar un tret i el van ferir. Es queixava molt i temia morir, però només tenia una rascada.

Després del Lluch van passar Miquel Vila Blasi (1948), Jaume Portella Bacardit (1950) i José Ugalde Argache (1953). Tots ells vivien a cal Baldric.
En la llibreta de comptes de l'amo de Querol hi consta que el 1953 van pagar 69 pessetes per trimestre per la conducta del metge. Quan va plegar el doctor Ugalde a finals d'aquell any va ocupar el seu lloc Josep Maria Pons Font, el 1957 el metge era Manuel Santafé Samsó

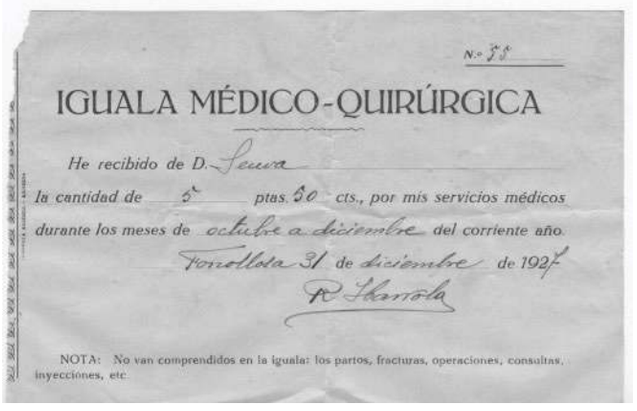
IGUALA MÉDICO-QUIRÚRGICA

He recibido de D. Seuva

la cantidad de 5 ptas. 50 cts., por mis servicios médicos

durante los meses de octubre a diciembre del corriente año.

Fonollosa 31 de diciembre de 192[illegible]

R. Ibarrola

NOTA: No van comprendidos en la iguala: los partos, fracturas, operaciones, consultas, inyecciones, etc.

Arxiu Seuva

Conducta del Dr.Ibarrola (1927)

i el 1959 Antoni Pascual Sora, tots ells sense plaça fixa. Aquest darrer era també metge d'Aguilar i els veïns es van queixar perquè quan se'l demanava no hi era mai.

Arxiu municipal

Carnet del Dr.Pla

L'estiu de 1959 l'ajuntament va pagar unes obres al primer pis del Cafè del Serarols, on havien residit antigament alguns del metges, que es trobava en molt mal estat. L'amo del Cafè va reparar portes i finestres i va millorar el sistema sanitari del pis. L'ajuntament es va avenir a un augment del lloguer, que va quedar en 200 pessetes al mes.
El metge que va estrenar el pis va ser Ignacio Fuentes Valdés, que va ser el metge local del novembre de 1960 fins a finals de desembre de 1962. Llavors va arribar Miquel Àngel Arellano Gil, però aquest no es va hostatjat al pis del metges, sinó a sobre del Forn del Calet. Hi va ser fins a mitjans de 1963 i el seu lloc el va ocupar Pedro Rodríguez Barrueco fins l'agost de 1964, mentre que la resta de mesos d'aquell any va fer el servei un interí que portava el nom curiós de Pelayo Lamberto Garcia Aparicio. El 1965 el doctor Pelayo va cobrar d'una família una "iguala" de 75 pessetes, que donava dret a l'atenció mèdica durant l'any.
El darrer metge que va estar al pis del metges va ser el doctor Jaume Ribera Rossell. Abans havia estat a Callús i compaginava la consulta a Fonollosa amb Fals i Sant Joan, desplaçant-se d'un lloc a l'altre en cotxe, un avenç significatiu respecte als cavalls dels primers metges de

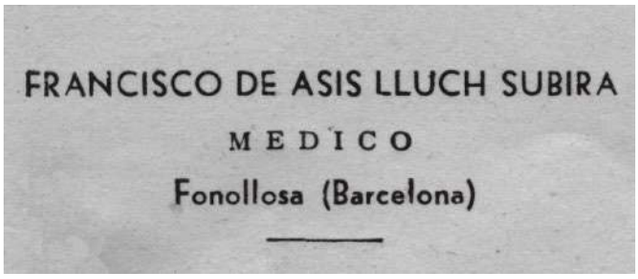

Arxiu municipal

Membret del Dr.Lluch (1945)

Fonollosa. El doctor Ribera passava visita en un racó de la sala del Cafè, però si el local estava massa animat, es traslladava a la perruqueria.
El Ribera va exercir molts anys i després d'ell van passar Josep Tuneu i Emilio Luesma Muñoz, fins que el novembre de 1987 va arribar Joaquim Busom Garcia. Primer es va instal·lar en un pis nou a Fonollosa, però més tard es va fer la casa on viu ara, a l'eixample de Fals.

El 1988 es va reformar el sistema de l'atenció primària, creant-se l'Àrea Bàsica de Salut de Sant Joan de Vilatorrada. Un equip de professionals va passar a ocupar-se de la zona formada pels municipis de Sant Joan, Aguilar, Rajadell i Fonollosa. Des del CAP es garanteix una atenció permanent als pacients, però es continuen les consultes als pobles alguns dies a la setmana. Joaquim Busom va ser durant molts anys el nostre metge, fins que el 2007 va assumir un càrrec de coordinació sanitària.

I per acabar, podem citar les persones del municipi que han estat metges.
En el passat, per un fill del poble no era fàcil cursar estudis universitaris, perquè a la deficient educació primària que es rebia en les escoles locals, s'hi afegia el poc interès dels propietaris per la cultura.
El primer nascut al municipi que va esdevenir metge va ser Joaquim Grau Casanovas, del Grauet de Fals (nascut el 1851). No va exercir al seu poble natal, sinó que va ser durant molts anys metge de Navarcles.
El segon va ser Joan Miquel Escolà, de cal Ferrer de Baix de Fonollosa (nascut el 1874). Tenia la consulta a la Plaça de Sant Domingo de Manresa i el 1901 es va casar amb Teresa Miró Camps, filla del metge i prohom manresà Oleguer Miró Borràs. Haurem d'esperar a la segona meitat del segle XX per trobar altres joves graduats a la facultat de medicina.

SANITAT PÚBLICA

En consonància amb les inquietuds socials de l'època, a finals del segle XIX es va posar en funcionament una Comissió Municipal d'Higiene, formada per un parell de regidors, el metge, el mestre i el capellà. El 1902 la Comissió va visitar les escoles i les va declarar higièniques, notant que no hi havia hagut darrerament cap episodi de malaltia infecciosa. El 1891 hi va haver el darrer cas de verola al municipi, perquè s'havia instaurat la vacunació als escolars mitjançant limfa, vacuna que es feia portar de Barcelona. Un dels capítols de la comptabilitat municipal corresponent a l'exercici de 1911 es titulava "policia urbana y rural". Les despeses d'aquest apartat van sumar 210 pessetes, pels següents conceptes:
Treball de neteja dels safarejos públics, treball i materials gastats en la reparació de la caseta destinada als malalts infecciosos, desinfectants gastats pel metge titular, material i jornals per la reparació de les fonts públiques, sanejament i reparació de les canonades, i jornals per emblanquinar i desinfectar les escoles públiques.
El juliol de 1912 el metge municipal va alertar sobre el mal estat de l'aigua de la Bassa del Roure, d'on moltes famílies n'agafaven aigua per beure. Va proposar canalitzar l'aigua de la font fins a una cisterna tancada.

L'Ajuntament no estava per inversions, però el 17 de novembre va fer la següent crida:

Que al acudir este vecindario a los lavaderos, fuentes y abrevaderos puublicos, para lavar, proveerse de agua o abrevar ganado, lo efectuara por riguroso turno de llegada, sin molestar a los demas concurrentes.
Se prohibe cantar canciones obscenas, ni proferir palabras que puedan inferir agravio o escandalo
Queda prohibido ensuciar las aguas, destruir lavaderos de servicio público y caminos sujetos a servidumbre de paso.

La multa pels infractors era de 15 pessetes.
El 1917 el veterinari municipal va presentar una factura del sulfat de ferro i el fenol emprat per desinfectar algunes cases. L'estiu de 1926 es va publicar un ban municipal, instant als habitants a netejar les quadres i a mantenir les fonts netes, per tal d'evitar les malalties infeccioses pròpies de la temporada d'estiu. Al cap d'un any es va repetir el ban, instant que:
... se dicten la medidas de carácter higiénico para la pureza de las aguas de las fuentes de donse se surten los vecinos para las necesidades domésticas, a fin de prevenirse contar posibles enfermedades infecciosas.

Arxiu Francisquet

Font de Fonollosa (c.1950)

Al poble hi havia algunes famílies tan exageradament pobres que no podien pagar-se el més mínim tractament mèdic. També hi havien els pobres de solemnitat itinerants, aquells que passaven per les cases captant, i que de vegades s'accidentaven o queien malats. Per aquests casos, l'ajuntament disposava d'un fons de beneficència, per pagar metges, medecines i, fins i tot, una intervenció a l'hospital. En els llibres de comptes trobem entrades relatives a aquesta funció assistencial. El 1899 l'agutzil va cobrar 10 pessetes per dur amb el carro una dona a l'hospital d'Igualada. El març de 1905 el metge del poble va assistir un pobre home de Calonge

Vacunació infantil

que van trobar ajagut al camí que anava al Pla de Fals. El metge va dir que el seu mal era la misèria. El van ajudar a aixecar-se i un parell d'homes el van acompanyar, caminant, fins a Manresa.
El fuster Rafel Viladrich era l'encarregat de fer els baguls de fusta per enterrar els morts. Els feia de fusta de pi i els pintava de color negre, o blanc, si eren per un infant. Sempre en tenia uns quants de preparats per si es produïa una defunció inesperada. El 1917 l'ajuntament li va pagar 10 pessetes per una caixa de morts que havia fabricat per un pobre captaire que havia mort en una pallissa a Camps. El 1929 es van pagar les cures fetes a l'hospital de Manresa a un pobre que s'havia trencat una cama. El 1934 un veí del poble va ingressar al manicomi i, com que era d'una família molt pobre, l'ajuntament es va comprometre a pagar les despeses. El 1935 es va detectar que Alonso Cervellera, un dels treballadors de la carretera, tenia una malaltia intestinal infecciosa (tifus ?), se'l va traslladar a l'Hospital de Manresa i es va desinfectar la casa on vivia. El 1940 es va satisfer una operació d'apendicitis a una dona vídua i pobre. El 1942 es va haver de fer càrrec de les despeses d'una autòpsia. La factura va pujar a 56 pessetes per la feina, 18 per unes tisores de dissecció i 35 per uns guants de goma.

Entre el 27 de gener i el 13 de febrer de 1943 hi va haver una epidèmia de grip que va afectar 31 nens i nenes, però no es va haver de lamentar cap desgràcia, perquè el metge va tractar els afectats amb sulfamides cromosulfo. Com a mesura de precaució i evitar el contagi es van tancar les escoles durant un mes.
El metge Llorens Mauri va declarar el 1944 que havia detectat un cas de diftèria (garrotillo) i va recomanar que es bullís la llet de cabra i vaca, com a mínim tres minuts.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 43 Agost 2018

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL FRANCISQUET (2ª PART)

Un sastre emprenedor

Aquesta casa la va fer el metge Josep Verdaguer el 1800 (veure cal Francisquet 1ª part) i el 28 d'agost de 1841 el seu fill Josep, metge com ell, va traspassar la casa a Francesc Pubill Biadiu per 180 lliures en efectiu i l'assumpció d'un cens de 390 lliures de capital i 12 lliures de pensió anual.

Francesc Pubill era sastre i venia d'una família de sastres. Havia nascut al Raval del Paisà, a cal Sastre Pubill, i va mamar l'ofici des de la infantesa, ja que el seu pare Valentí es guanyava la vida amb el fil i l'agulla.

Com que el Francisquet era el fill segon va haver de marxar de la casa paterna en casar-se amb la noia Teresa Miquel, filla de Damià Miquel, un sastre de Prades de la Molsosa. Segurament les 50 lliures del dot van ajudar a pagar la casa. El sastre i la seva muller van tenir una única filla, la Mònica.

Arxiu Francisquet

Mònica Pubill

No deurien faltar clients al sastre Francisquet, perquè a base de confeccionar a mida calces i armilles, camises i enagos i els elaborats vestits de les núvies de casa bona, va acumular un petit capital, que va fer créixer amb una hàbil política de préstecs i inversions. Vegem-ho.

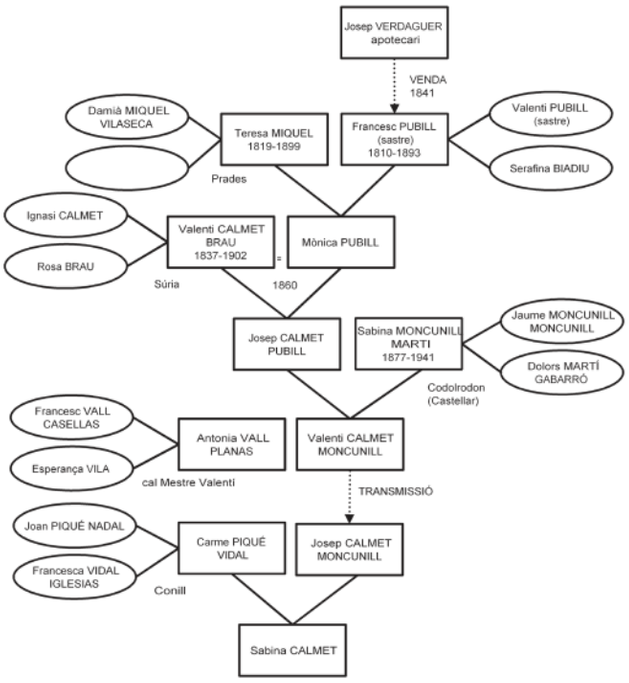

El 1852 va fer un préstec de 1.500 lliures, una fortuna, a la mestressa de la Gabriela de Fals, que tenia problemes econòmics, perquè el seu marit havia desaparegut sense deixar rastre. Va recuperar els cèntims el 1861, amb un afegitó de 75 lliures pels interessos. El 1858 l'amo de cal Bartomeu de Camps li va manllevar 840 rals amb la garantia de la casa, i amb el compromís de tornar els diners al cap d'un any. El 1861 va invertir 1.600 lliures comprant a gràcia unes peces grans del mas Piqué de Conill. El 1866 va afegir 300 lliures a l'empenyorament. El 1863 l'hereu de la Gabriela de Fals no en tenia prou per pagar la legítima a la seva germana i va demanar al Francisquet 12.000 rals de billó (1.085 lliures) *"con buenas monedas de oro de cuño español usuales y corrientes"*. En garantia va hipotecar el mas, valorat en 2.200 lliures. Aquest préstec era en principi per un any, però es va allargar fins a set. El 1865 va comprar a gràcia les parts d'una vinya de 6 quarteres que rebia l'amo de la Morera del seu parcer. La inversió va ser de 824 escuts i va rebre les parts de la vinya fins el 1879, quan el Morera li va tornar els diners.

En l'apartat d'inversions immobiliàries tenim que el 1842 va adquirir un trosset de 2 quartans a cal Roca per 15

Pou a l'interior de la casa

lliures. El 1852 va comprar al seu veí de cal Doctoret un tros rocós de forma irregular amb intenció d'engrandir la casa. El veí va posar la condició que l'aigua de la teulada del tros nou, que vessava sobre la del Doctoret, fos aconduïda per una canalera o xorda. No li va permetre obrir finestres al seu cantó, tret d'una finestreta de 2 per 2 pams al segon pis. En va pagar 200 rals de billó. El 1855 va comprar un hort de tres quartans a la zona del Raval del Paisà per 294 lliures. El 1860 va comprar un altre tros de dos quartans a l'amo de cal Roca, que li va costar 640 rals. El 1864 va fer seu un tros de sembrat i regadiu a la partida de Puigberenguer de Manresa per 14.000 rals de billó. Se'l va revendre amb guany dos anys i mig més tard. El 1870 va comprar a Hermenter Piqué una casa a la plaça Nova de Conill i 14 trossos de terra de sembradura, vinya i bosc, amb una superfície total de 55 quarteres i mitja. A la terra, uns anys més tard, s'hi va aixecar la casa coneguda com cal Joan Pau. El 1881 va adquirir un tros d'hort de ca l'Isidret per 400 pessetes.

És sorprenent la diversitat de monedes que trobem en aquest curt període, des de la lliura (una unitat de compte sense existència real), passant pel ral de billó (a partir de 1852), l'escut (a partir de 1864) i la pesseta (a partir de 1869). L'equivalència aproximada seria 10 rals de billó = un escut = 2'5 pessetes.

Francesc Pubill va morir el 24 de juny de 1893, a l'edat de 82 anys. Havia fet un testament el 1844, essent encara jove, i no sabem si el va rectificar posteriorment. En tot cas, la seva filla ja havia estat designada hereva en els capítols. L'agost següent la vídua Teresa i la filla Mònica van fer l'inventari dels béns, on hi figuraven la casa, els tres horts de Fonollosa i la propietat de Conill.

El sastre Calmet

La pubilla Mònica va fer capítols matrimonials el 16 de maig de 1860 amb Valentí Calmet, un jove sastre de Súria. El Francisquet no havia tingut cap fill que seguís el seu ofici, però va aconseguir un gendre que sí que ho va fer. En els capítols, el pare va assignar al Calmet un salari de 10 lliures anuals durant els primers deu anys que visqués i treballés sota el seu sostre, compensació econòmica que només es faria efectiva en el cas que la pubilla es morís sense fills i el Calmet hagués de marxar. L'aportació o dot del Calmet a la seva muller va ser de 1.600 rals de billó i també va dur un conjunt de roba que li havia donat el seu pare.

La Mònica i el Valentí Calmet van tenir cinc nois, el Francesc, el Josep, l'Ignasi, el Martí i l'Antoni. Dissortadament tres d'ells va morir joves, l'Ignasi als 18 anys, el Francesc als 23 i l'Antoni als 24. També van engendrar una noia, l'Antònia, que el 1903 es va casar amb el jove Josep Santfeliu Bausili, d'ofici torner. Tenint el pare sastre no li va faltar pas roba a la noia, que, entre altres coses, es va endur nou vestits complets, un d'ells de seda.

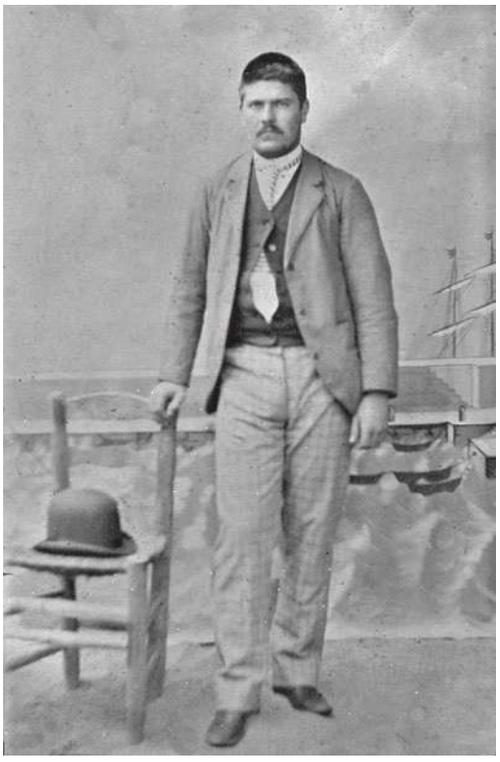

Arxiu Francisquet

Josep Calmet Pubill

La Mònica va heretar de son pare l'esperit negociant i al llarg de la seva vida va fer algunes operacions, comptant, com era de llei, amb el vistiplau del marit. El 1885 la Mònica va deixar 1.000 duros a Josep Trullàs, rector de Camps, que els necessitava per comprar una casa a la plaça de Fonollosa on hi volia posar unes monges que fessin col·legi a les nenes. El préstec tenia una durada indeterminada i un interès anual del 6%. El 1890 va fer dos préstecs importants; 1.000 pessetes a Josep Prat de Monistrolet, amb garantia del mas Caranyes, i 1.500 pessetes a Joan Devant, amb garantia de cal Sastre Coix. En els dos casos l'interès va ser l'acostumat 6 %. El Sastre Coix no va ser capaç de tornar el capital i els interessos, i el 1896 va vendre a la Mònica un tros de terra de 4 quarteres i mitja, dita "Camp del Sastre Coix".

El fill gran de la parella Francesc Calmet Pubill va fer capítols el dia 11 de maig de 1886 amb Teresa Centellas Puigpelat, filla de l'amo del mas Centelles del Racó, de Sant Amanç. Aquell dia els pares el van fer hereu, amb una reserva de 400 lliures per donar a cadascun dels altres fills. La Teresa va tenir un aixovar magnífic, que descriurem a continuació:

Un vestit de seda, dos de llana i un de pisana, dues caputxes i un mantell, una vànova, dos coixins i un mata-

làs, tot de llana, dues fundes de coixí, quatre llençols, divuit camises, cinc camisetes interiors, dues cotilles, dotze tovallons, dues tovalloles, tres canes de drap per fer unes estovalles, una calaixera i una màquina de cosir. Al cap de pocs mesos de matrimoni el Francesc Calmet es va morir, i l'aixovar i la Teresa van tornar a Centelles. En aquest temps la casa va començar a ser coneguda amb el nom de cal **Calmet**, nom que encara avui s'alterna amb la clàssica de cal Francisquet o cal **Quet**.

El substitut del Francesc va ser el seu germà Josep Calmet Pubill, que era també sastre. Aquest va fer un bon casament amb la noia Sabina Moncunill, una filla del mas Montconill de Codolrodon, terme de Castellar. És van casar a l'ermita de santa Magdalena el 2 d'octubre de 1895.
Van tenir vuit fills, però un d'ells, batejat amb el nom de Josep, va morir al cap de poc de nàixer. El primogènit i futur hereu va ser el Valentí. El Jaume i l'Eliseu van emigrar abans de ser quintats per tal d'evitar que els enviessin a la guerra del nord d'Àfrica. Van anar a Paris, on el Jaume va trobar feina de fuster i l'Eliseu de forner. El primer s'hi va quedar i es va casar amb una modista belga dita Simone Tessier. L'Eliseu es va desplaçar a Perpinyà, on va treballar de marbrista. Es va casar amb Caterina Matas de Vilajuïga.
La Mercè es va casar amb Josep Puiggròs Gabarró, un forner de Barcelona. En l'edició del diari "Pla de Bages" del 3 d'abril de 1935 va aparèixer l'anunci que l'industrial barceloní Puiggròs havia demanat a la vídua Sabina Moncunill de Calmet la mà de la "virtuosa Mercè". El 5 de juny va sortir la noticia de l'enllaç que havia tingut lloc tres dies abans a capella de la Guia, desitjant als nuvis "una eterna lluna de mel". L'Antònia es va casar amb el forner de Fonollosa Celdoni Clarena. El Ramon va ser taxista a Barcelona, on va casar-se amb Clara Rosel. Va ser mobilitzat durant la guerra i va morir al camp de concentració de Padrón el 6 d'abril de 1939, uns dies abans de rebre l'aval que l'havia d'alliberar.

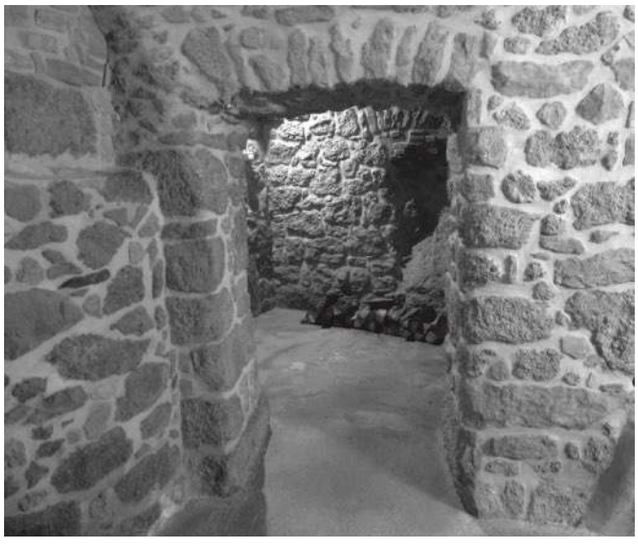

Entrada del celler

La següent generació va ser la formada per Valentí Calmet Moncunill (nat el 1897) i la seva muller Antònia Vall Planas, de cal Mestre Valentí de Camps. El Valentí va prendre possessió de l'herència el juliol de 1920, després de la defunció del seu pare. La seva mare, la Sabina, va viure bastant més i no va deixar aquest món fins el 3 d'abril de 1941.

Arxiu Francisquet

Família Moncunill de Codolrodon

El Valentí era una persona instruïda i va ocupar càrrecs al jutjat municipal i a l'ajuntament. Va ser l'escrivent i la mà dreta de diversos secretaris que van passar pel despatx de manera interina. En alguna ocasió, per exemple el juny de 1924, va ser habilitat per la funció de secretari. Durant la república ho va haver de deixar, perquè estava massa identificat amb la dreta, però després de la guerra va ser reintegrat al càrrec.
Tenia una salut delicada i va morir sense descendència el 6 de maig de 1953 i llavors cal Francisquet va passar al seu germà Josep Calmet Moncunill (1914), que era el petit de tots els germans.

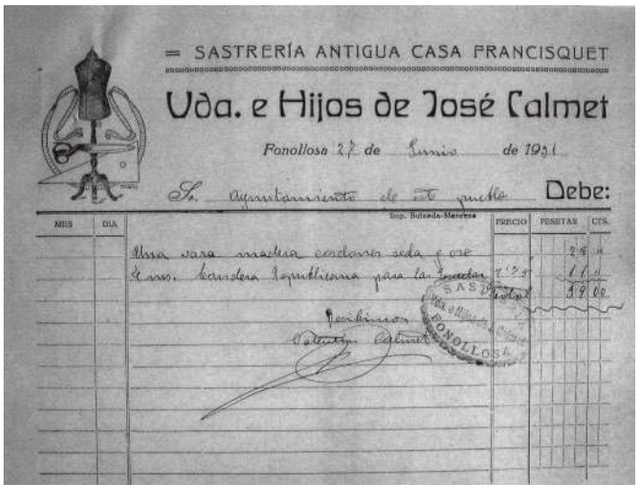

Col·lecció Francisquet

Factura del sastre Francisquet

El darrer sastre

Josep Calmet Moncunill va ser el darrer sastre de Fonollosa, hereu d'una llarga nissaga de sastres. Va aprendre l'ofici fora de casa, com era costum, al taller del sastre Fontdeví de Cardona. Tenia el cosidor a l'entrada de casa i l'ajudava a confeccionar els encàrrecs la seva dona i alguna cosidora. També va ensenyar a alguns aprenents l'art de la sastreria, per exemple al jove Antoni Soler de Sant Martí de Sesgueioles. A cal Francisquet es conserven actualment molts estris de l'ofici.
Quan va esclatar la guerra Josep Calmet feia el servei, va desertar i es va exiliar a Perpinyà, a casa del seu germà Eliseu. Va tornar i es va casar amb Carme Piqué Vidal, filla del propietari Joan Piqué de Conill, un descendent dels Piqué amb qui l'avantpassat Francesc Pubill havia fet negocis.

Col·lecció Francisquet

Conjunt de planxes de ferro

El sastre Calmet s'ocupava personalment de l'hort que tenia la família a prop de la font de l'Arena, però els camps i vinyes les menaven mossos llogats o les donava en arrendament. Va ser secretari de la delegació local de la "Hermandad de Labradores i Ganaderos" i també va tenir un càrrec dirigent en la Cambra Agrària. Quan la feina de sastre va anar en decadència, per donar pas a la confecció industrial, el Josep va posar màquines de tricotar teixits de punt.
Igual que el seu germà Valentí, el Josep havia estudiat a Manresa i alternava la feina manual amb altres ocupacions. Va fer d'agent d'una companyia d'assegurances i com a delegat local de l'institut de previsió, va ajudar a molts pagesos, que s'havien passat la vida cavant les vinyes, a fer les gestions burocràtiques necessàries per aconseguir una mínima pensió de jubilació. S'encarregava també de fer els pagaments mensuals.
Durant el seu temps la casa es va ampliar i transformar radicalment. La façana de pedra vista va donar lloc a un acabat modern, on l'únic element antic és una magnífica llinda, que havia estat en una finestra del primer pis i ara és a la porta principal. Els baixos de la casa, excavats en part a la roca pinyolenca, com moltes cases del raval, conserven la disposició original.

El Josep i la Carme van tenir el Valentí Maria, la Sabina i el Joan. El primer va crear una empresa del sector discogràfic, es va casar amb Quima Fargas de Salelles i té els fills Oriol, Gemma i Sabina. Va rebre en herència cal Joan Pau de Conill, ara una casa de turisme rural, i la vinya de la Solana, on va construir una casa nova. Ha estat ficat en múltiples activitats cíviques i socials, i actualment és un membre destacat del Grup de la Memòria Històrica municipal.
Joan Calmet va fer parella amb Judith Baraldés de Sant Fruitós i tenen les filles Marta i Núria. El Joan ha dedicat molts anys a la política municipal, i actualment, és regidor de l'ajuntament de Manresa. Va rebre en herència ca l'Escloper, que havia comprat el seu pare, i l'ha convertida en residència turística.
Sabina Calmet ha treballat tota la vida al sector sanitari, en el camp de la pediatria i psiquiatria. És soltera, i l'actual mestressa de cal Francisquet.

CAL MIXER

Aquesta casa ens ha fet ballar el paraigua. Per les seves dimensions semblava una casa insignificant, la típica casa de parcer, però tenia una característica que la feia més antiga i important, un portal de dovelles. Aquests portals són característics dels segles XVI i XVII, quan es van ampliar la majoria de masies i masoveries.

Un document, datat el 15 de març de 1607, ens parla d'una antiga masia, que per les afrontacions podria ser cal Mixer. Aquell dia Jaume Morera, amo de la Morera, va cedir al senyor rector una era a perpetuïtat i un casalot conegut com el "mas Hiern" durant vuit anys. Les afrontacions del casalot eren; (est) casa i ferreria de Joan Monconill, (oest i nord) camí públic que va a l'església, (sud) camí de la casa Montconill a l'església.
Disposem de referències més tardanes que podrien referir-se al mateix mas. El 1671 l'amo de la Morera va avalar amb una vinya a la plana de Niern. Aquesta era una "clau" o peça separada de l'heretat principal. El 1772 l'hereu de la Morera va establir al seu germà Magí Morera un tros de terra en aquell lloc d'una quartera d'extensió, perquè s'hi pogués fer la casa. La casa es va dir cal Mesquita. La partida l'anomenaven en aquell temps "Siench" o una cosa semblant i van fer constar que pertanyia a la Morera des de temps immemorial.

Arxiu Rosetó

Cal Mixer (1980)

A l'edat mitjana hi havia a Fonollosa un mas dit Isern, situat més o menys en aquell indret. Sostenim la teoria que el nom va evolucionar amb els segles i es va convertir en Niern o Siench. Quan el mas Isern va quedar rònec suposem que la masia i part de les terres van ser absorbides per la Morera.
La notícia més reculada de l'antic mas és del 3 de les nones de setembre de 1295, quan Bernat Isern de Fo-

nollosa va pagar la fiança al senyor de Castellar per alliberar al seu fill Guillomet de la presó on el tenia retingut. La fiança va consistir en dos muls i un ase. Bernat o Bernardó Isern el febrer de 1320 va fer una visita al call acompanyat del seu pare Bernat, qui el va avalar. Va demanar 90 sous per tornar-los a mitjans d'agost amb un interès anual del 15%. El 1371 Pere Isern va actuar de testimoni, però un any més tard era mort i la seva vídua Sibil·la va cobrar uns diners del Serragallarda d'Aguilar.
El 1393 Pere Isern, tal vegada fill de l'anterior Pere, va comprar un ase a Calaf i el 1406 ell i la seva dona Margarida (o Sància, segons altres fonts) van permutar amb Guillem Vilar de Fonollosa dos horts. El 1415 Pere Isern va avalar una compra de bestiar.

Arxiu Rosetó

Portal (1980)

Violant, muller en segones núpcies de Pere Isern i en primeres de Galzeran del Prat de Fals, va posar el 1432 el fill Pericó d'aprenent de teixidor a Manresa. El Pericó era fill del primer matrimoni de la Violant, així com el Joan i la Francesca. No se sap quants fills eren engendrats per l'Isern, però aparentment n'era un xicot, a qui van posar Pere, per variar. Aquest es va casar amb Agnès, filla de Bernat Corrons de Salelles i Bartomeua. El 1440 va ingressar 7 florins del dot i 10 florins per comprar els vestits nupcials.
El 1448 es va signar una treva en presència del senyor del castell de Rajadell entre uns manresans, i Pere Isern i els seus cosins Francesc i Antoni Isern. La treva havia de durar 110 anys i la multa per aquell que la trenqués era de 50 lliures. Sembla que tant el Pere com els seus cosins residien llavors a la ciutat de Manresa.

Després del parèntesi medieval retornem a la història més moderna de cal Mixer.
La casa era de la Morera, però al segle XVIII s'hi estava Francesc Pelfort. El 14 de juny de 1762 el Pelfort va vendre a carta de gràcia a Josep Torras una part de la casa, que el venedor es va comprometre a tenir arreglada i habitable abans de Nadal. Els afrontaments o límits eren; (est) casa de Francesc Monconill i resta de casa del venedor, (sud) pati o corral, (oest) camí de la rectoria, i (nord) pati o corral de la rectoria. Amb la casa hi anava un hort de 12 per 12 passes a la partida dita la "Horta". L'empenyorament era de 100 lliures i a l'hora de la quitació el Pelfort es podia resquitar d'aquesta quantitat un ral per cada any que la casa hagués estat ocupada pel Torras.
Francesc Pelfort era sastre, i entre 1741 i 1750, va viure a cal Perolet del carrer Nou, l'actual cal Pinxo. El 21 de març de 1763 Francesc Pelfort va vendre a carta de gràcia la casa a Francesc Vall pel preu de 120 lliures. A més, va posar la casa en garantia del dot i l'aixovar de Francesca Pelfort, la muller del Vall.
La propietat seguia en mans de la Morera, i el 12 d'agost de 1805, l'amo Francesc Morera en va recuperar l'ús, pagant a Francesc Vall les 120 lliures del traspàs anterior, més 45 pel dot de la dona, 11 lliures i 9 sous pels vestits i 25 lliures gastades en obres.

La casa es trobava encaixada entre la rectoria i la casa Montconill (actual Closa) i el 1821 el Morera va tenir una disputa amb el veí, pel motiu d'haver obert dues finestres que donaven a aquella banda. El jutge va dictaminar que les finestres s'havien de tancar, però davant de notari, el 22 de juny les parts van arribar a una avinença. El Montconill permetia les finestres, però aquestes havien de ser tancades amb una reixa de ferro o fusta, de manera que ningú es pogués abocar a l'exterior.
En un inventari de béns de la Morera de 1793 hi figura la casa de costat de la rectoria, que constava de dues estades i un hort. Llavors la casa era coneguda popularment com cal Devant, segurament el nom del llogater.

Més endavant s'hi va estar de lloguer Ramon Oliveras Morera, un fill de cal Metge. Aquest Ramon es va dedicar primer a teixidor de vels i després a botiguer i estanquer. L'estanc era l'establiment que tenia la concessió per despatxar tabac, un producte controlat per l'estat, que havia esdevingut molt popular. De vegades, el Ramon es definia com a confiter, així que suposem que a la seva botiga també es podien comprar llaminadures. El Ramon es va casar ja gran amb la vídua Paula Rourich de Vallformosa. El dia 11 de gener de 1865 el notari Suaña va pujar a Fonollosa a petició del Ramon Oliveras, que tenia 55 anys i es trobava pioc al llit. El Ramon va

Arxiu Rosetó

Enderroc de la casa (1980)

fer constar per escrit que la dona li havia entregat com a dot 3.744 rals de billó, equivalents a 350 lliures, des les quals 200 procedien de la restitució del dot del primer marit Pau Biadiu. Aquests diners s'havien invertit a l'estanc:
"han servido dichas tres cientas cinquenta libras en su mayor parte para el establecimiento y abasto de la tienda y estanco que tiene establecidos en su casa".
El 1861 encara hi figurava empadronat Ramon Oliveres i en la llista de cases de 1878 hi consta que el propietari de cal Mixer és Joan Bacardit Font, l'amo de la Morera.
L'economia de la Morera anava a mal borràs i els amos es van veure obligats a empenyorar, primer, i a vendre, després, part del patrimoni mantingut durant segles pels avantpassats. El 7 d'octubre de 1894 l'hereu Josep Bacardit Morera va manllevar 4.000 pessetes, a l'interès del 6% anual, amb la garantia hipotecària d'una casa dita **cal Devant** o **l'Estanc**, *"por haber habido muchos años el estanco de la población"*.
Aquest préstec i d'altres no es van poder tornar, i la Morera va haver de vendre per pagar deutes. El 23 de gener de 1897 Josep Bacardit es va vendre a Fructuós Sanmartí Xipell cal Devant o l'Estanc per 500 pessetes. El comprador era el marit de Maria Comas Vidal, qui havia comprat uns mesos abans la propietat de la Morera.
El 7 de juliol de 1902 Fructuós Sanmartí es va revendre a Joaquima Calella Expósito la casa, que es definia com a ruïnosa, per 100 pessetes. Va ser una venda fictícia, perquè la Joaquima era la minyona del senyor Fructuós i la senyora Maria, i vivia amb ells a la casa del carrer de santa Llúcia de Manresa.
Entre el juliol d'aquell any i el març del següent els Sanmartí i la minyona es van donar de baixa del padró de Manresa i es van empadronar a Fonollosa, una maniobra que, sospitem, tenia a veure amb la contribució.

El 3 de febrer de 1909 Joaquima Calella va vendre la casa a Francesc Puig Cots per 500 pessetes. L'interès del Puig tenia lògica, perquè cal Mixer es trobava encastada dins de la masia Closa, que havia adquirit aquell mateix any.
Com que el casalot era força rònec, el Francesc i la família, després de fer-hi algunes obres, es van instal·lar al primer pis de cal Mixer. Allà hi van néixer els fills de l'Antoni Puig i l'Emília. Les dues cases es comunicaven per l'interior i els Puig hi van viure fins el 1932, quan van traslladar-se a l'altra banda del carrer, a una casa que a partir d'aquell moment va passar a dir-se cal Closa Nou.
Segons conten, el darrer habitant de cal Mixer va ser Enric Ventura, germà de la Ramona de cal Bauma. Havia fet les amèriques amb poca fortuna i, quan va tornar a Fonollosa amb la cua entre les cames, el Puig li va deixar la caseta gratis. La porta interior es va tapiar.
El Ventura era un home de món, assidu als cafès i les timbes de cartes i es conta d'ell que va ser el primer del poble a qui agradava el gust amarg de la cervesa. De primer, al Cafè de l'Esteve, una caixa de cerveses els durava un any, però l'Enric s'hi va anar afeccionant i va acabar bevent-se'n una cada setmana. Es guanyava la vida fent feixos al bosc per alimentar els forns de pa. Vell i malalt, el van acollir a cal Closa, fins que va marxar a un asil de Manresa pocs mesos abans de morir.
Mentrestant, als baixos de la casa hi havia el taller de fusteria del Josep Mª Closa. A la fusteria s'hi entrava pel portal gran o per una porteta més petita al costat.

L'ajuntament tenia un despatx petit a cal Metge, i una de les prioritats del primer ajuntament democràtic, va ser la construcció d'una Casa de la Vila. El maig de 1980 es va adquirir cal Mixer per 400.000 pessetes, i el novembre es va ensorrar fins als fonaments. Les dovelles del portal es van desmuntar, després de numerar-les, i Francesc Puig Casas se les va vendre al Mestre Valentí, que les va fer servir per una altra construcció, no sabem quina.
Al solar s'hi va aixecar un edifici de tres plantes de 90 m2 cadascuna, obra de l'arquitecte Baraut, amb un pressupost de 7'9 milions de pessetes. No es va mantenir l'alineació amb els altres edificis, sinó que es va recular la façana uns metres per tal d'eixamplar el carrer.
Les noves dependències municipals es van inaugurar el 13 de juny de 1984, essent alcalde Ramon Armengol. L'ajuntament aviat es va fer petit i el 2003 es va engrandir, ocupant l'espai de l'antiga masia de cal Closa Vell.

I ELS CARLINS QUE ELS MATI DÉU

Malgrat que les guerres carlines van tenir lloc no fa tants anys, sorprèn la poca informació que es troba, almenys de la zona que ens ocupa. De segur que a "l'Archivo Histórico Nacional" s'hi troba força informació i també en els arxius militars, però de moment cap estudiós de la comarca hi ha treballat a fons.
Per tractar de les guerres carlines a Fonollosa hem consultat llibres, la documentació dels arxius públics, papers que han quedat en algunes cases de pagès i també hem recollit el relat d'alguns fets que ha arribat als nostres dies a través de la memòria oral.

La segona guerra carlina o rebel·lió dels "matiners" va començar, segons uns, el setembre del 1846 amb l'aixecament de Benet Tristany a Solsona o, segons altres, en l'assalt a Cervera de Tristany el febrer del 1847. Les hostilitats van durar fins a maig de 1849.
L'aixecament a Catalunya no va ser motivat únicament per la qüestió carlina, sinó que s'hi va sumar el descontentament de les classes populars per un seguit de mesures del govern que pertorbaven la vida del país, com les quintes, l'augment dels preus, la crisi al sector tèxtil per culpa dels aranzels, etc. Els propietaris rurals van ser més cauts en el suport als rebels, després de la forta repressió que havien patit al final de la primera carlinada.

Al llibre "Memòria d'Aguilar" de Pilar Parcerisas s'hi troben referències a la guerra dels "matiners". El batlle en aquell temps era Isidre Torra, el qual va deixar una llibreta o dietari amb anotacions sobre gestions que va

Tram de mur

haver de fer per ordre dels comandaments militars que mantenien presència a la zona.
Transcrivim els fragments referits a Fonollosa.

"El dia 29 de març de 1848 vaig anar a Fonollosa per ordre del comandant del destacament.
El dia 1 d'abril vam anar a Calaf jo i el Josep Rius a comprar roba per portar al destacament de Fonollosa; vuit llençols, dues màrfegues i quatre coixins. La factura va ser:
15 canes de drap pels llençols, a pesseta i mitja la cana, 25,5 pessetes
3 canes pels coixins, 4,5 pessetes, màrfegues, 12 pessetes, 8 canes de drap per les màrfegues, a 10 sous la cana, 10,7 pessetes, fil, 1'5 pessetes.
El 10 d'abril vaig portar les màrfegues a Fonollosa.
El 23 de juny vaig anar a Fonollosa per ordre del capità del fort. Vam tenir junta tots els agregats, perquè havíem de posar una campana al fort i fer una torre per la campana.
El 27 d'agost el comandant del fort em va fer pagar 21 pessetes per tres dies que havien faltat els vigilants.
El 8 de novembre de 1848 l'alcalde d'Aguilar rep una carta del comandant del destacament de Fonollosa, que està molt enfadat perquè els soldats no tenen pa. Vol 200 racions avui mateix. Signa el comandant Francisco (cognom il·legible)"

Així doncs, hi havia a Fonollosa un destacament de soldats que estava aquarterat en un recinte fortificat o "fort", on s'hi va instal·lar una campana per donar la veu d'alarma en cas d'atac. El poble d'Aguilar i els altres de la rodalia, suposem, havien de fer unes determinades servituds a la guarnició de Fonollosa, com subministrarlos menjar i fer tasques de vigilància.
El pla de Bages estava pacificat i sota control governamental, però de la serra de Castelltallat en amunt era territori carlí i les columnes de l'exèrcit s'hi endinsaven amb màxima precaució, tement els atacs de les partides carlines que s'hi trobaven com a casa. Es plausible doncs, que l'estratègia dels militars passés per instal·lar un punt de vigilància i control als contraforts de la serra de Castelltallat, al replà de Fonollosa. La pregunta és, on era el fort de Fonollosa ?

No tenim una resposta a la pregunta, però sí algunes suposicions i especulacions.
Una possibilitat seria que es trobés a la casa Closa, on sembla ser que s'hi instal·lava Benet Tristany i el seu estat major quan feia estada al poble. La casa però, no té les característiques d'un punt fortificat i difícilment hauria pogut hostatjar una guarnició de soldats. Tampoc la memòria oral recull res al respecte.
Una altra hipòtesi és que el fort dit de Fonollosa es trobés en un puig o esperó entre dos barrancs profunds, orientat de nord a sud, que hi ha en terme de Sant Amanç, a un centenar de metres de la casa de cal Quius. Des de l'indret es domina el camí que baixa, seguint el torrent, de Fonollosa a Sant Amanç i s'albira una gran extensió de territori, en especial la vall de la riera de Rajadell fins a Manresa.
Al mig del bosc, al termenal de les propietats del Prim i Viladés, hi ha les ruïnes d'un tancat de pedra format per dues parets o muralles concèntriques, amb una vall entremig. La paret exterior es troba a ran del camí carreter actual, té poca alçada i en un punt hi ha les restes d'una portella i una garita amb espitlleres a banda i banda. L'edifici principal del suposat complex militar és una barraca bastant gran i alta feta de pedra seca, amb un arc de dovelles a la porta i tres obertures o espitlleres a les parets mirant cap enfora. El mur, fet amb pedra en sec, és d'uns dos metres d'alçada a la part més elevada i extraordinàriament ample. En dos llocs a la part externa hi ha pedres sortint del parament, fent de graons. El recinte té forma aproximadament ovalada, però la paret de la part de darrera, la que mira en direcció a l'església de Sant Amanç, ha estat desmuntada o no es va arribar mai a construir. És difícil avaluar la superfície del recinte encerclat pel mur interior, ja que hi creix un bosc espès, però deu superar els mil metres quadrats.
Aquestes restes arqueològiques no tenen nom, les persones del país les han vist sempre igual i ningú pot aportar cap notícia de la memòria oral.

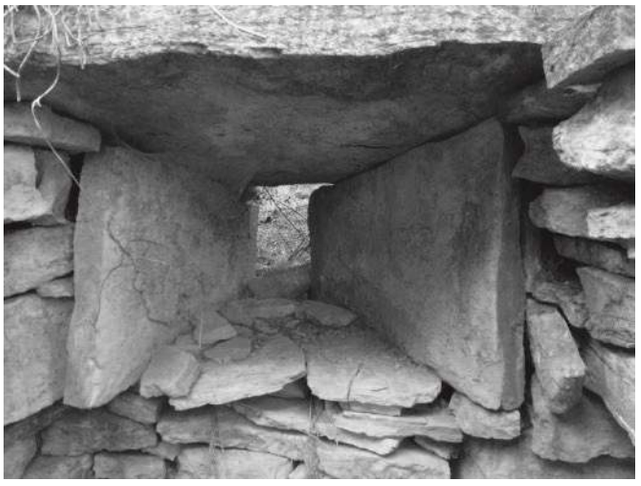

Espitllera

La hipòtesi té un punt veritablement flac; aquest suposat campament militar o fort de l'època carlina no es troba a Fonollosa, sinó a Sant Amanç (terme de Rajadell). És cert que la distància al límit del terme de Fono-

Estada

llosa és només d'uns centenars de metres, però el batlle Torra i la gent del seu temps distingien perfectament els termenals dels pobles veïns i no els haguessin confós mai. Potser, fort o destacament de Fonollosa, era la denominació oficial donada al lloc pel comandament militar, ignorant de tals subtileses.
També cal provar que el recinte de cal Quius sigui realment el complex militar que suposem i no un corral pel bestiar o una altra cosa de funció desconeguda. Per assegurar-nos-en caldria fer una prospecció arqueològica. Si realment el lloc va allotjar un campament de soldats durant un cert temps no seria difícil descobrir-ne evidències, tals com monedes, botons dels uniformes o bales.

Per acabar aquesta història de com va afectar la guerra dels "matiners" a Fonollosa disposem d'una acta notarial del 15 de novembre de 1849. Francesc Bacardit, Joan Bacardit, Josep Serarols, Pere Jubert i Joan Devant, propietaris de Fonollosa van declarar que:

> ... atenent que per raho dels atrasos de contribucions provinents dels trastornos en que se ha encontrat lo Principat, se trobaba lo poble de Fonollosa vexat ab apremis per part del Gobern, y a fi de evitar estos, que durarien molt temps atesa la miseria en que se encontran alguns dels contribuents, per so, lo Ajuntament convocá a tots los contribuents y resolgueren buscar una cuantitat prestada a fi de pagar los atrasos de las contribucions, pagant de ella lo interes corresponent ...

Fortificació

Noti's com a mitjans de segle XIX els notaris, malgrat les pressions per fer-ho en castellà, encara redactaven les actes en català, si bé la llengua escrita que s'emprava s'estava degradant amb molts castellanismes.
La guerra sempre provoca desgràcies als qui la pateixen de prop o de lluny. Les imposicions governamentals per mantenir el destacament de Fonollosa, les exaccions dels carlins i la inseguretat dels camins van gravar l'economia dels habitants de la zona, que van haver d'endeutar-se per pagar les contribucions.
Ramon Vall, l'amo de la Vall, que aparentment no estava tan afectat per la crisi econòmica, es va oferir a prestar a l'ajuntament 800 lliures al 6% d'interès anual.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 44 Octubre 2018

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

MAS BECARDIT DE LES OLLES (2ª PART)

L'incendi de Becardit

Ramon Bacardit ja apareix el 1703 acompanyant el seu pare Josep. El xicot tenia en aquell moment menys de 25 i més de 14 anys.

El 1711 va passar una desgràcia a Becardit; es va calar foc i es va destruir bona part de la casa i dels mobles.

En un procés judicial de 1774 l'amo Bacardit va justificar la carència d'algunes escriptures amb l'incendi que les havia cremades. Va aportar com a testimonis dos homes vells que recordaven el foc esdevingut a la seva infantesa.

Pere Camps d'Aguilar va declarar que des del seu mas s'albira Becardit de les Olles i que va veure el foc de 1711. Dos dies després hi va pujar i va veure dues mules mortes:

> (...) repare tambien que los domesticos de la misma casa se encontraban alla medio desnudos, clamandose y lamentandose de que todas sus ropas se les havian quemado, en tanto que, como el incendio les havia acontecido a la noche mientras estaban acostados, hasta la mas comun de su porte havia perecido (...) la casa se hallaba quasi totalmente abrasada y consumida sin reparar edificio en ella que no fuese devorado, y si bien no puedo asegurar si se quemaron tambien los papeles, escrituras, trastes y omenages de la casa, con todo me lo persuado a la vista de aquel espectaculo ...

Segon el testimoni, els mossos i minyones anaven vestits amb parracs i roba vella que els havien deixat altres persones. Una altre testimoni va ser Domingo Casas de Fonollosa, que quan va ocórrer l'incendi tenia uns deu anys. En sentir que la gent cridava que hi havia foc a Becardit

> ... nos agarramos jo con otros a las campanas de la iglesia tocando a fuego y mas a fuego (...)

L'endemà ell i molt curiosos del poble van pujar a Becardit a veure què havia passat:

> .. la casa estava totalmente asolada, sus techos y texados undidos, los animales muertos en las quadras, la gente triste y afligida, solamente las paredes quedaron en pie, con pocos apoyos ...

Capella particular dedicada a sant Magí

El 1713 Ramon Bacardit ja és l'amo i comença una dilatada etapa al capdavant del mas. El gener d'aquell any va crear un censal de 200 lliures a favor de Josep Vall. El document té interès, perquè hi surten les equivalències

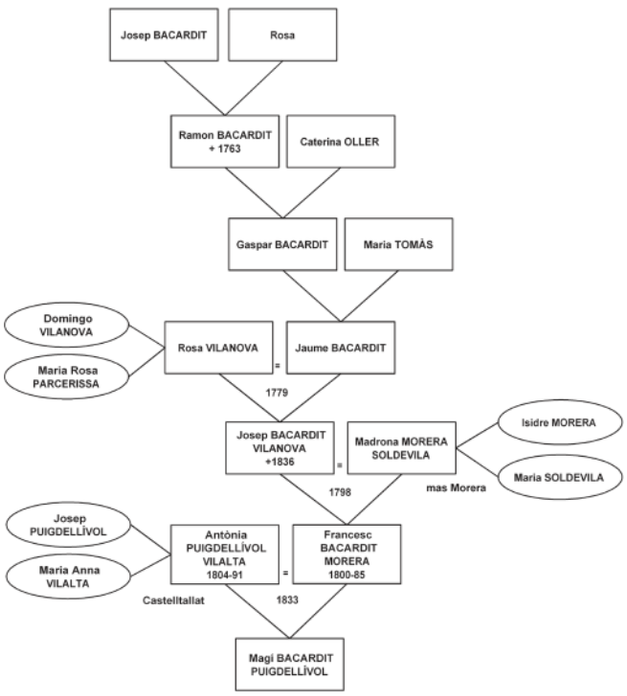

entre la lliura catalana, una moneda fictícia, i la moneda que circulava pel país aquell temps. Una dobla d'or eren 5 lliures i 12 sous, i un ral de vuit, 1 lliura i 8 sous (20 sous = 1 lliura). El ral de vuit era una peça de plata d'uns 27 grams que s'encunyava sobretot a les colònies americanes de la corona espanyola i que tenia àmplia difusió a dintre i a fora d'Espanya. Aquesta equivalència ens permet calcular que pel censal el Vall li va donar una bossa de monedes d'un pes aproximat de 3 quilos i 900 grams de plata.

La major part de les operacions que va realitzar el Ramon eren compres de blat i altres cereals, que no tenen massa interès. El 29 de setembre de 1730 el Ramon es va veure obligat a pagar el dot de la seva germana Francesca al cunyat Josep Pons Oller, dit Poncet, de Castelltallat. Li devia 100 lliures, però li va vendre una peça de terra dit "lo Bosch Clar" per 201 lliures. Els diners sobrants els va fer servir per quitar un censal de 70 lliures i un violari de 31. La relació amb el cunyat no deuria ser bona, perquè aquest el va portar al tribunal de la cort del Duc de Cardona l'abril de 1761, reclamant-li una part del dot de la Francesca. El Bacardit no volia pagarla, perquè el Pons li devia les parts de moltes collites de dos trossos de terra que li havia deixat a parceria el 1684. Per evitar el judici van acordar nomenar àrbitres, amb una multa de 200 lliures a la part que incomplís la sentència arbitral.

Llinda interior amb el "7" retrògrad

Ramon Bacardit es va aparellar amb Caterina Oller i del matrimoni coneixem dos fills, però qui sap si n'hi havia més. El fill i següent hereu va ser el Gaspar, mentre que la filla Rosa la van casar el gener de 1758 amb Josep Trullàs Monconill d'Aguilar.

Ramon Bacardit va ser enterrat al cementiri de Fonollosa el 5 de novembre de 1763, després d'haver rebut els sagraments. Van acompanyar el seu cos a la tomba sis capellans.

Un judici que acaba en empat

El seu fill Gaspar Bacardit de les Olles es va casar amb Maria Tomàs i del matrimoni tenim constància de tres fills, l'hereu Jaume, el Josep i el Magí, i quatre noies. La Francesca es va casar el 1779 amb Francesc Cos Fort, dit "lo General", de Conill, l'Antònia el 1782 amb Domingo Jubert, un fadrí del mas Cases de Fonollosa, l'Agnès el 1787 amb Pere Morera Junyent de Castellolí, la Josefa el 1787 amb Josep Claret de Castelltallat. Els dots van anar de 100 a 125 lliures.

El 1771 el Gaspar va encarregar-se d'un ramat que li va deixar un mosso del mas Becardit de Llomàs, valorat en 90 lliures. El març de 1773 va rebre un requeriment judicial, a través del nunci, de Pau Vall, reclamant-li una pila de pensions endarrerides del censal de 200 lliures creat el 1713 pel seu pare. El deute pujava a 450 lliures i el Gaspar, assessorat per un lletrat, va replicar que no pensava pagar, perquè havien passat 60 anys i havia prescrit. El cas va anar a la Cúria Real Ordinària de Manresa, que va fallar el juny de 1774 a favor del Gaspar, i el 7 de gener de 1775 el Vall va apel·lar a la Real Audiència de Barcelona.

Les diligències van iniciar-se el febrer al tribunal del jutge Antoni de Vilalba, el plet entre els dos propietaris es va allargar molts mesos i va arribar fins a les darreres conseqüències, però el resultat final no va deixar ningú satisfet. La documentació judicial del procés nº 22.857 ocupa un gruixut protocol. El judici va ser una desgràcia per les parts enfrontades, perquè els va costar una fortuna en procuradors, notaris i advocats, però és una sort per l'historiador, que hi troba una font de coneixement.

L'argument de la defensa era que Ramon Bacardit havia cedit les herbes al Vall sense cobrar-li durant molts anys. Van declarar diversos pastors que havien guardat el ramat, i un d'ells va ratificar que el Ramon havia donat un ruc al Vall, ruc que responia al nom de "castellà", perquè s'havia adquirit a un home que es deia així. Altres testimonis van afirmar que cap el 1737 el Ramon havia volgut casar el seu fill Gaspar amb una filla del Vall, per acabar així amb les discòrdies, però s'hi havia oposat amb ungles i dents la mare de la noia. L'estadant de Cucala va declarar que els dos propietaris s'havien trobat un dia en un paratge dit "Plans Gebrats" i el Bacardit s'havia ofert a quitar el censal, cosa que el Vall no va acceptar. Un altre document de la defensa era que els rebuts i altra documentació relativa al censal s'havien perdut a causa d'un foc que havia afectat la casa. Diverses persones van explicar la seva versió de l'incendi.

Passadís

Una mestressa de la part de Navès

Aleshores va agafar les regnes el seu fill Jaume Bacardit de les Olles. L'hereu havia fet capítols el 3 de maig de 1779 amb Rosa, filla de Domingo Vilanova, pagès de Sant Jaume de Peà, una sufragània de Sant Julià dels Torrents (Solsonès). El contacte amb la família de la Rosa s'havia fet a través del rector de Fonollosa Joan Parcerisas, que era oncle de la noia. En els capítols els pares van fer hereu al Jaume, amb una reserva de 1.200 lliures. El dot de la Rosa va ser de 500 lliures i de l'aixovar en destaquen les dues caixes de noguer "mostrejades a tall de monja". El dot s'havia de pagar a terminis en cinc anys, però el 1787 només n'havien rebudes 300 lliures.

Pensem que aquest no va ser el primer matrimoni del Jaume, perquè el 1777 va signar un rebut conforme havia rebut les 110 lliures del dot de la difunta Teresa, filla de Magí Morera, el propietari del mas Morera.

En tot cas, no hi ha evidència de fills del primer matrimoni, però sí del segon, perquè el Jaume i la Rosa van criar quatre nois, Josep, Magí, Joan i Jaume, i tres noies, Maria, Caterina i Margarida. El primer va ser l'hereu, el segon va estudiar per capellà, però va acabar d'adroguer a Calaf, la Maria es va aparellar el 1807 amb Pere Serra, el Doctoret, i la seva germana Margarida amb Francesc Vidal de Sendomí. Els dots de les dues noies van ser de 220 lliures.

Fornícula a la sala

Considerem que la gestió de l'economia del mas per part del Jaume va ser profitosa, perquè va reduir el volum del deute, ja que entre 1788 i 1795 va quitar quatre censals, que sumaven un capital de 492 lliures.

La seva activitat com a servidor públic va estar marcada pels conflictes. El 1791 era batlle i va intervenir en una disputa que enfrontava la tieta Antònia amb la filla i el gendre, per una casa al raval del Sastre. El batlle va treure la cosina de casa arrossegant-la per terra, espectacle que, imaginem, deuria atreure l'interès de tot el veïnat. El 1797 va tenir moltes raons amb el metge Verdaguer, perquè la casa que volia construir no seguia les alineacions que havia marcat el batlle amb estaques. Uns mesos més tard va tenir una topada amb Francesc Morera, el Paisà, perquè va fer retirar un banc seu de

Taula del menjador

l'església. L'afer va acabar al jutjat, que va donar la raó al municipi i va posar una forta multa al Paisà.

El 14 de maig de 1796 va anar a la casa del notari Miralpeix, al carrer del Forn de Prats de Rei, a fer testament. Va nomenar marmessors al seus germans, al cunyat Josep Vilanova i a Francesc Duocastella d'Aguilar, els quals també serien curadors dels fills, ja que cap d'ells era major d'edat.

Va manifestar la voluntat que li fessin uns funerals amb 12 capellans i, que a cada pobre que passés per casa a donar el condol, li donessin un pa de dues lliures. Va llegar als xicots 100 lliures i a les mosses 200, i va manar a l'hereu Josep que s'encarregués de la despesa del seu germà Magí mentre duressin els estudis de "gramàtica". A la Rosa li va garantir que seria mantinguda per l'hereu, però si no s'avenien i no volia menjar a la mateixa taula, aleshores li deixava la millor cambra i una dotació d'aliments per ella i la minyona. En cas d'emmalaltir, el fill tindria l'obligació de pagar-li els metges, cirurgians i medicines.

Jaume Bacardit i la seva muller van morir amb pocs dies de diferència, tal com ens relata Salvador Devant en el seu dietari: "lo any de 1798 al setembra y octubra se han mort los bacardits de la hollas, marit y muller, que han tingut unas malatias mol malas, que casi tots an estat malalts". Segons van afirmar certs testimonis, al llit de mort el Jaume va declarar que devia diners a set persones, 394 lliures en total, i els va pregar que es paguessin.

Inventari

El 26 de setembre de 1798, pocs dies després de la defunció de l'amo, la vídua i els tutors van fer l'inventari de les propietats. Són cinc pàgines de lletra espessa i és molt detallat. Crida l'atenció la quantitat i varietat d'eines d'agricultor i d'altres oficis relacionats amb l'activitat de pagès, com ferrer, picapedrer i fuster. El bestiar consistia en quatre porcs mitjans i cinc de xics, trenta ovelles, trenta anyells, un moltó i una cabra, un matxo de quatre anys, una somera amb un pollí de mig any i una pollina de trenta mesos. Les eines grosses eren un trull de moldre olives, una premsa de vi i oli, una pastera de tómbol i cinc bótes grosses, la més gran d'una capacitat de vint-i-cinc càrregues. La quantitat de roba blanca, aconseguida per acumulació d'aixovars successius, era considerable, per exemple, trenta llençols de bri.

Entre els objectes curiosos podem citar dues xocolateres d'aram, tres barretines de color, una escopeta, quinze llibres, entre ells un "*calepí*", un diccionari llatí, nou culleres de plata i uns botonets d'or. La finca de Becardit tenia llavors uns 500 jornals de sembradura de mules i a dins hi havia una caseta anomenada el Casalot. Al Casalot hi vivia un tal Josep Bacardit, possiblement un parent.

Premsa

El nou hereu Josep Bacardit va fer capítols el 28 de novembre següent amb Madrona, filla d'Isidre Morera i Maria Soldevila, els amos de la Morera. El dot va ser de 550 lliures i dins de les dues caixes de noguer s'hi trobaven quatre vestits bons. El més luxós deuria ser per vestir la núvia el dia de les noces, que consistia en un gipó de "*gradetur*", faldellí de domàs i caputxa de vellut de seda.
La descendència del Josep i la Madrona va estar formada pel Francesc, el Joan, la Caterina, la Maria, l'Antònia, la Madrona, la Serafina i la Magina. Sabem que la Madrona es va casar amb l'amo de cal Mangala, la Caterina el 1833 amb Tomàs Puigdellívol de Castelltallat, l'Antònia el 1844 amb Valentí Moncunill de Guardiola, i la Serafina el 1849 amb Ramon Gamisans de Castelladral, després de rebre totes elles 200 lliures del pare. Aquesta Serafina va enviudar jove i sense fills, va deixar l'herència a un nebot i va llegar dues imatges de fusta, de sant Ramon i santa Serafina, a la capella de Becardit de les Olles.

El maig de 1799 el Josep encara estava sota la tutela dels curadors i aquests van establir tres peces de terreny de la propietat per fer cases. Eren a la part de Castelltallat i els tres compradors van ser Josep Pons i els germans Francesc i Isidre Claret. El 1801 van permetre la construcció d'una altra casa a Jaume Biosca.
El 1806 el Josep ja exercia d'hereu i va pactar una concòrdia amb el seu germà Magí, que li retreia que les 150 lliures de la legítima era massa poc. Van acordar que n'hi daria 200 al moment i 100 més en complir els 25 anys. El 1817 va manllevar 400 lliures a Pere Parcerisas de Rajadell i a l'any següent 100 a Pere Biosca, el Mangala. Aquest darrer préstec el va prometre tornar al cap d'un any amb monedes d'or i plata i no en bitllets de banc, perquè es veu que el Mangala no es fiava del paper. El febrer de 1832 Josep Bacardit es trobava a la presó de Manresa i va donar poder a un advocat per actuar en nom seu. Ignorem el motiu de l'empresonament, que tant podia ser per morositat, el motiu més habitual, com polític, ja que aquells anys el panorama polític era molt mogut.

Josep Bacardit va morir el 2 de juliol de 1836 i la seva dona Madrona el va sobreviure, com a mínim, fins el 7 de setembre de 1844, el dia que va fer testament a Calaf. Va demanar uns funerals de la categoria de la casa, amb assistència de 12 capellans, que havien de ser convidats a dinar. Va deixar a les filles casades 20 rals de billó i, a més, a l'Antònia li va deixar la caixa que es trobava al quarto de la jove i a la Magina la caixa que hi havia al seu quarto. Al Joan li va llegar 100 lliures, però només si es casava, i va fer hereu al primogènit Francesc.

Casaments a dojo
Francesc Bacardit de les Olles va formar part d'un tracte entre les importants cases de Puigdellívol i Becardit de les Olles, que van acordar un casament doble entre els fills respectius. L'hereu Tomàs es va casar amb la Caterina Bacardit i l'hereu Francesc amb l'Antònia Puigdellívol. Els dots van ser idèntics i no va caldre intercanviar-los, de manera que les dues cases hi van sortir guanyant. Veiem doncs, com les consideracions econòmiques passaven per sobre d'aspectes tan volubles com l'amor. Segons els capítols que va redactar un notari de Prats, desplaçat per l'ocasió a Becardit, el 23 d'agost de 1833, la futura dona del Francesc va aportar una calaixera plana de roba i tres vestits cars; el primer de domàs negre, el segon compost d'un gipó de "gra de turch" i faldilles de domàs de color musc, i el tercer d'un gipó de vellut d'espiga de color negre i faldilles de gènova.
La relació entre els Bacardit i els Puigdellívol, units per llaços de sang, era estreta i s'ajudaven mútuament, com per exemple el 1857, quan en un plet de Francesc Bacardit per recuperar una peça de terra que li havia pres un de Castelltallat, va ser Tomàs Puigdellívol qui va dipositar la fiança al jutjat.

La família dels amos de Becardit va estar formada per tres nois i quatre noies. Veurem com es van aparellar

Entrada a un corralet

cadascun d'ells:
La Maria va protagonitzar tres matrimonis, el 1854 amb Jaume Soler Casajoana, de Guardiola, el 1859 amb Joan Fàbrega Serarols, de Balsareny, i el 1869 amb Antoni Gonfaus, un botiguer de Balsareny. El mateix dia que la Maria es va comprometre amb el Gonfaus, un vidu, la seva germana Antònia Bacardit ho va fer amb Antoni Gonfaus Escardívol, el fill del vidu, és a dir, les dues germanes es van casar amb un pare i un fill. La Josefa es va casar el 1858 amb Josep Llimargues Subirana, també de Balsareny, mentre que la Madrona ho va fer amb Francesc Antoni Torradas.
El Pere i el Joan es va casar els dos el 1871, l'un amb la vídua Maria Paraire Bartomeu, l'altre amb Rosa Torà Massana d'Aguilar.

Cap dels fills del Francesc va tenir tirada cap a la religió, però la presència d'un capellà de confiança a la família es va garantir amb l'adopció d'un nebot, a qui l'amo de Becardit es va oferir a pagar-li els estudis del seminari. El maig de 1844 va signar el compromís d'assignar anualment 80 lliures a l'estudiant Pere Biosca Bacardit, qui acabaria sent rector de Vilagrasseta.
El 1848 va haver-hi un enfrontament dialèctic entre el Francesc i un parcer seu a causa d'un hort i un parell de vinyes, que va acabar als tribunals, però que es va resoldre amb una concòrdia pactada. El parcer Francesc Claret, vivia en una caseta dita cal Francesc i era el descendent del Claret a qui se li havia establert el terreny el 1799. L'amo va confirmar els tractes de parceria de les vinyes i va permutar l'hort del parcer per un altre tros en una feixa més amunt.
Els dots de les filles desequilibraven el balanç econòmic del mas i per posar-hi remei va caldre endeutar-se. El 1849 es van demanar 100 lliures a Josep Serarols, el 1853, 400 lliures a una obra pia de Santpedor i el 1874, 685 pessetes a Josep Mercadal de Guardiola. També es van ingressar diners a través de la venda de trossets de terra per edificar, tal com es pot veure en la 3ª part de la història del mas.

Francesc Bacardit va fer testament el 19 de juny de 1871. Va continuar la tradició dels avantpassats i va destinar tres quarteres de blat per pastar pa pels pobres que anessin al funeral. Va deixar l'usdefruit a la muller i l'herència al fill gran Magí. Va viure encara fins l'11 d'octubre de 1885. La seva vídua va deixar d'existir el 20 de gener de 1891.

MAS PUIG DE LA VALL

Entre el torrent que baixa de Becardit i el que baixa de cal Rabinat Vell s'alça un turó o puig cobert de bosc, conegut actualment com el Puig de la Vall. A l'edat mitjana hi havia al cim del puig una masia anomenada, lògicament, Puig.
Aquest topònim que dóna nom a moltes cases és freqüent a la contrada; hi ha, o hi havia, un mas Puig a Camps, Fals, Rajadell, Aguilar i un llarg etcètera. És tan freqüent com Serra, Pujol, Riera, Pla i altres noms del mateix estil i procedència.
Aquest mas Puig de Fonollosa, actualment desaparegut, al segle XVI va ser comprat per l'amo del mas veí de la Vall i d'aquí prové el nom actual de l'element geogràfic, el Puig de la Vall.

Vista del Puig de la Vall

La primera vegada que surt en un document és el 10 de les calendes de novembre de 1281, quan Pere de Puig va reconèixer que Bartomeu Clergue de Fonollosa li havia deixat sis quarteres i mitja de forment. Va prometre que li tornaria el gra al cap de cinc anys, però mentrestant va posar a disposició del Clergue totes les vinyes del Puig, exceptuant la de la solana. Durant els cinc anys la collita de raïms aniria a mitges, però aquest havia de cavar i esporgar els ceps i pagar la meitat del cens. El 1291 el Pere va comprar a un pagès de Rajadell un bou de color llord.
Pere de Puig tenia un fill anomenat Pere o Pericó. El 1308 trobem vivint a Manresa a Pere de Puig, natural de Fonollosa i a l'any següent Guilleuma, la seva dona, o vídua, va acudir a la cort del Veguer per fer una reclamació sobre un tros de terra. Segons consta en el llibre del Veguer, Jaume de Casanova, els sotsveguer, va trametre el 3 de les nones de novembre de 1309 una carta al batlle de Castelltallat que començava així:

> Salut e amor. Ffem vos saber que na Guilleuma, muller den Perico del Puig, que fou de Fonolosa, es venguda devant nos e ans dix e mostrat, clamant, que en Bernat de Bicardit de Menresa se met en una rota(?) la qual ela e lo dit marit seu avien en lo mas de Bicardit, segons que diu (...) manam de part de dit senyor Rei que vos no donets loer quel dit Bicardit se meta en la dita rota, tro sia vist del dret que la dita Guilleuma diu aver en la dita rota, mayorment com la dita Guilleuma ha fermat en nostre poder que fora dret al dit Bicardit de tots clams que aya de la dita rota ...

En resum, la màxima autoritat comarcal va manar a

Possibles ruïnes del mas

l'autoritat local que el Becardit no ocupés la terra en disputa fins haver demostrat amb proves que en tenia el dret.
El 1319 es documenta Guillem de Puig de Fonollosa manllevant 28 sous al call dels jueus de Manresa, i el 1353 a Bernat de Puig, deixant 50 sous a un de Copons, i aquestes seran les úniques notícies que tindrem de la família durant mig segle.
El 1375 el veguer Jaufred de Llavinera va imposar una multa de dos florins i mig d'or a Pere de Puig per un delicte sense aclarir que van cometre ell amb uns companys de Castelltallat quan el rei era a Cervera. El maig de 1386 la vídua de Bernat Cucala de Castelltallat va deixar a Pere de Puig per sembrar, durant sis anys, dos trossos de terra del mas Cucala. La terra tenia una extensió de tres jornals i es trobava al costat de la carrera que anava de Cucala a Becardit (de les Olles). El Pere havia de dar a la vídua la desena part de la collita.
A finals de desembre de 1389 Pere de Puig, pare i fill, més un altre d'Aguilar van manllevar a Bonafilla, muller del jueu Astruc Jaffa, 16 florins d'or, amb el compromís de tornar el préstec a l'agost.
Aquesta era època de les grans mortalitats i molts masos van ser abandonats. Un d'aquests era el mas veí de Rabinat i el batlle, a petició de l'abat de Montserrat que n'era el senyor, el va cedir o vendre a Pere de Puig. Hi deuria haver algun inconvenient, perquè el 1392 el Puig va nomenar un àrbitre per mediar en el conflicte d'interessos. El 1394 Pere de Rabinat, que es guanyava la vida com a teixidor de draps a Manresa, va renunciar a canvi de 400 sous als drets que servava sobre el mas Rabinat a favor de Pere de Puig, major de dies. Aquesta expressió indica que hi havia un "menor de dies", o sigui, un pare i un fill amb el mateix nom.

A la rectoria de Fonollosa s'hi guardaven els papers de la parròquia, però ara no en queda cap, perquè van ser destruïts durant la darrera guerra civil. Valentí Noguera, el rector de Fonollosa els primers anys del segle XX, era un home instruït, va tafanejar els papers vells i en va copiar alguns, entre ells el testament que va fer el 12 d'abril de 1396 Pere Puix. Només va copiar allò que feia referència a les obres pies i per això sabem que va llegar a l'Obra de la Santa Creu 2 sous per candeles, a Santa Maria, 12 diners, a Sant Salvador, 2 diners i a Santa Justa i Rufina, 6 diners. Per a comprar cera per mantenir la llàntia de l'altar de Santa Creu va llegar 5 sous i un censal de 50 sous. Aquest llegat generós demostra que era un home temorós de Déu i econòmicament solvent.

Restes de murs

A l'arxiu d'Igualada guarden un pergamí datat el 10 de novembre de 1421 que conté la venda que va fer Bernat de Puig de Fonollosa, resident a Igualada, d'una casa al carrer Nou d'aquella vila, que havia comprat ell mateix el 1417. El comprador va ser Antoni Morera, que tenia l'ocupació de "mimo, sive juglar", és a dir, un artista de l'espectacle.
Mentrestant a Fonollosa hi havia gent vivint al mas Puig, que potser va ser de les poques cases que no va ser abandonada. L'abril de 1426 Joan Puig va quedar a deure 59 sous per blat, deute que va pagar l'agost de l'any següent. El 1434 va comprar un mul de color de pèl de rata, o sigui gris, compra que va ser avalada pel seu germà Guillem, habitant de Camps. El 1448 va ser un dels pagesos participants en la reunió remença. El 1451 es va signar una treva en la què hi van intervenir Joan Puig i el seu fill Pere, i el 1452 el Joan va protagonitzar dues compres més de blat, una a Santpedor i l'altra a Sanaüja.
El juny de 1460 Pere Puig i Joan Grau de Fals van comprar a mitges un mul a un mercader pel preu de 19'5 florins. Per garantir-ne el pagament, el Grau va posar a disposició dues mules seves i el Puig un mul de color falb (grogós).

Llavors el mas va canviar de mans, però desconeixem si va ser per venda o per quin motiu. El 1480 el tenia, o s'hi estava, Joan Morera, àlies Torra, i aquest va presentar una denúncia contra l'amo de Querol.
Després d'un llarg espai de temps buit d'informació, arribem al 14 de maig de 1556 quan Miquel Fàbrega de Santpedor, hereu i propietari del mas Puig de Fonollosa, va arrendar les terres per un any, començat per Nadal, a

Joan Vall. Entre d'altres condicions, el Vall havia de menar bé la terra, cuidar la vinya i l'olivar i no podia tallar cap arbre sense permís. Com que el Fàbrega s'estava a Santpedor i al Vall li interessava el Puig, perquè el tenia a costat de casa, va acabar comprant-li.
El 9 de setembre de 1561 Pere Fàbrega de Santpedor (fill del Miquel ?) va signar un rebut de 195 lliures a compte del preu de la venda del mas Puig feta a Joan Vall. En l'àpoca (rebut) es fa constar que l'operació de compravenda havia tingut lloc al despatx del notari Jaume Agramunt de Calaf. Com que la documentació del notari s'ha perdut no és possible saber-ne els detalls i el preu, però el fet és que des de llavors la terra de l'antic mas Puig va ajuntar-se amb la de la Vall i així continua fins avui.

No se sap on era exactament la masia, però és força probable que es trobés al cim del puig, on hi ha un planell. Les cases medievals sempre es construïen en llocs elevats, amb una bona vista al voltant, per motius de seguretat. Allà hi ha les restes d'una construcció que consisteixen en unes parets de pedra seca que delimiten dos espais no gaire grans. No sembla massa l'estructura d'una casa, sinó més aviat un corral o una cosa similar, però no seria impossible que alguna de les parets hagués format part del mas rònec.

CAÇA I PESCA

La caça i la pesca dins del territori eren un dret exclusiu del senyor jurisdiccional del terme. Als pagesos els estava prohibit, però sovint aquests, d'amagat, posaven paranys i caçaven el que podien, ja que era tanta la gana i la manca de tall que s'arriscaven als càstigs.
Periòdicament els senyors feien bans o crides recordant la prohibició i les multes als infractors. El 22 de maig de 1641 l'Abad de Cardona va fer una crida a Fonollosa, en la qual, entre d'altres preceptes, es prohibia la caça: *"que ninguna persona no gose ni presumescha casar en dit terme sens llicencia del Senyor Abat sots pena y ban de tres lliures"*.
A Fonollosa la multa pels furtius era de 3 lliures, una bonica suma de diners. Però al veí poble de Rajadell la cosa era més seriosa i la pena per caçar il·legalment o pescar a la riera podia arribar a l'amputació de la mà.
El 8 de maig de 1582 el pregoner va llegir a la plaça de Rajadell la següent crida:
"que desta ora en avant ningu gose ni presumesca, tant dels de fora del terme com encara los del terme, casar ninguna lley de casa, ni furar ningun conill de aquestos quatre mesos qui venen, sots pena del puny y altres penes a dit Senyor ben vistes, y guardi qui guardar sia que amor ni gracies non haura. Item mes, que ningu gosi pasquar en la riera de dit terme, sots pena del puny y altres penes a dit Senyor ben vistes, y arreus y armes perdudes, y lo ters de tot per lo acusador"

Creiem que la mutilació només s'aplicava en casos extrems i normalment la pena es limitava a una multa i a la confiscació de les armes o estris de caça. El delator o acusador rebia com a premi una tercera part de les multes imposades pel senyor.

En assumir l'estat modern el paper dels antics senyors feudals, una de les seves funcions va ser regular la pràctica de la caça i la pesca. L'estat sempre ha tingut una gran preocupació per les armes de foc en mans de la població civil, que tant poden servir per abatre una perdiu com per organitzar una revolució. Els permisos d'arma han estat sempre molt controlats i en moltes ocasions la concessió de llicències ha estat un mecanisme per afavorir els sectors afins al govern de torn. Això és el que va passar per exemple al final de la guerra civil, quan la Guàrdia Civil només permetia l'ús d'armes de caça als addictes al Règim.

Arxiu Jan Boixeda

Joan de cal Jepetó, Sebastià Pintó, Marcelino Tomasa i el gos.

No obstant això, es considera la regulació de la caça i pesca com un conjunt de mesures per garantir la supervivència de les espècies cinegètiques. Permeten protegir-les durant els períodes quan són més vulnerables o també preservar determinats territoris amb vedes o prohibicions temporals de l'activitat dels caçadors.

El conill i la perdiu eren abans espècies molt abundants al nostre país i la caça una activitat molt practicada pels pagesos. Els conills i llebres es mataven amb escopeta de perdigons, però també amb llaços o amb l'ajuda d'una fura. El caçador anava sempre en companyia d'un o més gossos, uns animals entrenats per detectar les preses i, un cop mortes, portar-les al sarró del seu amo. La caça, a més d'entreteniment, proporcionava carn per a la taula.
Els avantpassats no rebutjaven caçar i menjar altres espècies animals. Era molts apreciada, per exemple, la garsa novella. Calia enfilar-se als arbres i vetllar els nius, fins el moment que les garses treien plomes i estaven a punt d'abandonar el niu. Es plomaven i se'ls llevava la pell, perquè amargantejava, i es fregien a la paella. Els pardals es caçaven posant a sota d'un garbell ample, sostingut alçat amb un bastonet, algunes molles de pa. Quan s'aplegaven uns quants ocells sota del garbell, es tirava amb un cordill el palet i el garbell queia i els atrapava. Es menjaven els tudons, les guatlles, els gaigs, els esquirols, els llangardaixos i un llarg etcètera.

Per altra banda, en l'imaginari popular hi havia uns animals dolents per naturalesa i que s'havien d'eliminar fos com fos; les feristeles.
El paradigma d'animal nociu era la guineu o guilla, la qual, a més d'endur-se les gallines de la masia, delmava la població de conills. Les autoritats fomentaven la destrucció de les feristeles, com les guineus, gats fers, fagines i altres, oferint premis en metàl·lic.
En el pressupost de l'ajuntament de Fonollosa hi havia una partida fixa per aquestes despeses. El més antic que hem trobat és de juny de 1868, quan Ramon Riera va cobrar de l'ajuntament 25 escuts per l'extinció d'animals nocius. El 1893 Josep Soldevila va liquidar un niu de cinc guineus i el 1904 Ramon Vall Torras, l'amo de la Vall, va cobrar 4 pessetes per haver destruït un cau de guineus que es trobava al bosc de casa seva. Va matar tres cries i la guineu vella.
El dia 29 de setembre de 1908 Francesc Biosca va matar una guineu a l'obaga de la Vall, la va dur a l'ajuntament i el 15 de novembre va rebre un premi de 3 pessetes. La mateixa quantitat es va embutxacar Manel Jubert en matar una guineu el 20 de novembre al Pla dels Manresans de Fals. El 1924 el Pallarès va percebre 2,50 pessetes per eliminar una guineu i el 1940 Joan Coromines i Josep Clotet un duro pel mateix concepte.

Perdiu

Per cobrar el premi normalment no s'exigia als caçadors que portessin el cos de la guineu a l'ajuntament, sinó que amb la cua ja n'hi havia prou. Aquesta política municipal d'exterminació es va mantenir molts anys, però el 1967 es van prendre mesures més radicals. Després de sol·licitar permís al Govern Civil, l'ajuntament de Fonollosa va adquirir a la farmàcia Sala de Manresa un pot de 100 grams d'estricnina. És un verí poderós i indiscriminat i la dosis letal és de 15 a 25 mg., de manera que

Guineu

amb el contingut del pot n'hi havia per matar més de 400 animals. Entre el 25 d'abril i el 2 de maig es van trobar els cadàvers de vuit guineus, però van desaparèixer 57 esquers emmetzinats i es va suposar que molts més animals havien quedat morts al mig del bosc o entre els matolls. La campanya es va considerar un èxit, però potser els conservacionistes actuals no opinarien igual.

La població de conills silvestres no s'ha refet mai de la passa de mixomatosi, introduïda accidentalment el 1952, que els va delmar. La perdiu, malgrat les repoblacions periòdiques, es troba en recessió degut a l'ús de pesticides als camps i per això la caça ha perdut molts adeptes.
En canvi, la proliferació del porc senglar, que causa grans danys a l'agricultura, ha portat a la formació de colles de caçadors dedicats a la caça del porc. Són colles nombroses, ben organitzades, que fan batudes cada cap de setmana durant la temporada de caça. La colla de caçadors de Fonollosa, Fals i Rajadell, per exemple, mata més de dos-cents porcs senglars en una temporada, però és una quantitat insuficient en relació al creixement vegetatiu de la població de porcs, que s'han convertit en una plaga.

Aquí no es país de pesca, perquè no hi ha grans rius ni llacs. Però les rieres abans portaven més aigua, i més neta, i hi proliferaven els peixets, barbs i bagres principalment. Era un entreteniment popular, sobretot entre la canalla, pescar amb canya als gorgs de la riera. Després es fregia el peix a la paella. També s'agafaven crancs amb les mans sota de les pedres, una menja deliciosa i un bon complement per l'arròs.
A les basses hi havia granotes, que es caçaven de nit, després d'enlluernar-les amb una llanterna o un llum de carbur. També s'emprava el "bertrol" un parany o nansa feta de vímet.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 45 Novembre 2018

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

LA VALL (2ª PART)

El Puig de la Vall

Al capdavant d'aquesta casa hi va haver a finals del segle XVI dos Joan Vall, un pare i un fill, els quals es van casar amb dues dones que portaven el mateix nom, Beneta. Tot plegat no facilita precisament la tasca de treure l'entrellat de la història.

El 14 de maig de 1556 Miquel Fàbrega, l'hereu del mas rònec Puig de Fonollosa va llogar per un any, a partir de Nadal, les terres del mas a Joan Vall pel preu de 4 lliures, moneda de tern. L'arrendatari havia de conrear la terra "a ús i costum de bon pagès" i estava subjecte a una sèrie de pactes, un dels quals era la prohibició de tallar arbres i vendre llenya. Un temps després, el Fàbrega, que residia a Santpedor i no tenia cap interès pel seu mas, se'l va vendre al Vall pel preu de 195 lliures. L'escriptura s'ha perdut, però se sap que la va fer el notari Jaume Agramunt de Calaf.

Un document del 21 d'agost de 1561, relatiu a aquesta venda, és un punt de referència o fita per situar la genealogia de la família. Aquell dia Joan Vall, la seva muller Beneta, i la seva mare Beneta, vídua de Joan Vall, van crear un censal de 200 lliures a favor d'un mercader manresà, per tal de pagar el preu del mas Puig. Així doncs, el 1561 el Joan Vall, el pare, ja era mort, i el cap de casa era el seu fill Joan Vall.

Teulades

El censal va comptar amb l'aval de vuit propietaris de la rodalia i, dels diners, el Fàbrega, en va rebre una partida de 155 lliures el dia 11 de setembre i la resta el dia 21. L'antiga heretat Puig ocupava un turó que avui rep el nom del Puig de la Vall, el qual es troba situat a la part de tramuntana de la Vall, entremig de les fondalades

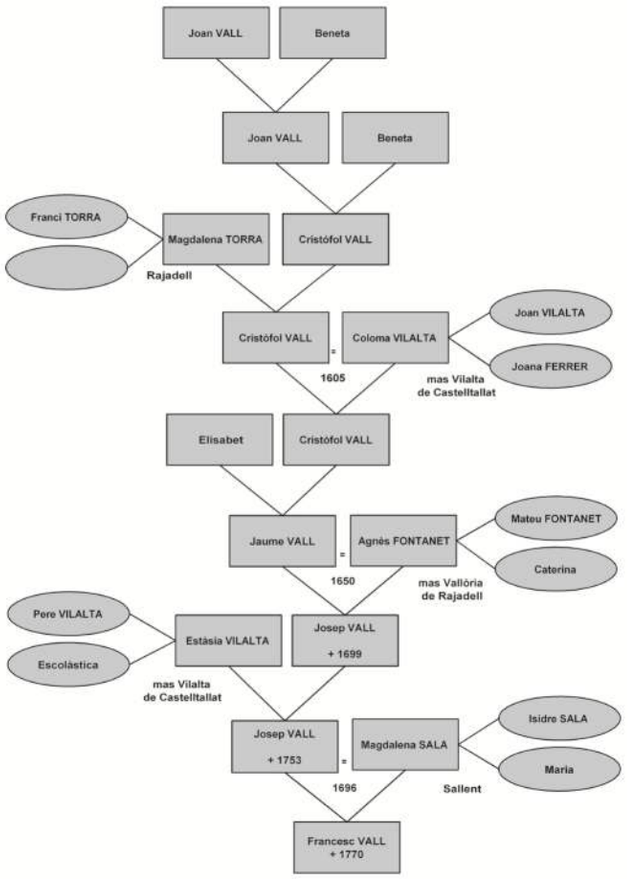

dels torrents que baixen de Becardit de les Olles i Rabinat Vell. La masia original ha desaparegut i les seves terres estan ajuntades a les de la Vall.

Margarida, filla de Joan Vall, el sènior, es va casar amb Gabriel, l'hereu del mas Garriga de Pinós. Sembla ser que hi havia un altre fill dit Perot que es va establir a Castellfollit. Del Joan Vall junior tenim que el 1586 va casar la filla Joana amb Bartomeu, un fadristern del mas Sant Andreu de Fals, i el 1591 ho va fer el Perot Vall amb Francina, filla del difunt Joan Escuder i Joana, d'Aguilar. La sogra li va prometre un dot de 120 lliures, però els cunyats van protestar dient que el pare només n'hi havia destinades 25. Al final ho van deixar en 90 lliures. Cap el 1595 es va casar Bartomeu Vall, fill del difunt Joan i Beneta, amb la pubilla Jerònima Solà, hereva dels masos Ferrera i Toneda de Calaf. L'aportació del Bartomeu va ser de 70 lliures, que van ser molt ben rebudes per pagar deutes de la pubilla.

Entre 1569 i 1595 hem recollit moltes proves de l'activitat del Joan Vall, la majoria compravendes de blat i altres grans. Es veu que tenia un ramat important, perquè el 1586 va comprar les herbes de Querol, el 1592 les del mas Mallencosa de Castellar i el 1590 les de Clarena de Camps. En aquest darrer cas les va llogar per cinc anys a raó de 4 lliures anuals. El 5 de gener de 1595 va vendre un censal de 150 lliures a l'amo de Querol. Alhora, el Querol li va vendre les herbes pel preu de 10 lliures anuals, sota la condició que únicament hi podia entrar amb bestiar de llana. El contracte va comptar amb la signatura del fill gran i successor del Joan, el Cristòfol Vall. Les herbes no les va recuperar el Querol fins el 1639.

Cristòfol Vall, "mitjà de dies"

La genealogia de la primera meitat del segle XVII presenta alguns dubtes. La raó és la repetició de noms i l'escassesa de documentació rellevant en aquest període. El Cristòfol abans citat surt per primera vegada el 1583 i, com a mínim, el 1626 encara era viu. El Cristòfol tenia un fill amb el mateix nom i per diferenciar-se'n sovint anava seguit de la fórmula "major de dies" o, en llatí, "natu maior". El fill era el Cristòfol "menor de dies", però el 1622 apareix un Cristòfol Vall, "mitjà de dies", la qual cosa ens porta a la conclusió que hi deuria haver tres generacions de Cristòfols, el gran, el mitjà i el petit. El gran estava casat amb Magdalena, filla de Franci Torra de Rajadell. Els capítols els van fer a Aguilar cap el 1575 i els va validar Jaume Esbert, notari de Prats de Rei. Amb la Magdalena va tenir, sense cap mena de dubte, la filla Caterina, el fill Gaspar i potser un altre dit Joan. El 4 de juliol de 1605 va contraure matrimoni a la capella de sant Pere de Vilalta de Castelltallat, Cristòfol Vall amb la donzella Coloma, una de les filles de Joan Vilalta i Joana Ferrer, que, segons el llibre parroquial, havia nascut l'abril de 1578. Aquest Cristòfol es titulava hereu i suposem que és el mitjà.

Encara hi va haver un altre Cristòfol Vall, que va fer parella amb Elisabet i dels quals consten cinc fills.

Finestra datada 1594

Sobre els descendents dels tres Cristòfols disposem de les següents dades:

Gaspar Vall va ser batejat a la pica baptismal d'Aguilar el 4 de juliol de 1589, li van posar Gaspar Joan i els seus padrins van ser l'avi Joan Vall i Joana Escuder. Va fer-se capellà i va arribar a ser rector de Sant Martí de Massana beneficiat de la Seu i obtentor del benefici del Roser de Fonollosa, benefici fundat pel seu oncle Miquel Vall.

Mossèn Gaspar Vall també va fer una fundació, posada sota la invocació de santa Elena, però la renda no era per dir misses, sinó per subvencionar el dot de les noies de la seva família i altres cases de Fonollosa en general. Va fer testament a la rectoria de Fonollosa el 1622 i codicil a Manresa el 1626. El Gaspar va llegar una casa que tenia al portal de Valldaura al seu pare i al seu germà Cristòfol, perquè amb el producte de lloguer diguessin misses per la seva ànima.

El 1616 el Cristòfol i la Magdalena van casar la Caterina amb Pere Mitjans, de la Coromina de Cardona. El dot ofert pel pare i el germà Cristòfol va ser de 300 lliures i un bon aixovar contingut en dues caixes de noguer.

De la descendència del Cristòfol, menor, i Elisabet, en coneixem tres mosses, el capellà Miquel Vall, el Joan i el futur hereu Jaume.

Una de les mosses, la Caterina, va tenir una vida força moguda, ja que va estar casada, consecutivament, amb quatre homes. El primer va ser Francesc Mussons d'Òdena, després (1685) Jaume Biadiu de Camps, (1692) Domingo Serra, del mas Serra de Fals, i (1701) Pere Galí del mas Boixeda de Fals. Les seves germanes Cecília i Maria es van limitar a un sol matrimoni, la primera amb Isidre Buscart de Vallmanya i la Maria amb Mateu Torras de Subirana de Fals. Els dots van ser tots de 300 lliures.

Corró de pedra

En l'espai entre els anys 1581 i 1640 hem recopilat 23 actes notarials on hi surt algun dels tres Cristòfols. Les que hem considerat més significatives són:

(1581) Cristòfol Vall, que es titulava hereu, i el seu pare Joan, que servava l'usdefruit, van capbrevar al representant del monestir de Montserrat el mas Rabinat.

(1591) Jaume Segura, de Segur, va presentar-se davant del batlle de Calaf i va demanar que aquest exigís a Cristòfol Vall que li lliurés "un gos de mostra" que havien emparaulat el passat dia de Carnestoltes. El Segura va dir que pagaria els set ducats que havien acordat el moment que li donés el gos, però el Vall va dir que tot eren invencions i que ell no tenia cap intenció de vendre el gos.

(1596) Cristòfol Vall va deixar a dos jornalers del poble un tros de "cultivot" de 7 o 8 jornals a l'obaga de Rabinat. La cessió era per cinc anys i les collites a la setena.

(1603) El pare i fill Cristòfol Vall va deixar al rector Celdoni Vilansosa una peça dita "lo Campot del Puig", perquè el tingués tota la vida sense haver de pagar cap part. L'única exigència era que el rector havia de fer plantar vinya a tires clares i que, un cop veremada la vinya, els

Valls aprofitarien els pàmpols pel seu ramat.
(1607) l'amo de la Vall va rebre de Joan Sentellas de Sant Amanç 450 sous de pensions d'un censal que havia estat creat el 1402.
(1627) Gaspar Ferriol d'Aguilar va llogar per cinc anys i quatre collites *"illam peciam terre, rompuda nova ja cremada casi tota, de tinguda de set fins en vuyt corteras sembradura, parum plus vel minus, sitam in loco dicto lo raco de la Carosa"*, pel preu de 62 lliures.
(1629) El Cristòfol, complint la darrera voluntat d'un pagès de la Corriu, va pagar 30 lliures a un pintor de Cardona per pintar el retaule del Roser d'Aguilar. (Aguilar del Solsonès ?).
(1636) Cristòfol Vall, familiar del Sant Ofici de la Inquisició, va donar poders.

Cobert

Jaume Vall no era el fill gran de Cristòfol Vall, menor de dies, però en morir el seu germà Joan va esdevenir ell hereu. El Jaume es va casar tres vegades. La primera dona es deia Anna i no en sabem la filiació. Amb ella va tenir, com a mínim, l'hereu Josep i la Maria. Va enviudar i el 12 de desembre de 1650 va fer capítols amb Agnès, filla de Mateu Fontanet, l'amo del mas Vallòria de Rajadell, qui va rebre un dot de 300 lliures. De l'Agnès se'n coneix un descendent, el Jaume. El tercer matrimoni va ser amb una tal Caterina, que li va donar dos fills més, el Salvador i l'Agnès. La Caterina va sobreviure al Jaume i, com que encara era jove, va tornar-se a casar, fent-ho amb Jacint Claret, paraire de Sallent.
Les dades arreplegades sobre els fills i filles del Jaume són les següents:
La Maria va esposar Jaume Caselles, del mas Caselles de Camps. El Jaume es va quedar conco i el 1688 va fer un tracte amb el seu germanastre Josep, l'hereu, segons el qual ell renunciava al llegat dels pares i el nebot el mantenia tota la vida i es feia càrrec del funeral. Aquesta es la transcripció literal d'un fragment del l'acord:

> ... que vos germa meu me haiau de tenir en vostra casa tot lo temps de la mia vida, donantme tots los aliments de menjar y beurer y calsar y vestir, en sanitat y malaltia, pagant salaris de metges y sirurgians y preus de medicinas haure menester, treballant empero jo per vos y vostre hereu tot lo que bonament podre ...

L'Agnès es va casar el 1679 amb Antoni Ferrer, de Sant Pere de l'Ars, i el Salvador el 1685 amb la vídua Maria, filla del traginer Isidre Duran. El Salvador es va establir a Manresa i es guanyava la vida fent de traginer. Hem recollit una dada curiosa referent a aquest personatge, datada el 1705. El Salvador devia 50 lliures al comissari del rei de Castella pel servei de 50 mules per transportar material per l'exèrcit i va demanar 30 dobles al seu nebot Josep Vall. A canvi li va donar la collita de blat d'un sembrat que tenia al Peu de Puigterrà i les faves i llegums d'un altre camp al Cós. Quan això passava, les tropes castellanes del rei Felip ja actuaven al Principat, però encara era lluny la caiguda de Barcelona del setembre de 1714, que va significar la derrota dels catalans.
Se sap que Jaume Vall va dictar testament al rector el 29 de juliol de 1659, però desconeixem el contingut.

Detall de la llinda del cobert (1618)

Els beneficis de santa Elena i del Roser

Com hem vist, mossèn Gaspar Vall, un fill de la Vall, va crear sota la invocació de santa Elena una causa pia o fundació destinada a subvencionar els casaments de les noies de determinades cases. Semblantment, Miquel Vall, un altre avantpassat de la Vall, havia fundat el benefici del Roser.
Els successius hereus de la Vall eren administradors i patrons d'aquests beneficis, càrrec que comportava dur la comptabilitat i proposar el nom del prevere titular dels beneficis.
Josep Vall (I) va actuar diverses vegades en funció del seu càrrec, per exemple el novembre de 1680, quan va proposar al Bisbe de Vic el capellà substitut del beneficiat del Roser que s'havia mort uns dies abans. El beneficiat difunt era Francesc Junyent de Camps i el seu substitut va ser Pere Devant de Fonollosa. Com es veu, es procurava afavorir, sempre que es podia, un capellà del mateix poble. El 1682 Josep Vall va repartir subvencions a noies casades recentment, de cases beneficiàries de la causa pia. Dues eren de Castelltallat, dues de Camps, una de Fals, una de Fonollosa i una de Sant Mateu. Els diners sortien de les rendes o interessos del capital fundacional.

Al marge d'administrar els beneficis, el Josep Vall s'ocupava dels assumptes econòmics de la seva propietat. El 1686 va comprar les herbes del mas Carcoler (ara

Pica d'oli

Peric) de Rajadell per 212 lliures. Una condició era que no hi podia pasturar cabres des de primers de març fins a mitjans agost, perquè un ban del senyor de Rajadell ho prohibia. El 1687 va comprar la desena part de les collites que produiria el mas Escuder d'Aguilar pel preu-fet de 64 lliures. El 1688 va fer una operació semblant amb l'amo del mas Clarena de Camps a qui va comprar, a gràcia, per 100 lliures, la sisena part de la collita de cereals de les quintanes i boïgues. La primera collita va consistir en 18 quarteres, mesura rasa, de gra de diverses menes. El 1691 va deixar 9 dobles d'or a un pagès de Sant Fruitós, diners que va recuperar al cap de dos anys. El 1690 va deixar a Isidre Governa de Castelltallat 200 lliures en forma de censal, el 1691, 140 a Gregori Pons del mateix terme, el 1697, 350 a l'amo del mas Canals de Montesquiu de Sant Joan, i el 1698, 125 lliures als amos del Grau i el Grauet de Fals.

En l'apartat familiar tenim que el Josep va contraure matrimoni amb Estàsia, filla de Pere Vilalta, amo de Vilalta de Castelltallat. Les noies que van tenir les van donar a hereus de cases fortes de les rodalies, així la Maria Anna va casar-se el 1693 amb Ramon Montconill, del mas Becardit de Lloteres d'Aguilar, i la Maria ho va fer el 1701 amb Joan Governa de Castelltallat. El dot de la primera va ser de 350 lliures i el de la segona 500. Encara hi havia una altra noia, la Francesca, i tres xicots,

Façana de llevant

el Francesc, el Pere, i l'hereu Josep.
Josep Vall va fer testament a casa seva el 17 de setembre de 1699. El notari Fèlix Dalmau va pujar de Manresa amb el seu escriptori portàtil a llom d'una mula o cavall. Va deixar a cada altar de Fonollosa una lliura i al sant Crist de Camps una quartera de blat. Va encomanar a l'hereu, el Josep, la filla Francesca, que potser no estava en condicions de fer vida normal, va llegar a la Maria, llavors encara soltera, 400 lliures, a la Maria Anna, ja casada, una dobla d'or, i als nois, 25 lliures. El testament va ser obert i fet públic el dia 27.

Josep Vall, junior
De Josep Vall (II) hi ha molta documentació, la qual cosa ens obliga a resumir-la. Disposem de 58 fitxes sobre l'activitat de l'amo de la Vall, que van de l'any 1699 al 1752. Classificades per temes, en tenim 27 que fan referència a préstecs de diners i a violaris i censals, 11 a l'activitat com a patró de la causa pia, 8 a vendes de blat i altres grans, i 13 a compres d'immobles, parts de collites i de drets de pastura. Les vendes de blat van tenir lloc en el període 1707-1710, coincidint amb una època d'escassetat i preus alts a causa de la guerra. A tall d'exemple tenim que l'octubre de 1710 va vendre a l'amo de Becardit de les Olles 15 quarteres de blat al preu de 5 lliures i 12 sous la quartera, un preu altíssim, ja que el cost normal se situava al voltant de les 2 lliures. Les guerres són un desastre per a molts, però en els temps d'incertesa sempre hi ha algun espavilat que en surt beneficiat.
Del tercer apartat destaquem:
El 1712 el Josep Vall es va vendre a un ferrer de Manresa una casa amb hort al carrer de Valldaura o del Cós per 230 lliures, i el 1741 se'n va vendre una altra al carrer que anava del Portal de Lleida a la placeta de Calsina.
El 1702 Magí Junyent, àlies Clarena, li va empenyorar per 170 lliures un setè i mig de les collites de Clarena. El 1711 el Clarena va recuperar-les. El 1724 l'amo de Governa li va vendre a gràcia les herbes per 300 lliures. En principi les havia de tenir cinc anys, però el Governa no les va recuperar fins el 1743. El 1721 Joan Governa va rebre 600 lliures del Vall i, a canvi, li va cedir durant 18 anys la sisena part de totes les collites. El 1724 va ser Francesc Puig de Bruquesses de Sant Amanç qui li va cedir la sisena part de les collites per 100 lliures. Un altre propietari amb qui va tenir tractes va ser el Vilalta de Castelltallat. El 1729 el Vilalta va vendre-li a gràcia per 100 lliures la vintena part de la collita de dues quintanes del mas, parts que no va recuperar fins el 1738. El 1733 el Vilalta es va vendre les herbes per 92 lliures, sota la condició que si hi tenia pasturant el seu ramat havia d'indemnitzar al Vall amb 15 lliures anuals. El 1735 va comprar la sisena part de les collites de l'heretat Figueres de les Torres d'Aguilar. A canvi d'assumir un censal de la Seu, el comprador podria "asisenar a la garba". Entre el 1725 i el 1749 el Vall va tenir les herbes del mas Rimolenques de Camps (l'actual Curt).

La capella de la Vall
De la vida privada del Josep Vall (II) es pot dir que el 10 de febrer de 1696 va fer capítols a Santpedor amb la donzella Magdalena, filla d'Isidre Sala de Sallent. El dot va ser modest, 50 lliures, i l'aixovar estava format per dues caixes noves de fusta d'àlber, una flassada de llana

Armariet de la sala

i la roba blanca habitual. Els van casar mossèn Jaume Botines, el rector d'Aguilar el dia 15 de maig a l'església de Santa Justa de la Vall. Val a dir que l'església de la Vall no només estava dedicada a santa Justa, sinó també a santa Rufina, dues santes que sempre van de bracet.
El matrimoni va engendrar quatre xicots i una mossa. El primogènit era el Francesc, qui el 1718 va unir-se amb la donzella Teresa, filla dels amos del mas Massana de Rajadell. Els seus germans eren el Pere, el Jaume i el Josep. La Maria Anna la van casar el 1727 amb Josep Tatger, propietari del mas Vallòria de Rajadell, enduent-se un dot de 400 lliures.

Josep Vall va fer testament el 9 de juliol de 1744 mentre es trobava de visita a casa de Jaume Pereta, un canonge de la Seu. Gaudia de bona salut i tenia el cap clar, però li preocupava la senectut i volia deixar els papers arreglats. Va filosofar d'aquesta manera:

> ... estant ab entera salut, ple seny, sana e integra memoria, sabent que es inevitable lo morir y que en las malaltias succeheixen molts accidents, ab los quals se perturba la raho, per so, desitjant disposar ab acert y plena reflexio de mos bens, fas y ordeno lo meu testament y ultima y darrera voluntat mia ...

El full del testament va ser plegat i segellat amb lacre, així com una nota amb algunes disposicions secretes, que només podia obrir mossèn Pereta després de la seva defunció, i en el cas que l'hereu no complís el seu deure.
Josep Vall va ser enterrat el 2 de juny de 1753 per un estol de set capellans, després de rebre els sagraments. Dos dies després, l'hereu va obrir la plica del testament i el va fer públic. La voluntat del testador era ser enterrat per quinze capellans i que li diguessin 600 misses. Va deixar 10 rals a cadascuna de les quatre confraries i altars de l'església parroquial; el Santíssim, el Roser, sant Isidre i santa Elena. Va manar que es creés un aniversari de 120 lliures per misses de sufragi a la capella de les santes Justa i Rufina. Amb els rèdits del capital es podien pagar els honoraris dels capellans; 12 sous per cap i el dinar, o 16 sous si no hi havia dinar.
Va llegar als xicots 100 lliures, fent constar que al Pere, ja casat, l'havia mantingut fins els 29 anys *"deixantlo cabalejar cosas de consideracio y de molt valor"*. Va deixar 5 lliures a la filla, l'usdefruit a la muller i l'herència al fill gran Francesc.

CAL GALDERÍ

Quan es va dividir el mas Vilar en dues parts al segle XII, a Mariano Devant, el Sastre Coix, li va tocar una clau de terra a la part del torrent de les Garrigues, que s'anomenava mas Alzina. A finals del segle XVIII Salvador Devant, l'amo de cal Sastre Coix, en va començar a vendre trossets a diversos parcers perquè s'hi fessin la casa. Aquesta requalificació urbanística va donar lloc al raval de les Garrigues o de la Poca Farina. Un dels parcers que s'hi van fer la casa va ser un tal Jaume Colomer, a qui Salvador Devant va establir l' 1 de febrer de 1801 un tros rocós i erm de 5 canes d'amplada i 26 de llargada, assenyalat amb termes, i que arribava fins a la vora del torrent de les Garrigues o de Torruella. Dins de la parcel·la el Colomer hi podia fer una casa d'un sol foc, és a dir, per una sola família, i destinar la resta a hort. Per regar-lo, s'havia de posar d'acord amb la resta de veïns del raval per fixar el torn.
L'entrada de l'establiment va ser una tassa d'aigua i la casa va quedar gravada amb un cens perpetu de cinc quartans de blat segolós, una meitat, mesura plena, l'altra meitat, mesura rasa. El blat l'havia de lliurar cada any el dia u de febrer a casa del Devant.

No tenim cap més notícia del Jaume Colomer, però el cert és que la casa, un cop construïda, va passar a poder

Llinda del portal (1807)

de Salvador Devant i, quan aquest es va morir el 1833, la va heretar el seu fill Joan Devant. Mentrestant suposem que la caseta estava llogada, però no tenim idea a qui.
El 9 de març de 1856 Joan Devant es va vendre la caseta, perquè de tan petita que era no arribava a casa, a Paula Font, vídua de Josep Puigdellívol. La Paula tenia una filla casada a cal Bartomeu de Camps, però l'herència de la Paula va ser pel seu fill Isidre Puigdellívol Font, el qual, el

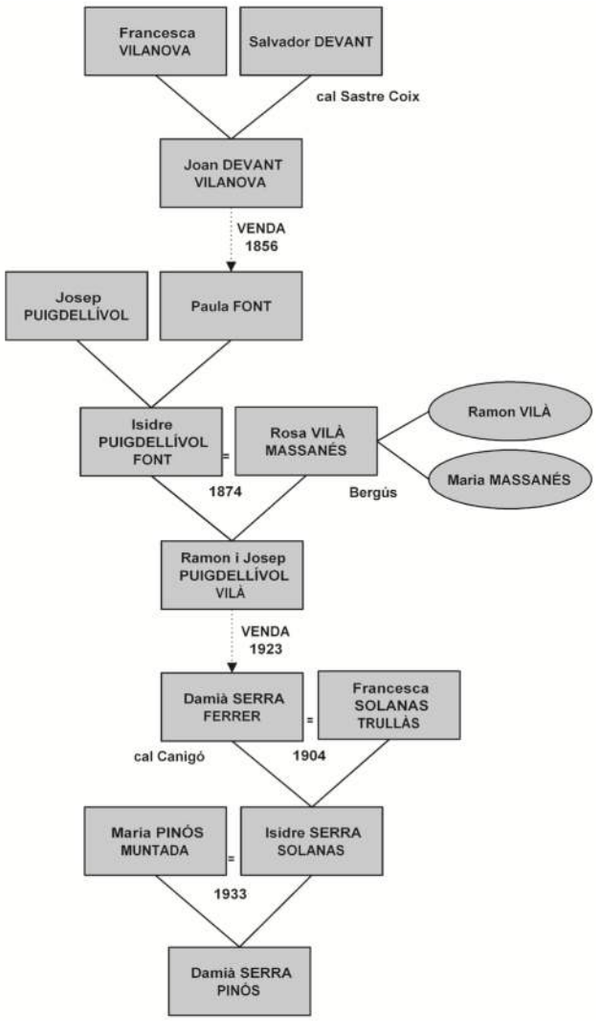

26 de setembre de 1874, va contraure matrimoni amb la noia Rosa Vilà Massanés, filla de Ramon i Maria, de Bergús i Llanera, respectivament. El 1876 van tenir el primer fill, el Ramon, el 1879 el Josep, el 1885 el Joan i el 1888 l'Isidre, però els dos darrers van morir a la infantesa.

A la llista de cases de 1878 hi surt que l'amo de la casa és Isidre Puigdellívol, àlies Galderí, però la qüestió és si la casa va adoptar el sobrenom de l'Isidre o va ser a l'inrevés. És el mateix dilema de si va ser abans l'ou que la gallina.

En una data indeterminada la família va marxar i la casa va quedar abandonada. Deuria ser abans de 1894, perquè aquell any la caseta, a la qual li van estimar una superfície de 32 m2, ja es trobava deshabitada i ruïnosa. La família sembla ser que va acabar a Terrassa, perquè el 6 de gener de 1923 els germans Ramon i Josep Puigdellívol Vilà, residents a Terrassa, es van vendre a Damià Serra Ferrer la casa ruïnosa junt amb un quartà de terreny per 250 pessetes.

Damià Serra era l'amo de la casa veïna de cal Canigó i, segons es diu, la va comprar amb els diners que havien guanyat treballant a la fàbrica dues filles seves, la Consuelo i la Rosa. La caseta estava força espatllada i la van fer servir per guardar-hi trepadella i palla. Després del Damià la casa la va heretar el seu fill Isidre Serra Solanes i després Damià Serra Pinós, l'amo actual.

Cal Galderí encara s'aguanta, conserva la teulada i darrerament s'han apariat un xic les parets exteriors. L'edifici consta d'uns baixos construïts amb dues voltes de pedra, d'on surt l'escala que puja al primer pis, que té una porta de sortida cap al carrer de dalt, a la part de ponent. El portal dóna a la banda del torrent i té una llinda amb la data 1807. Adossats a la casa hi ha una tina, un forn i un galliner.

Façana posterior

FULLS JOVES

A la dècada dels 70 van arribar a Fonollosa i Camps, amb considerable retard, una sèrie de canvis en la societat que superaven la postguerra i obrien pas a la modernitat. L'aïllament físic dels pobles petits i el manteniment de les estructures de poder tradicionals, església i propietaris, dificultaven l'emancipació política i moral de les noves generacions. El jovent dels pobles, especialment les noies, no tenia escapatòria possible de les formes i costums ancestrals. Els aires de canvi van arribar de la renovació profunda d'un dels agents, l'Església. La generació dels mossens que havien patit persecució durant la guerra civil va donar pas a una nova fornada de capellans joves, amb noves maneres d'entendre el cristianisme i la relació amb la societat. Eren fruit dels corrents innovadors del Concili Vaticà i molts d'ells es van posicionar en contra d'un Règim que havia aconseguit l'aliança i la complicitat de l'Església a canvi de concedir-li privilegis.

El primer rector que va trencar la dinàmica de la postguerra va ser mossèn Bohigues, però va ser el seu successor Lluís Canamases qui va posar en moviment una colla de joves compromesos del poble, col·lectiu d'on sortirien els actors dels canvis polítics i socials que més

endavant és van produir, coincidint amb l'arribada de la democràcia al país. Aquest moviment va rebre el nom de Sensirols i el seu òrgan d'expressió va ser una revista anomenada els Fulls Joves.

L'octubre de 1974 es va repartir el primer número per les cases, un simple full ciclostilat encapçalat per una editorial signada per Lluís Canamases, que era tota una declaració d'intencions:
Fulls joves vol donar-te una nova possibilitat de diàleg. Tu, com jo, tens moltes ganes de poder arribar a la vertadera comunicació d'idees, perquè tu, com jo, tens ganes de créixer i d'estimar, de conèixer i d'esser conegut, per això és necessari que ens esforcem contínuament en la recerca de noves formes de comunicació i diàleg ... Avui dia aquest al·legat al diàleg i a la lliure expressió de les opinions ens pot semblar superflu, però aleshores era un clam revolucionari, perquè trencava amb un silenci de dècades i donava les mateixes oportunitats a les raons dels joves, l'esglaó més baix de la societat, que a les de les autoritats, tant patriarcals com polítiques.

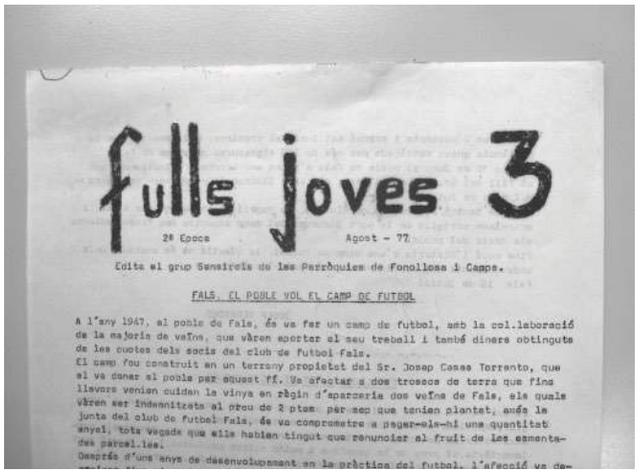

fulls joves 3

2ª Epoca Agost - 77

Edita el grup Sensirols de les Parròquies de Fonollosa i Camps.

FALS, EL POBLE VOL EL CAMP DE FUTBOL

A l'any 1947, al poble de Fals, és va fer un camp de futbol, amb la col.laboració de la majoria de veïns, que varen aportar el seu treball i també diners obtinguts de les cuotes dels socis del club de futbol Fals.
El camp fou construit en un terreny propietat del Sr. Josep Casas Torrento, que el va donar al poble per aquest ff. Va afectar a dos trossos de terra que fins llavors venien cuidan la vinya en règim d'aparceria dos veïns de Fals, els quals varen ser indemnitzats al preu de 2 ptes per cep que tenien plantat, amés la junta del club de futbol Fals, és va comprometre a pagar-els-hi una quantitat anyal, tota vegada que ells hablen tingut que renunciar al fruit de les esmentades parcel.les.
Després d'uns anys de desenvolupament en la pràctica del futbol, l'afecció va de-

Portada d'agost de 1977

Seguia a la presentació de mossèn Canamases un escrit de Valentí Maria Calmet, un dels joves inquiets que s'aplegaven a l'entorn del mossèn, i que seria un fidel col·laborador de la revista durant tot el temps que es va publicar, assumint durant algun temps la funció de coordinador o redactor en cap, encara que aquesta figura no existís en realitat.
L'edició del primer número era ben simple, consistia en un sol full ciclostilat escrit per les dues cares. Una cosa a remarcar era el fet que estava redactat en un català molt correcte, perquè els textos dels col·laboradors eren corregits per mossèn Jordi, una de les poques persones que en aquella època tenien coneixement de l'ortografia de la llengua pròpia.
Els Fulls van sortir puntualment cada més durant dos anys, amb escrits de 26 persones diferents, no solament de Fonollosa i Camps, sinó també de Manresa, Aguilar i Castelltallat. La temàtica de les col·laboracions era variada, però predominaven els textos sobre la problemàtica del jovent, el paper del cristianisme en la societat i reflexions filosòfiques sobre el sentit de la vida. També s'hi publicaven poemes i notícies sobre la Nova Cançó. La revista número 19 va ser un especial de 24 pàgines dedicat a la cultura en general i a la catalana en particular.

El novembre de 1976 mossèn Jordi va fer un pas enrere i es va acomiadar. La revista va estar uns mesos sense sortir, fins que el juny de 1977 es va encetar la segona època de la publicació, reiniciant la numeració. A la capçalera hi figurava el subtítol "informació de casa, diàleg entre tots".
El to general de la publicació va evolucionar, ja que els col·laboradors havien crescut i havien deixat enrere les obsessions juvenils. Per altra banda, el país s'estava movent, el Dictador havia mort i la política passava a ocupar una posició central en l'interès d'amples capes de la societat, sobretot els joves, que venien de tants anys de silenci i volien fer sentir la seva veu. Però en política la societat era analfabeta i els partits van haver d'esforçar-se de valent per donar a conèixer el seu ideari polític i reclamar el vot dels electors, que per primer cop es trobaven davant d'una urna. Els Fulls Joves de juny de 1977, sota el títol de "Què cal votar ?" va dedicar gairebé totes les planes a informar als lectors del tarannà dels diferents partits, sense decantar-se per cap opció, però deixant clar si eren de dretes o d'esquerres i quina era la seva posició respecte a Catalunya. Al següent número es van publicar els resultats electorals del municipi de Fonollosa.

Mentre que la política del país anava a cent per hora, la política local començava a sortir de l'apatia dels anys de la postguerra. El primer esclat es va donar a Fals, on es vivia un clima d'enfrontament somort a causa de la creació de la Cooperativa. Un incident provocat per l'intent de privatitzar el camp de futbol va motivar un article als Fulls de Josep Terrades. Després van seguir altres escrits sobre l'aspiració d'un grup de gent jove de fundar una associació cultural i construir un casal del poble.
Als altres pobles la problemàtica no era tan aguda i els esforços s'esmerçaven en l'organització de l'Aplec de Caramelles i en lleus crítiques a la construcció del clavegueram de Fonollosa. Els analistes principals de l'actualitat política local i del país eren Joan Calmet i Josep Maria Vila. També eren habituals les col·laboracions de les germanes Duocastella de Castelltallat, Francesc Parcerisas de Fals, i Mercè Puigpalat de la Molsosa. La revista va incorporar seccions com necrològiques, "Demano la Paraula" i acudits, però el gruix eren les informacions d'abast local.

El referèndum de la Constitució de desembre de 1978 es va tractar en un número especial, amb un recull de textos a favor i en contra, però van ser les eleccions municipals, les primeres en democràcia, que van trobar un ressò més ampli en les planes dels Fulls. La revista es va decantar a favor de la candidatura, de fet va ser l'única que es va presentar, de l'Agrupació Unitària d'Independents, que va iniciar una nova etapa de gestió municipal, molt més democràtica i participativa.
Els Fulls van cedir un espai a l'Ajuntament, que va utilitzar la revista com a òrgan de difusió de la política municipal. S'hi publicaven els acords principals dels plens, els bans municipals i els pressupostos. Durant aquest temps l'escola va experimentar la seva pròpia revolució, van entrar mestres joves amb noves idees, es va catalanitzar l'ensenyament i es va crear una associació de pares. Tot això va sortir als Fulls Joves.
El número 24, aparegut l'agost de 1979, va ser un es-

pecial de 20 pàgines dedicat a la problemàtica nuclear. Recollia opinions d'experts en el tema i d'activistes contraris a les centrals. El tema interessava als pobles, perquè un Real Decreto havia creat una reserva a la zona de Calaf per l'explotació de minerals d'urani. Hi va haver assemblees i reunions i al final es va arxivar el tema.

Portada d'octubre de 1982

El setembre de 1979 es va crear Unio-4, un equip de futbol format per jugadors dels quatre pobles de Fonollosa, Fals, Camps i Rajadell. A partir de llavors als Fulls van sortir els resultats i algunes cròniques dels partits.
La revista va estar uns mesos sense sortir i el març de 1980 va reaparèixer amb més planes i amb l'equip de redacció renovat. Es van incorporar corresponsals d'Aguilar i Castelltallat, ampliant així l'àmbit de difusió de la publicació. Es va estrenar una nova secció fixa de llengua i cultura catalanes.
Aquell 1980 les notícies bomba van ser el fitxatge de Maradona, que equivalia a 150 vegades el pressupost de Fonollosa i la detenció a la masia Subirana d'una part de l'escamot d'ETA que havia assaltat la caserna de Berga.

El 1981 els Fulls es van fer ressò de la mobilització popular en contra d'una instal·lació militar el terme de Rajadell i també de la problemàtica sindical dels agricultors, amb un posicionament clar a favor de la Unió de Pagesos, que tenia forta implantació entre els pagesos joves.

El número 40 va representar un pas endavant en l'aspecte de la qualitat de la impressió. Es va substituir la senzilla edició de ciclostil pel producte més professional d'un centre de copisteria. Aquest avenç va permetre la publicació de gravats i fotografies. El preu dels Fulls Joves es va apujar a 75 pessetes.
A la contraportada d'aquell número hi figurava el cos de redacció: Josep Maria Vila (Camps), Francesc Parcerisas (Fals), Joan i Valentí Calmet (Fonollosa), Mercè Puigpalat (la Molsosa) i "Rogés" (Rajadell). Mesos després s'hi van afegir Paulí Palà de Camps, Sebastià Closa de Fonollosa, Teresa Junyent i Lluís Solernou Rogés de Rajadell.
El novembre de 1982 es va repartir un número gratuït dedicat al resultat de les eleccions generals, titulat "El canvi", i el febrer de 1983 Josep Maria Vila va escriure:
Seria important també que es fes una història local i aquí no hi ha dubte que hi tenen molt a dir les escoles de Fonollosa, la Molsosa i Rajadell, doncs serà per a elles principalment útil ...
Amb aquesta crida a favor de la història i la conservació del patrimoni local Pep Vila es pot considerar un precursor de la història local, que molts anys després va quallar en l'actual grup de la Memòria Històrica.

El juliol de 1983 va sortir a la llum el darrer número dels Fulls Joves. Era una mort anunciada, perquè darrerament la revista sortia de manera bastant intermitent. Havien estat en total 74 revistes (25 a la 1ª època, 49 a la segona) i després de gairebé vuit anys de feina la gent s'havia cansat i la revista havia perdut, en part, la seva raó d'ésser. La llibertat d'expressió era un dret reconegut, la política s'havia normalitzat i la gent llegia Regió-7 per assabentar-se de les notícies més rellevants d'àmbit comarcal.
Es va perdre un mitjà important de participació ciutadana, va quedar però en el record una aventura que va agermanar els joves més actius dels diferents pobles i la seva contribució al canvi de mentalitat que va precedir i es va consolidar amb la democràcia.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 46 Desembre 2018

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL BAUMA

"El Botiga"

La història d'aquesta casa comença amb l'establiment que va fer el 30 de març de 1751 el sastre Francesc Pelfort Devant a Isidre Closa. Li va establir *"totum illium patium terre ad edificandam domum, vulgo claper de pedras, quem ego habeo et possideo in dicto loco de Funollosa, in partita dicta del Ort Vell"*. La traducció d'aquest fragment, escrit en un llatí d'estar per casa, seria:

"tot aquell pati de terra o claper de pedres, a fi i efecte d'edificar casa, que jo tinc i posseeixo en el dit lloc de Fonollosa, a la partida dita de l'Hort Vell".

Més endavant el document es passa al català i conté la següent clàusula o condició:

"que de dit pati de terra me retinch y reservo per a mi y los meus un trocet, so es, la tinguda de vuyt palms de llarch y sinch palms de ample, a efecte de ferhi la cort o famer, sens que vos y los vostres nou pugau impedir".

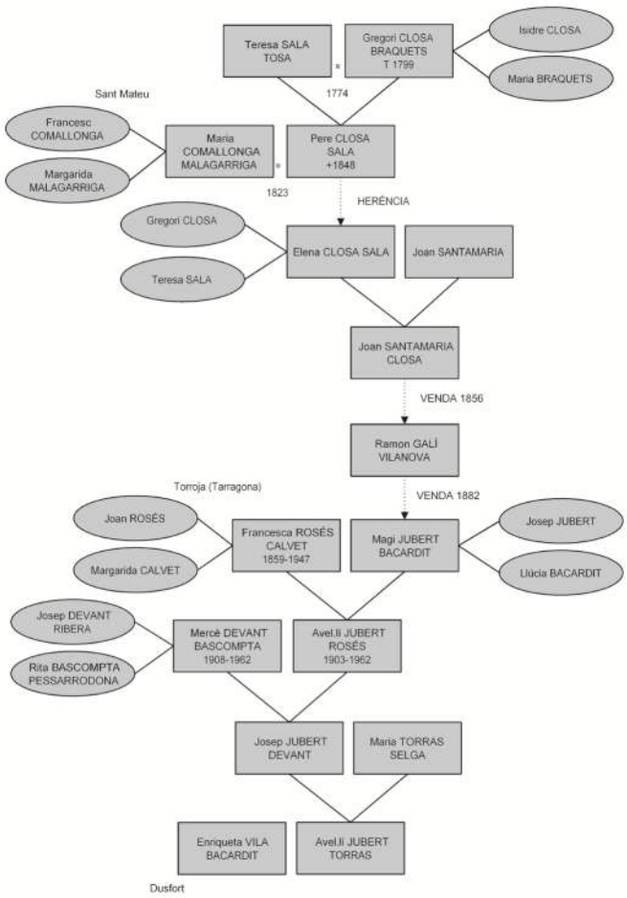

En l'acta de l'establiment s'explica que la possessió de la terra per part del venedor prové de l'herència de Joan Devant, el qual el 20 de novembre de 1632 l'havia adquirida a l'amo de la Morera.

Els límits del solar edificable eren; al nord, el camí de la Vall a l'església, a l'est, la plaça nova, i al sud i l'oest, un camp del mas Morera separat per una paret.

L'establiment es va fer sense entrada, però el comprador quedava subjecte al pagament d'un cens perpetu de 14 sous i, a més, havia d'entomar un cens de 3 diners a la lluminària de l'església. El 18 de juliol, l'Isidre va pujar a Cardona i va pagar a l'abadia 4 lliures en concepte de terç, l'impost senyorial que gravava les compravendes de terra.

Arxiu Miquel Duocastella

Caramelles davant de cal Bauma

El sobrenom de l'Isidre Closa era "el Botiga" i **cal Botiga** va ser el nom amb què va ser anomenada la casa que va aixecar en aquell solar pedregós.

L'Isidre era un pagès sense terra pròpia i menava, a parts, terra del mas Cases.

Des del març de 1747 conreava una vinya de 3 quarteres de la qual pagava el quint al Cases. El 1770, l'amo Cases, que estava mig arruïnat, va renunciar a cobrar-li el cinquè que li tocava d'una altra vinya que menava el Closa a canvi que aquest li avalés un censal de 185 lliures de la comunitat de preveres de Prats de Rei. La vinya tenia una quartera i 8 quartans i es trobava en un indret dit el Ginebral. Els tractes els havien fet de paraula anys enre-

Arxiu Bauma

Avel.lí i Mercè Devant. Foto de casament

re, però el juny de 1779 els van posar per escrit en una acta notarial. A l'Anton Jubert i a la seva dona els tenia abandonats el seu fill i, per poder sobreviure, van empenyorar al Closa les parts de les dues vinyes. Sembla ser que el Botiga es va cuidar dels vells i a finals de 1781 va pagar al rector 34 lliures pels funerals de l'Anton i 22 lliures pels de la seva muller.

Les dades biogràfiques del constructor de la casa provenen del testament que va fer a la cuina de casa seva el 17 de gener de 1782. L'Isidre era fill de Pere Closa i Elena Morera, una filla del mas Morera, i estava casat amb Maria Braquets. Tenia quatre xicots, el Gregori, l'Isidre, el Pere i l'Anton, i quatre mosses, la Francesca, la Maria, la Teresa i l'Elena.
La Francesca es va casar amb Anton Serarols, la Maria amb Joan Passola de Manresa, la Teresa amb Josep Roig de Sant Mateu (1792) i l'Elena amb Joan Soler Ferrer d'Aguilar (1803). L'Isidre ho va fer amb Ramona Segarra (1778), el Pere amb Maria Font (1790) i l'Anton potser va morir solter.

La mudeta

Gregori Closa Braquets va fer capítols el 5 de juny de 1774 amb Teresa, filla de Francesc Sala de Vallbona i Agnès Tosa, de Santpedor. Aquell dia el pare el va fer hereu, amb una reserva a lliure disposició de 250 lliures. El dot de la Teresa va ser de 215 lliures i, a part de la roba blanca, la núvia va rebre un vestit d'escot del país, un vestit de "mig carro de oro", amb "ropilla" i caputxa negra d'escot "del plom", més unes faldilles d'estamenya de color, un gipó de xamallot retort i una caputxa d'escot blanc.
El 1784 el Gregori va rebre 103 lliures i 18 sous per la quitació de les parts de les seves dues vinyes. Les hi va donar Francesc Vall, que n'havia adquirit el dret de l'amo Cases. El Gregori no va tenir una vida gaire perllongada, va testar el 21 de febrer de 1799 amb el rector i va morir poc després. Va deixar els seus fills menors d'edat a càrrec del tutor Ramon Sala, el seu cunyat de Santpedor.

Pere Closa Sala va fer capítols el 2 de novembre de 1805 amb Rosa, filla de Josep Sala de Joncadella. Segons els tractes, la noia havia de rebre 100 lliures, dues caixes de pi, 9 lliures per comprar una flassada, unes faldilles de sarja blava amb un gipó amb virons de seda, una faldilla d'estamenya de centelles amb gipó d'escotí, i una altra faldilla d'estamenya blava amb un gipó de panyo de color fosc. El rebut del dot va tenir lloc el setembre de l'any següent.
Va succeir que la dona de l'hereu del mas de la Riera d'Aguilar va morir dues hores després d'infantar una bessonada. El 16 de setembre de 1809 una de les criatures va ser portada a cal Botiga per ser alletada, amb la promesa de pagar un duro al mes pel didatge.

La Rosa Sala es va morir i el vidu Pere Sala va refer la vida amb un nou matrimoni. El va pactar l'agost de 1823 amb la Maria Comallonga Malagarriga de Sant Mateu. El germà de la Maria li va prometre un dot de 150 lliures i, a més a més, es va beneficiar d'una ajuda de 14 lliures i 2 sous d'una causa pia fundada per un capellà de Comallonga.
Pere Closa va fer, com a mínim, tres testaments. El primer el va fer a Manresa el maig de 1831. Va fer hereva a la seva única filla Francesca, però degut a que la noia "se troba privada de parlar" va encomanar la tutela i administració dels béns a Ramon Sala de Vallbona de Santpedor i a Francesc Vall, l'amo de la Vall. En cas de no poder esdevenir hereva, va substituir-la per Josep Puig Closa, el fill de la seva germana Elena.
El 1836 va modificar el testament i el 17 d'agost de 1845 va fer el tercer i definitiu a Calaf. En el preàmbul va fer constar que *"estant de algun temps tulit y achacos de resultas de una malaltia que tingue, y tenint empero tot son bon enteniment y clara paraula ..."* Va demanar que li fessin un funeral de la mateixa categoria que el del seu pare i que li diguessin 12 misses de difunts. A la segona muller, amb qui no havia tingut fills, l'hereva l'havia d'alimentar donant-li anualment 6 quilos del millor blat, 4 càrregues de vi, 4 quarters d'oli i 15 lliures carnisseres de cansalada. També podia disposar d'un hort i d'un quarto de casa. Si la vídua es tornava a casar perdia els privilegis, però se li havia de retornar el dot. Els testimonis del testament van ser el fuster Viladrich de Fonollosa i un tal Joan Closa, àlies lo Manxego, de Calaf.

Col.lecció Bauma

Eines de barber de l'Avel.lí

Un fadrí de Boixeda

Pere Closa, àlies Botiga, va morir el 1848, i com que la filla muda ja ho havia fet abans, va quedar hereva la seva germana Teresa. Mentrestant la vídua Maria Comallonga, que havia refet la vida casant-se amb el veí Celdoni Viladrich,
va haver de defensar el dret a l'usdefruit enfront de les

pretensions de la cunyada. A finals de gener d'aquell any va renunciar-ne a canvi de 325 lliures, 135 al comptat i la resta en dos terminis al cap d'un i dos anys. La Teresa va vendre's, llavors, dos horts que es trobaven al raval del Paisà, al costat de la riera. L'un a Josep Feixes de Camps per 175 lliures, l'altre a Celdoni Viladrich per 135 lliures.
La Teresa havia estat casada des de 1810 amb Josep Servat, un carboner de Súria, però se li havia mort el marit i no tenia cap fill. A més, es trobava impossibilitada i estava acollida a casa de la seva germana Elena, a Manresa. L'Elena convivia amb el seu marit Joan Santamaria, traginer.

Foto Avel·lí Jubert Torras

Garrafes

El 7 de gener de 1850, la Teresa, d'acord amb la seva germana i cunyat, va decidir vendre's la casa i les terres de Fonollosa a Ramon Galí Vilanova, un fadristern del mas Boixeda de Fals. Les terres consistien en una vinya de 7 quarteres de la Morera, una vinya de 3 jornals del Cases, i un olivar de 5 quartans del Cerarols. El preu va ser de 500 lliures i no va ser una venda perpetua, sinó una venda a carta de gràcia que es podia redimir dins d'un període de cinc anys.
Va córrer el temps i el 22 de gener de 1856 la venda va esdevenir perpètua, perquè l'Elena i el seu fill Joan Santamaria van renunciar al dret de quitar a canvi d'una compensació econòmica de 700 lliures. L'Elena era vídua i la seva germana Teresa ja era morta. El Ramon Galí no vivia llavors a Fonollosa, perquè el març de 1855 s'havia casat amb Antònia Camp Rodoreda, una pubilla rica de Sallent. En el contracte prematrimonial el Ramon va aportar com a dot 500 lliures en efectiu, una casa i terres a Sant Mateu, una vinya a Fals i la propietat de Fonollosa, fent constar però, que encara faltaven quatre mesos per complir-se el termini. La casa seguia dient-se cal Botiga, però sovint apareix en els papers com **cal Botiguer**.

Mentrestant vivia a la casa Joan Puig Ferran, l'amo de cal Vilaseca. Era conegut com el Bauma i per això la casa va canviar el nom.
El Bauma era vidu de Francesca Calvet de cal Molsosa i no tenia canalla, per això es va afillar a la seva neboda Francesca Rosés Calvet. Aquesta era casada des de 1875 amb Magí Jubert Bacardit, l'amo de cal Ramon. El 30 de novembre de 1877, l'oncle, que ja era gran, els va fer donació de tots els béns, a canvi que el cuidessin. Llavors els Jubert van anar a viure a cal Bauma i el setembre de 1880 es van vendre cal Ramon a Pere Vall Torras, un fadrí de la Vall. Amb els diners, el Magí va poder comprar la casa a Ramon Galí. En va pagar 2.000 pessetes.
Per altra banda, Joan Puig es va vendre cal Vilaseca, però no la vinya gran de la partida dels Marges, que va quedar pels nebots quan va morir a finals de 1891, a l'edat de 80 anys.

Els Jubert actuals
Magí Jubert era de cal Ramon, però descendia dels Jubert del mas Cases. Amb la seva muller Francesca van tenir el Joan, l'Avel·lí, el Florenci, el Francesc, l'Enric, l'Andreu, la Carolina, la Margarida, la Carme, si bé un parell o tres van morir a la infantesa.
L'Avel·li va ser l'hereu, el Florenci, anomenat "Tento" es va aparellar el 1923 amb Ramona Ventura de Sallent i van anar de lloguer a cal Pagès. La Margarida es va unir el 1908 amb Ramon Pujol Closa de Rajadell i la Carme el 1925 amb Lluís Closa de Rajadell, mentre que la Carolina, que no era gaire assortida, feia de minyona a cal Xamal de Fals i va ser assassinada per uns lladres el 1943.

El Magí va augmentar el patrimoni amb diverses compres a l'amo del mas Cases, que sempre necessitava diners. El 1881 Isidre Jubert Torrents li va establir a rabassa un tros de 2 quarteres a la Solana, a canvi d'una entrada de 38 duros. El 1897 li va vendre una vinya perduda de 4 quarteres per 150 pessetes i el 1898 una peça de 6 quarteres per 500 pessetes. També va comprar el 1909 un hort de 4 quartans de cal Miquel per 500 pessetes.
A cal Bauma tenien molts ceps. Les tres vinyes que menaven a parts les anomenaven la vinya del Padrí, la vinya de la Morera i la vinya de la Solana del Roca, i les dues pròpies, la vinya del Clot i la vinya de cal Patusca.
Magí Jubert va fer testament el 19 de febrer de 1913, a l'edat de 61 anys. Va fer hereu al primogènit Joan i va llegar a cadascun dels altres cinc fills mascles 200 pessetes. La Carme encara era soltera i li va destinar 315 pessetes, el mateix dot que sa germana gran. Va manar que l'hereu mantingués a casa a la Carolina o li pagués una pensió vitalícia de dos rals diaris. Com que no tenia "la plenitud d'intel·ligència" va posar-li de tutor a l'amo de la Vall.

Avel·lí Jubert Rosés va fer capítols amb Mercè Devant Bascompta, de cal Molsosa, el 14 d'abril de 1928 i s'hi va casar el mes següent. Josep Devant va donar a la filla una calaixera, un llit amb matalàs i diverses peces de roba, tot plegat valorat en 400 pessetes, més una assegurança de vida a la Mundial de 1000 pessetes, on ja hi havien dipositades 350 pessetes. L'Avel·lí i la Mercè van tenir la Rita, el Josep, la Lola i l'Artur.
La guerra, com a tantes altres famílies, va suposar un gran trasbals, perquè l'Avel·lí simpatitzava amb les esquerres i a la postguerra va ser empresonat.
A cal Bauma les van passar magres, perquè no va quedar cap home i moltes boques per alimentar; els quatre fills joves, la dona, la iaia, la tieta Carolina Jubert i la madrastra Maria Junyent. De treballar la terra se'n cuidava un mosso dit Benedicto. El jovenet Josep guardava unes quantes cabres i més endavant la situació va millorar un xic quan les dues noies van entrar a treballar a la fàbrica de galetes de Rajadell.

La Maria Junyent, la segona muller de Josep Devant Ribera, que va morir a cal Bauma el 1942, va deixar els seus béns a la fillastra Mercè. Entre aquests hi havia la casa de cal Molsosa del carrer Nou.

Quan l'Avel·lí va tornar a casa va reprendre l'activitat de pagès, feina que alternava amb la de barber. Va veure com els fills i filles s'anaven casant; la Lola amb Mariano Planes, un xicot de la masoveria del mas Coma de Camps, la Rita amb Antoni Oliva de Solanelles, l'Artur amb Angelina Torras, i l'hereu Josep amb Maria Torras Selga de cal Fosser. El Josep i la Maria han tingut dos fills; l'Avel·lí, casat amb Enriqueta Vila Bacardit, de Dusfort, i el Joaquim amb Queralt Prat Oller, de cal Rei de Castellfollit.
Al pati del costat de casa, on hi havia hagut el cobert de la pallissa, fa uns anys van aixecar una casa nova de tres plantes, on ara viuen.

CAL MET

D'aquesta casa del raval del Paisà en queda poca cosa, únicament una tina circular, sense coberta i amb les parets esmussades. La història de la casa presenta força interrogants, no obstant això, disposem d'algunes dades verificables que exposarem a continuació.

Tina de cal Met vista de ponent.

L'establiment de la casa va tenir lloc a casa d'un notari de Cardona el 21 de desembre de 1760. El terreny era d'Anton Serarols i aquest va establir-ne a Ramon Alsina Tatger un tros de mig picotí d'extensió, dins del qual podia destinar un setial de 6 canes de costat per edificar, i un altre, de mig quartà, a baix al Torrent de l'Arena, per fer l'hort. Les condicions van ser les corrents; la vivenda havia de ser per una sola família, podia criar un porc estacat i les gallines que li plagués, podia agafar rocs i terra per aixecar les parets de la casa i podia regar l'hort prenent l'aigua al saltant del Gorg Gros.
Les condicions econòmiques van ser d'una gallina de cens i una entrada de 30 lliures. Aquests diners els necessitava el Serarols, tal com va expressar en el preàmbul, per quitar un censal d'aquest preu que ell i dos propietaris més de Fonollosa prestaven a les Quotidianes Distribucions de la Seu de Manresa.
Un establiment no era complet sense rendir comptes al senyor alodial, així que el 22 de febrer següent el Ramon va tornar a pujar a Cardona i va satisfer al canonge Jaume Huguet 6 lliures i 12 sous en concepte de terç. El 6 de setembre va obtenir el permís d'edificar la casa, després de pagar 4 lliures.

Ramon Alsina era un fadrí del mas Tatger de Fals. El seu germà Valentí era l'hereu i ell de jove havia emigrat a Fonollosa. Per salvar el Tatger, que estava en perill de ruïna, l'hereu va encetar la política de vendre trossets a parcers que volien fer-se una casa. Els primers establiments van donar lloc a les cases Xamal (1759), Felip (1762), Canonge (1764), i Regueret (1764). El Valentí va morir jove, i sense cap fill, el 1767. Llavors va heretar el mas el seu germà Ramon Alsina, àlies Tatger. Aquest va incrementar el ritme de venda de parcel·les per edificar, formant-se així l'actual Raval d'Oliveres.
El Ramon va desposar a Maria Calvet i, una vegada més, va canviar el cognom del Tatger, perquè la parella no va tenir cap fill, sinó dues filles, la Maria i l'Antònia.
Un cop el Ramon va haver tornat a Fals per fer-se càrrec del mas, la caseta del raval del Paisà no li servia per a res, així que el 14 de novembre de 1767 se la va vendre, junt amb l'hort, a Jaume Morera. La caseta encara no estava acabada del tot i el Ramon havia quedat a deure les 30 lliures de l'entrada al Serarols. Per això, el comprador va assumir el pagament del censal i a més, va haver d'afegir-hi 6 lliures i 3 sous, la quantitat que el Serarols havia pagat entretant de pensions del censal. El nou propietari va acabar la casa, que va rebre el nom de Met, un diminutiu de Jaumet.
El Met tenia dues vinyes de la Morera, una a la partida del Pedró i l'altra més enllà, ja en terme de Rajadell. El 1790 es va vendre a gràcia per 100 lliures al comptat, la sisena part de la verema de les vinyes.

Tina de cal Met

Si bé els orígens de la casa estan ben documentats, no en tenim notícies durant un llarg període de temps. Segons la llista de cases del municipi de 1861 hi vivia un tal Ramon Garriga Colillas, però en la relació de 1878

el propietari és Ramon Morera Mas, de cal Tiquet. En uns afrontaments de 1900, sembla ser que el terreny on hi ha la casa pertany a una tal Maria Torrents, però no tenim cap indici de com va arribar al seu poder. Un document privat de gener de 1911, dóna constància que Joan Garriga, administrador de cal Met, va pagar 4 pessetes de cens a l'amo del mas Cerarols. Un altre document privat, que es conserva a l'arxiu del mas Cerarols, ens aclareix un xic més la situació. Està datat el 16 de febrer de 1919 i afirma que Joan Garriga Closa té la casa i l'hort de cal Met des de fa més de 30 anys, per haver-li deixat, la propietària Maria Torrents. La casa estava composta de baixos i un pis, però creiem que deuria trobar-se en molt mal estat, perquè el Garriga se la va vendre a Ferran Serarols per 100 pessetes.
En el registre fiscal de 1920 Ferran Serarols consta com a propietari de la casa número 5, cal Met, i en relacions posteriors fins el 1944. Però a partir d'aquí s'obren nous interrogants. Segons les dades del Cadastre, la parcel·la on hi ha la tina pertany actualment als amos del Cafè Calet. Una possible explicació seria que el terreny el va comprar Joan Garriga i aquest el va traspassar, amb el Cafè Calet i la resta de béns immobles, el 1960, a Joaquim Torras Puigdellívol.

MAQUINÀRIA AGRÍCOLA

Durant segles i segles la feina al camp la feia el pagès amb l'esforç dels seus braços, ajudat d'una bèstia si era prou ric per a tenir-ne. Es llaurava amb una feixuga arada de fusta amb la punta de ferro, d'un disseny no gaire diferent de la que surt representada en els mosaics romans. L'arada la tibava el parell de bous, la mula o la mateixa dona del pagès si aquest era pobre. Se segava amb el volant o la dalla i també es feia de forma manual la resta de les feixugues feines de l'agricultor.
A partir del segle XVIII als països més avançats, progressivament es va substituir el treball manual per màquines. Els teixidors i altres treballadors industrials van veure alleugerida la seva tasca, si bé no les condicions de treball, que seguien sent molt dures. La mecanització també va arribar al camp i es van inventar les primeres màquines agrícoles. L'animal continuava sent però, la força motriu que arrossegava els arreus. Fins que van arribar les primeres màquines autopropulsades, primer de vapor, i després amb motor d'explosió.
Aquests invents estrangers van trigar en arribar al nostre país, perquè la mà d'obra dels jornalers era tan barata que als propietaris rurals no els sortia a compte invertir en màquines. El progrés no es podia aturar però, i finalment la mecanització va començar.

Les primeres màquines van ser el brabant i la "gavelladora" (agarbadora, en català). El **brabant** (bramand bajac llancourt) era una arada muntada sobre una estructura metàl·lica proveïda de rodes arrossegada per dues mules. Era operada per dos homes, un menava els animals i l'altre s'ocupava de girar l'arreu després de cada passada. Sovint una màquina era compartida per dues o tres famílies, que ajuntaven les mules respectives per fer el treball en comú.

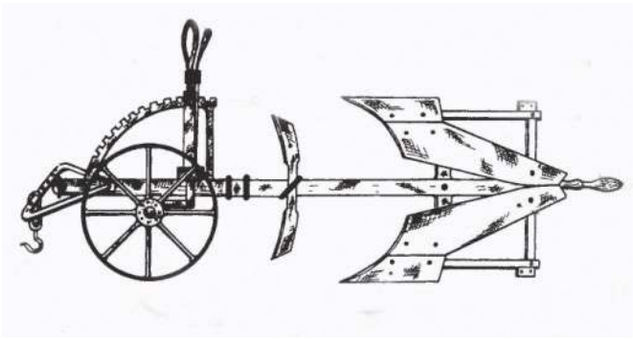

Esquema de brabant

Sembla que l'**agarbadora** es va inventar el 1922, però la primera va arribar a Camps una mica abans de la guerra. La va comprar l'amo del mas Coma i la va estrenar un dia festiu, quan la gent sortia de missa. Es van meravellar de l'invent, ja que la màquina podia segar cinc quarteres al dia, la feina de cinc homes. Les primeres màquines eren de la marca TREPAT, fabricades a Tàrrega, les arrossegava una mula, tenien un tall de 90 centímetres i costaven 800 pessetes. Després en van sortir unes de 1'20 metres, que costaven 1.400 pessetes. Una altra marca era AJURIA, amb fàbrica a Vitòria.
L'agarbadora segava mitjançant un tallant de pues, que feia un moviment de vaivé. Un rampí giratori dipositava les tiges segades sobre una plataforma de fusta, i cada quatre passades s'expulsava un feix d'espigues o garba. La màquina era arrossegada per una mula i requeria dos homes, un que guiava la mula assegut a la cadireta, i l'altre que lligava les garbes a terra amb el "vencill".

A començaments de la dècada dels 40 va sortir una agarballadora més perfeccionada, que ja deixava les gavelles lligades amb un cordill. Era la **lligadora**. El primer a tenir-ne a Camps va ser l'amo del Soler. Era una màquina cara i per comprar-la de vegades s'ajuntaven diversos pagesos. Van fer companyia els de cal Xisco, cal Magí i cal Sirola, i també els de la Caseta i cal Teixidor. Quan havien acabat la seva feina es llogaven.
La Hermandad Sindical local va fer una llista el 1956 dels pagesos que tenien lligadora. N'hi havien 20 al municipi, de les quals 15 eren a Fals.

Aquestes màquines primitives necessitaven la força dels animals, i el següent pas endavant va ser el **tractor**, un vehicle propulsat per un motor d'explosió que va substituir les bèsties i en va causar la desaparició.
Eugeni Brunet Riera era un manresà que tenia un molí fariner al torrent de Sant Ignasi. Veient que el sector tenia futur va invertir en màquines agrícoles i les llogava als pagesos de la comarca. El gener de 1945 va fer feina en algunes finques del Pla de Fals, entre elles la Gabriela. Tenia una arada, un brabant, una estripadora d'11 relles, una lligadora i altres màquines, i les arrossegava amb un tractor de 22 CV marca FORDSON.
El propietari local que va ser el primer d'apostar per la maquinària va ser el Centelles de Sant Amanç. El 1950 va adquirir un LANZ BULLDOZER amb rodes de ferro. El 1954 el va canviar per un NORMAG i el 1955 per un

Màquina de ventar

MANN amb tracció a les quatre rodes. Amb els seus tractors llaurava les terres pròpies i també es llogava per treballar les d'altres propietats.
També, al principi de la dècada dels 50, els germans Jaumet i Benet Grau, de cal Xiscano de Fals, van comprar un tractor de segona mà molt rudimentari, que s'avariava contínuament. Tenia cadenes a les rodes i l'utilitzaven per tibar un brabant. Francesc Casas, de cal Tico Vell, va tenir el 1955 un LANZ de segona mà que s'engegava a cop de maneta, després d'haver escalfat el motor amb un fogó. Al cap d'uns anys se'l va vendre a un mosso de casa i en va anar a comprar a Còrdova un de més modern de la mateixa marca. El tercer tractor que va tenir va ser un BARREIROS nou de trinca. Amb els tractors, el Tico vell feia jornals a moltes cases del poble.

Tractor Lanz

Isidre Serarols Grau de cal Bisbe es va vendre un mas que tenia a Sant Just d'Ardèvol, herència de la seva madrastra, i va invertir part dels diners en la compra de dues màquines agrícoles; un tractor i una màquina de batre. Ho va fer fent companyia amb Isidre Estany de cal Soldevila.
El tractor el van comprar de segona mà a Sevilla el 1957. Era de la marca ANOMAC i encara el conserven en bon estat de funcionament a cal Bisbe. Va ser el primer tractor de Fonollosa i quan el van descarregar, es va crear tal expectativa que el mestre va donar festa als escolars.

El 1959 l'amo de Bacardit de les Olles tenia un tractor FORDSON amb remolc, Mariano Serarols un DAVID BROWN, Francesc Casas del Tico Vell i Magí Soldevila del Soler un LANZ. També tenia un tractor d'aquesta marca el Putxó de Castelltallat, que encara conserva i engega de tant en tant, mentre que a Clarena van optar per un dels primers EBRO de fabricació espanyola.
El 1960 el masover de Jaumeandreu treballava les terres amb un tractor LANZ que havia comprat l'amo, però no li donava massa satisfaccions, perquè s'espatllava sovint. El 1963 Francesc Puig, el Closa, tenia un FORDSON i Sebastià Pintó de cal Sebastià i Ramon Vall de cal Sambleia un DEUTZ a mitges. A finals d'aquell any Agustí Vilaseca, el masover de Bacardit de Llomàs va adquirir un tractor HANOMAG-BARREIROS, model R-438, amb un cultivador COMPAR i un arreu SORT.
La mecanització del camp va rebre un gran impuls a Fals amb la creació d'una cooperativa de maquinària en comú. Mentre es resolia la burocràcia per fundar la cooperativa tres propietaris van prendre la decisió d'invertir els seus estalvis en l'adquisició de maquinària. L'amo de la Gabriela va comprar un NUFFIELD, els de la Torre i d'Oliveres del Pla van formar una societat per compartir un tractor SACA de color groc, i els del Grauet i el Tatger van adquirir un tractor EBRO. La cooperativa va posar-se en marxa el gener de 1966 amb 33 socis i es va dotar d'una recol·lectora. Poc després la Cooperativa es va quedar el SACA del masovers de la Torre i el 1968 va adquirir un tractor nou, marca EBRO.

Arxiu Ferrer del Junyent

Isidre Selga, el Maginet, amb el tractor de cal Mateu

Una altra feina que es va mecanitzar va ser la batuda. Tradicionalment es batia "a potes", fent girar ("tocant") sobre les garbes esteses a l'era un animal amb els ulls tapats. La bèstia tibava el trill, un corró de fusta amb la serreta o tallants per esmicolar la palla, i un corró pesant de pedra, de forma cònica, per esclafar les espigues. Després, se separava el gra amb forques, uns grans garbells i amb l'ajuda del vent. Aquesta darrera operació és va mecanitzar amb la introducció de la **màquina de ventar**. Unes pales de ventilador provocaven un corrent d'aire que separava el gra del boll. L'accionaven tres persones; un donava voltes a la maneta, l'altre l'alimentava, i el tercer tenia cura de desbollar, o sigui, netejar el boll que embussava la pinta. La màquina era relativament senzilla i barata de compra i gairebé totes les cases en van tenir, encara que de vegades la compartien entre dues.

El següent avenç en aquest camp va ser la **màquina de batre**, una baluerna voluminosa que es transportava amb dues mules de l'era d'una casa a l'altra. La màquina venia amb un equip de quatre o cinc homes i les cases

pagaven a tant el quilo de gra net i ensacat.
La màquina funcionava amb un motor d'explosió o, més endavant connectada amb una corretja de cuir engravada al tractor. Per una banda s'hi ficaven les garbes i per l'altre sortia el gra. La palla sortia per un canó i llavors un "pallaire" l'apariava en un paller de base rectangular. Si sobrava palla i es volia vendre, es llogava una empacadora, que consistia en una caixa de fusta que s'omplia de palla amb la forca i després s'estrenyia fins a aconseguir una paca força pesant.

Arxiu Ferrer del Junyent

Batuda a cal Ferrer

La primera màquina de batre va venir de fora. La llogava el Daura i el Font Figuera i també el Quico de Salelles. La primera de Fonollosa va ser la de cal Serarols, una AJURIA nº0, que podia processar uns quatre o cinc mil quilos de gra al dia. Al començament tenia les rodes de ferro i l'arrossegaven les dues mules de cal Pentiner. Un cop instal·lada a l'era, funcionava mitjançant un motor de gasolina. Després li van posar llantes de goma i anava amb el tractor.
Cal Soldevila i cal Bisbe tenien a mitges una AJURIA nº1, també amb la carcassa de fusta però més potent, ja que podia batre fins a vuit mil quilos diaris. S'accionava amb el motor del tractor i la portava el fill de l'Estany i el Jaume i el Josep Serarols, amb alguns ajudants. Passaven a fer la batuda per les eres de la majoria de cases del municipi i a molts llocs de fora.
Una altra màquina de les mateixes característiques la tenia Alfons Palà, el masover de Bacardit de les Olles. A cal Feixes en van tenir una que es movia amb un parell de mules i s'accionava amb motor. Amb aquesta es va

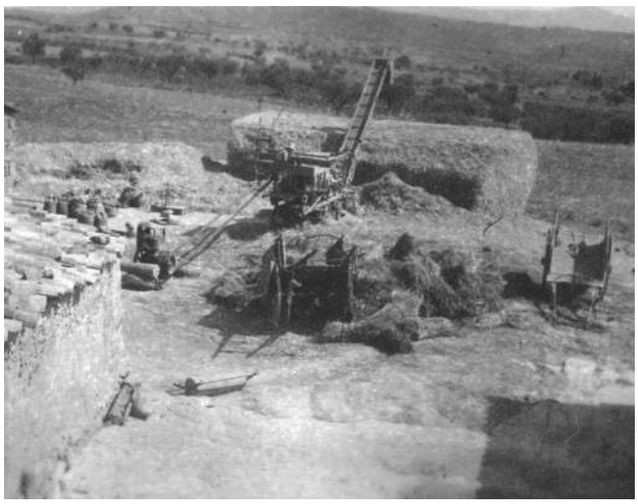

Arxiu Casa Nova

Era del mas Feixes

Arxiu Casa Nova

Màquina batre del masover del mas Feixes

accidentar Ferran Bonvehí, l'hereu de la Casa Nova. A Fals, per comprar-ne una, es van associar els amos de la Gabriela, el Grauet i el Tatger.
Després de les AJURIA van venir les BATLLE, més modernes, però les que van treballar al poble eren d'algun empresari de fora.

Massey Ferguson

La primera **màquina recol·lectora** que es va veure per aquests verals la van tenir al mas Garriga de Bergús. El Centellas de Sant Amanç la va anar a veure i l'estiu de 1959 en va comprar una a mitges amb el Sant Pere de Camps. Era una MASSEY FERGUSSON nova amb un motor de gasolina Austin i tenia una amplada de tall de 1,80 metres. L'opinió pública va rebre la innovació amb escepticisme, perquè la màquina deixava el rostoll massa alt i malmetia moltes espigues. El 1963 el Centellas va tenir la segona màquina, una CLASS EUROPA.
Ferran Serarols i Ignasi Armengol de cal Pastor, fent companyia, van comprar el juliol de 1963 la primera màquina recol·lectora que hi va haver a Fonollosa.
Era una MASSEY FERGUSSON amb motor dièsel i una amplada de tall de 2'10 metres. Era de segona mà i la van comprar a la fira de maquinària agrícola d'Artés. El preu era de 320.000 pessetes. Cada soci va aportar 50.000 mil pessetes i es van comprometre a pagar la resta en dos anys.
Amb la màquina, a més dels propis, segaven camps d'altres pagesos. Cobraven la feina a 500 pessetes l'hora i aviat van contractar d'ajudants a Jaume Biosca de cal Lluís i a Lluís Guasch Alert. La societat es va desfer el 1968 i la màquina se la va quedar el Serarols després d'indemnitzar al soci.

Quan es va fundar la Cooperativa de Fals el 1966, amb les aportacions dels socis es va comprar una recol·lectora, marca CLAAS MATADOR.
A Camps, cap el 1968, van associar-se el Sendo Grau, el masover de cal Feixes, el Fadrí del Cinto i Ramon Vall, de cal Sambleia, per adquirir una recol·lectora EPLE. Poc després els de cal Passadret també van invertir en una màquina, amb la qual anaven a segar en finques del centre d'Espanya.

El procés de mecanització del camp va continuar i actualment tota la terra de sembradura es treballa amb màquines i els pagesos moderns a penes saben fer servir una aixada. La mecanització va tenir profundes conseqüències socials, perquè la majoria de llocs de treball es van amortitzar i el percentatge de la població dels nostres pobles dedicada a l'agricultura avui és una ínfima part del que havia estat en el passat.

PROGRAMES DE FESTA MAJOR

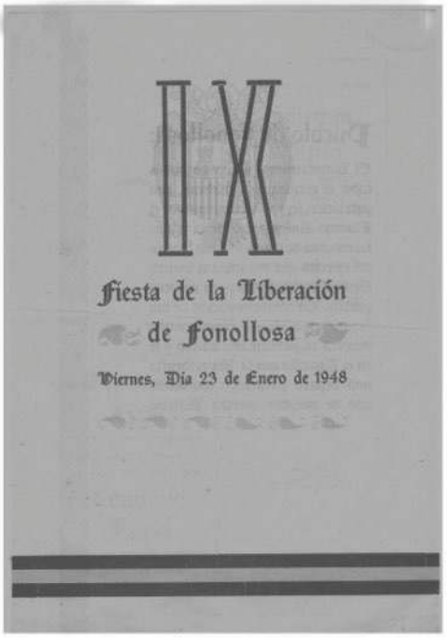

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número
47
Gener
2019

FONOLLOSA

Quaderns de
la memòria històrica

1930 - 1940
(guerra civil)

PREFACI

Fa uns vuitanta anys, el juliol de 1936, els militars es van aixecar contra el govern de la República, un fet no del tot inusual, ja que fets semblants s'havien produït en diverses ocasions al llarg dels segles XIX i XX. Els colpistes solien sempre aconseguir els seus propòsits en qüestió d'hores o de pocs dies, perquè l'exèrcit tenia el monopoli de la força, però aquesta vegada el cop d'estat no va reeixir, perquè una part dels cossos de seguretat i molts paisans armats van sortir en defensa de la República. El resultat va ser la partició del territori nacional en dues zones i una guerra civil que va durar gairebé tres anys, que va deixar molts morts, el país arruïnat i la societat dividida entre vencedors i vençuts.

Hi va haver violència, al front i a la rereguarda, a una i altra banda. La guerra va deixar moltes víctimes, però mentre que als perjudicats del bàndol vencedor se'ls van restituir els drets i els seus morts van ser reconeguts i homenatjats amb grans funerals i monuments, les víctimes dels perdedors van ser ignorades, i tots aquells que s'havien significat pel seu activisme polític en pro de la República van ser castigats amb dures penes i l'exclusió social. El règim franquista considerava a tots els rojos delinqüents, no dissidents polítics. Mentre que els qui havien guanyat la guerra gaudien del poder polític i econòmic, els represaliats i llurs famílies patien la marginació social.
Durant la llarga etapa coneguda com franquisme, i fins i tot després, en moltes cases va planar un feixuc silenci sobre allò que havia ocorregut durant la guerra. Haver tingut el pare a la presó era motiu de vergonya, però ara que han passat tants anys i la gent parla amb llibertat de les velles històries, és moment de fer un reconeixement a aquells que van morir o van ser represaliats només per defensar uns ideals i voler un món millor.

S'han escrit molts llibres sobre la guerra civil en general, les seves causes i conseqüències, i poca cosa hi podem afegir. El nostre estudi es limitarà a l'àmbit del municipi de Fonollosa, però com que la guerra a Fals ja va merèixer un extens apartat en el llibre "Fals, la història", ara ens dedicarem a Fonollosa i Camps.
Les fonts d'informació principals han estat l'arxiu municipal, malgrat el buit documental que existeix dels anys 1937 i 1938, l'arxiu de Manresa, el Nacional de Catalunya, els diaris comarcals "Pla de Bages" i "El Dia", i sobretot els testimonis orals recollits en 47 entrevistes a persones grans de Fonollosa i Camps. Els protagonistes de la guerra són tots morts. Aquells que eren infants quan va esclatar la guerra recorden poca cosa més que el soroll dels bombardejos, i la por i l'angoixa dels grans. Però les persones d'aquesta generació recorden perfectament els primers anys de la postguerra i els comentaris sentits a casa dels pares i avis. En aquesta memòria oral de "segones" es fonamenten alguns fragments de la nostra narració.

ABANS DE LA GUERRA

Després de l'etapa de la dictadura de Primo de Rivera (1923-31) es va restaurar a Espanya la monarquia constitucional. El primer signe de la restauració de la democràcia va ser les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931. Els candidats republicans es van imposar als monàrquics, sobretot a les ciutats grans, mentre que a Catalunya va saltar la sorpresa i va guanyar Esquerra Republicana de Catalunya, un partit nou fundat per Francesc Macià. Aquest va proclamar la república catalana independent, però va fer marxa enrere i es va avenir amb les esquerres espanyoles a negociar un estatut d'autonomia. Mentrestant, a la vista dels resultats, el rei Alfons XIII va marxar i es va proclamar la 2ª República. El 1932 es va aprovar l'Estatut d'Autonomia, molt retallat, i en les eleccions al Parlament de novembre de 1932, Francesc Macià va ser escollit president de la Generalitat.
A les legislatives de novembre de 1933 les dretes es van imposar a l'estat espanyol, però no a Catalunya. En aquestes eleccions van votar per primera vegada les dones a Espanya. El desembre de 1933 va morir Macià i va ser substituït per Lluís Companys. Un dels membres del seu govern va ser Joan Selvas, l'amo de les Selves de Castelltallat i de cal Biel de Fonollosa. Va ser conseller de Governació uns mesos, fins a la seva mort sobtada el 24 de juny de 1934.

En les municipals del 14 de gener de 1934 a Fonollosa van guanyar els partits d'esquerres (258 vots contra 205),

FONOLLOSA

Míting electoral al
CAFÉ SERAROLS

Diumenge, dia 12, a les quatre de la tarda

Hi prendran part els següents oradors:

Joan Palat
F. de P. Ribera i Font
Joan Ferrer
Lluís Alegre
Concepció Sastre
i el candidat
Josep M.ª Tries de Bes

Arxiu Manresa

Meeting de la Lliga, novembre 1933

però va ser gràcies al vots de la mesa de Fals, perquè a Camps i Fonollosa van dominar les dretes. L'explicació rau en la composició sociològica dels diferents pobles del municipi; mentre que a Camps i Fonollosa els ca-

cics tenien molta influència sobre la població dispersa i orientaven el vot, a Fals els parcers, agrupats al Raval i les seves rodalies, tenien més consciència de classe. Els "ravalencs" eren tots rabassaires i majoritàriament van donar suport a les esquerres.
Per cinc vots a favor i un en blanc, Valentí Ibáñez Llobet, de cal Jepic de Fals, va ser proclamat alcalde del municipi el febrer de 1934.

Palau de la Generalitat, octubre 1934

En la primera sessió del Ple es va acordar suprimir la creu que adornava l'escut del municipi, ja que la constitució republicana tenia caràcter laic, i substituir-la per les quatre barres de l'escut de Catalunya. La mesura es va aprovar amb el vot en contra del regidor Pere Bastardas Junyent, amo del mas Junyent, un home molt religiós i conservador. En la mateixa línia, es van secularitzar els tres cementiris, que van passar de parroquials a municipals. Els rectors s'hi van oposar i van fer constar en acta la protesta.

El president Company i els consellers a la presó (1934)

Les legislatives de novembre de 1932 van donar els següents resultats al municipi de Fonollosa; Esquerra, 126 vots, la Lliga, 102 i partit carlí, 4 vots.
El 6 d'octubre de 1934 Lluís Companys va proclamar l'estat català i va cridar a la revolta contra el govern de Lerroux. La reacció va ser contundent, l'exèrcit va intervenir i Companys i el seu govern van ser sentenciats a 30 anys de presó per rebel·lió. Molts rabassaires que li van donar suport van ser represaliats. A conseqüència dels Fets d'Octubre tots els ajuntaments manats per les

Cartell electoral 1933

esquerres van ser cessats per decret. El 29 d'octubre de 1934 va presentar-se a l'ajuntament José Maezu Fernández, capità del batalló de metralladores nº4 amb forces a les seves ordres, va destituir l'ajuntament esquerrà i va donar possessió a una comissió gestora amb persones designades a dit. Es va escollir alcalde a Josep Grau Iglesias, del Grauet de Fals, el qual ja havia ocupat el càrrec d'alcalde abans. Altres membres de la gestora eren els propietaris Subirana, Serarols i Bastardas. El primer acord va estar carregat de simbolisme; es va recuperar el segell amb la santa creu de Fonollosa. Altres decisions van ser cessar els dos enterramorts, que eren afins a les esquerres, i substituir-los per Josep Vall i Domingo Massana, que eren dels seus. El cobrador Joan Soler Pujol va ser acomiadat, i el jutge de pau Joan Garriga va ser substituït per Joan Soler Argelich (cal Roca).
El gener de 1936, Josep Grau va cedir la vara d'alcalde a Mariano Serarols Valldevilaramó, propietari de Fonollosa. La truita va girar el 16 de febrer de 1936. Hi va haver noves eleccions i van guanyar clarament els partits del Front d'Esquerres. Al municipi de Fonollosa els resultats van ser; Front d'Esquerres, 258 vots, Front Català d'Ordre, 196 vots. Val a dir que a Rajadell també van guanyar les esquerres, però a Sant Mateu i Aguilar ho van fer les dretes.
Les conseqüències polítiques van ser que es van amnistiar els presos polítics, es va restablir l'Estatut suspès,

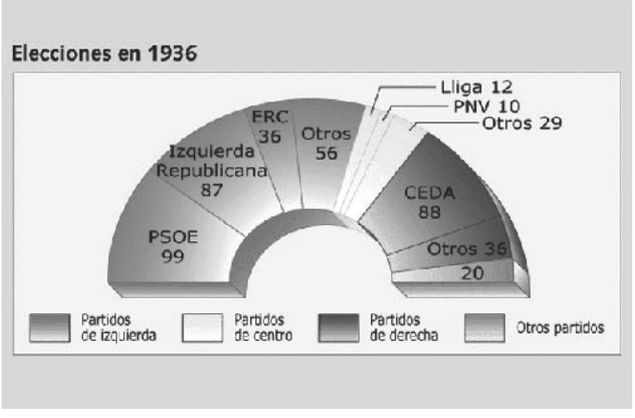

Resultat de les eleccions

la llei de Contractes de Conreu i es van restituir als seus llocs, els regidors elegits en les eleccions municipals de 1934. Valentí Ibáñez va tornar a ser l'alcalde i, naturalment, es va recuperar el segell, els enterramorts van recuperar la feina i es va penjar la bandera republicana al balcó.

El programa municipal de l'ajuntament d'esquerres prioritzava dotar als pobles de serveis com el telèfon i l'electricitat i, sobretot, d'escoles. A Camps es va obrir la primera escola el 1931 a la Pabordia i el 1933 una al raval de Fals, en un local annexa al Cafè del Tinai. El municipi comptava llavors amb cinc escoles, però els edificis eren deficients i es volia unes escoles noves, espaioses i ben il·luminades. L'ajuntament va sostenir unes negociacions, que no van reeixir, amb el major propietari de Fals per adquirir un terreny per construir una escola al Pla de Fals. En canvi, sí que hi va haver acord amb els propietaris Closa i Coma, i el 1936 es van comprar uns terrenys de 2.500 m2 a Fonollosa i 3.000 m2 a Camps.

Mentrestant la política a nivell estatal s'estava escalfant, i a primers de juliol un decret del Govern va fer plegar els dos regidors de la Lliga Catalana, Pere Bastardas i Gabriel Clarena, i els va substituir per dos d'Esquerra Republicana. El 18 de juliol, la major part de l'exèrcit espanyol va rebel·lar-se contra la República. Aquest cop d'estat militar semblava que triomfaria en qüestió de dies, però es va trobar amb la determinació del poble de defensar la legalitat, amb una inesperada resistència de les milícies armades i d'alguns cossos de seguretat de l'estat, i es va convertir en una sagnant guerra civil.

EL CONFLICTE RABASSAIRE

La fil·loxera va representar la mort de les vinyes velles i la replantació de ceps empeltats, però també va ser un punt d'inflexió en les relacions entre els propietaris de les terres i els quartaires que les cultivaven. El tradicional contracte de rabassa morta va donar pas als arrendaments limitats a una durada determinada. El percentatge de la collita que rebia l'amo del parcer es va mantenir, però la situació dels quartaires no va parar d'empitjorar, degut a la sobreproducció, la baixada dels preus del vi i l'augment dels costos de producció, situació que es va agreujar a la fi de la guerra mundial.
El 1922 es va fundar la Unió de Rabassaires, un sindicat de classe amb l'objectiu de defensar els interessos dels parcers i promoure canvis legislatius que els permetessin accedir a la propietat de la terra o, almenys, aconseguir una relació més favorable amb els amos. El 1932 el sindicat pagès tenia més de vint-i-un mil afiliats a tota Catalunya i estava vinculat al partit d'Esquerra Republicana. Per altra banda, els propietaris s'agrupaven entorn de l'Institut Agrícola de Sant Isidre, una institució que datava del segle XIX i que defensava els interessos dels propietaris mitjans i els grans terratinents. La patronal estava vinculada al partit de la Lliga.

Arxiu Passadret

Timbre de la Unió de Rabassaires

Encoratjats pels sindicats, a partir de 1931 van sovintejar els casos de parcers que es negaven a donar a l'amo la part usual de la collita i n'oferien una de menor, oferta que solia ser rebutjada. En tenim alguns exemples al municipi i un del poble veí d'Aguilar.
A "La Vanguardia" va sortir el juliol de 1933 la notícia que dos parcers de Torreblanca de Fals retenien el 50% de la part que pertocava a l'amo. El 18 maig de 1933 una parella de la Guàrdia Civil va detenir el rabassaire Cabot de Fals i el va dur al Jutjat de Fonollosa, perquè l'amo del Dalmau li reclamava la part de vuit sacs de faves. La seva dona va posar el crit al cel i una nombrosa manifestació de pagesos va pujar a Fonollosa i va aconseguir alliberar el Cabot després d'enfrontar-se amb els guàrdies i el secretari del jutjat, a qui van dirigir unes paraules "gens honroses". El 1934 Francesc Tomasa, el Pinsà, va acudir a un tribunal de mediació per sol·licitar la millora de les condicions de parceria de les vinyes que menava. La proposta era substituir el 25% que representava la part de l'amo, per una quantitat fixa depenent de la qualitat dels trossos.

El març de 1933 "La Vanguardia" va publicar que uns 300 rabassaires de Sant Joan, Rajadell i Fonollosa van anar a la casa Caus d'Aguilar i van dir a la dona de l'amo, a qui "amenazaron con pistolas i garrotes", que si feia una altra denúncia contra els rabassaires ho pagaria amb la vida. Van trencar la porta i es van endur amb carros la trepadella.
El corresponsal de Fonollosa del "Pla de Bages" ho va explicar així:

Dilluns prop-passat tingué el nostre poble la dissort de fruir els preparatius d'un espectacle bèl·lic. A primera hora de la matinada, gairebé a les fosques, hom veié en nostres encontrades grans corrues de gent. De seguida pogué endevinar-se que es tractava d'una concentració esquerrano-rabassaire.
S'organitzà a les ordres dels capdavanters (que per casualitat són les mateixes autoritats) a la mateixa hora als tres pobles del districte, Camps, Fals i Fonollosa, sota el pla concebut el dia abans en un local polític de Manresa. Es tractava d'anar a assetjar la propietat dels Caus d'Aguilar de Segarra i emportar-se'n les garbes.
Doncs armats tots amb bastons de punxa i ganxo, començaren a escampar guerrilles pels viaranys que condueixen a dit poble. Allí es trobaren amb contingents vinguts d'altres pobles de la rodalia ....

A l'edició del "Dia" del 2 de juny 1933, la Comarcal de

Rabassaires va donar la seva versió dels fets d'Aguilar, fets que, segons ells, havien estat manipulats per la premsa dretana. La mestressa dels Caus va acomiadar el masover Josep Boladeras perquè no havia volgut votar al candidat de la Lliga, i es va emparar d'una màquina de segar que el masover tenia en un cobert. Va contractar un nou masover i aquest va segar la trepadella, que, dret a llei, pertanyia al masover anterior. El jutge municipal, el Ferrer Gros, un notori element dretà, va donar la raó a la propietària dels Caus. Els rabassaires d'Aguilar, que eren pocs, van demanar ajuda a la Comarcal i en van pujar 420 més que es van limitar a recuperar la màquina i la trepadella. Van oferir la meitat de la trepadella a la mestressa, però aquesta es va negar a acceptar la part.

LLEI
DE
CONTRACTES DE CONREU
(de l'11 d'Abril del 1934)
TEXT OFICIAL
1934

Llei de contractes de correu

L'11 d'abril de 1934 es va aprovar pel Parlament la Llei de Contractes de Conreu, una llei marc que regulava la relació entre propietaris i parcers i que va ser criticada, per uns, per massa revolucionària i, per altres, per massa moderada. Una de les mesures més controvertides era la possibilitat que el parcer pogués adquirir la terra després de 18 anys de menar-la, pagant-la a terminis. L'Institut de Sant Isidre i la Lliga van presentar recurs al Tribunal de Garantias Constitucionales, al·legant que la Generalitat s'havia excedit en les seves competències. El Tribunal va anul·lar la llei el 6 de juny, però el Govern la va tornar a aprovar el setembre de 1934.
D'acord amb el títol II del capítol IX de la llei, s'havia d'efectuar un cens dels propietaris i dels parcers. Una còpia del cens de la comarca del Bages es troba al fons municipal de Manresa.
A Fonollosa hi havia quatre grans propietaris, Vall, Closa, Querol i Sererols, a Camps quatre, Feixes, Soler, Junyent i Santpere, i a Fals vuit, Serra, Grauet, Campserver, Gabriela, Oliveres de la Costa, Cases (Oliveres del Pla i Grau), Boixeda i Jaumeandreu. El nombre de parcers era de 15 a Fonollosa, 20 a Camps i 103 a Fals.
Aquesta majoria de rabassaires a Fals, concentrats a la zona del raval d'Oliveres i Torrent de Cantacorbs, explica la força del sindicat de Fals, i els resultats de les eleccions, que es van decantar cap a l'esquerres en el global del municipi gràcies als vots dels "ravalencs", com se'ls anomenava.

El president Companys va proclamar l'Estat Català des del balcó de la Generalitat el 6 d'octubre de 1934, fent una crida a les forces lleials a defensar la institució. La resposta del govern de l'estat va ser immediata i contundent, va suspendre l'Estatut, va cessar els governs municipals no afins, i va empresonar i condemnar a tot el govern de la Generalitat i alts càrrecs dels partits i sindicats. Un bon nombre de rabassaires de la comarca es van mobilitzar el 6 d'octubre responent a la crida del president i es van concentrar a Manresa. Uns quants van pujar al tren per anar a Barcelona a defensar les institucions.
El corresponsal de Fonollosa al "Pla de Bages" va fer la següent crònica el 13 d'octubre de 1934:
(...) En els primers moments es veié la gran nerviositat dintre les allaus de rabassaires fins a predominar el criteri de sortir armats al carrer. Aquesta ordre, que vingué a donar-la el propi Oms, cap d'Estat Català, a la nit del dissabte no fou secundada a Fonollosa, però sí a Fals i Camps.
Així sortiren tots armats amb caire de somatenistes i privaren el trànsit per la carretera de Manresa. Entre els que feien la " revolució" es pogué veure l'alcalde Valentí Ibáñez i alguns consellers. En donar-se compte el diumenge que s'havia esfondrat el moviment en un seriós fracàs, es retiraren a corre cuita i tingueren cura d'amagar de la millor manera que pogueren les armes i municions. (...) Hom assegura que a la llista negre que tenien hi havia tots els propietaris, regidors de Lliga Catalana, clero i algun particular (...) gràcies a Déu podem dir que això no vagi tenir l'èxit que ells esperaven, doncs volien abeurar-se amb sang nostra i destruir el més digne de la nostra pàtria catalana. A la seva hora no els faltarà la paga a les seves ferotgies.

La repressió que va seguir a la frustrada proclamació d'independència va afectar a molts rabassaires, que van ser detinguts i, en molts casos, maltractats per la guàrdia civil. A Manresa van ser detingudes més de cinc centes persones, i a finals d'any el nombre de presos polítics de Catalunya passava de tres mil. Ens consta que pagesos de Fals i Fonollosa van estar empresonats unes setmanes a Súria. Un dels detinguts va ser Isidre Salvans, un cadiraire que residia a cal Saio de Fonollosa. La satisfacció de la Lliga per la "solució" del conflicte rabassaire és patent en els fragments que hem seleccionat d'articles apareguts aquells dies en el "Pla de Bages":

(3 de novembre de 1934)
Dimarts estigué al nostre poble un tinent, amb ordre de Comandància Militar, a practicar unes diligències. Quedaren detinguts Joan Garriga i Mercadal, jutge municipal, i Isidre Salvans, els quals foren conduïts a Manresa. (...)
Per ordres donades per la Autoritat avui tindrà lloc una reunió dels elements rabassaires, així com dels propietaris del districte a fi de delegar els individus que d'acord deuran donar solució als conflictes pendents. Són molts els rabassaires que ja s'han presentat a llurs propietaris, a fi de liquidar les parts de les collites que retenien.

Manifestació rabassaire davant del Parlament

(13 de desembre de 1934)
Als pobles del nostre districte ha quedat resoltament arranjat el conflicte d'aquest any entre parcers i propietaris. Ha estat donada la llibertat a Isidre Salvans, "el cadiraire", detingut arran d'unes diligències practicades amb motiu dels darrers esdeveniments revolucionaris.

(28 de febrer de 1935)
Cal comentar molt favorablement el fet lloable de molts rabassaires del nostre municipi, que adonant-se de la seva equívoca posició, deguda a aquelles campanyes que per ací feien els demagogs, escampant odi i rancúnia pels nostres camps, ara, en moments de més comprensió, van fent la liquidació amb llurs propietaris de les disbauxes d'aquests anys. Seria de desitjar que tots els propietaris procedissin amb esperit verament cristià, no abusant en cap cas de la seva situació, i així seria fàcil retornar, de mica en mica, a aquella fonda i aimada pau i germanor que bellament gaudia la nostra pagesia catalana.

Un altre dels efectes de la intervenció de l'autogovern per part de l'estat va ser l'abolició de la Llei de Contractes de Conreu. Les sentències que havien permès que molts parcers paguessin una part inferior a l'amo van ser suspeses i nombrosos parcers i masovers van ser desnonats de la terra que menaven.
El malestar provocat per les represàlies i la pèrdua de drets, que tant havia costat aconseguir, va ser una llavor que es va enquistar en el cor de molts pagesos i que va brotar, amb fúria, a les jornades revolucionàries que van seguir a la revolta militar de juliol de 1936.

La frustració pels Fets d'Octubre va provocar que alguns rabassaires emprenguessin accions contra els propietaris, concretament l'incendi de boscos i pallisses. El dia de la Candelera de 1935 al vespre es va calar foc a la pallissa de Sererols i, si les flames no van propagar-se a les cases veïnes, va ser gràcies als nombrosos voluntaris que van ajudar a extingir l'incendi. A la setmana següent es va calar foc al bosc del mas Campserver, iniciat en dos punts alhora. Tres dies després va cremar completament la pallissa de Clarena, i l'agost de 1935 hi va haver un foc a l'obaga del mas Massana de Fals iniciat en tres llocs. Uns dies després, el diari barceloní "La Publicitat" va publicar que
el tinent coronel Martínez Peñalver, jutge permanent d'aquesta Divisió, s'havia traslladat a Rajadell i Fonollosa per a instruir diligències amb motiu d'un nou incendi de garbes ocorregut en aquella comarca. El diari insinuava que arran d'aquest fet hi havia hagut un detingut.

Per altre banda, Joan Garriga Mercadal, amo del cafè del Calet i esquerrà notori, va patir diversos incendis a casa seva. El setembre de 1935 un dia a la nit es va declarar un incendi en uns coberts al costat del forn de pa. Entre les restes de l'incendi es van trobar saquets de pólvora, metxa i ampolles de gasolina, la qual cosa provava que el foc havia estat intencionat. A l'endemà es va saber que havia arribat a Aguilar un home conegut com "Jepet" i també "Real", afectat de greus cremades per tot el cos, ja que la roba se li havia impregnat de gasolina. Va morir aquell mateix dia, després de fer una declaració completa. A rel de la declaració va ser posat a la presó Joan Garriga, la qual cosa va fer córrer tota mena de rumors.
A començaments de desembre de 1934 es va calar foc a la casa de Joan Garriga. La casa estava assegurada, ja que era la quarta vegada que havia patit un incendi en poc temps.

SERAROLS VERSUS CLARET

Les dretes i les esquerres de Fonollosa tenien com a caps visibles dos personatges destacats; Marià Serarols i Andreu Claret. Dos individus d'una gran personalitat, idees clares i coratge per a defensar-les. Eren persones que sobresortien per la seva cultura i domini del llenguatge oral i escrit en una societat rural mig analfabeta. Eren els líders indiscutibles de les faccions respectives i, curiosament, cadascun d'ells disposava d'un altaveu on fer públiques les seves idees polítiques i la crítica al contrari, els diaris "El Pla de Bages" i "El Dia", dos periòdics de Manresa, vinculats, respectivament, a la Lliga i a Esquerra Republicana.
La lectura dels diaris esmentats ens il·lustra de la ideologia de cadascun d'ells i dels enfrontaments dialèctics, però no podem ni imaginar el que es deurien dir de paraula cada cop que es trobaven cara a cara al mig del carrer de l'Església.

Marià Serarols Valldevilaramó va néixer el 1900 a Fonollosa. Va esdevenir l'amo del mas Sererols, però no era un simple propietari, sinó que era una persona culta i llegida amb moltes inquietuds intel·lectuals. Era un home polifacètic que va excel·lir en diversos camps. Ja de jove va mostrar un interès pel periodisme i a partir de 1923 trobem publicades a la Vanguardia cròniques seves sobre els esdeveniments de Fonollosa. Políticament era una persona d'ordre, com corresponia a la seva condició de propietari, i militava a la Lliga Catalana, un partit catalanista i conservador. Va ser regidor de l'ajuntament i delegat local de la Mútua Agrícola, un sindicat que de-

Arxiu Serarols

Marià Serarols

fensava els propietaris enfront de les pretensions dels rabassavires. Viatjava regularment a Manresa i Barcelona, on mantenia contactes amb persones rellevants de la política i la cultura. Va portar el futbol a Fonollosa i va ser el fundador del club esportiu local. De manera autodidacte, va aprendre solfeig i tocava el piano que tenia a casa, l'harmònium de l'església i dirigia el cor parroquial.
Durant els anys que van precedir a la guerra va ser el corresponsal a Fonollosa del diari "Pla de Bages". No signava els articles, però s'hi nota el seu estil irònic i l'esmolada ploma, que no tenia pietat a l'hora de denunciar la demagògia i els abusos de l'esquerra. Els enfrontaments verbals van donar lloc a la violència física, tal com recull una nota del "Pla de Bages" del 6 d'agost de 1934:
Fet vergonyós a Fonollosa. Elements esquerrans agredeixen al delegat de la Lliga Catalana. El passat dissabte a la tarda, a l'anar a recollir la correspondència a Correus, va ser agredit sobtadament el nostre bon amic Marian Serarols per un conseller de l'Esquerra i el sotscaporal del Sometent del mateix poble. Hom suposa que el motiu de la agressió és perquè els al·ludits no poden sofrir que es comenti o que es fiscalitzi la seva actuació des de la Premsa.

Des de la tribuna del diari, el Serarols criticava l'Ajuntament d'esquerra i les decisions que perjudicaven els seus. Per exemple la crònica de 9 de juliol de 1934:
Ha celebrat sessió l'Ajuntament. Seguint la seva acostumada tasca de fer obra de partit, els esquerrans, no volent tenir en compte els raonables advertiments dels consellers de la Lliga Catalana en discutir-se els arbitris de les carns, han imposat un impost de 400 pessetes a n'Antoni Puig pel sol fet de no esser dels seus i, en canvi, a Joan Garriga, que és jutge i propietari de l'estatge social de l'Esquerra, pel mateix dret sols haurà de pagar a l'Ajuntament 150 pessetes ...

No estalviava crítiques al seu oponent Andreu Claret, que manava més que l'alcalde i a qui anomenava "el Gitanet". Comentant uns incidents de la festa major, va escriure el 23 d'agost de 1934:
... però ara ja no és el pobre senyor alcalde qui fa front a la situació. Es un ciutadà tipus, d'aspecte pedant, entonat i pretensiós, conegut per aquestes encontrades, amb preferència al veí poble de Rajadell, on de la seva estada conserven rastre de la seva bondat establiments i cases particulars, d'on desaparegué un dia a la nit per defugir aplaudiments i ovacions, establint-se a Sallent, on es dedica (cobrant, naturalment) a propagar per l'Esquerra i fer de marxant de pau ...

Una característica del Serarols era la seva extrema religiositat. S'esgarrifava quan la religió era atacada pels elements republicans i anticlericals, com el Claret. Va protestar enèrgicament quan es van eliminar els actes religiosos al programa de la festa major o quan es va suprimir la Santa Creu de l'escut de l'ajuntament. Va publicar el 12 de setembre de 1934:
(...) trobem el segell municipal amb el nom de Santa Creu, la qual figura és al centre del mateix. Aquest bell signe que havien honorat durant segles els nostres avantpassats i que segellava la ferma convicció religiosa d'un poble, ara fa poques setmanes uns homes que van a missa i senten els batecs del catolicisme, servint la moda del laïcisme, no han tingut escrúpols a la baixesa de destruir el segell pel sol fet de portar l'efígie de la Santa Creu, d'aquesta Creu Redemptora en què morí Crist per salvar tots los homes ¿ I què podrien posar-hi per substituir-la?. Res més que el que han fet: quatre barres ...

Marià Serarols era l'amo del cafè de la plaça, el centre de trobada de les dretes del poble i on també hi tenia la seu el club esportiu que ell presidia. El club de futbol, actuant com a societat cultural, organitzava balls i la festa major alternativa a la festa laica organitzada per l'ajuntament d'esquerres.
Quan va començar la guerra, Marià Serarols es va emboscar per evitar prendre mal, ja que estava massa identificat amb el bàndol que s'havia revoltat. Li van prendre el cafè. Quan van entrar els nacionals va ser nomenat Jutge de Pau i regidor, però aviat va mostrar discrepàncies amb les autoritats i va retirar-se a un segon pla.

Andreu Claret Casadesús era nascut a Súria (1908), tenia l'ofici d'ebenista i el taller a Rajadell. Va ser un dels fundadors d'Esquerra Republicana i tenia idees radicals sobre els canvis que representava la República sobre la societat conservadora. Va escriure el 28 setembre 1932:
Cal infiltrar en els pobles l'esperit de la revolució. Portem ja disset mesos de règim republicà i els pobles de Rajadell, Fonollosa i Aguilar i tants d'altres podríem dir que encara no se n'han assabentat ...

Un dels mals socials i que més frenava el progrés era, segons ell, la religió. El seu anticlericalisme militant s'expressa en el següent article, publicat el 31 maig 1933:
Es un fet que els rabassaires (de Rajadell) s'han tret la bena dels ulls i s'han unit com un sol home per fer front als cavernícoles seglars i eclesiàstics. Els cacics això no s'ho poden acabar i estan que treuen foc pels queixals. En el sermó que en diuen de "despedida a la Verge" i que clou el cercle de nicieses que tiren entre cap i coll des de la trona amb l'excusa del "mes de maria" i que fan les delícies a les solteres de 40 anys cansades de dir pare-nostres a sant Antoni perquè els cerqui un marit bon janot i un xic taujà, una bona animeta vestida de capellà deia a les dones que no escoltessin als seus marits, pares o germans i que anessin a votar les dretes, que d'aquesta manera guanyarien la glòria del cel i ells podrien viure feliços amb el producte de la suor dels rabassaires i altres obrers.

A les eleccions de 1933, per primera vegada a Espanya, les dones van poder votar. Curiosament, els republicans, que lluitaven per la promoció dels drets de la dona, no veien gaire clar aquest sufragi femení, ja que temien que decantés cap a la dreta el resultat de les eleccions, perquè les dones anaven més a missa i eren

més influenciables al missatge polític del clergat.
Andreu Claret va tenir problemes a Rajadell i va marxar a Sallent. Marià Serarols, des de les planes del Pla de Bages, va comentar el fet, i el Claret va contestar amb una carta oberta des de Sallent el 24 d'agost de 1934:

Andreu Claret

En primer lloc no vaig fugir de Rajadell per les raons que diu el corresponsal, sinó que, per raons comercials, vaig creure que m'era convenient de traslladar-me a Sallent, on actualment exerceixo la meva professió (...) per a propagar els ideals d'esquerra no cobro no cinc, ans al contrari, me'n costen molts, puix que els partits d'esquerra no poden fer com la Lliga que paga viatges per anar a fer de feixistes a Madrid, amb càrrega de rosaris pistoles; que ens expliqui si no com el van detenir amb motiu de la concentració de l'Escorial per tinença il·lícita d'arma de foc ...

Andreu Claret tenia relació amb Fonollosa, perquè estava casat amb Trini Pujol, una filla de cal Teixidor de Fonollosa. Quan va esclatar la guerra, es va traslladar a Fonollosa, on va ocupar el càrrec de secretari municipal en substitució del funcionari. El Claret, conegut amb el sobrenom de "el Negre", va establir la seva residència a la rectoria i la seva influència en la política local era molt important. El març o abril de 1937 va marxar de Fonollosa, perquè el govern li va encarregar restaurar l'ordre a la Fatarella, un poble on havia tingut lloc un sagnant experiment anarquista. Després es va cuidar de la gestió dels hospitals i al final de la guerra es va exiliar a França.

A l'exili es va divorciar de la primera muller per casar-se amb una noia jove, una refugiada de Súria, que els feia de serventa. Amb la Trini va tenir un fill, el Joan, i amb la segona muller tres, el Lluís i el Gerard, músics cèlebres, i l'Andreu, periodista.

Andreu Claret no va marxar a l'exili com un refugiat qualsevol. Disposava d'un carnet de periodista i va gestionar l'estada de membres del govern republicà i catalans il·lustres com Pompeu Fabra i Pau Casals. Va estar a Paris un temps i després va baixar a la zona de Tolouse, on es va reunir amb els refugiats de Fonollosa. Els va convèncer per anar a la Cerdanya a tallar boscos. Un cop allà, va anar a veure un propietari per oferir-se d'intermediari. Segons es conta, per impressionar-lo, va demanar als amics tots els diners que tenien i va fer un regal esplèndid a un nen del propietari. Quan els altres ho van recriminar, els va dir, "tranquils, que aquests cèntims tornaran". Va aconseguir un contracte molt avantatjós.

La resta de la biografia d'Andreu Claret també és novel·lesca i donaria per un llibre. Resumint, el 1949 es va instal·lar a Andorra, on es va dedicar a les comunicacions per carretera en zones afectades per la neu a l'hivern i a la promoció d'estacions d'esquí. Amb motiu de la gran nevada que va col·lapsar Catalunya el Nadal de 1962, l'alcalde Porcioles li va demanar ajuda per netejar les carreteres, ja que Barcelona es trobava aïllada. Després d'alguns problemes a la frontera de la Seu, perquè encara era vigent l'ordre de captura emesa contra ell pel govern franquista, va entrar amb una colla de màquines llevaneu i va solucionar el problema. Les autoritats van oblidar el seu passat roig i aviat va ocupar càrrecs de responsabilitat. En democràcia va assessorar al president Pujol i a Pasqual Maragall en temes de comunicacions. Va morir el 2005 a Barcelona.

ELS DOS CAFÈS

Les tensions polítiques i socials que va experimentar el país el primer terç del segle XX es van traduir a nivell local amb una marcada polarització de la societat entre dretes i esquerres. Simplificant, l'esquerra eren els rabassaires, els pagesos sense terra, mentre que la dreta eren els propietaris. Hi havia també pagesos pobres que, o perquè sentien amenaçades les seves conviccions religioses, o per dependència amb els cacics del poble, que s'arrengleraven en el bàndol dretà. El símbol d'aquesta divisió eren els cafès, el focus i punt de trobada de cadascun dels sectors enfrontats.
El Cafè del Serarols era de Marià Serarols, propietari rural, destacat militant de la Lliga i ideòleg local de la dreta. El Cafè del Calet era de Joan Garriga, d'Esquerra Republicana. Els dos locals es trobaven al mateix carrer, pràcticament l'un davant de l'altre.

Al Cafè del Serarols hi feien els actes els de la Lliga. En el que va tenir lloc el 4 de novembre de 1932, el polític Josep Maria Servitje va carregar fort contra Esquerra Republicana i la "derecha de Catalunya", essent molt aplaudit pels assistents a l'acte. El "Pla de Bages" en va publicar la següent crònica:
A insistència de la concurrència, va veure's obligat a dirigir la paraula el senyor Josep Maria Servitje, el qual, en paraules concises, però massisses de contingut, explanà l'ideari de la Lliga, ço és, defensa de la llibertat, religió, propietat i família. Fuetejà cruament els que viuen a l'ombra d'un mal anomenat conflicte rabassaire ...

Al Cafè del Calet hi tenia la seu l'Esquerra i la Unió de Rabassaires i la seva clientela era la gent d'esquerra. A la sala hi celebraven les assemblees i els mítings polítics. Un dels més sonats va ser el que hi va organitzar per la festa major de 1934 la Federació Comarcal del Bages Cardener d'Esquerra Republicana, on van parlar nou oradors, entre ells el diputat a Corts i ex conseller Ventosa Roig. El primer a prendre la paraula va ser Andreu Claret de Sallent, qui va defensar "la necessitat de reviure els ideals i orientar l'acció dintre d'una disciplina política que encarrili l'acció municipal" i va proposar mesures en el cas concret de Fonollosa. Entre els polítics hi havia una dona, l'Anna Espelt del Grup Femení de Manresa. En la seva al·locució aquesta "saluda com a bones

amigues les dones presents i fa vots perquè cada dia siguin més les que assisteixin als actes sense por de dir-se dones d'Esquerra". Francesc Marcet, alcalde de Manresa, va acabar la seva intervenció dient que "cal que el poble sigui cada dia més catalanista i republicà fins arribar a l'alliberament definitiu de Catalunya", afirmació que va ser rebuda amb una gran ovació. Josep Boget va analitzar la política de Madrid i després de fer elogi als dirigents de l'Esquerra que han sofert persecució, va demanar al poble un aplaudiment per a Lluís Companys ("una eixordadora ovació que durà molta estona saludà el nom il·lustre del President"). Altres oradors van parlar dels drets dels rabassaires i es va tenir un record pel difunt Joan Selvas, fill d'aquesta contrada. Es va cloure l'acte amb els acords dels "Segadors" interpretats per una orquestra.

Cafè del Serarols

La divisió arribava fins i tot a l'hora de celebrar les festes. Quan a l'ajuntament manava la dreta tradicional els actes de la festa major els organitzava el club esportiu, entitat radicada al Cafè del Serarols. D'acord amb mossèn Amat, per santa Elena es va programar un ofici solemne, un partit de futbol i el ball de festa major. Segons el diari "El Dia", el poble va fer el boicot i el ball va ser un fracàs. El diari va carregar contra els clericals:
Es a dir, que fins amb el futbol s'ha de fer política religiosa ? Cal que ho tinguin present els homes lliberals i demòcrates (...) La República ha procurat que els capellans tinguessin cura de l'Església i de res més que de l'Església. A Fonollosa, per ara, ningú n'està assabentat d'això.
En l'edició de "El Dia" de 2 de setembre de 1932, sota del titular "Els monàrquics estan furiosos", el cronista parlava del fracàs de la festa organitzada pels de la dreta:
Pel que veiem i pels informes del nostre bon amic Andreu Claret, els monàrquics mesquins i cavernícoles de Fonollosa estan molt enfadats perquè en els programes de festa major els van treure els drapets al sol posant de manifest el seu desprestigi, el cinisme amb què volien implantar la tirania. Cal fer obrir l'ull a molts ignorants que mai no han sabut veure que el que prenen per llautó no és res més que llauna rovellada.

Fem avinent al monàrquics de Fonollosa que si no tenen altres mitjans que els mostrats fins ara per implantar el despotisme i la reacció, valdrà més que pleguin el ram i es dediquin a matar llagostes. (...)

Quan a l'ajuntament van arribar les esquerres la festa major l'organitzaven els assidus al Cafè del Calet, que, donat el caràcter aconfessional de la República, no incloïen cap acte religiós al programa. El corresponsal del "Pla de Bages" arremetia contra els "esquerranosos":

Dissabte vinent som ja a la festa major. Ha sortit el programa esquerrà amanit (...) El diumenge es farà, com si diguéssim, el tro gros, amb una companyia de l'Aragai i Cia. Es qüestió d'encoratjar els rabassaires a defugir els seus deures. Els ciutadans de segona només tenim el dret de celebrar-la a les nostres llars, gràcies encara si els del terror amb això no hi han pensat.
(14 d'agost de 1934)

Per la festa major es bat el record de la democràcia esquerrano-rabassaire assolit fins ara. (...) Amb tot, s'arribà a mig jorn de la festa i rep l'Alcalde una comunicació de la nomenada Societat d'Autors dient-li que els drets estaven pagats i, per conseqüent, li pregava que tingués a bé autoritzar el ball. Renoi, quin rebombori al centre esquerrà. Consultes, propòsits, consells, tot anava acarat a un sol efecte. Hem de fer l'alcaldada. I així es feu. La Comissió abans esmentada rep una comunicació de l'Alcalde suspenent l'acte anunciat per por a una alteració d'ordre públic. Cal sapiguer que el ball s'havia de fer dins d'un clos completament tancat, on sense l'agressió per part dels esquerrans -que per cert ja ens hi tenen acostumats- era impossible el desordre ....
(23 d'agost de 1934)

(...) No seria millor publicar un ban manant a tots els veïns que vagin a comprar pa i prendre cafè al cafè del centre esquerrà ? Almenys serà més sincer.
(5 de setembre de 1934)

Malgrat el permís administratiu per celebrar la festa major alternativa a l'interior del Cafè del Serarols, les autoritats no ho van permetre, perquè l'alcalde Ibáñez havia prohibit els balls i tot tipus d'espectacles al Cafè Serarols. Llavors el jovent de les dretes que esperava al carrer es va posar a ballar, perquè a fora arribava el so de l'orquestrina que tocava al ball del Cafè Calet, fins que l'alcalde va cridar la guàrdia civil i els va fer parar. La gresca va continuar però, i : *Més tard, uns xiulen i canten sardanes i altres les ballen, i novament la guàrdia civil, per ordre de l'autoritat, mana estar quiet.*

La rivalitat entre el jovent del centre Esportiu i el jovent d'Esquerra va tenir una treva el juliol de 1935 en motiu dels esquellots fets al Guenyo, que s'havia casat per segon cop. Després de molt insistir, el Guenyo va afluixar la mosca i es va celebrar un ball popular a la plaça amb participació dels joves d'un i altre sector. Aquest acte va iniciar una fase de bones relacions que va culminar amb el ball de festa major d'aquell any, que va ser organitzat conjuntament. Poc després però, es reprendrien les hostilitats.

POLÍTICA DESPRÉS DEL COP MILITAR

En primera instància, la defensa de la república va anar a càrrec dels comitès antifeixistes constituïts a corre cuita en cada poble, formats per representants de totes les forces polítiques i sindicals contràries als militars colpistes. Al municipi hi havien els comitès de Fals, Camps i Fonollosa, i la seva funció era vetllar per l'ordre públic i executar les primeres mesures polítiques, com retirar les escopetes de caça dels individus considerats de dretes i confiscar els béns de les cases dels propietaris que s'havien passat a l'altre bàndol.

El 16 d'agost, el secretari de l'ajuntament, el funcionari José Martínez, va dimitir per motius de salut, un eufemisme, i va ocupar el seu lloc Andreu Claret Casadesús. Era l'ideòleg de les esquerres i tenia molta influència en la política local. Els seus detractors el responsabilitzen de ser l'autor, material o intel·lectual, de tots els delictes i abusos comesos en els primers mesos de la guerra. Només hi va ser uns mesos i després va ser secretari Joan Soler, però no sabem si ho va ser tot el temps del conflicte o només un període.

Arxiu Seuva

Timbre del Comité 1936

Els comitès locals poca cosa van poder fer per aturar les accions de les patrulles incontrolades, però, mica a mica, el govern de la Generalitat va recuperar el poder i la Conselleria d'Interior va decretar el dia 9 d'octubre la dissolució dels comitès de milícies antifeixistes i la constitució del consells municipals, on hi hagués representants de tots els principals partits i sindicats d'esquerres.
El jutge municipal Joan Garriga va ser l'encarregat de presidir la constitució del Consell Municipal de Fonollosa el 19 d'octubre de 1936. Va estar format per Valentí Ibáñez Llobet, Josep Torras Puigdellívol i Francesc Junyent Biosca, representants d'Esquerra Republicana de Catalunya (E.R.C.), Josep Devant Turull, Joan Espinalt Sala i Josep Font Bacardit, de la Unió de Rabassaires, Joan Pujol Jubert, Agustí Armengol (mestre de Fonollosa) i Isidre Riera Grau, de la Confederació Nacional del Treball (C.N.T.) i Avel·lí Jubert Rosés i Rossend Bonvehí Llobet, del Partit Socialista Unificat de Catalunya (P.S.U.C.). Valentí Ibáñez de cal Jepic de Fals va ser escollit alcalde per unanimitat, "enmig de les aclamacions i visques a la República i a la revolució per part de tots els presents", mentre que alcalde segon era Josep Torras i secretari l'Andreu Claret.

El Consell Municipal es va estructurar en sis comissions permanents, cadascuna amb un president i dos vocals;
Governació, presidida per Josep Torras, Hisenda, per Valentí Ibáñez, Foment, per Josep Devant, Assumptes Generals, per Rossend Bonvehí, Defensa, per Joan Pujol i Agricultura, per Joan Espinalt.
El consell de primera ensenyança el presidia el mestre de Fals, Lluis Lloret, el de reclutament, Francesc Junyent, mentre que Josep Devant era el representant al consell administratiu de l'Elèctrica de la Segarra, l'ens que gestionava la companyia elèctrica confiscada.

En el següent ple, celebrat el 2 de novembre, es va elaborar la relació dels homes del municipi de 20 a 30 anys que no eren imprescindibles per conrear les terres i, per tant, podien ser cridats a files. Es va anomenar una comissió d'apropiaments, formada per tres persones, una de cada poble, per recollir els mobles de les cases abandonades pels seus propietaris, que eren Campserver, Morera, Montconill i les rectories. S'actuava amb la cobertura legal d'un decret del Govern del 5 d'agost. El 5 de desembre de 1936 al migdia es va fer una subhasta pública dels mobles a la plaça i, segons alguns crítics, se'ls van repartir entre quatre.

La rectoria es va convertir en la seu de l'ajuntament i vivenda del secretari. Un altre local ocupat va ser el Café del Serarols, on es van instal·lar els despatxos de la UGT i el PSUC a la planta baixa, i el de la CNT al primer pis. El desembre de 1936 es va donar permís al mestre Agustí Armengol per crear una biblioteca pública al Cafè, en una dependència petita que tenia una porta que donava a la plaça.
L'apropiament del Cafè per usos polítics, culturals i sindicals no va estar exempt de polèmica, perquè tres regidors de l'ajuntament s'hi van oposar, entre ells Josep Torras, que era el representant a la comissió d'apropiaments. Al ple del 8 de desembre el secretari va lamentar l'actitud dels consellers, que donava la impressió que es posaven a favor del propietari Marià Serarols, un element destacat de la dreta, i això, en plena revolució, era intolerable. El conseller Font, membre de la comissió per Fals, va afegir que tothom havia vist bé les actuacions a les cases de Fals, però ara que tocava a Fonollosa tot eren queixes.
En el ple de desembre, a proposta del conseller Riera, es va aprovar la recollida dels aparells de ràdio de les cases dels feixistes, ja que era possible sintonitzar Radio Sevilla i escoltar les emissions nocturnes del general Queipo del Llano, el mitjà de propaganda del govern de Burgos, que donava unes notícies ben diferents de les emeses pels mitjans de comunicació controlats per la censura militar de la República.
En algunes cases van aconseguir amagar l'aparell i durant la guerra les noticies de ràdio Sevilla sobre els avenços de les tropes nacionals i les desfetes de les republicanes van circular de boca en boca entre els simpatitzants franquistes.

La primera crisis política del Consell va tenir lloc a principis de gener, quan van ser cessats dos representants de la Unió de Rabassaires. Altres consellers també van plegar. Segons un informe tramès a la Generalitat, el 9 de febrer es va celebrar una reunió convocada pel jutge municipal, amb assistència de dos delegats de la Junta de Seguretat Interior, per donar possessió als consellers

designats per les diferents organitzacions polítiques i sindicals. Es va modificar el cartipàs municipal i les noves incorporacions van ser; Isidre Riera, de Seguretat Interior, Antoni Soler Pujol, de Serveis Públics, Josep Bonvehí Giralt, de Cultura, Joan Tresserras Vila (el forner de Fonollosa), d'Assistència Social, Josep Ribalta Puigdellívol, de Treball i Obres Públiques. La distribució per partits era la següent: ERC (3), CNT (3), PSUC (2) i UR (1).
La Unió de Rabassaires encara no havia designat el seu representant. Ho va fer el 15 de febrer i va ser Josep Vilalta Grau de Camps.

Aquest canvi de cadires va ser una constant al llarg de la guerra, en alguns casos motivada per la mobilització militar d'alguns dels representants municipals. Però no tenim dades, més enllà de les orals, perquè tota la documentació municipal d'aquest període va desaparèixer a la retirada.
Sabem que Josep Ribalta de cal Jan Teresa va ser alcalde des de finals de 1937 fins l'abril de 1938. Va deixar el càrrec quan va ser cridada la seva quinta.
Josep Bonvehí Giralt, de cal Xisco, va ser alcalde els últims temps de la guerra, quan ningú ho volia ser, perquè el final es veia proper. Ell va decidir presentar-se animat per l'amo del Soler, que li va dir que si perdien la guerra no li havia de passar res. Era una promesa falsa, perquè quan els guàrdies l'anaven a detenir va acudir al Soler demanant protecció i aquest el va acomiadar dient "Pepet, una purgadeta a tots us anirà bé". Va passar alguns anys a la presó.

La notícia més tardana és una nota que es troba a l'arxiu municipal de Manresa. El 12 d'abril de 1937 l'alcalde Ibáñez va comunicar que la màquina de pastar del forn de Fonollosa estava avariada i va demanar un operari que la reparés. Acaba la nota amb "us saludo cordialment i revolucionàriament".
Per vies indirectes se sap que el pressupost de 1938 va ser de 62.580 pessetes, incloent-hi les 40.000 pessetes de la partida destinada a les famílies de refugiats. Els ingressos per impostos municipals van ser de 14.500 pessetes.
Les actuacions del Consell Municipal durant els anys 1937, 1938 i gener de 1939 no es poden precisar, perquè els llibres d'actes del Ple i la resta de documentació es van destruir abans de l'entrada dels Nacionals.

Millora dels serveis
El Consell Municipal va portar a terme una política d'esquerres, d'acord amb la seva ideologia, malgrat les dificultats pròpies de l'estat de guerra.
L'acció de govern es va centrar en millorar les infraestructures i els serveis.
Les cases del nucli de Fonollosa no disposaven d'aigua i l'havien d'anar a buscar amb càntirs a la font.

Timbre de sindicat de Camps 1937

L'ajuntament va confiscar el pou del mas Cases i va aconduir l'aigua, mitjançant una canonada de ferro soterrada, fins a una font pública a la plaça, millora que va ser molt ben rebuda per la població. La plaça havia estat feta omplint amb terra una bassa que hi havia, que recollia l'aigua de la pluja. El terreny era propietat de l'església, però ningú va gosar protestar per la millora urbanística. També es van fer obres als carrers i al clavegueram del raval de Fals.

On l'ajuntament d'esquerres va centrar els seus esforços va ser en l'electrificació. Al Ple de novembre de 1936, Josep Devant, representant de l'ajuntament a la companyia elèctrica col·lectivitzada pels treballadors, va proposar instal·lar enllumenat públic a tots els pobles i facilitar als particulars l'accés a l'electricitat a preus raonables. Abans de la guerra la companyia del Selga de Rajadell havia començat a estendre una xarxa de distribució elèctrica a la zona, però el preu d'instal·lació del comptador era prohibitiu per a la majoria de cases.
El desembre de 1936 es va constituir l'Associació de Municipis de la Segarra amb la finalitat de distribuir corrent als pobles de Fonollosa, Rajadell, Aguilar i Sant Pere Sallavinera, que es va comprometre a fer arribar la llum, a un preu raonable, a les cases que ho demanessin. Així, el 20 de gener de 1937 va venir una brigada de la companyia al raval de la Creu de Fals, va plantar 19 pals de fusta i va fer l'estesa dels fils. L'endemà al vespre els veïns ja van poder sopar amb llum artificial.
De manera semblant, la llum va arribar al nucli de Fonollosa i de Fals. En paral·lel, l'ajuntament va negociar d'instal·lació d'alguns fanals al lloc més densament poblats. Van quedar a les fosques les cases aïllades, ja que l'estesa de fils era massa costosa.

Una altra prioritat del Consell va ser disposar d'una línia de telèfon per comunicar-se amb la resta del món. El 21 de setembre es va sol·licitar a la Companyia Telefònica una línia que arribés a cadascun dels pobles. A finals de 1936 l'alcalde Valentí Ibáñez va viatjar a la seu de la companyia a Barcelona per reiterar la petició i va aconseguir un telèfon públic a Fonollosa i un altre al Raval de Fals. El desembre, es van pagar 2.500 pessetes per la línia de Rajadell a Fals. El primer telèfon públic es va posar a cal Baraldés i poc després la línia va arribar a Fonollosa. L'aparell es va posar a ca la Rosa i es diu que la trucada inaugural la va fer el secretari Claret.

REPRESSIÓ ROJA

Al municipi de Fonollosa hi va haver sis persones assassinades amb l'excusa de les seves idees polítiques. A Fals el juliol de 1936 van assassinar a Joan Subirana i al seu fill Lluís, i a l'agost, Tomàs Oller de Torreblanca. El primer havia estat alcalde, cap del sometent i jutge municipal i militava en un partit dretà, però el Torreblanca era un home que no s'havia ficat mai en política.

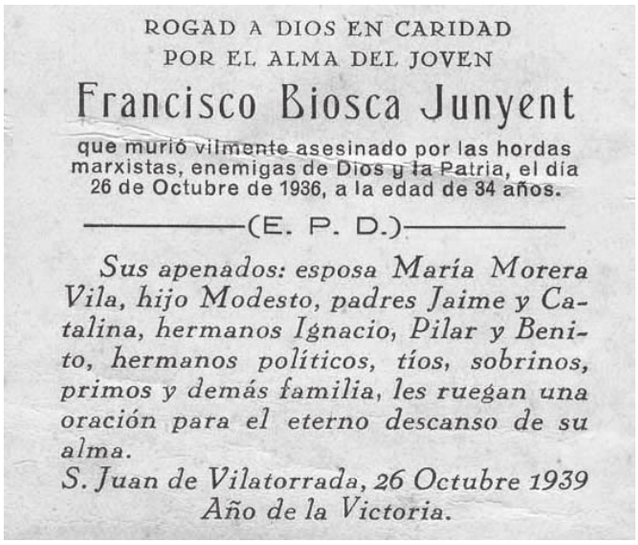

ROGAD A DIOS EN CARIDAD
POR EL ALMA DEL JOVEN

Francisco Biosca Junyent

que murió vilmente asesinado por las hordas marxistas, enemigas de Dios y la Patria, el día 26 de Octubre de 1936, a la edad de 34 años.

(E. P. D.)

Sus apenados: esposa María Morera Vila, hijo Modesto, padres Jaime y Catalina, hermanos Ignacio, Pilar y Benito, hermanos políticos, tíos, sobrinos, primos y demás familia, les ruegan una oración para el eterno descanso de su alma.

S. Juan de Vilatorrada, 26 Octubre 1939
Año de la Victoria.

Arxiu Petit

Esquela Francesc Biosca

Antoni Vall, l'amo vell de la Vall de Fonollosa, no es va passar a l'altre bàndol, com sí que va fer el seu fill, i es va quedar a Fonollosa a guardar la casa, sense ser excessivament molestat per les autoritats locals. Es conta que escoltava la ràdio franquista i feia comentaris en veu alta favorables a la victòria dels seus davant dels refugiats que tenia a casa.
La tarda del 20 d'abril de 1938 van pujar dos individus en cotxe i van demanar parlar amb ell fent-se passar per amics. La dona del Vall va anar a preparar berenar. Els homes va obligar al Vall a obrir la caixa forta on guardava els diners i les joies de la família, i després, se'l van endur i el van assassinar. Un peó caminer va descobrir el seu cadàver en un terraplè a la carretera, sota de les Torres de Fals. Li havien robat les sabates. El va identificar Josep Ribalta de cal Jan Teresa.
La majoria de crims polítics es van cometre pocs dies després de la revolta militar de juliol de 1936 i el crim de la Vall no encaixa massa en aquesta categoria. Sembla més aviat l'acció de delinqüents comuns, que aprofitaven el descontrol general per assaltar amb impunitat les seves víctimes.
Per poder subsistir, la vídua va vendre's sense permís la carn dels pocs xais que els quedaven i per això va ser denunciada i empresonada. Va estar a la presó de Manresa abans de ser ingressada a la Model de Barcelona. Van exigir una elevada quantitat a la família per alliberar-la, diners que no tenien perquè havien estat robats. Conten que els diners per pagar la fiança els els va deixar el de cal Tomasó de Camps, un pobre parcer que havia estat pastor de la Vall.

A cal Pelfort de Camps tenien un fill capellà que es deia Josep Palà Casellas. Era rector del santuari de la Gleva i el van matar el 13 d'octubre de 1936 després de ser brutalment torturat.

Francisquet Biosca, un fill de cal Lluís, era encarregat a la Pirelli i tenia fama de treballar molt a favor dels amos. Amenaçat de mort, es va amagar a Camps. S'ocultava dins de la tina i de fosc sortia i sopava amb la família. Van registrar tres vegades la casa, però no el van trobar. Al cap d'uns dies se'n va cansar de viure amagat i va tornar a Sant Joan. El 25 de setembre de 1936 el van matar a trets a la porta de la fàbrica. Sembla que els assassins eren un que li deien el Peixater i dos de la seva quadrilla. A la postguerra Pau Oliva Fontanet, militant de la C.N.T., va ser acusat del crim.

Al terme municipal de Fonollosa va tenir lloc un altre crim, però la víctima no era del municipi, sinó del poble veí d'Aguilar. El 24 d'octubre de 1936 al matí, sota mateix de cal Lluís, van trobar mort Esteve Pons Muntada. El cadàver, gairebé nu, es trobava a la cuneta de la carretera, presentava ferides d'arma de foc i molts curiosos es van apropar a mirar. Va ser soterrat a terra al cementiri de Camps. Era fill de cal Met d'Aguilar i tenia una botiga al barri de l'estació. Va deixar dona i dues filles.

En una barraca de vinya, prop del Km 6,9 de la carretera, es van trobar el 25 d'octubre de 1957 dos homes morts per ferida de bala. Un d'ells estava emmanillat i van ser enterrats a Fals. No es va identificar mai ni les víctimes ni els autors.

A part dels assassinats reeixits, hi va haver altres intents d'atemptar contra la vida de propietaris, que se'n van escapar per ben poc. Un d'ells va ser l'amo del Grauet de Fals, que va poder fugir aprofitant-se de la confusió creada per la mort d'un milicià provocada, per error, per ells mateixos.
Pere Bastardas Santasusana, l'amo del Junyent, va rebre la visita d'un escamot de milicians, sembla ser de Sant Joan, i se'l van endur per matar-lo. El volien executar al cementiri, però allà van trobar un captaire i no volien testimonis de la malifeta. Llavors el van dur a l'era de la Casa Nova i van demanar vi per veure. La mestressa Maria va avisar la veïna Angeleta del Cafè i les dues dones van recriminar als milicians el que volien fer amb el pobre home. Alertats pels veïns, van arribar Ramon Pelfort de cal Pere i Vicentó Fàbregas, el Ferrer de Dalt, que eren del Comitè local. Aquests es va enfrontar de paraula amb els forasters, que anaven armats, i els van dir que no tenien res a fer en els assumptes del poble. Després d'una estona de crits i discussions, els milicians van girar cua i el Junyent va salvar la vida.
Després de la guerra el Junyent va posar un quadre o ex-vot al santuari de Joncadella en agraïment per la salvació miraculosa.

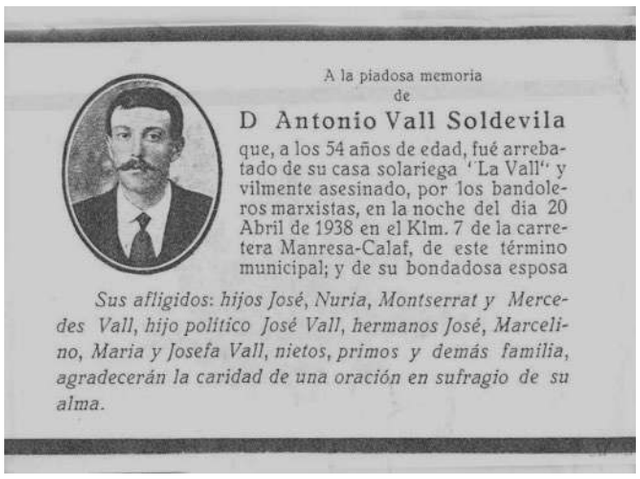

A la piadosa memoria
de
D Antonio Vall Soldevila

que, a los 54 años de edad, fué arrebatado de su casa solariega "La Vall" y vilmente asesinado, por los bandoleros marxistas, en la noche del dia 20 Abril de 1938 en el Klm. 7 de la carretera Manresa-Calaf, de este término municipal; y de su bondadosa esposa

Sus afligidos: hijos José, Nuria, Montserrat y Mercedes Vall, hijo politico José Vall, hermanos José, Marcelino, Maria y Josefa Vall, nietos, primos y demás familia, agradecerán la caridad de una oración en sufragio de su alma.

Arxiu Rosa Vall

Esquela Antoni Vall

Els propietaris i els capellans eren els objectius dels grups més radicals. Els rectors de Fals i Fonollosa van

fugir a l'inici, però el rector de Camps es va quedar a la rectoria. Mossèn Joan Pont era molt apreciat per tothom. Durant molts anys es va dedicar a ensenyar als nois del poble sense cobrar res. A més, els donava gratis els llapis i les llibretes.
Quan hi va haver el cop militar el rector no tenia por i no va voler marxar, ja que no li entrava al cap que algú del poble li volgués mal. Al cap d'uns dies van pujar els milicians a buscar-lo, però la veu va córrer abans que aquests arribessin. L'Enriqueta Serarols de cal Xisco, que de soltera havia estat majordona del rector, li va dir que fugís. Quan aquest, atabalat i espantat, no sabia què fer, ella li va arrencar la sotana d'una revolada i se la va amagar a sota del davantal.
Es diu que va passar la primera nit amagat dins d'un nínxol del cementiri i l'endemà els de cal Fadrí Jaumet el van acompanyar al Casalot.

Mossèn Joan es va refugiar al Casalot, perquè tenia molta amistat amb la família. L'home no estava gaire amoïnat i pensava que només trigaria un parell de dies a calmar-se la situació. Era l'agost, i un dia mentre dinaven, es van presentar uns homes armats del comitè de Súria. Van fer amagar el rector a les golfes, però ell va decidir sortir per una finestra cap a la teulada, amb tanta mala sort que va caure als peus d'un dels milicians que envoltaven la casa. La mestressa Rosa, una dona de caràcter, el va defensar, però no va poder evitar que se l'enduguessin pres en direcció a Vilalta, on tenien el cotxe que els havia dut de Súria.
Tot pujant la serra li van fer carregar a coll els fusells, però els milicians eren bones persones i, en travessar les Bardisses de l'obaga de cal Coma, li van dir que marxés. El rector, esporuguit, va fugir a través de l'esbarzerar, esquinçant-se la roba i la pell de mala manera. Els milicians van disparar un parell de trets a l'aire i van dir que el capellà se'ls havia escapat corrent.
L'endemà Ramon Bonvehí de la Casa Nova li va dur roba i després el van guiar fins a una casa de Gaià, on el van acollir. Guardava les cabres i un dia va passar un captaire que el va reconèixer, però la mestressa va negar que el mosso fos el rector de Camps. "doncs si no ho és, prou s'hi assembla" va comentar el captaire, però no va denunciar-lo.

El rector de Fals va marxar discretament en sentir les primers notícies de l'aixecament militar, mentre que mossèn Ramon Cabanas, rector de Fonollosa, va estar uns dies amagat a la rectoria fins que, avisat que el buscaven, es va amagar dos dies a cal Cases i després va fugir de nit cap a una masia. Al cap d'uns dies va aconseguir un salconduit i un dels membres del comitè local el va acompanyar a l'estació d'Aguilar. No sabem on va passar la resta de la guerra, però un cop van entrar els nacionals es va reincorporar al seu càrrec.

A part dels assassinats i els intents no reeixits, hi va haver detencions, mals tractes i represàlies contra les famílies d'aquells que s'havien passat a l'altre bàndol o estaven emboscats. Els parcers van deixar de pagar les parts i els propietaris van ser desposseïts de part dels seus béns, deixant-los únicament la terra i els recursos que necessitaven per viure. Donaven cobertura legal a aquestes accions diverses lleis del Parlament.
Tenim exemples de propietaris i simpatitzants de les dretes que van patir registres i escorcolls a casa seva, amb l'excusa de buscar desertors o armes no declarades. Algunes de les cases visitades per les autoritats locals van ser Grauet, Sant Andreu, Oliveres del Pla, Fassina, Massana, Montconill i Tatger de Fals, Vall, Sererols, Cases i Mestre Valentí de Fonollosa, Junyent, Coma, Caseta i Soler de Camps.

DESTRUCCIÓ DEL PATRIMONI RELIGIÓS

El sentiment anticlerical que s'havia anat covant al llarg del primer terç del segle va esclatar, amb tota virulència, el juliol de 1936. Per alguns partits i sindicats un objectiu prioritari era l'eradicació de l'església i tot allò que representava. Consideraven que l'església havia anat de bracet amb el poder durant segles i la creació d'una nova societat, més justa i igualitària, passava per l'eliminació dels privilegis seculars dels rics i la religió. S'havien de destruir les esglésies i convents, perquè, deien ells, "si els cremem el niu, els ocells no tornaran". Escamots de milicians d'ideologia anarquista s'encarregaven de la destrucció sistemàtica del patrimoni religiós. Passaven, poble per poble, detenint els capellans i calant foc a les ermites, temples i rectories. El bronze de les campanes s'aprofitava per les fàbriques de munició i els ornaments de plata i or es fonien per aprofitar-ne el valor intrínsec del metall.
El comitè antifeixista local no solia intervenir directament en les destruccions, s'ho mirava de lluny i si bé en ocasions intentava salvar alguna cosa d'especial valor sentimental, oposar-se a la determinació dels escamots armats podia resultar perillós. Fet i fet, els anticlericals locals eren quatre, essent la majoria persones que s'adaptaven a les circumstàncies, però que no podien oblidar la tradició cristiana de la seva educació. No era possible passar d'anar a missa cada diumenge a matar capellans. Fins i tot els convençuts tenien dubtes. Ens han explicat que una vegada un jove milicià que tirava al foc una maredeu va comentar: "Ai si em veiés la meva mare".

La destrucció era un acte premeditat, però de vegades era simplement fruit de la ignorància dels autors. És colpidor el relat que va fer Lluís Rubiralta d'una escena que va presenciar a la rectoria de Bagà, on uns pobres refugiats que havien fugit del front, alimentaven l'estufa amb un plec de pergamins medievals, de valor incalculable.
Els arxius eclesiàstics eren també objecte de les flames, ja que pels revolucionaris els papers eren un instrument de l'opressió que havien exercit els rectors, que sabien llegir i escriure, sobre els pagesos, illetrats. A l'arxiu parroquial, a més dels llibres sagramentals i altres de temàtica religiosa, s'hi guardaven molts contractes sobre

terres i creacions de censals, i fundacions de misses, unes càrregues que afeixugaven l'economia dels pagesos pobres.
Aquesta destrucció de papers va passar en la majoria de parròquies del país, un fet que dificulta enormement la tasca dels historiadors i d'aquells interessats en la genealogia i la demografia, que tenen en els registres parroquials la millor font d'informació.

Camps
Cremar l'edifici d'una església o solament el seu contingut depenia de la seva situació. Si el temple estava envoltat de cases, provocar un incendi era una mala pensada. Així, l'església de sant Vicenç de Fals va quedar totalment destruïda el juliol de 1936 per un incendi que va durar tres dies, mentre que les esglésies de Fonollosa i Camps van ser estalviades i només es va destruir el mobiliari.

Foto Sabina

Detall de la creu processional de Fonollosa

El juliol de 1936 una colla de milicians forasters, de Súria es diu, amb perpals i malls, van arrencar i estellar els altars de fusta i la trona de l'església de Camps. Els sants i altres objectes de culte els van tirar en una gran foguera que van encendre al peu del marge de davant de la porta de l'església. També van tirar al foc el sant crist, una imatge molt venerada. En arrencar el Sant Crist es van partir les mans, que van quedar clavades a la creu amb els claus.
Joan Colillas Pelfort, de cal Tomàs, va presenciar-ho, perquè aquell dia havia anat a comprar al Cafè. Després va recollir les mans del sant Crist, se les va endur a casa i les va mantenir ocultes en un forat a la paret de la cort durant tota la guerra. Quan es va acabar el conflicte, va fabricar ell mateix una urna de fusta i vidre, i la va oferir al rector.
Els anticlericals no van espatllar els bancs, que havien estat pagats pels propietaris i duien gravat el nom de cadascun. Els penons del Sant Crist i de les Filles de Maria es van salvar perquè algú els va amagar a casa.
Mentre durava la destrucció, la gent del poble no va gosar acostar-s'hi, però quan els milicians van ser fora molts es van endur fusta per a la llar de foc.

Després de cremar el contingut de l'església i la rectoria de Camps, el mateix escamot va anar a la Pabordia. No van poder destruir res, perquè l'església era buida. Uns milicians joves van trencar un quadre que representava una dona, creient que era la imatge d'una santa. El cap de colla els va escridassar per ignorants, perquè era la representació de la República.
El pare i els joves de casa no van fer batuda aquell dia i es van amagar al bosc, per evitar de trobar-se amb els exaltats. Aquests van amenaçar amb les armes la dona i les tres filletes, dient que si no tornaven els homes les matarien. Finalment van marxar sense fer-los res.
La creu de terme de Camps també va rebre; la van lligar amb una corda i la van tirar per terra. Es va trencar en tres trossos, que van anar a parar daltabaix del marge.
Unes setmanes més tard l'ermita de sant Mamet de Becardit de Llomàs va rebre la visita dels milicians, que van destruir el contingut i es van endur la campana per fondre-la.

Fonollosa
Els altars, retaules, confessionaris i resta de mobiliari de l'església de Fonollosa es van convertir en llenya per a cremar, mentre que les imatges, roba i altres ornaments sagrats, segons la veu popular, van anar a parar a la bassa comunal, que va posteriorment ser reomplerta amb terra i convertida en una plaça pública. Es van salvar tres casulles, un calze, les crismeres, algunes tovalles d'altar i l'harmònium, que alguns feligresos van amagar a casa seva.
Els objectes litúrgics de més valor van ser conservats pel Comitè. Eren set peces de plata; una creu processional, dues custòdies, una veracreu, un encenser i dues palmatòries. A més, van guardar una bacina de llautó amb la imatge de la maredeu del Roser, un reliquiari amb estoig, i una sagrada família de metall. D'aquestes peces, les més antigues i valuoses eren la creu i l'encenser.
L'ermita de les santes Justa i Rufina de la Vall i la de sant Magí de Becardit de les Olles també van ser objecte de l'acció dels escamots anticlericals. Als edificis no els va passar res, però el mobiliari i els objectes de culte van desaparèixer.

Fem un parèntesi ara per parlar de la figura del Lluís Rubiralta, abans esmentat. Aquest manresà va fer grans esforços per salvar una part del ric patrimoni de Manresa i comarca. La seva intenció era crear un museu comarcal i va aconseguir que la conselleria de Cultura li donés poders per poder recollir els objectes de valor històric i artístic. Amb un grupet de col·laboradors, com l'Àngel Llobet, l'Artur Duocastella o l'Eugeni Brunet, va viatjar amb una camioneta per tota la comarca arreplegant allò que encara no havia estat destruït. Les peces recollides eren inventariades i dipositades a la Cova, que era un edifici municipal des que havien estat expulsats els jesuïtes. El 13 de maig de 1938 va traspassar les més de mil peces guardades a la Cova al Departament de Cultura de la Generalitat, perquè en tingués cura.
Lluís Rubiralta va ser una figura clau d'aquell temps, va lluitar contra el vandalisme, en ocasions amb risc de la pròpia seguretat personal i mereix el públic reconeixement per, entre altres coses, evitar que la Seu de Manresa fos enderrocada, tal com va passar amb altres esglésies de la ciutat.
Va deixar una colla de documents i notes de la seva activitat, a través dels quals podem saber què va passar amb les peces de plata de l'església de Fonollosa.

El 23 de setembre de 1936 va pujar a Fonollosa i va constatar que el Comitè conservava unes peces de plata i que l'arxiu parroquial estava intacte. El dia 10 d'octubre va arrencar el sarcòfag de la paret del cementiri de Camps i va llogar un carro per baixar-lo fins a la carretera, on el van carregar en un camió. El lloguer del carro va ser de 19 pessetes, i el del camió, 29. En aquell viatge també va recollir l'orfebreria de Fonollosa que consistia en les set peces d'argent i les tres de metall abans esmentades. Aquestes peces van ser dipositades a la Cova en una dependència tancada amb clau i després de la guerra van ser retornades a Fonollosa.

L'arxiu parroquial

A la rectoria s'hi guardaven els llibres i papers de la parròquia. El rector era l'única persona del poble que sabia de lletra i estava habilitat per actuar com a notari públic. Redactava contractes matrimonials, testaments, tractes de masoveria i lloguer, creació de censals i compravenda de terra, gra i bestiar. Pels pagesos era més còmode i barat fer les escriptures amb el rector que viatjar a Manresa, Calaf o Cardona a casa del notari.

Al despatx parroquial s'hi trobaven també els llibres sagramentals, una eina bàsica pels historiadors. Abans de la creació del Registre Civil a finals del segle XIX, les anotacions de naixements, matrimonis i defuncions les realitzava exclusivament l'església.

Sabem el contingut precís de l'arxiu de Fonollosa, perquè el rector Amat en va fer un inventari el 1933. Constava de cinc llibres de baptismes, que començaven el 1576, cinc llibres d'òbits, a partir de 1668, un llibre de confirmacions i un llibre de matrimonis. Aquest començava a finals del segle XVIII, però les inscripcions dels matrimonis anteriors es trobaven intercalades dins dels llibres de baptismes. A l'armari hi havia còpia de 891 testaments, essent el més antic de 1405, tres llibretes de consueta, vint-i-dos lligalls d'escriptures de censos, deu lligalls de capítols matrimonials i tres lligalls de contractes d'arrendament. També, sis llibres de fundacions i celebracions de misses, un llibre de comptes de la confraria del Roser, tres llibres del "status animarum", on s'anotava, any per any, el nom de les persones de cada casa que combregaven, tres llibres de culte i fàbrica, on s'enregistrava la comptabilitat, i una llibreta amb el rectorologi i notícies històriques de la parròquia, entre altres documents de menor importància. A més a més, hi havia una trentena de llibres de temàtica religiosa.

L'arxiu parroquial de Fonollosa era doncs, força important i no va ser destruït els primers dies de la guerra, ja que en passar Lluís Rubiralta per Fonollosa el 23 de setembre de 1936 va constatar que l'arxiu no havia estat cremat. Quan va tornar més tard per endur-se'l a un lloc segur, ja havia fet tard.

El 1943 es va redactar un informe per quantificar els danys econòmics soferts pels edificis religiosos i es va demanar a dues persones instruïdes, el mestre del col·legi de nens i la mestra de nenes, quin valor tenien els papers destruïts. Van dir que el valor era incalculable, però des del punt de vista material els llibres i prestatges podien valdre unes 4.500 pessetes.

Al despatx de la rectoria actual de Fonollosa queden quatre papers que es van salvar de la crema; un plec del llibre de batejats corresponent als anys 1918 i 1920 i un plec del llibre de confirmats de 1918. Els papers tenen les vores socarrimades. També es va salvar una llibreta tamany foli amb cobertes de pergamí. És un llibre del compliment pasqual del període 1919-24, on hi ha anotats, casa per casa, les persones que rebien la comunió.

FRONT

La majoria dels homes en edat militar del municipi de Fonollosa no estaven disposats a morir per la República i van desertar quan van ser cridats a files. Una minoria, per les seves idees polítiques o pel sentit del deure, es va incorporar a l'exèrcit per anar a lluitar al front.

Vicenç Fàbrega, el Ferrer de Dalt, era un d'aquest casos, perquè venia d'una família d'esquerres. Feia el servei militar quan va esclatar la guerra i va estar mobilitzat tot el temps. Miquel Serra de cal Doctoret va ser cridat al final, perquè era fill de vídua. Només incorporar-se, a Balaguer va rebre un tret de bala que li va travessar el braç de banda a banda. Va estar a l'hospital fins a la fi de la guerra i després al camp de concentració de Tarragona.

Col.lecció Closa

Baioneta

Moviment de tropes

Francesc Bonvehí Serarols de cal Xisco no es va voler amagar i va ser mobilitzat. Va participar a la batalla de l'Ebre i el van fer presoner. Va estar bastant temps a un camp de concentració de Toledo, perquè no aconseguia l'aval. Entre la guerra i la mili va estar en total set anys sota la disciplina militar.

Foto Gerda Taro

Evacuació d'un ferit

Un cas particular va ser el de Joan Bastardas Closa de cal Sec. Era de la quinta del biberó, però no va arribar a anar al front, perquè mentre feia la instrucció va tenir un ensurt de mort i el van tornar a casa ben malalt. Va deixar de menjar i no parava de dormir tot el dia. Va durar vuit dies, fins el 25 d'abril de 1938.

No tots els que van anar a la guerra van tornar a casa sans i estalvis. Fals va ser el poble que va pagar el peatge de la sang més elevat; set quintos van morir al front o se'ls va donar per desapareguts. A Camps n'hi va haver dos; Joan Barturó Muns de ca l'Agustí, que va morir a Belchite el 2 de setembre de 1937 i Rossend Bonvehí Llobet, de cal Magí de la Pabordia, que va desaparèixer al front els primers mesos de la guerra. De Fonollosa va morir Isidre Bascompte de cal Pinxo, de la quinta del Biberó.
Francesc Giralt de cal Jan Torres també era de la Quinta del Biberó. Va estar a l'ofensiva de l'Ebre i va ser ferit en un bombardeig, amb greus cremades a la cara i braços. Va estar-se més de tres anys en un hospital francès, amb amnèsia i pèrdua dels sentits. El donaven per mort fins que un bon dia es va presentar a casa.

Altres van ser capturats i no van resistir el dur règim dels camps de concentració on eren internats els presoners de guerra.
Josep Colilles de cal Cot era de la Quinta del Biberó. El van mobilitzar el març de 1938 i va acabar al camp de concentració de Guernica. El van ingressar en el "Hospital Militar de Prisioneros" d'on el van alliberar el 4 de juliol de 1939, perquè estava greument malalt dels pulmons. Va morir a casa seva el 31 de desembre de 1940.
Ramon Calmet Moncunill de cal Francisquet va participar a la guerra com a conductor de camió. Va morir en un camp de presoners a Galícia. Isidre Grau Ars era l'hereu del mas Santpere. Malgrat ser fill de propietari no va fer res per evitar incorporar-se a files. Va sobreviure al front, però no va superar el camp de concentració.

Dels que van lluitar al front n'hi va haver que van desertar quan es van adonar que la guerra estava perduda. És el cas de Ramon Bonvehí de la Casa Nova, que va desertar del front del Segre i es va emboscar, o de Miquel Viladrich de cal Bauma que va desertar després de la batalla de l'Ebre i va tornar caminant a Fonollosa. Un cas similar va ser el de Joan Pintó de cal Sebastià. Era de la lleva del "biberó", va combatre a la batalla de l'Ebre i quan va veure la cosa perduda, ell i dos companys més del poble, van travessar el riu nedant i van tornar caminant fins a Camps. Van trigar cinc dies i per no perdre's van seguir una línia elèctrica. Llavors, es van emboscar esperant el final de la guerra.

REREGUARDA

Mentre el jovent es matava al front, la vida seguia a la rereguarda, amb les limitacions pròpies de l'estat de guerra. No hi havia festes ni oficis religiosos i la preocupació principal de la població era trobar alguna cosa per menjar. A pagès no es va passar massa gana, però a les ciutats la gent passava fam, malgrat el racionament. Sovint recorrien les cases de pagès, forasters que volien comprar comestibles o captaven. Els bitllets de banc no tenien cap valor i l'única manera d'aconseguir uns quants grapats de cigrons o de farina, o una coixinera de faves o patates era donar alguna cosa a canvi, com roba, espardenyes, tabac etc. De vegades estaven tan apurats i famolencs que feien pena i els pagesos els donaven alguna cosa de menjar per caritat. També eren freqüents els robatoris a camps i horts. Aquesta situació es va agreujar els primers anys de la postguerra.

Com que la majoria d'homes era fora, a la guerra o emboscats, i la feina dels camps anava a càrrec dels vells, les dones i la canalla, que sovint no tenien escola per manca de mestre.
A Fonollosa el 2 de setembre de 1937 es va aprovar en assemblea la creació del "Sindicat Agrícola de Fonollosa", però un rebut del desembre següent porta un timbre que diu "Sindicat Agricol Carles Marx". El sindicat de Fonollosa va emetre paper moneda per a ús intern. Hem vist un bitllet de 50 cèntims de color groc. A Camps van tenir el seu propi sindicat, que es deia "Sindicat Agricol de Treballadors de la Terra".
Els sindicats pagesos tenien un paper important en la recollida de les collites i la distribució del racionament que pertocava a cada família. A causa de la guerra, la producció agrícola estava controlada pel govern, que s'encarregava de distribuir els aliments a la població civil i als soldats del front.
Durant la guerra, l'església de Camps es va utilitzar de magatzem del sindicat dels rabassaires. Els pagesos hi duien el blat i, per controlar les rates, es va foradar una gatera a la porta. L'església de Fonollosa feia la mateixa funció, però, a més, s'hi mataven xais i porcs.

Segons l'informe del rector un cop acabada la guerra, durant el temps dels rojos el culte religiós va ser oficialment suprimit, però no es van implantar altres religions ni supersticions, ni es va escarnir el culte catòlic amb imitacions sacrílegues utilitzant ornaments sagrats. A partir del segon any de la guerra, en algunes cases particulars, es congregaven alguns creients per celebrar la

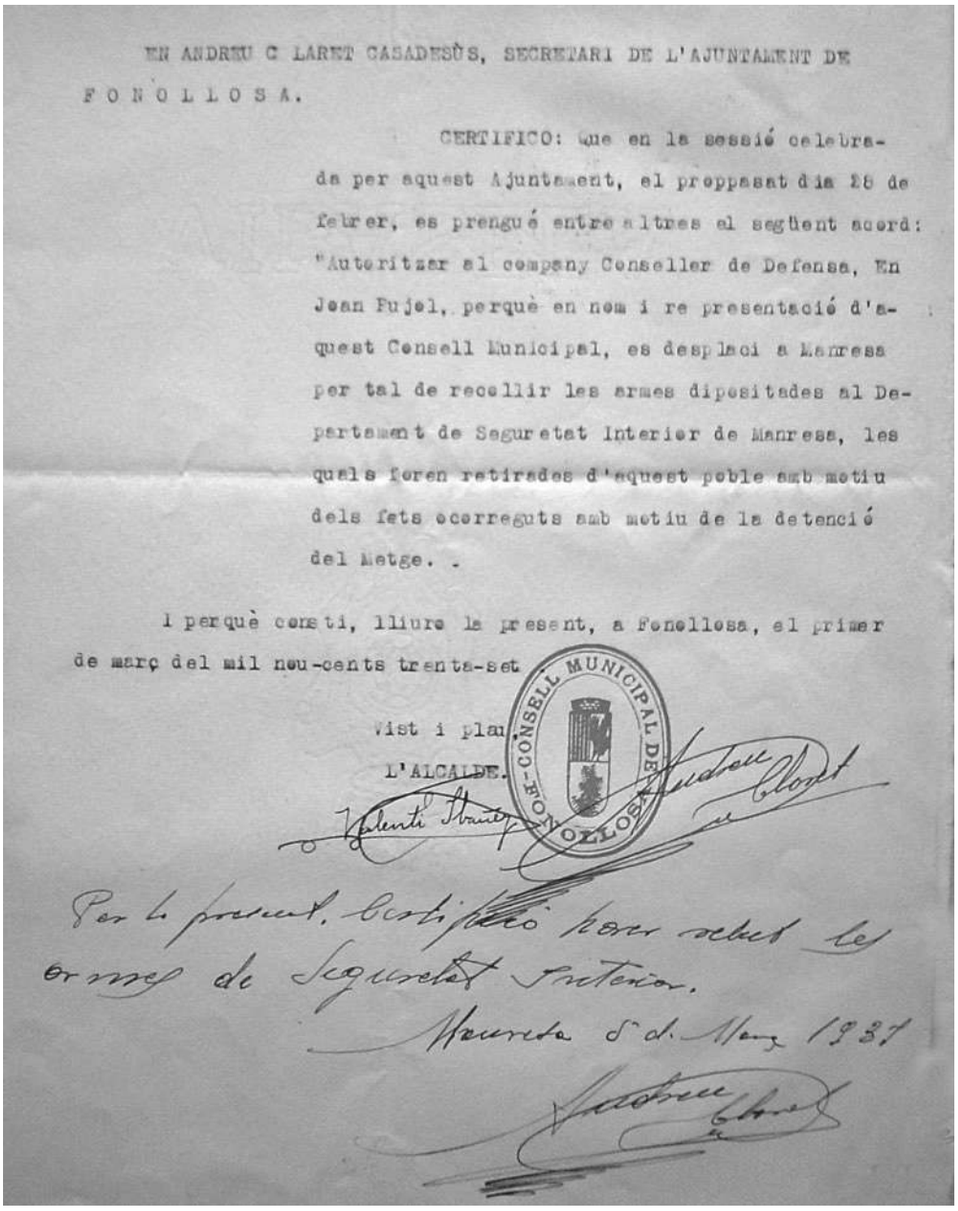

EN ANDREU C LARET CASADESÚS, SECRETARI DE L'AJUNTAMENT DE FONOLLOSA.

CERTIFICO: Que en la sessió celebrada per aquest Ajuntament, el proppassat dia 25 de febrer, es prengué entre altres el següent acord: "Autoritzar al company Conseller de Defensa, En Joan Pujol, perquè en nom i re presentació d'aquest Consell Municipal, es desplaci a Manresa per tal de recollir les armes dipositades al Departament de Seguretat Interior de Manresa, les quals foren retirades d'aquest poble amb motiu dels fets ocorreguts amb motiu de la detenció del Metge. .

I perquè consti, lliuro la present, a Fonollosa, el primer de març del mil nou-cents trenta-set.

Vist i plau
L'ALCALDE.

COM-CONSELL MUNICIPAL DE FONOLLOSA

Per la present, certifico haver rebut les armes de Seguretat Interior.
Manresa 8 d. Març 1937

Arxiu Manresa

Autorització a Andreu Claret per retirar unes armes del Comitè

missa i rebre els sagraments, que administraven dos o tres sacerdots que van passar per la parròquia. Les cases on es van fer misses clandestines foren cal Seuba, cal Mestre Valentí i cal Calmet. Durant aquells anys es van enterrar els morts amb dignitat però sense cerimònia, es van celebrar dos o tres batejos a les cases esmentades i els pocs matrimonis que hi va haver van ser civils.
El rector va ser contundent en informar sobre la rectoria:

La casa parroquial fue incautada y en ella fijó su residencia un mal sujeto, procedente de Suria, el tristemente célebre Andrés Claret, apodado "El Negre", que se constituyó jefe supremo de Fonollosa y Comarca y a quién se atribuyen, fundadamente, todas las fechorías, robos y asesinatos de este país, sembrando el pánico y el terror y dejando funestos recuerdos de su nefasta actuación. Durante su dominación sirvió la casa rectoral de centro de reunión y despacho u oficinas de "El Negre" y con él, desaparecieron a última hora, todos los muebles, ropa y enseres del Rdo. Sr.Cura párroco, dejando, no obstante, la casa y habitaciones en regular estado de conservación.

El 27 de gener de 1937 va passar un incident a Fonollosa que demostra que hi havia divisió entre els sectors radicals i moderats. Coneixem els fets per l'informe, datat el 3 de febrer, que es va trametre a la Junta de Seguretat Interior del govern de la Generalitat, informe que va acabar formant part dels "papers de Salamanca".
A instància de l'alcalde, del secretari Claret i tres consellers de l'ajuntament, es va presentar la policia i va detenir el metge Josep Maria Vilarmau, acusat de ser un feixista, però un conseller d'Esquerra Republicana, un del PSUC i un de la Unió de Rabassaires van fer costat al detingut i es van oferir a avalar la personalitat social i política del metge. Malgrat tot, la policia se'l va endur. Però els avals van arribar a Jefatura i la Comissaria d'Ordre Públic va alliberar el metge, que el dia 21 va tornar a Fonollosa.

Aleshores Joan Pujol, el conseller de Defensa i un dels que estava en contra del metge, el 30 de gener va publicar una crida o ban que començava així:

Faig saber:
Que amb motiu d'haver-se efectuat al nostre poble la

primera detenció d'ençà dels fets del 19 de juliol, per ordre de les autoritats competents, d'un dels Feixistes mes significats, s'ha observat, per part d'un sector poc addicte a la nostra magnífica Revolució, certa tendència en voler defensar públicament als autèntics enemics del Règim (...) per tal motiu resolc; article únic:
Qualsevol ciutadà que intenti efectuar un sol acte en defensa dels nostres enemics, tant si és amb actes com de paraula, i sigui qui sigui, serà entregat als Tribunals Populars i jutjat rigorosament ...

Foto Numismàtica Hervera

Paper moneda local

El sector més antifeixista del Consell Municipal no es va fiar del document de llibertat que el metge havia exhibit i el dia u de febrer el va tornar a detenir a la rectoria, on hi havia l'ajuntament. Llavors es va produir un rebombori i una colla de dones es van concentrar demanant la llibertat del metge. Hi va haver enfrontaments de paraula i empentes entre un i altre sector, i van aconseguir alliberar el reu després de desarmar la guàrdia. El secretari Claret, amb la vènia de l'alcalde, es va dirigir als revoltats des del balcó dient-los que "s'havien aixecat contra la legalitat revolucionària".
L'endemà l'alcalde i els consellers contraris al metge van anar a Manresa i van aconseguir que companys de la C.N.T. i policies de la conselleria de seguretat interior de Manresa pugessin i desarmessin els homes de Fonollosa. Però l'altre sector s'havia mogut i al mateix temps van pujar altres policies amb una ordre de detenció contra el secretari Claret. Per resoldre el conflicte van resoldre convocar un ple i discutir la personalitat política del metge. Van votar i el resultat va ser de 5 vots a favor de que el metge era enemic del poble, quatre vots a favor que era de dretes però que acatava la legalitat i dos vots en blanc. A la vista de la votació es va acordar procedir a la detenció. Mentre es discutia hi va haver una manifestació de dones que cridaven crits subversius.
Les dues policies van acordar no detenir al secretari, però el van traslladar fora del poble a l'espera que les autoritats resolguessin el conflicte.

No se sap com va acabar tot plegat, el fet és que el metge va recuperar la llibertat i que al cap de pocs dies va marxar de Fonollosa i es va passar als nacionals. A l'exèrcit de Franco va aconseguir la graduació de tinent mèdic.

Els fets de l'informe els va presenciar en viu i en directe la nena Ramona Vilaseca, filla del masovers de cal Closa. Ens ha explicat que van pujar en cotxe alguns forasters i que van detenir el metge a la rectoria, la seu del comitè, Llavors, una colla d'homes del poble el van alliberar trencant la porta i el metge va escapar-se a Sant Joan.

A mida que la guerra avançava, moltes persones eren desplaçades dels llocs on havien entrat els nacionals. Un bon nombre d'aquest refugiats van ser acollits a Fonollosa. L'ajuntament rebia una assignació de 2 pessetes al dia per cap i es pot calcular aproximadament el nombre de refugiats que van estar a Fonollosa a partir de la subvenció rebuda de la Generalitat el 1938, que va ser de 40.000 pessetes. També va transferir 2.263 pessetes per l'atenció mèdica als desplaçats.
S'hostatjava els refugiats en cases deshabitades i en aquelles on hi havia lloc. Va haver-n'hi a la Balma, al pis del Cafè del Serarols, a cal Quico, cal Ramonet, cal Bartomeu, a la Vall i en algunes cases del carrer Nou.
En una de les cases del carrer s'hi va estar un refugiat del nord d'Espanya que li deien el "Tuerto", perquè li mancava un ull. Era un antifeixista molt apassionat. A cal Saio s'hi va hostatjar la família formada per Diego Rojas Rodríguez, Francisca Garcia Navarrere, dues filles de 14 i 12 anys i dos fills de 9 i 7. Eren de la població de Cuevas de Alzamora (Almeria) Amb ells hi vivia l'home Jesús Martínez, potser un parent. Al mateix carrer també s'hi estava la vídua Lorenza Hernández Arroyo, provinent de Madrid. Va morir l'abril de 1938 deixant dos fills. A la mateixa casa hi residia un altre refugiat de Madrid, Crispino Harabia. Sabem el nom d'una altra dona refugiada de Madrid per una comunicació de l'abril de 1938. La fàbrica de gorres "Yustas" va sol·licitar el retorn a Madrid de la seva empleada Ramona Prieto Maderel, evacuada a Fonollosa, per la necessitat d'augmentar la producció de vestuari per l'exèrcit popular. El nom de la resta de refugiats no consta enlloc.

A començaments de 1938 va arribar a Fonollosa un ramat d'uns dos mil caps que havien estat requisats a la part de l'Aragó. Uns pastors el conduïen a Barcelona amb una escorta armada. Arrasaven els camps per allà on passaven. Es van aturar tres dies sencers a Fonollosa i l'únic lloc on van poder estabular el ramat va ser al clos de l'església i a dins de l'església. En compensació pels danys, es van sacrificar algunes ovelles i la carn va ser venuda a la botiga de cal Calet.

EMBOSCATS

Molts homes en edat militar dels nostres pobles van desertar per no haver d'anar a la guerra. Alguns ho feien per motius ideològics, ja que estaven en contra de la República i a favor dels feixistes, però la majoria simplement no desitjaven ser enviats a lluitar al front pel risc de morir o quedar mal ferits.
Molts propietaris i religiosos, que temien per la seva vida si restaven en zona republicana, van escapar-se pels Pirineus i van entrar a la zona franquista pel País Basc, on alguns es van incorporar a l'exèrcit de Franco.

Els desertors que no van fugir del país no es podien quedar a casa i fer vida normal, sinó que s'havien d'amargar i viure en la clandestinitat. Això era més factible en les zones rurals i despoblades, on era fàcil trobar amagatalls al bosc. Per això se'ls anomenava "emboscats".

La deserció en temps de guerra era considerat un delicte greu i les autoritats republicanes perseguien els nois que no s'havien presentat a l'allistament obligatori o aquells soldats que s'havien absentat del front sense permís. La detenció dels desertors anava a càrrec dels guàrdies d'assalt o un altre cos de policia, sovint com a conseqüència de denúncies de les autoritats locals o persones compromeses amb la lluita antifeixista.
Una vegada una colla d'emboscats es va topar amb el Ferrer de Dalt, un republicà convençut, però el van amenaçar en matar-lo si els delatava, i aquest va callar.
Sobretot als primers mesos de la guerra les cases dels desertors van patir controls i registres de les patrulles de la policia o milicians, que solien comportar-se amb prepotència i sovint acabaven enduent-se alguna cosa de les cases, ja fossin unes espardenyes per estrenar o un animal del corral. Un dels que tenia més mala fama en aquesta zona era un tal Furnieles de Rajadell.
De vegades les patrulles de control acusaven als parents dels emboscats de complicitat, i alguns van ser detinguts i van patir abusos i humiliacions.

Arxiu Cases

Colla d'emboscats, entre els quals dos germans Clarena de Fonollosa

S'han escrit excel·lents llibres sobre els emboscats del Bages i Solsonès, per exemple la transcripció del dietari de Josep Maria Manau de Sant Mateu, i nosaltres poca cosa hi podem afegir.
No disposem de la relació completa dels joves del terme que van estar més o menys temps emboscats i ens limitarem tan sols a relatar unes quantes històries viscudes, que ens han estat explicades pels successors dels protagonistes, avui pràcticament tots morts.

Jesús Grau de cal Jan del Bosc anava amb una colla de joves de Fonollosa, entre els quals hi havia Ramon Tomasa de cal Balandrès i Pepet Vall Comellas, l'hereu de la Vall. Aquest darrer va patir un accident fortuït d'arma de foc al peu. Els companys no van gosar portar-lo al metge per por de ser denunciats i li van curar la ferida amb aigua de timó. Uns mesos després l'hereu de la Vall va aconseguir anar a l'altre bàndol i va passar la resta de la guerra a Saragossa.
Aquesta colla d'emboscats tenia un amagatall molt discret a l'Obaga de la Vall, en un lloc dit les Roques del Bailon. Era un forat excavat al terrer amb una petita entrada tapada amb una llosa i dissimulada darrere uns ginebrers. També s'amagaven en un refugi prop de cal Matalot de Grevalosa i dins d'un paller, buit per dintre, de cal Pistol. No en van detenir mai cap.

Celdoni Clarena de cal Cases, un simpatitzant declarat de les dretes, tenia una colla de nois en edat militar. L'abril de 1838 es van emboscar els seus fills Gabriel, Celdoni, Avel·lí i Rossend. Primer van estar amb la colla de l'obaga de la Vall i més tard es van amagar uns mesos a Manresa, al pis de Sebastià Farràs Bosch. Se sap, perquè a la postguerra, el Celdoni Clarena va declarar a favor del Farràs, dient que havia ajudat als seus fills.

Josep Vall, el Mestre Valentí, era un element destacat de la dreta local i va estar amagat una temporada. Amb dos dels seus cunyats i altres xicots del poble van construir un amagatall a l'obaga de Caselles, davant del Raval de Pere Jutge. Era un forat o pou, en forma d'olla, amb una trapa d'accés a nivell de terra. La tapa estava perfectament camuflada, perquè estava folrada de molsa i boixos. Mentre van fer l'excavació, per evitar ser descoberts, traginaven la terra lluny i l'abocaven en una vinya. La seva mare li deixava el menjar amagat al molí, on s'acostava gatejant al llarg del rec de desguàs.

Dos xicots del Casalot, el Josep i el Miquel, junt amb Jaume Parcerisas de cal Felip de Fals i altres de Manresa, van estar alguns mesos amagats al Curt i en una barraca dita de l'Hostaler. De vegades s'amagaven a casa, dins d'un estret corredor que menava al corral de les cabres, on s'accedia per una petita trapa a l'estable. A l'amagatall, durant la guerra, els del Casalot hi guardaven una provisió de farina, patates i cigrons.

Els joves Ignasi Biosca, Marià i Francesc Serarols i Pau Palà, van estar amagats a la solana del mas Ferriola d'Aguilar. El refugi era un forat excavat a terra i cobert amb una llosa. A dins hi van fer una latrina i tot. Els portava menjar cada dia la muller de l'Ignasi. Després van anar a un altre amagatall a l'Obaga de Querol.

A Bacardit de Llomàs els emboscats van excavar una mina molt fonda al Clot del Giró. Tenia una entrada a ran de terra, tancada amb una trapa de fusta dissimulada amb feixos, i una altra en un marge, amb pedres que es podien treure. En un moment donat hi havia amagats 21 homes, entre els quals els fills de cal Soldevileta, Serarols, Cases i Pelfort. En dues ocasions una patrulla va pujar a Bacardit, però van ser avisats amb antelació, ja que els havien vist quan baixaven del cotxe de línia a Fonollosa.
El dia abans d'entrar els nacionals va descobrir la trapa de la mina un soldat que fugia desorientat del bombardeig aeri de la zona de Caselles. Després de l'ensurt inicial i d'assegurar-se de les seves intencions, el van acollir com un emboscat més.

En esclatar la guerra, Pere Soldevila, l'hereu del Soler, va fugir a França i es va passar a la zona nacional. Va parti-

cipar a la guerra amb el càrrec d'alferes i va aconseguir dues creus de guerra i la medalla militar de campanya. Mentrestant els seus dos germans més joves, Ramon i Antoni, es van amagar a casa dins d'una sitja parcialment plena de gra. El Soler va patir més d'un escorcoll a càrrec dels milicians, però no els van trobar. En una de les visites es van endur el vell amo Magí a la presó, i potser hagués acabat malament si la seva dona no hagués fet valdre la seva influència sobre l'entorn de Joan Selvas Carner, amb qui tenien un tracte d'amistat, ja que eren veïns a Castelltallat. Les gestions van aconseguir que el Magí tornés sa i estalvi a casa.

Dos fills de cal Passadret, el Rossend i el Martí, es van emboscar a la part del Junyent. De vegades venien a sopar a cal Passadret, però normalment recollien un sac de menjar que el Narcís Grau els deixava en una barraca a l'hort que tenia sota Bastardes. A cal Passadret van construir dos amagatalls, un d'ells fet d'obra al peu d'un marge. Els guàrdies d'assalt van pujar a fer registres, furgaven fins i tot el munt de boll, però sempre rebien l'avís i mai van atrapar cap desertor, malgrat la vigilància d'alguns del comitè local, com el Martí de cal Naio.
Un altre emboscat va ser Joan Badrenas de cal Molineret. Menjava el que podia arreplegar dels camps i allò que la dona li podia portar d'amagat. Eliseu Grau de cal Pistol, Francesc Torrades de cal Marxant i el seu cosí de cal Manel d'Oliveres també van estar amagats, però no sabem amb quina colla anaven.

Quan van veure la guerra perduda dos soldats van tornar al poble i es van emboscar. Ramon Bonvehí va desertar del front del Segre i es va amagar a cal Feixa, en un passadís secret que comunicava el celler amb una sortida amagada dins d'unes bardisses, a l'altra banda del camí.
Miquel Viladrich era de la quinta del biberó. Va sobreviure a la batalla d'Ebre pels pèls i va decidir desertar i tornar a casa. Des d'un lloc dit la Roca Foradada va marxar a peu cap a Fonollosa, orientant-se pel sol. Quan va arribar a casa de fosc el primer de reconèixer-lo va ser la gossa "Viola". Es pensaven que havia mort i la seva mare ja portava dol. No es va quedar a casa, sinó que es va amagar a la barraca de la vinya del Pla de Querol uns dies. La mare li portava queviures amb l'excusa de fer herba pels conills. Després es va ajuntar amb altres emboscats i va passar per diversos amagatalls, a la zona de l'Obaga de la Vall i a Castelltallat. El seu germà petit Benvingut feia d'espieta al Cafè, on escoltant les converses de les autoritats s'assabentava de les seves intencions.
Josep Ribalta es pot considerar un emboscat urbà. Va ser cridat a files i després d'un curt període d'instrucció a Barcelona el van transportar al front de Lleida. A l'estació de la Llavinera va desertar i va tornar a Fonollosa. Es va amagar uns quatre mesos a casa de la seva germana a Barcelona, on va patir els bombardejos de l'aviació feixista. Va ser detingut un parell de vegades, però sempre se les va enginyar per escapar-se.

Després de la guerra, els emboscats de Camps van voler celebrar la fi de les seves peripècies i van demanar permís al Governador Civil per celebrar una festa. Va tenir lloc el 3 de setembre de 1938 i va consistir en una missa, rosari i ball. Llavors van voler fer una col·lecta per pagar una nova imatge del Sant Crist destruït a la guerra, però hi va haver problemes amb l'amo del Soler que ho volia fer en solitari, com ho havia fet el Prat a Sant Mateu. Finalment van ser els emboscats els que van sufragar la nova imatge.

LA RETIRADA

A finals de 1938 la guerra pintava malament pels interessos de la República. El front havia arribat a Catalunya i l'alt comandament militar va decidir fer un darrer esforç per mirar d'aturar els franquistes. Va concentrar totes les forces disponibles a la línia de l'Ebre, disposades per a un contraatac. Per reforçar l'exèrcit es va decretar la mobilització general, inclosos els nois de 16 anys, la Lleva del Biberó, els quals, després d'unes setmanes d'instrucció militar, van ser enviats a primera línia.
Uns dies abans de l'ofensiva de l'Ebre van passar per Fonollosa diversos combois de camions carregats de bigues i taulons, que eren per fer els ponts per passar el riu. Eren camions russos, tots del mateix color i marca.
El 25 de juliol les unitats republicanes van creuar el riu, donant inici a la sagnant batalla de l'Ebre. L'artilleria i l'aviació franquistes eren superiors i després de durs enfrontaments el 16 de novembre les forces republicanes van recular.

La tropa que es retirava estava desorganitzada, esgotada i desmoralitzada, i Franco va aprofitar-ho per llançar una gran ofensiva sobre Catalunya, que es preveia que duraria molts pocs dies. El general Rojo no disposava de forces per aturar l'atac, així que la seva plana major va

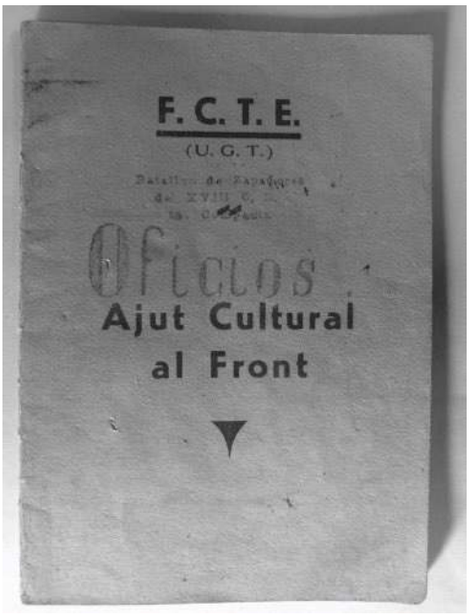

Arxiu municipal Roda de Ter

Llibreta de la companyia de sapadors de l'exèrcit republicà

muntar una estratègia per guanyar temps i endarrerir l'avenç enemic. D'aquesta manera es garantia una reti-

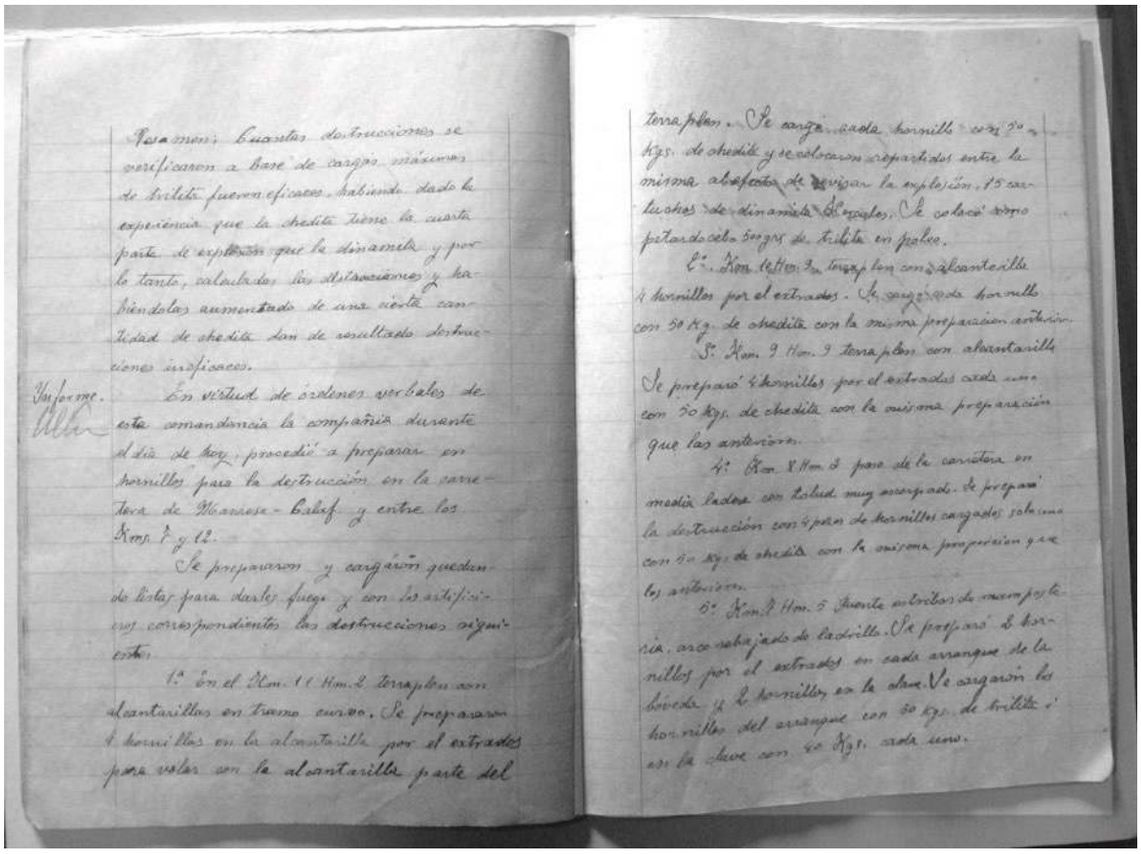

Arxiu municipal Roda de Ter

Informe de les voladures entre els Km 8 i 11

rada ordenada fins a la frontera francesa de les restes de la tropa i material militar, i també dels civils que fugien de la previsible repressió.

S'ha considerat un gran èxit de planificació militar el replegament del Grup d'Exèrcit de la Regió Oriental del general Rojo, que va durar de desembre de 1938 fins a febrer de 1939. Més de cinquanta dies van trigar les forces d'ocupació en arribar a la frontera francesa, però el cost va ser elevadíssim pels país, perquè va significar la destrucció de la major part d'infraestructures viàries. El Pla de Destruccions i Obstruccions consistia en ensorrar tots els ponts de carreteres i vies de tren per dificultar al màxim l'avenç enemic. A Catalunya van quedar ensorrats o molt malmesos 1.108 ponts, el 40 % del total d'Espanya.

Un cos especial s'encarregava de preparar les voladures unes dies abans de l'arribada de l'avantguarda franquista i procedir a la destrucció en el darrer moment. S'utilitzaven càrregues de 25 Kg. de "chedita", combinada amb "trilita" (dinamita), que tenia un poder explosiu superior. Per volar un pont de mida mitjana calien uns 200 kg. d'explosiu.

Cada companyia de sapadors enviava cada dia un informe a la Comandància d'Enginyers sobre la preparació de les voladures i del resultat d'aquelles. Per una d'aquelles casualitats, s'ha preservat l'esborrany dels informes de la destrucció dels ponts de la carretera de Calaf a Manresa.

La 2ª secció de la 1ª companyia del batalló de sapadors del XVIII Cos, que va operar en aquest eix, després de volar el pont de Callús sobre el Cardener, la van destinar al Ter. El cap de la secció tenia una llibreta on anotava les operacions i, no se sap com, la llibreta va quedar oblidada a l'ajuntament de Roda de Ter. Fa uns anys, l'arxiver municipal Rafel Ginebra la va descobrir i ha estat gràcies a ell que ens ha arribat la informació.

La llibreta comença el 10 de gener a Linyola, on van volar un tram de la via del tren de Sant Guim a Calaf. Entre els dies 20 i 26 van efectuar set voladures entre Calaf i el riu Cardener. A continuació transcrivim dos fragments, que corresponen a la preparació de cinc voladures en el tram de Fonollosa i l'informe dels resultats assolits. Noti's les nombroses baixes dels sapadors, que dóna idea de les dificultats de la seva comesa.

P.C. 21 Enero 1939.

Pongo a su conocimiento que en cumplimiento de su oficio 3.802 ha salido la fuerza a las 15'15 del Km 21 de la carretera de Calaf a Manresa acampando sin ninguna novedad en la fuerza y transporte al Km 12 de la misma carretera.

Pongo a su conocimiento que los soldados Emilio Tubau Cardona, Antonio Martínez Andreu y Juan Muixach Quintana que estaban en este servicio de artificieros en las voladuras de los Km 20 a 26 de la carretera de Manresa a Calaf, no se han incorporado todavía a esta Compañía, suponiéndose les haya ocurrido alguna novedad. Además el cabo Manuel Español Martínez que prestaba servicio de artificiero en los referidos Km. fue alcanzado por metralla de un obús al retirarse después de dar fuego a las mechas de las que estaba encargado, fue recogido por una ambulancia y se ignora donde ha sido evacuado.

Pongo a su conocimiento que el campamento de esta Compañía ha sido instalado al Km 1 de la carretera de Manresa a Calaf a la derecha, en la casa nombrada Villatorrada.

En virtud de órdenes verbales de esta comandancia la

compañía durante el día de hoy, procedió a preparar en hornillos para la destrucción en la carretera de Manresa-Calaf y entre los Km. 7 y 12. Se prepararon y cargaron quedando listas para darles fuego y con los artificieros correspondientes las destrucciones siguientes.

1ª En el Km 11 Hm 2, terraplén con alcantarillas en tramo curvo. Se prepararon 4 hornillos en la alcantarilla por el extradós para volar con la alcantarilla parte del terraplén. Se cargó cada hornillo con 50 Kg de chedita y se colocaron repartidos entre la misma al efecto de revisar la explosión, 15 cartuchos de dinamita Hércules. Se colocó como petardo cebo 500 gr. de trilita en polvo.

2ª Km 10 Hm 9, terraplén con alcantarilla. 4 hornillos por el extradós. Se cargó cada hornillo con 50 Kg. de chedita con la misma preparación anterior.

3ª Km 9 Hm 9, terraplén con alcantarilla. Se preparó 4 hornillos por el extradós cada uno con 50 Kg. de chedita con la misma preparación de los anteriores

4ª Km 8 Hm 3, pasos de la carretera en media ladera con talud muy escarpado. Se preparó la destrucción con 4 pozos de hornillos cargados solo uno con 50 Kg. de chedita con la misma proporción que las anteriores.

5ª Km 7 Hm 5, Puente estribos mampostería, arco rebajado de ladrillo. Se preparó 2 hornillos por el extradós en cada arranque de la bóveda, y 2 hornillos en la clave. Se cargaron los hornillos del arranque con 50 Kg. de trilita y en la clave con 40 Kg. cada uno.

P.C. 24 Enero 1939
Comunico a Vd. que según me informa el sargento Amadeo Roca Renau, oficial interino de la 3ª sección, encargado de las voladuras preparadas por esta Cª. entre los Km 7 al 12 de la carretera de Manresa a Calaf, se han obtenido los siguientes resultados:
1º El del Km 11 Hm 2, se dio fuego a las 19 horas del día 22 en presencia del enemigo.
2ª Situada en el Km 10 Hm 4, se dio fuego a las 19 horas del día 22 con presencia del enemigo.
3ª En el Km 9 Hm 9, se dio fuego a las 7 horas del día 23 en presencia del enemigo.
4ª Al Km 8 Hm 3, no se dio fuego debido a un intenso tiroteo del enemigo que dominaba ya dicho lugar y hasta el Km 7 por donde el encargado de dar la orden de fuego salió a campo a través sin poder precisar tampoco si la 5ª situada al Km 7 Hm 5 se dio fuego por no haberse presentado todavía a este P.C. los dos artificieros encargados de dar fuego a la misma.
De los artificieros encargados de estas voladuras han dejado de presentarse a esta Compañía los soldados Luis Guix Tubert, Juan Valls Piquer, Guillermo Huterot, Juan Casellas Arbat, Luís Coll Planas, Camilo Matadell Serra, Vicente Queralt Verges (enlace).

L'ENTRADA DELS NACIONALS

A mitjans de gener les al·locucions del general Queipo de Llano des de Sevilla, que s'escoltaven en algunes cases d'amagat, indicaven que el front s'acostava a Calaf. El nerviosisme creixia entre la població civil, que tenia sentiments contradictoris sobre l'imminent final de la guerra; per una banda, alleujament, per l'altra, preocupació per les conseqüències que tindria la derrota sobre els vençuts.

Aviat van començar a arribar molts soldats de l'exèrcit en retirada. Venien a peu, cansats, amb la roba espellifada i afamats, molt afamats. Demanaven a les cases per on passaven alguna cosa per menjar i, malgrat l'escassetat general, a la gent els feien pena els pobres soldats i els donaven el que bonament podien. Molts tenien por i, en lloc obrir-los la porta, els baixaven el menjar des de la finestra en una cistelleta lligada a un cordill. De vegades els soldats tenien tanta fam que pispaven qualsevol cosa comestible que trobessin. Hem recollit testimonis de la presència dels soldats en diverses cases.

Col.lecció Closa
Beina de projectil d'artilleria

Dos o tres dies abans de l'entrada dels Nacionals es va estacionar a la Pabordia un destacament de tropes, amb alguns presoners i desertors. La família va deixar la porta oberta i va fugir a refugiar-se sota les voltes de cal Jepet de Borredà, perquè els van dir que bombardejarien. Es van endur una cistella conillera amb les quatre gallines que tenien i van amagar dues saques de farina i les flassades en un forat a la paret, que van tapiar. Per evitar la pèrdua dels matalassos, els van llençar al viver. Després van tenir molta feina per fer eixugar la llana molla.
El soldats van encendre grans focs per escalfar-se i cuinar. Van sacrificar el porc de la cort de casa i un vedell que arrossegaven i, en retirar-se, es van endur la roba de les calaixeres.

Els masovers de cal Closa van marxar i van buscar refugi a cal Vinyes de Castelltallat, on hi tenien parents. Es van endur el que van poder traginar, però van perdre tot el bestiar.
El dia abans de passar el front, va pujar al Casalot una mula carregada amb una metralladora, comandada per un oficial rus. No la van poder instal·lar, perquè no va

arribar la caixa de les municions. L'assistent de l'oficial era de Sant Vicenç i va recomanar a la família que es tanquessin dintre casa. Josep Vilalta va salvar la mula perquè se la va endur al bosc. El seu fill Jaume menava unes quantes cabres i les hi van prendre els soldats. Els soldats van arribar a mitja tarda i pel matí ja eren fora. Estaven afamats i van menjar-se un munt de naps crus que tenien a l'era del Casalot. Van acampar al ras, escampats pel bosc, fent grans foguerades per escalfar-se ja que les nits d'hivern eren fredes.
A cal Passadret van ocultar les cabres en una balma a la zona de Clarena i van menar una truja amb els seus porcells a cal Putxó, on no es van acostar els soldats. A casa s'hi va quedar sola la Carme Casellas, mentre que el seu home Pere i dos soldats republicans de la part de Tarragona estaven ficats dins de la tina, coberta amb branques.
A cal Tomaset s'hi va instal·lar uns dies un escamot de l'exèrcit roig, segurament els encarregats de volar el pont. En retirar-se, els soldats es van endur un cavall i un carro.
L'amo de cal Masoveret estava emboscat i la dona amb els nens van anar a cercar refugi als Espatllats. Es va quedar sola la padrina que es va negar en rodó a abandonar la casa. S'hi van aturar alguns soldats en retirada i volien entrar per agafar alguna cosa per menjar. La padrina no els va voler obrir la porta i els soldats van intentar obrir-la a cops de culata, però la barra lleva no va cedir. Els cops encara són visibles a la porta. Perquè marxessin, la iaia els va baixar, des d'una finestra, menjar en una cistella.

Col·lecció Sambleia

Obusos

Uns dies abans de passar el front es va instal·lar a cal Baldric la Plana Major de l'exèrcit en retirada. Als baixos tenien les oficines i al primer pis dormien i cuinaven. Per sopar es van menjar uns conills i un pot de bròquil confitat, que s'havien quedat a la casa, amb uns pans de la intendència.
Mentrestant, la família dels amos es van acollir a cal Pere Moliner amb qui tenien amistat. Durant la seva curta estada els militars van respectar els béns de la casa.
Una altra casa que va ser ocupada pels militars va ser cal Roca, on van instal·lar un dispensari o hospital de campanya. En retirar-se, van deixar bastant material, munició, caretes antigàs, lliteres, farmacioles i medicaments. Aquestes coses encara es trobaven a les golfes de la casa a principis de la dècada dels setanta.
Una tarda, dos dies abans de passar el front, uns soldats que carretejaven uns companys ferits van demanar que algú els guiés a Camps i els indiqués un lloc per dormir. Van passar la nit a la pallissa de cal Coma. L'endemà van continuar la retirada.

L'ofensiva franquista al sector de Calaf es va encomanar al cos d'exèrcit del Maestrat, comandat pel general Garcia Valiño. Disposava de tres divisions i l'objectiu era penetrar seguint l'eix de la carretera Manresa-Calaf fins arribar al Cardener. La 82ª divisió avançava per l'ala esquerra, la 1ª divisió pel centre i la 84ª divisió per la dreta. L'avenç de la tropa terrestre anava precedida per l'aviació, que bombardejava objectius militars, però també civils, per tal de desmoralitzar la població i evitar la resistència.

La defensa del front en el tram corresponent a Fonollosa es va concentrar al coll de cal Pallarès i al turó on hi ha el castell d'Aguilar. Uns dies abans van desembarcar a l'estació de tren d'Aguilar soldats per reforçar les posicions.
A cal Pallarès i al Pla de Querol, a la part de la Vinya del Pep, on ara hi ha el camp solar, es van cavar trinxeres i s'hi va instal·lar artilleria. També es va situar artilleria en un olivar que menaven els de cal Rabinat, prop de cal Jep Bonic, i al lloc on hi havia hagut cal Mesquita, un punt elevat que dominava un tram de carretera i el Raval del Paisà.
A Camps es va defensar l'entorn de la Pabordia amb artilleria i trinxeres, així com a sobre Cal Lluís i al bosquet de Cal Passadret.
En algun d'aquests indrets s'hi va instal·lar una metralladora antiaèria, però no va servir per a res, ja que no van abatre cap dels avions que van actuar sobre el territori de Fonollosa.

Bombardejos

L'aviació republicana havia deixat d'existir després de la batalla de l'Ebre i l'escassetat de mitjans antiaeris feia impossible aturar l'aviació nacional, que dominava el cel. Les esquadrilles d'atac les formaven sobretot avions italians i, segons han relatat alguns testimonis, venien precedits per la "pava". Aquest aeroplà, de fabricació alemanya, de la marca Heinkel, es va posar en operació el 1636 i va actuar durant tot el període bèl·lic. Era un aparell d'observació, però tanmateix anava armat amb una metralladora de 7,92 mm i carregava 20 bombes de 10 quilos.
Les instruccions que van donar les autoritats a la població civil en cas de bombardeig era aixoplugar-se en un lloc segur, als baixos de la casa o en alguna balma propera, i posar-se a la boca un tronquet de fusta per mitigar els efectes de l'ona expansiva dels explosius. Molts dels nostres informants, que llavors eren uns nens, mantenen records vívids de l'estrèpit de les bombes i del gust del tronquet posat entre les dents.

El 20 de gener l'aviació nacional va efectuar algunes passades sobre objectius del terme de Fonollosa. Van metrallar i bombardejar concentracions de tropes i algunes cases.
Un dels objectius va ser la bateria de la Vinya del Pep, que l'aviació nacional va atacar diversos cops.
Segons la nostra informadora, la Josefa Grau de cal Jan

del Bosc, la canalla de la rodalia aquells dies anava a badar a les trinxeres, ignorant el perill que corrien. Van caure molts obusos en aquesta zona, que deixaven cràters d'un metre d'amplada. Fa una vintena d'anys el Pistol encara va trobar una bomba mentre buscava cargols. Els artificiers la van fer esclatar.
Els avions també van metrallar la Vall i als corrals encara es poden veure marques dels impactes.

Un altre objectiu de l'aviació va ser la Pabordia. Una bomba va impactar a la pallissa del mas Caselles i va matar tres homes. Els van enterrar de mala manera en un ermot sota la casa. La pluja i els animals van desenterrar els ossos, que es van poder veure durant força temps, fins que els van recollir i dur al cementiri de Fonollosa.
A l'era de cal Xisco va caure una bomba, que va provocar que es trenquessin els vidres de les finestres. A prop de cal Lluís en van caure tres. Una va encertar el paller i tota la palla va volar. La segona va afectar la part de ponent de la casa i se'n va ensulsiar un tros. Per sort no va ferir ningú, perquè tots s'havien refugiat a cal Pelfort. Una tercera bomba va caure un tros enllà, a tocar de les ruïnes de cal Majà. De resultes d'aquestes bombes van morir tres soldats republicans. Els companys els van enterrar en una fossa, l'un al costat de l'altre, a la vora d'una alzina. El Jaume Biosca ens va mostrar el lloc exacte i vam observar que, a sobre, hi ha una pedra plana grossa, posada tal vegada per evitar que les feristeles desenterressin els cossos.
Potser, un dels morts era un soldat nacional que havia estat fet presoner a la batalla de l'Ebre, i a qui els republicans obligaven a fer fortificacions. Aquesta afirmació es desprèn d'una carta que va arribar a l'ajuntament, datada el 7 de gener de 1940. La senyora Amparo Asueta, del poble de Celosia de Llanes, deia que el seu home havia caigut presoner a l'Ebre i que va morir el 20 de gener mentre treballava a les fortificacions a Fonollosa. Els companys l'havien enterrat al costat d'un pont (quin ?) i sol·licitava que traslladessin les restes del seu marit al cementiri del seu poble natal. No consta el nom del difunt ni la resposta de l'ajuntament a la petició de la vídua.
Segons el Sambleia, aquells dies, un avió va fer un aterratge d'emergència en un sembrat a sota del Soler, a prop de cal Passadret. Va provocar molta expectació i s'hi van acostar molts curiosos. L'avió tenia dos canons de metralladora.

Durant els bombardejos els habitants de cal Molineret es refugiaven sota les voltes de la casa o en una balma a l'altra banda de la rasa, mossegant el tronquet. Una de les bombes va esclatar a les Feixes del Ferrer. Una altra no va arribar a esclatar i, després, el vell Molineret la feia servir com a base per trencar ametlles fins que li van desaconsellar fer-ho pel perill que representava.
La canalla no era prou conscient dels riscos. Així, quan uns avions van sobrevolar cal Manel d'Oliveres, Minguet Torradas va fer l'acció d'apuntar-los amb els arpiots que tenia a la mà. Els pilots s'ho van prendre seriosament i van fer una passada metrallant. El Minguet en va sortir il·lès de miracle.

La defensa dels republicans es va concentrar als voltants del castell d'Aguilar i al coll de cal Pallarès. El 21 de gener durant tot el dia l'artilleria va percudir aquestes posicions, per tal de deixar lliure la carretera i guanyar la cota de la serra de la Vall. Hi va haver combats intensos i van resultar morts o ferits una cinquantena de soldats. Les trinxeres de la Vinya del Pep van ser sotmeses al foc de l'artilleria que s'havia posicionat a la carena de la Vall, després de forçar el pas a cal Pallarès. La retirada es va fer discretament durant la nit, però abans d'ocupar aquesta posició a l'endemà, el front havia voltat i els nacionals ja havien plantat la bandera a la punta de cal Xamal. Conten que els nacionals que van acampar a la zona de Querol portaven una vaca, un animal força desconegut en aquestes contrades, que feien pasturar i la munyien per tenir llet fresca.

Evacuat de Fonollosa, el comandament roig es va instal·lar provisionalment a cal Jaume Cases. Als voltants hi van acampar un bon nombre de soldats. De cal Jaume Cases van sortir els artificiers que van volar el pont del raval del Paisà. A un d'ells, que tenia por, li van donar un bon àpat per animar-lo.
La voladura es va efectuar entre les 4 i les 5 de la tarda del dia abans de l'entrada dels nacionals al poble de Fonollosa. Abans, la gent del raval havia cercat refugi a cal Pedro de Camps, però els homes en edat militar es van amagar a cal Putxó.
Els dinamiters van fer bona feina, perquè van caure les quatre pilastres. Un roc va volar i va entrar per la teulada fins al primer pis de cal Tomaset. Altres cases van sofrir esquerdes i trencament de vidres. La runa del pont va provocar un embassament de l'aigua del torrent.

El dia 22 al matí van continuar els bombardejos i les canonades, i aquell dia van entrar els nacionals al poble de Fonollosa. Les forces estaven compostes d'infanteria, molts animals de càrrega, camions, motos i alguna tanqueta. A la avantguarda hi anaven companyies de moros a cavall.
La gent va penjar banderes nacionals als balcons i la canalla pidolava cigarretes als soldats de l'exèrcit d'ocupació.
Nombrosos soldats van acampar a la Feixa de cal Roca, al costat de la casa, i alguns, qui sap si els caps, es van allotjar a cal Baldric, on hi havia hagut uns dies el comandament republicà. Van destrossar mobiliari i van endur-se moltes coses. També van saquejar el quartet on el metge del poble hi guardava els medicaments i alguns llibres.
Quan van entrar els nacionals a cal Tiquet només s'hi va quedar la tia Enrica. Els altres s'havien refugiat a cal Fosser. Van enviar a la nena Maria Torras en busca de notícies, i tot baixant per camí carreter que anava de cal Revinxela a ca l'Escloper va trobar un soldat mort en mig d'un bassal de sang. Més avall en va trobar un altre. Als Espatllats s'hi va arreplegar bastant gent, sobretot dones i criatures. La nit abans de l'entrada dels nacionals van dormir al ras, embolicats amb mantes, ja que no gosaven fer foc. L'endemà van encendre una foguerada i cap a les deu del matí es va presentar un escamot de moros. Es van escalfar un moment i van continuar sense fer-los res.

Prosseguint el seu avanç cap a l'est, els nacionals van instal·lar una bateria d'artilleria al pla de cal Jep Torres i

Memorial d'un soldat republicà desconegut al camí de Clarena

des d'allà disparaven cap a la part del Soler. Anul·lada la resistència, els soldats van travessar el torrent del Soler, van passar per cal Tico i es van enfilar seguint el cingle en direcció oest.
La carretera estava tallada a causa de la voladura del pont, però en poques hores els pontoners van obrir un camí que travessava el torrent al dret de la font de cal Majà mitjançant un pont de fusta. Va ser una mica complicat, perquè havia plogut i estava tot enfangat.
A l'altre vessant, van fer passar el camí per les ruïnes de cal Majà, esmicolant la pedra a cops de malls per reforçar el ferm i permetre el pas de vehicles pesants. L'amo de cal Majà, el Puig de cal Closa, es planyia que li haguessin destruït la casa, però li van dir, "tu rai, que ets ric".

Després del desplaçament del front, es van trobar alguns soldats republicans morts. El mestre Valentí va ser l'encarregat d'enterrar els soldats morts al mateix lloc on es trobaven, tasca que va recaure en alguns homes del poble. Darrera cal Tomaset n'hi van trobar dos, que deurien ser els que va veure la nena de cal Tiquet quan va baixar a ca la iaia.
Al Pla de l'Alzina es va trobar el cadàver d'un soldat republicà. Portava casc, cantimplora i fusell. El van soterrar allà mateix els homes de cal Sebastià, Balandrès i Passadret. No se sabia qui era i posteriorment, en un marge del camí de Clarena, es va plantar una creu de ferro amb una senzilla inscripció.
Més tard, Pere Arderiu de Clarena va fer substituir la creu per una làpida amb el següent escrit:
AQUÍ ROMANEN SEPULTADES LES DESPULLES D'UN COMBATENT DE LA GUERRA CIVIL QUE MORÍ EN AQUEST LLOC EL 23 DE GENER DE 1936. Q.E.P.D. NO SABEM QUI ERES, D'ON VENIES, NI SOTA QUINA ENSENYA LLUITAVES.
Segons un testimoni fefaent, el soldat no havia mort al lloc on hi ha el memorial, sinó una cinquantena de metres més enllà.

Després de passar el front, els homes que es lliuraven o eren fets presoners van ser reclosos en un camp de concentració a Igualada, tant els que havien fet la guerra com els desertors.
Estaven tancats al convent dels Escolapis i les condicions de vida eren extremadament dures; dormien sobre les rajoles de terra i els mataven de gana. Josep Maria Manau de Sant Mateu, que després d'estar emboscat el van recloure als Escolapis ho explica en el seu dietari:
(...) dormimos encima los ladrillos con un frío tremendo, suerte que estamos unos encima de otros y no sentimos tanto el frio ...
Les famílies els duien menjar i roba i intentaven aconseguir un aval que certifiqués que el pres no havia comès cap malifeta. L'aval l'havia de signar l'alcalde o el cap local de la Falange. El rector també hi tenia veu i vot. Alguns van aconseguir l'aval al cap de pocs dies, però els que s'havien significat van passar moltes setmanes en captiveri, malgrat els precs dels familiars. En absència del cap de casa, en algunes famílies, la dona i la canalla s'ho passaven molt malament.
El destí dels homes en els camps de concentració depenia de la seva classificació:
"A" soldats forçosos de l'exèrcit republicà, "B" soldats voluntaris, sense responsabilitat, "C" dirigents de partit o activistes polítics o socials, i "D" responsables de delictes contra béns o persones. Per altra banda, els ajuntaments d'origen informaven sobre la ideologia dels presos, classificant-los en *"adictos, indiferentes o desafectos"*.
Uns anaven a fer el servei militar, encara que l'haguessin fet abans, de manera que molts joves van estar absents de casa i sense poder treballar, entre guerra i servei, set o vuit anys. Altres eren enquadrats en els *"Batallones Disciplinarios de Trabajadores Penados"*, que reconstruïen infraestructures i temples malmesos a la guerra, i altres eren lliurats al tribunals.

TREBALLS FORÇATS

Els nacionals avançaven lentament per Catalunya, perquè es trobaven els ponts ensorrats. Amb la avantguarda hi anava un batalló de pontoners encarregat de bastir ponts provisionals, format per presoners de guerra. La utilització d'aquesta mà d'obra forçada es justificava per una instrucció emanada del *Cuartel del Generalísimo* del 23 de desembre de 1938:
Los batallones de trabajadores tendrán como principales objetivos la compensación de la carga originada por la sustentación de los prisioneros, la de contribuir a la reparación de los daños y destrozos perpetrados por la horda marxista y la de conseguir la corrección del prisionero.

Els treballadors forçats estaven sota règim militar i eren sotmesos a unes condicions de vida i laborals molt dures. Quan es va acabar la guerra a Catalunya es va crear el *"Servicio Militar de Puentes y Caminos de Cataluña (SMPCC)"*, amb la finalitat de reconstruir les vies de comunicació malmeses. A finals de 1939 s'havien constituït 27 batallons de treballadors amb més de deu mil presoners de guerra, xifra que va arribar a l'any següent a 14.055.
El juliol de 1940 van ser substituïts per batallons disciplinaris de soldats treballadors (BDST), nodrits principalment d'homes procedents dels camps de concentració catalogats com "desafectes o dubtosos" al Règim. A par-

Arxiu Morera

Pont del raval del Paisà reconstruït

tir d'octubre de 1942 els batallons els van formar soldats de lleva "no addictes" o condemnats a presó. Les presons estaven a vessar i es va instaurar la *"redención de pena por trabajos"*, que permetia abandonar la presó i escurçar la pena. L'estat va cedir presos a organismes estatals i particulars, un negoci que afavoria ambdues parts; l'estat s'estalviava de mantenir els presos i les empreses disposaven de mà d'obra barata, ja que els sous dels treballadors eren gairebé simbòlics. Cobraven 2 pessetes al dia, però els en retenien 1'5 per la manutenció.

En aquest context, va arribar a Fonollosa un destacament del batalló disciplinari de presoners nº17 per reconstruir els ponts del raval del Paisà i del Molí de Boixeda. Per acollir-los, l'Ajuntament van proposar el Cafè, que tenia els dos pisos superiors desocupats. S'hi van instal·lar els caps, alguns dels treballadors, les oficines i els magatzems. El maig de 1941 Ferran Serarols va dir que no estava disposat a cedir el local més temps si no pagaven lloguer i es va queixar que els soldats li havien fet moltes destrosses.
El desembre es va rellevar la unitat de treballadors forçats i el Serarols no els va voler donar les claus. El nou destacament es va haver d'allotjar al pis de sobre l'escola de nens. Degut a les queixes del mestre, que havia suspès les classes, i a les males condicions de l'habitacle, l'Alcalde va ordenar al Serarols que cedís el Cafè, però aquest va dir que no podia, ja que el seu fill Mariano, que era el jutge de pau, havia traslladat al primer pis les oficines del Jutjat Municipal.
Llavors, van entrar al Cafè l'Alcalde, el cap de la Falange i un caporal de les tropes, i van trobar una pila de patates i un munt d'herba a les golfes. Van decidir que els soldats ho netejarien i hi dormirien. Mentre eren a dins va venir l'Esteve Pintó i els va dir que ell tenia llogat tot l'edifici.
A començaments de gener de 1942 un grup de soldats va netejar les golfes, però mentre eren a dins va venir el Mariano Serarols i els va deixar tancats amb clau, de manera que no van tenir més remei que enfonsar la porta.
Aquest incident va motivar un intercanvi de correspondència entre el Serarols, el Pintó i l'Alcalde amb la Capitania de la 4ª Regió Militar, però entretant els presoners es van allotjar al Cafè mentre van durar els treballs del pont.

Presoners de guerra

A finals de 1941 Ramon Serra, boter de la carretera de Cardona de Manresa, va facturar 70 pessetes a l'ajuntament per un barral de fusta de castanyer destinat als soldats que construïen el pont. El gener de 1942 la comissió organitzadora de la *Fiesta de la Liberación* va fer un obsequi de 100 pessetes a Juan Roig, el caporal que manava la unitat.
El 31 de març de 1942 un dels treballadors, dit Antonio Monter Zanuy, va tenir un accident laboral a l'ull dret. El cap, Juan Pérez, el va baixar a l'hospital, on va ser operat. Va rebre l'alta el 9 de maig.
Coneixem molt bé un dels treballadors que va estar destinat a Fonollosa. Eudald Armengol Guix era un paleta de Ripoll que es va allistar voluntari a la guerra. Fou ferit a la batalla de l'Ebre i internat en un camp de presoners, d'on en va sortir per venir a Fonollosa enquadrat al batalló de treballs forçats. Mentre era a Fonollosa va fer coneixença de la noia Teresina Biosca, de ca la Rosa. Al cap d'un anys va tornar i el maig de 1947 s'hi va casar.

LA POSTGUERRA

Un cop acabada la guerra, el nou règim va dictar lleis i disposicions que substituïen les que havien regit durant la república. Les institucions polítiques pròpies de Catalunya van ser eliminades i es va iniciar la repressió i depuració de totes les persones considerades addictes als "rojos".

Després de l'ocupació militar es va procedir a nomenar una comissió gestora que substituís l'ajuntament roig. El 29 de gener de 1939 Francisco González Guerra, *"alférez honorifico del Cuerpo Jurídico Militar"*, va designar alcalde provisional a Josep Grau Iglesias, qui ja havia encapçalat l'Ajuntament abans de les eleccions municipals que van guanyar les esquerres el 1931. Els seus companys de consistori van ser Josep Vall, Magí Soldevila, Celdoni Clarena i Josep Clotet. Es va designar secretari a un home amb experiència, Valentí Calmet Moncunill. Va acabar l'acte de constitució amb tots els presents amb el braç enlaire i cridant *"Viva Franco"*, *"Arriba España"*.
Poc després es va modificar la gestora. Va ser nomenat alcalde Pere Soldevila, tinent d'alcalde Josep Vall Planas i regidors, Josep Grau Iglesias, Domingo Massana Casas,

Antoni Puig Palà i Josep Camps Torras.
Pere Soldevila tenia també el càrrec de *"Jefe de Milicias"* i el Mestre Valentí era *"jefe de la FET y las JONS"*, la Falange.

En entrar a l'ajuntament, l'alcalde i els seus regidors van constatar que la caixa estava buida i que la màquina d'escriure havia desaparegut, així com tota la documentació dels anys de la guerra. Aquesta documentació va ser destruïda a la retirada, per evitar que caigués en mans dels franquistes, que utilitzaven aquests papers per fonamentar els processos de responsabilitat política. Hi havia un organisme, la *"Delegación del Estado para la Recuperaciones de Documentos (DERD)"*, que anava amb l' avantguarda de l'exèrcit i es cuidava d'arreplegar la documentació.
Les primeres mesures que va prendre la gestora va ser traslladar l'ajuntament des de la rectoria a l'antic emplaçament, restituir els edificis ocupats a Marià Serarols i a Antoni Puig, i el pou a Celdoni Clarena. La font de la plaça va ser inutilitzada i la canonada de ferro es va vendre per ferro vell. El Cafè del Calet, que es trobava tancat, perquè Joan Garriga havia fugit a França, va ser intervingut i va esdevenir la seu de la Falange.

Arxiu Moli Boixeda

Guardia civil de Rajadell

Es va procedir a retirar de la circulació el *"papel moneda puesto en circulación por el enemigo"*. A moltes cases encara conserven el comprovant del lliurament. Els bitllets de la República no van ser canviats pels nous, de manera que molta gent va perdre els estalvis. N'hi va haver de llestos que s'havien assabentat que algunes sèries de paper moneda serien reconegudes com a legals i van acaparar aquests bitllets durant els darrers temps de la guerra.
L'alcalde republicà Tino Ibáñez, que no s'havia exiliat, es va presentar i va lliurar 9.770 pessetes del fons municipal i el rector va entregar 8.025 pessetes que havia trobat a la rectoria.

Els símbols republicans es van canviar de manera sistemàtica pels del nou règim. Es va eliminar l'escut roig de les plaques de carro i bicicleta. Es van adquirir, als magatzems Jorba, quatre vares amb puny daurat i borla, per l'alcalde, pel jutge municipal i pels tinents d'alcalde, i una bandera *"roja y gualda"*. El timbre municipal va recuperar la creu i va incorporar l'escut imperial. L'acord

Arxiu Casa Nova

Falangistes de Camps i Fonollosa 1941

de Ple va ser:
(...) y también la cruz redentora que de años inmemoriales era el escudo de nuestro distrito municipal y que un día los sin Dios y sin Patria, y por vergüenza hijos de nuestro pueblo, arrancaron y escarnieron, destrozándola, y ahora triunfalmente debe ser repuesta en el sello oficial del Ayuntamiento.

L'ajuntament va adquirir una còpia emmarcada del darrer *"Parte de guerra oficial del Cuartel del Generalísimo"* per penjar-lo a la sala de plens. Així mateix es van decorar les paret de les cinc escoles i la casa consistorial amb un crucifix flanquejat pels retrats de Franco i José Antonio. Es va fixar en una paret de la plaça una làpida de marbre amb flors de metall per *"los caídos por Dios y Espanya"*. Posteriorment es va construir, al mig de la plaça, un monument dedicat als "caiguts" nacionals. La inauguració va merèixer una crònica de
"La Vanguardia" el 16 de febrer de 1943:

A primeras horas de la mañana, el gobernador civil y jefe provincial del Movimiento estuvo en la villa de Fonollosa, donde en presencia de todas las autoridades y vecindario presidió la solemne y emotiva ceremonia de inauguración del monumento que ha sido erigido para perpetuar la memoria de los, Caídos por Dios y por España. Después de descubrir el monumento y depositar al pie de la cruz una corona de laurel, el camarada Correa pronunció una breve alocución, en la que recordó el sacrificio de nuestros mártires, cuyo ejemplo ha de ser norma para todos los españoles en la empresa común de hacer la España Una, Grande y Libre por la que cayeron los mejores. El camarada Correa fue objeto de una entusiasta, despedida por parte de toda la población, que se sumó al acto

La llengua i la cultura catalana van ser reprimides i proscrites. El 15 de juny es va rebre una comunicació de la comandància militar de Manresa:
Sírvase ordenar que en el plazo máximo de seis días todos los letreros existentes en ese término municipal redactados en Catalán habrán de ser cambiados por otros escritos en Castellano.

Es van donar ordres per dedicar els carrers principals de cada ciutat i poble al Caudillo i altres jerarques del règim. Als nostres pobles la mesura no va afectar gaire, perquè hi havia pocs carrers. La plaça de Fonollo-

sa sí que va ser batejada *"Plaza de los Mártires"*. El 10 d'agost de 1940 es va rebre a l'Ajuntament una circular del Governador Civil ordenant a tots els funcionaris municipals i als mestres de l'escola *"el uso exclusivo en actos y relaciones el habla del idioma oficial del Estado"*. A l'arxiu de Fonollosa s'hi troba un rètol que va estar penjat a les oficines fins a la dècada dels cinquanta:
EN ESTAS OFICINAS SE HABLA EL IDIOMA OFICIAL DEL ESTADO

Cartilla de racionament

Altres aspectes de la vida del poble també es van "normalitzar". El Selga de Rajadell va recuperar la companyia elèctrica que li havia estat col·lectivitzada, i el juliol de 1939 va presentar a l'ajuntament la factura de la força que havia consumit l'enllumenat públic durant el temps que va ser desposseït de la seva empresa. Moltes cases havien posat electricitat durant la guerra, perquè el preu de la instal·lació del comptador havia estat assequible. En recuperar l'empresa, el Selga va exigir als abonats que paguessin de nou la instal·lació, amb l'amenaça de tallar-los el corrent si no ho feien.
Els propietaris van exigir als parcers el pagament de les parts que s'havien deixat d'abonar els anys dels rojos, però la majoria van perdonar als seus parcers els endarreriments. A diferència d'altres pobles, en general es van respectar els contractes d'arrendament i hi va haver pocs casos de represàlies i desnonaments de masovers o parcers.

El mestre Valentí es va encarregar de recollir les armes i munició que es trobava per tot arreu, abandonada pels soldats republicans en retirada. També van recollir armament i bombes sense esclatar, Celdoni Clarena, a qui el juliol de 1939 l'ajuntament va pagar 40 pessetes per quatre jornals, i Josep Clotet de Fals, que va rebre la mateixa quantitat per un jornal de carro.
No obstant això, van quedar moltes bales i granades sense recollir i la canalla les utilitzava per jugar, inconscient del perill. Un joc divertit era fer petar les bales llançant-les al foc, o buidar les beines i cremar la pólvora.
Els nois Ramon Vall (Sambleia) i Josep Bastardas (Mariano), tornant d'estudi a la Pabordia, van cremar la pólvora d'unes bales i el Josep va quedar amb la cara socarrimada. L'amo de cal Closa també va tenir un accident extraient pólvora de les bales i va perdre tres dits d'una mà. Més greu va ser el que li va passar a un noi foraster, que va morir dins d'una barraca de vinya mentre manipulava una granada. El Minguet Colilles, abans esmentat, recollia bombes de mà i les feia esclatar als gorgs de la riera per arreplegar els peixos morts.
A més de material de guerra, la retirada va deixar altres coses. Es va trobar una euga de raça bretona que va resultar ser d'un veí de Fulliola (Lleida). Quan aquest se'n va assabentar, la va reclamar i el 31 de maig li van lliurar. Un altre que es va aprofitar del material abandonat pels rojos va ser el rector Orriols, que va trobar una bàscula a la rectoria i la va vendre per 350 pessetes al sindicat. Els diners els va destinar a les obres de l'església.

Les noves autoritats es van trobar amb una part de la població que no combregava amb les idees dels guanyadors de la guerra. Per avaluar la situació i procedir en conseqüència, les altes instàncies del Règim van demanar a l'ajuntament, el 1940, un informe sobre les idees polítiques de tots els homes en edat militar, és a dir, les quintes compreses entre l'any 1915 i el 1935. L'opinió de l'alcalde Grau, del cap de les Milícies Pere Soldevila i del cap de la Falange Josep Vall va ser que 62 eren indiferents, 52 addictes, 6 desafectes i 7 eren a fora.

Reconstrucció de les esglésies
Després de l'entrada dels nacionals els rectors van tornar a les respectives esglésies i es va reprendre el culte religiós malgrat les dificultats, ja que el mobiliari i els objectes sagrats havien estat destruïts o perduts.
Al temple de Camps es va improvisar un altar major amb una taula. Es van fer col·lectes per comprar noves imatges a les quals hi va contribuir tothom, per no fer-se mal veure. L'amo de Clarena va pagar la llosa de l'altar del Roser, mentre que les Filles de Maria van pagar el seu amb les col·lectes. Pere Bastardas del Junyent, que era ebenista, va fer la barana del presbiteri i la trona. La reconstrucció del Sant Crist la va fer un escultor de Vic a partir d'una fotografia i va anar acompanyada de polèmica, perquè l'amo del Soler la volia pagar i els emboscats també. Van acabar prevalent els primers (el poble) i el Magí Soldevila, aleshores alcalde, es va enfadar i no va assistir a la inauguració. Aquesta va tenir lloc el 1942 i el capellà, després de demanar la vènia de les autoritats, va fer el sermó en català.
Els fragments de la creu de terme de Camps els va trobar un que buscava cargols al marge, i el mestre Valentí es va encarregar de repara-la. Va facturar tres jornals de feina.

El 27 d'octubre de 1943 el jutge Marià Serarols i l'alcalde Pere Soldevila van presentar-se amb dos pèrits a Camps per quantificar les destrosses. Els pèrits eren el fuster Rafel Viladrich i el paleta Àngel Bastardas. Segons va explicar el rector, s'havien cremat els altars major, del Sant Crist, del Roser, de Sant Isidre, de la Puríssima i del Sant Sagrament. S'havia destrossat la pica baptismal de marbre, la trona, els confessionaris, el cancell de l'entrada, la calaixera de la sagristia i s'havien robat les tres campanes i tota la roba i objectes litúrgics. Els

PROGRAMA CÍVICO

DÍA 23

A las nueve de la mañana, al mismo tiempo que en la Iglesia echarán al vuelo sus campanas, se disparará una

GRAN TRONADA

en la Plaza de los Mártires, indicando que en aquella misma hora hicieron su entrada triunfal las tropas.

A las nueve y media, en la misma plaza, gran

Concentración de ambas Secciones de F. E. T. y de las J. O. N. S. y Hermandad de Labradores

A las diez menos cuarto, el Delegado de Ex-combatientes se dirigirá a la Casa Consistorial, en donde, en compañía del Alcalde y Jefe Local, saldrán al balcón para IZAR LAS TRES BANDERAS.

A las diez y media, el AYUNTAMIENTO EN CORPORACION, en compañía del Delegado de Ex-combatientes, Jefe Local y Jerarquías del Partido, se dirigirán a la Iglesia.

A las once y media, lectura del Parte Oficial, pronunciando breves palabras el Delegado de Ex-combatientes. Acto seguido, ejecución de los

HIMNOS NACIONALES, POR LA ORQUESTA

A las doce, en la Plaza de los Mártires,

AUDICIÓN DE SARDANAS

TARDE.—A las tres y media,

GRAN CONCIERTO INSTRUMENTAL

ejecutándose, entre otras, la obra EL SITIO DE ZARAGOZA.

A las cinco, Gran

BAILE DE TARDE

y a continuación,

FORMIDABLE BAILE DE VELADA

durante el transcurso del cual se verificará el SORTEO de un valioso presente compuesto de

TURRONES Y EXQUISITOS REPOSTES

Programa

de los FESTEJOS que se celebrarán, D. m., el día 23 del corriente, en

Fonollosa

con motivo de conmemorar el

III Aniversario de su Liberación

DIA 23 DE ENERO, fecha memorable para nosotros, que nos recuerda aquel día de crudo invierno, en que salió el alba acompañada del redoble del cañón, demostrando que estaba cercano el momento de nuestro rescate; apenas apareció el sol, empezaron a descender de los picos más altos que rodean el pueblo, las gloriosas tropas de la auténtica España, que llevaban el mensaje de nuestro Caudillo, PAZ; mensaje que desde aquel momento empezó ya a notarse, que ha continuado hasta ahora, y hay que mantenerlo auténtico, soportando los sacrificios que se presenten, no haciendo caso omiso de los enmascarados, que a menudo se presenten, para perturbar nuestra libertad y debilitar nuestras fuerzas, pero que sepan esos secuaces, que la juventud falangista está despierta, aceptando orgullosa en cualquier momento la lucha, en compañía de nuestros jefes y jerarquías, para la paz y prosperidad de la Madre Patria, dirigida bajo la mano de nuestro Caudillo Franco, Generalísimo de los Ejércitos de Tierra, Mar y Aire.

¡Arriba España! ¡Viva Franco!

Arxiu parroquial Fonollosa

Programa de la Fiesta de Liberación 1942

experts van avaluar els danys en 345.500 pessetes, xifra exagerada, tal vegada amb la finalitat d'aconseguir ajudes del pla de "Regiones Devastadas".

L'església de Fonollosa no estava massa malmesa i aviat es va recuperar el culte. El rector va informar a Vic que les destrosses a l'edifici i a la rectoria es podien estimar en 100.000 pessetes, i el mobiliari i objectes de culte en 30.000 més. Marià Serarols va localitzar la campana a la foneria de la "Maquinària Industrial" de Manresa encara sencera, es va anar a buscar i va ser hissada i col·locada al campanar amb gran solemnitat.
Dins de les investigacions de la "Causa General", es va manar al jutjat de Fonollosa que quantifiqués els danys dels edificis religiosos de Fonollosa. Els pèrits van estimar en 100.000 pessetes els danys a l'església parroquial, 20.000 a la rectoria, 15.000 a l'ermita de les Santes Justa i Rufina de la Vall i entre 15 i 18.000 pessetes les destrosses i robatoris a la capella de Sant Magí de Becardit. Aquesta capella particular va ser restaurada pel propietari i el 26 de juny de 1939 va ser reconciliada pel rector.

La pràctica religiosa es va reprendre amb més fervor que mai, perquè no complir amb els preceptes religiosos era mal vist per les autoritats del Règim. L'agost de 1939 el rector se'n felicitava, encara que dubtava de la sinceritat d'alguns. Va remarcar un notable descens del vici de la blasfèmia. Les misses estaven molt concorregudes, així com els rosaris del dissabte i les lliçons de doctrina del diumenge.

Les confraries van tornar a l'activitat, van fer recaptes per arreglar els altars i comprar nous ornaments per sortir a les processons. El 1942 es va constituir una nova confraria; la de la Doctrina Cristiana.

Guàrdia Civil

Entre els anys 1940 i 1945 a cal Fuster de Fonollosa s'hi va estacionar un destacament de la Guàrdia Civil, format per quatre "números" i un "cabo". Pagaven un lloguer trimestral de 122,50 pessetes. El 1946 es van traslladar a una casa d'Antoni Puig, el Closa, però no estem segurs de quina era. El lloguer es va mantenir igual i l'ajuntament va pagar una factura d'estris de cuina per equipar la nova residència que va pujar a 244 pessetes. El gener d'aquell any van retirar 6 litres d'oli del molí del Pelfort, signant el val el guàrdia Juan Cuenca, "jefe 2º" del destacament. El juliol de 1946 es va pagar una factura de 222 pessetes per uns àpats que havien fet al cafè del Serarols dos guàrdies civils. Un d'ells es deia Felipe Hermosillo. No sabem si eren del destacament local o reforços desplaçats a la zona com a conseqüència de l'activitat dels maquis.

Els guàrdies patrullaven pels camins i s'aturaven a les cases on els donaven beguda. La seva funció era vetllar per l'ordre públic i controlar l'estraperlo, però no eren gaire efectius, perquè cobraven una misèria i eren fàcils de subornar.
Un dels guàrdies, dit Nicolàs, feia l'aleta a la Rita, filla de l'Avel·lí Jubert de cal Bauma, que quan se'n va assabentar va amenaçar de matar-la.

Un dia van passar pel poble una colla de gitanos. Havia fet una gran nevada i el cabo de la guàrdia civil va obligar als gitanos a treure la neu dels carrers.
Quan van suprimir el destacament de Fonollosa els guàrdies van anar a la caserna de Rajadell.

La Guardia Civil era el braç executor de la repressió del Règim. Controlava la població, especialment els considerats desafectes, en col·laboració amb l'ajuntament i la delegació local de la Falange.
Una comunicació de la caserna de la guàrdia civil de Rajadell a l'ajuntament, datada el 20 de maig de 1954, ho demostra:

Falangistes

Al recibo de la presente, y a la mayor brevedad posible, ruego a V. tenga a bien de remitir a este Puesto, con carácter estrictamente "reservado", relación expresiva de nombres y apellidos, fecha de nacimiento y nombre de los padres, de todos aquellos individuos residentes en el término municipal de ese Municipio, que por sus antecedentes o los de sus familiares, estén considerados como sospechosos o desafectos a la Causa Nacional, a fin de poder dar cumplimiento a lo ordenado por la Superioridad.

"Fiesta de la Liberación"
Se celebrava cada any el 23 de gener, el dia que els Nacionals van entrar a Fonollosa i, al marge dels actes d'afirmació patriòtica a càrrec de la delegació local de la Falange, hi havia ofici religiós i ball. La participació en la festa era massiva, sobretot perquè de festes n'hi havia poques i el ball era gratuït. Hem recollit informació dels programes de mà dels anys 1942, 1944, 1946, 1947 i 1948.
El gener de 1942 se celebrava el *"III aniversario de la liberación"* i la presentació del programa no deixava cap dubte del caràcter de la festa:

Día 23 de enero, fecha memorable para nosotros, que nos recuerda aquel día de crudo invierno, en que salió el alba acompañada del redoble del cañón, demostrando que estaba cercano el momento de nuestro rescate y apenas salió el sol empezaron a descender de los picos más altos que rodean el pueblo las gloriosas tropas de la auténtica España, que llevaban el mensaje de nuestro Caudillo, PAZ,...

Els actes començaven a les 9 amb una toc de campanes i una tronada, a la mateixa hora que havien entrar els nacionals. A continuació, hi havia un acte patriòtic davant del monument als caiguts i a les 11, ofici solemne a l'església amb:
... un responso en sufragio de los heroicos soldados y patriotas caídos durante la salvadora Cruzada que nos libró de las garras de Moscú y nos devolvió la verdadera libertad social y religiosa...

Aquell any l'orquestra *"Solistas Reunidos"*, després d'acompanyar el cor parroquial, va tocar un concert de sardanes. A la tarda hi va haver concert instrumental, amb interpretació del tema *"El sitio de Zaragoza"*, ball de tarda i ball de nit. En una pausa del ball es va rifar una maredédéu de Montserrat i un lot de torrons.

La festa de 1944 va incorporar un berenar pels escolars i jocs de cucanya pels menuts. Segons un testimoni, una de les proves consistia en pujar un pal llis plantat a la plaça, al capdamunt del qual hi havia una bosseta amb monedes. Molts ho van provar sense aconseguir-ho, essent l'únic que va assolir el premi en metàl·lic Gonçal Soldevila de cal Xisquet de la Font, que es va enfilar amb gran agilitat.
El programa es mantenia pràcticament igual cada any, però el missatge de la portada va anar perdent embranzida. El 1945, 1946 i 1949 l'orquestra va ser *"Solistas Reunidos"*. Aquest darrer any els músics van percebre 1.300 pessetes per l'actuació i van fer una despesa de 1.063 pessetes a cal Calet.
El 1947 hi va haver un partit de futbol entre el Fonollosa FC i el CD Camps i el ball va anar càrrec de *"La Triunfal"* d'Igualada. El IX aniversari va comptat amb el conjunt "Royal" que va interpretar ritmes de moda, com el "boogie-Woogie".
No sabem fins quan es va seguir celebrant la Festa de la *Liberación*.

visita de Franco a Barcelona

Racionament
Després de tres anys de guerra l'economia del país estava exhausta. Per pal·liar l'escassetat dels productes bàsics, una ordre ministerial del 14 de maig de 1939 va instaurar el racionament, que es va allargar fins el maig de 1952.
Cada família tenia una cartilla de racionament i rebia mensualment uns cupons, d'acord amb el nombre de

membres, que es canviaven pels articles del racionament en les botigues designades per l'ajuntament. A Fals es repartia al Molí de Boixeda i al local de l'antic sindicat de pagesos, a Camps al Cafè, i a Fonollosa a cal Peret .
El pa era l'element bàsic de la dieta de la postguerra i s'elaborava i repartia en tres forns, dos a Fonollosa i el del Molí de Boixeda, que subministrava el pa a Fals. El juliol de 1939 el forner Joan Tresserra va declarar que per satisfer les necessitats dels 1.110 empadronats del municipi calien 4.500 kg. de pa al mes.
Aquell mes, el regidor Clarena, encarregat del repartiment del racionament, va rebre queixes d'alguns veïns que no havien rebut el pa que els pertocava.
El sistema del racionament tenia moltes deficiències a causa de la complexitat de la producció i distribució dirigida i la corrupció d'alguns funcionaris, que desviaven una part dels articles cap a l'estraperlo.
Els pagesos estaven obligats a declarar la collita de blat i, després de descomptar el necessari pel consum propi i la llavor, havien de vendre-la a l'estat a un preu taxat. Els estraperlistes en pagaven preus multiplicats i la temptació de desviar la collita als circuïts no-oficials era molt gran. Els petits pagesos feien una mica d'estraperlo, però algunes persones del poble, sobretot els que tenien camió, van enriquir-se transportant blat, oli i altres queviures, sempre amb el vistiplau de la guàrdia civil i les autoritats falangistes.

El racionament i l'escassesa afectaven altres articles de consum. Per exemple, l'octubre de 1944, la companyia Elèctrica Selga va dirigir un avís als abonats notificant que calia restringir el consum d'electricitat en un 20% en relació a l'any anterior, en cas contrari, se sancionaria els infractors amb talls de corrent. I el febrer de 1945 Pau Puig es va veure obligat a suspendre el servei d'autobús de Fonollosa a Manresa per manca de pneumàtics. El ciment i altres materials de construcció per a usos particulars també eren molts escassos, perquè el Règim prioritzava la reconstrucció de les infraestructures, les esglésies i les fortificacions a la frontera.

REPRESALIATS

El règim totalitari que es va imposar després de la guerra va utilitzar la repressió per consolidar el seu projecte polític i sotmetre als vençuts. Els vencedors no volien curar les ferides de la guerra civil, sinó anorrear els republicans i les seves idees. Els represaliats eren considerats delinqüents, no adversaris polítics, i es buscava la seva submissió, humiliació i marginació social. La família dels represaliats també patia les conseqüències de ser titllats de rojos, un estigma que els marcava.
Durant molts anys ha planat el silenci sobre aquesta qüestió i ara, malgrat haver fet tard, perquè els protagonistes de la repressió són morts i enterrats, creiem que és just trencar aquest silenci i esmentar els seus noms, en reconeixement a l'elevat preu que van pagar per lluitar pels seus ideals. Convençuts que els pares i avis represaliats pel franquisme no han de ser motiu de vergonya, moltes persones ens han explicat allò que havien viscut o sentit a dir a casa, testimonis que ens han permès completar el panorama de la repressió a nivell local.

Els funcionaris de la República, per exemple els mestres, van ser depurats i van perdre la feina. Josep Armengol Mestres era el mestre de nens de Fonollosa i estava força compromès en política. Militava a la CNT i va estar al consell municipal uns mesos durant la guerra. Després va passar pel procés de depuració i es va demanar un informe a l'ajuntament, que va contestar dient que el mestre va intervenir com inductor i autor de la crema de l'arxiu parroquial i que *"en sus enseñanzas se mostraba abiertamente ateo y aprovechaba las ocasiones propicias para realizar propaganda antirreligiosa"*. Segons la documentació, també va ser depurat el mestre Joaquim Monells, però enlloc hem trobar rastre de la seva estada en cap escola del municipi.
Respecte a funcionaris municipals, els dos enterramorts i els dos agutzils van ser cessats i substituïts per persones afins a la dreta.

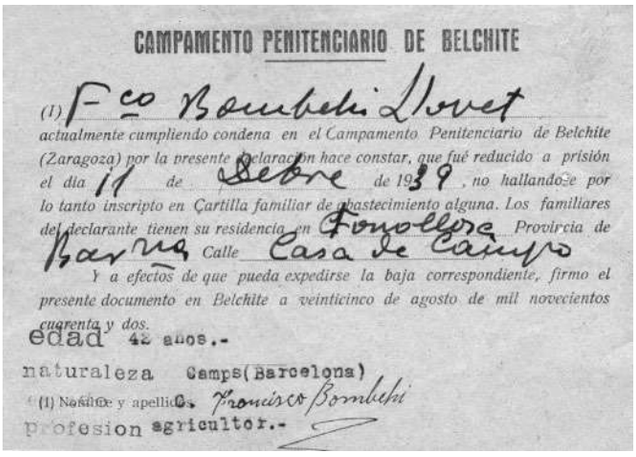

CAMPAMENTO PENITENCIARIO DE BELCHITE

(1) F-co Bonvehi Llovet
actualmente cumpliendo condena en el Campamento Penitenciario de Belchite (Zaragoza) por la presente declaración hace constar, que fué reducido a prisión el dia 11 de Febre de 1939, no hallandose por lo tanto inscripto en Cartilla familiar de abastecimiento alguna. Los familiares del declarante tienen su residencia en Fonollosa Provincia de Barna Calle Casa de Campo
Y a efectos de que pueda expedirse la baja correspondiente, firmo el presente documento en Belchite a veinticinco de agosto de mil novecientos cuarenta y dos.
edad 42 anos.-
naturaleza Camps(Barcelona)
(1) Nombre y apellido Francisco Bonvehi
profesion agricultor.-

Arxiu Xisco

Certificat d'empresonament de l'alcalde republicà Francesc Bonvehí

L'aparell repressiu de l'estat, que s'havia dotat de la cobertura legal necessària, passava comptes amb tots aquells que havien tingut un cert protagonisme en el temps dels rojos. El sol fet d'haver estat afiliat a un partit polític o sindicat, durant o abans de la guerra, es considerava un delicte i qualsevol denúncia feta pels addictes al règim era argument suficient per un consell de guerra. El resultat va ser que el 1939 hi haguessin més de 237.000 persones detingudes en presons i camps de concentració i que, només a Catalunya, fossin afusellades 3.385 persones. I això sense comptar el mig milió de refugiats que havien passat a França durant la Retirada. D'aquests, alguns van tornar al cap de poc i van patir la repressió, altres van passar molts anys a fora i altres van morir a l'exili.

"Causa General"
Va ser un procés d'investigació creat pel Ministerio de Justicia l'abril de 1940 per a "instruir los hechos delictivos cometidos en todo el territorio nacional durante la dominación roja". Era un inventari exhaustiu, poble per poble, dels fets ocorreguts a la rereguarda roja i va ser la

CERTIFICACION DE LIBERACION CONDICIONAL

Don JUAN JOSE ESCOBAR SANCHEZ ....., Director de la Prisión C. LLULAR ..... de BARCELONA ..... y Presidente de la Junta de Disciplina de la misma.

T. P. A.—Mod. 140

FILIACION Y RESEÑA

Naturaleza (pueblo y provincia) CAMPS (Barcelona)
Edad 37 años
Estado civil Soltero
Hijos de Jose y Maria
Delito Rebelion Militar
Condena QUINCE AÑOS
Tiempo extinguido 1.640 dias
Tiempo que le falta por extinguir 3835

SEÑAS PARTICULARES

(Firma del liberado e impresión dactilar del pulgar derecho.)

Ramon Colillas

Pulgar derecho

CERTIFICO: Que la Junta de Disciplina de este Establecimiento, en sesión de hoy, ha dado cumplimiento a la O. M. de ..... de ..... del corriente año, por la que se concede libertad condicional al penado RAMON COLILLAS PARADELL atendiendo a su buena conducta.

El liberado fijará su residencia en Camps provincia de Barna y estará bajo el patrocinio y vigilancia de las Autoridades locales del pueblo en que va a residir o de aquél a que por necesidad se traslade, hasta que se le conceda la libertad definitiva por su buen comportamiento, o reingrese en la Prisión de procedencia por su mala conducta. Se le entrega, en concepto de ahorros, socorros de marcha, etc., la cantidad de ..... pesetas ..... céntimos.

Y para que conste y de conformidad a lo mandado, se expide la presente en Barcelona a diecinueve de Agosto de mil novecientos cuarenta y tres.

(FIRMA)

BARCELONA — PRISIÓN

Arxiu Còt

Llibertat condicional de Ramon Colillas (Còt)

base dels nombrosos processos i consells de guerra que van acabar en condemnes de presó i penes de mort. A cada població es van investigar els assassinats i destruccions, recollint testimonis de persones afins al Règim i delacions sobre els suposats autors dels delictes. En ocasions les acusacions sense fonament eren un simple revenja dels guanyadors contra els perdedors. Aquesta documentació es troba actualment a l'abast del públic a l' *"Archivo Histórico Nacional"* i es pot consultar per internet.

La *"Causa General"* del municipi de Fonollosa es va iniciar el 19 d'octubre de 1940 i consta de 131 folis. El jutge instructor va ser Eugenio Carballo Morales i el secretari Ramon Grau Badia. El gruix d'investigació es va completar el 1945, però hi ha un parell de documents datats el 1961 referents a les acusacions que pesaven sobre Andreu Claret.

El mètode de treball consistia en demanar informació a l'ajuntament i a la guàrdia civil sobre els fets i les persones considerades responsables. Interessava conèixer els individus que havien militat en partits o sindicats. Hi ha algunes errades i alguns noms surten en més d'una llista, per confusió o perquè alguns militaven, alhora, en un partit polític i en la Unió de Rabassaires.

Les persones relacionades en la Causa General són:
Josep Baraldés Pons (Balandrès de Fals), Josep Font Bacardit (Jan del Molí de Fals), Josep Torras Puigdellívol (Calet Vell de Fonollosa), Joaquim Torras Puigdellívol (Fosser de Camps), Avel·lí Jubert Rosés (Bauma de Fonollosa), Ramon Pelfort Tomasa (Pere de Camps), Martí Serarols Pelfort (Jaumet de Camps), Francesc Junyent Biosca (Ferrer de Camps), Francesc Bonvehí Llobet (Magí de Camps), Josep Bonvehí Giralt (Xisco de Camps), Valentí Ibáñez Llobet (Jepic de Fals), Joan Garriga Mercadal (Calet de Fonollosa), Josep Devant Turull (Sastre Coix de Fonollosa), Isidre Vilà Guilà (Regueret de Fals), Lluís Vilà Guilà (Canonge de Fals), Josep Calvet Calvet

(Ferran de Fals), Salvador Torras Ortonoves (Francisquet de Fals), Vicenç Fàbrega Baró (Ferrer de Dalt de Fonollosa) i Joan Soler Pujol (Teixidor de Fonollosa), Isidre Riera Prat (Gorg Negre de Fals), Andreu Claret Casadesús (secretari de l'ajuntament), Josep Ribalta Puigdellívol (Jan Teresa de Fonollosa), Joan Tresserras Vila (Forn del Calet de Fonollosa), Rossend Bonvehí Llobet (Magí de Camps), Jaume Jubert Grau (Sadurní de Fals), Cristòfol Parcerisas Muncunill (Bardissa de Fals), Carles Torras Puigdellívol (Tiquet de Fonollosa).
Marina Moncunill Morros (Jaumet de Camps), Pere Vilaseca Viñas (?) i Pau Santasussana Caellas, àlies el Pau del Camió (?).

A l'apartat dels incitadors i propagandistes de l'ideal marxista hi figuraven el secretari Claret, l'alcalde Ibáñez, Josep Bascomte Prat, àlies el Coix de cal Pinxo, i Vicenç Fàbrega Piguillem, el jove ferrer. En els informes dels assassinats i la crema de les esglésies hi figuraven els sospitosos de l'autoria, que sempre solien ser les mateixes persones. La palma se l'enduia Andreu Claret, a qui s'acusava de ser l'autor material i intel·lectual de gairebé tots els delictes.
Al costat dels qui s'havien significat durant la guerra hi constava la situació en què es trobaven. N'hi havia un bon nombre a la presó (13), altres se suposava que eren a Franca, i altres residien al poble.

Judici Sumaríssim
A la postguerra la guàrdia civil va detenir a les persones denunciades per haver tingut algun protagonisme durant el conflicte civil. Els més actius políticament van marxar del poble i es van exiliar a França, perquè sabien que si es quedaven els tocaria el rebre. La majoria es van quedar, perquè consideraven que no havien fet res i, a més, corria la veu que aquells que no haguessin comès delictes de sang no havien de témer res. Van pecar d'innocents i molts van ser jutjats pels tribunals militars i van acabar a la presó.

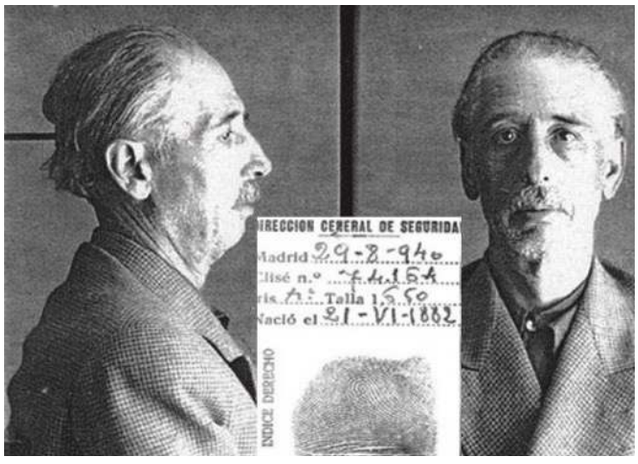

Fitxa policial del president català executat

El cas més lamentable de tots va ser el de Joan Espinalt Sala, de cal Vicenç de Fals, militant d'Esquerra Republicana i de la Unió de Rabassaires, i regidor de l'Ajuntament entre febrer de 1936 i gener de 1937. Era un pagès que passava de la seixantena i, com que no havia fet res dolent durant la guerra, no va fugir i es va quedar a casa. Va ser detingut el 2 d'agost de 1939 i acusat d'auxili a la rebel·lió. En el sumari van declarar diverses persones de Fals, però ningú el va acusar de res greu, tret d'haver fet servei de vigilància pel Comitè, d'haver participat en les confiscacions i d'haver fet tallar 120 arbres de l'obaga de l'heretat Canals. El consell de guerra sumaríssim es va celebrar el 29 de març de 1940 a porta tancada i va ser molt breu, com de costum. Ni l'acusat ni el seu advocat defensor d'ofici, un alferes, van prendre la paraula. El mateix dia el tribunal va dictar sentència de mort, sense possibilitat d'apel·lació i, després de l'"enterado" del Caudillo, el 2 de juliol de 1940 va ser afusellat al Camp de la Bota.
El pobre Joan Espinalt va ser víctima d'una campanya franquista per atemorir la població i sembrar el terror, que consistia en afusellar una quota de persones de cada poble, encara que no haguessin fet gran cosa. La major part d'execucions al Camp de la Bota van tenir lloc el 1939 i començaments de 1940, i a partir de llavors, gairebé totes les penes de mort es van commutar per 30 anys de presó.

Presó
Les altres persones imputades del poble van tenir més sort i van salvar la pell, però no es van estalviar els maltractaments de la policia ni la presó, amb penes que anaven des d'alguns mesos fins a diversos anys. L'acusació més comuna era "rebel·lió militar", amb una bona dosi d'ironia, tenint en compte quins van ser els militars rebels.
A través de la documentació i relats personals hem confeccionat el balanç dels represaliats.

Fals
Salvador Torras va ser sentenciat a 20 anys, però el 1943 va aconseguir la llibertat provisional, després d'haver patit 1.618 dies de reclusió. Josep Baraldés va passar del camp de concentració d'Igualada a la presó de Manresa i després a la del Poble Nou, on va entrar el 5 de juny de 1940. Va ser acusat d'instigar la crema d'esglésies, de delatar emboscats, de desarmar dretans, de confiscar blat i altres delictes. Cinc propietaris i el cap de la Falange van presentar testimonis en contra, però tres persones addictes al *Movimiento*, entre elles el seu propi germà Ramon Baraldés, van testificar que ell s'havia ficat al comitè per evitat mals majors. Tanmateix va ser condemnat a 15 anys, dels quals en va complir 56 mesos i 28 dies a la Model i a la presó de Manresa abans de sortir amb la llibertat condicional el 10 de novembre de 1943. El 1947 va ser indultat.
Lluís Vilà va ser sentenciat a mort, però va aconseguir que la pena fos commutada a 30 anys, i posteriorment, a 20 anys i un dia. Va estar tancat 1.679 dies a la Model i va sortir amb la condicional el març de 1944. Els germans Josep, Vicenç i Joan Font Bacardit, de cal Jan del Molí, eren militants d'esquerres. El Josep va ser sentenciat a mort per haver va estar al Comitè i regidor, si bé li van permutar la pena a 30 anys de presó. El Vicenç va estar empresonat tres anys i després desterrat a Castelló. El 1943 va ser autoritzar a instal·lar-se a Rajadell, on va passar la resta de la vida. Joan Font va ser detingut i interrogat dues vegades per la policia, però va eludir la presó. Josep Calvet, de cal Ferran, també va ser empresonat i mentre era a la presó la seva dona i els quatre fills petits van haver d'abandonar la casa on malvivien,

perquè amenaçava ruïna. Lluís Fosas Biosca, de cal Jan de la Roca, va rebre un càstig de 20 anys.

Camps

Ramon Pelfort va formar part del Comitè i de l'Ajuntament. Després de la guerra va ser desnonant de casa i l'amo li va prendre les terres. Li van tirar els mobles per la finestra, i si bé va poder recuperar la casa, les terres no. Va patir una ordre d'allunyament i va morir a fora del poble.

Josep Bonvehí Giralt va ser alcalde els darrers mesos de la guerra, la qual cosa li va costar alguns anys a la presó.

El seu fill Francesc Bonvehí Serarols estava el juny de 1939 al batalló de treballadors número 209 i el comandant va demanar el seu informe polític a l'ajuntament.

Ramon Colilles Paradell, el Cot, va fer el servei a l'Àfrica, al final de la guerra el van internar al camp de concentració d'Igualada i d'allà el maig de 1939 va passar directament la presó de Barcelona, segurament a causa d'una denúncia anònima. El Ramon no s'havia significat políticament durant la guerra, però tanmateix va ser sentenciat per *"rebelión militar"* a 15 anys de presidi. No va aconseguir sortir en llibertat provisional fins l'agost de 1943, després de passar 1.640 dies tancat.

Josep Gorrera Vinyals era germà del pubill de cal Sec i el 18 de juliol de 1943 va aconseguir la llibertat provisional.

Martí Serarols de cal Jaumet va formar part del Comitè i, per això, va passar un temps a la presó. Quan el van alliberar i va tornar a casa, es va trobar que la seva dona Marina havia fugit enduent-se tota la roba i els mobles. Aprofitant l'absència, l'amo del mas Santpere el va desnonar de casa i li va prendre un camp que menava a parts. Va recórrer als tribunals, però la justícia és lenta i cara, i ell no tenia ni un duro. Va aconseguir tenir dret a un advocat d'ofici i poder recuperar la propietat.

Marina Moncunill Morros era de cal Jaumetó i estava casada a cal Jaumet amb Martí Serarols. Es diu que era molt revolucionària i va ser l'única dona del municipi que va ser empresonada, encara que no se sap quant de temps.

Francesc Junyent va desertar del front, però el van detenir pel seu activisme a la Unió de Rabassaires. La seva mare es va espantar tant que es va tirar en un toll del torrent.

Francesc Bonvehí Llobet, de cal Magí, va passar del camp de concentració al centre penitenciari de Belchite l'11 de desembre de 1939. El 18 d'abril de 1943, des del centre van comunicar a l'ajuntament que no havien rebut resposta a la proposició de concedir-li la llibertat provisional i que si no ho feien abans de quinze dies li seria concedida.

Un altre pagès de Camps que va patir empresonament fou Joan Pintó Muns de cal Fadrí del Cinto, però no tenim coneixement de la durada ni les circumstàncies de la pena.

Fonollosa

Joaquim Torras no va fugir a França com ho van fer els més involucrats. El van acusar d'haver participat en algun dels assassinats i va entrar a la presó el 10 de maig de 1939. El consell de guerra el juliol de 1943 el va sentenciar a 30 anys de reclusió, reduïda a 12 anys i un dia. Estava a la Model de Barcelona, on la dona hi baixava

CONSULADO de ESPAÑA en TOULOUSE
Consulat d'Espagne à Toulouse
Certificado de Nacionalidad nº 3603
Certificat de Nationalité
EL CONSUL DE ESPAÑA
Le Consul d'Espagne
CERTIFICO: Que en el Registro de matrícula de españoles que existe en este
Consulado hay una partida señalada con el numero 5672 que dice:
Don Vicente Fabrega Aguilera
nacido en Fonollosa provincia de Barcelona
el 26 de Abril de 1911 profesión jornalero
estado soltero residente en Toulouse
Y a fin de que el interesado pueda acreditar su nacionalidad
expido el presente en Toulouse a 30 de Octubre de 1942
Valido por 1942
Clase 6.
El Consul de España,
Firma del interesado.

Arxiu Fàbrega

Documentació de l'exiliat Vicenç Fàbrega (Ferrer de Dalt)

cada quinzena per dur-li una coixinera amb roba neta i menjar. Després el van enviar a Coll de Nargó, en un batalló de treballs forçats. Malgrat els nombrosos avals que va recollir la família, hi va passar 4 anys, 4 mesos i 18 dies

Josep Torras Puigdellívol va ser president del Comitè i va jugar un paper moderador, evitant que es cometessin bestieses. Després de la guerra no li van tenir en compte i va passar tres anys i 21 dies a la presó. Va entrar-hi el 18 d'abril de 1939, el 12 de juliol va ser sentenciat a 12 anys, va aconseguir la condicional el 5 de juliol de 1942 gràcies a la influència d'un capellà a qui havia ajudat a fugir, i el 18 d'abril de 1951 li van concedir la definitiva.

Carles Torras, germà dels anteriors, malgrat no tenir responsabilitats polítiques durant la guerra, va ser empresonat uns mesos a la Model.

Josep Ribalta militava a la UGT i va ser regidor a l'ajuntament republicà i alcalde durant uns mesos. Va deixar el càrrec quan la seva quinta va ser cridada per anar a la guerra, però va desertar i es va amagar a Barcelona. A la postguerra va ser detingut i empresonat.

Avel·lí Jubert de cal Bauma simpatitzava amb les esquerres i el 23 de gener de 1939 va ser empresonat al camp de concentració d'Igualada, i el 10 de maig a la Model. L'1 d'agost de 1939 va ser sentenciat per rebel·lió militar a pena perpètua, és a dir, a 30 anys. L' octubre de 1942 el van traslladar a Sabadell, li van concedir el règim de presó atenuada i va entrar a treballar pel contractista José Maria Vila. El juliol de 1943 es va beneficiar d'una reducció de condemna, que va quedar en 12 anys i un dia, va aconseguir la llibertat el 27 de novembre de 1946 i la llicència definitiva el gener de 1951.

Mentre l'Avel·lí era a la presó, a casa seva les van passar magres, ja que no quedava cap home i moltes boques per alimentar; els quatre fills, la dona, la iaia i la tieta i la madrastra. Per cuidar la terra van haver de llogar un mosso.

Exili

Mentre les tropes de Franco avançaven amb dificultat a través de Catalunya, la frontera francesa romania oberta. L'allau de refugiats va superar les previsions del go-

vern francès i l'acollida va ser llastimosa. Algunes de les persones que s'havien significat políticament a Fonollosa van optar per exiliar-se a França per evitar la previsible repressió.

Andreu Claret, el més buscat per les seves activitats a Fonollosa i a altres llocs, va creuar la frontera, però no va ser internat en un camp com la majoria, perquè va exhibir als gendarmes un carnet de corresponsal estranger. Es va refugiar a París fins que la ciutat va ser ocupada pels alemanys i llavors va baixar al sud, on es va trobar amb coneguts de Fonollosa, com veurem.
Joan Garriga va creuar els Pirineus amb la seva dona i el fill petit el 6 de febrer de 1939. El desembre de 1939 van fer arribar a la família una postal des del poble de Mirabel aux Baronies (departament de la Drôme), on el Joan havia trobat feina de forner. Allà se'ls va morir i està enterrat l'únic fill Xavier, de 12 anys. Van presenciar l'entrada de les tropes americanes al final de la Guerra, però encara van estar un temps més a França, ja que la situació a l'interior no pintava bé. El setembre de 1945 estaven a Marsella, després a Andorra i el 6 d'agost de 1948 van retornar a Fonollosa.

Els tres germans de cal Teixidor, Joan, Antoni, Josep Soler Pujol, van haver de marxar a l'exili, perquè s'havien compromès amb partits polítics d'esquerres, especialment el Joan que va ser conseller de seguretat als inicis de la guerra.
A llur germana Trini també la va afectar la política, perquè era la muller d'Andreu Claret, amb qui s'havia casat a Rajadell cap el 1930. A l'exili l'Andreu es va divorciar d'ella per casar-se amb una dona més jove.
Als germans Soler els van tancar en un camp de refugiats a Pigne (departament de l'Aude) i després al de Set Fonts, a prop de la ciutat de Caors, on van coincidir amb el seu veí de cal Sastre Coix. En esclatar la guerra mundial feien falta braços i a tots els van llogar per treballar de pagès en granges de la rodalia. A França es van trobar amb Andreu Claret i aquest els va trobar feina a tallar boscos a la Cerdanya.
Cap el 1942 el Pepet i el Joan van repatriar-se, però el Ton es va quedar a França, on més tard es va reunir amb la seva dona, que va passar la frontera d'estranquis. El Pepet no va tenir massa problemes en tornar, però el Joan va ser internat en un batalló de treballadors forçats a Algeciras. S'hi va estar fins que la seva dona va aconseguir l'aval. Molt més tard, a l'època dels maquis, va venir de visita el Ton, però el Mestre Valentí el va denunciar i va ser detingut per la Guàrdia Civil. Va jurar que no tornaria mai més i així ho va fer.

Josep Devant, de cal Sastre Coix, era un dels dirigents d'esquerres, però malgrat la seva orientació política no estava d'acord amb algunes decisions del Comitè i, junt amb altres, va protegir el rector de Fonollosa i fins i tot el va acompanyar a un lloc segur. Va estar exiliat a França durant tres anys.
Vicenç Fàbrega Piguillem va fer el servei i després la guerra. Després de la retirada, el 9 de febrer de 1939 va entrar a França i va ser concentrat al camp de refugiats d'Argelers, però al cap de poc va trobar feina a Perpinyà i després a Albi i a Tolosa. Va treballar nou trimestres a l'empresa d'aviació nacional com ajustador mecànic fins que va ser detingut per la policia alemanya i internat a Burdeaux. Es va escapar i va creuar la frontera clandestinament el setembre de 1942. El va acollir el seu oncle Francesc Fàbrega Baró a la Guàrdia d'Ares. Després va anar a treballar de ferrer a Biscarri, a casa d'un altre oncle. No va tornar a Fonollosa, perquè algú l'havia denunciat per les seves idees d'esquerres. Més tard va ser acusat d'haver robat fil de coure durant la guerra, juntament amb altres del poble, però va ser absolt en el judici gràcies als bons oficis de l'advocat militar Alejandro Planas Lanau.
Pepet Bascomte, conegut als informes policials com el Coix de cal Pinxo, estava acusat de diversos delictes, entre ells l'incendi de l'ermita de la Vall, va fugir a França. No va tornar mai més. Residia en una població a prop de Carcassona i es va casar amb una dona suïssa dita Eloïse.
L'alcalde republicà Valentí Ibáñez va seguir vivint a casa seva, però es comportava de manera discreta i no es deixava veure gaire. Quan rebia la visita de la Guàrdia Civil s'amagava en un amagatall que hi havia a les golfes, però quan es va assabentar que el buscaven va passar a França. La seva promesa Agnès Grau, de cal Mestre, es va reunir amb ell allà i es van casar. Després de jubilar-se va decidir tornar al seu país i està enterrat al cementiri de Fals.

Llibertat Vigilada

Després de la repressió brutal dels primers anys, que van omplir les presons per sobre de les seves capacitats, els presos es van poder beneficiar de les reduccions de condemna i amnisties que periòdicament concedia el Règim. Per poder-se beneficiar de la llibertat provisional calia el vistiplau de l'ajuntament, que no sempre era favorable.
Quan els presos abandonaven la presó normalment no podien tornar a casa seva, sinó que estaven uns mesos desterrats en una altra població, on els controlava la policia. Quan finalment retornaven al poble, passaven a ser controlats per la *"Junta Local de Libertad Vigilada"*. Aquest organisme estava compost per l'Alcalde, el cap local de la *"FET y las JONS"*, el "Jefe de Investigación de la FET", i el *"Delegado Sindical"*, els quals feien un informe mensual de la conducta dels *"rojos liberados".*
La Junta de Fonollosa era de 3ª categoria, ja que tenia menys de 250 alliberats, i el president rebia el 1944 uns emoluments de 750 pessetes anuals i el secretari 600, rebaixats el 1950 a 300 i 250, respectivament. Aquesta gratificació sortia del pressupost municipal.
Els alliberats no podien moure's del poble i necessitaven el permís de la Junta per fer qualsevol viatge. Per exemple, el 1944 Martí Serarols va rebre permís per anar a Manresa a cal retratista per fer-se les fotos del carnet, Francesc Bonvehí per curar-se una cama i Joaquim Torras per visitar la família.
Al municipi de Fonollosa el 1947 hi havia 12 *"condenados sometidos a tutela"*, més dos persones de fora que hi estaven desterrades. La *"Junta"* va funcionar fins el 1952.

El darrer consell de Guerra

El franquisme va durar molts anys, però la virulència de la repressió dels primers anys va anar disminuint amb el pas del temps, tot fent-se més subtil. El darrer episodi

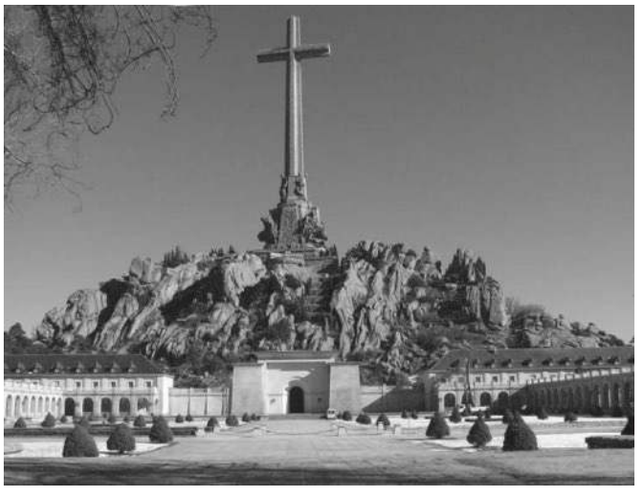

"Valle de los Caidos"

de la persecució dels rojos de Fonollosa va tenir lloc en una data tan tardana com el 1958.
Quan Joan Garriga va tornar de França no li va passar res, però el 18 de setembre de 1956 va ser acusat de crims perpetrats durant la guerra i altres delictes, així com d'haver mantingut contactes amb exiliats de França després del seu retorn. El jutge va dictar presó preventiva i va ingressar a la Model.
Prèviament al judici hi va haver una vista a l'ajuntament de Fonollosa. El fiscal
va cridar a diversos terratinents locals en qualitat de testimonis, perquè, entre altres coses, al Garriga se l'acusava de diversos assassinats. L'amo de Centelles era una de les persones suposadament assassinades i quan ell en persona es va presentar a declarar, els arguments de l'acusació van quedar mal parats.

El 25 de març de 1958 va tenir lloc al Govern Militar de Barcelona un consell de guerra ordinari contra quatre persones del municipi de Fonollosa. Entre el públic del judici s'hi comptava Joan Vall, de la Morera, que ens ha informat. També hem tingut accés a una còpia de la sentència.
El jutge instructor era Bernabé Abalos Fernández, comandant d'infanteria.
Els acusats eren Joan Garriga, a qui el fiscal demanava 20 anys pel delicte d'auxili a la rebel·lió armada. Se l'acusava de militar a Esquerra Republicana i d'haver exigit diners a diverses persones en nom del Comitè. Vicenç Fàbregas, acusat de ser d'esquerres i haver fet d'instructor militar mentre era a l'exèrcit popular. Marcelino Grau de cal Tinai de Fals per ser de la Unió de Rabassaires, haver format part del sindicat de Fals i fet patrulles amb armes. Jaume Riera Segalès, un carreter de Manresa, que havia intervingut a Fonollosa en la detenció del metge Joan Vilarmau. Per aquests quatre el fiscal demanava 12 anys de presó. Finalment, Josep Ribalta Puigdellívol era acusat d'haver estat alcalde de Fonollosa des de finals de 1936 fins l'abril de 1937. Com que durant aquest temps no havia passat res greu, no se li demanava cap pena.
El 9 de maig de 1958 el jutge va dictar sentència. Considerant que els delictes no eren especialment greus, i emparant-se en la llei d'indults, va decidir absoldre els cinc acusats, sota la condició que si reincidien llavors serien castigats.

La guerra va acabar el 1939, però el règim totalitari de Franco va continuar. Molts van refer la vida a l'exili, mentre que els que es van quedar a l'interior del país van haver d'optar entre convertir-se en "apolítics" o seguir la lluita des de la clandestinitat. Aquesta etapa històrica tant llarga, coneguda com "franquisme", no va acabar fins a la mort del dictador.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 48 Febrer 2019

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

LES GARRIGUES VELLES

Abans d'esdevenir una masoveria de la Morera, les Garrigues deuria ser un antic mas medieval, però el nom original fa segles que s'ha oblidat i no podem identificar-lo amb cap dels masos coneguts.
L'esment més antic que hem trobat del mas Garrigues és en uns afrontaments de 1643. La gent l'anomenava, i alguns l'anomenen encara, **les Esgarrigues**, un arcaisme que recorda el temps en què en aquesta terra s'utilitzava l'article salat, de manera similar com es diu " les estisores", "les estovalles" o "el pont dels Esbanyuts".

Manel Pelfort apareix per primer cop per aquests verals el 1688. Residia a Monistrolet i va deixar 25 quarteres de blat segolós a l'amo de la Morera. El 1691 ja era a Fonollosa i en un document s'afirma que és oriünd de Fals, però deuria ser un fet circumstancial, perquè a Fals no hi havia cap família amb aquest nom. Segurament llavors ja estava casat amb l'Agnès, filla de Salvador Morera i germana del Joan, a qui va fer el préstec de blat. El març de 1692 el cunyat li va demanar més gra, 21 quarteres de segolós i 9 quartans de xeixa, comprometentse a pagar-li al preu de la fira de juny de Manresa. El Pelfort també va tenir tractes amb altres propietaris del poble. El 1691 va vendre a Jaume Bacardit de les Olles un violari de 31'5 lliures i el 1703, un de 63 lliures. Els violaris generaven uns alts interessos i la seva durada màxima estava vinculada a la vida d'una o més persones. En aquest cas el garant era el jove Francesc, fill del Manel. El noi gaudia de bona salut i el Bacardit no va tenir més remei, el 1708, que quitar el violari. El 1694 en va vendre un altre de 64 lliures de capital a Josep Serarols, violari que va ser quitat el 1710.
El 2 de març de 1695 Francesc Rabassola va empenyorar la seva casa del carrer Nou a Manuel Pelfort. No va tornar els diners i al cap d'un temps la casa va quedar pel Pelfort i els seus descendents. Aquesta casa es deia llavors Rabassola, però després es va dir cal Saio.
A part del fill gran Francesc, el Manel i l'Agnès tenien dues filles. La Maria, el 1717, va emparentar amb l'amo del mas Bonvehí de Castelltallat, mentre que la seva germana Anna va contraure dos matrimonis amb pocs mesos de diferència. El setembre de 1711 va fer capítols amb Joan Torras, un fadristern de la Riera d'Aguilar, i el gener de 1712 es va casar per l'església amb Joan Ferrer, també d'Aguilar. És un xic misteriós, perquè en l'anotació del segon matrimoni consta que és donzella, no vídua, però per altra part porta el cognom Torras unit al seu propi de Pelfort.

Finestreta de darrera

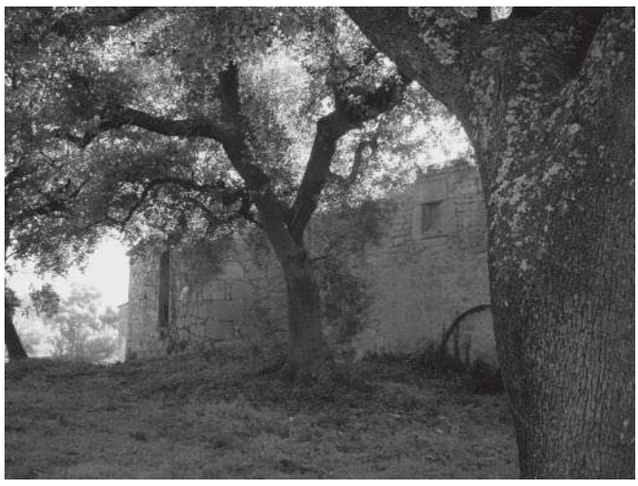

Vista posterior

Contracte de masoveria
El 5 de març de 1693 Salvador Morera i el seu fill Joan van cedir a Manel Pelfort, gendre i cunyat, respectivament, el mas de les Garrigues sota les següents condicions:

(...) hajau de menar y tractar dita Masia a us y costum de bon pages. Si plantareu arbres de olivera en las terras y seran vivas lo

die vos ne anireu, per quiscun de dits arbres vos donarem dotze sous y per quiscun sep hi plantareu y portareu a estat de llevar rahims vos donarem quatre diners (...) Item ab pacte que en la casa de dita Masia pugau fer las obras necessarias y nosaltres vos pagarem lo que gastareu en elles. Item nos reservam las herbas y herbatges de ditas terras, los glans empero sian vostres, y aixi sols pugau tenir en dita Masia un tossino y dos burras ab sos pollins, si los tindreu. Item ab pacte que de las olivas y rahims se cullen no degau donar nos part alguna, de tots los altres fruyts se cullíran nos degau donar la vuytena part, sens que nosaltres degam donar vos la llavor. Item en dita Masia pugau fer las bohigas voldreu y nos hajau de donar la vuytena dels fruyts se cullíran en aquellas. Item ab pacte que de la llenya fareu en las bohigas ne pugau portar a vendrer a Manresa la que voldreu. Item que vos Emmamnuel Pelfort nos hagau de dexar graciosament, sens interes algun, cent sinquanta lliuras, y com vos degam ara cent lliuras del dot de Agnes, muller vostra, filla y germana nostra, vos tornarem y restituirem ditas quantitats ...

El contracte en principi tenia una validesa de cinc anys, però es va anar allargant, com veurem, perquè els Morera van trigar molt a pagar els diners al Pelfort.

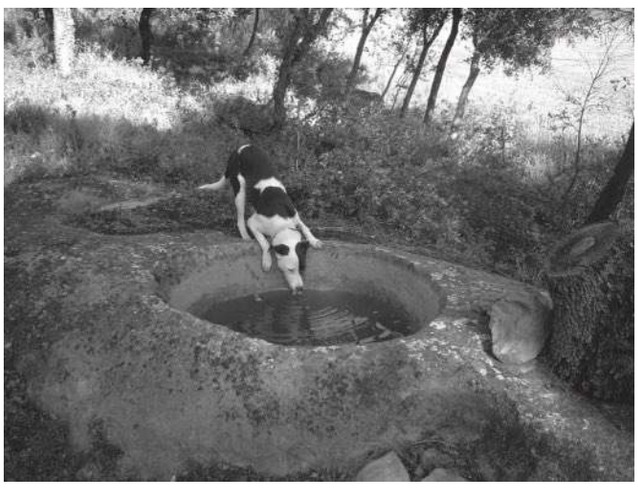

Bassa excavada a la codina

El successor del masover va ser el seu fill Francesc Pelfort Morera. Aquest es va casar tres vegades. El primer matrimoni es va pactar a finals de 1721 i la muller escollida va ser la Francesca, filla de Jaume Junyent i Maria, del mas Junyent de Rajadell. El seu germà, Josep Junyent, li va donar 150 lliures llegades pels pares i 50 de l'oncle Domingo Sociats, a més de dues caixes de segona mà, una de pi i l'altra de fusta de noguer amb calaixos. Amb la primera dona va tenir el Pere i l'Anna. Aquesta Anna la van casar el 1771 amb Jaume Batlle Roig, un jornaler de Camps. La segona muller va ser l'Esperança, filla dels amos del mas Vilalta de Castelltallat. Es van casar el 1731, l'Esperança va morir el 1734 i no consta que tinguessin fills. La tercera muller va ser la Isabel, filla de Magí Oller de Querol. La Isabel era vídua i va transferir al Pelfort el dot del primer marit, una part del qual encara no havia sortit de Querol. L'aixovar anava dins de dues arques i el més vistent era unes faldilles i "justacòs" de burat de llana i una peça de drap de bri de 29 canes de llargada.

Quan es va produir aquest matrimoni tardà el 1740, el fill i hereu del Francesc ja era un home fet i dret i figurava al costat del pare en els contractes, inclòs el matrimonial.

Francesc Pelfort, a qui es coneixia amb el sobrenom de "lo Garrigas", el 1765 va empenyorar la casa que tenia al carrer Nou a un paleta d'Aguilar i el 1788 la va perdre després d'un llarg conflicte.

La Morera recupera la masia

Cap el 1765 Isidre Morera, l'amo de la Morera, va intentar recuperar la masoveria, però Francesc Pelfort s'hi va negar. Aleshores el Morera va recórrer a la cort de justícia de l'Abat de Cardona, per fer valdre els seus drets. El setembre de 1767 el nunci de l'Abat va presentar un escrit al Pelfort, en el què se li demanava que deixés la masoveria, amb l'argument que ja havien passat els cinc anys de la cessió. El masover va respondre dient que ell havia pagat puntualment les parts, excepte els darrers tres anys, i no el farien fora abans de cobrar els diners que li devien els avantpassats del Morera, les 212 lliures que s'havia gastat en obres i, a més a més, les quantitats que des del 1716 havia pagat del cadastre, un impost que anava a càrrec de l'amo, no del masover. Com a prova van presentar una llibreteta de comptes del Manel Pelfort. El 15 de novembre de 1768, el Francesc Pelfort i el seu fill Pere, finalment es van avenir a marxar el dia primer de gener, sempre i quant rebessin les 462 lliures que acreditaven. Una part dels diners es podien bestreure de les parts dels darrers tres anys, que encara no havien satisfet a l'amo. El 21 de desembre les parts van signar el document de la restitució del mas Garrigues. El 7 de febrer següent Isidre Morera va anar a Cardona a pagar el mig terç de la revenda, que va pujar a 22 lliures i 10 sous.

Portal

Després de l'etapa dels Pelfort no tenim més notícies, però suposem que la masia va ser ocupada per successives famílies de masovers. Al segle XIX, les Garrigues surten en els inventaris de la Morera i en ocasions per avalar algun préstec o censal, com per exemple un que la pubilla Morera va crear el 1852 a favor d'una causa pia.

Detall de la porta

Els propietaris actuals

El 1894 es va fer l'inventari de les propietats de la Morera i entre aquestes hi havia les Garrigues, amb una superfície de 200 quarteres, de les quals 60 estaven donades a parcers.

Pau Palà Pelfort era un conco que s'estava a casa del seu germà, l'hereu de cal Pelfort. Era molt treballador i negociant, i va fer diners traficant amb la fusta dels boscos. Deixava diners amb interès i una de les persones que més es va endeutar amb ell va ser Joan Bacardit, amo de Becardit de Llomàs i de la Morera, que no tenia mai prou diners per mantenir un patrimoni farcit de deutes. El 22 d'agost de 1896, el jove Josep Bacardit Morera, amb el consentiment dels seus germans Antoni i Francesc, es va vendre al Pau 160 quarteres de les 200 que tenia la propietat de les Garrigues. El preu de la venda va ser de 5.000 pessetes, pagades en bitllets de banc.

Aquell mateix dia el Pau, fent companyia amb Teodor Pou, el mestre de Fonollosa, va comprar els boscos de Becardit de Llomàs i la Morera, amb una superfície total de més de 750 quarteres. En van pagar 3.350 duros al comptat.

Després de la compra, el Pau va fer algunes obres a la masoveria, que es trobava molt atrotinada, i una llinda de la masia va anar a parar a una finestra de cal Pelfort, on hi va ser molts anys, fins que en una reforma, no se sap com, es va perdre. Era del segle XVI i escaig.

L'hereu del Pau va ser el seu nebot i fillol Pau Palà Fosas. A partir d'aquest punt la història del mas Garrigues es confon amb la de cal Pelfort. El Pau es va casar amb Francesca Casellas Trulls i el seu hereu i successor va ser un altre Pau, el Pau Palà Casellas, conegut com "Paulino" per diferenciar-lo dels altres de la família. Va unir-se amb Rosalina Carné, i la següent generació i actuals amos de cal Pelfort i les Garrigues, és la formada per Pau (Pauet) Palà Carné i la seva muller Maria Àngels Bonvehí Selvas.

Els darrers masovers

Els més antics que es recorden són Pere Torras Morera i Maria Puigdellívol Simon, de cal Perruca. Cap el 1894, o poc abans, el Pere i la Maria amb els seus fills van deixar casa seva per anar a la masoveria de les Garrigues. Allà en van tenir més de fills, però per desgràcia també van haver d'enterrar dues nenes petites, així com una filla de pares desconeguts que alletava la Maria. Els en van sobreviure vuit, quatre de cada sexe. El fill gran Josep Torras es va casar el 1912 amb Emília Duocastella Grifé i va afegir tres xiquets a la nombrosa família. L'estada dels Perruca a les Garrigues va durar fins el març de 1920, quan van comprar cal Calet.

Després van ocupar la masoveria una curta temporada Pere Palà, la seva muller Magdalena Devant i les quatre criatures. Venien de cal Jepet i cap el 1924 van entrar a la masoveria del mas Becardit de les Olles, on ells i els seus descendents hi passarien una setantena d'anys.

Els següents van ser Peret Pintó i la seva dona Aurora Vall, El Peret era fill de cal Pentiner i l'Aurora dels masovers de la Morera. El 1929 els va néixer una nena a qui van posar Filomena, com la iaia paterna, el 1933, el Ramon i el 1942, el Rossend. Els Pintó van marxar el 1942 a una casa al regadiu, a la zona de la Barriada Mion de Manresa, i els van caldre alguns viatges de carro per endur-se els mobles.

El 1947 la masoveria va acollir a Rosa Palà Fosas i la seva filla soltera Maria, de cal Patusca, d'on s'havien apartat perquè la Rosa no s'entenia amb el seu gendre Antoni Serra. Pau Palà Casellas, el nebot de la Rosa els hi va deixar estar sense pagar lloguer. Hi van ser uns 5 o 6 anys fins que s'hi va morir la Rosa i llavors la Maria, que deuria tenir uns 60 anys i no estava bé, va ser recollida per unes monges de Vic, a través de les gestions d'un parent capellà.

La casa va quedar buida, però als corrals s'hi aixoplugava habitualment el ramat de Jaume Armengol. Aquest pastor donava cada any, a canvi del lloguer, una ovella i un cabrit a l'amo.

Actualment el casalot no és habitable. Lluís Palà de cal Pelfort de Camps viu en una casa nova construïda per ell a la vora i la casa vella la fa servir com a cobert i magatzem.

CAL MUT

Josep Sallés era del mas Prim de Rajadell i va venir a Fonollosa per casar-se amb Esperança Serarols. El pare, Pasqual Serarols, va donar als noucasats un tros de terra i una peça d'hort al paratge conegut com la Font de l'Arena. Allà el Josep va construir-hi la llar familiar. De la seva vida se'n sap poca cosa, tret que l'abril de 1797 menava una vinya al Serrat de la Corona, que era del seu germà Ramon Sallés, amo del mas Prim.

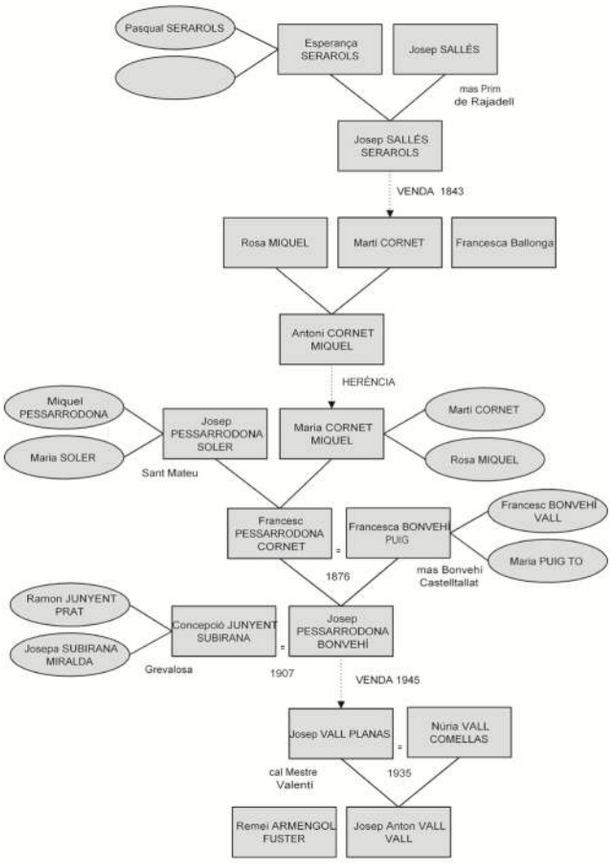

Pasqual Serarols va dictar testament al rector d'Aguilar el 11 d'octubre de 1792.
El 1822 s'estava a la casa Francesc d'Assís Sallés, segurament fill seu, i aquest va comprar a Isidre Closa, a mitges amb Pere Closa, la meitat de l'aigua d'una resclosa que es trobava al termenal de Camps i que servia per regar els horts. L'Isidre Closa era de ca l'Isidret i la resclosa en qüestió deuria retenir i desviar l'aigua del torrent de la Pabordia, que fa de frontera natural entre els termes de Fonollosa i Camps. Per aquest dret els compradors en van pagar 22 lliures i van assumir el compromís de contribuir al manteniment de la resclosa.

El Francesc d'Assís deuria morir sense descendents, perquè la casa la va heretar el seu germà Josep Sallés Serarols. Aquest havia marxar de jove a Terrassa i treballava de rajoler. Hi havia també una germana casada amb un tal Playà de Castellgalí.
El 14 de març de 1843 la casa va canviar de mans. El Josep Sallés se la va vendre, junt amb l'hort, a Rosa Miquel, representant al seu marit Martí Cornet.
El preu va ser de 102 lliures, 3 sous i 9 diners al comptat. Una part d'aquests diners, en compliment de les disposicions testamentàries de l'avi Pasqual, es va repartir entre Maria Serarols, casada amb Salvador Devant de cal Sastre Coix, i Maria Puig Playà, neboda del venedor. La primera va rebre 12'5 lliures i la segona el mateix més 2 lliures i 5 sous per comprar-se una caixa de núvia.

Martí Cornet era sord de naixement i no va poder aprendre a parlar, així que el contracte de la compra de la casa el va signar la seva dona en nom seu, fent constar, però, que els diners eren del marit. Queda justificat doncs, el nom de la casa.

El Martí, a més de ser sordmut, va patir una altra desgràcia a la seva vida; li van matar la dona. La seva primera muller havia estat Francesca Ballonga i aquesta va ser víctima d'una acció de guerra protagonitzada pels *"Milicianos Voluntarios"* de Manresa, una milícia formada amb motiu de la guerra civil que enfrontava els partidaris del règim liberal i els de la restauració. La Francesca la van matar el 13 de maig de 1823 i el cap de la milícia era el tinent Agustí Camps Coma, un veler de Manresa. El 3 de juliol de 1824 el Mut i la seva cunyada Catarina Ballonga van perdonar al tinent i van renunciar a venjar-se, *"per imitar a Jesucrist, que va perdonar als que el crucificaren y per alcansar el perdo dels pecats, comforme la oracio del parenostre"*.
El Martí va perdonar al militar per senyals, mentre que la Caterina ho va fer de viva veu.

Amb la segona muller Rosa Miquel, el Mut va tenir dos fills, l'Antoni i la Maria. El Martí va morir l'1 de març de 1851 i la casa la va heretar l'Antoni, però aquest va morir jove, l'11 de setembre de 1854, i llavors va ser per la seva germana Maria. L'usdefruit va quedar per la vídua fins a la mort, que es va produir el 1863. Llavors la filla va inscriure la finca al Registre.
La Maria Cornet estava casada amb Josep Pessarrodona Soler, un home molt més gran que ella. El Pesarrodona era de Sant Mateu, però ja voltava per Fonollosa el 1858 quan el Sastre Coix li va vendre a gràcia un hort al Torrent de Cerarols per 60 lliures, hort que va tenir fins el 1881. El novembre de 1859 Josep Pessarrodona va rebre del seu germà Francesc, de Sant Mateu, les dues unces d'or i quatre rals de plata que son pare Miquel Pessarrodona li havia deixat en el testament. Un altre germà, el Salvador Pessarrodona Soler, es va unir en matrimoni el 1844 amb la pubilla de cal Sabató de Fals.

Vista general

Josep Pessarrodona i Maria Cornet van tenir el Francesc, l'Antònia i la Josepa.
A dos d'ells els van emparentar amb fills del mas Bonvehí de Castelltallat, un fet un xic inexplicable si es té en consideració la diferència socials entre les famílies. El 18 de març de 1876 Francesc Pessarrodona va esposar a Francesca Bonvehí Puig, mentre que el 1883 la Josepa Pessarrodona ho va fer amb l'hereu Josep Bonvehí Puig, que era vidu. Entremig, la seva germana Antònia Pessarrodona va anar-se'n a cal Pinxo, en casar-se amb Domingo Bascompte Pons.

Maria Cornet va acabar els seus dies el 15 de desembre de 1887, tres dies després d'haver fet testament. El seu home, malgrat que era molt més gran, la va sobreviure fins el 12 de febrer de 1902.

Francesc Pessarrodona i la Francesca Bonvehí van tenir un sol fill a qui van batejar amb el nom de Josep. La següent generació va estar formada per Josep Pessarrodona Bonvehí i la seva muller Concepció Junyent Subirana. Malgrat el cognom, no era d'aquest verals, sinó que el seu pare era de Grevalosa i la seva mare de Marganell. Van fer capítols el 26 de maig de 1907 i van passar per l'església el 8 de juny del mateix any.
Segons els capítols, el dot de la Concepció va ser de 267 pessetes, pagades en quatre anys, i l'aixovar un matalàs de llana, una calaixera, un cobrellit, dotze camises, un vestit negre i un de color, quatre llençols i dues tovalloles. El sogre es va comprometre a mantenir-la a casa, sana o malalta, en cas de quedar-se vídua, i transferir-li l'usdefruit després de la defunció de la vella mestressa Francesca Bonvehí. Els vells van morir amb pocs mesos de diferència, un el 1909 i l'altre el 1910. Per tal de tenir els diners del dot invertits en un lloc segur, la Concepció va comprar el 1911 la meitat de la casa que era de cal Balaguer. L'altra meitat era del Mestre Valentí.
El Josep i la Concepció van criar un parell de criatures, el Joan i el Felici. El primer va formar una família a Sant Joan, mentre que el Felici es va casar amb Àngela Morera, una noia de cal Més Xic de Camps.

Els Pessarrodona van marxar de cal Mut i se'n van anar a viure a Rajadell. El 1920 a la casa hi vivia de lloguer un home gran, vidu, dit Isidre Grau Morera.
El 10 de gener de 1945 Josep Pessarrodona es va vendre la casa per 750 pessetes a Josep Vall Planas, el Mestre Valentí. El terreny de la finca era de 460 m2 i la casa constava de tres nivells, un soterrani de 132 m2, una planta baixa de 110 m2 i un primer pis de 74 m2.
El mateix dia de la venda de cal Mut, la Concepció es va vendre la seva meitat de cal Balaguer, recuperant així el dot.

Segons el record d'algunes persones grans, els mesos posteriors a la guerra, la casa va estar habitada per dos germans de parla castellana que es deien Diego i Joaquin, sense que hàgim pogut esbrinar els cognoms. El Diego tenia dona, la Paca, que feia feines domèstiques per les cases.
Després s'hi va posar de lloguer la parella formada per Joan Duocastella Bernades i Rosa Viladrich Company, el primer de cal Tomaset i la segona de cal Baldric. Es van casar el 1942, van viure un temps a cal Fuster de Fonollosa i es van instal·lar a cal Mut cap el 1945. Tenien dos fills, el Jaume (1944) i l'Elena (1946) i, segons el padró municipal, s'hi van estar fins el 1955. Llavors van anar a viure a Avià i, posteriorment, a Navàs.
Van ser els darrers estadants de la casa, que de llavors ençà ha romàs abandonada. Quan va morir el Mestre Valentí el 1983 la va heretar el seu fill Josep Anton Vall Vall, el qual hi ha fet algunes obres, si bé incompletes.

AMERICANS

Generalment s'emigra fugint de la por o de la misèria. Tal vegada va ser una combinació dels dos factors el que va originar un corrent migratori a primers del segle XX, que va fer que un cert nombre de joves de Fonollosa agafessin la maleta i s'embarquessin cap a Amèrica. En aquell temps els viatges no eren fàcils com ara i a un pagès, que a penes havia vist el mar, li calia molt de coratge i determinació per emprendre la travessia cap a un món nou i desconegut. El mèrit major va ser, sens dubte, del primer, el pioner, que va obrir camí i va animar amb les seves cartes a altres a seguir-lo. Amb les dades que tenim no estem segurs d'identificar-lo.

Arxiu Pedro

Llorenç Closa, Agnès Vall, dues filles i el germà Gurmensind

Respecte a les motivacions, creiem que la misèria no era el factor determinant, perquè la situació no era tan dolenta i sempre hi havia la possibilitat de baixar a treballar a les colònies tèxtils o a les ciutats industrials per mirar de guanyar-se millor la vida. Pensem que la causa principal va ser el temor dels nois en edat militar de ser quintats i enviats a servir a l'exèrcit espanyol, que estava immers en una guerra desastrosa al nord d'Àfrica. Una campanya dirigida per comandaments ineptes i insensibles per l'elevat nombre de baixes que es produïen entre els joves reclutes. La probabilitat de morir o tornar mutilat de l'Àfrica era prou alta, perquè molts joves consideressin la sortida de l'emigració.
Aquesta suposició lliga amb el període en què es va produir, que es va concentrar en la dècada que va del 1905 al 1915.

El fenomen es va produir arreu, però no deixa de ser curiós el nombre de casos de Fonollosa en comparació amb els pobles veïns (13 de Fonollosa, 1 de Fals i 3 de Camps). La magnitud de l'emigració s'ha de valorar amb la població total del terme municipal, que el 1897 era de 1.238 habitants, repartits de la següent manera: Fonollosa 374, Camps 350, i Fals 514 habitants. No tenim

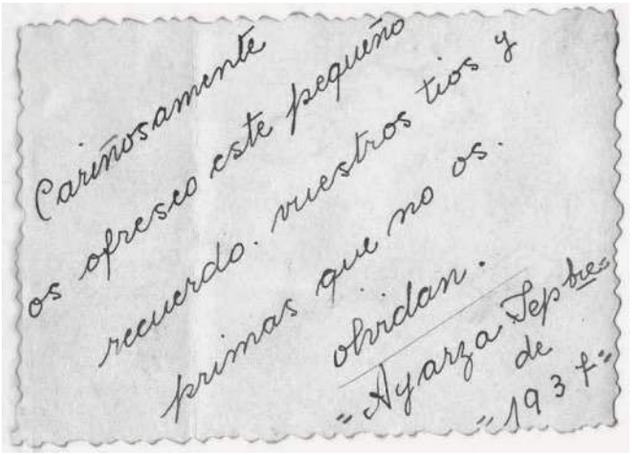

Arxiu Pedro

Felicitació des de Ayarza

dades precises de la població per franges d'edat, però els 13 joves de Fonollosa semblen un percentatge prou elevat de la població en edat militar.

A través de les entrevistes amb la majoria de les famílies que resideixen avui a Fonollosa, hem recopilat 17 casos de parents emigrats a Amèrica. La llista no és exhaustiva i n'hi podrien haver més.
Els emigrants investigats són persones nascudes a finals del segle XIX i corresponen a la generació dels avis o besavis. La memòria, transmesa oralment, de la branca familiar que va anar "a fer les amèriques" es manté viu en els casos en què s'ha mantingut un mínim contacte, però en aquells en què es va trencar la relació fa molts anys, els records són febles i imprecisos.

Cal Soldevila
Valentí Soldevila Serarols va embarcar-se cap Amèrica per evitar el servei i allà va fer fortuna, ja que el 1916 era el propietari de l'hotel "Siglo XX" a la ciutat de Limon (Costa Rica). El seu germà Juli va fer de fuster a Claret de Cavallers, però en ser cridada la seva quinta, també va fugir a Costa Rica i allà va muntar, a mitges amb el Valentí, un restaurant que van batejar amb el nom de "Victoria".

Emigrants

Mas Sererols
Segons un certificat de defunció, Modest Serarols Bacardit va morir el novembre de 1917, al sanatori de tuberculosos de Buenos Aires. Tenia 28 anys en el moment de la defunció i residia al carrer General Urquiza. Anteriorment havia tingut altres adreces; el 1907 vivia al carrer Salta i el 1908 al número 826 de carrer Universidad, en una casa on hi havia la "Panaderia de Mortero". Uns portals més enllà, al número 819, s'hi estava una altre expatriat del poble, Lluís Duocastella.

Cal Pedro de Camps
Isidre Closa i Antònia Carol tenien cinc nois. L'hereu Francesc i el seu germà Florenci van quedar exempts d'anar al servei, en treure un número alt. Els altres nois Llorenç, Jordi i Gurmensind no van tenir tanta sort i per evitar anar a servir al Rei a l'Àfrica, on s'hi desenvolupava una cruenta guerra, van optar per embarcar-se cap a Argentina.
El Jordi Closa Carol va trobar feina de cambrer a Buenos Aires i allà s'hi va quedar tota la vida. Va morir solter. Al Llorenç no li feien el pes les noies argentines i en volia una de catalana, del seu poble preferentment. A través de coneguts es va assabentar de les qualitats i disposició de l'Agnès del cal Ramonet i li va proposar matrimoni. L'Agnès va trobar-se amb el promès a Buenos Aires i, després de constatar que era bo i treballador, s'hi va casar. Llavors el Llorenç i la muller van marxar de la capital i es van instal·lar en un poble de l'interior dit Ayarza, pertanyent a la comarca de Chivilcoy. Els va acompanyar el germà Gurmensind, que va quedar conco.
Els dos germans van fer de pagesos, durant uns anys com a "peones", treballant per compte d'altri, fins que van poder comprar una hisenda.

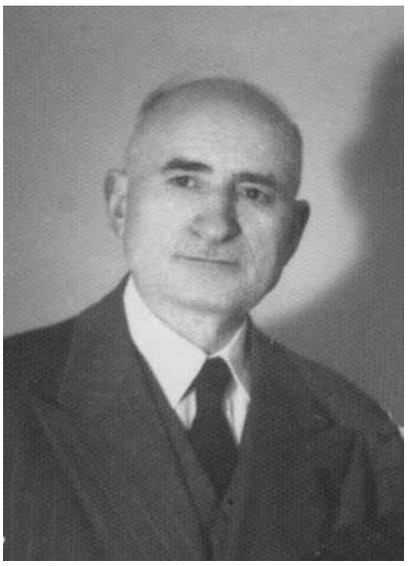

Arxiu Tomaset

Francesc Duocastella Grifé

Cal Ramonet de la Vall
Ramonet Vall i Francesca Pons tenien tres mosses. Dues es van casar amb xicots del poble, però el cas de la tercera, Agnès Vall Pons (1891), va ser més curiós. Llorenç Closa, de cal Pedro de Camps, havia emigrat a Argentina a primers de segle i no volia casar-se amb una dona d'allà sinó amb una del seu poble. Va tantejar indirectament la disposició de l'Agnès del cal Ramonet i s'hi va comprometre per carta. Els dos joves ja es coneixien i havien ballat per la festa major, però feia molts anys que no es veien. L'Agnès, que no s'avenia massa amb el seu germà, l'hereu, va embarcar-se cap Amèrica tota sola, mostrant un gran coratge.
Va ser rebuda al port de Buenos Aires pel Llorenç i una

Arxiu Pedro

Jordi Closa

colla d'expatriats catalans, que li van donar una càlida benvinguda i van muntar fins i tot una festa en honor seu. Els primers temps va viure rellogada a casa d'una família catalana cognominada Espluga, fins que es va casar amb el Llorenç. Llavors van anar a viure al poble d'Ayarza, on al cap d'uns anys van construir una casa. Van tenir tres filles, la Rosa i les bessones Remedios i Mercedes.

Actualment els descendents segueixen vivint a Ayarza, i Agnès Bergerot, una néta de l'Agnès, manté contacte regular amb la família de ca la Rosa de Fonollosa.

Cal Tomaset

Tomàs Duocastella i Teresa Grifé van tenir sis fills, tres dels quals van emigrar a Argentina. Francesc Duocastella Grifé (1887) va crear una gran botiga de comestibles a Buenos Aires, dita "La Constancia", situada al número 3.929 del carrer de Rivadavia. Sembla un número exagerat, però és que l'avinguda Rivadavia fa molts quilòmetres i té l'honor de ser el carrer més llarg del món. Aquest magatzem de queviures importava tota mena de conserves del vell continent i distribuïa la mercaderia en una àmplia zona a través de recaders.

El Francesc es va casar amb Maria Duocastella de cal Tomàs, una cosina del seu pare. Malgrat que eren de generacions distintes no hi havia molta diferència d'edat, perquè la Maria era la filla petita del segon matrimoni de l'oncle.

L'Amadeu Duocastella Grifé (1885) va retornar al cap d'uns anys a Fonollosa, buscant una dona amb qui casar-se. En va trobar una, i el 30 de setembre de 1917 va contraure matrimoni a l'església local amb Rosa Serra Ferrer, una noia de cal Canigó. Ell tenia 32 anys i la núvia 19. Conten que van fer l'àpat de noces a la sala de cal Tomaset. Després van tornar a Argentina.

Del tercer germà, Ton Duocastella Grifé (1882), no se'n sap res, perquè els tres germans van renyir i es va tallar el contacte amb la resta de la família.

Arxiu Clotes

Capítols matrimonials d'Àngel Puigdellívol

Tomàs

Dels fills de Francesc Duocastella Pubill només es va quedar a casa l'hereu, dos van emigrar a Argentina i dos al sud de França. Un dels argentins, l'Antoni Duocastella Costa (1885), es va casar amb una dona d'origen italià dita Olivieri i va viure a Buenos Aires fins el dia de la mort, ocorreguda el 25 d'agost de 1967. De Lluís Duocastella només sabem que el 1908 residia al carrer Universidad de la capital argentina, unes portes més enllà de la casa de Modest Serarols, un altre emigrant del poble.

A través de la família es va concertar el casament entre Maria Duocastella Costa, de cal Tomàs, i Francesc Duocastella Grifé, de cal Tomaset. Els dos eren parents de lluny i el matrimoni va tenir lloc a Buenos Aires, on el Francesc regentava una botiga.

Arxiu Soldevila

Membret hotel de Valentí Puigdellívol

Col.lecció Calet

Pesos argentinos

Les Clotes

Àngel Puigdellívol Simon, nascut el 1900, va emigrar a Argentina i va treballar de pagès en una colònia agrícola anomenada Estancia Aurora, a la població de Basail, territori del Chaco. A les Clotes conserven el seu certificat de matrimoni, que va atorgar el 22 d'agost de 1925 el jutge de pau de Basail. L'Àngel, que comptava 25 anys, es va unir amb Luisa Fantin, natural de la població d'Avellaneda, província de Santa Fé. Com que era menor d'edat li va caldre el permís dels pares, que eren José Fantin, pagès d'origen italià, i Agustina Nardin, originària d'Àustria.

Cal Rabinat

Pere Puigdellívol i Josefa Ferrer van tenir dos nois i cinc noies. Es va donar una situació estranya; els nois Toni i Miquel van emigrar a Argentina, quedant com a pubilla de cal Rabinat la filla gran, la Dolors. El 6 de novembre de 1913, Antoni Puigdellívol Ferrer va signar el rebut de la legítima. El pare, Pere Biosca, li va donar 250 pessetes en efectiu i un pagaré de 750 a cobrar en un banc argentí, ja que el noi estava a punt de traslladar-se a Argentina. Segons la saga familiar, el Ton era una mica baliga-balaga i no va fer fortuna. El seu germà Miquel va fer diners, però s'ignoren els detalls concrets.

Mas Torreblanca de Fals

Josep Oller Pla, nat el 1876, no va fer el servei militar, perquè o va pagar la quota el seu pare, que era un propietari benestant, o va ser la mútua que funcionava a Fals amb aquest objectiu. Cap el 1906 va anar amb vaixell fins a Valparaiso (Xile), on tenia un amic. S'hi va estar poc i llavors va anar a Argentina, on va contraure matrimoni amb Petrona Sánchez. Ell tenia 29 anys i la Petrona 15. La noia va ser empesa al matrimoni a una edat tan primerenca per la seva mare, que havia enviudat i no sabia com tirar endavant. Josep Oller i la muller es van instal·lar en un poble dit Deán Funes, a la província de Córdoba. Aquest poble era nou i gaudia de prosperitat després de l'arribada del ferrocarril el 1913, que el va unir amb el port de Santa Fé.

Josep Oller tenia l'ofici d'ebenista i a Deán Funes va obrir una fusteria als baixos d'una gran casa que ell va fer construir. Al poble hi havia un bon nombre d'emigrants, sobretot italians i espanyols, i el 1919 es va crear la "Sociedad Española de Socorros Mutuos de Deán Funes". Un dels fundadors va ser Josep Oller. A la societat només hi podien accedir els espanyols i durant la primera meitat de segle va ser el focus cultural de la població. Amb un capital aportat per socis de 7.600 pesos es van adquirir terrenys i es va edificar un local social, amb una gran sala on s'hi feia cine, espectacles i festes de societat.

El matrimoni Oller-Sánchez va tenir tres fills i tres filles. Míriam Oller Toledo, filla de José Dubertis Oller i néta de Josep Oller de Torreblanca, és qui ha recuperat el contacte amb la terra i la família de Fals.

Arribada al port

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 49 Març 2019

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

MAS ROCA (3ª PART)

La pubilla Rita

Celdoni Serarols va esdevenir amo el 1838, essent encara solter. El desembre de 1839 va fer capítols a Calaf amb la noia Teresa Soldevila de Castelltallat. El 1845 va signar un rebut al seu cunyat Josep Soldevila conforme havia rebut íntegrament les 261 lliures del dot, la calaixera i la roba de l'aixovar, així com les 10 lliures que havia llegat a sa filla, la sogra Maria Garriga. La Teresa també es va beneficiar d'un ajut de 39 lliures provinents d'una obra pia, fundada per un capellà de Súria a favor de les núvies de la seva família.

El matrimoni va donar quatre fruits, tots del gènere femení. Els noms de les noies, per ordre de naixement, eren Rita, Teresa, Maria i Josepa. La Maria va anar a viure de petita a Guardiola i allà es va casar el 1872 amb Francesc Gamisans Llobet, un petit propietari del raval del Parrot. La seva germana Josefa no va haver d'anar tan lluny, ja que el seu marit Francesc Soldevila el va trobar al mateix raval del Sastre.

Col.lecció Soldevila

Llibre antic (de temàtica religiosa)

L'apartat dels negocis del Celdoni comença el 1841, quan va comprar als amos de la Morera un trosset al Balç del Torrent, amb dret de pas per agafar aigua de la riera, per 112 lliures. El 1843 va vendre al metge Francesc Oliveres un tros d'hort al carrer Nou per 40 lliures. El 1859 va rebre de Joan Closa 20 lliures de la quitació d'un censal creat el 1770. El 1860 va vendre a Francesc Pubill, de cal Francisquet, dos quartans de terra pel preu de 640 rals de billó, i el 1861 va pagar 320 rals a la Seu, per tal de deslliurar-se d'un censal antic.

El 1865 va inscriure al recent instaurat Registre de la Propietat les seves finques. A més de la casa, tenia dotze peces de terra disseminades, la meitat d'elles conreades per ell mateix (unes 12 quarteres) i les altres donades a parcers (unes 23 quarteres). Sumant l'estimació de cada peça, dóna un valor total de la propietat de 2.385 lliures.

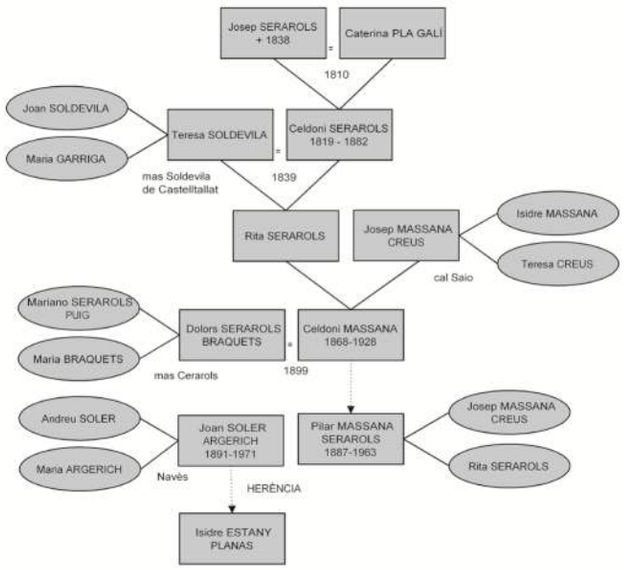

El Celdoni va fer el seu testament el 3 d'octubre de 1861. Va deixar encarregats d'executar-lo el seu cunyat Joan Pons, el seu nebot Pau Soldevila, els dos de Castelltallat, i el seu cosí Martí Pla de Sant Martí de Torruella. En referència als funerals va ordenar que " se celebre un entierro de dos oficios y que se me celebre la otra función llamada el bé, con asistencia de ocho Presbiteros". Va deixar a cada una de les quatre filles 65 lliures i va fer hereu al primer fill. Però si no tenia cap noi, la Rita, la filla gran, seria l'hereva.

Encara va viure fins el 28 d'octubre de 1882. La seva dona l'havia deixat sol molts anys abans, el 19 de juny de 1853.

Rita Serarols es va casar amb un xicot del carrer Nou, el Josep Massana Creus. Aquest era l'amo d'una de les cases del carrer, cal Saio, però va posar la casa a lloguer i va anar a viure amb la pubilla.

Després de la defunció del vell Celdoni es va fer un inventari en el qual només hi figura la casa i les sis peces de terra que cuidava directament, sense fer esment

d'aquelles donades a parts. El valor estimat va ser de 3.659 pessetes de l'època. Durant l'època del Josep Massana es va comprar cal Tiquerelles, una casa de parcers edificada dins dels terrenys del mas Roca. Estava en mal estat i només va costar 250 pessetes.
El Josep Massana i la Rita van tenir set fills, dits Celdoni, Valentí, Pau, Francesc, Pilar, Teresa i Maria. La Teresa es va casar el 1892 amb Valentí Montfort Vila, un fuster de Castellar, la Maria amb Sebastià Saura Roca, el Valentí es va fer capellà, el Pau va morir el 1904 a l'edat de 22 anys, mentre que el Francesc va anar a viure a Terrassa i allà es va casar amb Josefa Verdú. Després va passar molts anys a Vic, on es guanyava la vida com a forner, semoler i fideuer.
El 28 de setembre de 1892 el Josep i la Rita van baixar a Manresa i els dos van fer testament. La Rita va llegar 200 pessetes a cada fill i el Josep 20 pessetes. Van fer hereu al Celdoni.

Vista general

Celdoni Massana el 1899 es va casar amb Dolors Serarols Braquets, una filla del mas Cerarols. El dot de la noia va ser de 500 pessetes, més una calaixera, un matalàs, dos vestits de llana i un de cotó, tot plegat valorat en 250 pessetes.
El Celdoni era un pagès instruït i va ostentar al llarg de la seva vida diversos càrrecs públics. La seva dona era una senyora elegant i més refinada que el comú de les dones de pagès del seu temps. Anava molt ben vestida amb roba que ella mateixa es confeccionava.
A cal Roca hi havia una biblioteca, roba i mobles bons, i alguns objectes sumptuaris. Encara que no posseïen una gran extensió de terra, els amos de cal Roca formaven part del reduït estament dels propietaris i una

Arxiu Soldevila

Joan Soler i Pilar Masana, foto de casament

Celler

mostra d'això és que tenien banc propi a les primeres files de l'església.
Amb la parella hi vivia la cunyada Pilar i un xicot afillat anomenat Celdoni Arderiu Gamisans. Aquest noi va fer el servei a l'Àfrica i el 1926 va morir a l'hospital militar d'Alcazarquivir a causa de les febres palúdiques. Salvador Arderiu Sallés, el pare del noi adoptat, també vivia a cal Roca, fins que el 1924 en va marxar per casar-se amb la mestressa de cal Pagès.
El 25 de novembre de 1928 la mort es va endur a l'amo de cal Roca. Alguns detalls de la seva biografia figuren en la nota que va sortir a la Vanguardia, escrita pel seu cunyat del mas Cerarols, que n'era corresponsal.

Víctima de una rápida enfermedad ha fallecido el propietario vecino de este pueblo don Celedonio Massana y Serarols.
Durante su vida había ejercido varias veces los cargos públicos de concejal, juez municipal y alcalde, y al sorprenderle la muerte, era cabo del somatén del distrito y secretario del Juzgado municipal, en cuyos cargos, con su afectuoso y humilde trato, se supo captar la voluntad de todo el vecindario, que con el habrá perdido un defensor noble y fiel. Al acto del sepelio han concurrido todas las clases sociales del pueblo, patentizando así las simpatías que para él todos guardaban.
Dios lo tenga en paz.

Com que el Celdoni i la Dolors no van tenir fills, l'herència va passar a la germana Pilar Massana Serarols. Aquesta es va casar ja gran amb Joan Soler Argerich, a qui va conèixer mitjançant terceres persones. Joan Soler era natural de Navès i vidu de la pubilla de cal Pla de Sant Martí. No van tenir fills.
Pilar Massana era traçuda amb el fil i l'agulla i ensenyava de costura a algunes noies del poble. A les velleses se li va agrir el caràcter i se li va accentuar la gasiveria. Tenia una nena del Raval de minyoneta, que li feia serveis i encàrrecs sense rebre res a canvi, tret d'alguna poma o magrana mig podrida. Es conta que els mossos de casa seva anaven molt magres de tan poc menjar com els donava. Un d'ells es queixava dient, "a mi de l'oca m'ha tocat el bec". Els mossos no resistien gaire temps el règim i marxaven a la primera oportunitat cap a una casa on els tractessin millor. Alguns dels mossos que van tenir a cal Roca foren Francesc Padullés de Callús, Damià Serra, Nasi Coberó i Gonçal Soldevila, aquests tres de Fonollosa.

Arxiu Soldevila

Pilar Masana (1961)

La Pilar va fer testament al llit del mort amb el rector que li va dur els últims auxilis i va llegar tots els béns al seu home Joan Soler, malgrat que tenia nebots i altres parents. Va morir el febrer de 1963.

Joan Soler era un pagesot que va treballar la seva terra fins que les forces el van abandonar. Llavors el van acollir a cal Soldevila i el van cuidar fins que va morir el desembre de 1971. En un testament a última hora va deixar tots els béns a Isidre Estany Planas.
El patrimoni Roca estava format llavors pel vell casalot, les cases abandonades de cal Tiquerelles i cal Saio, els camps de vora casa, unes dotze quarteres a la Solana donades a parcers, i tres horts; un al costat de la Bassa de cal Roca, el segon a la vora del Torrent de cal Martri, i el tercer al Raval del Paisà, prop del Pont de la Fassina. Els nous propietaris va trobar a les golfes de la casa evidències de que hi havia hagut un hospital de campanya durant el pas del front. Medicaments i benes, i també material militar, com caretes antigàs, fusells i munició. Tot això, així com la documentació de l'antic mas Roca, es va perdre, salvant-se només alguns llibres amb cobertes de pergamí de temàtica religiosa, que encara guarden a cal Soldevila.

L'antiga masia medieval conserva a l'interior elements arquitectònics interessants, com uns arcs de pedra d'estil gòtic i sostres de "bigajunt", però el conjunt està alterat i transformat per la incorporació de construccions més modernes. El primer pis de la casa està dividit en dues vivendes independents, que han estat utilitzades els darrers anys pels treballadors de la granja Estany. Entre d'altres, s'hi ha estat la parella formada per Manolo i Carmen, la formada per Santiago Ferrero, de la Bañeza (León), i Maria Flor Asensio, mentre que un dels pisos ha acollit més de vint anys la família del treballador d'origen marroquí Mohamed Balgouch Driss i la seva dona Malika El Ouaquili.

CAL TONETO

El raval del Paisà era molt diferent als orígens de com és ara. Hi va arribar a haver tretze cases, deu de les quals situades a la part sud, per sota de l'actual carretera de Calaf. Les deu han quedat reduïdes a set, després de la desaparició de ca l'Argenter, cal Toneto i cal Met.
La recerca sobre aquesta casa desapareguda no ha estat fàcil. L'anàlisi de les dades recollides ens ha portat a la conclusió que cal Toneto i ca l'Argenter formen part ara de cal Tiquet, però no es pot descartar que en el futur la troballa d'algun document aclaridor ens obligui a modificar aquesta hipòtesi i a reescriure la història que oferim a continuació.

El 2 de gener de 1789 Anton Serarols, el propietari d'aquells terrenys, va establir a Anton Closa un solar edificable quadrat de 60 pams de costat i un hort de secà de 50 passes de llarg, al costat del torrent que baixava del mas Cerarols. El preu de l'establiment perpetu va ser de 12 lliures i el comprador va haver d'assumir un cens de 6 diners a l'abadia de Cardona. De l'Anton o Ton va sortir el nom de la casa, que algunes vegades adopta la forma de Tonetu o Toneta.
L'Antoni Closa feia parella amb Petronella Casellas, del mas Caselles de Camps, i el seu successor va ser Isidre Closa Casellas. El 17 de setembre de 1818 el noi, que ja havia perdut els pares, va signar capítols matrimonials amb Antònia, filla de Jaume Cots i Maria Mercadal, els amos del mas Broquesses de Sant Amanç. La tria de la

Sostre de bigajunt de cal Tiquet

promesa va comptar amb els vistiplau dels tutors de l'Isidre, que eren Vicenç Casellas de Castelltallat i Pere Closa de Fonollosa. La mare i el germà de l'Antònia li van adjudicar un dot de 125 lliures, 100 llegades pel pare i 25 procedents del dot de la mare. La roba de l'aixovar anava dins d'una caixa de "pots de la terra" i consistia en dos llençols de dues tallades i mitja, cinc camises de bri i una de mitja tela, sis tovallons de fil i cotó de mostrejades, dues tovalloles de bri, unes tovalles de fil de dotze pams i una flassada bona. El vestit nupcial era

d'estamenya de centelles de color negre amb una mantellina de baieta, i es complementava amb dues faldilles blaves, un gipó de vellut de cotó de color negre i una caputxa de baieta blanca.

El 14 d'abril de 1828 Isidre Closa va vendre a Francesc Morera Parcerissas, un fill de cal Tiquet, un solar de 20 per 60 pams, aproximadament una tercera part del terreny on el Closa hi tenia la casa. A més, li va vendre un pati quadrat de 18 pams de costat a la part de dalt fins arribar a la boixa de la tina, i el segon pis de la casa. Amb el lot també hi anava mitja tina i la meitat d'un forn. Van estipular que el manteniment d'aquests equipaments seria compartit. El preu de la venda va ser de 100 lliures. Aquesta part de casa i terreny serien els orígens de ca l'Argenter. Al cap d'un any, el Morera s'ho va vendre al seu pare i a partir d'aleshores va formar part sempre més de cal Tiquet.
L'Isidre i l'Antònia van tenir dos xicots i dues mosses, batejats amb els noms de Marc, Vicenç, Llúcia i Maria. La Llúcia va aparellar-se amb Francesc Torrents i la Maria amb Josep Espinalt, mentre que el Marc es va comprometre en matrimoni el dia 11 d'octubre de 1846 amb Maria Rosa, filla de Jaume Martí, un mestre de cases de Sant Vicenç de Castellet.

L'1 de setembre de 1864 l'Isidre Closa, que comptava 72 anys i era vidu, va declarar que quan es va casar el seu fill Marc l'havia fet hereu, però ara no s'avenien i no volien seguir vivint plegats. Amb intervenció de terceres persones, el pare i el fill havien acordat que el Marc renunciaria a l'herència i el pare li donaria 1.000 rals pels seus drets. Havia d'abandonar la casa paterna abans de sis dies o exposar-se a ser desnonat per ordre judicial.
El 19 de març de 1865 l'Isidre va manllevar 184 escuts, al 6% d'interès, a Bonaventura Casellas Simon, de cal Putxó de Castelltallat, amb la promesa de tornar els diners al cap de tres anys i amb la garantia d'un hort de dos quartans.
El 10 d'octubre del mateix any l'Isidre va signar el rebut del dot de la dona al seu nebot Josep Cots Gili, l'amo de Broquesses. Isidre Closa va morir a casa seva el 28 de novembre de 1865, essent enterrat dos dies després.

Havia fet tres testaments, el juny de 1863, el desembre de 1864 i el definitiu, el 19 d'octubre de 1865, unes setmanes abans de traspassar. En el primer va manifestar que es trobava "sano y expedito de potencias y sentidos, si bien privado del olfato por un cáncer debajo la nariz, y con firme habla". Va fer hereu al Marc, va deixar 5 sous al Vicenç, perquè ja havia rebut allò que li tocava, 20 lliures a la Maria i 20 lliures a repartir entre els fills de la difunta Llúcia. Va fer constar uns deutes de 25 duros a la seva cunyada Francesca Cots i 10 duros a l'amo de Querol. En el segon testament ja no hi surt el fill desheretat Marc. Va fer hereva a la Francesca, filla del Vicenç, sota la condició que l'havia de cuidar el temps que li quedava de vida. En l'últim testament, fet quan la malaltia estava molt avançada, va ratificar l'herència a favor de la néta Francesca Closa, però si aquesta no tenia fills, la herència es transmetria al Vicenç.
El 2 de desembre el Vicenç Closa va fer inventari dels béns, que consistien en la casa, un hort de dos quartans que pagava el quart al Sererols i un hort d'un picotí lliure de parts.
Transcorregut el temps, Bonaventura Casellas va reclamar que li tornessin els 184 escuts del préstec i, en no fer-ho, el 2 de març de 1866 va posar l'afer en mans del jutge de pau. Aquest va decretar la subhasta de l'hort, que va ser valorat en 300 escuts. Se'l va quedar l'únic licitant Josep Miquel, de cal Sastre Gros, que en va oferir 202.

La noia Francesca Closa deuria morir jove i sense fills, perquè el 15 de desembre de 1877 el jutge local va adjudicar la casa al seu oncle Marc Closa Cots, que es guanyava la vida de paleta. Aquell any constava empadronat a cal Toneto Joan Costa Molins. El gener de 1878 el Marc va reconèixer un deute de 125 pessetes a Rosa Morera Biosca de cal Paisà, hipotecant la casa, que en aquell moment es trobava mig ensorrada. El deute era amb Isidre Puigdellívol, el primer marit de la Rosa. Com que no veia la manera de pagar-li els diners, el 16 de febrer de 1887 el Marc va vendre a la Rosa Morera la casa per 410 pessetes. L'operació va comptar amb l'aprovació del seu segon marit Joan Subirana Arnau, de Sant Vicenç de Castellet.

Hi deuria haver una altra venda que no tenim registrada, perquè en la relació de propietaris de cases de 1894 hi figura Pau Clarena Morros. Segons la relació, la casa es troba deshabitada i en mal estat.
Pau Clarena era fill de Francesc Clarena Oller i Josefa Calsina, i des de 1876 estava casat amb Maria Morros Vilaseca, natural de Prades de la Molsosa. El primogènit se'ls va morir amb 11 anys, però a més tenien l'Assumpció, el Matías, el Celdoni, l'Emili i l'Elisa. Des de 1881 el Pau posseïa ca l'Argenter, una altra casa atrotinada, però no se sap massa on vivien la família del Pau i la Maria, perquè surten empadronats en diferents cases. Una evidència és que el 17 de març de 1899, Pau Clarena, que comptava 49 anys, va fer testament al mas Caselles, on feia de masover. Va morir uns dies després deixant hereu al Matías. Aquest noi va traspassar jove i el seu lloc el va ocupar l'Emili, a qui la mare va fer hereu el 1918 quan es va casar amb Lluïsa Pujol Culillas.
La vídua mantenia l'usdefruit i deuria disposar de cert capital, perquè el 12 de desembre de 1911 la Maria Morros va comprar cal Tiquet a Josep Morera Subirana. Li va costar 2.500 pessetes per la casa i 500 per l'hort.
Els fills es van anar col·locant i la Maria Morros es va quedar amb la sola companyia de la filla Assumpció. En el registre fiscal de 1920 la Maria consta com a propietària de cal Tiquet i cal Toneto, però el lloc de residència és el mas Bastardes de Fals. Segurament va ser allà on li va arribar l'hora de la mort, que va tenir lloc el 14 de juny de 1926. Tenia 79 anys.

El 30 de març de 1927 Emili Clarena Morros, empadronat a Polinyà, es va vendre a Carles Torras Puigdellívol dues finques. Una casa amb un pati de dos quartans i un hort de tres quartes a la partida de la Font de l'Arena, i un hort de dos quartans al torrent de l'Home Mort de Camps. El preu va ser de 1.500 pessetes per la casa i 500 per l'hort. No es fa esment de cal Toneto ni ca l'Argenter, que ja feia anys que estaven inhabitables i estaven ajuntades amb cal Tiquet.
Una part dels diners de la venda va ser per les germa-

nes de l'Emili, l'Asunción i l'Elisa, les quals van rebre 375 pessetes cadascuna per la legítima.

L'edifici actual de cal Tiquet no s'assembla gens a les cases rònegues que el van precedir, però als baixos, on ara hi ha el garatge, s'aprecien parets més antigues. Els amos recorden que abans de les reformes hi havia un espai que servia de pallissa, amb una porta que s'obria a la banda de l'era i amb finestres al primer pis, la qual cosa fa sospitar que podia haver estat una casa, qui sap si cal Toneto.

LA CASETA DEL METGE

El rector de Fonollosa mossèn Josep Bagà va establir a l'apotecari Francesc Oliveras el 30 d'abril 1792 un terreny de la parròquia per edificar. En aquest solar de 20 per 20 pams l'apotecari s'hi va fer una casa, que seria anomenada **ca l'Apotecari**.
Posteriorment, l'Oliveras va comprar més terreny i va ampliar la casa, que va acabar sent l'impressionant edifici de doble portal que actualment es troba a la plaça de Fonollosa. La casa principal, producte de l'ampliació, tenia dos pisos i se li va dir cal Metge, perquè els successors de Francesc Oliveras van ser metges. La primitiva construcció tenia només planta baixa i un pis i es designava amb el nom de la Caseta del Metge.
Lluís Oliveras Boneu, el nét del constructor de la casa, tenia la consulta a la ciutat de Badajoz i el 31 de març de 1882 se la va vendre a Ramon Biadiu Morera, de ca l'Isidró de Fals. La va tenir fins que el 24 d'agost de 1884 se la va tornar a vendre al senyor Gaietà Cruxent Roussalet de Barcelona, i aquest el 15 de setembre de 1885 la va revendre a mossèn Josep Trullàs Padrós, el rector de Camps.
El rector tenia al cap el projecte de convertir la casa principal del metge en una escola religiosa i l'1 de juliol de 1886 la va traspassar a quatre monges dominiques. Quan aquestes van tancar el col·legi el 1903 la casa gran va passar a l'amo de la Vall i va ser durant molts anys la seu de l'escola pública de les nenes. Tota això està explicat amb detall en l'article de la història de cal Metge i en el monogràfic dedicat a l'ensenyament.

El 31 de maig de 1896 mossèn Trullàs es va vendre la Caseta al matrimoni Joan Piqué i Filomena Puig per 675 pessetes al comptat. La van inscriure a nom dels dos, tres quartes parts pel Joan i una quarta part per la Filomena.
Com que l'edifici venut tenia un servei compartit amb la finca de la qual se segregava, va caldre aclarir en el contracte de compravenda algun punt que podria haver portat en el futur a un conflicte:

(...) cuando quiera el comprador trasladar el lugar común y depósito de letrina de la casa que queda del vendedor que está emplazada en parte de la finca primera de las vendidas, deberá el comprador verificarlo a sus costas, emplazando el lugar común o escusado en el primer piso de la casa del vendedor, frente la escalera con tres asientos y tres diferentes conductos que desaguarán en el depósito de la letrina. Este deberá ser subterráneo y en caso de dificultarlo si el suelo resultare de piedra, deberá construirlo de paredes capaces para dicho objeto y siempre cubierto de bóveda y con una puerta bien ajustada para la extracción cuando convenga. La capacidad del escusado y depósito deberá ser igual a la que tiene actualmente (...) no podrá destinar jamás el comprador ni sus sucesores la casa que adquiere para salón de baile...

Arxiu Pou

Escoles (1957)

El comprador Joan Piqué era paleta i va arreglar la Caseta i va aixecar-hi un pis a sobre. Llavors la va oferir a l'Ajuntament, que buscava un lloc idoni per l'escola de nens. En el ple municipal del 29 de maig de 1898 es va acordar llogar la casa del Piqué per l'escola de nens i per les oficines municipals.
Es va signar un contracte d'arrendament a partir del dia u de juliol per quatre anys i un lloguer mensual de 70 pessetes, 10 menys del lloguer que es pagava pel local anterior de l'escola.
La Caseta del Metge, que a partir de llavors va ser anomenada **l'Escola dels Nens**, acollia l'aula pròpiament dita, la vivenda del mestre i la seva família i una sala que servia per fer-hi les reunions de l'ajuntament i de despatx del secretari. Una taula, unes cadires, un penjarobes i un gros armari per la documentació municipal era tot el mobiliari.
El lloguer va anar pujant amb el pas dels anys i la inflació de la moneda; el 1913 era de 80 pessetes, del 1931 al 1939, 160 pessetes, el 1944, 500 pessetes, el 1947 va pujar de 600 a 900 pessetes, i del 1959 fins el 1962, que es van estrenar les escoles noves, va ser de 1.000 pessetes. En el preu s'hi incloïa l'escola i l'oficina municipal.

Joan Piqué Felip era un paleta natural de Conill que el 28 de novembre de 1886 va contraure matrimoni a

Vista actual de la Caseta

l'església parroquial de Fonollosa amb Filomena Puig Cots, una germana de l'amo del mas Closa. Van viure a la Caseta durant els primer mesos i el 1887 va arribar el primer fill, una nena dita Maria que se'ls va morir abans de l'any. Quan van llogar la casa a l'Ajuntament, van agafar els mobles i se'n van anar a viure a Monistrol de Montserrat. Més tard van establir-se a Marganell i a Terrassa.
Era un home treballador i fent de paleta va arraconar alguns diners, que no mantenia inactius sinó que els prestava a canvi d'un interès. El 1904 va deixar 5.000 pessetes a la vídua Francesca Santmartí de Sant Fruitós, amb un interès del 4'5% i la garantia del mas Torruella de Baix. El 1906 va deixar 5.000 pessetes més, per 5 anys i al 5% d'interès, a Pere Carreras, un comerciant de Manresa, que va hipotecar al seu favor una casa a la partida dita del Fossar dels Jueus o de les Verges.

El Joan i la Filomena van tenir tres fills; l'Antoni, el Francesc i l'Agnès. Aquesta Agnès es va casar el maig de 1914 amb Joan Morros Playà, propietari del mas Morros de Rajadell, i el seu dot va ser de 5.000 pessetes. El fill gran Antoni Piqué Puig va dedicar-se a contractista d'obres i el seu germà Francesc constava com a jornaler.
El 12 de gener de 1913 Joan Piqué, fill de Joan Piqué de Conill i Maria Felip de Mirambell, va fer testament. Va llegar a cada fill 1.500 pessetes, va fer hereva a la dona i, després d'ella, als fills, per parts iguals.
Filomena Puig Cots va morir a Terrassa el 8 de novembre de 1922 intestada. El juliol de 1924 el Jutge va declarar hereus per parts iguals als tres fills, adquirint cadascun d'ells doncs, una novena part de la propietat de Fonollosa.
El 29 gener 1934, a la notaria de Francesc de Badia de Terrassa, es va efectuar la venda per part de Joan Piqué Felip, habitant a la carretera de Matadepera, i dels seus tres fills, de la Caseta i un hort de dos quartans, dit Hort de la Font, pel preu de 2.000 pessetes, a Antoni Puig Palà, de Fonollosa. Els diners se'ls van repartir d'acord amb el percentatge sobre la propietat; el pare tres quartes parts i els fills, una novena cadascun.
L'Antoni Puig va deixar la Caseta del Metge en herència al seu fill Josep Puig Cases i ara és de la seva vídua Pepeta Vall Pubill. L'anomenen la casa de la tieta Pepeta.

ELS MENJARS D'ABANS A PAGÈS

Platillo
Era el plat fort dels àpats i consistia en un guisat de qualsevol carn.
Se'n feia de pollastre, conill, ànec, oca i perdiu. Havia de tenir força suc per poder sucar-hi pa. També es menjava guisat de moltes parts de l'ovella, com la tripa, els peus i la freixura. El cap s'asclava per la meitat i es feia a la brasa. La sang es fregia en una paella amb oli. La "carn vella" era més barata i anava bé per estofar, mentre que la carn de xai tendre es menjava a la brasa o amb suc. Era un problema guardar la carn i per mantenir-la en fresc es ficava en una carnera o cistella penjada dins del pou o la cisterna.
Es cuinava als fogons. De la llar de foc s'arreplegava en una olla el caliu i es guardava tapada (s'ofegava) fins que fes falta als fogons. En alguns casos també es feia servir carbonet d'alzina. La introducció dels fogons de petroli i, posteriorment, les cuines de butà, van representar un gran avenç per a les cuineres.

Figues seques

Begudes
La beguda quotidiana era el vi i l'aigua. El vi es bevia amb porró i l'aigua en uns gots gruixuts de vidre o amb un càntir de terrissa grisa de Verdú, que són els que mantenen l'aigua més fresca. De vegades es preparava una ampolla amb "litines", unes pólvores que produïen efervescència. El xampany pels àpats importants va trigar en arribar. Es conta que la primera vegada que es va beure aquesta beguda escumosa en aquests verals

va ser a mitjans de la dècada dels 40 i van ser una colla de joves que se la van beure acompanyant un plat de bledes.

Fruita seca
S'assecava tota mena de fruita, perquè durés tot l'any. Es penjaven les panses i s'assecaven les prunes i prinyons (prunes silvestres). Les figues s'enfilaven per la cua amb un filferro net o es posaven sobre uns canyissos en un lloc ventilat, sempre protegits amb una malla per evitar les mosques. Les figues es premsaven, s'enfarinaven lleugerament i es guardaven en capses
Les llenegues i les albergínies, tallades a llesques, s'enfilaven en un cordill prim amb una agulla de cosir sacs, es deixaven assecar i després es guardaven en una coixinera. Es posaven a assecar sempre de lluna vella, sinó es corcaven.
Per sant Blai es portava a la missa una mostra de fruita seca per a beneir-la.

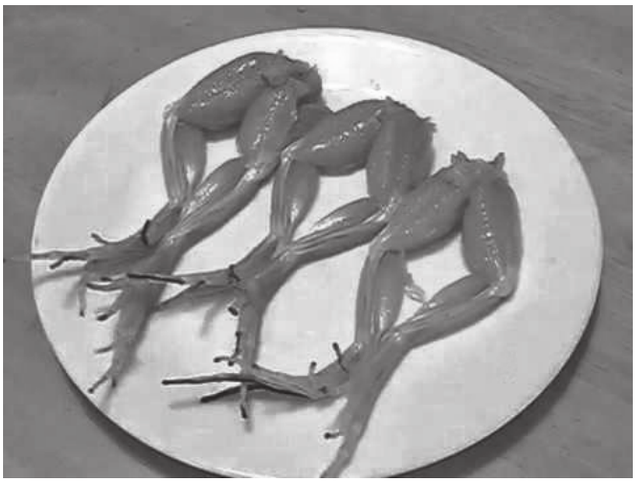

Cuixes de granota

Caça i pesca
Es menjaven moltes menes de carn salvatge. Els joves vetllaven els nius de garsa i just quan estaven a punt de volar agafaven les garses novelles. Es plomaven i se'ls llevava la pell, perquè amargantejava, i es fregien a la paella. El gaig també era molt valorat, així com els tudons. Els pardals es caçaven posant a sota d'un garbell ample, sostingut alçat amb un bastonet, algunes molles de pa. Quan s'aplegaven uns quants ocells sota del garbell, es tirava amb un cordill el palet i el garbell queia i els atrapava. Es pescaven amb canya barbs a la riera i crancs amb les mans a sota de les pedres. Per caçar les granotes d'una bassa s'emprava el "bertrol" un parany o nansa feta de vímet. Un altre mètode consistia en enlluernar-les amb un llum de carbur i estabornir-les amb una pala de picar la roba.

Confitures
L'arrop és una confitura que es fa bullint amb most diverses fruites i verdures fins que s'espesseix. S'hi ficaven les albergínies de cap de brot (petites), carbassa, figues, pebrot, codony, pela de meló i síndria, entre d'altres coses.
A la tardor es feia la confitura de codony, coent una bona estona els talls de codony amb aigua i sucre fins a arribar a la textura desitjada.

Carn d'olla

Conserves
A la temporada de màxima producció a l'hort es feia la conserva de tomàquet. Es posava en ampolles i s'hi afegien pólvores (nitrit sòdic ?) per evitar que fermentés. En vinagre es conservava pebrot, bitxo o coliflor. Els bolets es guardaven en pots de vidre coberts amb sal abundant.
Les olives es podien fer senceres o aixafades. Per treure l'amargor, primer es tenien en aigua nou dies, canviant-la cada dia. Després es guardaven en pots amb sal, fonoll, sajolida i alguns grans d'all. Per mesurar la concentració precisa de la sal, es submergia en una galleda d'aigua un ou. Quan aquest just surava, es deixava d'afegir sal, perquè llavors la salmorra estava al punt.
Una part dels productes de la matança es confitava dins de tupins amb oli o llard. Altres parts del porc es conservaven en sal, com la cansalada, els peus o l'espinada.

Berenar
S'untava una llesca de pa amb llard i s'escampava sucre per sobre. També era popular el pa amb vi i sucre i el pa amb oli i sucre. El pa es menjava gairebé sempre torrat, ja que a les cases la llar cremava constantment. En canvi es gastava poc el pa amb tomàquet i oli.

Recepta de la sopa torrada (Nita Figuera de Biosca de Castelltallat)
Es parteix d'un bon brou fet amb gallina, orella de porc, morro d'ovella, etc., prèviament colat. Es prepara la carn de les mandonguilles amb carn de xai, pollastre i porc, mai de vedella, ou, all i julivert. La carn s'ha de trinxar amb una màquina trinxadora manual. Es fan les mandonguilles petites amb l'ajuda d'una cullereta de cafè, s'enfarinen i es fregeixen amb oli nou. La farina torrada es fa passant un corró sobre llesques de pa sec ben torrat. Es tiren les mandonguilles i la farina torrada al caldo i se serveix.
Amb aquesta recepta la Nita va guanyar un concurs de cuina.

Recepta de perdiu amb col (Montserrat Coberó de la Morera de Fonollosa)
Es neteja l'interior d'una perdiu silvestre, es salpebre i es farceix amb botifarra, costella de porc desossada, ceba, tomàquet i una fulla de llorer. Es lliga amb un fil la perdiu, deixant unides les dues potes. Es fregeix amb llard en una cassola tapada i al cap d'una mica s'hi afe-

Conserva de tomaquet

geix un vaset de conyac i brou, fins deixar la perdiu gairebé coberta. Si s'evapora massa, s'hi afegeix més brou. Quan es veu que la carn es tendra, el temps depèn de la mida de la perdiu, es treu i es parteix per la meitat. La ceba i el tomàquet del farciment s'aixafen i es barregen amb part del brou i una picada d'ametlla. A banda es bullen, poca estona, cols de Brussel·les, s'enfarinen i es fregeixen. A l'hora de servir s'ajunta tot en una plata. En comptes de cols també s'hi poden posar llenegues.

Recepta de conserva de tomàquet (Dolors Morera de cal Petit de Camps)

Es parteix de cinc quilos de tomàquets de l'hort, escaldats i pelats. En una cassola de terrissa amb poc foc es fa un sofregit amb tres cebes i tres pomes.

S'afegeix a l'olla dels tomàquets junt amb tres cullerades de sucre, tres de sal i mitja culleradeta de canyella mòlta. Es fa bullir unes quantes hores, fins que té la consistència desitjada. Es guarda la conserva en pots de vidre i s'esterilitzen al bany maria.

GOIG DE SANTA ELENA

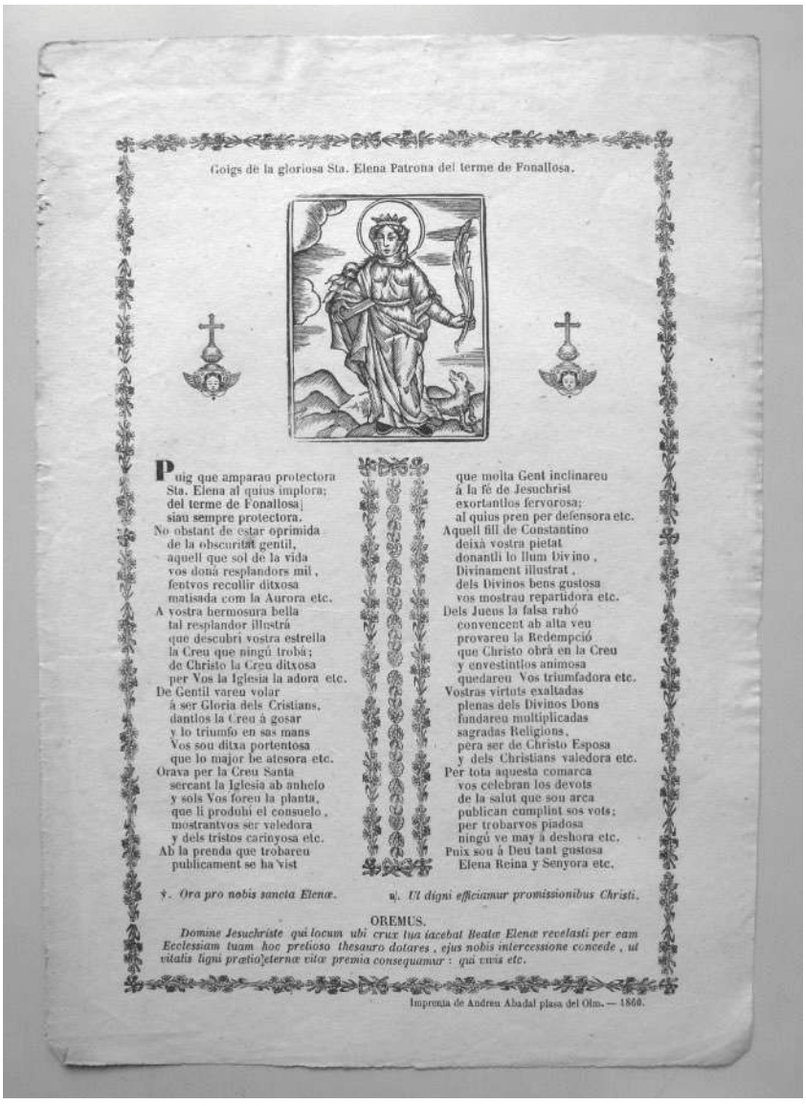

Goigs de la gloriosa Sta. Elena Patrona del terme de Fonollosa.

Puig que amparau protectora
Sta. Elena al quius implora;
del terme de Fonollosa;
sian sempre protectora.
No obstant de estar oprimida
de la obscuritat gentil,
aquell que sol de la vida
vos donà resplandors mil,
fentvos recollir ditxosa
matisada com la Aurora etc.
A vostra hermosura bella
tal resplandor ilustrà
que descubrí vostra estrella
la Creu que ningú trobà;
de Christo la Creu ditxosa
per Vos la Iglesia la adora etc.
De Gentil vareu volar
à ser Gloria dels Cristians,
dantlos la Creu à gosar
y lo triumfo en sas mans
Vos sou ditxa portentosa
que lo major be atesora etc.
Orava per la Creu Santa
sercant la Iglesia ab anhelo
y sols Vos foreu la planta,
que li produhí el consuelo,
mostrantvos ser valedora
y dels tristos carinyosa etc.
Ab la prenda que trobareu
publicament se ha vist
que molta Gent inclinareu
à la fé de Jesuchrist
exortantlos fervorosa;
al quius pren per defensora etc.
Aquell fill de Constantino
deixà vostra pietat
donantli lo llum Divino,
Divinament illustrat,
dels Divinos bens gustosa
vos mostrau repartidora etc.
Dels Jueus la falsa rahó
convencent ab alta veu
provareu la Redempció
que Christo obrà en la Creu
y envestintlos animosa
quedareu Vos triumfadora etc.
Vostras virtuts exaltadas
plenas dels Divinos Dons
fundareu multiplicadas
sagradas Religions,
pera ser de Christo Esposa
y dels Christians valedora etc.
Per tota aquesta comarca
vos celebran los devots
de la salut que sou arca
publican complint sos vots;
per trobarvos piadosa
ningú ve may à deshora etc.
Puix sou à Deu tant gustosa
Elena Reina y Senyora etc.

℣. *Ora pro nobis sancta Elenæ.* ℟. *Ut digni efficiamur promissionibus Christi.*

OREMUS.

Domine Jesuchriste qui locum ubi crux tua iacebat Beatæ Elenæ revelasti per eam Ecclesiam tuam hoc prelioso thesauro dotares, ejus nobis intercessione concede, ut vitalis ligni pratio eternæ vitæ premia consequamur: qui vivis etc.

Imprenta de Andreu Abadal plasa del Olm.— 1860.

Goig de Santa Elena (1860)

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE: AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 50 Abril 2019

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

MAS CASES (1ª PART)

El primer Casas que trobem a Fonollosa és Pere de Casas, el qual el desembre de 1297 va pagar 47 sous per una vaca i una burra que havia comprat. El 8 dels idus de juliol de 1305 el matrimoni Pere de Casas i Berenguera va donar la mà de la seva filla Guilleuma a Pere de Besora. Els Casas van concedir a la mossa un dot de 600 sous, dels quals en van fer efectius aquell dia al gendre 400. Van quedar que per Tots Sants n'hi darien 100 més i al cap d'un any la resta.

En el llibre del Veguer hi ha una anotació de 1310 d'un deute de Berenguer ces Casas, el qual es documenta de nou el 1317, 1324, 1331, 1336, 1337, 1343 i 1345. En el document de 1337 el Berenguer reclama un deute en nom del seu germà Pere. Aquest Pere surt el 1313 fent d'avalador i ell mateix, o un altre que es deia com ell, el 30 d'agost de 1352, pagant a un mercader, el drap que havia comprat el seu pare difunt Berenguer de Casas.

Al llarg del segle XV únicament enregistrem tres persones, suposadament hereus del mas. Entre 1403 i 1440 surt en 16 ocasions Pere Casas o ces Casas, 8 de les quals fan referència a compravendes de muls. El més interesant és la venda perpètua que li va fer l'11 d'octubre de 1417 Guillem de Serradarnau, teixidor de Manresa, del

Foto Sabina

Dovella datada 1658

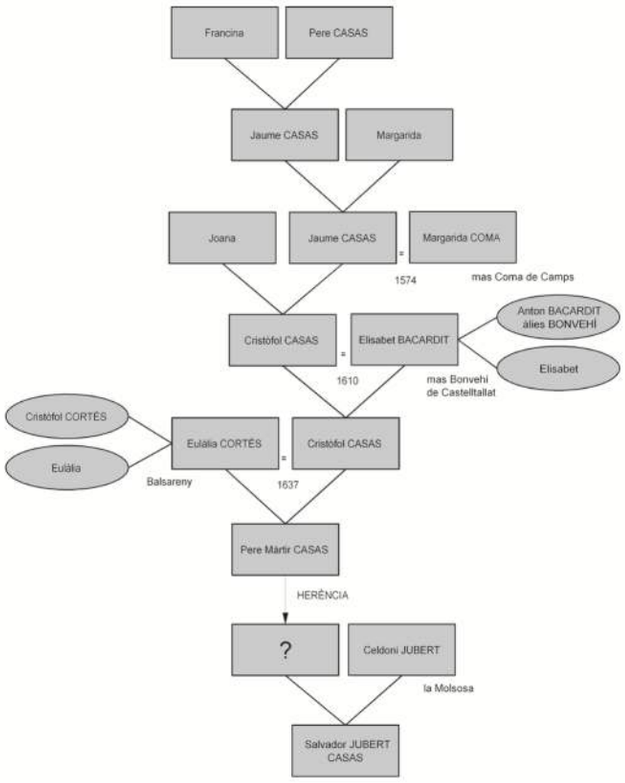

mas Serradarnau. El mas estava completament abandonat pel seu amo, que es guanyava el pa treballant de teixidor. El preu de venda va ser només de 100 sous (5 lliures), una misèria comparat amb el què es pagava per una mula, que oscil·lava entre les 12 i les 16 lliures. Aquest mas, posteriorment conegut com Sadernà, era dins del terme de Castelltallat, però pertanyia a la parròquia de Camps, i va romandre en poder de la família Casas molts segles.

Entre finals de 1435 i començaments de 1462 surt 14 vegades Ramon Casas. El més destacable és el perdó que li va concedir el 1440 el senyor de Rajadell d'un cert delicte del qual ell i altres eren acusats. El 26 d'agost de 1448 el Ramon va renunciar a conrear la terra de dos masos de Camps, el mas Puig de la Vall i el mas Fontcalçada. Els va tornar al paborde de Caselles, perquè les magres collites no arribaven ni per pagar els censos que li exigia la Pabordia, que en total eren 5 quarteres de gra, dues gallines i una ovella. A finals d'aquell any va participar en la reunió dels remences de Fonollosa per designar els delegats que havien de pactar la supressió dels mals usos.

A finals de gener de 1462 el Ramon i el seu fill Andreu van adquirir un mul negre que els va costar 13'5 florins. El 1481 l'Andreu Casas va comprar una mula negra per 34'5 florins. La darrera presència de l'Andreu és de 1497.

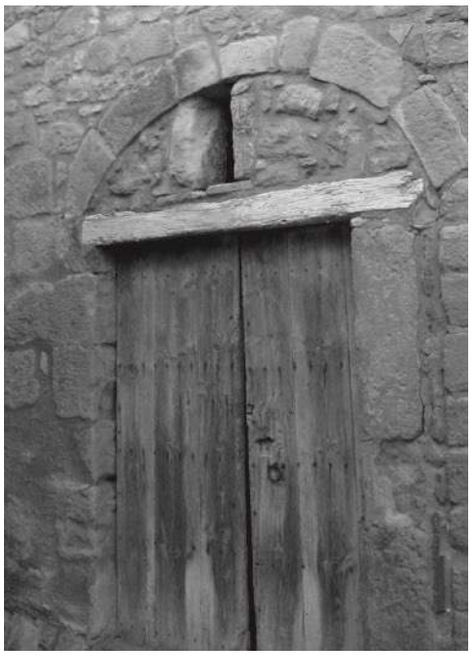

Foto Sabina

Porta lateral

Gairebé no hi ha evidències dels Casas a la primera meitat del segle XVI, però no creiem que la casa restés algun temps abandonada. Entre els testimonis que va aportar el rector en el plet contra el propietari Vall hi havia Pere Casas i Pere Andreu Casas. Aquest darrer va declarar en un judici que abans de la guerra civil catalana (1463-73) havia veremat en una vinya del rector.
El 1515 Pere Casas de Fonollosa va actuar com avalador i el 1520 va empenyorar un tros de terra. El 1537 el Pere constava que era l'hereu i la seva muller era Francesca o Francina. El 1537 els Casas van donar la mà de la seva filla Joana a Antoni Bru, un jornaler que havia vingut d'un poble del bisbat de Sant Flor. L'occità va acceptar la noia junt amb un dot de 20 lliures, la meitat pagades vuit dies abans de la celebració de les noces i l'altra meitat el dia de sant Martí. L'aixovar era simple, un cofre de fusta, un parell de llençols, una flassada, sis tovalloles i dues canes de roba de bruneta per confeccionar el vestit bo. El 1546 Gaspar Casas, fill de Pere i Francina, va pactar matrimoni amb Margarida, filla de Pere Arlomba i Joana, pagesos del terme del castell de Fillol. El Casas va donar 30 lliures al fill, pels favors rebuts i els drets de legítima. En cas de no tenir descendència n'havia de restituir 10. Els pares de la Margarida la van fer hereva sota la condició que ella i el Gaspar havien de treballar al mas i tenir cura dels pares i d'un fill impedit.

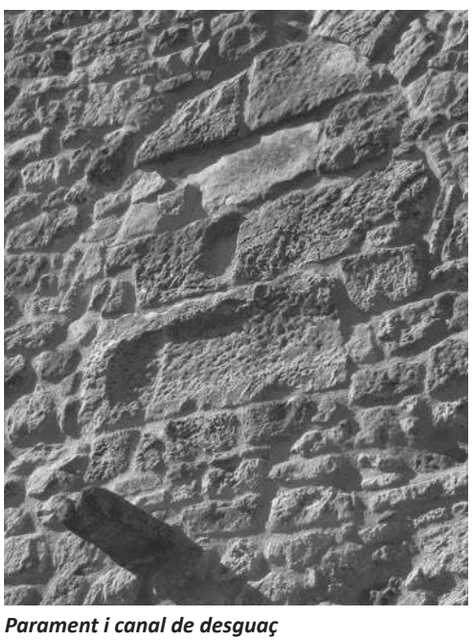

Parament i canal de desguaç

Al mas Cases hi va viure entre 1559 i 1572 Joan Aguileres, àlies Picalquers, o àlies Campserver. El Joan era un fadristern del mas Campserver de Fals, mas que abans es deia Aguileres. Els dos noms s'utilitzaven indistintament amb l'álies Picalquers, perquè la família que es va instal·lar al mas Campserver provenia d'un mas dit així de Sant Mateu (segurament l'actual mas Eloi). El 1573 Magí Torras d'Aguilar va reclamar una quantitat d'oli a Joan Casas de Fonollosa, que podia ser l'Aguileres anterior amb el nom canviat.

A finals del segle agafem el fil que ens conduirà, amb alguns entrebancs, fins als nostres dies.
Un document és el capbreu que va manar fer Andreu de Intriago, abat del monestir de Montserrat, el 16 de setembre de 1581. La declaració la va fer Jaume Casas a casa seva a Fonollosa davant del representant Joan Rajadell. Va declarar que tenia pel monestir una peça de tres jornals de llauradura de mules pertanyent al mas Rabinat. El cens era d'una quartera de blat, pagada el dia de Santa Maria d'Agost. La peça li havia pervingut del seu pare Jaume Casas, i aquest del seu Pere Casas, qui ja l'havia declarada en el capbreu anterior, el 26 d'octubre de 1545. El representant li va demanar poder veure els testaments del pare i l'avi, però com que no els tenia, li va fer establiment "a carta precària".
La presència pública del Jaume Casas era anterior al capbreu. El primer cop que surt és el març de 1574 i ho fa en motiu de la compra d'un bou. El maig de 1577 va comprar blat a crèdit a l'amo de la Vall i el febrer de l'any següent n'hi va tornar a comprar. El 1584 ell i dos més del poble van adquirir a crèdit a dos germans de Monistrol de Montserrat 24 quarteres de blat, 12 de civada i 8 d'ordi. El 1592 va empenyorar per 24 lliures les herbes del seu mas Sadernà al Bonvehí de Castelltallat. El 1593 va admetre deure al vicari de Fonollosa 14 lliures per 4 quarteres d'ordi i 4 de blat d'espelta. El 1594 va comprar drap de llana a un botiguer de Manresa per valor de 4 lliures i 19 sous, i el 1607 va quedar a deure a un teixidor dues canes i sis pams de drap burell setzè.
El 1596 va fer un cert negoci acompanyat de Miquel Noguera, treballador, "habitant a la casa de la ferreria de Fonollosa". Hi ha la possibilitat que aquesta ferreria sigui la dependència que molt més tard seria coneguda com "la Caseta del Cases" o "el Forn del Celdoni". El 1605 va arrendar una part de les terres del mas Sadernà i a finals de maig de 1609, acompanyat del seu hereu Cristòfol, va adquirir a Sallent una mula de pèl castany de cinc anys d'edat.
És curiós que en un dels documents es defineix al Jaume Casas com l'hereu del mas de les Cases, àlies Sadernà, de Fonollosa.

Finestra bífora

Jaume Casas, fill de Jaume i Margarida, es va casar dues vegades. La primera dona va ser Margarida, filla de Joan Coma i Càndia, amos del mas Coma de Camps. Es van comprometre el 21 de desembre de 1574 i el matrimoni havia de tenir lloc abans de quinze dies. L'hereu Coma va concedir a la seva germana un dot de 100 lliures. L'agost de 1575 ja l'havia cobrat. El Jaume i la Margarida van tenir una nena, a qui van posar Beneta. La Beneta se la va endur el 1601 Miquel Roviralta, un sabater de Manresa que tenia la casa a prop del Pont Vell.
La primera dona se li va morir, i llavors va formalitzar un segon matrimoni amb una dona dita Joana. Amb ella va tenir l'hereu Cristòfol i la Joana. La Joana va esdevenir el 1610 la parella de Joan Roviralta, tal vegada parent del seu cunyat.

Cristòfol Casas va fer capítols el 22 de desembre de 1610 amb Elisabet, filla d'Anton Bacardit, l'amo del mas Bonvehí de Castelltallat. La relació amb el sogre deuria ser correcta, ja que el 1617 els dos van comprar, a mitges, 12 quarteres de blat. Les compres de blat panificable es repetien any rere any, perquè les collites eren irregulars i sovint s'acabava abans d'hora i no es podia sembrar ni menjar pa. Els grans subministradors de blat eren els rectors dels pobles, que n'emmagatzemaven grans quantitats a les golfes de la rectoria esperant la primavera quan el preu pujava. El juny de 1623 el rector de Fals va vendre blat a vint pagesos, un dels quals va ser el Cristòfol. El maig de 1628 i l'abril de 1629 va ser el rector de Castelltallat qui n'hi va vendre i el març de 1635 la Seu de Manresa. Aquesta darrera operació potser no la va protagonitzar ell, perquè el juny d'aquell any constava com a difunt. Podia haver estat el seu fill Cristòfol Casas, el qual ja era hereu el 8 de juny de 1637, el dia que va signar el contracte matrimonial amb la donzella Eulàlia, filla de Cristòfol Cortés i Eulàlia, pagesos de Balsareny. El dot de l'Eulàlia va ser de 220 lliures, capital que van acordar gastar per quitar el mas Sadernà, que en aquell moment estava empenyorat. El vestit bo de la núvia el descrivien així: "atzarena de estamenya de arreus, faldillas i faldelli de color ab gipo de picota". Els pares van concedir a la noia "los vestits de son fadrinatge y les joyes a us de Balsareny". Per la seva part, el Cristòfol va afirmar que "heretara als fills naixedors del present matrimoni, es a saber, lo qui a ell ben vist li sera, si sera sa de enteniment y adret de sos membres y no sera en sagrats ordens constituit, y si no, ne anomenara lo primer nat". Es van comprometre les dues parts a celebrar les noces dins de l'espai de dos mesos, fixant unes arres de 100 lliures.
El 1637 el Cristòfol va admetre un deute al botiguer Rafel Escorsell de 8 lliures i 7 sous per mercaderia de la botiga. El deute es va cancel·lar el maig de 1639. El 1648, ell i el seu cosí Joan Bacardit, àlies Bonvehí, per tal de quitar un censal i dos violaris van crear un censal de 200 lliures a favor de Bartomeu Celdoni Vilansosa, el rector de Fonollosa. El 1650 es va endeutar de nou venent un censal de 50 lliures al vicari de Fonollosa. El 1654 va ser un dels caps de casa que va jurar fidelitat al nou abat de Cardona i l'octubre de 1664 va manllevar 15 lliures a un metge de Manresa, amb el compromís de portar-li a casa al febrer una càrrega d'oli. L'actuació més tardana de Cristòfol Casas és de setembre de 1675.

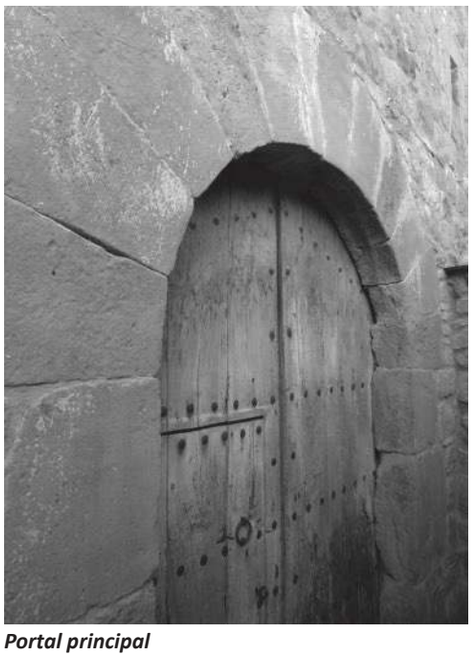

Foto Sabina

Portal principal

Vista de la part de llevant

Hem col·leccionat 19 fitxes, datades entre 1660 i 1691, on hi surt Pere Màrtir Casas. Malgrat que en cap d'elles ho especifiqui, per proves indirectes deduïm que el Pere Màrtir era fill del Cristòfol i l'Eulàlia. Movia bastants diners, i en morir conco, va deixar els béns al nebot Salvador Jubert, qui va dipositar a la rectoria 40 lliures per crear una fundació per misses de sufragi per l'ànima de l'oncle.

La història del mas Cases entra en aquest punt en una zona d'ombres. Suposem que en morir conco el Pere Màrtir, l'herència es va derivar cap els descendents d'una germana seva, el nom de la qual desconeixem. Aquesta germana es va casar amb Celdoni Jubert i el proper hereu va ser el seu fill Salvador Jubert.
Del Celdoni en no en sabem pràcticament res, tret que el 1665 va avalar una compra de blat de Cristòfol Casas, el seu sogre, suposem.
És força probable que el Celdoni fos un fadristern d'un mas de la Molsosa anomenat Jubert. Hem fet una petita recerca d'aquest mas i hem descobert que el 1617 l'hereu era l'Antoni Jubert, la seva dona era Beneta i el seu fill Antoni. Aquest es va casar el 1628 amb Joana, filla de Joan Cuyner i Margarida, també de la Molsosa. El 1673 es va casar l'hereu Isidre Jubert, fill d'Antoni, difunt, i de Cecília, viva, amb Maria Junyent de Camps.
No sabem amb seguretat on s'insereix en l'arbre la branca del Celdoni Jubert, però per la cronologia, podríem suposar que era fill d'Antoni i Joana.

CAL RECUS

El 18 de maig de 1772 Josep Serarols, el Roca, va establir a Domingo Casas un terreny d'un picotí per a fer-hi una casa. Una de les clàusules era que:

> ... la casa fabricara en dit tros de terreno no pugia servir si no per lo us vostre y de vostra familia, que de la viña vos tinch establerta al quint, que es inmediata y contigua al terreno vos vench per fabricarhi casa, tinguiau la facultat de prendre, si vos apareixera, mitg corta de sembradura de terra per hort, del que no estiguiau obligats en haverme de pagar parts, sino del gra hi cullireu ...

El preu de l'establiment va ser de 20 lliures al comptat, a les quals el Domingo hi va haver d'afegir allò que va haver d'ingressar a les arques de l'abat de Cardona, 4 lliures i 8 sous pel terç i 10 sous per permís d'edificar. La futura casa va quedar gravada amb un cens de 10 sous.
Hem arrossegat molt temps el dubte de si realment aquest establiment correspon a l'actual cal Recus. La rel del dubte rau en les afrontacions, que eren pel sud la casa de Jaume Biosca i pel nord la casa de Josep Devant. El Serarols, en aquell temps, va establir molts terrenys edificables al raval del Sastre i també, en el cas de cal Rabinat, al límit de la propietat, allà on confluïen les terres dels masos Roca, Sastre Coix, Morera i Cases. La casa del Biosca podria ser cal Rabinat. La del Devant ens portaria al raval del Sastre, però les cases d'aquest veïnat les tenim ben documentades i no s'hi contempla la possible casa de Domingo Casas. Per altra banda, en una acta de 1784 es diu que la casa està situada a la partida del Domingo.
Així doncs, amb alguns dubtes i reticències, que l'aparició d'algun nou document podria esvair, considerarem que l'origen de cal Recus és l'establiment esmentat.

Domingo Casas Jubert era un fadrí del mas Cases i surt per primer cop esmentat el 1750, quan el seu germà, l'hereu, li va tornar les 50 lliures que ell havia posat al mas pairal per pagar unes obres i altres coses. També va deixar a l'hereu 25 lliures per comprar gra. El 1754 el Domingo va aconseguir tres quarteres de terra a la partida del "Restoblet", del mas Roca, per a convertir en vinya. El 1759 era un dels priors de la confraria dels Dolors.
La seva dona era Francesca Closa i tenien la Pasquala i

La casa actual

el Domingo. El 1753 es va casar la Pasquala amb Domingo Esquius, un pastor nascut a Salo i habitant d'Aguilar, i el 1782 ho va fer el Domingo amb Antònia, filla de Gaspar Bacardit i Maria Tomàs, els amos del Becardit de les Olles. Domingo Casas va fer testament el 19 de desembre de 1779, fent hereva a la Pasquala. El Domingo va morir i el 3 de novembre de 1784 la Pasquala i el seu consort van prendre possessió formal dels béns del pare. En presència d'un notari que van fer pujar de Manresa, van entrar i sortir de la casa, van arrencar herbes i les van escampar per les dues vinyes, una del Roca i l'altra de Querol.

El germà Domingo, que s'estava a la casa amb la seva dona, va morir jove i sense fills i llavors hi va haver un conflicte entre la Pasquala i la seva cunyada Antònia Bacardit. L'onze de febrer de 1791 la vídua Pasquala Casas i el seu fill Domingo Esquius van acudir a Becardit de les Olles, la casa del batlle Jaume Bacardit, per presentar, en presència de dos testimonis, denúncia contra el mateix batlle i la seva germana Antònia, vídua de Domingo Casas.
La Pasquala va explicar que el dia u a la tarda, Jaume Bacardit la va expulsar de la casa on vivia, que havia estat del seu pare Domingo Casas, *"arañándola fuertemente del brazo y pierna, en tanto que fue preciso acudir al cirujano le mirase, y arrastrándola por tierra, siendo, como es, hermano de dicha Antonia Casas".* Així doncs, la Pasquala es va resistir a ser desnonada i el batlle, que era germà de la seva cunyada, la va fer fora de males maneres. Al cap de pocs dies el batlle Jaume Bacardit

va plegar i la vara d'alcalde la va agafar Isidre Serarols, regidor degà, que era l'encarregat de jutjar els fets. La Pasquala i el fill no ho volien, perquè consideraven que el Serarols i el Bacardit eren del mateix bàndol i que el judici seria parcial. A mitjans de març van demanar empara a la cúria de Prats, que va resoldre traslladar el plet a la batllia d'Igualada.
No sabem com va acabar el conflicte, però tot indica que la Pasquala va recuperar la casa que havia construït el seu pare.

Quan van passar aquests fets, el Domingo era encara fadrí i el 5 de gener de 1799 va concertar matrimoni amb Maria, filla d'Isidre Bonvehí i Serafina Martí de Camps. La Maria era la filla gran i els pares la van fer hereva, amb la condició que havia d'assumir els dots de les seves dues germanes, 25 lliures a cadascuna. El Domingo va acollir el sogre i les cunyades a casa seva i el sogre li va cedir l'usdefruit dels seus béns.
El Domingo i la Maria tampoc van tenir fills barons i va quedar pubilla la Maria Esquius Bonvehí. El gener de 1820 aquesta va signar el contracte matrimonial amb el jove Mateu Pubill Fornells de Sant Mateu. El Mateu va aportar de dot les 200 lliures que tenia estalviades, més 10 lliures que li havia deixat en herència el pare, més algunes eines i mobles per valor d' 11 lliures i 5 sous, i algunes peces de roba de dona. Suposem que la roba li va donar la mare per la futura muller i consistia en unes faldilles de baieta blava, un gipó de cotó d'espiga de mig panyo, una caputxa de baieta negra i una de blanca.
El pare va fer hereva a la Maria, guardant-se l'usdefruit dels béns mentre visqués. Van estipular que si el matrimoni no durava i el gendre havia de marxar de cal sogre,

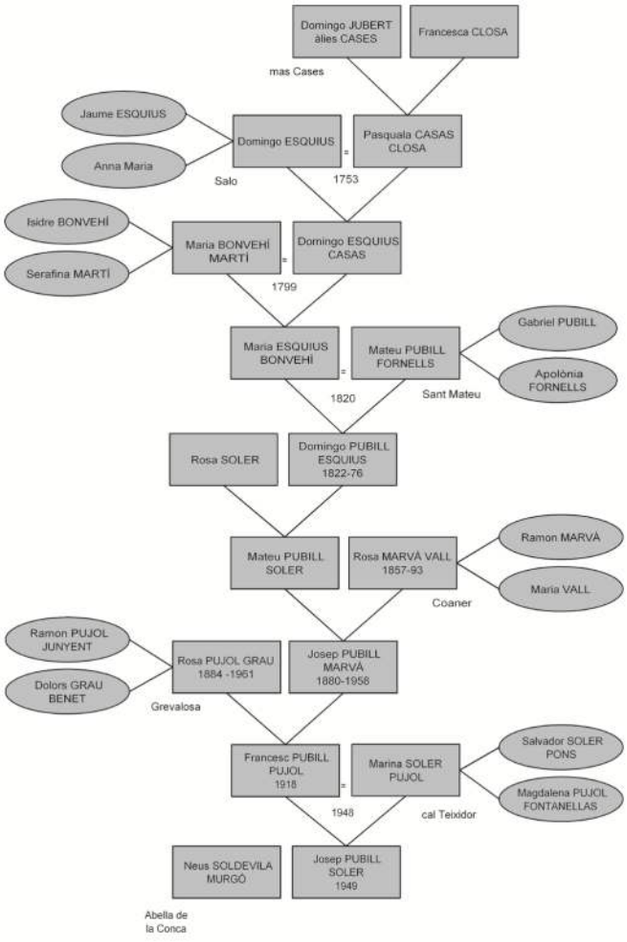

Arxiu Recus

Família Pubill Marvà

a part de restituir-li el dot, aquest li daria en compensació pel seu treball 10 lliures per cada any que hagués conviscut amb la pubilla, amb un màxim de deu.
Domingo Pubill era conegut amb el sobrenom de Recus i per això la casa va ser anomenada així.

Cap el 1822 els va néixer un nen a qui van posar Domingo, com l'avi matern. Després van tenir el Josep, el qual es va establir amb la seva dona Maria Bastardas Pou en una casa a les Escodines de Manresa. La Maria Esquius va morir abans de 1856 i el Mateu abans de 1864.
L'hereu Domingo Pubill Esquius es va casar amb Rosa Soler i el resultat del matrimoni van ser els fills Mateu, Valentí, Josep, Maria, Teresa i Francesca. El Mateu es va quedar a casa fent de pagès, mentre que el Josep es va guanyar la vida com a cisteller a Manresa. Domingo Pubill va ser portat al cementiri de Fonollosa el 15 de desembre de 1876.

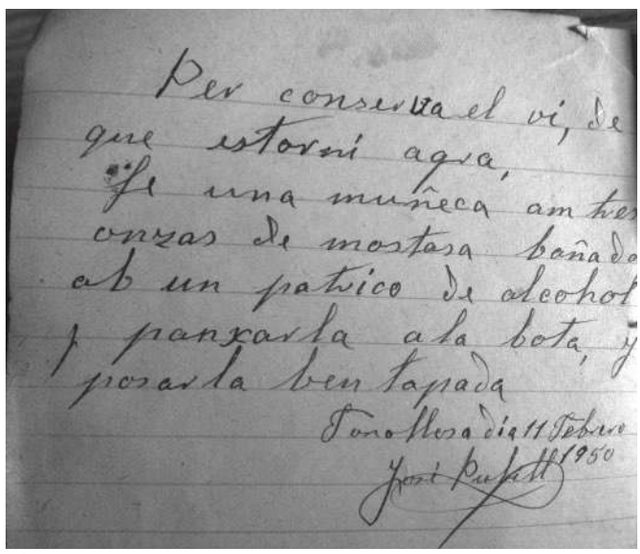
Arxiu Recus

Pàgina del dietari

Mateu Pubill Soler va aparellar-se amb Rosa Marvà Vall, natural de Coaner. Van tenir el Josep, l'Anselm, l'Isidre, la Maria i una altra nena que va morir petita. El Josep es va quedar a casa, l'Anselm va morir solter al convent dels Caputxins de Barcelona el 1916 i l'Isidre va muntar un restaurant al carrer Major de Gràcia.
El 1879 el Mateu va tenir un desacord a causa d'una vinya amb l'amo de cal Closa, que era el Moncunill de Fals, i l'afer va acabar als tribunals. La sentència va ser a favor de l'amo i el Mateu li va haver de tornar la vinya. El 22

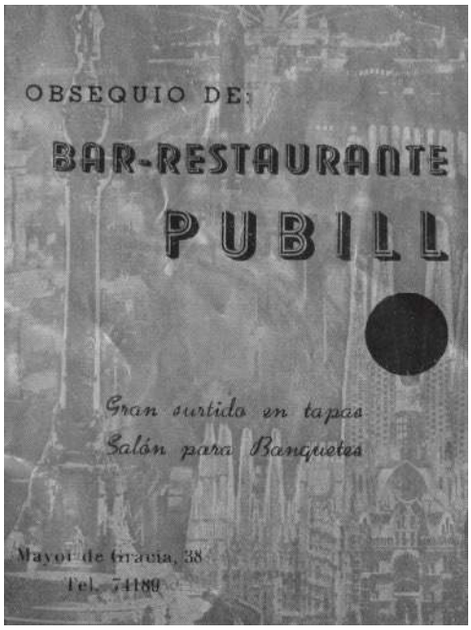

Arxiu Recus

Restaurant d'Isidre Pubill

d'abril de 1910 el Mateu va incrementar el patrimoni comprant a l'amo del mas Cases un tros de 2 quarteres, pagant-ne 125 pessetes. A més de la terra dels volts de la casa, el Recus menava a parts una vinya a Camps dita la Vinya del Recus, una al Pla de Querol i una del mas Morera dita la Vinya del Mangala. Al costat de casa tenia l'hort, que es regava amb una bassa que recollia l'aigua d'una rasa que baixava de les Costetes.
La Rosa Marvà va morir el 1893, a l'edat de 36 anys. El Mateu Pubill ho va fer exactament a dos quarts d'onze del vespre del 10 de novembre de 1910.

L'hereu Josep Pubill Marvà es va casar amb Rosa Pujol Grau, que era de Grevalosa, d'una casa dita els Vilassos. Van tenir quatre mosses, una darrera l'altra, abans no va arribar el primer fill. Van completar la família amb dos més, un de cada mena. La llista dels set fills és la següent:
Dolors (1909), Pepeta (1911), Rosina (1913), Palmira (1915), Francesc (1918), Adela (1920) i Ramon (1923). A més de criar els propis, la Rosa va fer de dida el 1917 a un nen de la carretera de Cardona de Manresa.
Es va esdevenir un fet que va demostrar que la dita "allà on en mengen quatre, en mengen cinc" era certa fins a les darreres conseqüències. Una germana de la Rosa, la Mònica Pujol, estava casada amb Antoni Clotet de Coaner. El setembre de 1922 va morir la Mònica i al cap d'un mes el seu home. Van deixar set fills orfes, que es van repartir els parents. A cal Recus n'hi van tocar dos; el Josep (1917) i l'Antònia (1915). Els van criar amb els seus set fills, de manera que a cal Recus, entre grans i petits, hi van arribar a conviure onze persones.

Tots els set fills de cal Recus van trobar parella. La Dolors es va casar el 1930 amb Francesc Vall, l'hereu de cal Franciscó, la Pepeta, el 1931 amb Joan Soler de cal Teixidor, la Rosina el 1944 amb Pepet Soler, germà de l'anterior, la Palmira el 1945 amb Pascual Casajoana, un de Sant Vicenç que treballava de mecànic en una fàbrica als Comdals, l'Adela amb Josep Prat, dit el Pardaler, perquè era de la Torre dels Pardals, al camí del Suanya de Manresa, i el Ramon amb Elvira Bacardit, de cal Becardit de Sant Amanç. Els dos afillats van tenir una altra sort; l'Antònia va anar a servir en una casa a Barcelona i l'Antoni va morir al camp de concentració on estava com a presoner de guerra.
És de notar que a la dona de cal Recus li deien al veïnat la "Requies", el femení de Recus. Josep Pubill Marvà passarà a la posteritat per un dietari que va escriure, recollint fets locals del període comprès entre els anys 1902 i el 1958, poc abans de morir.

L'hereu Francesc Pubill Pujol es va casar el 1948 amb Marina Soler Pujol de cal Teixidor, una casa d'on havien sortit els marits de dues germanes seves, de manera que les dues cases van quedar emparentades per partida triple. Van tenir dos fills, el Josep el 1949 i el Joan el 1956.
El Francesc menava la terra, però guanyava uns diners extres matant porcs. Va aprendre la tècnica del seu pare i ell en va ensenyar als seus successors, el Tomaset i el Teixidor de Camps. Durant molts anys va matar els porcs de la majoria de cases de Fonollosa i algunes de Castelltallat. També esquilava mules i rucs. El 1947 va fer obres a casa, va canviar les bigues del primer sostre i va construir un edifici annex o pallissa. Les obres les va fer el paleta Eudald Armengol, de cal Rosetó.
L'hereu Josep Pubill Soler es va casar amb Neus Soldevila Murgó, natural d'Abella de la Conca, i van tenir el 1977 les bessones Susanna i Sílvia.

Després de la defunció dels vells, el 1958 i 1961, la casa va quedar buida, perquè el Josep Pubill va anar a treballar en una empresa tèxtil a Terrassa, i uns mesos després s'hi va endur els pares.
Durant un període la casa va estar llogada a Francesc Sabata Parcerissa, que havia baixat de la masoveria de les Selves de Castelltallat. S'hi va estar fins el 1967.
Quan van arribar a l'edat de la jubilació, el Francesc i la Marina van tornar a Fonollosa i també ho va fer Josep Pubill Soler el 2011. Ara és ell i la companya Rosa Verdolet Soler, natural de Vilanova de Sau, els qui viuen a cal Recus.

OCCITANTS

La guerra entre catòlics i protestants a França durant els segles XVI i XVII va ser molt cruenta, sobretot a les baronies de la regió del Massís Central. Hi va haver grans massacres, el territori va quedar devastat i la població va patir molta misèria. Centenars d'homes joves i de mitjana edat van agafar el bastó i un farcell amb quatre coses i van fugir, a peu, cap a l'altra banda dels Pirineus. També es van afegir al corrent migratori moltes persones dels bisbats del vessant nord dels Pirineus, en busca de les oportunitats que oferia Catalunya en aquell moment. Catalunya gaudia d'una certa pau i prosperitat, les masies i les ciutats s'havien refet i es necessitava mà d'obra.

Als emigrants se'ls anomenava a l'època gascons o francesos, però ara preferim referir-nos-hi com occitans. Eren catòlics i parlaven diverses varietats de la llengua d'oc, que no era massa diferent del parlar català. En tot cas, no tenien problemes per fer-se entendre i aprendre la llengua del país d'acollida. Una part dels occitans eren gent d'ofici, com picapedrers, teixidors o clavetaires i no els va costar massa trobar feina a les ciutats. Els artesans eren valorats pels mestres locals, perquè eren bons oficials i aportaven noves tècniques. La majoria van aconseguir casar-se amb noies catalanes i integrar-se en la societat. En els cognoms catalans actuals en trobem molts, més o menys modificats, d'origen occità. Van venir també molts clergues, que van col·locar-se com a vicaris i substituts en moltes parròquies. Als rectors els sortia a compte arrendar-los les rendes de la parròquia per sota del seu valor i que es fessin càrrec de la tasca pastoral, mentre ells vivien a cos de rei a la rectoria o a la casa pairal. De capellans forasters n'hi va haver uns quants a Fals i a Fonollosa.

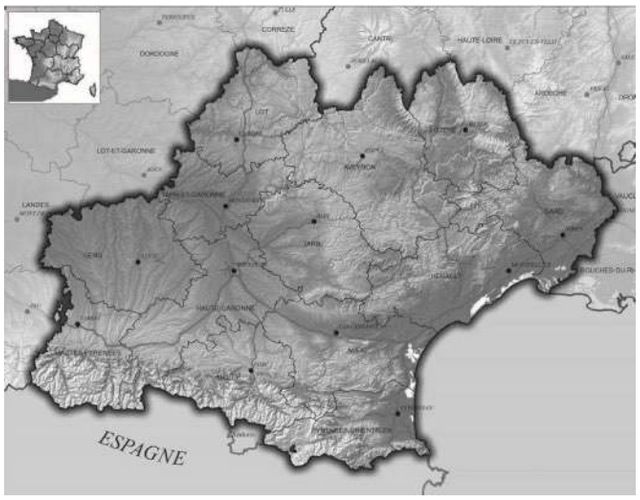

Mapa d'Occitània

La tercera categoria d'emigrants, la més nombrosa, la formaven els homes sense ofici ni benefici. Aquests es llogaven a les masies com a mossos, pastors, bovers i altres ocupacions semblants. Moltes vegades no rebien cap salari, únicament un plat a taula i una pallissa per dormir. Els mossos canviaven sovint d'amo i com que no posseïen ni terra ni casa, no tenien manera de formar una família. Els propietaris rurals no es rebaixaven a casar una filla amb un occità sense béns ni fortuna i la prova és que cap dels nombrosos occitans que van passar per Fonollosa, Fals i Camps, van deixar-hi la seva llavor i el seu cognom.

Aquests treballadors sense terra ocupaven el darrer esglaó de l'escala social i sovint eren discriminats i marginats. Quan la situació econòmica empitjorava eren els primers de quedar-se sense feina i sense sostre. Per això, molts d'ells van engruixir les colles de bandolers que campaven lliurement pel país. Sovint, gascó, era sinònim de malfactor i en les disposicions i decrets dictades per les autoritats per combatre el bandolerisme hi trobem mesures concretes contra els estrangers. Un exemple és la crida que el Capità General i Virrei Pedro Assan Ribera (1619-22) va manar fer per totes les ciutats, pobles i llocs de Catalunya. Una còpia de la crida es troba a l'arxiu de la Seu de Manresa.

Bisbat de Tule

> (...) primerament, que gascons, biarnesos, lemosins, donosans y altres persones que sien de natio francesa no aporten ni puguen aportar ab si, palesament ni amagada, scopetes, archabussos, ballestes, llanses ni altres armes anastades, ni bastons que diuen de dos bots, ni altres semblants, ni spases, punyals, dagues, rodelles, broquers ni altra manera e specie de armes, offensives ni deffensives, sots pena de esser assotats o de galera per temps de tres anys, salvat empero, que puguen portar un ganivet tant solament ...

El ban, prohibint les armes als francesos, feia dues excepcions més; els pastors podien dur bastó ferrat i gaiato, i un ganivet de degollar les bèsties, i els traginers podien defensar-se amb un coltell o punyal amb una fulla d'un pam i mig, com a màxim. És curiós, per altra banda, la diversitat d'armes que corrien en aquell temps, i que els catalans sí que estaven autoritzats a tenir.

En la documentació surten de vegades treballadors occitans residents a Fonollosa i Camps, sobretot en compravendes de gra, o actuant com a testimonis. També es documenta un cert nombre de clergues que van servir com a vicaris a la nostra parròquia.

En la relació que segueix, el nom va precedit de l'any de la primera aparició al poble, i seguit, en alguns casos, del poble o bisbat d'origen. Val a dir, que la transcripció dels topònims era força imperfecta i que rares vegades es poden identificar amb pobles actuals.

FONOLLOSA

1460 Pere Teixidor, rector de Camps i Fonollosa, del bisbat de Sant Flor

1495 Pere Caldaqués, capellà, del bisbat de Rodes, Comtat d'Armanyac

1464 Joan Bassen, vicari de Fonollosa, natural de Castres (França)

1514 Gil Utrolis, prevere de la vila de Sant Pau, del bisbat de Vensa

1559 Joan Layrach, francès

1561 Joan Taulamet, de la parròquia de Ganigabre, bisbat de Rodes

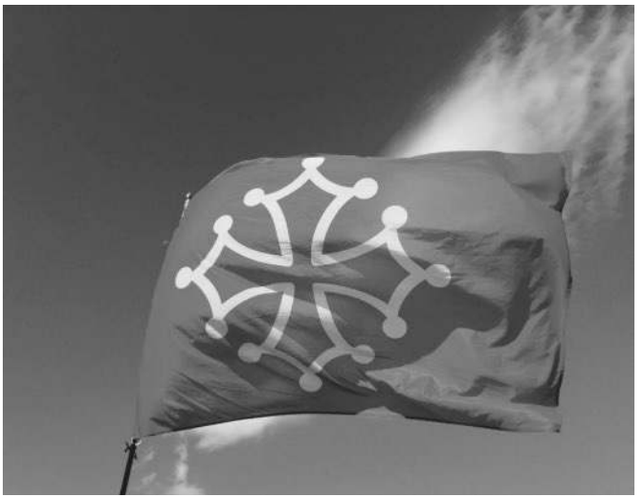

Bandera occitana

1528 Guillem de Grisilla, vicari, francès
1552 Antoni Besumba, capellà del regne de França
1563 Joan Cofinyal, vicari, del lloc de Planyoles, bisbat de Rodes.
1572 Bernat Burrufat, del bisbat de Comenge
1577 Sebastià Cirachs, prevere francès
1577 Joan Bertran, francès
1583 Antoni Passalarch
1597 Domingo Pellicer, ferrer del regne de França
1597 Antoni Pellisser, estranger
1601 Perris Camps, del regne de França
1602 Joan Malsot, francès, mosso de Becardit
1605 Bertran Sant Esteve, paraire de França
1605 Francesc Gra, pastor de França
1608 Antoni Torres, treballador de França
1608 Pere Trinca, àlies Grasset, francès
1614 Joan Trinca, germà del Pere
1622 Pere Gros, àlies Fexes, del lloc de Benvila
1622 Bertran Gasquillo
1625 Antoni Devant, sastre
1626 Joan Planes, de la Bastida
1661 Pere Cabanyas, mestre de cases de França
1665 Joan Lafosta, teixidor de lli

CAMPS
1488 Pere Forcada, boter, de Llussanet, bisbat de Lescar, comtat de Foix
1554 Guillem Cayrell, del lloc de la Romaguera, terme de Vissac
1557 Guillem Leres, treballador del regne de França
1557 Arnau de Maicos de França, habitant al mas Santpere
1563 Joan Leyrach, serrador
1564 Joan Buissa, serrador de França
1600 Joan de la Costa, àlies Pitxo, treballador de França
1602 Pere Buirret
1603 Miquel Cayrell, del regne de França
1600 Joan de Palà, àlies Pitxo, de la vila de Carrassa, bisbat de Lascar.
1608 Arnau de Peyduxint, moliner, gavatx
1608 Arnau Ribera, treballador de França
1613 Pere Bonet, treballador estranger, habitant al mas Coma
1624 Pere Vidal, paleta, del bisbat de Tula
1624 Joan Bruguera, treballador francès
1626 Gerard Borias, paleta, del bisbat de Tula
1639 Pere Vernia, serrador, de la parròquia de Camps, bisbat de Tula
1645 Gabriel Camps, del bisbat de Cosserans
1650 Bernat Camps, paleta, de la parròquia de Camps, bisbat de Tula

Picats per la curiositat, hem ampliat la recerca sobre els vinguts de la parròquia de Camps. El 1604 es va casar a Manresa Pere Vidau (Vidal ?), de la parròquia de Sant Pere de Camps, amb Margarida, filla de Joan Laumon de la vila de Corenets, de la parròquia de Sant Vicenç de Golàs, bisbat de Tula.
Posats en contacte amb l'arxiu departamental de la Corrèze, ens han confirmat que, efectivament, sant Pere era la invocació de l'antiga parròquia i que pertanyia al bisbat de Tula. Actualment, el lloc, molt petit, forma part de l'agrupació comunal de Camps-Saint Mathurin.

Ara només és qüestió de proposar als habitants de Camps (França) si volen agermanar-se amb els de Camps (Catalunya), tal com van fer al seu dia els de Fals (França) amb els de Fals (Catalunya).

Sant Pierre de Camps

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 51 Maig 2019

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL SASTRE COIX (2ª PART)

El darrer sastre

Joan Devant Vilanova va ser sastre com el seu pare Salvador. El 30 de maig de 1810 va fer capítols amb Teresa Pons Sunyer, de Castelltallat. El pare el va fer hereu. Amb una reserva per dotar la resta de fills, mentre que el sogre Joan Pons va donar un dot de 300 lliures, dues caixes de noguer amb el cul de fusta de pi i un munt de roba, entre la qual destaquen tres vestits bons. El primer tenia les faldilles de burata i el gipó de "granolla", el segon, faldilles de sarja i gipó de "durantas antissat", i el tercer, faldilles d'escot i gipó de vellut.

El matrimoni de Joan Devant i Teresa Pons va donar tres filles i l'hereu Mariano. La Maria es va casar amb Ramon Junyent Muntaner, de Castellfollit del Boix, la Teresa amb Antoni Claret, de Castellar però habitant a Monistrolet, i la Rosa amb Agustí Biosca, del mateix Raval del Sastre. Les dues darreres noies es van casar el mateix dia, a finals de 1855, i el pare els va donar a cadascuna 30 lliures, una caixa de noguer i tres vestits, suposem que confeccionats per ell mateix.

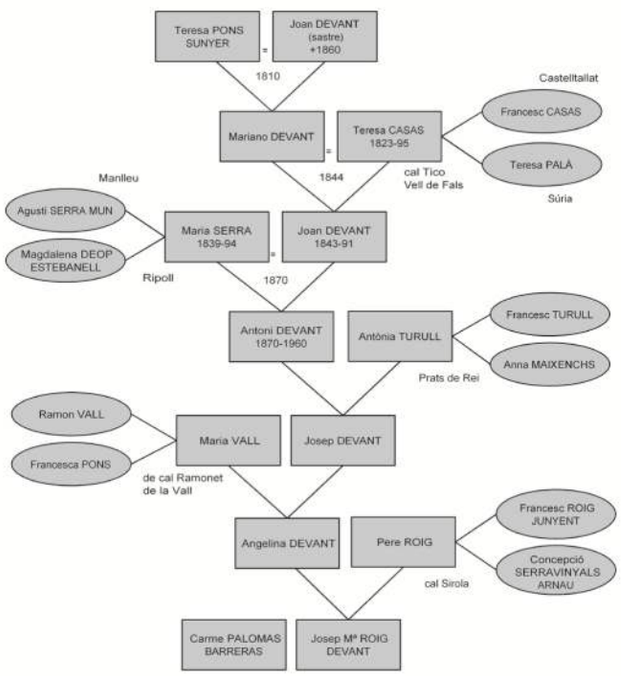

A partir de 1817 trobem el Joan acompanyant sempre el seu pare en tots els negocis, però del 1833 en endavant apareix ell sol en la documentació. El juny de 1836 va vendre al doctor Oliveres un trosset per ampliar la casa,

Forn de pa de cal Sastre

a tocar la bassa del Rector. El 1852 va vendre a Francesc Soldevila un tros a les Moles del Sastre, on s'edificaria cal Xisquet de la Font. Li va cobrar 100 lliures. El 1854 va vendre a carta de gràcia per 120 lliures a Joan Puig un hort de tres quartans, que es regava amb aigua de la riera mitjançant una resclosa i un canalet. Si una rierada s'ho emportava, el Puig ho havia de refer. Quatre anys més tard, el Puig va afegir 80 lliures més a l'empenyorament. El març de 1856 el Joan Devant es va vendre per 220 rals de billó cal Galderí, una de les casetes del raval de la Poca Farina. Uns dies després va manllevar 156 lliures a Isidre Riera Oller de Fals, comprometent-se a tornar els diners al cap d'un any. El febrer de 1858 es va vendre per 200 rals el dret de rebre el cens de 5 quartans de blat de cal Cucala. El març va empenyorar al Mut, per 60 lliures, un hort al torrent del Cererols. El maig va vendre a gràcia per 70 lliures al sastre Vicenç Biosca un tros de dos quartans a sota de les Moles del Sastre, a ran de la riera. Calia fer una paret o marge a la banda de la riera i el Devant estava disposat a assumir el cost de les obres, fins a un màxim de 50 lliures. El gener de 1860 la venda a gràcia es va convertir en perpètua amb un pagament extra de 50 lliures. El novembre va vendre a gràcia a Ramon Grau de Sant Amanç una casa adossada a la seva

Conjunt de la premsa d'oli

a la part de migdia. Es tracta de la casa coneguda com ca la Maria. El preu va ser de 225 lliures, però el Devant només en va rebre 45, ja que la resta se la va quedar el comprador per liquidar uns deutes anteriors. Va recuperar la casa el 1875.

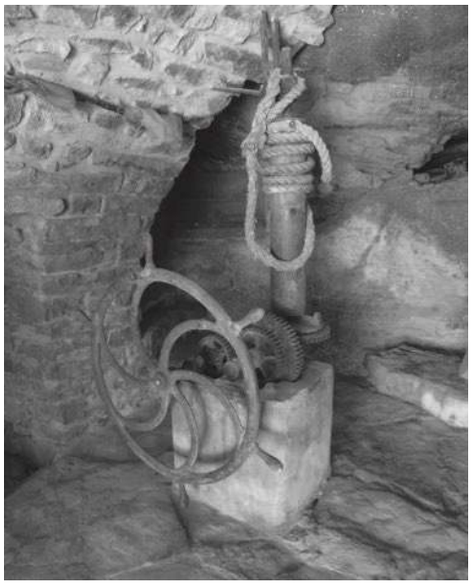

Mecanisme de la premsa

El 25 de març de 1857 el sastre Joan Devant va fer testament. Va deixar a cada filla casada 5 sous, va manar que la seva nora fos mantinguda tota la vida a casa, i com que el seu fill Mariano ja era mort, va deixar l'herència directament al nét Joan Devant Casas. Als altres néts els va llegar 10 lliures.

Pèrdua del patrimoni immobiliari

Mariano Devant Pons no va voler saber res del fil i l'agulla i es va dedicar exclusivament a l'agricultura. Amb ell es va extingir una nissaga de sastres de moltes generacions. El Mariano va fer capítols el març de 1844 amb Teresa Casas Palà, filla de Francesc Casas, l'amo de cal Tico Vell de Fals. El germà de la Teresa li va donar 45 lliures, un lot de roba, i 4 lliures i mitja per comprar una caixa de núvia.

El Joan i el seu fill Mariano, el març de 1846, van empenyorar per 170 lliures a Pere Biosca dues feixes anomenades l'Horteta de Dalt i l'Horteta de Baix. Els Davant van seguir conreant les feixes, però havien de lliurar un terç de la collita al Biosca. El mateix dia van vendre per 15 lliures un trosset per dedicar a era, a Damià Serra i Gregori Morera, a mitges, de cal Canigó i cal Pentiner, respectivament.

El Mariano va tenir una vida molt curta, ja que el febrer de 1854 la seva dona Teresa ja era vídua. Va tenir temps de fer-li quatre fills, a qui van posar Joan, Antoni, Francesc i Mariano.

La Teresa llavors es va tornar a casar. Ho va fer amb el fuster Celdoni Viladrich, que era vidu per segona vegada. La Teresa, no solament va enterrar el segon marit, sinó que va sobreviure també al seu fill gran i a la nora. No va morir fins el 1895. Dels seus fills se sap que el Francesc es va unir amb Josefa Carreras Escolà, es va establir a Castellbell i es guanyava la vida fent de traginer. El seu germà Antoni va aparellar-se amb Juliana Mercè-Solsona Suñé, i el Mariano es va quedar conco a casa.

Base de pedra

La següent generació de cal Sastre Coix va estar formada per Joan Devant Casas i la seva dona Maria Concepció Serra Deop. La Maria era de Ripoll, però vivia a la rectoria de Fonollosa, junt amb sa mare i dos germans, perquè un d'ells, mossèn Joan Serra Deop, era el rector. Va ser precisament ell qui els va casar a l'església el 23 de novembre de 1870.

El Joan i la Maria van tenir tres fills. El primer, l'Antoni, va ser l'hereu. El mitjà, el Mariano, va ser forner, va anar a la vila de Gràcia i allà es va casar el 1903 amb Maria Macip Abella. El Frederic, el petit, va aprendre l'ofici de fuster. Quan es va morir el seu oncle, el rector de Fonollosa, els dos darrers van rebre 40 pessetes d'herència.

El desembre de 1881 Joan Devant va recuperar, pagant 160 pessetes, un hort empenyorat pel seu avi a Josep Pessarrodona. Uns dies després es va vendre una vinya de 4 quarteres a Damià Serra per 267 pessetes. El 1883 va recomprar a Pere Biosca les dues feixes cedides el 1846 i les parts de les collites de la terra del Sastre Coix, que havien estat empenyorades el 1817 i 1826. Per tot plegat en va pagar 1.520 pessetes, equivalents a 570 lliures.

El 1886 Joan Devant va manllevar 100 duros de plata a Francesc Puig, el masover de cal Closa. Per respondre del préstec va hipotecar la casa i les terres, que en aquell moment tenien una extensió de 12 quarteres i mitja.

El desembre de 1888 es va vendre definitivament a Damià Serra tot allò que tenia al torrent de les Garrigues. Eren 7 quarteres, que incloïen els censos que li pagaven

les cases del Raval de la Poca Farina, censos que va passar a percebre el Damià. El 1890 va manllevar a Mònica Pubill, la pubilla de cal Francisquet, 1.500 pessetes, en monedes d'or, amb un interès anual del 6%. Encara no en va tenir prou i un mes més tard va manllevar 1.250 pessetes a Miquel Abadal, amb el mateix interès.
Joan Devant Casas va morir l'agost de 1891 i la seva dona ho va fer dos anys i mig més tard.

Dau datat 1872

Quan Antoni Devant Serra va fer inventari es va trobar amb uns deutes de 3.250 pessetes i no va tenir més remei que vendre. A finals de 1896 va traspassar a Mònica Pubill per 3.000 pessetes les 4'5 quarteres del Camp del Sastre, i a Francesc Puig per 1.000 pessetes un olivar de 1'5 quarteres dit la Sorteta. Després de liquidar la major part del patrimoni dels avantpassats, a cal Sastre Coix només els van quedar tres finques pròpies; una de 5 quarteres a la Solana, el Camp de l'Oratori, i un extens hort de regadiu de més de dues quarteres. L'hort es regava amb una bassa, que també servia perquè moltes dones del poble hi fessin la bugada.
Al passar de petit propietari a simple parcer, l'Antoni es va dedicar a menar, a parts, la vinya i l'olivar de la Morera i de Querol. Amb tot, el nivell econòmic de la seva família era molt baix, a causa de l'elevat nombre de boques per alimentar.

Els parcers Devant

Antoni Devant Serra es va casar amb Antònia Turull Maixenchs, de Prats de Rei, el 15 d'abril de 1890. La cerimònia la va oficiar l'oncle Joan Serra.
Es diu que per impressionar als pares de la futura dona,

Corral

Arxiu Sastre

Drets: Providencia, Demetria, Antoni, Agneta, Pepa i Conxita
Asseguts: Albert, Quico i Pepet Devant

Els nou germans Davant Turull

els Devant van omplir les piques d'oli amb aigua i van inflar els sacs de blat de la golfa. La nit de noces, els veïns del raval van cremar lluquet sota la seva porta. No se sap si va ser conseqüència del lluquet, però la parella va resultar molt fèrtil, nou fills, dels quals en van sobreviure vuit. Un nadó se'ls va morir el 1905 a l'edat de sis mesos, però la resta va viure, va arribar a l'edat adulta, i cadascun d'ells va formar la pròpia família.
Un descendent seu, dit Josep Grau Devant, ha fet un treball exhaustiu sobre tots els descendents d'aquesta parella fins a la quarta generació. El treball és massa extens per a ser reproduït aquí i ens limitarem a donar els noms dels vuit fills Devant Turull i els respectius consorts:
Conxita (1892) i Pau Grau Morera de Castelltallat. Anna (1893) i Jaume Grau Morera de Castelltallat. Pepa (1894) i Francesc Casas Cots de cal Bialó. Josep (1897) i Maria Vall Pons, de cal Ramonet de la Vall. Providència (1900) i Joan Soler Buscart de Castelltallat. Francesc (1902) i Teresa Soler Buscart, de Castelltallat. Albert (1907) i Margarida Nebot Pastor (1ª) i Enriqueta Gatell Vidal (2ª). Demètria (1914) i Esteve Coll Fàbregas.
Curiosament, la majoria d'aquesta germanor va acabar establint-se a Terrassa, mentre que a cal Sastre només s'hi va quedar l'hereu Josep i la seva dona Maria. Van tenir tres fills; Guillem o "Guillermo" (1921-40), Ramon (1924-26) i Angelina (1932). Com que els dos nois van morir-se joves, va quedar com a pubilla l'Angelina. El Josep era pagès, però també guanyava uns dinerets amb la feina de passar per les cases i cobrar la "conducta" o assegurança del metge. Va estar compromès amb els partits d'esquerres i després de la guerra es va haver d'exiliar a França durant tres anys. Malgrat la seva orientació política, no estava d'acord amb algunes decisions del Comitè i, junt amb altres, va protegir el rector de Fonollosa i fins i tot el va acompanyar a un lloc segur.

Pere Roig Serravinyals era un fadrí de cal Sirola. Mentre estava de mosso a cal Roca va fer coneixença de l'Angelina i el maig de 1951 van passar per la rectoria per oficialitzar el seu enllaç. Van tenir els fills Josep Maria (1953), Francesc (1959) i Imma (1962), que es van casar, respectivament, amb Carme Palomas Barreras, Rosa Sala Enrique i Rafel Guix Marichica.
Quan la finca de la Morera, que havia passat al Bisbat, es va començar a vendre la terra als parcers que la

menaven, el Pere i l'Angelina van adquirir la vinya de cal Mesquita i la de la Morera. La primera se la van vendre el 1970 a Ignasi Armengol, el Pastor, i la segona, el Josep Maria hi va posar el 1978 una granja de porcs i s'hi va fer una casa nova, que va batejar com el Pinyer. A la part de baix hi va fer un circuït de moto-cross que convoca afeccionats de tot arreu els caps de setmana.
La vella casa de cal Sastre Coix va quedar, a mitges, pels seus germans Francesc i Imma.

CAL GOVERNA

No se sap quan va ser construïda aquesta casa, de la qual en l'actualitat només en queda el solar i poca cosa més. Era una caseta situada al costat de l'era del mas Closa i pensem que el Monconill de Fals, l'amo del mas Closa de Fonollosa, la tenia per hostatjar-hi algun dels seus treballadors o per llogar-la.
Un dels llogaters va ser segurament el metge Pere Serra de Pontgrau, el Doctoret, qui el 1777 residia a Fonollosa en una casa llogada al Closa. Enlloc s'especifica el nom de la casa, però molt probablement era la que ens ocupa.
El Doctoret va comprar un terreny per fer-se una vivenda pròpia, però va morir el 1783 sense tenir-la acabada i mentrestant va seguir vivint de lloguer. Després de la defunció, la vídua va fer inventari i en ell es descriu la casa del difunt, que estava formada de celler, cuina, pastador, un quarto al costat del pastador, una sala gran, l'habitació principal, un graner i un estable. La relació dels béns mobles es pot llegir en l'apartat de cal Seuva.
L'agost de 1796 el metge del poble, Josep Forn, va comprar a gràcia a l'amo de cal Closa una casa i un hort. Només hem pogut trobar el rebut del terç i no sabem les afrontacions de la casa. Quan va marxar aquest metge i va arribar el doctor Josep Verdaguer, aquest es va estar un temps a lloguer en una estada del mas Closa fins que el 1800 es va fer una casa al raval del Sastre. No en tenim la certesa, però és probable que la casa dels metges fos la casa de la plaça.
El mas Governa és una masia molt antiga de Castelltallat. L'amo Miquel Governa, quan va morir el 1790, va deixar dues filles; la Teresa, que es va casar amb l'hereu del Soler de Camps, i la Maria, la pubilla. Maria Governa Pejoan va casar-se cap el 1798 amb el jove Francesc Bascompte Vila, el qual va pagar deutes per valor de 313 lliures i va portar eines i roba valorades en 166 lliures més. La parella va tenir tres nois i tres noies, essent el gran el Domingo Bascompte Governa. La propietat Governa arrossegava molts deutes i va acabar arruïnada. Llavors el Francesc Bascompte i el seu fill Domingo van anar a Fonollosa, on es guanyaven la vida fent de fusters. Tenien la fusteria a la caseta del Closa, que va adoptar el nom Governa, perquè era com eren coneguts els Bascompte.
Amb ells va venir Pere Bascompte, àlies Governa, (un fill potser ?), que el desembre de 1837 se sap que habitava a Fonollosa. En el testament fet aquell any per Pau Carner, un conco del mas Carner de Sant Mateu, va disposar que després de la seva mort es retornés al Pere la "casa nova" amb les seves terres. Li va perdonar un deute de 130 lliures a canvi que li fes dir cent misses de difunts.

Foto V.Calmet

Fonament de pedra del cobert, corresponent a l'antiga casa Governa

La primera mostra de la presència dels fusters Francesc i Domingo a Fonollosa és del juny de 1846, quan es van vendre a Joan Planas de Sant Mateu una casa a la partida de la Garrigueta de Sant Mateu. La casa l'havia heretada el Francesc del seu pare Ramon, qui l'havia construïda el 1787 en virtut d'un establiment del mas Pla. Per la casa i els drets d'una peça de terra van rebre 350 lliures. El 18 de maig de 1856 el rector d'Aguilar va pagar al Domingo 26 pessetes dels jornals emprats per serrar la fusta de l'altar de la nova església. Va signar el rebut amb la pròpia lletra "Domingo Bascomte alias Goberna".

Domingo Bascompte Governa es va aparellar amb Antònia Pons Massanés i van tenir una bona colla de xicots. Tots eren fusters, però alternaven la feina amb la de pagès. El Josep era el gran i va morir solter. El Francesc es va casar amb Maria Torras Comaposada, de cal Perruca. L'Antoni amb Maria Pujol i el Joan ho va fer dues vegades, amb Matilde Giralt Miquel i amb Valentina Vilà Santamaria. El Domingo va casar-se amb Antònia Pessarrodona, de cal Mut, i el 1882 va comprar una casa al carrer Nou dita cal Perolet, que posteriorment es convertiria en cal Pinxo. Ramon Bascompte Pons va fer parella amb Valentina Vilà, però el matrimoni va ser de curta durada i sense fruit. El Ramonet va començar com els seus germans, fent anar l'aixa i la garlopa, fins que el 1884 va comprar amb els estalvis un terreny i va construir el primer cafè de Fonollosa.
El 1861 el cap de casa de cal Governa era Domingo Bascompte Pons i en el llistat de les cèdules personals (el carnet d'identitat de l'època) de 1869 i 1877 hi trobem els germans Josep i Ramon residint a cal Governa de la Plaça. També s'hi estava el jove Francesc Soler

Prenyanosa, que potser el tenien d'ajudant a la fusteria. L'adreça era Plaça de Fonollosa, però durant la Primera República es va dir la Plaça de la Constitució. Recordem que en aquell temps l'era de cal Closa feia la funció de plaça pública, ja que la plaça actual de davant de l'església era una bassa.
Domingo Bascompte va fer testament el novembre de 1865, quan comptava 62 anys, però no sabem si va trigar gaire a morir. La seva vídua Antònia Pons ho va fer a finals de 1877 i després els germans Bascompte es van dispersar.

En una llibreta de comptes de Cristòfol Monconill es menciona la casa. Segons una anotació d'agost de 1878, l'estadant era Joan Bonvehí i pagava un duro de lloguer mensual. Aquell mateix any el Monconill va pagar al paleta Tomaset Duocastella 11 duros i 6 rals per reparacions a la casa. El 1882 la factura del Tomaset pel mateix concepte va pujar a 19 duros i 8 rals. El juliol de 1884 l'estadant (el mateix d'abans o un altre?) va pagar 7 duros pel lloguer dels mesos anteriors i va anunciar que marxaria al cap de tres mesos. Una nota marginal sense datar diu que l'estadant s'ho ha repensat i continua a la casa.

Joan Bonvehí Puig era natural de Castelltallat i estava casat amb Serafina Biosca Bacardit, una filla de cal Mangala. Entre 1877 i 1884 van batejar cinc criatures i després sembla que van anar a la masoveria de la Casa Nova de Camps. El 1900 la Serafina va rebre 200 pessetes en plata del seu germà Pere per la legítima de cal Mangala.

A la llista de cases de 1894 hi figura cal Governa, amb una superfície de 80 m2, però es troba deshabitada i el seu estat és ruïnós.
El 3 gener de 1910, Manuel Moncunill Parellada de Fals va vendre a Francesc Puig Cots de Fonollosa les terres del mas Closa, amb la casa principal i una altra annexa, cal Governa, que es trobava en estat de ruïna.
Ja mai més la casa va ser habitada i, en un lent procés de degradació, les pedres de les parets es van anar afluixant i caient. La gent gran recorda haver vist encara panys de paret d'una certa alçada, però fa uns anys el propietari, per evitar que la canalla hi prengués mal, va fer enderrocar allò que quedava dempeus i va retirar del solar la runa.

ELECCIONS GENERALS

La democràcia com a forma de govern es va anar imposant a Espanya en comptagotes, amb molt retard en comparació amb altres nacions europees. Les estructures de poder tradicionals es van veure sacsejades diverses vegades durant el segle XIX, alternant avenços i reculades. Després del destronament d'Isabel II es va iniciar un període conegut com el Sexenni Democràtic (1868-74). El sistema polític que les forces progressistes van instaurar aspirava a l'alternança pacífica del poder, sense la interferència constant dels militars, com havia succeït a l'època isabelina. Era una democràcia limitada, ja que no s'aplicava el sufragi universal, però no obstant això, era un avenç respecte a segles d'absolutisme.
Després de l'experiment frustrat de la Primera República, que només va durar de febrer de 1873 fins a gener de 1874, el general Martínez Campos va proclamar Alfons XII rei d'Espanya. La nova etapa, coneguda com Restauració (1875-98), va portar una nova llei electoral, aprovada el 28 de desembre de 1878, que contemplava el sufragi censatari, és a dir, limitat als homes majors de 25 anys que pagaven un mínim de contribució. A pagès, això significava els propietaris, mentre que els parcers pobres en quedaven exclosos. Els diputats a Corts s'escollien dins d'uns territoris o circumscripcions electorals, dissenyades de manera que el vot rural quedava sobrevalorat respecte l'urbà. Fonollosa formava part de la circumscripció de Manresa. Durant l'etapa de la Restauració hi va haver eleccions a diputats els anys 1876, 1879, 1881, 1884, 1886, 1891, 1893, 1896 i 1898.
La llei electoral del 26 de juny de 1891 va representar un canvi molt notable, ja que va reintroduir (ja havia estat vigent durant el Sexenni Democràtic) el sufragi universal masculí (les dones no podien votar), que va fer augmentar el nombre d'electors de vuit-cents mil a cinc milions. El cens electoral del municipi de Fonollosa va quedar

Tupí d'on deriva "tupinada"

constituït en 224 electors. Les primeres eleccions on van poder votar les dones van ser les que es van celebrar el 19 de novembre de 1933, durant la Segona República.

Les eleccions de l'etapa de la Restauració estaven caracteritzades pel frau electoral sistemàtic. Es feien trampes de tota mena; tripijocs en el cens, privació arbitrària del dret de vot, colles itinerants que anaven d'una mesa a l'altra, compra de vots a canvi de diners o favors polítics, falsificació d'actes i, en última instància, destrucció de l'urna plena de vots desfavorables. D'aquí ve el nom de "tupinada", ja que en aquell temps les paperetes no es dipositaven dins de les modernes urnes de metacrilat transparent, sinó en tupins de terrissa.
D'exemples de frau electoral en tenim a Fonollosa, com veurem, però no vol dir que aquesta fos una plaça especialment corrupta, sinó que el frau era general i estès per tot arreu.

A conseqüència de la greu crisi política de 1898, el sistema polític va sofrir una gran transformació, l'etapa del caciquisme es va superar. Es va acabar en bona mesura

el frau electoral, i es va trencar la tradicional alternança entre governs conservadors i lliberals. A Catalunya es va produir el predomini dels regionalistes o catalanistes de la Lliga i els republicans de Lerroux. La campanya electoral dels aspirants a diputat es feia trepitjant el territori i els polítics no s'estaven de fer tota mena de promeses als pobles a canvi dels vots. S'ha dit sempre que el primer rellotge que hi va haver al campanar de Fonollosa el va pagar el diputat Josep Creixell, agraït pel suport que li havia donat el poble.

CANDIDATURA PARA DIPUTADOS A CORTES

DISTRITO DE MANRESA

Luis Vila Miralles

Papereta original del candidat Vila

Pronunciaments militars, com el de Primo de Rivera (1923-30) van interrompre la democràcia a Espanya llargues temporades, fins al darrer i més sagnant, de 1936. El llarg parèntesi del Franquisme va durar gairebé quaranta anys i les eleccions democràtiques no es van recuperar fins el 1977.

La història política i els resultats de les eleccions dels segles XIX i XX es poden trobar en llibres especialitzats, de manera que el nostre propòsit es limitarà a divulgar la resposta dels electors del municipi de Fonollosa en ocasió dels esdeveniments polítics d'abast general.

Alcaldades a Fonollosa

Els primers resultats d'unes eleccions a diputats a Fonollosa són de 1881. Es presentaven dos candidats a la circumscripció i els 208 vots del municipi van ser per Mas i Martínez, mentre que l'altre candidat Orriols no en va aconseguir cap. Les de 28 d'abril de 1889 es preveien mogudes i Mariano Serarols Puig, cap local d'una de les faccions, va demanar a un notari de Manresa que es personés a Fonollosa per aixecar acta dels incidents.

> ... siendo las 8 de la mañana, en la puerta de la calle de dicho local un hombre que llevaba un bastón en la mano ha impedido al suscrito notario la entrada en el colegio, entonces el Sr. notario ha pedido poder hablar con el Sr Alcalde Presidente de la mesa, y personado éste, ha prohibido al Sr notario la entrada en el local donde debería verificar-se la votación, por la razón que no era elector ...

Domingo Servitja Biadiu, propietari de Vallformosa emparentat amb els Biadiu del Soler de Camps, havia estat anomenat interventor de la secció de Fonollosa per la "Comisión del Censo Electoral de Manresa". Va fer la següent declaració al notari a les 9,15 del matí:

> ... que al poco rato de constituirse la mesa para las votaciones, el compareciente Domingo Servitja tuvo necesidad de salirse un momento de la casa en que se halla constituida dicha mesa y al volver a ella el Aguacil de la Alcaldía le ha impedido la entrada ...

—Habéis votado ya a los candidatos que os recomendé?

—Sí, padre; cuatro veces.

Un altre testimoni va ser Domingo Biadiu Vila del Soler, el qual no va poder entrar a votar, perquè la porta era tancada amb clau. El notari va constatar que a les 3 de la tarda la porta seguia tancada i l'Agutzil va confirmar que no es podia votar més. El resultat va ser clar, tots els 201 vots van ser pel candidat a diputat Pere Cots.

Les eleccions a diputats a Corts del 5 de març de 1893 també van estar plenes d'irregularitats, tal com van declarar uns dies després cinc electors de Fonollosa; els casats Mariano Serarols Puig, Francesc Puig Cots i Isidre Closa Santasusana, i els solters Francesc d'Assís i Jaume Serarols Puig.

El dia de les votacions l'alcalde es va presentar i va dir als membres de la mesa, entre els quals hi havia Mariano Serarols amb el càrrec d'interventor, i els va dir que al matí ningú aniria a votar, perquè la gent tenia feina, i que omplissin i signessin les actes en blanc:

> (...) ja que, como labradores, no eran listos en escribir, y de esta manera al concluirse el escrutinio no tendrán más que llenarlas y podrán marcharse enseguida ...
>
> (...) mientras estaban comiendo se presentaron tres electores a votar y el Alcalde les dijo que dejasen las papeletas debajo de la urna, que luego ya las echarían dentro. El compareciente manifestó que debían apuntar-se los nombres de los electores que habían venido antes y echar a la urna los tres votos, en vista de lo cual el Sr Alcalde recogió dichos tres votos y, metiéndoselos en el bolsillo y echando a la urna tres papeletas distintas que se sacó de otro bolsillo, de lo qué protestó el compareciente. Que al dar las 4 en el reloj que había en el Colegio, el Alcalde cerró la votación ...

A part de les habilitats de l'alcalde en els jocs de mans, els denunciants van queixar-se que no els havia donat

els resultats, ni havien pogut omplir les actes signades en blanc. Oficialment havien votat 16 electors, dels quals 5 ho havien fet pel candidat Ignasi Vidal i 11 per Emili Junoy, però entre les del Junoy hi havien les tres paperetes canviades, que eren vots pel Vidal.
Els testimonis van dir que els resultats eren falsos, perquè no es van moure durant tot el dia de la porta del col·legi i que només havien vist entrar-hi 9 electors. Per la seva banda, Francesc Puig es va exclamar que havia estat nomenat interventor, però l'alcalde li havia negat la credencial.
Una setmana més tard van presentar-se a cal notari cinc pagesos de Fals i Camps i van declarar que havien votat a favor d'Ignasi Vidal. Quatre electors més van dir que no havien pogut votar, perquè a un quart de quatre la porta ja era tancada.
En aquestes denúncies no s'expressa el nom dels alcaldes, però les nostres recerques ens permeten saber que el 1889 l'alcalde era Isidre Oller i el 1893 Isidre Jubert. No creiem que fossin dos alcaldes més corruptes que altres, sinó que una de les prerrogatives del seu càrrec de president de la mesa era la potestat de manegar els resultats al seu gust.
A nivell de la comarca les eleccions les va guanyar el Junoy, qui va aconseguir l'acta de diputat a Madrid en representació del partit republicà.

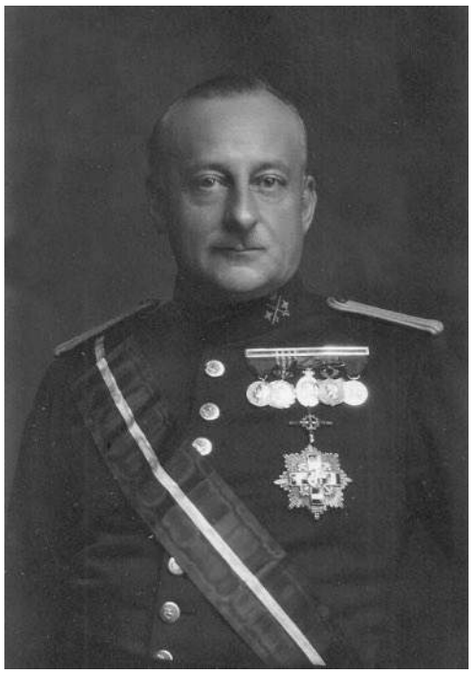

El general Miguel Primo Rivera

Regionalistes contra republicans

Les eleccions a diputats provincials a primers del segle XX al districte de Manresa van ser molt disputades, perquè un grapat de vots decantava el resultat cap a un costat o altre. El líder comarcal de la Lliga era gairebé sempre Leonci Soler March, mentre que els seus rivals anaven canviant.
De mitjana, en el període 1892-1905, el cens de tot el municipi de Fonollosa era de 265 persones, tot homes. La participació era alta, de l'ordre del 90%. Hi havia dues seccions o meses electorals; a l'escola de nens votaven els de Fonollosa, mentre que els de Fals i Camps ho feien a la mesa instal·lada al Molí de Boixeda.
En el període comprés entre 1899 i 1910 Leonci Soler March, regionalista, va guanyar totes les eleccions, fins que va ser batut en les eleccions de 1910 per Lluís Vila Miralles, conservador monàrquic. Disposem dels resultats del municipi de Fonollosa de les eleccions de setembre de 1905, en les quals Leonci Soler va arreplegar 26 vots i Francesc Toda 193. En les d'abril de 1907 els resultats van ser: el Soler 28 vots i el Marquès de Santa Anna, 102. El 1910 es va girar la truita, però a Fonollosa, com de costum, anaven a contracorrent i es va imposar el perdedor Leonci Soler amb 132 vots davant dels 49 de Vila.

Una de les persones més polititzades d'aquell temps era Josep Grau Casanovas, l'amo del Grauet de Fals. Va ser alcalde en diverses ocasions i va fer campanya al municipi i a fora a favor del candidat regionalista. El seu germà Ramon va ser un temps secretari municipal i estava també ficat en política. En les notes que va deixar va comentar sovint els resultats electorals.
El 1905 va anotar que en diverses ocasions s'havia presentat al poble una quadrilla de forasters per pressionar als electors. Es va demanar la presència d'una parella de guàrdies.
El 1907 va fer una llista nominal dels seus i dels altres. Al "bàndol del Grauet" hi havia el Junyent, el Feixes, el Torreblanca, el Jepic i el Xiscano, entre d'altres. Els resultats electorals al poble van ser a favor seu de 64 a 14, però els globals a la comarca van donar la victòria al diputat dels rivals. Acaba dient *"buen provecho les haga"*.
El 1908 hi va haver disputes perquè els de Fonollosa volien el col·legi electoral a les escoles de Fonollosa i els de Fals no hi estaven d'acord. A la fi es va imposar una solució salomònica i la mesa es va instal·lar a cal Gascó, que equidistava dels dos nuclis més densament habitats.
El 1910 el Grau es lamenta: *"los amigos nos abandonaron por completo"*. A Fonollosa va guanyar Leonci Soler de la Lliga per 132 vots davant dels 49 de Lluís Vila Miralles. A Rajadell el resultat va ser encara més clar, però en sentit contrari, de manera que va sortir diputat el Vila.
El frau o sospita de frau sempre hi era present. En una carta enviada per Josep Grau a un germà que tenia a Barcelona li ve a dir que els seus van fer la trampa que van poder, però els altres l'havien feta més grossa i per això els havien derrotat.

República i Franquisme

A l'època de la República es van celebrar eleccions sovint. En la de 30 de juny de 1931 a Fonollosa van sortir: Esquerra Republicana 153 vots, Lliga Regionalista 102 vots i partit Radical 2 vots. Resultats similars es van donar a Rajadell i Sant Martí. El 20 d'octubre de 1932 només tres partits van ser votats a Fonollosa; Esquerra Republicana 126 vots, Lliga 102 i Partit Carlí 4 vots. Els Radicals, el BOC (Bloc Obrer i Camperol), Socialistes, Federals i Comunistes no els va votar ningú. El 20 de novembre de 1933 Esquerra Republicana va recollir 240 vots per 168 de la Lliga. El nombre de vots va ser molt més elevat, que de costum, perquè les dones van votar.
El 15 de gener de 1934 els resultats van ser; Esquerra 258 vots, Lliga 205 vots. En les decisives eleccions del 17 de febrer de 1936 es va imposar el Front d'Esquerres amb 258 vots, sobre el Front Català d'Ordre que en va aconseguir 190.

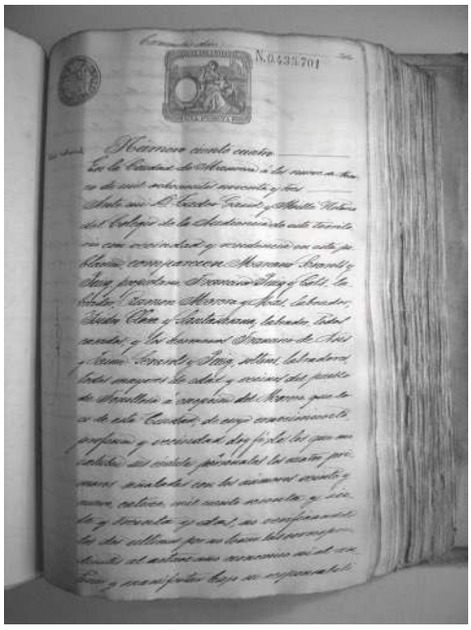

Arxiu Històric Manresa (AHCB)

Protesta per frau en les eleccions de 1893

Durant el Franquisme es va votar més aviat poc. El 6 de juliol de 1947 es va celebrar el referèndum sobre la llei de "Sucesión a la Jefatura del Estado", aprovada per les corts franquistes. El referèndum no tenia caràcter obligatori, però hi havien pressions per forçar la gent a anar a votar. Els votants rebien un certificat de vot de la mesa. A Fonollosa el col·legi electoral es va situar a les escoles i, segons les autoritats locals, l'acte va ser un èxit. Els resultats van ser els esperats; una participació del 89% i un 93% de vots afirmatius.
El 1966 es va celebrar el referèndum per aprovar la "Ley Orgànica del Estado"., que va rebre el vistiplau del 95% dels votants del municipi de Fonollosa. A partir de 1967 va ser possible escollir, amb restriccions, una part dels "procuradores a Cortes". Les eleccions pel "tercio familiar" es van repetir el 1971.

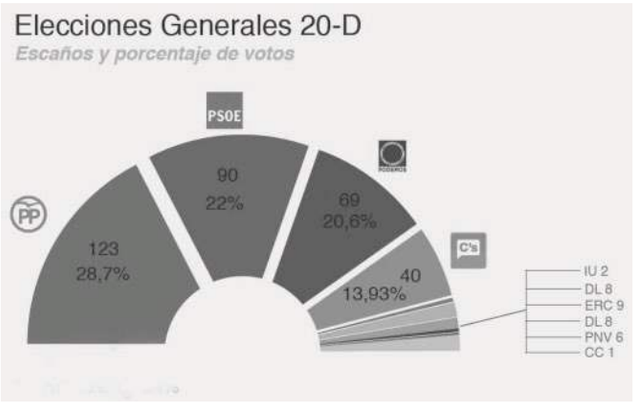

Resultat de les generals de 2015

Democràcia

La mort de Franco va fer possible eleccions lliures al país. Les legislatives de juliol de 1977 van provocar molta expectació i els partits polítics van desplegar una gran activitat per donar-se a conèixer als electors. Al local parroquial de Fonollosa hi va haver el 7 de maig un míting de Xavier Mercadal, que va donar a conèixer les propostes del PSUC i un altre el 5 de juny amb un membre d'Unió Democràtica. A Fals es va presentar el 28 de maig el Pacte Democràtic per Catalunya i també hi van fer mítings Joan Cornet del PSC i un polític d'Esquerra Republicana. El resultat de les legislatives va ser:
Pacte Democràtic per Catalunya 107 vots, PSC 60, Unió de Centre 59, UCD 36, Alianza Popular 7, PSUC 14 i Esquerra Republicana 1 vot. La participació va ser del 64,4%.
La Constitució es va votar el 6 de desembre de 1978. El cens del municipi de Fonollosa era de 507 persones. Van votar 276 persones, de les quals 224 es van decantar pel sí, 19 pel no, i 33 van votar en blanc.
Les legislatives de març de 1979 van donar la victòria a Adolfo Suárez, però a Fonollosa va guanyar per poc Convergència i Unió. L'abstenció va ser elevada, el 56%, i els resultats de l'escrutini van ser:
CiU 64 vots, UCD 61, PSC 40, PSUC 9 i Esquerra Republicana 2 vots. Es de destacar els resultats d'aquesta darrera formació, que va aconseguir doblar el nombre de vots de les eleccions anteriors.
El novembre de 1979 es va votar a Catalunya l'Estatut d'Autonomia. Van votar sí el 94% dels votants, no el 2% i en blanc el 4%. L'abstenció va ser del 51%.
En les eleccions al Parlament d'abril de 1979 a Fonollosa va dominar amb molta claredat CiU, el partit de Pujol, aconseguint el 57,8 % dels vots. A continuació van venir UCD 12,4%, PSC 11,3%, ERC 5,3% i PSUC 2,8%.
L'octubre de 1982 hi va haver eleccions generals i Felipe Gonzalez va aconseguir la majoria absoluta. A Fonollosa es va notar poc la pujada dels socialistes, perquè va seguir guanyant CiU i fins i tot Alianza Popular va superar el PSOE. Els resultats van ser:
CiU 58,4%, Alianza Popular 18,4%, PSC 11,3%, UCD 3%, ERC 2,7% i PSUC 0,3 %. L'abstenció va ser del 34,6%.
Les autonòmiques de 1984 van donar a nivell local una victòria escandalosa del partit de Jordi Pujol, que va arreplegar el 86,32% dels vots vàlids del municipi de Fonollosa. Es van repartir les engrunes el PSC 4,27%, PP 5,12% i ERC 2%.
Altres resultats d'eleccions generals es poden veure en la taula.

	1986 (E)	1988 (C)	1989 (E)	1992 (C)	1993 (E)	1995 (C)
CiU	72,30 %	85,52	76,36	78,42	65,33	68,20
PSC	4,95	3,06	4,84	4,64	8,79	7,14
PP	14,86	1,95	4,84	3,28	12,31	5,99
IC	1,45	1,11	1,51	0,27	1,26	1,15
ERC	4,37	6,69	3,93	11,75	11,06	15,90
altres	1,74	1,40	6,63	0,54	1,00	0,46
participació	64,96	86,71	62,75	67,40	70	70,39

(C) autonòmiques Catalunya (E) legislatives Espanya

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 52 Juny 2019

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

MAS MORERA (1ª PART)

Jaume Morera, el primogènit de Pere Morera, no sabem amb qui es va aparellar, però sí que el seu successor va ser un altre Jaume Morera. La coincidència de noms i la manca de documentació d'aquesta època fa difícil diferenciar l'un de l'altre.

L'abril de 1561 Jaume Morera va comprar a gràcia el mas Fontllagosta de Camps (Feixes), pel preu de 30 lliures. Un any més tard va recuperar el capital invertit, però mentrestant va percebre les rendes del mas que tenia en penyora.

El 1565 el noble Pedro de Cruylles, senyor de Rajadell, va renyar a Jaume Morera del mas Morera, possessor del mas Calcines, per tenir el mas deshabitat i li va manar que hi fes foc, és a dir, que hi posés algú a viure i a treballar les terres.

Vista general

El 1566 el Jaume i uns altres de Rajadell van rebre en dipòsit un calze de plata dels jurats de Fals. El 1573 es va pactar una treva per acabar amb un conflicte entre un de Castellar i els germans Gaspar, Joan i Jaume Morera. Aquest fadristern, Joan Morera, es va casar el 1570 amb una filla del mas Galí i fins el 1581 va cuidar-se de les terres com si fos un masover. El 1575 el batlle de Rajadell va designar com a tutors de la nena òrfena Caterina, del mas Vallòria, a Jaume i Joan Morera, els seus oncles. El 1582 el Jaume va vendre un violari de 132 lliures de capital i 18 lliures, 17 sous, un diner i una malla de pensió, a la virtuosa Eleonor, filla donzella del mercader Joan Vilatorrada de Manresa. Un dels garants del violari va ser el germà Joan Morera.

El 1607 Jaume Morera va cedir gratis al rector durant vuit anys un casalot denominat mas Hiern. El casalot era situat entre el mas Closa i la rectoria, i l'identifiquem amb cal Mixer.

El 1616 va tenir lloc una concòrdia entre els cosins Gaspar Morera, fill de Gaspar, i Jaume Morera, fill de Jaume. Els motius de la disputa eren tres, les herbes de Broquesses, els límits de la Plana del Pedró, i 57 lliures que quedavan pendents de l'administració del bens del Gaspar durant el temps que el seu oncle Jaume li va fer de tutor. Després de les deliberacions, van acordar que el Jaume pagaria 28 lliures dels comptes de la tutela i el Gaspar s'abstindria de futures reclamacions, que els ramats de la Morera no entrarien més a Bruquesses, i que la plana dita del Pedró quedaria pel Jaume. Els límits del tros eren:

> (...) a ponent sen puya costa amunt fins que troba una roca grossa, la mes grossa que es allí, y despres puyant fins a un collet rodo, que es a la vora de la plana, y va seguint un single y paret, seguint la vora de la plana fins al sol del termenal den Sentelles, alla hont afronteja tambe lo mas Bruquessas ...

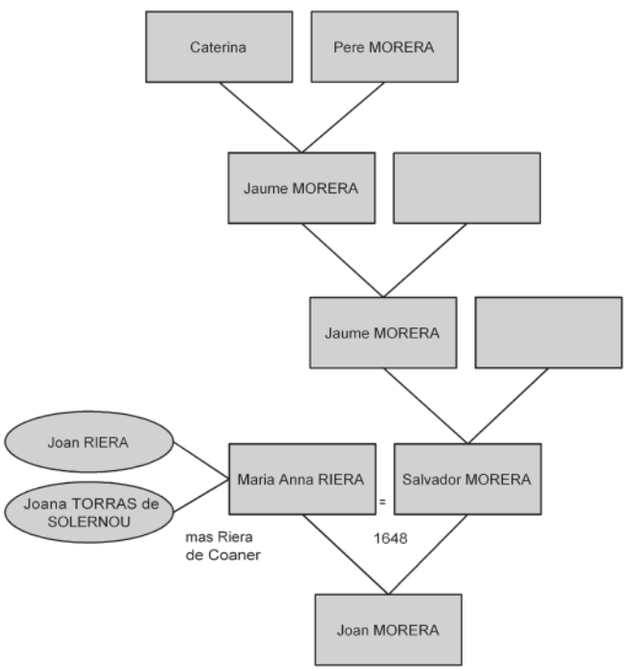

El 1617 Jaume Morera, hereu del mas **Morera Grossa,** va avalar una compra de bestiar. El 1629 va comprar a crèdit 24 quarteres de blat a un pagès de Castelltallat i 40 quarteres al rector del mateix poble. El 1632 es va vendre un tros de terra de la Morera a Joan Devant, que limitava pel nord amb el caminet de l'església a la Vall i per l'est amb "la plaça nova de Fonollosa". Actualment en aquest tros hi ha edificada cal Bauma. La darrera evidència de Jaume Morera està datada el maig de 1639 i és la creació d'un violari conjuntament amb el Cases d'Aguilar.

A més de la família, en aquell temps vivien sota el sostre de les grans masies un cert nombre de mossos, pastors, minyons i minyones, que no rebien altra paga que el menjar i un jaç. Un dels mossos de la Morera era Salvador Sentellas, el qual el 1608 va admetre deure a un metge de Manresa 8 ducats per cures que li havia fet. Un altre mosso era Pere Gros, àlies Fexes, que provenia del lloc de Benvila, a França. El 1622, estant a la Morera, va fer testament. Va adjuntar un llarg memoràndum de totes les persones que li devien diners, entre els quals hi havia l'hereu Morera, qui li devia 7 lliures per jornals i 9 quarteres de civada, mesura acaramullada. El Morera de Bruquesses també li devia força jornals i gra. Va esmentar que a la Morera li guardaven la caixa, on hi tenia 6 lliures i 6 rals en plata.

Finestreta datada (1761)

Per cloure l'etapa dels Jaumes esmentarem un document de l'arxiu municipal de Calaf que es prou interessant, encara que, malauradament, no porta data.
Es titula *"Memorial sobre lo casament ab lo fill den Jaume Morera de Fonollosa de la filla den Lluch Mas, estant en casa de la Morera"*. Segons l'esborrany, Lluc Mas, habitant de Manresa, farà hereva de tots els seus béns a la filla, tret de 200 lliures que es reserva per distribuir en testament. En el cas que la filla i el pubill Morera morin sense descendència, el Lluc indemnitzarà a l'hereu de la Morera amb 200 lliures. Finalment, el Lluc es compromet a casar i dotar a la Joana, germana del pubill Morera.

El següent amo va ser Salvador Morera. No tenim cap prova, cap ni una, que el Salvador sigui fill del Jaume, però com que la desaparició d'un coincideix amb

Cuina vella

l'aparició de l'altre, sostindrem la hipòtesi que ho sigui.
Amb les fonts d'informació, la documentació, passa com amb les fonts d'aigua, els brolladors. De vegades es limiten a un rajolinet o un degoteig que acaba estroncant-se, mentre que en altres temps les fonts revenen i surt aigua per tot arreu. A l'etapa dels Jaumes hi ha poca informació als arxius i la genealogia s'ha d'agafar amb pinces, mentre que a l'etapa del Salvador la informació és molt abundosa i permet bastir una biografia amb tots els ets i uts. Per fer-ho, disposem de 59 fitxes, la major part actes notarials, la qual cosa diu molt de l'activitat econòmica del Salvador. Estan datades entre 1647 i 1699 i la majoria són compres o vendes, sobretot d'oli, cereals i animals, així com avals, préstecs, censals i violaris, que ometrem per ser poc rellevants. Destacarem el següent:
Apareix per primer cop l'abril de 1647 comprant blat. El va pagar al preu caríssim de 5 lliures la quartera, perquè el país estava en guerra i l'augment dels preus n'era la conseqüència.

Sostre de bigajunt

Vista de la façana nord

El 1664 va deixar a un pagès d'Òdena un olivar a la part dels Caus per 100 lliures, fent-li el tracte que:

> ... vos pugau tallar, de dos en dos anys, brossa en la mia heretat per a fer tres cents formiguers en dita terra, sense que me hajau de donar ninguna cosa. Item cum pacto que en cas vos ne aporteu a batre las garbas en altra part fora la mia hera, hajau de aportar una carrega de fems per cada cavallo de blat queus naportareu ...

La batuda a l'era pròpia hi deixava la palla, un dels pocs adobs disponibles, d'aquí l'exigència per suplir-la amb fems.

El 1666 el Salvador va pagar el salari al mosso Pere Serena de Sisquer, que era de 10 lliures anuals. El 1671 va avalar una operació amb una vinya a la plana de Niern. Aquesta era una "clau" o peça separada de l'heretat principal, on molts anys després s'hi va construir cal Mesquita. El 1680 el Salvador va retornar a l'amo del mas Galant (cal Roca) una feixa amb 20 olivers i una altra amb un rengle d'olivers, heretades del seu oncle difunt Joan Morera, que les tenia en penyora. A causa d'un censal compartit el Salvador Morera va tenir una disputa amb l'amo del mas Bonvehí de Castelltallat, que va acabar amb una sentència judicial, dictada el 18 d'agost de 1694, que obligava al Bonvehí a pagar-li 408 lliures. Com que no tenia tants diners, va cedir-li tres trossos de terra, un dels quals era la "Coma de Santa Margarida", segurament al lloc on hi havia l'ermita del mateix nom. El Bonvehí va recuperar els trossos el 1708. El Salvador va ser l'encarregat d'administrar el llegat d'Antoni Fontanet de Sant Mateu. El 1680 va passar comptes amb els hereus dels ingressos i despeses, resultant un balanç a pagar de 134 lliures. Entre les despeses hi havia una lliura per la mortalla i 12 lliures per cera pel funeral del difunt Fontanet. El 1691 va comprar un ramat d'ovelles a Magí Cerarols (Roca) que li va costar 52 lliures. El març de 1693 el Salvador va deixar a masoveria per un període de cinc anys el mas Garrigues a Manuel Pelfort, el seu gendre, com a garantia del pagament del dot. Aquest pagament es va anar diferint i, a més, es van afegir al crèdit les inversions i millores a la masoveria i alguns diners en préstec, de manera que el fill i el nét del Pelfort no van restituir el mas Garrigues fins el 1768. La darrera notícia del Salvador és de maig de 1699 amb motiu d'un pagament a una causa pia. La data de la defunció es pot estimar amb certa precisió, ja que el febrer de 1701 el seu fill i successor Joan va pagar les despeses del funeral del seu pare.

El Salvador s'havia casat el 1648 amb Maria Anna Riera, de la Riera de Coaner. El dot va ser de 350 lliures i el Salvador no va signar el rebut al seu sogre Joan Riera fins a finals de 1664.

De la família només coneixem dues noies, la Maria i l'Agnès, l'hereu Joan i un altre xicot, el Jaume. La Maria va protagonitzar dos matrimonis. El primer el 1669 amb Joan Pla, àlies Fort, de la parròquia de sant Quirze de la Coma de Sant Llorenç. Una vegada vídua, es va casar amb Pere Gotzems de Boixadors. L'Agnès va aparellar-se amb Manuel Pelfort. Els dots van ser de l'ordre de les 100 a les 150 lliures.

CAL TRISCO

Jaume Morera Mercadal, l'amo de cal Paisà, tenia una caseta en el terreny que envoltava la seva i un dia va decidir vendre-se-la. Ho va fer el 6 de gener de 1850 i el comprador va ser Pau Tomasa Giralt. El Paisà li va establir també un tros de terra de mig quartà i li va donar permís per engrandir la caseta, que deuria ser diminuta. L'entrada va ser de 90 lliures i la casa va quedar gravada amb un cens perpetu d'un pollastre. L'acta de compravenda diu que el Pau Tomasa vivia a Fonollosa , però era nadiu de Camps. No sabem d'on venia, perquè el segon cognom no coincideix amb la família de cal Jan Boixeda, els únics Tomasa de Camps. És possible doncs, que hagués vingut de fora. Se sap que els seus pares eren Francesc Tomasa i Antònia Giralt, els quals a finals de 1846 van cedir al nebot Joan Giralt, mestre de cases del poble de Cabanabona (comarca de la Noguera), els drets sobre l'herència d'Isidre Giralt, mestre de cases de Guissona, cunyat i germà, respectivament, del Francesc Tomasa i l'Antònia.

Vista de migdia

Per tal de guanyar-se la vida, el Pau necessitava terra i l'amo de Caselles va oferir-n'hi. El 2 de maig de 1851 Josep de Planell li va establir 7 quarteres de terra boscosa i erma, perquè la convertís en vinya.

(1985)

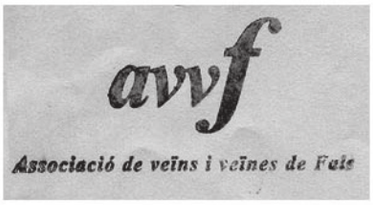

(2012)

(2011)

(2010)

(1990)

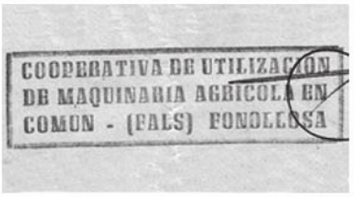

(1968)

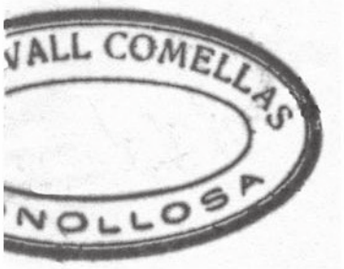

(1946)

Dr Tarrat (1879)

(1968)

(1936)

(1937)

(1937)

(1964)

(1952)

(1927)

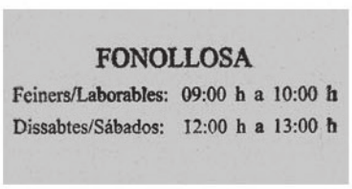

correus Fonollosa (1990)

(1997)

(2006)

(1969)

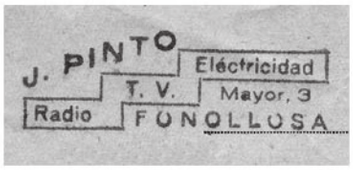

(1963)

(1973)

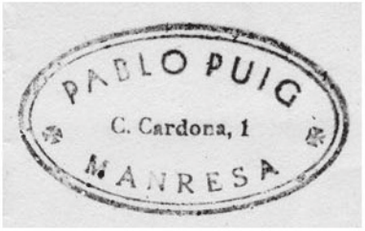

(1947)

(1953)

(1981)

(1943)

(1961)

(1984)

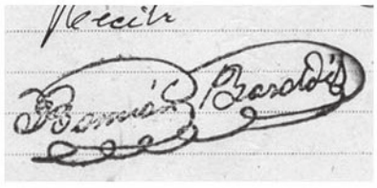

((1944)

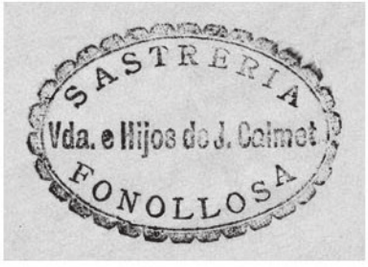

(1936)

(1975)

(1989)

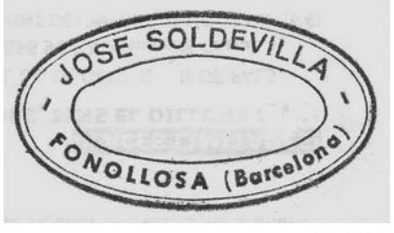

(1995)

(2002)

(1959)

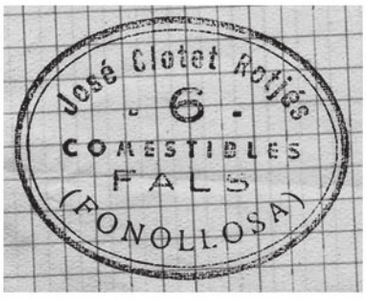

(1945)

(1946)

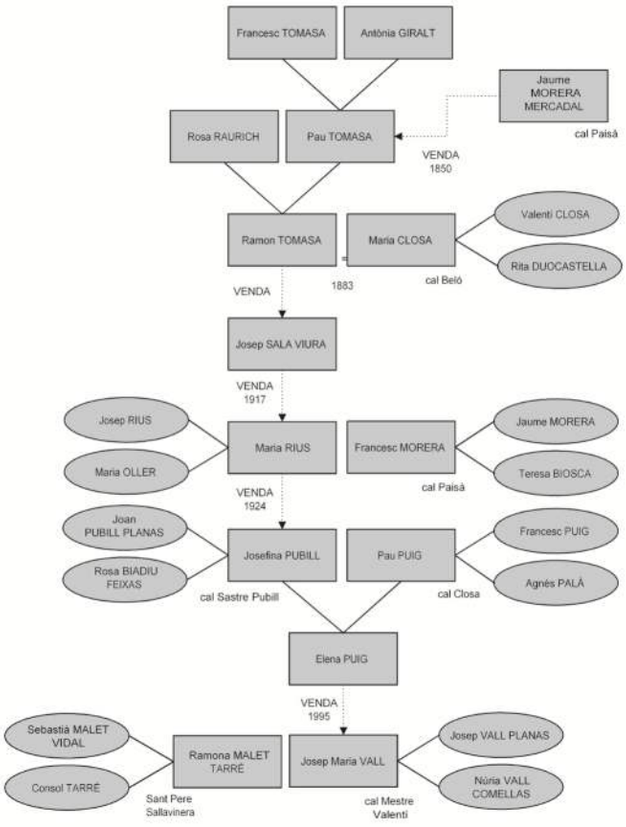

El Pau tenia un germà dit Ramon, que a més de pagès, era cisteller. Els dos anaven molt ben avinguts, perquè van acordar partir-se la casa i la vinya. El contracte el van escripturar el 21 de setembre de 1856 i van quedar que plantarien la vinya entre els dos. Reduir un bosc a vinya era una feinada. Calia arrencar tota la vegetació, estovar la terra i fer parets de pedra seca amb els rocs que anaven sortint, fer córrer la terra per fer els bancals i adobar-la amb formiguers, i finalment plantar els sarments. Tot aquest procés, més l'espera fins que els ceps produïen raïms, durava no menys de deu anys, i mentrestant el parcer no tenia cap ingrés, només feina. En ser dos, es van veure amb cor de menar més terra i van aconseguir que el Querol els establís dos trossos de ceps, un per cada un.

Una altra prova que els dos germans estaven molt units és que van escollir per dona a dues noies de la mateixa casa, que segurament es deurien assemblar.
Ramon Tomasa Giralt el 19 de setembre de 1861 va fer capítols matrimonials amb Maria Devant Mas, de cal Sastre Seuva.
La Maria s'estava a Manresa, on deuria treballar de minyona o teixidora. Ja passava de 36 anys i havia tingut temps de sobres per cosir l'aixovar i estalviar alguns dinerets. La seva aportació econòmica al matrimoni va consistir en una obligació de la companyia dels ferrocarrils Barcelona a Saragossa, d'un valor de 92'5 duros, més els 80 duros que li devia el seu germà Josep Devant, establert a Guardiola com a sastre.
A l'aixovar no hi faltava de res i tota la roba era per estrenar: set saies d'indianes, una de baieta, dues de cotó retorçat i una de fil, dos gipons de llana de merí i dos de vellut, tres davantals de llana, tres d'estam, cinc d'indianes, i un de "blauet", quatre mocadors de cap de mussolina, set de cotó i tres de seda, dinou camises, quatre enagos, tres gorres de dormir una armilla blanca per dormir, quatre caputxes, nou mocadors de coll de llana, tres de cotó i set de seda, dotze mocadors de butxaca, quatre parells de mitges de llana, tres de cotó, sis de color blau, una cotilla, tres tovallons, tres eixugamans, dos llençols, dos coixins de llana i una peça de tela de 14 pams.

La Maria tenia una germana, la Francesca, que era soltera i treballava de filadora en una fàbrica a Monistrol. El 1864 les dues germanes van rebre 129 lliures de l'herència de llur germana Calamanda, que s'havia mort dos anys abans. El 30 de maig de 1869 la Francesca es va comprometre amb el Pau Tomasa. Ella tenia 40 anys i era donzella, mentre que el Pau en comptava 41 i tenia dos fills d'un matrimoni anterior.
La Maria era massa gran i no va tenir descendència del Ramon, de manera que qui va heretar cal Trisco i les vinyes va ser Ramon Tomasa Raurich, fill del Pau. Va cuidar a casa els pares i els oncles fins que es van morir tots, essent el més longeu el Ramon Tomasa, a qui van enterrar el 1885.
Ramon Tomasa Raurich, fill de Pau i Rosa, va fer noces el 7 d'abril de 1883 amb Maria Closa Duocastella, de cal Baló. El 1894 encara eren a Fonollosa, però la fil·loxera havia matat els ceps, i a finals d'aquell any la família va emigrar a Sant Vicenç de Castellet.

Ens manca la dada exacta, però el fet és que aleshores

Vista de llevant

els de cal Paisà van recuperar la terra i la casa abandonada, segurament a canvi d'una petita compensació econòmica.
Aviat els negocis a cal Paisà van anar a mal borràs i es van veure obligats a vendre's la casa i anar de lloguer a Sant Vicenç de Castellet. El comprador va ser Josep Sala Viura, però per poc temps, perquè el 12 de juny de 1917 la hi va recomprar Maria Rius Oller, la dona del Morera. El 20 de desembre de 1924, la Maria Rius, acompanyada del marit Francesc Morera Biosca, es va vendre cal Paisà i cal Trisco a Josefina Pubill Biadiu, la mestressa de cal Sastre Pubill.
La Josefina vivia a Manresa amb el seu marit Pau Puig Palà, l'empresari dels autobusos de la línia de Calaf.
El 1969 va heretar les propietats la filla Maria Elena Puig Pubill i aquesta va vendre l'1 de febrer de 1995 a Josep Maria Vall Vall un tros de terra on hi havien les restes de cal Trisco. Segons testimonis oculars, la casa estava

Vista de llevant

mig enderrocada, només quedaven parets fins al nivell del primer sostre, una part de teulada, una tina i el forn. Ignorants del perill, la canalla del Raval hi entrava tot jugant a cuc-i-amagar.

De la finca se'n van segregar 950 m2 de terreny i es va reconstruir la casa. Les obres van començar el 1995 i van durar alguns anys, perquè l'empresa constructora del propietari hi treballava de manera intermitent. Es van deixar els exteriors de pedra vista i s'hi va afegir un garatge i una terrassa. El 2006 es va aconseguir la llicència de turisme rural, però no es va posar en marxa i el 2016 la casa es va llogar a Núria Trull i Michael Reinhard. El 2018 van entrar els actuals llogaters.

En relació a la propietat, després de la defunció de Josep Maria Vall la casa va passar per herència a la seva vídua Ramona Malet.

LA CONFRARIA DEL ROSER

La marededéu del Roser se la representa amb un rosari a la mà o envoltada d'un cercle de roses. Es diu que és la versió cristiana del culte clàssic a la dona, la deessa Afrodita, el naixement de la qual va coincidir amb l'aparició d'un roser florit.

Els orígens del rosari es remunten a la litúrgia dels cristians d'Orient i està basat en la repetició o salmòdia de la salutació de l'àngel Gabriel a Maria recollida en l'evangeli de Lluc. La popularització d'aquesta pregària a Occident va començar al segle XIII, al temps de l'heretgia dels càtars. Els càtars no acceptaven el dogma de la Verge Maria i es negaven a venerar-la. Domingo de Guzmán, fundador de l'ordre dels predicadors o dominics, cap el 1210 se li va aparèixer la Verge i li va mostrar com resar el rosari. Li va encomanar que prediqués per tot el món per tal de convertir els pecadors. Simón de Montfort, martell dels càtars i seguidor del Guzmán, va construir la primera capella dedicada al Roser i el 1475 es va fundar la primera confraria a Colònia. Els dominics van promoure el culte a la marededéu, en consonància a les idees de la contrareforma i el concili de Trento, i el papa Pius V, el 1596, els va atorgar el monopoli.

El Roser va esdevenir popular a rel de la batalla de Lepant, guanyada per la coalició de nacions cristianes el 1571 als turcs. El papa Pius V, que va encapçalar l'aliança, n'era un gran devot i va atribuir la victòria a la marededéu. L'Església va designar el 7 d'octubre el dia de la Mare del Déu del Roser, si bé més tard la tradició popular va triar celebrar la festa el primer diumenge de març. Es diu " el roser d'octubre se celebra per obligació i el de maig per devoció".

A primers del segle XVI el rosari ja tenia la forma actual, amb els misteris, el credo, parenostre i avemaria, i el rosari de denes com a mitjà de compte. El rosari de denes o corona de roses era originalment un àbac d'origen àrab que servia per comptar. El rosari cristià està format per 50 grans, agrupats de deu en deu, amb una dena més grossa entremig.

Tradicionalment, el rosari estava dedicat a tres sèries de misteris, cadascun compost de cinc temes de reflexió. Els misteris es recitaven en seqüència, un cada vespre. El dilluns i el dijous tocaven els misteris de Goig, el dimarts i divendres els de Dolor, i els dimecres, dissabtes i diumenges els de Glòria. El 2002 el papa Joan Pau II va afegir-hi els misteris de Llum.

El rosari es resava a casa en família o a l'església. Diverses persones ens han parlat de com, els vespres, després de sopar, s'aplegaven al voltant del foc tota la família i els mossos, i el cap de casa passava el rosari. Al rosari de l'església hi participaven majoritàriament les dones i el jovent, mentre que els homes passaven l'estona al cafè.

Marededéu del Roser

La Confraria

Les confraries dedicades al Roser van sorgir com bolets a partir del segle XVI i no hi va haver parròquia, gran o petita, que no tingués el seu altar i la corresponent confraria.

Les confraries, a més de promoure el culte, eren una forma d'organització social i un instrument de participació obert a tothom, fins i tot les dones, en unes èpoques que els assumptes de comú estaven en mans de quatre. La confraria establia lligams religiosos, però també socials i econòmics. La confraria ajudava als confrares que patien malalties o penúries i es feia càrrec dels funerals. Era corrent disposar d'un fons de diners i de blat per ajudar als pagesos pobres en cas de males collites o calamitats.

Aquesta fraternitat i devoció profunda de vegades era mal vista per les autoritats religioses, ja que s'escapava del seu con-

trol. Igualment els governants il·lustrats s'oposaven a aquesta forma de religiositat popular, que va patir una crisi amb la fi de l'antic règim i les seves institucions. En el període revolucionari de 1868 es van perseguir als fidels que participaven en el rosari que es resava de matinada, d'on ve l'expressió "'acabar com el rosari de l'aurora". A mitjans del segle XIX, la devoció del Roser va revifar i les festes i processons van tenir un gran seguiment a les parròquies fins no fa gaires anys.

La confraria del Roser i la de santa Elena eren les més importants de Fonollosa. Desconeixem la data precisa de l'erecció de la confraria del Roser, però el 1586 ja constava la seva existència. Un cop creada la confraria, el primer pas era bastir un altar dedicat a la maredédeu i decorar-lo amb un retaule, pagat amb les contribucions dels confrares. El 10 de gener de 1586 Jaume Casas i Pere Sabater, els obrers o administradors del Roser, van pagar a Jeroni Soler, pintor de Manresa, 20 lliures *"pro fabrica altaris, sive ratabuli, de novo constructi in honorem beatissime virginis marie del roser, ecclesie parrochialies sancte crucis de fonollosa".*

Aquest retaule, o un de posterior, va ser daurat el 1649 pel manresà Francesc Cervera. El contracte es va signar el 13 de setembre i contemplava el daurat de l'altar del Roser, així com una part de l'altar major, pel preu de 300 lliures. El daurat era car, perquè es feia amb pa d'or i requeria molta feina. Mentre duressin els treballs, el rector i els obrers havien de posar a disposició de l'artesà una casa moblada.

Les poques notícies sobre la confraria i l'altar del Roser provenen dels informes de les visites episcopals a la parròquia. Així, el 1605 el visitador va manar als administradors del Roser que fessin fer una casulla de domàs blanc. En l'informe de 1666 hi ha una descripció del Roser, però dissortadament les taques d'humitat al paper no permeten llegir-lo complet. L'altar comptava amb *"palit de paper teixit, ara, cobrialtar, dos candeleros de fusta platejats, retaule sobredaurat y en parts pintat, fet a la moderna, ab una escultura de mig relleu y quatre figures en forma de bulto"*.

El 1693 es va manar als administradors del Roser *"fer un palit de catalufas blancas y vermellas"* i comprar una cortineta per davant de la imatge, una sacra i una creu. El 1783 es va constatar que el crucifix i les targes del lavabo i la sacra de l'altar del Roser estaven en mal estat i el 1856 es va manar al rector Manel Borraleras que retirés l'ara del Roser, perquè hi mancaven les relíquies.

La devoció pel Roser va arribar fins al segle XX. Segons un informe del rector de 1940 se celebrava la processó del Roser i es passava el rosari els dissabtes al vespre i els diumenges a la tarda. La confraria seguia activa el 1959, quan els priors eren Avel·lí Clarena i Miquel Viladrich i les priores Rosa Estany i Antònia Calmet.

El benefici del Roser

Un benefici era un càrrec eclesiàstic de caràcter perpetu, amb uns determinats deures i serveis, i la percepció d'una renda.

Miquel Vall era un conco de la Vall que el 5 de desembre de 1630, davant del notari Gomar de Manresa, va fundar un benefici a l'altar del Roser amb un capital de 300 lliures. El fundador va aportar un censal de 200 lliures provinent de la venda d'una casa al carrer del Cos, més 100 lliures dipositades a la Taula de Canvis de Manresa. Els avaladors foren Joan Cerarols i Joan Vilansosa, els quals van donar en garantia sengles peces de terra. Els diners del capital es deixaven en préstec en forma de censal i les pensions o interessos constituïen la renda del beneficiat.

Era intenció del fundador que els beneficiaris fossin, sempre que fos possible, clergues fills de la Vall. Amb les rendes del capital, el beneficiat tenia l'obligació de celebrar anualment tres misses a l'altar del Roser. Va instituir com a padró al seu nebot, l'hereu Cristòfol Vall, i després d'aquest, als seus successors. El primer beneficiat va ser el capellà Gaspar Vall, germà de l'hereu i nebot del fundador del benefici. Gaspar Vall era rector de Sant Martí de Massana.

El novembre de 1680 va morir el beneficiat Francesc Junyent, prevere de Camps, i llavors el patró, que era l'hereu Josep Vall, va proposar pel càrrec de beneficiat a Pere Devant, fill de Fonollosa. El bisbat de Vic va acceptar i mossèn Pere va rebre els rèdits del benefici fins que va morir. Pere Devant era un fill de cal Sastre Coix i, després de ser molts anys vicari de Castelltallat, va esdevenir rector de la parròquia de sant Pere de Bellmunt i, posteriorment, de Sant Antolí (actual municipi de Ribera d'Ondara, comarca de la Segarra). Se sap exactament el dia que va morir, el 4 d'octubre de 1708, perquè va ser enterrat a l'interior del temple, sota una làpida de pedra amb aquesta data. La làpida es troba ara a l'entrada de cal Sastre Coix, fent de pedrís.

Segurament el següent beneficiat va ser Pau Duran i, en morir aquest el 1715, el càrrec va ser per Jaume Pereta, canonge de la Seu. El dia 10 de febrer de 1756 el benefici va quedar vacant a causa de la defunció de Jaume Pereta i el 19 de febrer, Francesc Vall, amo de la Vall i patró, va presentar per ocupar el benefici al seu parent Pau Vall, vicari de Sant Genís de Taradell. Pau Vall va ser més endavant rector de Castellterçol i de Sant Martí de Sobremunt.

A la llarga els beneficis van entrar en crisi. El 14 de gener de 1804 el Vicari General de Vic va declarar el benefici extingit i les seves rendes aplicades a les obres de reforma de l'església. La carta va ser llegida per un notari de Prats el

13 de març a la rectoria de Fonollosa al rector Bonaventura Noguer, al prior Antoni Jubert i al patró Francesc Vall. Aquest va aixecar una queixa al bisbat, perquè la mesura s'havia pres sense el seu consentiment i en va demanar la revocació.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 53 Juliol 2019

Quaderns de la memòria històrica

FONOLLOSA

CA LA ROSA

El 16 de maig de 1844 Celdoni Viladrich Cabot, un fuster de Riner, va arribar a un acord amb els amos de la Morera, que eren la pubilla Maria Antònia Morera i el seu consort Joan Bacardit, per tal de fer-se una vivenda. Els Morera tenien una casa inacabada situada a la part de les seves terres que termenejava amb les del mas Closa, a prop de l'església i al peu del camí ral de Castelltallat. Van vendre un tros de la casa al Celdoni, en els següents termes:

> ... tot aquell tros de casal o casa principiada que es la tercera part de altre de major que lo estabilient, en dit nom, te y posseheix en lo citat poble, y la qual confronta y toca ab lo baluart dit del Botiga, y ademes lo pla terreno del segon tros o part tant solament y fins al primer sostre y no lo soterrani o seller en est construit, dit primer tros de la terra fins al cel ...

Les afrontacions del tros venut eren; a l'est, el camí de Castelltallat, al sud, la resta de la casa, a l'oest, terra de la Morera, i al nord, el baluard del Botiga. El baluard del Botiga es refereix al tancat de pedra del pati de la casa d'un que era conegut com el Botiga, encara que el seu cognom real fos Closa. Correspondria amb l'actual cal Bauma.

El Celdoni s'havia de comprometre a acabar la construcció abans de tres anys. La fusta que necessités li donarien gratis. El preu de la venda va ser de 90 lliures i, a més a més, la casa quedava gravada amb un cens de 6 diners.

Col·lecció Rosa

Antiga aiguera de pedra

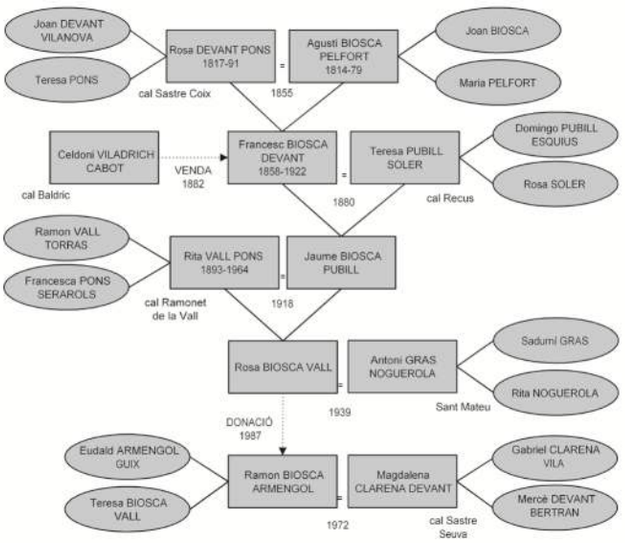

El Celdoni va acabar la casa, que quedava adossada de forma estranya amb la casa veïna de cal Pep, i hi va instal·lar el taller de fusteria als baixos.

Potser li faltava espai, perquè el 1869 va aconseguir que els amos de la Morera li venguessin un tros de terra per edificar uns metres més avall, sempre seguint el termenal del mas Closa. En realitat la compra la va fer el seu fill Jaume Viladrich, també fuster. El Jaume va edificar aleshores la casa que avui és cal Baldric.

Suposem que els Viladrich deurien utilitzar la casa vella com a magatzem de fusta o de mals endreços, fins que els va sortir una oportunitat de vendre-la.

El 20 de març de 1882 el vell Celdoni Viladrich va vendre la casa a Francesc Biosca Devant per 640 pessetes al comptat.

Segons la descripció de la casa, aquesta consta de dos espais; un que només té baixos, de 25 pams d'amplada per 45 de llargada, i un altre que va de terra fins a la teulada, de 25 pams d'amplada per 50 de llargada.

El comprador va haver d'assumir el cens de sis diners, una quantitat irrisòria, que figurava en l'establiment original del 1844.

Francesc Biosca Devant era de Fonollosa, però hi ha dubtes sobre el lloc on vivia abans de comprar la casa al Baldric. Abans de res però, farem una mica la història dels seus antecessors.

El pare del Francesc era Agustí Biosca Pelfort. La primera notícia que ens ha arribat d'ell és l'establiment que el

març de 1850 van fer-li els amos de la Morera d'un tros de bosc de vuit quarteres, a la partida de la Font de la Molsosa. Els tractes eren els corrents; li deixaven vint anys per arrencar els arbres i matolls, estovar el terreny, fer marges i plantar-hi ceps. Un cop la vinya produís, havia de donar a l'amo el quart de la verema i la sisena de les collites de cereals. Per abastir-se de verdura, l'autoritzaven a dedicar a hort un quartà del terreny. En el document es diu que el parcer és de Fonollosa, però, com és habitual, no dóna cap indicació sobre el lloc on viu.

El 8 de desembre de 1855 Agustí Biosca, fill dels consorts difunts Joan Biosca i Maria Pelfort, va fer capítols matrimonials amb la noia Rosa, filla de Joan Devant i Teresa Pons, els amos de cal Sastre Coix. El pare no va donar a la filla i al gendre un dot en diners, sinó en espècies. Els va donar un tros de terra seva a la partida dita de les Moles, a ran del Torrent del Martri. L'aixovar de la núvia anava dins d'una caixa de fusta de noguer i consistia en quatre tovallons, una tovallola, dos llençols, dos coixins amb coixinera, quatre camises noves i cinc camises de les que usava habitualment la fadrina. De vestits n'hi havia tres; el primer, format per unes faldilles d'escot, gipó i mantellina de drap de llana. El segon, per unes faldilles d'indianes, gipó de vellut i mantellina de baieta. El tercer, per unes faldilles de baieta i gipó de vellut.

Arxiu Rosa

Foto de casament de Jaume Biosca i Rita Vall (1918)

L'Agustí i la Rosa van tenir dos fills, el Francesc i el Joan. El misteri sobre el lloc de residència d'aquesta família continua. Només se sap que en una relació de persones de 1868 l'Agustí viu en una casa sense especificar, al Raval del Sastre.
El maig de 1879 l'Agustí va acomiadar-se d'aquest món, essent l'encarregat de donar part de la defunció el Joan, el qual figura que viu a cal Fuster del raval del Sastre. Mentrestant, l'altre germà, Francesc, s'està a Castellfollit del Boix, a casa dels seus oncles Ramon Junyent

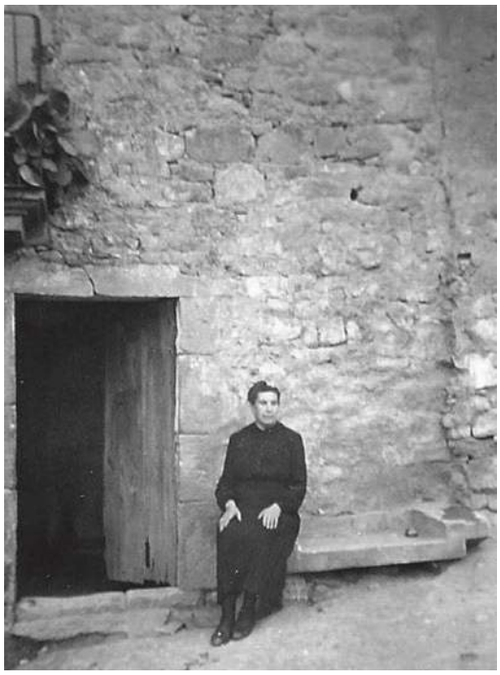

Arxiu Rosa

Rita Vall a la porta de sa casa

Muntaner i Maria Devant. L'abril de 1880 Joan Biosca Devant va cobrar de mans del seu germà 160 pessetes a canvi de renunciar a fer futures reclamacions sobre la legítima i l'herència de llur pare difunt. El febrer de 1881 va fer capítols amb Josefa Tomàs Oliva, de Castellfollit. Els oncles el van fer hereu sota la condició que havia de cuidar-los.

El 17 d'agost de 1880 el Francesc va pujar a l'altar de l'església de Fonollosa amb la noia Teresa Pubill Soler de cal Recus. Ell comptava llavors 23 anys i la seva esposa 19. Els nuvis van anar a viure al Raval de Sastre, potser a cal Fuster, i un any després de casar-se van tenir el primer fill, a qui van posar Mateu. Uns mesos després, el març de 1882, el Francesc Biosca va comprar la casa del fuster Viladrich, com hem vist, i els Biosca van instal·lar-se al carrer Major, on segueixen actualment.
La casa va canviar de nom, lògicament, encara que els veïns no es van posar d'acord sobre com l'havien de batejar. Al començament va ser cal Xisco, el nom amb que era conegut el Francesc, però després va prevaldre ca la Rosa, el nom de la mare del Francesc. Que la casa adoptés un nom de dona, un fet poc habitual, va ser degut a que la Rosa era una persona molt popular i coneguda. Era la llevadora del poble i totes les parteres requerien els seus serveis en el moment del trànsol. A finals de segle trobem de vegades la casa denominada cal Xisco de la Rosa o cal Rosetó.
El març de 1891 va morir la Rosa i el març de 1922 ho va fer el seu fill Francesc.

Francesc Biosca i Teresa Pubill havien tingut quatre fills. El primer, el Mateu, va morir al cap d'un any i pocs mesos. La segona, una nena, tampoc va superar la infantesa, ja que va morir als set anys. Els en van sobreviure dos, el Jaume i la Concepció.
Jaume Biosca Pubill es va casar el desembre de 1918 amb Rita Vall Pons, filla de Ramon Vall Torras i Francesca Pons Serarols. El Ramon Vall era un fadrí del mas de la Vall, que havia marxat de casa i s'havia fet una caseta, que s'anomenava cal Ramonet de la Vall. El Jaume i la

Arxiu Rosa

La Rita amb les filles i gendres

Rita van tenir dues noies, la Rosa, coneguda com "Rosita", el 1919 i la Teresina, el 1923. La gran es va casar amb Antoni Gras Noguerola i la petita amb Eudald Armengol Guix.
L'Antoni Gras era el conductor del "Cotxe del Pau" i l'Eudald Armengol era paleta i va venir al poble formant part del contingent de presoners que va reconstruir el pont volat a la retirada. Segons el padró municipal de 1940, a ca la Rosa hi habitaven la Rita, les dues filles, el gendre Antoni Gras i una filla de Pere Gorrera, el pubill de cal Sec de Camps.

Jaume Biosca va ser l'agutzil municipal i encarregat d'arreglar els carrers durant molts anys. Ja ho era el 1924 i ho va ser fins el setembre de 1936, que va morir. Llavors el càrrec va passar a la seva muller Rita, però aquesta es va veure afectada per la depuració de funcionaris i l'abril de 1939 va ser cessada. Més endavant la Teresina seria l'encarregada del correu i del servei telefònic.
Cal Rosetó era un dels centres neuràlgics del poble, on s'aturaven aquells que recollien el correu, demanaven una conferència o esperaven l'autobús. Era el lloc on s'hi deixaven cistelles i mocadors de fer farcell mentre s'enllestien les compres i on s'intercanviaven notícies d'actualitat.
En morir la Rita el juny de 1964, l'herència va passar a la filla gran, la Rosa, la qual no va tenir descendència. Però sí, la seva germana Teresa, casada amb l'Armengol. Va tenir la Mercè, casada amb Pere Trullàs Puy, i el Ramon, casat amb Magdalena Clarena Davant, de cal Sastre Seuva.
El Ramon i la Mercè, amb les parelles respectives, van anar a viure el 1972 en un edifici nou, just a l'altra banda del carrer, en un terreny comprat al Closa. El 1978 la Rosa Biosca va fer donació al nebot Ramon Armengol de cal Rosetó. A la casa vella s'hi va quedar la Rosita i els pares fins que van morir, el 2012 i el 2014. Llavors es van reformar els pisos superiors i s'hi va instal·lar la Susanna Armengol Clarena, que hi segueix vivint avui en dia.

Ramon Armengol Biosca va treballar molts anys a la fà-

Col·lecció Rosa

Rellotge de la centraleta telefònica

brica tèxtil com a encarregat, feina que alternava amb la de carter del poble, que va portar a terme des de l'any 1975 fins el 2012. Va ser el primer alcalde democràtic de Fonollosa el 1979, encapçalant la candidatura unitària. Va repetir dues legislatures més. Ha format part de la junta de l'Associació Cultural, de l'Associació de Pares de l'Escola i de la Societat Funerària, i ha participat activament en totes les iniciatives culturals i cíviques del poble, entre elles el grup de la Memòria Històrica, del qual segueix sent un dels membres més actius.

MAS SERENROLS (2ª PART)

El mas Galí i el mas Sererols
Fructuós Serarols va començar jovenet a intervenir en els afers del mas, acompanyant el seu pare Josep. El 1694 ho va fer per primera vegada, essent menor de 25 anys i major de 16. En aquell temps els homes assolien la majoria d'edat plena als 25. La actuació més tardana és de 1754, la qual va fer junt amb el seu fill Antoni.
Per a redactar la seva biografia partim de 51 fitxes estretes dels protocols notarials. Distribuïdes per temés serien; 9 compres de cereals, 1 bestiar, 9 censals i deutes, 24 terres i immobles i 8 família.

Començarem per la família. El Fructuós va fer capítols matrimonials el 30 de setembre de 1703 amb Elisabet, filla de Francesc Oliveras de la Costa de Fals. El pare el va proclamar hereu amb una reserva de 200 lliures per disposar en el testament i els cabals necessaris per dotar les filles. Es va comprometre a mantenir el fill i la seva família *"en tots los aliments necessaris de menjar y beure, calsar y vestir, en sanitat y malaltia, treballant aquells per lo be y util de dit donador y fent tots una despesa"*. Els amos d'Oliveres van dotar la filla amb 150 lliures, li van prometre que el dia que sortiria de casa li darien un vestit d'estamenya amb un faldellí del mateix teixit i un segon vestit d'escotina amb "guardapie" de color. Després dues caixes de fusta d'àlber amb tot de roba blanca.
L'Elisabet va viure poc, segurament no va superar un dels parts, i el 1707 el Fructuós ja es trobava casat amb una altra dona. Era Caterina, filla de Francesc Vila i Espe-

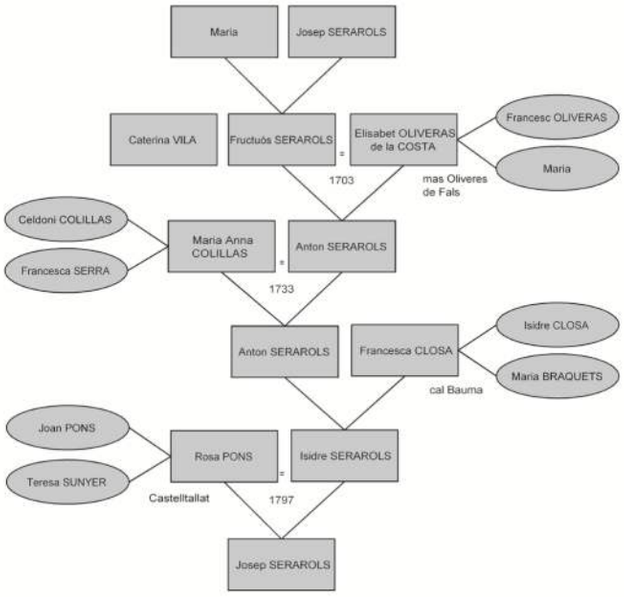

rança, de Rajadell. La primera dona li va donar l'hereu Anton, creiem, mentre que amb la Caterina va tenir el Joan, el Josep, la Madrona i la Maria Anna. És possible l'existència d'una altra noia, Eulàlia, casada amb un pescador de mar de Torre d'en Barra (Torredembarra) anomenat Sans.

Tres dels fills de la Caterina, curiosament, van fer capítols matrimonials el mateix any, el 1743. El Josep ho va fer el febrer amb Mònica, filla de Joan Gubianas de Coaner, mentre que les seves germanes ho van fer el mateix dia, el 26 de setembre. La Maria Anna va ser destinada a Josep Riera, un jove de Sant Mateu que feia més de deu anys que era a Camps. Va rebre un dot de 50 lliures. La Madrona es va casar amb Jaume Camps, un de Súria instal·lat a Fonollosa. El dot va ser de 25 lliures, però els recursos de la casa estaven esgotats i el Fructuós va oferir al gendre poder viure sota el seu sostre durant cinc anys, pagant ell tota la despesa. Tindrien una cambra i dret a cuina. Quan portaven tres anys vivint a dispesa, el Serarols va establir al Camps una peça de 20 quarteres de la seva propietat, on el gendre i la filla s'hi podien fer una casa. Mentre feien obres podien seguir vivint a Sererols. La casa es va fer i avui és cal Revinxela. En l'acta d'establiment s'esmenta que el lloc propici per fer la caseta és al costat de les ruïnes de l'antic mas Galí, la qual cosa ens informa que la casa actual de Sererols no es troba al setial del mas medieval Galí, sinó que aquest va ser abandonat i els Serarols van aixecar en una data indeterminada una nova construcció al lloc on és ara.

Els negocis del Fructuós

La impressió general és que l'economia del mas no passava per bons moments i gairebé totes les accions de l'amo tendeixen a aconseguir diners per pagar crèdits o interessos generats pels mateixos crèdits. Les vies passen per crear censals, per hipotecar trossos de la propietat o fer establiments a canvi d'un cens. El creditor principal era el Monconill, l'amo del mas Montconill de Fals i del Closa de Fonollosa. Després de diversos préstecs, demanats per recuperar terra empenyorada o quitar censals i violaris, el 2 de novembre de 1732 el Fructuós va vendre a gràcia el mas Galí al Monconill pel preu de 954 lliures. El novembre de 1736 va recuperar-lo, convertint una part del preu de l'empenyorament en un censal. El censal era de 519 lliures i 15 sous, i representava haver de satisfer una pensió o interès anuals de 25 lliures i 19 sous. En comptes de pagar-li la pensió amb diners va proposar al Monconill donar-li el quint de tota la civada, sègol i blat que collís, valorat al preu del mercat de Manresa al març. Si sobraven diners, es destinarien a resquitar les 434 lliures restants del deute.

Una manera d'ingressar efectiu a l'instant era vendre a carta de gràcia espais de la pròpia masia. El desembre de 1708 el Serarols va empenyorar per 35 lliures al comptat a Valentí Tatger, àlies Vila, de Fals:

> Aquella cambra que es sobre lo seller de dita casa que trau dos finestras, la una a la part de sol ixent y la altra a la part de tramuntana y lo sostre que es demunt de dita casa, y lo passatge de dita casa per passar en dita cambra, y axi matex pugau usar la cuyna y fer en aquella foch ab llenya de ma heretat y valer vos del forn per pastar y fer bugada ...

El llogater podia disposar d'una feixa per fer hort. L'amo li donaria cada any dues càrregues de fems per adobar-lo i el deixaria regar un dia a la setmana. En cas que el llogater no volgués viure a Sererols podia rellogar la cambra o bé desocupar-la i llavors rebria 35 sous, considerats l'interès de les 35 lliures del préstec. El 1724 el Tatger va transferir la cambra pel mateix preu al sastre Domingo Pelfort de Fonollosa. La cambra havia passat a Francesc Pelfort, nét del Domingo, i el maig de 1751 el Fructuós va decidir recuperar la cambra i empenyorar-la per un preu superior. El Pelfort va rebre 42 lliures, perquè s'havien fet certes millores a l'hort, i tot seguit el Fructuós va vendre-la a gràcia per 60 lliures a Mariano Closa. Les condicions d'ús de la cuina i l'hort eren similars, però a més a més, li va permetre tenir quatre gallines i que:

> vos pugau posar en lo celler una bota de vuyt carregas o de menor capacitat, y la verema que cullireu en la tina de la matexa casa, y en lo temps de trascolar fer vostre propi vi, y que a la dita tina pugau fer las obras necessarias y que seran menester ...

El 1742 per pagar un deute de 25 lliures a Jaume Closa li va cedir durant cinc anys una cambra, dita de la Torreta, i un quarto annex. El Closa havia de pagar de lloguer 1 lliura i 18 sous, però podia tenir cinc gallines pasturant

Vista de llevant

amb les de l'amo, cuidar un hort al costat del torrent del Galí i arreplegar arbres morts, soques i romanins del bosc pel seu ús.

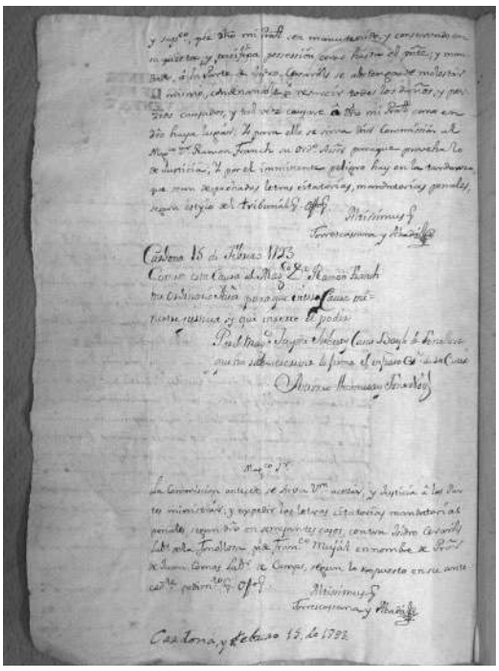

Arxiu Manresa (AHCB)

Requeriment judicial a Isidre Serarols (1793)

L'hereu Serarols tenia un tros de terra davant de casa cedida al treballador francès Pere Masquer. Aquest va morir i va deixar els béns a l'església. L'abril de 1743 l'abat de Cardona va ordenar al pregoner que posés la peça a subhasta. El procediment consistia en acceptar la millor oferta presentada dins del temps que trigava a cremar una espelma:

> (...) ponga en una vela encendida la quinta linterna en toda aquella piessa de tierra de conreo que tiene y possehe dicho Fructuoso Cerarols (...) y en lugares acostumbrados de esta Villa de Cardona pregone y subaste dicha piessa, y acabada de quemar dicha vela, relacion haga a dicho Señor Abat del compador y precio ...

El 3 de febrer de 1751, per tal de pagar deutes, va vendre a gràcia a Francesc Monconill de Fals una caseta (domuncula) o estada, adossada casa seva. Afrontava per l'est amb la casa Sererols, al sud amb el camí ral de Fonollosa a Castelltallat, a l'oest amb el corral i al nord amb les quintanes del mas. El preu de venda era de 106 lliures i 15 sous i incloïa un hort al torrent del Galí, conegut com l'Hort del Canyer. El comprador podia fer obres a la caseta, l'import de les quals se sumaria al preu. Aquesta caseta, que actualment està unida a la masia i és indistingible, va ser recuperada el 1791.

A finals de 1753 el Fructuós va establir al fadrí Isidre Closa un erm de 1'5 quarteres a la Costa del mas Galí. Li va deixar deu anys per plantar vinya clara, que un cop productiva havia de pagar el quart, però com que el Serarols devia 10 lliures al Closa, van quedar que els primers tres anys no pagaria parts.

El primer Anton

El Coma de Camps va establir el 1732 a Antoni Serarols i al seu germà Joan la terra i la casa del mas Perafita (el Casalot). Suposem que s'hi van estar uns quants anys, com a mínim fins el 1749, però després l'Anton va tornar a casa del pare. El juny de 1754 vivien junts quan es va fer una addició de 12 lliures a les 42 de l'empenyorament fet tres anys abans a Miquel Ferrer d'una peça rocosa i boscosa del mas Galí de 10 quarteres d'extensió. Es va modificar una de les condicions inicials; la collita de roldor passaria de ser del Serarols a ser del Ferrer. El roldor és un arbust abundant als boscos esclarissats que abans tenia importància econòmica, perquè es consumia en la indústria del cuir. El 1756 l'Antoni va quitar i recuperar la terra.

Aleshores ell era l'hereu, ja que el seu pare havia mort el 1754, després d'haver fet testament amb el rector. No se sap la data exacta de la defunció, però sí que el 12 de desembre l'Antoni va encarregar l'inventari dels béns.

L'inventari mostra una casa petita i pobre. Només s'anoten els estris continguts en quatre espais, l'entrada, la cuina, la cambra de l'amo i la sala. La cuina i el dormitori donen directament a l'entrada.

A l'entrada hi havia una aixada, una magalla, una destral, una rella, un bast i una caixa de fusta buida, tot usat. Els estris i mobles de la cuina consistien en una taula vella, un banc amb respatller, dues olles, dos plats, dues escudelles i un càntir, tot de terrissa, una paella i uns clemàstecs de ferro, un perol d'aram i una pastera amb els complements. A la cambra on va morir el Fructuós hi havia el llit, amb màrfega i dos llençols, i la roba d'ús diari, una camisola, una camisa, un gambeto, unes calces (pantalons) i una barretina, tot en mal estat. A la sala només hi havia una romana i una panera.

Els béns immobles eren la casa amb les terres, una vinya de 20 quarteres, meitat espessa, meitat clara, un hortet i una caseta venuda a carta de gràcia.

Col·lecció Serarols

Jou de bous

Quan va esdevenir cap de casa l'Anton ja era un home casat. El 10 de setembre de 1733 havia fet capítols amb Maria Anna, filla de Celdoni Colillas i Francesca Serra de Sant Mateu. El Fructuós va dar al fill 25 lliures pels drets paterns i 15 pels materns. És misteriós que no el fes hereu si és que l'Anton era el primogènit. Tal vegada hi havia un altre germà més gran que no surt en la documentació i va morir abans que el pare. El dot era modest, 40 lliures, i no es va cobrar del tot fins el 1755.

De la descendència de l'Anton i la Maria Anna hem localitat la Maria Rosa, casada el 1761 amb Manuel Biosca de Camps, i els nois Anton, Pasqual i Josep. L'Anton va ser l'hereu i el Pasqual es va casar amb una filla del masover de Ferriola d'Aguilar.

Raval del Paisà

Creació del raval del Paisà

No queda clar el moment precís que l'Anton pare va deixar pas a l'Anton fill, però el podem situar cap el 1660. L'Anton Serarols, el jove, es va unir amb Francesca Closa Braquets de cal Bauma. Desconeixem l'any de l'enllaç, però devia ser poc abans de 1762, quan l'Anton va donar poders al seu sogre Isidre Closa. Segons les nostres dades, el matrimoni va engendrar l'Isidre, la Francesca i la Madrona. La Francesca va fer capítols a finals de 1793 amb Josep Tatger Galovart de Guardiola i la germana Madrona ho va fer 1799 amb Anton Servitja del mateix poble. Les dues van rebre 100 lliures de dot.

Veient la necessitat de vivenda dels nombrosos quartaires que s'establien al poble, l'Anton, el pare i el fill, van portar a terme la política de segregar trossets de la seva heretat, perquè els pagesos s'hi poguessin fer la casa. Entre 1758 i 1765 es van aixecar cinc casetes a la part de la font de l'Arena, que esdevindria l'actual raval del Paisà. Els solars es venien al comptat o mitjançant la creació d'un cens perpetu. Abans d'acabar-se el segle noves casetes es van afegir al raval, sempre en terreny de Sererols.

El 1762 l'Anton va cedir al seu parent Manuel Biosca una peça de terra del Casalot de vuit quarteres a canvi de 100 lliures. Van acordar partir-se les collites, tret dels aglans. La fruita dels arbres no entrava en el còmput i el Serarols en podia menjar a discreció. Van acordar *"fer llaurar la terra, posant jo lo pa y vos la vianda"*, mentre que per batre, l'Anton es faria càrrec de llogar un home i el Biosca, de l'animal.

El 1767 es van recuperar les herbes, que feia més de vuitanta anys que eren del Monconill, pagant-li 124'5 lliures. El Monconill les hi va restituir, però va fer constar la seva protesta, perquè les cases que el Sererols havia deixat fer, li havien destorbat el ramat. A la qual cosa, el Serarols va oposar la queixa que no s'havia respectat sempre el tracte de tancar el ramat un mes cada any als corrals de casa seva.

La relació amb el Monconill, que durava més d'una centúria, va acabar amb un plet a la Cúria o tribunal de l'Abat. Disputaven sobre diverses peces empenyorades pels successius hereus Serarols, per les pensions impagades del censal de 519 lliures creat per l'avi Fructuós i altres coses. Per tal d'evitar un procés llarg i costós, les parts van arribar a una concòrdia el juliol de 1775.

Resumint, el Monconill es va quedar en propietat la Plana de la Cervera, va restituir la Feixa Rodona i el Camp del Sererols, es va avenir a extingir el censal a canvi d'una compensació de 400 lliures, i va acceptar 98 lliures més per la resta de deutes pendents.

Anton Serarols vivia el 1797, però quan es va casar la filla Madrona el 1799 ja era difunt.

Tala il·legal de pins

Isidre Serarols Closa, constant com a menor de 25 anys, va intervenir el 1791 amb el seu pare en l'establiment de ca l'Escloper. L'estabilient era Valentí Vilalta i aquest, agraït per poder disposar d'un solar per fer-se la casa, va restituir gratis al Sererols la caseta adossada a la masia. Aquesta caseta o estada era la que el 1751 l'avi Fructuós havia empenyorat a Francesc Monconill. Després va passar al fill Anton Monconill i aquest, el 1790 se la va revendre a Valentí Vilalta de Castelltallat. Llavors es va llogar l'estada a Magí Calvet i Clemència Serarols, una filla de l'oncle Josep. El lloguer anual era de una lliura i 18 sous.

Façana

El febrer de 1793 l'amo del mas Coma de Camps va denunciar a l'Isidre, d'haver entrat en un bosc seu situat a Fonollosa, arrencat les termes i haver tallat i endut vuit pins grossos. Per evitar que tallés més arbres, la qual cosa tenia intenció de fer, el jutge va enviar un requeriment al batlle de Fonollosa.

El 1802 l'Isidre va pagar al cunyat Antoni Servitja de Guardiola les 100 lliures del dot de la Madrona. El 1810 li va deixar 106 lliures per cobrir certes urgències. Va trigar 20 anys a recuperar els diners. Mentrestant la Madrona va morir i l'Isidre va ser tutor de la nena petita que va quedar òrfena. El 1817, en nom de la nena, va invertir un cabal en la compra d'una casa al raval de la Creu dels Set Forats de Guardiola.

El 1818 va invertir 90 lliures dels seus estalvis comprant a gràcia els drets d'una peça que menava l'amo de cal Vilaseca. El 1819 va repetir l'operació posant 125 lliures en una vinya de dos jornals, quantitat que va elevar a 150, el 1823. El parcer va seguir cultivant la terra, però havia de donar-li un percentatge de la collita, tant de vi com d'oli i cereal.

Va continuar venent solars edificables al Raval del Paisà, per exemple a Francesc Morera de cal Tiquet li va establir el 1827 un tros per edificar una fassina i el 1828 un pati per ampliar la casa. L'entrada era una simbòlica tassa d'aigua, però les edificacions quedaven gravades amb un cens, de 10 rals de billó i una lliura i mitja, respectivament.

L'apartat familiar comença amb els capítols signats el 25 de novembre de 1797 per l'Isidre i la Rosa Pons Sunyer, de Castelltallat. L'Anton va nomenar al fill oficialment hereu, retenint-se l'usdefruit i 200 lliures a lliure disposició. A l'altra banda, el pare Joan Pons va concedir a la filla un dot de 300 lliures i li va donar dues caixes de noguer amb l'aixovar. A dins hi havia tres vestits bons, essent el millor compost de *"faldellí de griseta de seda ab son gipo de domas de flor natural y caputxo de vellut"*. L'àpoca del dot es va signar l'agost de 1808.
Els descendents van ser el primogènit Josep Serarols Pons i l'Antònia. Aquesta va esdevenir el 1826 la muller de Ramon Vilalta de ca l'Escloper.

DEMOGRAFIA

Per a fer un bon estudi de l'evolució de la població en una comunitat calen dades precises. A l'antiguitat és molt difícil trobar-ne, de manera que la manca de xifres concretes ens obligarà a fer estimacions de la població basades en dades indirectes.
En alguns casos podrem saber quantes cases habitades existien i a partir d'aquí estimar el nombre de persones. El procediment no és exempt de dificultats, perquè el nombre mitjà de residents en una casa no va ser igual al llarg dels segles. Mentre que un mas important del segle XVII o XVIII podia acollir sota la seva teulada, de mitjana, una dotzena o més de persones, comptant la família i els treballadors, es considera que a les cases medievals, molt més petites, n'aixoplugaven mitja dotzena o menys.
No obstant la imprecisió de les xifres, serà possible determinar a grans trets la tendència demogràfica en cada època històrica. Observarem etapes de creixement, altres d'estancament i altres de disminució de la població. Analitzarem també les causes d'aquestes variacions, causes que tenen relació amb la situació econòmica, política i sanitària de la població estudiada. Veurem com les fases de creixement demogràfic coincidiran amb les etapes de pau i bonança econòmica, mentre que la inestabilitat política, concretament la guerra i les seves seqüeles, i la crisi econòmica incidiran molt negativament en la demografia.

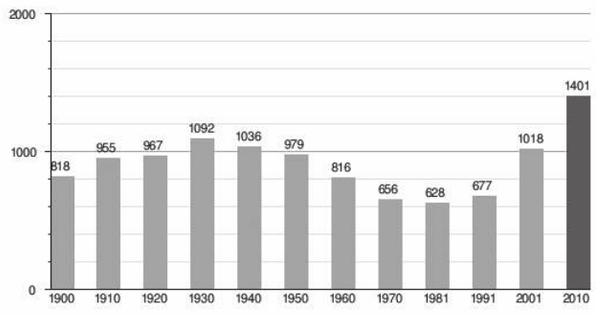

Gràfica de població del municipi

Com que no s'ha conservat cap capbreu de Fonollosa l'estudi dels masos medievals s'ha fet a base de recopilar pacientment les notícies dels habitants de Fonollosa que apareixen en els protocols notarials dels segles XIV i XV.
No es pot descartar l'existència d'algun altre, però se sap amb tota certesa que a començaments del segle XIV hi havien a Fonollosa 20 masos. A finals d'aquell segle en tenim documentats 15, però dos o tres d'ells probablement no estaven habitats, ja que els propietaris residien en una altra població. Aquesta dada concorda força amb el contingut d'un document del 30 de maig de 1366. Ramon Galí, va pagar al comissari del vescomte de Cardona 127 sous i 2 diners en concepte del fogatge de 14 focs, a raó de 9 sous i 1 diner. Aquest fogatge era per finançar una expedició militar del Comte de Barcelona.

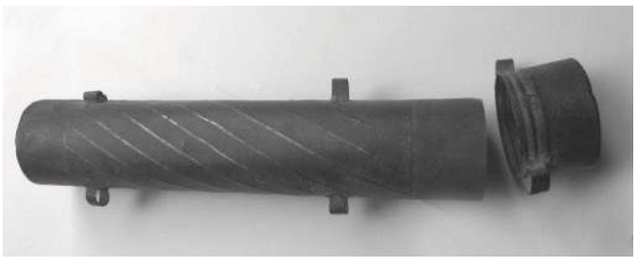

Col·lecció Piu

Tub portadocuments

El fogatjament general de Catalunya de 1378 es troba publicat poble per poble. Segons el fogatge, a Fonollosa hi havien 12 focs eclesiàstics, 10 de l'abat de Cardona, 1 del prior de Montserrat i 1 del prior de Calaf (la Vall).
La disminució de la població s'ha d'atribuir a les successives epidèmies de pesta negra que van delmar la població a partir de mitjans del segle.

La següent dada és la reunió celebrada el 15 de desembre de 1448 per constituir el sindicat remença, que va comptar amb l'assistència de 18 pagesos, entre els quals hi havia quatre cognoms repetits. Suposarem doncs, que 14 eren caps de casa.
La guerra civil catalana i la guerra dels remences van ser desastroses i van provocar una crisi econòmica i demogràfica sense precedent. A la nostra contrada la guerra va ser de baixa intensitat des del punt de vista militar, però van sovintejar per part de tots els bàndols accions com la crema de sembrats abans de la sega i la tala d'arbres fruiters. De resultes de la guerra van morir molts pagesos i la fam va provocar l'extinció o l'exili de moltes famílies.
A finals del segle XV creiem que la demografia de Fonollosa va assolir el mínim històric. El mateix va passar a altres pobles de la rodalia que hem estudiat, com Rajadell o Fals. Ho confirma el fogatge de 1497, on només hi figuren habitats els masos Vall, Closa, Cases, Sererols, Morera i Querol, a més de la rectoria.

Al segle XVI es va iniciar la recuperació econòmica. Alguns dels masos abandonats van ser ocupats per pagesos vinguts de fora. Aquests nous establiments eren

fomentats pels senyors, que havien vist reduïdes dràsticament les rendes a causa del despoblament i desitjaven que els masos fossin afocats i paguessin censos. Per altra banda, els propietaris dels masos que havien resistit la crisi van incorporar les terres dels masos rònecs adjacents.

A mitjans del segle XVI la terra del terme de Fonollosa estava repartida entre 9 masos, distribució que es mantindrà pràcticament inalterada fins al segle XX.

A més dels masos principals hi havia un parell de masoveries, pertanyents a la Vall i la Morera, i al segle XVII el mas Vilar es va partir en dos trossos, cal Roca i cal Sastre Coix.

A partir del segle XVII trobem molts treballadors i pastors d'origen occità. Aquests treballaven als masos i no tenien vivenda pròpia, sinó que dormien a les dependències de les cases, que durant aquesta època es van engrandir i embellir amb els típics portals de dovelles. L'informe de la visita que va fer el bisbe a la parròquia l'octubre de 1685 diu que el poble té 14 cases habitades. Calculant una mitjana de 10 persones per casa tindríem una població d'unes 140 ànimes.

Arxiu Seuva

Cèdula 1934

La població es va mantenir estable, o amb un lleuger increment, durant més de dos segles, fins que a mitjans del segle XVIII la situació va fer un canvi radical. La vinya, que es limitava a l'autoconsum, va esdevenir un cultiu molt atractiu a causa de la demanda de vi i aiguardent. Els propietaris van aprofitar l'oportunitat de convertir boscos improductius en vinyes i van establir trossos a una munió de parcers vinguts de fora del terme, principalment de la zona de la serra de Castelltallat i més amunt. Aquest parcers i les seves famílies necessitaven casa i alguns propietaris van segregar petits trossets de la seva propietat i els van vendre als parcers. La venda dels solars edificables no solia ser en efectiu, sinó en forma de cens perpetu.

La primera notícia de les noves construccions o casetes la trobem en l'informe de la visita episcopal de 1771, on el visitador va anotar que al poble hi havia en total 39 cases, *"la mayor parte infelices que son a modo de barracas"*. El nombre de feligresos de confessió i comunió era de 216. Aquest nombre no incloïa la canalla més petita.

Arxiu Seuva

Cèdula 1939

La visió global ens la proporciona el capbreu de Fonollosa de 1786, l'únic capbreu complet que s'ha conservat. Aquell any, a més dels nou grans masos, ja hi havia sis casetes al raval del Sastre, set al carrer Nou, cinc al raval del Paisà i vuit més escampades. La data de construcció de vuit de les casetes era anterior a 1754, però les dinou restants s'havien aixecat entre 1756 i 1780.

A l'amillarament de 1853 hi consten 9 grans cases de pagès amb terra i 47 de petites, mentre que en la relació de cases de 1878 hi surten en total 86 cases, el màxim històric. Calculem que llavors la població del poble deuria rondar les 400 persones. La crisi de la fil·loxera de finals d'aquell segle va provocar l'abandonament d'algunes casetes i l'emigració de parcers, que van fugir de la misèria rural en busca d'una vida millor a les colònies tèxtils o a les ciutats. Aquesta tendència de creixement negatiu serà una constant durant tot el segle XX.

El primer recompte precís d'habitants és el padró municipal de 1924. A Fonollosa hi havien 63 cases habitades amb un total de 339 habitants. El conjunt del municipi en tenia 1.189, així que el percentatge de Fonollosa era del 28,5%. En el padró de 1930 hi consten tres cases menys, amb una població de 299 veïns. D'aquests, 46 vivien al carrer Major, 25 al carrer Nou, 43 al raval del Sastre, 24 al raval del Paisà, 19 al raval de les Garrigues i la resta en cases disseminades. Fonollosa concentrava el 26,9% de la població del municipi. Segons el padró de 1950 residien a Fonollosa 277 persones (el 27,9% del municipi).

La major part de les dades estadístiques de població dels darrers anys són de tot el municipi, però en algun cas disposem de dades separades per pobles. Així, el 1960, el poble de Fonollosa tenia 276 habitants, 206 el de Camps i 339 el de Fals. El 1991 estaven empadronades a Fonollosa 276 persones (el 40% del municipi), mentre que el 2011 el nombre havia baixat a 252 (el 17,7% del municipi). Aleshores el nucli més important ja era Canet de Fals amb 756 habitants.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE: AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 54 Agost 2019

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

MAS CLOSA (1ª PART)

Abans de la seva desaparició per donar lloc al nou ajuntament, la casa era coneguda com **cal Closa Vell**, per diferenciar-la de cal Closa Nou, la caseta on els amos es van traslladar el 1932.
Els orígens de la casa són molt antics; el nom primitiu era **mas Goell o Guaell**, després es va dir **mas Montconill** i més tard, inexplicablement, va ser conegut com **cal Closa**.

El primer cop que trobem aquest nom en els llibres és el 3 de les nones de setembre de 1295. Jaume Guaell (escrit Guaello en llatí) va ser un dels fiadors que va pagar la manlleuta (fiança) per alliberar dos xicots de Fonollosa que tenia presos el senyor de Castellar. El 1297 el batlle local va exigir a Bernat Jaume de Guaell el pagament d'un deute i el 1298 el Jaume va manllevar 40 sous al jueu de Calaf Astruc Çabarra. El 1298 surt Pere de na Guals de Fonollosa i el 1299 Jaume de Guaell, la seva mare Ròmia i un tal Simon des Guaell.
El març de 1302 el Jaume va prometre pagar per sant Joan els 42 sous que devia a Jaume Bover. El juny 1317 Guillem des Guaell va manllevar 12 sous al jueu Salomó Vidal amb un interès de 4 diners per lliura. El 1319 va ser Ramon de Guaell qui va passar pel call dels jueus. El Ramon, el setembre de 1328, va comprar a Bartomeu de Becardit un olivar situat a prop de la vila de Fonollosa. El curiós és que la peça estava sota el domini del paborde de la Seu de Manresa, a qui prestava un cens anual d'un forc de cebes.
La data límit de Ramon de Guaell és 1333 i el 1334 es documenta Maria, muller de Pere de Guaell.

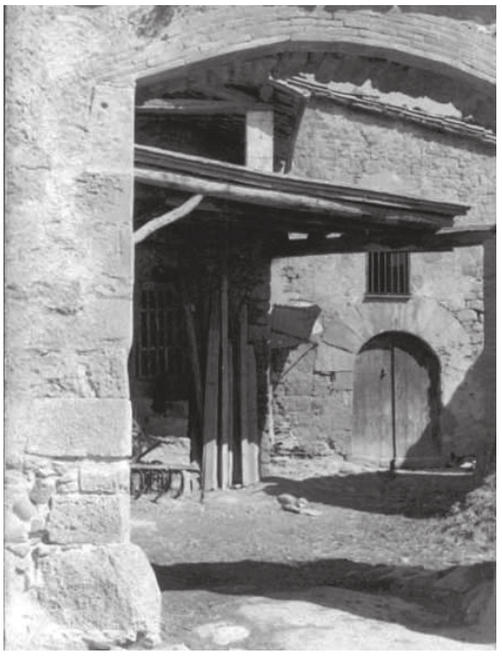

Arxiu família Pou

Entrada Closa Vell (1957)

El març de 1369 Jaume de Guaell va avalar un deute i entre aquesta data i el 1405 hem col·leccionat 30 referències d'aquest personatge, extretes dels arxius de Manresa, Calaf i Berga. La major part són coses sense massa importància, però en destacarem un parell o tres de més significatives.
Tenia un fill, el Pere, que el 1389 va acompanyar el pare a demanar un préstec de 100 sous a un jueu de Calaf. El 1394 el Jaume va tenir un afer amb el seu cunyat Pere de Boixeda de Castelltallat, a causa del pagament pendent del dot de la Ròmia, la dona del Jaume. També l'hereu de Boixeda devia a sa germana el llegat de llur àvia Maria. Aquell mateix any Jaume Guaell va pagar al col·lector del comte de Cardona 87 sous a compte del fogatge, que eren 3 florins per foc.
El dia primer de desembre de 1394 l'abat de Santa Cecília li va establir el mas Serradarnau, de la parròquia de Camps, però dins dels termes de Castelltallat. El mas era abandonat pels seus amos, que l'havien retornat a

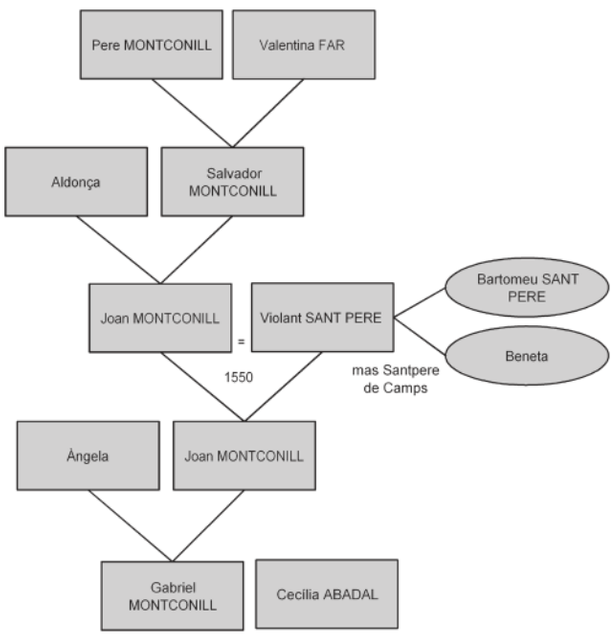

l'abat per tal de no seguir pagant censos. Entre 1403 i 1405 el Jaume Guaell era batlle i, com a representant del poble, va satisfer en tres ocasions les pensions d'un violari que els caps de casa de Fonollosa i Castelltallat prestaven a un potentat de Manresa. En aquesta època trobem un topònim relacionat amb la casa. Una de les afrontacions d'un hort a la riera és el camí que va a la font de Guaell. Qui sap si és l'actual font de Fonollosa.

Arxiu Rosa

Pallers a l'era

L'abril de 1412 comença l'etapa de Joan Guaell, de qui tenim vuit referències. La majoria són compres d'animals, la raó principal per passar per casa del notari, tret d'una, de 1420, que és la manlleuta o fiança davant del Veguer de la Segarra. La presència més tardana del Joan és el maig de 1429.

En la reunió per constituir el sindicat remença de 1448 hi van ser presents Joan den Goell i Salvador Goell, sense precisar quina relació tenien entre ells. El juny de 1447 Salvador Guaell de Fonollosa va quedar a deure 46 sous a la botiga d'un apotecari de Manresa per mercaderia del seu obrador. El maig de 1449 va permutar un mul seu per un de Pere de Coll,"tubicinator" de Manresa. "Tubicinator" era aquell que tocava la trompeta i feia les crides. El Salvador es va casar amb Joana, l'hereva del mas Montconill de Fals. La pubilla abans havia estat casada amb Bartomeu Rabassa, àlies Montconill, i després de casar-se amb la Joana, el Salvador Guaell també va adoptar l'àlies Montconill. El juny de 1454 la Joana, amb el vistiplau del Salvador, va llogar tres anys el mas de Fals a Antoni Dalmau de Salelles. El preu de l'arrendament anual era de 6 lliures i 12 sous, la qual cosa dóna una idea sobre el poc rendiment que donava la terra en aquells anys. El 1481 Salvador Guaell era batlle de Fonollosa i el 1482 va haver de pagar una multa de 16'5 florins al Veguer, perquè el seu fill Pere Guaell havia trencat una treva o acord amb Joan Oliveres de Fals que el Salvador havia avalat. El 1494 signa com a testimoni al peu d'una acta i el 1497 és un dels caps de casa que van pagar el fogatge.

El 18 d'abril de 1518 l'amo de Centelles va comprar dos bous amb l'aval de Salvador Montconill, habitant al mas Guaell de Fonollosa. Era fill de Pere Montconill i Valentina Far, els amos del mas Montconill de Fals. El seu germà gran, Joan, va heretar la propietat principal de Fals i ell es va instal·lar al mas Guaell de Fonollosa, que també pertanyia a la família. Encara hi havia un tercer germà, el Mateu, que estava establert a Manresa. El 1544 el Salvador i el seu nebot Valentí de Fals es van haver de fer càrrec de pagar el dot de la Maria Anna, filla del difunt Mateu Montconill.

El 1547 el Salvador Montconill era el batlle de Fonollosa i es va ficar en un embolic, perquè va entrar en una peça de terra que tenia l'amo de la Morera dins del terme de Castelltallat i allà va plantar pedres de terme i en va canviar altres de lloc. Els de Castelltallat van considerar que era una violació de la jurisdicció i van portar el cas a la cúria ducal.

El 25 d'agost de 1548 Valentí Montconill de Fals va crear un censal de 60 lliures per quitar el mas "Guoell", que tenia empenyorat. El 1550 Salvador Montconill de Fonollosa va vendre un bou de set anys d'edat a l'amo del mas Carcoler (ara Peric) de Rajadell i el 1551 va comprar les herbes del mas Galí (ara Cerarols)

En l'opuscle que va escriure el rector Valentí Noguera el 1903 va copiar un document que es trobava llavors a la rectoria, datat el diumenge 15 de febrer de 1551, que fa així:

> Lo honorable Salvador monconill, balle de fenollosa, ha instantia y requesta dels honorables jurats de dita parroquia, a posada pena que no sia nenguna persona que gos jurar de Deu ni de la Verge Maria subs pena de sis dines y que ajen a vesar terra quascuna vegada y guart si que guardar sia.

Col.lecció Closa

Massot de ferro

El 21 d'abril de 1552 es van trobar al mas Aguileres de Fals (actual Campserver) el Salvador, el mercader Joan March, el seu fill Gaspar March i el notari Torra, disposats a posar per escrit un tracte que havien acordat de paraula. El mercader era propietari d'un mas de Fonollosa anomenat mas Serra, que li havia pervingut per l'herència de la seva mare Agnès Serra, la pubilla del mas. El marit de l'Agnès i pare del Joan havia estat Melcior March.

Aquest mas, com els altres del terme, estava sota la senyoria de l'abat de Cardona, a qui pagava un cens anual de 5 sous. El mas Serra el tenia en aquell moment el Salvador Montconill en garantia d'un préstec de 24 lliures que havia fet al mercader el 9 de novembre de 1530. Davant del notari van efectuar dues operacions, per una banda, el mercader March va tornar les 24 lliures al Montconill i, tot seguit, li va vendre el mas per 43 lliures. No sabem on era aquest mas, que deuria ser rònec, però a partir d'aquesta venda les seves terres es van ajuntar amb les del mas Güell. Una part de les terres però, el Joan March la va vendre a l'amo de la Morera. Era una peça situada a la Costa de Puig Vidal, topònim que ens és totalment desconegut.

El Salvador feia parella amb Aldonça i el seu fill i succes-

Col.lecció Closa

esquelles

sor va ser Joan Montconill, qui va fer capítols matrimonials el 18 de novembre de 1550 a Calaf. Aquell dia el pare el va fer hereu, amb una reserva de 53 lliures a lliure disposició per a ell i la dona, i la obligació de l'hereu de mantenir al seu germà Valentí. L'altra part contactant era la donzella Violant, que anava acompanyada dels pares Bartomeu Sant Pere i Beneta, amos del mas Santpere de Camps. Els Santpere van oferir un dot de 45 lliures, 30 pagades el dia de les esposalles i 15 el dia de bodes, i un aixovar compost per un cofre, un parell de llençols, unes tovalles, mitja dotzena de tovalloles, una flassada de llana i dues canes de tela de bruneta pel confeccionar el vestit nupcial. En consideració a la virginitat de la noia, el Montconill va fer un escreix de 50 sous. Aquest abonament a la virginitat no s'aplicava en el casament d'una vídua.

De l'abundant documentació sobre aquest personatge n'hem triat la part més significativa, ometent els tractes de mules i bous i les nombroses compres i vendes de cereals.

El 1563 va comprar a l'amo del mas Galí una peça dita les Llongaderes, però no en va poder prendre possessió, perquè no la va pagar. Ho van fer els seus successors quaranta anys després. El 1566 va vendre a Francesc Viladerran, un paraire de Santpedor, 6 quintars de "llana de la terra", pel preu de 54 lliures i 14 sous. Els paraires treballaven amb la llana bruta fins a convertir-la en fil apte per a ser teixit. La major part de llana consumida venia de la muntanya o de l'Aragó i d'aquí ve la denominació "de la terra" per aquella produïda per les ovelles del país. El 1568 va avalar un altre censal a l'amo Santpere, però en va sortir escuat, perquè el principal no va pagar les pensions i un tribunal va obligar al Montconill a fer-se'n càrrec. El 1572 el Montconill menava una terra del mas Comabella de Camps, terra que estava sota el domini de la Pabordia. El Paborde li va reclamar el delme amb la carta següent:

> En Moncunill jous mane, a pena de vint y sinch lliures, que observança de dret no tragau blat algun de la rompuda teniu en las terras del mas de Comabella, la qual rompuda es dins la quadra de Casellas, sens pagar y haver pagat el delme y altra dret a dita pabordia ...

El 1576 va fer una permuta de terres amb la pubilla del mas Galí (actual Cerarols); va donar una peça dita els Olivers a canvi d'una altra de la mateixa extensió dita la Coma del Noguer. Aquell any un d'Aguilar va denunciar a Calaf que el Montconill no li pagava 4 ducats i 8 sous per quatre moltons que li havia venut. El jutge del Duc va manar al batlle de Fonollosa que fes justícia.

El 1580 va comprar les herbes del Soler de Camps i el 1581 va vendre's 17 ovelles a raó de 28 sous per cap i uns mesos més tard en va comprar un ramat de 15. El febrer de 1582 va comprar a un de Sant Iscle 85 moltons i ovelles a raó de 24 sous per cap i l'octubre de 1583 va comprar a un pagès de Castellgalí 65 crestons (bocs castrats) per 65 lliures, que es va comprometre a satisfer per santa Magdalena.

El 1589 va empenyorar per 10 lliures un olivar de 15 arbres. El maig de 1591 va arrendar a Pere la Font, capellà originari de França i resident a la Pabordia de Caselles, un tros de terra conegut com "lo pla de Comabella". El capellà podria sembrar i arreplegar quatre collites i donar-ne al Montconill la vuitena part. El novembre d'aquell any va fer un tracte similar amb Jaume Gras, l'ecònom de Fonollosa, a qui va deixar fer quatre collites en un tros de bosc clar de 5 jornals dit "lo roldorar", que afrontava a l'est amb el termenal de Sadernà i a l'oest amb les "Creus". El desembre encara va fer un tercera cessió d'una part del mas Torruella de Castelltallat. Aquest mas rònec, adquirit en una data sense determinar pels seus avantpassats, es trobava a la zona dels Espatllats i ha format part del patrimoni de l'heretat fins als nostres dies. Les condicions eren similars; la vuitena del cereal i les olives i la meitat de la llenya. Per fer llenya, l'arrendador Perot Bacardit només podia esporgar les alzines, no tallar-les.

El 1592 va vendre a gràcia a Melcior Sentellas, habitant al mas Centelles de Sant Amanç, una peça d'un jornal i mig amb el nom de "Joncaret". El preu fou de 10 lliures i van quedar que si quitava la terra després que el Sentellas hi hagués sembrat, en compensació li daria 4 quarteres d'olives.

El maig de 1592 va admetre deure 6 lliures i 15 sous a Lluc Otgés, del mas Valentines, una lliura per uns jornals de llaurar i la resta *"pro pretio unius arcabusi pedrenyal, quam a vobis emi habiti"*. O sigui, "pel preu d'un arcabús pedrenyal que us he comprat". El gener de 1593 va llogar a un jornaler de Fonollosa una porció de 6 jornals de la seva propietat Torruella. Els tractes eren diferents en aquest cas; el jornaler havia de fer la feina i al final es partirien la collita. Les despeses de la llavor, el segar i el batre, a mitges.

Uns dies després va cedir un tros per fer boïga al lloc dit "lo torrent de la Soquerada". No formava part de la seva propietat, sinó que era un tros que li havia donat en penyora de 28 lliures i mitja el seu veí Joan Santpere de Camps.

De la descendència del Joan i la Violant ens consta l'hereu Joan, el Magí i una mossa dita Montserrada. La Montserrada la van prometre a finals de 1578 a Joan Monjo, blanquer de Manresa, el qual va rebre dels pares una casa a la cantonada entre el carrer del Born i la Plana. Per la seva banda, la Montserrada va dur al matrimoni 100 lliures i *"un cofre y les joyes acostumades dar en lo terme de Fonollosa"*. Els contraents van pactar casar-se abans d'un mes i van fixar unes arres de 50 lliures, una indemnització per si una de les parts

es tirava enrere. El Magí es va casar amb Joana, filla de Ramon Serarols.
No se sap quan es va morir el Joan, el pare, per donar pas al Joan, el fill. Les coordenades certes són que el 1578 era viu i el 1595 ja era mort, de manera que algunes de les accions anteriors atribuïdes al pare podrien ser del fill.
En aquest temps els Montconill van compartir la casa amb un masover o estadant que es deia Jaume Arnella. La seva dona era la Miquela, la qual era vídua de Joan Solà, l'hereu del mas Solà del Mujal.

Col.lecció Closa

Pica de pedra per a la bogada

El Joan Montconill, el fill, es va casar amb Àngela i van tenir, que sapiguem, la Magdalena i el Gabriel. La Magdalena es va casar amb Antoni Torra de Fonollosa, rebent una part del dot de la seva tieta Montserrada, que li era padrina. A finals d'agost de 1595 el Joan i l'Àngela van vendre un censal de 30 lliures al mercader Bernat Coll, amb la garantia del mas Torroella. El setembre de 1597 el Joan va adquirir un ramat a Antoni Ferrer de Claret dels Cavallers. Estava compost de 39 ovelles i un moltó, 2 cabres i 32 borrecs. A més, un ase negre de propina. Les ovelles valien 24 sous per cap, les cabres 10 lliures cada una, els borrecs a 15 sous per cap, i l'ase 6 lliures. Total: 98 lliures i 16 sous. Sorprèn el preu de les cabres, que valien més que un ruc i més que vuit ovelles. El 1597 un de Santpedor va deixar al Montconill un ramat de 50 ovelles i dos marrans, avaluat en 56 lliures, perquè el guardés. El benefici de la llana i dels anyells aniria a mitges, i si algun animal moria, el Montconill es podia vendre la carn. El 1598 es va trobar amb la reclamació de Francesc Picalquers, canonge de la Seu, que li reclamava les pensions d'un censal de 50 lliures. Una sentència del jutjat el va obligar a pagar 15 lliures i 12 sous al canonge.

Al costat del mas Montconill hi havia un cobert amb un taller de ferreria. El 30 de març de 1597 l'amo *"arrenda la casa de la ferreria que es devant la rectoria de fenollosa, aso es, totas las instancias tenie lo farrer quant hi estave, a Domingo Pellicer, del regne de Fransa"*. Li va llogar per tres anys, començant a comptar per sant Miquel, amb un lloguer anual de tres lliures. El gavatx va fer-li un avenç de sis.
Cinc anys més tard Domingo Pellicer va intervenir activament en la investigació que va portar a descobrir l'autor del robatori de la bossa de Magí Montconill, el qual lladre es va descobrir en pagar amb una de les monedes de la bossa que tenia una marca especial.

Joan Montconill va protagonitzar un fet no massa gloriós que el va portar a la presó de Manresa, d'on en va sortir l'agost de 1603 mitjançant l'aval d'Antoni Bonvehí de Castelltallat. Sembla ser que el motiu de l'empresonament era no haver pagat uns deutes.
A primer de novembre de 1603 el Joan va vendre un censal de 100 lliures a l'amo de la Vall, donant-li en garantia un olivar situat en "lo Comellar de les Oliveres del Joncaret" i les herbes del mas Torroella. El 28 de novembre de 1603 el Joan i l'Àngela van vendre a Salvador Guàrdia de Sant Martí de Torruella, de la collita dels propers quatre anys de les terres del mas Montconill, la setena part del blat, ordi, civada, mill i altres grans, la setena de les boïgues i la meitat de les olives, tot pel preu de 100 lliures. El comprador els va dar 55 lliures en efectiu i dos muls amb el bast i els guarniments corresponents. Van quedar que la batuda dels cereals es faria a l'era de l'amo i que la palla es quedaria per ell, mentre que per la feina de batre i collir les olives, el treballador el contractaria el Guàrdia, però el Montconill li faria la despesa de menjar i beure.

Arxiu Pep

Enderroc de la masia

El 1604 va vendre a l'amo del mas Vilar un trosset amb quatre oliveres a prop de la font de Fonollosa. El 1606 el seu germà Magí li va fer un préstec de 6 lliures i el Joan, en compensació, va deixar al Magí 6 quarteres del mas Torroella. No va tenir en consideració al parentiu, ja que li va imposar el deure de pagar la setena part com qualsevol altre parcer. El 1608 el pubill de Santpere, amb els diners que va fer venent-se una peça de terra, va pagar al Joan 100 lliures a compte del que devien al seu pare. Aquell mateix any Joan Vilansosa va fer-li un préstec de 30 lliures, préstecs que van repetir-se i que van acabar amb el Vilansosa instal·lat al mas. També en aquesta època van sovintejar les compres de blat a crèdit a diversos mercaders, compres que se solien fer a la primavera, quan el blat escassejava i el preu era màxim, i comptaven amb l'aval d'algun propietari de la zona, amic seu. La darrera notícia del Joan Montconill es l'empenyorament fet el 1622 a Joan Morera d'una peça de terra, dita la Sorteta, de mig jornal de llauradura de bous. El preu de l'empenyorament va ser de 6 lliures i, mentre les tornés, el Morera es quedaria la meitat de les olives dels quatre olivers que hi havia a la Sorteta.

CA L'ARGENTER

No ha estat gens fàcil esbrinar la història d'aquesta casa i encara en el moment de redactar aquestes línies plana una ombra de dubte sobre tot allò que s'afirma. La dificultat rau en el fet que la distribució del terreny del raval del Paisà era molt diferent als orígens del que és ara. Hi va arribar a haver tretze cases, tres d'elles a la part nord que ara queden separades de la resta per la carretera de Calaf. Les deu que hi havia a la part de sota han quedat reduïdes a set. Una d'aquestes cases desaparegudes és ca l'Argenter, que creiem que actualment forma part de cal Tiquet. Durant anys va ser una casa independent i els seus orígens van associats a cal Toneta, una altra de les cases desaparegudes.

Francesc Morera Parcerissas era el fill segon de cal Tiquet. L'hereu era el seu germà Josep. El Francesc va aprendre l'ofici de teixidor del pare i l'estiu de 1828 va casar-se amb Maria Molins Perramon de Manresa. La noia era òrfena i els curadors van deduir, de les 400 lliures del dot, 52 lliures per les despeses de la malaltia i funerals dels pares.
El Francesc tenia intenció d'establir-se amb la seva dona al Raval i per això el 14 d'abril de 1828 va comprar a Isidre Closa un solar de 20 per 60 pams, que era aproximadament una tercera part del terreny on el Closa hi tenia la casa. A més, aquest li va vendre un pati quadrat de 18 pams de costat a la part de dalt, fins arribar a la boixa de la tina, i el segon pis de la casa. Amb el lot també hi anava mitja tina i la meitat d'un forn. El manteniment d'aquests equipaments seria compartit. El preu de la venda va ser de 100 lliures i per finançar-la el Francesc va manllevar 200 lliures a Josep Ferrer, de Castellar, amb el compromís de tornar-li els diners al cap d'un mes o pagar-li el 3% d'interès. El juliol va aconseguir del Serarols mig quartà de terreny a la part nord de la casa per poder-la engrandir. No li va costar res, però a canvi va assumir un cens o lloguer d'una lliura i mitja.

Alguna cosa o altra va passar, que nosaltres ignorem, perquè el 19 de setembre de 1829 el jove Francesc va fer donació entre vius, *"per lo afecte que aporta a son caríssim pare Francisco Morera Selga, teixidor de lli també de dit poble",* tot allò que havia adquirit un any abans. Encara que constava com a donació, en realitat el preu de venda va ser de 180 lliures. El 28 de juny de 1830 el Tiquet va anar a Cardona a pagar el terç de la donació, que va ser estimat en 22 lliures, 4 sous i 5 diners.
El final de la història el trobem en els protocols d'un notari de Barcelona. El setembre de 1837 el Francesc i la seva dona Maria Molins residien a Sant Vicenç del Horts, on ell exercia de teixidor. La Maria va declarar que el seu dot estava garantit per una casa que just s'havia començat a construir al Raval del Paisà de Fonollosa, en un terreny que havia comprat el seu marit al Closa i al Serarols. Va dir que set anys enrere el Francesc s'ho havia venut al seu pare per 180 lliures. Considerant que el sogre els havia fet diversos favors, ella va renunciar als drets i va donar el consentiment a la venda.

A partir de llavors la casa va estar vinculada a cal Tiquet, tal com es veu en la llista de cases de 1878 i en un parell d'inventaris posteriors.
Ramon Morera Mas, l'amo de cal Tiquet, es va endeutar massa i al final va perdre les propietats. El primer actiu que va perdre va ser ca l'Argenter, que el 17 de març de 1881 va vendre a Pau Clarena Calsina. De la venda en va fer 400 lliures, diners que van servir-li per cancel·lar a Martí Picó un crèdit de 3.200 rals més interessos. El 1890 el Pau va manllevar 925 pessetes en moneda de plata al ferrer Ramon Vilà Santamaria, el Ferrer de Baix, hipotecant a nom seu la casa del Raval del Paisà.
L'amo de cal Tiquet va seguir venent, es va desfer de cal Sadernà i la ruïna va culminar el 1911, quan Josep Morera Subirana, que residia a Santpedor, va traspassar la pròpia casa a Maria Morros Vilaseca, la vídua de Pau Clarena, la qual també tenia cal Toneto.

Durant el temps que la casa va pertànyer als Morera i després al Clarena segurament va estar llogada, però no hem estat capaços d'adjudicar a cap de les famílies que vivien al Raval el lloguer d'aquesta casa en particular.
El 30 de març de 1927 Emili Clarena Morros, el descendent del Pau i la Maria, es va vendre a Carles Torras Puigdellívol cal Tiquet, que en aquell moment formava un conjunt amb les cases rònegues de cal Toneto i ca l'Argenter.
De llavors ençà, cal Tiquet ha sofert transformacions de l'estructura força radicals, però a la part de migdia dels baixos, encara s'aprecien parets i altres elements que podrien haver estat de les antigues cases desaparegudes.

TEATRE A FONOLLOSA

Fins arribar a l'actual etapa dels Faltagent, l'activitat teatral a Fonollosa s'ha caracteritzat per la seva discontinuïtat, alternant períodes curts d'activitat, sempre inferiors als dos anys de durada, amb altres més llargs d'inactivitat.
Des dels inicis, el teatre local el trobem vinculat amb l'acció pastoral dels diversos rectors, que trobaven en el teatre una manera d'aglutinar les energies dels joves de la parròquia i de canalitzar cap a fins honestos les seves ànsies de divertir-se. Per això, les diverses etapes teatrals es defineixen per la presència d'un determinat rector. És de destacar que, fins i tot en els moments inicials i més repressors del franquisme cap a la nostra llengua i cultura, les obres teatrals que proposaven els capellans procedien de la tradició teatral catalana i eren representades en públic sempre en català, una anomalia que es permetia a l'Església i escapava del control de les autoritats.

Hem sentit explicar que abans de la guerra s'havien representat les peces "El ferrer de tall" de Pitarra i "El sant de l´amo", que era part recitada i part cantada.

L'impulsor i director era Marià Serarols i col·laborava com apuntador Josep Calmet. Dels actors només se sap del cert que un era Domingo Bascompte de cal Rabinat. És probable que les representacions fossin a la Sala Serarols.

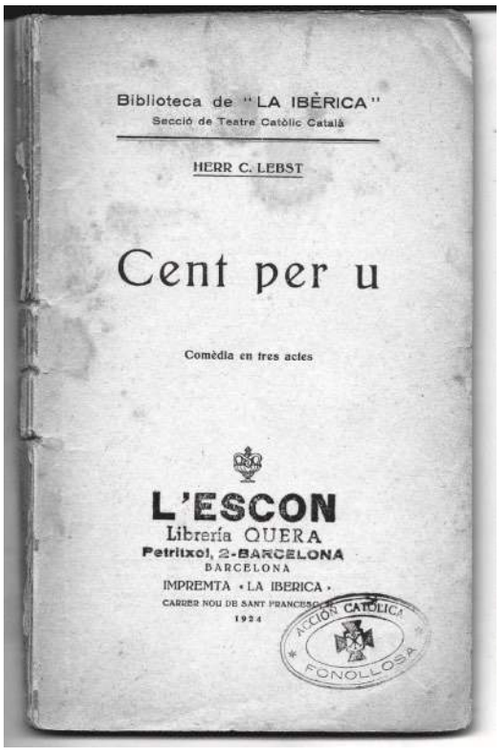

Arxiu Pastor

Llibret teatral

A la postguerra, mossèn Josep Orriols va formar un grup teatral format exclusivament per nois. Al grup hi havia Juanito Closa de ca l'Isidret, els germans Francisquet i Marcelino Puig de cal Closa i Benvingut Viladrich, entre d'altres. Les obres que representaven eren en català, però ningú en recorda el títol de cap. El següent rector Joan Bosch era molt conservador i no gaire amant de la comèdia, i no va ser fins l'arribada, el 1955, de Ramon Reguant, que no es va obrir una escletxa de llibertat.
Mossèn Reguant va aglutinar el jovent al voltant de les sessions de cinema dels diumenges a la tarda a la rectoria i, entre les activitats, el 1958 va muntar un grup de teatre. El director del grup era Ferran Serarols, mentre que el mateix mossèn feia d'apuntador, perquè en aquell temps el teatre amateur no es concebia sense aquesta ajuda. La presència del rector en els assajos era la garantia que les relacions entre joves dels dos sexes es mantenien dins dels límits i justificava que les famílies de les actrius les deixessin sortir de nits. Assajaven dos cops per setmana, al vespre, a la sala de cal Calet. Els decorats eren de fabricació pròpia, amb l'ajuda tècnica del fuster Josep Mª Closa.
Les representacions tenien lloc a la mateixa sala, cobrant-se una entrada d'unes 2 o 3 pessetes. De la taquilla se'n cuidava Francesc Puigdellívol. Un cop descomptades les despeses de producció, el grup es va gastar els beneficis en un parell d'excursions, una a veure la Passió d´Olesa i l´altra a Tarragona.
La primera obra representada va ser "D´aquesta aigua no en beuré", una comèdia de Josep Maria Folch i Torras, amb el següent repartiment:
Lluís; Pere Bascompte, *Montserrat* (neboda notari); Montserrat Grau, *Sra Magina* (dona notari); Pilar Clarena, *Sr. Benet* (notari); Joan Closa, *Sr. Mirons* (ajudant notari); Francesc Puig, *Sra. Manuela*; Elisa Grau, *Sr. Mirambell*; Isidre Estany, *Sr. Gateras*; Josep Vall, *Ramon*; Nasi Armengol, *Pepeta* (minyona); Pepita Clarena, *Emília* ; Magdalena Soler, *Miquel;* Manel Pintó

Va tenir molt d'èxit i el 22 de febrer de 1959 se'n va fer una segona representació. També es va portar l'obra a La Molsosa, Sant Pere Sallavinera, Castelltallat i Fals. Els trasllats es feien amb el camió del Putxó.
La segona peça va ser "La Ferida Lluminosa", un drama de Josep Maria de Segarra. Van estrenar a Fonollosa el primer de juny de 1958 i després la van dur a Sant Joan, Sant Pere i Súria, amb el repartiment:
Metge; Joan Closa, *Isabel*; Pilar Clarena, *Ernest*; Nasi Armengol, *Adela*; Pilar Grau, *Dionísia*; Pepita Clarena, *Pare Aguilar*; Pere Bascompte, *Pare Mora*; Josep Estany, *L´Intrús*; Valentí Josep Clarena.

"Julieta, filla única" es va estrenar l'u de febrer de 1959 i va ser ocasió pel debut de Blai Pintó, Josep Torras, Francesc Puig i Isidre Estany. L'obra "Una noia per casar" va ser posada en escena el 24 de gener de 1960, la cap de cartell era Pepita Clarena, que encapçalava una relació de deu actors més.
En aquesta etapa el grup de teatre va representar tres obres més, però no podem precisar en quin ordre. Van ser "El puntal de la casa", "El sacrifici" i "Cent per u". Aquesta darrera era una comèdia en tres actes de l'autor alemany Lebst i els protagonistes principals van ser Benvingut Viladrich, Josep Vall de cal Franciscó i Josep Duocastella de cal Tomaset. Completaven el repartiment nou actors més, tots homes excepte la Cristina Bastardes de cal Miquelet.
A cal Pastor s'han conservat els llibrets de mitja dotzena de les obres teatrals en català d'aquesta etapa. Eren de la col·lecció "Escon" i s'havien comprat a la llibreria Quera del carrer Petritxol de Barcelona.
Malgrat que la dinàmica del grup era bona i es divertien fent teatre, la colla no va trigar a desfer-se, perquè alguns dels components van marxar al servei militar, altres es van casar i altres van marxar de Fonollosa per motius laborals.

En paral·lel amb l'activitat del grup teatral, mossèn Reguant va muntar un grup pels més joves, nois i noies al voltant dels 12 o 14 anys. Aquest grup infantil va participar el 8 de març de 1959 en una vetllada literari-musical, representant "El prats de les papallones", una comedieta d'un acte, "Les arracades de la Verge", un drama en dos actes escrit per Folch i Torras, i "El sabater de Vallmoll", un sainet en dos actes. En total van sortir a escena cinc nenes i deu nens.
Després d'uns anys de pausa, el següent rector Lluís Bohigas va engrescar a una colla, alguns dels quals ja havien format part del grup infantil, per representar l'obra còmica "Pi, Noguera i Castanyer, fabricants de mobles", que ell mateix va dirigir.

La següent etapa va ser la del rector Jordi Canamases, que va preparar amb una generació d'actors totalment renovada l'obra "Una noia per casar", que, recordarem, ja havia estat representada una dècada abans. Va repre-

Arxiu Seuva

La ferida Lluminosa. Joan Closa, Nasi Armengol, Pilar Clarena, Pere Bascompte i Josep Estany

sentar-se el 24 de gener de 1971. L'anomenat "Grup Escènic Local" estava format per Maria Elena Torras, Jesús Roig, Montserrat Torras, Conxita Roig, Mercè Armengol, Ramon Puig, Antoni Puig, Joan Larroya, Josep Maria Roig, Manuel Pintó, Marià Serarols i Avel·lí Jubert.
L'activitat teatral es va interrompre una vegada més i no va recuperar-se fins l'u de novembre de 1983, quan una colla de nois i noies de l'escola van representar l'obra de Molière "El metge a garrotades", sota la direcció del rector Quico Arumí. El dia de Tots Sants de 1988 un anomenat "Grup de Teatre de l'Associació Cultural de Fonollosa" va representar "La jungla sentimental" de Jordi Teixidor, una obra estrenada a la sala Villarroel el 1976 i prou popular entre els grups de teatre amateur de l'època. El director va ser el mestre Agustí Lleyda i els actors, tots ell força joves, s'havien format en els cursos de tècniques teatrals que l'escola havia incorporat al programa escolar.
L'elenc el formaven Robert i Pere Casellas, Josep Mª Brunet, Jordi Palà, Susanna Armengol, Domènec Vall, Teresa Junyent, Rosa Clarena, Ismael Valenzuela, Jordi Sellés, Carles Junyent i Laura Pintó.

El 1994 va iniciar-se una relació entre els afeccionats locals i Joan Torrents Vila, una persona coneguda en l'ambient del teatre amateur que havia dirigit molts anys l'activitat teatral del Cercle Familiar i Recreatiu, els Carlins, de Manresa. La professionalitat i exigència del director van donar com a resultat dues obres que van suposar un pas endavant en la qualitat i treball dels actors. El "Grup de Teatre de Fonollosa" va presentar els dies 8, 9 i 15 de maig al Centre "El barret de palla d'Itàlia", una comèdia d'Eugene Labiche. L'elenc d'actors va estar format per Josep Maria, Robert i Pere Casellas, Ignasi i Susanna Armengol, Josep, Anna, Rosa i Rosa Maria Clarena, Josep Maria Roig, Quima Fargas, Ramir Hernández, Josep Pubill, Àngels Trullàs, Domènec Vall i Dolors Puig. L'obra es va incloure en el cicle "Teatre contra el foc", una iniciativa destinada a recaptar fons pels afectats dels grans focs d'aquell estiu. Es va fer una representació a Castellbell i també es va dur l'obra a la mostra de teatre de Viladecans.
El maig de 1995 el Grup va representar, sota la direcció de Joan Torrents, "Els llits de Valldemossa", una creació d'Agustí Soler Mas per a la 17ª Innocentada de Manresa. Els papers protagonistes van ser per a dues actrius, Susanna Armengol i Glòria Armengol, que van interpretar a George Sand i Taitona, respectivament.

El darrer capítol de la història del teatre de Fonollosa és el grup Faltagent, que va estrenar-se el 1999 amb unes representacions dels populars Pastorets. El projecte el van iniciar els joves Eloi Hernández, Joan Vall i Gemma Calmet, i la seva primera realització important va ser "El Cafè" de Carlo Goldoni, estrenat el 2000. Altres obres han estat "Mirandolina" (2002), "Besos", "Un dels últims vespres de carnaval" (2003), "La guerra de l'Alfons" (2008), "Mikado" (2009), "Mentiders" (2012) i "Pedra de tartera" (2014). El musical "Mikado" va significar un salt qualitatiu, perquè exigeix formació musical als actors i actrius, exigència que van superar amb escreix. La darrera obra ha estat "Un barret de palla d'Itàlia" (2015), triada com un homenatge a l'elenc d'actors que l'havia representada vint anys abans.

El grup Faltagent, que ha protagonitzat algunes de les pàgines més brillants del teatre de Fonollosa, no està constituït com a entitat, sinó com a una comissió dins de l'Associació Cultural. L'equip de coordinació el formen Eloi Hernández, Marta Vall, Susanna Armengol i Quima Fargas, essent l'ànima del grup l'Eloi Hernández, que compagina la funció de direcció escènica amb el càrrec d'alcalde del municipi.

El grup Faltagent no es limita a preparar les obres teatrals de producció pròpia, sinó que desenvolupa altres projectes culturals d'àmbit local relacionats amb el teatre i la música. Col·labora amb l'escola, amb la Fira del Menestral de Camps, ha tingut part activa en diverses edicions de l'espectacle de la Festa Major, Pastorets, Concert de Nadal i actualment organitza l'espectacle "La Nit Viva".

Fonollosa

Dia 22 de Febrer de 1959.

El grup escènic local representarà la divertida comèdia d'En Josep M.ª Folch i Torres

D'AQUESTA AIGUA NO EN BEURE

Que tant èxit tingué en la primera representació.

REPARTIMENT

SRA. MAGINA	Pilar Clarena
MONTSERRAT	Pilar Grau
SRA. MANUELA	Elisa Grau
EMILIA	Magdalena Soler
PEPETA	Josepa Clarena
SR. BENET	Joan Closa
SR. MIRONS	Francesc Puig
LLUIS	Pere Bascompte
RAMON	Ignasi Armengol
SR. MIQUEL	Manuel Pintó
MIRAMBELL	Isidre Estany
GATERES	Josep Vall

Hora: A dos quarts de set de la tarda.

IMP. CORS - MANRESA

Arxiu parroquial

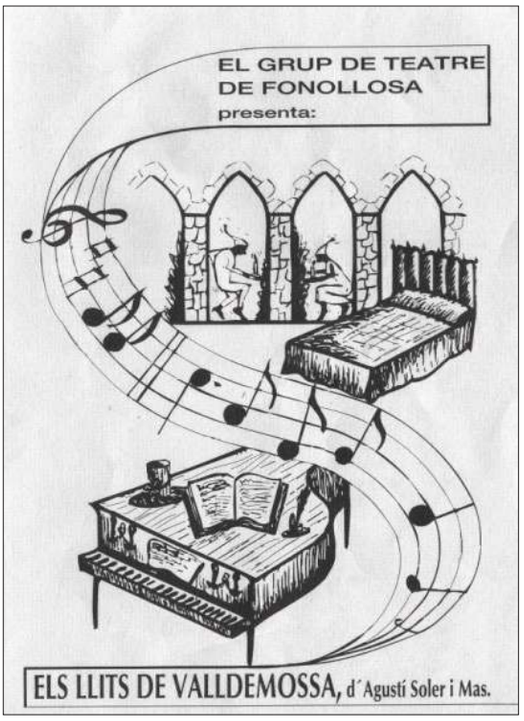

EL GRUP DE TEATRE DE FONOLLOSA presenta:

ELS LLITS DE VALLDEMOSSA, d'Agustí Soler i Mas.

EL GRUP DE TEATRE DE FONOLLOSA

PRESENTA

UN BARRET DE PAILA D'ITALIA

Original d'EUGÈNE LABICHE

Versió Catalana de

JOAN OLIVER

FONOLLOSA

DIUMENGE, dia 1er. de Febrer del 1959

Tarda, a les 6'30

Estreno en el nostre escenari de la magnifica i alliçonadora obra del gran comediògraf català Josep M.ª Folch i Torres, titulada

JULIETA FILLA UNICA

La comèdia més comèdia de les comèdies d'En Folch i Torres que ha obtingut sempre un èxit esclatant en tots els teatres on s'ha representat. La present obra planteja un problema ple de sentiment, molt humà i universal i, per altra part, sempre d'actualitat. L'argument és desenrotllat amb traça i d'una manera admirable fins a la fi de l'obra que, dit sigui de pas, està saturada d'acudits del més bon gust. Al final trionfa el seny i el sentit comú, i tot acaba, naturalment, com aigua de roses.

REPARTIMENT

Julieta	Magdalena Soler	Albert	Blai Pintó
Dida	Pilar Clarena	Patan	Manuel Pintó
Salustiana	Elisa Grau	Josep	Josep Vall
Sta. Elena	M.ª Rosa Vall	Jordi Bellugoet	Isidre Estany
Titi	Rosa Clarena	Enric Granadell	Valentí Josep Clarena
Jeroni Bancal	Francesc Puig	Xòfer	Josep Torras
Se. Granadell	Joan Closa		

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 55 Setembre 2019

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

MAS BECARDIT DE LES OLLES (1ª PART)

El 12 de maig de 1566 va fer testament a la rectoria de Castelltallat Pere Becardit, l'amo dels masos Bonvehí de Castelltallat i Becardit de Fonollosa. Ell residia a Bonvehí i tenia el seu germà Bartomeu al mas de les Olles (Becardit) de Fonollosa i un altre germà, el Maties, a Castellar. Als germans i a la muller Miquela els va encarregar de portar a terme les disposicions testamentàries.
Va fer hereu al fill Francesc Becardit, àlies Bonvehí, va llegar sis lliures al fill Vicenç, dos sous a les filles casades Càndia i Francina, i 20 lliures a les solteres Maria Anna i Miquela. Aquesta Maria Anna es va casar uns anys més tard amb Guillem Anglada, un sabater de Cardona. Era el 1571 i el pare ja era mort, així que va ser el germà Francesc qui va fer-se càrrec del dot.

Encavallades de les golfes

El fragment del testament del Pere Becardit que transcrivim és interessant, perquè fa referència al mas de procedència:

> (...) vull y man que la heretat principall, que es lo mas Becardit, situat en la parrochia de Fonollosa, ab totas las honors y posesions y masos, masias que a naquella se apartanyen, prop o luny se troberan, mes vull que mon germa Berthomeu Bacardit, que esta en lo mas Bacardit, que les sent lliuras que ma prestades sobre la casa de Bacardit, que li sien tornades, y ell, dit Berthomeu, age restituir y tornar la heretat de Bacardit a mon ereu, ab totas ses partinensies, de la quall casa y heretat troberan carta en la notaria de la villa de Calaf en poder de Jaume Agramont ...

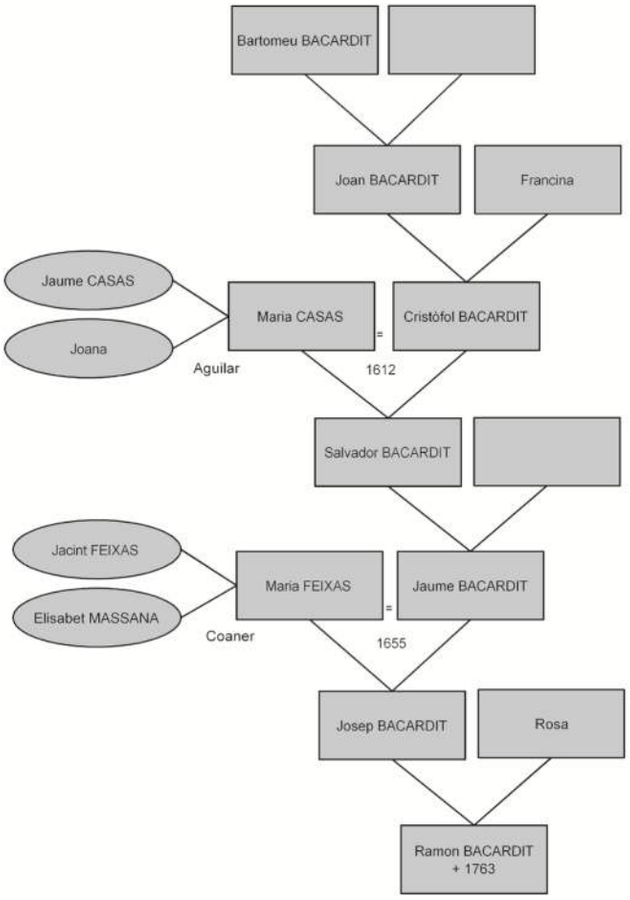

Podem concloure doncs, que l'amo de Becardit havia empenyorat la propietat al seu germà Bartomeu per 100 lliures i per recuperar-la l'hereu Francesc havia de pagar aquesta quantitat a l'oncle. L'escriptura l'havia feta el notari Agramunt, però no ha estat possible trobar-la, perquè l'arxiu d'aquest notari s'ha perdut.
La nostra hipòtesi és que el Francesc no va quitar mai la penyora i el mas Becardit de les Olles va quedar en poder de la descendència del Bartomeu. La branca de l'hereu Francesc va romandre a Bonvehí i durant els següents dos segles el nom de l'hereu va ser Becardit, àlies Bonvehí, o viceversa. El cognom va anar evolucionant a la forma "Bacardit".

Les dades sobre el mas Becardit de les Olles durant el segle XVI són escasses, però disposem d'un document que ens permet iniciar la genealogia dels hereus amb seguretat.

Detall del dau de la premsa

El darrer dia de desembre de 1588 (datat 1589, perquè el nou any començava llavors per Nadal) Bartomeu Becardit, hereu dels masos Becardit de Fonollosa i Olles de Castelltallat, va donar poders al seu fill Joan per a capbrevar els masos als monestir de Montserrat i renovar el jurament de fidelitat a l'Abat
Consignem que Bartomeu Bacardit es documenta el 1551 en un arbitratge on intervé el seu nebot Joan Bacardit, veí d'Aguilar. El 1555 era un dels tutors de la pubilla del mas Junyent d'Aguilar i el 1564 curador del pubill de Becardit de Llomàs de Castelltallat.

El 1586 Joan Bacardit va signar un debitori de 12 lliures i 12 sous a favor de Pere Vila de Calders, el que faltava pagar del preu de venda d'una mula de pèl negre de tres anys d'edat. El setembre es va cancel·lar el deute. Entre aquest any i el 1596 Joan Bacardit surt en sis actes redactades pel rector d'Aguilar, que, a més de capellà, tenia el dret d'actuar de notari dins de la seva parròquia. Joan Bacardit era l'octubre de 1599 el batlle de Fonollosa per designació de l'abat de Cardona.

El 7 d'abril de 1583 el rector d'Aguilar va batejar un nen amb el nom de Cristòfol que era fill de Jonot Bacardit de les Olles. La mare no consta, perquè deurien considerar que no era important. La padrina va ser na Masferrera, iaia materna de la criatura.
El 29 de febrer de 1612 Cristòfol Bacardit de les Olles, fill de Joan i Francina, va contraure matrimoni amb Maria, filla de Jaume Casas i Joana, d'Aguilar. Uns mesos més endavant el Cristòfol va ser padrí d'un dels fills de Gaspar Oller d'Aguilar. Al vailet li van posar Cristòfol. Deurien ser família, perquè el 1616 el Oller el va fer marmessor del testament.
El 1628 Cristòfol Bacardit va admetre un deute de diners, ordi i civada al recaptador dels censos senyorials del terme. El 1629, junt amb dos propietaris més de Castelltallat, va manllevar a l'amo del mas Codony 24 quarteres de blat i 40 al rector de Castelltallat. També va comprar 15 quarteres de segolós a la fira de Cardona. El 1630 va comprar 50 quarteres de blat, una quantitat excessiva que ens porta a pensar que es dedicava al negoci dels grans. Aquell any era batlle de Fonollosa. El 1632 va vendre dues mules, ja closes, a un ferrer de Calaf i va llogar per cinc anys les herbes del mas Cassulls de Castelltallat per fer-hi pasturar el seu ramat. El 1636, acompanyat del seu fill Salvador, va signar una lletra de canvi de 50 lliures a favor de la vídua d'un mercader de Manresa. Uns mesos més tard, el Cristòfol va cobrar uns diners del majordom del monestir de Montserrat, el 1638 va vendre una somera i el 1640 tornava a ser batlle de Fonollosa, un càrrec que anava rotant entre els propietaris.

De la família creada pel Cristòfol i la Maria Casas, al marge del Salvador esmentat el 1636, tenim constància de la Jerònima, la qual el 1657 va unir-se amb Joan Torra de Matamargó. En l'enllaç hi va ser present el germà de la núvia Jaume Bacardit.
De Salvador Bacardit tenim poques dades. El 1626 va vendre a dos pagesos d'Aguilar catorze quarteres i mitja de blat d'espelta al preu de 26 sous la quartera. El 1643 va ser designat marmessor en el testament de l'hereu Oller d'Aguilar i el 1649, essent l'hereu de la seva casa, va avalar un censal. El 1663 Josep Casas d'Aguilar va admetre un deute a Salvador Bacardit de cinc dobles d'or, equivalents a 32 peces de quatre rals.
De fills, a part del Jaume, creiem que tenia el Joan i la Maria, aquesta casada amb Gaspar Montserrat d'Aguilar.

Pou

Si del Salvador la informació és escassa a l'altre extrem hi ha el successor Jaume Bacardit de les Olles, de qui en tenim tanta, que ens obliga a resumir-la dràsticament. Hem treballat amb una mostra de 63 actes notarials, 31 de notaris de Manresa, 14 de Calaf i Prats de Rei, 15 d'Aguilar i la resta dels arxius de Solsona i de la Corona d'Aragó. Les actes van de l'any 1650 al , i per temes, tenim que 25 fan referència a compres de blat o civada, 10 a censals o violaris, 6 a préstecs monetaris i 7 a reconeixements de deute. Els que seleccionem pel seu interès son els següents:
El 1654 el Jaume era un del Jurats del terme i com a tal va assistir en representació del poble a la cerimònia de jurament de fidelitat al nou abat de Cardona. El 1657 va reclamar la restitució del dot de la seva tia Magdalena al seu marit Galzeran Rovira de Sanaüja. El 1660 va comprar a crèdit a un blanquer de Manresa 22 lliures i 2 terces de cansalada, que anava a 6 sous la lliura. El 1662 va pagar els serveis a Josep Rovira, doctor en lleis. El 1665 un mosso de casa dit Pere Morera li va deixar 16

lliures a canvi d'una caseta on viure. El 1668 va tenir un tracte amb Joan Mauri, un mosso que vivia a Becardit i menava alguna terra. Un altre mosso de Becardit era Celdoni Pujols, natural de Sant Salvador de Torruella.
Jaume Bacardit de les Olles va empenyorar el 1669 a Francesc Riera de Fals dues cambres i mitja sala de casa per 40 lliures. Segons el tracte, el llogater podia treure tres boïgues a les terres de Becardit, tenir pasturant un bacó, un bou, un ruc i vuit gallines i menjar tot el raïm de les vinyes que li vingués de gust. En compensació, el Riera havia d'oferir dotze jornals de cavar.
Com que li devia pensions endarrerides d'un censal, aquell any va deixar a mitges al rector Vilansosa un sembrat nou, que es trobava a la vora del camí de " la Vall a les esmoladoras". El 1676 va cobrar 200 lliures de Josep Casas d'Aguilar de la restitució del dot de la difunta Jerònima, muller del Casas i tia del Jaume. El 1684 Jaume Biadiu, del Soler de Camps, li va encomanar un ramat de 91 ovelles i un marrà. Les ovelles tenien un valor de 238 lliures i 17 sous i el marrà 5 lliures i 10 sous. Van acordar que *"la ganancia que nostre senyor donara en dit bestiar se en hajan de fer tres parts, ço es, una pel dit Biadiu y dos pel dit Bacardit"*. A compte del negoci, el Soler va deixar-li en préstec 72 lliures i mitja i 2 quarteres de blat segolós. El 1685 es va executar la subhasta del mas Closa i el nou propietari va satisfer al Jaume 259 lliures de crèdits que tenia avalats pel mas.

Les notícies sobre la vida familiar del Jaume Bacardit parteixen dels capítols matrimonials que va fer el 27 de desembre de 1655 a Prats amb Maria, una de les filles de Jacint Feixes i Elisabet Massana, els amos de les Feixes de Coaner. El dot va ser de 500 lliures i li va acabar de pagar el seu nebot el 1663.
Coneixem quatre fills de la parella, el primogènit Josep, el Pau, que va instal·lar-se a Cardona i allà el 1703 va casar-se amb Magdalena Cots Brichs, l'Agnès, que en primeres núpcies es va casar amb Gaspar Mensa de la Manresana i en segones amb Jaume Boladeras de Sant Pere Sallavinera, i l'Elisabet, casada el 1686 amb Valentí Graell, un hereu de Soler Lladrús de Calaf.
Pel fet de casar-se amb un hereu i venir de casa bona, els pares van dotar l'Elisabet amb 350 lliures i un aixovar de qualitat contingut en dues caixes de fusta de noguer:

> ... un vestit per traure lo calsat de estamenya negrilla ab son guardapie de rubielles guarnit, per lo die de las esposallas un vestit de risso ab caputxo del mateix ab son guardapie de xamellot guarnit ...

"Traure lo calsat" i "esposalles" eren etapes de la cerimònia nupcial.
El Jaume va morir abans del juny de 1694, perquè aleshores el seu successor Josep Bacardit ja era el cap de casa.

El Josep surt per primer cop als papers al costat del seu pare el 1681. Era llavors major de 20 anys, però encara no havia assolit els 25 de la majoria d'edat. Va formar una família amb una dona dita Rosa, de qui desconeixem el cognom i la procedència. Van tenir el Ramon, el futur hereu, i la Francesca, que va esdevenir la muller de Josep Pons Oller, dit Poncet, de Castelltallat.

El 1694 Josep Bacardit va crear un censal de 60 lliures a favor del seu cunyat Jaume Boladeras de Sant Pere Sallavinera, per acabar-li de pagar les 350 lliures del dot de l'Agnès. El 1697 va crear un violari de 31 lliures a favor del seu gendre Josep Pons, violari que estava vinculat a la vida de dos nens, el seu fill Ramon i la nena Agnès Oller. El 1699 el Pons li va deixar més diners i blat i, en garantia, li va cedir una peça de 15 quarteres, que arribava fins a les mateixes parets de la masia Selva d'Aguilar. El 1703 es va endeutar una mica més creant un censal de 100 lliures a favor de l'amo de Centelles de Sant Amanç i un violari de 63 lliures a favor de Manel Pelfort, el masover de les Garrigues. La pensió anual del violari era de 9 lliures i el va quitar el 1708 pagant 94'5 lliures, el capital més pensions endarrerides. Les darreres notícies del Josep són de l'any 1710.

CAL JAN TERESA

El 26 de setembre de 1861 Magí Bacardit, l'amo de cal Biel, va segregar un tros de dos quartans dels seu terreny i el va vendre a Jaume Ribalta. El tros afrontava pel nord amb el mas de les Selves de Castelltallat, per ponent i pel sud amb la resta de finca del venedor, i per l'est amb terra del mas de la Vall que menava a parts el Ribalta. Segons el contracte, el Ribalta podia edificar-hi una casa i reservar espai per l'era, el paller i una bassa per recollir agua de la pluja.
Es desconeix la raó que justifiqui el nom de la casa, ni tampoc hi ha cap pedra datada que indiqui la data exacta de la construcció.
El 3 de desembre de 1878 cal Jan Teresa va guanyar una mica més d'espai. Segons un contracte privat, Josep Bacardit de cal Biel, va vendre a Jaume Ribalta un tros de 3 quartans per 200 pessetes.

Jaume Ribalta Ballonga era fill de Joan Ribalta de Vall-

Vista general

manya i Maria Ballonga de Fals, i mentre carretejava pedra per aixecar les parets de la seva vivenda s'estava de lloguer en una de les cases del raval de la Poca Farina. Abans de plantar les arrels a Fonollosa havia estat en una masoveria de Boixadors dita cal Pere Mas. Estava casat amb Maria Bacardit Pubill, una filla de cal Biel, i aquest va ser el motiu que el va portar a instal·lar-se en el tros que li va vendre el sogre. El Jaume i la Maria van tenir només dos fills, el Josep i el Magí, però aquest darrer va morir solter el gener de 1890, a l'edat de 33 anys. Uns mesos després d'enterrar el Magí li va tocar la tanda al Jaume, mentre que la Maria Bacardit els va sobreviure molts anys més, fins el 1906.

Col·lecció Jan Teresa

Collar i bastet de l'animal de cal Jan Teresa

El 1890 Josep Ribalta, immediatament després de la defunció del pare, va instar a l'Ajuntament que fes un expedient de possessió a favor seu, per tal de poder inscriure la finca al Registre de la Propietat. Va presentar documentació i testimonis que avalaven que ell era l'hereu del seu pare, el qual havia construït la casa.
Josep Ribalta Bacardit va fer capítols el 28 de juliol de 1892 amb Maria Puigdellívol Trulls, filla d'Isidre i Teresa, de cal Molineret. La núvia era vuit anys més jove que el nuvi i el dot va consistir en 80 pessetes, un vestit negre, un de color, una caputxa, dos llençols, dues tovalloles, unes estovalles, dos coixins amb coixinera i 15 pessetes per comprar una calaixera.
El primer fill se'ls va morir amb mesos. Després van tenir el Mingo, que no estava massa bé i va morir conco. La Rosa es va casar amb Andreu Arcís, un xofer de Barcelona. La Maria amb Antoni Pintó Sala, un paleta de la Coromina, i després de passar un temps de lloguer a ca l'Isidret van acabar a Sant Vicenç. El Lázaro va morir als 14 anys víctima d'un accident. Treballava de mosso al Molí de Boixadors i, tot agafant el tren en marxa, va caure i es va matar. En infantar el setè fill, la Maria i la criatura van morir.
El Jan Teresa menava a parts diversos trossos pertanyents a la Vall, i el 14 de juny de 1902, en va aconseguir un tros més comprant els drets d'una vinya de 3 quarteres i mitja al Clot dels Olivers a Valentí Simon Prat, natural de Fonollosa i veí del Bruc. El 1920 va comprar per 500 pessetes un tros de terra, dit la Cabòria, a cal Panxeta de Castelltallat. El terreny era molt costerut i estava dividit en moltes feixes estretes, plantades d'olivers i ceps.
Josep Ribalta Bacardit va ser enterrat el 28 de juny de 1936. Va ser un funeral històric, perquè va ser la primera vegada que un difunt era transportat al cementiri en cotxe, en comptes de ser-ho a coll. Va ser amb el cotxe de morts de la funerària Alcañiz de Manresa.

El següent Josep Ribalta Puigdellívol (nascut el 1906) va ser l'hereu perquè els seus germans grans es van morir. De solter el Josep va treballar en la construcció del tram de la carretera que anava del Molí de Boixeda a Fonollosa. Tot treballant va aprendre l'ofici de picapedrer i, com a tal, cobrava un jornal de 4 pessetes, el doble que un peó. Després va fer la feina de pagès, però l'alternava amb la de paleta. Normalment anava pel seu compte i va fer obres en molts pobles de la rodalia i a la part de Calaf.
Va ser regidor a l'ajuntament republicà i va ser alcalde des de finals de 1937 fins l'abril de 1938, en plena guerra civil. Va deixar el càrrec quan va ser cridada la seva quinta per incorporar-se a l'exèrcit. Després d'un curt període d'instrucció a Barcelona van transportar els soldats de la seva companyia al front de Lleida. A l'estació de la Llavinera va desertar i va tornar a Fonollosa. Es va amagar uns quatre mesos a casa de la seva germana a Barcelona, on va patir els bombardejos de l'aviació feixista. Va ser detingut un parell de vegades, però sempre se les va enginyar per escapar-se. Quan va tornar a casa no li va passar res, però el 1957 va ser encausat, junt amb tres més del municipi, per la seva activitat durant l'etapa roja. Van ser tots absolts.

Es va casar el 1931 amb Carme Selga de cal Fosser i van tenir dues filles; la Rosa (1932), i la Maria (1934). La primera es va casar amb Silvestre Serra Ribera, procedent de la masoveria de la Guilella de Prades, mentre que la segona es va quedar a casa soltera.
Quan es van casar el Josep i la Carme van marxar de cal Jan Teresa, que es trobava en mal estat, i van llogar la casa veïna de cal Quico, on la família hi viuria els següents 60 anys. Mentrestant, cal Jan Teresa servia per guardar-hi mals endreços i el bestiar; gallines, conills i porcs.
El 1963 el Josep va comprar dues cases atrotinades a Manresa, una d'elles a la Muralla de Sant Francesc, amb

la intenció de rehabilitar-les. El gener de 1965 va comprar cal Tàsies i quan la mestressa es va vendre cal Quico el 1991, els Ribalta van traslladar-s'hi a viure. Abans hi havien fet obres importants, perquè quan l'havien adquirit estava molt malmesa.

També estava força malament cal Jan Teresa, però els darrers anys hi ha treballat molt Jordi Serra Ribalta, el fill de Silvestre i la pubilla Rosa. És paleta i està casat amb Montserrat Prat Sampera, filla de Jaume i Montserrat, de la masoveria de Codolrodon d'Aguilar, i tenen una filla, l'Anna.
Actualment cal Jan Teresa es troba ben arreglada, i amb alguns acabats a l'interior seria adequada per viure-hi, sobretot des que el 1993 s'hi va instal·lar la llum i el 1997 l'aigua corrent.

EL MOLI DEL REC

Descoberta
Al vessant dret de la riera de Fonollosa, davant per davant dels horts del Tomàs, s'hi troba una edificació de pedra seca de característiques singulars que ha romàs oblidada molts anys. En el decurs del temps l'heura la va tapar completament i els camins que hi menaven van ser envaïts per la vegetació del bosc circumdant.
Algú ens va parlar de la seva existència i després d'un parell d'expedicions frustrades a l'obaga de la riera, finalment un grup de voluntaris, armat de podalls, tisores d'esporgar i altres eines de desbrossar, va aconseguir arribar-hi.
Ens vam trobar amb una mena de barraca de vinya de grans dimensions i la primera impressió va ser que es podia tractar del pou de glaç que surt documentat en aquest tram de la riera, per la seva forma externa i situació, però després d'una primera exploració es va descartar la hipòtesi. La funció de la construcció la discutirem més avall.

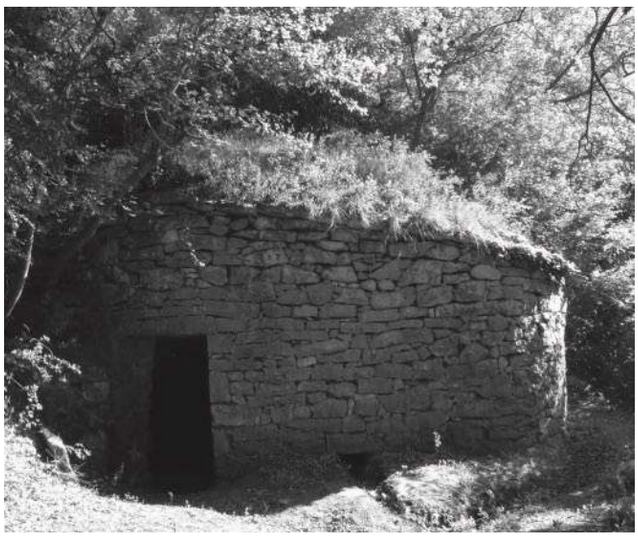
Vista externa de la construcció

La primera tasca va ser alliberar-la de l'heura que s'aferrava a les parets i de la vegetació que creixia sobre la coberta. Després de la neteja, es va observar que la paret del cantó de la riera presentava una esquerda profunda i despreniments de pedres. La patologia era greu i el risc d'esfondrament seriós. Amb l'ajuda econòmica de l'Ajuntament, un paleta, amb la col·laboració desinteressada de diversos manobres, va reparar la part malmesa, refent la paret amb la mateixa pedra, emprant la tècnica constructiva tradicional.
El terra de la barraca es va escurar i les dues bigues que anaven de banda a banda estaven tan podrides que es

Sostre de lloses del pou

van substituir per dues de noves de la mateixa mida, aprofitant els encaixos de les parets.

Alguns pagesos vells del poble, a qui hem consultat, de joves havien transitat per l'indret i havien vist la barraca, però no en sabien el nom ni la funció, tret d'un, a qui li semblava recordar que se l'anomenava el Molí. Per altra banda, arran mateix de la paret de la construcció hi passa el rec que antigament servia per regar els horts de la riera. Com que la raó d'ésser de l'edifici té relació amb el rec, per aquest motiu, i per conservar l'antiga denominació, hem decidit batejar-lo amb el nom de Molí del Rec.

Descripció
El Molí del Rec es troba a ran de la riera, que en aquell punt està encaixada entre unes parets o marges d'uns tres o quatre metres d'alçada. Pel nord l'edifici està adossat al terrer de la muntanya, mentre que per ponent i migdia l'envolta el canalet del rec.
El Molí consta de dos àmbits clarament diferenciats. El principal consisteix en un espai de planta circular cobert d'una falsa volta, del mateix estil constructiu que les nombroses barraques de vinya que es troben escampades pel territori. La diferència és la mida, ja que té un diàmetre interior a la base de 4,75 metres i una alçada al punt més alt de 4,47 metres. S'entra per una porta de 85 centímetres d'amplada i 1,52 d'alçada. El gruix de la paret en aquell costat és de 75 centímetres. A la part oposada de la porta s'obre a l'exterior una petita finestreta o espitllera. A la part nord, a mitja alçada, hi ha dos encaixos a la paret a mode d'armari. En aquesta part de paret, que està en contacte amb el terrer, s'hi observen calcificacions degudes a les filtracions d'aigua.

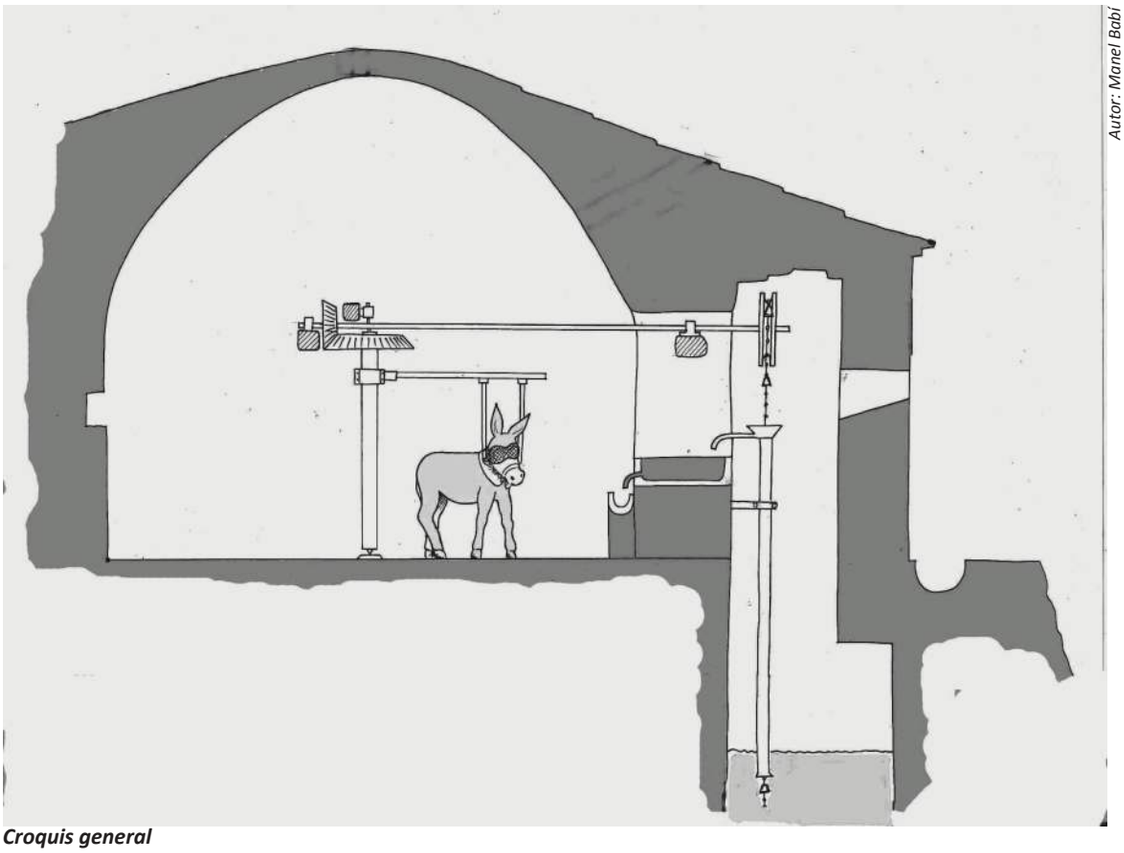

Autor: Manel Babí

Croquis general

El parament dels murs i volta està format de pedres regulars i ben posades. Al cim una lloseta tanca la volta. L'estat de conservació és molt bo.

Coincidint amb el diàmetre, a una alçada de terra de 1'70 metres hi ha una biga travessera i, paral·lela amb aquesta, un xic més baixa i separada mig metre, una altra. A la meitat de la segona biga hi ha collat la meitat d'un suport de casquet d'aram. Al centre geomètric de la circumferència de la base de la barraca hi ha una pedra plana amb un forat quadrat al mig, on s'hi insereix un dau o pivot metàl·lic.

Adossat per migdia a aquest espai circular n'hi ha un altre de planta rectangular, de metre per metre i mig, aproximadament. Es tracta de la boca d'un pou d'aigua. S'hi accedeix per una porta capçada amb una llinda de fusta de roure, a la part superior de la qual hi ha un suport de casquet igual que el de la biga i alineat amb ell. El gruix de la paret a la porta és de 87 centímetres i al costat oposat s'hi obre una finestreta minúscula que dóna a la banda de la riera. L'espai rectangular està cobert amb un sostre format per unes grans lloses de pedra que van de banda a banda. A una profunditat d'uns dos metres hi ha un arc de pedra i a tres metres es troba el nivell de l'aigua del pou. Val a dir que aquest nivell és superior al de l'aigua de la riera en aquell punt, de manera que l'aigua no prové d'una filtració de la riera, sinó d'un aflorament del cantó de la muntanya. Al costat de la porta hi ha adossades a la paret unes peces de ceràmica en forma de mitja canya, que fan un lleuger pendent cap a un desguàs que surt fora del Molí.

Els dos espais que formen el Molí del Rec van ser construïts alhora, ja que la paret exterior els embolcalla perfectament i des de fora no es pot apreciar ni intuir la distribució interior. El resultat és un edifici de forma ovalada de 5'90 per 7 metres i un contorn d'uns 23 metres. Sens dubte és un edifici singular i gosem dir que enlloc no n'hi ha un altre d'igual.

A cal Tomàs, que, recordem, eren els qui menaven els horts de davant del Molí del Rec, guarden una pedra vermellosa en forma de disc, que al primer cop d'ull sembla una mola, però no ho és, perquè al centre hi té un forat quadrat. Una de les cares està polida, però l'altra està just desbastada. Les dimensions de la peça són; 95 centímetres de diàmetre i 13 centímetres de gruix, mentre que el forat quadrat mesura 14 centímetres de costat. Segons la memòria oral de la família, aquesta pedra procedia del Molí, va acabar al seu hort i fa uns anys la van transportar a casa seva.

El rec

La majoria de cases dels parcers del nucli de Fonollosa tenien els hortets a baix a la riera, un oasi de verdor en mig del secà més rigorós. Per convertir les vores inclinades de la riera en horts va caldre aixecar marges de contenció i fer terrasses. L'aigua de la riera es pujava als horts amb galledes i barrals o amb una grua de contrapès, però la feina era àrdua i aviat els regants es van organitzar per emprendre una obra hidràulica que els permetés regar els horts, per torns, sense tan esforç.
L'obra va consistir en construir una resclosa i excavar un rec o sèquia que seguia el vessant dret de la riera. El rec surt de la reclosa que hi ha sota la Roca de Querol i arriba fins a l'hort del Celdoni del Forn, que es troba a l'alçada de la resclosa dels Molins de Querol, just a sota del Raval del Paisà. En passar per l'hort de Querol, hi ha intercalat un gran dipòsit cobert de forma quadrada per emmagatzemar aigua. El dipòsit es buida per baix, al nivell dels horts, amb una boixa. Uns metres més enllà,

el rec passa canalitzat per sota dels edificis de la Fassina del Tiquet. És probable que la fàbrica d'aiguardent aprofités l'aigua del rec per refrigerar l'aparell de destil·lar.

De la conservació d'aquest canal, d'una llargada d'uns 1.200 metres, en tenien cura els regants. Actualment està abandonat i ple de terra i vegetació.
Els horts del vessant esquerre es regaven amb l'aigua d'alguns vivers i fonts. És notable el sistema de regadiu que van construir a partir d'una mina que es troba sobre els horts del Tomàs. L'aigua la van canalitzar amb unes peces de pedra en forma de "U", d'uns 25 centímetres d'amplada i alçada i una llargada d'uns vuit pams, unides amb argamassa. El canalet està adossat al marge i actualment en queda sencer un tram d'uns 40 metres. Deuria ser més llarg, però en eixamplar les feixes el van fer malbé.
Al seu pas pel Molí del Rec, del rec en sortia un tub per portar l'aigua a l'altra banda de la riera i regar un hort. El tub era d'acer, d'uns 10 centímetres de diàmetre interior i estimem que el deurien instal·lar els anys 40. L'hort es va abandonar i una rierada es va endur el tub i el va tòrcer. Fa poc el tub s'ha restaurat i s'ha tornat a col·locar al seu lloc per un grup de voluntaris.

Guia de l'eix

La sínia de cal Pons

Per què servia aquesta construcció ? La resposta a la pregunta no és fàcil i ha calgut l'observació atenta de les seves característiques, de les restes del seu interior, escoltar diferents opinions i el parer dels experts, per arribar a la conclusió que el Molí del Rec era una sínia coberta.

Detall de la guia de l'eix

Pivot

Una sínia és un mecanisme de tracció animal que serveix per elevar aigua des d'un nivell a un de superior. Després, aquesta aigua, extreta d'un pou o un riu, s'utilitza pel regadiu. És un invent de fa molts segles, ja que mecanismes similars moguts amb bous surten representats en antics papirs egipcis.
De sínies de tracció animal, amb variacions de dimensions i particularitats, en funcionaven fins no fa gaires anys en aquest país i en moltes altres parts. Als horts al mas Becardit de les Olles s'hi pot veure encara la maquinària d'una sínia moguda per un ase, que accionava dos pistons per omplir un viver amb l'aigua d'un pou. Als horts dels masos Bosc i Torreblanca de Fals hi havia hagut sínies de catúfols.

Tancament de la volta

Una de les sínies de la rodalia que ens interessa especialment és la que servia per regar l'hort del mas Pons de Castelltallat. A la part de dalt de la feixa hi ha un pou molt fondo, potser de més de 15 metres de profunditat, i per bombar-ne l'aigua a la superfície van instal·lar-hi en un cobert al costat un mecanisme mogut per un ase que donava voltes i voltes al voltant d'un eix. La maquinària és d'acer mecanitzat i la deurien pujar a Castelltallat desmuntada.
Consisteix en un eix vertical unit a una barra horitzontal acabada en una forquilla on s'hi junyeix el collar de l'animal. L'eix pivota sobre un dau a terra i està fixat amb un coixinet a una biga. Solidària amb l'eix hi ha una corona de 90 dents i un diàmetre d'uns 78 centímetres. La corona engrava en un pinyó de 18 dents, el qual està

unit a una barra horitzontal sostinguda per dos porta coixinets collats a les bigues. La relació de velocitats de gir és aproximadament de 5:1. A l'extrem de la barra hi ha una roda d'uns 50 centímetres de diàmetre, per la perifèria de la qual hi ha guiada una cadena en forma de bucle que baixa fins al fons del pou. La cadena té a intervals regulars, aproximadament cada dos metres i mig, unes denes de forma ovalada fetes de cautxú. En el tram de pujada, des del fons del pou a la superfície, la cadena va per dins d'un tub, d'un diàmetre un xic mes gran que els de les denes, tub que s'eixampla a dalt en un embut que té un canal de sortida.
Quan giravolta el ruc, la corona acciona el pinyó i la roda, i la cadena es posa en moviment. L'aigua puja per la cadena i es retinguda per les denes, fins que arriba a l'embut, on desguassa cap a un conducte que va al viver de l'hort. Aquest sistema de sínia es diu de "rosari" i és recomanat quan l'aigua es troba molt fonda o no hi ha prou espai per a la roda de la clàssica sínia de catúfols.
Per la tècnica del mecanitzat es pot datar aquesta sínia de cal Pons a la dècada de 1910 o 1920. Actualment està inactiva, però la maquinària es troba en bon estat i amb una mica de greix podia funcionar.

Sínia cal Pons, desguàs

La funció del Molí del Rec

De sínies n'hi ha de molts tipus, però la sínia de rosari de cal Pons encaixa com anell al dit amb les característiques de l'edifici i de les escasses restes del mecanisme que hauria aixoplugat.
Les dues bigues horitzontals servien per sostenir l'eix vertical, el qual pivotava sobre la base de pedra. A la part superior de l'eix hi deuria d'haver engranatge o joc de pinyons que canviava 90º la direcció del moviment de rotació i el transmetia a un eix o barra de ferro horitzontal. Aquest eix de transmissió passava pels dos suports existents, que es troben perfectament alineats sobre la segona biga i la llinda de l'entrada al pou. Per

Sínia cal Pons, engranatges

les alçades de les bigues es dedueix que la corona es trobava per sota del pinyó i no a l'inrevés, com és el cas de cal Pons. La roda que feia girar la cadena es deuria trobar arramblada a la paret del pou, malgrat que no s'hi observa cap marca del suport de l'eix ni dels suports del tub de ferro per on pujava la cadena. L'aigua quan arribava a dalt es desviava cap a la canalera ceràmica i sortia a l'exterior cap al brancal que comunicava amb el rec.
El motiu de construir una sínia al peu del rec seria, suposadament, poder aprofitar l'aigua del pou, per alimentar el cabal del rec a les èpoques que baixa poca aigua a la riera, que coincideix, com els pagesos saben molt bé, amb els mesos en què la necessitat d'aigua pels horts és màxima.
En referència a la pedra en forma de disc dipositada a cal Tomàs, aquesta té les mateixes dimensions que la pedra on s'insereix el dau, sobre del qual pivota l'eix vertical, així que una possibilitat seria que es tractés d'una peça de recanvi.

La característica que faria única aquesta sínia de Fonollosa és el fet que sigui coberta. No disposem de cap referència escrita que ens orienti sobre la data de construcció, que creiem és una obra de finals del segle XIX. Tampoc tenim cap indici sobre qui van ser els promotors. La construcció està situada en terreny de Querol, però és probable que fossin els regants qui es fessin càrrec de pagar les obres. La pregunta per la qual no tenim resposta és el perquè van construir una barraca tan gran i costosa per la sola raó d'evitar que el ruc o la mula es mullessin un dia de pluja.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 56 Octubre 2019

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL MOLINERET

El naixement de la casa

Aquesta casa va ser fruit d'un establiment del mas Cases, però el document original s'ha perdut i no hem sabut trobar-ne una còpia. Se sap que el terreny inicial feia 4 quarteres i 11 quartans i que pagava un cens anual, al Cases, de 4 rals.

La llinda actual del portal és moderna i és llisa, però en una finestreta de la planta baixa hi havia hagut un tros de pedra gravada, actualment recollida a l'interior de la casa, que deuria formar part de la llinda original. En el fragment s'hi aprecia a la part superior una creu incusa en un cercle i la lletra "S", que correspondria a la invocació, i a la part inferior les xifres "68", que serien la segona part de l'any. A la façana, al nivell del segon pis, hi ha encastada l'altra meitat de la llinda, que té les xifres "17" i la lletra "I". Així doncs, podem datar la construcció de la casa a l'any 1768.

Per altra banda, en una de les finestres de la golfa hi ha una llinda amb dues dates; 1768 i 1857. La nostra interpretació és que la inscripció es va fer el 1857, en ocasió d'unes obres d'ampliació, i que llavors el propietari va voler posar de relleu l'antiguitat de la casa i va fer-hi gravar la data de la llinda del portal, que s'havia partit pel mig i va ser substituïda per l'actual.

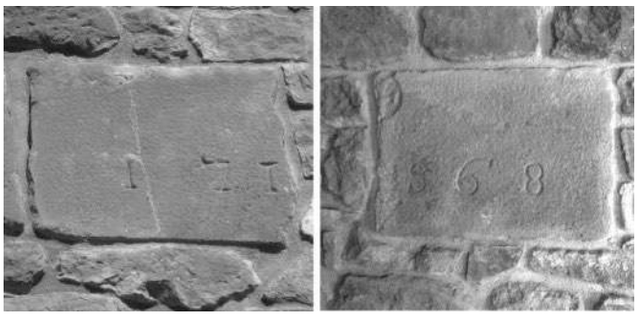

Llinda original reconstruida

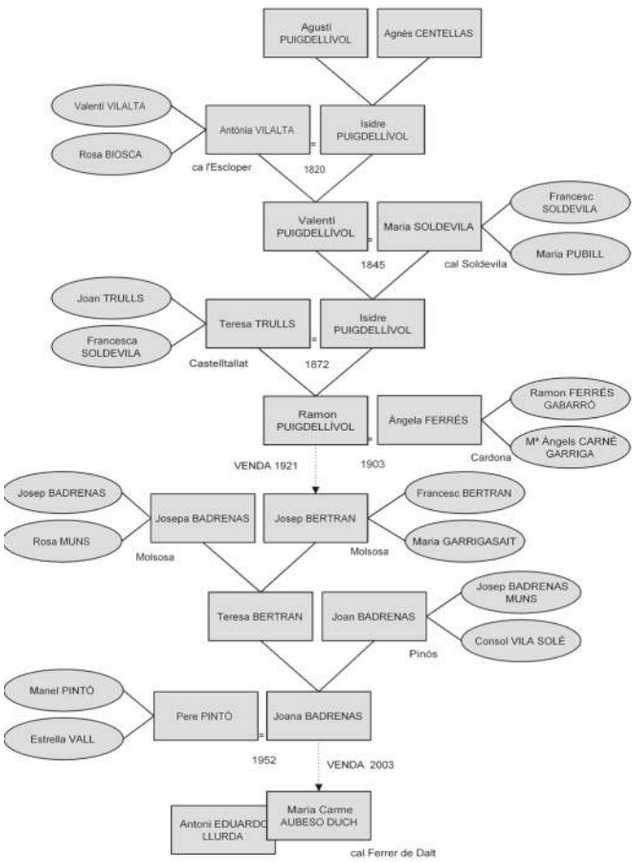

La primera persona d'aquesta casa que hem identificat és Agustí Puigdellívol, el qual estava casat amb Agnès Centellas. El 13 de novembre de 1820 l'Agustí i l'Agnès van proclamar hereu al seu fill Isidre Puigdellívol en una de les cartes dotals dels capítols pactat entre l'Isidre i la futura muller Antònia Vilalta Biosca. Els sogres de l'Isidre, que eren de ca l'Escloper, van donar un dot de 50 lliures i una caixa de noguer que contenia una vànova, dos llençols, vuit camises, unes estovalles, quatre tovallons i tres vestits complets. El primer vestit tenia la faldilla d'estamenya, el gipó de vellut i la caputxa de baieta de color negre, el segon, la faldilla de baieta, el gipó de drap i la caputxa de color blanc, i el tercer vestit, la faldilla de cotó, el gipó de drap i la caputxa de baieta.

L'agost de 1845 l'Agustí ja era mort i el seu fill va reclamar un antic deute a Francesc Bonvehí, l'amo del mas Bonvehí de Castelltallat. Pujava a 68 lliures, 16 sous i 3 diners. Per tal de pagar-lo, el Bonvehí va vendre a gràcia a l'Isidre Puigdellívol la meitat de les parts que rebia d'un olivar de 5 jornals que menava Ramon Vila de Fonollosa. De les 110 lliures del preu de la venda el Puigdellívol va resquitar el deute i només va donar al Bonvehí la diferència, que si no ens falla la resta, deuria ser de 31 lliures, 3 sous i 9 diners. Recordem que una lliura es dividia en 20 sous, i cada sou en 12 diners.

L'Isidre i la seva dona van tenir quatre nois i una noia, una proporció excel·lent des del punt de vista de l'economia de la casa, que es beneficiava de la mà d'obra dels quatre nois.

L'Antònia es va casar a Aguilar, amb Jaume Palomas Rie-

ra, l'Agustí ho va fer amb Maria Badia, l'Antoni va entrar de pubill a cal Rabinat, en casar-se amb la pubilla Antònia Biosca, el Pere es va casar amb Rosa Simon i va construir la casa dita cal Pere Moliner, i el Valentí va ser l'hereu.

El 21 de desembre de 1845 es van fer els capítols entre Valentí Puigdellívol Vilalta i la noia Maria Soldevila Pubill, una filla de cal Soldevila del Raval del Sastre. La noia no va portar dot, però suposem que deuria tenir altres virtuts. Va entrar a cal Molineret amb algunes peces de roba que li va donar sa mare.
El 29 d'agost de 1859 va morir Isidre Puigdellívol, sense haver fet testament. En aquests casos, ja valien els capítols. En l'inventari, a més de la casa i la terra del voltant, que estava plantada de vinya, hi figurava un camp de 5 quarteres i una vinya de 15 quarteres de la Vall. Uns dies després l'Antoni i l'Agustí van signar un rebut conforme el Valentí els havia satisfet 9 lliures en concepte de legítima.
El desembre de 1864 el Valentí va comprar una vinya de 2 quarteres al torrent de les Garrigues a Valentí Vilalta de ca l'Escloper. Era una "vinya clara", és a dir, els rengles de ceps estaven separats i entremig s'hi sembrava. Molts anys més tard, el 1890, es va vendre aquesta vinya a Damià Serra per 500 pessetes.
Sabem que Valentí Puigdellívol, àlies Molineret, tenia un deute de 6 unces d'or (96 duros) amb Pere Serra Vilalta d'Aguilar, perquè aquest així ho va fer constar en el testament que va dictar el 1884.
El Valentí va acabar els seus dies el desembre de 1895, precedint a la seva muller Maria Soldevila, qui ho va fer el maig de 1901.

Finestra de la golfa

La següent generació va ser també nombrosa, si bé en aquesta ocasió es va enregistrar un lleuger desequilibri a favor del sexe femení. Els fills que van engendrar el Valentí i la Maria van ser: Isidre, Francesc, Valentí, Antònia, Anna, Rosa i Josepa.
L'Antònia es va aparellar el 1870 amb Isidre Palomas Mas, d'Aguilar, la Rosa el 1881 amb Pere Bacardit, de

Detall de la llinda

cal Bota, i la Josefa el 1892 amb Josep Tàsias, de cal Tàsies. La primera va rebre un dot de 30 lliures i les seves germanes 80 lliures. El Valentí va aprendre l'ofici d'espardenyer i va muntar el seu obrador a prop de l'església. Es va casar el 1892 amb Antònia Vilaprinyó. El Francesc es va fer una casa el 1882 en terreny de Bacardit de les Olles, anomenada cal Fadrí del Molineret o les Clotes. La seva muller va ser Rosa Simon.
L'hereu Isidre Puigdellívol Soldevila va fer capítols el 24 d'abril de 1872 amb Teresa, filla de Joan Trulls i Francesca Soldevila Garriga, de Castelltallat. El cunyat Josep Trulls es va comprometre a donar 400 pessetes (150 lliures) abans de la diada de la maredeu de setembre. Va complir més o menys, i el gener de 1873 es va signar el rebut de la totalitat del dot.

Col.lecció Molineret

Corriola de fusta

L'Isidre i la Teresa van tenir nou fills, però tres d'ells, dues nenes i un nen, van morir a la infantesa. Els van quedar vius el Ramon, el Llàtzer, la Maria, la Rosa, la Josefa i la Montserrat.
D'aquesta colla la primera que va marxar va ser la Maria, qui el 1892 es va casar amb Josep Ribalta Bacardit, de cal Jan Teresa. Després la Rosa amb Josep Closa Soler, de Sant Mateu, la Pepa el 1904 amb Domingo Baraldès Duarri, de cal Balandrès de Camps, i el Llàtzer el 1910 amb Carme Prat Roca, de la Mongia del Grau de Fals.
El 2 de maig de 1898 Isidre Puigdellívol va fer un pas important i va comprar a Isidre Jubert, l'amo del mas Cases, la terra que menava des del moment de l'establiment. De torna, el Cases li va vendre un trosset més de 5 quartans, tot plegat pel preu de 64 duros. D'aquesta manera, el Molineret va esdevenir propietari d'unes cinc quarteres, de les quals no n'havia de pagar parts a ningú.
La defunció de l'Isidre es va esdevenir el juny de 1904. Feia molts anys, des del desembre de 1889, que la seva muller l'esperava al cementiri.

Volta de rajoles

El següent hereu de cal Molineret, Ramon Puigdellívol Trulls, ja era un home casat quan va rebre l'herència del pare. Havia fet el contracte matrimonial el 19 de maig de 1903 i el 4 de juny següent havia pujat a l'altar amb Àngela Ferrés Carné, natural de Cardona i resident a Sant Mateu. La seva germana Apolònia estava casada a cal Patusca. El dot promès va ser de 160 pessetes, amb la condició que no es cobraria fins després de la defunció del pare de la núvia, un termini certament indeterminat. La part bona és que l'Àngela disposava d'alguns cabals propis, concretament 500 pessetes, que va posar tot seguit a disposició del futur marit. També va dur sis mocadors de seda pel cap, dos vestits, i dos coixins amb les corresponents coixineres.
El pare va fer hereu al Ramon, amb la salvaguarda de 80 pessetes per donar de dot al fill i a les dues filles que encara tenia a casa solteres.

El Ramon i l'Àngela van trigar a tenir el primer fill, que no va arribar fins el gener de 1908. Va ser nen i li van posar Isidre. El segon va ser el Ramon (1911), el tercer l'Apolònia (1914) i el quart i darrer, la Carme (1919). Poc després la família Puigdellívol es va acomiadar de parents i amics i va emigrar a Sabadell, segurament en busca de millors oportunitats laborals.
El 21 d'octubre de 1921 el Ramon Puigdellívol es va vendre cal Molineret a Josep Bertran Garrigasait, de la Molsosa.

Canvi de propietari

El comprador tenia relació amb Fonollosa a causa de tenir la seva germana Dolors casada amb l'amo de cal Sastre Seuva. Eren casats des de 1908 i havia estat justament el seu germà qui havia fet els tractes del casament, que van ser molt ràpids, perquè a cal Seuva calia una dona amb urgència.
Quan el Josep Bertran va comprar la casa i va venir a Fonollosa ja era casat i afillat. La seva muller era Josepa Badrenas Garrigasait, natural de Pinós, i tenia quatre filles, anomenades Teresa (1903), Remei (1913), Agustina (1914), i Dolors (1921). La gran era nascuda a Pinós i les altres a la Molsosa. El 1930 es va morir de meningitis l'Agustina, a l'edat de 16 anys.
La Dolors, es va casar amb Amadeu Garriga, de cal Garro d'Aguilar. L'Amadeu era guardaagulles i poc després el van destinar a l'estació de Tarragona. La Remei es va casar amb Amadeu Boada, un comptable de Terrassa, mentre que la Teresa va ser pubilla i va heretar la propietat.
El gener de 1930 la pubilla es va casar amb Joan Badrenas Vila. Aquest havia nascut a Pinós, a la masoveria de cal Ros, essent el segon de cinc germans. Quan era petit la seva família es va traslladar a la masoveria de cal Nadal i a partir d'allà tots els germans es van escampar. El Lluís, que va arribar a centenari, i el Jaume van establir-se a Manresa, el Ton, al mas Coll Cardús de Matadepera, i el Josep es va casar a Fonollosa el 1936 amb Maria Gubianas i va passar els anys de la guerra a cal Rabinat.

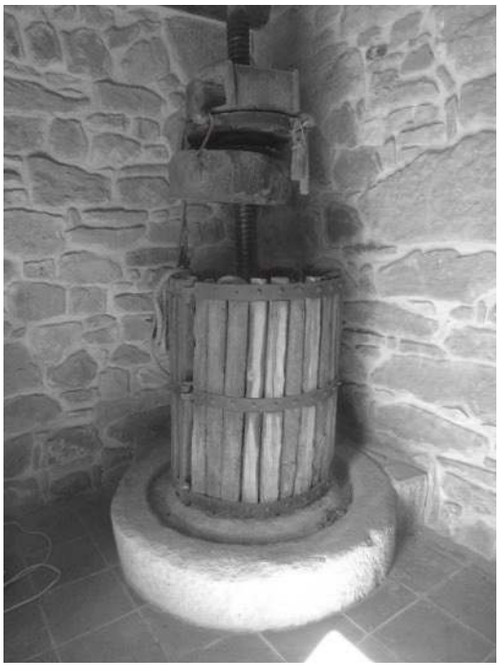

Col·lecció Molineret

Premsa

El Joan i la Teresa van tenir cinc fills, però tres d'ells, la Maria, el Lluís i el Pepito, no van superar la infantesa. Va quedar l'hereva Joana i la seva germana Victòria, que es va quedar a casa i va morir soltera als 37 anys d'edat.
A més de pagès el Joan era apicultor. Tenia un bon nombre d'arnes al Clot del Pagès, arnes que es fabricava ell mateix amb canyes i fems de vaca. Va tenir aviat problemes a les cames i per això sempre tenia algun mosso a casa per treballar la terra. A part del propi i de la terra de la Vall, tenien dues feixes d'hort, situades a sota de casa, allà on s'ajunten dues rases o torrents; la que baixa de cal Jan Teresa i la dita Rasa del Pagès. A la superior hi ha un pou, d'on es treia l'aigua amb una sínia, que girava mitjançant un volant accionat a mà. A la feixa inferior hi havia la Font de cal Molineret, que desguassava en un viver o safareig. Servia per proveir d'aigua a les persones i bestiar de la casa. La font no és gaire bona, ja que als estius eixuts s'estronca i no raja gens d'aigua. Precisament anant a buscar aigua va morir la dona del Joan Badrenas. Li va venir un atac i va caure morta al toll. Era el març de 1958.

La pubilla Joana Badrenas Bertran es va casar el 1952 amb Pere Pintó Vall, fill de Manel i Estrella, de cal Pentiner. De dot els pares van donar al Pere un tros de terra conegut com la Vinya del Nen Xic. Una terra no massa fèrtil i que ara es troba abandonada i coberta per una catifa gairebé continua de mates de timó. Pere Pintó va ser de la primera fornada de pagesos que va entrar a la

Fàbrica, on hi va treballar durant 28 anys, sense deixar però de cuidar la terra. El Pere i la Joana van tenir el Manel, la Teresa i la Laura. Van construir un tros amunt una casa totalment nova, batejada amb el nom de Molineret Nou, i l'any 1982 s'hi van instal·lar. Però van seguir cuidant els olivers i cada dia anaven a la casa vella, on hi tenien les conilles.

El 28 d'agost de 2003 la Joana es va vendre la casa als propietaris actuals; l'Antoni Eduardo Llurda i Maria Carme Aubeso Duch, de cal Ferrer de Dalt, els quals hi han fet força reformes, transformant quadres i corts en espais habitables, però les obres encara no s'han acabat.

MAS VILAR

Com que s'utilitzava el llatí en les escriptures, trobem el nom d'aquest mas i de la família que l'habitava escrit "Villario". La menció més antiga és de març de 1284, quan Bernardus de Villario va comprar una certa quantitat de blat a crèdit. El 1285 Sància, filla del difunt Guillem de Vilar, va rebre 22 sous de Bernat de Terrers de Camps a canvi de renunciar als drets sobre el mas Terrers. Ignorem d'on li venien els drets, tal vegada de part de mare. El 1292 Sància Vilar va llogar una casa al carrer Terrós de Manresa. El setembre de 1297 la Sància era morta i el seu germà Bernat de Vilar de Fonollosa, actuant de marmessor del testament, es va vendre dues cases de la Sància al carrer Terrós de Manresa, una per 38 sous, l'altra per 25.

El setembre de 1295 Arnau de Grevalosa, el senyor de Castellar, tenia tancat a la presó del castell a Bernat de Vilar i a un company de Fonollosa, no sabem per quin delicte. El Grevalosa va fixar una manlleuta o fiança de 300 sous per alliberar-los, amb el compromís de presentar-se dins d'un termini màxim de cinc dies si eren citats. Quatre caps de casa de Fonollosa, entre ells Bernat de Vilar, el pare del Bernat, van donar en penyora per la manlleuta dos muls i un ase.
En el llibre del Veguer de Manresa hi surt Bernat de Villario el 1310, segurament el mateix d'abans, i el 1316 Bernat de Vilar va quedar a deure a un mercader 174 sous per drap de llana. El 1328 el Veguer va imposar una multa de 15 sous a Jaume i a Guillem de Vilar a rel d'una denúncia de Berenguer de Becardit per uns fets ocorreguts a Aguilar. El 1336 Jaume de Vilar actuava com a curador i tutor dels fills del difunt Bernat Governa de Castelltallat.

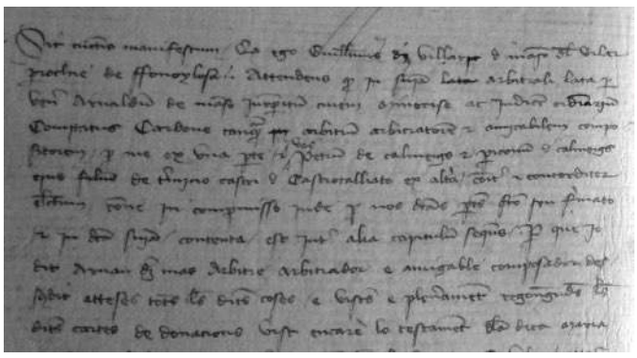

Arxiu Manresa (llibre 395)

Guillem Vilar 1389

Guillem de Vilar
Després d'un parèntesi sense notícies arribem a octubre de 1359, quan la muller de Guillem de Vilar va arribar a un acord amb el procurador de l'abat de Cardona.

Mas Vilar en l'actualitat

El novembre de 1369 Guillem de Vilar, encara menor d'edat, va quedar a deure 80 sous a dos mercaders, deute que va quedar pagat l'agost següent. L'abril de 1375 Guillem de Vilar, fill de Miquel, va admetre deure 100 sous a Ròmia, la muller de Pere Becardit, àlies Bonvehí, de Castelltallat.
El gener de 1376 el Guillem va ser acusat, junt amb altres, d'haver-se enfrontat amb el sometent i amb servents del rei, que es trobava aleshores a Cervera. L'afer es va resoldre amb una simple multa.
El 1380 Pere de Vilar va admetre un deute contret per ell i el seu pare Guillem, difunt, a l'església de Calaf.
El 1380 Guillem Vilar, que consta que és l'hereu i propietari del mas Vilar, va manllevar diners a un jueu de Calaf, operació que va repetir el 1381, 1390 i 1393. El 10 de setembre de 1380 Maria, vídua doble de Bernat de Soldevila i Jaume de Lledó, els dos de Castelltallat, va donar el seu mas Erapiga a Guillem deç Vilar, *"consanguineo germano meo"* (cosí ?), a condició que la mantingués a ella i a una filla que havia tingut amb el primer marit, dita Maria.
El 1385 va empenyorar per 500 sous a Pere de Calmeyts de Castelltallat el mas Erapiga. Uns anys després es va discutir amb el Calmeyts sobre qui havia de pagar al senyor del mas Erapiga els 300 sous de l'eixorquia de la Maria (la filla ?). L'eixorquia era un dels mals usos feudals i consistia en una compensació al senyor quan una dona seva no era capaç de tenir fills. Una sentència arbitral va donar la raó al Vilar.
El 12 d'abril de 1385 Guillem de Vilar, trobant-se malalt, però amb el cap clar, va reconèixer deure al rector de Fonollosa dues quarteres de civada, una d'ordi, nou dotzens de mixtura espeltosa i dos sous en moneda, en concepte de primícia. El novembre de 1391 el sotsve-

Arcada dels baixos

guer Berenguer de Ferrera va absoldre al Vilar de les acusacions que pesaven sobre ell i el va salvaguardar per a què pogués circular lliurement pel territori. El 1399 el Guillem va adquirir als hereus del mas Cucala de Castelltallat una peça, dita la "Sort de Cucala", que es trobava a prop de la sagrera de Fonollosa, i el 1400 va comprar una truja a un de Prats.

El 18 d'abril de 1401 el Guillem, en qualitat d'administrador i patró d'un benefici eclesiàstic sota la invocació de sant Climent a l'església parroquial de Cervera, va donar poders a un capellà de Vic per proposar al beneficiat, una prerrogativa del patró. Aquest benefici havia estat fundat a Cervera pel mercader Antoni Vilar, segurament un parent del Guillem. El març de 1404 Guillem deç Vilar va reconèixer un deute a un ferrer de Manresa per un mul que li havia comprat i uns dies més tard va manllevar moneda d'or valorada en 97 sous. El gener de 1406 l'amo del mas Santpere de Camps li va vendre un hort dit de la Canaleta, que es trobava a la riera de Fonollosa, al costat d'un hort de Querol. El preu va ser de 42 sous.

El setembre de 1425 Miquel Vilar formava part d'una nombrosa colla de pagesos que va pactar una treva amb un grup rival. En la reunió per constituir el sindicat remença de 1448 hi va ser present Gabriel Vilar. Una escriptura de finals de 1453 recull l'enllaç entre Joan Puig, teixidor de Manresa, i Constança, filla de Gabriel Vilar i Margarida. Hi surten oncles, ties i altra parentela. El dot de la noia va consistir en uns diners i un arquibanc que li havia llegat Maria, muller de Pere Llomàs de Castelltallat, potser una tieta. Una altra escriptura de 1460 afegeix més dades. Hi surt Gabriel Vilar, fill i hereu de la difunta Margarida, que havia fet testament el 5 de novembre de 1457. La Margarida era pubilla i el seu consort havia estat Gabriel Angla, entrat al mas per matrimoni.

Un paper procedent de la batllia de Cardona, que es troba al fons de documents antics de la Biblioteca de Catalunya, ens subministra un munt d'informació sobre la família Vilar. Està datat a juliol de 1486 i fa referència a una causa judicial a la cort del Batlle sobre la possessió del mas Soldevila de Castelltallat. La lectura és dificultosa degut a l'estat del paper i a la cal·ligrafia, però hem aconseguit extreure'n les idees principals.

Segons el document, Guillem Vilar de Fonollosa i la seva muller Elisenda tenien una filla única, la Constança, la qual van casar amb Antoni Montaner de Rajadell. El dot va consistir en el mas Soldevila, que sembla ser que era de l'Elisenda. L'Antoni i la Constança no van tenir fills i els seus béns van passar a Miquel Vilar, nebot del Guillem.

El Miquel es va casar amb Maria, filla de Joan de Querol de Fonollosa, i el matrimoni va donar una filla, la Margarida. Aquesta pubilla Margarida es va casar amb Gabriel Angle de Talamanca, el qual va adoptar el sobrenom Vilar en entrar al mas. L'hereva del Gabriel i la Margarida va ser la filla Constança, la qual va aparellar-se amb Joan Puig i en el moment del judici eren els possessors del mas Vilar.

El Joan i la Constança defensaven que el mas Soldevila era seu per dret de vincle, perquè la Constança era besnéta de Guillem Vilar. La part contrària, formada per Joan Valverdú i Joana, estava en desacord, al·legant que el mas era propi de l'Elisenda i que Miquel Vilar no tenia cap dret sobre ell. La sentència s'ha perdut i no sabem a qui va donar la raó el jutge.

Un paper guardat a l'arxiu de l'ajuntament de Calaf afegeix un gra de sorra a la qüestió. El 1414 Berenguer ça Selva de Castelltallat va renunciar als drets sobre el mas Soldevila a favor d'Elisenda, la muller del Vilar.

Arcada i contrafort

En un parell de documents notarials de l'arxiu de Manresa hi surten alguns dels personatges anteriors. El 1453 va fer testament Maria Querol, vídua en segones núpcies de Pere Llomars de Castelltallat. En el testament hi surt la seva filla Margarida, casada amb Miquel Vilar, i també la seva néta Constança, filla dels anteriors. El 17 de setembre de 1463 Gabriel Vilar i un altre van admetre deure a un capellà 10 florins, que els havia deixat per poder sortir de la presó de Tàrrega, on estaven empresonats per ordre del rei Joan. Aquesta notícia s'emmarca en la guerra civil que enfrontava aquells anys els partidaris del rei Joan i els de la Diputació del General, un

conflicte fratricida que va durar una dècada i va deixar la terra catalana assolada. No sabem si va ser per efecte directe de la guerra o per alguna altra causa relacionada amb la misèria i despoblació que van afectar els pobles, el cert és que la família Vilar es va extingir i el seu mas va passar a unes altres mans.

Arcada encastada al mur

El 1506 els amos del mas eren Vicenç Cortés, cotoner, i la seva muller Agnès, filla de Cebrià Ros, sabater. Residien a Manresa i tenien un masover que es cuidava de la propietat de Fonollosa. Un dels masovers va ser Vicenç Morera de Fonollosa, possiblement un fadrí de la Morera. El 23 de gener de 1520 els amos van arrendar-li la casa i les terres per cinc anys, a partir de Nadal, a raó de 40 sous anuals. El Morera va pagar-los les 10 lliures que els devia del lloguer dels cinc anys anteriors, i 5 lliures a compte del lloguer dels pròxims cinc anys. Els amos deurien estar satisfets amb el masover, la seva estada es va anar allargant i, fins i tot, deuria passar als fills. En l'únic full que ha sobreviscut del llibre d'òbits de la parròquia de Fonollosa, hi ha l'anotació de l'enterrament de Toni Morera del mas Vilar. Va morir el 2 de novembre de 1576 després de rebre tots els sagraments i haver deixat 10 lliures per la seva ànima en el testament. Va ser soterrat l'endemà al cementiri per quatre capellans, cadascun cobrant quatre rals per la feina. El 9 de març de 1577 se li va fer el cap d'any, essent-hi presents set capellans, que van cobrar dos rals per barba.

Mas Galant

Després d'un altre parèntesi, trobem el mas en poder d'una família anomenada Galant, fet que va provocar un canvi de nom, si bé l'antiga denominació no va quedar oblidada del tot, ja que al segle XIX encara s'esmentaven a cops els dos noms.

El 1598 el rector de Fonollosa, que actuava de notari, va consignar un deute de 12 lliures de Joan o Pere Joan Galant a Gaspar Ferriola d'Aguilar. L'abril de 1601 el Galant va reconèixer deure 13'5 lliures a un mercader de Manresa per gènere de la botiga i es va comprometre a pagar per Pentecostes. El desembre d'aquell any, Joan Galant i dos més van ser assaltats al Pla de Querol per la quadrilla del Puigdellívol de Castelltallat, però van poder fugir, cames ajudeu-me a córrer. El 1604 Joan Monconill, amo del mas Montconill (ara Closa), va vendre-li a gràcia per 3 lliures *"illam peciunculam terre cum quator arboribus olivariis situs arrant del cami de la font",* o sigui, una peceta amb quatre olivers al costat del camí de la font. El 1607 va reconèixer deure a Bernat Santesteve, paraire de llana de Fonollosa, 21 lliures, part per feina feta i part per diners deixats. També va quedar a deure al rector tres quarteres i mitja de forment, tres de blat i una de civada. Una quartera de forment valia 3'5 lliures, el blat 2 i la civada una lliura.

Un rebut de 1612 ens informa sobre la parentela del Joan Galant. Pere Camps, traginer de Manresa, va rebre 40 lliures del dot de la seva muller Elisabet, filla d'Antoni Galant i Francina, els dos difunts, de mans del seu cunyat Joan Galant. És possible que hi hagués un altre germà del Joan i l'Elisabet, un tal Valentí Galant que es documenta el 1602 vivint a Castellar, el 1612 al mas Feixes de Sant Pere Sallavinera i el 1617 a la Fortesa.

El 9 de juny de 1624 es van signar els capítols entre Miquel Galant, fill de Joan i Joana, amb Cecília, filla de Pere Dalmau i Eleonor, de Prats del Rei. Els pares del Miquel eren morts i el pare de la Cecília també, així que va ser la mare Eleonor qui es va fer càrrec de pagar les 100 lliures del dot.

El Miquel va empenyorar a l'amo de la Vall un tros dit el Camp de la Bassa per 13 lliures, camp que va ser recuperat per la seva dona i germà el 1648, quan ell ja era difunt. El 16 d'octubre de 1646 la vídua Cecília va empenyorar per 45 lliures un tros de la casa i una feixa de terra sobre el trull a Eulàlia, muller d'Onofre Solà, habitants a Fonollosa.

Finestra al mur de llevant

El Miquel tenia, com a mínim, dos germans. El Benet es va casar amb una tal Maria i s'estava a Aguilar, mentre que el Jaume tenia l'ofici de sastre i vivia a Fonollosa. El Jaume va enviudar i el 1657 va contraure segones núpcies amb Elisabet Sardans, de Viver.

El 12 d'abril de 1648 el Jaume va demanar al batlle d'Aguilar, que era Joan Torras, que fes empara dels béns de Pere Serra, que li devia 8 lliures. El batlle va agafar sis ovelles i una rella del Serra i ho va posar a subhasta, per poder pagar al Jaume allò que se'n tragués. Va passar però, que ningú va oferir res i al cap de tres dies el batlle va decidir tornar les ovelles i l'eina al seu amo. Poc després el Serra va morir-se sense deixar res per eixugar el deute i llavors el Jaume Galant va fer-ne responsable al batlle i el va denunciar.

L'hereu del Miquel era Miquel Galant, qui va marxar

Finestra datada 1690

a Barcelona i es va establir de negociant. No se sap el nom de la seva dona, però sí que va tenir dos fills. El Miquel va estudiar per capellà i va ser "comensal" de la Col·legiata de Santa Anna, mentre que la seva germana Maria es va casar amb Simeó Gori, fabricant de barrets. El negociant Miquel Galant va morir vidu quan els seus fills encara no havien assolit la majoria d'edat dels 25 anys. Per això tenien dos tutors legals, que eren Bernat Jover, "aromatarius" o adroguer, i Simeó Gori, el sogre de la Maria, tots ells ciutadans de Barcelona.

Venda i partició del mas

Als fills del Miquel Galant els interessava poc la propietat de Fonollosa, així que van fer passos per desfer-se'n. L'agost de 1675 van donar poders a Joan Comas de Serarols de Súria per empenyorar, vendre o subhastar el mas. El procurador va contactar amb dues persones interessades de Fonollosa i el 13 de novembre de 1675 tots plegats es van reunir a Barcelona, al despatx del notari Jaume Rondó per fer tractes.

El procurador del sotsdiaca Miquel Galant i la seva germana Maria, amb la conformitat dels tutors, va vendre a gràcia a Joan Cerarols i Mariano Devant el mas Galant i els seus masos aglevats, amb les terres, horts, vinyes, prats, pastures, muntanyes i plans, boscos, garrigues, fonts, aigües, pous, etc. Tot pel preu de 374 lliures. El mas estava sota la senyoria de l'abat de Cardona, a qui satisfeia anualment de cens per santa Maria d'Agost 16'5 quartans de civada, el mateix d'ordi, i una quartera de blat, i per Nadal dues gallines i 11 sous en moneda. A més a més, el mas donava 3 quartans de blat a l'església de Fonollosa i 2'5 al rector, en concepte de "passió" i "conreu".

Una de les clàusules de la compravenda feia:

> ... ab pacte que jo, en nom de mos principals, vos asseguro las obras necessarias fareu en dita casa y lo que haureu gastat en fer aquellas, amostrantho ab apocas, albarans o altres legitims documents al temps de la quitacio, dits principals meus y los seus vos hajan de tornar. Item ab pacte que pugau plantar arbres de oliveras y vinya, allo que be us aparexera, y lo pal de olivera que sera viu dits principals meus vos hajan de donar vyts reals y lo cep de vinya que sera viu quatre diners y tot vos ho hajin de pagar al temps de la quitacio ...

Els diners de la venda no els van rebre íntegrament els venedors, perquè una part es va destinar a pagar deutes. Onofre Solà i la seva dona van rebre 52 lliures, 45 de l'empenyorament i 7 del terç, i Joan Cerarols va cobrar-se les 70 lliures que havia esmerçat fent obres a la casa.

Els dos compradors es van haver de fer càrrec del mig terç i el "laudemi" de la venda, drets que pertocaven a l'abat de Cardona. Els va sortir per 55 lliures.

Llavors es van partir la propietat entre els dos. La casa la van dividir, per la qual cosa els va caldre aixecar algunes parets. El casalot era vell i constava de molts afegits, de manera que la distribució dels espais de les dues cases va quedar molt enrevessada, tal com es pot comprovar encara en l'actualitat. La terra la van dividir, però no amb una línia continua de separació entre les dues finques, sinó repartint-se-la a trossos, segons les característiques i els conreus de cadascun. Aquest procés tan complex segurament va comptar amb la mediació d'un o diversos pagesos del poble, "homes bons" que deurien fer una proposta de divisió equilibrada. Estem segurs que a l'hora de concretar la divisió es va fer servir l'antic i savi mètode de "un fa les parts, l'altre tria", una manera admirable de garantir un repartiment just.

Posteriorment la venda a gràcia va esdevenir perpètua i els mas Vilar o Galant es va convertir en dues cases, cal Roca i cal Sastre Coix, la història de les quals s'estudia per separat.

UNA CRIDA A LA PLAÇA DE FONOLLOSA

Un segle enrere la pràctica totalitat de la població no sabia llegir ni escriure. N'hi havia de llestos i d'ases, si fa no fa com ara, però la gent no era capaç d'entendre un missatge escrit. Tampoc hi havien els mitjans de comunicació audiovisuals d'ara. Llavors,

-Com s'ho feien per assabentar-se de les notícies i avisos?

I més important encara,

-De quina forma les autoritats donaven a conèixer al poble les lleis i normes sobre les quals es fonamentava el seu poder?

L'eina de comunicació era el pregó, també dit ban o crida, perquè el pregoner la llegia en veu alta i potent, cridant, perquè no s'havien inventat ni micròfons ni altaveus.

A l'edat mitjana el funcionari municipal o reial encarregat dels pregons es deia, en llatí, "tubicinator", que vol dir aquell que toca la trompeta, o també nunci o, més modernament, agutzil. El pregoner era l'encarregat de convocar el poble i, un cop aplegat a la plaça o en certes cruïlles de camins, llegia els comunicats de l'autoritat.

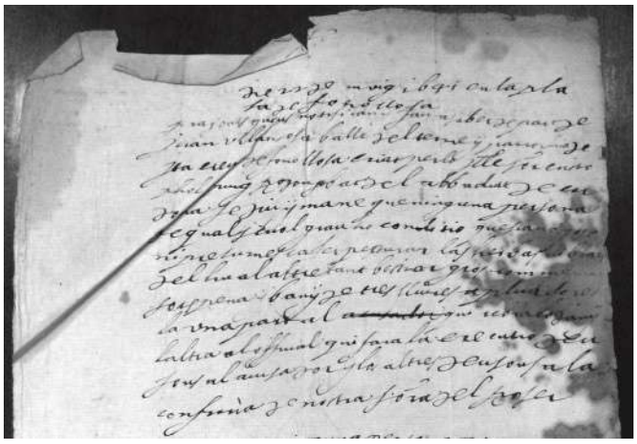

Arxiu de la Seu de Manresa

Encapçalament de la crida de 1641

Per avisar, el pregoner tocava el corn, una banya de bou buida que té un so greu que se sent a molta distància, o diversos tipus de trompetes de llautó.
De crides n'hi havia de diversa temàtica, essent les més habituals les referides a normes de convivència i prohibicions, sempre acompanyades de la pena o multa que s'imposava als infractors.

El contingut de les crides que van escoltar els avantpassats se'ls ha endut el vent, però als llibres del Veguer que hi ha a l'arxiu comarcal de Manresa i en el de la Seu s'hi troben escrites crides fetes en pobles de la comarca. N'hem trobat una de Fonollosa, datada el 22 de maig de 1641.
La transcriurem en la mateixa llengua que parlaven els catalans d'aquell temps, que no és igual que l'actual, però s'entén força bé. Les crides començaven sempre amb el formulisme "Ara oiats", que voldria dir "Escolteu ara".

> Ara oiats, queus notificam y feu a saber de part de Joan Vilansosa, balle del terme y parrochia de Santa Creu de Fonollosa, criat per lo Illustre Senyor Cristofol Puigredon del Abbadiat de Cardona, se diu y mane que ninguna persona, de qualsevol grau o condicio que sia, no gose ni presumescha fer pasturar les herbes ni blats del hu al altre, tant bestiar gros com menut, sots pena y ban de tres lliures, aplicadores, la una part al qui rebra lo dany, laltra al official que fara la execució, deu sous al avisador y altres deu sous a la confraria de Nostra Senyora del Roser.
> Item, que ninguna persona no gose ni presumescha casar en dit terme sens llicencia del Senyor Abat sots pena y ban de tres lliures.
> Item, que ninguna persona no gose ni presumescha jugar a cartes sots pena y ban de tres lliures.
> Item, que ninguna persona no gose ni presumescha ni jurar ni blasfemar de nostre Senyor sots pena y ban de tres lliures.
> Item, que ninguna persona, de qualsevol grau, estament ho condicio sia, no gose ni presumescha robar llenya, fruytes, raim y hortalises de nenguna heretat sots pena y ban de tres lliures.
> Item, que ninguna persona, de qualsevol grau, estament ho condicio sia, no gose venrer ningun genero de mercaderies, noves com velles, tant en la plasa com fora de ella sens llicencia del Senyor Abat, sots pena y ban de tres lliures.

No ens consta que aquestes normes hagin estat abolides, així que aquells que tenen l'hàbit de jugar a la botifarra al Centre que vagin amb compte. Aquest avís també va per a la colla que es dedica a empaitar els senglars. Veiem que l'Abat de Cardona, el senyor de Fonollosa, imposava als transgressors únicament penes econòmiques, però altres senyors no eren tan benvolents i castigaven amb assots, mutilació de membres o la pena capital.
Un exemple és el ban que va fer pregonar el senyor de Rajadell el dia u de maig de 1572:

> Hara hojats, queus notificam y fem ha saber de part del ilustrissim don Bernat de Aymeric y Cruilles, que desta ora en avant ningu gose ni presumescha, tant dels fora del terme com encara los del terme, casar a ninguna lley de casa, ni furar ningun conill de aquestos quatre mesos qui venen, sots pena del puny y altres penes a dit senyor ben vistes.
> (...) Item mes, que ningu gose de aquesta ora en avant, tant los habitants del terme de Rayadell com altres que per dit terme passaran per camins reals o fora de ells, axi a peu com a cavall, aportar pedrenyals curts ni llarchs, carregats ni per carregar, so es, per los grans mals ques succehexen cada dia dels dits pedrenyals y en gran offensa de nostre senyor deu y dany comu, sots pena de cent assots per los llochs acostumats de dit terme y cinch anys de galera y altres penes a dit senyor ben vistes, y guarde qui guardar sie, que amor ni gracies no haura. (...)

La pena del puny consistia en amputar la mà, normalment l'esquerra, i penjar-la uns dies en un pal a la plaça. Els assots eren públics i la pena de galeres era equivalent a la pena de mort, perquè pocs sobrevivien cinc anys remant encadenats al banc d'una galera en condicions terribles.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE: AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 57 Novembre 2019

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL BIEL

L'amo de Biosca de Castelltallat posseïa, no sabem ni com ni quan l'havia adquirida, una peça de terra d'unes 25 quarteres pertanyent al mas Rabinat, un mas agregat a la Vall de Fonollosa. Dins la terra hi havia una caseta anomenada la **Masia de Biosca**.

Es va esdevenir que el Biosca va casar una filla amb l'amo de la Morera de Fonollosa i no tenia prou numerari per pagar el dot, així que va decidir arrendar la peça anterior a un masover a canvi de diners en efectiu. El tracte el van fer el 28 de juliol de 1723 a la rectoria d'Aguilar. Francesc Biosca va vendre a carta de gràcia, a Gabriel Morera de Fonollosa:

> ... una caseta ab una pessa de terra assituada dins la heretat del Vall de la heretat de Rubinat, que confronta a sol ixent, a mix die y ponent ab terras de dit Vall y a tramuntana

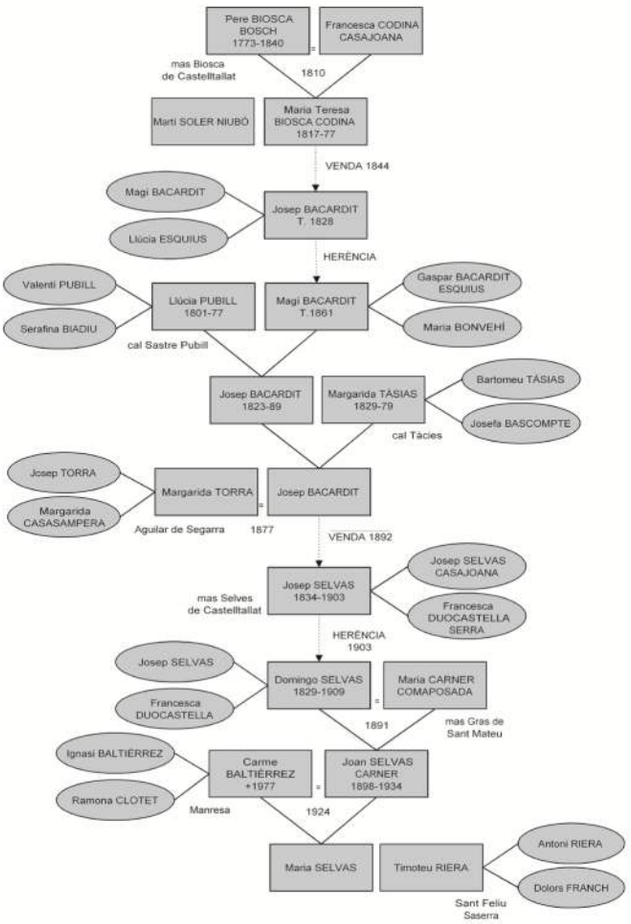

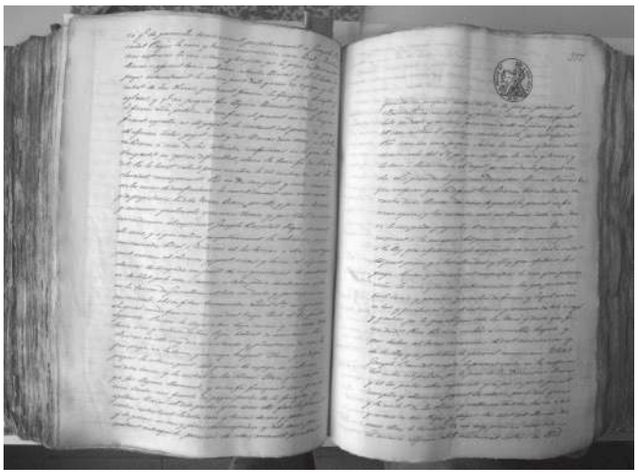

Arxiu comarcal del Bages

Compravenda cal Biel 1844

> en terras de Josep Selva, anomenada Cucala, per lo preu de sinchquanta lliuras (...) dit Morera se obliga a manar quintanas y demes terras a us y costum de bon pages, obligantse dit Biosca a totas las llaurons, lo batre y traginar. Item conve dit Biosca que si dit Morera vol traurer boiga ne puga traurer a costa y despesa sua, sols tenir obligacio correspondreli a dit Biosca de tots los fruys de la boiga a pagarli a la sisena. Item conve dit Biosca a pagar a dit Morera per tots los olivers plantara a ditas terras tres sous per oliver, sent vius a Nª Sª de Agost, ço es, que agian brotat. Item convenen que lo plegar de las olivas se agian de aplegar per iguals parts, obligantse dit Morera a donar a dit Biosca la maytat de tots los fryuts, co es, blat y grans grosers y olives, y los demes fruyts cadant en favor de dit Morera. Item se obliga dit Biosca a pagar lo Catastro que li correspondra pagar per dita caseta, y desembarasarli la casa per Nadal proxim vinent ...

Encara que en principi el contracte era per cinc anys, es podia perllongar tant com es volgués si les dues parts hi estaven d'acord. Sembla ser que això és el que va passar i el Gabriel Morera i els seus descendents van passar una colla d'anys menant la terra i vivint a la caseta. Tant era així, que la gent va començar a anomenar la casa cal Gabriel o Biel.

Per una còpia tardana del certificat de bateig, se sap que el 28 de febrer de 1695 Joan Morera i Francesca, els

Façana est

amos de la Morera Grossa de Fonollosa, van dur a batejar un nadó que havia nascut tres dies abans. Mossèn Torrebadella li va posar Gabriel, Pere i Josep, triant el primer nom de pila el padrí Gabriel Prat de Vallmanya. Abans d'anar a viure a la caseta del Biosca, el Gabriel havia passat un temps rellogat al mas Bruquesses de Sant Amanç. Se sap, perquè l'agost de 1724 Francesc Puig, l'amo de Bruquesses, li va donar 45 lliures per recuperar una cambra amb dret a cuina i un tros dit la Feixeta, que li havia empenyorat el maig de 1720. Aquell mateix agost l'hereu Magí Morera, el germà del Gabriel, li va establir a rabassa un erm a la Coma del Peric, sota les condicions habituals, el quart de la verema i el sisè del sembrat.

Gabriel Morera estava casat amb Mònica Devant i tenien una família formada, com a mínim, per l'hereu Josep i tres mosses. El 1743 van casar l'Agnès amb Joan Santellas d'Aguilar, fill de pares incògnits, el 1751 la Francesca amb Ramon Pons Bacardit i el 1761 la Teresa amb Jaume Governa Cots de Castelltallat. Els dots van anar de les 20 a les 25 lliures. L'hereu Josep va fer capítols el 24 de gener de 1756 amb Cecília, filla de Joan Grau i Agnès Soldevila, del mas Santpere de Camps. La Cecília va entrar a la casa dels sogres amb dues caixes de pi, 35 lliures que li van donar els pares i 65 lliures de l'herència del seu avi Isidre Soldevila.
La següent generació va ser l'Isidre Morera Grau, el qual el 1790 va unir-se en matrimoni amb Maria, filla dels conjugues Jaume Casas i Maria Centellas de Fonollosa.

Portal

Mentrestant la propietat va anar passant d'un hereu de Biosca al següent. La cadena successòria estava formada per Francesc Biosca Sagristà i Rosa Pons, Francesc Biosca Pons i Paula Oliveras, Valentí Biosca Oliveras i Francesca Bosch Torra, Pere Biosca Bosch i Francesca Codina Casajoana, i finalment, la pubilla Maria Teresa Biosca i Martí Soler Niubó.
En un punt indeterminat d'entremig la família Morera va deixar la casa i llavors Pere Biosca se la va vendre. En el testament que va fer el Pere Biosca l'abril de 1818 hi va fer constar que havia venut de paraula cal Biel a Josep Bacardit pel preu de 200 lliures. Segons el document, la casa era coneguda indistintament com cal Biel o **Tres Diners**, un nom ben curiós.

Els Bacardit
El 24 de juny de 1844 la Maria Teresa Biosca i el seu home es van vendre a Josep Bacardit Esquius la caseta de cal Biel, no la terra, que seguia pagant parts. Aquest cop la compravenda es va fer per escrit, a casa del notari Gaietà Mas de Manresa. Els Biosca van fer constar que el Bacardit havia pagat fins al moment 92,5 lliures i, per tant, n'hi quedaven pendents 107'5, les quals ell es va comprometre a satisfer abans d'un any. La propietat tenia sis quarteres i hi havia alguns olivers i alzines. De les olives n'havia de donar la meitat i del cereals la vuitena part. La fruita i els glans eren del parcer. També el llegum els anys que en plantés, però l'havia de fer fangant a mà, no llaurant amb l'animal.

Josep Bacardit era fill de Magí Bacardit i Llúcia Esquius i no va tenir descendència. El 7 d'abril de 1818 es va posar greument malalt i el rector de Fonollosa va acudir a casa seva per donar-li els sagraments i anotar les darreres voluntats. Va voler un enterrament de cinc capellans, va deixar 30 rals a cada nebot i 50 rals, una caixa, un gipó i unes faldilles a cadascuna de les nebodes. A la cunyada Maria Bonvehí, casada amb el seu germà Gaspar, li va deixar la casa en usdefruit, sota la condició que no la podia vendre ni hipotecar. Va fer hereu al nebot Magí Bacardit Bonvehí. El malalt es va recuperar i va seguir vivint, com a mínim, fins el 1844. El 1868 el nebot va presentar el testament i va inscriure al Registre la casa al seu nom.

Magí Bacardit Bonvehí era fill de Gaspar i Maria i segurament va néixer a la Barraca de les Olles, on van néixer alguns dels seus germans entre el 1805 i el 1810. El Magí va fer capítols el maig de 1821 amb Llúcia Pubill, una filla de cal Sastre Pubill de Fonollosa. Es coneixen tots els descendents de la parella gràcies al testament que va fer el 26 de setembre de 1861. En aquell instant tenia quatre fills casats, l'hereu Josep, el Tomàs, la Maria i la Llúcia, i cinc de solters, el Miquel, el Joan, el Francesc, l'Antònia i la Rosa. A tots els va llegar 10 lliures, excepte al Tomàs que ja estava emancipat i es guanyava la vida com a cisteller a Calaf. Més tard va exercir l'ofici a Manresa, amb el seu germà petit Francesc. El Joan es va casar amb Agnès Rius Figueras i es va aveïnar al carrer del Sol de Sant Joan.
Magí Bacardit, aprofitant que havia baixat a cal notari per fer testament, va establir aquell dia un tros de terra a Jaume Ribalta de Vallmanya, perquè aquest s'hi fes una casa. És la casa anomenada cal Jan Teresa. El Jau-

me Ribalta era el seu gendre, ja que estava casat amb la seva filla Maria. Una de les altres filles, l'Antònia, va anar a viure a Guardiola i el 1867 es va casar amb Pere Camps Palà d'Aguilar, però quan això va passar el Magí ja feia anys que era mort i enterrat.

El següent amo, Josep Bacardit Pubill, es va casar amb Margarida, una filla de cal Tàcies. Van tenir una família nombrosa, composta de quatre homes i tres dones. El gran era el Josep i es va quedar a casa. El Lluís va ser ferrer, el Joan serraller i el Jaume fuster. La Maria va unir-se amb Josep Soler Puig, barreter, la Josefa amb Pere Cornet Santamaria i la Llúcia amb Josep Vilaseca Closa, els dos darrers pagesos.
El 1869 el Josep Bacardit es va vendre a gràcia als amos del mas Biosca la quarta part de la verema de les vinyes per 128 escuts. Recordem que l'amo Biosca ja en rebia el quart habitual, a més d'un percentatge del sembrat i les olives. La venda era en principi per 20 anys, però no es va quitar fins el 1892.
El 1877 el Biel va fer un altre ingrés, producte de l'establiment d'un solar edificable a Francesc Vall, un fadrí de la Vall, que va donar 100 lliures al comptat. La casa es va dir cal Quico. La necessitat de diners persistia i el 1883 el Josep i el seu fill gran van manllevar a Francesc Puig Cots, amb la garantia de la casa, 500 pessetes, a tornar en dos anys i un interès anual del 6%. El préstec es va cancel·lar el 1892.
Josep Bacardit va fer testament el març de 1883 i va morir el 16 d'agost de 1889. La seva muller Margarida l'havia deixat uns anys abans, el juliol de 1879.

Façana de migdia

Josep Bacardit Tàsias va contraure matrimoni amb una noia d'Aguilar, la Margarida, filla de Josep Torra, de cal Rajadell, i Margarida Casasampera, de cal Ramonet. Entre 1877 i 1887 van tenir cinc criatures, dos nens i tres nenes. Una de les noies, la Concepció, es va casar amb 32 anys amb Josep Mata Mallol, mestre d'instrucció primària destinat a l'escola de Sant Llorenç d'Hortons. El mestre tenia 58 anys i era vidu.
El 13 de maig de 1892 Josep Bacardit Tàsias va decidir vendre's la casa i la terra. Per fer-ho va haver de comptar amb el consentiment dels seus germans i germanes i dels oncles i tietes, ja que tothom tenia dret a una part del pastís. La propietat tenia 25 quarteres i s'anomenava **casa Bacardit**, però es van fer constar els noms antics Biel i Tres Diners. El preu de venda va ser de 3.200 pessetes, 1.840 al comptat i la resta al cap d'un any, i el comprador va ser Josep Selvas Duocastella, un conco de les Selves de Castelltallat. El 1899 el Josep Selvas va manllevar 1.250 pessetes a una dona de Manresa, donant la propietat de cal Biel com a garantia. La hipoteca va ser aixecada el 1903.

En quedar-se sense casa, el Josep Bacardit i la dona van anar a Sant Joan de Vilatorrada. El 27 de desembre de 1892 van emparaular la compra d'una casa que havia edificat el paleta Josep Cortina Carbassa en un solar de 32 per 64 pams. Van acordar un preu de 2.120 pessetes i el paleta va demanar al Bacardit 240 pessetes en concepte d'arres o paga i senyal. La resta del preu s'havia de fer efectiu abans de l'agost de 1893.
Un cop pagada, la família Bacardit podria instal·lar-se als baixos, mentre que el paleta romandria dos mesos a la primera planta pagant un duro de lloguer. Quan marxés es podria endur la porta, l'aigüera, els fogons, la xemeneia i la platera.

Joan Selvas i Carner

L'hereu Domingo Selvas Duocastella va haver de renunciar a casar-se amb una noia a qui estimava, perquè els pares el van amenaçar amb desheretar-lo. La seva revenja silenciosa va ser no casar-se amb ningú més mentre els pares visquessin. Un cop morts, ho va fer amb la noia Maria Carner Comaposada, del mas Gras de Sant Mateu, que tenia uns vint anys, mentre que ell ja passava de la seixantena. Van tenir tres fills, la Maria, l'Angelina i el Joan. El Domingo tenia dos germans concos, el Joan i el Josep. Aquests, a més de treballar per l'hereu tota la vida, van aportar-li les finques que havien adquirit; el primer el mas Governa i el segon cal Biel.
El 25 de maig de 1903 el Josep Selvas va vendre a gràcia al seu germà Domingo la finca Bacardit, coneguda antigament com Biel o Tres Diners, pel preu de 1.560 pessetes. Una clàusula del contracte establia que si el Josep no exercia el dret de recuperar la finca hipotecada, l'endemà mateix de la seva defunció la venda a gràcia esdevindria perpetua, com així va ser.

Domingo Selvas va fer testament a la rectoria el setembre de 1894 i el va modificar el 20 de juny de 1895 al despatx d'un notari de Manresa. Va deixar l'elecció d'hereu en mans de la seva muller. Quan el Domingo va morir, la vídua Maria Carner es va endur les tres criatures a Manresa, en un pis de lloguer. El Joan tenia llavors set anys i les nenes havien fet els primers estudis a les monges de Fonollosa. El Joan va estudiar al col·legi de Sant Ignasi, on va preparar el batxillerat, i després es va traslladar a Barcelona per cursar la carrera d'advocat. De molt jove es va sentir atret per la política i va començar a defensar les seves idees a les pàgines dels diaris. Primerament simpatitzava amb la Lliga i el 1923 va esdevenir director del diari manresà "El Pla de Bages", però aviat va afiliar-se a Esquerra Republicana i llavors va dirigir l'altre diari de la ciutat, "El Dia". Quan es va proclamar la segona república el 1931 va ser escollit alcalde de Manresa, després diputat al Parlament de Catalunya i diputat a les Cortes de Madrid en representació d'Esquerra Republicana. Més tard
va ser Governador de Catalunya i el 3 de gener de 1934 Conseller de Governació del govern de Lluís Companys.

Vista posterior

La seva meteòrica carrera política va ser breu i va quedar estroncada el 28 de juny de 1934 per la seva mort sobtada. Comptava només 36 anys. En honor seu, durant els anys de la guerra el poble de Sant Mateu de Bages va ser batejat com Bages d'en Selves.
El 1924 s'havia casat amb Carme Baltiérrez, filla d'Ignasi Baltiérrez, l'amo d'una fàbrica de tints industrials, i Ramona Clotet, i tenien dues filles, la Maria i la Maria Carme.

Masovers
Els amos de les Selves van posar a cal Biel masovers, perquè menessin la terra i cuidessin la casa.
A començaments del segle s'hi estava la família formada per Josep Grau Jubert i Teresa Morera Vall, el primer de Castelltallat i la segona de cal Baumer de Camps. Després el masover va ser el seu fill Jaume Grau Morera, qui es va casar el 1919 amb Anna Devant Turull, de cal Sastre Coix.
El 1924 van marxar els Grau i van entrar Joan Batalla Prat, de Bassella, i Àngela Vives o Vilés Pujantell, de Pinell. Van arribar amb dos fills, l'Hortènsia (1916) i el Ramon (1922), però aviat van augmentar la família amb els bessons Josep i Manuel (1925), si bé el primer va morir uns mesos més tard. Eren molt pobres i la mare estava malalta, fins al punt que l'ajuntament va acordar el 1934 destinar una ajuda a la família procedent del fons social.
A cal Biel també s'hi estava de vegades l'oncle Florenci Vilés, de qui es conta que era un home molt treballador que es guanyava la vida tallant i esberlant soques d'olivera, una feina duríssima. Va passar molts anys a la presó havent acabat la guerra, i mentrestant, la seva dona, "la Murciana", va haver de sobreviure captant per les cases. A finals de 1950 va morir a cal Biel Joan Batalla i llavors la mare i els tres fills es van traslladar a la masoveria del mas Boixeda de Fals.

Quan van marxar els Batalla, la casa estava força deixada i la Carme Baltiérrez va encarregar al paleta Àngel de cal Miquelet unes obres de reforma amb la intenció de posar la casa a lloguer. L'interior de la casa va ser modernitzat i exteriorment va canviar totalment de fesomia. Una millora important va ser la connexió a la xarxa elèctrica, que es va fer conjuntament amb la veïna casa de Cucala per abaratir costos. La casa s'abastia de l'aigua de la pluja que es recollia en una antiga tina convertida en cisterna i una altra millora va ser fer-hi arribar l'aigua provinent de la font de l'Obaga de les Selves. Mitjançant una bomba es feia pujar l'aigua fins a la carena i, un cop encebada la mànega, l'aigua ja fluïa per gravetat, ja que la font era més alta que la casa. D'aquesta aigua se'n van beneficiar el 1970 les cases veïnes de cal Quico, cal Jan Teresa i cal Miquelet.
Un cop modernitzada la casa, aquesta no es va llogar, sinó que es va convertir en residència familiar unes setmanes a la tardor i els dies de Pasqua, quan rebien els caramellaires de Fonollosa i els oferien un bon berenar.

Després de la defunció de la Carme el 1977, el patrimoni familiar es va dividir; el mas Selves va quedar per la Maria Carme i el mas Governa i cal Biel per la Maria. La Maria Carme estava casada amb Josep Maria Vicente, un tècnic de la Pirelli, i la Maria amb Timoteu Riera. Aquest era fill d'Antoni Riera, propietari de diverses finques a Sant Feliu Sasserra i tractant de bestiar. El Timoteu es va establir a Manresa on tenia una gravera a Puig Berenguer, mentre que la Maria va obrir una botiga de roba de dona al carrer Barcelona, que encara té a l'actualitat. La casa de Fonollosa va esdevenir el lloc d'estiueig dels nous propietaris, la Maria, el Timoteu i els seus fills Maria Dolors i Joan. Hi pujaven la major part de caps de setmana, buscant tranquil·litat i aires purs. A partir de mitjans de la dècada dels noranta les estades a cal Biel s'han fet més escadusseres.

CAL JAUME ROCA

Allà on hi havia hagut aquesta casa ara hi ha un camp, però se sap amb força exactitud on era. Encara queda gent que recorda haver-ne vist pedres i restes de parets. Es poden conèixer els seus orígens a través d'una anotació en un llibre de l'abadia de Cardona que s'ha conservat, que recull les "signes per senyoria" o llicències concedides per l'abat als seus súbdits per vendre o empenyorar terra. El 8 de juny de 1795 el procurador de l'abadia van donar el vistiplau a l'establiment que havia fet Jaume Jubert, àlies Cases, a Josep Serarols d'un tros de terra per edificar-hi una casa i fer-hi un hort. Anaven amb retard, perquè la venda s'havia efectuat el 16 d'agost de 1789. La casa estava sotmesa al cens d'una gallina i el procurador va cobrar set lliures i mitja per la feina d'estampar la seva firma al peu del document d'establiment.

El dietari del sastre Devant enregistra el matrimoni, celebrat el 14 de setembre de 1788, entre el vidu Pere Devant, el Sastre Coix, i Raimonda, vídua de Jaume Roca. És possible, però no segur, que aquest Jaume Roca sigui de la caseta que ens ocupa.
Hauran de passar uns quants anys perquè tornem a tenir-ne notícies. El 24 d'octubre de 1818 es va celebrar

al "tribunal real ordinari de Fonollosa" un judici de conciliació entre la vídua Maria Serarols Garriga i Mateu Bonvehí de cal Patusca. Tot arrencava d'un malentès, perquè l'amo del mas Cases havia establert una peça de terra de 4 quarteres, dita la Vinya del Reguer, a dues persones diferents. El 16 de febrer de 1774 l'havia establert al quart a Josep Serarols, l'home de la Maria Garriga, i posteriorment a Josep Bonvehí, el germà del Mateu.
Després d'oïdes les parts, el batlle Josep Bacardit de les Olles, amb el parer del seu "assessor" Joaquim Torrescassana Abadal, doctor en drets de la vila de Calaf, va sentenciar que la vídua havia de tornar la terra al Bonvehí, qui hauria de pagar les parts i assumir les condicions del contracte d'establiment. El 14 de novembre la vídua, acompanyada del seu fill Domingo Serarols, va apel·lar la sentència i, per tal d'evitar que l'afer anés a un tribunal superior i es compliqués, les parts van posar-se d'acord i van signar una concòrdia. La terra quedaria pel Mateu, però els Serarols rebrien una indemnització de 100 lliures.
El Domingo Serarols encara no havia assolit la majoria d'edat, així que l'acord el van ratificar els seus tutors, que eren Pere Jubert, Francesc Morera i Pere Puigdellívol del Curt.

El 15 de desembre de 1845 Domingo Serarols va vendre a gràcia, reservant-se el dret de quitar-la o recuperar-la a partir de cinc anys, a Pau Closa de Castelltallat la casa coneguda amb el nom vulgar de cal Jaume Roca, de pertinències del mas Cases. Amb la casa hi anava un tros de terra de tres quartans, on hi havia l'hort i una bassa. L'empenyorament es va fer per 125 lliures i el comprador la podia utilitzar pel seu propi ús o llogar-la, i totes les despeses que fes per la seva conservació s'afegirien al preu de l'empenyorament i li serien restituïdes en el moment de la quitació.

El següent amo va ser Isidre Serarols, que era conegut amb àlies Jaume Roca, i va tenir tres fills, l'Isidre, el Celdoni i el Francesc. Aquests nois, veient que la vida de pagès a Fonollosa oferia poques perspectives de futur, van emigrar a la vila de Gràcia, on el primer es guanyava la vida com a tintorer i els seus germans de fusters. L'hereu es va endur la mare amb ell i la casa de Fonollosa va quedar buida.

El 15 d'octubre de 1867, Isidre Serarols Braquets, tintorer de la vila de Gràcia, per tal de pagar als seus germans Celdoni i Francesc, 16 escuts al primer i 32 al segon, llegats per llur mare Jacinta Barquets, es va vendre a Josep Seuva Garriga, solter de 39 anys, natural de Rajadell i veí de Fonollosa, *"una pequeña casa de campo compuesta solo de bajos y de mezquina edificación"* assenyalada amb el nº 7, amb un petit tros de terra de secà de dos quartans. Li pertanyia com a hereu de sa mare, d'acord amb el testament fet el 13 d'agost de 1863 per un notari de Gràcia. El preu de la venda va ser de 272 escuts.
El 10 d'abril de 1868 el Josep Seuva va pagar a Celdoni Serarols, de 29 anys, i al seu germà Francesc, de 26 anys, fusters de Gràcia, els 48 escuts que els tocaven de la venda de la casa.
Josep Seuva Carner (?), pastor de Fonollosa, va fer testament el 8 de juliol de 1871 davant del rector i va deixar l'usdefruit a la seva muller Teresa Carol. La vídua es va tornar a casar al cap de poc, perdent el dret a l'usdefruit, llavors els marmessors del testament, que eren l'amo del mas de Camps i Josep Pubill Oliveras, sastre de Fonollosa, van subhastar la casa.
El 22 de novembre 1875 els marmessors van vendre a Francesc Puig Cots, *"como mas ventajoso postor en pública almoneda aquella pequeña casa de campo compuesta solo de bajos y de mezquina edificación"*. El Puig va pagar al comptat les 1.046,25 pessetes del preu de la venda.
En un document privat de 23 de novembre de 1915, Francesc Puig va cedir a Josep Cots Masana un tros de terra, on hi havia la casa Jaume Roca. *"Francisco Puig se reserbe que a caso que se le presentase un alquilino por cal Jaime Roca, que puede alquilar, solamente que le tiene de abonar la cantidad de treinta pasetas"*. L'establiment era a la tercera part dels fruits i el parcer podia fer dues-centes piles de brossa per abonar el sòl.

En la relació de cases de 1922 cal Jaume Cases no hi surt, així que podem considerar que ja era una ruïna.
El setial es trobava al peu d'un marge, a la dreta del camí de Camps, a l'alçada aproximada de cal Patusca. A començaments de la dècada dels seixanta només quedaven restes de la tina de la casa. Uns anys després el Closa va suprimir el marge amb maquinària per eixamplar el camp i les ruïnes van desaparèixer.

HISTÒRIES DE RECTORS

El terme i l'església de Fonollosa eren un féu del monestir de sant Vicenç de Cardona. Sant Jaume de Calaf era una dependència del monestir cardoní i tenia el dret de col·lació o presentació del rector de Fonollosa. Un document de 8 de les calendes de març de 1349 ho deixa ben clar. El prior de Calaf, considerant que la plaça de Fonollosa es trobava vacant per renúncia del rector Francesc Major i fent ús del dret de col·lació, assigna la rectoria a Pere ça Font, un prevere tonsurat de Sant Boi de Llussanès. L'octubre de 1353 el Prior va fer un nomenament similar en la persona de **Pere de Sant Pere**, el qual va jurar servir-lo amb fidelitat. Aquest Sant Pere era de Camps i el 1351 l'abat de Santa Cecília ja l'havia nomenat rector d'aquell poble. Sembla ser que no eren incompatibles les dues tasques.

Els capellans occitans
A finals del segle XV es va iniciar un corrent migratori de persones procedents de la part d'Occitània cap a Catalunya, que va arribar al punt més àlgid a la primera meitat del segle XVII. Fugien de les guerres de religió i la conseqüent misèria i el contingent el formaven homes joves, alguns amb ofici, altres simplement jornalers que ocupaven el graó social més baix. Catalunya necessitava

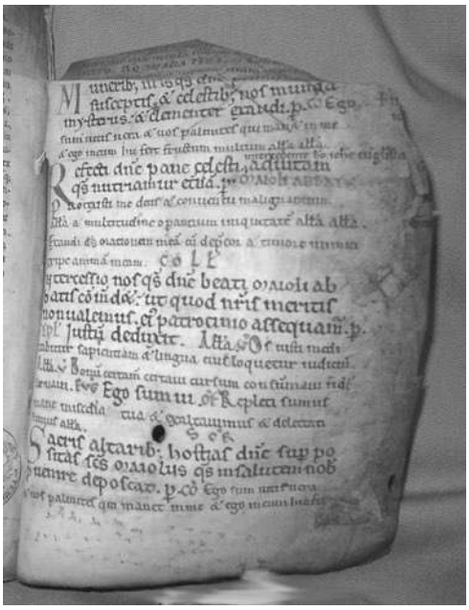

Fragment d'antic missal

braços i en general va acollir bé als emigrants, encara que els més miserables eren marginats i tenien mala fama per estar associats a les violències i bandositats d'aquella època.
Entre els emigrats hi havia un bon nombre de clergues catòlics, expulsats dels seus pobles quan s'hi imposava un senyoriu protestant. Aquests capellans, alguns d'ells no gaire instruïts, tenien difícil l'accés al càrrec de rector, però van ocupar interinament moltes parròquies com a vicaris.

Un que sí va ser rector de Fonollosa va ser Pere Teixidor, que procedia d'un lloc del bisbat de Sant Flor. Era rector el 1460, però el 1465 vivia a Manresa, on va fer testament. Va deixar mig florí d'or a cadascuna de les tres fioles seves i va disposar que se subhastessin els seus bens i es gastés el producte en misses per la salvació de la seva ànima. Mentre residia a fora, de la rectoria se n'ocupava un vicari. El 1464 Pere Teixidor va arrendar la rectoria a Joan Bassen, un capellà procedent de la ciutat de Castres. El 1495 el rector era Pere Caldaqués, que venia d'un poble del bisbat de Rodes, Comtat d'Armanyac. Va arribar en companyia del seu germà Guido, que va ser rector de Coaner. El 1497 mossèn Caldaqués era rector de Fals.
El 1514 Gerald Pruner, possiblement francès, amb el vistiplau respectiu del Prior de Calaf i de l'abat de Montserrat, va renunciar al càrrec de rector de Fonollosa i Camps a favor del prevere Gili Utrolis, natural de la vila de Sant Pau, del bisbat de Vensa.
El 1528 va arrendar la rectoria Guillem de Grisilla, segurament francès, i el 1552 ho va fer Antoni Besumba. Aquest Besumba va estar després a Fals i Castelltallat. Entre el 1563 i el 1566 va ser vicari Joan Cossinyal, del lloc de Planyoles, parròquia de sant Pere de Pon, bisbat de Rodes. De Fonollosa va anar a Fals, on el 1585 era vicari. El 1577 Sebastià Cirachs, prevere francès, habitant al Principat de Catalunya, va fer un tracte amb el rector titular de Fonollosa per servir-lo durant un any com a vicari.

Sebastià Pla ha estat un dels rectors amb una biografia més interessant, encara que amb final dramàtic. Era fill del mas Pla de Sant Mateu, beneficiat de la col·legiata de Sant Vicenç de Cardona i va entrar de rector a Fonollosa el 1574.
La tasca pastoral no l'entusiasmava i el 1578 va arrendar els serveis religiosos i la meitat del delme i primícia a Joan Graell, rector de Grevalosa, pel preu fet de 35 lliures. L'acord els deuria convenir, perquè dos anys més tard van renovar l'arrendament per 40 lliures anuals. El 1583 va assumir els serveis divins, però va arrendar la percepció de la meitat del delme, la primícia i les parts de grans per 45 lliures a Francesc Novial, un tirater de Manresa. Tirater era un ofici del ram tèxtil. El 1586 va canviar d'arrendatari i va fer un contracte per dos anys amb Jaume Pladesans, un botiguer de draps de llana, qui li va prometre 90 lliures, 82 pagades al comptat. El rector era inquiet i el 1583 va llogar a la mestressa vídua de la Morera una peça de 5 o 6 jornals i el 1585 a l'amo del mas Santpere de Camps un tros de terra dit "lo Safranés".
Es va ficar en algun embolic, perquè el juny de 1586 es trobava detingut a les presons reials de Manresa. Li demanaven una fiança de 500 ducats i ell va recórrer a un capellà de Santa Maria del Mar. No va aconseguir la llibertat o, si més no, no va tornar a Fonollosa, perquè a la dècada següent la rectoria de Fonollosa va estar a càrrec de diversos vicaris, que li pagaven 100 lliures anuals per la cessió dels drets parroquials. En el rectorologi confeccionat per mossèn Noguera, aquest hi va fer constar que el 22 d'octubre de 1607 van ajusticiar Sebastià Pla a la plana del mas Curoll de Manresa i que el van sepultar a l'interior de la Seu, en una tomba davant de l'altar de Sant Pere. No sabem d'on va treure la informació, però sembla prou documentada. El mas Curoll es trobava al peu de Collbaix, potser on ara hi ha els Balcells.

Capellà (gravat)

Francesc Tuneu (1713-28) era el personatge més important i poderós del poble en aquell temps, perquè a més de ser rector de les parròquies de Fonollosa i Camps, amb les rendes que això comportava, era també paborde de Caselles, un càrrec de significació política.
Quan va esdevenir paborde, l'administració estava descuidada i moltes rendes no es cobraven com a conseqüència de la guerra de Successió. Va reclamar al "Real

Secuestro" els censos del mas Guardiola i el Molí Superior de Miralles, que estaven intervinguts i una sentència judicial de febrer de 1719 li va donar la raó. Va pledejar per la jurisdicció del mas Clarena, que li disputava l'abadia de Cardona. La controvèrsia va anar pujant de to i, davant de la desobediència de l'amo de Clarena, el va tancar a la presó, la qual cosa va provocar la ira dels canonges de Cardona.
El rector Toneu tenia diners i els feia treballar a través d'inversions segures. Entre d'altres de menor quantitat, consignem un censal de 200 lliures creat pels amos dels masos Morera i Vila de Castelltallat el 1714 i un altre de 1.100 lliures creat el 1717 per l'església dels Carmelites de Vic.
No residia a la Pabordia sinó a la rectoria de Fonollosa, on també vivia el seu nebot Antoni Toneu, capellà graduat en teologia. El rector Toneu va fer testament a Prats el 12 de juny de 1726 i va morir abans de novembre de 1728, quan es va fer l'inventari del seus bens. L'hereva va ser la cunyada Maria, vídua de Paulí Toneu, cirurgià de la ciutat de Vic.
En el testament va disposar que s'havia de donar a l'ecònom, el vicari, la majordona i a l'escolà 12 quarteres de blat, un bacó de 60 lliures carnisseres de pes i 16 càrregues de vi. Va voler que:

> ... sempre que se esdevindra que lo economa haura de anar a ministrar Sagraments o a rebrer testaments o per altras cosas necessarias de la parroquia y sufragania, com no puga anar hi sino a cavall, que cada vegada li hajan de dar la civada sera menestrer. Item, al economo 6 sous per cada dia per son salari de economat, quedant ultra de aquell franchas per dit econom las propinas dels cantars y los salaris de las escripturas que fara y treura, tant novas com vellas, y los diners de absoltas y offertoris de veracreu ...

Jaume Felip era de Calaf i venia d'una família amb molta presència a l'Església. El seu germà Francesc va ser rector de Copons i dos nebots seus, els dos dits Francesc, també van seguir la carrera eclesiàstica. Jaume Felip era l'obtentor d'un benefici creat a la capella de sant Antoni Abat de Solsona.
La seva estada a Fonollosa es documenta entre els anys 1729 i 1760 i el seu testament és interessant, perquè va fer llegats a totes les confraries que en aquell moment funcionaven a Fonollosa i Camps. Va fer hereu al seu germà i va deixar 228 lliures a dues nebodes per casar-se.

Josep Bagà era de Barcelona, essent els seus pares Ambrós Bagà, fabricant de guants, i Teresa Bellapart. El 1774 era rector de la Guàrdia Pilosa i el 1786 de Fonollosa. A la parròquia hi havia un munt de diners deixats pels feligresos, perquè es digués una missa per la seva ànima un determinat dia de l'any. A aquestes fundacions se'ls anomenava aniversaris i es tractava d'invertir aquest capital per poder pagar amb els interessos anuals les misses. Això és el que va fer el rector Bagà el 1791, quan va aplegar els diners de nou aniversaris, que sumaven 200 lliures, i les va deixar en forma de censal a Maurici Coma, un tintorer de Manresa.

Mossèn espargint l'aigua beneïda

El 3 de març de 1792 Josep Bagà va fer testament, "trobant me molestat de las tercianas, de las que temo morir". "Tercianes" són unes febres palúdiques intermitents que donen mal de cap, temperatura alta i tremolins de fred. Va disposar ser enterrat a Fonollosa, amb uns funerals de dotze capellans, que haurien de rebre 15 sous i el dinar. També va deixar diners per pagar cent-i-cinquanta misses. Va fer generosos llegats a les seves tres nebodes, filles del seu germà Just Bagà, també a l'Hospital de la Santa Creu, 60 lliures, però va voler que la resta dels seus bens fos subhastada i els diners gastats en misses.
El 21 de setembre de 1793 va fer el darrer testament a Calaf. Aquest testament no es va fer públic en el seu moment i s'ha conservat tancat amb lacre fins que hem tingut ocasió d'obrir-lo. El seu contingut és semblant a l'anterior.

Joan Serra era fill d'Agustí Serra Mun de Manlleu i Magdalena Deop Estebanell de Ripoll. Va nàixer a Ripoll, va professar a Vic i el 1870 ja era rector de Fonollosa. Va venir a viure a la rectoria en companyia de sa mare vídua, dues germanes i un germà.
Una de les germanes, la Maria Concepció, es va aparellar amb Joan Devant Casas i ell mateix va oficiar el matrimoni a l'església de Fonollosa. Li va tocar participar en altres cerimònies religioses, no tan alegres, protagonitzades per membres de la seva família, ja que el 1892 va enterrar el seu germà Miquel i dos anys més tard la seva germana Maria, els dos solters. La defunció del rector va tenir lloc el 6 de març de 1896. Els seus ossos descansen al cementiri de Fonollosa sota una llosa de pedra gravada amb el seu nom.

Valentí Noguera ha estat un dels rectors més erudits que han passat pel poble. Va venir de la parròquia de Sant Mateu el 1900, només va ser rector tres anys i en deixar la plaça es va retirar a Manresa. Tenia curiositat per la història, va remenar l'arxiu de la rectoria i, fruit de les seves recerques i de l'observació de la realitat

cultural de l'entorn, va escriure un opuscle sobre els pobles de Fonollosa i Camps, la primera monografia local. Anteriorment havia escrit un llibret semblant dedicat a Sant Mateu.
En l'opuscle expressa la seva admiració pels pagesos locals, que treballen com un i mig, feta que atribueix a l'ambient ventilat. Segons les seves paraules:

> Com lo poble de Fonollosa esta de cara a ponent y dessota el cel nublos de la Segarra, de aqui que pels forasters siga un país trist y com un lloc de soledat, ben diferent del de Camps, que esta de cara a mitx dia. Un y altre ecsperimenten la ventilacio dels aires secs que passan y traspassan, lo qual es una garantia de salut pels seus habitants, els que atareats ab els treballs del camp, crexen y pujen robusts y enginyosos, hasta fer jornal y mitx com a feina ordinaria.

En el llibret cita cinc documents antics, actualment perduts, i descriu l'església de la Pabordia i la capella del Sant Crist de Camps. Una altra tasca que va portar a terme en els tres anys d'estada va ser confeccionar el rectorologi de la parròquia.
Mossèn Noguera es relacionava amb el món de la cultura. Un exemple és el relat que va fer l'erudit manresà Joaquim Sarret i Arbós d'una excursió pels voltants del poble, on havia passat uns dies convidat pel mossèn.

La majordoma

Els capellans fan vot de castetat i no els està permès de conviure maritalment amb una dona. Abans de produir-se el gran canvi en el paper de la dona en la societat que ha tingut lloc durant les darreres dècades, es considerava que una llar havia de comptar amb una dona que es fes càrrec de les feines domèstiques. Per substituir una muller legítima que netegés la casa i fes el dinar, els rectors llogaven una criada o majordoma. Aquesta era normalment una solterona o una vídua, que es dedicava en cos i ànima a satisfer les necessitats materials del rector. De vegades la relació amb la majordoma era molt estreta i duradora i en traslladar-se a una altra parròquia el rector s'enduia amb ell la majordoma. Envellien junts com un vell matrimoni i era força freqüent que en el testament el rector s'enrecordés de la fidel serventa i li deixés diners o peces de roba.
Com que el rector era un home ric, solia tenir llogat un o més mossos per servir-lo, cuidar les cavalcadures o treballar a l'hort. Els mossos menjaven i dormien a la rectoria i cobraven el mateix salari de misèria que rebien els mossos dels masos.

Rector (dibuix)

Bartomeu Celdoni Vilançosa, que va ser rector a mitjans del segle XVII, convivia a la rectoria amb el vicari Pere Vilajoana, el mosso Cristòfol Mas, la majordoma Francesca Boixeda i les seves tres filletes. Francesc d'Assís Duocastella Bosch, fill d'Aguilar, era ecònom de Fonollosa el 1859, quan va fer testament. Va llegar 50 lliures a la seva majordoma Maria Aymerich.
El rector Francesc Berenguer era d'Artés i durant el temps que va ser a Fonollosa, entre el 1919 i 1924, tenia dues majordomes, la Marcelina Bacardit i la Carme Bosch, i una noieta adoptada, la Teresa Vilà Serarols. Aquest nena era una òrfena de cal Ferrer de Baix.

De vegades el rector venia d'una casa pobre i llavors acollia a la rectoria els germans i els pares, si aquests eren vells i no es podien valdre. Aquesta situació es va donar en el temps del rector Serra que, com hem vist, vivia la rectoria amb la seva mare vídua, dues germanes i un germà.
El rector Ramon Reguant, natural de Súria, va entrar de rector el 1955 i s'hi va estar fins el 1963. Vivia amb la seva mare Maria Jofre Gras i de minyoneta tenia la nena Matilde Serra Pinós, que era de cal Canigó, una família molt pobre que així s'estalviaven d'alimentar una boca més.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 58 Desembre 2019

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL MOLSOSA

Els habitants d'aquesta casa del carrer Nou es deien Calvet. El més antic que coneixem és un Agustí Calvet, natural de la Molsosa, el qual el 1692 s'estava en una casa de Camps, segurament fent de mosso.

Després surt Joan Calvet, potser el seu fill, que el 1717 tenia una edat de 22 anys i vivia Fonollosa. Surt en una declaració que va fer el seu cosí Anton Calvet de la Molsosa, fill d'Antoni i Agnès, en la qual assegurava que el seu germà (de l'Anton) Josep, era solter abans de casar-se amb una dona de Mura i que, per tant, no havia comès el delicte de bigàmia. El 1718 el Joan va deixar 48 lliures en forma de censal a Pere Feixes de Camps, fent l'escriptura el rector Toneu. El 1754 el Feixes li va restituir els diners. El 1741 Joan Calvet era un dels obrers o priors de la parròquia de Fonollosa.

Els Calvet eren coneguts amb el sobrenom de Molsosa, per lloc de procedència i, per això, la seva casa va ser coneguda amb aquest nom. En una llibreta de comptes de la Pabordia hi ha anotats alguns deutes d'un tal Narcís Molsosa de Fonollosa. El Narcís, el 1749, devia al pabordе 3 lliures i 2 sous, el 1752 mitja càrrega de vi, valorada en 9 lliures i 12 rals, una quartera de sègol, una de blat paumolós i dues d'espelta, gra valorat en 8 lliures i 10 sous, i el 1768 una quartera i mitja de sègol i 6 lliures i 5 sous en metàl·lic.

Portal

Dels personatges que segueixen tenim dades més concretes. Magí Calvet estava casat amb Serafina, una filla de Magí Serarols, el Roca. Se sap que el dot va ser de 80 lliures i va ser pagat el 1787 per l'oncle Simeó a Magí Calvet, fill del Magí i la Serafina. També tenien una filla,

Façana del carrer Nou

la Maria, que va fer força sort, perquè es va casar amb Ramon Alsina Tatger, l'amo del mas Tatger de Fals.

Magí Calvet, el fill, estava casat amb Clemència Serarols i es documenta el 1792 com a possessor d'un hort al carrer Nou. La Clemència també era una Serarols, però creiem que no era dels Serarols de cal Roca sinó del Serarols del mas.

El 9 de maig de 1799 al Magí li va tocar defensar els interessos del seu cunyat Josep Serarols, que l'havia nomenat marmessor en el testament fet a la rectoria el 30 d'octubre de 1776, així com els de la seva cunyada Agnès Serarols i de la pròpia muller Clemència Serarols. La cunyada Agnès estava casada a Barcelona amb un comerciant dit Joan Rasti, però no li calia el preceptiu consentiment marital per intervenir en els negocis, perquè l'Agnès i el Rasti estaven immersos en una causa per divorci a la cúria eclesiàstica.

Isidre Serarols, l'amo del mas Sererols, reclamava a les germanes Serarols trenta lliures dels lloguers que va quedar a deure el difunt Josep Serarols, pare del Josep (difunt), la Clemència i l'Agnès, per una caseta adossada al mas Sererols. El lloguer anual de la caseta era d'una lliura i 18 sous i, per tant, es devien 15 anys de lloguer.

El 2 de febrer de 1812 el Magí Calvet es va vendre un hortet de secà, d'un picotí de superfície, a l'apotecari Francesc Oliveras. L'hortet era al carrer Nou i limitava per l'est amb la casa del comprador, al sud amb un hort del sastre Salvador Devant, a l'oest amb l'hort de Magí Rabassola, i pel nord amb el carrer. La venda es va efectuar per 55 lliures i en les escriptures es va fer constar que l'hortet l'havia heretat del seu avantpassat Agustí

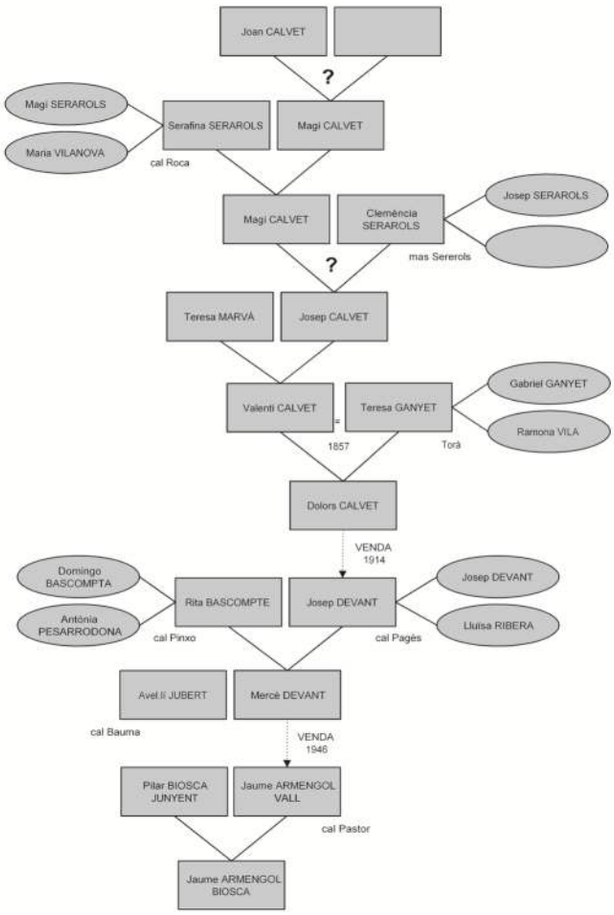

Calvet i que aquest l'havia comprat el 17 de desembre de 1695 a Jaume Tosa, un teixidor de lli de Calaf.
De la descendència del Magí i la Clemència, amb certesa, només tenim la noia Madrona, que va casar-se a Aguilar el 1812 amb Pere Joan Trullàs Vall. Segurament l'hereu de cal Molsosa va ser Josep Calvet.

Josep Calvet, el Molsosa, va fer parella amb una dona dita Teresa Marvà i van tenir, com a mínim, el Valentí, la Margarida i la Francesca. El Valentí Calvet va obtenir el 3 de novembre de 1857 la llicència del seu rector per contraure matrimoni a l'església de Torà amb Teresa Ganyet, filla de Gabriel Ganyet, difunt, i Ramona Vila, viva. La seva germana Francesca va romandre a Fonollosa, on va aparellar-se amb Joan Puig Ferran, l'amo de cal Bauma. La Margarida ho va fer amb Joan Rosés de Torroja.

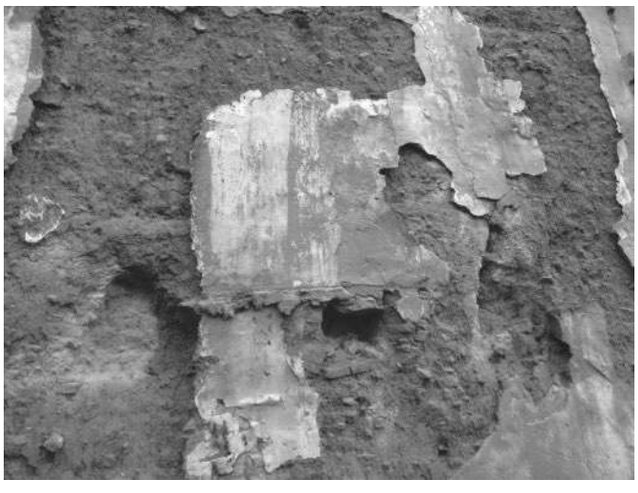

Mur de tova del cantó sud

Canvi de propietaris

El Valentí i la Teresa van tenir una única filla, la Dolors Calvet Ganyet. Aquesta es va establir a Barcelona, al carrer Valldonsella, i el 3 d'abril de 1914 va prendre la decisió de vendre's la casa del carrer Nou, que feia anys que estava ocupada per llogaters. La compravenda va tenir lloc a l'estudi del notari Llorenç Picart de Barcelona i el comprador, Josep Devant, va donar-li 125 pessetes per la casa i el pati i, a més, va assumir les despeses del notari.
Josep Devant Ribera era de cal Pagès i la seva muller Rita Bascompte Pesarrodona de cal Pinxo i ja feia uns anys que vivien de lloguer a cal Molsosa, segurament des que havien iniciat la convivència el desembre de 1903. Allà la Rita havia infantat l'única filla, Mercè, el 1908.
Després de la mort de la Rita, el Josep es va casar en segones núpcies amb Maria Junyent Comas, d'Aguilar, vídua de Josep Pallarès Vilardell. Josep Devant va fer testament a Manresa el 1928 i va ser enterrat al cementiri de Fonollosa el 6 de gener de 1939. L'usdefruit de la casa i els altres béns del difunt van ser per la vídua Maria Junyent, que no es va quedar a viure sola al carrer Nou, sinó que es va retirar a les Germanetes dels Pobres de Manresa.
Mentrestant va ocupar cal Molsosa la Marieta Bascompte de cal Pinxo i el seu home, el barber Faustino Acha, que exercia l'ofici a casa. Una prova de la seva activitat professional, segons que es diu, es troba en un dels muntants o pedres laterals del portal, que està desgastada, perquè el barber la feia servir per esmolar les navalles. La Marieta i el Faustino tenien un fill que va marxar a la guerra i no en van saber res més. Però això va passar quan ells ja eren a Barcelona.

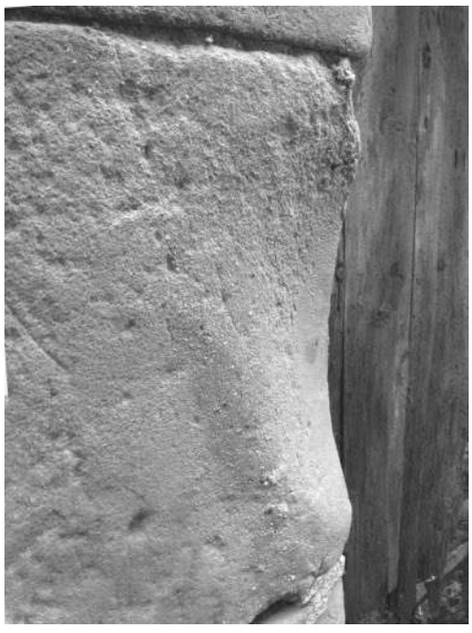

Muntant del portal usat per esmolar la navalla

L'11 de gener de 1946 la mestressa vídua va renunciar a l'usdefruit a favor de la seva fillastra Mercè Devant Bascompte, per fer possible que aquesta pogués vendre la casa, que en aquell moment es trobava força espatllada. La Mercè era casada a cal Bauma amb l'hereu Avel·lí Jubert i l'11 de gener de 1946 es va vendre cal Molsosa a Jaume Armengol Vall, el Pastor. El preu de la compra-

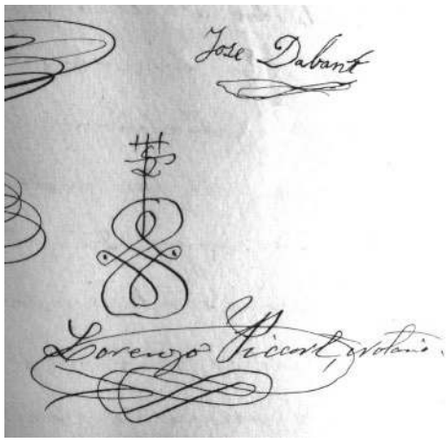

Arxiu notarial de Barcelona

Signatures de l'acta de venda (1914)

venda va ser de 300 pessetes declarades oficialment, més 1.700 pessetes intercanviades a través d'un contracte privat. Segons la veu popular, la venda va venir motivada perquè a cal Bauma se'ls va morir l'animal i no tenien cèntims per comprar-ne un altre. Amb el producte de la venda, 2.000 pessetes eren força diners en aquell temps, la Mercè i l'Avel.li van poder adquirir un cavall bo a la fira.

Actualment el propietari de cal Molsosa o **cal Pepis**, com se l'anomena també, és Ignasi Armengol Biosca, hereu dels seus pares Jaume Armengol i Pilar Biosca.

Llogaters

Després de la guerra, la casa va estar llogada al pastor Joan Guarch, àlies Joan Xic, que guardava un dels ramats de l'Armengol. La seva dona era Nati Alert, que es dedicava a fer feines domèstiques per les cases, i també hi vivien la sogra i els fills, Lluís i Isabel. Era una família molt pobre i un dia el Joan es va discutir amb l'amo i aquest el va desnonar. Com que no volien marxar va venir la guàrdia civil i l'amo els va treure els quatre mobles i els va tirar al mig del carrer. Llavors l'alcalde Pere Soldevila va intervenir i el 15 de novembre de 1945 va trametre a l'Armengol el següent ofici:

Se servirá sin excusa ni pretexto alguno, dar alojamiento en su domicilio propio, en la casa de la calle Nueva, a la familia de Juan Guart Miralles, hasta que órdenes recibidas del Excelentísimo Señor Gobernador Civil de la Provincia resuelve el asunto en cuestión.
Al mismo tiempo se servirá ayudar al Sr.Guart a recoger el mobiliario de su propiedad que está depositado en medio de la calle, interceptando el paso. Como también le entregará en presencia de mi autoridad la llave de dicha casa.
Todo esto lo debe hacer en el intervalo de quince minutos, a contar des del momento que obre en su poder el presente oficio.

El Joan Xic va recuperar el domicili, però poc després va marxar a ca l'Escloper. Treballava de pastor a Fals fins que un dia el van trobar mort al bosc.

Cap al 1954 Jaume Armengol (junior) tancava la moto a la quadra que hi havia als baixos, entrant a mà dreta. Al voltant de 1956, la casa va estar llogada unes quantes temporades, un mes a l'estiu, a la família formada per Amadeu Sogas de Sabadell, la seva dona Maria i les filles Cèlia i Elena. Després hi van estiuejar uns altres de Sabadell, el delineant Josep Lladó Fuster amb la dona , la filla i els sogres. Pagaven 1.000 pessetes per temporada. Després es van fer una caseta allà on hi havia hagut cal Torres.

A continuació va viure a cal Pepis durant gairebé una dècada, Bonifacio Muñoz, un home de Jaén que es dedicava a tallar i arrossegar al bosc per compte de la Serradora Martínez de Manresa. La seva dona era la Juanita i tenien dues criatures petites. Van marxar a Callús i el 1967 hi havia Antoni Méndez, que treballava al bosc i a la fàbrica. Pagava 500 pessetes de lloguer anual, s'hi va estar uns tres anys i, en casar-se amb Rosa Garriga, va anar-se'n a Claret de Cavallers. També hi va passar un noi de Castelldefels dit Joan, que era mosso a cal Feixes. Quan va anar a dispesa al Cafè de Camps la casa va quedar buida per sempre més.

Aleshores el Pastor va utilitzar l'espai per assecar les pells dels xais que matava. Les penjava amb cordills a les habitacions i les deixava airejar uns vuit dies abans de vendre-les al pellaire Colom de Manresa.

La casa va anar caient, un dia va baixar el cavall del carener i, davant de les queixes d'alguns veïns pel perill que representava, l'Ajuntament la va fer ensorrar al propietari. Actualment en queda la façana principal, amb dues portes, fins a una alçada d'uns dos metres.

MAS SERENROLS (1ª PART)

El sastre Ramon

Segons el llibre "Els nostres noms de lloc" d'Enric Moreu-Rey, Sererols s'escrivia antigament Solerols i és un derivat de Soler. El nom d'aquesta família de Fonollosa el trobem escrit habitualment Serarols, i en ocasions Sererols o Cerarols, mentre que el topònim oficial que designa una sufragània de Súria és Santa Maria de Cerarols. Després de rumiar-ho i fer les oportunes consultes ens hem decantat per escriure el cognom com Serarols i el nom del mas Sererols.

El mas a finals de l'edat mitjana es deia Galí, però va canviar després que Ramon Serarols el va comprar. La pubilla Margarida Galí havia enviudat i tenia el mas deixat en masoveria. El 15 de febrer de 1590 es va vendre a gràcia la propietat al sastre Ramon Serarols per 259 lliures, a més del terç de la venda que calia satisfer a la col·legiata de Cardona. Era una operació d'envergadura i el Serarols va haver de presentar l'aval de cinc propietaris de la zona. Els diners, la vídua els va destinar a redimir tres censals, les pensions dels quals afeixugaven l'economia. Un censal era de 200 lliures i es prestava a Miquel Vidal, rector de Valldelshorts, un altre de 20 lliures a l'església del Carme i el tercer de 4 lliures a l'església de Fonollosa. El comprador va assumir els tres censals i a més va donar 35 lliures en efectiu a la venedora. En el contracte s'estipula que el comprador ha de menar bé la terra, esporgant regularment arbres i ceps, i fer les millores que

Arxiu comarcal del Bages

Venda del mas Sererols (1590)

cregui oportunes, millores que li seran compensades al moment de la quitació. Aquesta no es va produir mai, com sol passar sovint, la pubilla no va poder tornar els diners i la venda va esdevenir definitiva.

Ramon Serarols era sastre i la seva presència a Fonollosa es documenta per primer cop el març de 1581. La seva procedència es fa evident amb el seu àlies, que era *"lo sastre cardonés".* Així doncs el sastre havia baixat de la vila de Cardona i es guanyava la vida cosint per les cases, feina que alternava amb la de pagès. El setembre de 1581 Magí Rovira li va deixar durant cinc anys un tros de terra per fer boïga, autoritzant-lo a agafar brossa de la seva heretat si és que no en tenia prou per fer els formiguers. El parcer havia de dar a l'amo una quartera de blat de cada set. En el document s'especifica que el mestre sastre Ramon Serarols viu al mas Querol.

La traïdoria de l'occità

Després de comprar la casa el sastre s'hi va instal·lar amb la seva dona i els fills. En aquell temps voltaven pel país molts emigrats occitans sense feina, que es llogaven per les masies a canvi d'un plat calent i un jaç. Altres optaven per la mala vida i s'ajuntaven amb una de les colles de bandolers, la qual cosa feia que la població local se'ls mirés amb desconfiança i els marginés. Aquesta situació entre els locals i els emigrants s'ha anat repetint al llarg de la història fins arribar als nostres dies.

Al mas Sererols també tenien treballadors occitans eventuals, en concret un del qual només en sabem el nom, Guillem. Al fons de la Batllia de Cardona, actualment a l'arxiu de Berga, hi ha un expedient judicial referent a un fet que va passar a Sererols l'agost de 1590. La declaració de Ramon Serarols comença:

> Cerca de nou o deu anys ha que un fadri stranger ques diu Guillem, y no li se altre nom, revé en ma casa y en ella menjava i bevia de manera que here molt de casa y yo feie molt de ell, e dijous a agut vuyt dies, yo men aní a Valentines y dit fadri restà en ma casa aquella nit. E quant yo fuy tornat ma muller me digué que aquexa nit passada, en lo primer son, ella sentí que en la cambra ont ella dormia desclavaven les caxes e ella se meté a cridar, que es axo, y ningú no respongué, y ella cridant a dit Guillem pensant que lo de la cambra era altre, e a la darrera ella tant cridà que dit Guillem respongué, so yo, y ell se isqué de la cambra ...

Dos dies més tard va declarar davant de l'instructor, Violant, la muller del Ramon, la qual va refermar la declaració anterior, tot i afegint-hi més detalls, posat que ella era testimoni de primera mà:

> (...) no sent mon marit en casa, en la nit, al primer son, yo sentí trapitjar en la cambra y tocar en ma caxa, e yo me posí a cridar Guillem, Guillem, grans crits pensant ell ere en son llit, y tantost cridant yo, ell matex me respongué dins la mia cambra, yo so, e yo digué, traydor, aci es entrat en la cambra, e axi los minyons y yo nos levarem y encenguerem lum e yo volguí traure dit Guillem de casa, y per ser sola ab los minyons nol ne poguí traure aquella nit, y axi stiguí tota la nit ab la lum encesa y en lo demati, fent dia, lo traguí de casa y tot lo que ell tenie en casa ...
> (..) Violant dixit, la mia cambra nos tanca, sino ab una barra, pero aquexa nit no stave tancada ab la barra ni la porta gayre justa ...

També va declarar el noi Joan Serarols, d'onze anys, el fill gran del Ramon i la Violant, que dormia en una cambra a prop del dormitori on van ocórrer els fets.

> (...) yo sentí ma mare que cridave y me diguí, levat, levat e fes lum y portam lum aci, y tambe sentí que cridave, gavatx, gavatx, exiràs de casa, y axí yom leví y encenguí lum e la portí a ma mare y apres men torní a la cambra hont yo dormia ab un fadri ques diu Guillem, y trobí dit Guillem a la espona del lit vestit. No parí sment si tenie los calsons vestits, pero de cors be stave vestit y cordat. Y també sentí que ma mare digué, o gavatx, nosaltres tinrem un gavatx tres o quatre anys per fer una traydoria, y lo demati ma mare prengué un bastó que havie una pua y tragué a dit Guillem de casa, y ma mare al Guillem be li pegà qualque xic ...

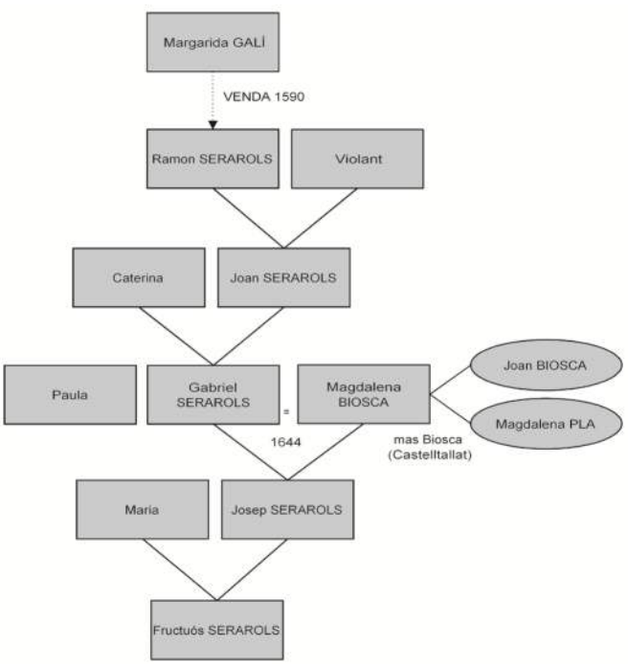

Com és habitual, manca la resta del procés judicial i la sentència del jutge. Els indicis apunten a un intent de robatori, però pel sentit d'algunes preguntes de l'instructor, no es pot descartar una possible relació entre la mestressa i el mosso aprofitant l'absència del marit, frustrada a última hora per algun fet inesperat.

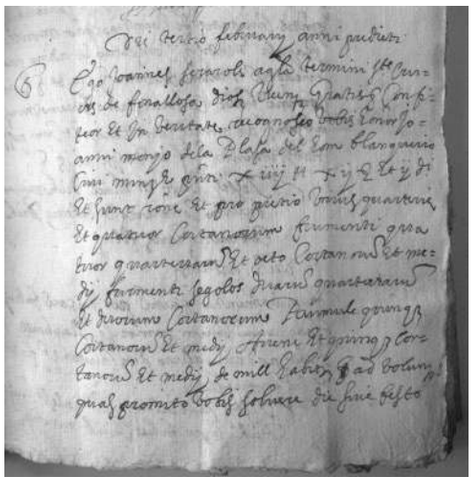

Compra de gra (1623)

Un bateig a corre-cuita

Ramon Serarols va quedar a deure, el 1593, mercaderia per valor de 9 lliures, el 1594 va rebre dues vaques de l'amo de Lloteres d'Aguilar, a mig guany i a mitja pèrdua, el 1597 va vendre's les herbes de la propietat a Joan Caselles de Camps durant tres anys, a raó de 3 lliures anuals, i el 1599, amb tres pagesos més del poble, va manllevar 25 quarteres de blat.

El març de 1608 Ramon Serarols, acompanyat del seu fill Joan, va manllevar blat i civada al mas Bosc de Fals. A finals d'aquell any, el pare i el fill van pagar a Joan Monconill les 35 lliures de preu de la peça dita "les llongaderes", que encara es devien des que l'havia comprada Salvador Galí el 1563. Llavors van poder prendre possessió de la terra, que mentrestant seguia conreant el Closa.

El 24 de gener de 1610 Ramon Serarols va fer una bona obra. Es trobava al mas Rovira de Coaner, segurament enllestint una feina de sastre, quan la mestressa va anar de part, amb tant mala sort que la criatura que va néixer s'estava morint. Llavors el sastre va prendre la decisió de batejar ràpidament el nounat, ja que no hi havia cap capellà a l'abast.

> (...) essent com estave la creatura desnua, no sabent si ere morta o viva, ni mirant si ere home o dona per no torbar se en lo ministeri, li llansa aygua natural ab la ma espargint ly per la persona y proferint las paraulas de la font del Baptisme, dient, creatura de Deu, jot bateix en nom del pare y del fill y del Sant Sperit, y despres com dita creatura haja viscut y, ab alguns remeys y per voluntat de Deu, haja respirat y poch a poch cobrat vigor, ses portada a la Iglesia, a ont se sont fetes les restants cerimonies y fonch li posat nom Joana Catherina ...

La darrera acció documentada del sastre Ramon Serarols està datada a març de 1615 i és la compra feta per ell i el fill Joan de 20 quarteres de blat espeltós al rector de Castelltallat.

La descendència del Ramon i la Violant, a més de l'hereu Joan, va estar formada pel Miquel i la Joana. Aquesta es va casar amb Magí Monconill de Fonollosa, mentre que el Miquel va casar-se dos cops. El primer, el 1629, amb Agnès, filla del cotoner Pau Llussà, i el segon, el 1655, amb Joana, filla de Joan Gragés del Cint. El primer dot va ser de 120 lliures, el segon de 25. Abans del primer matrimoni el Miquel va voltar per Fonollosa, però després es va instal·lar a Manresa on va morir. Hi ha evidències de 1617 i 1622 d'un tal Josep Serarols a Fonollosa, que és possible que sigui un altre fill, però la paternitat no està provada.

Els pagesos Serarols

Joan Serarols no va continuar l'ofici de sastre de pare i va ser pagès a temps complet. Si quan van passar els fets de l'occità Guillem ell tenia 11 anys, deduïm que va néixer pels voltants del 1579. El setembre de 1606 va signar un debitori de 4 lliures i 15 sous per gènere comprat a la botiga d'Antic Paloma, però fins el 1615 la majoria de negocis els va fer junt amb el pare. L'abril de 1617 va comprar blat i el 1619, 1623 i 1626 va fer compres similars. El 1627 va comprar una somera, ja closa, a un ferrer de Manresa per deu lliures i mitja, pagades en dos terminis, el 1634 un ruc de sis anys de pèl de color de rata, amb els seus guarniments, i el 1639 un mul de quatre anys de pèl negre. Era un animal jove i bo que li va costar 27 lliures, pagades en tres terminis de 9 lliures. Joan Serarols encara era viu el 1651, quan va assumir 50 lliures d'un censal de 500 lliures de capital que la universitat de Fonollosa, o conjunt de tots els caps de casa, va crear a favor del rector de Matamargó. Aquesta obligació es va anar transmetent de pares a fills i el 1710 encara era ben viva.

Façana

Respecte a la vida familiar ens consta que el Joan formava parella amb una dona dita Caterina i que van engendrar el futur hereu Gabriel, el Joan i la Llúcia. El Joan era sastre i el 1675 va comprar, a mitges amb Mariano Devant, l'antic mas Vilar. Es van partir les terres i la vella masia, i van fundar les actuals cases cal Roca i cal Sastre Coix.

Amb el Gabriel i la Llúcia van fer una combinació amb dos fills del mas Biosca de Castelltallat. Van aparellar el Gabriel amb Magdalena Biosca i la Llúcia amb Joan Bios-

ca. Aquest doble enllaç va permetre compensar els dots i enfortir el lligam entre les dues cases. De fet, durant aquesta època sovintegen els avals recíprocs i les adquisicions conjuntes de gra.

Les dues dones del Gabriel

Gabriel Serarols va enllaçar amb Magdalena Biosca Pla el 1644 i van tenir un nen a qui van posar Josep. La Magdalena va morir i llavors el Gabriel va fer un segon matrimoni amb una dona anomenada Paula, de qui ignorem el cognom i la procedència. La Paula li va donar el Gabriel, l'Andreu, l'Eulàlia i alguna noia més que no tenim registrada. L'Andreu va enllaçar el 1706 amb Magdalena, filla de Ramon Colillas i Maria, els qual van dotar la filla amb 50 lliures. L'Eulàlia ja era casada, ho havia fet el 1681 amb Francesc Santa, un sastre vidu de Calaf. El Gabriel va donar a l'Eulàlia 110 lliures, dues caixes de pi, un vestit d'estamenya, la roba de soltera i la mateixa roba blanca que havia donat a les altres filles ja casades. El Gabriel va posar la condició que el dot s'havia de dipositar a la col·legiata de Calaf i gastar-se en alguna casa o terra a nom de l'Eulàlia. Aprofitant la visita al notari, la Paula va fer donació de la seva dot al fillastre Josep, excepte 200 lliures per disposar lliurament.

Angle sud est

De l'activitat econòmica de l'hereu de Serorels hi ha moltes proves. Disposem de 39 fitxes amb dades extretes de l'arxiu parroquial d'Aguilar i de l'arxiu notarial de Manresa, que van del 1660 al 1687. A partir de 1663 sol actuar conjuntament amb el seu fill Josep i a partir de 1669 també amb la segona muller Paula. La major part són compres i vendes de cereals i algunes compres de bestiar, que descartarem per repetitives. Les actes més interessants són:

El juny de 1668 va vendre a Jaume Ferreras, un fabricant de cordes de Manresa, quatre càrregues i quatre quarters de vi. El vi es feia al terme des de temps immemorial, però la producció es limitava al consum propi i rares vegades es comercialitzava.

Façana

El 1669 l'amo de Vilalta, el Gabriel, el Josep i la Paula es van vendre les herbes del mas de la Sala de Sant Mateu per 319 lliures. Aquestes herbes les havia empenyorades Cristòfol Sala el 1630 i les tenien a mitges el Vilalta i la Paula. Aquesta part li provenia dels pubills de Pere Huguet, per la qual cosa no es pot descartar que aquesta hagués estat casada anteriorment amb l'Huguet. Aquest actiu la Paula el va incloure en el dot que va aportar al Gabriel Serarols.

El 1674 el Gabriel i el Josep van reconèixer deure a dos germans de Manlleu sis dobles d'or i un ral de quatre, restants de les 11 dobles del preu d'una mula. En el document s'expressa l'equivalència entre la dobla (una moneda corrent) i la lliura barcelonesa (una moneda de compte fictícia). En aquell moment una dobla eren 5'5 lliures.

El 1683 els Serarols, per quitar un censal de 100 lliures, pagar pensions i altres urgències, van empenyorar per 150 lliures a Salvador Jubert, àlies Casas, una peça dita la Plana de la Cervera, de 25 quarteres d'extensió. El cens a l'Abat de la peça era de vuit quartans d'ordi, catorze de civada i una gallina. La peça termenejava amb el camí de Serorels a Bacardit i les propietats Closa i Cases. El tracte de la venda a gràcia era que els Serarols continuarien cuidant la terra, durant cinc anys, donant al cap de l'any al Jubert la sisena part del gra, i la meitat de la verema i els aglans. El 1678 el Jubert va transferir la plana de la Cervera a Josep Monconill (Closa). El 1684 el Gabriel i el Josep es van vendre les herbes del mas al veí Monconill per 90 lliures. Dos anys més tard van fer una addició al preu de l'empenyorament de 22 lliures.

No se sap exacte quan va morir el Gabriel, però va ser abans de 1694, quan el seu fill ja es declarava hereu.

A l'ombra del pare

Josep Serarols va estar molts anys a l'ombra del seu pare. El primer cop que surt acompanyant-lo és en un document de 1663, quan el Josep deuria ser encara molt jove. El 1683 signa una acta amb el pare i també amb la dona Maria al costat. El 1686 surt sol, donant poders a un procurador i a partir de 1694 figura com hereu.

Amb la Maria, de qui desconeixem la filiació, va bastir una família composta pel primogènit Fructuós i els fadrins Francesc i Gabriel. El Francesc va casar-se el 1722 amb Victòria, filla d'Alexandre Morros, l'amo del mas

Pujol o Morros de Rajadell, el Gabriel ho va fer el 1727 amb Gertrudis, filla de Jeroni Vilalta de Callús. Quan es va convertir en un home casat, el Gabriel feia vuit anys que residia a Fals, segurament fent de mosso en alguna casa gran, però més tard va tornar a Fonollosa.

El rector Josep Torrabadella va deixar el 1682 a Josep Serarols una mula seva rogenca. Li va deixar amb la condició que li havia de llaurar l'hort i traginar la llenya i altres coses que necessités
El 1694 el Josep i el seu fill Fructuós van crear un violari de 28 lliures de capital a favor de Manuel Pelfort de Fonollosa. Les característiques del violari eren que s'havia d'anar pagant la pensió anual al Pelfort, pensió força més elevada que la d'un censal, fins que es quités el violari. Però el violari es podia extingir si dues persones designades prèviament es morien. En aquest cas les persones eren els fills Fructuós i Francesc, ambdós joves i amb bona salut.
El 1695 el Josep, a canvi de 4 quarteres de blat segolós, mesura rasa, va deixar cinc anys a Salvador Jubert, el Cases, un hort a la vora del torrent de "Pallinqueres", un topònim que no identifiquem. Cada any li deixaria agafar brossa de l'heretat Sererols per fer vint-i-cinc piles o formiguers.
El 1696 el Josep i el Fruitós van vendre a Celdoni Torrabadella, un parent del rector, la sisena part de la producció agrícola del mas, cereals, llegum, vi i oli, per 200 lliures al comptat.

(...) dita sisena part de grans y llegums vos la entregare en quiscun any en la hera del meu mas Cerarols y la sisena part de la verema, a gastos meus, la portare o fare portar en la casa de la rectoria, y si no voleu que la portia en dita casa vos la acullire y tindre en la tina de la mia casa del mas Cerarols y en las mias botas. Y la sisena part del oli vos entregare en el trull d ema casa encontinent fare lo oli. Item ab pacte que en quiscun any hajau vos dit Torrabadella de comprar ab dines vostres dos tossinos y entregar nols y jo los tindre, apacentare y engrexare a gastos mesus y despres los partirem en dos parts iguals, la una per a mi y la altra per a vos ...

El tracte es va renovar el 1698 i de nou el 1709 pel Fructuós. El 1697 el Josep va haver de pagar 70 lliures que encara es devien del dot de la seva tia Llúcia, la dona de Joan Biosca. A l'octubre va vendre a gràcia a Isidre Malet i Magdalena Biosca una cambra de la casa amb dret a cuina i als espais comuns per 80 lliures. Posteriorment li cediria un tros de pati, on el Malet va fer algunes obres. La quitació es va fer el 1710 amb diners deixats pel Monconill.
L'acta notarial més tardana on intervé el Josep és de 1703, el 1704 era viu i el 1705 possiblement mort.

LA LLIBRETA DEL FADRÍ DEL MOLINARET

A Francesc Puigdellivol Soldevila li deien el fadrí del Molinaret, perquè era el segon fill de Valentí Puigdellívol, l'amo de cal Molineret. Va nàixer el març de 1854 i la primera notícia seva és l'establiment que li va fer el 13 de febrer de 1878 l'amo del mas Bacardit de les Olles d'un tros de bosc per reduir a vinya. El 1882 el mateix Bacardit li va vendre un tros de terra per fer-s'hi la casa, que es va dir cal Fadrí del Molinaret i ara es diu les Clotes. El 1884 es va casar amb
Rosa Simon Torrededia.

Francesc Puigdellívol sabia escriure, un fet no gaire usual entre els de la seva classe social. La seva cal·ligrafia no era dolenta, però en ortografia era un desastre. Redactava en castellà, però el seu vocabulari era escàs i havia de recórrer a molts catalanismes per explicar-se.
A les Clotes conserven una llibreteta, un quadern i alguns fulls solts del seu avantpassat. La llibreteta, sense cobertes, consta de 24 planes i mesura 8 centímetres d'amplada per 21 d'alçada. El Puigdellívol hi anotava els comptes, però intercalades entremig s'hi troben fórmules i oracions per curar diverses malalties, perquè era l'home que exercia de curandero al poble.
La comptabilitat està datada entre 1876 i 1881 i enregistra la compra i venda de productes agrícoles i, sobretot, de l'estat de comptes entre ell i el seu pare.
Així, va fer 20 duros de la venda de patates i també va vendre blat a raó de 10 pessetes la quartera i tres quartans de mongetes a sis pessetes i mitja el quartà. Per altre banda, va comprar tres lliures de bacallà salat, a 14 quartos la lliura, unes espardenyes per 10 rals, i va pagar 4 pessetes per empegar els bots del seu pare.

Interessants són les anotacions referents a les despeses de les festes de Pasqua, santa Llúcia i la Festa Major, perquè ell era un dels joves que formaven part de la junta organitzadora. Per la festa de les "camilleres" va pagar set pessetes i mitja per la bandera, dues pessetes pels vanos, sis pessetes per pólvora, i tres rals per una "cacsula" de pistons. Aquest pistons servien per "galejar" amb les escopetes que el jovent portava a la professó de Pasqua i altres festes. Feien força soroll, perquè en la llibreta hi ha anotada la compra d'un pot de pólvora de 5 rals i de mitja rova de pólvora, que va costar un duro i un ral. Cadascun dels trabucaires havia de contribuir amb 4 rals.

Els remeis no tenen data i alguns d'ells podrien ser posteriors a 1881. Hi ha cures d'herbes per la pulmonia, pel brià, per les angines, pel càncer, per la tos del païdor i pels "aristols", i oracions pel mal de ventre i l'erisipela. Dos remeis són pels animals, els polls i el "bony", i una fórmula per arreglar una bóta de vi que s'ha tornat agre. Transcriurem aquesta fórmula de forma literal, per veure'n l'estil, seguida de la traducció lliure al català normatiu.

Cura para el bino agre. Acerlo tornar bueno.
Se pone media unsa de cañella de orlanda por

carga, media unsa de anots muscadas, media libra de polbos de marbul, un patricon de rom. Todo eso se pone por carga de bino. La cañella y anots ce pica y los polbos de marmul se ponen cuando la bota esta llena y se ramena con una bara, y se tiene de dejar curente y ocho oras la bota destapada.

Per arreglar una bóta de vi picat. Per cada càrrega de vi s'hi tira una unça de canyella d'Holanda, mitja unça de nous picades, mitja lliura de pols de marbre i un petricó de rom. Es remena amb un pal i s'hi deixa quaranta-vuit hores, amb la bóta destapada.

Si algú té un ruc amb polls, pot provar el remei de la llibreta que consistia en aplicar-li, al ruc, s'entén, una barreja de reïna en pols, sagí, cansalada , fel de porc, camamilla, donzell, fulla de presseguer, moreus, "sarbatina" i timó mascle.
Si al ruc o a un altre animal li surt un bony es recomana aplicar-li una untura feta amb greix de serp, dos brots de ruda i mitja dotzena d'alls sofregits en sagí de porc ranci.

El quadern és de tapes dures i en les quatre primeres pàgines hi ha anotats els naixements dels set nens i dues nenes que van tenir amb la muller Rosa Simon. També hi ha les dades de les defuncions de quatre dels nens, que van morir en edats compreses entre els 16 mesos i els 20 anys. A la darrera pàgina del quadern hi ha enregistrat el matrimoni de l'hereu Joan i les dades del naixements dels quatre fills seus.
A l'interior hi ha una vintena de planes amb remeis i oracions per a diverses malalties. La transcripció i comentari dels remeis del quadern i la llibreteta els publicarem en un article dedicat al "curandero de les Clotes"

En uns fulls a part, el Fadrí del Molinaret va escriure una llarga invocació i lloança a la Verge Maria, la Santíssima Trinitat i una colla de sants. El text no sembla copiat d'enlloc, sinó que més aviat és una pregària sortida de l'ànima. Acaba amb un prec:
" a vos humil Verge Santíssima i a les tres persones de la Santíssima Trinitat, si us voleu dignar i concedir a Rosa Puigdellívol un feliç i dolç part, sens perill de mort, tal com tinguereu Vos Verge Maria en la nit santa de Nadal. Amen".
Una pregària similar està dedicada a Maria Puigdellívol, de la parròquia de Santa Elena de Fonollosa. La Maria i la Rosa podrien ser unes nebodes, però no és segur.
Al quadern hi ha una altra oració similar, que ocupa deu planes de lletra espessa, que comença així: "Orasio del pasamen del cos sagrat de la umil bercha i sagrada Maria a fabor de Francisca Closa". ("bercha" vol dir Verge). La Francesca era la seva jove, deuria estar embarassada del primer fill i tota la família patia pel desenllaç.

POSTALS DE FONOLLOSA

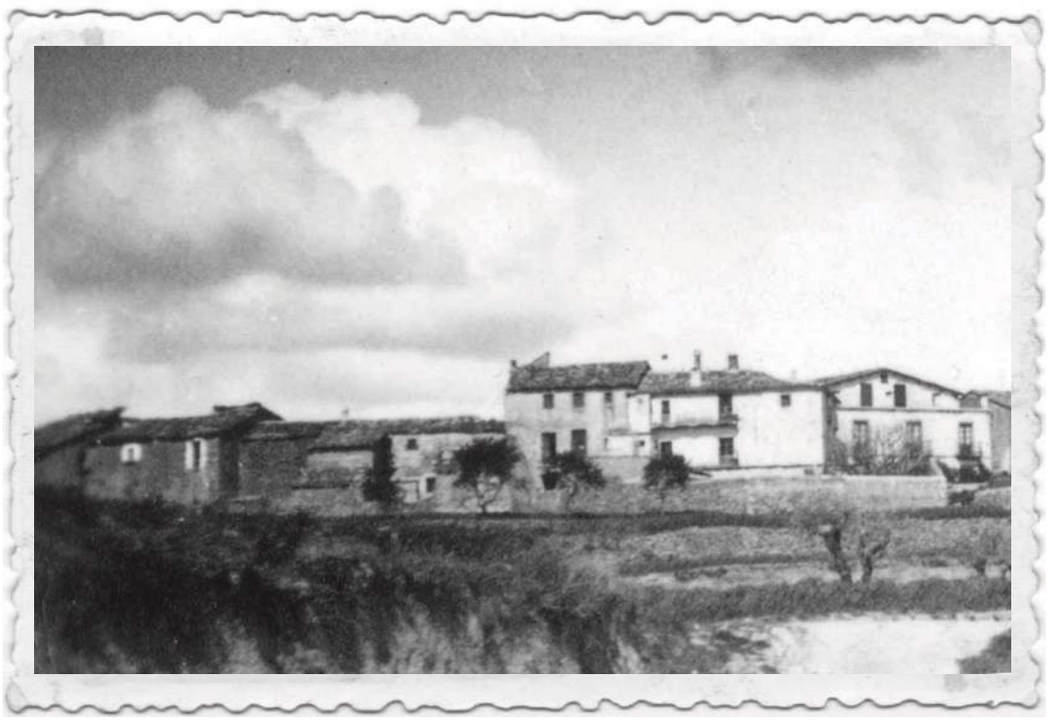

Foto Brunet, 14 d'abril 1936. Arxiu F.Villegas

Carrer Nou

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 59 Gener 2020

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL SAIO

A l'edat mitjana el nucli actual de Fonollosa estava format únicament per l'església parroquial i els masos Closa i Cases. A finals del segle XVIII la població va iniciar un creixement sostingut provocat per l'arribada de pagesos de fora que buscaven terra per plantar, principalment vinya. Els nous habitants van crear la necessitat de serveis bàsics, així que també alguns artesans es van instal·lar al poble. Les primeres casetes es van aixecar als voltants de la sagrera, en els terrenys que la parròquia havia adquirit un segle abans a l'Abat de Cardona, senyor alodial del terme. Possiblement la primera construcció del nucli de Fonollosa va ser una casa anomenada Rabassola.

No se saben els detalls de l'establiment de la casa per part de la parròquia, però per documentació posterior se sap que pagava un cens anual de 4 lliures, cens que estava assignat a un benefici que el rector Celdoni Vilançosa havia creat a l'església de sant Benet de Bages.

Aquest nom li venia de l'home que hi habitava, un tal Isidre Rabassola. L'Isidre ja s'havia establert a Fonollosa el març de 1646, quan va pactar els capítols matrimonials amb la donzella Maria, filla de Joan Prat i Margarida, pagesos de Sant Mateu. Segons els capítols, els pares de l'Isidre eren Joan i Lluïsa. Joan Rabassola era de la parròquia de sant Pere de Matamargó, però estava

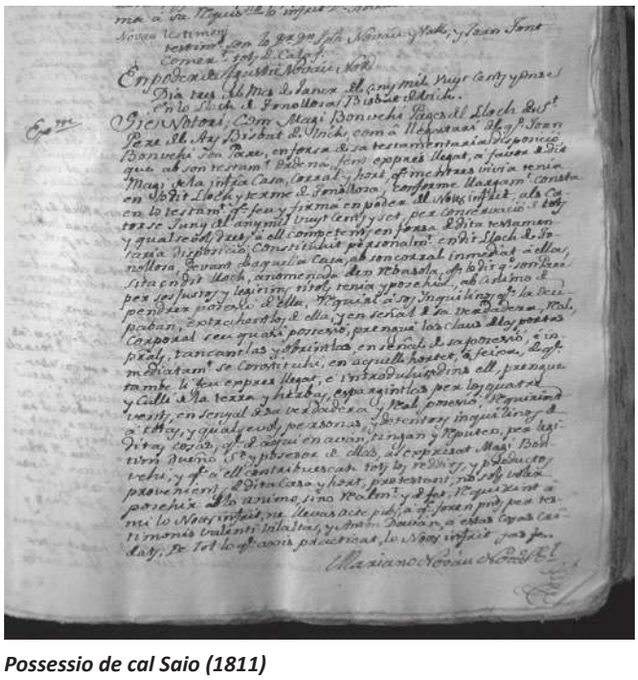

Arxiu Igualada (fons notarial Calaf)

Possessio de cal Saio (1811)

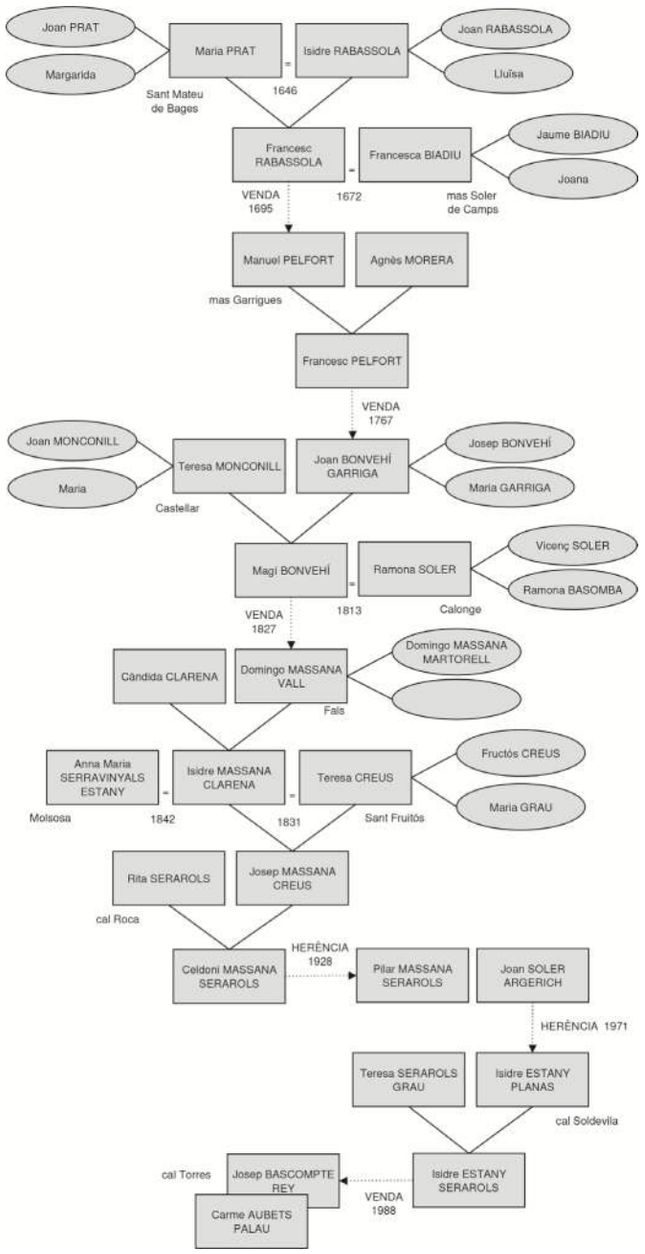

enterrat a Fals. La Lluïsa va fer hereu al fill, sota la condició que havia de fer-se càrrec dels dots de ses germanes i de cuidar-la a casa seva fins que li arribés la mort. El dot de la Maria no va estar malament, 120 lliures, 50 pagades al comptat i la resta dos anys més tard.

Disposem d'una dada una mica desconcertant referent a l'Isidre. L'octubre de

1648 Isidre Rabassola, moliner del molí de Buidasacs de Clariana del Cardener i la seva dona Maria van endeutar-se per tal de pagar l'arrendament del molí de Pont de Cabrianes. Hi ha el dubte si el moliner és el mateix de Fonollosa, però tant el nom com el de la seva muller coincideixen. El 1684 Isidre Rabassola, moliner de Fonollosa, va llogar per cinc anys els molins de Querol. El primer Rabassola no només es dedicava als molins sinó que també feia de pagès i el desembre de 1673, Francesc Oller, l'amo de Querol, li va vendre a gràcia un terreny d'una mica més de dues quarteres on hi havia olivers i ceps, situat en un lloc conegut com Torroella del mas Oller. El preu va ser de 50 lliures i l'amo es va comprometre a donar-li la brossa necessària per fer els formiguers. Van acordar que si la quitació es feia abans del mes de juny, la collita d'olives d'aquell any seria pel Rabassola.

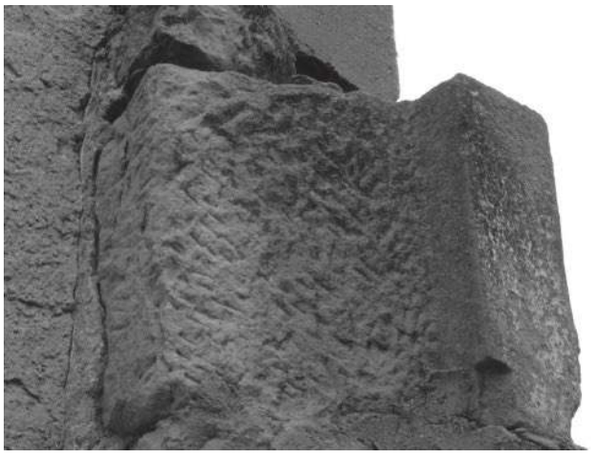

Pedra picada d'una finestra

L'Isidre i la Maria van engendrar a Francesc Rabassola, el qual el 25 d'abril de 1672 va fer capítols amb la Francesca, una filla dels amos del mas Soler de Camps. Els pares el van fer hereu aquell dia, amb una reserva a lliure disposició de 120 lliures. El dot va ser de 120 lliures i dins d'una caixa de noguer la Francesca es va endur del Soler les següents peces de roba:
una flassada de mida mitjana, un mantell, dos llençols, quatre camises, quatre tovalloles, sis tovallons, un vestit d'estamenya amb faldellí de cordellats i la roba de diari que vestia de soltera. La parella va tenir, que se sàpiga, dos fills, el Josep i la Maria.

Els Rabassola van marxar de Fonollosa i la casa va estar llogada. En l'inventari del rector Torrabadella hi consta un deute de l'hereu d'Isidre Benet de 10 sous que restaven del lloguer de l'any 1694 i 5 lliures i 10 sous pel lloguer de 1695.
No se sap quants anys el Benet va residir a la casa de Fonollosa. El 2 de març de 1695 Francesc Rabassola va empenyorar la casa a Manuel Pelfort. Ho va fer en presència del rector de Fonollosa, que feia la funció de notari. Va anotar l'empenyorament en un llibre d'actes de la parròquia, llibre que no s'ha conservat. El Rabassola no va tornar els diners i al cap d'un temps la casa va quedar pel Pelfort i els seus descendents.
Els Rabassola ja feia temps que eren a fora, segurament a Manresa. Quan es va casar la Maria el 1712 amb Valentí Vila de Rocafort, es va fer constar que la noia feia més de 10 anys que vivia a Manresa. El Francesc Rabassola ja era mort llavors, però no el seu fill Josep, que era el responsable de la germana.

Una disputa a causa de les obres
El Manuel Pelfort havia comprat a gràcia el 1692 la masoveria de les Garrigues, que pertanyia al mas Morera. Ell i el seu fill Francesc van posseir molts anys les Garrigues, així que el més probable és que els Pelfort visquessin allà i tinguessin llogada la caseta del carrer Nou. Després de resistir-s'hi tant com va poder, el 1767 Francesc Pelfort va haver d'abandonar la masoveria, que va retornar a l'amo de la Morera. Com que deuria necessitar diners, el 18 de maig de 1765 va empenyorar cal Rabassola a Joan Bonvehí, un mestre de cases de Sant Pesselaç.
Sembla ser que durant els propers vint-i tres anys els Pelforts van seguir vivint a la casa, malgrat que, dret a llei, l'amo era el Bonvehí. A finals de 1787 va esclatar un conflicte entre Joan Bonvehí i Pere Pelfort, fill de l'anterior.
Tot va començar quan l'amo i el llogater van acordar fer unes obres a mitges a la caseta, que estava a punt de caure de tan vella i deixada que estava. Les obres es deurien fer cap al 1769. A final no es van posar d'acord sobre el que havia pagat cadascun i el 25 de setembre de 1787 es van trobar a la rectoria d'Aguilar, amb un testimoni per banda, per mirar d'arribar a un acord.
Pere Pelfort s'havia fet càrrec de les despeses del fuster, que havia reparat diverses portes; la principal, la del celler, la de la cuina, la de mitja escala, i la del quarto. En total la factura del fuster era de 17 lliures i 4 sous, incloent un parell de golfos. El Pelfort també havia pagat sous i la manutenció dels manobres, tres quarteres de guix i altres materials. El Bonvehí havia donat una partida de diners al Pelfort i també hi havia posat 25 teules. Com que la despesa anava a mitges, el Pelfort encara devia al Bonvehí 19 lliures i 8 sous.

No van quedar massa amics, perquè unes setmanes després el Bonvehí va exigir al Pelfort el pagament dels lloguers endarrerits dels darrers 23 anys, a raó de 12 lliures per any. En cas de negar-se a pagar, havia d'abandonar.

Sitial

Cada part en conflicte va posar el seu cas en mans d'un advocat i durant els propers mesos es va produir una anada i tornada d'escrits dirigits al jutge encarregat de l'afer.
El 13 de gener de 1788 Pere Pelfort va presentar a l'Assessor (jutge) de la cúria de l'Abaciat de Cardona el següent escrit:

> (...) digo, que por ocasión de hallarse la Casita en questión cosa de veinte y tres años acá, á corta differencia, en notorio deplorable estado, tanto que de algunos antes no podia habitarse y realmente podia dirse como vulgarmente Casalót, acordamos y determinamos, de común consentimiento con Juan Bonvehí, repararla y ponerla habitable, como efectivemente lo hizimos, habiendo trabajado continuamente con el y hechole de mis haberes y bienes la manutención, bebiendo y comiendo siempre de aquellos, y aportando la mayor parte de vigas, maderas, tablas, hierro, cal y texas ...

El Pelfort considerava que tenia dret a quedar-se la casa en penyora per valor dels diners gastats en les obres. El 23 de gener el batlle de Fonollosa, per ordre de la cúria, va requerir a Pere Pelfort pagar els lloguers endarrerits o abandonar la casa abans de deu dies. El Pelfort ho trobava injust perquè durant aquests anys l'amo mai havia parlat de lloguer, mentre que ell s'havia fet càrrec de pagar el cadastre, el blat i l'oli de l'església i un cens anual de 24 rals que prestava la casa a un beneficiat del Miracle. També va invocar l'amistat que hi havia entre ells, ja que eren cosins de part de pare.
El 7 d'abril el jutjat va dictar una ordre de desnonament, que s'havia de verificar dins d'un termini de tres dies sota amenaça d'executar-la "manu forte et militari". Una nova al·legació del 12 d'abril va ser rebutjada i el desnonament va ser fixat pel 17 d'abril.

El paleta de Sant Pesselàs

Joan Bonvehí Garriga vivia i treballava a Aguilar, però era originari de Sant Pere d'Ars o Sant Pesselàs, com vulgarment es diu. S'havia instal·lat a Aguilar en casar-se amb Teresa, filla de Joan Monconill. La noia no era hereva, però el 1772 el seu pare li'n va fer, en un testament en el qual va fer constar que desheretava al primogènit Sebastià, perquè aquest li havia fotut garrotades amb un bastó.
De l'activitat del paleta Joan a Aguilar en tenim algunes mostres. Consta que va treballar al mas Trullàs entre els anys 1777 i 1782. El 1785 l'amo Magí Palà li va pagar 256 lliures per jornals i materials emprats en les obres. El 1776 va comprar a gràcia a un altre paleta del poble una caseta pertanyent al mas Figuera. El 1804 va cobrar uns deutes i amb els diners i altres estalvis que tenia va comprar una propietat a Sant Pesselàs que li va costar 711 lliures.
Quan va plegar de treballar es va retirar a la seva casa de Sant Pesselàs, on el 14 de juny de 1807 va fer testament. Va fer hereu al fill gran Francesc, als nois Josep i Miquel els va llegar 10 lliures i a la filla Maria, casada amb Magí Bacardit de Castelltallat, 5 sous. Al fill Magí *"per los bons serveys li ha fet en sa vellesa y en paga de tots sos drets y remuneracio dels serveys, dexa tota aquella caseta ab son hortet y baluart, sita al lloch de Fonollosa, que per sos legitims titols te, al carrer nou, dita den Rebassola".*
La donació de la caseta no era gratis, ja que el Magí havia d'assumir un censal de 80 lliures, que generava una pensió anual de 2 lliures i 8 sous a favor d'un beneficiat del santuari del Miracle, el reverend Esteve Vilansosa. El pare va exigir igualment al fill Magí que li fes dir un cop a l'any, el dia de la defunció, una missa per la seva ànima a l'església de Fonollosa.

El nou amo de cal Rabassola era mestre de cases, com els avantpassats, i després de morir el pare va prendre possessió de la casa. Ho va fer el 3 de gener de 1811 seguint un determinat protocol, del qual el notari en va donar fe:

> ... constituhit devant de aquella casa, ab son corral inmediat a ella, sita en dit lloch, anomenada den Rebasola, ab animo de prendrer posesio de ella, requiri a sos Inquilinos que la ocupaban, extrahentlos de ella, y en senyal de sa verdadera, real, corporal, seu quasi posesio, prengue las claus de las portas principals, tancantlas y obrintlas, e inmediatament se constituhí en aquell hortet o feixa, de que tambe li feu expres llegat, e introduhit dins ell, prengue y cullí de la terra y herbes, espargintlas per los quatre vents ...

Així doncs, es confirma que els Bonvehí no residien a Fonollosa, sinó que tenien llogada la casa.

Parament

Quan Magí Bonvehí en va prendre possessió, el país estava passant un mal moment. Es trobava ocupat per les tropes napoleòniques i patia una greu crisis econòmica. El Govern va ordenar la lleva forçosa dels joves en edat de servir i el germà gran del Magí havia estat mobilitzat a Tarragona per lluitar contra els francesos. En faltar l'hereu, la propietat de Sant Pesselàs anava a mal borràs i per això el germà petit Josep, que es guanyava la vida de sastre, es va oferir voluntari per substituir-lo. La mare i la cunyada li van assignar un sou de 20 lliures anuals i li van prometre que, en cas de tornar viu de la guerra, tindria un llit parat i un plat a taula tota la vida.
Magí Bonvehí era massa jove per anar a matar francesos i el gener de 1813 va casar-se amb Raimonda, filla de Vicenç Soler i Ramona Basomba, del poble veí de Calonge. Els sogres van emparaular 50 lliures, pagades després de la collita.

Magí Bonvehí es va vendre la casa de Fonollosa el 26 de març de 1827 a Domingo Massana pel preu de 210 lliures. Una part d'aquests diners van servir per quitar un censal de 80 lliures del benefici del santuari del Miracle. En l'acta de compravenda es diu de la casa que té una sala i al davant hi té un baluard. Al nord hi té cal Torres, al sud la casa de Josep Jubert, al davant el carrer Nou i al darrere el Clos de la Rectoria. Amb la casa hi anava l'hort, que mesurava 12 passes de llarg per 3 o 4 d'ample i estava situat al costat de la Bassa del Comú i separat del carrer mitjançant una paret de pedra.

Nou propietari

Domingo Massana Vall venia de Fals. El seu pare es deia Domingo i era un fadrí del mas Massana. El setembre de 1797 el Domingo va rebre els diners dels drets de legítima del seu pare difunt. Va rebre 100 lliures procedents del testament de l'avi Pau Massana i 10 lliures de l'àvia Josefina Martorell.

El gener de 1804 el Domingo va signar un debitori a favor de Francesc Garriga, adroguer de Manresa, per valor de 44 lliures i 18 sous. Era per potingues que havia comprat a crèdit a la botiga de l'adroguer entre el juny i l'agost de 1801. Es va comprometre a pagar el deute en dos terminis.

El Domingo es va casar amb Càndida Clarena i va tenir, que sapiguem, dos fills, l'Isidre i el Domingo. Aquest darrer es va casar el 1829 amb Maria Pineda Esbert, filla del fabricant de vels Macià Pineda. La mare de la noia, que era vídua i tornada a casar, va fer hereva a la noia i el Domingo Massana va anar a conviure amb els sogres a Manresa.

Domingo Massana Vall va morir el 16 de novembre de 1833 sense haver fet testament, però no hi va haver cap problema successori, perquè en els capítols s'havia determinat que el primer fill seria l'hereu.

Isidre Massana Clarena va estar casat dues vegades. Va contractar matrimoni amb la primera dona Teresa Creus l'abril de 1831 i aquesta li va donar dos fills, el Josep i l'Isidre, abans d'anar-se'n a l'altre barri. Va contraure segones núpcies el 1842 amb Anna Maria Serravinyals Estany, filla de Ramon i Maria, de la Molsosa. La segona muller va portar en una caixa de núvia un vestit bo, format per unes faldilles de baieta, un gipó de vellut i una caputxa negra, a més de la roba d'ús corrent. També va dur una rova de cànem.

Van pactar en els capítols que si es quedava vídua i l'hereu no s'avenia amb la madrastra i aquesta volia fer vida a part, li havien de dar cada any una quartera de blat, tres càrregues de vi, tres quartans d'oli i una habitació amb un llit i l'accés lliure a la sala i la cuina.

Al cap de l'any del matrimoni amb la Maria Anna va arribar una noia, la Maria, i després una altra, la Filomena. La Maria es va casar amb Pere Vila Pi de la Serra, un teixidor de cotó de Rubí.

Isidre Massana tenia 65 anys quan va fer donació dels béns al seu fill Josep Massana Creus el 20 de desembre de 1865 amb aquestes paraules:

> ... respecto de hallarse en edad avanzada y achacosa y deseando por otra parte dar a su hijo una prueba del afecto que le profesa y de agradecimiento por su buen comportamiento y por el interés con que cuida los pocos bienes que posehe, espontaneamente hace donación irrevocable de los bienes que posehe, consistentes en una casa sita en la calle Nueva ...

A més de la casa, estimada en 1.600 rals de billó, la donació comprenia dues vinyes de la Vall, valorades en 3.760 rals. El donatari, que comptava 28 anys i era solter, s'havia de fer càrrec de cuidar el pare, la madrastra i les seves dues germanastres. Isidre Massana va morir el gener de 1876, mentre que la seva segona muller el va sobreviure fins el febrer de 1889.

El darrer capítol

En la relació de cases de 1879 la casa porta el número 7 i s'anomena cal "Saya", mentre que en la relació de 1894 hi figura com cal "Sayu", transcripció fonètica de Saio, el nom oficial de la casa. No tenim cap idea sobre el motiu d'aquest nom.

Josep Massana va fer un bon casament, ja que va enllaçar amb Rita Serarols, la pubilla de cal Roca, una casa que havia estat bastant forta. A partir d'aquest moment el destí de cal Saio va quedar unit al de cal Roca.

L'hereu del Josep i la Rita va ser Celdoni Massana Serarols, però en morir aquest sense descendència el 1928, la propietat de les dues cases va passar a la seva germana Pilar. Aquesta tampoc va tenir descendència i, després de la defunció seva i la del seu marit, la propietat Roca, junt amb cal Saio, va ser per Isidre Estany Planas, un veí seu que els havia cuidat els darrers anys.

Mentrestant, la casa es va anar espatllant i es va acabar ensorrant.

Josep Bascompte Rey, un fill de cal Pinxo, i la seva muller Carme Aubets Palau tenien la casa del costat i es van interessar en comprar les ruïnes. L`11 d'octubre de 1988 Isidre Estany Serarols els les va vendre. Tot seguit el Bascompte va enderrocar les parets i actualment queda poca cosa més que un solar buit. Es conserva però, una part del portal d'entrada.

Abans de la degradació i decadència definitiva, cal Saio va estar ocupat algunes temporades per llogaters. Uns

Pedra cantonera

d'aquests van ser un matrimoni sense fills format per Julià Esquius Badal, de Rubió, i la seva dona Teresa Devant Ribera, filla de cal Pagès. Després de perdre el marit, la Teresa va seguir vivint sola a cal Saio, si més no, fins el 1924. El 1930 s'hi estava una dona de 70 anys, l'Àngela Feixa Puig, i el seu fill petit Joan Salvans, que eren naturals de Santa Maria de Merlès. El 1932 van enterrar al cementiri de Fonollosa la dona, que era vídua i deixava set fills. El jove Joan Salvans era cadiraire i es va comprometre força en política, de manera que l'octubre de 1934 va ser empresonat per haver participat en els Fets d'Octubre. Va estar un mes a la presó.
Durant la guerra es va instal·lar a cal Saio la família formada per Diego Rojas Rodríguez, Francisca Garcia Navarrere, dues filles de 14 i 12 anys i dos fills de 9 i 7. Eren de la població de Cuevas de Alzamora (Almeria) i malgrat que deurien venir com a refugiats no van tornar a casa seva en acabar la guerra, sinó que el 1940 encara residien a Fonollosa. Amb ells hi vivia l'home Jesús Martínez, potser un parent. La casa es deia llavors **cal Diego**.
A finals de la dècada dels cinquanta, Fonollosa va esdevenir popular com a lloc d'estiueig entre diverses famílies de classe treballadora de Sabadell i rodalies. Una de les famílies que va passar diversos estius a cal Saio era la formada pel senyor Amadeu, la seva dona Maria i les filles Elena i Cèlia. També van ser-hi algun estiu Pepe Lladó de Sabadell, la seva dona Carme i la filla Maria, i Antonio Pràxedes amb la seva família, de Barcelona.
El darrer llogater va ser el "Sebi" Pons Guitart, germà de Josep Pons, el pubill de cal Fosser. El Sebi provenia de Pinós o Prades, era solter i es guanyava la vida fent feixos al bosc. Llavors la casa ja estava en molt mal estat i amenaçava ruïna. Cap el 1980 el Sebi va marxar a Girona i la casa va quedar buida per sempre més.

CAL TURELL

La història de la casa la començarem el 24 d'abril de 1774, el dia que es van trobar a casa d'un notari de Calaf Jaume Jubert, el Cases, i el parcer Josep Braquets per parlar de negocis. El Cases va establir al Braquets una peça de dos quartans situada al lloc dit "lo Colletó de la Creu de Rabinat", per on passava el camí vell de Fonollosa a Castelltallat. En el terreny s'hi podia fer una casa amb els edificis annexes que cregués convenient. L'entrada de l'establiment va ser merament simbòlica, sis diners, i la futura casa va quedar gravada amb un cens d'una gallina.
Josep Braquets treballava a Fonollosa, però provenia de Rajadell. La primera notícia seva és de 1765, quan Jaume Cots, l'amo del mas Broquesses de Sant Amanç, per tal de satisfer-li les 50 lliures que li devia, li va empenyorar una caseta situada al costat del mas principal.
Sabem poca cosa de la família del fundador de la casa. El juny de 1802 Josep Morera va fer capítols amb Jacinta, fill de Josep Braquets i Paula Costa, que podrien ser els Braquets del Turell.

Ruïnes

Ruïnes

Han de passar bastants anys fins a tenir novetats. El 25 de juny de 1864 Isidre Serarols Braquets, tintorer de la vila de Gràcia, es va vendre a Isidre Puigdellívol Genescar de Fonollosa una caseta de planta quadrada, d'una sola planta, envoltada d'un quartà i mig de terra, situada a la vora del camí ral. El venedor va fer constar que li pertanyia per herència de sa mare Jacinta Braquets, que havia fet testament a Gràcia el 13 d'agost de 1863. El preu de la venda va ser de 3.733 rals de billó, més 250 rals pels estris i mobles que es trobaven a l'interior de la casa. Aquest Isidre Serarols era també l'hereu de cal Jaume Cases.
El comprador no tenia cap intenció de viure-hi, sinó que va buscar de seguida algú interessat en adquirir-la. No va trigar, perquè aquella era una època de forta pressió demogràfica i escassejava l'espai pels nombrosos parcers que feien cap a Fonollosa amb la il·lusió d'aconseguir un tros per plantar ceps. El 22 d'agost de 1864 l'Isidre Puigdellívol es va vendre la caseta i la terra a Domingo Vila Pujol.
El Domingo havia nascut a Sant Llorenç de Morunys i quan va comprar la casa comptava 28 anys. Segurament

llavors ja estava casat amb la seva dona Maria Massana Bascompte, natural d'Aguilar. Van anar arribant els fills, però dissortadament no tots tiraven endavant. Consta que el 1882 la Maria feia de dida a un nen que era fill de Joan Puigbó i Teresa Fusté de Manresa. El nen tampoc va sobreviure.
En la relació de cases de 1894 hi consta que cal Turell té una superfície de 32 m2, està deshabitada i l'amo és Domingo Vila, en domicili desconegut.

La història del Vila s'hauria acabat aquí, si no hagués estat per una circumstància afortunada. Fa uns mesos es va posar en contacte amb el Grup de la Memòria Històrica la senyora Montserrat Vila Claret, qui va manifestar que el seu avi Mateu Vila Massana havia nascut l'agost de 1878 a cal Turell.
Va explicar que el Mateu s'havia casat amb Bonaventura Reig Tanyà, de Sant Llorenç de Morunys, i que havia engendrat, entre d'altres, a Miquel Vila Reig, l'avi de la Montserrat. El Miquel havia treballat de fonedor a la foneria Alegre de Manresa i més tard com a carboner. Al començament de la guerra civil s'havia apuntat voluntari a una columna de la UGT i això li havia costat tres anys de presó a la postguerra.
Per altra banda, la recerca oral sobre la casa ha donat resultats magres. Tothom recorda haver-la vista en runes. Un testimoni havia sentit dir que cap el 1915 un nen de cal Cucala que tornava d'escola va entrar-hi i li va caure una pedra al cap que el va deixar estabornit. Un company que anava amb ell va córrer a demanar ajuda. Era Josep Ribalta de cal Jan Teresa

La història que hem explicat, més o menys reeixida, té un punt feble que no podem ignorar. La terra que envolta les ruïnes de la casa es troba en un extrem de la propietat de la Vall, i els entesos estan segurs que formava part d'aquest mas. De fet, Damià Serra Puigdellívol de cal Canigó va tenir arrendada molts anys a l'amo de la Vall una peça de tres quarteres dita el Turell, on hi havia les ruïnes de la casa. El lloguer anual es va mantenir molt temps en 28 pessetes, malgrat la inflació, fins que un dia el Vall va apujar-ho a 128 pessetes. El 10 d'octubre de 1996 Josep Vall Comellas es va avenir a vendre la terra al parcer Damià Serra Pinós, l'actual propietari del tros.

Aquesta realitat contrasta amb l'establiment que va fer el 1774 el Cases, en terreny del qual es trobava. Una possibilitat seria que una part del mas Cases passés posteriorment a la Vall, però no ens consta.
Mai no es pot descartar la revisió de la història, sobretot quan apareixen fets nous, però en aquest cas la història presenta dubtes i qui sap si en el futur no s'haurà de reescriure totalment la història d'aquesta casa.

ALLOTJAMENTS

Els nostres pobles han estat força afortunats en el tema de la guerra, ja que generalment s'han mantingut allunyats dels punts de conflicte. No com els pobres de la Cerdanya, que s'ha vist envaïts una i altra vegada pels gavatxos, o les viles de la Marina, que eren atacades ara i adés per pirates, o els ciutadans de Barcelona, Tarragona o Girona, que han sofert setges desastrosos. Segurament les guerres que van afectar més la contrada van ser la guerra civil catalana de finals del segle XV, les guerres carlines del XIX i, naturalment, la darrera guerra civil, que va tenir gran incidència tant al front com a la rereguarda.
No obstant això, hi ha hagut ocasions en què els efectes de la guerra en curs s'han notat de manera indirecta, com proven els documents que comentarem a continuació. Abans però, una mica d'història:

Soldats francesos

Guerra dels Segadors (1640-1652)
L'imperi espanyol va entrar en crisi a començaments del segle XVII, perquè les remeses de plata de les colònies americanes no donaven abast per mantenir els diversos fronts de batalla oberts a Europa. Per això, el Conde Duque de Olivares, la mà dreta del rei Felip IV, va presentar el 1626 el projecte dit "la Unión de Armas", per tal que tots els regnes de la monarquia contribuïssin a l'esforç militar de Castella amb homes i armes. El projecte va topar amb la resistència de les províncies de l'antic regne d'Aragó, que gaudien d'àmplia autonomia i no se sentien partícips del projecte polític castellà. El rei va convocar corts a Barcelona per intentar aconseguir un subsidi econòmic, però no se'n va sortir i va marxar enfadat. Com que els furs catalans només contemplaven el servei militar per la defensa de les pròpies fronteres, el Conde Duque es va proposar portar la guerra a Catalunya i el 1635 va declarar la guerra a França, que tenia un exèrcit prou poderós. Per defensar el país va destinar-hi 40.000 soldats, 6.000 dels quals els havia d'aportar Catalunya.

En aquell temps els exèrcits no disposaven d'intendència pròpia i es mantenien a expenses dels recursos del territori on estaven estacionats. Eren la pitjor plaga que podia patir un poble, perquè, a més d'haver-los d'alimentar, la soldadesca cometia tota mena d'abusos

sobre la població. Les baralles, robatoris i violacions eren el pa de cada dia i els memorials de queixes i reclamacions que enviaven les autoritats locals no rebien mai resposta.
Aquests allotjaments de tropes es van fer tan insostenibles que va esclatar la revolta. El maig de 1640 els pagesos d'Olot van atacar els "tercios" al crit de "visca la terra, mori el mal govern" i el dia de Corpus, aprofitant que molts segadors s'havien concentrat a Barcelona, els rebels van alçar-se contra les autoritats reials, matant al mateix virrei quan intentava escapar.
El rei va trigar a respondre a la rebel·lió per manca de tropes i mentrestant el president de la generalitat Pau Claris va posar el principat català sota la protecció i sobirania del rei francès Lluís XIII.
Els francesos no van desaprofitar l'ocasió i van entrar amb els seus soldats, que es van comportar, més o menys, com els "tercios" castellans, de manera que al cap de poc també van ser avorrits per la població, que patia de ben prop les conseqüències de la guerra entre Espanya i França. El 1651 Felip IV va assetjar Barcelona, que es va rendir a l'any següent. La guerra va acabar oficialment el 1659 amb el Tractat dels Pirineus, un acord que va ser nefast per Catalunya, perquè el rei d'Espanya, a canvi de concessions en altres fronts, va cedir al rei francès la sobirania de les comarques transpirinenques, el Rosselló, el Conflent, el Vallespir i part de la Cerdanya. Encara que el tractat obligava a respectar les institucions i usatges de Barcelona, el rei Lluís XIV poc després les va abolir.

Allotjaments a Fonollosa i Camps

A l'arxiu de la Seu de Manresa s'hi troba un curiós document, datat el 20 de novembre de 1649, redactat en francès i català, que demostra que una companyia de soldats francesos va fer estada uns dies als nostres pobles. Com era habitual, els pagesos van haver de subministrar als soldats pa i vi, i civada pels cavalls. No se sap quants homes eren ni quants dies s'hi van estar, però la despesa era important i el batlle i els jurats van fer un repartiment del cost entre els propietaris del poble. El militar encarregat de la intendència va signar un rebut amb les quantitats que cadascú havia aportat. Amb el rebut, suposadament, el poble podia reclamar la restitució dels diners al govern, però aquest reemborsament mai es va produir. Ja se sap, les guerres generen pèrdues, i les guerres perdudes encara més.

Soldats aliats

Al document hi consta que, *"Les compagnies de Massilian et Cenas ont esté logeés a Camps et Fenouillouze"*, i la relació comença així:

> Joan Villansoza allogeat il capita Chily, a gastat en pa vi i civada 85 reals.
> Christophoro Cassas a dat al suos cavalier en pa 9 reals.
> Jacme Vaill a dat al suos soldat 10 reals
> Salvador Morera a donné pour 40 reals ...

Tercios espanyols

Els propietaris que van pagar van ser Vilansosa (Closa), Morera, Cases i Vall de Fonollosa, i Clarena, Casa Nova, Caselles, Junyent, Feixes i Coma de Camps, i la suma dels diners pagats va ser de 317 rals.
L'escriptura de la nota és curiosa; es una barreja de francès i català, amb força faltes d'ortografia en els dos idiomes.
Al peu de la relació hi ha el vistiplau del rector de Fonollosa, escrit i signat per la seva pròpia mà:

> Fas fe Barthomeu Celdoni Vilansosa, Rector de Fonollosa y Camps, com la dita companyia de Massilian y Cenas an allotjat en lo dit Terme de Fonollosa y Camps y que en ma presentia y del jurats y patrons passaren los comptes del gastat y que resten a deurer lo sobredit compte.

Una altra nota mostra que aquells dies també va allotjar-se al poble una companyia de catalans:

> Confes haver rebut dels Jurats de Funullossa y Camps vint y nou corteres sivada, dich 29 cor., y dita a sarvit per lo sustento dels cavalls de la companyia den Carlos Caldes del regiment de Margarit y per lo dames sustento dels soldats, nou lliures y vuit sous, y per ser lo ver fas la present vuy a 28 de novembre 1649.

La nota està signada per don Diego de Bas, tinent. Val a dir que la companyia formava part del regiment de Francesc de Tamarit. Aquest era un militar i un ferm defensor de les llibertats catalanes, que va comandar amb èxit la recuperació del castell de Salses. Després va ser empresonat pel Virrei per la seva oposició a l'allotjament de tropes, però el va haver d'alliberar durant els incidents del Corpus de Sang. Al començament de la guerra va ser delegat del braç militar de la Generalitat i membre de la junta que dirigia la defensa de Barcelona.

Altres guerres

Per a completar aquestes notícies sobre contribució econòmica a l'exèrcit tenim un debitori de 6 de novembre de 1726, en el qual els jurats de Camps, Jaume Biadiu, Pau Grau i Adjutori Casellas, van reconèixer deure 53 lliures, 4 sous i 6 diners de l'assignació corresponent al 1725 al "Regimiento de Cavalleria de Órdenes". Van comprometre's a pagar el deute a l'oficial responsable abans del proper gener:

> ... y en caso de no haver pagado la referida cantidad dicho termino, quieren que pueda entrar la discrecion de soldados de dicho regimiento como estava de antes, y en caso de partirse el regimiento para otra parte, mientras no pase de dos jornadas diarias, asimismo prometen llevar el dinero y entregarlo a dicho regimiento, y en caso de estar dos jornadas lejos de dicho termino prometen entregar dicha cantidad a Simon Mensa, botiguer de la ciudad de Manresa ...

El 14 de març de 1727 el batlle Josep Puigdellívol i els jurats van admetre deure 344 lliures al "Regimiento de la Reyna", que pagarien en dos terminis, una meitat a l'agost i l'altra per Tots Sants. El cap del regiment era el capità comandant Francisco Uribarri.

Aquestes exaccions per mantenir les tropes d'ocupació eren una conseqüència de la derrota catalana a la guerra de Successió. La derrota de 1714 la van pagar cara dos propietaris de Fals, el de Montconill i el de Jaumeandreu, a qui el 1714 es va exigir una contribució per despeses de guerra de 250 dobles d'or, una suma de diners molt considerable. Com que no les tenia en efectiu, Francesc Jaumeandreu es va veure obligat a manllevar les 100 dobles d'or espanyol que va satisfer al governador de Manresa don Andrés Bonito, tinent coronel del Regiment de Basilicata, del real exèrcit de Felip V.

La guerra del Francès també va representar despeses pels pobles per tal de sostenir el sometent i finançar la insurgència. A l'arxiu de la Corregidoria de Cervera hi consta que el 1811 Fals i Fonollosa havien de pagar en concepte de "capitació" 36 duros al mes, mentre que Camps n'havia de pagar 16. Els pobles també estaven obligats a una contribució en espècie, concretament de blat, mongetes i aiguardent. El juliol de 1813 l'encarregat d'aprovisionar el castell de Cardona, que estava amenaçat de setge, va exigir als pobles del Ducat que subministressin llenya. A Camps li van tocar 200 quintars i a Fals i Fonollosa 350.

POSTALS DE FONOLLOSA

Arxiu Francisquet

Raval del Sastre, juny 1928

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 60 Febrer 2020

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

MAS BECARDIT

Els documents més antics escrivien Bequerdit o Bechardit, forma que modernament va evolucionar cap a Bacardit. En consideració als orígens, i davant del dubte de la "e" neutra, hem optat per escriure sempre el nom del mas com "Becardit", però hem respectat la grafia "Bacardit" referida als cognoms que se solen trobar en la documentació a partir del segle XVIII.

Vista general

La qüestió del/s mas/os Becardit representa per a nosaltres un gran problema, que no estem segurs d'haver resolt satisfactòriament. Passa que de masos Becardit n'hi ha dos; Becardit de les Olles de la parròquia de Fonollosa i Becardit de Llomars de la parròquia de Camps. Actualment el primer pertany al terme de Fonollosa i el segon al de Castelltallat, però aquest també ens interessa, perquè una part important de les seves terres, les de la masoveria de la Casa Nova, són dins del terme de Camps i, per tant, entren de ple en l'àmbit del nostre estudi.

Als segles XIII i XIV les dues parròquies formaven part del castell termenat de Castelltallat. Posteriorment es van anar definint els límits dels actuals termes de Castelltallat, Fonollosa i Camps. En els documents de l'etapa de transició, a continuació del nom de les persones se sol especificar la parròquia de procedència, però de vegades només el terme, de manera que una part de les dades recopilades poden presentar dubtes d'atribució.

Una qüestió important a resoldre és l'origen dels dos masos. Des de finals del segle XIII consten a Castelltallat persones cognominades Olles i Llomars, que coexistien amb unes altres cognominades Becardit. Alguns dels Becardit eren de la parròquia de Fonollosa, però la majoria eren simplement del terme de castell de Castelltallat. Sigui com sigui, a finals del segle XV els masos Olles i Llomars s'havien extingit i havien donat pas als actuals Becardit de les Olles i Becardit de Llomars. Alguns dels documents que estudiarem mostren una relació de parentesc proper entre els hereus o residents d'un i altre mas.

Una possible explicació seria que els masos primitius abandonats durant la crisi demogràfica haguessin estat ocupats per branques de la família Becardit, que es diferenciarien amb l'afegitó del nom dels antics masos. I per complicar encara una mica més la cosa, hi havia una altra branca familiar instal·lada al mas Bonveí. Els hereus d'aquest mas es van dir Becardit durant moltes generacions, però aquests, per sort, es fàcil distingir-los per l'àlies Bonveí afegit després del cognom.

Val a dir que la propietat Becardit de les Olles que va arribar al segle XX tenia les seves terres repartides entre els termes municipals de Fonollosa i Castelltallat. Qui sap si la part de Castelltallat no correspon al mas medieval de les Olles.

Forn de pa

Començarem la història per les dades que ens han arribat del mas de les Olles.

El 7 dels idus de març de 1296 Bartomeu de les Olles de Castelltallat i dos més van manllevar una certa quantitat de diner. El 1298 Pere ses Olles va admetre un deute i el 1313 el batlle va obligar-lo a pagar uns diners que devia a un manresà. El 1320 Bernat ses Olles, fill de Pere, i

Raimon de Cucala van avalar a Bernat de Rabinat de Fonollosa. El 1338 es documenta Bernat ses Olles i el 1356 Pere de Olles. Durant aquells anys turbulents hi va haver canvis en la propietat i l'agost de 1394 els possessors eren Antoni Selva, àlies Olles, i la seva dona Geralda. El dia u d'agost el marit i la muller es van declarar vassalls del monestir de Santa Cecília i van jurar fidelitat a l'abat Pere.
El mas va ser abandonat i el 22 de novembre de 1437 l'abat va establir-lo a Joan de Puig de Fonollosa. Les condicions eren que havia de pagar anualment al monestir una quartera de blat, mitja d'ordi, delme i primícia de carnalatges i formatges, 8 sous de cens i 12 diners en comptes de tasca. A més, prestar les servituds personals d'una "alberga" i dues "tragines". La nissaga Puig de Fonollosa es va extingir al segle XVI i la propietat, coneguda, com el Puig de la Vall, va a passar a formar part de la Vall. Entremig, potser, l'antic mas de les Olles va passar als Becardit.

El primer Becardit que hem trobat és Pericó de Becardit de Fonollosa, qui el setembre de 1291 va actuar com avalador. Entre aquell any i 1313 hem trobat a Pere o Pericó de Becardit en onze documents més. El pridie dels idus de juliol de 1310 es documenta Arnau de Becardit de Fonollosa, però no sabem si era l'hereu.
La composició de la família habitant al mas s'aclareix una mica a partir d'un paper datat el 13 de les calendes de desembre de 1316. Ramon Torres d'Aguilar i Romeu Vall de Castellar eren els tutors del jove Bartomeu, fill i hereu del difunt Pere de Becardit i la seva dona Sibil·la, casada en segones núpcies amb Francesc de Montserrat de Manresa. Els tutors, com a administradors del patrimoni, van manllevar 100 sous a Berenguer de Becardit de Manresa, a fra Ramon de Becardit, monjo de Montserrat, i als germans Guillem, Bernat i Arnau de Becardit, aquests darrers del terme de Castelltallat, per tal de restituir a la vídua Sibil·la els 600 sous que aquesta havia aportat de dot al mas Becardit.

Aquest Berenguer de Becardit era un fill de la casa que s'havia casat a Manresa el 1307 amb Geralda, filla de Cardona de Torreguitzana, rebent de dot la casa on s'instal·laria la parella al carrer Bifurno. En diverses ocasions el Berenguer va avalar als parents de Fonollosa i en dos casos s'afirma que és oncle del Bartomeu. Un altre fadrí de la casa instal·lat a Manresa era Bernat de Becardit, qui el 1309 va contraure matrimoni amb Elisenda Mercader.

El 1324 el Bartomeu, ja alliberat de la tutela, va arrendar durant set anys un tros de terra del seu mas, que afrontava amb els masos Cucala i Rabinat. El tracte era a mitges i els arrendataris havien de dur les garbes a l'era de Becardit i allà fer la batuda.
El 1327 el Bartomeu va reconèixer deure 33 sous a la seva mare Sibil·la, que havia enviudat del segon marit. El Bartomeu es va casar amb Mateua, filla de Ramon de Cucala de Castelltallat, i el 1328 i el 1329 va rebre del sogre diners a compte del dot promès a la Mateua. Entre la primera aparició de 1316 i la darrera de 1344 hem recopilat 24 referències del Bartomeu.
El 1375 ja feia anys que el Bartomeu era mort i el 28 d'abril d'aquell any la seva vídua Mateua, que també ho

Golfa

era del segon marit Guillem de Torreguitzana de Fals, va renunciar als drets que servava de la seva casa de procedència, el mas Cucala, a canvi d'una compensació de 20 lliures. Els drets li pervenien dels seus pares Ramon de Cucala i Esclarmonda, i els diners els va rebre de l'amo de Cucala, que llavors era Guillem Beringues d'Ardèvol. La cessió va comptar amb l'aprovació de Bartomeu de Becardit, fill de la Mateua, i de Romia, vídua de Pere de Bonveí de Castelltallat, que solia viure al mas Becardit. La Mateua així mateix va donar poders al fill per reclamar la restitució del dot que havia aportat al segon marit Torreguitzana.
La Romia, la vídua de Pere Bonveí, àlies Becardit, possiblement era una filla de la casa i aparentment exercia de mestressa, ja que entre 1375 i 1382 la trobem en diversos negocis relacionats amb bestiar, sobretot compravendes i comandes de mules i cabres.

El següent personatge és Ramon de Becardit de Fonollosa, però només surt en dues ocasions, el 1380 i 1389, comprant un mul al mercat de Solsona i manllevant diners al call de Calaf.
Després d'un interval temporal sense dades, arribem al 1431 a la parella formada per Pere de Becardit i Fran-

Porta de la pallissa

cesca. Dos anys més tard van casar la filla Angelina amb Jaume Marfà. Aquest era beiner o fabricant de beines per a armes de tall i el pare li va donar un conjunt d'eines del seu ofici, perquè es pogués guanyar la vida. El 1437 el Pere era curador dels pubills del mas Font Llagosta de Camps i el 1439, junt amb el seu germà Bartomeu, va signar una treva amb una colla de Sant Mateu. El germà estava establert a Manresa i es dedicava a la venda de cereals. Des de 1432 que estava casat amb Joana, la vídua del fuster Pere de Sobrebalç.
En la reunió dels remences de 1448 hi van participar el Pere i el seu fill Antoni. Del llibre del Veguer n'hem copiat el fragment següent, relatiu a un deute del Pere a un botiguer. La data és 24 d'agost de 1481:

> Clamàs en Berenguer Luch Rípoll, mercader de la present ciutat de Manresa, de Pere Bequardít de Fonofosa de XVII sous, salvat dret de compte, per resta de mayor quantitat per drap y a pres de la sua botigua. Fou request lo batle de Fonogosa ab lletra en continent spay de x dies, ab empara de tots los blats del dit Bequardit.

Aquell mateix any el Pere i el seu fill Antoni van comprar un animal a la fira de Tàrrega.
En un procés judicial que va tenir lloc el 1508 entre el rector de Fonollosa i l'amo de la Vall van intervenir-hi en qualitat de testimoni tres persones que duien el cognom Becardit, però no podem assegurar d'on eren, ja que figuraven del terme de Castelltallat. Eren el batlle Antoni de Becardit, Caterina, vídua de Pere Becardit i Antoni Selva, àlies Becardit.
Qui era certament de Castelltallat era Pere Becardit, hereu del mas Bonveí, qui el 1536 va comprar una mula amb l'aval del seu germà Antoni Becardit de Fonollosa.
Aquesta etapa d'incerteses i de confusió entre les diverses branques de la família no s'aclarirà fins a finals del segle XVI, quan es definirà la línia successòria dels amos de la casa que ha arribat fins als nostres dies.

MAS QUEROL

La menció més antiga del topònim la trobem en un pergamí datat el 17 d'abril de 979. Dos homes, Guisardino i Lofredus, van fer donació a l'església de Camps d'una terra dins del terme del castell de Fals, en un lloc dit "Ccero Alto". Pensem que era al Pla de Querol, que estava dividit pel mig entre Fals i Fonollosa. "Ccero o quero alto" vol dir roca alta, la mateixa etimologia del santuari de Nostra Senyora de Queralt a Berga. En el cas del santuari la presència de la roca és prou evident, però també la casa actual de Querol de Fonollosa es troba assentada sobre un promontori de roca, cosa que es pot apreciar al lateral de la bassa i al fons del cobert de la premsa.

A la zona de Querol hi havia com a mínim tres masos, la família d'un dels quals duia el cognom Querol. La primera persona que hem localitzat en la documentació és Arnau de Querol, qui el 10 de les calendes de 1281 va signar un aval. Poc després, el 1284, surten els germans Ferrer i Pere de Querol i el 1285 Romeu de Querol, sense cap indicació de qui era el cap de casa.
Si ens atenem a la freqüència amb que surten en els papers tenim que el Ferrer entre 1284 i 1300 surt vuit vegades, mentre que els dos homònims seus ho fan dos cops cadascun.
El 1305 Pere, fill de Ferrer de Querol va admetre deure 110 sous per la compra d'un mul. Entre aquella data i el 1320, el Pere o Pericó apareix en quinze ocasions, quasi totes en motiu de compres de bestiar i préstecs dels jueus. El 1317 va participar en una treva acompanyat del seu germà Guillem i altres homes de Fonollosa. El Guillem era un fadristern que estava casat a Manresa i vivia en una casa a prop del torrent del Prat.
El 1312 i 1313 Bernat de Querol de Fonollosa va ser obligat pel batlle de Fonollosa a pagar uns deutes contrets. El 1316 era un dels marmessors del testament del rector de Rajadell i el 1346 va quedar deure una certa quantitat de drap en una botiga de Manresa. Entre 1356 i 1380 surt intermitentment Guillem de Querol de Fonollosa, el 1361 en companyia de Galzeran de Querol.

A Galzeran de Querol, del mas Querol, el 1364 el jove hereu del mas Llomàs de Castelltallat li va reconèixer haver administrat honestament la hisenda mentre era curador seu. És probable que Galzeran fos el cap de casa, perquè en altres ocasions també es remarca la seva pertinència al mas Querol. Surt nou vegades en els papers, essent la data límit el 1393.
Tenia un fill dit Francesc, el qual va esdevenir hereu del mas Bosch de Monistrolet, que li va donar l'avi matern Pere de Bosch. Abans d'instal·lar-se a Monistrolet amb

Foto Sabina

Escales del celler

Foto Sabina

Detall d'una bota congrenyada

la seva muller Margarida va haver de passar el tràmit de jurar fidelitat al senyor feudal del mas, que era el prior de la Seu de Manresa.

L'hereu del Galzeran era el Bernat, qui va manllevar diners als jueus de Calaf diverses tractes entre 1380 i 1385. El 1382 Guillem de Pla de Manresa va deixar al Bernat sis quarteres de gra barrejat, mesura de Manresa, i dos quartans d'oli, *"ad mesuram rectam de ffonoyosa"*, productes que es va comprometre a tornar sense dilació quan li fossin reclamats. L'existència d'una mesura d'oli pròpia de Fonollosa és un indicador de la importància en aquell temps a Fonollosa de la producció i comerç de l'oli. El 1384 Bernat Querol va vendre al mateix Pla d'abans 100 quintars de llenya de roure i alzina dels boscos del seu mas. La meitat del lliurament s'havia de fer per Carnestoltes i la resta per Pasqua. També li va cedir sis any una feixa per plantar cabeces de safrà. El juny de 1396 el Bernat ja era mort i la seva vídua Romia va reconèixer deure a un botiguer 8 lliures i 15 sous per un mul negre.

El 22 de setembre de 1401 van pactar-se els capítols matrimonials entre Marieta, filla del Bernat i la Romia, amb el sabater Joan de Goronats. En absència del pare va ser el germà Pere qui va tancar el tracte de la manera següent:

> (...) Pere de Querol, frate de part de pare e mare de la dita Marieta, promet que dara al dit Johan de Goronats la Marieta en muller e li dara de exovar, per part de heretat e legitima e supplement de legitima e en qualsevulla altre dret pertanyent en bens de pare e mare, C sous barcelonesos, e daltra part, aquelles X lliures que en Galzeran de Querol, quodam, avi seu, li lexa en son testament, e daltra part tot ço que el honrat Francesc de Gostemps, ciutada de Manresa, deu a dita Marieta per raho de soldada ...

Es confirma doncs, que el difunt Galzeran era el pare del Bernat i l'avi de la Marieta i el Pere. La Marieta, a més de les 15 lliures que li va donar la família, va afegir al seu dot el cabal que havia guanyat treballant de minyona en una casa de Manresa. Un dels avaladors dels capítols va ser Francesc deç Bosch, que deuria ser l'oncle de la núvia.

Paral·lelament amb aquests personatges, hem recopilat 20 fitxes, que van de 1389 a 1423, de Joan de Querol, a qui no sabem on ubicar en l'esquema familiar. Sembla clar que el Bernat era el propietari, ja que venia llenya del seu bosc, però la presència notable del Joan ens porta a pensar que hi podria haver un altre mas Querol.

El següent hereu Pere de Querol (Querolio en llatí) va demanar el 1408 cent sous a Romeu Voltet, el pabordre de Caselles, que residia habitualment a Calaf. Els hi va deixar en forma de censal, amb la particularitat que la pensió no era monetària sinó en espècie, un quartà d'oli, mesura del castell de Fals. L'oli s'havia de portar cada any per Carnestoltes a la Pabordia. En garantia, el Pere hi va posar "un casal ensorrat que antigament havia estat molí", que es pot considerar l'evidència més antiga dels Molins de Querol. El 1423 Pere de Querol i un altre, en representació de tots els parroquians, van encarregar a un fabricant de campanes una campana per a l'esglesiola de les santes Justa i Rufina, una ermita que gaudia de la devoció popular.

Les referències a Pere Querol, compreses entre els anys 1401 i 1438, són tretze. En la reunió de caps de casa per constituir el sindicat remença de 1448 hi van ser presents Pere de Querol i el seu fill Bartomeu, però també Bernat Querol, àlies Pereta, la qual cosa reforça la hipòtesi de l'existència de dos masos.

Arxiu Clotes

La masia (1950)

Bartomeu Querol era el 1452 tutor dels fills petits de l'amo del mas Bosc de les Dues Cabres. Aquest mas de Monistrolet era dels descendents de Francesc Querol, que havien adoptat el cognom Bosch.

En un paper del fons de la Batllia de Cardona de la Biblioteca de Catalunya hi surt el Bartomeu Querol. Està datat el 14 de setembre de 1481, però l'estat del paper

Pallissa amb l'alzina al fons

Foto Sabina

Tines adossades

i la cal·ligrafia el fan pràcticament incomprensible. Aparentment es tracta de la denúncia que li va fer l'amo del mas Puig, acusant-lo de la sostracció d'uns bucs d'abelles que van ser trobats en una boïga que tenia el Querol al terme de Rajadell. Hi van intervenir els batlles de Fonollosa i de Manresa i van prestar testimoni diverses persones de Castelltallat, Fonollosa i Fals.

Contemporani amb el Bartomeu hi havia un tal Bernat Querol, conegut amb el sobrenom de Pereta. Aquest Pereta, documentat entre 1435 i 1454, estava casat amb

Vista general

Sibil·la, la pubilla de Querol. La Sibil·la tenia prou personalitat, i poder, per fer negocis pel seu compte. Així, el 1449 va comprar un mul negre a un teixidor i un mul gris a un mercader, pels quals va acceptar uns debitoris de 17 i 31,5 florins, respectivament. Un possible indici de la procedència del Bernat Pereta seria una treva signada el 1446, en la qual va intervenir Joan Pereta del lloc de Planelles, nebot del Bernat.
El 1453 va fer testament Maria, vídua de Pere Llomàs de Castelltallat. Va deixar a una néta la roba que hi havia en una caixa que tenia la testadora al mas Soler de Camps. A la seva germana Sibil·la, muller de Bernat Pereta i propietària del mas Querol li va perdonar el que tenia pendent de cobrar del dot, mentre que a la germana Francesca, vídua de Bartomeu Casellas de Manresa li va llegar 20 sous. Va fer hereva a una filla casada al mas Vilar de Fonollosa.
No tenim més dades del mas fins el fogatge de 1497, quan hi habitava Pere Querol.

De l'examen del recull de dades que acabem d'exposar s'arriba a la conclusió que no és possible muntar amb garanties un arbre genealògic complet de la família propietària de Querol. La repetició de noms de pila és una constant al llarg de la recerca, surten massa personatges i sovint manquen connexions de parentiu entre ells. Algunes dades apunten a l'existència de més d'una família coexistint a la mateixa casa o en un indret proper, cosa que era habitual a l'època.
Sigui com sigui, els Querol es van extingir a finals del segle XV, víctimes de la greu crisi que va afectar el territori a causa de la guerra i les malalties. Haurem d'esperar fins el 1514 per tornar a tenir notícies del mas. Llavors aquest i altres masos rònecs del seu entorn es trobaven en mans del Ferriola d'Aguilar. Ignorem com van arribar al seu poder. Tal vegada es va limitar a ocupar la terra abandonada, amb el vistiplau del senyor jurisdiccional, que deuria estat més que satisfet que algú és volgués fer càrrec d'unes terres ermes que no li reportaven cap benefici.

ELECTRIFICACIÓ

Llum
Al segle XX van popularitzar-se uns grans invents relacionats amb l'electricitat, una substància misteriosa que es propagava a través de fils de coure. Els fils es penjaven de pal en pal i aviat el paisatge es va veure poblat de grans estenedors de roba, que feien la delícia dels ocells, però aquest progrés, bàsicament de caràcter urbà, va trigar a arribar als nostres pobles.
Les persones amb idees més progressistes es van adonar que sense electricitat no hi havia futur possible i van començar a reclamar de poder participar dels beneficis dels invents moderns.

A pagès no existia enllumenat públic i les cases s'il·luminaven amb espelmes, llums d'oli o teies. Les més avançades van instal·lar a començaments del segle XX llums d'acetilè. Als baixos de la casa s'hi posava el reactor o caldera, on es barrejava el carbur de calci amb l'aigua, i es feia arribar el gas a dues o tres làmpades, distribuïdes estratègicament a l'interior de la vivenda, mitjançant canonades de llautó. Entre d'altres, tenien aquest sistema la Gabriela de Dalt i cal Tico Vell de Fals i el Casalot de Camps, les quals encara conserven restes de la instal·lació.

En el Ple de 12 de setembre de 1926 es va acordar demanar a la companyia Elèctrica Selga preu per fer arribar una línia elèctrica al poble des de Rajadell.
L'emprenedor Francesc Selga Miralles, aprofitant l'estesa de la línia que anava de Manresa a Calaf, havia aconseguit el 1923 una concessió per distribuir electricitat a la zona. No hi va haver acord amb el Selga i el maig de 1929 l'alcalde va viatjar a Barcelona per negociar amb la Companyia d'Energia Elèctrica de Catalunya, però l'empresa va contestar que no li sortia a compte fer una connexió a la línia d'alta tensió més propera.

Torre alta tensió al pla dels Manresans

Finalment va ser el Selga qui va fer arribar l'electricitat als nuclis de Fonollosa i Fals. Per poder repartir electricitat per les cases, va caldre construir una caseta amb un transformador, amb la funció de reduir la tensió fins als 120 volts que requerien els aparells elèctrics dels usuaris. A Fals la caseta del transformador es va aixecar en un terreny de cal Regueret, que, a canvi, va tenir la instal·lació a casa gratis. A Fonollosa el transformador es va situar a l'entrada del poble. Una notícia del diari del 20 d'octubre de 1934 informava que s'havia iniciat la construcció de la caseta del transformador, però a finals d'aquell mes les obres s'havien aturat temporalment per una qüestió de permisos i no es van tornar a emprendre fins el març de 1935. El diumenge 2 de juny, a les 4 de la tarda, el senyor Selga es va reunir a Fonollosa amb els interessats en tenir llum. La llum era una meravella, però poques cases van posar comptador, perquè consideraven que 18 pessetes era un preu massa alt per donar-se d'alta, i l'expansió de la xarxa va avançar molt lentament. La potència instal·lada era baixa, així per exemple, sabem que la instal·lació d'una vivenda de Fals consistia en quatre bombetes d'incandescència de 15 W, quatre de 10 W i quatre de 25 W. Això suma 0'2 Kw. Als llocs on no arribaven els fils havien d'espavilar-se d'altres maneres. Així per exemple, al Molí de Boixeda van instal·lar el 1929 una dinamo, accionada per la força de l'aigua, i que produïa electricitat per les màquines i per il·luminació. El 1935, l'amo va comprar un grup electrogen que generava 450 W de corrent de 24 V.

Mentre s'electrificaven alguns domicilis particulars, l'Ajuntament va plantejar-se la necessitat d'instal·lar enllumenat públic als nuclis més densament habitats, que de nits eren foscos com la gola del llop. L'agost de 1935 es va presentar un projecte de posar vuit punts de llum al raval de Fals i al nucli urbà de Fonollosa, pressupostat en 1.000 pessetes en total. La inauguració dels fanals de Fonollosa s'havia de fer per la festa major. L'alcalde Ibáñez, que no era gaire amant de les modernitats, i alguns regidors no van estar-hi d'acord i el projecte es va paralitzar. Marià Serarols, des de la tribuna del Pla de Bages, clamava contra els retrògrades el 21 d'agost:

Una sistemàtica i absurda oposició dels consellers que pertanyen als pobles agregats de Fals i Camps a què nostre poble gaudeixi de claror en els carrers, al·legant que fins ara bé anaven a les fosques. Jo diria a aquests homes, i particularment al senyor batlle, que no és lícit voler condemnar als veïns a viure mirant enrere, sinó que tots els pobles tenim dret a evolucionar. Ara que si a cas ells decideixen continuar amb aquestes al·legacions, també crec que es podria demanar a aquests senyors que si abans anaven a peu a Manresa, que no vulguin pas ara anar-hi en auto ...

Finalment a començaments de 1936 es van inaugurar alguns fanals a Fals i Fonollosa i la llum va arribar a les escoles, però no va ser fins a la guerra que es va poder portar a terme una política d'electrificació massiva a la majoria de cases. La companyia del Selga va ser intervinguda i va passar a mans de la Companyia Anònima Manresa d'Electricitat, que estava gestionada pels treballadors. A petició de l'ajuntament, la companyia es va comprometre a posar llum a totes les cases que ho demanessin, a un preu raonable.
El desembre de 1936 es va constituir l'Associació de Municipis de la Segarra amb la finalitat de distribuir corrent als pobles de Fonollosa, Rajadell, Aguilar i Sant Pere Sallavinera.
El gener de 1938 la llum va arribar a totes les cases del Raval de la Creu de Fals, després que els veïns haguessin negociat conjuntament amb la C.A.M.E. col·lectivitzada, la portada de llum a les seves cases. De manera similar es van electrificar altres zones del municipi.
Un cop acabada la guerra, Francesc Selga va recuperar l'empresa. Segons conten diversos testimonis, el Selga va reclamar als nous usuaris les despeses de la instal·lació. Alguns s'hi van negar, al·legant que ja havien pagat la quota, però davant de l'amenaça de tallarlos el llum, no van tenir més remei que pagar.

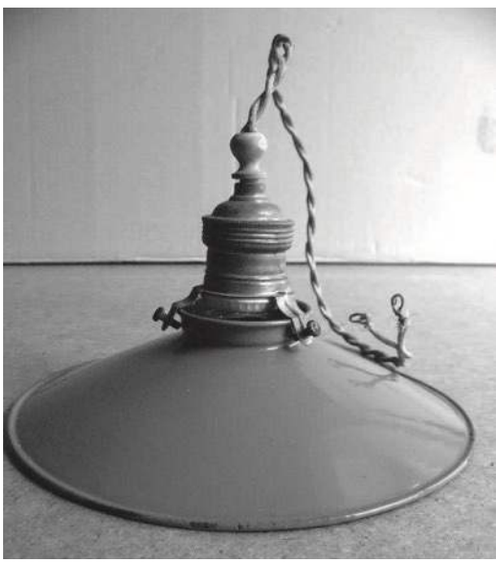

Pàmpol de llum

A Camps, com de costum, van ser els darrers de gaudir dels avenços tècnics. A mitjans de la dècada dels 40 es va estendre una línia des de Fonollosa cap al raval del Soler, passant per la Pabordia. Quan es va inaugurar, els veïns van fer una festa molt sonada amb un ball d'acordió a l'era de cal Balandrés. Totes les cases van posar comptador, excepte els de cal Mariano que no ho van poder pagar, perquè eren molt pobres. La resta d'habitants de Camps, envejosos, durant uns temps

van anomenar al raval del Soler o del Ferrer, raval de la Llum. El desembre de 1954 l'Elèctrica Selga va fer arribar una línia a un transformador a Camps, d'on sortien diversos ramals cap a les cases. L'Ajuntament va pagar al Selga 4.150 pessetes pel cablejat a cinc fanals.
Mica a mica les cases i masies aïllades van connectar-se a la xarxa i l'electrificació del terme municipal va ser un fet, i actualment la vida no es concep sense un munt d'aparells que s'alimenten amb energia elèctrica.

Telèfon

Quan ens trobem en un indret del municipi on el mòbil no té cobertura ens sentim desvalguts i molt preocupats, perquè és el nostre desig estar connectats tothora amb la resta del món. Els nostres avantpassats no tenien aquest neguit, perquè les comunicacions seguien un ritme lent, es feien cara a cara i, eventualment, a través d'una nota o carta, que trigava el seu temps en arribar a destinació. Per les urgències es feien servir els serveis de missatgeria ràpida, un cavall o un minyó de cames lleugeres, però no era infreqüent que els parents s'assabentessin d'un funeral quan el difunt ja feia dies que reposava a la fosa. La vida seguia un ritme natural i calmat, i la pressa es reservava pels incendis.

Centraleta telefònica

En la reunió del Ple municipal de 18 de setembre de 1925 es va acordar sol·licitar a la C.T.N. (Companyia Telefònica Nacional) la instal·lació d'un aparell telefònic a Fonollosa. Els plans d'expansió de la companyia no passaven per estendre costoses línies que servissin a pocs abonats, sinó més aviat per densificar les xarxes urbanes, econòmicament molt més rendibles, de manera que la resposta negativa no es va fer esperar. No es van desanimar l'alcalde ni els regidors, i l'Ajuntament va reiterar la petició dues o tres vegades més. El maig de 1928 es va constatar però, que no hi havia res a fer, que Fonollosa romandria incomunicada pels segles dels segles. Les comparacions són odioses, però aquell mateix any a Rajadell hi havia cinc particulars que tenien telèfon a casa, un dels quals oferia servei públic.

Aparell antic

Amb la instauració de la República la situació va canviar, perquè el nou govern va prioritzar el servei públic, ja no es tractava només del benefici econòmic, sinó de donar servei al màxim nombre de ciutadans.
L'alcalde republicà Valentí Ibáñez va fer a finals de 1936 una gestió a Barcelona, a la seu de la Companyia Telefònica, per reiterar la petició d'un telèfon públic a Fonollosa i un altre al Raval de Fals. Ho deuria aconseguir, perquè el desembre es van pagar 2.500 pessetes per la línia de Rajadell a Fals. El primer aparell es va posar a cal Baraldés, un punt on hi passava molta gent, ja que hi havia la botiga. A Fonollosa l'aparell es va instal·lar a ca la Rosa, on ja hi havia l'oficina de correus. La casa era el centre neuràlgic de la població. Les portes eren sempre obertes i la sala de l'entrada acollia a la gent que venia a recollir les cartes, esperava l'arribada del cotxe de línia o una conferència telefònica. Allà s'hi guardaven cistelles i paquets, es transmetien notes i encàrrecs i s'intercanviaven notícies d'actualitat.
Per establir comunicació telefònica calia connectar amb Manresa i esperar una línia lliure. La trucada es feia girant una maneta i l'espera era sovint molt llarga, d'hores, perquè la central de Manresa solia estar col·lapsada.
La primera telefonista va ser Teresa Biosca i ho va ser molts anys, fins que es va retirar. La telefonista portava un llibre de control de les trucades i de la seva durada, ja que el preu depenia del temps de la conversa. La companyia va subministrar un rellotge amb una esfera molt gran, que encara conserven a ca la Rosa. La remuneració a la telefonista als anys 50 era de 20 cèntims de pesseta per trucada. Des de la central de telèfons també es passaven avisos urgents a les cases.
A finals d'aquella dècada dos veïns de Fonollosa que necessitaven telefonar amb certa freqüència van aconseguir que els instal·lessin un aparell a casa. Eren el sastre Calmet, abonat número 1, i Joaquim Torras, número 2. Des dels seus domicilis es posaven en contacte amb la centraleta i la telefonista els passava la trucada. Durant molts anys van ser els únics abonats, després es van donar d'alta gairebé totes les cases del nucli. Les cases aïllades ho tenien pitjor i van haver d'esperar molts anys.

A Camps el telèfon va arribar amb molt retard. El maig de 1962 l'Ajuntament va acceptar el pressupost que havia presentat la C.T.N. per instal·lar un telèfon públic. Era de 47.850 pessetes per la línia i 750 per l'aparell. Es comptava amb una subvenció del pla d'ajudes a la cooperació de 1960-61 de la Diputació Provincial. El telèfon es va instal·lar al Cafè a començaments de 1963 i l'ajuntament pagava la quota mensual.
A començaments de la dècada dels 80, la companyia va posar una central automàtica i els telefonistes dels pobles, després de molts anys de servei, es van jubilar.

L'ENGREIX I MATANÇA DEL PORC

Quan la situació econòmica ho va permetre, no hi havia casa de pagès que no tingués a la cort un o dos porcs per engreixar.
Algunes cases, no moltes, tenien truges. Només sortia a compte tenir un mascle si el nombre de truges era superior a 7 o 8, si no, es portava la truja a "arreglar" o fecundar en una casa que en tinguessin. De vegades el mascle es trobava en una masia allunyada i la truja s'hi conduïa fent-la caminar a base d'anar-li donant grapadets de faves i ordi d'un cabasset, tal com conta Pau Palà de cal Pelfort, que de jove aconduïa la truja de casa per ser muntada pel mascle d'una casa de Castelltallat.
Quan garrinava una truja calia vigilar-la de dia i de nit, perquè en ajaure's no aixafés cap cria. Si la covada era molt nombrosa, se'n feien dos grup que s'alletaven alternativament. Els garrins es treien quan tenien un parell de mesos i es venien a les cases que en volien per engreixar o al mercat dels porcs de Manresa, que tenia lloc a la plaça dels Infants.
Normalment s'engreixava un garrí just desmamat, però en ocasions s'entrava un animal més gran, anomenat porc jove o "bastard". Una "primala" era una femella jove destinada a convertir-se en truja de reproducció. La tria del sexe del garrí tenia pros i contres. El poc mascle té més greix que la verra, però la carn dels mascles si no estan sanats fa tuf.
Els mascles se sanaven o capaven quan pesaven uns vuit quilos i de la tasca se n'encarregava el sanador. Per aquest rodals era famós un personatge conegut com el "sanador de Sanaüja". Era una persona jovial que passava en moto per totes les cases i molta gent recorda encara la seva dita "Aqueixos porcs són sanats meus, són de mena menjadors, una saca de quintes, una de terceres i se us faran grossos". El sanador extreia ràpidament els testicles dels mascles amb un ganivet esmolat i després cobria la ferida amb oli d'oliva. Esterilitzar les femelles era més complicat.

Arxiu Ferrer

Porc de cal Sambleia

El procés d'engreixar el porc de casa s'iniciava normalment al gener. Primer se'ls donaven farinetes de "manyuelo". És el producte que surt del molí després de la farina panificable i és més fi i nutritiu que les segones. Més endavant menjaven calderada de farina d'ordi, segones de blat, faves, cols, patates grillades, naps, remolatxa i, en general, totes les triadures i restes vegetals de la cuina i l'hort. De vegades es deixaven pasturar en un camp, perquè mengessin herbes i arrels. Els darrers mesos se'ls afegia a la calderada farina de blat de moro, un aliment calòric que els engreixava fins arribar a pesar uns 100 o 120 quilos, amb una capa ben gruixuda de cansalada. En aquest sentit la raça més apreciada era la "vigatana".
Es conta que algunes cases eren tan pobres, com per exemple cal Canigó, que no tenien menjar per posar a la calderada i donaven als porcs calcides i altres herbotes bullides. Els animals nodrits així quedaven escarransits.

El procés d'engreix durava gairebé un any i al final es matava el porc. Havia de ser a l'hivern, quan no hi ha mosques i el fred conserva la carn. La matança era una gran festa familiar que aplegava a parents i amics, que ajudaven en la preparació dels embotits i gaudien del primer tast de les delícies de la carn del porc sacrificat. Es matava el porc amb lluna vella. El matador era un professional i la seva feina consistia en clavar un ganivet esmolat al coll del porc, que esguellava mentre perdia la sang a raig, sang que es recollia per fer la botifarra negra. Se'ls degollava a sobre un pedrís o una portadora i després se'l socarrava, amb un foc viu de botxes o sarments, sobre dos rocs. A continuació, el matador especejava el porc mentre les mocaderes netejaven els budells per tal d'embotir-los amb la carn picada.
Un impost municipal de 1944 ens permet conèixer els tres matadors que van treballar aquell hivern; Francesc Pubill de cal Recus, Àngel Torras de cal Tiquet i Pepet Bonvehí de cal Xisco, els quals van declarar haver mort 38, 15 i 55 porcs, respectivament.
El Recus portava una llibreta de comptes. El 1948 el preu que cobrava per matar un porc anava de les 13 a les 18 pessetes. Les cases solien llogar també una botifarrera o mocadera. El 1948 a Querol van pagar 36 pessetes pels dos, però no sabem si van matar un sol porc o més d'un.

El Recus va ensenyar la tècnica a Josep Duocastella, el Tomaset. Altres matadors de porcs han estat Josep Vilaseca de cal Teixidor de Camps i els de Fals Francesc Fàbrega Casas, conegut com el Xisquet de la Creu, Rossendo Ballonga de cal Colom Vell, Josep Vilà Perramon de cal Regueret, Ernest Morros Parés de cal Gaietano de la Creu, i Valentí Vila Garrigó de ca l'Agustí. Aquest, juntament amb el Tomaset de Fonollosa han estat els darrers matadors en actiu. La impossibilitat de complir les normatives que regulen el sacrifici del bestiar han acabat pràcticament amb la matança tradicional i ara tots els porcs se sacrifiquen als escorxadors industrials.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 61 Març 2020

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

CAL TORRES

El darrer edifici del carrer Nou és una casa de construcció moderna, però al lloc on està edificada hi havia hagut una casa vella anomenada Torres. Ara ens proposem rescatar la seva història a partir de la documentació, malgrat que fa molts anys que la casa ha desaparegut i la memòria popular gairebé n'ha oblidat el nom.

El primer Torras que trobem a Fonollosa és Antoni Torras, el qual el 1612 va rebre d'una tieta de la seva dona 3 lliures de suplement del dot. La dona era Magdalena, filla de Joan Montconill i Àngela, els amos del mas Montconill, (Closa). No sabem on vivia aquest Torras, però podria ser que tingués alguna cosa a veure amb la casa del carrer Nou, que calculem, va ser construïda a mitjans d'aquell segle.

En aquell temps voltava pel poble un tal Cristòfol Vilansosa, que era parent del rector. El 1660 la vídua de Joan Bacardit de Lloteres d'Aguilar li va deixar fer una boïga a la propietat i li va permetre ocupar una cambra de la masia per guardar-hi les eines i dormir ell i els seus fadrins. El 24 d'agost de 1669 Josep Torras va llogar al Vilansosa una casa al carrer Nou de Fonollosa i un hort a prop de la font de Fonollosa. Aquell any hi havia molt poques cases construïdes al carrer Nou i, per això, és probable que la casa llogada fos la que ens ocupa. El lloguer era per tres anys a raó de 2 lliures i 10 sous per any. Una clàusula del contracte diu que *"a cas lo predit Joseph Torras no aja a menester per son propi us una farinera y un graner de canya, sen puga servir dit Christofol Vilansosa"*.

D'aquest Josep Torras o un descendent seu tenim més dades. El juny de 1672 va cobrar 14 lliures de soldada per la feina de mosso al mas Bosc de Fals. El 23 de març

Arxiu Miquel Duocastella

Carrer Nou amb cal Torres a la dreta (c.1930)

de 1695 es van signar capítols matrimonials de Josep Torras de Fonollosa, fill de Josep i Celdònia, i Maria, filla d'Isidre Sala, natural de Vallhonesta i habitant a Camps. L'Isidre Sala era vidu i va donar a la filla 100 lliures, una caixa de fusta d'àlber de segona mà i molta roba, com per exemple una "ropilla" d'estamenya, un faldellí de cordellat o un vestit d'escot amb "guardapie de cadissos". El Sala va voler que 70 lliures del dot servissin perquè el seu gendre quités una vinya que tenia empenyorada a Josep vall de Fonollosa.

El successor va ser Isidre Torras. El 10 d'agost de 1724 es van pactar les condicions de l'enllaç matrimonial entre l'Isidre i la futura muller, la Magdalena. Aquesta era de casa bona, perquè els seus pares eren Joan Morera i Francesca, el amos de la Morera. El seu germà Magí li va prometre 100 lliures i dues caixes amb pany per desar la roba de l'aixovar. El rebut del dot no es va signar fins el 1750.

El 1727 el Querol va establir a rebassa l'Isidre un tros de bosc de nou quarteres al Pla de Querol. Li va donar de marge cinc anys per tenir-ne plantades sis de vinya clara o espessa. La vinya clara permetia sembrar-hi entremig, mentre que a l'espessa els rengles de ceps eren més junts.

El juliol de 1729 l'Isidre va intervenir en una acta notarial que ens dóna llum sobre els seus avantpassats. Es va comprometre a retornar a terminis les 40 lliures

Arxiu cal Pinxo

Foto de casament d'Artur Bascompte davant de la caseta (c 1974)

que la mestressa del mas Bosc de Fals havia concedit de dot a Maria Creus, la muller del seu avi Josep Torras, en els capítols protocol·litzats el 10 de setembre de 1680 pel rector de Fals. La parella no havien tingut fills i per això es podia reclamar el dot. Aquest avi Josep deu ser aquell que va llogar la casa al Vilansosa el 1669 i que treballava de mosso al Bosc.

L'Isidre i la Magdalena van engendrar, que sapiguem, l'Isidre, el Josep, la Rosa i la Francesca. La Rosa la van donar a finals de 1748 a Francesc Closa, veí de Fonollosa, junt amb un dot de 35 lliures, mentre que la Francesca va ser per un tal Clarena, el1768. El Josep va casar-se el 1763 amb Maria Pons de Castelltallat i van anar a viure a cal Mixer.

L'hereu Isidre Torras es va comprometre el 24 d'agost de 1752 amb Maria Anna, filla de Jeroni Coll i Mònica Marvà, pagesos de Sant Salvador de Torroella. El Jeroni era mort i la Mònica estava casada en segones núpcies amb l'amo del mas Boixeda de Fals. El germanastre Francesc Galí, àlies Boixeda, va ser l'encarregat de pagar a la Maria Anna les 80 lliures del dot.

El setembre de 1760 l'Isidre i el seu pare van reconèixer al Boixeda que els havia satisfet en tres pagaments tot el dot i que havien rebut les dues caixes i la roba.

El 1766 els Torras, pare i fill, necessitaven efectiu per pagar el dot de la Francesca i quitar un censal que prestaven al Canals de Montesquiu de Sant Joan, i es van vendre per 70 lliures a l'amo de la Vall la sisena part de la collita d'una vinya de tres jornals. Al cap d'un any van fer una addició de preu de 30 lliures i 53,5 més el 1770. En compensació, la part dels fruits hipotecada va passar primer, al cinquè i després al quart.

Les necessitats econòmiques no s'acabaven aquí i el 1784 l'Isidre Torras va vendre a Pau Vall una vinya de 3 jornals (la mateixa ?) per 203,5 lliures. La venda era perpètua i el comprador va haver d'anar a Cardona a pagar el terç al representant de l'abat del monestir, el senyor de Fonollosa. Aquest terç gravava les compravendes i en aquest cas va pujar a 42 lliures, 15 sous i 8 diners.

De fills de l'Isidre i la Maria Anna Coll només tenim la certesa del primogènit Pelegrí, però hi havia un xicot a Fonollosa que podria pertànyer a aquesta generació. Ignasi Torras el 1773 era soldat del segon regiment de tropa lleugera de Catalunya i estava aquarterat a Girona. Quan va tornar al poble el 1779 va agafar una vinya vella de Caselles amb el compromís de replantar-la, però sis anys més tard no ho havia fet i l'amo li va prendre.

El següent hereu va ser Pelegrí Torras, que de segon cognom portava Boixeda en comptes de Marvà. El 2 d'abril de 1787 va acordar matrimoni amb la donzella Margarida, filla de Valentí Masferrer i Anna Maria Orpina, de Guardiola. L'Isidre va fer hereu al fill aquell dia, amb una reserva de 25 lliures per gastar-se-les en el funeral o repartir-les en el testament. Del Pelegrí i la Margarida ens consten tres fills, el Jaume, el Ramon i una noia dita Maria, que es va casar amb un tal Mas

Pelegrí Torras va demanar que avisessin el rector el 20 de desembre de 1837 perquè li prengués testament. Estava tan fotut que no va poder signar-lo i ho va fer per ell el veí Valentí Vilà, el ferrer. Va morir l'endemà. La còpia del testament que es guardava a la rectoria s'ha perdut, però, per sort, es va presentar l'original a un notari de Manresa per validar-lo i fer-ne una còpia el 19 de desembre de 1863. El testador va manifestar que era fill d'Isidre i Maria Anna i vidu de Margarida Masferrer. Va nomenar marmessors i administradors dels béns de les nétes a Antoni Puig, Ramon Vall, Joan Bacardit de Llomàs i al ferrer Josep Vilà. Al Ramon i la filla Maria només els va deixar 5 sous, perquè considerava que ja havien rebut el dot. Va fer hereva a la néta Maria Torras Puig, substituïda, si fos necessari, per les seves germanes Maria Anna i Francesca.

Vista actual

L'hereu del Pelegrí era el Jaume, però aquest va morir abans que el pare, deixant tres nenes. La mare de les nenes era Maria Anna Puig, però aquesta havia mort jove i llavors el Jaume s'havia casat amb Maria Roig Oller, filla de Pere i Maria Anna, de cal Sirola de Camps. Tampoc era el primer matrimoni de la Maria Roig, perquè el 1811 s'havia casat amb Ramon Pons i tenia d'ell un fill dit Valentí.

El 23 d'agost de 1854 van fer capítols matrimonials en una notaria de Calaf Francesca Torras Puig amb Pau Cots Verdaguer, un fadrí del mas Broquesses de Sant Amanç, que es guanyava la vida com a teixidor de lli de Rajadell. La Francesca havia substituït a la seva germana Maria com hereva de l'avi, perquè la Maria estava "mancada de judici". La Francesca va aportar al matrimoni els béns de l'avi, inclosa la casa del carrer Nou. El Cots va correspondre amb un dot de 150 lliures. El matrimoni es va dissoldre per defunció del Cots i llavors la Francesca va casar-se amb Jaume Subirana Vilamitjana, natural del Vilar, municipi de Castellbell.

A cal Torres suposem que hi seguia vivint la germana Maria, perquè el 15 de setembre de 1859 Josep Vilà, un dels seus curadors, va empenyorar l'hort de la casa per tal de pagar unes obres que s'havien fet a la casa i que pujaven a 1.458 rals. L'hort mesurava un quartà d'extensió, tenia una bassa i era a la partida dita l'Hort del Torres.
La Maria va morir soltera i aleshores Francesca Torres va voler inscriure al registre la finca a nom seu, però va topar amb la dificultat que les escriptures s'havien perdut. Ho va aconseguir el 1866 després de tramitar un expedient possessori al jutjat. Aquell any va tornar a l'amo de la Morera una vinya perduda de 4 quarteres i aquest la va donar a un altre parcer.
Francesca Torras Puig i el seu home Jaume Subirana residien al Vilar i el març de 1885 van recomprar l'hort que tenien empenyorat per 149'20 escuts. En el testament que la Francesca va dictar al rector del Vilar el 26 de juliol de 1885 va designar hereu al fill Josep Subirana Torras.

El 5 de maig de 1919 Josep Subirana es va vendre la casa i l'hort a Lluís Garriga Puig de cal Calet, acceptant una oferta de 650 pessetes per la casa i 150 per l'hort. Una part dels diners van ser per pagar els llegats dels germans Àngela i Maties Subirana Torras, a qui la mare havia deixat 40 pessetes en el testament abans esmentat. L'Àngela era vídua i vivia a Manresa i el Maties era contramestre de fàbrica i residia a Barcelona. Del Lluís, la propietat va passar al seu fill Joan Garriga Mercadal.
Durant aquest llarg període de temps que a la casa no s'hi van estar els propietaris, hi van passar llogaters, però no en sabem els noms. L'únic cert és que a cal Torres el 1878 s'hi va morir la dona Francesca Tàsias, natural de Rajadell. Tenia 61 anys, era vídua de Blas Barturó de Castellar i s'hi estava amb el seu fill Josep. En la fotografia que acompanya aquest escrit, que es pot datar cap als anys 30, s'hi aprecia, encara que amb poca nitidesa, l'última casa del carrer, encara amb teulada.
Després de la guerra, de cal Torres només en quedaven algunes parets altes i el solar era el lloc on els veïns del poble hi abocaven les galledes de les cendres i les escombraries.
A començaments de la dècada dels 50 van començar arribar a Fonollosa els primers estiuejants, fugint del brogit de les ciutats industrials, en busca de la tranquil·litat del poble i la frescor de les seves fonts. Molts venien de la part de Sabadell. Una de les famílies d'estiuejants es composava de tres generacions. Els grans eren Josep Ramiz, conegut com Pepe, i la seva dona Carme. Els joves eren la filla Maria Ramiz, que era professora i regentava una llibreria important a Sabadell, i el gendre Josep Lladó Fuster, delineant. Aquests tenien una filla, la Carme Lladó.

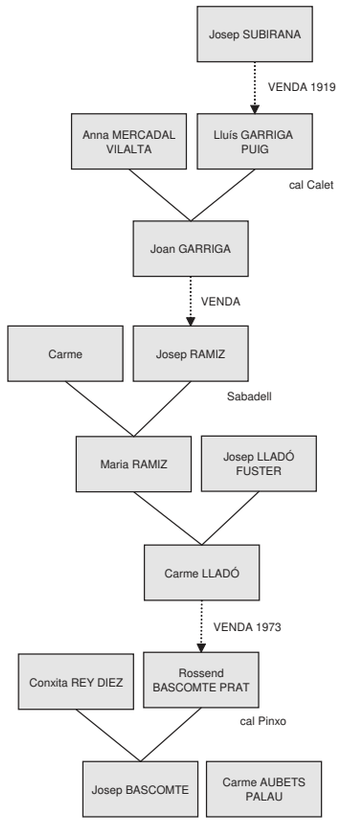

Es van hostatjar uns quants estius a cal Pepis i, com que els agradava el poble, Pepe Ramiz va comprar a Joan Garriga les ruïnes de cal Torres, i després de netejar el solar, hi va fer construir una caseta senzilla de planta baixa, que s'utilitzava només per les vacances.

Després de la mort del Pepe Ramiz, l'hereva Carme Lladó Ramiz es va vendre la casa el 28 d'agost de 1973 a Sendo Bascompte Prat de cal Pinxo. La casa la va comprar a instàncies del seu fill gran Artur, que la volia convertir en la llar de la família que tenia intenció de formar amb la seva dona Josefina Montserrat. Van fer algunes obres i hi van viure el primer any de casats, però després a l'Artur li va sortir feina en una empresa tèxtil de Santpedor i van marxar. Llavors el seu germà Josep va mostrar interès per viure-hi i el 17 de juny de 1983 el pare la hi va donar, mentre que la casa principal de cal Pinxo va ser per l'Artur.
El Josep va enderrocar totalment la caseta i va aixecar una casa nova més gran. Per tenir l'espai necessari Josep Bascompte va comprar un trosset de terra de 36 m2 a la part de dalt, que era de l'Hort del Rector. Li va vendre el rector Arumí el juny de 1983. Posteriorment, el 1988, va comprar el solar de l'altra banda, on hi havia hagut cal Saio. La muller del Josep és Carme Aubets Palau i tenen les filles Laia i Carla.

MAS MORERA (INICIS)

El 3 de les nones de gener de 1281 Arnau Morera de Fonollosa va ser un dels avaladors d'un deute de Bernat Morera de Centelles. Els habitants del mas Centelles de Sant Amanç al segle XIII portaven el cognom Morera i no s'ha de descartar que fossin una branca vinguda de la Morera de Fonollosa. En aquest cas, deutor i avalador serien parents.
Coneixem la identitat de la muller de l'Arnau, perquè el setembre d'aquell mateix any va reconèixer haver cobrat tot el dot de Guillermona, filla del difunt Pere Ge-

Forn de pa

ner de Sant Joan de Vilatorrada. L'Arnau es documenta fins 1300 i el 1304 consta com a difunt.
A partir de 1295 surt el Bernat o Bernadó Morera, fill de l'Arnau, però el 1304 el Bernat ja viu a Manresa, en una vivenda al carrer Terrós. Deuria tenir una bona posició, perquè fins el 1339 el trobem en nombroses ocasions avalant al seu germà i altres parents i veïns de Fonollosa. Va morir a Manresa i el 1345 la seva vídua Maria va desllogar la casa.
Qui va quedar hereu va ser un altre Arnau Morera, que actua en l'interval que va de 1310 a 1325. A la generació següent tenim els germans Ramon, Pere i Jaume Morera. El Ramon era el més actiu i surt diverses vegades entre 1334 i 1399, però l'espai temporal es tan gran que deduïm que són dues persones diferents amb el mateix nom.
Entremig, un document, datat el 27 de desembre de 1385, posa en qüestió que el Ramon sigui el cap de casa de la Morera. La masia es trobava llavors arrendada, ja que l'amo Jaume Morera havia mort deixant els pubills menors d'edat. El masover era Cebrià Farrés, natural de mas de les Basses de la Molsosa, i va comprar per 86 lliures les parelles de bous i mules, amb els respectius guarniments, que constaven en l'inventari de la Morera. Administraven la hisenda dels pubills tres tutors, els quals, a més de vendre els animals de la Morera també van vendre dues vaques del mas Calcines al masover. Així mateix, van ingressar tres ducats i mig a compte dels censos dels masos Broquesses i Calcines de Rajadell, masos que formaven part del patrimoni de la Morera.
El febrer de 1390 Pere Morera i la seva filla Blanca van reconèixer a Joan den Archs de la Fortesa, gendre i marit respectivament, que havia aportat a la Morera els 1.500 sous del dot. Aquest capital li havia donat el seu pare Guillem per casar-se. Tenim doncs, que a la Morera hi havia una pubilla i el seu consort.

S'inicia el segle XV amb Ramon Morera, el qual es documenta des de 1416 fins a 1448. Més de la meitat de les 11 actes notarials es refereixen a crèdits per compravendes d'animals, i és que el principal motiu d'anar a cal notari eren les operacions econòmiques d'envergadura. Una mula costava en aquell temps entre 25 o 30 florins d'or, molts diners. Un document curiós és un de 1433. És un pergamí que forma la coberta d'un dels protocols d'un notari de Barcelona. El document va ser redactat a Calaf i és una acció del Ramon com a tutor del jove hereu de la Vall. Era habitual reciclar els pergamins com a cobertes, però és un misteri com va arribar el pergamí a Barcelona.
De la família del Ramon únicament sabem que tenia una filla casada amb Bartomeu de Calmeyts de Castelltallat, l'actual mas Biosca. La darrera presència pública del Ramon que tenim enregistrada és en la reunió celebrada a Fonollosa a finals de 1448 per constituir el sindicat remença. S'hi van congregar tots els pagesos del poble i, al costat del Ramon, hi figura Pere Morera.

De Pere Morera tenim 14 fitxes, datades entre 1448 i 1390. Procedeixen majoritàriament de l'arxiu de Manresa, però dues són de l'arxiu de Calaf i una de Berga. Les més útils són dues on hi surten membres de la seva família. A partir de 1451 i fins 1459 els negocis els fan, ensems, Pere Morera i el seu fill Pere, que deuria ser el primogènit. En una treva multitudinària de 1455 en un dels bàndols hi ha Pere Morera, major, i els seus fills Pere, Francesc i Joan.
Entre 1481 i 1485 a la Morera hi vivia Julià Centellas de Rajadell. Era germà de Salvador, el propietari del mas Centelles, però d'una manera o altre ell va esdevenir hereu i el 1488 el senyor de Rajadell li va establir els masos Centelles i Muntaner.

Vista general

A finals del segle XV i a començaments del XVI el personatge que apareix més sovint en la documentació és Vicenç Morera. La referència primera és de 1481 i és un aval. El 1484 el Vicenç i el seu germà Antoni van donar poders a Pere Morera, un germà seu que es guanyava la vida a Barcelona com a jornaler.
L'octubre de 1485 el Vicenç va reconèixer al seu cunyat Gaspar de la Torre, hereu d'una heretat important de Manresa, que li havia pagat íntegrament les 12 lliures del dot de la Caterina, muller i germana, respectivament. El 1501 el Vicenç i la Caterina van casar la filla Isabel amb Joan Morros, un hereu de la Fortesa. El dot va ser de 23 lliures i també li van donar un cofre, el vestit nupcial i una flassada. La Isabel era donzella i per la seva virginitat, el marit va afegir al dot 11 lliures i 15 sous. La Isabel va enviudar i llavors es va casar amb Bartomeu Comas de Sant Pere Sallavinera, però el 1518 era vídua per segona vegada i llavors es va casar en terceres núp-

cies amb Antoni Botines, també de Sant Pere.

A partir d'aquí entrem en un període problemàtic, perquè surten molts personatges, a penes amb connexió entre ells i amb els noms repetits.
Un dels personatges centrals és Pere Morera, però és evident que no és una sola persona. Cronològicament tenim que el 1500 es va unir Pere Morera, fill de Francesc i Margarida, amb la noia Francina, filla de Francesc Breners, del mas Breners de Boixadors. El pare va fer hereu al Pere, amb una reserva de 6 lliures per al Joan, un altre fill. El 1509 Francesc Morera era mort i la vídua i el fill Joan van casar la filla Margarida amb el baster Joan Vinyals. El 4 de desembre de 1521 Pere Morera, major de dies, habitant a Barcelona, hereu del mas Morera de Fonollosa i dels masos Broquesses i Calcines de Rajadell, va empenyorar per 50 lliures al seu nebot, Pere Morera, fill del difunt Vicenç, el mas Broquesses.
Així doncs, resulta que el Vicenç era un fadristern i el germà Pere, el de Barcelona, era oncle de Pere, fill del Vicenç. L'hereu Pere Morera era anomenat "major de dies", la qual cosa indica que tenia un fill amb el mateix nom. Aquest Pere junior estava destinat a ser el proper hereu i no el seu cosí Pere, el de l'empenyorament de Broquesses. Tot plegat un embolic.

Mules de la Morera

Tenim indicis que l'hereu Pere, el gran, tenia dos fills més, l'Antoni i el Gaspar. Aquest darrer va assentar-se a Aguilar, segurament a la Vila, va quedar solter i en el testament que va dictar el 1526 al rector d'Aguilar va deixar els béns als seus germans Pere i Antoni.
Pere Morera, el fill, figura com a hereu el 1524. El 1533 va comprar una mula castanya per 15 ducats i el 1543 un bou de color vermellós. El 1547 el batlle de Fonollosa va irrompre dins d'una peça de terra seva situada dins de Castelltallat, segurament per efectuar una empara o segrest de la collita, i el batlle d'aquest terme va protestar per la violació de la jurisdicció. L'abril de 1552 es van vendre les terres d'un antic mas Serra de Fonollosa i el Pere se'n va quedar un tros que era conegut com la Costa de Puig Vidal. Termenava per la part est, amb les terres de la Morera i en va pagar 26 lliures.

Pere Morera estava casat amb una dona dita Caterina. Coneixem quatre fills seus, tots mascles, però de cap manera es pot descartar l'existència d'altres.

Portal

El primogènit era el Jaume. El Valentí es va casar el 1562 amb una pubilla de Rajadell, la Joana Junyent, a qui el pare Miquel Junyent va fer donació del mas Vallòria. El Pere va donar al Valentí 5 lliures i tots els diners que havia guanyat amb el seu treball mentre estava sota la pàtria potestat. És sabut que en aquell temps el jornal que guanyava un noi solter se'l quedava íntegrament el pare i fins que el jove es casava o aconseguia l'emancipació paterna no podia administrar el seus propis béns. El Valentí va fer una aportació o dot de 20 lliures i va entrar a Vallòria com a pubill. El 1577 se les va tenir amb Joan Oller, que en aquell moment era batlle d'Aguilar. El motiu era un cabrit que havia trobat a faltar i sospitava que li havia pres l'Oller. Va fer-li la següent demanda:

> ... quem done, ho me fassa dona, una cabrida que yo e perduda y me apar que es en lo vostre corral y así pretent provar y donar testimonis com es aquella, y así dona per testimonis lo matex pastor, que es joan trullas, de aquella, per que ses nodrida en son corral y un mosso seu que es guillem ascat ...

El Joan es va casar dos cops, el 1579 amb Beneta, una filla dels amos del mas Galí de Fonollosa (ara Sererols), i el 1581 amb Aldonça Rossell de Castellfollit de Riubregós. L'Aldonça era vídua com ell i la seva aportació al matrimoni va ser una masia a Castellfollit dita el Pla de Bassols. El 1578 el Joan tenia el mas Galí en penyora, perquè havia deixat 204 lliures a la pubilla.
El quart fill era el Gaspar i aquest, en el testament que va fer Pere Morera el 21 de febrer de 1565, va rebre en herència els masos Calcines i Broquesses, situats al terme de Sant Amanç, però tocant per la part nord amb la Morera de Fonollosa. Segons el testament, de la donació en quedaven excloses les herbes de Broquesses i una peça dita la Plana del Padró, que eren per l'hereu Jaume. La peça termenava amb Querol per l'est, Centelles per l'oest, i amb el cingle per la part sud. Els límits de la Plana del Pedró van ser motiu de controvèrsia molts anys després, el 1616, entre els descendents del Gaspar i el Jaume, però finalment va quedar per la Morera.

Vista de llevant

Contemporanis del Pere Morera i la seva descendència eren uns altres Morera del poble. El cap d'aquesta branca era Antoni Morera, que suposem germà del Pere i el Gaspar esmentats abans.
El 1531 l'Antoni va signar conforme havia rebut les 19 lliures del dot de la seva dona de mans de Valentí Selva d'Aguilar. El resultat d'aquest matrimoni van ser els fills Melcior, Antoni, Pere, Bartomeu, Joana i Francina. La Joana la van donar a Antoni Galí de Fonollosa, juntament amb un dot de 40 lliures. La Francina va ser per Joan Ballies un serrador de Manresa. Va emmalaltir i el 1572 va fer testament. Va fer executors als seus pares Toni i Joana, al cosí germà Gaspar de la Morera i va fer hereu al fill que portava al ventre. Va reconèixer que els pares li havien lliurat l'aixovar, format, entre d'altres coses, per un cosset, dos jaquets, una gonella de color morat, dues de burell, dos capells, un drap de cap i unes estovalles amb ratlles blaves. Va admetre haver rebut 10 lliures llegades per l'oncle Gaspar.
Melcior Morera es documenta àmpliament entre 1563 i 1580. La seva dona era Eulàlia i tenien cinc fills mascles. El més interessant és el testament que es guarda a la rectoria d'Aguilar, que està datat el 6 de maig de 1582. Va destinar 15 lliures a uns funerals oficiats per trenta capellans i *"que lo meu cos sie sepultat en lo semetiri de Sta Creu de Fonollosa, en lo vas de ma casa, ont jauen mos antepassats"*. Va deixar al fill Bernat dos cofres amb el seu contingut, un es trobava a la seva cambra i l'altre a la cambra vella. Al fill Cristòfol li va deixar el cofre de la sala, al Gabriel el "mig cofre" del menjador i al Joan, el cofre del dormitori. Al Bernat va deixar-li totes les cases de les abelles i aquest n'havia de donar dues a cadascun dels seus germans. La roba d'ús diari havia de ser pel Bernat i la seva capa pel Cristòfol. Va fer hereu al Rafel.
Aquest Rafel sembla que va morir prematurament, perquè el 1583 Elianor Morera, vídua, va arrendar al rector una peça de 5 o 6 jornals a canvi d'haver-li restituït una vinya cedida pel seu sogre, el difunt Melcior.
A l'Arxiu de la Corona d'Aragó hi ha els capítols signats el 1598 entre Cristòfol Morera, fill dels difunts Melcior i Eulàlia, i Jerònima, filla de Jaume Rahic de Castellfollit del Boix. La Jerònima va ser tractada com a pubilla, malgrat que tenia un germà, però aquest feia molts anys que era fora de casa i no se sabia si era viu o mort.
Una bona pregunta és, on vivien tots aquests Morera ? No tenim la resposta, però una possibilitat és que la família de l'hereu i els parents propers compartissin la casa pairal. En tot cas, la casa on s'estava la família del Melcior no era pas petita, ja que en el testament es veu que la casa tenia una sala i diverses cambres.

SOMETENT

El sometent era una institució tradicional catalana d'origen medieval. Estava format pels homes armats dels pobles i tenia una doble funció; tant podia actuar com a policia en l'àmbit local, perseguint els malfactors, per exemple, com a milícia per defensar la terra en el cas d'una invasió estrangera. En la primera situació la convocava i encapçalava el mateix batlle, però en cas d'un conflicte bèl·lic era el rei o les institucions catalanes qui convocaven el sometent.
La reunió es feia sonant un corn o trompa o a toc de campana, i tots els homes estaven obligats a acudir sense excusa.

Al segles XVI i XVII el sometent va ser molt actiu per combatre el bandolerisme que afectava a Catalunya. La pràctica totalitat de la població tenia armes a casa, primer espases i ballestes i després armes de foc, i era una preocupació constant de les autoritats el control d'aquestes armes, que si bé en principi eren per caçar o per defensarse, moltes vegades s'utilitzaven per cometre crims i robatoris. Al llarg d'aquests dos segles trobarem molts edictes prohibint les "xispes" o "pedrenyals" curts, mentre que els llargs, aquells que tenien el canó de més de tres pams, solien estar autoritzats. El motiu era que l'arma curta es podia portar amagada sota la capa de pastor que acostumaven vestir els homes en aquell temps.

El 5 de juliol de 1551 el veguer de Manresa va rebre una carta del Capità General del Principat:

> ... per les noves que tenim que lo turch fa gran armada per mar de molt nombre de galeres, galiotes e altres vexells, tement que no vinga en aquesta costa de Cathalunya, havem determinat de notificar aquestes noves per tot lo present Principat y que los poblats en ell stiguen apercebits per a la deffensio de la terra, per so, vos encarregam e manam que, en rebent aquesta, fassan memorial de totes les armes que es trobaran en aqueixa vostra vegueria y dels homens que seran abails y sufficients per a portar aquelles ....

Timbre de 1892

Arxiu Serarols

Arxiu Grauet de Fals

Tot seguit el veguer va fer copiar la carta i la va trametre a tots els pobles de la comarca, entre ells el de Fonollosa. No tenim la resposta del batlle de Fonollosa i per això ens quedem amb les ganes de saber amb quants homes armats comptava.

Els pirates no inquietaven els pobles de l'interior, però el bandolerisme sí que representava un perill real. La ciutat de Manresa encapçalava les operacions contra les bandes, amb la col·laboració dels sometents locals, coneixedors del terreny. El 10 de novembre de 1576 el Veguer va convocar per carta al batlle de Fonollosa:

> ... procurassen de fer y ferma la unio, conforme esta universitat de Manresa te fermada, y per lo que conve al benefici publich, pau, repos y tranquilitat dels poblats desta vegueria, y abans que los lladres y mal factors prengan mes forces, ates vuy van de cayguda y total ruhina, per so, vos encarregam vingau en esta ciutat per a fermar aquella y fer nombre y nomina de les persones que per semblant effecte son necessaries ...

Els occitans pobres eren vistos amb desconfiança per la població autòctona i per les autoritats, per això, les normatives sobre la possessió d'armes eren més estrictes en el seu cas, perquè molts formaven part de les quadrilles. El 9 de setembre de 1578 es va llegir a tots els pobles la següent crida del veguer:

> ... diu y mana que no sia algun françes qui gos ni presumescha aportar llança, rodella, ballesta, escopeta, arcabus, pedrenyal, basto ferrat, espasa, daga ni ninguna altra manera de arma ni genero de armes, sots pena de desobedient y destar a la preso trenta dies y les armes perdudes ...

El maig de 1579 el governador de Catalunya va fer imprimir una llista amb els noms d'un centenar d'homes acusats de ser bandolers o criminals. De la llista se'n va fer àmplia difusió i es va penjar a la porta de totes les esglésies. Molts dels proscrits només eren coneguts pel seu sobrenom i una bona part eren gascons i francesos. A la llista hi havia dos homes de Fonollosa, l'un era Antoni Morera i l'altre conegut com "lo sastre de la Fenollosa".
L'1 de novembre de 1583 el comte de Mirada, el Capità General, va declarar sometent general, perquè els lladres de camí ral campaven al seu aire. Va donar instruccions al veguer de Manresa i aquest en va enviar còpia als batlles de Fals, Camps, Fonollosa, Rajadell, etc:

... havent entes que alguns lladres aquadrillats se son posats a robar al coll de Davi y en altres parts del camí real, per lo qual se va a aquesta ciutat de Manresa (...) per so, us diem, encarregam i manam que vosaltres, ab la millor y mes ben armada gent que poreu, aneu a persequcio de dits lladres, y que dita persequcio continueu vuyt dies continus y lo que mes avant sera menester, fins a tenir los presos y posats en ma de la justicia ...

Capçalera d'un diari del sometent igualadí (1907)

De crides semblants se'n van fer moltes durant el segle XVII per tal de lluitar contra el flagell del bandolerisme. Durant les guerres dels Segadors i de Successió el sometent va actuar contra les tropes castellanes i els seus aliats. Després de la derrota de 1714, el rei d'Espanya va manar desarmar la població civil, va imposar greus penes a la possessió d'armes i va suprimir el sometent.
La institució va ser restablerta el 1794 amb motiu de la invasió francesa pels Pirineus, perquè l'exèrcit regular no era capaç d'aturar els enemics i necessitava l'ajuda dels paisans. Durant la Guerra del Francès (1808-14) els sometents van tenir un gran protagonisme en oposar-se a les tropes napoleòniques. Només cal recordar les batalles del Bruc, amb la participació decisiva del sometent de Manresa i dels pobles de la comarca. El 1855 el sometent va ser restaurat a instància dels grans propietaris rurals, com una eina per protegir el seu patrimoni dels lladres. Va ser anomenat "Sometent Armat de la Muntanya de Catalunya" i la seva divisa era "Pau, pau i sempre pau". El sometent tenia una organització jeràrquica, a l'estil militar, amb un cap comarcal que coordinava els caps locals, que tenien la graduació de sergent. El sometent del municipi de Fonollosa es va reconstituir el 1876. Estava estructurat en tres seccions, corresponents a cadascun dels pobles, seccions que estaven encapçalades pel caporal respectiu.

El 27 de desembre de 1892 Jaume Grau Casanovas, del Grau de Fals, va accedir al càrrec de Cap del Sometent de Fonollosa. El Cap anterior li va traspassar una llista dels homes, el timbre de la institució, i la col·lecció completa del "Boletín Oficial del Somatén" des del l'any 1877. A la llista hi havia 72 noms; 34 corresponien a Fals, 24 a Fonollosa, i 14 a Camps.
En diverses cases del municipi hem trobar còpies d'una foto de grup que va tirar el retratista Guixà a l'era del Grauet el 28 juliol de 1912. El motiu de la trobada era que va pujar el senyor Castor Calviño a passar revista. Castor Calviño era *"capitán del ejército y Jefe Auxiliar de los Somatenes de Manresa y su partido"*. A primera fila hi figuren Josep Bastardes Santasusana, Domingo Massana Grau i Isidre Closa Santasusana, caps de les tres seccions. En aquell moment el sometent tenia una nòmina de 57 homes, però només se'n van presentar a la revista 43, perquè els altres, o estaven malalts, o eren massa vells.

A "La Vanguardia" del 5 de gener de 1930 es donava la notícia del nomenament de Joan Subirana Casas (Serra de Fals) com a caporal del sometent. En un anuari de 1931 consta que els caporals són Joan Subirana i Joan Bastardas Santasusana (Junyent de Camps), i el sots-caporal, Isidre Closa Santasusana. El sometent estava format llavors per 40 individus armats. Les funcions del sometent d'aquell temps eren principalment detenir lladres, apagar incendis i perseguir els caçadors furtius.

La Primera República va abolir el sometent, però de seguida es va tornar a instaurar per a combatre els guerrillers carlistes. Aquesta utilització partidista es va repetir al llarg de segle XX, quan va ser abolit i restaurat diverses vegades, d'acord amb la situació política del moment.
Franco el va reorganitzar el 1945 sota el nom de "Somatén Armado". Estava format per persones addictes al règim, les úniques que tenien permís d'arma, i va servir sobretot per ajudar a l'exèrcit i la Guàrdia Civil a perseguir els maquis.
Els homes anaven armats amb escopetes de caça o amb uns mosquetons antiquats que els va facilitar la Guàrdia Civil. Disposem d'una relació de 27 de març de 1961 dels homes del sometent, amb el número de l'arma respectiva. Els membres de Fonollosa (14) eren:
Josep Vall, Domingo Bascompte, Josep Calmet, Avel·li Clarena, Celdoni Clarena, Gabriel Clarena, Josep Mª Closa, Miquel Duocastella, Joan Duocastella, Isidre Estany, Francesc Puig, Marià Serarols, Gonçal Soldevila i Miquel Viladrich
Els de Fals (13):
Jaume Grau, Florenci Carné, Alfred Boladeras, Jaume Casas, Ramon Comas, Josep Comas, Francesc Casas, Miquel Puigdellívol, Joan Sarri, Josep Massana, Isidre Oller, Josep Bonvehí i Antoni Casellas.
Els de Camps (6):
Josep Mª Bastardas, Ignasi Biosca, Joan Grau, Josep Grau, Llibert Oliva i Isidre Serarols.

El 1978 va ser abolit definitivament el sometent armat. Actualment les seves funcions les fan els Mossos i els Bombers, però n'ha quedat una reminiscència; les partides de caça del senglar. Els homes, armats i perfectament organitzats, recorren el territori que els és familiar en busca de la presa, que en aquest cas no és un lladre de gallines o un bandoler de camí ral, sinó un simple porc.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE: AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 62 Abril 2020

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

MAS VALL (1ª PART)

Un alou de sant Jaume de Calaf

El 1508 hi va haver un conflicte entre el rector de Fonollosa i l'hereu de la Vall, a qui el rector reclamava la restitució del mas rònec Borrelles. En el decurs del procés judicial que es va veure a la cort del representant del Duc a Calaf, el Vall va presentar a consideració del jutge un pergamí, datat a calendes d'octubre de 1270 i protocol·litzat pel notari Arnau de Morres, que contenia l'establiment fet pel prior del monestir de sant Jaume de Calaf a Ramon de Vall i sa muller Maria, del mas de ça Vall, més un altre mas que havia estat de Berenguer d'Olesa i un tercer mas que havia estat d'un tal Bertran. Aquest document té un gran interès, perquè ens remunta als inicis de la història del mas i ens confirma el caràcter excepcional de la Vall entre la resta de cases de Fonollosa, les quals estaven sota el domini senyorial de l'Abat de Sant Vicenç de Cardona, mentre que la Vall era un alou del Prior de sant Jaume de Calaf, tal com es manifesta en l'establiment dels tres masos, el nucli de l'actual heretat.

Per altra banda, en el butlletí del Centre Excursionista de la Comarca del Bages número 151, Josep Lledó va esmentar que el mas de la Vall era del monestir de Sant Benet i que, segons el capbreu de Francesc Solsona de 1318, donava de cens al monestir una quartera d'ordi, una de civada i 14 diners. No sabem d'on va treure la informació i no podem ni confirmar-la ni desmentir-la.

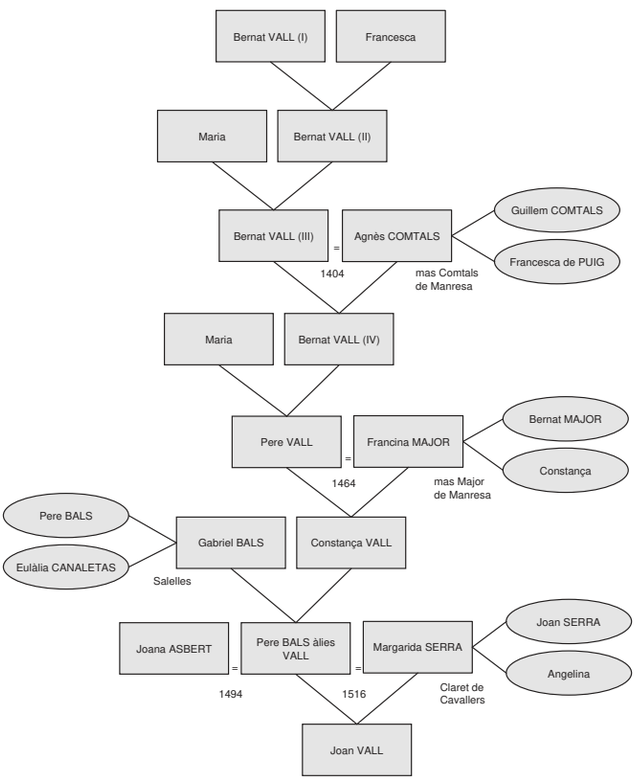

Vista de migdia

Fruit de les nostres recerques hem trobat que el setembre de 1283 s'estaven a Fonollosa Romeu i Guillem de Vall. El 1285 el Guillem compra un bou i el 1292 un ruc, però el 1309 consta que és mort i la seva mare Maria Vall paga un deute antic. En el llibre del Veguer de 1310 surten Ramon, Romeu i Ròmia de Vall, mentre que en un document de 1317 surten Ròmia, vídua de Guillem, i el fill Guillermó. Entre 1315 i 1329 trobem a Bernat Vall, Romeu Vall, Guillem Vall, Ramon Vall i la seva dona Elisenda, i Berenguer Vall i la seva dona Maria. El Romeu i el Ramon són germans entre si i el Berenguer és germà del Bernat, del Romeu i del Ramon, de manera que podríem concloure que tots ells són germans.

No queda clar quin d'ells és l'hereu, tal vegada el Berenguer de Vall, del mas Vall de Fonollosa, qui manlleva en tres ocasions diners al call dels jueus. El 1335 i 1338 Berenguer de Vall paga sengles deutes i el 1338 també es documenta Bartomeu de Vall. El Bartomeu surt de nou el 6 dels idus de juliol de 1346 devent a un draper de Manresa 11 sous per tela comprada a la botiga, essent avalat pel seu pare Berenguer.

El 1356 surt per primer cop Bernat ça Vall, un nom que es repetirà insistentment al llarg dels propers anys.

Bernat ça Vall consta el 1359 que és fill de Berenguer Vall. El 1375 el Bernat va començar un sèrie de vendes

Teulades

de blat a Francesc Morera de Manresa, que en garantia el pagament amb un mas seu d'Aguilar dit Palau. L'amo de la Vall va tenir relació amb altres pagesos del poble veí, així el 1383 va crear un censal de 39 sous de pensió a Pere de Vallvert i Pere Tortosa d'Aguilar, i el 1388 un altre de 14 sous de pensió a l'amo del mas Ferriola.

El 1385 el senyor Ponç de Torregó, castlà de Bichfret (avui Vicfred, municipi de Sant Guim de la Plana) li va arrendar per un període de cinc anys i 28 florins els censos en espècie que recaptava de les terres que tenia a Castelltallat. Van acordar que si el Ponç es quedava el delme de safrà, en compensació, daria al Vall una lliura d'aquest valuós producte. Uns dies després, el Ponç li va manllevar 20 florins, amb el compromís de tornar-li els diners l'any següent en dues pagues, al primer mercat de Calaf i per Tots Sants.

El 1395 va deixar en préstec 100 sous al sabater Ramon de Comajoncosa i va cobrar del mas Lloteres d'Aguilar uns diners per feina que els havia fet. El 1403, acompanyat del seu fill gran Bernat, va deixar en forma de censal 100 sous a Joan Cucala d'Aguilar.

El testament de l'amo de la Vall

El 21 de març de 1394 és va signar una avinença molt instructiva entre el vell Bernat Vall i el seu gendre Guilleumet de Lloteres d'Aguilar. La van fer davant del Paborde de la Seu, el senyor d'Aguilar, i el tema era el futur de la joveneta Francescona, filla única del Guilleumet i néta del Bernat. Van acordar que el pare buscaria un marit adient per la Francescona i li faria donació del mas Lloteres. La condició que va posar l'avi va ser que el matrimoni s'havia de fer com a màxim per sant Miquel.

> (...) en cas quel dit Guillomet de Loteres dins lo dit temps no hagues donat marit a la dita filla sua, en aquell cas lo dit Guillomet hagues de tornar e metre la dita filla sua en lo mas de ça Vall, en poder del dit Bernat ça Vall, e quel dit Bernat lavors, passat lo dit temps, pogues donar marit a la dita Francescona, aquell que al dit Bernat fou vist faedor ...

S'especifica en la concòrdia, que el marit escollit per l'avi comptarà amb el consentiment del pare, però si aquest no el dona, el matrimoni tirarà endavant igual, prevalent la voluntat del l'avi sobre la del pare.

Un document molt aclaridor sobre la família Vall és el testament que va fer amb un notari de Manresa Bernat de Vall, major de dies, el 17 de desembre de 1397. Una còpia del testament es va conservar a la rectoria fins a la crema de la guerra civil, ja que el rector Valentí Noguera el va citar en el seu llibret sobre la història de Fonollosa. Les persones a qui va encomanar l'execució de les darreres voluntats van ser Pere de Puig i Jaume Güell, veïns seus de Fonollosa. Va demanar que el soterressin al cementiri parroquial i va destinar la suma de 200 sous per les despeses. En els funerals va disposar que hi participessin vint pobres (per això no havia pas de patir, perquè els pobres abundaven), i a cada un d'ells se li donés per vestir-se dues alnes de "sarcil" si era a l'hivern i d'estopa si era a l'estiu. Els llegats piadosos van consistir en 3 sous als altars de la santa Creu i santa Maria, 12 diners a la capella ermitana de sant Salvador i 2 sous a l'ermita de les santes Justa i Rufina. Per assegurar-se l'etern repòs de l'ànima va instituir dos aniversaris, amb els dos censals que havia creat el 1383 i 1388. Amb les pensions s'havia de pagar cada any una missa el dia de la defunció del Bernat, amb absoltes sobre la tomba a càrrec del rector, i una missa per Pasqua.

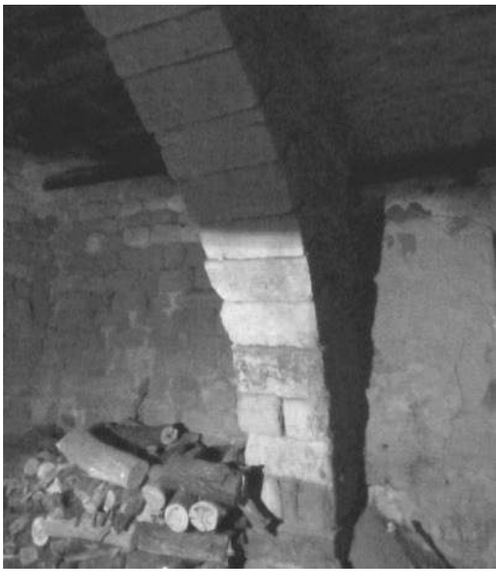

Arcada del celler

L'apartat dels familiars ens permetrà construir un complet arbre genealògic. Comença amb la seva muller Francesca, a qui va llegar l'usdefruit de la propietat i 200 sous per gastar-se al seu gust. A la jove Maria, muller del fill Bernat, li va destinar 10 sous. Als nets Bernat, Francesc i Esclarmonda, fills de l'hereu, també 10 sous, i el mateix, al noi Bernat, fill il·legítim del futur hereu. A la neta Francesca, filla de Guillem de Lloteres d'Aguilar i la difunta Elisenda Vall, dos sous. A la neta Francesca, filla del difunt Francesc de Vilaseca d'Aguilar, fill del testador, 50 sous pel dot. A la seva germana Blanca, 20 sous, i als seus germans Francesc i Bernat, 2 sous. A la neta Francesca, filla del difunt Pere de Vall, de la Manresana, 2 sous.

Així doncs, els fills del testador eren l'hereu Bernat, el Francesc, que havia entrat a Vilaseca, el Pere, establert a la Manresana, i l'Elisenda, casada a Aguilar.

El segle XV

Aquest segle és una maledicció pels historiadors, perquè hi ha molt poca documentació, a diferència dels segles anterior i posterior. Durant aquest període el país va sofrir una gran crisis econòmica i demogràfica i

el territori de la nostra comarca va quedar gairebé desert. La genealogia de la major part de cases presenta discontinuïtats i algunes d'elles van estar abandonades llargues dècades. No hi posem la mà al foc, però sembla que la Vall va ser una de les poques que va estar habitada tot el temps per membres de la mateixa família. El fet que tots els hereus durant aquest segle s'anomenessin Bernat dificulta encara més la recerca. Vegem, però, les dades.

Coberts

Bernat ça Vall (II) estava casat amb una dona dita Maria i sembla ser que aquesta en algun moment es va quedar sense llet i van haver de recórrer als serveis de dida de Guillometa, una filla de Berenguer ça Era de Querol, que més tard els va reclamar una compensació econòmica.
El 30 de març de 1405 van aparellar el seu fill Bernat Vall (III) amb la donzella Agneta o Agnès, filla de Guillem Comtals i Francesca de Puig, els amos del mas Comtals de Manresa. Aquell dia el van fer hereu i li van fer donació del mas, amb cases, casals, horts, pastures de tota mena, muntanyes i plans, aigües, sèquies, boscos, garrigues, arbres fruiters i no fruiters, terres plantades o ermes, les bèsties grosses i menudes, la "vaixella" de contenir vi, oli i blat, etc, etc. De la donació en van excloure 1.000 sous per deixar en testament i certes quantitats per dotar els altres fills Antoni i l'Esclarmonda. No se sap la magnitud del dot, però el 1409 el Vall va signar un rebut de 55 lliures a favor del seu sogre i l'octubre de 1412, l'àpoca definitiva.

L'octubre de 1411 els Vall van donar la mà de l'Esclarmonda a Bernat Çatorra, del mas de l'Escura de sant Andreu de Pujalt. De dot li van adjudicar 100 florins d'or, equivalents a 1.100 sous de moneda de Barcelona. El florí era una moneda real, és a dir, que circulava, mentre que el sou, a l'igual que la lliura, era una moneda fictícia, que només servia per la comptabilitat.
Bernat ça Vall (III) el 1420 va comprar a Bernat Comallonga, resident a Dusfort, el mas rònec Llobateres, situat al límit occidental del terme de Castelltallat, pel qual en va pagar 40 lliures.
El 1422 ja era mort i el seu fill, que per variar també es deia Bernat Vall (IV), va donar poders al seu tutor, l'oncle Bonanat de Comtals. El 1425 Bernat devia 37'5 florins a Dalmau de Riavall de Rajadell per tres anys de salari de mosso, més 12 sous pel treball de segar. El 1426 els tutors de la nena Angelina, d'uns 7 o 8 anys d'edat, filla del difunt Bernat ça Vall (III ?) la van confiar al seu avi Bernat ça Vall (II ?).

A partir d'aquí la informació es fa més esparsa. Sabem que el 1448 Pere de la Vall va participar en la reunió dels remences i el 1449 va reclamar les pensions endarrerides d'un censal que prestava el senyor de Callús. El 1455 es va signar una treva entre la família Morera de Fonollosa i els germans Pere i Antoni Vall, entre d'altres. El 13 de juny de 1464 es va pactar l'enllaç entre Pere Vall, fill de Bernat Vall, difunt, i Maria, vivent, amb Francina, filla de Bernat Major i Constança, propietaris del mas Major de Manresa. Van quedar en fer les noces el mateix dia i passar per l'església per rebre la benedicció al juny. El mas Major, situat a la banda de Salelles, era un mas important, però el dot només va ser de 12 lliures. El Pere, considerant la virginitat de la futura muller, li va fer una donació o escreix de 6 lliures, que es va afegir al capital dotal. L'escreix només es donava a les dones que es casaven per primer cop, o sigui, verges.
No estem segurs de si el Pere era llavors l'hereu, ni tampoc dels fills que va tenir. El 1497 Joan Vall, oriünd del mas Vall i estudiant de capellà, va comprar un camp a les Tortonyes. No sabem on encaixa dins de l'arbre de la família.

La pubilla de la Vall

Aleshores va quedar a la Vall una pubilla, la Constança. No hem trobat cap document que ens relacioni la noia amb els seus pares, així que no podem afirmar de cert qui eren. Podrien ser el Pere i la Francina, però la cronologia de les dades és una mica agafada pels pèls.
Constança Vall o Valls es va casar amb un noi del mas Balç de Salelles. Des que va entrar de pubill, Gabriel Balç o Bals va incorporar el sobrenom Vall a continuació del seu cognom. Els seus fills encara es van dir Bals, àlies Vall, però el net es va dir simplement Vall. Els pares del pubill eren Pere Bals i Eulàlia Canaletas i l'hereu del mas Balç era Rafel Bals, el germà del Gabriel.

Llinda invertida "IOSEPH VALL 1555"

El 1481 el Gabriel ja estava casat a la Vall com ho demostra la compra d'un animal. A finals de 1491 va tenir un conflicte amb la dona del teixidor Joan Puig de Manresa per causa d'una olla d'aram valorada en un florí. Van deixar el conflicte en mans de mediadors. La Vall tenia un mas al terme de Grevalosa anomenat Fontanelles. L'octubre de 1494 van espanyar una finestra i es van en-

Orifici de ventilació al mur de ponent

dur dos llençols, una flassada i 4 quarteres de blat. El Gabriel tenia les seves sospites i va anar a casa de Pere Serra, del lloc de la Guardiola de Puigfarner i va trobar els objectes robats, cosa que va posar en coneixement del batlle de Grevalosa. El 1504 el Gabriel i el seu fill Pere van tenir un conflicte amb els parents del mas Balç de Salelles, segurament per un tema de diners. El 1508 el Gabriel va comprar a gràcia el mas Rabinat per 57 lliures. Amb les terres i la casa hi anaven alguns mobles i botes. El 1515 va fer un tracte amb l'amo de Ferriola d'Aguilar, a qui va encomanar a mitges un ramat de 26 ovelles. El setembre de 1516 va cedir per 5 anys el mas Fontanelles a Joan Figuera de Calaf. En l'arrendament no hi anava inclosa ni una peça de terra dita Comellar de les Calmeres, ni les herbes.

El matrimoni entre el Gabriel i la Constança calculem que va finalitzar, per mort de la Constança, abans de 1497, perquè aquell any el vidu Gabriel va contraure segones núpcies. Abans d'anar-se'n d'aquesta món, la Constança Vall va infantar, que sapiguem, el Pere, el Macià, el Gabriel i la Miquela. Macià Bals, àlies Vall, treballava a Manresa de jornaler i va unir-se el 1519 amb Joana, filla del sabater Joan Canyellas. Van viure en una casa del carrer d'Urgell. El seu germà Gabriel va emparentar el 1520 amb Nicolasa, filla de Miquel Ferran, notari de Girona. La Miquela va tenir dos marits, el primer va ser Bernat Vilaseca, amb qui es va casar el 1506, el segon Pere Boixeda, paraire de Santpedor, amb qui ho va fer el 1516. El primer dot va ser de 25 lliures i 4 canes de bruneta, valorades en 5 lliures, el segon de 40 lliures.

El dia u d'abril de 1494 va tenir lloc un contracte matrimonial complex, que afectava a un pare i el seu fill i a una mare i la seva filla. Primerament, el vidu Gabriel Bals es va comprometre's amb Violant, filla de Joan Torrella, del lloc del castell de Clasquerí, terme de Castellar del Vallès, i vídua de Salvador Esbert o Asbert de Callús. Tot seguit es va signar el compromís entre Pere Bals i Joana Esbert, fills respectius del Gabriel i la Violant. El més destacable és que els dos contraents tenien només 12 anys. Gabriel Bals va prometre a Joan Esbert, paraire d'ofici, habitant a Barcelona i germà gran de la nena Joana, que:

> ... ell dara obra ab acabament que lo dit Pere, fill seu, tota hora e quant sera de edat, ell spo-sara per paraules de present, abtes y suffi-cients, a fer lo dit matrimoni a la dita Joana, e que entre tant no fara ni tractara nengunas cosas que lo dit matrimoni no se fassa, e si per ell o per causa sua lo dit matrimoni no es faes, vol e consent que ipso facto caygue en pena de cent florins ...

Joan Esbert va fer una promesa semblant, de manera que si un dels dos faltava a la paraula, hauria de pagar una indemnització de 100 florins d'or, la meitat per la part perjudicada i l'altra meitat pel tribunal que executés la pena. Per la seva part, Joan Esbert va prometre que les noces es farien sis dies després que la seva germana complís l'edat de casar-se. És interessant la identitat dels dos avaladors que van portar els de la Vall. Un d'ells era Joan Vall, oncle del Pere i cunyat del Gabriel, i l'altre el seu germà Rafel. Ens assabentem doncs, que la pubilla Constança no era filla única, sinó que tenia dos germans mascles. El motiu pel qual un d'ells dos no va ser l'hereu és un dels molts misteris de la història.
Ignorem si els nens van arribar a consumar el matrimoni que havien concertat els pares, en tot cas, no van tenir descendents. Els dos vidus sí que van tenir descendència, una nena que van batejar amb el nom d'Elisabet. Aquesta Elisabet la van casar el 1514 amb Bartomeu Ferriol, l'hereu del mas Ferriol o Ferriola d'Aguilar.

Sabem amb certesa que Gabriel Bals, àlies Vall, va fer testament davant del rector de Fonollosa el 21 de novembre de 1521, però n'ignorem el contingut. El 1524 encara eren vius ell i la seva muller Violant, ja que van iniciar un procés de mediació amb un tal Esbert de Callús, suposem per reclamar alguna cosa que deuria quedar pendent del dot.

Vista de ponent

El següent hereu Pere Bals, àlies Vall, apareix per primer cop en la documentació el 1504, al costat del seu pare. Al Pere el van prometre en matrimoni el 1494, com hem vist. Tenia 12 anys, així que deuria nàixer als voltants de 1482. El matrimoni pactat entre els nens segurament no es va arribar a celebrar, però quan el Pere va arribar a la majoria d'edat es va casar i va tenir fills amb una o potser amb dues dones. El 18 d'octubre de 1516 va signar capítols matrimonials amb Margarida, filla de Joan Serra i Angelina de Claret de Cavallers. El dot va ser de 25 lliures i a part de la flassada i la roba de llit i de taula, que anava dins d'un cofre nou, els Serra van donar a la filla quatre canes de tela de bruneta per confeccionar el

vestit nupcial. Van quedar en celebrar les noces per sant Miquel, termini que es podia allargar de comú acord.

De la fillada del Pere tenim notícies d'una Francesca, que sembla ser que no estava massa d'acord amb el partit que li havien buscat els pares. Abans de la signatura dels capítols amb Gabriel Canals de Montesquiu, de Sant Joan, el 1528, va demanar al notari que donés fe que ella mai havia vist abans el seu futur marit. Una altra filla era l'Aldonça, que el 1540 va enllaçar amb Francesc Sait, àlies Garriga, del lloc de Riner. En els acords hi va participar el germà Bartomeu Vall. Finalment hi havia l'hereu Joan.

El 1531 es va casar el jove Nadal Vall amb una filla de Pere Farga, àlies Mangot, teixidor de llana de Cardona. Els pares del noi eren Pere Vall i Francina, el primer viu i la segona morta. Aquesta Francina podria ser la primera muller del Pere. Sigui com sigui, el Pere va donar al Nadal *"tot lo cabal vuy te y se ha guanyat stant en potestat del pare, cabal axi en diners comptants, bestiars, sembrats vuy te, e altres coses per ell adquirides y guanyades stant en dita patria potestat".*
El 10 de desembre de 1537 Pere Vall va dictar testament. Ho va fer a Fonollosa, però qui el va redactar va ser Jaume Agramunt, rector de Castelltallat.

CARROS, BICICLETES I VEHICLES A MOTOR

El carro és un invent molt antic, però va trigar a arribar a les nostres contrades, perquè un carro necessita camins de carro i la construcció d'aquests camins amples era molt dificultosa en un país tan muntanyós i accidentat.
Alguns propietaris que tenien les terres en les parts més planes, van fer eixamplar alguns dels camins de bast a mitjans del segle XIX i van encarregar els primers carros. A l'arxiu de la casa Montconill hi ha una anotació, datada el febrer de 1816, que registra el pagament de 5 lliures i 19 sous a un carreter per tallar i escalabornar les fustes del carro. A finals d'aquell segle i a començaments del següent es van obrir nous camins carreters i aviat a cada casa hi va haver un carro. Va representar un gran avenç, perquè permetia transportar càrregues de manera més eficient.
La gran demanda va originar una florent indústria de construcció de carros. Al taller del mestre de fer carros s'obraven i es donava la forma a les diverses peces, que després s'assemblaven. Hi havia pocs models de carro i es produïa pràcticament gairebé en sèrie. S'utilitzaven fustes diferents per fer cada peça, buscant ara la lleugeresa, ara la resistència. Les corbes, les peces en forma d'arc de circumferència que formen la roda, eren de fusta d'alzina. Les baranes de faig, però també es podien fer de freixe, om o acàcia. Els rajos i el botó sempre d'alzina i els braços de faig. També intervenien en el procés de fabricació ferrers especialitzats, que cuidaven de fabricar les llantes de les rodes, el fusell o eix, el mecanisme del fre i els reforços metàl·lics de l'estructura.
No sabem on compraven els carros els pagesos d'aquí, suposem que a Manresa o a Súria, on funcionaven alguns tallers. Una evidència es troba en el dietari de cal Recus, on hi consta que el 20 de setembre de 1927 Josep Pubill va comprar un carro fet pel constructor de carros Joan Escudé de Manresa.

Carro de barrots

Arxiu municipal

Placa de carro

Hi havia diversos tipus de carro. El més normal era el de barrots, que de vegades s'equipava amb una "vela" o lona per protegir els ocupants del fred i la pluja. A Querol conserven el rebut de la compra d'una vela que els va costar 1.375 pessetes el 1946. Per carregar fems o sorra hi havia el carro de trabuc, que trabucava o pivotava i es buidava la càrrega de cop. Per circular a les fosques els carros portaven un fanal, però la llum era tan minsa que les topades no eren rares, sobretot quan els cotxes van començar a freqüentar les carreteres. Els carros no corrien gaire, però de vegades podien resultar perillosos i molts pagesos van perdre la vida a causa d'accidents, provocats quan l'animal s'esverava i el carro bolcava.

Els carros tenien un número de matrícula, que figurava en una placa de llauna fixada en un costat, que es renovava cada any. El 1947 costava 10 pessetes i el 1951 va apujar-se a 15 pessetes.
Segons un cens d'animals de treball que va fer l'Ajuntament el 1947, al municipi hi havia 156 animals, entre mules, cavalls i rucs, i 139 carros, pràcticament un per cada casa. El 1948 hi havien 146 carros, 150 el 1949, 139 el 1952, 125 el 1963 i 51 el 1965.
Amb la generalització dels vehicles a motor, els carros van ser arraconats al cobert de la palla o en un racó de

AÑO 1953

DIPUTACIÓN PROVINCIAL

Municipio de Fonollosa — Talón n.º 37

Zona de Manresa — Mat. Mpal.

TASA DE RODAJE DE TODA CLASE DE VEHÍCULOS, EXCEPTO LOS DE MOTOR

ECIBIDO de D. José Durant Buscastello

Cinc[illegible]ta y cinco ptas. cts.

ponde satisfacer por dicha tasa, por el Carro de su

conformidad con la siguiente liquidación:

Importe de la TASA . . . Ptas. 50

» de la PLACA n.º 3484 » 1

»

12 MAY 1953 TOTAL . . Ptas. 51

de de 195

El Recaudador,

Son Ptas. 51

Domicilio : Fonollosa

Arxiu Cal Seuva

Taxa municipal 1953

l'era. Les pluges i el pas del temps han destruït la majoria dels antics carros, però en alguna casa encara en queda algun com a record d'un temps en què la vida transcorria pausadament i les coses no anaven tant de pressa com ara.

Camions

El 1927 no hi havia cap vehicle motoritzat al municipi de Fonollosa, per la senzilla raó que no hi arribava cap carretera digne d'aquest nom.

Cap el 1932 va arribar a Fonollosa l'òmnibus del Pau, un vehicle registrat a Manresa. El 1933 Lluís Garriga de cal Calet va transportar amb el seu camió el mobiliari de l'escola vella, a la nova de Fals. Aquest primer camió que hi va haver a Fonollosa era de la marca Chevrolet i tenia una potència de 16 CV. El 21 d'agost de 1935 el seu fill Joan Garriga Mercadal va donar d'alta un camió Ford de 17 CV amb placa de matrícula L-3753. Durant els primers mesos de la guerra Joan Garriga, que simpatitzava amb les esquerres, va oferir el seu vehicle per portar a Barcelona a fer gestions a l'alcalde i regidors de l'ajuntament. Potser era una manera d'evitar perdre el camió, ja que durant la guerra tots els vehicles particulars va ser requisats. Segurament no ho va aconseguir.

Arxiu Joan Casellas

Dodge Carnero del Moli de Boixeda (1946)

A la postguerra la possessió d'un vehicle es va complicar. A la dificultat d'aplegar els diners necessaris per comprar-lo s'hi va afegir el control estricte de les autoritats franquistes, la manca de peces de recanvi i el racionament dels combustibles. En aquella època amb un camionet es podia participar en la xarxa de l'estraperlo i guanyar molts diners. Per això les llicències s'adjudicaven només a aquells considerats addictes al règim. Els pneumàtics estaven racionats i calia tenir influència política per aconseguir-ne, i era tanta l'escassetat de gasolina, que es van haver d'adaptar molts vehicles amb un mecanisme dit gasogen, un remolc amb una caldera voluminosa on es cremava fusta o carbó.

Al 1945 tenien camions petits Ton Casellas del Molí de Boixeda, un Chevrolet matrícula B-32.745, i Josep Grau, masover del mas Feixes de Camps, un Ford matrícula V-18.329. El Grau feia servir el camionet per transportar cereals i altres coses. Com que no hi havia carretera fins a casa seva, el guardava en un cobert al Raval del Paisà. Dos anys més tard al Molí de Boixeda tenien un Ford de 17 CV de potència, matrícula B-46.924, que al cap de poc van canviar per un altre, del tipus dit de "Maria de la O". El Ton Casellas era molt negociant i, entre d'altres activitats, es dedicava a la compra i venda de vehicles. En va tenir diversos de camions, com un Thames Strader, un Dodge Carnero, però el que finalment es va quedar i va fer córrer molts anys va ser un Chevrolet de 23 CV, gairebé nou, matrícula V-21.972, que va adquirir el gener de 1949 pel preu de 170.000 pessetes. Amb aquest vehicle es dedicava al transport de mercaderies, tant de dia com de nits, i també l'oferia per traslladar als afeccionats als camps on l'equip de futbol local jugava de visitant. En aquells temps Josep Subirana, del mas Serra de Fals, feia córrer un Citroen, matrícula B-25828, i Florenci Carné de Sant Andreu traficava amb un camió, que no conduïa ell personalment, sinó un xofer.

Arxiu Joan Casellas

Chevrolet Load Master del Molí de Boixeda

En la relació de vehicles del municipi de 1957 hi ha cinc camions o camionetes, el Chevrolet i el Graham- Paige de Josep Grau (Feixes), el Chevrolet del Molí de Boixeda i el de Pere Soldevila del Soler de Camps i el Citroen de Josep Subirana. El Graham de cal Feixes era una mena de furgoneta que s'anomenava popularment "rubia". El 1957 Ton Casellas va comprar un Pegaso nou fabricat a la planta de Barcelona, una màquina amb molta més capacitat i potència que els anteriors.

Cotxes

Els camions eren per treballar i fer negoci, mentre que els turismes eren un article de luxe a l'abast de molt pocs.

El primer cotxe que va córrer per Fonollosa va ser el del metge Francisco Pérez Soriano que va ocupar la plaça de Fonollosa a mitjans de 1933. Primer va tenir un Peugeot de dos places, matrícula B-38.190, i el novembre de 1934 el va canviar per un Ford, matrícula B-56.445.

Es creu que el primer cotxe que va circular pels camins del municipi a la postguerra va ser el de l'amo del mas

Jaumeandreu, Francesc Vacarissas, un fabricant molt ric de Terrassa que pujava a la seva finca conduint un coupé de dues places. El Cases de Matamargó era un altre propietari ric i venia a Fals amb un Fiat, model "Ardita", de 13 CV, així com Lluís Massana que conduïa un Opel. En aquella època Florenci Carné, que havia fet molts diners, es feia portar en un cotxe matrícula M-64.758.
Els turismes registrats a l'ajuntament el 1957 eren el Ford matrícula GE-5.650 del Molí de Boixeda, un vehicle que havia estat del governador civil de Girona, el Fiat de Josep Maria Bastardes del Junyent i el Jeep Comando procedent dels excedents de l'exèrcit de Pere Soldevila del Soler. També van tenir un jeep a cal Feixes. El 1956 el Ton del Molí va comprar un Seat nou model 1400 i el 1962 l'avi Magí Soldevila va regalar al seu net Magí pel seu aniversari un "Seat 1500" nou de trinca.
Als anys 60 la situació econòmica del país havia millorat i els vehicles de motor es van fer populars. Si al 1963 el nombre de turismes era de 5, el 1967 ascendia a 54 i un any més tard a 65. No res en comparació amb el parc mòbil actual, ja que no hi casa que no tinguin diversos cotxes al garatge.

AÑO 1956 2º Semestre
CLASE A
CONTRIBUCIÓN DE USOS Y CONSUMOS
PATENTE NACIONAL DE CIRCULACIÓN DE AUTOMÓVILES
El vehículo matrícula 5650 marca Ford de 11 HP de Fonollosa calle Molí Boixeda nº propiedad de Mariano Casals Parsenya
ha satisfecho por Patente 750 pesetas
16 JUL. 1956 EL RECAUDADOR
Provincia de Barcelona
núm. de orden

Arxiu Joan Casellas

Patent 1956

És de destacar que al començament el cotxe era un estri perillós i el pilotatge estava reservat als homes més atrevits. Quan es va popularitzar, algunes dones valentes van aprendre a conduir, per tal d'utilitzar el cotxe o la furgoneta de casa per transportar al mercat amb comoditat els articles, en comptes de fer-ho en el Cotxe del Pau. Consta que el 1970 Ramona Sala de cal Baldric anava a vendre els ous en una furgoneta i també ho feia Roser Junyent de cal Felip de Fals. Una altra de les primeres dones a tenir carnet va ser la Lola de cal Pep.
En aquells anys hi havia febre per treure's el carnet i Josep Pintó va tenir la iniciativa de muntar una sucursal d'autoescola a Fonollosa. Pujaven dos professors, l'un feia les classes teòriques al Cafè i l'altre feia les pràctiques de circulació al camp de futbol i pels camins del poble. Els exàmens tenien lloc a Barcelona.

Taxis

Josep Casas Torrentó va aconseguir el 1949 la primera llicència de taxi i el 1951 va traspassar-la a un Chrysler americà de 31 cavalls de potència, amb matrícula de Sant Sebastian número 10.275. Aquell any Josep Mascaró va obtenir de l'ajuntament la llicència de taxi pel seu Hillman. No creiem que aquestes persones exercissin de taxistes a Fonollosa, sinó que la llicència era una argúcia legal per aconseguir avantatges fiscals o d'una altra mena. El maig de 1956 l'ajuntament va concedir la llicència de taxi al Seat nou d'Antoni Casellas del Molí de Boixeda. Uns mesos més tard Hisenda va qüestionar que el cotxe fos un taxi i que se l'havia de considerar un turisme per a ús privat. Això no treu que el Ton del Molí no fes sovint viatges transportant a Manresa malalts i parteres del poble que tenien pressa i no podien esperar el cotxe de línia. També el seu Chevrolet era el mitjà de transport regular de l'equip de futbol en els seus desplaçaments, malgrat que era il·legal fer servir un vehicle industrial pel transport de personal.
El 1973 l'única llicència de taxi es va adjudicar al Dodge-Dart d'Isidre Puigdellívol Casamitjana i cinc anys més tard va canviar de cotxe i se li va renovar el permís.

Motos

L'arribada de la moto va coincidir amb l'obertura de la carretera de Manresa a Calaf, una via que comunicava els nostres pobles amb la resta de món. El vehicle de dues rodes tenia l'avantatge de ser més barat de compra i poder circular sense massa problemes pels camins més plens de sots i roderes de carro.
La primera moto va ser una Zündapp alemanya, matrícula B-23.646, que va tenir Joan Garriga Mercadal. Tenia el número de registre municipal número 1 i el juliol de 1931 la va donar de baixa per venda.
El 1935 hi havia tres motos:
Mariano Serarols tenia una Peugeot, B-46632, Antoni Soler Pujol una Zündapp, B-25210, i Emili Vall Palà una B.S.A, B-30181, que aquell mateix any va vendre al ferrer Vicenç Fàbrega Piguillem. El 1939 la tornava a tenir l'Emili i fins el 1942 va ser l'única moto que hi va haver al municipi.
El doctor Francesc Lluch Subirà va ocupar la plaça de Fonollosa entre 1944 i 1946. Tenia una moto per fer les visites, però eren temps de maquis i un dia, baixant de Sant Guim en moto, es va saltar un control de la Guàrdia Civil i li van disparar un tret que el va ferir en una cama. Per sort només va ser una rascada..

Un altre que sempre anava amb moto era Ramon Centellas, que tenia la màquina registrada a l'ajuntament, malgrat que casa seva pertany al municipi de Rajadell. El 1957, a més del Centellas, hi havia dues Ossa més, la de Joan Grau Ars, l'amo del mas Santpere, i Jaume Armengol Vall, el Pastor, i la Bultaco de Ferran Serarols. Al cap de dos anys, el nombre de motos s'havia multiplicat.

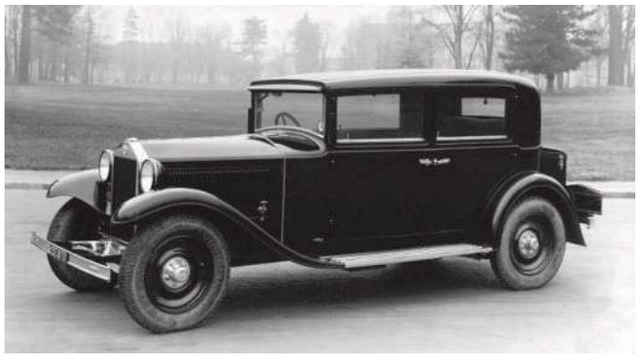

Fiat Ardita

Llavors en tenien, a més dels anteriors, el ferrer Pere Perramon, una Montesa, Pere Palà de Bacardit, una Ossa, Francesc Puig de cal Closa, una Ossa, Domingo Massana Casas, una Peugeot, Isidre Estany, una Vespa, Mariano Planas, una Ossa, Josep Pintó, una Montesa, Antoni Casellas, una Guzzi, i Vicenç Serra, de cal Collbaix de Fals, una Ossa.
El 1967 hi va arribar a haver 40 motos al municipi, tal vegada la xifra més alta, perquè a partir d'aleshores aquells que van poder van deixar la moto i es van comprar el primer cotxe, encara que fos de segona mà.

Moto marca B.S.A

Bicicletes
Es considera que la bicicleta es va inventar a París el 1791 en plena revolució francesa. Les primeres màquines no tenien ni manillar ni pedals, però mica a mica les van anar perfeccionant fins arribar a les sofisticades bicicletes de competició actuals.

Aquest modest mitjà de transport deuria arribar a Fonollosa quan es van eixamplar els primers camins, però només en tenim el testimoni oral que Ramon Palà Caselles, un conco de cal Pelfort, ja tenia una bicicleta abans de la guerra. Tenia les llantes de fusta i li servia per anar de Camps a Fonollosa.
Després de la guerra els ajuntaments van implantar una taxa per les bicicletes. Per provar que l'amo de la bicicleta havia pagat la taxa havia de collar a la part de davant del quadre una placa metàl·lica, on hi figurava l'any i un número de matrícula. Les plaques costaven cinc pessetes.
El "registro de carruajes", en l'apartat de bicicletes, comença a l'ajuntament de Fonollosa el 20 d'abril de 1940. Aquell dia van comprar la placa Àngel Torras Duocastella, Josep Mª Closa Garriga i Manel Pintó Tomasa, que van tenir els números de matrícula 1,2 i 3. En dies successius es van registrar més bicicletes, arribant a 28 a finals d'any. El 1941 es van adjudicar plaques fins el

Bicicleta Orbea

número 37, el 1942 fins el 50 i el 1943 fins el 63. Clar que mentrestant algunes bicicletes s'havien perdut o canviat de propietari.
Hi ha dades estadístiques dels següents anys:
1947 35
1948 38
1949 45
1951 42
1957 42
1963 31

A finals de la dècada dels 60 moltes famílies van comprar cotxe i la bicicleta va quedar per la canalla o arraconada a les golfes. Aquests últims anys l'afecció a pedalar ha ressorgit amb força i molta gent ha adquirit màquines modernes, lleugeres i amb un bon canvi de marxes per no patir tant a les pujades. La seva funció ara no és utilitària, no serveix per desplaçar-se al lloc de treball, sinó que té una funció recreativa i es treu sobretot els caps de setmana.

Bicicleta

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 63 Maig 2020

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

MAS GALÍ (Sererols)

D'abans de la segona meitat del segle XIV només hem localitzat dues persones a Fonollosa anomenades Galí. Són Pere i Jaume Galí i surten el 6 de les calendes de setembre de 1298 admetent un deute. Tan poca presència és estrany, perquè tots els altres masos del poble surten de forma continuada a partir de finals del segle XIII, que és quan comença la documentació notarial de l'arxiu de Manresa.

La verema a l'edat mitjana

El 1365 apareix Ramon Galí i ho farà amb certa freqüència fins 1383. El 1368 es anomenat "major de dies" i a partir de 1372 el sol acompanyar en els negocis el seu fill Ramon. Tenia un altre fill dit Pere Galí.
Les informacions que presenten major interès són les següents:
El 1365 va comprar per 40 sous a Ramon Rigolfes de Castelltallat un hort i un tros amb ceps, dit la "vinya den Mateu", situats a Fonollosa i sotmesos a la senyoria de l'Abat, qui percebia 12 diners de cens. El 1371 va pagar un deute contret per Ramon Lomàs, que havia assumit en prendre possessió del mas Llomàs de Castelltallat. El 29 de març de 1381 Ramon Galí (el fill ?) i sa muller Geralda van comprar dues mules a la Vall i van pagar una bestreta de 19 lliures. La nit anterior s'havia sentit un terratrèmol a Manresa, fet extraordinari que va deixar enregistrat el notari Jaume ça Coromina al marge del document.

El 7 de desembre de 1383 el batlle de Fonollosa va rebre la següent carta, una còpia de la qual es conserva l'Ajuntament de Calaf:

> Al honrat lo batlle de Fonoylosa o a son lochtinent, del batlle de Calaf. Salut y amor. Be creem queus recorde com díjous prop passat vos feu manament del honrat en Ramon Çabater, veguer en Segarra per lo senyor Comte, que liuràs o faes liurar un mul den Galí daquí de Fonoylosa, que ere stat den Pere de Tornamira, an Struch Jaffa, jueu de Calaff, per tal com lo dit mul ere al dit jueu especial obligat, e ara lo dit jueu ha request nos que li faciam fer venda e execucio de dit mul ....

Ramon Galí i un altre de Fonollosa havien avalat un deute amb el mul en qüestió i com que el deute no s'havia satisfet, el creditor, el jueu Jaffa, exigia la penyora. Uns dies després es va subhastar el mul per 25 florins.

Amb certesa Ramon Galí va morir abans de 1426, perquè en aquesta data la confraria de sant Miquel de Calaf va reclamar als seus hereus que acabessin de pagar la resta d'un deute del Ramon de 140 sous. El seu hereu devia ser Bernat Galí, el qual es documenta entre 1412 i 1448.
El gener de 1420 el rector de Fonollosa va escripturar l'establiment que va fer Bernat Galí, hereu del mas Galí, al seu veí Pere Caselles, d'una peça de terra anomenada "la canal o clot del torrent de Fontllagosta". La peça termenejava a l'est amb Caselles, a l'oest amb Galí i al nord amb Coma de Sant Pere i el torrent. Aquest torrent és el que passa a prop del mas Feixes.
Coneixem qui era la dona del Bernat per la reclamació que l'abril de 1425 aquest va fer de 150 sous del dot de la Margarida a Guillem Ciyar de Sant Mateu. La referència més tardana del Bernat és la reunió del sindicat remença que va tenir lloc a finals de 1448.
El següent hereu va ser el seu fill Antoni Galí. El nexe es demostra en una acta del 23 de març de 1480. Aquell dia l'Antoni i la seva muller Joana van pagar els terminis de pagament amb el mercader Maurici Clerga de les nou lliures i mitja que restaven del preu d'una mula que havien adquirit l'Antoni i el seu pare Bernat.
Dels fills de l'Antoni i la Joana coneixem del cert a Vicenç, Bartomeu i Jaume, encara que tot apunta que el primogènit era el Pere. Aquest acompanyava a la seva mare vídua el 1508. El 1509 es van fer capítols matrimonials entre Vicenç Galí i Antònia, filla de Bernat Morera, treballador de Manresa. La noia va aportar de dot una casa:

(...) dita Anthonia, de consell e voluntat dels dits pare e mare seus e de altres parents e amichs, promet que penra y de present pren per marit lo dit Vicens Galí e dona e constituex li en dot e nom de dot, primo una casa, la qual ella ha contiguo ab la muralla de la present ciutat e del portal dit de Sobrerrocha ...

El Jaume va pactar el seu matrimoni uns anys més tard, quan la seva mare ja havia mort. Ho va fer el 1512 amb Agnès, filla de Sebastià Muntada, àlies Guix, i Caterina, hereva del mas Guix de Manresa. El dot va ser de 15 lliures i una vinya i el Jaume va afegir-hi un suplement per noces de 15 lliures.

El 1517 consten Pere Galí i el seu fill Pere. El 1525 es va casar una filla del Ferriola d'Aguilar i el pare va cedir al gendre durant un temps el mas Querol, que en aquell temps encara era de Ferriola, fent constar que el mas el posseïa i l'usufructuava Pere Galí, en penyora d'un préstec de 15 lliures, i que els joves podien desempenyorarlo donant-li aquesta quantitat.
La parella de Pere Galí, el gran, era Celdònia i, a més de l'hereu Pere, tenien altres xicots. Jaume Galí es va instal·lar a Manresa, primer fent de jornaler i després de barber. Antoni Galí va fer un bon partit casant-se el 1526 amb Felipa, una filla de Nicolau Clerga, mestre en arts i medicina, que va venir dotada amb 30 lliures. El seu germà Joan es va emancipar el 1527 casant-se amb Caterina, filla d'Antoni Sala, i el Vicenç ho va fer el 1533 amb Eulàlia, filla del cotoner Antoni Oller. Als casaments dels dos primers hi van ser presents els pares, però no en el que va tenir lloc el 1533, perquè els dos havien traspassat.

El setembre de 1526 Pere Galí figurava com hereu del mas Galí i, juntament amb la muller Margarida, va crear un censal de 20 lliures a favor d'un notari manresà. A la llista d'avaladors hi ha Joan Galí del mas Grau de Fontanet de Fals (Boixeda). Aquest Joan venia de Fonollosa i va acabar sent l'amo del mas Fontanet, que va passar a dir-se Galí i, posteriorment, Boixeda.
El Pere i la Margarida van procrear l'hereu Montserrat, els nois Joan i Miquel i la noia Beneta. No està confirmat, però possiblement tenien dos fills més, Antoni, casat amb una filla de la Morera, i Mateu, establert a Rajadell.
Els Galí de Fonollosa van establir una estreta relació amb els Carner de Castellbell a base d'emparentar dos germans amb dues germanes. El Montserrat va unir-se el 1540 amb Elisabet Carner, filla de Gaspar i Joana, i el seu germà Joan ho va fer quatre anys més tard amb Joana, germana de l'Elisabet. Aquest darrer matrimoni va acabar sobtadament i el 1551 el Joan va refer la vida al costat d'Antiga, filla de Vicenç Vila de Rocafort. El Miquel es va casar un cop, el 1550 amb Margarida, filla de Joan Mas de Castellgalí.
A la Beneta, òrfena de pare i mare, el 1568 la seva cunyada Elisabet, que havia quedat mestressa, li va buscar com a marit a Joan Boxera, un occità, el qual va haver d'esperar cinc anys per cobrar íntegrament les 40 lliures del dot. La Margarida el 1544 era morta, mentre que el Pere el 1552 encara vivia. El setembre de 1551 Pere Galí i el seu fill Montserrat es van vendre les herbes a Salvador Montconill, el Closa. La durada era indeterminada, però els Galí tenien l'oportunitat de recuperar les herbes un cop a l'any, per sant Llorenç. El Closa tenia l'obligació de tancar el ramat a la primavera durant un mes sencer als corrals del mas Galí. Aquesta clàusula del contracte era important pel propietari del terreny, perquè podia recollir el xerri que deixaven les ovelles al seu corral. El xerri o fem era una matèria escassa i molt valorada per femar els horts. El Closa els va pagar 11'5 lliures al comptat, però la quitació havia de ser de 18 lliures. Montserrat Galí va adquirir el 1555 una parella de bous a un de Santpedor. Un bou era blanc i l'altre "moscart" i en va pagar 19 lliures.
Montserrat Galí va morir jove, no sens haver engendrar abans amb l'Elisabet dos fills, el Salvador i la Beneta.
El primer estava destinat a ser l'amo del mas, mentre que la Beneta va fer parella el 1570 amb Joan Morera, un fadristern de la Morera de Fonollosa. Va rebre 90 lliures de dot i els casats es van quedar a viure al mas Galí.

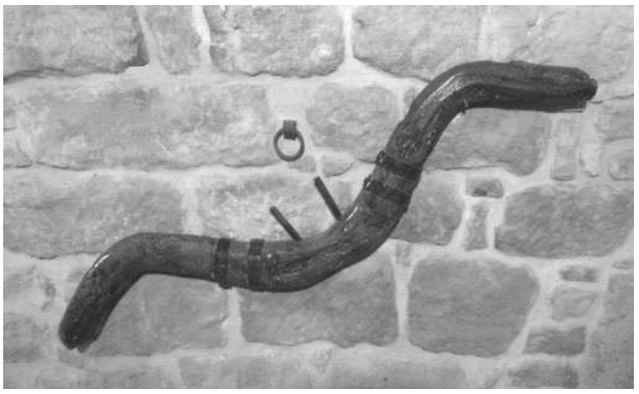

Col·lecció Sererols

Jou del parell de bous

Salvador Galí va esdevenir hereu molt jove i durant el temps que va trigar a ser major d'edat, dels seus assumptes se'n van cuidar els tutors, el seu oncle Miquel Galí i Salvador Carner de Castellbell. Amb el vistiplau dels tutors, el 22 de juny de 1561 va fer capítols amb Esperança, filla de Pere Joan Casas de Vacarisses. Els Casas van regalar a l'Esperança 60 lliures, un cofre, una flassada, dos llençols, mitja dotzena de tovalloles i unes estovalles. Van pactar fer la cerimònia de les esposalles abans de mitjans d'agost i el ritual religiós de les bodes abans de Nadal. Els diners del dot es donarien el dia de les esposalles i l'aixovar el dia de bodes. Per assegurar el compliment dels terminis es van fixar unes arres o garantia de 50 lliures. En cas d'incompliment per part d'una de les parts, l'altre percebria com indemnització dos terços de les arres, essent el terç restant per la cort o autoritat que executés la sentència.
El Salvador era un jove de sang calenta i el 29 de juliol d'aquell any es va barallar, a la plaça de Fonollosa, amb un occità anomenat Joan Taulamet, natural d'un poblet del bisbat de Rodés. La pitjor part se la va endur l'occità, ja que el Salvador el va ferir amb una daga (gladio) i li va fer rajar sang. El 28 d'octubre els ànims s'havien calmat i van fer les paus, considerant que "un esperit maligne" els havia enterbolit l'enteniment. Es van perdonar mútuament les ofenses i injúries i el Salvador va pagar a l'occità 4 lliures i 4 sous d'indemnització per les ferides.
El 1563 el Salvador va comprar a Joan Montconill (Closa) una peça de terra dita "las llongaderas" per 35 lliures,

però no la va pagar i van ser els seus descendents qui ho van fer el 1608. El Salvador, igual que el seu pare, va morir jove, segurament de forma inesperada, perquè no va fer testament. Va deixar una nena petita, la Margarida.

La vídua Esperança era jove i no es va resignar a passar la resta de la vida vídua i poc després d'enterrar el marit va contraure un segon matrimoni amb Antoni Joan Arnella, paraire de Terrassa. L'enllaç va formar part d'una combinació més complexa, perquè al mateix temps es va pactar el matrimoni d'Antoni, fill de l'Arnella amb Margarida, la filla de l'Esperança.
Per garantir els drets de la nena Margarida la vídua va sol·licitar a l'abat de Cardona Miquel Serrano que li designés uns tutors. Després d'aconsellar-se, el gener de 1570, l'Abat va nomenar per a aquesta tasca a l'avi Pere Joan Casas, al padrastre Antoni Joan Arnella i als oncles Miquel i Antoni Galí.
El febrer de 1572 els tutors van tancar un tracte amb el veí Joan Montconill per permutar dues peces de terra. El Montconill els va canviar una quartera i mitja al lloc dit els Olivers Grans per una peça de la mateixa extensió dita la Coma del Noguer del mas Galí. La primera peça es trobava a prop de la casa Galí i termenejava amb el camí d'anar de la casa a l'església, mentre que la segona tocava amb la masia del Montconill i amb el cementiri. L'operació semblava intel·ligent, perquè agrupava les propietats respectives, però alguna cosa no quadrava i ambdues parts el febrer de 1573 van nomenar àrbitres per resoldre els desacords. El desembre de 1576 van tornar a escripturar la permuta.

Hem vist com el 1570 la Beneta Galí es va aparellar amb Joan Morera, un fadrí de la Morera. Com que no hi havia cap home a casa, perquè els hereus s'havien mort, Joan Morera menava les terres com si fos un masover. De fet, era més que un masover, perquè tenia drets sobre la propietat, ja que li devien el dot i, a més, s'havia fet càrrec de pagar diverses factures en nom de la pubilla. Entre d'altres coses va pagar la roba i part del dot de la tieta Beneta Boxera, va fer-se càrrec del salari d'un serrador per jornals i fusta, va pagar contribucions de la casa i va recuperar les herbes empenyorades. El crèdit que tenia amb els Galí superava les 204 lliures i el 20 d'abril de 1578 la pubilla Margarida i el pubill Antoni Arnella li van signar un document reconeixent el deute i li van posar a les mans el mas en garantia:

> (...) y de aquell no puga ser tret fins que dites dos centes quatre liures set sous y honze dines sien pagades, y dit Joan Morera promet de restituir dita casa y heretat sens dilacio y escusio alguna, segons en dita concordia y avinensa es contengut ...

Vista de la façana

Aquesta situació va durar fins el 1581, quan la pubilla i el consort van voler recuperar la terra i acomiadar el Joan Morera. Per valorar la indemnització que li tocava per les millores i les collites sembrades, l'abat de Cardona va nomenar cinc experts, propietaris de Camps, Fals, Aguilar i la Molsosa. Aquests van estimar que el masover havia invertit 33 jornals en cavar i 7 en plantar, a 12 sous per jornal. La feina de fer les rompudes i coure set-cents formiguers es va estimar en 5 lliures i 5 sous, i la de llaurar tres voltes, en 5 lliures i 8 sous. A més, hi havia 8 quarteres de civada de llavor. Tot plegat pujava a més de 60 lliures.
Llavors Antoni Arnella, en nom de sa muller, va pagar al Morera les 204 lliures i les despeses del sembrar i va recuperar la casa i la terra. Com que l'Arnella no era pagès, el gener de 1582 va fer un tracte amb Pere Sabater d'Aguilar, perquè aquest menés la terra durant cinc anys. Un cop descomptat el delme i la primícia, el Sabater els havia de donar una part de les collites, la sisena de les quintanes i la setena de la resta de terres. Per altra banda, l'arrendatari tenia l'obligació de cavar cada any dues valls a la vinya.
La pubilla Margarida va enviudar i el 1590 es va vendre a gràcia la propietat al sastre Ramon Serarols. No va poder tornar els diners i la venda va esdevenir definitiva. Llavors la casa va canviar de nom i va passar a dir-se Sererols, tal com se la coneix actualment.

JOSEP PINTÓ

Aquest personatge el podríem definir com un "self made man", que diuen els americans, un home fet a si mateix.
No és un cas únic en el nostre país, una societat caracteritzada per l'esperit emprenedor i una certa permeabilitat entre capes socials, però a Fonollosa la seva trajectòria és excepcional, i justifica el present article.

Els inicis
Josep Pintó Balcells era fil de cal Pep, una simple casa de parcers. Va néixer el 1931, però no ho va fer a Fonollosa, sinó a Manresa, on els seus pares Esteve Pintó i Pepeta Balcells van anar a viure després de casar-se. L'Esteve treballava d'encarregat a la fabrica tèxtil dels Polvorers, però durant la guerra civil els encarregats eren mal vis-

Arxiu Pintó

Foto de casament

tos i, tement una desgràcia, la família va retornar a la casa de Fonollosa.
Als catorze anys el van posar d'aprenent de forner a cal Celdoni del Forn. La feina de l'aprenent començava de bon matí, encara fosc, omplint la pastera a cops de galleda del pou de la casa veïna i després venia la feina de passar la farina pel sedàs. S'hi va estar un any i mig, i llavors va entrar de manobre amb la colla del mestre Àngel de cal Miquelet, on també hi havia d'oficial l'Eudald Armengol de ca la Rosa. Van treballar molts mesos a Clarena i al mas Puigdellívol de Castelltallat. La feina era dura, però era a l'aire lliure i li va permetre portar les primeres pessetes a casa.

Arxiu municipal

Membret de Ràdio Pintó (1958)

Va treballar de manobre 2 o 3 anys, fins que un dia, parlant amb mossèn Joan Bosch, el rector, aquest li va suggerir la idea de fer-se càrrec de la barberia del poble, plaça que ocupava els diumenges un barber de fora. Calia però, aprendre l'ofici. A través d'uns estiuejants de Barcelona va contactar un mestre barber de Barcelona, disposat a agafar-lo d'aprenent i ensenyar-li l'art de la perruqueria. La barberia era al carrer Còrsega, a prop de la Sagrada Família, i els amos eren el Càndido i el Manolo. La seva estada a la capital va durar aproximadament un any i al final va tornar a Fonollosa i va engegar la barberia
en un quarto del Cafè, entrant a mà esquerra, que el pare li va cedir. La barberia estava oberta a qualsevol hora, però l'afluència de clients era màxima els dissabtes i els diumenges al matí, ja que molts homes aprofitaven que tenien la dona a missa per anar-se a afaitar.

El 1953 es va apuntar a un curs de "Radio Maymó" de ràdio per correspondència. Va fer els exercicis teòrics, va rebre les peces i va muntar el primer aparell de ràdio. Funcionava. Es va adonar que aquest era un camp per llaurar, ja que ningú, tret d'algun propietari ric, tenia aparell de ràdio al poble.
En un quartet al Cafè, entrant a mà esquerra, va instal·lar un petit taller. Comprava els components a Manresa i, allà, muntava ràdios. Llavors passava per les cases i els deixava una ràdio a prova. Sempre se la quedaven. Moltes cases no tenien electricitat, llavors els subministrava una bateria electrolítica, que ell mateix muntava al taller. En pocs mesos va aconseguir que el poble estigués una mica més entretingut i informat, i ell, tenir la butxaca una mica més plena.
La tecnologia no deixa d'avançar i al cap d'uns anys la ràdio va ser superada per un nou invent, la televisió en blanc i negre. El Josep va actualitzar els seus coneixements, va llegir revistes, es va posar en contacte amb les cases especialitzades de Barcelona, i va començar a muntar els primers televisors. La primera tele la va instal·lar al Cafè, que s'omplia de badocs quan feien un partit de futbol o un concurs televisiu.
També feia instal·lacions de llum i reparacions a moltes cases del poble, i quan van sortir els primers electrodomèstics, estufes, rentadores i neveres, en va començar a distribuir. A la dècada dels 60 va repartir 33 neveres de la marca "Zanussi" al preu de 17.000 pessetes. A cal Pentiner en tenen una d'aquestes que encara funciona.

El 8 d'octubre de 1958 el Josep es va casar a l'església de Fonollosa amb la Lola Bascompte de cal Rabinat. La jove parella va anar a viure en un piset a les golfes del Cafè i allà van anar arribant els fills; Esteve (1960), Josep Domènec (1963) i Meritxell (1967).
Aprofitant el temps lliure, la Lola contribuïa a l'economia familiar pentinant en un saló de perruqueria que va apariar al Cafè. Mentrestant el Josep emprenia noves iniciatives. Durant un temps es va dedicar a passar per les cases fent d'agent d'assegurances de la companyia Wintherthur, i cap al 1974 va obrir a Fonollosa una sucursal d'autoescola, perquè l'automòbil s'estava fent popular i hi havia molta gent que volia treure's el carnet. Pujaven dos professors, l'un feia les classes teòriques al Cafè i l'altre feia les pràctiques de circulació al camp de futbol.

Empresari
Un dia Joaquim Santaularia va proposar al Josep de crear una societat amb la finalitat d'excavar pous a màquina, ja que veia que hi havia una demanda creixent per subministrar aigua a les granges que s'anaven estenent pel territori. Comptava amb el seu cunyat Joan Bacardit, de cal Butzems de Sant Pere Sallavinera, que era saurí, és a dir, tenia l'habilitat de trobar el punt on hi havia aigua mitjançant una branqueta d'avellaner. El Josep va proposar-los que la societat comptés amb Josep Casellas de cal Putxó, el seu cunyat, ja que era molt traçut amb tota mena de màquines.
El 1868 es va constituir formalment una societat limitada, que van batejar amb el nom de PICABASAN, "PI" per Pintó, "CA" per Casellas, "BA" per Bacardit, i "SAN" per Santaularia. Els socis van fer una aportació paritària de capital.

Van comprar una màquina de perforar de segona mà, de la marca Schott Dubon, que els va costar 750 mil pessetes. Tenia una barrina de 220 mm de diàmetre i

podia arribar a una profunditat màxima de 190 metres. L'avenç era de 2 o 3 m cada 24 hores. Val a dir que les màquines modernes perforen a raó de 25-30 m/hora.
Els socis es van distribuir les tasques; el Josep emparaulava la feina, el Santaularia es dedicava a la feina de despatx, els comptes i les relacions públiques, el Bacardit localitzava l'indret més adient per la perforació amb la vareta i el Josep Casellas era l'encarregat de la màquina.
El primer pou que van perforar va ser al torrent de Franques i va ser un encàrrec de Jaume Grifé, l'amo de cal Feixes de Camps. Va ser un èxit rotund, perquè van trobar aigua abundant. La fama va córrer i els contractes no van faltar mai.
A finals de 1983 es va acordar escindir la societat Picabasan en dues companyies; l'una dedicada a les perforacions de pous, l'altra a la construcció de depuradores d'aigües residuals.
El dia u de gener de 1984 els socis Josep Pintó i Josep Casellas van constituir l'empresa Catalana de Perforacions S.A., amb un actiu de quatre màquines. La tècnica va millorar, es va prescindir del saurí i l'elecció de punt de perforació per trobar aigua es va basar en informes geològics i també en investigació geotècnica.
L'empresa va expansionar-se, rebent encàrrecs, tant de particulars com de les administracions públiques. Hi havia molta feina, perquè en aquell temps es multiplicaven les granges i també perquè molts pobles van tenir necessitat d'ampliar les captacions d'aigua ja que la població augmentava i es volia fer arribar la xarxa d'aigua potable a totes les cases disperses.
Catalana de Perforacions va estar en el moment just en el lloc adequat. Va fer pous i instal·lacions potabilitzadores en molts municipis de la nostra àrea geogràfica, i per suposat, va construir els pous i dipòsits que abasteixen d'aigua Fonollosa i els seus agregats.

Va arribar un punt en què calia engrandir el magatzem, el taller i les oficines. Per això, es van adquirir uns terrenys a prop de la Fàbrica de Fonollosa, però la requalificació de sòl agrícola a industrial no va ser possible i va obligar a traslladar l'empresa al polígon industrial de Santa Anna, a Santpedor, amb molta recança del Josep, que no volia perdre la identificació amb el seu poble.
Quan el Josep va entrar a l'Ajuntament va començar a delegar més funcions als fills, fins que els va cedir les accions a l'empresa, i el mateix va passar quan Josep Casellas es va jubilar. Actualment l'empresa és una societat anònima participada pels descendents dels socis fundadors.

Arxiu Pintó

El primer pou. Mas Feixes de Camps

Al marge de la societat de les perforacions, el Josep va continuar l'activitat de la seva empresa "Elèctrica Pintó". Després de foradar un pou, es cuidava de muntar les bombes de pressió i els mecanismes de control hidràulic de les instal·lacions d'aigua. A mesura que els treballs es feien més importants li va caldre llogar treballadors i funcionar amb criteris més empresarials. En el punt de màxima expansió l'empresa va arribar a tenir una plantilla de 50 persones. Els hereus del Josep tenen ara la firma Elèctrica Pintó i també n'han creat d'altres, per exemple "Domini Ambiental", dedicada a les energies renovables. Actualment el grup empresarial té una plantilla de més de 200 persones.

Alcalde de Fonollosa

Ramon Armengol i el seu equip van estar a l'Ajuntament durant tres legislatures, del 1979 fins el 1991. Quan faltava poc per acabar, el Ramon va proposar al Josep que es presentés per alcalde i, després de fer-se pregar, va acceptar encapçalar la candidatura de Convergència i Unió.
En aquell temps només hi havia una llista al municipi, formada pels candidats que proposava cada poble. La candidatura va sortir amb un 94,51 % dels vots.

Arxiu Pintó

Visita del president Pujol a Fonollosa

Quan va entrar a l'Ajuntament va deixar una mica de banda la feina a l'empresa, però els fills ja eren prou madurs i, progressivament, va delegar en ells la responsabilitat.
La feina d'alcalde l'ocupava una bona part dels matins, que passava a l'alcaldia resolent els assumptes del dia a dia. Però la feina més important era la que feia a fora, parlant amb els veïns o recorrent els despatxos dels alts càrrecs de l'administració. El municipi de Fonollosa patia un dèficit d'aigua potable i durant aquesta primera etapa i la següent es van aprovar i executar diversos plans per connectar a la xarxa d'aigua la major part de les cases del municipi que no en tenien. La situació era

especialment greu a Canet de Fals. Va caldre construir pous i dipòsits en llocs estratègics i soterrar molts metres de canonada. En aquest sentit al Josep li va ser molt útil l'experiència professional.
El 1995 es va tornar a presentar al capdavant d'una llista renovada que va obtenir un 85,78 % de vots. Quatre anys més tard hi va tornar a haver eleccions. La novetat més important va ser que a la llista unitària s'hi van incorporar dues persones de Canet, ja que el tema de la urbanització es trobava a dalt de l'agenda.

La tercera etapa a l'Ajuntament no va ser plàcida com les anteriors, ja que es van posar de manifest certes tensions internes pel tema del pavelló de l'escola i de l'abocador de cal Lluy, entre d'altres coses. Aquest abocador d'àrids estava previst en un barranc situat al límit de ponent del municipi, a prop del terme de Callús. Hi va haver una forta oposició sobretot de gent de Callús i Fals i finalment es va haver de retirar el projecte per no provocar una divisió al poble.
A les següents eleccions ja no es va presentar una llista única, sinó que van concórrer cinc llistes diferents, corresponents a partits polítics. El Josep va encapçalar la de Convergència i Unió, que va ser la llista més votada obtenint quatre regidors.
La legislatura va ser turbulenta, perquè la forma de governar l'Ajuntament va ser qüestionada per l'oposició, especialment per part d'Esquerra Republicana. Aquesta situació va afectar anímicament al Josep, que no entenia moltes de les crítiques, perquè ell estava convençut que tot ho feia pel bé del poble, i el gener de 2004 va presentar la dimissió, juntament amb dos més del seu grup.

D'aquesta manera va acabar la seva etapa com a polític, lloat per uns i blasmat pels altres. Va quedar però, la feina feta durant les tres legislatures i escaig que el Josep

Arxiu Pintó

Discurs d'un 11 de setembre.

va estar a l'Ajuntament. A part de la xarxa d'aigua, les millores principals que es van realitzar van ser la construcció de la pista esportiva de Fals, el casals de Fonollosa i Camps, la teulada de l'església de Sant Vicenç de Fals, la reparació i enquitranat de molts camins rurals, l'aprovació de plans urbanístics per permetre fer cases noves en alguns dels nuclis, l'ampliació de la guarderia, la cobertura de la pista esportiva de l'escola i la construcció d'un nou edifici per l'Ajuntament.

La vida de Josep Pintó, un home que partint d'un origen humil va arribar a ser empresari d'èxit i protagonista de la política local, va acabar el 24 de juny de 2010, de matinada.

RECTOROLOGI DE FONOLLOSA

Un rectorologi és una llista dels rectors de la parròquia, ordenats per ordre cronològic. Per elaborar un rectorologi la font d'informació més fiable són els llibres sagramentals, és a dir, el registre de batejos, matrimonis i òbits de la parròquia, perquè en cada registre hi sol figurar el nom del clergue que administra el sagrament corresponent.
En el cas de Fonollosa aquesta recerca no seria possible avui en dia, ja que els llibres sagramentals anteriors a 1939 no s'han conservat. Sortosament, hi va haver un rector, mossèn Noguera, que abans que els llibres fossin destruïts es va dedicar a fer una relació dels seus antecessors en el càrrec, que és la base del present rectorologi. Dades extretes dels arxius notarials completen la informació.
A la parròquia no sempre hi havia un rector titular, sinó que de vegades, la plaça l'ocupava un substitut, que rebia el nom de regent o d'ecònom.
Al costat de cada nom hi figura el període durant el qual el mossèn va exercir el seu ministeri, però en alguns casos només es té constància d'una data en concret.

Sermó

Ramon de Vilanova (canonge de Cardona, nomenat rector per l'Abat el 3 de març de 1231)
Martí (el setembre de 1270 va arrendar les parròquies de Fonollosa i Camps
Bartomeu (1301) rector i notari de Camps i Fonollosa
Jaume (1318) rector de Camps
Pere de Sant Pere (1351-85) rector de Camps i Fonollosa
Jaume Favià (1396)
Guillem de Prat (1403-11) regent de Fonollosa
Bernat de Berardes (1407) rector de Fonollosa
Pere de Boxeda o **Joan Carrera** (1408-10)
Bernat Riera (1413) rector de Fals i regent de Fonollosa
Anton de Serarols (1425-26) de Fonollosa
Pere Terrier (1445-62) regent/rector
Guillem Esteve (1449-55) rector de Fonollosa i vicari i notari de Camps
Pere Texidor (1460-64) rector de Camps i Fonollosa, del bisbat de Saint Flor
Joan Bassen (1464) rector de Fonollosa, natural de Castres (França)
Pere Caldagues (1495) rector de Fonollosa i Camps
Jaume Llavina (1503) rector de Fonollosa
Gerald Pruner (1508-14) rector de Fonollosa i Camps
Gil Utrolis (1514-15) rector de Fonollosa, francès
Bernat Cija (?) (1528) rector de Fonollosa i Camps
Francesc Guillem Grisilla (1539) vicari
Rafel Feixes (1557-58) vicari
Joan Cofinyal (1563-65) vicari, del regne de França
Anton Vidal (1569) rector de Fonollosa
Joan Vadell (1571-72) vicari
Maurici Amigant (1571-74) rector de Fonollosa i Camps
Pere de la Font (1574) vicari
Miquel Farrés (1574) vicari
Sebastià Pla (1574-99) rector de Fonollosa
Sebastià Cirachs (1577) regent
Gabriel Torralsina (1586-90) regent
Maurici Vives (1586) regent
Jaume Gras (1590-99) vicari i ecònom
Bernat Balaguer (1599-1601) beneficiat de Cardona, rector
Celdoni Vilançosa (1601-37) rector
Bartomeu Celdoni Vilançosa (1638-71) rector
Pere Vilajoana (1650-51) vicari i rector
Josep Torrabadella (1671-1712) rector
Jaume Boxasa (1712-13) ecònom
Francesc Tuneu (1713-28) rector de Fonollosa i Paborde de Caselles
Jaume Felip (1729-50) rector
Joan Parcerissa (1752-82) rector
Anton Argullol (1782-83) ecònom
Josep Bagà Bellapart (1784-92) rector
Joan Oliva (1792-93) vicari i ecònom
Bonaventura Noguer (1794-1806) rector
Ignasi Flinch Oliva (1806-15) rector
Francesc Comellas (1815) regent
Mariano Cots Soler (1815-27) rector
Josep Bruguera Cornellas (1828-32) rector
Josep Massanés Riera (1832-42) ecònom i rector
Josep Campàs (1842-47) ecònom
Severí Parès (1849) ecònom
Manuel Borralleras Tubau (1850-57) rector
Josep Valls Gili (1857-58) ecònom i rector
Francesc Duocastella Bosch (1857-59) ecònom
Francesc Pla Queralt (1860-65) rector de Fonollosa i Camps
Joan Serra Deop (1870-96) rector
Miquel Fusté Vall (1896-99) ecònom de Fonollosa
Valentí Noguera Reguant (1900-03) rector de Fonollosa
Climent Espelt Salarich (1903-09) regent
Mariano Colell Palanca (1909-11) regent
Pere Masramon Espona (1911-15) regent
Anton Orriols Bayona (1915-17) regent
Josep Costa (1917-20) regent
Francesc Berenguer Graner (1920-24) regent
Pere Amat Parcerisas (1929-32) regent
Ramon Cabanes Muns (1935-39) rector de Fonollosa
Victorino Palà (1939) interí
Josep Orriols Muns (1939-47) rector
Joan Bosch Castellà (1947-54) regent, ecònom i rector de Fonollosa
Joan Pujol (1954-55) ecònom
Ramon Reguant Jofre (1955-63) rector de Fonollosa
Lluís Bohigas (1964-70) rector de Fonollosa
Jordi Canamasses Camprubí (1970-76) rector de Fonollosa i Camps
Francesc Arumí Sala (1977-87) rector de Fonollosa i Camps
Miquel Cols Rojas (1988-97) rector de Fonollosa i Camps
Amat Berenguer (1997) regent
Màrius Masoliver (1997-2002) rector
Ignasi Ribas (2002-2004) rector
Josep Capdevila (2005-20) rector

Dovella 71

Gravat, punta seca, de Joan Vilanova (205x300 mm)

ÍNDEX DE CASES

Argenter	54	Jan Teresa	55	Rabinat Vell	36
Balaguer	41	Jaume Roca	57	Ramon	13
Baldric	1	Jep Bonic	21	Ramon de la Vall	39
Baló	28	Jep Tuià	28	Recus	50
Bauma	46	Jepet	3	Revinxela	31
Becardit Olles 1ª inicis	60	Lleüt	31	Roca 1ª part (Vilar)	56
Becardit Olles 1ª part	55	Mangala	27	Roca 2ª part	22
Becardit Olles 2ª part	44	Martri	19	Roca 3ª part	49
Becardit Olles 3ª part	6	Masoveret	35	Rosa	53
Biel	57	Mesquita	9	Saio	59
Café del Calet	19	Met	46	Sastre Coix 1ª part	25
Café del Sererols	7	Metge 1ª part	5	Sastre Coix 2ª part	51
Calet	14	Metge 2ª part	6	Sastre Pubill	26
Canigó	20	Miquel	40	Sererols (Galí)	63
Cara de Plata	12	Mixer	43	Sererols 1ª part	58
Cases 1ª part	50	Molineret	56	Sererols 2ª part	53
Cases 2ª part	21	Molsosa	58	Sererols 3ª part	11
Cases 3ª part	4	Morera (inicis)	61	Seuva	17
Caseta del Metge	49	Morera 1ª part	52	Simon	32
Closa 1ª part	54	Morera 2ª part	38	Soldevila	33
Closa 2ª part	25	Morera 3ª part	12	Tàcies	22
Closa 3ª part	18	Mut	48	Teixidor	5
Closa Nou	16	Nen Xic	8	Tereseta	2
Clotes	34	Nova del Pedró	29	Tiquerelles	14
Cucala	34	Pagès	30	Tiquet	29
Doctoret	18	Paisà	23	Tomàs	7
Escloper	2	Patusca	30	Tomaset	11
Ferrer de Baix	1	Pentiner	5	Tomasó	32
Ferrer de Dalt	16	Pep	15	Toneto	49
Forn del Calet	28	Pere Moliner	15	Torres	61
Forn del Celdoni	17	Peret	38	Trenca	23
Franciscó	39	Perruca	12	Trisco	52
Francisquet 1ª part	4	Pinxo	20	Turell	59
Francisquet 2ª part	43	Pistol	40	Vall 1ª part	62
Fuster	9	Puig de la Vall	44	Vall 2ª part	45
Galderí	45	Querol (inicis)	60	Vall 3ª part	13
Garrigues Noves	34	Querol 1ª part	35	Vall 4ª part	10
Garrigues Velles	48	Querol 2ª part	27	Vilaseca	41
Goberna	51	Querol 3ª part	3	Xisquet de la Font	10
Guenyo	26	Quico de la Vall	8		
Isidret	33	Rabinat	8		

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 64 Juny 2020

FONOLLOSA

Quaderns de la memòria històrica

OFICIS

Durant segles pràcticament el cent per cent dels homes de Camps i Fals han estat pagesos o ramaders, en canvi, el cas de Fonollosa és diferent. Des de fa almenys tres segles que s'hi documenten persones d'ofici, artesans que, a part de cuidar l'hort de casa i una mica de terra, es guanyaven la vida oferint serveis i fabricant articles de consum pels seus veïns. I no solament del mateix poble, sinó que l'àrea d'influència de Fonollosa s'estenia als pobles veïns, en especial a les masies disperses de la Serra de Castelltallat i el seu entorn. Fonollosa actuava en una àmplia zona com una estació intermèdia que oferia als pagesos serveis que només es trobaven a les viles i ciutats mercat. Un pagès de Claret de Cavallers, posem per exemple, quan necessitava unes calces noves, sovint optava per encarregar-les a un sastre de Fonollosa en comptes de desplaçar-se a Calaf, Cardona, Súria o Manresa.

Artesans, com els sastres, fusters, cistellers i altres, no tenien inconvenient en desplaçar-se a casa dels seus clients i passar-s'hi els dies necessaris per completar una feina. Mentre treballaven en la construcció d'un cobert, cairejaven els troncs de pinassa per convertir-los en bigues, cosien bates per a les fadrines del mas, feien coves i cistells amb els vímets de la bassa o panistres amb les canyes del canyer, els artesans s'estaven a dispesa a la masia, compartint llit i taula amb els mossos i treballadors.

Les dades històriques recollides de la presència i activitat dels artesans de Fonollosa les presentarem ordenades per oficis.

FERRERS

El ferrer era una persona imprescindible en qualsevol petita comunitat pagesa. Els animals de treball i transport s'havien de ferrar periòdicament per evitar que se'ls malmetessin les peülles i acabessin coixos. El ferrer extreia amb unes alicates la ferradura vella, adobava amb el botavant els unglots i després clavava una nova ferradura, feta a mida de la pota de l'animal. El ferrer, a més , fabricava i reparava tots els estris de ferro que necessitava el pagès per la seva feina; arada, fanga, arpiots, magall, destral, volant i un llarg etcètera. Les eines es desgastaven en fregar amb la terra i regularment s'havien d'esmolar i llossar.

També podríem incloure en la feina del ferrer la fabricació d'objectes per la casa i la masia, com reixes, panys de porta, golfos, ganxos, etc. A la ferreria s'hi trobava l'enclusa i les eines de l'ofici de manyà, però l'element imprescindible era la fornal, ja que per treballar el ferro s'ha d'escalfar al foc fins a posar-se roent.

La evidència més antiga de l'existència d'una ferreria a l'actual municipi de Fonollosa la trobem en un pergamí datat el 29 d'agost de 1034, quan es van trobar a la "*fabrega de Falchs*" uns homes per fer un tracte sobre un alou. Aquesta farga o "*fabrega*" funcionava amb la força de l'aigua i la trobem associada amb el molí fariner medieval de Fals. En el capbreu de 1303 hi surten cinc cases que es troben a baix a la riera, en un indret anomenat la Fàbrega, i el 1351, Ramon Ferrés de Calaf es va vendre a Bernat ça Sala de Fals per 80 sous els drets que tenia a la fàbrega de Fals, incloses les millores que hi havia fetes.

Al Molí de Boixeda, construït a mitjans del segle XIX, hi havia un taller de ferreria que aprofitava per moure les màquines els embarrats del molí fariner. Hi van passar molts ferrers i s'ha conservat a Boixeda una llibreta de comptes
del període entre els anys 1868 i 1874 molt interessant, perquè podem veure els treballs que feia el ferrer.

Al taller es ferraven els animals i també es feia el manteniment de les ferradures; es pagava 1 quarto per cada clau que calia reposar, unes ferradures noves de ruc costaven 4 rals, mentre que un referrat de mula sortia a 1 o 2 rals. A la fornal es llossaven i calçaven les eines de pagès, com fangues, i magalls, i també barrines, escarpes i escodes. El preu de llossar una rella d'arada era de 3 quartos, un magall 4 quartos, i una escarpa 2 quartos.

Preparant la ferradura

Einam

En comptes de pagar cada treball, la majoria de les cases optaven per pagar al ferrer una "conducta" o quantitat fixa anual que oscil·lava dels 20 als 30 rals.

Al poblat de Fonollosa hi havia el 1597 una ferreria al costat del mas Montconill (Closa Vell), que l'amo va llogar a un ferrer estranger per tres anys, amb un lloguer anual de tres lliures:
"arrenda la casa de la ferreria que es devant la rectoria de fenollosa, aso es, totas las instancias tenie lo farrer quant hi estave, a Domingo Pellicer, del regne de Fransa".
Altres ferrers documentats a Fonollosa són: Mateu Graell (1577), Mateu Ferrer (1578), Josep Prat (1822), Francesc Sala Selga (1858), Josep Prat (1868) i Josep Cots Llorens (1884) i Lluís Bacardit Tàsias (1892), però hem d'arribar a finals del XIX per tenir abundants dades de les dues ferreries que coexistien al poble; el Ferrer de Baix i el Ferrer de Dalt.

Ferrer de Dalt

La primera ferreria va ser la casa que va edificar el ferrer Esteve Santaeulàlia en un pati al carrer Nou que li va establir el rector Joan Parcerissa el 1760. Aquesta casa es diu actualment cal Guenyo, però el seu nom original era cal Ferrer.
El fill Esteve Santaeulàlia va continuar l'ofici del pare, però el noi va ser cridat a files per combatre els francesos i va morir el 1811 al setge de Tarragona. El ferrer vell va morir el 1788 i la seva vídua va fer inventari del contingut del taller. Entre d'altres eines i ferros, hi havia una enclusa, dos malls, tres martells, quatre tenalles, una manxa, una mola, una serra, un banc amb un cargol, una caixa amb diverses llimes i una raspa, i les eines de ferrar matxos, que eren un botavant, unes tenalles i un martell de ferrar.
La casa va passar a una filla, i aquesta i el gendre, se la van vendre el 1812 a Francesc Vilar o Vilà, un ferrer del poble de Clariana de Cardener, que ja portava uns anys a Fonollosa.
Tenia cinc fills i la ferreria va passar a dos d'aquests, els germans Josep i Valentí Vilà Estany. El primer va quedar conco, mentre que el segon va casar-se amb Maria Santamaria i va tenir set criatures, dues de les quals, el Valentí i el Ramon, van ser ferrers com els avantpassats.
El 1884 Ramon Vilà Santamaria va comprar la casa del Sastre Gros del raval del Sastre i allà hi va muntar una ferreria que es va conèixer com el Ferrer de Baix.

Arxiu municipal

Membrets dels ferrers del poble

Arxiu Fàbrega

Ferrer Fàbrega

La ferreria del carrer Nou va quedar clausurada, però uns anys després Vicenç Fàbrega Baró, un ferrer vingut del lloc de Sallent de Montanissell, va comprar una casa al carrer Nou el 1911 i va fer la competència al Ferrer de Baix. De fet hi havia feina pels dos, perquè a cada casa tenien un animal i començaven a arribar els primers carros. El Fàbrega va muntar el taller als baixos de casa, però aviat se li va fer petit i el 1922 va comprar al Cases un tros al costat de casa per construir-hi un taller més gran.
El fill del Vicenç, anomenat com ell, va aprendre l'ofici a casa, ajudant al pare. Després va estar un temps treballant a Sant Joan i a Moià fins que va esclatar la guerra. Es va ficar en política i va haver de marxar a l'exili. Quan va tornar es va establir a Abrera. Mentrestant, el 1947, va arrendar la casa i la ferreria del carrer Nou a Salvador Serra Pujol, de Sant Pere Sallavinera.
En el traspàs de la ferreria es va fer un inventari. Hi ha-

via una fornal accionada amb un ventilador elèctric, una enclusa, una màquina de foradar, dos bancs i una colla d'eines.

El Ferrer de Baix

Ramon Vilà Santamaria era fill del Ferrer de Dalt i a la ferreria del seu pare va aprendre l'ofici. Potser pare i fill no s'avenien, perquè el Ramon va marxar de casa i es va plantar pel seu compte. El 1884 va comprar la casa del Sastre Gras, al Raval de Baix, i la va transformar en una ferreria. A partir d'aleshores es va convertir en el Ferrer de Baix.

El seu successor al davant de l'empresa va ser el seu fill Francesc Vilà Giralt, però, per desgràcia, el fill va morir un any abans que el pare, de manera que no va quedar cap home per treballar. La vídua va llogar el taller a un ferrer de fora.

El nou Ferrer de Baix va ser Ramon Baraldés Pons, fill de cal Balandrès de Fals. De jove havia estat d'aprenent i havia après l'ofici al taller del ferrer de Rajadell. A la relació de la Matrícula Industrial de l'Ajuntament hi consta que es va donar d'alta el 1930 i de baixa el 1948.

El següent ferrer va ser Pere Perramon Pujol, que venia de Rajadell. En el cens industrial de 1960 consta com a ferrer d'obra, però el cert és que el Pere fabricava i reparava qualsevol peca o eina metàl·lica, ja fos una reixa de balcó o una peça del carro o tractor. A la dècada dels 80 ell i la família van marxar a viure a Manresa, però va mantenir la ferreria oberta fins que es va posar malalt i no va poder continuar.

FUSTERS

El fuster era un altre ofici necessari en un poble. Feien la major part de la feina a domicili i el seu treball consistia en preparar les estructures que aguantaven les teulades de les cases i coberts, i en fabricar els tancaments, portes i finestres, així com el mobiliari i parament de la casa. Els objectes que fabricaven acompanyaven a l'home d'un cap a l'altre de la vida, ja que de les seves mans sortia tant el bressol de l'infant, la caixa de la núvia, com el taüt del difunt.

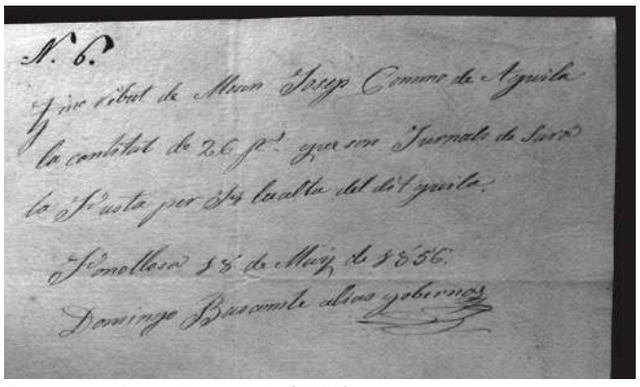

Arxiu parroquial d'Aguilar

Factura del fuster Bascompte (1856)

Valentí Puigdellívol Torrescasana era un fadrí del mas Puigdellívol de Castelltallat que va aprendre l'ofici i va baixar a Fonollosa per guanyar-se la vida. El 1758 va comprar un solar i va edificar una casa al raval del Sastre, que va rebre el nom de cal Fuster. Hi ha constància que una de les feines que va realitzar el fuster Valentí va ser una caixeta de fusta reforçada, amb tres panys i tres claus, que li va encarregar la confraria de Sant Vicenç de Fals.

El seu fill primogènit Josep Puigdellívol Devant va heretar la fusteria i també el fill d'aquest, Valentí Puigdellívol Viladés, però a la quarta generació es va estroncar la tradició, i Joan Puigdellívol Vila no va ser fuster sinó pagès.

Dibuix

A Camps hi ha una altra casa dita cal Fuster i el motiu és idèntic que el de Fonollosa. Anton Vilalta va construir la casa i va fer gravar la llinda amb la inscripció: *"Antoni de Vilalta - fuste - 1786"*.

L'Anton era un fadrí del mas Vilalta de Castelltallat i uns anys més tard també vindria de Vilalta un germà seu, el Valentí, que també era fuster i escloper i va donar origen a ca l'Escloper, tal com hem esmentat abans.

Ramon Vilalta, dit el Fusteret, era el fill del fuster de Camps i va continuar l'ofici, però no va tenir continuació, perquè els fills mascles van morir joves.

Francesc Bascompte Vila va casar-se amb la pubilla de Governa de Castelltallat, però la propietat estava ofegada pels deutes i van haver de abandonar-la. Per sort, el pubill tenia una eina per guanyar-se la vida, l'ofici de fuster. Cap el 1846 el Francesc i el seu fill gran Domingo Bascompte Governa, també fuster, va instal·lar a Fonollosa una fusteria a la caseta del Closa, que va adoptar el nom Governa, perquè era com eren coneguts els Bascompte.

Domingo Bascompte i la seva muller Antònia Pons van tenir una bona colla de xicots. Tots eren fusters, però alternaven la feina amb la de pagès.

Un d'aquests fills va ser el Domingo, que va comprar la casa del carret Nou dita cal Pinxo. Uns altres germans eren el Josep i el Ramon, que residien el 1869 a cal Governa de la Plaça, on també hi havia empadronat el jove Francesc Soler Prenyanosa, que potser el tenien d'ajudant a la fusteria. El Ramonet Bascompte un dia va deixar l'aixa i la garlopa i va comprar amb els estalvis un terreny, on va construir el primer cafè de Fonollosa.

Celdoni Viladrich de Santa Sussana de Riner era un fuster que el 1844 va acabar una caseta mig feta (actual ca la Rosa) i va instal·lar el seu taller als baixos. Uns anys després es va traslladar a una vivenda nova, edificada en uns terrenys de la Morera, Cal Baldric).

El Celdoni va ser el primer de quatre generacions de fusters. El seu fill va ser Jaume Viladrich, el net Rafel Vi-

ladrich i el besnet Miquel Viladrich Rafel Viladrich tenia fama de ser un bon professional. Als baixos de la casa hi tenia el taller i a fora hi deixava els taulons perquè s'eixuguessin. Primer treballava amb eines manuals, però més endavant, amb l'ajuda econòmica del cunyat Pancràs de Terrassa, va poder comprar una màquina d'obrar elèctrica. A cal Baldric encara es conserven moltes de les eines i dos bancs de fuster.
El Rafel, a més, tenia el càrrec d'agutzil municipal i era l'encarregat de fabricar, a mida, les caixes de morts de tots els difunts del poble. El preu depenia de la qualitat del material i els acabats, però per exemple, tenim que el 1930 va cobrar 25 pessetes per la caixa d'un transeünt pobre, els funerals del qual van anar a càrrec de l'ajuntament.

Ribot

En època més moderna va exercir de fuster a Fonollosa Joan Pujol, que era fill de cal Botines. Tenia una moto, i el 6 de setembre de 1935, de matinada, va baixar a Callús l'amo de Biosca de Castelltallat, que volia alertar al sometent d'un fugitiu, amb tan mala fortuna, que van xocar amb un cotxe i el Biosca va morir i el Pujol va resultar ferit greu.
El 14 de novembre de 1946 l'ajuntament va autoritzar a Josep Maria Closa Garriga a obrir un taller de fusteria als baixos de cal Mixer. Segons el cens industrial de 1960 l'activitat de l'establiment era la "construcción y reparación de muebles de madera blanca". Josep Maria Closa era de cal Pedro, es va casar amb Cèlia Coberó, de cal Jep Bonic, i van tenir un sol fill, el Sebastià. Aquest continua en el negoci. Quan es va enderrocar cal Mixer va traslladar el taller als baixos d'una casa nova al carrer de santa Elena.

Altres fusters que ens han sortir en la documentació són Pere Bacardit (1551), Josep Ribera (1680), Antoni Vilalta (1809), Josep Vers Salats (1865), Ramon Bonvehí Feixas (1886) i Joan Massana Sala (1886), els dos darrers de Fals.

Hi havia altres oficis també relacionats amb la fusta com els serradors, els esclopers i els boters.
Els serradors treballaven al bosc i després de tallar els arbres amb la destral els convertien a cops d'aixa, en bigues o amb el xerrac, en llates i taulons, la matèria primera dels fusters. Ens consta que es van ocupar d'aquesta dura tasca a Camps els occitans Joan Leyrach (1563), Joan Buissa (1564) i Pere Vernia (1639).

Arxiu municipal

Membret de factura (1939)

Un altre ofici emparentat era el dels esclopers, o fabricants d'esclops. La casa de ca l'Escloper del Raval del Paisà de Fonollosa es diu així, perquè el qui la va fer, Valentí Vilalta, es dedicava a aquest ofici.
Els boters es dedicaven a fer botes, portadores, carretells i altres recipients per guardar el vi. Les "botes de fusta grossa" o congrenyades, les entraven a peces al celler i allà les muntaven, ja que no passaven per la porta. El Pere Forcada que el 1488 va comprar el mas Soler de Camps tenia l'ofici de boter. Era natural d'un lloc dit Llussanet, o un nom semblant, pertanyent al bisbat de Lescar, al comtat de Foix. L'occità Pere Forcada no va emigrar tot sol, sinó que el van acompanyar dos parents seus que també eren boters.
Es va casar amb una filla del Junyent i la data més tardana de la seva presència al Soler és de 1516.

SASTRES

La presència de sastres a Fonollosa ve de molt antic i els d'aquest gremi han estat els artesans més nombrosos. Era costum que l'ofici passés de pares a fills, així que trobem diverses famílies amb tres o més generacions de sastres. Les cases dels sastres es concentraven al costat del mas Roca i el barri va ser anomenat el raval del Sastre.
Aquest ofici requereix molta destresa, bona vista, i poques eines; unes tisores esmolades, agulles de diferents mides i un didal és pràcticament l'utillatge que li cal a un mestre sastre per confeccionar uns enagos, una armilla o una jaqueta. L'activitat del sastre solia ser ambulant, es desplaçava a les cases per prendre mides, emprovar i donar el darrer acabat a la roba. Les cases riques, de vegades tenien una temporada el sastre a dispesa, mentre completava l'encàrrec de fer roba per a tota la família. Val a dir que els sastres no es limitaven a fer roba d'home, sinó que també feien els vestits, sovint molt elaborats, que portaven les núvies a la seva caixa.

Els primers sastres

El primer de qui es té notícia és anònim. El maig de 1579 el governador de Catalunya va fer imprimir una llista amb els noms d'un centenar d'homes acusats de ser bandolers o criminals, oferint una recompensa pel seu cap. A la llista, que va ser repartida per tots els pobles, hi figurava *"lo sastre de la Fenollosa"*.
El 1590 Ramon Serarols va comprar el mas Galí, que de llavors ençà s'ha dit mas Sererols. El Ramon era de Cardona i abans de convertir-se en propietari exercia a Fonollosa la professió de sastre.
Entre 1650 i 1672 es documenta Jaume Galant, sastre de Fonollosa. Segurament era un fadrí del mas Galant (actual Roca).
Un home de Castelltallat acollit a l'Hospital dels Pobres de Manresa el 1704 va deixar escrit en el seu testament: *"dech a Domingo, sastre de Fonollosa, lo fer de una camisola, uns calsotets, uns calsons, lo qual vull tot sia pagat"*. Aquest sastre Domingo era Domingo Pelfort.

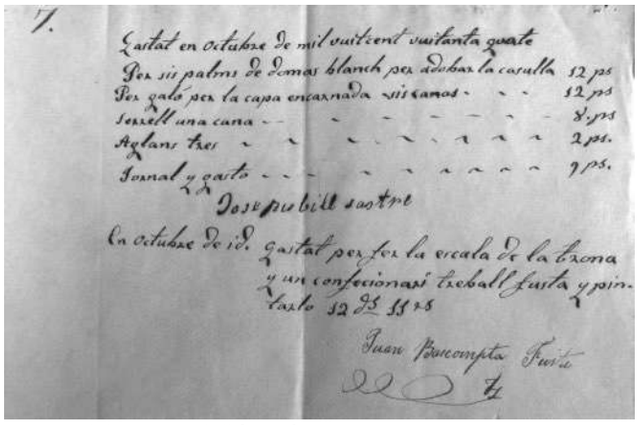

Arxiu parroquial d'Aguilar

Factura del sastre Pubill (1858)

Els sastres Pelfort

Domingo Pelfort es documenta a Fonollosa entre1707 i 1724. El 1752 era mort. Segurament procedia de Salo i el seu pare podria ser el Josep Pelfort, fill d'Antoni i Antònia, que el 1657 va fer segones núpcies amb Cecília Esquius, o tal vegada ho podria ser el Jeroni Pelfort, fill de Josep i Cecília Esquius, qui el 1691 va emparentar amb Paula Molgosa. El Jeroni es declarava hereu del mas Alsina de Salo.

El Domingo es va casar amb Maria Devant de cal Sastre Coix i no tenim clar en quina casa vivien, però almenys una temporada van estar en una cambra amb dret a cuina del mas Sererols. Els negocis no els deurien anar gaire bé al principi si ens atenem a una declaració que van fer el 1724 dos beneficiats de la Seu en relació a Maria Rosa, una filla dels Pelfort:

> (...) conexem molt be als dits conjugues Pelfort y que aquells son pobres de tal conformitat que per raho y ocasio de sa pobresa es estat precis a la dita Maria Rosa, molt temps ha, de seguir com de present segueix y esta per criada en casa de Francisco de Calcina, ciutada honrat de Barcelona en Manresa populat ...

A més de la Maria Rosa, tenien una altra noia i tres nois. El Domingo va ser pagès i el Francesc i el Magí, sastres. El Magí es va aparellar amb Maria Àngela Mensa, filla d'un propietari de Bellmunt, i el Francesc amb Serafina Bacardit de la Caseta de Camps.

No se sap on residien el Francesc Pelfort Devant i la Serafina, però tenim dades que indiquen que canviaven sovint de casa. El 1741 el Francesc va comprar un tros de casa a costat de l'actual cal Pinxo i nou anys després se la va revendre. El 1751 es va vendre el solar on es va edificar cal Bauma i el 1762 va llogar a Josep Torras una casa situada entre la rectoria i la casa Closa (cal Mixer ?). El seu fill Josep Pelfort Bacardit va ser sastre i el 1779 va comprar un solar per edificar al raval de baix. El 1782 es va casar amb Antònia Puigdellívol Devant de cal Fuster. No van tenir fills i la vídua Antònia, el 1782, es va vendre la casa al Sastre Gros.

El sastre Gros

El 1788 Josep Miquel es va instal·lar a la casa que havia estat del sastre Pelfort. La casa va canviar de nom i es va dir cal Sastre Gras o Gros, un malnom que, suposem, feia referència a la constitució física del sastre Josep Miquel. Actualment es diu cal Ferrer de Baix. El descendent del Josep va ser el seu fill Ramon Miquel Serra, que també va practicar l'ofici de sastre. El Ramon era conegut amb el sobrenom de "Sastre Negre". Josep Miquel va continuar l'ofici del pare i de l'avi, treball que alternava amb el de pagès com feien la majoria d'homes d'ofici, ja que l'activitat professional tenia alts i baixos, mentre que l'hort i la vinya eren la garantia de tenir el rebost proveït.

Els Miquel van marxar de Fonollosa i el 1878 la casa estava llogada a Salvador Vila Bernadich, un sastre vingut del poble de Llobera, i la seva dona Vicenta Morera Trulls, que era de cal Miquel.

El Sastre Coix

Uns dels milers d'occitans que van arribar al llarg del segle XVII era sastre i es va establir a Fonollosa. El seu nom era Antoni Devant i el trobem per primer cop el 15 de juny de 1625. Anava acompanyat del seu jove fill Joan, el qual va aprendre l'ofici del pare i el 1640 ja consta que és sastre.

El successor, Mariano Devant, va comprar el 1675 la meitat del mas Vilar i el tros de casa que li va pertocar se l'anomena cal Sastre Coix, encara que no se sap del cert si el sastre que coixejava era el Mariano o un descendent seu.

El seu fill, o net, Josep Devant va néixer aproximadament el 1703. En un procés judicial va intervenir com a testimoni i va declarar que havia treballat de sastre diverses vegades a la Vall. Va tenir quatre fills, tots els quals van ser sastres menys un, que va ser pagès. Aquest és qui va fundar la casa coneguda com cal Pagès. El Pere es va quedar a casa, l'Isidre Devant va obrir una sastreria a Castellgalí, i el Salvador es va fer una casa al mateix raval que es va anomenar cal Sastre Seuva.

Pere Devant es va casar 1756 i el seu fill i successors va ser Salvador Devant, a qui no cal confondre amb el seu oncle, el Salvador Devant del dietari.

Salvador Devant, el Sastre Coix, va morir el 1833 i el seu successor va ser Joan Devant Vilanova, sastre i terratinent. Aquest va ser el darrer sastre, ja que el seu fill Mariano Devant Pons, no va voler saber res del fil i l'agulla i es va dedicar exclusivament a l'agricultura. Amb ell es va extingir una nissaga de sastres de moltes generacions.

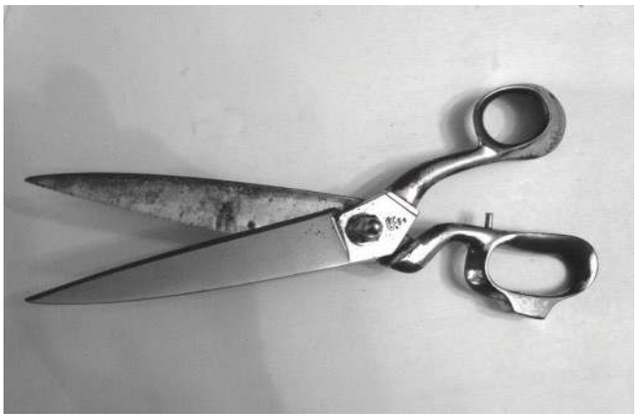

Col·lecció Francisquet

Tisores de sastre

El sastre Seuva

Mateu Serra Pelfort era el fill de l'home que va aixecar cal Doctoret, avui dita cal Seuva. Era sastre i, vista la competència que hi havia al Raval, va anar a exercir el seu ofici a Prats de Rei. El 1806 el Mateu va vendre la casa de Fonollosa al sastre Valentí Devant.

Arxiu Francisquet

Escola de sastres

El Valentí era fill del sastre Salvador Devant, un dels fills de Josep Devant, l'amo de cal Sastre Coix, i de Mònica, filla del sastre Antoni Esquius de Salo. Salvador Devant era un sastre instruït i és important per la història local, perquè ens va deixar un dietari amb anotacions de la segona meitat del segle, dietari que va sortir publicat en els Quaderns.
Valentí Devant, que va tenir dos fills i quatre filles. Al gran li van posar Salvador, com l'avi, i al petit Josep. Els dos van dedicar-se a la costura, el primer a casa i el segon a Guardiola. Salvador Devant Mas, nat el 1806, no només feia de sastre sinó que també era agricultor. Però el seu fill Isidre Devant Bacardit va trencar la tradició i va ser només pagès.

Col·lecció Francisquet

Ballador

El Francisquet (Calmet)
Francesc Pubill era sastre i venia d'una família de sastres. Havia nascut al Raval del Paisà, a cal Sastre Pubill, i va mamar l'ofici des de la infantesa, ja que el seu pare Valentí es guanyava la vida amb el fil i l'agulla.
El Francesc es va casar amb una filla de Damià Miquel, un sastre de Prades de la Molsosa i el 1841 va comprar la casa del metge Verdaguer.
La parella no va tenir fills mascles, però la filla Mònica va portar a casa un gendre que era sastre i d'aquesta manera es va perpetuar l'ofici en aquella casa. El gendre era Valentí Calmet de Súria.
Els sastres de cal Francisquet devien tenir prestigi i rebien encàrrecs dels rics, o tal vegada eren bons negociants, perquè movien bastants calés. Una prova és que el seu fill Josep Calmet Pubill, que també va ser sastre, va fer un bon casament amb una noia d'una casa potent de propietaris, els Montconill de Puigredon.
Van tenir set fills, un dels quals, el Josep, va heretar els béns i l'ofici. Josep Calmet Moncunill. Cap dels fills de Josep Calmet va continuar l'ofici, però va tenir algun aprenent, per exemple el jove Antoni Soler de Sant Martí de Sesgueioles, que va passar uns anys a casa seva abans de marxar-ne el 1952. Josep Calmet Moncunill va tallar i cosir roba d'home fins que es va retirar i es pot considerar el darrer sastre de Fonollosa, una activitat amb una llarga història.

Altres sastres del raval
Un xicot de cal Soldevila, Valentí Soldevila Estany, era sastre i va morir a casa seva, solter, el 1879.

El sastre Pubill
Valentí Pubill Gras era un dels fills de l'amo del mas Pubill de Sant Mateu. Com que el futur hereu era el seu germà Marc, ell no va tenir més remei que aprendre algun ofici útil per guanyar-se la vida. Va esdevenir sastre i va acabar exercint a Fonollosa, on per diferenciar-lo dels altres sastres la gent li deia el Sastre Pubill, nom que va adoptar la seva casa. La casa era al raval del Paisà.
Josep Pubill va aprendre del seu pare Valentí l'ofici de sastre, a l'igual que el seu germà Francesc, el qual es va plantar i va donar nom a una casa del Raval del Sastre dita cal Francisquet (Calmet).
Els fills del Josep també van ser sastres, el Josep es va quedar a casa i el Pere va instal·lar-se a Vic. Josep Pubill Oliveras va unir-se amb Maria Planas i va heretar la casa en morir el pare. El 1884 el Josep va rebre l'encàrrec del rector d'Aguilar d'adobar una casulla. Va haver de comprar en una merceria sis pams de domàs blanc i una certa quantitat de passamaneria, com serrells i galó. La factura del material i mà d'obra va pujar a 53 pessetes.
El seu fill Joan Pubill Planas va tenir un noi i tres noies. L'hereu Domingo Pubill Biadiu va aprendre l'ofici de sastre a casa, però va estar de pega i va morir a l'edat de 19 anys.

Sastres de Camps
Malgrat que la majoria de sastres es concentraven a Fonollosa, hem trobat alguns fills de Camps que també es dedicaven a l'ofici. De fet, disposem d'un document molt interessant i molt antic referit a una noia de Camps.
Des de final del segle XIII de contractes d'aprenentatge dels diferents oficis n'hi ha centenars als llibres del notaris de Manresa, per exemple el que es va signar el 25 d'abril de 1420 entre Bartomeu Soler de Camps i el mes-

Col·lecció Francisquet

Guitarra

tre sabater Arnau de Puig. El Soler va posar el fill Pere d'aprenent durant dos anys a casa del sabater sota unes certes condicions. El noi havia de comportar-se bé i fer tot allò que el mestre li manés. Si fugia, el pare havia de respondre. Si estava malalt havia de recuperar el dies perduts de feina. A canvi, el mestre es comprometia a ensenyar-li l'ofici, calçar-lo, vestir-lo i alimentar-lo. De vegades al final del temps de l'aprenentatge el mestre solia regalar a l'aprenent uns quants diners, o un parell de sabates, o una jaqueta, o un parell de camises, però en aquest cas no consta en el contracte aquesta recompensa.

Arxiu Closa

Cosidores a cal Pedro

Els aprenents eren homes joves, però en comptades ocasions era una noia qui el pare posava d'aprenenta. D'aquests contractes d'aprenentatge raríssims n'hem trobat tres exemples a Camps.
El 7 de desembre de 1358 Bernat Beatriu va posar la seva filla Maria d'aprenenta de sastressa durant cinc anys a casa de Ròmia, vídua de Jaume Gili. La mestressa li havia d'ensenyar l'ofici, vestir-la i mantenir-la, sana o malalta. El 24 de juliol de 1359 el Beatriu va col·locar una altra filla, l'Elisenda, cinc anys d'aprenenta amb el mestre sastre Jaume d'Illa. Segons el contracte, la noieta havia de ser lleial i obedient i fer totes les coses que li manessin, sempre que fossin honestes. El pare va exigir que li donessin vacances quinze dies al temps de recol·lectar el safrà i tres setmanes al temps de la sega.
El 19 de novembre de 1372 Bernat Selva de Camps va baixar amb la seva filla Guillometa a Manresa, a l'obrador del paraire de draps Francesc de Matestach. Va posar la noia d'aprenenta per un temps de quatre anys, perquè la Francesca, la dona del Matestach, li ensenyés l'ofici de "sastreria". Els tractes eren els habituals i el premi del final de l'aprenentatge eren dues túniques de drap noves.

Altres sastres que han viscut a Camps són Joan Ribera, que s'estava a la Caseta a mitjans del segle XVII. Hi havia una família de sastres formada per Josep Vila (1716) i els seus fills Joan i Josep Vila /1752). No se sap on vivien i van acabar marxant cap a Salelles i Vallformosa.

MODISTES

La versió femenina del sastre és la modista. La professió és relativament moderna, perquè la incorporació de la dona al treball és un fenomen recent.
Sí que formava part de les ocupacions domèstiques de les dones joves cosir les peces de roba blanca del seu aixovar, i de les mestresses de casa i àvies, sargir i apedaçar els llençols i la roba d'ús diari, però de la confecció dels vestits de mudar de dona se n'encarregaven els sastres.
Quan es va generalitzar la instrucció, a les escoles, tant de monges com estatals, s'ensenyava a les nenes una mica de lletra i de "costura", ja que es considerava una habilitat desitjable en una dona per trobar marit.
A la segona meitat del segle XIX a les ciutats industrials van aparèixer empreses que donaven feina de confecció a dones per fer a casa. Se'ls lliurava el material i se'ls pagava a preufet. Aquest "treball a mans" era molt mal pagat i implicava llargues jornades de treball i condicions insalubres.
A començaments de segle es van popularitzar les màquines de cosir, que costaven unes 200 o 300 pessetes i es pagaven a terminis. De vegades els pares lliuraven a la filla que es casava una màquina com a dot.

L'escola de nenes de Fonollosa va ser dirigida durant una dècada per una congregació de Monges de l'Ensenyança procedents de Vic. Aquestes, a més de la doctrina cristiana i els bons costums, ensenyaven costura a les seves pupil·les. N'estaven capacitades, perquè tenien una bona formació i sabien fer anar el fill i l'agulla com els àngels. La seva fama va transcendir els límits del poble i el rector d'Aguilar els va fer diversos encàrrecs, sobretot de repassar i planxar la vestimenta litúrgica. Entre els anys 1884 i 1902 les germanes van fer feina pel rector i van cobrar diverses partides, que anaven de les 8 a les 14 pessetes *"por la ropa planchada y rayada de su Iglesia"*. El 14 de maig de 1884 la germana Josefa Vila T.D. va signar un rebut de 34 rals per planxar cinc roquets, quatre albes, uns corporals i unes tovalles de sobre l'altar.

A Fonollosa i Camps van funcionar alguns tallers de costura en cases particulars. Una dona que sabia tallar i cosir s'oferia a ensenyar-ne a casa seva a noies del poble a canvi d'una petita remuneració. Les aprenentes aprofitaven les sessions, a part de xafardejar, per fer-se la seva roba o la dels seus familiars.
Una d'aquestes cases va ser ca l'Isidret. En una llista de 1920 la casa es anomenada ca la Modista i el motiu era perquè la mestressa Maria Garriga Puigdellívol es dedicava a cosir per encàrrec i a ensenyar costura a les noies que en volien aprendre.
La modista era filla de cal Vilaseca, una casa on també s'hi cosia. La dona que l'hereu Isidre Garriga Puigdellívol va portar a casa el 1917 era Maria Prat Roca de Rajadell, la qual era traçuda amb l'agulla i en va ensenyar a les tres filles.
Qui va destacar va ser la Loreto (1918), la qual va aplegar al seu voltant una colla de noies, a les que ensenyava a cosir. Cadascuna d'elles confeccionava la pròpia roba, però la Loreto feia vestits per encàrrec. Les sessions de costura tenien lloc en una habitació del primer pis de cal Vilaseca. La Loreto tenia el cor delicat i va morir soltera a l'edat de 29 anys.
Una altra casa on hi va haver modista va ser cal Ferrer de Baix, ja que el ferrer Perramon es va casar amb Maria Pujol, una manresana que confeccionava roba a casa seva.

La Leonor Bonvehí de cal Xisco de Camps va aprendre de costura a Manresa, a ca la modista Maria Cornet del carrer Guimerà. A cal Xisco va tenir, durant la dècada del 1940 al 1950, un taller de costura on van aprendre a cosir una vintena llarga de noies de Camps i Fonollosa. Algunes simplement es feien la roba de l'aixovar, mentre que les de més iniciativa van aprendre a tallar seguint el mètode Martí. A cal Xisco hi havia una màquina Singer vella, però a la Leonor li van comprar una Khöler amb més prestacions, ja que podia fer brodats.

Segons el cens industrial de 1960 al municipi hi havia actives les modistes Leonor Bonvehí Serarols a la Caseta, Carme Bonvehí Serarols a cal Xisco, i Clareta Fossas Bonvehí a cal Gaietano de Fals. Aquesta darrera constava com a "modista remendona". També estava donada d'alta Montserrat Vall Fumanya, la majordona del rector, que es dedicava a la confecció de jerseis.

TEIXIDORS

L'evidència més reculada de l'ofici a Fonollosa ens la dona un contracte d'aprenentatge signat el 1432. Violant, la vídua de Pere Isern, va posar al seu fill Pericó Prat, fruit d'un matrimoni anterior, cinc anys d'aprenent a casa del teixidor de llana manresà Guillem de Serradarnau, per tal que li ensenyés l'ofici.
En els inventaris del masos d'abans del segle XIX trobem sovint estris com telers, pintes i aspis, perquè en moltes cases les dones, a les estones vagaroses, acostumaven a teixir amb un teler rudimentari flassades de llana i tela de bri. Compraven la matèria primera als mercaders de la ciutat o es filaven el fil elles mateixes amb un fus a partir de la llana de les ovelles de casa.
A les grans ciutats es concentrava la producció preindustrial dels teixits, però la feina també es repartia als artesans dels pobles petits i fins i tot a les masies.

El 1665 residia a Fonollosa l'occità Joan Lafosta, teixidor de lli. Va ser una estada temporal i aviat va traslladar la seva activitat a un lloc més adient per a la seva activitat.
Al segle XVIII algunes cases del nostre poble acollien a teixidors. La casa del teixidor per antonomàsia és cal Teixidor de Fonollosa. Hi ha cal Teixidor de Camps, però el nom és degut a que allà s'hi va casar un fill de cal Teixidor de Fonollosa i es va endur el sobrenom de la família.
Josep Selga, teixidor de lli, va ser qui va construir la casa del raval del Sastre el 1770. El seu fill i successor va ser Josep Selga Bosons, qui va aprendre del pare l'ofici de teixidor de lli. Es va casar el 1790 amb Rosa Biosca i van tenir dos xicots, el Francesc i l'Isidre, que també van ser teixidors. L'hereu Francesc va casar-se amb Francesca Vila i va engendrar cap el 1841 a Josep Selga Vila, que seria el darrer teixidor.
Conten que el 1931 encara hi havia als baixos de cal Teixidor un antic teler que havia estat l'eina de treball dels teixidors Selga. Estava molt corcat i va acabar al foc.

Francesc Morera Biosca era un fadristern del mas Morera que va marxar de casa i va fundar la casa dita cal Paisà. La seva dona Maria Anna Selga era filla d'un teixidor de lli de Claret de Cavallers. El Paisà va engendrar tres fills

Rajola ceràmica

El gran, Isidre, va ser l'hereu. Als altres dos, el pare els va fer el millor regal, un ofici per guanyar-se honradament la vida. Al Josep, el pare el 1779 el va posar en mans de Segimon Noguera, mestre corder de Manresa, perquè li ensenyés l'ofici. La durada del període d'aprenentatge va ser molt llarga, sis anys i vuit mesos, i a la fi el mestre va certificar que el xicot havia treballat amb aplicació i havia aprés l'ofici de corder i espardenyer. Després, el jove es va casar amb la filla d'un espardenyer i es va plantar pel seu compte a Manresa.
Al tercer germà, el Francesc, quan tenia 14 anys, el pare el va portar a Manresa, a casa del mestre Francesc Rovira, qui el va acceptar d'aprenent durant dos anys i es va comprometre a instruir-lo en l'ofici de teixidor de lli. El xicot viuria a cal teixidor, on li farien la dispesa, i havia de comportar-se de manera lleial i obedient. Si es posava malalt i no treballava, per cada dia de baixa n'havia de recuperar dos de treball, però si feia festa amb permís del mestre només havia de recuperar el dia perdut. Si l'aprenent s'escapava sense permís i tornava a Fonollosa, el seu pare el tornaria al Rovira, agafat d'una orella, suposem. El Tiquet va aprendre doncs, un ofici que li permetria guanyar-se la vida. Havent acabat va retornar a Fonollosa i el 1795 va construir la casa de cal Tiquet.
El Tiquet i la seva muller Maria Parcerissas van tenir quatre nois i dues noies.
Els quatre nois van ser teixidors com el pare. El primogènit Josep va exercí l'ofici al raval del paisà, però els seus tres germans ho van fer a Gràcia, Monistrol i Sant Vicenç dels Horts, respectivament. La següent generació va abandonar el teler i va dedicar els esforços a la terra i a l'aiguardent, un negoci que donava més.

A Fonollosa el 1804 s'hi estava un tal Gabriel Casals, que figurava que era fabricant de cotó. Era natural de Prats de Rei i el 1807 l'amo de la Morera li va vendre un solar on va construir una casa anomenada cal Pep. No va estar-s'hi gaire, perquè el 1814, vivint a Reus, se la va vendre.

Esteve Mercadal Bastardas va construir el 1854 cal Passadret. L'Esteve no era pagès com la major part dels habitants de Camps, sinó que era teixidor. A casa, amb un teler manual, deuria treballar "a mans" per algun fabricant de fora, que li subministrava el fil i li pagava la feina segons la producció. El teixidor va morir el 1863, però abans havia tingut temps d'ensenyar els secrets de l'ofici al seu net Esteve Muns Mercadal.

Ramon Oliveras Morera era un fill de cal Metge que va viure a cal Mixer. Primer constava com a teixidor de vels i després va ser botiguer.

En els registres hem trobat altres persones d'aquest l'ofici residents a Fonollosa; Joan Lafosta (1665), teixidor de lli, Julià Moncunill Martí (1792), fabricant de cotó, Francesc Morera Torra (1846), teixidor, i Pere Sala (1860), teixidor de lli.
En el cens industrial de 1924 hi consta que Cristòfol Devant té telers de gènere de punt. El Devant s'estava a cal Mateu de Fals i operava, amb el seu germà, la serradora del Molí de Boixeda.

PARAIRE

Els paraires s'encarregaven de processar la llana bruta que surt d'esquilar les ovelles i convertir-la en fil apte per a ser teixit. Durant segles va ser una activitat d'una gran importància econòmica i sovint els paraires esdevenien negociants que movien molts diners. Els paraires radicaven a les ciutats, però repartien feina a petits obradors escampats pel territori.
Disposem d'un parell d'evidències de l'existència d'aquesta activitat a Fonollosa. El 1605 hi vivia Bertran Coma, paraire de llana, i entre 1603 i 1623 Bertran Santesteve, paraire de llana i de draps. Aquest Santesteve era occità i el 1602 va cobrar 14 lliures d'un de Manresa per feina feta i el 1607 una altra quantitat de l'amo del mas Galant (Roca) pel mateix concepte.

PALETA

Els paletes s'anomenaven abans mestres de cases i la seva activitat es remunta als inicis de la civilització. Per fer una construcció senzilla, com una barraca de vinya, els pagesos s'espavilaven sols, però per una obra més complicada, com una vivenda, els calia algú amb experiència i que garantís que l'edificació no s'ensorrés abans d'inaugurar-la.
En l'onada migratòria dels occitans del segle XVII hi formaven part homes de diferents oficis, entre d'altres, picapedrers i mestres de casa. És reconeguda l'aportació que van fer els occitans, que van introduir al país noves tècniques constructives. Alguns d'ells eren molt hàbils amb el burí i la buixarda i han deixat pedres esculpides d'alta qualitat. Un exemple el tenim al portal de Becardit de Llomàs, signat per Francesc Artigues del lloc de Boria, el mateix picapedrer que va fer el 1677 la magnífica portalada del l'hostal del Santuari de Pinós.
A Camps es documenten tres mestres de cases d'origen occità, curiosament tots tres procedents de pobles del bisbat de Tula; Pere Vidal (1624), Gerard Borias (1626) i Bernat Camps (1650). També per Fonollosa hi van passar dos mestres de cases occitans; Pere Camps (1573) i Pere Cabanyas. Aquest, el 1661 va cobrar una feina feta al mas Fontanet de Sant Mateu, que va consistir en fer la façana, un portal de pedra picada, una pica de pedra i altres obres. Va treballar-hi 87 dies i va cobrar, entre mà d'obra i material, 54 lliures.

Eines de picapedrer

Morter

Més modernament tenim el paleta Domingo Biadiu, un fill de Jaume Biadiu, l'hereu del mas Soler de Camps. El 1760 va treballar per l'amo de Claret de Cavallers fent reparacions en una casa seva anomenada la Masia o mas Fiumera. El Biadiu va cobrar per la feina 222 lliures, 6 sous i 10 diners per diversos conceptes, tal com ens mostra la factura detallada:
68 jornals de paleta, 152 de manobre i 39 per quadrejar 37 bigues i serrar 18 dotzenes de llates. Més, 33 jornals de matxo, 49 de burro i 4'5 de bou. Més, 3.900 teules pels corrals i porxo, 1.250 per la teulada de la casa i 32 teules grosses pel carener, una quartera de guix i 700 claus.
El mestre Biadiu va construir el 1766 dues casetes adossades al raval de la Poca Farina (cal Trenca), i el 1778 el mestre de cases Domingo Soler (l'àlies del Biadiu) va fer obres al Curt.
El 1778 Josep Biosca, un paleta natural de Castelltallat que residia a Camps, es va fer una casa damunt d'un cingle, que va dir-se cal Lluís del Cap del Cingle. El nom prové del seu fill Lluís, també paleta. Després els de cal Lluís van ser pagesos, però unes quantes generacions més tard, fills d'aquesta casa han tornat a ser paletes; Valentí Biosca Vall i el seu nebot Ignasi Biosca Serra.

Ja al segle XIX tenim que Anton Jubert Selga, un mestre de cases de Fonollosa es va casar amb una dona de Fals i va construir al raval d'Oliveres una casa que es va dir, i es diu, cal Mestre. El seu fill Josep Jubert Galí també va ser paleta.
Una nissaga molt coneguda de paletes i picapedrers són els Vall. El primer va ser Valentí Vall, conegut com el mestre Valentí, un àlies de la família que ha perviscut fins avui. El mestre Valentí no solament va fer la seva pròpia casa, sinó també les cases de dos germans seus (cal Franciscó i cal Pedró). També va fer el campanar de Castelltallat i moltes altres obres.

Aixecant paret

Els seus successors van ser Francesc Vall Casellas i Josep Vall Planas. Aquest darrer va fer un munt d'obres al poble i les rodalies, essent les més recordades la restauració de la rectoria de Fals, els coberts i edificis de Clarena, la pallissa de la Casa Nova i la piscina de Canet. El promotor fins i tot li va dedicar un carrer de la urbanització.
Va tenir cinc fills mascles, tots els quals s'han dedicat a la construcció. Els seus noms són Josep Anton, Josep Maria, Pere, Francesc i Eugeni. Alguns d'ells han treballat en solitari, altres han creat companyies, però tots ells han heretat la tècnica i el gust de treballar la pedra del Mestre Valentí. Dels successors dels cinc germans l'únic que continua l'ofici és Ricard Vall Malet.

Una altra família de paletes és la dels Duocastella. Tomàs Duocastella Moncunill era un mestre de cases d'Aguilar que va començar a treballar a Fonollosa el 1785 en la construcció de la casa del doctor Pere Serra, al Raval del Sastre. Segurament allà va conèixer la noia Teresa Devant i s'hi va casar. Llavors, va comprar un terreny al Cerarols i el 1786 va fer-se una casa per a ell, la que es coneix com cal Tomàs. A mà dreta del portal, el paleta va deixar una mostra del seu art d'escultor; una finestra rodona en forma d'estrella de sis puntes. El 1807 el Tomàs va guanyar la subhasta i li van ser adjudicades a preufet, les obres d'ampliació de l'església de Fonollosa. A cal Tomàs conserven un plànol a escala de les obres de l'església.
El successor Tomàs Duocastella Devant també va ser paleta i va tenir dos fills que van seguir els seus passos. Francesc Duocastella Pubill es va quedar a casa, mentre que el seu germà Tomàs, conegut com el Tomaset per distingir-lo del seu pare Tomàs, va marxar i va fer-se una casa al Raval del Paisà que és l'actual cal Tomaset.
Francesc Duocastella va estar casat dues vegades, però només va tenir canalla amb la segona dona. L'hereu Tomàs va morir jove, de manera que l'empresa familiar va passar al fill segon Francesc Duocastella Costa. Aquest va ser el darrer paleta de la nissaga, ja que el seu fill Joan no s'hi va voler dedicar.

La branca de cal Tomaset sí que ha continuat l'activitat fins avui dia. Després del Tomàs va venir un altre Tomàs. D'aquest Tomàs Duocastella Cardona (1852-1928) en consten diverses obres. El 1878 va cobrar uns treballs fets a cal Governa i el 1882 la reforma de la comuna de cal Closa. Segons la veu popular, el Tomaset va fer diverses casetes al terme, per exemple cal Cot i cal Jep Bonic. Es diu que cobrava a preufet 50 duros. També són obra seva el pont de les Garrigues i el pont dels Banyuts. Després d'ell van venir Tomàs Duocastella Grifé (1879-1943) i Miquel Duocastella Bernadas (1908-78). El Josep, l'actual amo de cal Tomaset és pagès, però el seu germà Joan ha continuat la tradició i va crear una empresa constructora. Ara està jubilat i segueix el seu fill.

Àngel Bastardas Vila era el fill gran de cal Jan Bastardes de Camps, però es va casar el 1928 amb la pubilla Rosa Selvas Duarri i se'n va anar a viure a cal Miquelet. L'Àngel era paleta i picapedrer i va començar fent barraques de vinya, però després va fer moltes obres a Fonollosa i a Castelltallat, per exemple, els coberts i reformes del mas Puigdellívol, l'estada dels amos del mas Becardit de les Olles o les escoles noves de Fonollosa.
Un dels fills de l'Àngel, el Cristino, també va ser paleta, però no va treballar mai a Fonollosa sinó que es va establir a Sant Joan.

Joan Piqué Felip era un paleta natural de Conill que el 1886 es va casar amb una germana de l'amo del mas Closa. El 1896 van comprar la Caseta del Metge, al carrer Nou, i s'hi van estar uns quants anys fins que van llogar la casa a l'ajuntament per l'escola i se'n van anar a viure a Monistrol de Montserrat primer, i després a Marganell i Terrassa.

Josep Ribalta Puigdellívol (nascut el 1906), l'hereu de cal Jan Teresa, va treballar en la construcció del tram de la carretera de Calaf. Tot treballant va aprendre l'ofici de picapedrer i com a tal cobrava un jornal de 4 pessetes, el doble que un peó. Després va dedicar-se a menar la terra, però ocasionalment treballava de paleta.

La progressiva mecanització del camp i la baixada de preus dels productes agrícoles a la segona meitat del segle XX va deixar sense feina a molts pagesos, que van optar per llogar-se en el ram de la construcció. Primer com a manobres i després com a paletes d'ofici. Altres, més emprenedors, van fundar petites empreses constructores. amb ells al davant i un reduït nombre de treballadors. És el cas d'Artur Jubert de cal Bauma, que va fundar una empresa que ara continuen els seus fills Jordi i Àlex, o de Josep Clarena de cal Cases.

A risc d'oblidar-nos-en algun, van fer o fan de paletes els següents homes de Fonollosa:
Eudald Armengol (ca la Rosa) i Sendo Bascompte (Pinxo), que van anar un temps amb la colla de l'Àngel de cal Miquelet. Josep Camps (Revinxela) va treballar pel Tomaset i Jordi Serra (Tàsies) pel Clarena.
De Camps, Eliseu Rial (Caseta), Francesc Bonvehí (Magí), Josep Pintó (Sebastià) i Lluís Palà (Pelfort). De Fals, els germans Piu i Antoni Junyent (Piu), Jaume Clotet (Oliveres del Pla), Jaume Giralt (Janet) i Isidre Vilà (Regaret).

BARBER

Tradicionalment el barber, a més de tallar barbes i cabells, era cirurgià i s'ocupava de petites intervencions com arrencar un queixal, sense anestèsia lògicament,

extreure un perdigó, rebentar una pústula o efectuar les sagnies, un tractament que era una panacea que, aparentment, servia per curar tots els mals.
Aquí ens referirem als barbers moderns, que es limitaven a tallar cabells amb tisora i navalla, i si vessaven sang dels seus clients, era per accident.

Quan als pobles van començar a funcionar els cafès, aquests es van convertir en el centre de la vida social de la comunitat. A més de begudes, els cafès oferien altres serveis als homes, per exemple el de barberia. Al cafè de Camps
a sobre de la sala de la cafeteria hi havia un quarto equipat amb una cadira de barber i els estris de l'ofici. El barber habitual era Miquel Puigdellívol de Betlem que afaitava i esquilava la parròquia els dissabtes i diumenges. Al cafè Tinai de Fals, l'amo Marcelino Grau Biosca tenia una petita dependència amb dues cadires de barber, una pica, i els estris necessaris per arreglar les barbes i els cabells. També feia domicilis. El Tinai havia après l'ofici de jove amb el barber de Rajadell. Al cafè del Cerarols de Fonollosa, en un apartat a la planta baixa, un barber de Manresa practicava la seva especialitat els diumenges. A començaments de la dècada dels cinquanta, Josep Pintó, qui havia après l'ofici de barber a Barcelona, va comprar una cadira de barber de segona mà i alguns estris, i va ocupar la plaça.
Un altre que feia habitualment de barber era l'Avel·lí Jubert Rosés de cal Bauma.

Cadira de barber

A Fonollosa, a més a més, hi havia una barberia als baixos de la casa dita cal Mangala o cal Barber. El barber era Valentí Puigdellívol Soldevila, que completava els ingressos fent d'espardenyer. Quan aquest va marxar el 1927 va entrar Josep Arderiu Gamisans, natural de Guardiola. Tenia el malnom de "Xanxu" i va ser molts anys el barber del poble, activitat que alternava amb la venda d'espardenyes. Era un home alt i gros i anava molt deixat i brut, de manera que al final a molts homes els feia mania anar-se a afaitar al seu establiment. El "Xanxo" va morir el juny de 1953.
El 1960 estaven enregistrats al municipi tres barbers; Marcelino Grau, Avel·lí Jubert i Josep Pintó. Les tarifes pels serveis estaven unificades i eren les següents:
Afaitar, 4 pessetes, fer el bigoti, 1 pesseta, passar la màquina, 3 pessetes, i tallar el cabell, 12 pessetes. Aquests eren els preus dels dies de cada dia, els diumenges s'incrementaven en una pesseta.

La barberia era el punt de reunió dels homes, on es parlava de futbol, toros o de política. Les dones no hi anaven i s'arreglaven els cabells a casa. No era gaire complicat, perquè totes portaven els mateixos cabells llargs recollit en un monyo. Però els pentinats es van sofisticar i van aparèixer a les ciutats els salons de perruqueria.
La nova tendència va acabar arribant als nostres pobles. La perruquera de Fals era la "Venida" o Benvinguda Baraldés Calvet i pentinava a casa seva, a cal Balandrès. El 1953 va marxar amb tota la família cap a Barcelona on va obrir una botiga de fruites i una perruqueria. La va substituir Marina Torras Dalmau de cal Francisquet. Aquesta alternava la perruqueria femenina amb el servei de telefonista. El buit que va deixar el va ocupar la Paquita Puigdellívol de cal Cabot.
A Fonollosa el 1959 va començar a pentinar a les senyores Dolors Bascompte Ferrer a cal Rabinat. L'ofici de perruquera la Lola el va anar a aprendre en una acadèmia de Barcelona, a la Rambla, davant de la Font de Canaletes. A la perruqueria de cal Rabinat hi havia un tocador amb prestatges i un mirall, una butaca sense encoixinar, dues o tres cadires per les dones que esperaven torn, una marmita per escalfar aigua i un rentacaps proveït d'una galleda per recollir l'aigua ensabonada.
Tres anys més tard la perruqueria de senyores es va traslladar a una dependència del cafè del Cerarols, dit també del Pintó, o de l'Esteve.
Actualment hi una perruqueria oberta al carrer de santa Elena, que va a càrrec de Maria Àngels Solguero.

CISTELLER

L'activitat dels cistellers era molt útil, perquè totes les cases necessitaven coves, cistells, panistres i altres estris per guardar i transportar. Els pagesos collien els vímets de la vimetera i del canyer del torrent i els posaven en remull abans que es presentés el cisteller, que passava casa per casa i s'hi hostatjava el temps necessari per completar els encàrrecs.

Al raval d'Oliveres de Fals hi havia les cases dites cal Cisteller i cal Cistellaret. Els seus fundadors eren parents, es deien Tomàs, i procedien de Camps. Adjutori Tomàs, el Cisteller, va comprar la casa el 1788 i Salvador Tomàs Prat, el Cistellaret, es va fer la seva el 1802. El Cistellaret no va tenir fills, mentre que el Cisteller en va tenir un,

Rajola de ceràmica esmaltada

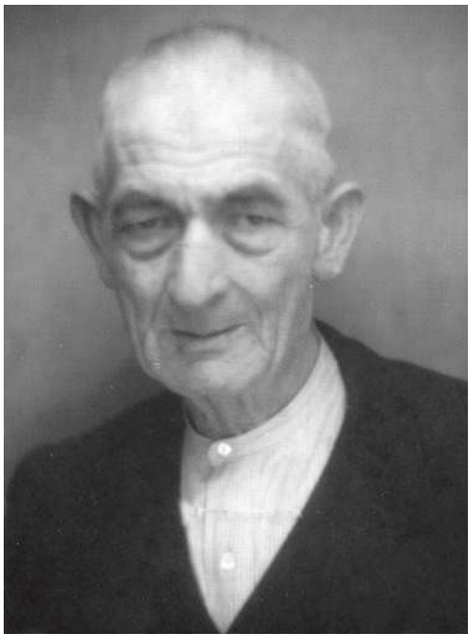

Arxiu municipal

Llorenç Casas, el Cisteller

el Jaume Tomàs Soler, qui va ser cisteller com el pare.
Un altre cisteller de Fals era Llorenç Casas. Era de cal Cinto i estava casat amb la seva cosina Josefa Casas de cal Joan de la Creu. Tenien una única filla, la Clareta i una d'adoptada, la Rosa. S'estaven al Molí de Fals i el 1945 van entrar de masovers a Clarena. La Clareta estava casada amb Francesc Ausàs Boladeras, del poble de Montgai (Lleida) i cap el 1955 van marxar cap a Sant Joan, on l'Ausàs va dedicar-se a fer cistelles, coves i encanyissats pels sostres. Es veu que n'havia après del sogre.
A Camps hi ha la casa dita cal Cisteller. La va fer el Pau Feixes Gabarró, un fill dels propietaris del mas Feixes. Tenia l'ofici de cisteller i, lògicament, la casa va ser coneguda amb aquest nom. Un dels seus fills, el Maurici, va ser cisteller com el pare.
Dos més que tenien aquest ofici eren Tomàs Bacardit Pubill, de cal Biel, i Jaume Llobet Bacardit de cal Martri. Se sap que el primer el 1858 vivia a Calaf i que el segon va emigrar a Rubí el 1913.

ESPARDENYER

Els espardenyers es dedicaven a la confecció del calçat més habitual dels pagesos; les espardenyes de vetes. La matèria primera era el cànem, una planta que creixia als horts, de les tiges de la qual se n'extreia una fibra molt adient per teixir teles bastes i resistents, així com cordes per trenar la sola de les espardenyes. El procés de preparació passava per estovar les tiges uns dies en una bassa i després arrencar i pentinar les fibres amb una pinta.

El 1816 Macià Vancell o Balsells, un espardenyer que feia una temporada que era a Fonollosa, va comprar una casa. Va morir jove deixant un nen petit dit Josep, el qual, quan es va fer gran, va ser espardenyer i corder i per aquest motiu la seva casa va ser coneguda com cal Pep Espardenyer, encara que ara se l'anomena simplement cal Pep. Els successors del Pep van ser pagesos i el seu cognom va evolucionar cap a la forma Balcells.

A la Caseta del Cases de Fonollosa s'hi estava a finals del segle XIX la família formada per Valentí Puigdellívol Soldevila i Antònia Vilaprinyó Lladó i la seva nombrosa fillada. El cap de casa era fill de l'amo de cal Molineret, mentre que l'Antònia era de Calaf. El Valentí es guanyava la vida fent espardenyes, però complementava els ingressos afaitant els homes del poble. El 1904 es van traslladar a cal Mangala
Tenien cinc fills, dos dels quals, l'Antoni i el Josep, van aprendre els dos oficis del pare, mentre que un altre germà va marxar a treballar de cambrer a Barcelona. Antoni Puigdellívol Vilaprinyó feia com el seu pare, espardenyes durant la setmana, i barbes els dissabtes i diumenges. El 1927, animat per seu germà, a qui les coses li anaven força bé a la capital, l'Antoni va marxar de cal Barber cap a Barcelona, on va muntar una barberia.
En el cens industrial de 1927 Pere Puig Palà, el Peret de cal Closa, hi figura com espardenyer, però tenim el dubte de si fabricava espardenyes o es limitava a vendre'n a la botiga.

ALTRES OFICIS

Els basters fabricaven els basts o guarniments dels animals. Treballaven bàsicament amb cuir i farcien les albardes i collars amb espart i altres fibres. El 1870 vivia a Fonollosa, no sabem en quina casa, el baster Martí Picó Riu, natural de Cardona. Va morir a Fonollosa el 1888.
El 1934 s'estava a cal Saio del carrer Nou el cadiraire Isidre Salvans. Suposem que la seva activitat era fer o reparar els culs de les cadires, que es teixien amb boga, una planta abundant a la vora de les rieres.
El Marcelino Tomasa de cal Jan Boixeda de Camps feia de pagès, però era un home molt traçat i desmuntava i arreglava tota mena de màquines, ja fos una bomba hidràulica, un arreu o una maquineta de carro. La seva habilitat més reconeguda era la de rellotger. Quan s'encallava o s'endarreria massa el rellotge de pèndol de menjador d'una casa, cridaven el Marcelino i ell repassava l'enginy, l'engreixava i el deixava puntual com un rellotge.
L'ofici d'electricista és modern, ja que l'electrificació dels nostres pobles no es va produir fins el temps de la Guerra Civil. L'electricista del poble era Josep Pintó de cal Pep. Feia les instal·lacions elèctriques de les cases i quan van aparèixer els primers aparells de ràdio va aprendre a muntar-los i reparar-los. Va anar posant els coneixements al dia i més tard es va dedicar a la televisió i als electrodomèstics.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural i Recreativa de Fonollosa
c.e:info@acrfonollosa.cat

AMB EL SUPORT DE: AJUNTAMENT DE FONOLLOSA